بسم الله الرحمن الرحيم

مُقَدِّمَة

الحمد لله والصلاة والسلام على سيدنا ونبينا وحبيبنا رسول الله ، أما بعد.

އޭ مُسْلِمُ أخُ އާއެވެ. އަދި އޭ مُسْلِمُ أُخت އާއެވެ. الله ކަލޭމެންނަށް رَحْمَة ލައްވާށިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ހަތަރު މަސްއަލައެއް ދަސްކުރުން އަހަރުމެންގެ މައްޗަށް ވާޖިބުވެގެންވެއެވެ.

❶ **ފުރަތަމައީ:** **ދެނެގަތުމެވެ.** އެއީ الله مَعْرِفَة ކޮށް ދެނެގަތުމެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ނަބިއްޔާ مَعْرِفَة ކޮށް ދެނެގަތުމެވެ. އަދި إسْلاَم دِيْن مَعْرِفَة ކޮށް ދެނެގަތުމެވެ. މިއެވެ. ޖާހިލުން އެއްވެސް އެގޮތުންނާއި އެއްވެސް އެނގުމަކާނުލާ الله އަށް އަޅުކަން ކުރެވޭތަނެއް ނުވެއެވެ. ދެން އެކަމަކު އެއްވެސް ދެނެގަތުމަކާނުލާ އަޅުކަން ކުރާމީހުން މަގުފުރެދިގެންވާ نَصَارَی އާއި އެއްގޮތްވުމެވެ.

❷ **ދެވަނައީ:** عَمَلُ **ކުރުމެވެ.** އެނގިހުރެ عَمَلُ ނުކުރާނަމަ ކޯފާލިބިގެންވާ يَهُوْدِی ން ނާއި އެއްގޮތްވުމެވެ. އެގޮތަށް އެމީހުންނަކީ އެގޮތުގެ عَمَلُ ނުކުރެއެވެ. ފަހެ އެކަމުގެ ކިބައިން ނުކުމެވުނު ބޮޑު ނަސީބު ނެތްމީހުންނެވެ. الله ގެ حَضْرَةُ ގައި عُذْرُ އެއްނެތް ވާހަކަދައްކާ شَيْطَانُ ގެ އަޑަށް ކިޔަމަންވާ މީހުންގެ ގޮތުގައި ކޮށްދޭ ޙުއްޖަތެއް ހަމަޖެހިގެންނެވެ حُجَّة قَائِمُ ވެއްޖެއެވެ. (ދެން އެގޮތުގައި ކަނޑައެޅިފައި ވާގޮތަށް އޭނާ ޖާހިލުކަމުގެ ދަށުގައި عُذْرُ އެއްނުވާނެއެވެ.) އަދި އޭގެ نُوْحُ عَلَيْهِ السَّلاَمُ قَوْمُ ގެ މީހުންގެ ގޮތެވެ. އެމީހުންގެ ވާހަކަ الله ބަޔާންކޮށްދެއްވައިފައިވަނީ ވިދާޅުވެފައެވެ. (جَعَلُوْا أَصَابِعَهُمْ فِي آذَانِهِمْ وَاسْتَغْشَوا ثِيَابَهُمْ) سورة نُوح : (މާނައީ: އެމީހުން އެމީހުންގެ އިނގިލިތައް އެމީހުންގެ ކަންފަތްތަކުގައި ލައިގަތެވެ. އަދި އެމީހުންގެ ހެދުންތައް އޭގެ މަތީގައި ނިވާކޮށްގަތެވެ.) އެމީހުން އަޑު ނާހާށެވެ. ދެން نُوح عَلَيْهِ السَّلاَمُ ގެ ދަޢުވަތު އެމީހުންނަށް ދިނުމުން އެމީހުންގެ މައްޗަށް حُجَّة قَائِمُ ވެގެން ކަނޑައެޅުނެވެ.

❸ **ތިންވަނައީ:** **މިކަންތައްތަކަށް ގޮވާލުމާއި** دَعْوَة **ދީ އިޞްލާޙު ކުރުމެވެ.** ވީމާ عَالِمُ ންނަކީ އެހެން މީހުންނަށްވެސް ދަޢުވަތު ދޭންޖެހޭ ބަޔެކެވެ. نَبِي ބޭކަލުންގެ ވާރިސުންނެވެ. بَنُو إِسْرَائِيْلُ ންގެ މައްޗަށް الله لَعْنَة ކުރެއްވީ އެމީހުން مُنْكَرَاة ނުހުއްޓުވާތީއެވެ. އެކަލާނގެ الله އާޔަތުގައި މިގޮތަށް ވިދާޅުވެއެވެ. (كَانُوا لاَ يَتَنَاهَوْنَ عَنْ مُنكَرٍ فَعَلُوهُ لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ) المائدة : (މާނައީ: އެމީހުން ކުރަމުން ގެންދިޔަ مُنْكَرَاة ން އެމީހުން އެކަކު އަނެކަކަށް ނުހުއްޓުވަމުން ދިޔައެވެ. އެމީހުން ކުރަމުން ގެންދިޔަ ކަންތައް ހަމަކަށަވަރުން ނުބައިވެގެން ވެއެވެ.) މިއެވެ.

ފަހެ دّعْوَةُ ދީ އިޞްލާޙު ކުރުމަކީ كِفَايَةُ ގެ فَرْضُ އެކެވެ. އެކަން ކުރާކަށް ބަޔަކު ނުހުރިއްޖެނަމަ އެކަން ކޮންމެ މީހެއްގެ މައްޗަށް ވާޖިބުވެއެވެ. އަދި ކޮންމެ މީހަކުވެސް އެކަން ކުރާންޖެހޭ ކަމެއް ވިއްޔާ އެކަން ކުރުމުގެ ފުރުޞަތު ލިބިފައި ވެއެވެ.

❹ **ހަތަރުވަނައީ:** **އެގޮތުގައި** عَمَلُ **ކުރުމާއި އަދި** دَعْوَة **ދީ އިޞްލާޙު ކުރުމުގައި ދިމާވާ އުނދަގޫތަކަށް ކެތްތެރިވުމެވެ.** މިއެވެ.

ދަސްކުރަން ޖެހޭ ފުރަތަމަ ކަމަކީ ދީނުގެ ބިނާވެގެންވާ شَرْعِي عِلْمُ ލިބިގަތުމެވެ. ދީނުގެ ފުރަތަމަ عِلْمُ ލިބިގަތުމަށް އެންމެ ބޮޑު ދެމެހެއްޓުމެއްވެސް ކުރަންޖެހެއެވެ. އަދި قُرْآن كَرِيْمُ ގެ އާޔަތްތަކުގެ މާނަ ދަސްކޮށް އެ ދަސްކުރުމުގެ ފައިދާ ހޯދުމަށް މަސައްކަތް ކުރަންވާނެއެވެ. ދެން ހާސިލުކުރެވޭ ދަރުމަތައް ވެސް حَاصِلُ ނުކުރެވި ހުރި އެއްޗެއް ދެނެގަނެވޭނެއެވެ.

އަޅުގަނޑު ހަމަތަކުގައި ކުރުމަށް ބޭނުންވާ ދީނުގެ ބޭނުންތަކެއް ވެސް ކަމަށް ފެނި ދާނީ ބަލާލާއިރު رَسُوْلُ الله صلى الله عليه وآله وسلم ގެ ޙަދީޘުން صَحَّ ގޮތުގައި އައިސްފައިވާ خَبَرُ ތަކެއް ބެލުމުން ނޭނގުމުގައި ވެއެވެ. އެހެންކަމުން ދީނުގެ ޢިލްމު ހޯދުމަށް އޭގެ ތެރެއިން ބަލަންވާނީ ދީނުގެ ޙަޤީޤަތުގެ ސަބަބެއް ކަމަށް ވާ ޚަބަރުތަކެވެ. އަދި އަޅުގަނޑުމެން ހިތާމަކުރަންޖެހޭ ކަމަކީ الله تَعَالَى އެކަލާނގެ ذَاتُ ގެ ބާރު خَاصّ ކުރައްވާފައިވާ ކަމެވެ. ފަހެ އަދި ދީނުގެ ސާބިތު ކަމުގައި صَحَّ ކޮށް ސާބިތުވެފައިވާ ވާހަކަތައް الله تَعَالَى ގެ حَضْرَةُ ގައި ނުވާނެއެވެ. صَحَّ ނޫން ކަމަށްވާ ވާހަކަތަކަކީ އަޅުގަނޑުމެންގެ ދީނުގައި ހިމެނޭ ކަމެއް ނޫނެވެ. شَيْطَانُ ގެ ބޭކާރު ވާހަކަތަކެވެ. الله އާއި އެކަލާނގެ رَسُوْلُ އާ ދެކޮޅު ކަންތައްތަކަށް ބޮޑުވަމުން ދާކަން ވެއެވެ. އަދި އަޅުގަނޑުމެންގެ ދީނުގެ އިލްމުވެރިންގެ ތެރެއިން ބޭފުޅުން صَحَّ ގޮތުގައި އަޅުގަނޑުމެންނަށް އިޝާރާތްކޮށްދެއްވާ ކަމުގައި ވީނަމަ الله رَحْمَة ލައްވާށިއެވެ. އަދި އަޅުގަނޑުމެންގެ ދީނީ ޢިލްމު އިތުރުކުރުމަށް ހުރި ފުރުޞަތުތަކުގައި ބަހައްޓަވާ ބޭފުޅުންނަށް ދީނަށް ކުރެވޭ ޚިދުމަތަކީ، އެގޮތުން ހުރިހާ ކަމެއްގައި ދީނީ ޢިލްމު ހޯދުމަށް الله އަށް އަޅުގަނޑުމެން دُعَاء ކުރަމެވެ. އެބޭފުޅުންގެ ހުރިހާ عَمَلُ ތަކެއް الله ގަބޫލުކުރައްވާށި އެބޭފުޅުންގެ ثَوَابُ ގިނަކޮށްދެއްވާށިއެވެ އާމީން.

وَاللهُ أَعْلَمُ .. وَصَلَّى اللهُ وسلَّم عَلى سَيِّدنا وَنَبِيِّنا مُحمَّد وآله وصحبه أجمعيْن .

mald@tafseer.info www.tafseer.info

1

قُـرْآن ކިޔެވުމުގެ މާތްކަން

قرآن އަކީ الله ގެ ބަސްފުޅެވެ. އެބަސްފުޅުގެ މާތްކަން الله ގެ خَلْقُ ތަކުންގެ ނިސްބަތުގައި އެކަލާނގެ މާތްކަން ފަދައެވެ. އަދި އެޔޮތް ކިޔެވުމުން ދުރުވާ ދުވަހާ حَرَكَاة އަކީ އެދުވަހާ އެއްވަރުގެ حَرَكَاة އެވެ.

قرآن އުނގެނުމާއި އަދި އުނގަންނައި ދިނުމާއި އަދި އެޔޮތް ކިޔެވުމުގައި ގިނަވެގެންވާ މާތްކަންތައްތަކެއް ވެއެވެ. އޭގެތެރޭގައި:-

❁ **قرآن އުނގެނުމާއި އަދި އުނގަންނައި ދިނުމުގެ މާތްކަން:** رَسُولُ الله ‘ حَدِيْث ކުރައްވައެވެ. (خَيْرُكُمْ مَنْ تَعَلَّمَ الْقُرْآنَ وَعَلَّمَه) البخاري .. މާނައީ : ކަލޭމެން ކުރެން އެންމެ ހެޔޮމީހަކީ قرآن އުނގެނި އަދި އުނގަންނައިދޭ މީހާއެވެ. ވިއެވެ.

❁ **قرآن ކިޔެވުމުގެ ދަރުމަ:** رَسُولُ الله ‘ حَدِيْث ކުރައްވައެވެ. (مَنْ قَرَأَ حَرْفًا مِنْ كِتَابِ الله فَلَهُ بِهِ حَسَنَةٌ وَالْحَسَنَةُ بِعَشْرِ أَمْثَالِهَا) الترمذي މާނައީ: الله ގެފޮތުން އެއްއަކުރު ކިޔާމީހާއަށް ހެޔޮކަމެއް އޮވެއެވެ. އެހެޔޮކަމަކީ ދިހަ ގުނަވެއެވެ. އަދި އެހެޔޮކަން ދިހަ ގުނަކޮށްދެއްވާނެއެވެ. ވިއެވެ.

❁ **قرآن އުނގެނުމާއި ދިނުމާއި ދަސްކުރުމާއި އަދި ކިޔެވުމަށް ކުރާމަސައްކަތުގެ މާތްކަން:** رَسُولُ الله ‘ حَدِيْث ކުރައްވައެވެ. (مَثَلُ الَّذِي يَقْرَأُ الْقُرْآنَ وَهُوَ حَافِظٌ لَهُ مَعَ السَّفَرَةِ الْكِرَامِ الْبَرَرَةِ وَمَثَلُ الَّذِي يَقْرَأُ وَهُوَ يَتَعَاهَدُهُ وَهُوَ عَلَيْهِ شَدِيدٌ فَلَهُ أَجْرَانِ) متفق عليه މާނައީ : قرآن ދަސްކޮށްގެންހުރެ قرآن ކިޔެވިމީހާ މާތްމަލާއިކަތުންނާއެކު ވާނެއެވެ. އަދި ކިޔެވުން ދަތިވާމީހާ އެކަމަށް ކުރާ މަސައްކަތާއެކު قرآن ކިޔެވުމަށް ދަތިކުރާމީހާއަށް ދެ ދަރުމަ ލިބޭނެއެވެ. ވިދާޅުވި. އަދިވެސް حَدِيْثކުރައްވައެވެ. (يُقَالُ لِصَاحِبِ الْقُرْآنِ اقْرَأْ وَارْتَقِ وَرَتِّلْ كَمَا كُنْتَ تُرَتِّلُ فِي الدُّنْيَا فَإِنَّ مَنْزِلَتَكَ عِنْدَ آخِرِ آيَةٍ تَقْرَؤُهَا) الترمذى . މާނައީ : قرآن ގެއަހުލުވެރިޔާއަށް قِيَامَة ދުވަހުން ނިދާއިވިގެންނެވެ. ކަލޭދަންނަވާގައި ކަލޭގެ ކިޔެވި تَرْتِيل ކުރެވިދިޔުން ދުނިޔޭގައި ކަލޭކިޔެވި މަތިވެރިދަރަޖައަކަށް އަރާށެވެ. ދުނިޔޭ ކަލޭގެ މަންޒިލަކީ ކަލޭކިޔެވި އެންމެފަހުގެ އާޔަތް ނިމުނުތަނެވެ. ވިއެވެ.

الخَطَّابِي ވިދާޅުވިއެވެ. އަސަރުގައި ވާގޮތުގައި އާޔަތްތަކުގެ އަދަދަކީ ސުވަރުގެ ދަރަޖަ މާކަގެ އަދަދެވެ. ދެން قِيَامَة ދުވަހުން قرآن ކިޔެވިމީހާއަށް ދެވޭނެއެވެ. ސުވަރުގެ ދަރަޖަމަތިން ކިޔެވުނު ވަރަކަށެވެ. އެއީ قرآن ގެއެންމެ ފަހުގެ ދަރަޖަ ކިޔެވިދޭނެވެ. ދެން قرآن އެކަށީގެންވާ ފުރިހަމަކަމާއެކު ދަސްކުރިމީހާ އެނގޭ ސުވަރުގެ އެއްވެސް ދަރަޖައަށް ދުރުވާނެއެވެ. އަދި قرآن ން ބައެއް ކިޔެވިއެވެމީހާ އެއާއި ކިޔެވި ވަރަކަށް ދަރަޖަ އަރާނެއެވެ. ދެން އެއީ ސަވާބު އެއާއި އެކަށީގެންވާ ނިމުމެވެ. ވިއެވެ.

❁ **މިވާލިދައިން قرآن އުނގެނުމުގެ ދަރުމަ:** رَسُولُ الله ‘ حَدِيْثކުރައްވައެވެ. (مَنْ قَرَأَ الْقُرْآنَ وَتَعَلَّمَهُ وَعَمِلَ بِهِ أُلْبِسَ وَالِدَاهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ تَاجًا مِنْ نُورٍ ضَوْؤُهُ مِثْلَ ضَوْءِ الشَّمْسِ وَيُكْسَى وَالِدَاهُ حُلَّتَيْنِ لاَ يَقُوْمُ لَهُمَا الدُّنْيَا ، فَيَقُوْلاَنِ : بِمَ كُسِيْنَا هَذِهِ؟ فَيُقَالُ بِأَخْذِ وَلَدِكُمَا الْقُرْآن) الحاكم..... މާނައީ : قرآن އުގެނި އަދި އެއާއިގައިވާ گޮތުން عَمَلُ ކުރިމީހާގެ މައިންބަފައިންގެ ބޮލުގައި قِيَامَة ދުވަހުން ނޫރުގެ ތާޖެއް އަޅުވާނެއެވެ. އޭގެއަލިކަން އިރުގެ އަލިކަންފަދައެވެ. އަދިއެދެ މައިންބަފައިންގެ ގައިގައި ދުނިޔޭގެ ތަކެއްޗާ އަޅާކިޔާ ނުވާ ދެ ހެދުމެއް ލައްވާނެއެވެ. ދެން އެދެމީހުން ދަންނަވާނެއެވެ. އެއީ ކޮންކަމެއް މިހެދުން ލައްވައިދެއްވީ؟ ދެން އެދެމީހުން ކަށަވަރުކުރާނެއެވެ. އެއީ ތިޔަދެމީހުންގެ ދަރިފުޅު قرآن އުގެނުމުގެ ސަބަބުންނެވެ. ވިއެވެ.

آخِرَة ދުވަހުން قرآن ގެ އަހުލުވެރިޔާއަށް قرآن شَفَاعَة ތެރިވުން: رَسُولُ الله ‘ حَدِيث ކުރައްވައިފައެވެ. (اقْرَءُوْا الْقُرْآنَ فَإِنَّهُ يأتي يَوْمَ الْقِيَامَةِ شَفِيْعًا لِأَصْحَابِهِ).. مسلم. މާނައީ: ކިޔަވާށް قرآن ކިޔަވާށެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން قِيَامَة ދުވަހުން قرآن އާދޭ އެކުވެރިންނަށް شَفَاعَة ތެރި ވެގެން އަންނާނެއެވެ. މިއެވެ. އަދި އެހެން حَدِيث އެއްގައިވެއެވެ. (الصِّيَامُ وَالْقُرْآنُ يَشْفَعَانِ لِلْعَبْدِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ) أحمد والحاكم. މާނައީ : ރޯދައާއި قرآنއާއި قِيَامَة ދުވަހުން އަޅާއަށް شَفَاعَة ތެރި ވާނެއެވެ. މިއެވެ.

قرآن ކިޔެވުމަށާއި قرآن ދިރާސާކުރުމަށް ޖަމާވުމުގެ ދަރުމަ: رَسُولُ الله ‘ حَدِيث ކުރައްވައިފައެވެ. (مَا اجْتَمَعَ قَوْمٌ فِي بَيْتٍ مِنْ بُيُوتِ الله تَعَالَى يَتْلُونَ كِتَابَ الله وَيَتَدَارَسُونَهُ بَيْنَهُمْ إِلَّا نَزَلَتْ عَلَيْهِمُ السَّكِينَةُ وَغَشِيَتْهُمُ الرَّحْمَةُ وَحَفَّتْهُمُ الْمَلَائِكَةُ وَذَكَرَهُمُ الله فِيمَنْ عِنْدَهُ) أبو داود : މާނައީ : الله ގެ ގެތަކުގެތެރެއިން ގެއެއްގައި (މިސްކިތެއްގައި) الله ގެ ފޮތް ކިޔަވާ دِرَاسَة ކުރާބަޔަކަށް އަމާންކަމާއި ހަމަޖެހުންލިބޭ އަދި އެބައެއްގެ މައްޗަށް رحمة އެމީހުންނަށް ވަށާލައިފިއެވެ އަދި މަލާއިކަތުން އެބައިމީހުން ވަށައިގަންނާނެއެވެ. އަދި الله تعالى އެކަލާނގެ حضرة ގައިވާ މަލާއިކަތުންގެ ތެރޭގައި އެކަލާނގެ އަޅުތަކުގެ ذِكر ކުރައްވައެވެ އެބަޔަކަށް ބަރަކާތްލައްވައެވެ. މިއެވެ.

ކިޔެވުމުގެ އަދަބުތައް: ابْنُ كَثِير ވިދާޅުވީ އަދަބުތަކުގެ ބަޔާންކުރައްވާފައިވެއެވެ. އެގޮތުގައި އެއިންބައެއް ކަންތައްތައްވެއެވެ. ✸ طَاهِرުވެގެންނޫނީ قرآن ގައި ނުބައްދާލުން. ✸ ކިޔަވަން ފެށުމުގެކުރިން ދަތް އުގުން. ✸ ރީތި ލިބާސް ލައިގެން އިށީނދެ ކިޔެވުން. ✸ قِبْلَة އަށް ކުރިމަތިލައިގެން އިށީނދެ ކިޔެވުން. ✸ އަޢޫޛު ކިޔުމުންފަހު ކިޔެވުން ހަމަޖެހިގެން. ✸ ކަނޑުމެއްނެތި ބަނދުމަށްޖެހިގެން ކިޔެވުން ✸ ތަރުތީބާއި ވަގުތުން ހަމަޖެހިގެން ✸ ހިތް حَاضِر ކޮށްގެން އިސްތިހާރުވުން. ✸ وَعْد ގެ އާޔަތްތައް ކިޔަވާއިރު ހަމަޖެހިގެން އެކަލާނގެއިން ދަންނަވާނުން. އަދި وَعِيْدُ ގެ އާޔަތްތައް ކިޔަވާއިރު އެކަލާނގެ ރަޙްމަތުގެ ކިބައިން دُعَاء ކުރުން. ✸ مُصْحَف ހުޅުވާލާފައި ނުބެހެއްޓުން. ✸ އަދި مُصْحَف މަތީގައި އެހެން ތަކެތި ނުބެހެއްޓުން. ✸ ކިޔަވާއިރު ބައެއް އެކަތި ބޭނުން ކިޔަވާފައި އެއްބަސްވާ އަޑުގެ މަތިން ހިތްހަމަޖެހިގެން ކިޔެވުން. އަދި ތަޖްވީދުގެ ގަވާއިދުތަކާ އެއްގޮތަށް ރީތިކޮށް ކިޔެވުން.

قرآن ކިޔަވާނީ ކިހިނެއް؟ نَبِيُّ الله ‘ ގެ ކިޔެވެވުނު ގޮތާމެދު أَنَس رَضِيَ الله عَنْه އާއި ސުވާލު ކުރެވުނެވެ. ފުރައްސާރަ ވިދާޅުވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނުގެ ކިޔެވުމަކީ ހަމަހަމަ ދިގުކޮށް ކުރެއްވުމެވެ. މިސާލަކަށް بِسم ވިދާޅުވާއިރު بِسمِ الله ދިގުކޮށް ކުރެއްވިއެވެ. އަދި الرَّحْمن ދިގުކޮށް ކުރެއްވިއެވެ. އަދި الرَّحِيْم ދިގުކޮށް ކުރެއްވިއެވެ. މިއެވެ. (البُخارى)

ކިޔެވުމުގެ ދަރުމަ ލިބުން: إِخْلَاص ތެރިކަމާއެކު ކިޔަވާ ކޮންމެ އަކުރަކަށް ދަރުމަ ލިބިގެންދެއެވެ. އާދަޔާ ހިތް حَاضِر ކޮށްގެން އަދި ކިޔަވާމުންދާއިރު ވިސްނާ ފާހަގަކޮށްގެން ކިޔެވުން ދަރުމަ އިތުރުކުރެވޭނެއެވެ. އެހެން އަކުރުތަކަށްވުރެ ގިނަ ދަރުމަ ލިބޭނީ ގޮތުގެ އިތުރުވުމުންނެވެ.

ރޭގައާއި ދުވާލުތެރޭގައި ކިޔަވާން މިންވަރު: نَبِيُّ الله ‘ ގެ أصحاب ބޭކަލުން އެބޭކަލުންގެ ނަފްސަށް ލާޒިމްކުރައްވާ ކޮންމެދުވަހަކު قرآن ނިމެންދެން خَاصّ ކުރައްވައެވެ. އެހެން އެއްވެސް ބޭކަލަކު ހަތްދުވަހުންވުރެ ކުރުކޮށް قرآن خَتِمُ ނުކުރައްވައެވެ. އަދި ކޮޅިއްޔާ ތިންދުވަހުންވުރެ ކުރުކޮށް خَتِمُ ކުރުން ނަހީކުރައްވާފައި ވާކަން ވިދާޅުވެގެންވެއެވެ.

سُوْرَةُ الْفَاتِحَة

މިސޫރަތަށް سُوْرَةُ الْفَاتِحَة ކިޔެވެނީ قرآن އެސޫރަތުން ފެށިފައިވާތީއެވެ. މިހެން قرآن ލިޔެވިފައިވާ مُصْحَف ން ފުރަތަމަ ފެނުނީ އެސޫރަތެވެ. އަދި عِزَّة ވަންތަ الله ގެ ފޮތް ކިޔެވުމަށް ފަށަނީ ކިޔާއިރު ފެށޭނީ އެސޫރަތުންނެވެ. ނަމާދުގައިވެސް قرآن ން އެންމެ ފުރަތަމަ ކިޔަވަނީ މިސޫރަތެވެ. މިއީ مكيَّة ސޫރަތެކެވެ. ބައެއް مَدَنِيَّة ސޫރަތެއްކަމަށް ބުނެއެވެ. މި ސޫރަތަށް فَاتِحَةُ الكِتَاب (ފޮތުގެ ފެށުން) ކިޔައެވެ. އަދި أُمُّ الكِتَاب (ފޮތުގެ މަންމަ/އަސްލު) މިނަމުން ކިޔައެވެ. السَّبْعُ المَثَانِي (ތަކުރާރުވާ ހަތްއާޔަތް) މިނަމުންވެސް ކިޔައެވެ. سُوْرَةُ الْحَمْد (ޙަމްދުގެ تَعْرِيف އާއި ثناء ގެ ސޫރަތް) މިނަމުންވެސް ކިޔައެވެ. އަދި سُوْرَةُ الصَّلاَة (ނަމާދުގެ ސޫރަތް) މިނަމުންވެސް ކިޔައެވެ. އަދި الْوَاقِيَة (ރައްކާތެރިކޮށްދޭ ސޫރަތް) މިނަމުންވެސް ކިޔައެވެ. އަދި އެސޫރަތުގެ މާތްކަމާމެދު حَدِيْث ތަކުގައި ފާހަގަކޮށް އަދިސޫރަތުގެ ވާހަކަ. އެގޮތުގައި އައިސްފައިވާ حَدِيْث ގައިވެ. (الحَمْدُلِلهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ هِيَ السَّبْعُ المَثَانِي وَالقُرْآنَ الْعَظِيْم الذَّى أُوْتِيْتُهُ) البخارى وأحمد. ރިވާކުރެއްވިއެވެ. މާނައީ: އާދޭ الحَمْدُ لله رَبِّ الْعَالَمِيْنَ ކިޔާ ސޫރަތެވެ. އެއީ السَّبْعُ المَثَانِي އެވެ. އަދި އެއީ ތިމަންނަށް ދެއްވުނު އުނދަގޫކަމެއްނެތް قرآن އެވެ. މިއެވެ.

① (بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيْمِ) [އަޅުގަނޑު خَلْقُ ތަކުންނަށް ދުނިޔޭގައި رَحْمَة ލައްވާ އަދި آخِرَة ގައި مُؤْمِنُ ންނަށް خَاصَّ ގޮތުގައި رَحْمَةُ ލައްވާ الله ގެ ނަންފުޅުން ފަށަމެވެ.] بِسْمِ އަކީ قرآن ގެ ކޮންމެ ސޫރަތެއް ފަށާފައިވާ ބަހެކެވެ. އެ ސޫރަތްތަކުގެ ދެމެދު ފަސްލުކުރުމަށެވެ. އަދި ކޮންމެ ކަމެއްގެ ފެށުމުގައި ކިޔުމަކީ ދީނުގައި ބާރުއަޅާފައިވާ ކަމެކެވެ. تَوْبَة ސޫރަތުގެ ފެށުމުގައި ނޫނީ ކިޔުން مُسْتَحَبُّ ވެގެންވެއެވެ. އަދި تَوْبَة ސޫރަތުގެ ފެށުމުގައި ކިޔުން مَكْرُوْه އެވެ. (الله) މި لَفْظ އަކީ عَلَمُ ނަމެކެވެ. ކަށަވަރުން خَاصَّ ކަމަށް ވާ ބޯދާނގެ الله ގެ ނަންފުޅު އެ لَفْظُ ން ނަންގަތުމަށް އަޅުކަމެއް ނުކުރެވޭނެ. އެ لَفْظ ގެ އަސްލަކީ الإِلهُ އެވެ. حَذْفُ ކުރެވުނު ހަމްޒާ حَقُّ إِلهُ ޙައްޤުން ނަމަދުވާ އަދި بَاطِلُ إِلهُ އަކީ ނަޙައްޤު ގޮތުގައެވެ. ދެން އެއްކައުވަ حَقُّ إِلهُ އަކީ އެއްކައުވަ عَامُّ ވެއެވެ. (الرَّحْمنِ الرَّحِيْمِ) މިދެ رَحْمَةُ ލައްވާމެހެރިކަން ނަންފުޅުގެ ތެރެއިން ނަގައިފައެވެ. الرَّحِيْم މިނަންފުޅަށް ވުރެ الرَّحْمن މިނަންފުޅުގެ رَحْمَةُ ގެ މާނަ ފުޅާވެއެވެ. އަދި اللهَ تَعَالَى ގެ ނަންފުޅުގައި ނޫނީ الرَّحْمن މިނަންފުޅު إِسْتِعْمَالُ ނުކުރެވޭނެއެވެ.

② (الحَمْدُ لله) [އަޅުގަނޑު ތަޢުރީފާ ސަނާއާ خَاصَّ ވީ حَقُّ ވެގެންވަނީ ހަމަ الله تَعَالَى އަށެވެ.] الحَمْدُ މިކަލިމަ އިޚްތިޔާރުވެގެން إِخْتِيَارُ ގައި ދެއްކެވުމުގެ مَدَحَ އާއި ثَنَاء އެވެ. الحَمْدُ لَفْظُ އަދި ތަޢުރީފް ދެއްކުމެވެ. އެހެންވެ شُكْرُ މި لَفْظُ ދޭހަވާ ގޮތަކީ އަދި ގިނަގިނަ ނިޢުމަތްތަކުގެ ބަދަލުގައެވެ. شُكْرُ ކަމަކީ نِعْمَة އެއްގެ مُقَابِلُ ގައެވެ. އެހެންވެ الحَمْدُ މި لَفْظُ އަކީ حَمْدُ އާއި شُكْرُ ދެބައި ފުރިހަމަކުރާ ބަސްލަފުޒެއް لَفْظُ އެވެ. نِعْمَة އެއްގެ مُقَابِلُ ގައި ނޫންނަމަވެސް ކުރެވޭ ތަޢުރީފް އެކުލެވެނީ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ ①
الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ② الرَّحْمَٰنِ
الرَّحِيمِ ③ مَٰلِكِ يَوْمِ الدِّينِ ④ إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ
نَسْتَعِينُ ⑤ اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ ⑥
صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ
عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ ⑦

حَمْدُ އާއި شُكْرُ އެއް خَاصَّ ވެގެންވަނީ ހަމަ الله تَعَالَى އަށެވެ.

(رَبِّ الْعَالَمِيْنَ) [އެއީ عَالَم ތައް ހައްދަވައި ބެލެހެއްޓެވުން އޮންނަވާ ގޮތުގެ ސާހިބުކަލާނގެ ކަމުގައިވާ ރަސްކަލާނގެއެވެ.] الرَّبُّ މިލަފުޒު އެކަނި اللهُ ގެ ނަންފުޅުގެ ގޮތުގައި ބޭނުންކުރެވެއެވެ. ހަމައެކަނި އެކަލާނގެއަށެވެ. އޭގެ މައްޗަށް ނުބަލާ ގޮތުގައި ހަމަ އެއްޗެއްގެ ނަމާއި ގުޅުވައިގެން ބޭނުންކުރެވެނީއެވެ. އެއީ މިސާލަކަށް ގެވެރި رب އާއި ގެވެރި ސާހިބާއެވެ. الرَّبُّ މާނައަކީ ހުރިހާ އެއްޗެއްގެ މިލްކުވެރިޔާއެވެ. الرَّبُّ އާއި އެއްވަރު މާނަ ސާހިބާއެވެ. السَّيِّد އެވެ. الرَّبُّ އާއި ހިނގާއިރު إِصْلاَحُ ކުރާ އަދި تَدْبِيْرُ ކުރާ މާނައެވެ. الرَّبُّ އަކީ އެއްޗެއް ބެލެހެއްޓުމެވެ. الْعَالَمِيْنَ އަކީ عَالَم ގެ ޖަމްޢެވެ. عَالَم އަކީ الله ފިޔަވައި އެހެން އެންމެހައި އެއްޗެހިއެވެ. عَالَم އަކީ ބައިބައި ކަމުގެ އެއްޗެހިއެވެ. އެއީ ހަތަރު އާލަމެކެވެ. އިންސާނުން – ޖިންނުން – މަލާއިކަތުން – شَيْطَانُ ން މިއެވެ.

③ (الرَّحْمن الرَّحِيْم) [ތިމާގެ ރަސްކަލާނގެ ރަޙްމަތްތެރިވެއެވެ.] ކަން الله سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى އަޅުގަނޑު عَالَم ތަކުގެ رَبُّ ގެ ސިފަފުޅު ބަޔާންކުރެއްވުމުން އެކަލާނގެ حَضْرَة އަށް ބިރުވެރިކަމާއެކު އުޅުމުގެ ސަބަބު ވެއެވެ. ދެން الرَّحْمن الرَّحِيْم އާއި ގުޅުވާލައްވައިގެން ވެއްޖެއެވެ. އެހެން ބިރުވެރިކަމާއެކު އެކަލާނގެ رَحْمَةُ އަށް އުއްމީދުކުރަން ހިތްވަރުލެއްވެއެވެ. މިނިވަން އެކަލާނގެއަށް ކަށަވަރުކޮށްދެއްވުމަށް އަޅުކަމުގައި އަރިހަށް ކުރުމަށެވެ.

④ (مَلِكِ يَـوْمِ الدِّيْنِ) [އެއީ ހިސާބު ބެލުމުގެ ދުވަހުގެ ވެރިކަލާނގެއެވެ.] އެއީ އެކަލާނގެ ވެރިކަމުގެ ކަންތައްތަކުގެ އަދި ذَاتُ ގެ ބޮޑުކަމުގެ ފާޅުވާނީއެވެ. قَتَادَةُ ވިދާޅުވިއެވެ. يَوْمِ الدِّيْن އަކީ لله سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى އަޅުތަކުންގެ ހިސާބު ބައްލަވާ ދުވަހެވެ.

⑤ (إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِيْنُ) [އަޅުގަނޑު އަޅުކަންކުރަނީ އަދިކަލޭގެފާނަށް އެކަނި ހެޔޮކަމަށް ކަލޭގެފާނުގެ އަރިހުގައެވެ. އަދި އަޅުގަނޑު ވެއްޖެއްނަމަ އަދިއަދިގެން ހެޔޮކަމަށް ކަލޭގެފާނުގެ حَضْرَة ން ނަމެވެ.] އަޅުކަން ވެވޭގޮތް ގެނައުން އަޅުގަނޑު خَاصَّ ކުރަނީ ހެޔޮކަމުގެ ކަލޭގެފާނަށެވެ. އަދި ވެގެންދާނީ ގެނައުމުގެ އަޅުގަނޑު خَاصَّ ކުރަނީ ހެޔޮކަމަށް ކަލޭގެފާނަށެވެ. ހެޔޮކަމަށް ކަލޭގެފާނުގެ حَضْرَة ން ކަށަވަރު އަޅުގަނޑު އަޅުކަން ދަސްކުރަމުއެވެ. ވެގެންދާނީ ދަސްކުރާތީއެވެ. (الْعِبَادَةُ އަހަރެ އަޅުކަން) އެއީ ނިކަމެތިވުމުގެ ފުރިހަމަ

ތަޢުލީމުކަމުގެ ނަމާއެވެ. شَرِيْعَةُ ގެ اصْطِلاَحُ ގައި އެއީ ފާޅުގައިވާ ބަސްތަކާއި ޢަމަލުތަކާއި އަދި ފޮރުވިގެންވާ ބަސްތަކާއި ޢަމަލުތަކުގެ ތެރެއިން ރުހިވޮޑިގަންނަވާ ކަންކަމުގެ ނަމެވެ. މިއާޔަތުގައި ތަޢުލީމުދެއްވަނީ ހުރިހާ ޢިބާދަތެއް ކަލާނގެއަށް ހާއްސަކުރުމަށެވެ. ابن عَبَّاس ގެ ރިވާޔަތުގައި ވެއެވެ. وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ މިއާޔަތުގެ މާނައަކީ ހުރިހާ ކަމެއްގައި އެހީއަށް އެދެނީ ހަމައެކަނި ކަލާނގެ ކަމުގައިވާ ربُّ އެވެ. އެކަލާނގެ އަމުރުތަކަށް ކިޔަމަންތެރިވުމަށްޓަކައި އެހީއަށް އެދެނީ ހަމައެކަނި ކަލާނގެ حَضْرَة އަށެވެ. އެހެނީ އެއްވެސް ކަމެއް ކުރެވެނީ ނަމަވެސް. وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ އަދި އެކަލާނގެ އެހީތެރިކަމާއި ތައުފީޤާއި ނުލައި އެކަލާނގެ އަމުރުފުޅަށް ކިޔަމަންތެރިވުމުގެ ބާރު ނުވެއެވެ. އެހެންކަމުން އެހީއަށް އެދެން ޖެހެނީ އެކަލާނގެ حَضْرَة އަށެވެ. މިއެވެ.

⑥ (اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ) [އަހަރެމެން ސީދާމަގަށް ތެދުމަގުގައި ހިދާޔަތް ދެއްވާނދޭވެ.] هِدَايَةُ އަކީ ތެދުމަގު ދެއްކެވުމާއި ތެދުމަގުގައި ހިތްބަހައްޓަވައިދެއްވުމެވެ. هِدَايَةُ تَوْفِيقُ ކަމުގައިވަނީ ހަމައެކަނި الله އަށް خَاصّ ވެގެންވާ ކަމެކެވެ. އެއީ ތެދުމަގު ދެއްކެވުމާއި ތެދުމަގުގައި ހިތްބަހައްޓަވައިދެއްވުމެވެ. (إِنَّكَ لاَ تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ وَلَـكِنَّ اللهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ ...) މިއާޔަތުގައި ވަނީ މިކަމެވެ. މާނައީ: (رَسُولُ الله އެވެ.) ކަލޭގެފާނު ލޯބިވެވޮޑިގަންނަވާ މީހަކަށް ހިދާޔަތް ދެއްވުމަކީ ކަލޭގެފާނުގެ ބާރުގައިވާ ކަމެއް ނޫނެވެ. އެހެނީ ހިދާޔަތް ދެއްވަނީ الله އެވެ. އެކަލާނގެ އިރާދަކުރައްވާ މީހަކަށެވެ. މިއެވެ. هِدَايَةُ ގެ އަނެއް ބާވަތަކީ هِدَايَةُ الدِّلاَلَةِ وَالإِرْشَاد އެވެ. އެއީ މަގުދައްކައިދިނުމާއި إِرْشَاد ދިނުމުގެ هِدَايَةُ އެވެ. މިހިދާޔަތް އެންމެހައި ނަބިއްޔުންނާއި ރަސޫލުންނާއި އެބޭކަލުންނަށް تَبَعَ ވެގެންވާ عَالِمُ ންނަށާއި އިސްލާމީ ދީނަށް دَعْوَة ދޭ މީހުންނަށް ވެސް ކުރެވޭނެ ހިދާޔަތެކެވެ. މިއީ ދެއްކުމެވެ. (وَإِنَّكَ لَتَهْدِي إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ) މިއާޔަތުން މިކަންކަން ވެސް އެނގިގެންދެއެވެ. މާނައީ: ، އަދި ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނު ސީދާ ތެދުމަގަށް ވެސް މަގުދައްކަވައެވެ. މިއެވެ. މިއާޔަތުން هِدَايَةُ ގެ ދެބާވަތް އެނގިގެންދެއެވެ. މިހެން ހިދާޔަތުގެ تَوْفِيقُ ދެއްވަނީ ހަމައެކަނި الله އެވެ. އަދި ތަޢުލީމާއި ބަޔާނުގެ ހިދާޔަތް ކުރެވޭނީ ނަބިއްޔުންނާއި ރަސޫލުންނާއި އެބޭކަލުންނާ ތަބާވާ މީހުންނަށެވެ. ސީދާމަގަކީ ތެދުމަގެވެ. އެއީ އިސްލާމްދީނެވެ. އެއީ ޖެހިލުމެއް ނެތް ސީދާމަގެވެ.

⑦ (صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ) [މާނައީ: ކަލާނގެ ނިޢުމަތް ދެއްވި މީހުންގެ މަގެވެ.] އެއީ (وَمَنْ يُطِعِ اللهَ وَالرَّسُولَ فَأُولَـئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ وَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ وَحَسُنَ أُولَـئِكَ رَفِيقاً) މިއާޔަތުގައި ނަބިއްޔުންނާއި صِدِّيقُ ންނާއި شَهِيْدُ ންނާއި صَالِحُ ންނެވެ. އެބަހީ މާނައީ الله އާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާއަށް ކިޔަމަންތެރިވާ މީހުން الله ނިޢުމަތް ދެއްވި نِعْمَة ލިބުނު ނަބިއްޔުންނާއި صِدِّيقُ ންނާއި شَهِيْدُ ންނާއި صَالِحُ ންނާއި އެކުގައެވެ. އަދި ނިޢުމަތް ދެއްވި މީހުންނަކީ އެ ބޭކަލުންނެވެ. އެއީ ރަނގަޅު ރަހުމަތްތެރިންނެވެ. މިއެވެ.

(غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ) [ކޯފާ ލިބުނު މީހުންގެ މަގު ނޫނެވެ.] އެއީ يَهُوْدِيُ ންނެވެ. އެހެނީ އެމީހުން حَقُّ އެނގި ދެނެގެން ހުރެ حَقُّ ދޫކޮށްލީއެވެ. އެހެންކަމުން

الله ގެ ކޯފާ ލިބިގެންވާ މީހުން ކަމަށް حَقُّ ވެއެވެ. أَحْمَدُ އާއި ابْنُ مَاجة ރިވާކުރައްވާ ބަސްފުޅެއްގައި ވެއެވެ. نَبِيُّ الله ، حَدِيث ކުރައްވައެވެ. (ما حسدتكم اليهود على شيئ ماحسدتكم على السلام والتأمين) (އާމީން ކިޔުމާއި ސަލާމް ކިޔުމަށް ހަސަދަވެރިވާ ފަދައިން ދެން އެއްވެސް ކަމަކަށް يَهُوْدِي ން ކަލޭމެންނަށް حَسَدَ ނުކުރެއެވެ.) މިއީ އެމީހުން ކަލޭމެންނަށް حَسَدَ ކުރާ ގޮތެވެ. މިއެވެ. (وَلاَ الضَّـــالِّينَ) [އަދި މަގު ފުރެދުނު މީހުންގެ މަގު ނޫނެވެ.] އެއީ نَصَارَى ންނެވެ. އެހެނީ نَصَارَى ން ޢިލްމު ނެތި حَقُّ އާ ދުރަށް ދިޔައެވެ. عِيسَى عَلَيْهِ السَّلاَمُ އާއި މެދު އެމީހުން ވިސްނުނު ގޮތުން ބޮޑު ކުށެއްގައި ވެއްޓުނެވެ. آمِيْن ކިޔުމަކީ މާނައަކީ ކަލާނގެ އިޖާބަ ދެއްވާނދޭވެ. މިއެވެ.

سُوْرَةُ الْمُجَادَلَة

① (قَدْ سَمِعَ اللهُ قَوْلَ الَّتِي تُجَادِلُكَ فِي زَوْجِهَا) [މާނައީ: އެކަނބަލުގެ ފިރިމީހާއާމެދު ކަލޭގެފާނާއި ޖަދަލުކުރި އަންހެނާގެ ބަސް ހަމަކަށަވަރުން الله އައްސަވައިފިއެވެ.] އެމީހާގެ ފިރިމީހާގެ ކަންތަކާމެދު ކަލޭގެފާނާއި ބަސް ދެންނެވި އެވެ. (وَتَشْتَكِي إِلَى اللهِ) [އަދި الله تَعَالَى ގެ حَضْرَة އަށް ޝަކުވާ ދަންނަވަމުންނެވެ.] عَائِشَة ގެފާނުގެ އަރިހުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. ހުރިހާ އަޑުތަކަށް އެކަލާނގެ އައްސެވުން ފުޅާވެގެންވާ ކަލާނގެ ތަޢުރީފުގައި ޝުކުރު ހުރިއެވެ. خولة بنت ثعلبة ގެ ބަސް ޖަދަލު ކުރަން އައްސަވާފައެވެ. އަދި އެކަމަނާ ފިރިމީހާގެ ބަސް ޝަކުވާ ކުރަމުން ފާޅުކުރަމުންނެވެ. އަހަރެން އެކަމަނާގެ ބަސް ޝަކުވާ رَسُولُ الله ، ގެ އަރިހުގައި ކަށަވަރުކުރެއެވެ. އެކަމަނާ ދަންނަވައެވެ. އޭ رَسُولُ الله އަހަރެންގެ ފިރިމީހާ އަހަރެންގެ ޒުވާންކަން ކެއީ އެވެ. އަދި އަހަރެންގެ ބަނޑުން ދަރިން ލިބުނީއެވެ. ދެން އަހަރެން މުސްކުޅިވުމުން މިހާރު ތިމަންނާއާ ظهار ކޮށްފިއެވެ. އޭ الله އެވެ! ތިމަން ކަލޭގެފާނުގެ حَضْرَة އަށް ޝަކުވާ ދަންނަވަމެވެ. عَائِشَة ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. މި ވާހަކަތަކާއެކު جِبْرِيل ގެފާނު ވަޙީ ގެނެސްދެއްވިއެވެ. އެކަމަނާ ޝަކުވާ ދަންނަވަމުން ހުންނަވަނިކޮށެވެ. މި އާޔަތާއި (قَدْ سَمِعَ اللهُ قَوْلَ الَّتِي تُجَادِلُكَ فِي زَوْجِهَا) މިއެވެ. އެކަމަނާގެ ފިރިކަލުންނަކީ أوس بن الصَّامت އެވެ. އެއީ انصارى ބޭކަލެކެވެ. (وَاللهُ يَسْمَعُ تَحَاوُرَكُمَا) [އަދި الله ތިޔަ ދެމީހުންގެ مُرَاجَعَة އައްސަވައި ވޮޑިގެންވެއެވެ.] (އެއީ رَسُولُ الله ، އާއި خولة އާއި ދެމެދު ވާހަކަ ދެއްކިގޮތެވެ.)

② (الَّذِينَ يُظَاهِرُونَ مِنْكُمْ مِنْ نِسَائِهِمْ) [އަދި ކަލޭމެންގެ ތެރެއިން އަނބިންނާ ظِهَارُ ކުރާމީހުން ދަންނައެވެ.] ظِهَارُ އަކީ ބޭރު މާނައިގައި ފިރިމީހާ އަނބިމީހާއަށް ދަށް ދިން "ކަލޭ ބޮޑު އަހަރެންގެ މަންމަގެ ފުރަގަހެވެ." މިހެން ބުނުމެވެ. އަދި މިފަދަ އެހެން ބަސްތަކާއި ޖާހިލިއްޔަތުގައި ތަލާޤު ކަމުގައިވިއެވެ. އެއީ ޙަރާމް ކަމެކެވެ. އަދި ބޮޑު ކުށެކެވެ. ظِهَارُ ކުރުމަކީ خِلاَف ކަމެއްކަމަށް ނުވެއެވެ. (مَا هُنَّ أُمَّهَاتِهِمْ) އަމިއްލަ އަނބިއަކީ އެމީހުންގެ މަންމަ ނޫނެވެ.

ترتيبها ٥٨

سُورَةُ المجَادلَة

آياتها ٢٢

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

قَدْ سَمِعَ ٱللَّهُ قَوْلَ ٱلَّتِى تُجَٰدِلُكَ فِى زَوْجِهَا وَتَشْتَكِىٓ إِلَى ٱللَّهِ
وَٱللَّهُ يَسْمَعُ تَحَاوُرَكُمَآ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ سَمِيعٌۢ بَصِيرٌ (١) ٱلَّذِينَ يُظَٰهِرُونَ
مِنكُم مِّن نِّسَآئِهِم مَّا هُنَّ أُمَّهَٰتِهِمْ ۖ إِنْ أُمَّهَٰتُهُمْ إِلَّا ٱلَّٰٓـِٔى
وَلَدْنَهُمْ ۚ وَإِنَّهُمْ لَيَقُولُونَ مُنكَرًا مِّنَ ٱلْقَوْلِ وَزُورًا ۚ وَإِنَّ
ٱللَّهَ لَعَفُوٌّ غَفُورٌ (٢) وَٱلَّذِينَ يُظَٰهِرُونَ مِن نِّسَآئِهِمْ ثُمَّ يَعُودُونَ
لِمَا قَالُوا۟ فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مِّن قَبْلِ أَن يَتَمَآسَّا ۚ ذَٰلِكُمْ تُوعَظُونَ
بِهِۦ ۚ وَٱللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ (٣) فَمَن لَّمْ يَجِدْ فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ
مُتَتَابِعَيْنِ مِن قَبْلِ أَن يَتَمَآسَّا ۖ فَمَن لَّمْ يَسْتَطِعْ فَإِطْعَامُ سِتِّينَ
مِسْكِينًا ۚ ذَٰلِكَ لِتُؤْمِنُوا۟ بِٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ ۚ وَتِلْكَ حُدُودُ ٱللَّهِ ۗ
وَلِلْكَٰفِرِينَ عَذَابٌ أَلِيمٌ (٤) إِنَّ ٱلَّذِينَ يُحَآدُّونَ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ كُبِتُوا۟
كَمَا كُبِتَ ٱلَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ ۚ وَقَدْ أَنزَلْنَآ ءَايَٰتٍۭ بَيِّنَٰتٍ ۚ وَلِلْكَٰفِرِينَ
عَذَابٌ مُّهِينٌ (٥) يَوْمَ يَبْعَثُهُمُ ٱللَّهُ جَمِيعًا فَيُنَبِّئُهُم بِمَا
عَمِلُوٓا۟ ۚ أَحْصَىٰهُ ٱللَّهُ وَنَسُوهُ ۚ وَٱللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ شَهِيدٌ (٦)

ނުވެއެވެ. އެއީ އެމީހުން ހަދާ ދޮގެކެވެ. ވީމާ އެފަދަ ބަހަކުން އަނބިމީހާ މަންމަ އަކަށް ނުވާނެއެވެ. ދަރިފުޅުގެ މަންމައަކީ އޭނާ ވިހެއި މަންމައެވެ. ހަމައެކަނި އެ ކަމަކަށް ކުރާ ބަހަކުން ހުރުމަތް ނުލިބެއެވެ. (إِنْ أُمَّهَاتُهُمْ إِلاَّ اللاَّئِي وَلَدْنَهُمْ) އެބައިމީހުންގެ ބަނޑުން އެބައިމީހުން ވިހައި އަންހެނުން މެނުވީ އެމީހުންގެ މަންމައިންނަކީ ނުވެއެވެ. (وَإِنَّهُمْ لَيَقُولُونَ مُنْكَراً مِنَ الْقَوْلِ وَزُورًا) އަދި ތިޔަބައިމީހުން ظِهَار ކުރުމުން އެމީހުންގެ އ ބަހަކީ އަޅުގަނޑު ބަސްތަކުގެ ތެރެއިން ކުށްވެރި ނުބައި ބަހެކެވެ. شَرْيْعَة ގައި ނުކުޅެދޭ ދޮގު ބަހެއް ބަހެއްކަމުގައި ވެއެވެ. އެއީ އެއް جِمَاع ވު އަނބިމީހާ އެއީ ހޯދުމަށް ޙަލާލު ކަމެއް ކަމުގައި ވެއްޖެއްޔާ އަނބިމީހާގެ އަނގަތުން ބޭނުން ކުރުމެއް إِهَانَة ކުރުން ކަމަށް ވީތީ ނުބައިކަމެވެ. އަދި އެއީ ބޮޑު ފާފަ ބޮޑު ފާފައެކެވެ. (وَإِنَّ الله لَعَفُوٌّ غَفُورٌ) އަދި ހަމަކަށަވަރުން الله އީ ގިނަގިނައިން عَفُوء ކުރައްވާ ފާފަ ފުއްސަވާ ބޮޑުވެގެންވާ ކަލާނގެއެވެ. މިހެން ބުނެ مُنْكَرُ ވަރަކަށް ނުބައި ބަހެއް ގޮތެއް އެއްވެސް ކަމެއް ކުރި كَفَّار ދޭން ޖެހޭ ކަމެވެ. އެފަދަ ކަމުން ފާފަ ފުއްސަވައެވެ.

(3) (وَالَّذِينَ يُظَاهِرُونَ مِنْ نِسَائِهِمْ ثُمَّ يَعُودُونَ لِمَا قَالُوا) އަދި ތިޔަބައިމީހުން ظِهَار ކުރުމަށްފަހު އެ ބުނި ބަހުން އެނބުރި جِمَاع ވުމުގެ قَصْدُ ކުރާ މީހުން ފަހެ (فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ) ޔަނީ އެމީހުން ކުރަންވާނީ އަޅަކު މިނިވަން ކުރުމެވެ. އެއީ އެކަމުގެ كَفَّارَه އެވެ. އެއީ އެހެން ކޮންމެ ކަމެއް ކުރުމުގެ ކުރިން ކުރަންޖެހޭ ކަމެކެވެ.

(مِنْ قَبْلِ أَنْ يَتَمَاسَّا) ދެމީހުން جِمَاعُ ވުމުގެ ކުރިން- ޔަނީ كَفَّاره ދޫކޮށް ދެނީ ظِهَار ކުރި ފިރިހެނާ އަނބިމީހާ އާ އެއްކޮށް جِمَاع ވުމުގެ ކުރިންނެވެ. ނުވަތަ ޙަރާމްވެއެވެ. (ذَلِكُمْ) [އެ حُكم އެއީ](تُوعَظُونَ بِهِ) އެކަމުން ތިޔަބައިމީހުންނަށް ވަޢުޡު ދެވޭ ކަމެކެވެ. ظِهَار ކުރުމަށް ފަހު ކުރަންޖެހޭ ކަމެކެވެ. (فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَتَمَاسَّا) ފަހެ މިނިވަން ކުރުމަށް އަޅަކު ނުލިބިއްޖެނަމަ – (އޭނާ މިނިވަންކުރުމަށް އަޅަކު ނުލިބިއްޖެ ، ނުވަތަ އަގުއާ ވަސީލަތް ނެތްނަމަ، އަޅަކު މިނިވަން ނުކުރެވޭނަމަ ނުވަތަ ނުކުޅެދޭނަމަ.) ދެން ދެމީހުން جماع ވުމުގެ ކުރިން ވިދިވިދިގެން ދެމަސް ދުވަހު ރޯދަ ހިފަންވާނެއެވެ. شَرْعِي عُذْرُ އެއް ނެތި ދުވަހެއް ދޫކޮށްލައިފިނަމަ ދެމަސްދުވަސް ފެށުމުން ފެށިގެން ރޯދަ ހިފަން ޖެހޭނެއެވެ. އަދި ރޯދަ ހިފަމުންދާ ދުވަސްވަރު جماع ވެއްޖެނަމަ އަދި ފެށުމުން ފެށިގެން ދެމަސްދުވަހު ރޯދަ ހިފަންވާނެއެވެ. (فَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ) ފަހެ ވިދިވިދިގެން ދެމަސްދުވަހު ރޯދަ ހިފުމުގެ ކުޅަދުނެއް ނުވާނަމަ (فَإِطْعَامُ سِتِّينَ مِسْكِيناً) ފަހެ ފަސްދޮޅަސް މިސްކީނަކަށް ކާންދިނުމެވެ. އެއީ ކޮންމެ މިސްކީނަކަށް صَاعُ އެއްގެ ދަށުން ފިތުރު ޒަކާތެއްގެ މިންވަރަށެވެ. ގޮތް ނަގާ ކަނޑައެޅިފައިވާ ބަތް ނުވަތަ އަޅުވި ބަތް އާދައިގެ ކާނާއެވެ. އެއީ މާނައީ ބަނޑުފުރާ ކެއުމެކެވެ. ދެން ޖެހޭ ނިސްބަތުން އަދި ދެ ކާނާގެ ތެރެއިން ނިސްބަތެއް ވެސް ޖެހޭނެއެވެ. (ذَلِكَ لِتُؤْمِنُوا بِاللهِ وَرَسُولِه) [އެއީ ތިޔަބައިމީހުން الله އާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާއަށް ތިޔަބައިމީހުން އީމާންވުމަށްޓަކައެވެ.] އެބަހީ މި حُكم މިގޮތަށް ކަނޑައަޅުއްވާފައިވަނީ މި حُكم ވަނީ الله ކަނޑައަޅުއްވާ حُكم އެއް ކަމުގައި ކަލާނގެ ތިޔަބައިމީހުން ޤަބޫލުކުރުމަށެވެ. އެކަލާނގެ شَرْعُ ކަނޑައެޅުއްވި ގޮތަށް ޢަމަލުކުރުމަށްޓަކައެވެ. އަދި ޖާހިލިއްޔަތުގެ ޙުކުމް ދޫކޮށް އެކަލާނގެ شَرِيعَة ގެ ހުކުމަށް ކޮންމެހެން ކުރަންވާ عَمَلُ ކުރުމަށްޓަކައެވެ. އަދި އިސްލާމްކުރުމުގެ ކުރީގައި ޢާދަވެގެން ހުރި ظِهَار ފަދަ ނުބައި ކަންތައްތަކުން ދުރުވުމަށްޓަކައެވެ. (وَتِلْكَ) އަދި އެ حُكم އެއީ (حُدُودُ الله) الله ގެ حَدُّ ތަކެވެ. ޔަނީ ތިޔަބައިމީހުން އެކަލާނގެ ކުރަންވާނެ حَدُّ ތަކެވެ. ހުރަސްނުކުރާ ކަންތައްތަކެވެ. މިހެން ބަޔާންކުރެއްވީ ظِهَار ކުރުމަށްފަހު އެކަލާނގެ ބުނި ކަންތައްތައް ކުރުމަށެވެ. އަދި ބަރާބަރު كَفَّارَه ދިނުމުން عَفُوء ކުރައްވާނެ ކަމާއި ފާފަ ފުއްސަވާނެކަން حَاصِلُ ވުމުގެ މަގު ތިޔަބައިމީހުންނަށް އަންގަވައިދެއްވީއެވެ. (وَلِلْكَافِرِينَ) [އަދި ކާފިރުންނަށް ހުރި] އެބަހީ الله ގެ حَدُّ ތައް ފުށުއަރައި ކާފިރުވި މީހުންނަށް (عَذَابٌ أَلِيمٌ) ވޭންދެނިވި عَذَاب އެވެ.

(5) (إِنَّ الَّذِينَ يُحَادُّونَ اللهَ وَرَسُولَهُ) [الله އާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާއާ އިދިކޮޅު ހަދައިގެން ތިޔަބައިމީހުން] كُبِتُوا كَمَا كُبِتَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ) އެމީހުންގެ ކުރީގެ އިދިކޮޅުހެދި މީހުން ނިކަމެތިކުރެވިފައިވާ ފަދައިން ނިކަމެތިކުރެވޭނެއެވެ.

(6) (يَوْمَ يَبْعَثُهُمُ اللهُ جَمِيعاً) [الله تَعَالَى އެއްކޮށް مَحْشَرُ ކުރައްވާ ދުވަހު] އެމީހުން ހުރިހާ ބަޔަކު ދިރުއްވައި ފޮނުއްވާއިރު އެކަލާނގެ ހުރިހާ ހުކުމްތައް ގެނައުމަށެވެ. (فَيُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُوا) [ފަހެ އެކަލާނގެ އެމީހުން ކުރި ކަންތައްތަކުގެ ޚަބަރު ދެއްވާނެއެވެ.] އެއީ ދުނިޔޭގައި ކުރި ކޮންމެ عَمَلُ އެއްގެ ޚަބަރެވެ. އެއީ އެމީހުންގެ

ދެއްކުން حجة ފުރިހަމަ ކުރުމަށްޓަކައެވެ. (أَحْصَاهُ اللهُ) (އެކަމެއްވެސް ދޫކޮށްނުލައްވައި) الله ގުނުއްވައި ހިފެހެއްޓެވިއެވެ. (وَنَسُوهُ) އަދި (އެކަމެއް އެމީހުން ހަނދާން ނައްތާލައިފިއެވެ) އެމީހުންގެ ދުނިޔޭގެ حاضر ވެގެންވާ ކަންކަމުގައި ބުރަވެގެންނެވެ. (وَاللهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ) އަދި الله އީ ހުރިހާ ކަމެއްގެ މައްޗަށް ހެކިވެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

⑦ (أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الأَرْضِ) [އުޅޭ ކަލޭ ބަލާށެވެ! އުޑުތަކުގައިވާ އެއްޗެއްސާއި ބިމުގައިވާ އެއްޗެއްސަށް الله ދެނެވޮޑިގެންވާކަން ނުދެނެތިބެނީހެއްޔެވެ.] އެއީ އެއްވެސް ކަމެއް ކަލާނގެ ދެނެވޮޑިނުގަންނަވާ ކަމެއް ނުވެއެވެ. އެކަލާނގެއަށް ފޮރުވިފައިވާ އެއްވެސް ކަމެއް ނުވެއެވެ. (مَا يَكُونُ مِنْ نَجْوَى ثَلاَثَةٍ) ތިން މީހުން ސިއްރުން ވާހަކަ ދައްކާ ތަނެއް ނުވެއެވެ. (إِلاَّ هُوَ رَابِعُهُمْ) އެކަލާނގެ އެމީހުންގެ ހަތަރުވަނައަށް ނުވާނޭ (އެބަހީ އެމީހުންގެ ވާހަކަތައް ދެނެވޮޑިގެން ނުވާނޭ) އެއްވެސް ތަނެއް ނުވެއެވެ. (وَلاَ خَمْسَةٍ إِلاَّ هُوَ سَادِسُهُمْ) [އަދި ފަސް މީހުން ސިއްރުން ވާހަކަ ދައްކާ ތަނެއް ނުވެއެވެ. އެކަލާނގެ އެމީހުންގެ ހަވަނައަށް ނުވާ.] މިހެން ﷲ تَعَالَى ކުރެއްވީ އެއްގަނޑު ބަޔަކު ސިއްރުން ވާހަކަ ދައްކާއިރު ތިއްބެވެ. އެއީ މުނާފިޤުންގެ ބައެއް ވަކި އަދަދަކަށް އެއްވެ ސިއްރުން ވާހަކަ ދައްކާތީއެވެ. ސިއްރުގައި ފޮރުވިފައިވާ ކަމެއްވެސް އެކަލާނގެއަށް ނޭނގޭ ކަމެއް ނުވެއެވެ. (وَلاَ أَدْنَى مِنْ ذَلِكَ وَلاَ أَكْثَرَ) އަދި ދުވަހަކުވެސް އެއަށްވުރެ މަދު އަދަދެއްގެ ނުވަތަ ގިނަ އަދަދެއްގެ މީހުން ސިއްރުން ވާހަކަ ދައްކާ ތަނެއް ނުވެއެވެ. (إِلاَّ هُوَ مَعَهُمْ) އެކަލާނގެ އެމީހުންނާއި އެކުގައި ނުވާ ތަނެއް ނުވެއެވެ. އެބަހީ ކޮންމެ عَدَد އެއްގެ މީހުންނާއި އެކުވެސް އެކަލާނގެ ވޮޑިގެންވާ ކަމުގައި ދެނެވޮޑިގެން ވެއެވެ. އެމީހުން އެއްވެ ތިބި ތަނެއްގައި ވިޔަސް ނުވެއެވެ. (أَيْنَ مَا كَانُوا) އެމީހުން ކޮންތާކު ތިބުނަސް (ثُمَّ يُنَبِّئُهُمْ) ދެން އެމީހުންނަށް خَبَرُ ދެއްވާނެއެވެ. (بِمَا عَمِلُوا يَوْمَ الْقِيَامَةِ) [قِيَامَةِ ދުވަހުން އެމީހުން ކުރި عَمَلُ ގެ] އަދި އެމީހުންގެ ސިއްރު ޙާލަތް އެކަލާނގެ ހާމަކޮށްދެއްވާނެއެވެ. އަދި އެކަމުގެ ބަދަލު އެމީހުންނަށް ދެއްވާނެއެވެ. އެއީ އެމީހުންނާ ދެކޮޅަށް ދެއްވާނެ ބަދަލެކެވެ. އަދި އެމީހުންގެ މައްޗަށް حُجَّة قَائِمُ ކުރެއްވުމެވެ.

⑧ (أَلَمْ تَرَى إِلَى الَّذِينَ نُهُوا عَنِ النَّجْوَى ثُمَّ يَعُودُونَ لِمَا نُهُوا عَنْهُ) [އެއްވެސް ބަޔަކު ސިއްރުން ވާހަކަ ދެއްކުމުން މަނާކުރެވުނު މީހުން] އަދި إعَاد ވެގެން ކުރަމުން ދިޔަ ތަން ކަލޭ ނުދެކެނީހެއްޔެވެ؟] އެއީ ޔަހޫދީން ހިތްހަމަނުޖެހޭ ގޮތަށް މުސްލިމުންގެ ދިމާލު އެއްޗެހި ބުނެ ވާހަކަ ދެއްކުމެވެ. އަދި ރަސޫލާ ޖެހިގެން ނަބިއްޔާގެ ޙަޟްރަތުގައި ސިއްރުން ވާހަކަ ދައްކަމުން ދިޔައެވެ. އެހެންކަމުން ﷲ تَعَالَى ވަޙީ ބާވައިލެއްވީ އެމީހުން ސިއްރުން ވާހަކަ ދެއްކުމުން ހުއްޓުމަށެވެ. ދެން އެމީހުން ސިއްރުން ވާހަކަ ދެއްކުމަށް ރުޖޫޢަވެއްޖެއެވެ. (وَيَتَنَاجَوْنَ بِالإِثْمِ) [އެމީހުން ފާފަވެރި ވާހަކަތައް ސިއްރުން ދައްކައެވެ.] އެބަހީ ދޮގާއި ނުބައި ބަސްތައް ވާހަކަ ދައްކަމުން ދެއެވެ.

أَلَمْ تَرَ أَنَّ ٱللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِى ٱلْأَرْضِ ۖ مَا يَكُونُ مِن نَّجْوَىٰ ثَلَٰثَةٍ إِلَّا هُوَ رَابِعُهُمْ وَلَا خَمْسَةٍ إِلَّا هُوَ سَادِسُهُمْ وَلَآ أَدْنَىٰ مِن ذَٰلِكَ وَلَآ أَكْثَرَ إِلَّا هُوَ مَعَهُمْ أَيْنَ مَا كَانُوا۟ ۖ ثُمَّ يُنَبِّئُهُم بِمَا عَمِلُوا۟ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ بِكُلِّ شَىْءٍ عَلِيمٌ ﴿٧﴾ أَلَمْ تَرَ إِلَى ٱلَّذِينَ نُهُوا۟ عَنِ ٱلنَّجْوَىٰ ثُمَّ يَعُودُونَ لِمَا نُهُوا۟ عَنْهُ وَيَتَنَٰجَوْنَ بِٱلْإِثْمِ وَٱلْعُدْوَٰنِ وَمَعْصِيَتِ ٱلرَّسُولِ وَإِذَا جَآءُوكَ حَيَّوْكَ بِمَا لَمْ يُحَيِّكَ بِهِ ٱللَّهُ وَيَقُولُونَ فِىٓ أَنفُسِهِمْ لَوْلَا يُعَذِّبُنَا ٱللَّهُ بِمَا نَقُولُ ۚ حَسْبُهُمْ جَهَنَّمُ يَصْلَوْنَهَا ۖ فَبِئْسَ ٱلْمَصِيرُ ﴿٨﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ إِذَا تَنَٰجَيْتُمْ فَلَا تَتَنَٰجَوْا۟ بِٱلْإِثْمِ وَٱلْعُدْوَٰنِ وَمَعْصِيَتِ ٱلرَّسُولِ وَتَنَٰجَوْا۟ بِٱلْبِرِّ وَٱلتَّقْوَىٰ ۖ وَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ ٱلَّذِىٓ إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٩﴾ إِنَّمَا ٱلنَّجْوَىٰ مِنَ ٱلشَّيْطَٰنِ لِيَحْزُنَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَلَيْسَ بِضَآرِّهِمْ شَيْـًٔا إِلَّا بِإِذْنِ ٱللَّهِ ۚ وَعَلَى ٱللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ ٱلْمُؤْمِنُونَ ﴿١٠﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ إِذَا قِيلَ لَكُمْ تَفَسَّحُوا۟ فِى ٱلْمَجَٰلِسِ فَٱفْسَحُوا۟ يَفْسَحِ ٱللَّهُ لَكُمْ ۖ وَإِذَا قِيلَ ٱنشُزُوا۟ فَٱنشُزُوا۟ يَرْفَعِ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ مِنكُمْ وَٱلَّذِينَ أُوتُوا۟ ٱلْعِلْمَ دَرَجَٰتٍ ۚ وَٱللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿١١﴾

ކަންތައްތަކުގައި مؤمن ންނަށް غِيبَ ކިޔައި އުޅުމާ ކުރުމުގައެވެ. (وَالْعُدْوَانِ) އަކީ مؤمن ންނަށް عَدَاوَة ކުރުމުގައެވެ. (وَمَعْصِيَةِ الرَّسُولِ) އަކީ رَسُول އަށް އުރެދުމުގައެވެ. (وَإِذَا جَاءُوكَ حَيَّوْكَ بِمَا لَمْ يُحَيِّكَ بِهِ اللهُ) [އަދި އެމީހުން ކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް އައިސް އެއްގޮތަކަށް އެމީހުން ކަލޭގެފާނަށް ސަލާމް ކިޔައެވެ. ﷲ ކަލޭގެފާނަށް ސަލާމް ކިޔައި ނުދެއްވާ ގޮތަކަށް] އެމީހުން ބުނަނީ السَّامُ عَلَيْكَ މިފަދައިންނެވެ. އެމީހުން ބުނާ ބަސްތައް ދެކޮޅަށް ސަލާމް ކިޔުމުގައެވެ. (السَّامُ ގެ މާނައަކީ މަރެވެ.) ދެން نَبِيُّ الله އެމީހުންނަށް އިޖާބަދެއްވީ وَعَلَيْكُم މިފަދައިންނެވެ. (وَيَقُولُونَ فِي أَنْفُسِهِمْ) [އަދި އެމީހުން އެމީހުންގެ ހިތުގައި ބުނެއެވެ.] (لَوْلاَ يُعَذِّبُنَا اللهُ بِمَا نَقُولُ) [އަދި އަހަރެމެން ބުނާ ބަސްތަކުގެ ސަބަބުން ﷲ ތިމަންމެންނަށް عَذَاب ނުދެއްވަނީ ކީއްވެގެންހެއްޔެވެ؟] އެބަހީ مُحَمَّد ގެފާނަކީ حَقُّ ނަބިއްޔަކު ކަމުގައިވާނަމަ ﷲ އަހަރެމެންނަށް عَذَابُ ދެއްވާނެއެވެ. އަދި ބުނެއެވެ. އެމީހުން ބުނާ ބަސްތަކުގެ ސަބަބުން ﷲ އަހަރެމެންނަށް وَعَلَيْكُم މިފަދައިން ޖަވާބު ދެއްވަނީ ކީއްވެގެންތޯއެވެ. (حَسْبُهُمْ جَهَنَّمُ) [އެމީހުންނަށް ނަރަކަ ފުދެންވާނެއެވެ.] އެބަހީ ދުނިޔޭގައި ދެއްވާ عَذَابُ އަށްވުރެ ނަރަކައިގެ عَذَابُ ފުދޭނެއެވެ. (يَصْلَوْنَهَا) އެމީހުން އެ ނަރަކައަށް ވަންނާނެއެވެ. (فَبِئْسَ الْمَصِيرُ) އެ ނަރަކައަކީ ނުބައި ރުޖޫޢަވާ ތަނެކެވެ.

⑨ (يأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا تَنَاجَيْتُمْ فَلاَ تَتَنَاجَوْا بِالإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَمَعْصِيَةِ الرَّسُولِ) [އަހަރެމެން ވަކިވެ މަސްވަރާކުރަނީވެ. ނަމަވެސް ސިއްރުގައި ވާހަކަދައްކާ ކަލޭމެން (ޔަހޫދީންނާއި މުނާފިޤުން ދައްކާހެން) ފާފަޔާއި ވަރުވާފައިވާ عَدَاوَة ބޮޑުވާފަދަ ގޮތަކަށް ހިނގައިދާނެ ސިއްރު ވާހަކަތަކާއި ރަސޫލާއަށް ޢާސީވާ ސިއްރު ވާހަކަ ނުދައްކާށެވެ. (وَتَنَاجَوْا بِالْبِرِّ وَالتَّقْوَى) އަދި ހެޔޮކަމާއި تَقْوَى ވެރިވުމުގެ ވާހަކަ ދައްކާށެވެ. އަދި އެކަމުގައި އެކަކު އަނެކަކަށް ސިއްރުން ނަސޭހަތްދޭށެވެ. (وَاتَّقُوا اللهُ الَّذِي إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ) [އަދި ތިޔަބައިމީހުން مَحْشَرُ ކުރެވޭނީ الله އަށް ތިޔަބައިމީހުން ހުރިހާ عَمَل އަކާއި ޙިސާބުކުރެއްވުމަށް ދަރުމަވެރިވާށެވެ.]

⑩ (إِنَّمَا النَّجْوَى) ފާފަވެރި މަސްވަރާއާއި عَدَاوَة ބޮޑުވާފަދަ ގޮތުގެ ސިއްރު ވާހަކަ ދެއްކުމަކީ ދީނާ ޚިލާފު ވާހަކައެވެ. (مِنَ الشَّيْطَانِ) އެއީ شيطان ގެ ފަރާތުން ވާ ކަމެކެވެ. އެކަން ހިނގަނީ ޝައިޠާނާގެ ވަސްވާސްތަކުން ކަމުގައި ވެއެވެ. (لِيُحْزُنَ الَّذِينَ آمَنُوا) އެއީ އީމާންވި މީހުން ހިތާމަކޮށްލުމަށްޓަކައެވެ. އެބައިމީހުން ހިތާމައިން އުޅޭތީ ފެނުމަށް ޝައިޠާނާ އެދޭތީއެވެ. (وَلَيْسَ بِضَارِّهِمْ شَيْئاً) އަދި އެ شيطان ގެ ސިއްރު ވާހަކަތަކުން އެއްވެސް ގެއްލުމެއް ދީފައެއް ނުވާނެއެވެ. حَقِيْقَةُ ގައި ގެއްލުމެއް ލިބިގެން ނުދާނެއެވެ. (إِلاَّ بِإِذْنِ اللهِ) الله ގެ އިރާދަފުޅާއި އެކު މެނުވީ. (وَعَلَى اللهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ) [އަދި ހަމައެކަނި الله އަށް مُؤْمِنُ ން وَكِيْلُ ކުރާހުށިކަމެވެ.] އެއީ ނުބައި ވާހަކައިން ވިޔަސް އެ شيطان ގެ ހީލަތްތަކުން ސަލާމަތްވުމަށްޓަކައި الله ގެ حَضْرَة ން ވާގި އެދެންވާނެއެވެ. އަދި އެހެން އޮތުމަށް ރައްކާތެރިކަމުގެ ވާހަކަ ނުދައްކަސް ސަލާމަތްވެއެވެ. އެ ހަދީސް ބުނެގެން ދިޔައީ ޙަދީޘް ގައި ޞައްޙަ ވެގެންވާ ގޮތުންނެވެ. بُخَارِي އާއި مُسْلِمُ **އާއި ޝަރީފުގައި** ابْنُ مَسْعُود **ގެ ކިބައިން ރިވާކުރެވިފައިވެއެވެ. އެ ޙަދީޘްގައި ވިދާޅުވެއެވެ.** نَبِيُّ اللهِ ، حَدِيْث ކުރެއްވިއެވެ. (إِذَكُنْتُمْ ثلاَثَةً فَلاَ يَتَنَاجَى اثْنَانِ دُوْنَ الثَّالِثِ فَإِنَّ ذَالِكَ يُحْزِنُهُ) **މާނައީ ތިޔަބައިމީހުން ތިންމީހުން އެކުގައި ހުރިއިރު، އެކަކު ދޫކޮށްލާފައި ދެމީހުން ސިއްރު ވާހަކަ ނުދައްކާށެވެ. އެއީ އެ ތިންވަނަ މީހާ ހިތާމަކުރާނެ ކަމެއް ކަމުގައި ވާތީއެވެ.**

⑪ (يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قِيلَ لَكُمْ تَفَسَّحُوا فِي الْمَجَالِسِ) [އައިސްގެން މަޖިލީހުގައި ތިބޭއިރު ހިތްޕުޅު ކަމުގައި ތިބޭ މީހުން ބަލާކަށް ކިޔާ ގޮތްގޮތް ފަޅުކުރާށެވެ. ބަޔަކު ހޯދަމުންދާއިރު ތިޔަބައިމީހުން ޖާގަދޭށެވެ.] الله سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى ގެ ރަސޫލާ ކުރިމަތީގައި ދެކެވޭ ޖަލްސާތަކުގައި އެކަކު އަނެކަކަށް ޖާގަ ދެއްވުމެވެ. އަދި އެއަށްފަހު މަޖިލީހުގައި ހުރި ޤައުމުގެ ބޮޑެތި މީހުން ކުރިއަށް ގެނައުމަށް ބުނެވެއެވެ. قَتَادَةُ ގެ ރިވާޔަތުގައި ވަނީ ހިސާބުގައި ތިބޭތީއެވެ. أَصْحَابُ ބޭކަލުންނާ نَبِيُّ اللهِ ، ވާހަކަފުޅު ދައްކަވަން ތިބޭއިރު ބޭކަލުންގެ ތެރެއިން ބައެއް ބޭކަލުން ދެއްވާ ނުލެއްވިއެވެ. (فَافْسَحُوا) އަދި ބައިވެރިވާން ހިސާބުގައި ތިބޭ މީހުންނަށް ޖާގަދީ ފުރުސަތު ދޭށެވެ. يَفْسَحِ اللهُ لَكُمْ) ފަހެ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ޖާގަ ފުޅާކޮށްދެއްވާނެއެވެ. އެބަހީ ސުވަރުގެއިން الله ތިޔަބައިމީހުންނަށް ޖާގަ ފުޅާކުރައްވާނެއެވެ. ފަހެ ހަމަނުޖެހުމެއް ނެތި އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކަށް ޖާގަ ދޭން ވާނެއެވެ. ދީނުގެ ޢިލްމު ލިބިފައިވާ ބޭކަލުން ބޮޑުކަމުގެ ގޮތުން ކުރިއަށް ގެންނަވާން ވާނެއެވެ. ފުރަތަމަ ގޮތްތައް ބެލުމަށްޓަކައި ފަހުން ދިއުމާއި ދިރިއުޅުމުގެ ގާނޫނު ދެއްކުމަށް ފަހު މަޖިލީހުގެ ޤަވާޢިދު ހޯދައިދިނުމެވެ. މިއީ عَامٌّ مَجْلِس ތަކުގެ قَوَاعِدُ އެވެ. نَبِيُّ اللهِ ، حَدِيْث ކުރެއްވިއެވެ. (لا يُقِيمُ الرَّجُلُ الرَّجُلَ مِنْ مَقْعَدِهِ ثُمَّ يَجْلِسُ فِيهِ وَلَكِنْ تَفَسَّحُوا وَتَوَسَّعُوا) މާނައީ އެއްމީހަކު އަނެއް މީހާ ހުރިތަނުން ކޮޅަށް ތެދުކޮށްފައި އެ ތަނުގައި ނުއިށީނދޭށެވެ. ނަމަވެސް ތިޔަބައިމީހުން ޖާގަ ފުޅާކޮށް ބާރުތަކެއް ހަނދާންނުކުރާށެވެ. މިއެވެ. (وَإِذَا قِيلَ انْشُزُوا فَانْشُزُوا) އަދި ތެދުވޭ ކަމަށް ބުނެވުނުނަމަ ތެދުވާށެވެ. علمى ގޮތުން ގިނަގުނަ އެއްވުމަކުން ނިކުމެ މަޖިލީހުން ނިމުމަށް ފަހު ދިޔުމަށް ބުނެވުނުނަމަ ބަހައްޓާށެވެ. (يَرْفَعِ اللهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَالَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ دَرَجَاتٍ) ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އީމާންވި މީހުންނާއި އަދި علم ގެ أهل ވެރިން ދަރަޖަތަކަށް ٱللهُ މަތިވެރި ކުރައްވާނެއެވެ. އަދި އާޚިރަތުގައި ދަރަޖަ ބޮޑު ކުރައްވާނެއެވެ. (އެހެނީ ދީނުގެ ޢިލްމުވެރިންނަކީ އިސްވެ ހުރުމަށް ވެރިވާ ބަޔެކެވެ. ދީނުގެ لفظ ގެ ސިއްރުތައް ދަނެގެން ހުރި ބަޔެކެވެ.) ފަހެ އިލްމާއި އީމާނާ ޢަމަލުކުރާ ބަޔަކު جمع ވެގެންވާ ހިނދު الله تعالي އެބައިމީހުން މަތިވެރި ކުރައްވާނެއެވެ. الله ބުނެ ގޮތަށް ޢިލްމާއި ސިފަތަކުން އެބައިމީހުން މަތިވެރި ކުރައްވައެވެ. مجلس ގައި އިސް ތަނުގައި ބޭތިއްބުން މިގޮތުން ވާންޖެހެއެވެ.

⑫ (يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نَاجَيْتُمُ الرَّسُولَ فَقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيْ نَجْوَاكُمْ صَدَقَةً) އެ އިސްކުރުމަށް ވާހަކަދައްކަން ބޭނުންވާނަމަ ތިޔަބައިމީހުންގެ ސިއްރު ވާހަކަ ދެއްކުމުގެ ކުރިން رَسُول އާއި ސިއްރުން ވާހަކަ ދެއްކުމުގެ ކުރިން ތިޔަބައިމީހުން صدقاة ދޭށެވެ. މިއީ ރަސޫލާގެ ޙައްޤު ބޮޑުކޮށްލުމާއި باطِلُ ގެ أَهْلُ ވެރިން نَبِيُّ الله ، އާއި ބޮޑުވުމާއި ދުރުކުރުމަށް ޓަކައެވެ. އަދި مُؤْمِنُ ން ހިތްހެޔޮކަމާއި ހަމަތަކާ ދުރުވުމަށެވެ. އަދި صدقاة ދިނުމަކީ ހެޔޮކަންތަކެކެވެ. އެހެންވީ الله تعالي އެކަން ގަބޫލު ކުރައްވާނެއެވެ. އެއީ ނަފްސު ސާފުކުރުމެވެ. (ذَلِكَ خَيْرٌ لَكُمْ وَأَطْهَرُ) صدقاة ދިނުން ތިޔަބައިމީހުންނަށް ހެޔޮވެ ޠَاهِرُ ވާކަމެވެ. އެއީ الله އަށް ކިޔަމަންތެރިވުމުގެ ބޮޑު ސަބަބެކެވެ. (فَإِنْ لَمْ تَجِدُوا فَإِنَّ اللهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ) ފަހެ ތިޔަބައިމީހުންނަށް صدقاة އެއް ނުލިބިއްޖެނަމަ صدقاة އެއް ނުދީ ސިއްރު ވާހަކަ ދެއްކުމަށް ހުއްދައެވެ. ފަހެ الله تعالي އީ ގަފޫރުވަންތަ ރަސްކަލާނގެއެވެ. އަދި رَحْمَة ވަންތަ ބޭކަލާނގެއެވެ.

⑬ (أَأَشْفَقْتُمْ أَنْ تُقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيْ نَجْوَاكُمْ صَدَقَاتٍ) ވާހަކަދެއްކުމުގެ ކުރިން صدقاة ދޭން ބިރުގަނެވިއްޖެހެއްޔެވެ؟ ތިޔަބައިމީހުން ބޭނުންވޭތޯއެވެ. مُقَاتِلُ ވިދާޅުވީ މިއީ ދިހަ ދުވަހުގެ ކަމެކެވެ. ދެން منسوخُ ވިއެވެ. (فَإِذْ لَمْ تَفْعَلُوا) [ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން އެކަން ނުކުރީމާ—] އަދި ނަމަވެސް ތިޔަބައިމީހުންނަށް صدقات ދިނުމަށް ބާރުއެޅުމެއް ނެތެވެ. (وَتَابَ اللهُ عَلَيْكُمْ) [الله ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް تَوْبة ގަބޫލު ކުރެއްވިއެވެ.] އެއީ އެކަން مَنْسُوْخُ ވުމެވެ. (فَأَقِيمُوا الصَّلاَةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ) ވަކި (صَدَقَاة ދިނުން

يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِذَا نَـٰجَيْتُمُ ٱلرَّسُولَ فَقَدِّمُواْ بَيْنَ يَدَىْ نَجْوَىٰكُمْ صَدَقَةً ذَٰلِكَ خَيْرٌ لَّكُمْ وَأَطْهَرُ فَإِن لَّمْ تَجِدُواْ فَإِنَّ ٱللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ١٢ ءَأَشْفَقْتُمْ أَن تُقَدِّمُواْ بَيْنَ يَدَىْ نَجْوَىٰكُمْ صَدَقَـٰتٍ فَإِذْ لَمْ تَفْعَلُواْ وَتَابَ ٱللَّهُ عَلَيْكُمْ فَأَقِيمُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتُواْ ٱلزَّكَوٰةَ وَأَطِيعُواْ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ وَٱللَّهُ خَبِيرٌۢ بِمَا تَعْمَلُونَ ١٣ ۞ أَلَمْ تَرَ إِلَى ٱلَّذِينَ تَوَلَّوْاْ قَوْمًا غَضِبَ ٱللَّهُ عَلَيْهِم مَّا هُم مِّنكُمْ وَلَا مِنْهُمْ وَيَحْلِفُونَ عَلَى ٱلْكَذِبِ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ١٤ أَعَدَّ ٱللَّهُ لَهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا إِنَّهُمْ سَآءَ مَا كَانُواْ يَعْمَلُونَ ١٥ ٱتَّخَذُوٓاْ أَيْمَـٰنَهُمْ جُنَّةً فَصَدُّواْ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ فَلَهُمْ عَذَابٌ مُّهِينٌ ١٦ لَّن تُغْنِىَ عَنْهُمْ أَمْوَٰلُهُمْ وَلَآ أَوْلَـٰدُهُم مِّنَ ٱللَّهِ شَيْـًٔا أُوْلَـٰٓئِكَ أَصْحَـٰبُ ٱلنَّارِ هُمْ فِيهَا خَـٰلِدُونَ ١٧ يَوْمَ يَبْعَثُهُمُ ٱللَّهُ جَمِيعًا فَيَحْلِفُونَ لَهُۥ كَمَا يَحْلِفُونَ لَكُمْ وَيَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ عَلَىٰ شَىْءٍ أَلَآ إِنَّهُمْ هُمُ ٱلْكَـٰذِبُونَ ١٨ ٱسْتَحْوَذَ عَلَيْهِمُ ٱلشَّيْطَـٰنُ فَأَنسَىٰهُمْ ذِكْرَ ٱللَّهِ أُوْلَـٰٓئِكَ حِزْبُ ٱلشَّيْطَـٰنِ أَلَآ إِنَّ حِزْبَ ٱلشَّيْطَـٰنِ هُمُ ٱلْخَـٰسِرُونَ ١٩ إِنَّ ٱلَّذِينَ يُحَآدُّونَ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥٓ أُوْلَـٰٓئِكَ فِى ٱلْأَذَلِّينَ ٢٠ كَتَبَ ٱللَّهُ لَأَغْلِبَنَّ أَنَا۠ وَرُسُلِىٓ إِنَّ ٱللَّهَ قَوِىٌّ عَزِيزٌ ٢١

ކަލޭފާނުމެން ބަރުވެރިވެއްޖެއްޔާ) ދެން ކަލޭފާނުމެން ނަމާދު قائم ކުރޭ ޒަކާތްދީ الله އާއި އޭނާގެ رسول އާއަށް ކިޔަމަންތެރިވާށޭ ދޫކޮށްދެއްވީ. (وَاللهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ) [އަދި ކަލޭފާނުމެން ކުރާ ކަންތައްތައް الله ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ.] އެކަމުގެ ކަލޭފާނުމެންނަށް ޖަޒާދެއްވާނެއެވެ.

⑭ (أَلَمْ تَرَى إِلَى الَّذِينَ تَوَلَّوْا قَوْماً) [ބަލާށު މުނާފިޤުން ރަހުމަތްތެރިވި ޤައުމަކަށް ކަލޭގެ އަދި ބަލާ ކަލޭގެފާނު ދަންނަވާލެއްވީމެވެ.] ޤައުމަކީ ކާކުކަން مُنَافِق ންނެވެ. އަދި ޤައުމަކީ ވެރިން ކަލޭގެ ބަލާ މުނާފިޤުން يهودى ންނެވެ. (غَضِبَ اللهُ عَلَيْهِمْ) [އެބަހަކަށް މައްސަލާ الله ކޯފާވެވޮޑިގެންވެއެވެ.] ކޯފާވެވޮޑިގެން މުނާފިޤު يهودى ންނެވެ. (مَا هُمْ مِنْكُمْ وَلَاَ مِنْهُمْ) މިބުނީ ޤައުމަކީ ކަލޭގެ މުނާފިޤުން - ކަލޭފާނު مؤمن ން ތެރެއިން ނުވެއެވެ. އަދި يهودى ންގެ ތެރެއިން ނުވެއެވެ. އެމީހުންނީ އަނގަ ނުބައި ކަންތައްގެ الله وحى ކުރައްވަން (مُذَبْذَبِيْنَ بَيْنَ ذَالِكَ لاَإِلى هَؤُلاَءِ وَ لاَ إِلى هَؤُلاَءِ) މިފަދައިންނެވެ. މާނައީ: އަދި މިއީ އެމީހުން ދެބައިގެ ތެރެއިން ނުވެއެވެ. އެމީހުން މުނާފިޤުންގެ ތެރެއިން ނުވެއެވެ. އަދި އެމީހުން މުސްލިމުންގެ ތެރެއިން ނުވެއެވެ. މިއެވެ. އެކަމުގެ ސަބަބަކީ އެބައި يهودى ން ކަލޭގެ ވާހަކަ. އެއަށްބަލާ مؤمن ންނާ ދެކޮޅު ބައެއްކަމުގައެވެ. يهودى ން ކަލޭފާނު مؤمن ންގެ ތެރެއިން ނުވެއެވެ. އަދި އެމީހުން مُنَافِق ންގެ ތެރެއިން ނުވެއެވެ. އެއްވެސްބައި مُنَافِق ންނާއެކު ގެ ސަރަޙައްދު ދެމިހުރި ކަލޭގެ ކަން ހެއްޔެވެ؟ (وَيَحْلِفُونَ عَلَى الْكَذِبِ) [އެމީހުން ދޮގުގައި ހުވާ ކުރައްވައެވެ.] އެބަހީ، މުސްލިމުން ހަމަކުރާ މުސްލިމުންނާ ދެކޮޅަށް އެމީހުން ދޮގުހުވާ ކުރަނީއެވެ. ނުވަތަ يهودى ން ނުކުރާ މުސްލިމުންގެ خَبَرُ މިއުނގެނުމަށްކަމުގައި ދޮގުހުވާ ކުރައެވެ. (وَهُمْ يَعْلَمُونَ) [އެމީހުން ދަންނައިރު ހުވާ] އެބަހީ، އެމީހުން ހުވާކުރާ ބަސް بَاطِلُ އަދި އެއީ ދޮގު حَقِيْقَة އެއް ނޫން އެކަމެއް ދަންނައިރު ދޮގު ހުވާކުރައެވެ.

⑮ (أَعَدَّ اللهُ لَهُمْ عَذَاباً شَدِيدًا) [الله تعالي އެމީހުންނަށް ގަދަ ގޮތެއްގެ عَذَابُ ތައްޔާރުކުރައްވައެވެ.] އެއީ އެމީހުން ގެ ސަރަޙައްދުގައި بَاطِلُ ދޮގުހުވާ ކުރާތީ ސަބަބުންނެވެ. (إِنَّهُمْ سَاءَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ) [ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން ކުރަމުންގެންދިޔަ ކަންތައް ބައްޔަކީ ނުބައިގޮތެކެވެ.] އަދި އެކުރަނީ ބޮޑު عَمَلُ އެކެވެ.

⑯ (اتَّخَذُوا أَيْمَانَهُمْ جُنَّةً) [އެމީހުން ހުވާތަކަށް ލައްކަ ހަދައިގަތެވެ.] އެއީ މުސްލިމުން އަތުން އެމީހުން ރައްކާތެރިވުމަށެވެ. މުސްލިމުންނާ ދެކޮޅަށް އެމީހުންނަކީ ދޮގުހުވާ ކުރާ ބައެކެވެ. އެކަން އެގޭނަމަ އެމީހުންނަކީ ކާފަރުން ކަމުގައި ވެގެންދިޔަ قَتْلُ ކުރުން ޖާއިޒުވާނެ ބައެކެވެ. ދެން އެމީހުން އަމިއްލަ ނަފުސު އެމީހުންގެ ދޮގު ސަބަބުން ސަލާމަތްކޮށް ރައްކާތެރިކުރިއެވެ. އެމީހުން قَتْلُ ކުރުމުގެ އެމީހުންގެ ދަރިފުޅުން ސަލާމަތްވިއެވެ. އަދި އެމީހުންގެ މުދަލާއި ދަރިފުޅުން ސަލާމަތްވިއެވެ. (فَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللهِ) [ދެން މުސްލިމުން އެމީހުން الله ގެ މަގުން ދުރުކުރިއެވެ.] އަދި އެމީހުން ހަމަކަށަވަރުން ހުވާގެ ސަބަބުން ދީނުގެ މަގުން ދުރުކުރުމަށް ސަލާމަތް ވިއެވެ. އަދި އިސްލާމްގެ عِزَّة އާއި قَدَر ދުވަހު ފެނުނެވެ. (فَلَهُمْ عَذَابٌ مُهِينٌ) ދެން އެމީހުންނަށް ހަލާކުވެރި ނިކަމެތިކުރުވާ عَذَابُ އެވެ.

⑰ (يَوْمَ يَبْعَثُهُمُ اللهُ جَمِيعاً فَيَحْلِفُونَ لَهُ كَمَا يَحْلِفُونَ لَكُمْ) الله تعالي އެއްކޮށް ދިރުއްވާ ދުވަހު އެމީހުން އޭނާގެ އަރިހުގައި ހުވާކުރާނެއެވެ. އެއީ ދުނިޔޭގައި ކަލޭފާނު مؤمن ންނަށް ހުވާކުރިހެންނެވެ. އެމީހުން ހަމައެކަނި ދޮގުހަދައިގެން އަލުން ދަންނަވާނެއެވެ. އަޅުގަނޑުމެންގެ رَبُّ ކަލޭގެފާނު الله އެވެ. އަޅުގަނޑުމެން އާޚިރަތުގައި މުޝްރިކުން ނުވީމުއެވެ. ދެން އެމީހުން މުނާފިޤުން ދުނިޔޭގައި އެމީހުންގެ ހުވާ އަބަދުވެސް ހުވާކުރާނެ ބައެކެވެ. މިއީ އެމީހުންގެ حَقِيْقَة ކަމާއި قِيَامَة ދުވަހު ވެސް ހުވާ ކުރާނެއެވެ. ޙަޤީޤަތުގައި ބައްޔާއި ޖެހިގެންވާ ހިތްތަކާއެކު ހުވާކުރަނީއެވެ. (وَيَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ عَلَى شَيْءٍ) އެމީހުން ހިތަށް އަރައިގަތެވެ އެމީހުން ހުރީ ހަމަ ދެމިހުރި ކަމެއްގެ މަތީގައި. އެބަހީ އެމީހުންގެ ހުވާ އެމީހުންނަށް آخِرَة ގައި مَنْفَعَ އަދިވެސް ކުރާނެކަމަށެވެ. ނުވަތަ عَذَابُ دِفَاعُ ކުރުމަށް ކުރާނެކަމަށެވެ. އަދި ދުނިޔޭގައިވެސް އެމީހުން ހަލާކުވެގެންދާ.

⑲ (اسْتَحْوَذَ عَلَيْهِمُ الشَّيْطَانُ) އެބަހީ شَّيْطَانُ އެމީހުން ވެރިވެއްޖެ އެމީހުންގެ މައްޗަށް ގަދަވެއްޖެއެވެ. ވަރުގަދަވެއްޖެއެވެ. (فَأَنسَاهُمْ ذِكْرَ اللهِ) [ހަނދާން އެމީހުން الله ގެ ޛިކުރު ހަދާންކުރުން ހަނދާން ނައްތާލިއެވެ.] ދެން އެމީހުން އޭނާގެ ކަންތައް ދުނިޔޭގެ ކަންތަކާއި މަޝްގޫލުވެގެން ހުރިއިރު عَمَلُ ކުރުން ދޫކޮށްލިއެވެ. (أُوْلَـٰئِكَ حِزْبُ الشَّيْطَانِ) އެއީ شَّيْطَانُ

لَّا تَجِدُ قَوْمًا يُؤْمِنُونَ بِٱللَّهِ وَٱلْيَوْمِ ٱلْأَخِرِ يُوَآدُّونَ مَنْ حَآدَّ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ وَلَوْ كَانُوٓا۟ ءَابَآءَهُمْ أَوْ أَبْنَآءَهُمْ أَوْ إِخْوَٰنَهُمْ أَوْ عَشِيرَتَهُمْ ۚ أُو۟لَـٰٓئِكَ كَتَبَ فِى قُلُوبِهِمُ ٱلْإِيمَـٰنَ وَأَيَّدَهُم بِرُوحٍ مِّنْهُ ۖ وَيُدْخِلُهُمْ جَنَّـٰتٍ تَجْرِى مِن تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَـٰرُ خَـٰلِدِينَ فِيهَا ۚ رَضِىَ ٱللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا۟ عَنْهُ ۚ أُو۟لَـٰٓئِكَ حِزْبُ ٱللَّهِ ۚ أَلَآ إِنَّ حِزْبَ ٱللَّهِ هُمُ ٱلْمُفْلِحُونَ ﴿٢٢﴾

سُورَةُ الحَشْرِ

ترتيبها ٥٩ — آياتها ٢٤

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَـٰنِ ٱلرَّحِيمِ

سَبَّحَ لِلَّهِ مَا فِى ٱلسَّمَـٰوَٰتِ وَمَا فِى ٱلْأَرْضِ ۖ وَهُوَ ٱلْعَزِيزُ ٱلْحَكِيمُ ﴿١﴾ هُوَ ٱلَّذِىٓ أَخْرَجَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ مِنْ أَهْلِ ٱلْكِتَـٰبِ مِن دِيَـٰرِهِمْ لِأَوَّلِ ٱلْحَشْرِ ۚ مَا ظَنَنتُمْ أَن يَخْرُجُوا۟ ۖ وَظَنُّوٓا۟ أَنَّهُم مَّانِعَتُهُمْ حُصُونُهُم مِّنَ ٱللَّهِ فَأَتَىٰهُمُ ٱللَّهُ مِنْ حَيْثُ لَمْ يَحْتَسِبُوا۟ ۖ وَقَذَفَ فِى قُلُوبِهِمُ ٱلرُّعْبَ ۚ يُخْرِبُونَ بُيُوتَهُم بِأَيْدِيهِمْ وَأَيْدِى ٱلْمُؤْمِنِينَ فَٱعْتَبِرُوا۟ يَـٰٓأُو۟لِى ٱلْأَبْصَـٰرِ ﴿٢﴾ وَلَوْلَآ أَن كَتَبَ ٱللَّهُ عَلَيْهِمُ ٱلْجَلَآءَ لَعَذَّبَهُمْ فِى ٱلدُّنْيَا ۖ وَلَهُمْ فِى ٱلْآخِرَةِ عَذَابُ ٱلنَّارِ ﴿٣﴾

ގެ ބައެއް ކަމުގައިވާ މީހުންނެވެ. އެއުރެން ޙިޒްބުއެވެ. (أَلَا إِنَّ حِزْبَ الشَّيْطَانِ هُمُ الْخَاسِرُونَ) [ދަންނާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ގެއްލުންވެރިން ވަނީ ހަމަ ޝައިޠާނާގެ ބަޔަކު شَيْطَانُ ގެ ޙިޒްބުއެވެ.] އެބަހީ އެމީހުން ސޯރުކޮށްދެއްވައި ނުބައި ގޮތެވެ. ބޮޑު ގެއްލުމުގައި ވެރިވެފައިވާނީ އެމީހުން ގޮތެވެ. އެއީ އެމީހުން الله ގެ ރަޙްމަތުން ދުރުވެ ނުބައި ކަމުގައި ފަނާވެގެންދާތީއެވެ. ދުނިޔެ ނުހަނު ދުނިޔެއާއި آخِرَة ގައި އެމީހުން ގެއްލުމަށް ވެއްޖެއެވެ.

⑳(الَّذِينَ يُحَادُّونَ اللهَ وَرَسُولَهُ) [الله އާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާއާއި ދެކޮޅުހަދާ މީހުން] (أُولَـئِكَ فِي الأَذَلِّينَ) އެމީހުންވަނީ ދުނިޔެއާއި آخِرَة ގައި ގެއްލި ހަލާކުވާ އެންމެ ނިކަމެތި ބަޔަކު ކަމުގައެވެ.

㉑(كَتَبَ اللهُ لأَغْلِبَنَّ أَنَا وَرُسُلِي) الله تعالي އެކަލާނގެ އިސްވެދިޔަ عِلْمُ ގެ ގޮތުގައި ނިންމަވާ ލިޔުއްވާފައިވަނީ ތިމަންރަސްކަލާނގެއާއި ތިމަންރަސްކަލާނގެ " ރަސޫލުން ގަދަވެ ކާމިޔާބުވާނެކަމަށެވެ. (إِنَّ اللهَ قَوِيٌّ عَزِيزٌ) [ހަމަކަށަވަރުން الله އީ ގަދަފަދަވަންތަ عِزَّةވަންތަ ކަލާނގެއެވެ.] އެކަލާނގެ وَلِيُّ ންނަށް نَصْرُ ދެއްވައި ގަދަފަދަކުރައްވައެވެ. އެކަލާނގެ عَدُوُّ ންގެ މައްޗަށް ގަދަފަދަ ކުރައްވައެވެ. އެކަލާނގެ މައްޗަށް އެކަލާނގެ ގަދަވެރިކަން ދެއްކެވިއެވެ.

㉒(لاَ تَجِدُ قَوْماً يُؤْمِنُونَ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ يُوَادُّونَ مَنْ حَادَّ اللهَ وَرَسُولَهُ) [الله އާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާއާ ދެކޮޅުވެރިވާ މީހުންނާ الله އާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާއާ ދެކޮޅުވެރިވާ މީހުންނާ ލޯބިވާ ބަޔަކު އަހަރެން ފެނިފައި ނުވާނެއެވެ. (وَلَوْ كَانُوا آبَاءَهُمْ أَوْ أَبْنَاءَهُمْ أَوْ إِخْوَانَهُمْ أَوْ عَشِيرَتَهُمْ) الله އާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާއާ ދެކޮޅުވެރިވާ މީހުން ބައްޕައިން ކަމުގައި ވިޔަސް ނުވަތަ މީހުންގެ ދަރިން ކަމުގައި ވިޔަސް ނުވަތަ މީހުންގެ أخ ން ކަމުގައި ވިޔަސް އަދި ނުވަތަ މީހުންގެ ގާތްތިމާގެ މީހުން ކަމުގައި ވިޔަސް މެއެވެ. މިސާލަކަށް އަބޫ ޢުބައިދާގެ ބައްޕައެވެ. ސަޙާބީން ބައްޕައިން ކަމުގައި ވިޔަސް ދަރިކަލުން ކަމުގައި ވިޔަސް އެބަހީ ބޮޑު ނުލަފާކޮށެވެ. ދިފާޢުކުރަން ހަދައިފިއެވެ. أخ ވެރިކަމުގައި ގާތްތިމާގެއިން ހަމަ ދިފާޢުކުރާ ނުވަތަ އެމީހުންގެ ބޭބެ ނުލަފާ ދެކުމެއް ހުރުމެއް ނުވާނެއެވެ. (أُولَـئِكَ) އެމީހުން އެބަހީ الله އާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާއާ ދެކޮޅުވެރިވާ މީހުންނާ ލޯބިނުކުރާ އެމީހުން ނަފްސުތަކުގެ ޙިމާޔަތް ދެއްވައިފިއެވެ. (كَتَبَ فِي قُلُوبِهِمُ الإِيمَانَ) އެއީ އެމީހުންގެ ހިތްތަކުގައި إيمانَ ލިޔުއްވައި ސާބިތުކުރައްވައި ޝަރަޢުކުރައްވައި ދެއްވައިފިއެވެ. (وَأَيَّدَهُمْ بِرُوحٍ مِنْهُ) އަދި އެކަލާނގެ حَضْرَةُ ންވާ رُوْح އަކުން އެމީހުންގެ عَدُوُّ ންގެ މައްޗަށް އެކަލާނގެ އެމީހުންނަށް نَصْرُ ދެއްވައެވެ. އެކަލާނގެ އެމީހުންނަށް ދެއްވި نَصْرُ އަކީ رُوْح ކަމުގައިވެސް ހިތްވަރުގެ އެމީހުންގެ އިތުރު ގަދަކަމާއި ބާރުވެރިކަން ދެއްވައިފިއެވެ. (وَيُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا) [އަދި އެމީހުންގެ ދަށުން ކޯރުތައް ދުއްވާ ސުވަރުގެތަކަށް އެކަލާނގެ އެމީހުން ވައްދަވާނެއެވެ.] އަދި (رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ) [الله އެމީހުންނާ ރުހިވޮޑިގެން ވޮޑިގެންފިއެވެ.] އެކަލާނގެ އެމީހުންގެ عَمَلُ ތައް ގަބޫލުކުރައްވައި އަދި އެކަލާނގެ رَحْمَةُ ގެ އަސަރުތައް އެމީހުންގެ މައްޗަށް ދުނިޔޭގައި آخِرَة ގައި އޮއްސަވައިދެއްވައިފިއެވެ. (وَرَضُوا عَنْهُ) [އަދި އެމީހުން އެކަލާނގެއަށް ރުހިއްޖެއެވެ.] ދުނިޔޭގައި آخِرَة ގައި އެމީހުންނަށް އެކަލާނގެ ދެއްވި ދެއްވުންތަކަށް އެމީހުން ރުހިއްޖެއެވެ. (أُولَائِكَ حِزْبُ اللهِ) [އެއީ الله ގެ ޙިޒްބުއެވެ.] އެބަހީ އެއީ އެކަލާނގެ އަމުރުތަކަށް ކިޔަމަންވާ އަދި އެކަލާނގެ عَدُوُّ ންނާއި ހަނގުރާމަކޮށް އަދި އެކަލާނގެ وَلِيُّ ންނަށް نَصْرُ ދީ އެކަލާނގެ ސަފުގައިހުންނަ ބަޔެވެ. (أَلاَ إِنَّ حِزْبَ اللهِ هُمُ الْمُفْلِحُونَ) [ދަންނާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله ގެ ޙިޒްބު އެއީ ކާމިޔާބުވާ މީހުންނެވެ.] ދުނިޔޭގައި آخِرَة ގައިވެސް ކާމިޔާބުވާ މީހުންނެވެ. ابْنُ أَبِي حَاتِم އާއި الطّبراني އާއި الحاكم އާއި ރިވާކުރައްވާ އަޘަރުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. بَدْرُ ހަނގުރާމައިގެ ދުވަހު أبو عبيدة ގެ ބައްޕަ ހަނގުރާމައިގެ މައިދާނުގައި އެކަލޭގެ ކައިރިއަށް ބޮޑަށް ދެކޮޅަށް އައެވެ. (ބައްޕައި ކައިރީގައި) أبو عبيدة ގެ ބައްޕަ މަސައްކަތްކުރިއިރު أبو عبيدة ގެ قَتْلُ ކުރުމަށެވެ. ނަމަވެސް أبو عبيدة ގެ ކިބައިން ދުރަށް ހުއްޓުނެވެ. ނަމަވެސް އެކަން ދިމާކުރުމުން ފަހުގައި أبو عبيدة ގެ ބައްޕަ ކަލޭގެ ބައްޕަ قَتْلُ ކުރެއްވިއެވެ. އެކަމާ ބެހޭގޮތުން މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވިއެވެ.

سُورَةُ الحَشْرِ

②(هُوَ الَّذِي أَخْرَجَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ مِنْ دِيَارِهِمْ لأَوَّلِ الْحَشْرِ) [އެކަލާނގެއީ أَهْلُ كِتَابُ ންގެ ކާފިރުން

އެމީހުންގެ ގޮތުގައި ދެކެނީ ޔަހޫދީން އަސްލުން ނަސަބުގައި ކާހިނުންގައެވެ.] އެއުރެންނަކީ بَنُو النَّضِيْر ޤަބީލާއިގެ މީހުންނެވެ. އަދި هَارُوْن ގެ ދަރިކޮޅުން އައިސްފައިވާ يَهُوْدِى ނަސަބު ހިމެނިގެންވެއެވެ. އެއުރެން المَدِيْنَة އަށް އައީ بَنُو إسْرَائِيْل ގެ ފުރަތަމަ ކަމުގައެވެ. މަދީނާއަށް النَّبِيّ ، އާއި عَهْدُ ހަދައި އެކަށައަޅައިގެން ދިރިއުޅެމުން ދިޔައިރު ، عَهْدُ ހަދައި އޮތުމާ خِيَانَة ތެރިވިއެވެ. އެއުރެންނަށް މުސްލިމުންނާއި އަނިޔާކުރިއެވެ. ދެންފަހެ رَسُوْل الله ، އެބައިމީހުންގެ އޮރުން حَصَارُ ކޮށްލައްވައި އެއުރެން މަދީނާއިން އެތެރޭގެ ގެދޮރުން ބޭރުކޮށްލެއްވިއެވެ. އެއިން ބަޔަކު އެއްޗެއް ދޫކޮށް ބަޔަކު ޝާމުގެ ފަރާތަށް ދިޔައެވެ. الكَلْبِي ވިދާޅުވެފައިވަނީ ވާދީއަލްޤުރާގައެވެ. މުޅިންވެސް އެއުރެންނަކީ عَرَب ކަރައިގެ އެތެރޭގައި އުޅުނު أَهْلُ كِتَابُ ގެ ބަޔަކެވެ. ދެން އެއުރެންގެ އެއްބައި ބަޔަކު عُمَرُ ގެ ޚިލާފަތުގައި އެތެރޭގައި ވިހެއެވެ. މުޅި އެއުރެންގެ ފޮނުވައިލެއްވީ المَدِيْنَة އިން ބޭރަށް ވިދިވިދިގެން ވަނީއެވެ. ދެން އެއުރެންގެ ބެހިގެން ދިޔައީ عُمَرُ ގެ ޚިލާފަތުގައެވެ. އެއުރެން ބޭރުކުރެއްވުމަށްފަހު ރާއްޖެއިން ބޭރަށް ނިކުތުނެވެ. އެއުރެން އެއްވެސް ކަމެއް ނުވެ މަހްޝަރަކަށް ނިކުމެ مَحْشَرُ އަށް ވިއެވެ. (مَا ظَنَنْتُمْ أَنْ يَخْرُجُوا) [އެއުރެން المَدِيْنَة އިން ނިކުމެގެން ދާނެކަމަށް ތިޔަބައިމީހުން ހީއެއް ނުކުރެއެވެ.] އަދި އެކަމާ ބެހޭގޮތުން ބުނެވެނީ ތިޔަބައިމީހުން ހީކުރިކަމެވެ. بَنُو النَّضِيْر ޤަބީލާގެ މީހުން ބޮޑުވެގެން ނިކުމެ ހަނިކަމުގައި ހީކުރި ނަމަވެސް ތިޔަބައިމީހުން ހީކުރެއްވީއެވެ. އަދި އެއުރެންގެ عِزَّة ކުރެވިފައި ބޮޑުކަމުގެ ސަބަބުން ގެއްލުނު ވާހަކައެވެ. އެއުރެން ކިލާތަކުގެ ތެރެއިން ގޮތްތަކަށް ބަރޯސާވެގެން ދިޔައެވެ. އަދި ގާތްގަނޑަކަށް ދިމާވި ކަމެއް ނޫނެވެ. އަދި ހުރިހާ ކަމެއްގެ ދެރަކަން ގެއްލިގެން ދިޔައެވެ. ހެކިތަކުގެ ސަބަބުން އެކަމަށް ބަރޯސާވެގެން ދިޔައީ ވެސް އެވެ.

⑤ (وَظَنُّوا أَنَّهُمْ مَانِعَتُهُمْ حُصُونُهُمْ مِنَ الله) بَنُو النَّضِيْر ޤަބީލާގެ މީހުން ހީކުރީ އެއުރެންގެ ކިލާތަކުން الله ގެ ޙަޟްރަތުން އެއުރެން ދިފާޢުކުރާނެކަމަށެވެ. (فَأَتَاهُمُ الله مِنْ حَيْثُ لَمْ يَحْتَسِبُوا) އެއުރެންނަށް الله ގެ ޢަޛާބު އައީ އެއުރެން ހީނުކުރާ ގޮތަކުންނެވެ. ހިތުން ނިކުމެ ދިޔައީ އެމަނިކުފާނުގެ الله سُبْحَانَه وَتَعَالَى އެކަމަށް ރުއްސެވިއެވެ. އެކަލާނގެ ނަބިއްޔާ އެއްބައިވަންތަކަމުގެ އަތުން ކިލާތަކުން އެއުރެންނަށް ހަރަކާތްތެރިވެގެން އެއުރެން ނެރުއްވީއެވެ. އެއުރެން ރައްކާތެރިކަން ހޯދައިގަތުމަކަށް ނުކުޅެދުނެވެ. އެއުރެން އަޅުގަނޑުގެ ބާރު ބަލިކަށިކުރެއްވިއެވެ. عِزَّة ބޮޑުވެފައި ވުމުގެ ދެރަކަމެވެ. (وَقَذَفَ فِي قُلُوبِهِمُ الرُّعْبَ) [އަދި އެއުރެންގެ ހިތްތަކަށް ބިރުވެރިކަން ވައްދަވައިފިއެވެ.] رُعْبُ އަކީ ބިރުވެރިކަމެވެ. رَسُوْلُ الله ، حَدِيْث ކުރައްވައިފިއެވެ. نُصِرْتُ بِالرُّعْبِ مَسِيْرَةَ شَهْرٍ. މާނައީ: ކަލޭގެފާނަށް ބިރުވެރިކަމުގެ ސަބަބުން ނަޞްރު ދެއްވިއެވެ. ހަމަ މަހެއްގެ ދުރުމިނުގައި ހުރި ބަޔަކަށްވެސް نصر ލިބިއްޖެއެވެ. މާނައީ. (يُخْرِبُونَ بُيُوتَهُمْ بِأَيْدِيهِمْ وَأَيْدِي الْمُؤْمِنِينَ) [އެއުރެންގެ ގެތައް އެއުރެންގެ އަތްތަކުންނާއި މުއުމިނުންގެ އަތްތަކުން ހަލާކުކުރަމުންނެވެ.] އެބައިމީހުން ވަކިވަކިން އެއުރެން ގެތަކުގެ ދޮރުތަކާއި ތަކެތި ނަގަމުން ދިޔައެވެ. ދެން މުސްލިމުންގެ އަތުން حَسَدَ ކުރިއެވެ. އަދި އެއުރެންގެ ގެދޮރު ހަލާކުކުރީ مُسْلِمُ ން ބޭނުންނުކުރުމަށްޓަކައެވެ. އެގޮތަށް އެއުރެން

އެބައިމީހުން ހަލާކުކޮށް ދޫކޮށްލީ އެއްޗެހި ނަގާފައެވެ. ހަމަ އެހެންމެ އެއުރެން ހިމާޔަތްކުރަމުންނެވެ. އަދި مُسْلِمُ ން ގެއްލުންދިނުމަށް ހަލާކުކުރިއެވެ. ހިމާޔަތް ކުރަމުން ދިޔައީ އެވެ. الزُّهْرِي އާއި عُرْوَةُ ابْنُ الزُّبَيْر ވިދާޅުވިއެވެ. النَّبِيِّ ، އާއި އެއުރެން ކުރެއްވި ގޮތަކީ އެއުރެން ސުލްޙަކުރުމެވެ. ޤަބޫލުކުރެއްވީ އެއުރެން ދާން ބޭނުންވާ ތަނަކަށް صُلْحَ ގެ ގޮތުން ވާހަކަދެއްކެވިއެވެ. ބިމުގެ ދެވަނަ ގޮތަކީ ތަކެތި ނަގައިގެން ގޮސް އެއުރެންނަށް ނުރައްކާތެރިކަމެއް ނުދިނުމެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ވާހަކަ ދައްކަވައި އެއުރެންގެ ހިތްތަކުގައި ބިރުވެރިކަން ވައްދަވައިފިއެވެ. ސަމާލުވާށެވެ. އެއުރެން ނިކުތީ ސުލްޙަ ހިފައިގެން ނުކުތުމަށެވެ. ދެން މުސްލިމުން އެއްޗެހި ވަކިކުރެއްވިއެވެ. ހަލާކު ކަމުގައި ދެއްކެވިއެވެ. (فَاعْتَبِرُوا يَا أُولِي الأَبْصَارِ) [ފަހެ ލޮލުގެ ވެރިންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުން ނަސޭހަތް ލިބިގަންނާށެވެ.] ކަލޭގެފާނު ނިސްބަތް ކުރަނީ عِبْرَة حَاصِلُ ކުރުމަށެވެ. ވަހުތަކީ ނަސޭހަތެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سُبْحَانَه وَتَعَالَى އާއި ދިރިއުޅުނު ބަޔަކަށް عَهْدُ ހަދައިފައި އޮތުމާ غَدَرُ ކުރުމެވެ. ކަމުގެ ބޭރުގައި ދިއުމެވެ. ދެން الله سُبْحَانَه وَتَعَالَى އެއުރެންނަށް ހަދައިދެއްވީ ގޮތްތަކެވެ.

③ (وَلَوْلاَ أَنْ كَتَبَ الله عَلَيْهِمُ الْجَلاَءَ لَعَذَّبَهُمْ فِي الدُّنْيَا) الله سُبْحَانَه وَتَعَالَى އެއުރެންގެ މައްޗަށް އެއުރެންގެ ވަޠަނުން ނެރުއްވުން ނުލިޔުއްވާނަމަ (އެބަހީ ބޭރުކުރުން) ކަލޭގެފާނު ދުނިޔޭގައި ނިކުމެގެން ދިޔުމަށް ދެރަކަމެއް ވިއްޔާ އެއުރެން قَتْلُ ކުރެއްވުމާއި އަދި ޙާލަތްތަކުގެ عَذَابُ އެއުރެންނަށް ދެއްވާނެއެވެ. އަދި بَنِيْ قُرَيْضَة ގެ މީހުންނަށް ދެއްވި ޢަޛާބާ ފަދައިންނެވެ.

④ (ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ شَاقُّوا الله وَرَسُولَهُ) [އެގޮތަށް ވީ އެއުރެން الله އާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާއާ ދެކޮޅު ހެދި ހެއްޔެވެ.] އެބަހީ އެއުރެން الله އާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާއާ عَدَاوَة ކުރުމުގެ ސަބަބުންނެވެ. ހުރިހާ ކަމެއްގެ عَهْدُ އާއި ޚިލާފުވުމުގެ ސަބަބުން އެއުރެންނަށް عَذَابُ حقُّ ވިއެވެ.

⑤ (مَا قَطَعْتُمْ مِنْ لِينَةٍ أَوْ تَرَكْتُمُوهَا قَائِمَةً عَلَى أُصُولِهَا فَبِإِذْنِ الله) [ކަލޭގެފާނު ކަނޑާލި ކަދުރުގަސްތަކާއި ދޫކޮށްލި ކަދުރުގަސްތަކާއި އެއްވެސް ގަހެއް ބިމުގައި ތިބެނިވި ގޮތުގައި ދޫކޮށްލި ކަމާއި ދެންވެސް އެއީ الله ގެ އިޒުނަކުންނެވެ.] ދެބަސްވުމެއް ނުވާ ކަމެވެ. ބޭރުން ބަލާއިރު بَنُو النَّضِيْر ޤަބީލާގެ ގެދޮރު ހިމާޔަތް ކުރި ކަދުރުގަސްތައް ކަނޑާލުމާއި ބައެއް ގަސް ދޫކޮށްލިއެވެ. އަދި އެއުރެން ބުނެގެން ދިޔައީ ކަލޭގެފާނު ކަނޑާލެއްވިއެވެ. بَنُو النَّضِيْر ޤަބީލާގެ މީހުން ބުނީއެވެ. (އަދި أَهْلُ كِتَابُ ންނެވެ.) އޭ مُحَمَّدُ އެވެ. ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވަނީ ހަމަ އެބައިމީހުންނާއި إِصْلاَحُ ކުރުމަށް نَبِي ވިއެވެ. ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވީ ކަނޑާލުމަކީ އަދި إِصْلاَحُ ހެއްޔެވެ؟ ކަލޭގެފާނަށް ބާވައިލެވުނު وَحِى ގެ ތެރޭގައި ބިމުގައި ފަސާދަ ހިންގުމުގެ ހުއްދަ ބާވައިލެއްވިން ހެއްޔެވެ؟ ދެން رَسُوْلُ الله ، ގެ ހިތުގައި ވަރަށް ބޮޑަށް ހިތާމަ ވިއެވެ. އަދި މުސްލިމުންގެ ހިތުގައި ވެސް ހިތާމައެއް ވިއެވެ. ކަލޭގެފާނު ކަނޑާލި ގަސްތަކާއި ދޫކޮށްލި ގަސްތަކީ ބޮޑު ކަމެކެވެ. (وَلِيُخْزِيَ الْفَاسِقِينَ) އަދި الله ގެ ހުކުމެއްގައެވެ. ފާސިޤުން ހަލާކުކުރެއްވުމަށްޓަކައެވެ. އެއުރެންނަކީ يَهُوْدِى ންނެވެ. އަދި އެއުރެންގެ އިސްތިހާރުގެ ބޮޑުކަމާއި ފަޚުރުވެރިކަމެއް އޮތުމެވެ. އެކަން ބޭނުންވީ އެއުރެންނަށް ދެރަވުމުގެ ގޮތުންނެވެ. އެގޮތުން ނަފްސުގެ މަތިން ބަސްނުއަހާ ޢަމަލުތައް ހިންގި ފާސިޤުންގެ ހިތްތަކަށް ވެސް ހިތާމަ ލިބުނު ގޮތެވެ.

ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ شَآقُّوا۟ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ ۖ وَمَن يُشَآقِّ ٱللَّهَ فَإِنَّ ٱللَّهَ شَدِيدُ ٱلْعِقَابِ ④ مَا قَطَعْتُم مِّن لِّينَةٍ أَوْ تَرَكْتُمُوهَا قَآئِمَةً عَلَىٰٓ أُصُولِهَا فَبِإِذْنِ ٱللَّهِ وَلِيُخْزِىَ ٱلْفَٰسِقِينَ ⑤ وَمَآ أَفَآءَ ٱللَّهُ عَلَىٰ رَسُولِهِۦ مِنْهُمْ فَمَآ أَوْجَفْتُمْ عَلَيْهِ مِنْ خَيْلٍ وَلَا رِكَابٍ وَلَٰكِنَّ ٱللَّهَ يُسَلِّطُ رُسُلَهُۥ عَلَىٰ مَن يَشَآءُ ۚ وَٱللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ⑥ مَّآ أَفَآءَ ٱللَّهُ عَلَىٰ رَسُولِهِۦ مِنْ أَهْلِ ٱلْقُرَىٰ فَلِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ وَلِذِى ٱلْقُرْبَىٰ وَٱلْيَتَٰمَىٰ وَٱلْمَسَٰكِينِ وَٱبْنِ ٱلسَّبِيلِ كَىْ لَا يَكُونَ دُولَةًۢ بَيْنَ ٱلْأَغْنِيَآءِ مِنكُمْ ۚ وَمَآ ءَاتَىٰكُمُ ٱلرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَىٰكُمْ عَنْهُ فَٱنتَهُوا۟ ۚ وَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ ۖ إِنَّ ٱللَّهَ شَدِيدُ ٱلْعِقَابِ ⑦ لِلْفُقَرَآءِ ٱلْمُهَٰجِرِينَ ٱلَّذِينَ أُخْرِجُوا۟ مِن دِيَٰرِهِمْ وَأَمْوَٰلِهِمْ يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِّنَ ٱللَّهِ وَرِضْوَٰنًا وَيَنصُرُونَ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥٓ ۚ أُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلصَّٰدِقُونَ ⑧ وَٱلَّذِينَ تَبَوَّءُو ٱلدَّارَ وَٱلْإِيمَٰنَ مِن قَبْلِهِمْ يُحِبُّونَ مَنْ هَاجَرَ إِلَيْهِمْ وَلَا يَجِدُونَ فِى صُدُورِهِمْ حَاجَةً مِّمَّآ أُوتُوا۟ وَيُؤْثِرُونَ عَلَىٰٓ أَنفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ ۚ وَمَن يُوقَ شُحَّ نَفْسِهِۦ فَأُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْمُفْلِحُونَ ⑨

⑥ (وَمَا أَفَاءَ اللهُ عَلَى رَسُولِهِ مِنْهُمْ فَمَا أَوْجَفْتُمْ عَلَيْهِ مِنْ خَيْلٍ وَلاَ رِكَابٍ) رَسُولُ اللهِ ، އަށް بَنُو النَّضِيْر ވަތަނާގެ މިލްކުގެ މުދަލުން އެދޭތާ އެއްޗެއް حَاصِل ކުރުމަށް ކަލޭމެން ދުއްވުން އަސްތަކުންނެއް އަދި ޖަމަލުތަކުންނެއް ދުއްވާފައެއް ނުވެއެވެ. އަދި އެކަމުގައި ކަނޑުތަކުން އެއްވެސް ބުރައެއް އުފުލާފައެއް ނުވެއެވެ. ސަބަބަކީ المَدِيْنَة އިން ދުރުގެ ދިމާލެއްގައި ނުވާތީއެވެ. بَنُو النَّضِيْر ވަތަނުގެ މިލްކުގެ މުދާތައް رَسُولُ اللهِ ، އަށް خَاصّ ކޮށްދެއްވީ الله سُبْحَانَه وَتَعَالَى ތީއެވެ. އެބައިން فَتَح ވެގެންވެސް صُلْح ވެގެންވެސް. ހަނގުރާމަކުރެވިގެން ނޫނެވެ. ދެން غَنِيْمَة މުދަލުގެ ގޮތުގައި ހަނގުރާމަކުރުމަށް ނުކުތް މީހުންނަށް ބަހާލެވޭނެއެވެ.

⑦ (مَا أَفَاءَ اللهُ عَلَى رَسُولِهِ مِنْ أَهْلِ الْقُرَى) [الله އެކަލާނގެ رَسُول އާއަށް ރަށްރަށުގެ އަހުލުވެރިންގެ ކިބައިން ދޫކުރެއްވި فَيْءُ މުދާ އެބަހީ ހަނގުރާމަކުރުމަކާނުލައި فَتَح ވެގެންދިޔަ ރަށްރަށުގެ [ބިމާއި މުދާ] ދޫކުރެއްވުމެވެ. އަދި ދެން رَسُول ، އަށް خَاصّ ކޮށްދެއްވި الله سُبْحَانَه وَتَعَالَى ދެއްވި މުދަލެއް ކަމުގައިވާތީ ބަހާލެއްވުން ނިޔާކުރެވިގެންވެއެވެ. އަދި މި حُكْم އަކީ ހަމައެކަނި ހަނގުރާމައަކާނުލައި صُلْح ވެގެން ލިބޭ ބިމާއި މުދަލުގެ فَتَح ވެގެން ލިބޭ ބިންތަކުގެ މުދަލުގެ قِيَامَة އާއި ހަމައަށް ދެމިހުންނާނެ حُكْم އެވެ. އަދި މުސްލިމުން ހަނގުރާމައަކާއި ނުލައި ހަނގުރާމައެއް ނެތި ލިބޭ ހުރިހާ ބިމާއި މުދަލުގެ ޙުކުމެވެ.

ނުވާނެކަމަށެވެ. (فَلِلَّهِ) [އެއީ الله އަށެވެ.] އެގޮތުގައި އެކަލާނގެ އެދިވަޑައިގަންނަވާ ގޮތަކަށް حُكْم ކުރެއްވުމަށެވެ. (وَلِلرَّسُولِ) [އަދި ރަސޫލާއަށެވެ.] އެދުނުމާ އެކަލޭގެފާނުގެ މީހުންނަށެވެ. ދީނާއި މުސްލިމުންގެ އެހެނިހެން مَصْلَحَة އަށެވެ. (وَلِذِي الْقُرْبَى) ރަސޫލާގެ ގާތްތިމާގެ ބޭފުޅުންނަށެވެ. بَنُوْ هَاشِم އާއި بَنُوْ الْمُطَّلِبُ ގެ ފަރާތްތަކުންނެވެ. އެއީ އެބޭފުޅުންނަށް صَدَقَةُ އެއް ހުއްދަނުވާތީއެވެ. (އެބޭފުޅުން صَدَقَةُ ގަބޫލުކުރުން ހަރާމުކުރައްވާފައިވާތީއެވެ.) އެހެންވީމާ فَيْءُ މުދަލުގައި އެބޭފުޅުންނަށް حَقُّ އޮތްކަމުގައެވެ. (وَالْيَتَامَى) އަދި ޔަތީމުންނަށެވެ. އެއީ بَالِغُ ވުމުގެ ކުރިން ބައްޕަ މަރުވެފައިވާ ކުދިންނެވެ. (وَالْمَسَاكِينِ) އަދި މިސްކީނުންނަށެވެ. (وَابْنِ السَّبِيلِ) ދަތުރުވެރިޔާގެ ހާލަތުގައި ހަރަދު ހުސްވެފައިވާ ދަތުރުވެރިންނަށެވެ. (كَيْ لاَ يَكُونَ دُولَةً بَيْنَ الأَغْنِيَاءِ مِنْكُمْ) އެއީ މުދާ މުއްސަނދިންގެ އަތްމަތީގައި ދައުރުކުރާ ނުވުމަށްޓަކައެވެ. އެބަހީ ފަގީރުންނާއި މިސްކީނުން ދޫކޮށްލެވިގެން ނުވާތީއެވެ. (وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا) އަދި فَيْءُ މުދަލުގެ ބަހާލުމަށް ތިޔަބައިމީހުންނަށް رَسُول ، ދެއްވާ އެއްޗެއް ގަބޫލުކުރާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން ގަބޫލުކުރުމުން އެކަލޭގެފާނު ނަހީކުރައްވާ އެއްޗަކުން ދުރުހެލިވާށެވެ. (ކޮންމެ ކަމަކާއި ބެހޭ ގޮތުން ވެސް މި حُكْم އެވެ.)

⑧ (لِلْفُقَرَاءِ الْمُهَاجِرِينَ الَّذِينَ أُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ) [އެމުދަލުގެ ގޮތުގައި ނުކުތުން فَقِيْرُ مُهَاجِرِ ބޭފުޅުންނަށެވެ.] އެބައި މުދަލުން އެބޭފުޅުންނަށް ވަސީލަތެއްވެއެވެ. އެއީ މުޝްރިކުންގެ مَكَّة އިން ނިކުމެލައްވާ އެއްގޮތަށް ބޭރުކުރެއްވުނު ދުނިޔޭގެ މުދަލުން فَيْءُ މުދަލުގެ ބަޔަކުން މިލްކުވެރިކަން ހުރި ބޭފުޅުންނަށެވެ. (يَبْتَغُونَ فَضْلاً مِنَ اللهِ وَرِضْوَاناً) އެބޭފުޅުން مَكَّة އިން ނިކުމެ الله ގެ حَضْرَة ން فَضْلُ ވެރިކަމާއި (ރުހުމާއި ރިޟާއާއި) އެކަލާނގެ ރުއްސެވުން އެދިގެންނެވެ. (وَيَنْصُرُونَ اللهَ وَرَسُولَهُ) (އަދި ތިބޭފުޅުން) الله އާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާއަށް نَصْرُ ދެއްވާހުރެވެ. (أُولَئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ) ހަމަ އެބޭފުޅުންނީ ތެދުވެރިން ބޭފުޅުންނެވެ.

⑨ (وَالَّذِينَ تَبَوَّءُوا الدَّارَ وَالإِيمَانَ مِنْ قَبْلِهِمْ) [އަދި مُهَاجِرِ ބޭފުޅުން އައުމުގެ ކުރިން މަދީނާގައި ދިރިއުޅުއްވި އަދި إِيمَان ވެވޮޑިގެންނެވި] އަދި مُهَاجِرِ ބޭފުޅުންގެ ކުރިން ދީނުގައި ވާޖިބުވާގޮތަށް الله އާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާއާ އީމާންވި أَنْصَارِ ބޭފުޅުންނެވެ. (يُحِبُّونَ مَنْ هَاجَرَ إِلَيْهِمْ) އެބޭފުޅުން مُهَاجِرِ ބޭފުޅުންނަށް (ދެކެ ލޯބިވެއެވެ.) ވާހަކަދައްކައި ބޭފުޅުންނަށް ހިތާމަކުރައްވާ ނުހަދައެވެ. (وَلاَ يَجِدُونَ فِي صُدُورِهِمْ حَاجَةً) އެބޭފުޅުންގެ ހިތްތަކުގައި އެއްވެސް حَسَدَ ވެސް ރުޅިވެސް ހިތްހެޔޮނުވުމެއް ނުލިބިވަޑައިނުގަންނަވައެވެ. (مِمَّا أُوتُوا) [އެބޭފުޅުންނަށް ދެއްވުނު ބައިގެ މުދަލުން] އެބަހީ فَيْءُ މުދަލުގެ ބައިން ހިއްސާކުރެއްވުމުން ދައްކަވާ އެ مُهَاجِرِ ބޭފުޅުންނަށް ދެއްވުމާ ބެހޭގޮތުން އެބޭފުޅުންގެ ހިތްތަކުގައި އެއްވެސް حَسَدَ ވެސް ރުޅިވެސް ހިތްހެޔޮނުވުމެއް ނުލިބިވަޑައިނުގަންނަވައެވެ. އެ ކީއްވެގެންކަމާއިބެހެ؟ އެ مُهَاجِرِ ބޭފުޅުންނަށް ދެވި މުދާ ބޭފުޅުންނަށް ފަހުމެއްވުމަކީ ސަބަބަކުން ވަކިވެގެން އުޅެއްވި މުދަލެއް ކަމުގައެވެ. مُهَاجِرِ ބޭފުޅުން ވެސް أَنْصَارِ ބޭފުޅުންގެ ގޮތަށް ދެކިވަޑައިގަންނަވައެވެ. ދެން ފަހުން رَسُولُ اللهِ ، އަށް بَنُوْ النَّضِيْر ވަތަނާގެ މިލްކުގެ މުދަލުން ލިބިވަޑައިގަތުމުން ދެއްވީ مُهَاجِرِ ބޭފުޅުންނަށެވެ. أَنْصَارِ ބޭފުޅުން

ގެންނެވުމަށް އަބަދުވެސް مُهَاجِرِي ބޭފުޅުންނަށް މާލު ކަނޑައަޅުއްވައިދެއްވި ރަގަޅުކަމުގައި އެބޭފުޅުންނަށް شُكْرُ ކުރައްވައި ތަޢުރީފުކުރައްވައިފިއެވެ. އެބޭފުޅުންގެ ގެދޮރުތަކުގައި ބައިވެރިކުރެއްވި މުދަލުން ބައިދީފައިވާތީ ދޫކޮށް މިޒާޖުހިނގާކަމަށްޓަކައެވެ. ދެން حَدِيْث ކުރައްވައިފިއެވެ. މިގޮތުން ރަސޫލާގެ ޙަޟްރަތަށް بَنُوْ النَّضِيْرِ ވަނަފަރާތުގެ މުދާތައް ލިބުނުއިރު، ނަގާލެއްވުމަށް مُهَاجِرِي ބޭފުޅުންނަށް ބަހައިދެއްވިއެވެ. އަދި مُهَاجِرِي ބޭފުޅުން ކުރިއަށްވުރެ ފުރިހަމަވެގެން އަމިއްލަ ބިމާއި މުދާ ލިބިގަތުމަށް ފެށިއެވެ. އަދި ވަކިން ގެދޮރާއި މިލްކުތައް އެބޭފުޅުންނަށް ދޫކޮށްދެއްވިއެވެ. އަދި ބައިވެރިން ހަމަޖެހިވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ދެން

أَنْصَارِي ބޭފުޅުން އަދި مُهَاجِرِي ބޭފުޅުންގެ މުދަލުގައިބައިވެރިވެ ތަރުޙީބުކުރެއްވިއެވެ. (وَيُؤْثِرُونَ عَلَى أَنْفُسِهِمْ) އަދި ދުނިޔޭގެ ޙާލަތުގައި މުދަލުގެ ބޭނުން ހުރި ނަމަވެސް ތަނުގައި އަމިއްލަ ނަފްސަށްވުރެ مُهَاجِرِي ބޭފުޅުންނަށް އިސްކަންދެއްވައި ދެއްވާނެ ހެއްދެވިއެވެ. (وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ) އަދި އެއަށް ކޮންމެހެން ބޭނުންވިޔަސް ނަމަވެސް ބޭނުމާއި އަމިއްލަ ނަފްސަށްވުރެ އިސްކޮށްލައްވައެވެ. (وَمَنْ يُوقَ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ) އަދި އަމިއްލައިގެ ނަފްސު ދަހިވެތިވުމުގައި بَخِيْلُ ކަމުން ސަލާމަތްކުރެވޭ (شَرِيْعَة ގެ ޙުކުމުން އަދާކުރަން ޖެހޭގޮތަށް ޒަކާތް ފަދަ މުދަލުގެ حَقُّ އަދި ކަންހުރިގޮތް) ހަމަކަށަވަރުން ނުހަނުބޮޑު ކާމިޔާބުވެރިޔަކީ އެއީއެވެ. އަދި މުދަލުގެ ސަބަބުން بَخِيْلُ ކަމުގެ ދަހިވެތިކަމުން ސަލާމަތްވާ ހަމަކަށަވަރުން ނަޖާތް ލިބިގެންވެއެވެ.

⑩ (وَالَّذِينَ جَاءُوا مِنْ بَعْدِهِمْ) [އަދި އެބޭފުޅުންނަށް ފަހުން] އަދި قِيَامَةُ އާއި ހަމައަށް ދެމިހުންނަ ގޮތުގައި އެބޭފުޅުންނަށް تَبَعَ ވެވަޑައިގެންނެވެ. (يَقُولُونَ رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِأَخْوَانِنَا الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالإِيمَانِ) އެބޭފުޅުން ދަންނަވައެވެ. އައްޔަ ފުޅުގެ رَبُّ އެވެ. އިމާންކަމުގައި އަޅުގަނޑުމެންނަށްވުރެ ކުރީގައި އިސްވެގެންވި ނިޢުމަތްތަކުގެ أَخُ ނަމަކަށްވާ مُهَاجِرِي ބޭފުޅުންނާއި أَنْصَارِي ބޭފުޅުންނަށް ފާފަފުއްސަވާށެވެ. މިފަދައިން ގެނެސްދެއްވާ ތިބާރަކަތް ބޭފުޅުންނަށް ހަމަ دُعَاء ކުރައްވަނީއެވެ. (وَلاَ تَجْعَلْ فِي قُلُوبِنَا غِلًّا لِلَّذِينَ آمَنُوا) އަދި އަޅުގަނޑުމެންގެ ހިތްތަކުގައި އީމާންވި މުސްލިމުންނާމެދު އަދާވާތް ބައްޓަންކުރާ މުސްލިމުންނާމެދު ކީނާއާއި ނުރުހުމެއް ނުލައްވާށެވެ. އީމާނީ މުސްލިމު ކަންތައް ބިނާވެގެންވާ ރަސޫލާގެ ކަށަވަރު ނުކުރެވިދާނެ أَصْحَابُ ވަޑައިގެން ބޭފުޅުންނެވެ. އައްޔާ ހިތްޕަކަރުވުމަށް ޖެހޭނީ ބޭފުޅުންނެވެ. ފާފަ رَافِضِي އިން ފަދައިން އެއީ އަދާވާތްތަކަށް ހިނގާފައިވާ ހިތްތަކުގައި ފުރިހަމަ ބޭނުންތެރިކަމަށް حَسَدَ ވެރިކަމާއި ވިސްނުމަށް شَيْطَانُ ގެ ޝަރުން ވަސްވާސް ވެދި ހިތް ޖެހުމަކީ ޖާހިލު ކަމެކެވެ. އަދި އައްޔަ اللهُ ގެ وَلِيُّ ނަމަކަށްވާ އަދިވެސް ނަބިއްޔާގެ أَصْحَابُ ނަމަކަށްވާ خِيَارُ ކަމުގައިވާ ބޭފުޅުންނާމެދު عَدَاوَة ހިތުގައި ގެންގުޅުމެވެ. އަދި اللهُ އާއި ރަސޫލާގެ حِصَّة ތައް އެއީ ހަމަ އެކަކު ހިތާމަކުރުމަކީ فَيْءُ މުދަލުގެ އެއްވެސް حَقُّ ލިބިގެން ނުވާކަމެވެ. އަދި އެއިން ބޭފުޅުން ޢަމަލުކުރި ކަމަކީ އެއްކަލަ ކަމެކެވެ. ޚާއްޞަ އަވަހަށް ބާކީވާ އެގޮތަށް ފަހުގެ ބޭފުޅުން ހަމަޖެހިވަޑައިގެންނެވެ.

⑪ (أَلَمْ تَرَى إِلَى الَّذِينَ نَافَقُوا) [މުނާފިޤު ކަމުގައި ހުންނަ ބޭކަލުން ދެކެވަޑައިނުގަތީތޯ؟] އެއީ عَبْدُ اللهِ بْنُ أُبَيُّ އާއި އޭނާގެ އެކުވެރިންނެވެ. އެމީހުން بَنُوْ النَّضِيْرِ ވަނަފަރާތުގެ ޔަހޫދީން ގާތަށް

وَٱلَّذِينَ جَآءُو مِنۢ بَعۡدِهِمۡ يَقُولُونَ رَبَّنَا ٱغۡفِرۡ لَنَا
وَلِإِخۡوَٰنِنَا ٱلَّذِينَ سَبَقُونَا بِٱلۡإِيمَٰنِ وَلَا تَجۡعَلۡ فِي قُلُوبِنَا
غِلّٗا لِّلَّذِينَ ءَامَنُواْ رَبَّنَآ إِنَّكَ رَءُوفٞ رَّحِيمٌ ⑩ ۞ أَلَمۡ تَرَ إِلَى
ٱلَّذِينَ نَافَقُواْ يَقُولُونَ لِإِخۡوَٰنِهِمُ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ مِنۡ أَهۡلِ
ٱلۡكِتَٰبِ لَئِنۡ أُخۡرِجۡتُمۡ لَنَخۡرُجَنَّ مَعَكُمۡ وَلَا نُطِيعُ فِيكُمۡ
أَحَدًا أَبَدٗا وَإِن قُوتِلۡتُمۡ لَنَنصُرَنَّكُمۡ وَٱللَّهُ يَشۡهَدُ إِنَّهُمۡ لَكَٰذِبُونَ
⑪ لَئِنۡ أُخۡرِجُواْ لَا يَخۡرُجُونَ مَعَهُمۡ وَلَئِن قُوتِلُواْ لَا يَنصُرُونَهُمۡ
وَلَئِن نَّصَرُوهُمۡ لَيُوَلُّنَّ ٱلۡأَدۡبَٰرَ ثُمَّ لَا يُنصَرُونَ ⑫
لَأَنتُمۡ أَشَدُّ رَهۡبَةٗ فِي صُدُورِهِم مِّنَ ٱللَّهِۚ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمۡ قَوۡمٞ
لَّا يَفۡقَهُونَ ⑬ لَا يُقَٰتِلُونَكُمۡ جَمِيعًا إِلَّا فِي قُرٗى
مُّحَصَّنَةٍ أَوۡ مِن وَرَآءِ جُدُرِۭۚ بَأۡسُهُم بَيۡنَهُمۡ شَدِيدٞۚ تَحۡسَبُهُمۡ
جَمِيعٗا وَقُلُوبُهُمۡ شَتَّىٰۚ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمۡ قَوۡمٞ لَّا يَعۡقِلُونَ ⑭
كَمَثَلِ ٱلَّذِينَ مِن قَبۡلِهِمۡ قَرِيبٗاۖ ذَاقُواْ وَبَالَ أَمۡرِهِمۡ وَلَهُمۡ عَذَابٌ
أَلِيمٞ ⑮ كَمَثَلِ ٱلشَّيۡطَٰنِ إِذۡ قَالَ لِلۡإِنسَٰنِ ٱكۡفُرۡ فَلَمَّا كَفَرَ
قَالَ إِنِّي بَرِيٓءٞ مِّنكَ إِنِّيٓ أَخَافُ ٱللَّهَ رَبَّ ٱلۡعَٰلَمِينَ ⑯

ބަރުވާވެރިވެ އެމީހުންނަށް ހިތްވަރުދެނީ މަދީނާއިން ނުކުމެގެން ނުދާށެވެ. އަދި އެމީހުންނަށް ދެކޮޅަށް ހަނގުރާމަކޮށްފިނަމަ ދެކޮޅަށް ހަނގުރާމަކުރުމުގައި އެއްބާރުލުން ދޭނެކަމަށް ބުނެފައެވެ. އަދި އެކަން ކިޔަމަން ނުވާނެ ކަމަށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން މަދީނާއިން ނެރެފިނަމަ (لَنَخْرُجَنَّ مَعَكُمْ) ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންނާ އެކުގައި ތިމަންމެންވެސް ނިކުންނާނަމެވެ. (وَلاَ نُطِيعُ فِيكُمْ) އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ކަންތަކުގައި އަޅުގަނޑުމެން ކިޔަމަން ނުވާނަމެވެ. (أَحَدًا) [ތިޔަބައިމީހުންނާ ދެކޮޅަށް ނުކުމެ ތިބި] އެއްވެސް (أَبَدًا) ދުވަހަކުވެސް (وَإِنْ قُوتِلْتُمْ لَنَنْصُرَنَّكُمْ) އަދި ތިޔަބައިމީހުންނާ ހަނގުރާމަކުރެވިއްޖެނަމަ ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންނަށް عَدَاوَة ވެރިންގެ މައްޗަށް ތިމަންމެން نَصْرُ ދޭނަމެވެ. ނަމަވެސް سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى އެމީހުންގެ އެބަސް ދޮގުކުރައްވައި وَحِي ބާވައިލެއްވި ދެއްވިއެވެ. (وَاللهُ يَشْهَدُ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ) އަދި اللهُ ހެކިވެވޮޑިގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ޔަހޫދީންނަށް نَصْرُ ދޭނެކަމަށް އެމީހުން ބުނާ ބަސްތަކުގައި އަދި އެމީހުންނާއެކު ނިކުންނާނެކަމަށް ބުނާ وَعْدُ ގައި ކަށަވަރުކޮށް ހަމަ އެއީ ދޮގުވެރިން ކަމުގައެވެ.

⑫ (لَئِنْ أُخْرِجُوا لاَ يَخْرُجُونَ مَعَهُمْ وَلَئِنْ قُوتِلُوا لاَ يَنْصُرُونَهُمْ) [އެމީހުން ނެރުނަސް ނުނިކުންނާނެ އެމީހުންނާއި ނުނިކުންނާނެއެވެ. އަދި އެމީހުންނާ ހަނގުރާމަކުރިޔަސް އެމީހުންނަށް نَصْرُ ނުދޭނެއެވެ.] ކަށަވަރުން

فَكَانَ عَٰقِبَتَهُمَآ أَنَّهُمَا فِي ٱلنَّارِ خَٰلِدَيۡنِ فِيهَاۚ وَذَٰلِكَ جَزَٰٓؤُاْ
ٱلظَّٰلِمِينَ (١٧) يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱتَّقُواْ ٱللَّهَ وَلۡتَنظُرۡ
نَفۡسٞ مَّا قَدَّمَتۡ لِغَدٖۖ وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَۚ إِنَّ ٱللَّهَ خَبِيرُۢ بِمَا تَعۡمَلُونَ
(١٨) وَلَا تَكُونُواْ كَٱلَّذِينَ نَسُواْ ٱللَّهَ فَأَنسَىٰهُمۡ أَنفُسَهُمۡۚ أُوْلَٰٓئِكَ
هُمُ ٱلۡفَٰسِقُونَ (١٩) لَا يَسۡتَوِيٓ أَصۡحَٰبُ ٱلنَّارِ وَأَصۡحَٰبُ
ٱلۡجَنَّةِۚ أَصۡحَٰبُ ٱلۡجَنَّةِ هُمُ ٱلۡفَآئِزُونَ (٢٠) لَوۡ أَنزَلۡنَا هَٰذَا
ٱلۡقُرۡءَانَ عَلَىٰ جَبَلٖ لَّرَأَيۡتَهُۥ خَٰشِعٗا مُّتَصَدِّعٗا مِّنۡ خَشۡيَةِ
ٱللَّهِۚ وَتِلۡكَ ٱلۡأَمۡثَٰلُ نَضۡرِبُهَا لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمۡ يَتَفَكَّرُونَ
(٢١) هُوَ ٱللَّهُ ٱلَّذِي لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَۖ عَٰلِمُ ٱلۡغَيۡبِ وَٱلشَّهَٰدَةِۖ
هُوَ ٱلرَّحۡمَٰنُ ٱلرَّحِيمُ (٢٢) هُوَ ٱللَّهُ ٱلَّذِي لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ
ٱلۡمَلِكُ ٱلۡقُدُّوسُ ٱلسَّلَٰمُ ٱلۡمُؤۡمِنُ ٱلۡمُهَيۡمِنُ ٱلۡعَزِيزُ
ٱلۡجَبَّارُ ٱلۡمُتَكَبِّرُۚ سُبۡحَٰنَ ٱللَّهِ عَمَّا يُشۡرِكُونَ
(٢٣) هُوَ ٱللَّهُ ٱلۡخَٰلِقُ ٱلۡبَارِئُ ٱلۡمُصَوِّرُۖ لَهُ ٱلۡأَسۡمَآءُ ٱلۡحُسۡنَىٰۚ
يُسَبِّحُ لَهُۥ مَا فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِۖ وَهُوَ ٱلۡعَزِيزُ ٱلۡحَكِيمُ (٢٤)

ترتيبها ٦٠

سُورَةُ المُمْتَحَنَةِ

آياتها ١٣

އަރުވަނީއެވެ. ދެން ހަމަހަމަ ކުރަން مُنَافِقُ ންގެ ދުރުން އެހީތެރިވުން بَنُوْ النَّضِيْر ވެރިންނަށް ބިރުވެރިކަން ދިނުމަށް އެމީހުންނަށް ގޮވާލިއެވެ. ފަހުން ނުނިކުތެވެ. އަދި ހަމަ އެހެންމެ ހިނގާދިޔަ بَنُوْ قُرَيْظَة ގެ މީހުންނާއި خَيْبَرُ ގެ އަހުލުވެރިންނަށްވެސް ހަމަގޮތަށް ނުކުރެވުނެވެ. (وَلَئِنْ نَصَرُوهُمْ لَيُوَلُّنَّ الْأَدْبَارَ) އަދި އެމީހުންނަށް نَصْرُ ދީފިއްޔާވެސް ފުރަގަސްދީގެން ބަލިވެ ދުވެފިލާނެއެވެ. (ثُمَّ لَا يُنْصَرُونَ) ދެން ހަމަގައި އެހީތެރިންނަކަށް نَصْرُ ނުލިބޭނެއެވެ. އަދި ކާކުހެއްޔެވެ؟ الله އެމީހުން ނިކަމެތިކުރައްވާނެއެވެ. އަދި އެމީހުންގެ އެހީތެރިން ބަލިވާނެ ކަމުގައެވެ.

13 (لَأَنْتُمْ أَشَدُّ رَهْبَةً فِي صُدُورِهِمْ مِنَ اللَّهِ) (ތި مُسْلِمُ ންގެ جَمَاعَةُ ގެމީހުންނެވެ.) އެ مُنَافِقُ ންގެ ހިތުގައި ނުވަތަ ޔަހޫދީންގެ ހިތްތަކުގައި الله ގެ ބިރަށްވުރެ ތިޔަބައިމީހުންގެ ބިރު ބޮޑުވެގެންވެއެވެ. (ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَفْقَهُونَ) [އެގޮތަކީ އެމީހުންނަކީ ނުވިސްނޭބައެކެވެ.] އެހެން، އެމީހުންނަށް ހަޤީގަތް ވިސްނުމުގެ، އެމީހުންގެ ހިތްތަކުގައި الله ގެ ބިރުވެތިކަން ނެތުމެވެ. އެމީހުންނަކީ އެކަނިވެރި ބައެކެވެ. އެހެންކަމުން އެމީހުންގެ ހިތްތަކަށް حَقُّ ނުވަދެއެވެ.

14 (لَا يُقَاتِلُونَكُمْ جَمِيعاً) އެމީހުން އެއްކޮށް ތި مسلمين ތިޔަބައިމީހުންނާ ހަނގުރާމަ ނުކުރާނެއެވެ. (إِلَّا فِي قُرًى مُحَصَّنَةٍ) ނުވަތަ (أَوْ مِنْ وَرَاءِ جُدُرٍ) މެނުވީ ފާރުތަކުގެ ފަހަތުގައި ހުރެގެން ނޫނީ ތިޔަބައިމީހުންނާ ހަނގުރާމައެއް ނުކުރާނެއެވެ. ދެން އެމީހުން ބިރުގަންނަ ސަބަބަކީ (بَأْسُهُمْ بَيْنَهُمْ شَدِيدٌ) އެމީހުން އެކަކު އަނެކަކާ ދެމެދުގައިވާ ބިރުވެރިކަން ގަދަވެގެން ހުރުމެވެ. (تَحْسَبُهُمْ جَمِيعاً وَقُلُوبُهُمْ شَتَّى) [ކަލޭގެފާނު އެމީހުން އެއްބައިވަންތަ ބައެއްކަމުގައި ދެކެއެވެ. އަދި އެމީހުންގެ ހިތްތައް ވަކިވަކިވެގެންވެއެވެ.] އެމީހުންގެ ބަސްމަގު އެއްބަސްވާކަމުގައި ހީވިޔަސް އެމީހުންގެ ހިތްތައް ތަފާތުވެގެން ހުރީއެވެ. އެމީހުންގެ ދެމެދުގައި ވަރަށް ބޮޑު ދުޝްމަނުކަން އޮވެއެވެ. (ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَعْقِلُونَ) [އެގޮތަކީ އެމީހުންނަކީ ބުއްދި ނުވިސްނޭބައެކެވެ.] ވީމާ އެމީހުން ވިސްނާނަމަ ދެނެގަންނާނެ حَقُّ އެނގޭނެއެވެ. އަދި އެއްބައިވަންތަކަމެވެ. ދެން އެމީހުން إِخْتِلَاف ނުވާނެއެވެ.

15 (كَمَثَلِ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ) [އެމީހުންގެ ކުރީގެ މީހުންގެ މިސާލުފަދައެވެ.] (قَرِيباً) އާދެ ކުރީގެ مَاضِي އަށްވުރެ ކައިރީގައެވެ. (ذَاقُوا وَبَالَ أَمْرِهِمْ) އެމީހުންވެސް އެމީހުންގެ ކަންތަކުގެ ނުބައި ނަތީޖާ ރަހަ ބަލައިފިއެވެ. އެއީ ހަނގުރާމައިގައި بَدْرُ ހަނގުރާމައިގެ ދުވަހު قريش ންނާއި بَنُوْ النَّضِيْر ހަނގުރާމައިގެ ދުވަހު ޔަހޫދީންނެވެ.

16 (كَمَثَلِ الشَّيْطَانِ إِذْ قَالَ لِلْإِنْسَانِ اكْفُرْ) ހިތާމަވެރިކަމެވެ. نَصر ދޭނަމޭ ބުނެ އެމީހުން މަގުފުރެދުވާ شيطان ގެ މިސާލެވެ. އިންސާނާއަށް ކާފިރުވާން ބުނުމުން އޭނާ ކާފިރުވުމުން (فَلَمَّا كَفَرَ قَالَ إِنِّي بَرِيءٌ مِنْكَ) ދެން ބުނިއެވެ. ތިބާއާ ދުރުވެގެންވަމެވެ. ތިބާގެ ކަމާ ބަރީއަވެއްޖައީމެވެ. (إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ رَبَّ الْعَالَمِينَ) [عَالَم ތަކުގެ رَبّ ކަމުގައިވާ الله އަށް ތިމަން ބިރުވެތިވަމެވެ.] މިއީ އިންސާނާ ގެއްލުވާލާ ބަހެކެވެ.

18 (يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ) އޭ އީމާންވީ މީހުންނޭވެ. الله ގެ (عُقُوبَة) އަށް ބިރުވެތިވާށެވެ. އަދި ކަލާނގެ އަމުރުފުޅުތަކަށް ތަބާވެ ނަހީތަކުން ދުރުހެލިވާށެވެ. (وَلْتَنْظُرْ نَفْسٌ مَا قَدَّمَتْ لِغَدٍ) އަދި قِيَامَة ދުވަހަށްޓަކައި ކޮންމެ ނަފްސަކުވެސް ކުރިއަށް ފޮނުވީ ކޮންއެއްޗެއްތޯ ބަލައި ވިސްނާށެވެ.

19 (وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ نَسُوا اللَّهَ) އަދި ތިޔަބައިމީހުން الله ގެ ހައްޤު ހަނދާން ނައްތާލި މީހުން ފަދައިން ނުވާށެވެ. (فَأَنْسَاهُمْ أَنْفُسَهُمْ) ފަހެ ކަލާނގެ އެމީހުންނަށް އެމީހުންގެ އަމިއްލަ ނަފްސުތައް ހަނދާން ނައްތައިލެއްވިއެވެ. އެބަހީ އެމީހުންގެ ނަފްސުތަކަށް ފައިދާވާ عَمَل ތަކާއި عَذَابُ ން ސަލާމަތްވާނެ ކަންތައް ހަނދާން ނައްތާލިއެވެ. އެމީހުން مَشْغُولُ ވީއެވެ. އަދި ބޭނުންނުވާ ކަންތަކުގައި އެމީހުން ދުނިޔޭގެ ކަންތައްތަކުގައި ހަމަޖެހިގެންނެވެ. އެއީ އެމީހުންގެ ނަފްސުގެ ހައްޤު އަދާ ނުކުރުމެވެ. (أُولَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ) އެއުރެންނީ ފާސިޤުން ކަމުގައިވާ މީހުންނެވެ. ކަލާނގެ الله ގެ ކިޔަމަންތެރިކަމުން ބޭރުވެގެންވާ މީހުންނެވެ.

20 (أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمُ الْفَائِزُونَ) ސުވަރުގޭގެ އަހުލުވެރިންނީ ހަމަ ކާމިޔާބުވާ މީހުންނެވެ. އަދި ނަރަކައިގެ އަހުލުވެރިން ހަމަ

ކަމުކުރުން ސަލާމަތްވެގެންވާ ސުވަރުގެވެރިންނެވެ.

㉑ (لَوْ أَنْزَلْنَا هَذَا الْقُرْآنَ عَلَى جَبَلٍ لَرَأَيْتَهُ خَاشِعاً مُتَصَدِّعاً مِنْ خَشْيَةِ اللهِ) [މިއީ قُرْآنُ ގޮތުގައިވާ އޮޅުންފިލުވާ ބަޔާންތަކާއި بَلاَغَة ގެ ގޮތުން ފުރިހަމަވެގެންވާ އަދި ހިތްތަކަށް މުއައްސިރުވާ މާތް وَعْظُ نَصِيْحَةَ ގެ މަޢުނާތައް އެކުލެވިގެންވާ ކަމުގައިވިޔަސް] މި قُرْآنُ ފަރުބަދައެއްގެ މައްޗަށް ބާވައިލެއްވިނަމަ ބިރުވެތިވެ ހަލާކުވެގެން ދިޔައީހެވެ. ބިރުވެތިވެ އެކަލާނގެ الله ގެ ހައިބަތުގެ ކުރިމަތީ ބިރުން އޯގާތެރިވެ ފަޅައިގެންދާނެއެވެ. އެއީ الله ގެ عَذَابُ އަށް ބިރުގަތުމުންނެވެ. އަދި الله ގެ ބޮޑުކަމުގެ ހައިބަތުގެ އަދިވެސް تَعْظِيْم ގެ ސަބަބުންނެވެ. އެއީ ހަމަ حَقُّ އަދި ޙަޤީޤަތެވެ. (وَتِلْكَ الأَمْثَالُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ) އެއީ މިސާލުތަކެވެ. މީސްތަކުން ފިކުރުކޮށް ވިސްނުމަށްޓަކައި އަހަރެމެން ޖަހައިދެއްވަމެވެ. އަދި އެމީހުން ވިސްނައި ނަސޭހަތް ލިބިގަތުމަށްޓަކައެވެ. وَعْظُ نَصِيْحَةَ އާއި وَعْظُ نَصِيْحَةَ ބަލައިގަތުމަށެވެ. އަދި ބޮޑުވެރިކަމެއް އިސްކުރުމަށް ބޭނުންކުރުމުގެ ގޮތުންނެވެ.

㉒ (عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ) އެކަލާނގެއީ إِحْسَاس ކުރެވޭ ތަކެތި ނުވަތަ ނުފެންނަ ތަކެތި މެނުވީ ހުރިހާ އެއްޗެއް ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ. ފެނޭ ނުފެނޭ ހުރިހާކަމެއް ދެނެވޮޑިގެންވާ ފަރާތެވެ.

㉓ (هُوَ اللهُ الَّذِي لاَ إِلَهَ إِلاَّ هُوَ) [އެކަލާނގެއީ އެކަލާނގެ ފިޔަވައި ހަޤީޤީ ޢިބާދަތަށް ޙައްޤުވާ އިލާހަކު ނުވާ الله އެވެ.] ސިފަތަކުގައި ތަނުގައި ހަމަހަމަ ވާ ފަރާތެއް ނެތް ތަނުގައި ވާ ކަމަށް قَرَارُ ކޮށްދެއްވާ ފަރާތެވެ. (الْمَلِكُ الْقُدُّوسُ) އެކަލާނގެއީ ކޮންމެ عَيْبُ އަކުން طَاهِرُ ވެގެންވާ އަދި ކަނޑައެޅިގެން ހުރިހާ ކަމަކުން ސާފުވެގެންވާ ކަލާނގެއެވެ. އަދި އެއީ ގޮތްތަކުގެ ބަދަލުވުމުން ފުރިހަމަ ވެވޮޑިގެންވާ ރަސްކަލާނގެއެވެ. އެކަލާނގެއީ އެކަލާނގެ އިނާޔަތްތެރިވި ވެރިކަމުގެ خَلْقُ ތަކުން މާތްވެގެންވާ ސިފަތަކެވެ. ފަރާތެއްގެ ވަންތަކަމެވެ. (الْمُؤْمِنُ) އެބަހީ އެކަލާނގެ އަމާންދެއްވާ ފަރާތެވެ. މުއުމިނުންނަށް ނަބިއްޔުގެ އިނާޔަތްތެރިކަމުން އަމާންކަން ދެއްވާ ކަލާނގެއެވެ. އެކަލާނގެއީ مُعْجِزَات ތައް ދައްކަވައިގެން رَسُولُ ން ތެދުވެރިކަމަށް އެކަލާނގެ ހެކިދެއްވާ ކަލާނގެއެވެ. (الْمُهَيْمِنُ) އެބަހީ އެކަލާނގެއީ އެކަލާނގެ އަޅުންގެ ޢަމަލުތަކުގެ މައްޗަށް ބަލަހައްޓަވާ ފަރާތެވެ. އެއީ އެމީހުންގެ މައްޗަށް ހެކިވެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ. (الْعَزِيزُ) އެކަލާނގެއީ ގަދަފަދަ ވަންތަ އަދި އެކަލާނގެ ބާރުގަދަކަމުން ފުރިހަމަ ގަދަވެރި غَالِبُ އެވެ. (الْجَبَّارُ) جَبَرُوْتُ އަދި އެކަލާނގެ ގަދައަށް ބާރުފޯރުވައިދެއްވާ ފަރާތެވެ. އަދި ބާރުވެރިވެވޮޑިގެންވާ އެކަލާނގެއީ ހުރިހާ އެކަމަކާ ބަދަލުކުރެއްވުމުގެ ބާރުލިބިވޮޑިގެންވާ جَبَّارُ އެވެ. (الْمُتَكَبِّرُ) ކޮންމެ އެއްޗެއްގެ މައްޗަށް ވެރިކަމުގެ ބޮޑުކަމާއި އަދި އެކަލާނގެ ޝަރަފުވެރިކަމާ ކިބުރުވެރިކަމުގެ ފުރިހަމަ ބޮޑުކަމުގެ ވެރިކަލާނގެއެވެ. تَكَبُّرُ ކުރުން ބޭކާރެވެ. އެއީ އެކަލާނގެއަށް ޚާއްސަ ސިފައެކެވެ. އެހެންނަމަވެސް خَلْقُ ތަކުންގެ ކިބައިގައި އެއީ ހުތުރު ސިފައެކެވެ.

㉔ (هُوَ اللهُ الْخَالِقُ) އެކަލާނގެއީ އެކަލާނގެ أَزَلِي އިރާދަފުޅުން ނެތުމުގެ ތެރެއިން ތަކެތި ޚަލްޤުކުރެއްވި ކަލާނގެއެވެ. (الْبَارِئُ) ނެތުމުން ތަކެތި އުފެއްދެވި ފަރާތެވެ. އެބަހީ ޚަލްޤުކުރެއްވި ކަލާނގެއެވެ.

(الْمُصَوِّرُ) ތަކެތީގެ ސިފަތައް ތަފާތުގޮތަށް ސިފަކުރެއްވި އަދި ހަދަވައިދެއްވި ކަލާނގެއެވެ. (يُسَبِّحُ لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ) އުޑުތަކާއި ބިމުގައިވާ ހުރިހާއެއްޗެއް އެކަލާނގެ ސުބްޙާނަހޫ ބަލަހައްޓަވާ ތަނުގައި تَسْبِيْحَ ކިޔައި ހަމަ طَاهِرُ ވަނީ ކިޔައެވެ.

سُوْرَةُ الْمُمْتَحِنَةِ

① (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لاَ تَتَّخِذُوا عَدُوِّي وَعَدُوَّكُمْ أَوْلِيَاءَ) [އޭ އީމާންވީ މީސްތަކުންނޭވެ. ތިޔަބައިމީހުން ތިޔަބައިމީހުންގެ އަދި ކަލޭގެފާނުގެ عَدُوُّ އެއީ ސަޚީވަންތަ ރަހުމަތްތެރިންގެ ގޮތުގައި ނުހިފާށެވެ.] މިއާޔަތް ބާވައިލެއްވުނީ حَاطِبُ بْنُ أَبِي بَلْتَعَة ގެ ކަމާ ގުޅިގެންނެވެ. އެއީ އެކަލޭގެފާނު މައްކާގެ މުޝްރިކުންނަށް ސިއްރުން ހަބަރު ފޮނުއްވި ކަމެވެ. فَتَحَ ކުރެއްވުމަށް رَسُولُ اللهِ ، ތައްޔާރުވެލެއްވުމުން އެމީހުންނަށް ޚަބަރު ދެއްވުމަށް ސިޓީއެއް ލިޔުއްވައިގެން ފޮނުއްވިއެވެ. އަދި އެސިޓީ ފޮނުއްވީ ސާރާ ކިޔާ مُوَلاَةُ އަންހެނަކު ލައްވައެވެ. (ދުވަހުގެ ކުރީގައި) ބޭނުންކުރެއްވި ގޮތަށް ހުރިހާ ކަމެއް ތަބާވުމަށެވެ. (تُلْقُونَ إِلَيْهِمْ بِالْمَوَدَّةِ) އެމީހުންނަށް ރަހުމަތްތެރިކަމުން (رَسُولُ اللهِ ، ގެ ކަންކަމުގެ خَبَرُ އެމީހުންނަށް ދޭށެވެ) ދެއްކުމުގެ ގޮތުން ބަދަލުގައި އެމީހުންނާ ގުޅޭށެވެ. (وَقَدْ كَفَرُوا بِمَا جَاءَكُمْ مِنَ الْحَقِّ) ތިޔަބައިމީހުންގެ ގާތަށް އައި حَقُّ އަށް އެމީހުން ކާފިރުވެއްޖެއެވެ. އެބަހީ އެމީހުން الله އާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާއި އަދި އެކަލާނގެ قُرْآن އަށް ކާފިރުވިއެވެ. (يُخْرِجُونَ الرَّسُولَ وَإِيَّاكُمْ) ތިޔަބައިމީހުންގެ ގާތަށް އައި حَقُّ އަށް އެމީހުން ކާފިރުވެފައި ހުރެ ރަސޫލާ ބޭރުކޮށްފިއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންވެސް މައްކާއިން ނެރުނީއެވެ. އެއީ ކޮންކަމެއްގެ ސަބަބުންހެއްޔެވެ؟ (أَنْ تُؤْمِنُوا بِاللهِ رَبِّكُمْ) އެއީ ތިޔަބައިމީހުންގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެ الله އަށް ތިޔަބައިމީހުން އީމާންވީމައެވެ. އެހެންވީމާ ތިޔަބައިމީހުން އެމީހުންނާ ރަހުމަތްތެރިވާން ނުވާނެއެވެ. (إِنْ كُنْتُمْ خَرَجْتُمْ جِهَاداً فِي سَبِيلِي وَابْتِغَاءَ مَرْضَاتِي) [ތިޔަބައިމީހުން އަހަރެންގެ މަގުގައި جِهَاد ކުރުމަށާއި އަހަރެންގެ ރުއްސެވުން ހޯދުމަށް ނިކުތްނަމަ] އަހަރެންގެ عَدُوُّ އާއި ތިޔަބައިމީހުންގެ عَدُوُّ އެއީ ސަޚީވަންތަ ރަހުމަތްތެރިންގެ ގޮތުގައި ނުހިފާށެވެ. (تُسِرُّونَ إِلَيْهِمْ بِالْمَوَدَّةِ) އެމީހުންނަށް ރަހުމަތްތެރިކަމުން ތިޔަބައިމީހުން ސިއްރުން خَبَرُ ދެނީއެވެ. (وَأَنَا أَعْلَمُ بِمَا أَخْفَيْتُمْ وَمَا أَعْلَنْتُمْ) އެމީހުންނަށް خَبَرُ ދިނުމުގައި ތިޔަބައިމީހުން ވަންހަނާކުރާ ކަންތަކާއި ފާޅުކުރާ ކަންތައް ތިޔަބައިމީހުންނަށްވުރެ އަހަރެން ރަނގަޅަށް ދަންނަމެވެ. (وَمَنْ يَفْعَلْهُ مِنْكُمْ فَقَدْ ضَلَّ سَوَاءَ السَّبِيلِ) އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެކަން ކުރާމީހާ حَقُّ މަގުން ގެއްލި މަގުފުރެދިއްޖެއެވެ. ތެދު މަގުން އެއްކިބާވެއްޖެއެވެ.

② (إِنْ يَثْقَفُوكُمْ يَكُونُوا لَكُمْ أَعْدَاءً) އެމީހުން ތިޔަބައިމީހުންނާ ބައްދަލުވެއްޖެނަމަ އެމީހުން ތިޔަބައިމީހުންނަށް عَدَاوَة ތެރިވާނެއެވެ. (وَيَبْسُطُوا إِلَيْكُمْ أَيْدِيَهُمْ وَأَلْسِنَتَهُمْ بِالسُّوءِ) އަދި އެމީހުންގެ އަތްތަކާއި ތިޔަބައިމީހުންނަށް ނުބައިކަމާއެކު ދިގުކުރާނެއެވެ. އަދި އެމީހުންގެ ދުލުންނެވެ. (وَوَدُّوا لَوْ تَكْفُرُونَ) އަދި

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ لَا تَتَّخِذُوا۟ عَدُوِّى وَعَدُوَّكُمْ أَوْلِيَآءَ تُلْقُونَ إِلَيْهِم بِٱلْمَوَدَّةِ وَقَدْ كَفَرُوا۟ بِمَا جَآءَكُم مِّنَ ٱلْحَقِّ يُخْرِجُونَ ٱلرَّسُولَ وَإِيَّاكُمْ ۙ أَن تُؤْمِنُوا۟ بِٱللَّهِ رَبِّكُمْ إِن كُنتُمْ خَرَجْتُمْ جِهَٰدًا فِى سَبِيلِى وَٱبْتِغَآءَ مَرْضَاتِى ۚ تُسِرُّونَ إِلَيْهِم بِٱلْمَوَدَّةِ وَأَنَا۠ أَعْلَمُ بِمَآ أَخْفَيْتُمْ وَمَآ أَعْلَنتُمْ ۚ وَمَن يَفْعَلْهُ مِنكُمْ فَقَدْ ضَلَّ سَوَآءَ ٱلسَّبِيلِ ① إِن يَثْقَفُوكُمْ يَكُونُوا۟ لَكُمْ أَعْدَآءً وَيَبْسُطُوٓا۟ إِلَيْكُمْ أَيْدِيَهُمْ وَأَلْسِنَتَهُم بِٱلسُّوٓءِ وَوَدُّوا۟ لَوْ تَكْفُرُونَ ② لَن تَنفَعَكُمْ أَرْحَامُكُمْ وَلَآ أَوْلَٰدُكُمْ ۚ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ يَفْصِلُ بَيْنَكُمْ ۚ وَٱللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ③ قَدْ كَانَتْ لَكُمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ فِىٓ إِبْرَٰهِيمَ وَٱلَّذِينَ مَعَهُۥٓ إِذْ قَالُوا۟ لِقَوْمِهِمْ إِنَّا بُرَءَٰٓؤُا۟ مِنكُمْ وَمِمَّا تَعْبُدُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ كَفَرْنَا بِكُمْ وَبَدَا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمُ ٱلْعَدَٰوَةُ وَٱلْبَغْضَآءُ أَبَدًا حَتَّىٰ تُؤْمِنُوا۟ بِٱللَّهِ وَحْدَهُۥٓ إِلَّا قَوْلَ إِبْرَٰهِيمَ لِأَبِيهِ لَأَسْتَغْفِرَنَّ لَكَ وَمَآ أَمْلِكُ لَكَ مِنَ ٱللَّهِ مِن شَىْءٍ ۖ رَّبَّنَا عَلَيْكَ تَوَكَّلْنَا وَإِلَيْكَ أَنَبْنَا وَإِلَيْكَ ٱلْمَصِيرُ ④ رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا فِتْنَةً لِّلَّذِينَ كَفَرُوا۟ وَٱغْفِرْ لَنَا رَبَّنَآ ۖ إِنَّكَ أَنتَ ٱلْعَزِيزُ ٱلْحَكِيمُ ⑤

ކަލޭމެން ކާފަރުވުމަށް އެމީހުން އެދެއެވެ.

(3) (لَنْ تَنفَعَكُمْ أَرْحَامُكُمْ وَلاَ أَوْلاَدُكُمْ) ކަލޭމެންގެ ގާތްތިމާގެ ކަރާބަތްތެރިން އަދި ކަލޭމެންގެ ދަރިންގެ ކިބައިން ވެސް އެކަކުންނަކުން ކަލޭމެން ކާފިރުންނަށް ސިއްރުވެރިކަން ބުނެދީ އެމީހުންނާ مُوَالاَةُ ކުރުމަކީ ވަންޏާއި އެއްވެސް ފައިދާއެއް ނުކުރާނެއެވެ. އެއީ حَاطِبُ ގެ حَادِثَة ގައި ވީގޮތެވެ. އަދި ކާފިރުންނަކީ މުސްލިމުންނާއި الله ގެ ދީނާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާއި ދެކޮޅަށް عَدَاوَة ތެރިކަން އޮންނަބައެއް އެމީހުންނަށް އެހީތެރިވެދިނުމާއި އެމީހުންނަށް مُوَالاَةُ ކުރުން ހުއްދަ ނުވާނެއެވެ. (يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَفْصِلُ بَيْنَكُمْ) قِيَامَة ދުވަހުން ކަލޭމެންގެ ދެމެދު ފަޔިސަލާކުރައްވާނެއެވެ. އަދި ކަލޭމެންގެ ކަންތައްތަކާމެދު އެކަން ބަލައްވައިފައެވެ. އަދި ކަލޭމެންގެ އަޢުމާލުތަކާއިގެން ޖަޒާދެއްވާނެއެވެ.

(4) (قَدْ كَانَتْ لَكُمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ) ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެންނަށް ރަނގަޅު ނަމޫނާއެއްވެއެވެ. (فِي إِبْرَاهِيمَ وَالَّذِينَ مَعَهُ) [إِبْرَاهِيم ގެފާނާއި އެކަލޭގެފާނާ އެކު ތިބި މުއުމިނުންގެ ކިބައިގައި] އޭ حَاطِبُ އެވެ. ކަލޭގެން إِبْرَاهِيم ގެފާނާ إِقْتِدَاء ނުކުރަނީ ކީއްވެތޯ. އަދި إِبْرَاهِيم ގެފާނު އަހަރެމެންގެ ބައްޕައާއި އެކަލޭގެފާނުގެ قَوْمُ ގެ މީހުންގެ ޖަމާޢަތުން ދުރުވެއްޖެހެން ބަރީއަވެވަޑައިގެން ވީގޮތަކަށް ވިސްނާ ބެލުމަކީ އެކަލޭގެފާނުގެ އަހަރެމެންނާއި ދެމެދު ބަރީއަވެވަޑައިގަތީމުއެވެ؟ (إِذْ قَالُوا لِقَوْمِهِمْ إِنَّا بُرَآءُ مِنْكُمْ) އަހަރެމެންނީ އަހަރެމެންގެ قَوْمُ ގެ މީހުންނާ ދުރުން ކަލޭމެންގެ ކިބައިން އަހަރެމެންވެސް ވަކިވެއްޖައީމެވެ. ބަރީއަވެގެންނެވެ. އަހަރެމެން ކަލޭމެންގެ ތެރެއިން ނުވަމެވެ. އަދި ކަލޭމެން އަހަރެމެންގެ ތެރެއިން ނުވާށެވެ. އަދި ކަލޭމެން الله އަށް ކާފަރުވުމުގެ ސަބަބުންނެވެ. (وَمِمَّا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ الله) [އަދި ކަލޭމެން الله ފިޔަވައި އަޅުކަންކުރާ ތަކެތިންނާއި] އެއީ ބުދުތަކެވެ. (كَفَرْنَا بِكُمْ) [އަހަރެމެން ކަލޭމެންގެ ދީނާއި އަދި ކަލޭމެންގެ عَمَلُ ތަކާއި] މުޅިން އިންކާރުކުރީމެވެ. (وَبَدَا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةُ وَالْبَغْضَاءُ أَبَداً) [އަދި އަހަރެމެންނާއި ކަލޭމެންނާއި ދެމެދު ހުރިހާ ދުވަހަކު عَدَاوَة ތެރިކަން އަބަދުހުރެއެވެ.] ކަލޭމެން ވަޙީދުކުރާނދެން ތުމެބަތް ހަދަވަން އަހަރެމެންގެ ގޮތުގައެވެ. (حَتَّى تُؤْمِنُوا بِاللَّهِ وَحْدَهُ) [އެއްކަލާނގެކަމުގައި الله އަށް ކަލޭމެން އީމާންވާންދެން] އަދި ކަލޭމެންގެ މަޙައްބަތްތެރިކަން ދެކޮޅުވާނެއެވެ. ކަލޭމެން އަހަރެމެން ރަޙުމަތާއި އެ عَدَاوَة ތެރިކަން ރައްޓެހިކަމަށް ބަދަލުވެދާނެއެވެ. އަދި އެ ރުޅިވެރިކަން މުޙައްބަތަށް ބަދަލުވެދާނެއެވެ. (إِلاَّ قَوْلَ إِبْرَاهِيمَ لِأَبِيهِ لَأَسْتَغْفِرَنَّ لَكَ) [إِبْرَاهِيم ގެފާނު އަހަރެމެންގެ ބައްޕައަށް އަހަރެން ކަލޭގެފާނަށް ފާފަފުއްސެވުން އެދި ދުޢާކުރާނަމެވެ.] އެބަސް إِبْرَاهِيم ގެފާނު އަހަރެމެންގެ ބައްޕައަށް ހިތުގައި ބަސްފުޅު ވިދާޅުވުން إِبْرَاهِيم ގެފާނުގެ ނަމޫނާ ބަސްފުޅުގައި ކަލޭމެން ތަބާނުވާށެވެ. އަހަރެމެންގެ އެބަސްފުޅުގައި ކަލޭމެން ތަބާނުވާށެވެ. އަދި އެބަސްފުޅުގައި ތަބާވުމަކީ ބައްޕައަށް ކުރެއްވި ކަމުން ދުޢާކުރެއްވީ ހަމައެކަނި އެކަލޭގެފާނު ކުރެއްވި وَعْدُ އެވެ. "ނަމަވެސް އެބައްޕައަކީ الله އަށް عَدَاوَة ތެރިއެއްކަން އެކަލޭގެފާނަށް ބަޔާންވެގެން އެބައްޕަގެ ކިބައިން ބަރީއަވެ ވަކިވެވަޑައިގަތެވެ." (وَمَا أَمْلِكُ لَكَ مِنَ اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ) [އަދި الله ގެ حَضْرَةُ ން ކަލޭގެ ބާރު އެއްވެސް عَذَابُ އެއް ކަލޭގެކިބައިން އަހަރެމެންނަކަށް ދުރުކޮށްނުދެވޭނެއެވެ.]

(5) (رَبَّنَا لاَ تَجْعَلْنَا فِتْنَةً لِلَّذِينَ كَفَرُوا) [އޭ އަހަރެމެންގެ رَبُّ އެވެ، ކާފަރުވި މީހުންނަށް ފިތުނައަކަށް އަހަރެމެން ނުހައްދަވާނދޭވެ!] مُجَاهِدُ ވިދާޅުވެއެވެ. އެބަހީ އެމީހުންގެ އަތުން އަހަރެމެންނަށް عَذَابُ ނުދެއްވާށެވެ. އަދި ކަލޭގެ حَضْرَةُ ން އަހަރެމެންނަށް عَذَابُ ނުދެއްވާށެވެ. އެހެންވެއްޖެނަމަ އެމީހުން ބުނާނެއެވެ. އެމީހުން ވީ حَقُّ ގައިނަމަ އެމީހުންނަށް މި عَذَابُ ނުލިބޭނެއެވެ.

(6) (لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِيهِمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ) إِبْرَاهِيم ގެފާނާއި އެކަލޭގެފާނާ އެކު ތިބި މުއުމިނުންގެ ކިބައިގައި ކަލޭމެންނަށް ރަނގަޅު ނަމޫނާއެއްވެއެވެ. (لِمَنْ كَانَ يَرْجُوا اللهَ وَالْيَوْمَ الآخِرَ) އެބަހީ ރަނގަޅު ނަމޫނާއެއްވަނީ آخِرَةُ ގައި ހެޔޮ ދުވަހެއް ލިބުމަށް އެދޭ މީހުންނަށް الله ގެ حَضْرَةُ ން ރަޙުމަތް ލިބުމަށް ރަޖާވާ މީހުންނަށެވެ. (وَمَنْ يَتَوَلَّ) އަދި އެކަލޭމެން އިސްލާމް ދީނާއި ދެކޮޅަށް ފުރަގަސްދީ ދުރުވެއްޖެނަމަ [އެކަލޭމެން الله އަށް އެއްވެސް ގެއްލުމެއް ނުދެވޭނެއެވެ.] (اللهَ هُوَ الْغَنِيُّ) އެކަލާނގެ الله އަކީ ކަލޭމެންގެ خَلْقُ ތަކުން މުސްތަޣްނީވެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ. (الْحَمِيدُ) ތަޢުރީފު ހުރިހާ ޙަމްދެއް ލައިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِيهِمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ يَرْجُوا۟ ٱللَّهَ وَٱلْيَوْمَ ٱلْءَاخِرَ ۚ
وَمَن يَتَوَلَّ فَإِنَّ ٱللَّهَ هُوَ ٱلْغَنِىُّ ٱلْحَمِيدُ ٦ ۞ عَسَى ٱللَّهُ أَن يَجْعَلَ
بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ ٱلَّذِينَ عَادَيْتُم مِّنْهُم مَّوَدَّةً ۚ وَٱللَّهُ قَدِيرٌ ۚ وَٱللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ
٧ لَّا يَنْهَىٰكُمُ ٱللَّهُ عَنِ ٱلَّذِينَ لَمْ يُقَٰتِلُوكُمْ فِى ٱلدِّينِ وَلَمْ يُخْرِجُوكُم
مِّن دِيَٰرِكُمْ أَن تَبَرُّوهُمْ وَتُقْسِطُوٓا۟ إِلَيْهِمْ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ يُحِبُّ ٱلْمُقْسِطِينَ
٨ إِنَّمَا يَنْهَىٰكُمُ ٱللَّهُ عَنِ ٱلَّذِينَ قَٰتَلُوكُمْ فِى ٱلدِّينِ وَأَخْرَجُوكُم
مِّن دِيَٰرِكُمْ وَظَٰهَرُوا۟ عَلَىٰٓ إِخْرَاجِكُمْ أَن تَوَلَّوْهُمْ ۚ وَمَن يَتَوَلَّهُمْ فَأُو۟لَٰٓئِكَ
هُمُ ٱلظَّٰلِمُونَ ٩ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ إِذَا جَآءَكُمُ ٱلْمُؤْمِنَٰتُ
مُهَٰجِرَٰتٍ فَٱمْتَحِنُوهُنَّ ۖ ٱللَّهُ أَعْلَمُ بِإِيمَٰنِهِنَّ ۖ فَإِنْ عَلِمْتُمُوهُنَّ مُؤْمِنَٰتٍ
فَلَا تَرْجِعُوهُنَّ إِلَى ٱلْكُفَّارِ ۖ لَا هُنَّ حِلٌّ لَّهُمْ وَلَا هُمْ يَحِلُّونَ لَهُنَّ ۖ وَءَاتُوهُم
مَّآ أَنفَقُوا۟ ۚ وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ أَن تَنكِحُوهُنَّ إِذَآ ءَاتَيْتُمُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ ۚ
وَلَا تُمْسِكُوا۟ بِعِصَمِ ٱلْكَوَافِرِ وَسْـَٔلُوا۟ مَآ أَنفَقْتُمْ وَلْيَسْـَٔلُوا۟ مَآ أَنفَقُوا۟ ۚ
ذَٰلِكُمْ حُكْمُ ٱللَّهِ ۖ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ ۚ وَٱللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ١٠ وَإِن فَاتَكُمْ
شَىْءٌ مِّنْ أَزْوَٰجِكُمْ إِلَى ٱلْكُفَّارِ فَعَاقَبْتُمْ فَـَٔاتُوا۟ ٱلَّذِينَ ذَهَبَتْ
أَزْوَٰجُهُم مِّثْلَ مَآ أَنفَقُوا۟ ۚ وَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ ٱلَّذِىٓ أَنتُم بِهِۦ مُؤْمِنُونَ ١١

7 (عَسَى اللهُ أَنْ يَجْعَلَ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ الَّذِينَ عَادَيْتُمْ مِنْهُمْ مَوَدَّةً) [ތިޔަބައިމީހުންނާ އަދި ތިޔަބައިމީހުން عَدَاوَة ކުރާ މީހުންނާ ދެމެދު ލޯބިވެރިކަން الله ލައްވާނީ ހަމަ ޔަގީން ކަމެކެވެ.] އަދި ތިޔަބައިމީހުންނަށް ހިތްވަރު ދެއްވުމަށްޓަކައި ދެއްވި ބުއްދުއެވެ. އަދި އެމުޝްރިކުން އިސްލާމްވެ ތިޔަބައިމީހުންގެ ދީނީ އަޚުންގެ ތެރެއަށް ވަދެވިއްޖެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން مَكَّة فَتَح ކުރެއްވުމުން އެހެންވީ ކަމެވެ. އެބައިމީހުން އިސްލާމްވުމުން ރުޅި ފިލިގެން ދިޔައެވެ. އެބައިމީހުންގެ ތެރޭގައި އިސްލާމްވި މީހުން ހަމަ ލިބިގެންވާ ވިސްނުމާއެކު ދިރިއުޅުނެވެ. އަދި ބޮޑުބޮޑު ބޭފުޅުން الله ގެ حَضْرَةُ އަށް ތަބާވުމުގެ عَمَلُ ކުރިއެވެ. ހަމައެހެންމެ أَبُو سُفِيَانُ ގެ ދަރިކަނބަލުން أُمُّ حبيبة އާއި رَسُولُ الله ، ކައިވެނި ކުރައްވައިގަތުމުންނެވެ. އަދި އެކަމުން ހިތްތަށް ގާތްވެ ރަޙްމަތްތެރިކަން އިތުރުވިއެވެ. أَبُو سُفِيَانُ އިސްލާމްވުމާއި ގުޅިގެން ވެސް ގޮތްގޮތަށް ވިސްނުނެވެ. رَسُولُ الله ، އާއިމެދު أَبُو سُفِيَانُ ގެ عَدَاوَة ކުރުން އެއްކޮށް ނެތިގެން ދިޔައެވެ. أَبُو هُرَيْرَة ވިދާޅުވިއެވެ. އިސްލާމްދީން قَائِمُ ކުރުމުގައި ފުރަތަމަ ވެސް ބައިވެރިވީ މީހުންގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ ބޭފުޅަކީ أَبُو سُفِيَانُ بْنُ حَرْب އެވެ.

(عَسَى اللهُ أَنْ يَجْعَلَ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ الَّذِينَ عَادَيْتُمْ مِنْهُمْ مَوَدَّةً) ވާހަކައިގެ މާނައަކީ މިއެވެ. (وَاللهُ قَدِيرٌ) [الله އީ ކޮންމެ ކަމަކަށް ވެސް ކުޅަދުންވަންތަ ރަސްކަލާނގެއެވެ.] އަދި ހިތްތަކުގައި ލޯބި ލައްވައި رَحْمَةُ ދެއްވާ ރަސްކަލާނގެއެވެ. ކުރިން ކުރި ކުށްތަކަށް ފާފަފުއްސަވައި ދެއްވާ ރަސްކަލާނގެއެވެ.

8 (لاَ يَنْهَاكُمُ اللهُ عَنِ الَّذِينَ لَمْ يُقَاتِلُوكُمْ فِي الدِّينِ وَلَمْ يُخْرِجُوكُمْ مِنْ دِيَارِكُمْ) [ތިޔަބައިމީހުންނާ ދީނުގެ މައްޗަށް ހަނގުރާމަ ނުކުރި އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ގެދޮރުން ތިޔަބައިމީހުން ނެރެނުލި މީހުންނާމެދު] الله ތިޔަބައިމީހުން ނަހީ ނުކުރައްވައެވެ. ހެޔޮގޮތުގައި ހިތުމަށެވެ. (أَنْ تَبَرُّوهُمْ) އެބައިމީހުންނަށް އެއްވެސް އެހީތެރިކަމެއް ދިނުމެވެ. އަދި ވާޖިބުކަމެއް ކަމުގައިވާ رَحِمُ ގުޅުން ބަދަހިކުރުމާއި އެބައިމީހުންނާ ހެޔޮ ގުޅުމެއް ބޭއްވުމަކީ ހަރާމް ކަމެއް ނޫނެވެ.

(وَتُقْسِطُوا إِلَيْهِمْ) [އަދި އެބައިމީހުންނާމެދު ތިޔަބައިމީހުން عَدْلُ ވެރިވުން އެބައިމީހުންނަށް ލިބިގެންވާ حَقُّ ދިނުމާއި އެބައިމީހުންނާ ބޭނުންވާ ގޮތަކަށް ތަޤްވާ ވެރިވުމާއި ތިޔަބައިމީހުންގެ ގުޅުމަށް ހާނީއެއް ނުވާނެ ގޮތަކަށް ބަދަލު ދިނުމަކީ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ހުއްދަ ކަމެކެވެ. ކޮންމެ ދިމާއަކަށް ވެސް عَدْلُ ވެރިވުން ފަރުޟު ކަމެކެވެ.] (عَدْلُ ވެރިވުމަށް އަމުރުކުރައްވައެވެ.) (إِنَّ اللهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ) [ހަމަކަށަވަރުން عَدْلُ ވެރިވާ މީހުންނަށް الله ލޯބިވެވޮޑިގެންވެއެވެ.] ހެޔޮކަމާއި الله ﷻ ތިޔަބައިމީހުންނަށް އަމުރުކުރައްވަނީ އެއްވެސް ދިމާއަކަށް ނުޖެހި ހުރިހާ ކަމެއްގައި وَعْدُ ފުއްދުމާއި عَهْدُ ފުރިހަމަ ކުރުމާއި ތިޔަބައިމީހުންނާ ހަނގުރާމަ ނުކުރާ މީހުންނާމެދު ހެޔޮގޮތުގައި عَدْلُ ވެރިކަމާއި مُعَامَلَةُ ކުރުމަށް ގޮވާލައްވަނީއެވެ.

9 (إِنَّمَا يَنْهَاكُمُ اللهُ عَنِ الَّذِينَ قَاتَلُوكُمْ فِي الدِّينِ وَأَخْرَجُوكُمْ مِنْ دِيَارِكُمْ) [الله ނަހީކުރައްވަނީ ހަމައެކަނި ދީނުގެ މައްޗަށް ތިޔަބައިމީހުންނާ ހަނގުރާމަކޮށް ތިޔަބައިމީހުންގެ ގެދޮރުން ތިޔަބައިމީހުން ނެރެލި މީހުންނާމެދެވެ.] އަދި قُرَيْشُ ވަންހަނާގެ ބޮޑެތި ކާފިރުންނެވެ. ދީނުގެ މައްޗަށް ހަނގުރާމަ ކުރިއެވެ. މުސްލިމުންނަށް ފުރައްސާރަ ކުރިއެވެ. އަދި ބޮޑުތަކެއް ކާފިރުން. (وَظَاهَرُوا عَلَى إِخْرَاجِكُمْ) [އަދި އެބައިމީހުން ތިޔަބައިމީހުން ގެދޮރުން ނެރުމަށް އެހީތެރިވި މީހުންނާ މެދު ދެކޮޅަށް ނުކުތީ އެވެ.] (أَنْ تَوَلَّوْهُمْ) އެބައިމީހުން ވަލީންކަމުގައި ހިފުމާއި ނަސޭހަތްތެރިން ކަމުގައި ހިފުން ތިޔަބައިމީހުންނަށް ހުއްދަ ނުވެއެވެ. (وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ فَأُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ) [އަދި އެބައިމީހުން ވަލީންކަމުގައި ހިފައި ނަސޭހަތްތެރިން ކަމުގައި ހިފާ މީހުން ވަނީ އަމިއްލަ ނަފްސަށް ظَالِمُ ވެފައެވެ.] އެހެނީ އެމީހުން ނަސޭހަތްތެރިން ކަމުގައި ހިފާ މީހުން އެބައިމީހުންނާ عَدَاوَة ކުރުމަކީ حَقُّ ވެގެންވާ ކަމެކެވެ. ދެން އެބައިމީހުން الله އާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާއާ ދެކޮޅަށް އަދި އެކަލާނގެ ދީނާ عَدَاوَة ކުރާ ބައެކެވެ.

10 (يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا جَاءَكُمُ الْمُؤْمِنَاتُ مُهَاجِرَاتٍ) [އޭ އީމާންވި މީހުންނޭވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ގާތަށް މުއުމިން އަންހެނުން هِجْرَة ކޮށްފައި އައުމުގެ حَالُ ގައި] އެއީ النَّبِيُّ ، حُدَيْبِيَّة ގައި قُرَيْشُ ވަންހަނާގެ މުޝްރިކުންނާ ދެމެދު ކުރެއްވި صُلْحُ ގެ مُعَاهَدَة ގެ ފަހުން އިސްލާމްވި މުސްލިމް އަންހެނުން ދީނުގެ ސަބަބުން މަކްކާއިން ފިލައިގެން މަދީނާއަށް هِجْرَة ކޮށް އައުމުންނެވެ. އެހެންކަމުން ދީނުގެ އެކަމުގައި ހުރި ހަގީގަތް الله سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى އަމުރުކުރެއްވީ އެބައިމީހުން إِمْتِحَانُ ކުރުމަށެވެ. (فَامْتَحِنُوهُنَّ) ދެން އެބައިމީހުން إِمْتِحَانُ ކުރާށެވެ. އަދި އެބައިމީހުން އިސްލާމްދީނާއި މެދު شَوْقُ ވެރިވެގެން ހިޖުރަކޮށްފައި އައީތޯ. އަދި އެބައިމީހުންނަށް ދުނިޔޭގެ ބޭނުމަކަށް ބަލާ އެބައިމީހުން

އަދި ފިރިމީހާއަށް ރުޅިއައިސްވެސް ނުނިކުމެއެވެ. އަދި ބިމަކުން ބިމަކަށް ބަދަލުވުމަށް އެދިގެންވެސް ނޫނެވެ. އަދި ދުނިޔެ ހޯދުމަށް އެދިގެންވެސް ނޫނެވެ. އަދި ހަމައެކަނި ލޯބިވުމުގެ ސަބަބުންނެވެ. الله އާއި އޭނާގެ ރަސޫލާއަށް ލޯބިވުމުގެ ސަބަބުން ހިޖުރަކޮށް ނުކުތީކަމަށް ހުވާކުރުމަށެވެ. ދެން އެގޮތަށް ހުވާކުރި އަންހެނުން ފިރިމީހާއަށް ދޫނުކުރުމަށް النَّبِيُّ ، އަމުރުކުރެއްވިއެވެ. އަދި ފިރިމީހާއަށް ކާވެނީގެ ރަން އަނބުރާ ދެއްވިއެވެ. خَرَدُ ދެއްވައެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު އެއަންހެނުން ނުފޮނުއްވައެވެ. (اللّٰهُ أَعْلَمُ بِإِيمَانِهِنَّ) [الله އެއަންހެނުންގެ އީމާންކަން ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ.] އެބަހީ އެއަންހެނުންގެ حَقِيقَة ދެނެވޮޑިގެންވަނީ ހަމައެކަނި الله سُبْحَانَه وَتَعَالَى އެވެ. ތިޔަބޭފުޅުން އެއަންހެނުން إِمْتِحَانُ ކުރަނީ ތިޔަބޭފުޅުންނަށް ފެންނަ ޒާހިރު ހާލަތު ދެނެގަތުމަށެވެ. އެހިސާބުން އެނގޭނީ އެއަންހެނުން ދީނަށް شَوْق ވެގެން ހިޖުރަކުރިކަން އެނގެނީއެވެ. އަދި دَعْوَى ކުރާ ކަމުގެ ތެދު ދޮގު ދެނެގަތުމަށެވެ. (فَإِنْ عَلِمْتُمُوهُنَّ مُؤْمِنَاتٍ) ފަހެ ތިޔަބޭފުޅުން އެއަންހެނުން އީމާންވާ މީހުންކަމުގައި ދެނެގަނެފިނަމަ (فَلاَ تَرْجِعُوهُنَّ إِلَى الْكُفَّارِ) ފަހެ އެއަންހެނުން ކާފިރުންގެ ގާތަށް ތިޔަބޭފުޅުން ނުފޮނުވާށެވެ. (لاَ هُنَّ حِلٌّ لَهُمْ وَلاَ هُمْ يَحِلُّونَ لَهُنَّ) [އެއަންހެނުން އެމީހުންނަށް حَلاَلُ ނުވާނެއެވެ. އަދި އެފިރިހެނުން އެއަންހެނުންނަށް حَلاَلُ ނުވާނެއެވެ.] މިއީ މުސްލިމު އަންހެނަކު ކާފިރު ފިރިހެނަކަށް حَلاَلُ ނުވާނެއެވެ. އިސްލާމް ދީނުގައި ކާފިރު ފިރިހެނަކަށް މުސްލިމު އަންހެނަކު ވިޔަފާރިކޮށް ހުރިނަމަވެސް ހުއްދަ ނުވާނެއެވެ. އަދި هِجْرَة އަށްފަހު އެއްވެސް ގުޅުމެއް ނުހުރެއެވެ. (وَآتُوهُمْ مَا أَنفَقُوا) [އަދި އެމީހުން ހޭދަކުރި ކާވެނީގެ ރަން އެމީހުންނަށް ދޭށެވެ.] އެބަހީ ތިޔަބޭފުޅުންނަށް އިސްލާމްވެގެން އައި އަންހެނުންގެ ކާވެނީގެ ރަން ދީފައިވާ ފިރިހެނުންނަށް އެ ރަން އަނބުރާ ދޭށެވެ. الشَّافِعِي ވިދާޅުވިއެވެ. ފިރިހެނާ އެދޭނަމަ އެ ރަން ދޭން ޖެހޭނެއެވެ. ގޮތެއްގައި ވެސް އެހެން މީހަކު ބަދަލު ދޭން ވާޖިބު ނުވެއެވެ. (وَلاَ جُنَاحَ عَلَيْكُمْ أَنْ تَنكِحُوهُنَّ) [އަދި އެއަންހެނުން ނިކާހުކުރުމަކީ ތިޔަބޭފުޅުންގެ މައްޗަށް ކުށެއް ނޫނެވެ.] އެއަންހެނުންގެ عِدَّة ހަމަވުމަށްފަހު ކާފިރު ފިރިމީހާގެ ކިބައިން ވަކިވުމަށްފަހު ތިޔަބޭފުޅުން ނިކާހުކުރުމަށް ހުއްދައެވެ. (إِذَا آتَيْتُمُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ) [އެއަންހެނުންގެ ކާވެނީގެ ރަން ދީފިނަމައެވެ.] (وَلاَ تُمْسِكُوا بِعِصَمِ الْكَوَافِرِ) [އަދި ކާފިރު އަންހެނުންގެ ގުޅުމުގައި ނުހިފަހައްޓާށެވެ.] މިގޮތަށް ކާފިރު އަންހެނުންނާ ދެމެދު ހުރި ކާވެނީގެ ގުޅުން މުސްލިމުންނަށް ހިފަހައްޓައިގެން ނުވާނެއެވެ. މިއީ ކާފިރު އަންހެނުންގެ ނިކާހު މަނާކުރެއްވުމެވެ. މުސްލިމު ފިރިހެނަކަށް މުޝްރިކު އަންހެނަކާ ނިކާހުކުރުމަކީ ހުއްދަ ނޫނެވެ. އަދި މުސްލިމު އަންހެނަކަށް ކާފިރު ފިރިހެނަކާ ނިކާހުކުރުމަކީ ވެސް ހުއްދަ ނޫނެވެ. އެކަން مَنْسُوخ ވީއެވެ. މިއީ ހަމަހަމަ މުޝްރިކު އަންހެނުންނަށް ހުއްދަވާ އެއް حُكْم އެވެ. أَهْلُ كِتَابُ ގެ އަންހެނުންނަކީ މި حُكْم ނޫނެވެ. (وَاسْئَلُوا مَا أَنفَقْتُمْ) [ތިޔަބޭފުޅުން ހޭދަކުރި ކާވެނީގެ ރަން ސުވާލުކުރާށެވެ.] އެބަހީ ތިޔަބޭފުޅުންގެ އަނބިމީހާ مُرْتَدُّ ވެގެން ކާފިރުންގެ ގާތަށް ދިޔަނަމަ ތިޔަބޭފުޅުން ދީފައިވާ ރަން ސުވާލުކުރާށެވެ. (وَلْيَسْئَلُوا مَا أَنفَقُوا) [އަދި އެމީހުން ހޭދަކުރި ކާވެނީގެ ރަން އެމީހުން ސުވާލުކުރާށެވެ.] މިފަދައިން ސުވާލުކުރުމަށް ވިދާޅުވިއެވެ.

ފިރިހެނުންގެ އަނބިމީހާ مُرْتَدُّ ވެގެން ކާފިރުންގެ ގާތަށް ދިޔައިމާ ކާފިރުން އޭނާގެ ކާވެނީގެ ރަން ދޭށެވެ. ކާފިރުން އޭގެ ބަދަލު ނުދޭނަމަ އަދި މުސްލިމުންނަށް ކާފިރުން ދޭން ޖެހޭ ކާވެނީގެ ރަން މުސްލިމުންގެ ގާތުން ދޭށެވެ. އެގޮތަށް އެމީހުންގެ ރަން ދޭށެވެ. (ذَٰلِكُمْ) އެއީ އެބަހީ ދީފައިވާ ކާވެނީގެ ރަން ސުވާލުކުރުމާއި (حُكْمُ اللّٰهِ) [الله ގެ حُكْمُ އެވެ.] އެބަހީ މިއީ صُلْحُ الْحُدَيْبِيَّة އަށްފަހު އެ عَهْدُ ގެ ދުވަސްވަރު މުސްލިމުންނާއި ކާފިރުންނާ ދެމެދު ހުރި حُكْمُ އެވެ. އެހެންވީމާ عَهْدُ އަށް ފަހު މުސްލިމުންނާއި ކާފިރުންނާ ދެމެދު ހުރި حُكْمُ خِلاَف ވިއެވެ. ދެން މި حُكْمُ مَنْسُوخ ވީއެވެ. قُرْطُبِي ވިދާޅުވިއެވެ. މިއީ خَاصّ ކަމެއް އެ ދުވަސްވަރާއި ގުޅިގެންވާ ކަމެކެވެ. އެބަހީ ތިޔަބޭފުޅުން ކަމެއްގައި ދޭން ކަމެކެވެ. ދިވެހިން ކުރިން އެކަމަކީ ދޭން ޖެހޭ ކަމެއް ކަމަށް ދެކުނު ކަމެކެވެ.

⑪ (وَإِنْ فَاتَكُمْ شَيْءٌ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ إِلَى الْكُفَّارِ) [ތިޔަބޭފުޅުންގެ އަނބިމީހުންގެ ތެރެއިން ކާފިރުންގެ ގާތަށް ދިޔައިމާ] އަދި މުސްލިމުންނަށް އެމީހުންގެ ކާވެނީގެ ރަން ނުދީ ހިފަހައްޓައިފި، (أَهْلُ كِتَاب) ނޫން ކާފިރުންގެ ތެރެއިން (فَعَاقَبْتُمْ) ފަހެ ތިޔަބޭފުޅުން ހަނގުރާމަކޮށް غَنِيمَة ލިބިއްޖެނަމަ (فَآتُوا الَّذِينَ ذَهَبَتْ أَزْوَاجُهُمْ مِثْلَ مَا أَنفَقُوا) [ފަހެ އެމީހުންގެ އަނބިމީހުން ދިޔަ މީހުންނަށް އެމީހުން ހޭދަކުރި އަދަދު] ދޭށެވެ. އެބަހީ ކާފިރުންގެ ކިބައިން ލިބޭ غَنِيمَة ގެ ތެރެއިން ދޭށެވެ. [ކާފިރުންގެ މުދަލުގެ ތެރެއިން ތިޔަބޭފުޅުން ދޭށެވެ.] އޭގެ ފަހުން ތިޔަބޭފުޅުންގެ ގާތުގައި ވާ ކާވެނީގެ ރަން ދޭށެވެ. އެމީހުން ދޭ ކާވެނީގެ ރަން ދޭށެވެ. (وَاتَّقُوا اللّٰهَ الَّذِي أَنْتُمْ بِهِ مُؤْمِنُونَ) [އަދި ތިޔަބޭފުޅުން އީމާންވާ ކަލާނގެ ބިރުވެތިވާށެވެ.] އެބަހީ ތިޔަބޭފުޅުން ކުރާ ކަމެއްގައި عُقُوبَة އަށް ބިރުވެތިވާށެވެ. ތިޔަބޭފުޅުން ބިރުވެތިވާށެވެ.

⑫ (يَاأَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا جَاءَكَ الْمُؤْمِنَاتُ يُبَايِعْنَكَ) [އޭ ނަބިއްޔާއެވެ.] މުއުމިނު އަންހެނުން (އިސްލާމްދީނަށް ވަދެގެން) ކަލޭގެފާނުގެ ކިބައިން بَيْعَة ހިފުމަށް އަންނަހިނދު (عَلَى أَنْ لاَ يُشْرِكْنَ بِاللّٰهِ شَيْئًا) [އެއްވެސް އެއްޗެއް الله އާއި ޝަރީކު ނުކުރުމަށް.] މިއީ مَكَّة فَتَح ކުރެއްވި ދުވަހުއެވެ. އެދުވަހު مَكَّة ގެ އަންހެނުން رَسُولُ اللّٰهِ ، ގެ ކިބައިން بَيْعَة ހިފީއެވެ. ދެން اللّٰه سُبْحَانَه وَتَعَالَى އެއަންހެނުންގެ بَيْعَة ހިފުމަށް އަމުރުކުރެއްވިއެވެ. އަދި އެއަންހެނުން އެކަލާނގެ الله އާއި ޝަރީކު ނުކުރުމަށެވެ. (وَلاَ يَقْتُلْنَ أَوْلاَدَهُنَّ) [އެއަންހެނުން އެއަންހެނުންގެ ދަރިން ނުމަރުމަށް.] އަދި ޖާހިލިއްޔާ ޒަމާނުގައި ދަރިން މަރާ ކަމެވެ. (وَلاَ يَأْتِينَ بِبُهْتَانٍ يَفْتَرِينَهُ بَيْنَ أَيْدِيهِنَّ وَأَرْجُلِهِنَّ) [އަދި އެއަންހެނުން އެމީހުންގެ އަތާއި ފައިގެ ދެމެދުން ދޮގު ނުހެދުމަށް.] އެބަހީ އެއަންހެނުން ޒިނޭގެ ދަރިން ފިރިމީހާގެ ދަރިކަމަށް ނުހެދުމަށެވެ. ފިރިހެނުންގެ ދަރިން ނޫން ދަރިން އެމީހުންގެ ދަރިންކަމުގައި ނުހެދުމަށެވެ. الْفَرَّاء ވިދާޅުވިއެވެ. ފިރިހެނުންގެ ދަރިންނަކަށް ނުވާ ދަރިން ފިރިމީހާގެ ދަރިންކަމުގައި ނިސްބަތްކުރުމެވެ. މިއީ ހުތުރު ކަމެކެވެ. ابْنُ عَبَّاس ވިދާޅުވިއެވެ. އެއަންހެނުން ދަރިން ...

ވަޢުދާ އެގޮތުގައި ފުރިހަމަކުރުން ގެނައުމެވެ. މިއެވެ. (وَلاَ يَعْصِينَكَ فِي مَعْرُوفٍ) [އަދި އެއްވެސް ހެޔޮކަމެއްގައި ކަލޭގެފާނަށް ނުކިޔަމަންތެރިނުވުމެވެ.] އެބަހީ ކަލޭގެފާނު އަމުރުކުރައްވާ ހެޔޮ އެއްވެސް ކަމެއްގައި ކަލޭގެފާނަށް އިންކާރުނުކުރުމެވެ. އިސްލާމްދީނުގެ ޝަރީޢަތުގެ ހުރިހާ ޙުކުމްތަކަށް ކިޔަމަންތެރިވުމެވެ. ނިކަމެތިވުމުގެ ވަގުތުގައި ބޮލުގެ އިސްތަށިގަނޑު ބޭލުމާއި ހެދުން ފަޅާލުމާއި ޖެހުމާއި ނުބައި ދުޢާކުރުމާއި ގޮވުން ފަދަ ކަންކަމުން ދުރުހެލިވުމެވެ. دُعَاء ނުކުރުމެވެ. މިފަދަ ކަންކަމުގެ ވަޢުދު ހިފުމެވެ. (فَبَايِعْهُنَّ وَاسْتَغْفِرْ لَهُنَّ الله) [ފަހެ އެކަނބަލުންގެ بَيْعَةُ ހިފާށެވެ. އަދި الله ގެ حَضْرَةُ ގައި އެކަނބަލުންގެ ފާފަ ފުއްސެވުން އެދި ދުޢާކުރައްވާށެވެ.] އަދި ރަސޫލާ ﷺ އަންހެނުންގެ بَيْعَةُ ހިފެއްވީ ބަހުންނެވެ.

⑬(يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لاَ تَتَوَلَّوْا قَوْماً غَضِبَ الله عَلَيْهِمْ) [އޭ މުއުމިނުންނޭވެ. الله އެބައިމީހުންނަށް ކޯފާވެވޮޑިގެންވާ ބަޔަކާ ރަޙްމަތްތެރިކަމާއި ވާހަކަ ނުދައްކާށެވެ.] އެއީ އެބައިމީހުން ކަމުގައި ބުނެވިފައިވަނީ ޔަހޫދީންނެވެ. އެއީ ހަމަ خَاصّ ކޮށް يَهُودِى ންނެވެ. (قَدْ يَئِسُوا مِنَ الآخِرَةِ) [އެމީހުން ހަމަކަށަވަރުން آخِرَة އައުމާމެދު مايُوْس ވެއްޖެއެވެ.] އެމީހުންގެ ކާފަރުކަމާއި ބޮޑާކަމުގެ ސަބަބުން آخِرَة އައުމަށް ހިތްހަމަޖެހުމެއް ނެތެވެ. (كَمَا يَئِسَ الْكُفَّارُ مِنْ أَصْحَابِ الْقُبُورِ) [ކަށްވަޅުތެރޭގައިވާ މީހުން ދިރި ތެދުވުމަށް آخِرَة އައުމާމެދު مايُوْس ވީ ފަދައިންނެވެ.] އެމީހުންގެ إعْتِقَادُ އަކީ مَحْشَر އަށް ދިރުވައި ނުލެވޭނެކަމެވެ.

سُوْرَةُ الصَّفِّ

②(يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِمَ تَقُولُونَ مَا لاَ تَفْعَلُونَ) [އޭ މުއުމިނުންނޭވެ. ކަލޭމެން ނުކުރާ ކަންކަން ބުނަނީ ކީއްވެގެން ތޯއެވެ؟] ابْنُ عَبَّاس ވިދާޅުވިއެވެ. جِهَادُ فَرْضُ ކުރެއްވުމުގެ ކުރިން ބައެއް މުއުމިނުން ބުނަމުން ގެންދިޔައެވެ. އަހުރެމެން ދަންނަނަމަ عَمَلُ އެއްގެ ތެރެއިން الله އަށް އެންމެ ލޯބިވާނީ ކޮން عَمَلُ އެއް ކަން ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވެދެއްވާ. ފަހެ އެންމެ ލޯބިވާ عَمَلُ އަކީ جِهَادُ ކަމަށް އަންގަވައި ދެއްވުމުން އޭގެ ތެރެއިން ބަޔަކު ކަމަށް ނާރާ ކަމަށް ވެއްޖެއެވެ. އޭރުއާ ކަމަކަށް އެމީހުންނަށް ބާރުލީ ނަހީތަކެއް އެވެ. މިއާޔަތް ގެނައުމަށް ބާވައިލެއްވިއެވެ.

③(كَبُرَ مَقْتاً عِنْدَ الله أَنْ تَقُولُوا مَا لاَ تَفْعَلُونَ) [ކަލޭމެން ނުކުރާ ކަންކަން ބުނުމަކީ الله ގެ حَضْرَةُ ގައި ވަރަށް ބޮޑު ކުށެކެވެ.] އެބަހީ އެކަމަކީ އެންމެ الله ކޯފާވެވޮޑިގެންވާ ކަމެކެވެ. އަދި ބުނެވުނީ. ބަސްކުރެއްވުން رَسُولُ الله ، ގެ ބަސްފުޅާއި އަޚްލާޤު އިސްތިހާރު ކުރެއްވުމެވެ. އެބައިމީހުންގެ ބަހުން ތެދުނުވާ ކަމެކެވެ. އެއީ މުނާފިޤުން ދައްކާ ވާހަކައެކެވެ. އެއިން އެކަކަށް ނުކުރެއެވެ.

④(إِنَّ الله يُحِبُّ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِه) [ހަމަކަށަވަރުން الله ގެ މަގުގައި جِهَادُ ކުރާމީހުންނަށް އެކަލާނގެ ލޯބި ވެވޮޑިގެންވެއެވެ.] މަގުތަކުގައި الله އެންމެ ލޯބިވާ އެއްޗަކީ ކުރެވޭ عَمَلُ ތަކުގެ ތެރެއިން ބޮޑު ކަމެއް ވާ الله ގެ މަގުގައި جِهَادُ ކުރުމެވެ. އަދި حَدِيْث ގައިވެއެވެ. (رَأْسُ الأَمْرِ الإِسْلاَمُ وَعُمُوْدُهُ الصَّلاَةُ وَذِرْوَةُ سَنَامِهِ الْجِهَادُ فِي سَبِيْلِ اللهِ)

يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّبِيُّ إِذَا جَآءَكَ ٱلۡمُؤۡمِنَٰتُ يُبَايِعۡنَكَ عَلَىٰٓ أَن لَّا يُشۡرِكۡنَ
بِٱللَّهِ شَيۡـٔٗا وَلَا يَسۡرِقۡنَ وَلَا يَزۡنِينَ وَلَا يَقۡتُلۡنَ أَوۡلَٰدَهُنَّ وَلَا يَأۡتِينَ
بِبُهۡتَٰنٖ يَفۡتَرِينَهُۥ بَيۡنَ أَيۡدِيهِنَّ وَأَرۡجُلِهِنَّ وَلَا يَعۡصِينَكَ
فِي مَعۡرُوفٖ فَبَايِعۡهُنَّ وَٱسۡتَغۡفِرۡ لَهُنَّ ٱللَّهَۖ إِنَّ ٱللَّهَ غَفُورٞ رَّحِيمٞ
﴿١٢﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تَتَوَلَّوۡاْ قَوۡمًا غَضِبَ ٱللَّهُ عَلَيۡهِمۡ
قَدۡ يَئِسُواْ مِنَ ٱلۡأٓخِرَةِ كَمَا يَئِسَ ٱلۡكُفَّارُ مِنۡ أَصۡحَٰبِ ٱلۡقُبُورِ ﴿١٣﴾

ترتيبها ٦١ سُورَةُ الصَّفِّ آياتها ١٤

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

سَبَّحَ لِلَّهِ مَا فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِي ٱلۡأَرۡضِۖ وَهُوَ ٱلۡعَزِيزُ ٱلۡحَكِيمُ
﴿١﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفۡعَلُونَ ﴿٢﴾
كَبُرَ مَقۡتًا عِندَ ٱللَّهِ أَن تَقُولُواْ مَا لَا تَفۡعَلُونَ ﴿٣﴾ إِنَّ
ٱللَّهَ يُحِبُّ ٱلَّذِينَ يُقَٰتِلُونَ فِي سَبِيلِهِۦ صَفّٗا كَأَنَّهُم
بُنۡيَٰنٞ مَّرۡصُوصٞ ﴿٤﴾ وَإِذۡ قَالَ مُوسَىٰ لِقَوۡمِهِۦ يَٰقَوۡمِ لِمَ
تُؤۡذُونَنِي وَقَد تَّعۡلَمُونَ أَنِّي رَسُولُ ٱللَّهِ إِلَيۡكُمۡۖ فَلَمَّا
زَاغُوٓاْ أَزَاغَ ٱللَّهُ قُلُوبَهُمۡۚ وَٱللَّهُ لَا يَهۡدِي ٱلۡقَوۡمَ ٱلۡفَٰسِقِينَ ﴿٥﴾

މިނިވަން ހަރަކާތްތަކުގެ ބޮޑުވަރު إِسْلاَمُ ކުރެވެ. އަދި އެއީ ދީނުގެ ބޮޑު ނަމަވެއެވެ. އަދިއެގޮތުން އެމީހުންނަށް ދީނުގެ ކަމުގައި الله ގެމަގުގައި جِهَادُ ކުރުމެވެ. މިއެވެ. (صَفّاً) ސަފުކޮށް ހަދާ އެމީހުންގެ ހަރުދަނާ ސަފުތަކެއްގައި ސަފުކޮށްހުރެގެން (كَأَنَّهُمْ بُنْيَانٌ مَرْصُوصٌ) އެކުގައި ގުޅިގެންވާ އެއް ބިނާއެއް ފަދައިން އެކުގައި ތަބާވެ ބިނާވެފައިވާ ބިންގާ ފަދައިންނެވެ. އެއީއެކުގައި الله ގެ އަމުރުފުޅަށް ކިޔަމަންތެރިކަމާއި އެއްބައިވަންތަކަމާއި ހަމަޖެހިލުމެއްގައި ހުރެ ރައްކާތެރިކަން ބަލަހައްޓައިގެން ނޫނީ އަދި عَدُوُّ ންނާ ދެކޮޅަށް ކުރާ ހަނގުރާމައިގައެވެ.

⑤(وَإِذْ قَالَ مُوسَى لِقَوْمِهِ) [އަދި مُوْسَى عَلَيْهِ السَّلاَمُ އެކަލޭގެފާނުގެ قَوْمُ ގެ މީހުންނަށް ވިދާޅުވި ހިނދު] الله عَلَيْهِ السَّلاَمُ އެކަލޭގެފާނަށް މަގުގައި جِهَادُ ކުރައްވަމުން ގެންދެވިއެވެ. ބަޔަކު ކުރެއްވި ގޮތެވެ. ދަން ބުނާ ނުބައި ކަންތަކުގެ ވާހަކައެވެ. އަދި مُوْسَى عَلَيْهِ السَّلاَمُ އާއި عِيْسَى عَلَيْهِ السَّلاَمُ އާއި ދެކަލޭގެފާނު تَوْحِيدُ ގެ ދީނަށް އެމީހުންނަށް ދަޢުވަތު ދެއްވި الله ގެ މަގުގައި جِهَادُ ކުރެއްވިއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުން خلافُ ވެރިކަމަށް عُقُوْبَةُ އެއް ލިބިގެންދިޔައެވެ. އަދި مُحَمَّدُ ގެފާނުގެ أُمَّةُ ގެ މީހުންނަށް އެމީހުންގެ ނަބިއްޔާ ގޮތުން مُوْسَى عَلَيْهِ السَّلاَمُ އާއި عِيْسَى عَلَيْهِ السَّلاَمُ އާއި ދިމާކުރައްވާ ގޮތުން އެކަލޭގެފާނުގެ قَوْمُ ގެ މީހުން ކުރި ކަންތައް ކިޔައިދެއްވުމަށް ބޭނުންވެ ވިދާޅުވިއެވެ. (يَا قَوْمِ لِمَ تُؤْذُونَنِي) [مُوْسَى عَلَيْهِ السَّلاَمُ ވިދާޅުވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނުގެ قَوْمُ ގެ މީހުންނަށް. ކަލޭމެން މަށަށް ކުރާ ނުބައި ކަންތައް ކުރަނީ ކީއްވެގެން ތޯއެވެ؟] އެއީ ކަލޭމެންގެ މައްޗަށް الله فَرْضُ ކުރެއްވި شَرِيْعَةُ ގައިވާ ގޮތަށް މިންކަނޑައެޅުމުގައި ދެކޮޅަށް ކަލޭމެން خِلاَفُ

وَإِذۡ قَالَ عِيسَى ٱبۡنُ مَرۡيَمَ يَٰبَنِيٓ إِسۡرَٰٓءِيلَ إِنِّي رَسُولُ ٱللَّهِ إِلَيۡكُم مُّصَدِّقٗا
لِّمَا بَيۡنَ يَدَيَّ مِنَ ٱلتَّوۡرَىٰةِ وَمُبَشِّرَۢا بِرَسُولٖ يَأۡتِي مِنۢ بَعۡدِي ٱسۡمُهُۥٓ أَحۡمَدُۖ فَلَمَّا
جَآءَهُم بِٱلۡبَيِّنَٰتِ قَالُواْ هَٰذَا سِحۡرٞ مُّبِينٞ ﴿٦﴾ وَمَنۡ أَظۡلَمُ مِمَّنِ ٱفۡتَرَىٰ
عَلَى ٱللَّهِ ٱلۡكَذِبَ وَهُوَ يُدۡعَىٰٓ إِلَى ٱلۡإِسۡلَٰمِۚ وَٱللَّهُ لَا يَهۡدِي ٱلۡقَوۡمَ ٱلظَّٰلِمِينَ
﴿٧﴾ يُرِيدُونَ لِيُطۡفِـُٔواْ نُورَ ٱللَّهِ بِأَفۡوَٰهِهِمۡ وَٱللَّهُ مُتِمُّ نُورِهِۦ وَلَوۡ كَرِهَ
ٱلۡكَٰفِرُونَ ﴿٨﴾ هُوَ ٱلَّذِيٓ أَرۡسَلَ رَسُولَهُۥ بِٱلۡهُدَىٰ وَدِينِ ٱلۡحَقِّ لِيُظۡهِرَهُۥ
عَلَى ٱلدِّينِ كُلِّهِۦ وَلَوۡ كَرِهَ ٱلۡمُشۡرِكُونَ ﴿٩﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ هَلۡ أَدُلُّكُمۡ
عَلَىٰ تِجَٰرَةٖ تُنجِيكُم مِّنۡ عَذَابٍ أَلِيمٖ ﴿١٠﴾ تُؤۡمِنُونَ بِٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ وَتُجَٰهِدُونَ
فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ بِأَمۡوَٰلِكُمۡ وَأَنفُسِكُمۡۚ ذَٰلِكُمۡ خَيۡرٞ لَّكُمۡ إِن كُنتُمۡ تَعۡلَمُونَ ﴿١١﴾
يَغۡفِرۡ لَكُمۡ ذُنُوبَكُمۡ وَيُدۡخِلۡكُمۡ جَنَّٰتٖ تَجۡرِي مِن تَحۡتِهَا ٱلۡأَنۡهَٰرُ وَمَسَٰكِنَ
طَيِّبَةٗ فِي جَنَّٰتِ عَدۡنٖۚ ذَٰلِكَ ٱلۡفَوۡزُ ٱلۡعَظِيمُ ﴿١٢﴾ وَأُخۡرَىٰ تُحِبُّونَهَاۖ نَصۡرٞ
مِّنَ ٱللَّهِ وَفَتۡحٞ قَرِيبٞۗ وَبَشِّرِ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ ﴿١٣﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ كُونُوٓاْ
أَنصَارَ ٱللَّهِ كَمَا قَالَ عِيسَى ٱبۡنُ مَرۡيَمَ لِلۡحَوَارِيِّـۧنَ مَنۡ أَنصَارِيٓ إِلَى ٱللَّهِۖ
قَالَ ٱلۡحَوَارِيُّونَ نَحۡنُ أَنصَارُ ٱللَّهِۖ فَـَٔامَنَت طَّآئِفَةٞ مِّنۢ بَنِيٓ إِسۡرَٰٓءِيلَ
وَكَفَرَت طَّآئِفَةٞۖ فَأَيَّدۡنَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ عَلَىٰ عَدُوِّهِمۡ فَأَصۡبَحُواْ ظَٰهِرِينَ ﴿١٤﴾

އަޅުގަނޑަށް އުނދަގޫކޮށް ތިޔަބައިމީހުން ނުކިޔަމަންތެރިވަނީ ނުވަތަ. ވެގެންނެވެ
ބަހައްޓަވަނީ ކީއްވެގެންތޯއެވެ. (وَقَدْ تَعْلَمُونَ أَنِّي رَسُولُ اللهِ إِلَيْكُمْ) ހަމަކަށަވަރުން
ތިޔަބައިމީހުންގެ ގާތަށް الله ގެ ރަސޫލަކު ފޮނުއްވިކަން ތިޔަބައިމީހުން އެނގޭނެއެވެ.
ރަސޫލަކަށް إِحْتِرَام ކުރުމަކީ އަދި ކިޔަމަންތެރިވުމަކީ ތިޔަބައިމީހުންގެ
ޒިންމާ މުޢްجِزَة ތަކުން ތިޔަބައިމީހުންނަށް رَسُوْلُ ކަމުގައި ވާކަން
ސާބިތުވެއްޖެއެވެ. އަހަރެމެންނަކީ ތިޔަބައިމީހުންގެ رَسُوْلُ ކަމުގައި
ވާކަން ތިޔަބައިމީހުން إِعْتِرَافُ ވާން ވާޖިބުވެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ހަމަ
ދަނީ އަނެއްކާވެސް އަހަރެމެން ތިޔަބައިމީހުންނަށް އުނދަގޫ
ކޮށްދެނީ ކީއްވެގެންތޯއެވެ؟ (فَلَمَّا زَاغُوا أَزَاغَ اللهُ قُلُوبَهُمْ) ދެން
އެމީހުން حَقُّ ސާބިތުވުމުން ދުރަށް ގޮސް މަގުފުރެދުން إِخْتِيَارُ ކުރުމުން الله
އެމީހުންގެ ހިތްތައް ސާބިތުކަމުން އެއްކިބާކުރައްވައިފިއެވެ. އެއީ ހަމަ
ޢަދުލުވެރި ގޮތެވެ.

⑥ (وَإِذْ قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ إِنِّي رَسُولُ اللهِ إِلَيْكُمْ
مُصَدِّقاً لِمَا بَيْنَ يَدَيَّ مِنَ التَّوْرَاةِ) [އަދި مَرْيَم ގެފާނުގެ ދަރިކަލުން
عِيسَى ގެފާނު ވިދާޅުވިހިނދު، އޭ بَنِي إِسْرَائِيل އޭވެ. ހަމަކަށަވަރުން
ތިޔަބައިމީހުންގެ ގާތަށް ފޮނުއްވެވި الله ގެ رَسُول އެކެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ
ކުރިމަތީގައި ވާ التَّوْرَاة ތެދުކުރާ حَالُ ގައެވެ. އަދި
ތިޔަބައިމީހުންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ إِنْجِيْلُ ބާވައިލެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ
އަތުގައިވާ التَّوْرَاة އާއި خِلاَفُ ނުވާނެއެވެ. ކީއްވެތޯއެވެ؟ އަޅުގަނޑު
އެކަލާނގެ ތިޔަބައިމީހުންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ އަމުރުފުޅު ގެނެސްދިނީމެވެ. ދެން ކިހިނެއް
އެ خِلاَفُ ވާނީ؟ އަހަރެމެންގެ ތިޔަބައިމީހުންގެ ގާތަށް ވަޑައިގަތީ
ބަޔާންކުރައްވާށެވެ. (وَمُبَشِّراً بِرَسُولٍ يَأْتِي مِنْ بَعْدِي اسْمُهُ أَحْمَدُ)
[އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ ތިޔަބައިމީހުންގެ ހަމަ
ވެރިކަލާނގެ ތިޔަބައިމީހުންނަށް رَسُول ބަޔާންކޮށް އަހަރެން خَبَرُ ވެސް ދެއްވަމުން
ދައްވައެވެ. އެބަޔާންކޮށް ނަންވެއްޖެ أَحْمَدُ އެވެ.] އެހެން
އެނބުރި ހިތާމަކުރާން ތިޔަބައިމީހުންގެ ދަރިކޮށް އަވަސް
ސުންނަތެވެ. މީހެކެވެ. أَحْمَدُ ވިޔ އަހަރެމެންގެ ނަބިއްޔާގެ
ނަންވާނެއެވެ. އެގޮ ތަބޫރާކުރެއެވެ. އެފާރަވެސް ތިޔަބައިމީހުންގެ ސަރަޙައްދުގަ އިން
ބަޔާންވެގެން ބޭނުމަކުރެވުނު އެފާރަވެސް ކަމަށް خَصِيْلَة ތަކެއް ތިޔަ
ސަޕޯޓް ބަހައްޓައިދިނީ ބަޔާންވެއެވެ. (فَلَمَّا جَاءَهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ قَالُوا هَذَا
سِحْرٌ مُبِينٌ) [ދަލީލުތައް އެފަރާތުން އަހަރެ عِيسَى عَلَيْهِ السَّلاَمْ ބަޔާންވެގެންވާ
ދަލީލުތަކާއެކު ވަޑައިގެންނެވުމުން އެއުރެން ބުނީ މިއީ ބަޔާންވެގެންވާ
سِحْر އެއްކަމުގައެވެ. އަދި ބުނީއެވެ. އަދި مُحَمَّدُ ގެފާނު. އަހަރި
ތިޔަބައިމީހުން ބަޔާންވެގެންވާ ދަލީލުތަކާއެކު ވަޑައިގެންނެވުމުން އެއުރެން
އަހަރި މީހަކީ މުސާފަރުވާން ބުނެވުނީ މިއީ ބަޔާންވެގެންވާ سِحْرْ އެއްކަމުގައެވެ.

⑦ (وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَى عَلَى اللهِ الْكَذِبَ وَهُوَ يُدْعَى إِلَى الإِسْلاَمِ)
[إِسْلاَم ދީނަށް ގޮވައިލެވޭ ހާލު ގޮތުގައި އެމީހަކު الله ގެ މައްޗަށް
ދޮގުހަދައި ހަދާދެވޭ މީހަކަށްވުރެ ވަކިބަޔާ އަނިޔާވެރިއަކު
ކާކުހުރީތޯއެވެ؟] ދެން إِسْلاَمْ دِيْن އަކީ ހައްޤު ދީނެކޭ ކަމަށް ހަދާ އަދި
ސާބިތުކުރެވޭ. ދިފާޢުކުރަނީ ކޮންބައެއް އެއީ އަހަރެން ދީނުގެކުރަނީ
ދީނެއްނަމަ ވެސް ހަދައި. حَقُّ އެއްވެ. އަދި އޭގެ މާނަ ވަނީ الله
ގެއަރިހުން ދީނެއް ނޫނެވެ. އެއީ ހަމަ ދޮގުހަދާ ތަކުރާރުކުރުމެވެ.
(وَاللهُ لاَ يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ) އަދި އަނިޔާވެރިންނަށް الله ތެދުމަގު
ނުދައްކަވައެވެ. އެސޮރުދިނުން ދެކޮޅުހަދައި މީހުންނަށް އެދޭތެރޭ
އަނިޔާވެރިންނެވެ.

⑧ (يُرِيدُونَ لِيُطْفِئُوا نُورَ اللهِ بِأَفْوَاهِهِمْ) [އެއުރެން ދޫތަކުން
އެއުރެންގެ އަނގަތަކުން ފުމެލައިގެން الله ގެ ނޫރު ނިއްވާލާން އެދެއެވެ.] ދެން
އެއުރެންގެ ދޮގުހަދަނީ ތަކުރާރުކޮށް إِسْلاَم دِيْن ގެ ނޫރު ނިއްވާލުމުގައި
މަސައްކަތް ކުރާނެ އެއުރެންގެ މަސައްކަތެއް ދިމާވެގެން ފުމެލުން إِسْلاَم
دِيْن ގެ ޖެހިލުން ނޫރު ނިއްވާލުމަށެވެ. އެކަމަކު އެއްވެސް ކުރެވޭނެއެވެ. (وَاللهُ مُتِمُّ
نُورِهِ) [اللهُ އީ އެކަލާނގެ ނޫރު ފުރިހަމަކުރައްވާ ކަލާނގެއެވެ.]
އެހެން الله ވީ ފުރި އަހުރެވާނޭ عَالَمُ މުޅިއަށް إِسْلاَمُ دِيْن
ފުރިހަމަކުރެއްވި އެއްކަމަށް ބަހައްޓަވާ ހަމައެކަނި ކަލާނގެއެވެ.

⑨ (هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَى وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ)
[އެކަލާނގެއީ ތެދުމަގާއި حَقُّ دِيْنُ އާއެކު އެކަލާނގެ رَسُول
ފޮނުއްވި ކަލާނގެއެވެ.] އެއީ ދީނެއް އެހެން ދީނެއްގެ މައްޗަށް މަތިކުރެއްވުމަށްޓަކައެވެ.
(وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ) ފުރިހަމަކުރައްވާނެ ކަމެއް މަތިވެރިކުރައްވައިފިއެވެ.
[مُشْرِكُ ވުން ނުރުހުނަސް] އެހެން މުޝްރިކުން ނުރުހުނަސްވެސް
އެކަލާނގެ ދީން އެހެން ދީނެއްގެ މައްޗަށް ފުރިހަމަކުރައްވައި
މަތިވެރިކުރައްވާނެއެވެ.

⑩ (يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَى تِجَارَةٍ تُنْجِيكُمْ مِنْ عَذَابٍ
أَلِيمٍ) [އޭ އީމާންވި މީހުންނޭވެ. الله ގެ عَذَابُ ން ތިޔަބައިމީހުން
ސަލާމަތްކުރާނެ ވިޔަފާރިއެއް ދަލީލުކޮށްދީފާނަންތޯ ތިޔަބައިމީހުން
ދަންނަވާލަންތޯއެވެ؟] عَمَلُ ހެޔޮކަން އެކަލާނގެ އަނބުރާވާ

ވިޔަފާރިއެއްގެ މަތީގައެވެ. އެހެންކަމުން ވިޔަފާރިކަމުގައި ފައިދާކުރާނެ عَمَلُ ކުރުމުގައި ފައިދާކުރާނެއެވެ. އެއީ އަޒާބުން ސަލާމަތްވުމުގައި ނަޖާތްލިބުން ސަލާމަތްވާނެއެވެ. ފައިދާހުރި ކަންކަމުގައި ވިޔަފާރިއަށް ބަދަލުކުރާއިރު އެވެ. އެއީ އިމާންކަމާއި ޖިހާދުކުރުމުގެ އަގަކީ الله ގެ حَضْرَةُ ން ސަވާބުލިބޭނެއެވެ. އެއީ ނުހަނު ބޮޑު ފައިދާހުރި ވިޔަފާރިއެކެވެ.

⑫ (يَغْفِرْ) އެކަލާނގެ ފުއްސަވާނެއެވެ. (لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ) [ކަލޭމެނަށް ކަލޭމެންގެ ފާފަތައް ފުއްސަވާނެއެވެ.] އަދި ކަލޭމެން ސުވަރުގެތަކަށް ވައްދަވާނެއެވެ. އެއީ ދިޔާވަމުންދާ ކޯރުތަކެވެ. وَعْدُ ކުރައްވާފައިވާ އެއްޗެވެ. އެގޮތުން ކަލޭމެން ވައްދަވާނެއެވެ. ކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށް ދެއްވާނެއެވެ. (وَمَسَاكِنَ طَيِّبَةً فِي جَنَّاتِ عَدْنٍ) އަދި قَائِمُ ވެގެންވާ ސުވަރުގެތަކުގައި ވަރަށް ރީތި ގޭގެއެވެ. ދާއިމީ ގޮތުގައި ކަލޭމެން ދިރިއުޅޭނެ މާޒިފު ހިތްގައިމު ގެތަކެވެ. (ذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ) އެއީ އެންމެ ބޮޑު ކާމިޔާބެވެ. [ބޮޑު ކާމިޔާބު ނަމަކީ އެއެވެ.] ދެން އިތުރު ސަވާބު ލިބޭނެއެވެ. ދުނިޔޭގައި ސަވާބުގެ ތެރެއިން މިވެސް ލިބޭނެއެވެ. އެއީ ކަލޭމެން ލޯބިވާ އެއްޗެކެވެ.

⑬ (تُحِبُّونَهَا) ކަލޭމެން ލޯބިވާ ބަދަލުން ދޭނެ އެއްޗެއް ދެއްވާނެއެވެ. ދެން خَصِيلَة އެއެވެ. (نَصْرٌ مِنَ اللهِ) އެއީ الله حَضْرَةُ ން ކަލޭމެންނަށް نَصْرُ އެވެ. (وَفَتْحٌ قَرِيبٌ) [އަދި ކައިރިވެފައިވާ فَتَحَ އެވެ.] އެބަހީ قُرَيْشُ ންގެ މައްކާގެ ދިނުމެވެ. نَصْرُ އާއި މައްކާ فَتَحَ ވުމެވެ. عَطَاء ވިދާޅުވިއެވެ. އެއީ فَارِس ކަމަށާއި رُوْم ކަމަށް فَتَحَ ވުމެވެ. (وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ) [މުއުމިނުންނަށް އުފާވެރި خَبَرُ ދެއްވާށެވެ.] އެބަހީ އޭ مُحَمَّدُ ގެފާނެވެ. ދުނިޔޭގައި نَصْر އާއި فَتَحَ ހުރިކަމުގައި އަދި آخِرَةُ ގައި ސުވަރުގެ ހުރިކަމުގެ އުފާވެރި خَبَرُ مُؤْمِن ންނަށް ކަލޭގެފާނު ދެއްވާށެވެ.

⑭ (يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُونُوا أَنصَارَ اللهِ) އޭ އީމާންވި މީސްތަކުންނޫއެވެ. الله އަށް نَصْر ދެމުންދާ ބަޔަކު ކަލޭމެންވާށެވެ. އެބަހީ الله ގެ ދީނަށް نَصْر ދިނުމުގައި ދެމިހުންނަ ބަޔަކު ކަލޭމެންވާށެވެ. އެއީ (كَمَا قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ لِلْحَوَارِيِّينَ مَنْ أَنصَارِي إِلَى اللهِ) مَرْيَم ގެފުޅުގެ ދަރިކަލުން عِيسَى ގެފާނު حَوَارِي ންނަށް ވިދާޅުވިހެންނެވެ. ކަލޭމެންގެ ތެރެއިން ވިދާޅުވިއެވެ. (مَنْ أَنصَارِي إِلَى اللهِ) الله އަށް نَصْر ދޭނީ ކާކުހެއްޔެވެ؟ އެބަހީ ދަންނަވައިފިއެވެ. (نَحْنُ أَنصَارُ اللهِ) ތިމަންމެން ބަޔަކީ الله އަށް نَصْر ދޭ މީހުންނެވެ. حَوَارِي އިންނަކީ عِيسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ ގެ نَصْر ދީގެންނެވެ. އެކަލޭގެފާނުގެ އެންމެ إِخْلَاص ތެރި أَصْحَابُ ންނެވެ. އެއީ އެއިރު ތިބި އެކަލޭގެފާނުގެ އެންމެ ގާތް މީހުންނެވެ. އަދި ބަނީ ޒުރިއްޔާގެ ބަޔަކެވެ. (فَآمَنَتْ طَائِفَةٌ مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ) ދެން بَنِي إِسْرَائِيل ގެ ބަޔަކު އެކަލޭގެފާނަށް އީމާންވިއެވެ. (وَكَفَرَتْ طَائِفَةٌ) އަދި އެހެން ބަޔަކު ކާފިރުވިއެވެ. (فَأَيَّدْنَا الَّذِينَ آمَنُوا عَلَى عَدُوِّهِمْ) ދެން އީމާންވި حَقُّ ގެ މީހުންނަށް بَاطِلُ ގެ މީހުންގެ މައްޗަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ބާރުދެއްވީމެވެ. (فَأَصْبَحُوا ظَاهِرِينَ) ދެން އެމީހުން ގަދަވެރިވި ކާމިޔާބު ބައެއްގެ ގޮތުގައި ވެއްޖެއެވެ.

سُورَةُ الجُمُعَةِ

ترتيبها ٦٢
آياتها ١١

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

يُسَبِّحُ لِلَّهِ مَا فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِي ٱلْأَرْضِ ٱلْمَلِكِ ٱلْقُدُّوسِ ٱلْعَزِيزِ ٱلْحَكِيمِ ① هُوَ ٱلَّذِي بَعَثَ فِي ٱلْأُمِّيِّـۧنَ رَسُولًا مِّنْهُمْ يَتْلُواْ عَلَيْهِمْ ءَايَٰتِهِۦ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ ٱلْكِتَٰبَ وَٱلْحِكْمَةَ وَإِن كَانُواْ مِن قَبْلُ لَفِي ضَلَٰلٍ مُّبِينٍ ② وَءَاخَرِينَ مِنْهُمْ لَمَّا يَلْحَقُواْ بِهِمْ وَهُوَ ٱلْعَزِيزُ ٱلْحَكِيمُ ③ ذَٰلِكَ فَضْلُ ٱللَّهِ يُؤْتِيهِ مَن يَشَآءُ وَٱللَّهُ ذُو ٱلْفَضْلِ ٱلْعَظِيمِ ④ مَثَلُ ٱلَّذِينَ حُمِّلُواْ ٱلتَّوْرَىٰةَ ثُمَّ لَمْ يَحْمِلُوهَا كَمَثَلِ ٱلْحِمَارِ يَحْمِلُ أَسْفَارًا بِئْسَ مَثَلُ ٱلْقَوْمِ ٱلَّذِينَ كَذَّبُواْ بِـَٔايَٰتِ ٱللَّهِ وَٱللَّهُ لَا يَهْدِي ٱلْقَوْمَ ٱلظَّٰلِمِينَ ⑤ قُلْ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ هَادُوٓاْ إِن زَعَمْتُمْ أَنَّكُمْ أَوْلِيَآءُ لِلَّهِ مِن دُونِ ٱلنَّاسِ فَتَمَنَّوُاْ ٱلْمَوْتَ إِن كُنتُمْ صَٰدِقِينَ ⑥ وَلَا يَتَمَنَّوْنَهُۥٓ أَبَدًا بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ وَٱللَّهُ عَلِيمٌۢ بِٱلظَّٰلِمِينَ ⑦ قُلْ إِنَّ ٱلْمَوْتَ ٱلَّذِي تَفِرُّونَ مِنْهُ فَإِنَّهُۥ مُلَٰقِيكُمْ ثُمَّ تُرَدُّونَ إِلَىٰ عَٰلِمِ ٱلْغَيْبِ وَٱلشَّهَٰدَةِ فَيُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ⑧

سُوْرَةُ الْجُمْعَة

① (الْمَلِكِ الْقُدُّوسِ) الْقُدُّوس މާތްވެގެންވާ ހުރިހާ އުނިކަމަކުން ހުސްވެގެންވާ ރަސްކަލާނގެއެވެ.

② (هُوَ الَّذِي بَعَثَ فِي الْأُمِّيِّينَ رَسُولاً مِنْهُمْ) [އެކަލާނގަކީ أُمِّيّ ންގެ ތެރެއަށް އެމީހުންގެ ތެރެއިން رَسُولُ ކަލަކު ފޮނުއްވި ކަލާނގެއެވެ.] الأُمِّيِّينَ އަކީ عَرَبِي ންނެވެ. އެމީހުންނަކީ ލިޔުން ކިޔުން ނުދަންނަ ބައެކެވެ. އެމީހުންނަކީ أَهْلُ كِتَابُ ންނެއް ނޫނެވެ. أُمِّيّ އަކީ ލިޔުން ނުދަންނަ ނުކިޔަވާ މީހާއެވެ. އެހެނީ ގިނަ عَرَبِي ން ލިޔެ ކިޔަން ނޭނގޭ ބައެކެވެ. (يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ) [އެކަލާނގެ އާޔަތްތައް އެމީހުންނަށް ކިޔަވައިދެއްވައެވެ.] އެބަހީ އެކަލާނގެ أُمِّيّ ނަބިއްޔާ ޙަޟްރަތުން އެކަލާނގެ ވަޙީކުރައްވާ ބާވައިލެއްވި قُرْآن ކިޔަވައިދެއްވައެވެ. (وَيُزَكِّيهِمْ) އަދި އެމީހުން ޠާހިރުކުރައްވައެވެ. ނުބައި ކަންކަމާއި ނުބައި أَخْلَاقُ ގެ ތެރެއިން އެމީހުން طَاهِرُ ކުރައްވައެވެ. އެބަހީ ޝިރްކުގެ ނަޖިހުން طَاهِرُ ކުރެއްވުމެވެ. (وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ) [އަދި އެކަލާނގެ އެމީހުންނަށް ފޮތާއި حِكْمَة އުނގަންނައިދެއްވައެވެ.] ފޮތަކީ قُرْآن އެވެ. حِكْمَة އަކީ ސުންނަތެވެ. އަދި ބައެއް ވިދާޅުވިގޮތުގައި حِكْمَة

އަދި ދީނުގައި فِقْهُ ވެރިވުމެވެ. އަދި أَنَس ابْنُ مَالِك ވެސް ވިދާޅުވެއެވެ. (وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِي ضَلاَلٍ مُبِينٍ) [އަދި އޭގެކުރީގައި އެމީހުން ބަޔާންވެގެންވާ މަގުފުރެދުމުގައި ވިއްޔެވެ. އަބަދު ޝިރުކުގައި އަދި حَقُّ ގެމަގުގައި ދުރަކަށްވެހުރިމީހުންނެވެ.

③ (وَآخَرِينَ مِنْهُمْ لَمَّا يَلْحَقُوا بِهِمْ) [އަދި އެމީހުންނާއި ނުގުޅުނު ބަޔަކަށް] އެބަހީ އަދިއެމީހުން ގުޅިނުވާ ބައެކެވެ. އެމީހުންނަށް ވެސް طَاهِرُ ކުރައްވާނެއެވެ. މިބައިމީހުންނަކީ صَحَابِي ންނަށްފަހު قِيَامَة އާއިހަމައަށް އުފެދޭ عَرَب އާއި إِسْلاَمُ ނ ގެ ތަބާވާ އަދިއެހެން މީހުންގެތެރެއިން އެންމެހާ ބައިމީހުންނެވެ. أَبُوهُرَيْرَة ގެ އަރިހުން البُخَارِي ރިވާކުރައްވައެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންމެން رَسُولُ الله ، ގެ އަރިހުގައި ތިއްބާ سُورَةُ الجُمْعَة ބާވައިލެއްވިއްޖެއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު އެސޫރަތް ކިޔަވައިދެއްވަމުންދަނިކޮށް (وَآخَرِينَ مِنْهُمْ لَمَّا يَلْحَقُوا بِهِمْ) މީހަކު ސުވާލުކުރިއެވެ. އޭ رَسُولُ الله އެވެ. އެބައިމީހުންނަކީ އަދި ނުގުޅޭ ކޮބައިބައިމީހުންތޯއެވެ؟ ދެންފަހެ سَلْمَانُ الفَارِسِي ގެ އަތްމަތީގައި އެކަލޭގެފާނުގެ އަތް ބާއްވަވައެވެ. އަދި ވިދާޅުވިއެވެ. އީމާންކަން ސުރައްޔާ ތަރިއާ ހިސާބުގައި އޮތްކަމުގައިވިޔަސް މިބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ފިރިހެނުން އެތަނަށް ލިބިގަންނާނެއެވެ. (وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ) އެކަލާނގެއީ عِزَّة ވަންތަ ރަސްކަލާނގެ حِكْمَة ވަންތަ އަދި ތެދުވެރި ވެސް ކަލާނގެއެވެ.

⑤ (مَثَلُ الَّذِينَ حُمِّلُوا التَّوْرَاةَ) تَوْرَاةَ ގައިވާ ޙުކުމްތަކުން عَمَلُ ކުރުމުގެ މަސްއޫލިއްޔަތު އަދާކުރުމަށް ބާރުއަޅުއްވާލެވުނު (ދީންނަށެވެ.) އެމީހުންނަކީ يَهُودِيْن އެވެ. އެމީހުން تَوْرَاةَ އާއި عَمَلُ ކުރުން ދޫކޮށްލިއެވެ. (ثُمَّ لَمْ يَحْمِلُوهَا) ދެން އެމީހުން އެއަށް ތަބާނުވީ ކަމުގައި عَمَلُ ކުރުން ދޫކޮށްލިއެވެ. އަދި އެހެން އެމީހުންގެ ކަންތައް ކުރިއަށް ދިޔައެވެ. (كَمَثَلِ الْحِمَارِ يَحْمِلُ أَسْفَارًا) [އެމީހުންގެ މިސާލަކީ ފޮތްތަކެއް އުފުލާ حِمَارُ އެއްގެ މިސާލެވެ.] أَسْفَار އަކީ سَفْرُ ގެ ޖަމްއެވެ. އެއީ ބޮޑެތި ފޮތްތަކެވެ. حِمَارُ އަށް އޭގެ ބަރުދަން ކަމުގެ ފިޔަވަޅު ނޭނގޭ ގޮތަށް އެމީހުން ވެސް ނޭނގެއެވެ. (بِئْسَ مَثَلُ الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِ اللّٰه) [اللّٰه ގެ އާޔަތްތަކަށް ދޮގުހެދި ބަޔެއްގެ މިސާލަކީ ނުބައި މިސާލެކެވެ.] އެބަހީ حِمَارُ އެވެ. އެމީހުން يَهُودِي ންނަށް حَقُّ އެވެ. އެބައި يَهُودِيْن ނަށް ކިޔަވައިދިނުމެވެ. އެއީ ދުނިޔޭގެ ދުވަސްތަކުގައި ޖެހެމުންދާ ކަމެކެވެ. ކިޔަވައި އަދި އެޔާ ކަމުގެ ނުވަތަ ފަހެ ނުވެއެވެ. اللّٰه ﷻ ދެއްކެވި އިސްލާމީ ދީނާއި ޙައްޤުގެ رَسُولُ الله ، ކަލޭގެފާނުގެ މިންބަރުމަތީގައި خُطْبَة ވިދާޅުވަމުން ހުންނެވިއިރު ދިމާވި ކަންތައްތަކެވެ. ދީނީ ފުރަޅު ތަރުތީބުކުރެއްވި ކުރީގެ ބާބުތަކުގައި ދެއްކެވިއެވެ. خُطْبَة ކިޔަވައިދެއްވި ދުވަސްތަކުގައި އެވާހަކައިގެ މައްސަލަ އިސްލާހު ކުރެއްވިއެވެ. مَشْغُولُ ވާ މީހުންނަށް ވެސް وَعِيْدُ ގެ ހަރުކަށި ބަސްފުޅުތަކެވެ. النَّبِيُّ ، حَدِيْث ކުރެއްވިއެވެ. (مَنْ تَكَلَّمَ يَوْمَ الجُمْعَةِ وَالإِمَامُ يَخْطُبُ فَمِثْلُهُ كَمَثَلِ الحِمَارِ يَحْمِلُ أَسْفَارا وَالَّذِى يَقُوْلُ لَهُ أَنْصِتْ لَيْسَ لَهُ جُمْعَة) މާނައީ: ރަސޫލާގެފާނު އިމާމު ކުރައްވާ خُطْبَة ގެ ވަގުތު ވާހަކަދައްކާ މީހާ ފޮތްތަކެއް އުފުލާ حِمَارُ އާ އެއްފަދައެވެ.

އެވެ. އަދި އެމީހުންގެ ރަސްކަމާ އަމިއްލަކަން ކުރިއަރާނެކަން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ދަރުސް ކިޔަވައިދީފައިވާ ކަމެވެ. މިއެވެ.

⑥ (قُلْ يَاأَيُّهَا الَّذِينَ هَادُوا إِنْ زَعَمْتُمْ أَنَّكُمْ أَوْلِيَاءُ لِلّٰه مِنْ دُونِ النَّاسِ) [އޭ رَسُولُ الله އެވެ. ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ. އޭ يَهُودِيْ ންނެވެ. ކަލޭމެންނަކީ އެހެން އިންސާނުންނަށްވުރެ ޚާއްޞަކޮށް اللّٰه ގެ حَضْرَةُ ގައި އެކަލާނގެ وَلِيُّ ންނަށްވާ ބަޔަކަށް ކަލޭމެން ދައުވާކުރާނަމަ] (فَتَمَنَّوْا الْمَوْتَ) ފަހެ ކަލޭމެން މަރަށް އެދޭށެވެ. ކަލޭމެންގެ يَهُودِيْ އިން دَعْوَى ކުރާ އެއްޗަކީ އިންސާނުންނާ ޚިލާފަށް ޚާއްޞަ ކަލޭމެން اللّٰه ގެ وَلِيُّ ންނެވެ. އަދި އެހެނިހެން اللّٰه ގެ ދުޝްމަނުން އެކަލާނގެ ދިމާލުން ނޭނގޭ ކަމެވެ. ފަހެ އެހެންގޮތް بَاطِلُ دَعْوَى ގެ ސަބަބުން اللّٰه ﷻ އެކަލާނގެ رَسُول އާއި އެއްގޮތަށް ކަލޭމެން މަރުވުމަށް އެދޭށެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އެއީ އެމީހުން ކަލޭގެފާނުގެ ކައިރިއަށް އެމީހުންނަށް كَرَامَةُ އާއި ވަސީލަތްތަށް ދޭނެކަމެވެ. (إِنْ كُنتُمْ صَادِقِينَ) [ކަލޭމެން ތެދުވެރިން ކަމުގައި ވާނަމަ] މަރަށް ތަމަންނާ ކުރާށެވެ. އަދި ދުނިޔެ ދޫކޮށް ސުވަރުގެ އާއި ދިމާލަށް ދިއުމަށް ކަލޭމެންނަށް ފުރުސަތުދެވޭނެއެވެ.

⑦ (وَلاَ يَتَمَنَّوْنَهُ أَبَداً بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ) އެމީހުން ކަދުރުވެ އެއްގޮތަކަށްވެސް ތަމަންނާ ނުކުރާނެއެވެ. އެމީހުން މަރުވެގެން ދެން ކުރިއަށް ދާނެތަން ނުކުރެވޭނެކަމަށް އެހެންވީމާ އަދި ދެން ނުހޯދޭނެ ސަބަބު ނުވާ ނުބައިކަމެއް ވެގެންނެވެ.

⑧ (قُلْ إِنَّ الْمَوْتَ الَّذِي تَفِرُّونَ مِنْهُ فَإِنَّهُ مُلاَقِيكُمْ) [އޭ رَسُولُ الله އެވެ.) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ. ކަލޭމެން އެއިން ދުރަށް ފިލާ މަރަކީ ކަލޭމެން ކޮންތާކުވެސް ކަލޭމެންނާ ބައްދަލުކުރާނެ ކަމެކެވެ.] ކަލޭމެން އެހެން ފުރުސަތުތަކުގައި ފިލާ ކަލޭމެންނާ ބައްދަލުކުރާނެއެވެ. ދެން ކަލޭމެން ފޮނުވެވޭނެއެވެ. (ثُمَّ تُرَدُّونَ إِلَى عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ) [ދެން ސިއްރާއި ފާޅު ދެއެއްޗަށް ގެނެސްދެވޭ ކަލާނގެ حَضْرَةُ އަށް ކަލޭމެން ރައްދުކުރެވޭނެއެވެ.] އަދި قِيَامَة ދުވަހުންނެވެ. (فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ) ދެން ކަލޭމެން ކުރި ނުބައި عَمَلُ ތަކުގެ ޚަބަރު ދެއްވާނެއެވެ.

⑨ (يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نُودِي لِلصَّلاَةِ) [އޭ އީމާންވި މީހުންނެވެ. ނަމާދަށް ގޮވާލެވިއްޖެއްޔާ] ޖުމްއާ ދުވަހުގެ ނަމާދަށް ޚުޠުބާ ކިޔުމަށް خُطْبَة ކިޔަވާ އިމާމު މިންބަރަށް އަރައިވަޑައިގަތުމަށް ބަންގިއެވެ. ދެން رَسُولُ الله ، ގެ ޒަމާނުގައި އިރުޝާދުކުރައްވާ ބަންގީއަކީ އެއްބަންގިއެވެ. ކަލޭގެފާނު ދުވަހުގެ ބަންގި އެއްބާރު المَدِيْنَة ގައި މީސްތަކުން ގިނަވުމުން أَصْحَاب ބޭކަލުން حَاضِرُ ގައި عُثْمَانُ ގެ ޒަމާނުގައި އިތުރުކުރެއްވި ބަންގެކެވެ. (فَاسْعَوْا إِلَى ذِكْرِ اللّٰه) ދާށެވެ. اللّٰه ގެ ذِكْرُ އަށް ކަލޭމެން އަވަސްވެގަންނަވާށެވެ. އަދި خُطْبَة އަށް ހަމަނުޖެހިމާތާގައި ހަމަ ކަލޭމެން ދާށެވެ. އަދި ހަމަޖެހިގެން وُضُوءُ ކޮށްގެން އެކަމަށް ގޮސް ކަލޭމެން مَشْغُولُ ވާށެވެ. (وَذَرُوا الْبَيْعَ) އަދި ގަނޑުވަރު ދޫކޮށްލާށެވެ. އަދި އެކަމާއި އަދި مُعَامَلَة ދޫކޮށްލާށެވެ. ޖުމްއާ ދުވަހު ކަލޭމެން ބަންގި ދިނުމުން ގަނޑުވަރު ކުރުމަކީ حَلاَلُ ނުވާކަމެކެވެ. (ذَلِكُمْ) އެކަން އެބަހީ اللّٰه ގެ ذِكْرُ އާއި އަވަސްވުމާއި ގަނޑުވަރު ދޫކޮށްލުން (خَيْرٌ لَكُمْ) ކަލޭމެންނަށް ހެޔޮވެގެން ވާކަމެވެ.

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِذَا نُودِيَ لِلصَّلَوٰةِ مِن يَوۡمِ ٱلۡجُمُعَةِ
فَٱسۡعَوۡاْ إِلَىٰ ذِكۡرِ ٱللَّهِ وَذَرُواْ ٱلۡبَيۡعَۚ ذَٰلِكُمۡ خَيۡرٞ لَّكُمۡ إِن كُنتُمۡ
تَعۡلَمُونَ ٩ فَإِذَا قُضِيَتِ ٱلصَّلَوٰةُ فَٱنتَشِرُواْ فِي ٱلۡأَرۡضِ
وَٱبۡتَغُواْ مِن فَضۡلِ ٱللَّهِ وَٱذۡكُرُواْ ٱللَّهَ كَثِيرٗا لَّعَلَّكُمۡ تُفۡلِحُونَ
١٠ وَإِذَا رَأَوۡاْ تِجَٰرَةً أَوۡ لَهۡوًا ٱنفَضُّوٓاْ إِلَيۡهَا وَتَرَكُوكَ قَآئِمٗاۚ قُلۡ
مَا عِندَ ٱللَّهِ خَيۡرٞ مِّنَ ٱللَّهۡوِ وَمِنَ ٱلتِّجَٰرَةِۚ وَٱللَّهُ خَيۡرُ ٱلرَّٰزِقِينَ ١١

سُورَةُ المُنَافِقُونَ

ترتيبها ٦٣ آياتها ١١

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

إِذَا جَآءَكَ ٱلۡمُنَٰفِقُونَ قَالُواْ نَشۡهَدُ إِنَّكَ لَرَسُولُ ٱللَّهِۗ وَٱللَّهُ يَعۡلَمُ
إِنَّكَ لَرَسُولُهُۥ وَٱللَّهُ يَشۡهَدُ إِنَّ ٱلۡمُنَٰفِقِينَ لَكَٰذِبُونَ ١
ٱتَّخَذُوٓاْ أَيۡمَٰنَهُمۡ جُنَّةٗ فَصَدُّواْ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِۚ إِنَّهُمۡ سَآءَ مَا كَانُواْ
يَعۡمَلُونَ ٢ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمۡ ءَامَنُواْ ثُمَّ كَفَرُواْ فَطُبِعَ عَلَىٰ قُلُوبِهِمۡ
فَهُمۡ لَا يَفۡقَهُونَ ٣ ۞ وَإِذَا رَأَيۡتَهُمۡ تُعۡجِبُكَ أَجۡسَامُهُمۡۖ
وَإِن يَقُولُواْ تَسۡمَعۡ لِقَوۡلِهِمۡۖ كَأَنَّهُمۡ خُشُبٞ مُّسَنَّدَةٞۖ يَحۡسَبُونَ كُلَّ
صَيۡحَةٍ عَلَيۡهِمۡۚ هُمُ ٱلۡعَدُوُّ فَٱحۡذَرۡهُمۡۚ قَٰتَلَهُمُ ٱللَّهُۖ أَنَّىٰ يُؤۡفَكُونَ ٤

އަށް ذِكْرُ ގެ الله ދޫކޮށް ވިޔަފާރިކުރުމާއި ސަލާމަތާއި ގަނޑުވެރިކަމާއި އަދި ثَوَابُ ދެއްވާނެކަމާއި ހިތްވަރުގަނޑުވާނެތީއެވެ. އަވަސްވުން އެއީ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ހެޔޮވެގެންވާކަމެވެ.

(10) (فَإِذَا قُضِيَتِ الصَّلاَةُ) ފަހެ ނަމާދު ނިމުނީއްޔާ ތިޔަބައިމީހުން ދެން އެހެން ފެތުރިގެންދާށެވެ (فَانتَشِرُوا فِي الأَرْضِ) ތިޔަބައިމީހުންގެ ދުނިޔަވީ ކަންތައްތައް ހޯދުމަށް ވިޔަފާރިއާއި އެނޫންވެސް مُعَامَلَة ތަކުގައި ބައިވެރިވުމަށް ބިމުގައި ފެތުރޭށެވެ. (وَابْتَغُوا مِنْ فَضْلِ الله) [އަދި ދެން الله ގެ فَضْلُ ހޯދާށެވެ.] އަދި الله އަށް ޝުކުރުކުރުމާއި ދުޢާކުރުމާއި ތިޔަބައިމީހުންގެ ވިޔަފާރި ފަދަ مُعَامَلَة ގެ ތެރޭގައިވެސް ހަނދާންކުރާށެވެ. (الله كَثِيرا) އަދި ގިނަގިނައިން الله ހަނދާންކުރާށެވެ. އެހެނީ ތިޔަބައިމީހުންގެ ކަންތައްތަކުގައި الله ހަނދާންކުރުމަކީ ދުނިޔެއާއި آخِرَةُ ގެ ކާމިޔާބުގެ ސަބަބެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ކަންތައްތައް ލިބިގެންވާނެއެވެ. (لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ) އަދި ދުނިޔެއާއި آخِرَةُ ގައި ތިޔަބައިމީހުން ކާމިޔާބުވުމަށްޓަކައެވެ.

(11) (وَإِذَا رَأَوْا تِجَارَةً أَوْ لَهْواً انفَضُّوا إِلَيْهَا) [އަދި ވިޔަފާރިއެއް ނުވަތަ ކުޅިވަރެއް ފެނުނުހިނދު އެއަށް ދުވެ ފުރައިގެން ދިޔައީއެވެ.] މިއާޔަތް ބާވައިލެއްވުނީ المَدِينَة ގެ އަހުލުވެރިންނަށް ބޭރުން ވިޔަފާރި ބާޒާރެއް ބަލައިގަތުމާ ގުޅިގެންނެވެ. ދުވަހަކު ޖުމުޢާ ދުވަހު ވިޔަފާރި ބާޒާރު އައިސް ވަޑައިގަތުމާއެކު النَّبِيُّ ، ހުންނަވައި خُطْبَه ދެއްވަމުން ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ދެން ބައެއް މީހުން އެތަނުން ނުކުމެ ދިޔައީއެވެ. މިސްކިތުގައި ބާކީވީ ބާރަ މީހުން ކަމަށް ވެއެވެ. އަދި ނަބިއްޔާ ދޫކޮށް ވިޔަފާރިއާ ދިމާއަށް ދިޔައީއެވެ. (وَتَرَكُوكَ قَائِماً) އަދި ތިބާ ކޮޅަށް ހުންނަވަނިކޮށް ދޫކޮށްލައިގެން ދިޔައީއެވެ. (قُلْ مَا عِنْدَ الله) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ. الله ގެ حَضْرَةُ ގައި ވާ ثَوَابُ ތަކަކީ ހެޔޮކަމެވެ. އެއީ ކުޅިވަރަށްވުރެ (خَيْرٌ مِنَ اللَّهْوِ وَمِنَ التِّجَارَةِ) އަދި ވިޔަފާރިއަށްވުރެ ހެޔޮކަމެވެ. ކުޅިވަރެއް ބަލައިލުމަށް ވިޔަފާރިއަށް ދުވެވެ. އަދި ދޫކޮށް މިސްކިތުގައި ހުރެއްވި النَّبِيُّ ، ގެ خُطْبَه ވެސް ނާހައި ދިޔައީއެވެ. (وَاللهُ خَيْرُ الرَّازِقِينَ)

سُوْرَةُ المُنَافِقُون

(1) (إِذَا جَاءَكَ الْمُنَافِقُونَ) ކަލޭގެފާނުގެ (އޭ رَسولُ اللهِ އެވެ.) ހުޒޫރަށް مُنَافِق ން އައިސް ބުނެފައެވެ. (قَالُوا نَشْهَدُ إِنَّكَ لَرَسُولُ الله) [އަހުރެމެން ޝަހާދަތްވަމެވެ. ކަލޭގެފާނަކީ ހަމަކަށަވަރުން الله ގެ رَسُول އާ ކަމަށް] އެމީހުން ބުނެއެވެ. އެމީހުންގެ ހިތުން ހަމަ ނުތެދު ބަހަކުން ބުނެއެވެ. އަދި އެމީހުންގެ إِخْلاَص އާއި إِعْتِقَاد ނުހުރެ އެމީހުންގެ ހިތްތަކުގެ އަޑީގައި އެމީހުންގެ ހިތްތަކުގައި ނެތި ބަސްބުނެއެވެ. (وَاللهُ يَعْلَمُ إِنَّكَ لَرَسُولُهُ) [އަދި ކަލޭގެފާނަކީ الله ގެ رَسُول އާ ކަމަށް ހަމަކަށަވަރުން ދަންނަވައެވެ.] އެއީ އެމީހުން ހިތުގައި ހުރި ނޫން، مُحَمَّد ، ގެ رَسُول ކަމުގައި ކަނޑައަޅާ ގަބޫލު ނުކުރާކަމާއި އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ ހަނދާނާއި إِعَادَ ވެސް ނުކުރާކަމެވެ. الله ގެ حَضْرَةُ ށް (وَاللهُ يَشْهَدُ إِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَكَاذِبُونَ) [އަދި ހަމަކަށަވަރުން منافِقُ ންނަކީ ދޮގުވެރިންކަމަށް الله ޝަހާދަތް ދެއްވައެވެ.] އެބަހީ مُحَمَّد ، ގެ رَسُولُ ކަމުގައި އެމީހުންގެ إخْلاص ނެތި إعْتِقَاد ނުހުރެ އެމީހުންގެ ހިތްތެރޭގައި އޮތް ގޮތާއި ދެކޮޅަށް ބަސްބުނެއެވެ. އަދި ދޮގުބަސްބުނެގެން ނޫނެވެ. އެމީހުން ބުނެއެވެ. ދަންނައެވެ الله އަށް ވޭތުވެގެންވަނީ ހަމަ رَسُولُ ކަމަށް އެމީހުން ބަހުން ބުނިނަމަވެސް حَقُّ ވިއަސް ނުބަލައެވެ.

(2) (اتَّخَذُوا أَيْمَانَهُمْ جُنَّةً) އެމީހުންގެ ހުވައި އެމީހުން ދިފާޢުކޮށްގަތުމަށް ބޭނުންކުރިއެވެ. އެބަހީ އެމީހުންގެ އަނބިދަރިންނާއި މުދަލާއި ނަފްސު ރައްކާތެރިކުރުމަށް ހުވާކުރާކަމެވެ. ކަލޭގެފާނުގެ ޙައްޤުގައި قَتْلُ ކުރުމާއި މަޢާފުނުކުރުމުން ސަލާމަތްވުމަށެވެ. (فَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ الله) [އެމީހުން الله ގެ މަގުން ދުރުކުރިއެވެ.] އެބަހީ އެމީހުންގެ ބައެއް މީހުން އިސްލާމް ދީނުން ދުރުކުރިއެވެ. ނަބިއްޔާއާ ދެކޮޅަށް ޖިހާދުކުރުމުން އިސްލާމްދީނުގައި ޝައްކުތަކާއި އަދި ބާޠިލު ވާހަކަތައް ފަތުރައިގެންނެވެ. (إِنَّهُمْ سَاءَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ) އެމީހުން مُنَافِقُ ކަމުގެ އަމަލު ކުރާ ކަންތައް ނުބައިކޮށް ގޯސްވެއެވެ.

(3) (ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ آمَنُوا) އެއީ އެމީހުން ބަހުން ފުރަތަމަ އީމާންވީއެވެ. (ثُمَّ كَفَرُوا) ދެން އެމީހުން ކާފަރުވީއެވެ. އަދި ބަހުން ވެސް ހިތުން ބޭރުގައި އީމާންވުމަށް މުނާފިޤުވުމުގެ ބަދަލުގައެވެ.

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا يَسْتَغْفِرْ لَكُمْ رَسُولُ اللَّهِ لَوَّوْا رُءُوسَهُمْ
وَرَأَيْتَهُمْ يَصُدُّونَ وَهُم مُّسْتَكْبِرُونَ ٥ سَوَاءٌ عَلَيْهِمْ
أَسْتَغْفَرْتَ لَهُمْ أَمْ لَمْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ لَن يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُمْ إِنَّ
اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ ٦ هُمُ الَّذِينَ يَقُولُونَ
لَا تُنفِقُوا عَلَىٰ مَنْ عِندَ رَسُولِ اللَّهِ حَتَّىٰ يَنفَضُّوا وَلِلَّهِ
خَزَائِنُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَٰكِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَا يَفْقَهُونَ
٧ يَقُولُونَ لَئِن رَّجَعْنَا إِلَى الْمَدِينَةِ لَيُخْرِجَنَّ الْأَعَزُّ
مِنْهَا الْأَذَلَّ وَلِلَّهِ الْعِزَّةُ وَلِرَسُولِهِ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَلَٰكِنَّ
الْمُنَافِقِينَ لَا يَعْلَمُونَ ٨ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُلْهِكُمْ
أَمْوَالُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ عَن ذِكْرِ اللَّهِ وَمَن يَفْعَلْ
ذَٰلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ٩ وَأَنفِقُوا مِن مَّا رَزَقْنَاكُم
مِّن قَبْلِ أَن يَأْتِيَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ فَيَقُولَ رَبِّ لَوْلَا أَخَّرْتَنِي
إِلَىٰ أَجَلٍ قَرِيبٍ فَأَصَّدَّقَ وَأَكُن مِّنَ الصَّالِحِينَ ١٠ وَلَن
يُؤَخِّرَ اللَّهُ نَفْسًا إِذَا جَاءَ أَجَلُهَا وَاللَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ١١

سُورَةُ التَّغَابُنِ

ترتيبها ٦٤

آياتها ١٨

(فَطُبِعَ عَلَى قُلُوبِهِمْ) ފަހެ އެމީހުންގެ ހިތްތަކުގައި އެމީހުން ކާފިރުވީ ކަމުގެ ސަބަބުން ސީލު ޖެހިއްޖެއެވެ. ދެންއެއުރެންނަކީ އެއްވެސްކަމެއް ނުވިސްނޭނެއެވެ. (فَهُمْ لاَ يَفْقَهُونَ) ދެންއެމީހުންނަކީ صُلْحَ ވިސްނާލައި ވެސް އަދި ހިތުގައިވެސް ނުވިސްނޭނެއެވެ.

④ (وَإِذَا رَأَيْتَهُمْ تُعْجِبُكَ أَجْسَامُهُمْ) [އަދި ކަލޭގެފާނު އެމީހުން ދެކެވޮޑިގެންނެވިއްޔާ އެމީހުންގެ ހަށިތަކުގައި އޮތް އެއްޗެހި ކަލޭގެފާނަށް މޮޅުކަމުގެ ސަބަބުން ކަލޭގެފާނު عَجَائِبُ ކުރައްވާނެއެވެ. (وَإِنْ يَقُولُوا تَسْمَعْ لِقَوْلِهِمْ) އަދި އެމީހުން ވާހަކަދައްކައިފިއްޔާ އޭގައި އޮތް فَصَاحَة ހުރުމާއި بَلاَغَة ހުރުމާއި ދެމުގެ ހަރުދަނާކަމުގައި މިކަންކަމުގެ ސަބަބުން ކަލޭގެފާނު އެމީހުންގެ ބަސް އަޑުއައްސަވާނެއެވެ. އެހެނެއްނަމަވެސް އެއީ ބަސް حَقُّ ނޫނެވެ. مُنَافِقُ ންގެ ވެރިޔާކަމުގައި ހުރި عَبْدُاللهِ بْنُ أُبَيٍّ އަކީ ބޮޑުސޫރަ އަދި ހަށިގަނޑުގެ ރީތި މީހެކެވެ. (كَأَنَّهُمْ خُشُبٌ مُسَنَّدَةٌ) [އެމީހުން ތަނެއްގައި ތެދުކޮށް ބަހައްޓާފައިވާ ލަކުޑިދަނޑިތަކެއް ފަދައެވެ.] رَسُولُ اللهِ ، ގެ މަޖިލީހުގައި އެމީހުން ބައިބޮޑުވެ ހުންނަނީ ބޭކާރު ލަކުޑިދަނޑިތަކެއް ފަދައިން ދަނޑިތަކެއް ފަދަ ގޮތަކަށެވެ. އެއީ އެމީހުންގެ ކަންތައް ނޭނގެއެވެ. ޖާހިލުކަމާއި ނުވިސްނުން ސަބަބުން ނުދެކެއެވެ. އަދި އެގޮތުގައި ހުރުމުގައި عِلْمُ އާއި އެމީހުންގެ ކަންތައް ނޭނގޭ ގޮތުގައެވެ. (يَحْسَبُونَ كُلَّ صَيْحَةٍ عَلَيْهِمْ) [އެމީހުން ހީކުރަނީ ކޮންމެ

ބައެއް އަޑުއަހާފައި އެއީ އެމީހުންނާ ދެކޮޅަށް ކުރާ ގޮވުމެއް ކަމުގައެވެ.] مُنَافِقُ ންގެ މުޅިން ސިއްރުކުރާ ކަންތައް ފާޅުވެދާނެ ކަމުގެ ބިރުން ހިތުގައި ހުރެއެވެ. އަދި އެމީހުންގެ ބިރުވެރިކަމާއި وَحِي އާއި ވަޙީ ބާވައިލައްވާ ކަމާ ބިރުގަނެ ހުރުމުގެ ސަބަބުން ހީކުރެއެވެ. (هُمُ الْعَدُوُّ فَاحْذَرْهُمْ) [عَدُوٌّ ންނަކީ އެއުރެނެވެ. ކަލޭގެފާނު އެމީހުންނަށް ރައްކާތެރިވެވޮޑިގެންނެވި ވުން ބޭނުމެވެ. ކަލޭގެފާނުގެ އެއްވެސް ސިއްރެއް އެމީހުންނަށް ފާޅުވެދާނެތީއެވެ. ރަސޫލާގެ ބޮޑުވަޒީރުކަމުގެ ސިއްރު ކަލޭގެފާނު ރައްކާތެރިވާށެވެ. މިހެން އެމީހުންނަކީ ކަލޭގެފާނުގެ عَدُوٌّ ން ކަމުގައިވާ ކުރެހުގެ ޖަހާސަހަނަހެވެ. (قَاتَلَهُمُ اللهُ) اللهُ އެމީހުންނަށް لَعْنَة ކުރައްވާށެވެ. ނުވަތަ މަރުބޮޑުވާ ހަލާކުކޮށްލައްވާށެވެ. (أَنَّى يُؤْفَكُونَ) އެމީހުން حَقُّ އިން އެމީހުން ކިހިނެއް ބަދަލުވަނީ ހަރުކަށިވެގެންނެވެ؟

⑤ (وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا يَسْتَغْفِرْ لَكُمْ رَسُولُ اللهِ لَوَّوْا رُءُوسَهُمْ) އަދި ކަލޭމެންގެ ފާފަ ފުއްސެވުމަށްޓަކައި رَسُولُ اللهِ ، ގެ އަރިހަށް دُعَاء ކުރައްވާނެތީ އަރިހަށް އައިސް ކަލޭމެން އަރާށޭ އެމީހުންނަށް ބުނެވިއްޖެއްޔާ މަލާމާތުގެ ގޮތުން ބޯހަލާ އެމީހުން ބޮލާއި ދުރުކޮށް ކަލޭގެފާނަށް ބުރަކަށި ދައްކާނެއެވެ. (وَرَأَيْتَهُمْ يَصُدُّونَ) އަދި އެމީހުން رَسُولُ اللهِ ، އާ ދިމާއަށް އައުން ކަލޭގެފާނު ދެކެވޮޑިގެންނެވިއެވެ. (وَهُمْ مُسْتَكْبِرُونَ) [އެމީހުން ބޮޑާވެގަންނަނިވިޔަ] އަދި رَسُولُ اللهِ ، ގެފާނުގެ އަރިހަށް އައިސް ކަލޭގެފާނުގެ އަރިހުން ފާފަފުއްސެވުމަށް دُعَاء ކުރުވުމަށް އެދުމުން އެއްކިބާވެގަންނަހެވެ. އެމީހުން ދެކޮޅުހަދައި އެމީހުން ބޮޑާކަމުގައި ހުރުމުގެ ސަބަބުންނެވެ.

⑥ (سَوَاءٌ عَلَيْهِمْ أَسْتَغْفَرْتَ لَهُمْ أَمْ لَمْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ) [ކަލޭގެފާނު އެމީހުންނަށް ފާފަފުއްސެވުމަށް دُعَاء ކުރެއްވިޔަސް އަދި އެމީހުންނަށް ފާފަ ފުއްސެވުމަށް دُعَاء ނުކުރެއްވިޔަސް އެކަން އެމީހުންގެ މައްޗަށް ހަމައެކައެވެ.] އެއީ އެމީހުން ދުނިޔޭގައި ކާފިރުކަމުގައި ދެމިހުރުމުގެ ސަބަބުން ފާފަ ފުއްސަވައިނުދެއްވާނެއެވެ. (لَنْ يَغْفِرَ اللهُ لَهُمْ) اللهُ އެމީހުންނަށް ފާފަ ނުފުއްސަވާނެއެވެ. އަދި އެމީހުން ކާފިރުކަމުގައި ދެމިހުރެ ނިޔާވުމުން. (إِنَّ اللهَ لاَ يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ) [ހަމަކަށަވަރުން اللهُ فَاسِق ވެގެންވާ ބައެއްގެ މީހުންނަށް ހިދާޔަތް ނުދެއްވައެވެ.] އެބަހީ اللهُ ގެ ކިޔަމަންތެރިކަމުން ބޭރުވެގެންވާ ބައެއްގެ މީހުންނަށް ހިދާޔަތް ނުދެއްވާނެއެވެ. އަދި ހިދާޔަތް ދެއްވަނީ مُنَافِقُ ން ނޫން ބައެއްގެ މީހުންނަށްވެސް ނޫނެވެ.

⑦ (هُمُ الَّذِينَ يَقُولُونَ لاَ تُنْفِقُوا عَلَى مَنْ عِنْدَ رَسُولِ اللهِ حَتَّى يَنْفَضُّوا) رَسُولُ اللهِ ، ގެފާނުގެ އަރިހުގައި ހުރި މީހުންނަށް ކަލޭމެން ހޭދަނުކުރާށޭ ބުނާ މީހުންނަކީ އެއުރެންނެވެ. އެބަހީ އެމީހުން ވަކިވަކިވެ ފުރައިގެން ދިއުމަށްދާންދެން مُهَاجِرِ ން ދަތިކަމާ ހުރުމަށް ބުނާ މީހުންނެވެ. (وَلِلّٰهِ خَزَائِنُ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ) [އުޑުތަކާއި ބިމުގެ خَزَانَة ތަކަކީ اللهُ ގެ މިލްކެކެވެ.] މި مُهَاجِرِ ންނަށް ރިޒްޤު ދެއްވަނީ އެކަލާނގެއެވެ. (وَلَٰكِنَّ الْمُنَافِقِينَ لاَ يَفْقَهُونَ) [އެކަމަކު مُنَافِقُ ން އެކަން ނުވިސްނެއެވެ.] އުޑުތަކާއި ބިމުގެ خَزَانَة ތަކަކީ اللهُ ގެ މިލްކުކަމުގައިވާކަން

އެމީހުންނަކަށް ނުވިސްނެއެވެ. އެމީހުން ހީކުރަނީ މުއުމިނުންނަށް الله ތަނަވަސް ނުކުރައްވާނެކަމަށެވެ.

⑧ (يَقُولُونَ لَئِنْ رَجَعْنَا إِلَى الْمَدِينَةِ لَيُخْرِجَنَّ الأَعَزُّ مِنْهَا الأَذَلَّ) [އެމީހުން ބުނެއެވެ. އަހަރުމެން މަދީނާއަށް އެނބުރި އައުމުން ހަމަކަށަވަރުން مَدِينَة ގައިވާ عِزَّة ވެރިން އެތަނުން އެންމެ ނިކަމެތިން ނެރެދޫކުރާނެއެވެ.] މިވަނީ ބުނަމުންދިޔަ مُنَافِق ންގެ ވެރިޔާކަމުގައިވި عَبْدُالله بْنُ أُبَيُّ އެވެ. عِزَّة ވެރިންނަކީ އޭނާއާއި އޭނާގެ ޖަމާޢަތެވެ. އަދި އޭނާ ނިކަމެތިންކަމުގައި ބުނީ رَسولُ اللهِ ؑ އާއި އެކުވެރިޔަކުގެ ސަހާބީންނެވެ. އެ ބަހަށް އަހުރެހެމަވެ އެކަހެރިކުރެއްވުން ސާބިތުވެ އަހަރެމެނެވެ. زَيْدُ بْنُ أَرْقَم ވިދާޅުވިއެވެ. އަހަރެން النَّبِيُّ ؑ ގާތަށް ގޮސް އެކަން ދެންނެވީމެވެ. ދެން عَبْدُالله بْنُ أُبَيُّ ބުނެއެވެ. އަހަރުމެން މަދީނާއަށް އެނބުރި އައުމުން ހަމަކަށަވަރުން مَدِينَة ގައިވާ عِزَّة ވެރިން އެތަނުން އެންމެ ނިކަމެތިން ނެރެދޫކުރާނެއެވެ. ދެން އަހަރެން އެކަން النَّبِيُّ ؑ ގެ އަރިހުގައި ދެންނެވީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. عَبْدُالله بْنُ أُبَيُّ ގެ ކައިރީގައި ފޮނުއްވީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު ގަސަމުކުރިއެވެ. އެއީ އޭނާ ބުނި ބަހެއް ނޫނެވެ. زَيْدُ ވިދާޅުވިއެވެ. ދެން އަހަރެންގެ ޤައުމުގެ މީހުން އަހަރެންނަށް ބުނެއެވެ. ކަލޭ މިކަމެއް ކުރީ ކީއްވެގެން؟ زَيْدُ ވިދާޅުވިއެވެ. ދެން އަހަރެންނަށް ހިތާމަކުރުމުން ބިރުވެރިވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ދެން މީސްމީހުން ނިދައިލިއެވެ. ދެން نَبِيُّ ؑ އަހަރެން ގެންނަވައިފައި ހަދިޔާ ކިޔާދެއްވިއެވެ. އަދި حَدِيث ކުރެއްވިއެވެ. الله تَعَالَى ކަލޭގެފާނުގެ عُذْر ބަލައިގަތުމާއިއެކުއެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނުގެ ބަސް ތެދުކުރެއްވިއެވެ. އަދި މިއާޔަތް ބާވައިލެއްވިއެވެ.

⑨ (يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لاَ تُلْهِكُمْ أَمْوَالُكُمْ وَلاَ أَوْلاَدُكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللهِ) [އޭ އީމާންވި މީހުންނޭވެ. ކަލޭމެންގެ މުދަލާއި ދަރިން الله ގެ ذِكْر ން - الله ހަނދާންކުރުމުން - ކަލޭމެން غَافِلُ ނުކުރާހުށިކަމެވެ.] الله تَعَالَى مُنَافِق ންގެ أَخْلاَق އާއި މުދަލާއި ދަރިން ބޭރުކުރެއްވުމެވެ. އެ مُنَافِقُ ންނަކީ އެމީހުންގެ މުދަލާއި ދަރިންގެ ސަބަބުން الله ގެ ذِكْر ން غَافِلُ ވީމީހުންނެވެ. الله ގެ ذِكْر އަކީ ބަންދާގެ މައްޗަށް ހުރި ދީނުގެ فَرْض ތަކެވެ. ނަމާދު قُرْآن ކިޔެވުމެވެ. (وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ) އަދި އެކަން ހަދައިފިމީހާ އެބަހީ ދުނިޔެގެ އެހެން ކަންކަމުގައި ފަސާދަ ވެގެން غَافِلُ ވުމަކީ ބޮޑު ނުބައިކަމެކެވެ. (فَأُولَئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ) ހަމަކަށަވަރުން އެއީ ގެއްލުންވެރިވީ މީހުނެވެ.

⑩ (وَأَنْفِقُوا مِنْ مَا رَزَقْنَاكُمْ) ތިޔަބައިމީހުންނަށް ދެއްވި މުދަލުން ޚަރަދުކުރާށެވެ. މިބަހީ ޒަކާތާއި ސަދަޤާތުން ހޯދާލާށެވެ. އަދި ބޭނުންވާ ހުރިހާ فَرْض زَكَاة ދިނުމެވެ. (مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ) [ކަލޭމެންނަށް މަރުވާ ގަޑިއައުމުގެ ކުރީގައި] އެބަހީ މަރުގެ عَلاَمَة ފެނުމުގެ ކުރީގައެވެ. (فَيَقُولَ رَبِّ لَوْلاَ أَخَّرْتَنِي إِلَى أَجَلٍ قَرِيبٍ) އަހަރެން އެބުނެއްވާނެއެވެ. ކަލޭ ކޮއްފާއިރު ލަސްކުރެއްވިނަމަ ކިރިއަކަށް ފަހަކަށް ދާންދެން.] ކަލޭ މެހެމާނެވެ. (فَأَصَّدَّقَ) ދެން އަހަރެން އެހެންމީހުންނަށް ދީލަތިވެ ސަދަޤާތް ދެމުން (وَأَكُنْ مِنَ الصَّالِحِينَ) [އަދި މަޑުގާ صالِح މީހުންގެ ތެރެއިން ވެވިދާނެތޯއެވެ.]

⑪ (وَلَنْ يُؤَخِّرَ اللهُ نَفْساً إِذَا جَاءَ أَجَلُهَا) އެއްވެސް ނަފްސަކަށް އެނަފްސެއްގެ މުއްދަތު ހަމަވެ އައިއިރު އެނަފްސެއް الله ލަސްކުރައްވާނެކަމެއް ނެތެވެ. (وَاللهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ) ކަލޭމެން ކުރާ ކަންކަމާމެދު الله ދަންނަވައިވޮޑިގެންވެއެވެ. ހެޔޮކަމާއި ނުބައިކަމެއް ފަދަ ކަލޭމެން ކުރާ ކަންތައްތަކެވެ. ކަލޭމެންގެ عَمَل ތަކަށް ޖަޒާދެއްވާނެތެވެ.

سُوْرَةُ التَّغَابُن

② (هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ فَمِنْكُمْ كَافِرٌ وَمِنْكُمْ مُؤْمِنٌ) [ކަލޭމެން ހެއްދެވީ އެކަލާނގެއެވެ. ދެން ކަލޭމެންގެ ތެރޭގައި ކާފިރުވެސް ތިއްބެވެ. އަދި ކަލޭމެންގެ ތެރޭގައި މުއުމިނުންވެސް ތިއްބެވެ.] الله سُبْحَانَه وَتَعَالَى كَافِرُ އާއި އޭނާގެ ކާފިރުކަން ހައްދަވައިފިއެވެ. އަދި އޭނާގެ عَمَلُ އެވެ. އޭނާގެ ބަސްކުރާކަމެވެ. އަދި އެކަލާނގެ مُؤْمِنُ އާއި އޭނާގެ إِيْمَان ހައްދަވައިފިއެވެ. އަދި އޭނާގެ عَمَلُ އެވެ. އޭނާގެ ބަސްކުރާކަމެވެ. ކާފިރުގެ ކާފިރުކަން ކާފިރުގެ إِخْتِيَارُ ކުރިއެވެ. އަދި مُؤْمِنُ ވީ އީމާންވުމުގެ إِخْتِيَارُ ކުރިއެވެ. ހުރިހާ ކަމެއްވެސް ހިނގަނީ الله ގެ އިރާދަފުޅާއެއްގޮތަށެވެ. الله سُبْحَانَه وَتَعَالَى وَحِي ކުރެއްވިއެވެ. (وَمَا تَشَاؤُوْنَ إِلاَّ أَنْ يَشَاءَ اللهُ رَبُّ العَالَمِيْنَ)

③ (وَصَوَّرَكُمْ فَأَحْسَنَ صُوَرَكُمْ) [އަދި ކަލޭމެން ސޫރަކުރެއްވިއެވެ. އަދި ކަލޭމެންގެ ސޫރަ އެންމެ ރީތިކުރެއްވިއެވެ.] ހަމަކަށަވަރުން الله سُبْحَانَه وَتَعَالَى ކަލޭމެން އެންމެ ރީތި ސޫރައަކު ހައްދަވައިފިއެވެ. އަދި އިންސާނާ ދުނިޔޭގެ ހުރިހާ އެއްޗެހީގެ އަރިހުން ސޫރަތުގައި ހެއްދެވިއެވެ. މީހާ އަށް ފެނުނު ތަން ދުނިޔޭގެ ސޫރައަށް ހައްދަވައިވާކަން ވަނީ ވަކިވަކިން ކަށަވަރެވެ.ދެކެވެނީ ކަލޭގެ ހިތާއި ގުޅޭ خَالِقُ ގެ ހުނަރުވެރިކަމާއި ތިޔަ ވަނީ حِكْمَة ވެރިކަމާއި ގުޅިގެން ހެއްދެވި ތަން ބޭރުން ދެކޭނެއެވެ. އަދި އިންސާނާގެ ސޫރައަކީ ހުރިހާ ސޫރަތަކަށްވުރެ ރީތި ސޫރަތެކެވެ. ބޮޑު ސިފައިގެ މަތިން ހެއްދެވީ މިސާލު ހެއްދެވިއެވެ. حِكْمَة ވެރިކަމާ ވަނިކޮށް ހަދާފައި ނުބައެވެ. الله سُبْحَانَه وَتَعَالَى وَحِي ކުރެއްވިއެވެ. (وَفِي الأَرْضِ آيَاتٌ لِلْمُوقِنِينَ*وَفِي أَنفُسِكُمْ أَفَلاَ تُبْصِرُونَ)

⑤ (أَلَمْ يَأْتِكُمْ نَبَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَبْلُ) [ކުރިން ކާފިރުވި މީހުންގެ خَبَرُ ކަލޭމެންގެ ގާތަށް ނާދެއެވެ؟] އެއީ نُوْح އާއި عَادُ އާއި ثَمُوْد ފަދަ قَوْمُ ތަކުގެ މީހުންނެވެ. الله وَحِي ކުރައްވައިފިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން قُرْآن ގައި އެމީހުންގެ خَبَرُ ދޭ ކަލޭމެންގެ ގޮތުގައި އެތަކެއް އެމީހުންގެ ހަބަރުތަކެވެ. އެމީހުން الله ގެ ޢަޒާބުގެ ވައްތަރު ހޯދައިގެން ހިތާމަކުރިއެވެ. އެމީހުން رَبُّ އާ ދެކޮޅުހެދިއެވެ. އެއީ ބަލިގަނޑުގެ ގޮތެއް ކަށަވަރުވެގެން ނުބައެވެ. ހީފަށަ ބޭއްވިއެވެ. ގޮތުގައި ވަނީ ކަލޭމެން ނުބައިކަމެވެ. ދުނިޔޭގައި އެމީހުން ބޯލަނބާ އެތައްމީހުން ދިރުމެއްގެ މިސާލު ދުނިޔޭގެ ވަގުތުތަކެއް ހޯދައިގެން ހިތާމަވިއެވެ. އަދި އެމީހުން ބޮޑު އެހެނިހެން ހަދާލީ مُؤْمِنُ ންނަށް ގޮތްތަކަށް ރަނގަޅު ގޮތެއް ދިނުމަށެވެ. (فَذَاقُوا وَبَالَ أَمْرِهِمْ) [އެމީހުންގެ ކަމުގެ ނުބައި]

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

يُسَبِّحُ لِلَّهِ مَا فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِي ٱلۡأَرۡضِۖ لَهُ ٱلۡمُلۡكُ وَلَهُ ٱلۡحَمۡدُۖ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيۡءٖ قَدِيرٌ ① هُوَ ٱلَّذِي خَلَقَكُمۡ فَمِنكُمۡ كَافِرٞ وَمِنكُم مُّؤۡمِنٞۚ وَٱللَّهُ بِمَا تَعۡمَلُونَ بَصِيرٌ ② خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضَ بِٱلۡحَقِّ وَصَوَّرَكُمۡ فَأَحۡسَنَ صُوَرَكُمۡۖ وَإِلَيۡهِ ٱلۡمَصِيرُ ③ يَعۡلَمُ مَا فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِ وَيَعۡلَمُ مَا تُسِرُّونَ وَمَا تُعۡلِنُونَۚ وَٱللَّهُ عَلِيمُۢ بِذَاتِ ٱلصُّدُورِ ④ أَلَمۡ يَأۡتِكُمۡ نَبَؤُاْ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ مِن قَبۡلُ فَذَاقُواْ وَبَالَ أَمۡرِهِمۡ وَلَهُمۡ عَذَابٌ أَلِيمٞ ⑤ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُۥ كَانَت تَّأۡتِيهِمۡ رُسُلُهُم بِٱلۡبَيِّنَٰتِ فَقَالُوٓاْ أَبَشَرٞ يَهۡدُونَنَا فَكَفَرُواْ وَتَوَلَّواْۚ وَّٱسۡتَغۡنَى ٱللَّهُۚ وَٱللَّهُ غَنِيٌّ حَمِيدٞ ⑥ زَعَمَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓاْ أَن لَّن يُبۡعَثُواْۚ قُلۡ بَلَىٰ وَرَبِّي لَتُبۡعَثُنَّ ثُمَّ لَتُنَبَّؤُنَّ بِمَا عَمِلۡتُمۡۚ وَذَٰلِكَ عَلَى ٱللَّهِ يَسِيرٞ ⑦ فَـَٔامِنُواْ بِٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ وَٱلنُّورِ ٱلَّذِيٓ أَنزَلۡنَاۚ وَٱللَّهُ بِمَا تَعۡمَلُونَ خَبِيرٞ ⑧ يَوۡمَ يَجۡمَعُكُمۡ لِيَوۡمِ ٱلۡجَمۡعِۖ ذَٰلِكَ يَوۡمُ ٱلتَّغَابُنِۗ وَمَن يُؤۡمِنۢ بِٱللَّهِ وَيَعۡمَلۡ صَٰلِحٗا يُكَفِّرۡ عَنۡهُ سَيِّـَٔاتِهِۦ وَيُدۡخِلۡهُ جَنَّٰتٖ تَجۡرِي مِن تَحۡتِهَا ٱلۡأَنۡهَٰرُ خَٰلِدِينَ فِيهَآ أَبَدٗاۚ ذَٰلِكَ ٱلۡفَوۡزُ ٱلۡعَظِيمُ ⑨

ކަންތައްތަކުގެ އެއުރެން ރަހަބެލިއެވެ. އެއީ ދުނިޔޭގައި އެއުރެންނަށް ޖެހުނު عَذَابُ އެވެ.] (وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ) [އަދި އެއުރެންނަށް އޮތީ ވޭންދެނިވި عَذَابُ އެވެ.] އެއީ ނަރަކައިގެ عَذَابُ އެވެ.

6 (ذَلِكَ) [އެއީ] އެބަޔަށް ދުނިޔޭގައިވެސް އެ عَذَابُ އެއީ (بِأَنَّهُ كَانَتْ تَأْتِيهِمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ) އެއުރެންގެ ރަސޫލުން ބަޔާންވެގެންވާ مُعْجِزَات ތަކާ ގެން އެއުރެންގެ ގާތަށް ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. (فَقَالُوا أَبَشَرٌ يَهْدُونَنَا) [އެއުރެން ބުނީ އިންސާނުންތޯ ތިމަމެންނަށް ހިދާޔަތް ދައްކަވާނީ ތޯ؟] ކާފިރު قَوْمُ އެއުރެންނަށްވެސް އިންސާނަކު ރަސޫލަކަށް ވުމަކީ އެއުރެންގެ ނަޒަރުގައި ބޮޑު ހައިރާންވެވޭކަމެކެވެ. ރަސޫލަކީ ތިމަމެންނާ ފަދަ އިންސާނަކަށް ވަނީތޯ؟ އަޅާލާ އެއުރެން عَجَائِبُ ވެއްޖެއެވެ. (فَكَفَرُوا وَتَوَلَّوْا) [ފަހެ، އެއުރެން ކާފިރުވެ ފުރަގަސްދިނީއެވެ. ރަސޫލުންނަށް އީމާންވުމާ ދެކޮޅުހެދީ ކަމާއި ފުރަގަސްދިނީ ރަސޫލުންގެ ދަޢުވަތަށެވެ. އެބަޔަކަށް އީމާންވުމަށް އެއުރެން ވަރަށް ބޮޑުކަމަށް ބެލިއެވެ. (وَاسْتَغْنَى اللهُ) الله ﷻ އެއުރެންގެ އީމާނަކަށް ބޭނުންތެރިވެވޮޑިނުގަތެވެ. (وَاللهُ غَنِيٌّ حَمِيدٌ) [އަދި الله އީ އެއްވެސް ބޭނުމެއް ނުވާ ވަރަށް ތަޢުރީފު ލިބިވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.] އެކަލާނގެ އަށް އެއުރެންގެ އީމާނާއި ޢިބާދަތުގެ ބޭނުމެއް ނުވެއެވެ. އަދި އެއްވެސް مَخْلُوق އެއްގެ ބޭނުމެއް ނުވެއެވެ. އެކަލާނގެއަށް ހުރިހާ حَمْدُ އާއި ތަޢުރީފު ލިބިވޮޑިގެންވެއެވެ.

7 (قُلْ بَلَى وَرَبِّي لَتُبْعَثُنَّ) [ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ވީއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ رَبِّ ގަސަމުކުރައްވަމެވެ. ތިޔަބައިމީހުން މަރުވުމަށްފަހު އަލުން ދިރުއްވައި ކަލޭމެން ފޮނުއްވާނެއެވެ.] الله تَعَالَى އަށް ކަލޭމެން ނުބައި ކަމަށް އަލުން ދިރުއްވުމަކީ ކަލޭމެން ހެއްދެވި ފަދައިން ހެދުން ފަސޭހަ ކަމެކެވެ. ކަލާނގެ خَبَرُ އެއުރެންނަށް ދެއްވާނެއެވެ. އަދި ކަލޭމެން އަލުން ދިރުއްވައި ފޮނުއްވާނެއެވެ. އެކަމަކީ الله ގެ ކުޅަދާނަކަމުގެ ދަލީލެކެވެ. ކަލޭމެން ކުރި ކަންތަކުގެ ބަދަލު ދެއްވާނެއެވެ. (ثُمَّ لَتُنَبَّؤُنَّ بِمَا عَمِلْتُمْ) [ދެން ކަލޭމެން ކުރި ކަންތަކުގެ خَبَرُ ކަލޭމެންނަށް ދެއްވާނެއެވެ.] އަދި ކަލޭމެންގެ މައްޗަށް حُجَّة قَائِمُ ކުރައްވާނެއެވެ. ފަހެ ކަލޭމެންނަށް ޖަޒާ ދެއްވާނެއެވެ. (وَذَلِكَ) [އަދި އެކަމަކީ] (عَلَى اللهِ يَسِيرٌ) ދުވަސްކޮޅެއް ބެހެއްޓެވުމަށްފަހު ދިރުއްވައި ޖަޒާ ދެއްވުމަކީ الله އަށް ވަރަށް ފަސޭހަ ކަމެކެވެ.

8 (وَالنُّورِ الَّذِي أَنزَلْنَا) [އަދި ތިމަން ރަސޫލާއަށް ބާވައިލެއްވި ނޫރަށް] އެއީ ކީރިތި قُرْآن އެވެ. އެއީ އަލިގަދަ ދަލީލުތަކާއި ހިދާޔަތުގެ މަގު ދައްކައިދޭ ނޫރެކެވެ.نُور އެއީއެވެ. އަލިކަންކަމެވެ.

9 (يَوْمَ يَجْمَعُكُمْ لِيَوْمِ الْجَمْعِ) [ޖަމާކުރައްވާ ދުވަހުގައި ކަލޭމެން ޖަމާކުރައްވާނެ ދުވަހު] އެއީ ޖަމާވާނެ ދުވަހެވެ. مَحْشَرُ ގެ އެދުވަހުގައި ޖަމާކުރައްވައިފައި ހިސާބުކުރެވޭނެއެވެ. ކޮންމެ عَمَلُ އަކަށް ޖަޒާ ދެއްވާނީ އެދުވަހުއެވެ. އަދި ކޮންމެ عَمَلُ އަކާއި ޖަޒާދެއްވާނެއެވެ. އަދި ކޮންމެ ނަފްސަކަށް އެނަފްސެއްގެ އަމަލުގެ ބަދަލު ދެއްވާނެއެވެ. އަދި އިނސާނުން ހުރިހާ ބަޔަކު ޖަމާކުރައްވާނެއެވެ. އަދި އިންސާނުންގެ ފަސްކާލާއި ކުރީކާލުގެ ހުރިހާ މީހުން ޖަމާކުރައްވާނެއެވެ. (ذَلِكَ يَوْمُ التَّغَابُنِ) [އެއީ ގެއްލުންތެރިވާ ދުވަހެވެ.] مَحْشَرُ ގެ އެދުވަހަކީ އެކަކު އަނެކަކަށްވުރެ ބޮޑު ގެއްލުމާއި ފައިދާ ލިބޭނެ ދުވަހެވެ. حَقُّ ގެ އަހުލުވެރިން باطِلُ ގެ އަހުލުވެރިންނަށްވުރެ ގެއްލުން ލިބޭ ދުވަހެވެ. ސުވަރުގޭގެ އަހުލުވެރިންނާއި ނަރަކައިގެ އަހުލުވެރިންނާއި ދެމެދުގައި ބޮޑު ތަފާތެއް ވާނެއެވެ. ނަރަކައިގެ އަހުލުވެރިން ހުރިހާ ކަމެއްގައި ގެއްލުންވާނެއެވެ. ހަމައެހެންމެ ސުވަރުގޭގެ އަހުލުވެރިން ދަރަޖަތަކުގެ ތަފާތުކަމުން ގެއްލުމާ ތަފާތުވާނެއެވެ. نِعْمَة އާއި عَذَابُ އަށް ބަލާފައި ވެސް ތަފާތުވާނެއެވެ. ސުވަރުގޭގެ އަހުލުވެރިން އެބައި ފާސްކުރާނެއެވެ. (وَمَنْ يُؤْمِنْ بِاللهِ وَيَعْمَلْ صَالِحاً يُكَفِّرْ عَنْهُ سَيِّئَاتِهِ) [އަދި الله އަށް އީމާންވެ صَالِحُ عَمَلُ ކުރާ މީހާގެ ކުށްތައް އެކަލާނގެ ފުއްސަވައިދެއްވާނެއެވެ.]

11 (مَا أَصَابَ مِنْ مُصِيبَةٍ إِلاَّ بِإِذْنِ اللهِ) އެއްވެސް مُصِيبَة އެއް އަދި ޖެހެނީ ވެސް الله ގެ قَضَا قَدَر ގެ މަތިން ހުއްދަ ދެއްވުމުންނެވެ. އަދި ކޮންމެ ކަމެއް ހިނގަނީ ވެސް އެކަލާނގެ އިރާދަފުޅާއި ޙިކުމަތުގެ މަތިންނެވެ. އެއީ حَقُّ ގޮތުގައި އެކަލާނގެ ލަވްޙުލް މަޙްފޫޡުގައި الله تَعَالَى ލިޔުއްވާފައިވާ ކަމެކެވެ. އެއުރެން ކުރިމަތިވާ مُصِيبَة ތަކަކީ ޙަޤީޤަތުގައި ކަނޑައެޅިފައިވާ ކަންތަކެވެ. (وَمَنْ يُؤْمِنْ بِاللهِ يَهْدِ قَلْبَهُ) އަދި الله އަށް އީމާންވާ މީހާ އަދި الله ގެ ހިދާޔަތަށް ވަޑައިގަންނަވާ އެ مُصِيبَة އަކީ ނިޔަތުން ގަބޫލުކުރާ މީހާއަށް مُصِيبَة ޖެހުމުގައި ހިތްވަރާއި ޞަބުރު ދެއްވާނެއެވެ. އަދި އެ الله ގެ ޤަޟާއާ ޤަދަރަށް ރުހޭ މީހެއްގެ ހިތް ހިދާޔަތަށް މަގުދައްކަވައެވެ. އަދި ޞަބުރުކުރާ މީހާއަށް ނިޢުމަތްތައް ލިބޭނެއެވެ. އަދި ނިޢުމަތުން ހިތްހަމަޖެހުން ލިބެއެވެ.

وَٱلَّذِينَ كَفَرُواْ وَكَذَّبُواْ بِـَٔايَٰتِنَآ أُوْلَٰٓئِكَ أَصۡحَٰبُ ٱلنَّارِ خَٰلِدِينَ فِيهَاۖ وَبِئۡسَ ٱلۡمَصِيرُ (١٠) مَآ أَصَابَ مِن مُّصِيبَةٍ إِلَّا بِإِذۡنِ ٱللَّهِۗ وَمَن يُؤۡمِنۢ بِٱللَّهِ يَهۡدِ قَلۡبَهُۥۚ وَٱللَّهُ بِكُلِّ شَيۡءٍ عَلِيمٞ (١١) وَأَطِيعُواْ ٱللَّهَ وَأَطِيعُواْ ٱلرَّسُولَۚ فَإِن تَوَلَّيۡتُمۡ فَإِنَّمَا عَلَىٰ رَسُولِنَا ٱلۡبَلَٰغُ ٱلۡمُبِينُ (١٢) ٱللَّهُ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَۚ وَعَلَى ٱللَّهِ فَلۡيَتَوَكَّلِ ٱلۡمُؤۡمِنُونَ (١٣) يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِنَّ مِنۡ أَزۡوَٰجِكُمۡ وَأَوۡلَٰدِكُمۡ عَدُوّٗا لَّكُمۡ فَٱحۡذَرُوهُمۡۚ وَإِن تَعۡفُواْ وَتَصۡفَحُواْ وَتَغۡفِرُواْ فَإِنَّ ٱللَّهَ غَفُورٞ رَّحِيمٌ (١٤) إِنَّمَآ أَمۡوَٰلُكُمۡ وَأَوۡلَٰدُكُمۡ فِتۡنَةٞۚ وَٱللَّهُ عِندَهُۥٓ أَجۡرٌ عَظِيمٞ (١٥) فَٱتَّقُواْ ٱللَّهَ مَا ٱسۡتَطَعۡتُمۡ وَٱسۡمَعُواْ وَأَطِيعُواْ وَأَنفِقُواْ خَيۡرٗا لِّأَنفُسِكُمۡۗ وَمَن يُوقَ شُحَّ نَفۡسِهِۦ فَأُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلۡمُفۡلِحُونَ (١٦) إِن تُقۡرِضُواْ ٱللَّهَ قَرۡضًا حَسَنٗا يُضَٰعِفۡهُ لَكُمۡ وَيَغۡفِرۡ لَكُمۡۚ وَٱللَّهُ شَكُورٌ حَلِيمٌ (١٧) عَٰلِمُ ٱلۡغَيۡبِ وَٱلشَّهَٰدَةِ ٱلۡعَزِيزُ ٱلۡحَكِيمُ (١٨)

ترتيبها ٦٥

سُورَةُ الطَّلَاقِ

آياتها ١٢

އޭނާއަށް އެގޭނެއެވެ. ދެން އޭނާ ހުރެނީ قَضا قَدَرަށް ރުހި ހިތްހަމަޖެހިގެންނެވެ. އަދި ވަކިވަކި ފަރާތްތަކަށް ވިސްނާ رُجوعَ ވެއެވެ. އަދި إمْتِحَانُ އެއްކަމުގައި ގަބޫލުކުރުމަށް ކަމެއްކަމަށް ދެނެގަނެއެވެ. އަދި نِعْمَةٌ އެއް ލިބިއްޖެނަމަ ޝުކުރު ކުރެއެވެ. (وَاللهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ) [الله ހުރިހާ ކަމެއް ދެނެވޮޑިގެން ވެއެވެ.] އެކަލާނގެއަށް އެއްވެސް އެއްޗެއް ވަންހަނާވެގެން ނުވެއެވެ.

⑫ (وَأَطِيعُوا اللهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ) [ކަލޭމެން الله އަށް ކިޔަމަންތެރިވާށެވެ. އަދި ކަލޭމެން ރަސޫލާއަށް ކިޔަމަންތެރިވާށެވެ.] އެބަހީ الله އާއި ރަސޫލާއަށް ކިޔަމަންތެރިވުމުގައި مَشْغُوْلُ ވާށެވެ. (فَإِنْ تَوَلَّيْتُمْ) [ފަހެ ކަލޭމެން އެނބުރި ފުރަގަސްދީފިއްޔާ] އެބަހީ ކަލޭމެން ކިޔަމަންތެރިވުމުން އެނބުރި ފުރަގަސްދީފިނަމަވެސް އެކަމުގެ ފުރާ އޮންނާނީ ކަލޭމެންގެ މައްޗަށެވެ. رَسُوْلُ އާގެ މައްޗަށް އެއްވެސް ފުރައެއް ނުވާނެއެވެ. (فَإِنَّمَا عَلَى رَسُولِنَا الْبَلاَغُ الْمُبِينُ) [ފަހެ ހަމައެކަނި އަހަރެމެންގެ رَسُوْلُ އާގެ މައްޗަށް އޮންނާނީ ބަޔާންވާ ގޮތުގައި ފޯރުކޮށްދިނުމެވެ.] އަދި ރަސޫލާ ހަމަ އެކަން ކުރައްވައިފިއެވެ.

⑭ (عَدُوًّا لَكُمْ) [އެއުރެން ކަލޭމެންގެ عَدُوّ ންނެވެ.] އެގޮތަކީ އެއުރެން ކަލޭމެން ހެޔޮކަމުން ދުރުކޮށް مَشْغُوْلُ ކުރުވާތީއެވެ. މިއާޔަތުގެ سَبَبُ النُّزُوْلُ އަކީ ހަމަ ކަލޭމެންގެ މައިބަފައިން ބައެއް މީހުން ހިޖުރަކުރުމަށް ބޭނުންވިއެވެ. އަދި އެމީހުންގެ އަނބިދަރިން އެމީހުން ހިޖުރަކުރުން ދޫކޮށްލުމަށް ގޯސްކުރީއެވެ. ދެން އެމީހުން ހިޖުރަކުރިއިރު ދީނުގެ ފަހުމް ހޯދާފައިވާ މީހުން ފެނުމުން އެމީހުން އަނބިދަރިންނަށް ޢުޤޫބާތް ދިނުމަށް ނިންމިއެވެ. الله ގެ ބަހުރުވާ ... ބޭނުންވިއެވެ. އަދި އެމީހުން ދިފާޢުކުރާ عَدَاوَة ތެރި ވެއެވެ. އަދި އެއީ އަނބިދަރިން ތަކެއް ކަމުގައިވާ ހާލަތްތަކުގައި ... حَرَامُ ކަމަކަށް ގެންދިޔަ ދުވަސްތަކެވެ. (فَاحْذَرُوهُمْ) [އެހެންކަމުން ކަލޭމެން ބިރުވެތިވާށެވެ.] އެބަހީ އަނބިދަރިންނަށް ދެކޮޅަށް ހޭލުންތެރިވާށެވެ. އެގޮތަކީ الله އަށް ކިޔަމަންތެރިވުމާ ދުރުކޮށް ނުބައި ކަންތައް ކުރުމަށް ބާރުއަޅައިފިނަމައެވެ. އެހެންނަމަވެސް އެއުރެންނާ ދޭތެރޭ ... الله ގެ ހަގީގީ ކަމާއި އެއްގޮތަށް އެކަމަށް ދެކޮޅު ހަދާށެވެ. (وَإِنْ تَعْفُوا وَتَصْفَحُوا وَتَغْفِرُوا) [އަދި ކަލޭމެން عَفُوء ކޮށް ދޫކޮށްލައި معافُ ކޮށްފިނަމަ] އެބަހީ އެކަމުގައި އެއުރެން عَفُوء ކޮށް، ދޫކޮށްލައި ކުށް ފުއްސަވައިފިނަމަ، ކަލޭމެންނަށް ... (فَإِنَّ اللهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ) [ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން الله އީ ފާފަ ފުއްސަވާ ވަރަށް رَحْمَة ލެއްވޭ ކަލާނގެއެވެ.] އަދި ބޮޑުވެގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

އަދި ދަރިންނާއި ބައެއް އަނބިންގެ ސަބަބުން ހެޔޮކަންތައް ދޫކޮށް ނުބައި ކަމަކަށް ދާން ފުރުޞަތު ދޭން ނުވާނެއެވެ. އަދި فِقْهُ ވެރިވެ އެބަސް ކިޔަމަން ކުރުމަކީ ދީނުގެ ވާޖިބެވެ.

⑮ (إِنَّمَا أَمْوَالُكُمْ وَأَوْلاَدُكُمْ فِتْنَةٌ) [ކަލޭމެންގެ މުދަލާއި ދަރިން ހަމައެކަނި ފިތުނައެކެވެ.] އެބަހީ إمْتِحَان އެއް އެއީ ކަލޭމެން އިމްތިޙާނު ކުރެވޭ ކަމެކެވެ. އެގޮތަކީ ކަލޭމެން حَرَامُ ކަމަކަށް ވަދެ ދަރިންނާއި މުދަލަށް ބޮޑާވެ الله ގެ حَقُّ ކަމަށްވާ ކަންތައް ދޫކޮށްލުމަށް އެއުރެން ސަބަބު ވެދާނެތީއެވެ. (وَاللهُ عِنْدَهُ أَجْرٌ عَظِيمٌ) [الله ގެ حَضْرَةُ ގައިވޭ ބޮޑު ثَوَابُ ލިބިގެންވެއެވެ.] އެބަހީ ދުނިޔޭގެ އަނބިދަރިންނަށް ވުރެ الله ގެ ރިޟާ ހޯދުމަށް ޚަރަދުކުރާ މީހުން الله ގެ حَضْرَةُ ގައި ބޮޑު ދަރުމަތަކާއި ثَوَابُ ލިބިގެންވެއެވެ.

⑯ (فَاتَّقُوا اللهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ) [ކަލޭމެންނަށް ކުޅަދާނަވާ ވަރަކުން ކަލޭމެން الله އަށް ބިރުވެތިވާށެވެ.] (وَاسْمَعُوا وَأَطِيعُوا) އަދި الله އާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާގެ ބަސް އަޑުއަހައި ކިޔަމަންތެރިވާށެވެ. (وَأَنْفِقُوا خَيْرًا لِأَنْفُسِكُمْ) އަދި ކަލޭމެންނަށް الله ދެއްވި ރިޒުގުން ހެޔޮގޮތުގައި ޚަރަދުކުރާށެވެ. އެއީ ކަލޭމެންނަށް ހެޔޮވާނޭ ކަމެކެވެ. ތިމާގެ ނަފްސަށް ހެޔޮކަމަށްޓަކައި ކަލޭމެން ޚަރަދުކުރާށެވެ. (وَمَنْ يُوقَ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ) [އަދި ދަހިވެތިކަމުން ބަލަހައްޓަވާ މީހުން އެއުރެންނީ الله ސަލާމަތްކުރެއްވި މީހުންނެވެ. އަދި ދުނިޔެއާއި ދީނުގައި ކާމިޔާބުވާ މީހުން ހަމަ އެއުރެންނެވެ.] ދެކަމުގައި ދިނުމުން ހުރަސް އަޅާ ދަހިވެތިކަމުން ރައްކާތެރިވާ މީހުންނެވެ.

⑰ (إِنْ تُقْرِضُوا اللهَ قَرْضًا حَسَنًا) الله އަށް ރަނގަޅު ދަރަނިއެއް ކަލޭމެން ދީފިނަމަ އެބަހީ إِخْلاص ތެރިކަމާއެކު ހެޔޮ މަގުގައި ޚަރަދުކޮށްފިނަމަ (يُضَاعِفْهُ لَكُمْ) [އެކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށް އެ ދަރުމަ ގިނަގުނަ ކޮށް ދެއްވާނެއެވެ.] އެހެނީ ހެޔޮކަމެއްގެ ދިހަގުނަ ދަރުމަ ދެއްވާނެއެވެ. (وَيَغْفِرْ لَكُمْ) އަދި އެކަލާނގެ ކަލޭމެންގެ ފާފަތައް ފުއްސަވާނެއެވެ. (وَاللهُ شَكُورٌ حَلِيمٌ) އަދި الله އީ އެކަލާނގެއަށް ކިޔަމަންތެރިވާ މީހުންނަށް ބޮޑު ދަރުމަ ދެއްވާ ކަލާނގެއެވެ. އަދި އެކަލާނގެއަށް ނުކިޔަމަންތެރިވާ މީހުންނަށް عُقُوبَة އަވަސް ނުކުރައްވާ ކަލާނގެއެވެ.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّبِيُّ إِذَا طَلَّقْتُمُ ٱلنِّسَآءَ فَطَلِّقُوهُنَّ لِعِدَّتِهِنَّ وَأَحْصُواْ ٱلْعِدَّةَ ۖ وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَ رَبَّكُمْ ۖ لَا تُخْرِجُوهُنَّ مِنۢ بُيُوتِهِنَّ وَلَا يَخْرُجْنَ إِلَّآ أَن يَأْتِينَ بِفَٰحِشَةٍ مُّبَيِّنَةٍ ۚ وَتِلْكَ حُدُودُ ٱللَّهِ ۚ وَمَن يَتَعَدَّ حُدُودَ ٱللَّهِ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُۥ ۚ لَا تَدْرِى لَعَلَّ ٱللَّهَ يُحْدِثُ بَعْدَ ذَٰلِكَ أَمْرًا ① فَإِذَا بَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَأَمْسِكُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ أَوْ فَارِقُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ وَأَشْهِدُواْ ذَوَىْ عَدْلٍ مِّنكُمْ وَأَقِيمُواْ ٱلشَّهَٰدَةَ لِلَّهِ ۚ ذَٰلِكُمْ يُوعَظُ بِهِۦ مَن كَانَ يُؤْمِنُ بِٱللَّهِ وَٱلْيَوْمِ ٱلْءَاخِرِ ۚ وَمَن يَتَّقِ ٱللَّهَ يَجْعَل لَّهُۥ مَخْرَجًا ② وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ ۚ وَمَن يَتَوَكَّلْ عَلَى ٱللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُۥٓ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ بَٰلِغُ أَمْرِهِۦ ۚ قَدْ جَعَلَ ٱللَّهُ لِكُلِّ شَىْءٍ قَدْرًا ③ وَٱلَّٰٓـِٔى يَئِسْنَ مِنَ ٱلْمَحِيضِ مِن نِّسَآئِكُمْ إِنِ ٱرْتَبْتُمْ فَعِدَّتُهُنَّ ثَلَٰثَةُ أَشْهُرٍ وَٱلَّٰٓـِٔى لَمْ يَحِضْنَ ۚ وَأُوْلَٰتُ ٱلْأَحْمَالِ أَجَلُهُنَّ أَن يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ ۚ وَمَن يَتَّقِ ٱللَّهَ يَجْعَل لَّهُۥ مِنْ أَمْرِهِۦ يُسْرًا ④ ذَٰلِكَ أَمْرُ ٱللَّهِ أَنزَلَهُۥٓ إِلَيْكُمْ ۚ وَمَن يَتَّقِ ٱللَّهَ يُكَفِّرْ عَنْهُ سَيِّـَٔاتِهِۦ وَيُعْظِمْ لَهُۥٓ أَجْرًا ⑤

سُورَةُ الطَّلاقِ

① (يَاأَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ) ޔާއަޅުގަނޑުމެންގެ ދިވެހި النَّبِيُّ ، އެއީ مُخَاطَبُ ކުރައްވާފައިވަނީ. އެއީ އެކަލޭގެފާނުގެ شَرَفُ އަށެވެ. ދެން مُخَاطَبُ ކުރައްވާފައިވަނީ އެކަލޭގެފާނަށާއި އެކަލޭގެފާނުގެ އުއްމަތަށެވެ. މާނައީ: ކަލޭގެފާނާއި އަދި މުއުމިނުން ތިޔަބައިމީހުން (فَطَلِّقُوهُنَّ لِعِدَّتِهِنَّ) އަންހެނުންގެ عِدَّة އަށް ވަރިކުރާށެވެ. އެބަހީ އަންހެނުން حَيْضُ ން طَاهِرُ ވެގެންވާ جِمَاعُ ނުވާ ވަރިކުރާށެވެ. ދެން އަންހެނުންގެ عِدَّة ގުނުން ފެށިއްޖެއެވެ. ދިގުމުދަތުގައި ވަރިކުރުމަކީ އަންހެނުންނަށް عِدَّة ގާތްވުމެވެ. ابْنُ عُمَر ގެ އަންހެނުން ތަދު ލިބިގެންވާ އެކަލޭގެފާނުގެ އަންބެއް ވަރިކުރި حَيْضُ ގެ ދުވަހު ވަރިކުރައްވައިފިއެވެ. އެކަމުން عُمَر ގެފާނު رَسُولُ اللّٰهِ ، އަށް ދެންނެވިއެވެ. ދެންފަހެ رَسُولُ اللّٰهِ ، އަޙްކާމް ކުރައްވައިފާނެވެ އަންހެނާ رَجُوعَ ކުރައްވާށެވެ ދެން ބައްލަވާށެވެ. ދެން އަންހެނާ طَاهِرُ ވުމަށްފަހު ދެން ހައިޟުވުމަށްފަހު ދެން އަންހެނާ حَيْضُ ން ފަހު طَاهِرُ ވުމުން ބޭނުންވެއްޖެނަމަ ވަރިކުރުމަށް ނުވަތަ އަންހެނާ ގެންގުޅުމަށް އެއީ جِمَاعُ ނުވާ طَاهِرُ ހާލު އެދުރު ވަރިކުރާށެވެ. އެބަހީ އެތަކެތީގައި الله އަންގަވައިދެއްވި عِدَّة އެއީ އެވެ. (وَأَحْصُوا الْعِدَّةَ) އަދި عِدَّة ގުނާށެވެ ފުރިހަމަ ކުރާށެވެ. ވަރިވެގެންވާ އަންހެނުން ގުނުމަށް ހަމަކުރުމުގެ ބަޔާންކޮށްދިނުމެވެ.

އެއީ ތިން قُرُوْءُ އެވެ. މިއާޔަތުގައި مُخَاطَبُ ވެވެނީ ފިރިހެނުންނަށެވެ. (وَاتَّقُوا اللّٰهَ رَبَّكُمْ) [ތިޔަބައިމީހުންގެ رَبُّ ކަލާނގެ ކަމުގައިވާ الله އަށް ތިޔަބައިމީހުން ބިރުވެތިވާށެވެ.] އެކަލާނގެ ތަޢުލީމާތު އަދާކުރުމުގައި ކަންތައްކުރާށެވެ. ނުވަތަ އަންހެނުންނަށް ތަދު ނުދޭށެވެ. (لاَ تُخْرِجُوهُنَّ مِنْ بُيُوتِهِنَّ) [އަންހެނުން ދިރިއުޅޭ އަންހެނުންގެ ގެއިން ނުނެރޭށެވެ.] އެބަހީ އަންހެނުން ވަރިކުރުމަށްފަހު އަންހެނުން ދިރިއުޅޭ ގޭގައި عِدَّة ހަމަވާނދެން ބައިތިއްބާށެވެ. ދެން އަންހެނުން ގޭން ވަރިކޮށް ނެރެލުމަކީ ހަރާމް ކަމެކެވެ. އަންހެނުން ގޭގެ ކާނާބޮއުމާއި ފިޔަވަޅުގެ عِدَّة ހަމަވާނދެން އަންހެނުން ގޭގައި އުޅުމުގެ حَقُّ ވެއެވެ. އަދި އަންހެނުންނަށް އަމިއްލައަށް ގެއިން ނުނިކުމެވޭނެއެވެ. (وَلاَ يَخْرُجْنَ) އަދި އަންހެނުން އަމިއްލައަށް عِدَّة ހަމަވާނދެން ނުނިކުންނާށެވެ. ضَرُوْرِى ކަމަކަށް ނިކުތުމަށް ހުއްދަވާނެއެވެ. (إِلاَّ أَنْ يَأْتِينَ بِفَاحِشَةٍ مُبَيِّنَةٍ) އަންހެނުން ފާޅުކޮށް ބޮޑު ފާފަކުރުމެއް ނޫނީ. فَاحِشُ ކަމެއް ހިނގައިފި ހާލުގައެވެ. އެއީ ޒިނޭކުރުމެވެ. ނުވަތަ ބަސްބުނެ ތަދުދިނުމެވެ. (وَتِلْكَ حُدُودُ اللّٰهِ) މިބަޔާން ކުރެވުނު حُكْمُ ތަކަކީ الله ގެ ޙައްދުތަކެވެ. އެބަހީ އެކަލާނގެ ކަނޑައަޅުއްވާފައިވާ حَدُّ ތަކެވެ. އެ حَدُّ ތަކުން ފަހަނައަޅައި ދިއުމަކީ ނުހުއްދަ ކަމެކެވެ. އެކަން ކުރުމަކީ حَرَامُ ކަމެކެވެ. (وَمَنْ يَتَعَدَّ حُدُودَ اللّٰهِ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُ) [އަދި الله ގެ حَدُّ ތަކުން ފަހަނައަޅައި ދާމީހާ ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ އޭނާގެ ނަފްސަށް ޢަދާވާތްތެރިވެއްޖެއެވެ.] އޭނާ ނަފްސަށް ގެއްލުން ދީފިއެވެ. (لاَ تَدْرِي لَعَلَّ اللّٰهُ يُحْدِثُ بَعْدَ ذَلِكَ أَمْرًا) [ކަލޭގެފާނަކަށް ނޭނގޭނެއެވެ. އެކަމަށްފަހު الله ކަމެއް އުފައްދަވާކަށް ނުވާނެ ކަމެއް ނޭނގޭނެއެވެ.] އެބަހީ އަންހެނާއާމެދު ހިތަށް ރަޙްމަތް ލިބި ވަރިކުރުމުން ފަސްޖެހި އަލުން ލޯބިވެރިވެ رَجُوعَ ކުރުމަށް ވިސްނުން ލިބިދާނެއެވެ.

② (فَإِذَا بَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ) [އަންހެނުން ގެ ޢިއްދަ ނިމުނުމަށް ކައިރިވެއްޖެއިރު] އެބަހީ އަންހެނުންގެ عِدَّة ހަމަވުން ގާތްވެއްޖެއިރު (فَأَمْسِكُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ) [ރަނގަޅު ގޮތުގައި އަންހެނުން ހިފަހައްޓާށެވެ.] އެބަހީ އަންހެނުން ނުގުލާ ދިރިއުޅުމަށް ރަނގަޅުގޮތުގެ ރީތިކޮށް އަންހެނުން ބަހައްޓާށެވެ. ހެޔޮ ރަނގަޅު ގޮތުގައި މުޢާމަލާތްކުރާށެވެ. مُعَامَلَة ރަނގަޅުގޮތުގައި ކުރުމުގެ ނިޔަތުގައި رَجُوعَ ކުރާށެވެ. (أَوْ فَارِقُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ) [ނުވަތަ ރަނގަޅު ގޮތުގައި އަންހެނުން ދޫކޮށްލާށެވެ.] އެބަހީ އަންހެނުންގެ عِدَّة ހަމަވުމުން އަންހެނުން ދޫކޮށްލާށެވެ. އަންހެނުން ދޫކޮށްލުމުގައި ގެއްލުމެއް ނުދޭށެވެ. ފިރިހެނާ ވަރިކުރި އަންހެނާގެ حَقُّ ދޫކޮށްލުމަކީ ހުއްދަ ނުވާ ކަމެކެވެ. އަދި ޢިއްދަ ހަމަވާން ކައިރިވެފައިހުރި އަންހެނަކާ ވެސް ދިރިއުޅެމުން عِدَّة ދިގުކޮށް އަނިޔާ ދިނުމަށް ރަނގަޅު ގޮތުގައި އެނބުރި ނުގެންދާށެވެ. ފިރިހެނާ ރަނގަޅު ގޮތުގައި ފަހަރުވެސް ނުގެންދާށެވެ. ތިޔަބައިމީހުންނާ ވާހަކަދެއްކުމުގައި حَقُّ އަދާނުކޮށް އަނިޔާވެރިކަމުން ދިރިއުޅުމަށް ގެންދާ ފިރިހެނާ ހުއްދަ ނުވާނެއެވެ. حَلاَلُ ވާނީ ރަނގަޅު ގޮތެވެ. (وَأَشْهِدُوا ذَوَيْ عَدْلٍ مِنْكُمْ) [ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން عَدْلُ ވެރި ދެމީހަކު ހެކިކުރާށެވެ.] އެބަހީ رَجُوعَ ކުރުމާއި ވަރިކުރުމަށް ދެމީހަކު

އެކަމަށް ހެކިވެރިކުރާށެވެ. އަދި ވަކިވެއްޖެކަމުގެ ހެކިވެސް އެކަމަށް ހެކިވެރިކުރާށެވެ. އެއީ ދެމަފިރިންގެ މެދުގައި ޚިލާފެއް ނުވުމަށްޓަކައެވެ. (وَأَقِيمُوا الشَّهَادَةَ لِلَّهِ) [އަދި ހެކިބަސް اللهއަށްޓަކައި ހެކިބަސް އަދާކުރާށެވެ.] މިއީ ހެކިވެރިންނަށް އެވޭ އަމުރެކެވެ. އަދި އަދުލުން ހެކިބަސް އަދާކުރުމުގައި اللهއަށް ޓަކައި ނިޔަތްހެޔޮކޮށްގެން حَقّ ގޮތުގައި ހެކިބަސް އަދާކުރާށެވެ. (ذَلِكُمْ يُوعَظُ بِهِ مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ) [الله އަދި آخِرَة ދުވަހަށް އީމާންވާ މީހުންނަށް وَعْظُ އާއި نَصِيْحَة ދެއްވެނީ އެކަންކަމުންނެވެ.] މިއީ خَاصَّ ކޮށް މުއުމިނުން ނަސޭހަތްލިބިގަނެ އެކަން ފައިދާކޮށްދޭތީއެވެ. އެފަދަ ނަސޭހަތަށް ތަބާވާނީ އެމީހުންނެވެ. (وَمَنْ يَتَّقِ اللهِ) އަދި الله ގެ حَدُّ ތަކަށް އަރައިނުގަނެ الله އަށް تَقْوَى ވެރިވާމީހާއަށް (يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجاً) [އެކަލާނގެ އޭނާއަށް ނިކުމެވޭނެ މަގެއް ލައްވާނެއެވެ.] އެބަހީ އުނދަގޫތަކުން ސަލާމަތްވުމުގެ މަގު އެކަލާނގެ ލައްވާނެއެވެ.

③ (وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لاَ يَحْتَسِبُ) [އަދި އޭނާ ހީވެސްނުކުރާ ގޮތަކުން އޭނާއަށް އެކަލާނގެ ރިޒުޤު ދެއްވާނެއެވެ.] އަދިއެއްވެސް ހިސާބެއްނެތި ރިޒުޤު ދެއްވާނެއެވެ. ފަހެ ވަކިކުރެވުނު އަންހެނާ ހަރާމްކުރެވިފައިވާ ގޮތަކަށް ވަކިކުރެވިއްޖެ ހިނދު އަދި رَجُوع ކުރެވިދާނެ ގޮތުގައި ތަލާޤުކުރުމުން އޭނާ ކުރިއަށް ނަގަނީ ސުންނަތާއި ޢަދުލުގެ މަގުން ކަމުގައި الله ބަޔާންކުރައްވައެވެ. އަދި ތަލާޤުގެ ޢިއްދަ ހަމަވުމުގެ ކުރިން ވަކިކުރެވިފައިވާ އަހަރެމެން އަދި رُجُوع ކުރުމަށް الله ގެ حُكْمُ މަތީގައި خِلاَف ވާ ގޮތަކަށެވެ. (وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللهِ فَهُوَ حَسْبُهُ) އަދި الله އަށް ތަވައްކަލްކުރާމީހާ [ފަހެ އޭނާއަށް ފުދޭނެ އެކަލާނގެއެވެ.] އެއީ އޭނާގެ ކަންކަމުގައި ކިފާޔަތްވާނީ އެކަލާނގެއެވެ. (إِنَّ اللهَ بَالِغُ أَمْرِهِ) [الله އެކަލާނގެ ކަންތައް ފުރިހަމަކުރައްވާ ފަރާތެވެ.] އެއީ ސުބްޙާނަހޫ އެކަލާނގެ އިރާދަފުޅުވާ ކަމެއް ފުރިހަމަކުރައްވައެވެ. (قَدْ جَعَلَ اللهُ لِكُلِّ شَيْءٍ قَدْراً) [ކޮންމެ ކަމަކަށް الله މިންވަރެއް ލައްވައިފިއެވެ.] އެއީ ކޮންމެ ކަމެއްގެ ވަގުތާއި މިންވަރު ކަނޑައަޅުއްވާފައިވަނީ الله އެވެ. އަދި ތަލާޤާއި ޢިއްދައިގެ މުއްދަތު ކަނޑައަޅުއްވާފައިވަނީ އެކަލާނގެއެވެ. السُّدِّى ވިދާޅުވީ ކަމުގައި ވާނީ ޙައިޟާއި ޢިއްދަ ކަމުގައެވެ. އެބަހީ حَيْضُ ގެ މިންވަރާއި عِدَّة ގެ މިންވަރެވެ.

④ (وَاللاَّئِي يَئِسْنَ مِنَ الْمَحِيضِ مِنْ نِسَائِكُمْ) [ތިޔަބައިމީހުންގެ އަންހެނުންގެ ތެރެއިން حَيْضُ ވުމުން مَايُوْسُ ވެއްޖެ އަންހެނުން] އެއީ ދުވަސްވުމުގެ ސަބަބުން حَيْضُ ވުން ހުއްޓިއްޖެ އަންހެނުންނެވެ. (إِنِ ارْتَبْتُمْ) ތިޔަބައިމީހުން ޝައްކުކޮށްފިނަމަ އެމީހުންގެ عِدَّة އާއިމެދު ޝައްކުކޮށްފިނަމަ (فَعِدَّتُهُنَّ ثَلاَثَةُ أَشْهُرٍ وَاللاَّئِي لَمْ يَحِضْنَ) ފަހެ އެމީހުންގެ عِدَّة އަކީ ތިން މަސްދުވަހެވެ. އަދި حَيْضُ ވުމުގެ އުމުރަށް ނާދެވޭ ކުޑަ އަންހެނުންނާއި ވެސް (وَأُولاَتُ الأَحْمَالِ أَجَلُهُنَّ أَنْ يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ) އަދި ބަލިވެ ތިބި އަންހެނުންގެ عِدَّة އަކީ އެމީހުންގެ ދަރިފުޅު ވިހެއުމެވެ. އަދި ވިހެއުމުން عِدَّة ހަމަވެއެވެ. (وَمَنْ يَتَّقِ اللهَ يَجْعَلْ لَهُ مِنْ أَمْرِهِ يُسْراً) [އަދި الله އަށް تَقْوَى ވެރިވާ މީހާއަށް އޭނާގެ ކަމުގައި ފަސޭހަކަން ލައްވައެވެ.] الضَّحَّاكُ ވިދާޅުވިއެވެ. الله އަށް تَقْوَى ވެރިވާމީހާ ސުންނަތުގެމަތިން ތަލާޤުކުރުމުން އޭނާ رُجُوع ކުރުމަށް އޭނާއަށް ފަސޭހަކަން ލައްވާނެއެވެ. މިއެވެ.

⑤ (وَيُعْظِمْ لَهُ أَجْراً) އަދި (آخِرَة ދުވަހުން) އޭނާއަށް ބޮޑުވޮޑިގަންނަވާ ދަރުމަ އެކަލާނގެ ދެއްވާނެއެވެ. އެއީ ސުވަރުގެއެވެ.

⑥ (أَسْكِنُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ سَكَنْتُمْ) [ތިޔަބައިމީހުން ދިރިއުޅޭ ތަނުން އެމީހުންނަށް ބޭއްވުމަށް ތަނެއް ދޭށެވެ.] މިއީ ވަކިކުރެވުން އަންހެނުންނަށް އިންސާފުވެރިކަމާއެކު ވެށިތަކުގެ މަތިން ނިވާކަމާއެކު ރައްކާތެރިކަމާއެކު ބޭއްވުމަށް ތަނެއް ދިނުމެވެ. (مِنْ وُجْدِكُمْ) ތިޔަބައިމީހުންގެ މިންވަރަށް ރިޒުޤުން ކަނޑައެޅިފައިވާ ގޮތުން. (މިއީ رُجْعِي ވަކިން ވަކިކުރެވުން އަންހެނާއަށް ދޭން ޖެހޭ ކަމެއް. ނަމަވެސް ތިޔަވަކިވުން ވަކިވެއްޖެ އަންހެނާއަށް ގެވެސް ދޭން ނުޖެހޭނެއެވެ. އަދި އިންސާފުވެރިކަމާއެކު ދޭން ޖެހޭ ބައިވެރިކަމެކެވެ. (وَلاَ تُضَارُّوهُنَّ لِتُضَيِّقُوا عَلَيْهِنَّ) [އަދި އެއަންހެނުންނަށް ދަތިކުރުމަށްޓަކައި ގެއްލުން ނުދޭށެވެ.] އެއީ ބޭއްވުމަށް ދޭ ތަނާއި ގެއިން ނުކުމެ ހިނގައިދިއުމަށް ޖެހޭ ގޮތަށް ދަތިނުކުރާށެވެ. (وَإِنْ كُنَّ أُولاَتِ حَمْلٍ فَأَنْفِقُوا عَلَيْهِنَّ حَتَّى يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ) [އަދި އެއަންހެނުން ބަލިވެ ތިބިނަމަ ވިހެއުމާ ހަމައަށް އެއަންހެނުންނަށް ޚަރަދުކުރާށެވެ.] ވަކިކުރެވުނު އަންހެނުންނާއި ދަރިފުޅު ވިހެއުމާހަމައަށް ޚަރަދު ދިނުމަކީ އެންމެހާ ދަރިވަރުން ވާޖިބުވާ ގޮތުގައި عِلْمُ ވެރިންގެ ދެމެދުގައި خِلاَف ނެތް ކަމެކެވެ. (فَإِنْ أَرْضَعْنَ لَكُمْ) އަދި އެއަންހެނުން ތިޔަބައިމީހުންނަށްޓަކައި ކިރުދީފިނަމަ (فَآتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ) [ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން އެއަންހެނުންނަށް ކުލި ދޭށެވެ.] ކިރުދިނުމުގެ އުޖޫރަ އެއަންހެނުންނަށް ދޭށެވެ. (وَأْتَمِرُوا بَيْنَكُمْ بِمَعْرُوفٍ) [ހެޔޮގޮތުގައި ތިޔަބައިމީހުންގެ ދެމެދުގައި މަޝްވަރާކުރާށެވެ.] މިއީ ވަކިކުރެވުނު ދެމަފިރިންގެ ދެމެދުގައި ވަކިވުމަށް ފަހު ދަރިންގެ ކަންތައް ރާވައިގެން ހެދުމެވެ. الله مُخَاطَبُ ކުރައްވަނީ. އެބަހީ ބަފަޔާއި މަންމަ ދެމީހުންނަށެވެ. ދަރިފުޅުގެ ކަމުގައި މަޝްވަރާކުރާށެވެ. އަދި ދަރިފުޅުގެ ކަމުގައި ހަމަ ހެޔޮގޮތް ހޯދާށެވެ. މިއީ الله تَعَالَى وَحِي ކުރެއްވި އަމުރެކެވެ. (فَإِنْ أَرَادَا فِصَالاً عَنْ تَرَاضٍ مِنْهُمَا وَتَشَاوُرٍ فَلاَ جُنَاحَ عَلَيْهِمَا) (وَإِنْ تَعَاسَرْتُمْ) [އަދި ތިޔަބައިމީހުން ދަތިކޮށްފިނަމަ] ކިރުދިނުމުގައި ދެމީހުން ދެކޮޅުވެއްޖެނަމަ އެބަހީ ބަފާ ކިރުދިނުމުގެ އުޖޫރަ ދިނުމަށް ދެކޮޅުވެއްޖެނަމަ. އަދި މަންމަ އުޖޫރައަށް ރުހިގެން ކިރުނުދީފިނަމަ ޤަބޫލް ނުކުރާނަމަ. މިކަމުގައި (فَسَتُرْضِعُ لَهُ أُخْرَى) [ފަހެ އޭނާއަށް އެހެން އަންހެނަކު ކިރުދޭނެއެވެ.] އެބަހީ އެހެން އަންހެނަކު ކިރުދޭނެއެވެ.

⑦ (لِيُنْفِقْ ذُو سَعَةٍ مِنْ سَعَتِهِ) [މުއްސަނދިކަން އޮތް މީހާ އޭނާގެ މުއްސަނދިކަމުން ޚަރަދުކުރާށެވެ.] މިއީ މުއްސަނދިކަމާއި ދަތިކަމުގައި ދިމާވާ އަމުރެކެވެ. ބަފައިން ކުރަންޖެހޭ މިންވަރަށް މުއްސަނދިކަމުގެ ނިސްބަތުން ޚަރަދުކުރާށެވެ. (وَمَنْ قُدِرَ عَلَيْهِ رِزْقُهُ) އަދި އޭނާގެ ރިޒުޤު ދަތިކުރެވިއްޖެ މީހާ (فَلْيُنْفِقْ مِمَّا آتَاهُ اللهُ) ފަހެ އޭނާއަށް الله ދެއްވި އެއްޗަކުން ޚަރަދުކުރާށެވެ. އެބަހީ އޭނާގެ ދަތިކަމުގެ މިންވަރަށެވެ. (لاَ يُكَلِّفُ اللهُ نَفْساً إِلاَّ مَا آتَاهَا) [އެއްވެސް ނަފްސަކަށް الله އެކަލާނގެ އޭނާއަށް ދެއްވި މިންވަރަށް މެނުވީ ބުރައެއް ނާޅުއްވައެވެ.] ދަތިކަމުގައިވާ މީހާ خَرَجُ ކުރުމަށް خَرَجُ ކުރާން ނުޖެހޭނެއެވެ. (سَيَجْعَلُ اللهُ بَعْدَ عُسْرٍ يُسْراً) [ދަތިކަމުގެ ފަހުން ފަސޭހަކަން ވެސް الله ލައްވާނެއެވެ.]

أَسْكِنُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ سَكَنتُم مِّن وُجْدِكُمْ وَلَا تُضَآرُّوهُنَّ لِتُضَيِّقُوا۟ عَلَيْهِنَّ ۚ وَإِن كُنَّ أُو۟لَٰتِ حَمْلٍ فَأَنفِقُوا۟ عَلَيْهِنَّ حَتَّىٰ يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ ۚ فَإِنْ أَرْضَعْنَ لَكُمْ فَـَٔاتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ ۖ وَأْتَمِرُوا۟ بَيْنَكُم بِمَعْرُوفٍ ۖ وَإِن تَعَاسَرْتُمْ فَسَتُرْضِعُ لَهُۥٓ أُخْرَىٰ ﴿٦﴾ لِيُنفِقْ ذُو سَعَةٍ مِّن سَعَتِهِۦ ۖ وَمَن قُدِرَ عَلَيْهِ رِزْقُهُۥ فَلْيُنفِقْ مِمَّآ ءَاتَىٰهُ ٱللَّهُ ۚ لَا يُكَلِّفُ ٱللَّهُ نَفْسًا إِلَّا مَآ ءَاتَىٰهَا ۚ سَيَجْعَلُ ٱللَّهُ بَعْدَ عُسْرٍ يُسْرًا ﴿٧﴾ وَكَأَيِّن مِّن قَرْيَةٍ عَتَتْ عَنْ أَمْرِ رَبِّهَا وَرُسُلِهِۦ فَحَاسَبْنَٰهَا حِسَابًا شَدِيدًا وَعَذَّبْنَٰهَا عَذَابًا نُّكْرًا ﴿٨﴾ فَذَاقَتْ وَبَالَ أَمْرِهَا وَكَانَ عَٰقِبَةُ أَمْرِهَا خُسْرًا ﴿٩﴾ أَعَدَّ ٱللَّهُ لَهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا ۖ فَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ يَٰٓأُو۟لِى ٱلْأَلْبَٰبِ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ ۚ قَدْ أَنزَلَ ٱللَّهُ إِلَيْكُمْ ذِكْرًا ﴿١٠﴾ رَّسُولًا يَتْلُوا۟ عَلَيْكُمْ ءَايَٰتِ ٱللَّهِ مُبَيِّنَٰتٍ لِّيُخْرِجَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّٰلِحَٰتِ مِنَ ٱلظُّلُمَٰتِ إِلَى ٱلنُّورِ ۚ وَمَن يُؤْمِنۢ بِٱللَّهِ وَيَعْمَلْ صَٰلِحًا يُدْخِلْهُ جَنَّٰتٍ تَجْرِى مِن تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَٰرُ خَٰلِدِينَ فِيهَآ أَبَدًا ۖ قَدْ أَحْسَنَ ٱللَّهُ لَهُۥ رِزْقًا ﴿١١﴾ ٱللَّهُ ٱلَّذِى خَلَقَ سَبْعَ سَمَٰوَٰتٍ وَمِنَ ٱلْأَرْضِ مِثْلَهُنَّ يَتَنَزَّلُ ٱلْأَمْرُ بَيْنَهُنَّ لِتَعْلَمُوٓا۟ أَنَّ ٱللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ وَأَنَّ ٱللَّهَ قَدْ أَحَاطَ بِكُلِّ شَىْءٍ عِلْمًۢا ﴿١٢﴾

ދަތިކަމަކަށްފަހު ފަސޭހަކަމެއް އެކަލާނގެ ލައްވައެވެ.

(8) (وَكَأَيِّنْ مِنْ قَرْيَةٍ عَتَتْ عَنْ أَمْرِ رَبِّهَا وَرُسُلِهِ) ވަރަށް ގިނަ ރަށްރަށުގެ އަހުލުވެރިން އެބައިމީހުންގެ رَبُّ ގެ އަމުރުފުޅާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލުންގެ އަމުރުފުޅުތަކާ ދެކޮޅުހެދިއެވެ. ބޮޑާވެ ބޮލުގަދަވިއެވެ. (فَحَاسَبْنَاهَا حِسَاباً شَدِيداً) ފަހެ ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެއުރެން ދުނިޔޭގައި ކުރި عَمَلُ ތަކުން އެއުރެންނަށް ވަރަށް ގަދަ ގޮތުގައި ޙިސާބު ބެއްލެވީމެވެ. (وَعَذَّبْنَاهَا عَذَاباً نُكْراً) [އެއީ އެއުރެންނަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ވަރަށް ގަދަ ގޮތުގައި عَذَاب آخِرَةُ ގައި ދެއްވާނެއެވެ. އެއީ ދުނިޔޭގައި ބިރުވެރި ހިތާމަތަކާއި ގޮންޖެހުންތަކާއި އަދި އަލިފާނުގެ عَذَاب ދެއްވާނެއެވެ.

(9) (فَذَاقَتْ وَبَالَ أَمْرِهَا) އެއުރެންގެ ކަންތައްތަކުގެ ނުބައިގެ ބަދަލު އެއާއި އެކުގައި އެއުރެން ލިބުނެވެ. (وَكَانَ عَاقِبَةُ أَمْرِهَا خُسْراً) އެއުރެންގެ ކަންތައްތަކުގެ ނިމުމަކީ ގެއްލުމެވެ. ދުނިޔޭގައި ހަލާކުވިއެވެ. ދެން ހަލާކު آخِرَةُ ގެ عَذَاب އެވެ. އެއާއެކު އެއުރެންގެ މަސައްކަތް އެއްވެސް ފައިދާއެއް ނުވާނެ އެއުރެންގެ ނަފްސުތަކަށް ގެއްލުމެއް ލިބުނު ފަރާތްތަކެވެ.

(10) (11) (أَعَدَّ اللهُ لَهُمْ عَذَاباً شَدِيداً) [الله އެއުރެންނަށް ގަދަ عَذَاب ތައްޔާރުކުރައްވާފައިވެއެވެ.] އެއީ ނަރަކައިގެ عَذَاب އެވެ. (فَاتَّقُوا اللهَ يَا أُولِي الأَلْبَابِ) [އޭ ބުއްދިވެރިންނެވެ. ކަލޭމެން الله އަށް ބިރުވެތިވާށެވެ.] އެއީ مُحَمَّدُ ގެފާނުގެ أُمَّة ގެ މީހުންނެވެ. (الَّذِينَ آمَنُوا) [އެއީ އީމާންވެރިންނެވެ.] އެއުރެން އެއީ الله އަށް އީމާންވެ مُحَمَّدُ ގެފާނަށް تَبَعَ ވެވުނުންނެވެ. އެއުރެން އެއުރެންގެ އީމާންކަމުގައި ތެދުވެރިވެ ހުރިކަމުގައެވެ. އެއީ ކަލޭމެން ކުރަން ނުޖެހޭކަންތަކުން ދުރުވެ، އެއުރެންނަށް އަމުރު ކުރެއްވި ކަންތައްތަކުގައި ހިތްވަރުގައި ތިބުމެވެ. އެއީ އެފަދަ ގޮތަކަށް عَذَاب ދުރުކުރުމެވެ. (قَدْ أَنزَلَ اللهُ إِلَيْكُمْ ذِكْراً) ހަމަކަށަވަރުން الله ކަލޭމެންނަށް ذِكْر ބާވައިލެއްވިއެވެ. ذِكْر އަކީ މިތާގައި قُرْآن އެވެ. އަދި ބުނެވެއެވެ. މިއީ ذِكْر މިފަދަ ނަސޭހަތެވެ. އެހެނީ الله تَعَالَى (رَسُولاً) ފޮނުއްވި وَحِي ކުރެއްވިއެވެ. (يَتْلُو عَلَيْكُمْ آيَاتِ اللهِ مُبَيِّنَاتٍ) [ކަލޭމެންނަށް ކިޔައިދެއްވައެވެ. الله ގެ ބަޔާންވެގެންވާ އާޔަތްތައް ކަލޭމެންނަށް ކިޔައިދެއްވައެވެ. އެހެނީ ދީނުގެ ކަންތައްތަކުން ބޭނުންވާ ދީނުގެ حُكْم ތައް ކިޔައިދެއްވުމަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ވާޙީކުރެއްވީމެވެ. (لِيُخْرِجَ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ) އެއީ އީމާންވެގެން صَالِحُ عَمَلُ ކުރި މީހުން އަނދިރިކަމުގެ ތެރެއިން އަލިކަމަށް ނެރުއްވުމަށެވެ. އެއީ ކާފިރުކަމުގެ އަނދިރިކަމުން އީމާންކަމުގެ އަލިކަމަށެވެ. އެއީ ކަށަވަރުން އީމާންކަމުގެ އަލިކަމެވެ.

(12) (اللهُ الَّذِي خَلَقَ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ وَمِنَ الأَرْضِ مِثْلَهُنَّ) الله އަކީ ހަތް އުޑު ހެއްދެވި ކަލާނގެއެވެ. އަދި ބިމުން ހަތް ބިމެއް ހެއްދެވި ކަލާނގެއެވެ. އެހެނީ ބިންވެސް ހަތް ބިމެއްކަމުގައި ވެއެވެ. صَحَّ ވެގެންވާ مَرْفُوعُ ގޮތުގައި އައިސްފައިވާ ހަދީޘެއްގައި حَدِيْث އައިސްފައި ވެއެވެ. އެއީ (مَنْ ظَلَمَ شِبْرًا مِنَ الأَرْضِ طُوِّقَهُ مِنْ سَبْعِ أَرْضِيْنَ) ފަހެ އެހެން މީހެއްގެ ބިމުން ކުޑަ ބައެއް ނަގާ މީހާގެ ކަރުގައި ހަތް ބިމުން އެ ބިން އަޅުއްވާނެއެވެ. (يَتَنَزَّلُ الأَمْرُ بَيْنَهُنَّ) އެއީ ވަޙީ އެ ތަންތަނުގެ މެދުގައި ބާވައިލެއްވެއެވެ. އެ ބިންތަކާއި އުޑުތަކާއި މެދުގައި އެކަލާނގެ ބާރުފުޅާއި ބަލާއިރު ހަމަ އެކަނި ބާރުފުޅެވެ. އެހެނީ ތަދުބީރު ކުރެއްވުމެވެ. ހަމަ ހަރުދަނާކޮށް ދަރުމަވެރިކަމެވެ. އެއީ ކަންކަން ބަލަހައްޓަވަނީ އެކަލާނގެއެވެ. ހަމަ ހަރުދަނާ ގޮތުގައި ހިންގަވަނީ އެކަލާނގެއެވެ.

سُورَةُ التَّحْرِيْمِ

(1) (يَاأَيُّهَا النَّبِيُّ لِمَ تُحَرِّمُ مَا أَحَلَّ اللهُ لَكَ) [އޭ ނަބިއްޔާއެވެ. الله ތަޢާލާ ތިބާއަށް حَلاَلُ ކުރައްވާފައިވާ ކަމެއް ތިބާ حَرَامُ ކުރައްވަނީ ކީއްވެގެންހެއްޔެވެ.] رَسولُ اللهِ ﷺ زَيْنَبُ بِنْتِ جَحْشُ ގެ އަރިހުން މާމުއި ބޯއްވަވާ ހަދާތީ ވިއެވެ. ދެންފަހު عَائِشَةُ ގެފާނާއި حَفْصَةُ ގެފާނާއި ދެބޭކަލުން ތިބީ زَيْنَبُ ގެފާނުގެ ކައިރިއަށް ވަޑައިގަންނަ ގޮތް ހުއްޓުވުމަށް އެއްބަސްވެވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އަދި އެދެބޭކަލުންގެ އަރިހަށް رَسولُ اللهِ ﷺ ވަޑައިގަންނަވާ އިރުގައި ކިޔައިދިނުމަށް ނިންމެވީއެވެ. އެއީ އަޅުގަނޑަށް މަޣާފީރުގެ ވަސް ދުވެއެވެ. އެހެނީ "ކަލޭގެފާނުގެ ކައިރިން އަރިހަށް މަޣާފީރުގެ ވަސް ދުވެއެވެ." ބުނެވެ. ދެންފަހު އަނެއް އަރިހުގައި ވަޑައިގެން މާމުއި ބޯ ކަލޭގެފާނު حَرَامُ ކުރައްވައިފިއެވެ. އެއާއިގުޅިގެން މިއާޔަތް ބާވައިލެއްވިއެވެ. (تَبْتَغِي مَرْضَاةَ أَزْوَاجِكَ) [ކަލޭގެފާނުގެ އަނބި އަނބިކަނބަލުންގެ ރުހުން ހޯދުމަށް] الله ކަލޭގެފާނަށް حَلاَلُ ކުރައްވާފައިވާ ކަމެއް ކަލޭގެފާނު حَرَامُ ކުރައްވަނީއެވެ. (وَاللهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ) [އަދި الله އީ ފާފަފުއްސަވާ ރަޙްމަތްތެރިކަލާނގެއެވެ.] رَحْمَة ލިބިގެންވާ ބޮޑު ރަޙްމަތްތެރި ކަލާނގެއެވެ. ކަލޭގެފާނަށް

ފަރާތުން އެކަން ހަމަޖެހުނެވެ. ބުނެވުނެވެ. އެކަންވީ ކުރުމުގެ ބާރު ލިބިފައިނުވެއެވެ. އެހެންވީ الله އެކަލޭގެފާނަށް عِتَابُ ކުރެއްވިއެވެ.

② (قَدْ فَرَضَ اللهُ لَكُمْ تَحِلَّةَ أَيْمَانِكُمْ) ކަލޭމެންގެ ހުވައިތަކުން حَلَالُ ވުމުގެ اَللهُ شَرْعُ ކުރައްވައިފިއެވެ. އެއީ كَفَّارَة ދިނުމެވެ. އެއީ الله تَعَالَى وَحِي ކުރައްވާފައިވާ ފަދައިންނެވެ. (فَكَفَّارَتُهُ إِطْعَامُ عَشَرَةِ مَسَاكِينَ مِنْ أَوْسَطِ مَا تُطْعِمُونَ أَهْلِيكُمْ أَوْ كِسْوَتُهُمْ أَوْ تَحْرِيرُ رَقَبَةٍ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلاَثَةِ أَيَّامٍ) މާނައީ: އޭގެ كَفَّارَة އަކީ ކަލޭމެން އާއިލާތަކަށް ކާން ދެވޭ މެދުމިންވަރުގެ ކާނާއިން ދިހަ މިސްކީނުންނަށް ކާންދިނުމެވެ. ނުވަތަ އެ މީހުންނަށް ހެދުން ދިނުމެވެ. ނުވަތަ އަޅަކު މިނިވަން ކުރުމެވެ. އެއް ވެސް ނުލިބޭ މީހާ ތިން ދުވަހު ރޯދަ ހިފުމެވެ. (މިކަމުގެ تَفْصِيلُ މާއިދާ ސޫރަތުގެ 89 ވަނަ އާޔަތުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ.) ދުނިޔޭގައި اللهُ حَلَالُ ކުރައްވާފައިވާ އެއްޗެއް حَرَامُ ކުރުމަކީ އަދި ހުވައިކޮށްގެން ހުއްޓުވުމަކީ އެއްވެސް މީހަކަށް ނުކުރެވޭނެ އެއްޗެކެވެ. عَقْدُ ކުރުމަކީ ހުވައިކުރުމެވެ. ނަމަވެސް حَلَالُ ކުރުމާއި حَرَامُ ކުރުމަކީ ހަމައެކަނި اللهُ تَعَالَى އަށް ޚާއްޞަ ކަމެކެވެ. ނަމަވެސް ދީނުގެ ޢިލްމުވެރިންގެ ތެރެއިން ބައެއް ބޭކަލުން ވިދާޅުވަނީ اللهُ حَلَالُ ކުރައްވާފައިވާ ބައެއް އެއްޗެއް ނުކާނެކަމަށް ނުވަތަ حَرَامُ ކުރާކަމަށް ބުނުމަކީ فِقْهُ ވެރިންގެ ދެބަސްވާ މައްސަލައެއް ކަމުގައެވެ. އެއީ ހުވައެއް ނުވަތަ ހުވައެއް ނޫން ކަމުގައެވެ. ނަމަވެސް حَرَامُ ކުރުމަކީ ގޯސްކަމެއް ކަމުގައި އެއްބަސްވެއެވެ. ހުވައެއްނަމަ كَفَّارَة ދޭންޖެހޭނެއެވެ. ނޫން އެއީ كَفَّارَة ދިނުމަކާއި ނުލައި ހުއްޓުމެވެ. ވީމާ އެއީ މުނާފިޤުކަމެވެ. އަދި ހުވައިކުރުމެއްގައެވެ. އެންމެ މުހިއްމު ގޮތަކީ حَرَامُ ކުރިކަމަށް ބުނެގެން ހަމައެކަނި ކުރި ހުވަފަތަށް كَفَّارَة ދިނުމެވެ. އަދި ބައެއް ކަންކަމަށް ފާއިތުވެއެވެ. އަސްލުގައި މިކަމުގައި حَرَامُ ކުރަނީ ފަރާތަކުން ވެރިކަމުގެ ގޮތުން ވެގެންވާ ކަމެކެވެ. وَاللهُ أَعْلَمُ (وَاللهُ مَوْلاَكُمْ) އެއީ اللهُ ކަލޭމެންގެ ސަރުކާރުވެރިޔާއެވެ. ނަސްރުދެއްވާ ރަސްކަލާނގެއެވެ. (وَهُوَ الْعَلِيمُ) އަދި ކަލޭމެންނަށް ކަލޭމެންގެ صُلْحَ ވެގެންވާ ކަންކަން ބޮޑަށް ދަންނަވާ ކަލާނގެއެވެ. (الْحَكِيمُ) އަދި ބޮޑު ޙިކުމަތްތެރި ނިޔާ ނިންމެވުން ކަލޭމެންގެ حِكْمَةَ ވެރި ކަލާނގެއެވެ.

③ (وَإِذْ أَسَرَّ النَّبِيُّ إِلَى بَعْضِ أَزْوَاجِهِ حَدِيثاً) [النَّبِي ﷺ އެކަލޭގެފާނުގެ ބައެއް އަނބިކަނބަލުންގެ އަރިހުގައި ސިއްރުކޮށް ބަސްފުޅެއް ވިދާޅުވެއްޖެ ވަގުތު] އެއީ ސިއްރުކުރެއްވިކަމަކީ حَفْصَةُ ގޮފިނެވެ. އެބަސްފުޅަކީ މާރިޔާ حَرَامُ ކުރެއްވި ވާހަކައެވެ. الْكَلْبِي ވިދާޅުވެފައިވަނީ ހަމަކަށަވަރުން ބޭނުމުގައި ކަލޭގެފާނުގެ ބައްޕާފުޅާއި عَائِشَةُ ގޮފިނުގެ ބައްޕާފުޅު ހުރިހާ ބޭފުޅުންނަށް ފަހު ދެވަނަ ގޮތުގައި މުޅި އުއްމަތުގެ ވެރިކަން ބާއްވައި ދެއްވާނެކަމާއި ރަސޫލުﷺ ގެ ފަހުން އެކަލޭގެފާނުގެ ދެބޭފުޅުން خَلِيْفَة ކަމުގައި ވާނެ ވާހަކައެވެ. (فَلَمَّا نَبَّأَتْ بِهِ) ދެން އެ ބަސްފުޅު އެ އަނބިކަނބަލުން خَبَرُ ދީފިނަމަ (الله އެކަލޭގެފާނަށް އެކަން ފާޅުކޮށްދެއްވިއެވެ.) (قَالَتْ مَنْ أَنْبَأَكَ هَذَا) އެކަމަނާ ދަންނަވައިފިއެވެ. ކަލޭގެފާނަށް މި خَبَرُ ދިނީ ކާކުހެއްޔެވެ؟ (قَالَ نَبَّأَنِيَ الْعَلِيمُ الْخَبِيرُ) އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. މިކަން ކަލޭގެފާނަށް އެ خَبَرُ ދެއްވީ خَبَرُ ދެއްވާ ނުހަނު ބޮޑަށް ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ. އެކަލާނގެއަށް ނޭނގޭ އެއްވެސް އެއްޗެއް ނުހުންނާނެއެވެ.

سُورَةُ التَّحْرِيمِ

ترتيبها ٦٦ — آياتها ١٢

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّبِيُّ لِمَ تُحَرِّمُ مَآ أَحَلَّ ٱللَّهُ لَكَۖ تَبْتَغِي مَرْضَاتَ أَزْوَٰجِكَۚ وَٱللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ١ قَدْ فَرَضَ ٱللَّهُ لَكُمْ تَحِلَّةَ أَيْمَٰنِكُمْۚ وَٱللَّهُ مَوْلَىٰكُمْۖ وَهُوَ ٱلْعَلِيمُ ٱلْحَكِيمُ ٢ وَإِذْ أَسَرَّ ٱلنَّبِيُّ إِلَىٰ بَعْضِ أَزْوَٰجِهِۦ حَدِيثًا فَلَمَّا نَبَّأَتْ بِهِۦ وَأَظْهَرَهُ ٱللَّهُ عَلَيْهِ عَرَّفَ بَعْضَهُۥ وَأَعْرَضَ عَنۢ بَعْضٍۖ فَلَمَّا نَبَّأَهَا بِهِۦ قَالَتْ مَنْ أَنۢبَأَكَ هَٰذَاۖ قَالَ نَبَّأَنِيَ ٱلْعَلِيمُ ٱلْخَبِيرُ ٣ إِن تَتُوبَآ إِلَى ٱللَّهِ فَقَدْ صَغَتْ قُلُوبُكُمَاۖ وَإِن تَظَٰهَرَا عَلَيْهِ فَإِنَّ ٱللَّهَ هُوَ مَوْلَىٰهُ وَجِبْرِيلُ وَصَٰلِحُ ٱلْمُؤْمِنِينَۖ وَٱلْمَلَٰٓئِكَةُ بَعْدَ ذَٰلِكَ ظَهِيرٌ ٤ عَسَىٰ رَبُّهُۥٓ إِن طَلَّقَكُنَّ أَن يُبْدِلَهُۥٓ أَزْوَٰجًا خَيْرًا مِّنكُنَّ مُسْلِمَٰتٍ مُّؤْمِنَٰتٍ قَٰنِتَٰتٍ تَٰٓئِبَٰتٍ عَٰبِدَٰتٍ سَٰٓئِحَٰتٍ ثَيِّبَٰتٍ وَأَبْكَارًا ٥ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ قُوٓاْ أَنفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا وَقُودُهَا ٱلنَّاسُ وَٱلْحِجَارَةُ عَلَيْهَا مَلَٰٓئِكَةٌ غِلَاظٌ شِدَادٌ لَّا يَعْصُونَ ٱللَّهَ مَآ أَمَرَهُمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ ٦ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ لَا تَعْتَذِرُواْ ٱلْيَوْمَۖ إِنَّمَا تُجْزَوْنَ مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ٧

④ (إِنْ تَتُوبَا إِلَى اللهِ فَقَدْ صَغَتْ قُلُوبُكُمَا) މިބަސްފުޅު مُخَاطَبُ ވެގެންވަނީ عَائِشَةُ ގޮފިނާއި حَفْصَةُ ގޮފިނެވެ. މާނައީ ތިޔަދެކަނބަލުން الله އަށް ތައުބާވެއްޖެނަމަ، ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަ ދެކަނބަލުންގެ ހިތްތައް النَّبِي ﷺ އަށް ގޯސްކޮށް ހިތްވަނީ ތިޔަ ދެކަނބަލުންގެ ހިތްތައް ޙައްޤުން ފުރަތަމަ ދުރަށް ގޮސްފައެވެ. (وَإِنْ تَظَاهَرَا عَلَيْهِ) އަދި ތިޔަ ދެކަނބަލުން އެކަލޭގެފާނާ ދެކޮޅަށް غِيرَة ވެގެން އެއްބައިވެއްޖެނަމަ އެކަލޭގެފާނުގެ ސަރުކާރުވެރިޔަކު ކަމުގައި ވާނީ ކަށަވަރުން (فَإِنَّ اللهَ هُوَ مَوْلاَهُ وَجِبْرِيلُ وَصَالِحُ الْمُؤْمِنِينَ) ހަމަކަށަވަރުން އެކަލޭގެފާނުގެ ސަރުކާރުވެރިޔާ ވަނީ الله އެވެ. އަދި جِبْرِيلُ ގޮފިނާއި مُؤْمِنُ ންގެ صَالِحُ ބޭކަލުންނެވެ. أَبُوبَكْرُ ގޮފިނާއި عُمَرُ ގޮފިނާ ފަދަ ބޭކަލުންނެވެ. އެހެންވީމާ އެކަލޭގެފާނަށް ނަސްރުދެއްވާ އެއްވެސް ބޭފުޅަކު ދުރުނުވެއެވެ. (وَالْمَلَائِكَةُ بَعْدَ ذَلِكَ) އަދި އެއަށްފަހު އެބައިމީހުންނަށް الله އާއި جِبْرِيلُ ގޮފިނާއި مُؤْمِنُ ންގެ صَالِحُ ބޭކަލުން ފިޔަވައި ނޫން مَلاَئِكَةُ ބޭކަލުން (ظَهِيرٌ) އެއީ އެކަލޭގެފާނަށް އެހީތެރިވާ ނަސްރުދެއްވާ ބޭކަލުންނެވެ. އަދި ބުނެވުނެވެ. عَائِشَةُ ގޮފިނާއި حَفْصَةُ ގޮފިން ދެކަނބަލުން އެކަލޭގެފާނުގެ ދިރިއުޅުމުގެ نَفَقَةُ އިތުރު ކުރުމުގެ حُكْمُ ކުރެއްވުމަށް ދެންނެވިއެވެ.

⑤ (عَسَى رَبُّهُ إِنْ طَلَّقَكُنَّ أَنْ يُبْدِلَهُ أَزْوَاجاً خَيْراً مِنْكُنَّ) الله سُبْحَانَه وتَعَالَى އެކަލޭގެފާނަށް ތިޔަބައިމީހުންނަށް ވުރެ ހެޔޮ އަނބިން ދެއްވާނެކަމުގެ خَبَرُ ދެއްވަމުން ވަޙީ ކުރައްވާފައިވާ ބަސްފުޅެވެ.

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ تُوبُوٓاْ إِلَى ٱللَّهِ تَوۡبَةٗ نَّصُوحًا عَسَىٰ رَبُّكُمۡ
أَن يُكَفِّرَ عَنكُمۡ سَيِّـَٔاتِكُمۡ وَيُدۡخِلَكُمۡ جَنَّٰتٖ تَجۡرِي
مِن تَحۡتِهَا ٱلۡأَنۡهَٰرُ يَوۡمَ لَا يُخۡزِي ٱللَّهُ ٱلنَّبِيَّ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ
مَعَهُۥۖ نُورُهُمۡ يَسۡعَىٰ بَيۡنَ أَيۡدِيهِمۡ وَبِأَيۡمَٰنِهِمۡ يَقُولُونَ رَبَّنَآ
أَتۡمِمۡ لَنَا نُورَنَا وَٱغۡفِرۡ لَنَآۖ إِنَّكَ عَلَىٰ كُلِّ شَيۡءٖ قَدِيرٞ ٨
يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّبِيُّ جَٰهِدِ ٱلۡكُفَّارَ وَٱلۡمُنَٰفِقِينَ وَٱغۡلُظۡ عَلَيۡهِمۡۚ
وَمَأۡوَىٰهُمۡ جَهَنَّمُۖ وَبِئۡسَ ٱلۡمَصِيرُ ٩ ضَرَبَ ٱللَّهُ مَثَلٗا
لِّلَّذِينَ كَفَرُواْ ٱمۡرَأَتَ نُوحٖ وَٱمۡرَأَتَ لُوطٖۖ كَانَتَا تَحۡتَ
عَبۡدَيۡنِ مِنۡ عِبَادِنَا صَٰلِحَيۡنِ فَخَانَتَاهُمَا فَلَمۡ يُغۡنِيَا عَنۡهُمَا
مِنَ ٱللَّهِ شَيۡـٔٗا وَقِيلَ ٱدۡخُلَا ٱلنَّارَ مَعَ ٱلدَّٰخِلِينَ ١٠
وَضَرَبَ ٱللَّهُ مَثَلٗا لِّلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱمۡرَأَتَ فِرۡعَوۡنَ إِذۡ
قَالَتۡ رَبِّ ٱبۡنِ لِي عِندَكَ بَيۡتٗا فِي ٱلۡجَنَّةِ وَنَجِّنِي مِن فِرۡعَوۡنَ
وَعَمَلِهِۦ وَنَجِّنِي مِنَ ٱلۡقَوۡمِ ٱلظَّٰلِمِينَ ١١ وَمَرۡيَمَ ٱبۡنَتَ
عِمۡرَٰنَ ٱلَّتِيٓ أَحۡصَنَتۡ فَرۡجَهَا فَنَفَخۡنَا فِيهِ مِن رُّوحِنَا
وَصَدَّقَتۡ بِكَلِمَٰتِ رَبِّهَا وَكُتُبِهِۦ وَكَانَتۡ مِنَ ٱلۡقَٰنِتِينَ ١٢

އަނބިކަނބަލުން ވަރިކުރައްވައިފިނަމަ ކަލޭމެންނަށްވުރެ ހެޔޮ އަނބިކަނބަލުން ދެއްވާނެކަމުގެ ވާހަކައެވެ. މިއީ ރަސޫލާއަށް ބަދަލުކޮށްދެއްވުމުގެ وَحِي ކުރެއްވި خَبَرُ ދެއްވުމެވެ.

(مُسْلِمَاتٍ مُؤْمِنَاتٍ) އެއީ مُسْلِم އަދި مُؤْمِن ބޭބޭކަނބަލުންނެވެ. އެބަހީ އިސްލާމްދީނުގެ فَرْضُ ތައް އަދާކުރައްވާ ތެދުވެރި ބޭބޭކަނބަލުންނެވެ. އަދި الله އާއި އެކަލާނގެ مَلاَئِكَةُ ބޭކަލުންނާއި އެކަލާނގެ ފޮތްތަކާއި އަދި އެކަލާނގެ ރަސޫލުންނަށް ތެދުވެރިވާ ބޭބޭކަނބަލުންނެވެ.

(قَانِتَاتٍ) الله އާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާއަށް ކިޔަމަންތެރިވާ ބޭބޭކަނބަލުންނެވެ. (تَائِبَاتٍ) ފާފަތަކުން ތައުބާވެ ރުޖޫޢަވާ ބޭބޭކަނބަލުންނެވެ. (عَابِدَاتٍ) الله އަށް އަޅުކަންކުރައްވާ އަދި އެކަލާނގެއަށް ކިޔަމަންތެރި ބޭބޭކަނބަލުންނެވެ. (سَائِحَاتٍ) ރޯދަހިފާ ބޭބޭކަނބަލުންނެވެ. (ثَيِّبَاتٍ وَأَبْكَاراً) ކުރިން ކައިވެނިކުރައްވައި އަނބިކަނބަލުންކަމުގައި ވެފައިވާ ބޭބޭކަނބަލުންނާއި ކައިވެނި ނުކުރައްވާ ބޭބޭކަނބަލުންނެވެ.

⑥ (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنفُسَكُمْ) [އޭ އީމާންވީ މީހުންނޭވެ. ކަލޭމެން ކަލޭމެންގެ ނަފްސުތައް ސަލާމަތްކުރާށެވެ.] އެއީ އެކަލާނގެ އަމުރުތަކަށް ކިޔަމަންވެ ނަހީކުރެއްވި ކަންކަމުން ދުރުހެލިވުމުން ނަފްސު ސަލާމަތްކުރުމެވެ. (وَأَهْلِيكُمْ) [އަދި ކަލޭމެންގެ އަހުލުވެރިންނާއި] އެއީ الله އަށް ކިޔަމަންތެރިވުމަށް އަމުރުކޮށް އެކަލާނގެ ނަހީކުރެއްވި ކަންކަމުން މަނާކޮށް ސަލާމަތްކުރުމެވެ. (نَاراً وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ) އެއީ ދަރުވަފަތަކީ އިންސާނުންނާއި ހިލަގަނޑު ހުންނަ ނަރަކައެވެ. އެއީ އަހަރެމެންގެ ދަރިއަދިއަށް ދީނީ ތަޢުލީމު ދިނުމާއި އަދަބު ދަސްކޮށްދިނުމެވެ. ابْنُ جَرِيْر ވިދާޅުވިއެވެ. އަހަރުމެންގެ ދަރިންނަށް ދީނާއި ހެޔޮ އަޚުލާޤު ދަސްކޮށްދިނުމަށް އަމުރުކުރެވިފައިވާ ކަމުގައެވެ. (عَلَيْهَا مَلاَئِكَةٌ غِلاَظٌ شِدَادٌ) އެ ނަރަކައިގެ މައްޗަށް ބަލަހައްޓަވާ ހަރުކަށި އަދި ގަދަފަދަ مَلاَئِكَةُ ބޭކަލުން ތިއްބަވައެވެ. އެ ބޭކަލުންގެ ހިތްތަކުގައި ރަޙުމު ނެތެވެ. އަދި އެބޭކަލުންގެ ހިތްތަކަށް رَحْمُ ނުލެވޭނެއެވެ. رَحْمُ އަކީ އޯގާތެރިކަމެވެ. އެބޭކަލުން ނަރަކައިގެ އަހުލުވެރިންނަށް ވަރަށް ހަރުކަށި عَذَابُ ދެއްވައެވެ. (لاَ يَعْصُونَ اللهَ مَا أَمَرَهُمْ) އެކަލާނގެ އެބޭކަލުންނަށް އަމުރުކުރެއްވި ކަމެއްގައި ނުކިޔަމަނެއް ނުވެއެވެ.

(وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ) އަދި އެބޭކަލުންނަށް އަމުރުކުރެވޭ ކަމެއް ކުރައްވައެވެ. އެއީ ލަސްނުކޮށް ވަގުތުން ކުރައްވާ ކަމެވެ. އަދި އެބޭކަލުން ނުކުރައްވާ ކަމެއް ނުހުރެއެވެ. އެބޭކަލުން ކުރައްވަނީ އެކަލާނގެ ހުކުމަށް ކިޔަމަންވުމެވެ.

⑦ (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ كَفَرُوا لاَ تَعْتَذِرُوا الْيَوْمَ) [އޭ ކާފިރުވީ މީހުންނޭވެ. މިއަދު ކަލޭމެން ޢުޒުރު ނުދައްކާށެވެ.] މިއީ ޤިޔާމަތް ދުވަހުން ކާފިރުންނަށް ކިޔައިދެވޭނެ ބަހެކެވެ. އެއީ ޢުޒުރު ނުބަލައިގަނެވޭނެއެވެ. އަދި އެމީހުންނަށް އެމީހުންގެ ޢަމަލުތަކުގެ ސަބަބުން އެއްޗެއް ވެސް ނުލިބޭނެއެވެ. (إِنَّمَا تُجْزَوْنَ مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ) ކަލޭމެންނަށް ޖަޒާދެވޭނީ ކަލޭމެން ކުރި ޢަމަލުތަކުގެ ބަދަލުގައި ކަލޭމެންނަށް ލިބިގަންނަ ޖަޒާއެވެ. ސަވާބު ނުވަތަ ޢަޛާބެވެ.

⑧ (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا تُوبُوا إِلَى اللهِ تَوْبَةً نَصُوحاً) [އޭ އީމާންވީ މީހުންނޭވެ. ކަލޭމެން الله އަށް ތައުބާވާށެވެ. إِخْلاَص ތެރި تَوْبَة އަކުންނެވެ.] إِخْلاَص ތެރި تَوْبَة އަކީ ފާފަތަކާ ދުރުވެ ޖެހިލުންވެ ކުރަމުންދިޔަ ފާފަތަކަށް ހިތާމަކޮށް އަނބުރާ އެފާފަތަކަށް ނުދިއުމަށް ފަސްޖެހުމެއް ނެތި عَزْمُ ކުރުމެވެ. (نُورُهُمْ يَسْعَى بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَبِأَيْمَانِهِمْ) އެމީހުންގެ نُورُ އެމީހުންގެ ކުރިމަތިން صِرَاطُ މަތީގައި އެމީހުންނާއި އެކު ހިނގާނެއެވެ.

⑨ (يَاأَيُّهَا النَّبِيُّ جَاهِدِ الْكُفَّارَ) އޭ ނަބިއްޔާއެވެ. ކާފިރުންނާ ހަނގުރާމަ ކުރައްވާށެވެ. ޖިހާދު ކުރައްވާށެވެ. (وَالْمُنَافِقِينَ) [އަދި މުނާފިޤުންނާއި] އެމީހުންނާ ޖިހާދުކުރައްވާނީ حَدُّ ތައް قَائِمُ ކުރެއްވުމުންނެވެ. އެއީ އެމީހުން حَدُّ ލާޒިމުވާ ކަމެއް ކޮށްފިނަމައެވެ. އަދި ޙުއްޖަތާއި ދަލީލުން قَائِمُ ކުރެއްވުމުންނެވެ. އަދި އެމީހުންނާ ހަރުކަށިކޮށް ތަޢާމަލު ކުރައްވާށެވެ.

⑩ (فَخَانَتَاهُمَا) އެދެކަނބަލުން އެދެބޭކަލުންނަށް خِيَانَة ވެރިވިއެވެ. ބޭނުމަކީ نُوحُ عَلَيْهِ السَّلاَمُ ގެ އަނބިކަނބަލުން އެކަލޭގެފާނު މަޖުނޫނެއް ކަމުގައި ދަނޑިވަޅުވެއެވެ. އަދި لُوْطُ عَلَيْهِ السَّلاَمُ ގެ އަނބިކަނބަލުން މީސްތަކުންނަށް އެކަލޭގެފާނުގެ މެހުމާނުންގެ خَبَرُ ދިނުމެވެ. (فَلَمْ يُغْنِيَا عَنْهُمَا مِنَ اللهِ شَيْئاً) އެދެކަނބަލުންނަށް الله ގެ حَضْرَةُ ން އެއްވެސް ކަމެއް އެދެބޭކަލުންނަށް ދެއްވައެއް ނުލެވުނެވެ. نُوحُ عَلَيْهِ السَّلاَمُ އާއި لُوْطُ عَلَيْهِ السَّلاَمُ އާއި ދެބޭކަލުން ދެކަނބަލުންގެ ފިރިކަލުން ކަމުގައި ވީނަމަވެސް އެދެބޭކަލުން ދެކަނބަލުންގެ ފާފަތަކުގެ ޢަޛާބުން އެދެކަނބަލުން ސަލާމަތެއް ނުކުރެވުނެވެ. (އެއީ ހަމަ ނަރަކައަށް ދިޔުމުގައި) އެދެކަނބަލުންނަށް ނުކުޅެދުނެވެ. އަދި

ﷲ ގެ حَضْرَةُން އެދެމީހުންނަށް އެއްވެސް ފައިދާއެއް ނުވާނެއެވެ. އަދި عَذَابُ دِفَاعُ ނުކުރެވުނެވެ. (وَقِيلَ ادْخُلاَ النَّارَ مَعَ الدَّاخِلِينَ) [އަދި ދެކަނބަލުންނަށް ބުނެވުނެވެ. ނަރަކައަށް ވަންނަ މީހުންނާއެކު ނަރަކައަށް ވަދެވޭށެވެ. އެމީހުން [illegible] ނަރަކައަށް [illegible] އެވެ.

⑪ (وَضَرَبَ اللهُ مَثَلاً لِلَّذِينَ آمَنُوا اِمْرَأَةَ فِرْعَوْنَ) [އަދި އީމާންވި މީހުންނަށް فِرْعَوْن ގެ އަނބިކަނބަލުން މިސާލަކަށް ﷲ ޖައްސަވައިފިއެވެ.] فِرْعَوْن ގެ އަނބި ކަނބަލުންނަކީ ކާފަރުވެރިޔަކުގެ ގެއިން [illegible] ކާފަރުވެރިޔާގެ [illegible] އެވެ. ވީނަމަވެސް فِرْعَوْن ގެ ކަނބަލުން [illegible] އެކަލޭގެ ހިތްޕުޅުގެ [illegible] އެކަލޭގެ نعْمَة ތަކަށް ޝުކުރުކުރައްވައެވެ. (إِذْ قَالَتْ رَبِّ ابْنِ لِي عِنْدَكَ بَيْتاً فِي الْجَنَّةِ) [އެކަލޭގެ ދުޢާކުރެއްވިއެވެ. އޭގެ رَبُّ އެވެ. [illegible] އަހަރެންނަށް ސުވަރުގޭގައި [illegible] رَحْمَة ން [illegible] ދެއްވާށެވެ.] (وَنَجِّنِي مِنْ فِرْعَوْنَ وَعَمَلِهِ) އަދި فِرْعَوْن ގެ ޒާލިމުކަމުން އަދި ޝަރުގެ عَمَلُ ތަކުން މިއަޅާ ސަލާމަތް ކުރައްވާށެވެ. (وَنَجِّنِي مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ) އަދި އަނިޔާވެރި قَوْمُ ގެ މީހުން ކިބައިން މިއަޅާ ސަލާމަތް ކުރައްވާށެވެ. އެއީ قِبْطِي ކާފަރުންނެވެ.

⑫ (وَمَرْيَمَ ابْنَتَ عِمْرَانَ) [އަދި عِمْرَان ގެ ދަރިކަނބަލުން مَرْيَم ގެ މިސާލުވެސް ﷲ ޖައްސަވައިފިއެވެ.] ﷲ تَعَالَى އެކަލޭގެ ދުނިޔެއާއި آخِرَةُ ގެ ކަންތައްތަކުގައި ޚާއްޞަކުރެއްވިއެވެ. އަދި އެކަލޭގެ ދުނިޔޭގެ އަންހެނުންގެ ތެރެއިން އެކަލޭގެ خَاصّ ކުރައްވައި إِخْتِيَارُ ކުރެއްވިއެވެ. އަދި ނުބައި ކަންތައްތަކުން އެކަލޭގެ ރައްކާތެރިކުރެއްވިއެވެ. (الَّتِي أَحْصَنَتْ فَرْجَهَا) އެކަލޭގެ އެކަލޭގެ ޢިއްފަތްތެރިކަން فَاحِش ކަންތައްތަކުން ރައްކާތެރިކުރެއްވިއެވެ. (فَنَفَخْنَا فِيهِ مِنْ رُوحِنَا) ދެން އެކަލޭގެ ޖައިބުގެ ކޮޅަށް ފުމެއްވުމުގެ ސަބަބުން رُوْحُ ނެވެ. ދެން ފުމެއްވީއެވެ. އެއީ جِبْرِيْلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ އެކަލޭގެ ޖައިބުގެ ތެރެއަށް ފުމެއްވީއެވެ. ދެން އެކަލޭގެ عِيْسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ ބަލިވެ ވެއްޖެއެވެ. (وَصَدَّقَتْ بِكَلِمَاتِ رَبِّهَا) އެކަލޭގެ އެކަލޭގެ رَبُّ ގެ كَلِمَة ތައް ތެދުކުރެއްވިއެވެ. އެއީ އެކަލޭގެ އަރިހަށް [illegible] شَرِيْعَة އެވެ. އަދި جِبْرِيْلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ އެކަލޭގެ ވަޙީއަށް ބުނެދިނީ "ތިބާއަކީ ކަލޭގެ رَبُّ ގެ ރަސޫލެއްމެވެ." އަދި عِيْسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ އާއި ބެހޭ [illegible] ތެދުކުރެއްވިއެވެ. އަދި އެއީ [illegible] ކަމުގައި ވެސް [illegible] (وَكُتُبِهِ) އަދި އެކަލޭގެ ފޮތްތަކާއި، އަދި ނަބީބޭކަލުންނަށް ބާވައިލެއްވި ފޮތްތަކެވެ. (وَكَانَتْ مِنَ الْقَانِتِينَ) އަދި އެކަލޭގެ އަޅުކަމުގައި رَبُّ އަށް ކިޔަމަންތެރިވި މީހުންގެ ތެރެއިންނެވެ. އެކަލޭގެ އަޅުކަމުގައި ވެސް ކިޔަމަންތެރިވެވަޑައިގެން صُلْح ވެރިކަމުގެ ބޭފުޅެކެވެ.

سُوْرَةُ الْمُلْكِ

① (تَبَارَكَ الَّذِي بِيَدِهِ الْمُلْكُ) [އެކަލާނގެ އަތްޕުޅުގައި ރަސްކަން ވާ ބޭފުޅާ ބަރަކާތްތެރިވެވޮޑިގެންވެއެވެ.] تَبَارَكَ: މިގޮތުގައި ﷲ ގެ ޒާތުގައި ދާއިމީ ބަރަކާތްވާކަމެވެ. الْمُلْكُ އަކީ ދުނިޔެއާއި

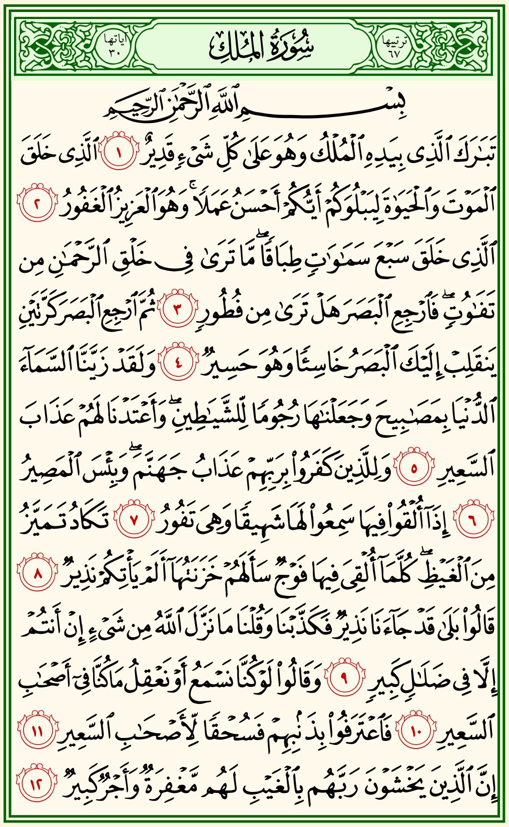
سُوْرَةُ المُلْكِ
ترتيبها ٦٧
آياتها ٣٠

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

تَبَٰرَكَ ٱلَّذِى بِيَدِهِ ٱلْمُلْكُ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿١﴾ ٱلَّذِى خَلَقَ
ٱلْمَوْتَ وَٱلْحَيَوٰةَ لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا ۚ وَهُوَ ٱلْعَزِيزُ ٱلْغَفُورُ ﴿٢﴾
ٱلَّذِى خَلَقَ سَبْعَ سَمَٰوَٰتٍ طِبَاقًا ۖ مَّا تَرَىٰ فِى خَلْقِ ٱلرَّحْمَٰنِ مِن
تَفَٰوُتٍ ۖ فَٱرْجِعِ ٱلْبَصَرَ هَلْ تَرَىٰ مِن فُطُورٍ ﴿٣﴾ ثُمَّ ٱرْجِعِ ٱلْبَصَرَ كَرَّتَيْنِ
يَنقَلِبْ إِلَيْكَ ٱلْبَصَرُ خَاسِئًا وَهُوَ حَسِيرٌ ﴿٤﴾ وَلَقَدْ زَيَّنَّا ٱلسَّمَآءَ
ٱلدُّنْيَا بِمَصَٰبِيحَ وَجَعَلْنَٰهَا رُجُومًا لِّلشَّيَٰطِينِ ۖ وَأَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابَ
ٱلسَّعِيرِ ﴿٥﴾ وَلِلَّذِينَ كَفَرُوا۟ بِرَبِّهِمْ عَذَابُ جَهَنَّمَ ۖ وَبِئْسَ ٱلْمَصِيرُ
﴿٦﴾ إِذَآ أُلْقُوا۟ فِيهَا سَمِعُوا۟ لَهَا شَهِيقًا وَهِىَ تَفُورُ ﴿٧﴾ تَكَادُ تَمَيَّزُ
مِنَ ٱلْغَيْظِ ۖ كُلَّمَآ أُلْقِىَ فِيهَا فَوْجٌ سَأَلَهُمْ خَزَنَتُهَآ أَلَمْ يَأْتِكُمْ نَذِيرٌ ﴿٨﴾
قَالُوا۟ بَلَىٰ قَدْ جَآءَنَا نَذِيرٌ فَكَذَّبْنَا وَقُلْنَا مَا نَزَّلَ ٱللَّهُ مِن شَىْءٍ إِنْ أَنتُمْ
إِلَّا فِى ضَلَٰلٍ كَبِيرٍ ﴿٩﴾ وَقَالُوا۟ لَوْ كُنَّا نَسْمَعُ أَوْ نَعْقِلُ مَا كُنَّا فِىٓ أَصْحَٰبِ
ٱلسَّعِيرِ ﴿١٠﴾ فَٱعْتَرَفُوا۟ بِذَنۢبِهِمْ فَسُحْقًا لِّأَصْحَٰبِ ٱلسَّعِيرِ ﴿١١﴾
إِنَّ ٱلَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُم بِٱلْغَيْبِ لَهُم مَّغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ كَبِيرٌ ﴿١٢﴾

آخِرَةُ ގެ އެއްވެސް އެއްޗަކީ ބޮޑުވެރިކަމެވެ.

② (الَّذِي خَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيَاةَ) [އެކަލާނގެއީ ދިރުމާއި މަރު ހެއްދެވި ކަލާނގެއެވެ.] މަރަކީ: ހަށިގަނޑުން ރޫޙު ވަކިވުމެވެ. حَيَاة އަކީ ރޫޙު ހަށިގަނޑާއި ގުޅިގެން ދިރިތިބުމެވެ. [illegible] ހަށިގަނޑާއި ރޫޙު ގުޅިގެން ދިރިއުޅުމެވެ. (لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلاً) އެބަހީ تَكْلِيْف ޖައްސަވައި ތިޔަބައިމީހުން إِمْتِحَانُ ކުރެއްވުމަށެވެ. ތިޔަ ބައިމީހުން ޢަމަލުކުރާނީ ކޮންގޮތަކަށްތޯ. މި إِمْتِحَانُ ގެ އަސްލަކީ إِحْسَان ވެރިކަމެވެ. إِحْسَان އަކީ ކަންކަން ހެޔޮގޮތުގައި ކޮށް ރަނގަޅުކުރުމެވެ.

③ (الَّذِي خَلَقَ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ طِبَاقاً) އެކަލާނގެއީ ހަތް އުޑު ފަށަލަ ފަށަލައިގެ ގޮތުގައި ހެއްދެވި ކަލާނގެއެވެ. (مَا تَرَى فِي خَلْقِ الرَّحْمَنِ مِنْ تَفَاوُتٍ) [رَحْمَن ވަންތަ ކަލާނގެ ހެއްދެވުމުގައި އެއްވެސް ތަފާތެއް އެއްވެސް ތަނެއްގައި ދެކެވޭކަށް ނުފެނޭނެއެވެ.] އަދި ތަފާތުތަކެއް ނެތެވެ. އެއްވެސް ނުސީދާކަމެއް ނުވަތަ ހުސްކަމެއް ނެތެވެ. ހަމަ [illegible] (فَارْجِعِ الْبَصَرَ هَلْ تَرَى مِنْ فُطُورٍ) ދެން ތިބާގެ ލޯ އަނބުރާ ބަލާށެވެ. އެއްވެސް ފަޅައިގެން ގޮސްފައިވާ ތަނެއް ފެނޭތޯއެވެ. އަދި [illegible] ވަޅެއް ނުވަތަ ފަޅައިގެން ގޮސްފައިވާ ތަނެއް ފެނޭތޯއެވެ. އެއްވެސް ހިސާބެއް ފަޅައިގެން ގޮސްފައިވޭތޯއެވެ؟

④ (ثُمَّ ارْجِعِ الْبَصَرَ كَرَّتَيْنِ) ދެން ދެފަހަރަށް ބަލާށެވެ. އަދި ތަކުރާރުކޮށް ބަލާށެވެ. އެއީ حُجَّة قَائِمُ

ކުރުމުގެގޮތުން ގަދަފަދަ ޢُذُرُ އެއް ނުބެއްލުވުމެވެ. (يَنقَلِبْ إِلَيْكَ الْبَصَرُ خَاسِئاً)[އެއީ އަނބުރާ ރައްދުވާނީ ދެރަވެ ނިކަމެތިވެގެންނެވެ.] އެއީ އޭނާއަށް ފެނުމަށް އެދުނު ކުށެއް ނުފެނި ނިކަމެތިވެގެން ކަމެވެ. (وَهُوَ حَسِيرٌ) އަދި ބަލާ ބަލާ ވަރުބަލިވެފައި ހުރި ހާލުގައެވެ.

(5) (وَجَعَلْنَاهَا رُجُوماً لِلشَّيَاطِينِ) މިތަރިތަކުން ޝައިޠާނުންނަށް ގަސްދުކުރެވިއެވެ. އެބަހީ އުޑުމަތީގައި شَيْطَانُ ނަށް އަޅާލެވޭ ތަރިތަކެކެވެ. މިއީ އުޑުމައްޗަށް އަރާ ޝައިޠާނުންނަށް ގަސްދުކުރެވުނު ތަރިތަކެކެވެ. قَتَادَةُ ވިދާޅުވެއްޖެއެވެ. اللّٰه تَعَالَى މިތަރިތައް ހެއްދެވީ ތިން ކަމަކަށެވެ. އެއީ އުޑުގެ ޒީނަތަށާއި شَيْطَانُ ނުން ގަސްދުކުރުމަށާއި މަގު ދެނެގަތުމަށް ނިޝާނަކަށެވެ.

(وَأَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابَ السَّعِيرِ) އެބަހީ އެ شَيْطَانُ ން ދުނިޔޭގައި ހުތުރުކަމާއި އަމިއްލަ ނިކަމެތިކަން آخِرَةُ ގައި އަނދަވާ ނަރަކައިގެ عَذَاب މިއުންނަށް ތައްޔާރުކޮށްފީމެވެ.

(7) (إِذَا أُلْقُوا فِيهَا) އެބަހީ ނަރަކައަށް އެމީހުން އެއްލާލެވިއްޖެނަމަ (سَمِعُوا لَهَا شَهِيقاً) އެމީހުންނަށް އެނަރަކައިގެ އަޑު އަހާލެވޭނެއެވެ. އެއީ ނުހަނު ބޮޑު ހަޅޭލުމެކެވެ. އެއީ نَهِيقُ އެވެ. (وَهِيَ تَفُورُ) އަދި އެއީ ކަކުލަމުން ދާ ތަނެކެވެ. އެއީ ނުހަނު ގަދަކޮށް ކެކެމުން ދެއެވެ.

(8) (تَكَادُ تَمَيَّزُ مِنَ الْغَيْظِ) އެނަރަކަ ކޯފާއިން ބުރިބުރިވެ ވަކިވަކިވެގެން ދާން ކައިރިވެއްޖެއެވެ. (كُلَّمَا أُلْقِيَ فِيهَا فَوْجٌ) އެނަރަކައަށް ބައެއް އެއްލާލެވޭ ކޮންމެ ފަހަރަކު (سَأَلَهُمْ خَزَنَتُهَا) އެނަރަކައިގެ ރައްކާތެރިން އެމީހުންނާ ސުވާލުކުރާނެއެވެ. (أَلَمْ يَأْتِكُمْ نَذِيرٌ) ތިޔަބައިމީހުންގެ ގާތަށް ބިރުދައްކާ ރަސޫލަކު ނާދެއެވެ.

(9) (قَالُوا بَلَى قَدْ جَاءَنَا نَذِيرٌ) އެމީހުން ބުނާނެއެވެ. އާއެކެވެ. ބިރުދައްކާ ރަސޫލަކު އަހުރެމެންގެ ގާތަށް އައެވެ. رَبُّ ގެ ފަރާތުން ހުއްޓެވެ. (فَكَذَّبْنَا) ނަމަވެސް އަހުރެމެން އެކަން ދޮގުކުރީމެވެ. (وَقُلْنَا مَا نَزَّلَ اللَّهُ مِنْ شَيْءٍ)[އަހުރެމެން ބުނީމު غَيْبُ ކަންތައްތަކާއި آخِرَةُ ގެ ކަންތައްތަކާއި ބެހޭ ކަމެއް اللّٰه ފޮނުއްވާފައި ނުވެއެވެ. އަދި شَرِيْعَةَ ގެ ކަމެއްވެސް ނާންމަވާފައިނުވެއެވެ. (إِنْ أَنْتُمْ إِلاَّ فِي ضَلاَلٍ كَبِيرٍ) ތިޔަބައިމީހުން ވަނީ ބޮޑު މަގުފުރެދުމެއްގައި ކަމުގައި ނޫނީ ނުވެއެވެ. حَقُّ ގެ މަގުން ދުރަށް ފުރެދިގެން ހުރި ބައެކެވެ.

(10) (وَقَالُوا لَوْ كُنَّا نَسْمَعُ أَوْ نَعْقِلُ مَا كُنَّا فِي أَصْحَابِ السَّعِيرِ) އެމީހުން ބުނާނެއެވެ. އަހުރެމެން އަޑުއަހާ ވިސްނާ ބުއްދިވެރިންނަށް ވިއްޔާ އަނދަވާ ނަރަކައިގެ އަހުލުވެރިންގެ ތެރޭގައި ނުވީހެވެ.

(11) (فَاعْتَرَفُوا بِذَنْبِهِمْ) އެމީހުންގެ ފާފަތަކަށް عَذَابُ حَقُّ ވިކަމަށް އެމީހުން إِعْتِرَفُ ވިއެވެ. އެމީހުން ކަލާނގެ ރަސޫލުންނަށް

ކާފަރުވި ކަމާއި ދޮގުކުރިކަން. (فَسُحْقاً لِأَصْحَابِ السَّعِيرِ) اللّٰه ގެ ރަޙްމަތުން އެއީ އެމީހުންނަށް ދުރުވުމެވެ! އެބަހީ އެމީހުން އެމީހުންގެ ފާފަތަކަށް إِعْتِرَفُ ވި ނަމަވެސް اللّٰه ގެ عَذَابُ އެމީހުންނަށް ޙައްޤުވެއްޖެއެވެ. އެއީ އެމީހުންގެ މައްޗަށް حُجَّة قَائِمُ ވީއެވެ. އެމީހުންނަށް ފަހުން ފަހުން ގެނެވޭނެ عُذْرُ އެއް ނެތެވެ.

(13) (وَأَسِرُّوا قَوْلَكُمْ أَوِ اجْهَرُوا بِهِ) [ތިޔަބައިމީހުން ބުނާ ބަސް ސިއްރުކޮށް ބުނިނަމަވެސް ނުވަތަ އެބަސް ހާމަކޮށް ބުނިނަމަވެސް ކަލާނގެ އެއިން ހުރިހާ ކަމެއް ދެނެވޮޑިގަންނަވައެވެ.] އެއީ ސިއްރަކާއި ހާމަކަމެއް ކަލާނގެއަށް އެއްވައްތަރެވެ. (إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ) ހަމަކަށަވަރުން ހިތްތަކުގެ ތެރޭގައި ފޮރުވިފައިވާ ކަންތައްތައް ކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގަންނަވައެވެ.

(14) (أَلاَ يَعْلَمُ مَنْ خَلَقَ) ކަލާނގެ ހައްދަވާފައިވާ އެއްޗެއް ހައްދަވާ ކަލާނގެ ނުދަންނަވާނެތޯއެވެ؟ ހަމަކަށަވަރުން ކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގަންނަވައެވެ. (وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ) އަދި ކަލާނގެއީ ހުރިހާ ކުޑަ ބޮޑު ކަމެއް ދެނެވޮޑިގަންނަވާ ހެޔޮ އޯގާތެރި ކަލާނގެއެވެ. އަދި ކަލާނގެއީ ހުރިހާ ކަމެއްގެ ހަޤީޤަތް އެނގިވޮޑިގަންނަވާ ކަލާނގެއެވެ.

(15) (هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ ذَلُولاً) ބިންގަނޑު ތިޔަބައިމީހުންނަށް ލުއިކޮށް قَرَارُ ވެ ހުންނަ ގޮތަށް ހެއްދެވީ ކަލާނގެއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންނަށް އޭގެމަތީގައި ދިރިއުޅޭ ގޮތަށް އަދި އޭގެމަތީ ނިދާ ގޮތަށް ބިން ލުއިކޮށްދެއްވީއެވެ. (فَامْشُوا فِي مَنَاكِبِهَا) ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން އޭގެ ފަރާތްފަރާތުގައި ހިނގާށެވެ. (وَكُلُوا مِنْ رِزْقِهِ) [އަދި ކަލާނގެ ދެއްވާ ރިޒްޤުން ތިޔަބައިމީހުން ކާށެވެ.] އެބަހީ ކަލާނގެ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ބިމުގައި ރިޒްޤު ލިބޭނެ ގޮތް މިލާފައިވާ ކަމެވެ. اللّٰه تَعَالَى ކަލާނގެ އަޅުތަކުންނަށް ދެއްވާ ރިޒްޤު ހޯދުމަށް މަސައްކަތްކުރުމަށް ބާރުއަޅުއްވައެވެ. ކަލާނގެ ބޭނުންފުޅުވާ ގޮތަކަށް حَاصِلُ ވާނީ ރިޒްޤެވެ. އެކަން ނިންމަވަނީ ކަލާނގެއެވެ. ނަމަވެސް އެމީހުން ދެން ދަންނަނީ ހަމަ އެއީ ކަލާނގެއެވެ. (وَإِلَيْهِ النُّشُورُ) ކަލާނގެ حَضْرَةُ ގެ ތަނަށެވެ. ދިރުއްވާ ނެރުއްވެނީ ކަލާނގެއެވެ. އެބަހީ ކަލާނގެ وَحِي ކުރެއްވުން ކިޔަމަންތެރިކަމާއެކު ހިނގުމަށް ތަބާވުމެވެ.

(16) (أَأَمِنْتُمْ مَنْ فِي السَّمَاءِ) އުޑުގައި ވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެ އެބަހީ اللّٰه އަދިކިރި ތިޔަބައިމީހުން ރައްކާތެރިވެގެން ތިބެނީތޯއެވެ؟ (أَنْ يَخْسِفَ بِكُمُ الْأَرْضَ) އެއީ ތިޔަބައިމީހުން ބިމުގެ ތެރެއަށް ވައްޓާލެއްވުމުންނެވެ. އެއީ قَارُوْنُ އާއި އޭނާގެ ގެދޮރަށް ކުރެއްވިހެންނެވެ. (فَإِذَا هِيَ تَمُورُ) ފަހެ އެބިން ހަލުވިކޮށް ތެޅެމުން ގެންދާނެއެވެ.

(17) (أَمْ أَمِنْتُمْ مَنْ فِي السَّمَاءِ أَنْ يُرْسِلَ عَلَيْكُمْ حَاصِباً) [އުޑުގައި ވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެ ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ހިލަ ވާރޭ ފޮނުއްވާ ނުލައްވާނެ ކަމަށް ތިޔަބައިމީހުން ރައްކާތެރިވެގެން ތިބެނީތޯއެވެ.] އެއީ لُوط قَوْمُ ގެ މީހުންނަށާއި فِيلُ ވެރިންނަށް ފޮނުއްވާފައިވާ ފަދައިން ހިލަވާރޭއެވެ. އަދި

وَأَسِرُّواْ قَوْلَكُمْ أَوِ ٱجْهَرُواْ بِهِۦٓ إِنَّهُۥ عَلِيمُۢ بِذَاتِ ٱلصُّدُورِ ﴿١٣﴾ أَلَا
يَعْلَمُ مَنْ خَلَقَ وَهُوَ ٱللَّطِيفُ ٱلْخَبِيرُ ﴿١٤﴾ هُوَ ٱلَّذِى جَعَلَ لَكُمُ
ٱلْأَرْضَ ذَلُولًا فَٱمْشُواْ فِى مَنَاكِبِهَا وَكُلُواْ مِن رِّزْقِهِۦ ۖ وَإِلَيْهِ ٱلنُّشُورُ
﴿١٥﴾ ءَأَمِنتُم مَّن فِى ٱلسَّمَآءِ أَن يَخْسِفَ بِكُمُ ٱلْأَرْضَ فَإِذَا هِىَ
تَمُورُ ﴿١٦﴾ أَمْ أَمِنتُم مَّن فِى ٱلسَّمَآءِ أَن يُرْسِلَ عَلَيْكُمْ حَاصِبًا ۖ
فَسَتَعْلَمُونَ كَيْفَ نَذِيرِ ﴿١٧﴾ وَلَقَدْ كَذَّبَ ٱلَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ فَكَيْفَ
كَانَ نَكِيرِ ﴿١٨﴾ أَوَلَمْ يَرَوْاْ إِلَى ٱلطَّيْرِ فَوْقَهُمْ صَٰٓفَّٰتٍ وَيَقْبِضْنَ ۚ مَا
يُمْسِكُهُنَّ إِلَّا ٱلرَّحْمَٰنُ ۚ إِنَّهُۥ بِكُلِّ شَىْءٍۭ بَصِيرٌ ﴿١٩﴾ أَمَّنْ هَٰذَا ٱلَّذِى
هُوَ جُندٌ لَّكُمْ يَنصُرُكُم مِّن دُونِ ٱلرَّحْمَٰنِ ۚ إِنِ ٱلْكَٰفِرُونَ إِلَّا فِى غُرُورٍ
﴿٢٠﴾ أَمَّنْ هَٰذَا ٱلَّذِى يَرْزُقُكُمْ إِنْ أَمْسَكَ رِزْقَهُۥ ۚ بَل لَّجُّواْ فِى عُتُوٍّ
وَنُفُورٍ ﴿٢١﴾ أَفَمَن يَمْشِى مُكِبًّا عَلَىٰ وَجْهِهِۦٓ أَهْدَىٰٓ أَمَّن يَمْشِى سَوِيًّا
عَلَىٰ صِرَٰطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿٢٢﴾ قُلْ هُوَ ٱلَّذِىٓ أَنشَأَكُمْ وَجَعَلَ لَكُمُ ٱلسَّمْعَ
وَٱلْأَبْصَٰرَ وَٱلْأَفْـِٔدَةَ ۖ قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ ﴿٢٣﴾ قُلْ هُوَ ٱلَّذِى ذَرَأَكُمْ
فِى ٱلْأَرْضِ وَإِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٢٤﴾ وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هَٰذَا ٱلْوَعْدُ إِن كُنتُمْ
صَٰدِقِينَ ﴿٢٥﴾ قُلْ إِنَّمَا ٱلْعِلْمُ عِندَ ٱللَّهِ وَإِنَّمَآ أَنَا۠ نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿٢٦﴾

[illegible] (فَسَتَعْلَمُونَ كَيْفَ نَذِيرِ) [illegible]

18 (فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ) [illegible] عَذَابُ [illegible]؟

19 (أَوَلَمْ يَرَوْا إِلَى الطَّيْرِ فَوْقَهُمْ صَافَّاتٍ) [illegible] (وَيَقْبِضْنَ) [illegible] (مَا يُمْسِكُهُنَّ) [illegible] (إِلَّا الرَّحْمَٰنُ) [illegible] رَحْمَٰنُ [illegible] (إِنَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ بَصِيرٌ) [illegible]

20 (أَمَّنْ هَذَا الَّذِي هُوَ جُندٌ لَّكُمْ يَنصُرُكُم مِّنْ دُونِ الرَّحْمَٰنِ) رَحْمَٰن [illegible] الله [illegible] عَذَابُ [illegible] الله [illegible] عَذَاب [illegible] رَحْمَة [illegible] (إِنِ الْكَافِرُونَ إِلَّا فِي غُرُورٍ) [illegible] (شَيْطَانُ [illegible]) [illegible]

21 (أَمَّنْ هَذَا الَّذِي يَرْزُقُكُمْ إِنْ أَمْسَكَ رِزْقَهُ) الله [illegible]؟ (بَل لَّجُّوا فِي عُتُوٍّ وَنُفُورٍ) [illegible] حَقّ [illegible] عِبْرَة [illegible]

22 (أَفَمَنْ يَمْشِي مُكِبًّا عَلَى وَجْهِهِ أَهْدَى) [illegible]؟ (أَمَّنْ يَمْشِي سَوِيًّا) [illegible] (عَلَى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ) [illegible] الله [illegible] مَنْهَج [illegible] آخِرَة [illegible]

24 (قُلْ هُوَ الَّذِي ذَرَأَكُمْ فِي الْأَرْضِ) [illegible]

26 (قُلْ إِنَّمَا الْعِلْمُ عِنْدَ اللَّهِ) [illegible] قِيَامَة [illegible] عِلْمُ [illegible] الله [illegible] حَضْرَة [illegible] (وَإِنَّمَا أَنَا نَذِيرٌ مُّبِينٌ) [illegible] الله [illegible] قِيَامَة [illegible]

27 (فَلَمَّا رَأَوْهُ زُلْفَةً) [illegible] عَذَابُ [illegible] (سِيئَتْ وُجُوهُ الَّذِينَ كَفَرُوا) [illegible] (وَقِيلَ هَذَا الَّذِي كُنتُم بِهِ تَدَّعُونَ) [illegible]

28 (قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَهْلَكَنِيَ اللَّهُ) [illegible] الله [illegible] قَتْلُ [illegible] (وَمَنْ مَعِيَ) [illegible] (أَوْ رَحِمَنَا) [illegible] رَحْمَةُ [illegible] قَتْلُ [illegible] (فَمَنْ يُجِيرُ الْكَافِرِينَ مِنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ) [illegible] عَذَابُ [illegible] الله [illegible]

30 (قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَصْبَحَ مَاؤُكُمْ غَوْرًا) [illegible] الله [illegible]

فَلَمَّا رَأَوْهُ زُلْفَةً سِيٓـَٔتْ وُجُوهُ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ وَقِيلَ هَٰذَا ٱلَّذِى كُنتُم بِهِۦ تَدَّعُونَ ﴿٢٧﴾ قُلْ أَرَءَيْتُمْ إِنْ أَهْلَكَنِىَ ٱللَّهُ وَمَن مَّعِىَ أَوْ رَحِمَنَا فَمَن يُجِيرُ ٱلْكَٰفِرِينَ مِنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٢٨﴾ قُلْ هُوَ ٱلرَّحْمَٰنُ ءَامَنَّا بِهِۦ وَعَلَيْهِ تَوَكَّلْنَا ۖ فَسَتَعْلَمُونَ مَنْ هُوَ فِى ضَلَٰلٍ مُّبِينٍ ﴿٢٩﴾ قُلْ أَرَءَيْتُمْ إِنْ أَصْبَحَ مَآؤُكُمْ غَوْرًا فَمَن يَأْتِيكُم بِمَآءٍ مَّعِينٍۭ ﴿٣٠﴾

سُورَةُ ٱلْقَلَمِ

ترتيبها ٦٨ آياتها ٥٢

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

نٓ ۚ وَٱلْقَلَمِ وَمَا يَسْطُرُونَ ﴿١﴾ مَآ أَنتَ بِنِعْمَةِ رَبِّكَ بِمَجْنُونٍ ﴿٢﴾ وَإِنَّ لَكَ لَأَجْرًا غَيْرَ مَمْنُونٍ ﴿٣﴾ وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ ﴿٤﴾ فَسَتُبْصِرُ وَيُبْصِرُونَ ﴿٥﴾ بِأَييِّكُمُ ٱلْمَفْتُونُ ﴿٦﴾ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَن ضَلَّ عَن سَبِيلِهِۦ وَهُوَ أَعْلَمُ بِٱلْمُهْتَدِينَ ﴿٧﴾ فَلَا تُطِعِ ٱلْمُكَذِّبِينَ ﴿٨﴾ وَدُّوا۟ لَوْ تُدْهِنُ فَيُدْهِنُونَ ﴿٩﴾ وَلَا تُطِعْ كُلَّ حَلَّافٍ مَّهِينٍ ﴿١٠﴾ هَمَّازٍ مَّشَّآءٍۭ بِنَمِيمٍ ﴿١١﴾ مَّنَّاعٍ لِّلْخَيْرِ مُعْتَدٍ أَثِيمٍ ﴿١٢﴾ عُتُلٍّۭ بَعْدَ ذَٰلِكَ زَنِيمٍ ﴿١٣﴾ أَن كَانَ ذَا مَالٍ وَبَنِينَ ﴿١٤﴾ إِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِ ءَايَٰتُنَا قَالَ أَسَٰطِيرُ ٱلْأَوَّلِينَ ﴿١٥﴾

އަޑިއަށް ހިނދިގެން ހިކިގެންދާނަމަ ފެނެއް ނެތިގެން ތިޔަބައިމީހުން ބޯން ފެނެއް ނުލިބި ދާނަމަ (فَمَنْ يَأْتِيكُمْ بِمَاءٍ مَعِينٍ) ދިޔާ ސާފު ފެނެއް ތިޔަބައިމީހުންނަށް ގެނެސްދޭނީ ކާކުހެއްޔެވެ؟

سُوْرَةُ الْقَلَم

1 (ن) މިއަކުރަކީ އަރަބިބަހުގެ އަކުރުތަކުގެތެރެއިން އަކުރެކެވެ. އޭގެ މުރާދަކީ ކޮބައިކަން ﷲ އަށް މެނުވީ ނޭނގޭނެއެވެ.

(وَالْقَلَمِ) قلم ގެނަމުގައި ﷲ ގެ وَحِي ލިޔުއްވާ قلم ގެ ނަމުގައި ހުވައިކުރައްވައެވެ. އަދި މިތަނުގައި ބުނެވުނު قلَم އަކީ ލިޔުމުގެ ހުރިހާ قلَم ތަކެވެ. (وَمَا يَسْطُرُونَ) އަދި عِلْمُ ގެ ބާބުން قلَم ން ލިޔާ ތަކެތީގެ ނަމުގައި؛

2 (مَا أَنْتَ بِنِعْمَةِ رَبِّكَ بِمَجْنُونٍ) އޭ مُحَمَّدُ ގެފާނެވެ. ކަލޭގެފާނަކީ ﷲ ދެއްވި نِعْمَةُ ގެ ސަބަބުން ކަލޭގެފާނަކީ މޮޔަ މީހެއް ނޫނެވެ. އެ نِعْمَةُ އަކީ ނަބީކަމާއި ރިސާލަތުގެ ދަރަޖައެވެ.

3 (وَإِنَّ لَكَ لَأَجْراً) އަދި ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނަށް ބޮޑެތި ދަރަޖަތަކާއި ثَوَابُ ވެއެވެ. އެއީ ކަލޭގެފާނު އުފުލެއްވި ނަބީކަމުގެ ބުރަ މަސައްކަތުގެ ބަދަލުގައި ދެއްވާ ދަރުމައެވެ. (غَيْرَ مَمْنُونٍ) ކަނޑާ ނުލެވޭ، މުސްތަޤިއްލު، ދާއިމީ ދަރުމައެއް ކަލޭގެފާނަށް ލިބިގެންވެއެވެ.

4 (وَإِنَّكَ لَعَلَى خُلُقٍ عَظِيمٍ) އަދި ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނުވަނީ ބޮޑުވެގެންވާ خُلُقُ ގައެވެ. އެބަހީ ކަލޭގެފާނުވަނީ قُرْآنُ ގައި ﷲ ކަލޭގެފާނަށް އަމުރުކުރެއްވި خُلُقُ ގެ މަތީގައެވެ. صَحِيْحُ ގައި ސާބިތުވެގެން ވެއެވެ. رَسُولُ الله ގެ خُلُقُ ވީ ކިހިނެއްތޯ عَائِشَةُ رَضِيَ الله عَنْها އާއި ސުވާލުކުރެވުނުއިރު އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނުގެ خُلُقُ ވެގެންވީ قُرْآنُ އެވެ.

5 6 (فَسَتُبْصِرُ وَيُبْصِرُونَ*بِأَيِّيكُمُ الْمَفْتُونُ) (އޭ مُحَمَّدُ ގެފާނެވެ. ހަމަ އެކަށީގެންވާ حَقُّ ވެގެންދާ ދުވަހުން ބަލައިލެއްވުމުން ކަލޭގެފާނަށް ވެސް ފެނިވަޑައިގަންނަވާނެއެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނު މޮޔައޭ ބުނި މީހުންނަށް ވެސް ފެނިގެންދާނެއެވެ. އެއީ قِيَامَة ދުވަހުއެވެ. މިއީ مُحَمَّدُ ގެފާނާ ދެކޮޅު ހަދައި ތިބި މީހުންނަށް ރަދުދެއްވުމެއްގެ ގޮތުންނެވެ.

7 (إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيلِه) ހަމަކަށަވަރުން حَقِيْقَةُ ގައި މަގުފުރެދިގެންވާ މީހުން ކަލޭގެފާނުގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ ކޮންމެހެން ދަންނަވައެވެ. އެކަލާނގެ މަގުން ފުރެދިގެންވާ މީހުން ކަލޭގެފާނުގެ رَبُّ ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ. އަދި ހަމައެހެން މަގުފުރެދިގެންވާ މީހުންނަކީ ކާކުކަމާއި، އަދި ދުނިޔޭގެ ހުރިހާ އެއްޗަކަށް وَحِي ވާ آخِرَةُ ގެ އަމުރުތަކާއި ބޭނުންވާ ހުރިހާ ކަމެއް އެނގިވޮޑިގެންވެއެވެ. އަދި އެމީހުންގެ ރަނގަޅާ މަގަށް ނުވަދެ އެމީހުން إِخْتِيَارُ ކުރި ކަމެއް އެނގިވޮޑިގެންވެއެވެ. (وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ) އަދި ދުނިޔެއާއި آخِرَةُ ގެ ބާރުގެތެރޭގައި މަގުސަލާމަތްވެގެން ވާ މީހުން ކާކުކަމާއި ތެދުމަގު ލިބިގެންވާ އެއްޗެއް ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ.

9 (وَدُّوا لَوْ تُدْهِنُ فَيُدْهِنُونَ) އެމީހުން ޝިރުކުވެރިން ކަލޭގެފާނު އެމީހުންނަށް ލުއިކޮށްދެއްވުން އެދެއެވެ. އެހެން އެމީހުންވެސް ކަލޭގެފާނަށް ލުއިކޮށްދިނުމަށެވެ. އެބަހުން ބުނަނީ އެބައިމީހުން ކަލޭގެފާނު އެމީހުންގެ ދީނުގެ ކަމަށް ވެއްޖެނަމައެވެ. އަނެއް ގޮތުން ކަލޭގެފާނުގެ ދީނަށް ވެސް ލުއިކޮށްދެއްވުމަށް ކަލޭގެފާނު ނުލައްވާ އެކަން ދޫކޮށްލުމެވެ.

10 (وَلاَ تُطِعْ كُلَّ حَلاَّفٍ) އަދި ގިނައިން بَاطِلُ ހުވައިކުރާ އެންމެހައި މީހުންނަށް ކަލޭގެފާނު ކިޔަމަން ނުވާށެވެ. ހުވައިކުރުމަކީ ކަންތައް ހިފާނެ ގޮތެއްކަމުގައި ބަލާ (مَهِينٍ) ނިކަމެތި.

11 (هَمَّازٍ مَشَّاءٍ بِنَمِيمٍ) އަދި މީހުންގެ ފުރައްސާރަކުރާ މީހަކަށް ކިޔަމަން ނުވާށެވެ. އަދި މީހުންގެ މެދުގައި ފިތުނަ އުފެއްދުމަށް ނަމީމާ ގެނެސްދޭ މީހަކަށް ވެސް ކިޔަމަން ނުވާށެވެ. އަދި މީހުންގެ ދެމެދުގައި ހަސަދަވެރިކަމާއި ދުޝްމަނުވުން އުފެދޭ ކަހަލަ ވާހަކަ ދައްކާ (މީހުންގެ މެދުގައި ނަމީމާ ގެނެސްދޭ.)

13 (عُتُلٍّ) އަދި ހަރުކަށި، ގޯސް أَخْلاَقُ ގެ ހަރުކަށި فَاحِشُ ބަސް ބުނާ މީހެއް. (بَعْدَ ذَلِكَ زَنِيمٍ) އަދި އެހެންވެސް ބިރުވެރި ކަމެއް ނުވަތަ قَوْمُ އާއި ގުޅިފައިނުވާ : އެބަހީ ބައްޕަ އެނގިފައިނުވާ މީހެކެވެ. އެއީ ހަމައެކަނި قَوْمُ އާއި ގުޅިފައިވާކަމަށް ދަޢުވާކުރާ މީހެކެވެ. قَوْمُ ގެ އެކުވެރިކަމުގައި ބުނެވެއެވެ.

14 (أَنْ كَانَ ذَا مَال وَبَنِينَ) [އިސްރާފު ކުރުވާ މުދަލާއި ދަރިންތަކެއް އޮތުމުން.] ޢަޒާބު ބޮޑު ދިނުމަށް ކާމިޔާބީ ލިބިގެން ހުރި މީހަކު. އަދި ބޮޑާވެގެންވެއެވެ. މީހަކީ އިސްރާފު ކުރާ، ފުއްސައިގެން ﷲ ދެއްވި ގިނަ نِعْمَةُ ގެ

سَنَسِمُهُۥ عَلَى ٱلْخُرْطُومِ ﴿١٦﴾ إِنَّا بَلَوْنَٰهُمْ كَمَا بَلَوْنَآ أَصْحَٰبَ ٱلْجَنَّةِ إِذْ أَقْسَمُوا۟
لَيَصْرِمُنَّهَا مُصْبِحِينَ ﴿١٧﴾ وَلَا يَسْتَثْنُونَ ﴿١٨﴾ فَطَافَ عَلَيْهَا طَآئِفٌ مِّن رَّبِّكَ
وَهُمْ نَآئِمُونَ ﴿١٩﴾ فَأَصْبَحَتْ كَٱلصَّرِيمِ ﴿٢٠﴾ فَتَنَادَوْا۟ مُصْبِحِينَ ﴿٢١﴾ أَنِ
ٱغْدُوا۟ عَلَىٰ حَرْثِكُمْ إِن كُنتُمْ صَٰرِمِينَ ﴿٢٢﴾ فَٱنطَلَقُوا۟ وَهُمْ يَتَخَٰفَتُونَ ﴿٢٣﴾
أَن لَّا يَدْخُلَنَّهَا ٱلْيَوْمَ عَلَيْكُم مِّسْكِينٌ ﴿٢٤﴾ وَغَدَوْا۟ عَلَىٰ حَرْدٍ قَٰدِرِينَ ﴿٢٥﴾ فَلَمَّا
رَأَوْهَا قَالُوٓا۟ إِنَّا لَضَآلُّونَ ﴿٢٦﴾ بَلْ نَحْنُ مَحْرُومُونَ ﴿٢٧﴾ قَالَ أَوْسَطُهُمْ أَلَمْ أَقُل
لَّكُمْ لَوْلَا تُسَبِّحُونَ ﴿٢٨﴾ قَالُوا۟ سُبْحَٰنَ رَبِّنَآ إِنَّا كُنَّا ظَٰلِمِينَ ﴿٢٩﴾ فَأَقْبَلَ
بَعْضُهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ يَتَلَٰوَمُونَ ﴿٣٠﴾ قَالُوا۟ يَٰوَيْلَنَآ إِنَّا كُنَّا طَٰغِينَ ﴿٣١﴾ عَسَىٰ
رَبُّنَآ أَن يُبْدِلَنَا خَيْرًا مِّنْهَآ إِنَّآ إِلَىٰ رَبِّنَا رَٰغِبُونَ ﴿٣٢﴾ كَذَٰلِكَ ٱلْعَذَابُ ۖ وَلَعَذَابُ
ٱلْءَاخِرَةِ أَكْبَرُ ۚ لَوْ كَانُوا۟ يَعْلَمُونَ ﴿٣٣﴾ إِنَّ لِلْمُتَّقِينَ عِندَ رَبِّهِمْ جَنَّٰتِ ٱلنَّعِيمِ
﴿٣٤﴾ أَفَنَجْعَلُ ٱلْمُسْلِمِينَ كَٱلْمُجْرِمِينَ ﴿٣٥﴾ مَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ ﴿٣٦﴾ أَمْ
لَكُمْ كِتَٰبٌ فِيهِ تَدْرُسُونَ ﴿٣٧﴾ إِنَّ لَكُمْ فِيهِ لَمَا تَخَيَّرُونَ ﴿٣٨﴾ أَمْ لَكُمْ أَيْمَٰنٌ
عَلَيْنَا بَٰلِغَةٌ إِلَىٰ يَوْمِ ٱلْقِيَٰمَةِ ۙ إِنَّ لَكُمْ لَمَا تَحْكُمُونَ ﴿٣٩﴾ سَلْهُمْ أَيُّهُم
بِذَٰلِكَ زَعِيمٌ ﴿٤٠﴾ أَمْ لَهُمْ شُرَكَآءُ فَلْيَأْتُوا۟ بِشُرَكَآئِهِمْ إِن كَانُوا۟ صَٰدِقِينَ ﴿٤١﴾
يَوْمَ يُكْشَفُ عَن سَاقٍ وَيُدْعَوْنَ إِلَى ٱلسُّجُودِ فَلَا يَسْتَطِيعُونَ ﴿٤٢﴾

ބޮޑުރުޅިގެ ގޮތުން އޭނާ الله އަށާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާއަށް ކާފަރުވުމުގެ ސަބަބުން އޭނާއަށް ބޭރުގަނޑުވުމުކަމެވެ.

⑯(سَنَسِمُهُ عَلَى الْخُرْطُومِ) ނަލަފާހަރު އޭނާގެ ނޭފަތުމަތީގައި ތިމަންރަސްކަލާނގެ (ކަޅު) ނިޝާނެއް ޖަހާނަމެވެ. އެއީ އޭނާ ނަރަކައަށް ވަނުމުގެކުރިން އޭނާގެ މޫނު އެނގޭނޭ ކަޅުކުރައްވާނެއެވެ. އެއީ އޭނާގެ ނޭފަތުމަތީގައި ނިޝާނެއް ޖަހާފައިވާކަމުގައި ވިސްނާށެވެ. އޭނާއާއި ވަކިވެދާނެއިރަކު އެކީ އެނާ އިގޮތަށްއަޅާލާ ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަނޑައެޅުއްވީމެވެ.

⑰(إِنَّا بَلَوْنَاهُمْ) ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންނަށް —އަބޫ ޖަހުލުގެ ކާފަރުންނަށް— ބިރުވެރިކަމުގެން އެމީހުން إمْتِحَان ކުރެއްވީމެވެ. އެއީ އެމީހުންގެމައްޗަށް رَسُولُ اللّٰه ، دُعَاء ކުރެއްވުމުގެސަބަބުން ބަނޑުހައި ހާލަތަކަށް ވެއްޓުނުމެވެ. (كَمَا بَلَوْنَا أَصْحَابَ الْجَنَّةِ) އެއީ ބަގީޗާގެ އަހުލުވެރިންނަށް ބިރުވެރިކަމާ ޖެހުނުހެންނެވެ. قُرَيْش ވިސްނައިދިނުމަށް އެމީހުންގެ خَبَرُ މިއަރިހަށް ދެނެވެ. ބަގީޗާ ހުރީ ޔަމަނުގެ صَنْعَاء އާއި ދެ فَرْسَخ ގެ ދުރުމިނުގައި. الله ގެ ބޮޑުވެރިކަމުގެ އަދިކުރަމުންދިޔަ ބަގީޗާއެއް ހުރިކަމަށް ވެއެވެ. ދުނިޔަވީ އެމީހުންގެ ބައްޕަ ދުނިޔޭގެ ދުވަހު އެބަގީޗާ ހަލާކުވިއެވެ. ދުނިޔޭގެ ތަރިކައިން އެބަގީޗާގެ ހައްގުތަކުން އަނިޔާވެރިން ފަގީރުންނަށް ދިނުމެވެ. އަޅުގަނޑުމެން الله ގެ ރުހުމަށް بَخِيْلُ ވެއްޖެއެވެ. އަދި އެކަރުން ބަދި ދަރިފުޅުންނަށް ދޫކޮށްލުމަށް ކަނޑައެޅިއެވެ. އަދި ބަގީޗާ ކޮށާލުމުން ހުރިހާ އަދާކުރަނީ އެއްވެސް މިސްކީނަކަށް ނުދިނުމަށް ކަނޑައެޅީއެވެ. އަދި ނިޔަތް ހެޔޮ ނޫން އެދުމެއް އަދި عَزْمُ ކަނޑައެޅިއެވެ. ދެން އެމީހުން ހަލާކުވީ އެމީހުންގެ ބަގީޗާއިން މަހުރޫމް مَحْرُوْمُ ކަމަށްވުމުގެ ދެއްވުމެވެ. ދަންވަރު އެމީހުންގެ ކަނޑައަޅާފައިވާގޮތަށް ދަތުރުކުރި الله އަރުވައިގެން ފަރީރަ ހާލަތެއް ވަރަށް ބޮޑުކޮށްދެއްވި ދެއްވައިފިއެވެ.

(إِذْأَ قْسَمُوا لَيَصْرِمُنَّهَا مُصْبِحِينَ) އެއީ އެމީހުން ފަތިސްނުވަނީ އެބަގީޗާގެ މޭވާ ކަނޑާނޭ ގޮތަށް ހުވާކުރިއެވެ.

⑱(وَلاَ يَسْتَثْنُونَ)އަދި އެމީހުން إِنْ شَاء ءَالله ނުބުނެއެވެ. އެބަހީ إِنْشَاء اللّٰهُ މިހެން އެމީހުން ނުބުނެއެވެ. އެބަހީ اللّٰهُ އިރާދަކުރެއްވިއްޔާ ހިސާބުން ނުބުނެއެވެ. އަދި ބުނެވުނެވެ. މިސްކީނުންނަށް ދެއްކުމަށް އެމީހުންގެ ބައިތަކެއް ދޫކޮށްލުމަށް މިނިވަން އެމީހުންނަށް ދެއްކުމަށް އެމީހުން ވިސްނުނު ނުބަލައެވެ.

⑲(فَطَافَ عَلَيْهَا طَائِفٌ مِنْ رَبِّكَ وَهُمْ نَائِمُونَ) ދެން އެމީހުން ނިދަފައި ހުއްޓާ اللّٰهُ އަރުވާލެއްވި ފިޔަވަޅެއް ޖެހިއްޖެ އެބަގީޗާއަށް ރޭގަނޑު ޖެހިއްޖެ އެބަގީޗާ ހަލާކުކޮށްލާ ހަލާކުކޮށްލިއެވެ.

⑳(فَأَصْبَحَتْ كَالصَّرِيمِ)ފަހެ މުޅި ބަގީޗާ ކަޅުކުލައިގެ ރޭގަނޑު ފަދަ ކުލައަކަށް ވެއްޖެއެވެ. އަދި ކަނޑާލާފައިވާ ދަނޑެއްހެން ހުސްވެގެން ހިއްކިއްޖެއެވެ.

㉑(فَتَنَادَوا مُصْبِحِينَ) ފަހެ ފަތިސްވެގެން އެމީހުން ގޮވައިލިއެވެ. ހެނދުނު ބުނެފިއެވެ.

㉒(أَنِ اغْدُوا عَلَى حَرْثِكُمْ) (ތިޔަބައިމީހުންގެ ދަނޑަށް) ހެނދުނާ ދަނޑަށް ގޮސް މޭވާ ކަނޑަން ކަނޑާނަމަ ދަތުރުކުރާށެވެ.

㉔(أَنْ لاَ يَدْخُلَنَّهَا الْيَوْمَ عَلَيْكُمْ مِسْكِين) (އެގޮތަށް ބުނެފައި މިއަދު މިބަގީޗާއަށް މިސްކީނަކު ނުވަދެވޭތޯ ބަލާށެވެ.)

މިއަދު މިބަގީޗާއަށް އެއްވެސް މިސްކީނަކު ވަދެނުދޭށެވެ. އަދި ކުރީގެ ބައްޕާފަދައިން އެމީހުންނަށް ދެއްކުން ނުދީ އެމީހުން ކުރީގެ ބައްޕައަކީ ފަގީރުންނަށް ހެޔޮލޯބިވެރި ނުވާތީއެވެ.

㉕(وَغَدَوْا عَلَى حَرْدٍ)އަދި އެމީހުން އެމީހުންގެ ބަގީޗާއަށް ދިޔައީ قَوْمُ ގެ މީހުންނަށް ނުދޭ އަދި އެމީހުންނަށް އެއްވެސް ބައެއް ނުދިނުމަށް ނިޔަތްގަނެ ފަސްޓަކަށް ހިތްހަރުކޮށްލާފައެވެ. (قَادِرِينَ) (އެމީހުންގެ ބަގީޗާއަށް) އެމީހުން ކުރިމަތިލާ ގޮސް ދިޔައީއެވެ.

㉖(فَلَمَّا رَأَوْهَا قَالُوا إِنَّا لَضَالُّونَ) ދެން އެމީހުންނަށް އަޅާގަނޑު ފެނުން ހަލާކުވެފައިވާ އަހަރެމެން ގޮސްފިވަނީ ހުސްވެފައިވާ މަގެއްގެ ބަގީޗާއަކަށެވެ. ފަހެ އަހަރެމެންގެ ބަގީޗާ ބިމާ އެއްވަރުވެފައި ހުރީއެވެ. އަދި އެއީ اللّٰهُ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى އެމީހުންގެ ދަރިންނަށް ވަގުން އަދި ދެއްވި ހަލާކު އަދި ބިނާކުރި އެމީހުންނަށް عُقُوْبَة ދެއްވުމެވެ. ހަމަ އެގޮތުން ބޭނުމެވެ. އަދި ބަލާށެވެ.

㉗(بَلْ نَحْنُ مَحْرُومُونَ)[އަދި ހަމައެކަނި އަހަރެމެން މަހުރޫމުވީ مَحْرُومُ ވެގެންނެވެ.] އެބަހީ އަހަރެމެން ހަލާކުވީ ދުނިޔޭގެ ތަކެތިން ދުރުވެގެން اللّٰهُ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى ދޫކޮށްލައްވާ އަހަރެމެންގެ ބަގީޗާގެ ހަލާކުވުމުން އަހަރެމެން مَحْرُومُ ވެއްޖެއެވެ.

㉘(قَالَ أَوْسَطُهُمْ) އެމީހުންގެ ތެރެއިން އެންމެ ބޮޑު ނުވަތަ އެންމެ ހެޔޮ މީހާ ބުނެފިއެވެ. (أَلَمْ أَقُلْ لَكُمْ لَوْلاَ تُسَبِّحُونَ)

(މިސާލުކޮށްދިނުމަށް އުފެއްދެވި حَقُّ ދީނުގައި ކަށަވަރުވުމަށް ހުރި ނަސޭހަތްތެރިކަމުން އެއީ އަސްލުގައި ތިޔަބައިމީހުން ނުކުރި ކަމެކެވެ. އެކަލާނގެ އަށް ދަންނަވާލުމަށް ބޭނުންވާ ކަންތައްތައް ކަމަށްވާ يَقِيْن ވިދާޅުވުން ދަންނަވަމުން އެކަލާނގެއަށް تَسْبِيح ކިޔުމަށް ނަސޭހަތްދިނީއެވެ.

29 (قَالُوا سُبْحَانَ رَبِّنَا إِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ) އެމީހުން ދަންނަވައިފިއެވެ. އަޅުގަނޑުމެންގެ رَبُّ ގެފާނު طَاهِرُ ވަންތަ ކަލާނގެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އަޅުގަނޑުމެން ވީ އަނިޔާވެރިން ކަމުގައެވެ. އެއުރެން ހަމަކަށަވަރުން އަމިއްލަ ނަފްސުތަކަށް حَقُّ ދިނުމުގައި އުނިކުރީއެވެ. ނަސޭހަތްދެއްވި ސަބަބުން އެއުރެން ފާފަކުރިކަން ފާހަގަކުރިއެވެ.

32 (إِنَّا إِلَى رَبِّنَا رَاغِبُونَ) ހަމަކަށަވަރުން އަޅުގަނޑުމެން ވަނީ އެކަލާނގެ عَفُوْء އެދިގެންނެވެ. ބޭނުމަކީ އަޅުގަނޑުމެން ތައުބާވުމެވެ. އެކަލާނގެ ދެއްވުމަށް އެދުނީއެވެ.

33 (كَذَلِكَ الْعَذَابُ) [عَذَابُ އަންނާނީ އެގޮތަށެވެ.] އެބަހީ ދުނިޔޭގައި عَذَابُ ވަނީ އެމީހުންނަށް އެކަލާނގެ ދެއްވި ގޮތަށެވެ. ދުނިޔޭގައި އެކަލާނގެ އަމުރަށް ނުކިޔަމަންތެރިވާ މީހުންނަށް ދެވޭ ގޮތަށެވެ.

(وَلَعَذَابُ الآخِرَةِ أَكْبَرُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ) [އަދި އެއުރެން ދަންނަ ނަމަ آخِرَةُ ގެ عَذَابُ ވަނީ މާބޮޑުވެގެންނެވެ.] އެކަލާނގެ އެކަލާނގެ އަމުރުތަކާ ދެކޮޅު ހަދާ މީހުންނަށް ދެވޭނެއެވެ.

35 (أَفَنَجْعَلُ الْمُسْلِمِينَ كَالْمُجْرِمِينَ) [އެބަހީ މުސްލިމުން ކުށްވެރިންފަދައިން ހަދާނަމުހެއްޔެވެ.] قُرَيْش ންގެ މުޝްރިކުން ބުނަމުން ދިޔައީ ކިޔަމަންތެރިވާ މީހުންނަށް ދެވޭ ހިސާބު ކުށްވެރިންނަށް ލިބޭގޮތަށެވެ. مُحَمَّدُ ގެފާނާއި އެކަލޭގެފާނުގެ ބަސްއަހާ މީހުން ބުނާ ގޮތަށް آخِرَةُ ގައި ދުވަހެއް އައިސްފިނަމަވެސް ތިމަންމެންނަށް ލިބޭނީ އެމީހުންނަށް ވުރެ ރަނގަޅު ކަމެކެވެ. ދެން މިއީ ﷲ ގެ ހަމަހަމަކަމާ ޚިލާފު ކަމެކެވެ. އެއީ ދުނިޔޭގައި އެއުރެންނަށް ދެއްވި ﷲ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى ގެ نِعْمَةُ އެވެ. ތިޔަބައިމީހުންނަށް ވުރެ ދީނަށް ކިޔަމަންތެރިވާ މީހުން ހިތްހަމަޖެހުމާއި އެކު ހުންނާނީ ދެންނެއްގެ ބަދަލުގައި ކަލޭމެންގެ ހިތުން ފިލައިގެން ޤާއިމު ވެގެން ދިޔަ ހަމައެކަނި ހިތްވަރަކީ ވެސް ހަމަ ތިމާގެ عَدْلُ ވެރިކަމާ ޚިލާފުގޮތަކަށް ހުކުމްކުރުމެވެ.

36 (مَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ) ތިޔަބައިމީހުން ހުކުމް ކުރަނީ حُكم ކިހިނެއްތޯ؟ ތިޔަބައިމީހުން މިއީ ހަމަ ކުރަންވީ ގޮތެއްހެއްޔެވެ؟ ކަލޭމެން ބޭނުންވާ ގޮތަކަށް ތިޔަ ދެކެނީ ކީއްވެތޯއެވެ.

37 (أَمْ لَكُمْ كِتَابٌ فِيهِ تَدْرُسُونَ) [ނުވަތަ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ތިޔަ ކިޔަވާ ފޮތެއް އޮތްހެއްޔެވެ؟] އެބަހީ ތިޔަބައިމީހުން ދަސްކުރަމުންދާ ފޮތެއް އޮތްހެއްޔެވެ؟ އެފޮތުގައި ތިޔަބައިމީހުންނަށް ބޭނުން ގޮތެއް ހުރިހެއްޔެވެ؟

38 (إِنَّ لَكُمْ فِيهِ لَمَا تَخَيَّرُونَ) އަދި آخِرَةُ ގައި ތިޔަބައިމީހުންނަށް إِخْتِيَارُ ކުރާ ކަމެއް ލިބޭނެކަމަށް އެފޮތުގައި ވަނީހެއްޔެވެ؟

39 (أَمْ لَكُمْ أَيْمَانٌ عَلَيْنَا بَالِغَةٌ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ إِنَّ لَكُمْ لَمَا تَحْكُمُونَ) ނުވަތަ اللهُ ގެ حَضْرَةُ ގައި އެކަލާނގެ ތިޔަބައިމީހުންނާ ހަވާލުކުރެއްވި އެކަލާނގެ ތިޔަބައިމީހުންނާ عَهْدُ އެއް ކަމަށްވާ ދެއްވައިފައިވާ ހުވައެއްހެއްޔެވެ؟ އަދި އެ عَهْدُ އަކީ قِيَامَةُ ދުވަހާ ހަމައަށް ދެމިހުންނަ ކަމެއްހެއްޔެވެ؟ ތިޔަބައިމީހުން ކުރާ ކޮންމެ حُكم އެއް ހަމަ ހުރިކަމުގައި ވުމަށެވެ.

40 (سَلْهُمْ أَيُّهُمْ بِذَلِكَ زَعِيمٌ) [އޭ مُحَمَّدُ ގެފާނެވެ.] އެކަލޭގެފާނު ބުނެދެއްވާށެވެ. ކަލޭމެންގެ ތެރެއިން ކޮންމީހެއްތޯ ބަލާށެވެ.

41 (أَمْ لَهُمْ شُرَكَاءُ فَلْيَأْتُوا بِشُرَكَائِهِمْ إِنْ كَانُوا صَادِقِينَ) ނުވަތަ (މުޝްރިކުންނަކީ އަދި ބަރާބަރު އެއުރެން ބުނާ آخِرَةُ ދުވަހުން اللهُ ގެ حَضْرَةُ ގައި ޝަފާޢަތްތެރިވާނޭ (ބައިވެރިން) ޝަރީކުންތައް ހުރި ހެއްޔެވެ. އެބަހީ ހަމަކަށަވަރުން އެއުރެންގެ ވާހަކަ ތެދު ނަމަ އެ ޝަރީކުންތައް ގެނެސްދޭށެވެ. އެއުރެންނަށް ދުވަހުގެ ބަޔަކާއި އެއްވެސް ކަމެއްވެސް ނުކުރެވޭނެއެވެ.

42 (يَوْمَ يُكْشَفُ عَنْ سَاقٍ) [ކަކުލުގެ ބިންގަލު ފާޅުކުރެއްވޭނެ ދުވަހު] ؛ أَبُو سَعِيْد ގެ ރިވާޔަތުގައި ހުރި ކަމެއް ހަމަ البُخَارِى އެވެ. އަދި އަހަރެން ނަބިއްޔާގެ ބަސްފުޅުން އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُولُ الله ވިދާޅުވީ އަހަރެން އަޑުއެހީމެވެ. އަޅުގަނޑުގެ رَبُّ އެކަލާނގެ ކަކުލުގެ ބިންގަލު ފާޅުކުރައްވާނެއެވެ. ދެން ކޮންމެ މުއުމިނަކު ފިރިހެނުންނާއި އަންހެނުން މުއުމިނުން އެކަލާނގެއަށް سَجِدَة ކުރާނެއެވެ. ދެން ދުނިޔޭގައި ދައްކާލުމަށް ދައްކަމުންދިޔަ މީހުން سَجِدَة ކުރުމަށް ދާނެއެވެ. އަދި އެމީހުންގެ ކަކުލުގެ ހުރަސް ތަށިހެން ވެގެންދާނެއެވެ. سَجِدَة ކުރުމަށް ނުކުޅެދި ދާނެއެވެ. سَجِدَة ނުކުރެވޭނެއެވެ. (وَيُدْعَوْنَ إِلَى السُّجُودِ فَلاَ يَسْتَطِيعُونَ) [އެބަހީ سَجِدَة ކުރުމަށް އެއުރެންނަށް ގޮވޭނެއެވެ.] އެންމެހައި خَلْقُ ތަކުން އެއުރެންނަކީ އެކަލާނގެ ކުރިމަތީގައި ދުނިޔޭގައި ހަނދާންކުރި ﷲ އަށް ސުޖޫދު سَجِدَة ނުކުރާ އެއުރެންނަށް ކުރާ ވަރެއްވެސް ނެތެވެ. ދެން ކުރުން އަދި އެއުރެންގެ ބަޔަކު ސާބިތުވެ ހުރެ ނުކުޅެދޭނެ ވާހަކައެވެ. سَجِدَة ކުރުމުގެ ފުރުޞަތު ދުނިޔޭގައި ދެވުނެވެ. އެއުރެން ﷲ އަށް ސާބިތުވާ ގޮތުގައި ނުކުރިއެވެ. އަދި އެއުރެން ކުރާކަމުގައި سَجِدَة ނުކުރިއެވެ.

43 (تَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ) އެއުރެން ނިކަމެތިކަމާއި ދެރަކަން އެއުރެންނަށް ގަދަވެގެން ދާނެއެވެ. (وَقَدْ كَانُوا يُدْعَوْنَ إِلَى السُّجُودِ) އެއުރެން ދުނިޔޭގައި ސަލާމަތުގައި ހުރިއިރު سَجِدَة ކުރުމަށް އެއުރެންނަށް ގޮވާލެވުނެވެ. (وَهُمْ سَالِمُونَ) އަދި އެއުރެން ބަލިމަޑުކަމެއް ނެތި ސަލާމަތުގައި ތިބިކަމުގައި ވިޔަސް ކުރުމަށް ސަލާމަތުގައި ތިބިއިރު ހަމަ ސަލާމަތުގައި އެވެ. إِبْرَاهِيْمُ التَّيْمِي ވިދާޅުވިއެވެ. ބަންގި ގޮވާ قَمَت ދުވަސްވެ. ނަމާދު އެއުރެން ޖަމާޢަތުގައި ދަތުރުނުކުރެއެވެ.

44 (فَذَرْنِي وَمَنْ يُكَذِّبُ بِهَذَا الْحَدِيثِ) [މިއަށް ދޮގުކުރާ ކަލޭގެ ނޭދެވޭ ގޮތުން ދޫކޮށްލާށެވެ.] އެއުރެން ދޫކޮށްލާތީ މުޝްރިކުންގެ އެކަމުގެ ބިރުވެރިކަން އެކަލާނގެއަށް ދޫކޮށްލާށެވެ. ކަލޭގެފާނުގެ ހިތްފުޅު مَشْغُوْل ނުކުރައްވާށެވެ. އަނބުރާ ކަލޭގެފާނު މުޝްރިކުންގެ ކަލޭގެފާނުގެ ވާހަކަ ފުދިގެން ކުރާށެވެ. ފަހަރު އާޔަތްތަކާއި ގުރުއާނު ކިޔާގޮތް قُرْآنُ އެވެ. (سَنَسْتَدْرِجُهُمْ مِنْ حَيْثُ لاَ يَعْلَمُونَ) [އެއުރެންނަށް ނޭނގޭ ގޮތުން މުޝްރިކުންގެ އެއުރެންނަށް ކުރިމަތިވާ ދަރަޖަ ދަރަޖައިން ހިފައިގެނެވެ.] އެބަހީ އެއުރެންނަށް އެކަމަށް ހެއްލުވައިގެނެވެ. ނަހަނދާނީ ކުރީގެ ހިތްހަމަޖެހިލައިގެން ދަރަޖައިން ދަރަޖައަށް ހިފައިގެން عَذَابُ ގެ ތެރެއަށް ނުލައި ދަނީ މުޝްރިކުންނާއި އެއުރެންނާ ވެއްދުމަށްހެދުމެވެ. އެއީ إِسْتِدْرَاجُ ން ހިފައިގަތުމެވެ. އެއުރެންނަށް ހަމަ نِعْمَةُ ދެއްވުން ކުރުމެވެ. އެގޮ ފަހަރުގައި އެއުރެން ނުވިސްނާތީއެވެ. ފިރުނދުވެރިވުން ކަމާއި އެއުރެން ނުބަލާށެވެ.

45 (وَأُمْلِي لَهُمْ) މުޝްރިކުންގެ އެއުރެންނަށް ފުރުޞަތު

ދެއްވާނެއެވެ. އެއީ އަލްޤުރްއާނަށް ދޮގުހަދާ މީހުންނާމެދު ވާނެ ގޮތެވެ. (إِنَّ كَيْدِي مَتِينٌ) ގެ މާނައަކީ عَذَابُ އެއީ އަހުރެންގެ ހަރުދަނާ ވަރުގަދަ ކަމެއް ކަމުގައިވާ ގޮތެވެ. ކާފިރުންގެ މައްޗަށް އަހުރެން ރޭވުމުން ހިނގާނެ ކަންތައް ހައްޤުވެއެވެ.

㊻ (أَمْ تَسْأَلُهُمْ أَجراً) [ކަލޭގެފާނުން އެމީހުންގެކިބައިން އުޖޫރައެއް އެދިވަޑައިގަންނަވަނީއެވެ.] އެބަހީ الله އަށް އީމާންވުމަށް ގޮވާލެއްވުމުގެ ބަދަލުގައި އެމީހުންގެ ކިބައިން އުޖޫރައެއް އެދިވަޑައިގަންނަވަނީއެވެ. (فَهُمْ مِنْ مَغْرَمٍ مُثْقَلُونَ) ފަހެ، އެ ދަރަނީގެ ސަބަބުން އެމީހުން ބުރަވެގެންވާ ބައެއްކަމުގައިވަނީއެވެ. އެބަހީ އެމީހުންގެ ކިބައިން ދަރަންޏެއް ބޭނުންވެގެން އީމާންވުމުން ބަރުވެގެންވަނީތޯއެވެ؟ އެހެންނޫނެވެ. ސަބަބަކާނުލައި އެމީހުން ކަލޭގެފާނަށް އިންކާރުކުރަނީއެވެ.

㊼ (أَمْ عِنْدَهُمُ الْغَيْبُ فَهُمْ يَكْتُبُونَ) ނުވަތަ އެމީހުންގެ ގާތުގައި حُجَّة އެއް ހުރީތޯއެވެ. ކަލޭގެފާނު ދައުވަތުދެއްވާ ކަންކަމަށް ދެކޮޅުހަދާ ގޮތުގައި غَيْبُ ގެ عِلْمُ އެމީހުންގެ ގާތުގައި ވަނީތޯއެވެ. އަދި އެމީހުން އެއަށް ބަލައި ލިޔަނީތޯއެވެ. އެހެން ކަމެއް އެމީހުންގެ ގާތުގައި ނުވެއެވެ.

㊽ (وَلاَ تَكُنْ كَصَاحِبِ الْحُوتِ) [އަދި ކަލޭގެފާނު މަހުގެ ވެރިޔާ ފަދައިން ނުވާށެވެ.] އެބަހީ يُونُس عَلَيْهِ السَّلَام އެވެ. ކަލޭގެފާނު ހިތްވަރާއި ކެތްތެރިކަމާ އެކު އެކަލޭގެފާނު ފަދައިން ނުވާށެވެ. (إِذْ نَادَى) އެކަލޭގެފާނު دُعَاء ދެންނެވި ހިނދުއެވެ. މިއީ اللهُ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى އެކަލާނގެ ނަބިއްޔާ مُحَمَّدُ ގެފާނަށް ކެތްތެރިވުމަށް އަމުރުކުރައްވައި ވަޙީކުރެއްވި އާޔަތެކެވެ. އަދި މަހުބަނޑުގައި އެކަލޭގެފާނު ވަޑައިގެންނެވި ގޮތް މި ސޫރަތުގައި ބަޔާންކުރެވިފައިވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނުގެ ވާހަކަ الأَنبيَا سُورَة ގައްޔާއި يُونُس سُورَة ގައްޔާއި والصَّافات سُورَة ގައި އެބަހުރެއެވެ. އެކަލޭގެފާނުގެ دُعَاء އަކީ لاَ إِلَهَ إِلاَّ أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنتُ مِنَ الظَّالِمِينَ މެވެ. (وَهُوَ مَكْظُومٌ) އެކަލޭގެފާނު ހިތާމައިން ފުރިފައިވާ ޙާލުގައެވެ. ބަޔަކު ބުނެއެވެ: އެކަލޭގެފާނު ރުޅިވެރިކަމުން ފުރިފައި ބަނޑުގައި ހުއްޓެވެ.

㊾ (لَوْلاَ أَنْ تَدَارَكَهُ نِعْمَةٌ مِنْ رَبِّه) [އެކަލޭގެފާނުގެ ރައްބުގެ نِعْمَةُ އަކުން خَاصَّ ގޮތެއްގައި حَضْرَةُ އެކަލާނގެ ފަރާތުން އެކަލޭގެފާނަށް ނުލިބިއްޖެނަމަ،] އެބަހީ މާތްކަލާނގެ تَوْفِيقُ ލިބިވަޑައިނުގަތްނަމަ، (لَنُبِذَ بِالْعَرَاءِ) ހަމަކަށަވަރުން ގަސްގަހަކާނުލާ ހުސްބިމަކަށް އެކަލޭގެފާނު އެއްލާލެވުނީހެވެ. (وَهُوَ مَذْمُومٌ) އެކަލޭގެފާނުގެ ކުށެއް ފާޅުވެގެން ހުރިހާލުއެވެ. އެހެނަސް މާތްކަލާނގެ އެކަލޭގެފާނަށް رَحْمَةُ ލައްވައި ކުށް ފުއްސަވައިދެއްވިއެވެ.

㊿ (فَاجْتَبَاهُ رَبُّهُ) ފަހެ، އެކަލޭގެފާނުގެ رَبُّ އެކަލޭގެފާނު خَاصَّ ކުރައްވައި ނަބީ ކަމަށް إِخْتِيَارُ ކުރެއްވިއެވެ. (فَجَعَلَهُ مِنَ الصَّالِحِينَ) [އަދި އެކަލޭގެފާނު صالِح ބޭކަލުންގެ ތެރެއިން ލެއްވިއެވެ.] ފަހެ، އެކަލޭގެފާނުގެ ޤައުމުގެ މީހުން އީމާންވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނުގެ ޤައުމުގެ މީހުންނަށް شَفَاعَة ކުރެއްވުމުގެ ހައްޤު ދެއްވިއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު ނަބިއްޔަކަށް ބަޑުއޮތްތަނުން ފޮނުއްވިއެވެ.

خَـٰشِعَةً أَبۡصَـٰرُهُمۡ تَرۡهَقُهُمۡ ذِلَّةٌۖ وَقَدۡ كَانُواْ يُدۡعَوۡنَ إِلَى ٱلسُّجُودِ وَهُمۡ سَـٰلِمُونَ
(٤٣) فَذَرۡنِي وَمَن يُكَذِّبُ بِهَـٰذَا ٱلۡحَدِيثِۖ سَنَسۡتَدۡرِجُهُم مِّنۡ حَيۡثُ
لَا يَعۡلَمُونَ (٤٤) وَأُمۡلِي لَهُمۡۚ إِنَّ كَيۡدِي مَتِينٌ (٤٥) أَمۡ تَسۡـَٔلُهُمۡ أَجۡرًا فَهُم
مِّن مَّغۡرَمٖ مُّثۡقَلُونَ (٤٦) أَمۡ عِندَهُمُ ٱلۡغَيۡبُ فَهُمۡ يَكۡتُبُونَ (٤٧) فَٱصۡبِرۡ
لِحُكۡمِ رَبِّكَ وَلَا تَكُن كَصَاحِبِ ٱلۡحُوتِ إِذۡ نَادَىٰ وَهُوَ مَكۡظُومٞ (٤٨) لَّوۡلَآ
أَن تَدَٰرَكَهُۥ نِعۡمَةٞ مِّن رَّبِّهِۦ لَنُبِذَ بِٱلۡعَرَآءِ وَهُوَ مَذۡمُومٞ (٤٩) فَٱجۡتَبَٰهُ رَبُّهُۥ
فَجَعَلَهُۥ مِنَ ٱلصَّـٰلِحِينَ (٥٠) وَإِن يَكَادُ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ لَيُزۡلِقُونَكَ بِأَبۡصَـٰرِهِمۡ
لَمَّا سَمِعُواْ ٱلذِّكۡرَ وَيَقُولُونَ إِنَّهُۥ لَمَجۡنُونٞ (٥١) وَمَا هُوَ إِلَّا ذِكۡرٞ لِّلۡعَـٰلَمِينَ (٥٢)

ترتيبها ٦٩

سُورَةُ الحَاقَّةِ

آياتها ٥٢

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

ٱلۡحَآقَّةُ (١) مَا ٱلۡحَآقَّةُ (٢) وَمَآ أَدۡرَىٰكَ مَا ٱلۡحَآقَّةُ (٣) كَذَّبَتۡ ثَمُودُ
وَعَادُۢ بِٱلۡقَارِعَةِ (٤) فَأَمَّا ثَمُودُ فَأُهۡلِكُواْ بِٱلطَّاغِيَةِ (٥) وَأَمَّا
عَادٞ فَأُهۡلِكُواْ بِرِيحٖ صَرۡصَرٍ عَاتِيَةٖ (٦) سَخَّرَهَا عَلَيۡهِمۡ
سَبۡعَ لَيَالٖ وَثَمَٰنِيَةَ أَيَّامٍ حُسُومٗا فَتَرَى ٱلۡقَوۡمَ فِيهَا صَرۡعَىٰ
كَأَنَّهُمۡ أَعۡجَازُ نَخۡلٍ خَاوِيَةٖ (٧) فَهَلۡ تَرَىٰ لَهُم مِّنۢ بَاقِيَةٖ (٨)

މިހެންވުމަށްފަހު އެކަލާނގެ އެކަލޭގެފާނު ބަނޑުން ނެރުއްވައި ގޮނޑުދޮށަށް އެއްލުއްވިއެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު އެ ޤައުމަށް އަނބުރާ ފޮނުއްވައި އެމީހުން އީމާންވިއެވެ.

(51) (وَإِنْ يَكَادُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَيُزْلِقُونَكَ بِأَبْصَارِهِمْ) ކަލޭގެފާނުން قُرْآن ކިޔަވާ ވަޑައިގަންނަވާއިރު ކާފިރުން ކަލޭގެފާނަށް ރުޅިވެރިކަމާއެކު ބަލާލާ ގޮތުން އެމީހުންގެ ލޯތަކުގެ ބާރުން ކަލޭގެފާނުން ފައިތެރިކޮށްލާފަދަ ވަރަށް ބަލައެވެ.

سُوْرَةُ الحَاقَّة

① (الْحَاقَّةُ) އެއީ قِيَامَة ދުވަހެވެ. އެއީ ހަމަހަމަ ކަމެއް حَقِيقَة ގޮތުގައި ވާނެ ދުވަހެވެ.

④ (كَذَّبَتْ ثَمُودُ وَعَادٌ بِالْقَارِعَةِ) [ثَمُودُ ބަޔަކާއި ދެން ހުރި عَاد ބަޔަކު ދުވަސް قِيَامَة ދުވަހަށް ދޮގުކުރިއެވެ.] މިދުވަހަށް قَارِعَة އޭ ކިޔަނީ ހިތްތައް ބިރުގަންނަވާ ކަމެއް ހިނގާތީއެވެ.

⑤ (فَأَمَّا ثَمُودُ فَأُهْلِكُوا بِالطَّاغِيَةِ) ثَمُودُ ބަޔަކީ ދުވަސް ދިޔަ ބައެކެވެ. އެއީ صَالِحُ ގެފާނުގެ قَوْمُ ގެ މީހުންނެވެ. އެމީހުން ހަލާކު ކުރެއްވީ ވަރަށް ބޮޑު طاغِيَة އަކުންނެވެ. އެއީ ހަޑި ގަދަ އަޑަކާއި ބިންހެލުމެކެވެ.

⑥ (وَأَمَّا عَادٌ فَأُهْلِكُوا بِرِيحٍ صَرْصَرٍ) އަދި عَاد ބަޔަކީ ދުވަސް ދިޔަ ބައެކެވެ. އެއީ هُودُ ގެފާނުގެ قَوْمُ ގެ މީހުންނެވެ. އެމީހުން ހަލާކުކުރެއްވީ ވަރުގަދަ ފިނި ވައިރޯޅިއަކުންނެވެ.

⑦ (سَخَّرَهَاعَلَيْهِمْ سَبْعَ لَيَال وَثَمَانِيَةَ أَيَّامٍ) އެމީހުންގެ މައްޗަށް ހަތް ރެއާއި އަށް ދުވަހު ފޮނުއްވިއެވެ. މިދުވަސް

وَجَآءَ فِرۡعَوۡنُ وَمَن قَبۡلَهُۥ وَٱلۡمُؤۡتَفِكَٰتُ بِٱلۡخَاطِئَةِ (٩) فَعَصَوۡاْ رَسُولَ
رَبِّهِمۡ فَأَخَذَهُمۡ أَخۡذَةٗ رَّابِيَةً (١٠) إِنَّا لَمَّا طَغَا ٱلۡمَآءُ حَمَلۡنَٰكُمۡ فِي ٱلۡجَارِيَةِ
(١١) لِنَجۡعَلَهَا لَكُمۡ تَذۡكِرَةٗ وَتَعِيَهَآ أُذُنٞ وَٰعِيَةٞ (١٢) فَإِذَا نُفِخَ فِي ٱلصُّورِ
نَفۡخَةٞ وَٰحِدَةٞ (١٣) وَحُمِلَتِ ٱلۡأَرۡضُ وَٱلۡجِبَالُ فَدُكَّتَا دَكَّةٗ وَٰحِدَةٗ (١٤)
فَيَوۡمَئِذٖ وَقَعَتِ ٱلۡوَاقِعَةُ (١٥) وَٱنشَقَّتِ ٱلسَّمَآءُ فَهِيَ يَوۡمَئِذٖ وَاهِيَةٞ
(١٦) وَٱلۡمَلَكُ عَلَىٰٓ أَرۡجَآئِهَاۚ وَيَحۡمِلُ عَرۡشَ رَبِّكَ فَوۡقَهُمۡ يَوۡمَئِذٖ ثَمَٰنِيَةٞ
(١٧) يَوۡمَئِذٖ تُعۡرَضُونَ لَا تَخۡفَىٰ مِنكُمۡ خَافِيَةٞ (١٨) فَأَمَّا مَنۡ أُوتِيَ
كِتَٰبَهُۥ بِيَمِينِهِۦ فَيَقُولُ هَآؤُمُ ٱقۡرَءُواْ كِتَٰبِيَهۡ (١٩) إِنِّي ظَنَنتُ أَنِّي مُلَٰقٍ
حِسَابِيَهۡ (٢٠) فَهُوَ فِي عِيشَةٖ رَّاضِيَةٖ (٢١) فِي جَنَّةٍ عَالِيَةٖ (٢٢)
قُطُوفُهَا دَانِيَةٞ (٢٣) كُلُواْ وَٱشۡرَبُواْ هَنِيٓـَٔۢا بِمَآ أَسۡلَفۡتُمۡ فِي ٱلۡأَيَّامِ
ٱلۡخَالِيَةِ (٢٤) وَأَمَّا مَنۡ أُوتِيَ كِتَٰبَهُۥ بِشِمَالِهِۦ فَيَقُولُ يَٰلَيۡتَنِي لَمۡ أُوتَ كِتَٰبِيَهۡ
(٢٥) وَلَمۡ أَدۡرِ مَا حِسَابِيَهۡ (٢٦) يَٰلَيۡتَهَا كَانَتِ ٱلۡقَاضِيَةَ (٢٧) مَآ أَغۡنَىٰ
عَنِّي مَالِيَهۡۜ (٢٨) هَلَكَ عَنِّي سُلۡطَٰنِيَهۡ (٢٩) خُذُوهُ فَغُلُّوهُ (٣٠) ثُمَّ ٱلۡجَحِيمَ
صَلُّوهُ (٣١) ثُمَّ فِي سِلۡسِلَةٖ ذَرۡعُهَا سَبۡعُونَ ذِرَاعٗا فَٱسۡلُكُوهُ (٣٢) إِنَّهُۥ
كَانَ لَا يُؤۡمِنُ بِٱللَّهِ ٱلۡعَظِيمِ (٣٣) وَلَا يَحُضُّ عَلَىٰ طَعَامِ ٱلۡمِسۡكِينِ (٣٤)

މުއްދަތުގެތެރޭގައި މުޅިން ކަނޑައެޅިގެންނެވެ. އެވައި ހުއްޓުމެއްނެތި ޖެހިއެވެ. އެމީހުން ހަލާކުވެގެންދިޔައީ ކުރި ހަލާކުން ތެއެވެ. (حُسُوماً) އެމީހުން ހަލާކުކުރެއްވުމަށް ކަނޑައެޅިގެން ހިފެހެއްޓެވިއެވެ. (فَتَرَى الْقَوْمَ فِيهَا) ފަހެ އެ قَوْمُ ގެމީހުން އެމީހުންގެ ގެތެރެތަކުގައި ވަށާލާފައިވާ ބިމުގައި ވެއްޓިފައިވާ (صَرْعَى) މަރުވެގެން ބޮޑުވެފައިވާ ހާލުގައި ފެނިގެންދާނެއެވެ. (كَأَنَّهُمْ أَعْجَازُ نَخْلٍ خَاوِيَةٍ) އެމީހުން ވަނީ ހަމަ ބޮޑު ފުރޮޅުވެފައިވާ ކަރުހިއްކެވުނު ކަށިމަސް ގަސްތަކެއް ފަދައިންނެވެ.

⑧ (فَهَلْ تَرَى لَهُمْ مِنْ بَاقِيَةٍ) ފަހެ އެމީހުން ކިބައިން އެއްވެސް ބާކީވެފައިވާ މީހަކު ތިބާއަށް ފެނޭތޯއެވެ؟ އެބަހީ އެމީހުންގެ ތެރެއިން އެކަކުވެސް ދިރިހުރި މީހަކު ނެތެވެ.

⑨ (وَجَاءَ فِرْعَوْنُ وَمَنْ قَبْلَهُ) އަދި އޭނާގެ قَوْمُ ތިމާގެ ކުރީގައިވީ فِرْعَوْنُ އާއި އެހެން ކުރީގެމީހުން އައެވެ. (وَالْمُؤْتَفِكَاتُ) އަދި لُوطُ ގެފާނުގެ قَوْمُ (بِالْخَاطِئَةِ) ނުބައި عَمَلُ ތަކާއިގެން. އެބަހީ ޝިރުކު ކުފުރުގެ އިތުރަށް އަސްފާޑާއި ނުބައިކަންތައް ކުރެއްވިއެވެ.

⑩ (فَأَخَذَهُمْ أَخْذَةً رَابِيَةً) ފަހެ ވަރުގަދަ ގޮތުގައިވާ ހިފުމަކުން އެމީހުން ހިފެހެއްޓެވިއެވެ. އެއީ އެހެން ހުރިހާ ހިފުމަކަށްވުރެ ބޮޑުވެގެންވާ ހިފުމަކުން ހިފެހެއްޓެވުމެވެ.

⑪ (إِنَّا لَمَّا طَغَى الْمَاءُ) ހަމަކަށަވަރުން ފެން ހައްދު ފަހަނައަޅައި މައްޗަށް އެރިހިނދު (حَمَلْنَاكُمْ فِي الْجَارِيَةِ) [ތިޔަބައިމީހުން ދުއްވާ ނައުގައި އަހުރެމެން އުފުއްލެވީމެވެ.] އެބަހީ ކަލޭމެންގެ ކާބަފައިންގެ ކަލޭމެން ދުއްވާ ނައުގައި އުފުއްލެވީމެވެ. جَارِيَة އަކީ نُوْحُ ގެފާނުގެ ނައުމެވެ. އެދުވަސްވަރު އެއީ طُوْفَانُ ގެ ފެނުން ސަލާމަތްވުމަށް ދުއްވި ނައުމެވެ.

⑫ (لِنَجْعَلَهَا لَكُمْ) އެ مُحَمَّدُ ގެފާނުގެ أُمَّةُ ގެމީހުނެވެ. نُوْحُ ގެފާނުގެ قَوْمُ ގެމީހުން ހަލާކުވި ވާހަކަ ކަލޭމެންނަށް މިސާލަކަށް ހަދާނެ ބައެއް ނިޝާނަކަށްވުމަށްޓަކައި (تَذْكِرَةً) ހަނދާންކޮށް وَعْظُ نَصِيْحَةُ ލިބޭނޭ ގޮތަކަށެވެ. އަދި اللّٰهُ ގެ ވަޢުދުތަކާއި ހަނދާނާއި އެންގެވުމާއި ވިސްނާލުމަށާއި ކިޔަމަންތެރިވުމަށް ބޭނުން. (وَتَعِيَهَا أُذُنٌ وَاعِيَةٌ) އަދި ހަނދާންކޮށްދޭ ކަންފަތަކުން ހަނދާންކުރުމަށްޓަކައެވެ. އެބަހީ ހަނދާން ކުރާނެ ކަންފަތެއް އައިއްސަ ހަނދާންކޮށްދޭ ގޮތަކަށެވެ.

⑭ (فَدُكَّتَا دَكَّةً وَاحِدَةً) (ބިމާއި ފަރުބަދަތައް)ތަޅާލެވި ފުނޑުފުނޑުވެގެން ދާނެއެވެ.

⑮ (فَيَوْمَئِذٍ وَقَعَتِ الْوَاقِعَةُ) ފަހެ އެދުވަހުން قِيَامَةُ قَائِمُ ވާނެއެވެ.

⑯ (وَانْشَقَّتِ السَّمَاءُ فَهِيَ يَوْمَئِذٍ وَاهِيَةٌ) (އުޑުތަކުގެ އުނދަގޫތައް ފަޅައިގެން ދާނެއެވެ) އަދި އެދުވަހު އުޑު ބަލިކަށިވެ ފުރޮޅިގެން ވަގުތަށް ދާނެއެވެ. ވަރުބަލިވެ ހުއްޓާނެއެވެ. ضَعِيْفُ ވާނެއެވެ.

⑰ (وَالْمَلَكُ عَلَى أَرْجَائِهَا) އަދި مَلاَئِكَةُ ބޭކަލުން އޭގެ ވަށައިގެންވާ ކަނޑުތަކުގައި ތިއްބަވާނެއެވެ. އަދި ބާކީގެ ފާނުގެ رَبُّ ގެ އަރުހަ ކުރިމަތިން ނިކުންނަވާނެއެވެ. ކަން އޮތްގޮތް ބުނެދިން ބަޔަކުގެ ބައްލަވައިގަތުމަށް ފެނިވަޑައިގަންނަވާނެއެވެ. (وَيَحْمِلُ عَرْشَ رَبِّكَ فَوْقَهُمْ يَوْمَئِذٍ ثَمَانِيَةٌ) އެދުވަހުން ކަލޭގެފާނުގެ رَبُّ ގެ عَرْشُ ފުރާ އުފުއްލަވާނީ އަށް ބޭކަލެކެވެ. އެބަހީ ފޮނުވެވި مَلاَئِكَةُ ބޭކަލުންނެވެ.

⑱ (يَوْمَئِذٍ تُعْرَضُونَ) އެދުވަހުން ހިސާބަށް ބަލާ ކޮށްލުމަށްޓަކައި އެކުވެރިން اللّٰهُ ގެ حَضْرَةُ އަށް ހުށަހަޅުއްވާނެއެވެ. (لَا تَخْفَى مِنْكُمْ خَافِيَةٌ) އެދުވަހުން ކަލޭމެންގެ ސިއްރެއް އެއްވެސް އެއްޗެއް ވަންހަނާވެގެން ނުވާނެއެވެ.

⑲ (فَيَقُولُ هَاؤُمُ) ފަހެ އޭނާ ބުނާނެއެވެ. ކަލޭމެން އައިސް ކިޔާށެވެ. (اقْرَءُوا كِتَابِيَهْ) ކަލޭމެން އަހަރެންގެ ފޮތް ކިޔައިބަލާށެވެ. (އަހަރެންގެ إِعْتِقَادُ އާއި صَالِحُ عَمَلُ ގެ ސަބަބުން އަހަރެން ކާމިޔާބުވީމެވެ.)

⑳ (إِنِّي ظَنَنْتُ أَنِّي مُلاَقٍ حِسَابِيَهْ) آخِرَة ދުވަހުން އަހަރެން ހަނދާން ހިސާބު ބައްދަލުކުރާނެކަން ދަނިއްޔާ އަހަރެން ޔަޤީން ކޮށްގެން ހިނގީމެވެ.

㉑ (فَهُوَ فِي عِيشَةٍ رَاضِيَةٍ) ފަހެ އޭނާ ވާނީ ރުހިގެންވާ އުފާވެރި ދިރިއުޅުމެއްގައެވެ. އެއީ ހިތްހަމަޖެހޭ އަރާމު ޢުމުރެއްގައި ނިޢުމަތެވެ.

㉒ (فِي جَنَّةٍ عَالِيَةٍ) އުސްވެގެންވާ މަތިވެރި އުފާވެރިކަމާއި ސުވަރުގޭގައެވެ. އެހެން އެމީހުން އުޅޭނެއެވެ. ނުވަތަ އެއީ މަތިވެރިކަމުގައާއި ދަރަޖައިގައި އުހުވެގެންވާ قَدَرُ މަތިވެރިވެގެންވާ ސުވަރުގޭގައެވެ.

㉓ (قُطُوفُهَا دَانِيَةٌ) އޭގެ މޭވާތައް ކައިރިވެގެންވެއެވެ. ކަށަވަރުކަމާއި އަވަސްކަމާއެކު އަދި ނިދާ ބައިތިއްބައިވެސް ލިބިގަނެވޭނެއެވެ.

㉔ (بِمَا أَسْلَفْتُمْ فِي الْأَيَّامِ الْخَالِيَةِ) ކުރީގެ ދުވަސްތަކުގައި ތިޔަބައިމީހުން ކުރި صَالِحُ عَمَلُ ތަކުގެ ސަބަބުންނެވެ.

(25) (وَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ بِشِمَالِهِ) [އަދި އެމީހެއްގެ ފޮތް ވާތްފަރާތުން ދެއްވުނު ދަންނަވާނެއެވެ.] އާދެ ނުބައިކަމުގެ ވާހަކަ ފެންނައިރު ހިތާމަކޮށްކޮށް މިހެން (فَيَقُولُ يَا لَيْتَنِي لَمْ أُوتَ كِتَابِيَهْ) އަހަރެންނަށް ނުދެއްވިނަމައެވެ. އަހަރެންގެ ފޮތް ނުދެއްވުނުނަމައެވެ.

(26) (وَلَمْ أَدْرِ مَا حِسَابِيَهْ) އަދި އަހަރެންގެ ހިސާބުގެ އަތުވެއްޖެ ގޮތް ނޭނގުނުނަމައެވެ. އަހަރެންނަށް ނޭނގޭ އަހަރެންގެ ހިސާބު ނުބައިކަމެވެ.

(27) (يَا لَيْتَهَا كَانَتِ الْقَاضِيَةَ) މަރުވެ މަރުވުން އެއީ އަހަރެންގެ ހަމައެކަނި ދުނިޔޭގެ ނިމުމުގައި ނިމުން ވެގެން ދިޔަނަމައެވެ. އަދި އެމީހުން އަހަރެންނަށް ދިމާނުވީސްއެވެ. ދެން އާޚިރަތް ދުވަހު މަރުވީތީ. އަދި مَحْشَرُ ގައި ނުފޮނުވުނުނަމައެވެ. އެއީ އެތަނުގެ ބިރުވެރިކަމާއި ނުބައިކަމުންނެވެ. އަދި އެމީހަކު ފެނިގެން عَذَابُ ގެ ބޮޑުކަމުންނެވެ.

(28) (مَا أَغْنَى عَنِّي مَالِيَهْ) އެއްބާރު ނުވިއެވެ. އަހަރެން އަހަރެގެ މުދަލުން اللهُ ގެ عَذَابُ ނުރައްކާތެރިކަން އަހަރެމެންގެ އަހަރެންނަށް ނުފިލުވުނެވެ.

(29) (هَلَكَ عَنِّي سُلْطَانِيَهْ) އަހަރެންގެ އަތުގައިވި ދަލީލާއި حُجَّة އަހަރެންގެ ކައިރިން ގެއްލިއްޖެއެވެ. ނުވަތަ އަހަރެން ދުނިޔޭގައި އަތުގައިވި قَدَرُ އާއި عِزَّة އާއި ވެރިކަން ނެތިގެން ދިޔައީއެވެ. އަދި اللهُ އަށް ކިޔަމަންވުމަށް ހުށަހެޅުނު وَحِي އާއިވެސްއެވެ.

(30) (خُذُوهُ فَغُلُّوهُ) މަލާއިކަތުން އެމީހާ ހިފާ ކަނޑުލާ ގައިގައި ބާނާށެވެ. އެމީހާގެ ކަރާއި ގައިގައި ދަގަނޑު ކަނޑު އެޅުވާ ބާނާށެވެ.

(31) (ثُمَّ الْجَحِيمَ صَلُّوهُ) ދެން ނަރަކައިގެ އަނދަވާ އަލިފާނަށް ނަރަކައިގެ ލާށެވެ.

(32) (ثُمَّ فِي سِلْسِلَةٍ ذَرْعُهَا سَبْعُونَ ذِرَاعاً فَاسْلُكُوهُ) ދެން ހަތްދިހަ މުށްރިޔަ ދިގު ލަނގިރު ގޮށް އެއަށް ބަންދުކުރާށެވެ. سُفِيَانُ ވިދާޅުވިއެވެ. އެއީ އެމީހާގެ ފަހަތުން ވަދެ އަނގައިން ނެރުމެވެ.

(35) (فَلَيْسَ لَهُ الْيَوْمَ هَاهُنَا حَمِيمٌ) ފަހެ މިއަދު އޭނާއަށް قِيَامَة ދުވަހުން އެހީތެރިވާނެ އެކުވެރިޔަކު ނުވެއެވެ. ގައިމުވާ شَفَاعَة ކުރުވާނެ އެހީތެރިއަކު ނުވެއެވެ. އެއީ އޭނާގެ ކުރިމަތީގައި ހުރި ކަންކަމާއި އެހީވާނެ ކަމަށް ނުހުރެއެވެ.

(36) (وَلاَ طَعَامٌ إِلاَّ مِنْ غِسْلِينٍ) އަދި غِسْلِين ނޫން އެއްވެސް ކާނާއެއް ނުވެއެވެ. غِسْلِين އަކީ ނަރަކައިގެ އަހުލުވެރިންގެ ހަށިން ނުކުންނަ ލޭއާއި ހުނުގެ ފެނެވެ.

(37) (لاَ يَأْكُلُهُ إِلاَّ الْخَاطِئُونَ) ކާފަރުން ފިޔަވައި އެކާނާ ނުކާނެއެވެ.

(38) (39) (فَلاَ أُقْسِمُ بِمَا تُبْصِرُونَ * وَمَا لاَ تُبْصِرُونَ) ތިޔަބައިމީހުންނަށް ފެންނަ އެއްޗަކާއި ނުފެންނަ އެއްޗަކާ ހުވާކުރައްވަމެވެ. ނުވަތަ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ފެންނަ وَحِي ގެ ގޮތުގައެވެ.

(40) (إِنَّهُ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ) ހަމަކަށަވަރުން قُرْآن އަކީ މާތްވެގެންވާ رَسُولُ ބޭކަލެއްގެ ބަސްފުޅު ވިދާޅުވުނުކަން ކަށަވަރެވެ. އެއީ مُحَمَّدُ އެވެ. ނުވަތަ އެއީ މާތްވެގެންވާ رَسُولُ ބޭކަލެއް އެކަލާނގެކަމެވެ. އެބޭކަލަކީ جِبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ އެވެ.

(41) (وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شَاعِرٍ) އަދި ކާފަރުން ތިޔަބުނާ ގޮތަށް މިއީ ޝާޢިރެއްގެ ބަހެއް ނޫނެވެ. އެހެނީ އެކަލޭގެފާނަކީ ޝިޢުރު ކިޔާ ބޭކަލެއް ނޫނެވެ. (قَلِيلاً مَاتُؤْمِنُونَ) ކާފަރުން ތިޔަ އީމާންވަނީ ވަރަށް ކުޑަކޮށް ކަމުގައި ވާނެއެވެ.

(42) (وَلاَ بِقَوْلِ كَاهِنٍ) އަދި ކާފަރުން ތިޔަބުނާ ގޮތަށް މިއީ ކަހާނުގެ ބަސްވެސް ނޫނެވެ. (قَلِيلاً مَا تَذَكَّرُونَ) ކާފަރުން ތިޔަ وَعْظُ نَصِيحَة ލިބިގަތުމާއި ހަނދާންކުރަނީ ކުޑަކޮށެވެ.

(43) (تَنْزِيلٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ) ހަމަކަށަވަރުން އެއީ މާތްވެގެންވާ رَسُولُ ބޭކަލެއްގެ ބަސްފުޅެވެ. އެއީ އެކަލާނގެއަށް ބާވައިލެއްވުމުގެ ގޮތުން عَالَم ތަކުގެ ވެރި رَبُّ ގެ حَضْرَةُ ން ބާވައިލައްވައި ފޮނުއްވި ގޮތެވެ.

(44) (وَلَوْ تَقَوَّلَ عَلَيْنَا بَعْضَ الْأَقَاوِيلِ) އަދި އެ رَسُولُ އަޅަމެން ކަލޭގެފާނަށް ނުވިދާޅުވާ ބަސްތަކެއް އަޅަމެންނާ ގުޅުވައި ހަދައިފިނަމަ. އެހެނީ مُحَمَّدُ ގެފާނު ނުވަތަ جِبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ އަޅަމެން ކަލޭގެފާނަށް ނުވިދާޅުވާ ބަސްތަކެއް ހަދައިފިނަމައެވެ.

(45) (لأَخَذْنَا مِنْهُ بِالْيَمِينِ) ހަމަކަށަވަރުން އެބޭކަލާގެ ކަނާއަތުގައި ހިފަހައްޓަވާނެތެވެ. ނުވަތަ ކަނާއަތުގެ ބާރުން ހިފަހައްޓަވާނެތެވެ.

(46) (ثُمَّ لَقَطَعْنَا مِنْهُ الْوَتِينَ) ދެން އެބޭކަލާގެ ބޮޑުނާރު ކަނޑާލައްވާނެތެވެ. އެއީ ހިތަށް ގުޅިފައިވާ ނާރެވެ. މިގޮތަށް އަޅަމެން ކަލޭގެފާނު ކުރައްވާނެއެވެ. އަދި އަޅަމެން ކަލޭގެފާނު ނުވިދާޅުވާ ބަސްތަކެއް ގުޅުވައިފިނަމަ ހަލާކުވާނެ ގޮތެވެ.

(47) (فَمَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ عَنْهُ حَاجِزِينَ) އަދި ތިޔަބައިމީހުންކުރެ އެއްވެސް މީހަކު އެކަމާއި ދެމެދުގައި ހުރަސްއަޅާ މީހަކު ނުވެއެވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުންކުރެ ކާފަރުން އެކަލޭގެފާނު ދިފާޢުކޮށް ސަލާމަތް ކުރެވޭ މީހެއް ނުވާނެއެވެ.

(48) (وَإِنَّهُ لَتَذْكِرَةٌ لِلْمُتَّقِينَ) އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެ قُرْآن އަކީ تَقْوَى ވެރިންނަށް وَعْظُ نَصِيحَةُ އެވެ. އެއީ އެމީހުން މަންފާ ލިބިގަންނަނީއެވެ.

(49) (وَإِنَّا لَنَعْلَمُ أَنَّ مِنْكُمْ مُكَذِّبِينَ) އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެ قُرْآن ދޮގުކޮށް މީހުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރޭގައި ވާކަން ތިޔަބައިމީހުންކުރެ ނޭނގޭ ގޮތުގައިނުވެއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންކުރެ އީމާންނުވާ އެމީހުންގެ ދޮގުވެރިކަމުގެ ޖަޒާދެއްވާނެތެވެ.

(50) (وَإِنَّهُ لَحَسْرَةٌ عَلَى الْكَافِرِينَ) އަދި އެ قُرْآن އަކީ قِيَامَة ދުވަހުން ކާފަރުންނަށް ބޮޑު ހިތާމައެއް ކަމުގައި ހަމަކަށަވަރުން ވާނެއެވެ.

(51) (وَإِنَّهُ لَحَقُّ الْيَقِينِ) އަދި قُرْآن އަކީ ކަށަވަރު ޔަޤީންކަމާއި حَقّ އެއްކަމެވެ. ދުނިޔޭގެ قُرْآن އަކީ اللهُ ﷻ ގެ حَضْرَةُ ން ބާވައިލެއްވިއެވެ. އެއީ އެކަލާނގެ ބަސްފުޅެވެ. އަދި ޝައްކެއް ނެތް ގޮތުގައެވެ.

سُوْرَةُ الْمَعَارِجِ

(1) (سَأَلَ سَائِلٌ بِعَذَابٍ وَاقِعٍ) ހަމަކަށަވަރުން ނާޒިލުވާނެ عَذَابُ އެއް ސުވާލުކުރާ ސުވާލުކުރިމީހާ އެދުނެވެ. ކާފަރުގެ ބޮޑެކެވެ. އެއީ النَّضْرُبْنُ الحَارِث އެވެ. އޭނާ ކާފަރުކަމުގައި وَحِي ނަންގަތުމަށް މިعِبَارَةُ ބުނެއެވެ. (اللَّهُمَّ إِنْ كَانَ هَذَا هُوَ الْحَقَّ مِنْ عِنْدِكَ فَأَمْطِرْ عَلَيْنَا حِجَارَةً مِنَ السَّمَاءِ أَوِ ائْتِنَا بِعَذَابٍ أَلِيمٍ) މާނައީ ކޮއްޓެވެ اللهُ އެވެ. މި قُرْآن އަކީ

فَلَيْسَ لَهُ ٱلْيَوْمَ هَٰهُنَا حَمِيمٌ ﴿٣٥﴾ وَلَا طَعَامٌ إِلَّا مِنْ غِسْلِينٍ ﴿٣٦﴾ لَّا يَأْكُلُهُۥٓ إِلَّا ٱلْخَٰطِـُٔونَ ﴿٣٧﴾ فَلَآ أُقْسِمُ بِمَا تُبْصِرُونَ ﴿٣٨﴾ وَمَا لَا تُبْصِرُونَ ﴿٣٩﴾ إِنَّهُۥ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ ﴿٤٠﴾ وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شَاعِرٍ ۚ قَلِيلًا مَّا تُؤْمِنُونَ ﴿٤١﴾ وَلَا بِقَوْلِ كَاهِنٍ ۚ قَلِيلًا مَّا تَذَكَّرُونَ ﴿٤٢﴾ تَنزِيلٌ مِّن رَّبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٤٣﴾ وَلَوْ تَقَوَّلَ عَلَيْنَا بَعْضَ ٱلْأَقَاوِيلِ ﴿٤٤﴾ لَأَخَذْنَا مِنْهُ بِٱلْيَمِينِ ﴿٤٥﴾ ثُمَّ لَقَطَعْنَا مِنْهُ ٱلْوَتِينَ ﴿٤٦﴾ فَمَا مِنكُم مِّنْ أَحَدٍ عَنْهُ حَٰجِزِينَ ﴿٤٧﴾ وَإِنَّهُۥ لَتَذْكِرَةٌ لِّلْمُتَّقِينَ ﴿٤٨﴾ وَإِنَّا لَنَعْلَمُ أَنَّ مِنكُم مُّكَذِّبِينَ ﴿٤٩﴾ وَإِنَّهُۥ لَحَسْرَةٌ عَلَى ٱلْكَٰفِرِينَ ﴿٥٠﴾ وَإِنَّهُۥ لَحَقُّ ٱلْيَقِينِ ﴿٥١﴾ فَسَبِّحْ بِٱسْمِ رَبِّكَ ٱلْعَظِيمِ ﴿٥٢﴾

سُورَةُ ٱلْمَعَارِجِ

ترتيبها ٧٠ — آياتها ٤٤

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

سَأَلَ سَآئِلٌۢ بِعَذَابٍ وَاقِعٍ ﴿١﴾ لِّلْكَٰفِرِينَ لَيْسَ لَهُۥ دَافِعٌ ﴿٢﴾ مِّنَ ٱللَّهِ ذِى ٱلْمَعَارِجِ ﴿٣﴾ تَعْرُجُ ٱلْمَلَٰٓئِكَةُ وَٱلرُّوحُ إِلَيْهِ فِى يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُۥ خَمْسِينَ أَلْفَ سَنَةٍ ﴿٤﴾ فَٱصْبِرْ صَبْرًا جَمِيلًا ﴿٥﴾ إِنَّهُمْ يَرَوْنَهُۥ بَعِيدًا ﴿٦﴾ وَنَرَىٰهُ قَرِيبًا ﴿٧﴾ يَوْمَ تَكُونُ ٱلسَّمَآءُ كَٱلْمُهْلِ ﴿٨﴾ وَتَكُونُ ٱلْجِبَالُ كَٱلْعِهْنِ ﴿٩﴾ وَلَا يَسْـَٔلُ حَمِيمٌ حَمِيمًا ﴿١٠﴾

ދިޔަ ބަސް ރަސޫލާގެ حَضْرَةُ ށަށް حَقُّ އެއްކަމުގައި ވާނަމަ ވަރުސާ ފޮނުއްވާ ގޮތަށް ހިލަ ވާރޭ ވެއްސަވާށެވެ. ފަހެ ބަދުރު ހަނގުރާމައިގައި އެ عَذَاب އޭނާއަށް ނާޒިލުވިއެވެ. މިއެވެ.

2 (لِلْكَافِرِينَ) ކާފިރުންނަށް (لَيْسَ لَهُ دَافِعٌ) އެއްވެސް ފަރާތަކުން އެ عَذَاب ދުރުކޮށް ނުދެވޭނެއެވެ.

3 (مِنَ اللهِ ذِي الْمَعَارِجِ) މަތިވެރި ދަރަޖަތަކަށް އަރައިގަންނަވާ ތަންތަނުގެ ވެރި الله حَضْرَةُ ށެވެ، ނުވަތަ عِزَّة ވަންތަ މަތިވެރި الله حَضْرَةُ ށެވެ:

4 (تَعْرُجُ الْمَلاَئِكَةُ وَالرُّوحُ إِلَيْهِ) އެ مَلاَئِكَة ބޭކަލުން އަރައިގަންނަވަނީ الله ގެ ހަޟްރަތަށެވެ. އަދި މަތިވެރި مَلاَئِكَة ބޭކަލުންނާއި جِبْرِيْلُ عَلَيْهِ السَّلام އެކަލޭގެ حَضْرَةُ އަށް އަރައިގަންނަވައެވެ. (فِي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ خَمْسِينَ أَلْفَ سَنَةٍ) އެދުވަހަކީ ދުނިޔޭގެ ފަންސާސް ހާސް އަހަރު ވަރުގެ ދުވަހެކެވެ، އެއީ ޤިޔާމަތް ދުވަހުގެ ހިސާބު ބެއްލެވުމުގެ މުއްދަތުގެ ދިގުމިނެވެ. ނުވަތަ އެދުވަހުގެ ހިތާމަތަކާއި ބިރުވެރިކަމުގެ ސަބަބުން ކާފިރުންނަށް އެދުވަސް ދިގުވެ ހީވާނެއެވެ.

5 (فَاصْبِرْ صَبْراً جَمِيلاً) ފަހެ ތިބާ ރީތި ކެތްތެރިކަމެއް ވެގެންނެވުމެވެ. އެއީ ހަމައެކަނި ހިތާމައިގައި الله ނޫން އެހެން ފަރާތަކަށް ޝަކުވާއެއް ނެތިއެވެ.

6 (إِنَّهُمْ يَرَوْنَهُ بَعِيداً) ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން އެ عَذَاب ދެކެނީ

އެއީ ވަރަށް ދުރުކަމެއް އަދި ނުވާނޭ ކަމެއް ކަމުގައެވެ.

8 (يَوْمَ تَكُونُ السَّمَاءُ كَالْمُهْلِ) އެދުވަހުން އުޑު ވާނީ ރަތްކޮށް ވިރުވާލެވިފައިވާ ތަނބާ ފަދައިންނެވެ. ނުވަތަ ތެލުގެ ކުނޑި ފަދައިންނެވެ.

9 (وَتَكُونُ الْجِبَالُ كَالْعِهْنِ) އަދި ފަރުބަދަތައް ވާނީ ކުލަކުލައިގެ ފަށުވާފައިވާ ކަފާ ފަދައިންނެވެ.

10 (وَلاَ يَسْأَلُ حَمِيمٌ حَمِيماً) އަދި ގާތްތިމާގެ ރަހުމަތްތެރިއަކު ގާތްތިމާގެ ރަހުމަތްތެރިއަކު ގާތުގައި ސުވާލެއް ނުކުރާނެއެވެ. އެއީ އެމީހުންނަށް ވެރިވާ ހާލުގެ ބޮޑުކަމުގެ ސަބަބުންނެވެ.

11 12 (يُبَصَّرُونَهُمْ) ކޮންމެ މީހަކަށް އެހެން މީހާ ދައްކަވާނެއެވެ. އެހެން ނަމަވެސް عِزَّة ވެރި ދަރިވަރުން ސުވާލުނުކުރާނެއެވެ. އެމީހަކު އެހެން މީހަކާ ދިމާވެގެން ނުވެއްޖެއެވެ. ކޮންމެ މީހަކުވެސް އޭނާގެ ނަފްސުގެ ކަމުގައި مَشْغُول ވެގެންނެވެ. (يَوَدُّ الْمُجْرِمُ) ކާފިރު حَقُّ ވާނީ އެދޭނެއެވެ، ކާފިރު މީހާ ކިޔަމަންތެރިކަމަށް (لَوْ يَفْتَدِي مِنْ عَذَابِ يَوْمِئِذٍ) އެދުވަހުގެ ޢަޒާބު قِيامَة ގެ عَذَابންސަލާމަތްވުމަށް ފިދުޔަތު ދިނުމަށެވެ. (بِبَنِيهِ) އޭނާގެ ދަރިންނާއި (وَصَاحِبَتِهِ) އަދި އޭނާގެ އަނބިމީހާއާއި (وَأَخِيهِ) އަދި އޭނާގެ أَخ އެއީ، ފިރިހެން ބޭބޭ ނުވަތަ އޭނާގެ ކޮއްކޮ، އެއީ عِزَّة ވެރި އަހަރެން ދިނުމަށެވެ. ވީއިރު ދަރިކޮޅަށް އޭނާގެ ނަފްސު ސަލާމަތްވުމަށްޓަކައި އެހެންނަމަވެސް ނުދެވޭނެ عَذَاب ން އޭނާގެ ނަފްސު ސަލާމަތް ނުވާނެއެވެ.

13 (وَفَصِيلَتِهِ الَّتِي تُؤْوِيهِ) އަދި އޭނާ ބަލައިގެ ދުރުވެރިން ސަލާމަތް ކުރަނީ އަދި ނަސަބުގެ ގާތް އަހުލުވެރިން ގާތްކޮށްދިނުމަށް

14 (وَمَنْ فِي الأَرْضِ جَمِيعاً) އަދި ބިމުގައިވާ ހުރިހާ އެއްޗެއް ޖަމާކުރެވުނު ކަމަށްވިޔަސް مُجْرِم ނަފްސަށް ސަލާމަތްކުރުމަށް ދިނުމަށެވެ. (ثُمَّ يُنْجِيهِ) ދެން އޭނާ އެ عَذَاب ން ސަލާމަތްވުމަށް ފިދުޔާއެއް ނުލިބޭނެއެވެ.

15 (إِنَّهَا لَظَى) ހަމަކަށަވަރުން އެއީ ހަރަދުގެ ނަރަކައެވެ.

16 (نَزَّاعَةً لِلشَّوَى) އެއީ ބޮލުގެ ހަންގެ ދުލިފަތިގަނޑު ނަގާލާނެއެވެ.

17 (تَدْعُوا مَنْ أَدْبَرَ) ގޮވާލާނެއެވެ حَقُّ އަށް ފުރަގަސްދިން މީހުންނާ އެމީހުން ގޮވާނެއެވެ.

(وَتَوَلَّى) އަދި އެނބުރި ދިޔަ މީހުންނާ ފުރަގަސްދިން

18 (وَجَمَعَ فَأَوْعَى) އަދި އެއްކޮށް ދަށުކުރި މުދާ ހިފެހެއްޓި އެމީހުން الله ގެ މަގުގައި ހަރަދު ނުކުރި

19 (إِنَّ الإِنسَانَ خُلِقَ هَلُوعاً) ހަމަކަށަވަރުން އިންސާނާ ހައްދަވާފައިވަނީ ކެތްތެރިކަން ކުޑަ އަދި ދަހިވެތިކަން ބޮޑު ގޮތަކަށެވެ.

20 (إِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ جَزُوعاً) އޭނާއަށް ނުބައެއް ޖެހިއްޖެނަމަ ފަރުވާ ނުބަލާ ހިތާމަކުރާ ކަމުގައި، ކެތްމަދު ނުބައި ފަރުވާ ނުބަލާ ހިތާމަކުރާ އެއް ކަމުގައި ވޭތުވެ ގެއްލިގެންދެއެވެ.

21 (وَإِذَا مَسَّهُ الْخَيْرُ مَنُوعاً) އަދި އޭނާއަށް ހެޔޮކަމެއް ޖެހިއްޖެނަމަ މީހުންނާ ހެޔޮކަމުން ފަރުވާ ނުބަލާ އެއްޗެއް ސަލާމަތްކޮށް ހިފެހެއްޓުމަށް ބަހައްޓައިގެން ކަހަލަ ގޮތަކަށެވެ.

22 (إِلاَّ الْمُصَلِّينَ) ނަމާދު ކުރައްވާ މީހުން ފިޔަ އެވެ. އެހެން ނަމާދު ދެމެހެއްޓުމުގެ ކަމުގައި އެއީ ކަންތައްތަކުން ނަމާދު ކުރާ ހުށަހެޅުމެވެ.

يُبَصَّرُونَهُمْ ۚ يَوَدُّ ٱلْمُجْرِمُ لَوْ يَفْتَدِى مِنْ عَذَابِ يَوْمِئِذٍۭ بِبَنِيهِ ﴿١١﴾
وَصَٰحِبَتِهِۦ وَأَخِيهِ ﴿١٢﴾ وَفَصِيلَتِهِ ٱلَّتِى تُـْٔوِيهِ ﴿١٣﴾ وَمَن فِى ٱلْأَرْضِ
جَمِيعًا ثُمَّ يُنجِيهِ ﴿١٤﴾ كَلَّآ ۖ إِنَّهَا لَظَىٰ ﴿١٥﴾ نَزَّاعَةً لِّلشَّوَىٰ ﴿١٦﴾ تَدْعُوا۟
مَنْ أَدْبَرَ وَتَوَلَّىٰ ﴿١٧﴾ وَجَمَعَ فَأَوْعَىٰٓ ﴿١٨﴾ ۞ إِنَّ ٱلْإِنسَٰنَ خُلِقَ هَلُوعًا
﴿١٩﴾ إِذَا مَسَّهُ ٱلشَّرُّ جَزُوعًا ﴿٢٠﴾ وَإِذَا مَسَّهُ ٱلْخَيْرُ مَنُوعًا ﴿٢١﴾ إِلَّا
ٱلْمُصَلِّينَ ﴿٢٢﴾ ٱلَّذِينَ هُمْ عَلَىٰ صَلَاتِهِمْ دَآئِمُونَ ﴿٢٣﴾ وَٱلَّذِينَ فِىٓ
أَمْوَٰلِهِمْ حَقٌّ مَّعْلُومٌ ﴿٢٤﴾ لِّلسَّآئِلِ وَٱلْمَحْرُومِ ﴿٢٥﴾ وَٱلَّذِينَ يُصَدِّقُونَ
بِيَوْمِ ٱلدِّينِ ﴿٢٦﴾ وَٱلَّذِينَ هُم مِّنْ عَذَابِ رَبِّهِم مُّشْفِقُونَ ﴿٢٧﴾ إِنَّ عَذَابَ
رَبِّهِمْ غَيْرُ مَأْمُونٍ ﴿٢٨﴾ وَٱلَّذِينَ هُمْ لِفُرُوجِهِمْ حَٰفِظُونَ ﴿٢٩﴾ إِلَّا عَلَىٰٓ
أَزْوَٰجِهِمْ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَٰنُهُمْ فَإِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومِينَ ﴿٣٠﴾ فَمَنِ ٱبْتَغَىٰ وَرَآءَ
ذَٰلِكَ فَأُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْعَادُونَ ﴿٣١﴾ وَٱلَّذِينَ هُمْ لِأَمَٰنَٰتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَٰعُونَ
﴿٣٢﴾ وَٱلَّذِينَ هُم بِشَهَٰدَٰتِهِمْ قَآئِمُونَ ﴿٣٣﴾ وَٱلَّذِينَ هُمْ عَلَىٰ صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ
﴿٣٤﴾ أُو۟لَٰٓئِكَ فِى جَنَّٰتٍ مُّكْرَمُونَ ﴿٣٥﴾ فَمَالِ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ قِبَلَكَ مُهْطِعِينَ
﴿٣٦﴾ عَنِ ٱلْيَمِينِ وَعَنِ ٱلشِّمَالِ عِزِينَ ﴿٣٧﴾ أَيَطْمَعُ كُلُّ ٱمْرِئٍ مِّنْهُمْ
أَن يُدْخَلَ جَنَّةَ نَعِيمٍ ﴿٣٨﴾ كَلَّآ ۖ إِنَّا خَلَقْنَٰهُم مِّمَّا يَعْلَمُونَ ﴿٣٩﴾

މީހަކަށް އެއްޗެއް ނުދީ ހިފަހައްޓާށެވެ.

(23) (الَّذِينَ هُمْ عَلَى صَلاَتِهِمْ دَائِمُونَ) އެއުރެންނަކީ فَرْض ނަމާދު އަބަދުވެސް އަދާކުރުމުގައި ދެމިތިބޭ މީހުންނެވެ. އެކަމުގެ ވަގުތުގައި އެހެނިހެން ކަންކަމުގައި مَشْغُول ނުވާނެއެވެ.

(24) (وَالَّذِينَ فِي أَمْوَالِهِمْ حَقٌّ مَعْلُومٌ) އަދި އެއުރެންނަކީ އެއުރެންގެ މުދަލުގައި ކަނޑައެޅި ބަޔާންވެގެންވާ حَقٌّ އެއް ވާކަމުގައި ދެކޭމީހުންނެވެ. އެއީ فَرْض ޒަކާތުގައި ނުވަތަ ގޮތުގައި ވާހަކަ ގެނެސް ދީފައިވާ ބަޔާނެވެ.

(25) (لِلسَّائِلِ وَالْمَحْرُومِ) ސުވާލުކުރާ ފަގީރުންނަށާއި مَحْرُوْم ވެގެންވާމީހުންނަށް (މީގެ ތަފްސީރު ذَارِيَات ސޫރަތުގައި ދެންނެވިއްޖެއެވެ.)

(26) (وَالَّذِينَ يُصَدِّقُونَ بِيَوْمِ الدِّينِ) އަދި އެއުރެންނަކީ އާޚިރަތް ދުވަހާއި ހިސާބާއި ޖަޒާދޭ قِيَامَة ދުވަސް ތެދުކުރާ މީހުންނެވެ.

(27) (وَالَّذِينَ هُمْ مِنْ عَذَابِ رَبِّهِمْ مُشْفِقُونَ) އަދި އެއުރެންނަކީ އެއުރެންގެ ރަސްކަލާނގެ ޢަޒާބަށް ބިރުވެތިވާ މީހުންނެވެ. އެކަލާނގެ عَذَاب އަށް ބިރުވެތިވެ ބިރުގަނެ ވިރެވިރެ ތިބޭ މީހުންނެވެ.

(28) (إِنَّ عَذَابَ رَبِّهِمْ غَيْرُ مَأْمُونٍ) ހަމަކަށަވަރުން އެއުރެންގެ ރަސްކަލާނގެ عَذَاب އަކީ ރައްކާތެރިވެވޭނެ އެއްޗެއް ނޫނެވެ. ކަލާނގެ حَقٌّ ވެގެންވާ ބަޔަކަށް އެއްޗެއް ނޫނެވެ.

(29) (وَالَّذِينَ هُمْ لِفُرُوجِهِمْ حَافِظُونَ) ފާޙިޝަކަމުން ރައްކާތެރިވާ މީހުންނެވެ. އަދި އެއުރެންނަކީ އެއުރެންގެ ޢައުރަ ރައްކާތެރިކުރާ މީހުންނެވެ. ޙަލާލު (هُمُ الْعَادُوْنَ) ނަމަވެސް މިއީ ހައްދުފަހަނަޅާ މީހުންނެވެ. (މިބުނެވުނު ކަންކަން ސޫރަތުގައި ދެންނެވިއްޖެއެވެ.)

(32) (وَالَّذِينَ هُمْ لِأَمَانَاتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَاعُونَ) [އަދި އެއުރެންނަކީ އެއުރެންގެ އަމާނާތްތަކާއި ކުރި عَهْد ތަކަށް ރިޢާޔަތްކުރާ މީހުންނެވެ.] އެބަހީ އެއުރެންނަށް އަމާނާތަށް ވާގޮތަށް އަދާކުރާ މީހުންނެވެ. އަދި އެއުރެންގެ ކުރި عَهْد އަށް ވަފާތެރިވާ މީހުންނެވެ.

(33) (وَالَّذِينَ هُمْ بِشَهَادَاتِهِمْ قَائِمُونَ) އަދި އެއުރެންނަކީ ހެކިބަހުގައި ތެދުވެރިކަމާއި ޢަދުލުވެރިކަމާއެކު ހެކިވާ މީހުންނެވެ، ކައިރިމީހާގެ ޝަހާދަތް ނުވާ ގޮތަށް ހުރިހާ ކަމެއްގައި ޙައްޤަށް ހެކިވާ މީހުންނެވެ. އަދި ބޮޑު ކުޑަ ތަފާތެއް ނެތި ހުރިހާ ކަމެއްގައި ޙައްޤުގައި ހުއްޓޭ މީހުންނެވެ.

(34) (وَالَّذِينَ هُمْ عَلَى صَلاَتِهِمْ يُحَافِظُونَ) އަދި އެއުރެންނަކީ އެއުރެންގެ ނަމާދުތައް ރައްކާތެރިކޮށް ބެލެހެއްޓޭ މީހުންނެވެ. ނަމާދު بَاطِلُ ވެދާނެ ކަންކަމުން އަދި ނަމާދުގެ ثَوَابُ އުނިވެދާނެ ކަންކަމުން ރައްކާތެރިވެ ނަމާދުގެ ވަގުތުގައި އެހެން ކަމެއްގައި مَشْغُوْلُ ނުވެ ނަމާދަށް ބަލާ މީހުންނެވެ.

(35) (أُوْلَائِكَ فِي جَنَّاتٍ مُكْرَمُونَ) އެއުރެންނީ ސުވަރުގެތަކުގައި ކަރާމާތްތެރިވާ ބަޔެކެވެ. އެބަޔަކު ސުވަރުގޭގެ كَرَامَة ވެރިކަމާއެކު قَرَارُ ވެގެންވެއެވެ.

(36) (فَمَالِ الَّذِينَ كَفَرُوا قِبَلَكَ مُهْطِعِينَ) (އޭ رَسُولُ الله އެވެ.) ކާފިރުވީ މީހުންނަށް ކިހިނެއްވީ ކަމެއްތޯ ތިބާ ކުރިމަތީގައި ބަލައިގެން ހިނގައިގެން އަންނަނީ ކީއްވެތޯ؟ އެއުރެން ތިބާ ފަރާތަށް ދުވެފައި އަންނަނީ ކީއްވެތޯ؟ ނުވަތަ ކާފިރުން ތިބާގެ ކައިރިއަށް ދުވެ އަންނަނީ ކީއްވެތޯ؟

(37) (عَنِ الْيَمِينِ وَعَنِ الشِّمَالِ عِزِينَ) ކަނާތްފަރާތުންނާއި ވާތްފަރާތުން ޖަމާޢަތް ޖަމާޢަތަށް ބެހިގެން ތިބެގެން.

(39) (كَلاَّ إِنَّا خَلَقْنَاهُمْ مِمَّا يَعْلَمُونَ) އެއީ އެހެނެއް ނޫނެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެއުރެން ހެއްދެވީ އެއުރެން ދަންނަ އެއްޗަކުންނެވެ. އެއީ ނިކަމެތި ފެނެއް ކަމުގައިވާ މަނިކުރުން ހެއްދެވީއެވެ. އަދި ނިކަމެތި ބަޔަކަށް ވެއެވެ. އެ ހަދީހަކީ ނުވަތަ ވެސް އަޙުމަދުއާއި ރިވާކުރައްވާފައިވާ ޙަދީޘްއެވެ. أَحْمَدُ އާއި ابْنُ مَاجَه އަދި ابْنُ سَعْد ރިވާކުރި حَدِيْث އެއްގައި ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُوْلُ الله ، މިއާޔަތް ކިޔަވާލެއްވިއެވެ. (فَمَالِ الَّذِينَ كَفَرُوا قِبَلَكَ مُهْطِعِينَ)… (كَلاَّ إِنَّا خَلَقْنَاهُمْ مِمَّا يَعْلَمُونَ) ދެން رَسُوْلُ الله ، އެކަލޭގެފާނުގެ އަތްތިލަ މައްޗަށް ތުފުޅުވެއްޖެއެވެ. އަދި އިގިއްޔާގެ އަތްތިލަމަތީގައި ބާއްވާލެއްވިއެވެ. އަދި ވިދާޅުވިއެވެ. اللهُ وَحِي ކުރައްވައެވެ. އޭ އާދަމުގެ ދަރިކަލުންނެވެ. ކަލޭ މިއްޗަކުން ހެއްދެވި އެއްޗެއް ކަމުގައި ވާއިރު ކީއްވެތޯ؟ ހަމަކަށަވަރުން މިއްޗަކުން ހެއްދެވި ކަލޭގެ ހަށިގަނޑު ތިމަންރަސްކަލާނގެ ހެއްދެވީއެވެ.

(40) (فَلاَ أُقْسِمُ) ފަހެ މިއްޗަކުން ހެއްދެވި وَحِي ކުރައްވައެވެ. (بِرَبِّ الْمَشَارِقِ وَالْمَغَارِبِ) مَشْرِقُ ތަކާއި مَغْرِبُ ތަކުގެ رَبُّ

فَلَآ أُقۡسِمُ بِرَبِّ ٱلۡمَشَٰرِقِ وَٱلۡمَغَٰرِبِ إِنَّا لَقَٰدِرُونَ ﴿٤٠﴾ عَلَىٰٓ أَن نُّبَدِّلَ خَيۡرٗا مِّنۡهُمۡ
وَمَا نَحۡنُ بِمَسۡبُوقِينَ ﴿٤١﴾ فَذَرۡهُمۡ يَخُوضُواْ وَيَلۡعَبُواْ حَتَّىٰ يُلَٰقُواْ يَوۡمَهُمُ ٱلَّذِي
يُوعَدُونَ ﴿٤٢﴾ يَوۡمَ يَخۡرُجُونَ مِنَ ٱلۡأَجۡدَاثِ سِرَاعٗا كَأَنَّهُمۡ إِلَىٰ نُصُبٖ يُوفِضُونَ
﴿٤٣﴾ خَٰشِعَةً أَبۡصَٰرُهُمۡ تَرۡهَقُهُمۡ ذِلَّةٞۚ ذَٰلِكَ ٱلۡيَوۡمُ ٱلَّذِي كَانُواْ يُوعَدُونَ ﴿٤٤﴾

سُورَةُ نُوحٍ

ترتيبها ٧١ — آياتها ٢٨

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

إِنَّآ أَرۡسَلۡنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوۡمِهِۦٓ أَنۡ أَنذِرۡ قَوۡمَكَ مِن قَبۡلِ أَن يَأۡتِيَهُمۡ
عَذَابٌ أَلِيمٞ ﴿١﴾ قَالَ يَٰقَوۡمِ إِنِّي لَكُمۡ نَذِيرٞ مُّبِينٌ ﴿٢﴾ أَنِ ٱعۡبُدُواْ
ٱللَّهَ وَٱتَّقُوهُ وَأَطِيعُونِ ﴿٣﴾ يَغۡفِرۡ لَكُم مِّن ذُنُوبِكُمۡ وَيُؤَخِّرۡكُمۡ
إِلَىٰٓ أَجَلٖ مُّسَمًّىۚ إِنَّ أَجَلَ ٱللَّهِ إِذَا جَآءَ لَا يُؤَخَّرُۚ لَوۡ كُنتُمۡ تَعۡلَمُونَ
﴿٤﴾ قَالَ رَبِّ إِنِّي دَعَوۡتُ قَوۡمِي لَيۡلٗا وَنَهَارٗا ﴿٥﴾ فَلَمۡ يَزِدۡهُمۡ دُعَآءِيٓ إِلَّا
فِرَارٗا ﴿٦﴾ وَإِنِّي كُلَّمَا دَعَوۡتُهُمۡ لِتَغۡفِرَ لَهُمۡ جَعَلُوٓاْ أَصَٰبِعَهُمۡ
فِيٓ ءَاذَانِهِمۡ وَٱسۡتَغۡشَوۡاْ ثِيَابَهُمۡ وَأَصَرُّواْ وَٱسۡتَكۡبَرُواْ ٱسۡتِكۡبَارٗا
﴿٧﴾ ثُمَّ إِنِّي دَعَوۡتُهُمۡ جِهَارٗا ﴿٨﴾ ثُمَّ إِنِّيٓ أَعۡلَنتُ لَهُمۡ وَأَسۡرَرۡتُ
لَهُمۡ إِسۡرَارٗا ﴿٩﴾ فَقُلۡتُ ٱسۡتَغۡفِرُواْ رَبَّكُمۡ إِنَّهُۥ كَانَ غَفَّارٗا ﴿١٠﴾

ގަސަމުކުރައްވައި (إِنَّا لَقَادِرُونَ) ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެއަށް ކުޅަދުންވަންތަވެއެވެ.

(41) (عَلَى أَنْ نُبَدِّلَ خَيْراً مِنْهُمْ) އެމީހުންނަށްވުރެ ހެޔޮބަޔަކަށް ބަދަލުކުރެއްވުމަށް، (އެބަހީ މިމީހުން ހަލާކުކޮށްލައްވައި މިމީހުންނަށްވުރެ މާކިޔަމަންތެރި އަދި ނަމާދު ބަޔަކު ގެނެސްދެއްވުމަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކުޅަދުންވަންތަވެވޮޑިގެންވެއެވެ. (وَمَا نَحْنُ بِمَسْبُوقِينَ) އަދި އަހަރެމެން އެއްވެސް ކަމަކުން އަހަރެމެން ނުކުޅެދިގެން ބަލިވެގަންނަ ކަމެއް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ނުވެއެވެ.

(42) (فَذَرْهُمْ يَخُوضُوا) ފަހެ އެމީހުން އެމީހުންގެ އެ بَاطِلُ ގޮތުގައި ފެތެމުން އެމީހުން ދޫކޮށްލާށެވެ. (وَيَلْعَبُوا) އަދި އެމީހުންގެ ދުނިޔޭގައި އެމީހުން ކުޅެކުޅެ އުޅުމަށް. ކަލޭގެފާނު އެމީހުން ދޫކޮށްލައްވާށެވެ. އެމީހުން ކުޅިވަރުގައި مَشْغُولْ ވެވެގެން ގެންގުޅޭށެވެ. އަދި އެމީހުން އެމީހުންގެ ކުށްތަކުގައި ދެމިހުރުމުގެ ސަބަބުން ހަލާކުވުމަށްޓަކައެވެ. ހަމަ ކަލޭގެފާނަށް ވަޙީ ބާވައިލެވުނު ގޮތަށް އަދާކުރުމުން ނިމިގެންނެވެ. (حَتَّى يُلاَقُوا يَوْمَهُمُ الَّذِي يُوعَدُونَ) [އެމީހުންނަށް وَعْدُ ކުރެވިފައިވާ އެމީހުންގެ ދުވަހާ ދިމާވާހާ ދުވަހަށް.] އެއީ قِيَامَة ދުވަހެވެ.

(43) (يَوْمَ يَخْرُجُونَ مِنَ الأَجْدَاثِ) އެދުވަހުން އެމީހުން ކަށްވަޅުތަކުން ނިކުމެގެން ދުވެގެން ދާނެތެވެ. (سِرَاعاً) އަވަސް އަވަހަށް (كَأَنَّهُمْ إِلَى نُصُب) އެމީހުން ކުރީގައި އަޅުކަންކުރި ބުދަކަށް ދިމާއަށް ދުވަނީފަދައެވެ.

ނުވަތަ ދިދައަކާ ދިމާއަށް ދުއްވާފައިދާ ފަދައިން ދުއްވައިގަންނާނެތެވެ. (يُوفِضُونَ) އަވަސްއަވަހަށް ދުވެގެން ދާނެތެވެ،

(44) (خَاشِعَةً أَبْصَارُهُمْ) އެމީހުންގެ ލޮލުގައި ބިރުން ނިކަމެތިވެގެންވާ ހާލުގައި ވިސްނުން ހީނަރުވެގެންނެވެ. އަދި އެމީހުންނަށް ލިބިދާނެ عَذَابُ ގެ ބިރުންނެވެ. (تَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ) އެމީހުން ނިކަމެތިކަމާއި ހަނިކަމުގައި ބިރުގަނެ ނިކަމެތިވެގެންވެއެވެ.

سُوْرَة نُوْحٍ

(1) (إِنَّا أَرْسَلْنَا نُوحا إِلَى قَوْمِهِ) [ހަމަކަށަވަރުން نُوح عليه السلام ގެ قَوْم އަށް ރަސޫލަކު ކަމުގައި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ފޮނުއްވީމެވެ.] ކަލޭގެފާނު نُوح عليه السلام އަކީ الله ގެ ރަސޫލުންގެ ތެރެއިން ފުރަތަމަ ފޮނުއްވި ރަސޫލާއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު قَوْم ގެ ތެރޭގައި ހުންނެވީ العَنْكَبُوتُ ސޫރަތުގައި ބަޔާންވެގެންވާ ގޮތުގައި ނުވަސަތޭކަ ފަންސާސް އަހަރެވެ. (أَنْ أَنذِرْ قَوْمَكَ) (ކަލޭގެފާނުގެ قَوْم ގެ މީހުންނަށް ކަލޭގެފާނު ބިރުދައްކަވާށެވެ.) (مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَهُمْ عَذَابُ أَلِيمٌ) އަދި އެމީހުންނަށް ވޭންދެނިވި عَذَابُ އައުމުގެ ކުރިންނެވެ. އަދި އެ عَذَابُ އަކީ ނުވަތަ އެމީހުންނަށް އައި طُوفَانُ އެވެ.

(4) (يَغْفِرْ لَكُمْ مِنْ ذُنُوبِكُمْ) ތިޔަބައިމީހުންގެ ފާފަތަކުން ފާފަތައް ފުއްސަވައިދެއްވާނެއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން ކުރި ފާފަތަކުގެ ތެރެއިން ކުރީގައި ކުރެވުނު ފާފަތަކާއި ތިޔަބައިމީހުންގެ ހައްޤުތަކާ ނުބެހޭ ފާފަތައް ފުއްސަވައިދެއްވާނެއެވެ. (وَيُؤَخِّرْكُمْ إِلَى أَجَلٍ مُسَمًّى) [އަދި ކަނޑައެޅިގެންވާ މުއްދަތަކަށް ތިޔަބައިމީހުން ލަސްކޮށްދެއްވާނެއެވެ.] އެބަހީ الله ތިޔަބައިމީހުން ޙަޔާތުގައި ހުރުމަށް ކަނޑައަޅުއްވާފައިވާ ތިޔަބައިމީހުންގެ މުއްދަތާ ހަމައަށް ލަސްކޮށްދެއްވާނެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ހަލާކުނުކުރައްވައެވެ. ކިޔަމަން ނުވެއްޖެނަމަ ތިޔަބައިމީހުން ހަލާކުކުރެއްވުމަށް ތިޔަބައިމީހުންގެ ވަގުތު ކައިރިކޮށްލައްވާނެއެވެ. (إِنَّ أَجَلَ اللهِ إِذَا جَاءَ لاَ يُؤَخَّرُ) [ހަމަކަށަވަރުން الله ކަނޑައަޅުއްވާފައިވާ މުއްދަތު އައުމުން އެއެއް ލަސްއެއް ނުކުރެވޭނެއެވެ.] އެބަހީ ތިޔަބައިމީހުން ކަނޑައަޅާފައިވާ އަޖަލު އައިސްފިނަމަ އެއީ ބަދަލެއް ނުގެނެވޭ ކަމެކެވެ. އަދި ހަލާކުކުރެއްވުމަށް ކަނޑައަޅުއްވާފައިވާ މުއްދަތު ވެސް ހަމަ އެފަދައެވެ. އަދި އޭގެ ތެރޭގައި ތަޢުބާވުމުގެ ފުރުޞަތެއް ނުލިބޭނެއެވެ. އެހެންވީމާ ފާފަތަކުން ތައުބާވެ އީމާންވުމަށް އަވަސްވާށެވެ. (لَوْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ) ތިޔަބައިމީހުން އެކަން ދަންނަމަ.

(6) (فَلَمْ يَزِدْهُمْ دُعَائِي إِلاَّ فِرَاراً) [ފަހެ ތިމަންގެ ގޮވުމުން އެމީހުންނަށް ދުރަށް ނުކުމެއް ނިންމިއެވެ.]

(7) (وَإِنِّي كُلَّمَا دَعَوْتُهُمْ لِتَغْفِرَ لَهُمْ) އެމީހުންގެ ފާފަ ފުއްސެވުމަށްޓަކައި ތިމަން އެމީހުންނަށް ގޮވާ ކޮންމެ ފަހަރަކު އީމާނާއި ކިޔަމަންތެރިކަމަށް ތިމަން ގޮވާ ކޮންމެ ފަހަރަކު އެމީހުން ހަމަ ދުރުވެގެން ދިއުމެވެ. (جَعَلُوا أَصَابِعَهُمْ فِي آذَانِهِمْ) [އެމީހުން އެމީހުންގެ ކަންފަތްތަކުގައި އެމީހުންގެ އިނގިލިތައް އެޅީއެވެ.] އެއީ ތިމަންގެ ބަސް އެމީހުން އަޑުއަހާ ނުލުމަށެވެ. (وَاسْتَغْشَوْا ثِيَابَهُمْ) އަދި އެމީހުން އެމީހުންގެ ހެދުމުން ނިވާވެލިއެވެ. އެއީ އެމީހުން ތިމަން ނުދެކުމަށެވެ.

ނުދެކުމަށްޓަކައި މިއުޅުނީ ބަސްނާހައި ނިވާވިއެވެ. (وَأَصَرُّوا) އަދި
އެމީހުން ކާފަރުކަމުގައި ދެމިހުރީއެވެ. (وَاسْتَكْبَرُوا) އަދި حَقُّ
ބަސްނާހައި އެމީހުން ކިބުރުވެރިވެ ބޮޑާވެގަތީއެވެ. (اسْتِكْبَاراً)
ވަރަށް ބޮޑު ބޮޑާވުމަކުން ބޮޑާވެގަތީއެވެ.

⑧ (ثُمَّ إِنِّي دَعَوْتُهُمْ جِهَاراً) ދެން ހަމަކަށަވަރުން މިއަޅުގަނޑު އެމީހުންނަށް ފާޅުގައި އަޑުހަރުކޮށް دَعْوَةُ ދިނީމެވެ.

⑨ (وَأَسْرَرْتُ لَهُمْ) އަދި މިއަޅުގަނޑު އެމީހުންނަށް ސިއްރުގައި دَعْوَةُ ދިނީމެވެ. (إِسْرَاراً) ކޮންމެ މީހަކަށް ވަކިވަކިން ސިއްރުން ދިނުމުގެ ސިއްރުކުރުމެއް ކަމުގައި ދިނީމެވެ. އަދި އެމީހުންގެ ގާތަށް ގޮސް ފުރުސަތު ހޯދައިގެން ކޮންމެ ގޮތަކުން ބަސް عِبَارَةُ ން دَعْوَةُ ދިނީމެވެ.

⑪ (يُرْسِلِ السَّمَاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا) އެކަލާނގެ ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ގިނަގިނައިން ވާރޭ ވެއްސެވިއްޔާނެތެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން اللهُ އަށް ތައުބާވެ ފާފަފުއްސެވުން އެދޭނަމަ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ދުނިޔޭގައި ދަރިފަސްކޮޅާއި މުދާ ގިނަކޮށްދެއްވާނެތެވެ.

⑬ (مَا لَكُمْ لاَ تَرْجُونَ لِلَّهِ وَقَاراً) ތިޔަބައިމީހުން اللهُ އަށް ބިރުވެތިނުވަނީ ކީއްވެގެންތޯއެވެ؟ އެކަލާނގެ ޢަޒަމަތަށް ތިޔަބައިމީހުން إحْتِرَامُ ނުކޮށް قَدَرُ ނުކުރަނީ ކީއްވެގެންތޯއެވެ؟

⑭ (وَقَدْ خَلَقَكُمْ أَطْوَاراً) އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެ ތިޔަބައިމީހުން ހެއްދެވީ ދަރަޖަދަރަޖައިން ހެއްދެވުމެވެ. ފުރަތަމަ ނުޠުފާއެއް ކަމުގައި، ދެން ލޭކޮޅެއް ކަމުގައި، ދެން މަސްކޮޅެއް ކަމުގައި، ދެން ކާމިލް އިންސާނަކު ކަމުގައި ހެއްދެވީއެވެ. (ތަފްސީރު المُؤْمِنُونَ ސޫރަތުގައި އެކަށް ހުރިގޮތަށެވެ.) ދެން އެހެންގޮތަކަށް ކުޑައިރު ކުއްޖަކަށް، ދެން ޒުވާނަކަށް، ދެން މުސްކުޅިވުމެވެ. ފަހެ މިހެން ތިޔަބައިމީހުން ހެއްދެވި ރަސްކަލާނގެ ޙަޟްރަތަށް إحْتِرَامُ ކޮށް قَدَرُ ކުރުމަށް ތިޔަބައިމީހުންނަށް ޖެހިވަޑައިގެން ނުވަނީތޯއެވެ؟

⑯ (وَجَعَلَ الْقَمَرَ فِيهِنَّ) އަދި އުޑުތަކުގެ ތެރޭގައި އެކަލާނގެ ހަނދު ލެއްވިއެވެ. އެބަހީ ދުނިޔޭގެ އުޑުގައި އެކަލާނގެ ހަނދު ލެއްވިއެވެ. (نُوراً) އަލިކަމަކަށް ކަމުގައި، އެބަހީ ހަނދުގެ އަލިކަމުގެ ބޭނުން ހިފުމަށެވެ. (وَجَعَلَ الشَّمْسَ سِرَاجاً) އަދި އަލިކުރާ ބައްތިއެއް ކަމުގައި އިރު ލައްވަވައިފިއެވެ. ބައްތިއެއް ފަދައިން ދުނިޔެ އަލިކުރާ ގޮތަށް އެކަލާނގެ އިރު ހައްދަވައިފިއެވެ.

⑰ (وَاللَّهُ أَنْبَتَكُمْ مِنَ الأَرْضِ نَبَاتاً) [އަދި ބިމުން އެކަލާނގެ ތިޔަބައިމީހުން ފުޅާކުރެއްވީއެވެ.] އެބަހީ ތިޔަބައިމީހުންގެ ބައްޕަ آدَمُ عَلَيْهِ السَّلام އެކަލާނގެ ހެއްދެވީ ބިމުގެ ވެލިންނެވެ. ދެން އެކަލާނގެ ދަރިން ފުޅާކުރެއްވީ. ދަރިފަސްކޮޅުން ބިމުގައި އުފައްދަވާ ބިމުން ހައްދަވާ ގަސްގަހާގެހި ފަދައިން ބޮޑުވެ ބަރުވާ ގޮތަށެވެ. އަދި އޮޅުނު ތަކެތި ބިމުން އުފެދޭ ގޮތަށް ދުނިޔޭގެ ވާހަކައެވެ. ފުރަތަމަ މަރު ދެވަނަ ދިރުމެވެ. ބިމުން ހިތްތަކުން ފުރިހަމަވާ ގޮތަށެވެ.

⑱ (ثُمَّ يُعِيدُكُمْ فِيهَا) ދެން އެކަލާނގެ ތިޔަބައިމީހުން ބިމަށް އަނބުރާ ގެންދަވާނެއެވެ. މަރުވުމަށްފަހު ބިމުގައި ވަޅުލުމުގައެވެ. (وَيُخْرِجُكُمْ إِخْرَاجاً) އަދި އެކަލާނގެ ތިޔަބައިމީހުން ބިމުން قِيَامَة ދުވަހުން مَحْشَرُ އަށް ނެރުއްވުމަކުން ނެރުއްވާނެއެވެ. އެއީ ޤަބުރުތަކުން ދިރުއްވައި ނެރުއްވުމެވެ. قِيَامَة ދުވަހުން ހިސާބަށް ހާޒިރުކުރެއްވުމަށެވެ.

⑳ (لِتَسْلُكُوا مِنْهَا سُبُلاً فِجَاجاً) އެބިމުގައި ތިޔަބައިމީހުން ހިނގާ ފުޅާ މަގުތަކުގައި ދަތުރުކުރުމަށްޓަކައެވެ.

㉑ (وَاتَّبَعُوا مَنْ لَمْ يَزِدْهُ مَالُهُ وَوَلَدُهُ إِلاَّ خَسَارا) [އަދި އެމީހުން ތަބާވީ
އެމީހުންގެ މުދަލާއި ދަރިން އެމީހުންނަށް ގެއްލުމެއް މެނުވީ
އިތުރުނުކުރާ ބައެއްގެ ފަހަތުންނެވެ.] އެއީ އެމީހުންގެ ވެރިންނެވެ.
ދުނިޔޭގެ މުދަލާއި ދަރިން އެމީހުންނަށް ދެވެނީ ގެއްލުމާއި ހަލާކެވެ.
އެމީހުން އެތަކެތީގެ ސަބަބުން ކިބުރުވެރިވެ ކާފަރުވި ސަބަބުން އެމީހުންނަށް
ދުނިޔޭގައި އަދި آخِرَةُ ގައި عُقُوبَة ލިބޭ
ގޮތަށް ވެގެންދިޔައެވެ.

㉒ (وَمَكَرُوا مَكْراً كُبَّاراً) އަދި އެމީހުން ބޮޑެތި ބޮޑު މަކަރު ހެދީއެވެ. އެއީ އެމީހުންގެ ވެރިން ނުބައި ޢަމަލުތައް ހެދުމުގައެވެ. އެމީހުން ބޮޑެތި ނުވަތަ نُوح عَلَيْهِ السَّلام قَتْلُ ކުރުމަށް ޙީލަތް ހެދިއެވެ.

㉓ (وَقَالُوا) އަދި ބުނީއެވެ. އެބަހީ نُوح عَلَيْهِ السَّلام ގެ ޤައުމުގެ ވެރިން އެމީހުންގެ ތަބާވެރިންނަށް ބުނީއެވެ. (لاَ تَذَرُنَّ آلِهَتَكُمْ) ތިޔަބައިމީހުންގެ ބުދުތައް ދޫނުކުރާށެވެ. އެއީ އެމީހުން އަޅުކަންކުރާ ބުދުތަކެވެ. ދެން ސިފަކުރަނީ އެމީހުންގެ ބޮޑެތި ބުދުތަކުގެ عَرَبِى ނަންތަކުން ނަންކިޔައިގެންނެވެ. (وَلاَ تَذَرُنَّ وَدّاً وَلاَ سُوَاعاً وَلاَ يَغُوث
وَيَعُوقَ وَنَسْراً) އަދި وَدُّ އާއި سُوَاعُ އާއި يَغُوثُ އާއި يَعُوقُ އާއި އަދި
نَسْرُ އަށް އަޅުކަން ދޫނުކުރާށެވެ. (މިއީ ބުދުތަކުގެ

يُرۡسِلِ ٱلسَّمَآءَ عَلَيۡكُم مِّدۡرَارٗا ١١ وَيُمۡدِدۡكُم بِأَمۡوَٰلٖ وَبَنِينَ وَيَجۡعَل
لَّكُمۡ جَنَّٰتٖ وَيَجۡعَل لَّكُمۡ أَنۡهَٰرٗا ١٢ مَّا لَكُمۡ لَا تَرۡجُونَ لِلَّهِ وَقَارٗا ١٣
وَقَدۡ خَلَقَكُمۡ أَطۡوَارًا ١٤ أَلَمۡ تَرَوۡاْ كَيۡفَ خَلَقَ ٱللَّهُ سَبۡعَ سَمَٰوَٰتٖ
طِبَاقٗا ١٥ وَجَعَلَ ٱلۡقَمَرَ فِيهِنَّ نُورٗا وَجَعَلَ ٱلشَّمۡسَ سِرَاجٗا ١٦
وَٱللَّهُ أَنۢبَتَكُم مِّنَ ٱلۡأَرۡضِ نَبَاتٗا ١٧ ثُمَّ يُعِيدُكُمۡ فِيهَا وَيُخۡرِجُكُمۡ
إِخۡرَاجٗا ١٨ وَٱللَّهُ جَعَلَ لَكُمُ ٱلۡأَرۡضَ بِسَاطٗا ١٩ لِّتَسۡلُكُواْ مِنۡهَا
سُبُلٗا فِجَاجٗا ٢٠ قَالَ نُوحٞ رَّبِّ إِنَّهُمۡ عَصَوۡنِي وَٱتَّبَعُواْ مَن لَّمۡ يَزِدۡهُ
مَالُهُۥ وَوَلَدُهُۥٓ إِلَّا خَسَارٗا ٢١ وَمَكَرُواْ مَكۡرٗا كُبَّارٗا ٢٢ وَقَالُواْ
لَا تَذَرُنَّ ءَالِهَتَكُمۡ وَلَا تَذَرُنَّ وَدّٗا وَلَا سُوَاعٗا وَلَا يَغُوثَ وَيَعُوقَ
وَنَسۡرٗا ٢٣ وَقَدۡ أَضَلُّواْ كَثِيرٗاۖ وَلَا تَزِدِ ٱلظَّٰلِمِينَ إِلَّا ضَلَٰلٗا ٢٤
مِّمَّا خَطِيٓـَٰٔتِهِمۡ أُغۡرِقُواْ فَأُدۡخِلُواْ نَارٗا فَلَمۡ يَجِدُواْ لَهُم مِّن دُونِ
ٱللَّهِ أَنصَارٗا ٢٥ وَقَالَ نُوحٞ رَّبِّ لَا تَذَرۡ عَلَى ٱلۡأَرۡضِ مِنَ ٱلۡكَٰفِرِينَ
دَيَّارًا ٢٦ إِنَّكَ إِن تَذَرۡهُمۡ يُضِلُّواْ عِبَادَكَ وَلَا يَلِدُوٓاْ إِلَّا فَاجِرٗا
كَفَّارٗا ٢٧ رَّبِّ ٱغۡفِرۡ لِي وَلِوَٰلِدَيَّ وَلِمَن دَخَلَ بَيۡتِيَ
مُؤۡمِنٗا وَلِلۡمُؤۡمِنِينَ وَٱلۡمُؤۡمِنَٰتِۖ وَلَا تَزِدِ ٱلظَّٰلِمِينَ إِلَّا تَبَارَۢا ٢٨

سُورَةُ الْجِنّ

ترتيبها ٧٢ — آياتها ٢٨

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

قُلْ أُوحِيَ إِلَيَّ أَنَّهُ اسْتَمَعَ نَفَرٌ مِّنَ الْجِنِّ فَقَالُوا إِنَّا سَمِعْنَا قُرْآنًا عَجَبًا ① يَهْدِي إِلَى الرُّشْدِ فَآمَنَّا بِهِ ۖ وَلَن نُّشْرِكَ بِرَبِّنَا أَحَدًا ② وَأَنَّهُ تَعَالَىٰ جَدُّ رَبِّنَا مَا اتَّخَذَ صَاحِبَةً وَلَا وَلَدًا ③ وَأَنَّهُ كَانَ يَقُولُ سَفِيهُنَا عَلَى اللَّهِ شَطَطًا ④ وَأَنَّا ظَنَنَّا أَن لَّن تَقُولَ الْإِنسُ وَالْجِنُّ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا ⑤ وَأَنَّهُ كَانَ رِجَالٌ مِّنَ الْإِنسِ يَعُوذُونَ بِرِجَالٍ مِّنَ الْجِنِّ فَزَادُوهُمْ رَهَقًا ⑥ وَأَنَّهُمْ ظَنُّوا كَمَا ظَنَنتُمْ أَن لَّن يَبْعَثَ اللَّهُ أَحَدًا ⑦ وَأَنَّا لَمَسْنَا السَّمَاءَ فَوَجَدْنَاهَا مُلِئَتْ حَرَسًا شَدِيدًا وَشُهُبًا ⑧ وَأَنَّا كُنَّا نَقْعُدُ مِنْهَا مَقَاعِدَ لِلسَّمْعِ ۖ فَمَن يَسْتَمِعِ الْآنَ يَجِدْ لَهُ شِهَابًا رَّصَدًا ⑨ وَأَنَّا لَا نَدْرِي أَشَرٌّ أُرِيدَ بِمَن فِي الْأَرْضِ أَمْ أَرَادَ بِهِمْ رَبُّهُمْ رَشَدًا ⑩ وَأَنَّا مِنَّا الصَّالِحُونَ وَمِنَّا دُونَ ذَٰلِكَ ۖ كُنَّا طَرَائِقَ قِدَدًا ⑪ وَأَنَّا ظَنَنَّا أَن لَّن نُّعْجِزَ اللَّهَ فِي الْأَرْضِ وَلَن نُّعْجِزَهُ هَرَبًا ⑫ وَأَنَّا لَمَّا سَمِعْنَا الْهُدَىٰ آمَنَّا بِهِ ۖ فَمَن يُؤْمِن بِرَبِّهِ فَلَا يَخَافُ بَخْسًا وَلَا رَهَقًا ⑬

ނަސްރުކަމެވެ. صَالِحُ ބައެކެވެ. آدَمُ عَلَيْهِ السَّلَامُ އާއި نُوح عَلَيْهِ السَّلَامُ އާއި ދެމެދު އުޅުނު ބައެކެވެ. ދެންފަހެ އެބައިމީހުން އަވަހާރަވުމުން ދެން އެގޮތުން މި صَالِح މީހުންގެ ސޫރަ ބަނާކޮށް ބައިތިއްބައެވެ. ދެން އެކިދުވަސް ފަހުން ޝައިޠާނާ އައިސް އެބައިމީހުންގެ ސޫރަތަށް އަޅުކަންކުރުމަށް ގޮވާލިއެވެ. އަދި އެއްބަޔަކު ފެށިއެވެ. ދެން އަޅުކަން ކުރަން ފެށީއެވެ. އެގޮތުން މިޤައުމުގެ މީހުން ބުދަށް އަޅުކަން ކުރަން ފެށީއެވެ. ދެން ބުދު ތަކަށް ދިޔައީ ބޮޑުވަމުން ދެވެ. ދެން ބައެއް قَبِيلَة ގެމީހުން އެބުދަށް އަޅުކަން ކުރަން ފެށިއެވެ.

㉔ (وَقَدْ أَضَلُّوا كَثِيراً) އަދި ހަމަކަށަވަރުން ގިނަބަޔަކު އެމީހުން މަގުފުރެއްދިއެވެ. އެބައި އެމީހުންގެ ބޮޑުމީހުންނާއި އަދި ޝައިޠާނުން މީސްތަކުން ގިނަބަޔަކު މަގުފުރެއްދިއެވެ. އަދި ބުދުތަކުން ގިނަބަޔަކު މަގުފުރެއްދިއެވެ. (وَلاَ تَزِدِ الظَّالِمِينَ إِلاَّ ضَلاَلاً) އަދި އަނިޔާވެރިންނަށް މަގުފުރެދުން މެނުވީ އިތުރުނުކުރައްވާށެވެ. އަދި ބޭނުންވީ އަނިޔާވެރިން އެމީހުން ހަލާކުވާ ގޮތަކަށް ހަދައިދެއްވުމެވެ. އެމީހުންނަށް އިތުރުކުރައްވާށެވެ.

㉕ (مِمَّا خَطِيئَاتِهِمْ أُغْرِقُوا) އެމީހުންގެ ފާފަތަކުގެ ސަބަބުން އެމީހުން (طُوْفَانُ ގައި) غَرَقُ ވެގެން ދިޔައީއެވެ. (فَأُدْخِلُوا نَاراً) ދެން އެއިރު ދިޔައީ އެމީހުން ނަރަކައިގެ އަލިފާނަށް ވައްދާލެވުނެވެ. ނަރަކަ ވަނީ ކަމުގެ عَذَابُ އަށް ވަނީއެވެ.

㉖ (وَقَالَ نُوحٌ رَبِّ لاَ تَذَرْ عَلَى الأَرْضِ مِنَ الْكَافِرِينَ دَيَّاراً) [އަދި نُوح عَلَيْهِ السَّلَامُ އެމީހުން އިސްލާމްވުމަށް ގޮވައިލެއްވިއިރު ވެސް އެއްވެސް މީހަކު އެކަން ނުކުރުމުން ހަލާކު ކުރެއްވުމަށް دُعَاء ފުޅުކުރެއްވިއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ قَوْمُ ގެ މީހުން މުޅިން ކާފިރުވެ ތިބުމުން ބޮޑުކަނޑުގައި ބަހުގެ ބަޔަކު ފަހުން އީމާން ނުވާނެކަމަށް އެކަލޭގެފާނަށް الله އަންގަވާ ވަޙީ ކުރެއްވުމުން. ދެންފަހެ الله تَعَالَى އެކަލޭގެފާނުގެ دُعَاء ފުޅު އިޖާބަކުރައްވައި އެމީހުން غَرَقُ ކުރެއްވިއެވެ.

㉗ (إِنَّكَ إِنْ تَذَرْهُمْ يُضِلُّوا عِبَادَكَ) [އަޅުގަނޑުމެން ދަންނަވަމެވެ. ކަލޭގެފާނު އެމީހުން ދޫކޮށްލައްވައިފިނަމަ އިބާދަތްތެރިން އެމީހުން މަގުފުރައްދާނެއެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނުގެ އަޅުތަކުން حَقّ މަގުން ގެއްލުވާލާނެއެވެ.] (وَلاَ يَلِدُوا إِلاَّ فَاجِراً) އަދި އަޅުތަކުންގެ ދަރިއަކު ނުވިހާނެ فَاجِرُ ނަބާވެރިޔަކު މެނުވީ. (كَفَّاراً) އެބަހީ ކާފިރުވެރި ކަލޭގެފާނު ދެއްވި نِعْمَةُ ތަކަށް ދެކޮޅުހަދާނެ ކަމަށެވެ.

㉘ (وَلاَ تَزِدِ الظَّالِمِينَ إِلاَّ تَبَاراً) އަދި އަނިޔާވެރިންނަށް ހަލާކުވުން މެނުވީ އިތުރުނުކުރައްވާށެވެ. نُوح عَلَيْهِ السَّلَامُ ގެ މި دُعَاء ކުރެއްވީ قِيَامَةُ އާއި ހަމަޔަށް ހުރިހާ ކާފިރުންނަށް ހަލާކު އެދި ވަޑައިގެންނެވެ.

سُوْرَةُ الْجِنِّ

① (قُلْ أُوحِيَ إِلَيَّ) އޭ مُحَمَّدُ ގެފާނެވެ. ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ. ވަޙީކުރެއްވިއެވެ. جِبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ ގެ ވާސިތާއިން އަހުރެން ކަލޭގެފާނަށް وَحي ކުރެއްވިއެވެ. (أَنَّهُ اسْتَمَعَ نَفَرٌ مِنَ الْجِنِّ) ހަމަކަށަވަރުން ޖިންނިންގެ ބަޔަކު (މިކަލޭގެފާނުގެ ކިޔެވުން) އަޑުއެހިއެވެ. ޖިންނިން އަޑުއެހީ رَسُولُ الله ، ފަތިސް ނަމާދުގައި ކިޔަވާދެއްވި (اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ) މި ސޫރަތެވެ. الله تَعَالَى އެކަން رَسُول ކަލޭގެފާނަށް އަންގަވައިދެއްވިއެވެ. އަދި ޖިންނިން ފެނުނު ކަމެއް ނޫނެވެ. رَسُولُ ގެ ކިޔަވާދެއްވި ފަދަ އެއް ޤުރުއާން ސިފަކޮށްފައިވެއެވެ. (فَقَالُوا إِنَّا سَمِعْنَا قُرْآناً عَجَباً) [އެމީހުންގެ قَوْمُ އަށް އެނބުރި ގޮސް] އެމީހުން ބުންޏެވެ. އެއީ فَصَاحَة ބަސްތަކުގެ بَلاَغَة ގެ ގޮތުން عَجَائِبُ ވާގޮތަށް قُرْآنُ އަހަ އަޑުއެހީމުއެވެ. އަދި ބުންޏެވެ. وَعْظُ އާއި نَصِيْحَةُ ގެ ގޮތުން عَجَائِبُ ވާގޮތަށް قُرْآنُ އަހަ އަޑުއެހީމުއެވެ. ބަސްތަކުގެ ގޮތުން عَجَائِبُ ވާގޮތަށް قُرْآنُ އަހަ އަޑުއެހީމުއެވެ.

③ (وَأَنَّهُ تَعَالَى جَدُّ رَبِّنَا) އަދި ހަމަކަށަވަރުން އަހަރެމެންގެ رَبُّ ގެ ޝަރަފުވެރިކަން މަތިވެރިވެއްޖެއެވެ. އަދި ބޮޑުވެއްޖެއެވެ. އެކަލާނގެ ޖަލާލާއި ޢަޒަމަތުގެ މައްޗަށް މަތިވެރިވެއްޖެއެވެ.

④ (وَأَنَّهُ كَانَ يَقُولُ سَفِيهُنَا عَلَى اللَّهِ شَطَطاً) އަދި ހަމަކަށަވަރުން އަހަރެމެންގެ ތެރެއިން މޮޔައާ ޝައިޠާނާ الله تَعَالَى ގެ މައްޗަށް ކިޔަމުން ދިޔަ ދޮގުތަކާއި ބޮޑު ބުހުތާނެވެ. ނުރަނގަޅެވެ. އިބްލީސްގެ ޖިންނިން قَوْمُ ގެ ދުޝްމަނު ޖިންނިން ބުނަމުން ދިޔައެވެ. އާދެ އެމީހުން الله تَعَالَى ޖިންނުގެ މައްޗަށް ކިޔަމުންދިޔަ (އަނބިއެއްގެ ދަރިއެއް ވާކަމަށް ދައުވާކުރުމަށް އިތުރުވެ ގިނަ ބަޔަކު ކާފިރުވީއެވެ. އެބައިމީހުންގެ ބުނުމަށް ތަބާވެ އެއްބަޔަކު

ނިސްބަތްކުރުމުގައި އެކަލާނގެއަށް ދޮގުހަދައި ވާހަކަދެއްކުމާ إعْتِقادُ ކުރީމުއެވެ.

⑤ (وَأَنَّا ظَنَنَّا أَنْ لَنْ تَقُولَ الإِنسُ وَالْجِنُّ عَلَى اللهِ كَذِباً) އަދި ތިމަންމެން ހީކުރީމުއެވެ. އިންސާނުންނާއި ޖިންނުން އަދި ތިމަންމެން ޖިންނުން ވެސް الله تَعَالَى ގެ ޙައްޤުގައި ދޮގުހަދައި ނުބުނާނޭ ކަމަށް ހިތަށްއަރައިގެން ތިމަންމެން އެކަލާނގެއަށް ދޮގުހަދާކަމެއް ނެތެވެ. ސަފީހުގެ ބަސް ތެދުކުރީމުއެވެ. ނަމަވެސް އެއީ ދޮގެކެވެ. އިންސާނުން އަދި ތިމަންމެން ޖިންނުން الله تَعَالَى ގެ ޙައްޤުގައި ދޮގު ނުހަދާނޭ ކަމަށް ހީކުރީމުއެވެ.

⑥ (وَأَنَّهُ كَانَ رِجَالٌ مِنَ الإِنسِ يَعُوذُونَ بِرِجَالٍ مِنَ الْجِنِّ) [އަދި ހަމަކަށަވަރުން ޖިންނުންގެ ކަލުންނަށް ވަގުތުގައި ރައްކާތެރިކަމަށް ސަލާމަތްވުމަށް އިންސާނުންގެ ކަލުން ބޭނުންކުރެއެވެ. ބަޔަކު] عَرَبِي ންގެ ކަލުން ވަދީގެ ތެރެއަށް ފައިބާ ގޮތުން ޖެހުނީމާ އެ ވަދީގެ ޖިންނުންގެ ކަލުން ސަލާމަތްކޮށްދިނުމަށް ސަލާމަތް ގުޅުމަށް ދަ ޖިންނުންގެ ވެރިޔާގެ ކަލުން ސަލާމަތްކުރުމަށް ދުޢާކުރެއެވެ. ދަންނައިރު ސަލާމަތް އެ ބޮޑު ސަލާމަތް ޖިންނުންގެ حِمَايَةُ އާއި ރައްކާތެރިކަމެވެ. (فَزَادُوهُمْ رَهَقاً) ދަންނަވައި އިންސާނުން ބަލަށްވަރުގައި ޖިންނުންނަށް ކަލުންގެ ސަލާމަތް އެއަށް ދަނޑިވަޅުވެސް ޖިންނުންގެ ހިތުގައި ބޮޑާކަމާއި ތަރުތީބު ޚިޔާލު ޖެހިއެވެ. ނަމަވެސް އިންސާނުންގެ ބިރާއި ބިރުވެރިކަން އިތުރުކުރިއެވެ.

⑦ ...

⑧ (وَأَنَّا لَمَسْنَا السَّمَاءَ) އަދި ތިމަންމެން އުޑަށް ބަލައިލީމުއެވެ. އުޑުގެ ހަބަރު ދެނެގަތުމަށް ހޯދާ خَبَرُ ނެގުމަށް ޖިންނުން (وَجَدْنَاهَا مُلِئَتْ حَرَساً) ފަހެ އެތަން ފުރިފައިވާކަމަށް ބޭއްވިއެވެ. ބަރޯސާގެ ރައްކާތެރިކުރާ ބަޔަކު ބައިތިއްބައިގެން. (شَدِيداً) އަދި ވަރުގަދަ (وَشُهُباً) އަދި ގިނަ ހުތުރު ތަރިތަކުން ފުރިފައިވާކަމަށް ފެނުނީއެވެ. ދިރިހުރި ދުވަހު ތަރީގެ ގޮތުން ވެސް النَّبِيُّ ، ޖެހިއްޖެ ދުވަހު ނިކުމެ ފެނުނީއެވެ.

⑨ (وَأَنَّا كُنَّا نَقْعُدُ مِنْهَا مَقَاعِدَ لِلسَّمْعِ) އަދި ތިމަންމެން (ޖިންނުންގެ ބައެއް ދުވަސްވަރު ފަހަރުގައި خَبَرُ އިވުމަށް އަޑުއަހަން ކުރިން ދިޔައީ ދެން ރަސޫލުގެ ދުވަހުން ފެށިގެން ކޮންމެ مَقْعَدُ ގައި ތިބީމުއެވެ. ތިމަންމެން އިތުރު ހިސާބުގައި އަޑުއަހަންވީމުއެވެ. (فَمَنْ يَسْتَمِعِ الآنَ يَجِدْ لَهُ شِهَاباً رَصَداً) ދަންނައިރު މިހާރު އަޑުއަހާ ބަޔަކު އެބަޔަކު ހުރި ތަނަކަށް ނުކުމެވެސް ޖެހޭ. ގުޅުވައިލާ ތަރިއެއް ދިމާވާނެއެވެ. އެ ތަރި އެމީހުން ހިފަހައްޓަން ތައްޔާރުކޮށް ބާއްވާފައިވާ ކަމުގެ މަތިންނެވެ.

⑩ (وَأَنَّا لاَ نَدْرِي أَشَرٌّ أُرِيدَ بِمَنْ فِي الأَرْضِ) އަދި ތިމަންމެން ނުދަންނަމުއެވެ. ބިމުގައި ތިބި ބަޔަކަށް ނުބައެއް ޝައްކުގެ މަތިން ބޭނުންފުޅުވެވަޑައިގެންނެވީ ކޮން ކަމެއްތޯއެވެ. ބިމުގައި ތިބި ބަޔަކަށް ނުބައެއް ހިތްވަރުގެ (أَمْ أَرَادَ بِهِمْ رَبُّهُمْ رَشَداً) ނުވަތަ އެބަޔަކަށް ހެޔޮ މަގު ދެއްކެވުމަށް އެމީހުންގެ رَبُّ ބޭނުންފުޅުވީ ކަމެއްތޯ ތިމަންމެނަށް ނޭނގެއެވެ. ތިމަންމެން ދެނެގަނެވޭ އެއްޗެއް ނޫނެވެ.

ابْنُ زَيْد ވިދާޅުވިއެވެ. ابْلِيس ބުނިއެވެ. ތިމަނަކަށް ނޭނގެއެވެ. الله تَعَالَى ބިމުގައި ތިބި ބަޔަކަށް عَذَابُ އަރުވަން ބޭނުންފުޅުވީތޯ ނުވަތަ އެބަޔަކަށް ރަސޫލަކު ފޮނުއްވަން ބޭނުންފުޅުވީތޯ ނޭނގެއެވެ.

⑪ (وَأَنَّا مِنَّا الصَّالِحُونَ) (އިމާންވީ ޖިންނުން النَّبِيُّ ، ގެ ކިބައިން ޤުރުއާން އަޑުއެހުމުން ބުނީ ދެން އެ ބަހުރުވައެވެ.

އަދި ތިމަންމެންގެ ތެރޭގައި صالِحُ މީހުން ވެސް ތިއްބެވެ. (وَمِنَّا دُونَ ذَلِكَ) އަދި ތިމަންމެންގެ ތެރޭގައި އެނޫން ބަޔަކުވެސް ތިއްބެވެ. މުއުމިނުން ނުވާ ބަޔަކުވެސް ތިއްބެވެ. (كُنَّا طَرَائِقَ قِدَداً) ތިމަންމެން ހުރީ އެކި ޖަމާޢަތްތަކަކަށް ބެހިފައެވެ. މިޒާޖު ބޮޑެތި ތަފާތުތަކުގައެވެ.

⑫ (وَأَنَّا ظَنَنَّا أَنْ لَنْ نُعجِزَ اللهِ فِي الأَرْضِ) އަދި ތިމަންމެން ހީކުރީމުއެވެ. ތިމަންމެނަކަށް الله ނުކުޅެދުން ނުކުރެވޭނެކަން. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންމެން ބިމުގައި އޮތަސް (وَلَنْ نُعْجِزَهُ هَرَباً) އަދި ހަނިކޮށް ތިމަންމެނަށް ފިލައިގެން ވެސް އެކަލާނގެ ނުކުޅެދުން ނުކުރެވޭނެކަމެވެ. ތިމަންމެން އުޑުގައި ނުވަތަ ބިމުގައި ހުރި ކޮންމެ ތަނަކަށް ފިލައިގެން ތިމަންމެން ނުކުޅެދޭނެކަމެވެ.

⑬ (فَمَنْ يُؤْمِنْ بِرَبِّهِ فَلاَ يَخَافُ بَخْساً وَلاَ رَهَقا) ފަހެ އެމީހާގެ رَبُّ އަށް އީމާންވާ މީހާ ހެޔޮ ޢަމަލުތަކުގެ ދަރުމަ ކުޑަވެދާނެކަމަށް ނުވަތަ ނުބައިކަމުގެ ބުރަ ބޮޑުވެދާނެކަމަށް އަދި ތަކުލީފުތަކުގެ عَدَاوَة ގެ ސަބަބުން ބިރެއް ނުގަންނާނެއެވެ.

⑭ (وَمِنَّا الْقَاسِطُونَ) އަދި ތިމަންމެންގެ ތެރޭގައި حَقُّ ގެ މަގުން ފާޅުވެގެން ބޭރުވެފައިވާ މީހުންވެސް ތިއްބެވެ. (فَمَنْ أَسْلَمَ فَأُولَائِكَ تَحَرَّوْا رَشَدا) ފަހެ އިސްލާމްވި މީހުން ހެޔޮމަގު ހޯދާ ބަލައި ދެނެގަތީއެވެ. އެމީހުން حَقُّ ގެ މަގުގައި އިޖުތިހާދުކުރުމަށް تَوْفِيقُ ލިބިވަޑައިގެންނެވިއެވެ.

⑮ (وَأَمَّا الْقَاسِطُونَ فَكَانُوا لِجَهَنَّمَ حَطَباً) އަދި حَقُّ ގެ މަގުން ފާޅުވީ މީހުން ނަމަ ނަރަކައިގެ ދަރަށް ވެގެން ދިޔައެވެ. އެމީހުން ނަރަކައިގެ ތެރޭގައި ދިޔައީ އަނދާ ހުލިވާ ލަކުޑިފަދައިން ހުރި ދަރުތަކެކެވެ.

⑯ (وَأَلَّوِ اسْتَقَامُوا عَلَى الطَّرِيقَةِ) އަދި މިފްސީރުންގެ ވަޙީ ފޮނުއްވިއެވެ. އެމީހުން ސީދާ ޖިންނުން ނުވަތަ އިންސާނުން އިސްލާމްދީނުގެ حَقُّ މަގުގައި ސީދާވީނަމަ (لأَسْقَيْنَاهُمْ مَاءً غَدَقاً) ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންނަށް ގިނަ ގިނައިން ފެން ބުއިމަށް ދެއްވީހެވެ.

⑰ (لِنَفْتِنَهُمْ فِيهِ) އެއީ އެކަމުގައި އެމީހުން إمْتِحَانُ ކުރެއްވުމަށެވެ. އަދި نِعْمَةُ އަށް ޝުކުރުކުރޭތޯ ބަލާ ފާރަވެރިވެ ބައްލަވާހިމެ. (وَمَنْ يُعْرِضْ عَنْ ذِكْرِ رَبِّهِ يَسْلُكْهُ عَذَاباً صَعَداً) އަދި އެމީހެއްގެ رَبُّ ގެ ذِكْرُ ން ދުރުވެ ފުރަގަސްދޭ މީހާ ـــ އެބަހީ قُرْآنُ ގެ ވާހަކަފުޅުތަކުން ފުރަގަސްދީ ـ ބަލައިނުގަންނާ މީހާ ނަމަ وَعْظُ نَصِيحَةُ އާއި ދޭހަކޮށްދެއްވާ ކަންކަމުގެ ފިލާވަޅުތައް ނުލިބޭނެއެވެ. ދަތި عَذَابُ އަކަށް އެމީހާ ވައްދަވާނެއެވެ.

⑱ (وَأَنَّ الْمَسَاجِدَ لِلَّهِ) (އަދި މިއިސްކަލުގެ ވަޙީ ފޮނުއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މިސްކިތްތައް خَاصَّ ވެގެންވަނީ الله އަށެވެ. ބޭނުމަކަށް ކުރާ ނަމާދެވެ. (فَلاَ تَدْعُوا مَعَ اللهِ أَحَداً) ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން الله އާއި އެކު އެހެން އެއްވެސް އެއްޗެއް ގާތު دُعَاءُ ނުކުރާށެވެ. ކަލޭގެފާނު ބުނާށެވެ. الله އަށް އަޅުކަން ކުރާށެވެ. މިސްކިތުގައި ނަމާދުކުރާށެވެ. އެކަމަށް ޚާއްޞަވެފައިވާ ބިންތަކުގެ މައްޗަށް ވެސް ނުވަތަ ބޮޑުކަން ދެއްކެވުމަށް ނޫނެވެ. އެހެން دُعَاءُ ކުރުމަކީ ޝިރުކެވެ.

⑲ (وَأَنَّهُ لَمَّا قَامَ عَبْدُ اللهِ) އަދި ހަމަކަށަވަރުން الله ގެ އަޅާ އެބަހީ النَّبِيُّ ، (ނަމާދަށް) ތެދުވެވަޑައިގެން އިންނެވިއިރު (يَدْعُوهُ) އެކަލާނގެއަށް دُعَاءُ ކުރައްވަމުން އަޅުކަން ކުރައްވަމުންދާއިރު. އެއީ ހަމަ ނަޚްލާ އެ بَطْنُ نَخْلَة ގެ ތެރޭގައިވީ ހިނދުއެވެ. (كَادُوا يَكُونُونَ

وَأَنَّا مِنَّا ٱلْمُسْلِمُونَ وَمِنَّا ٱلْقَـٰسِطُونَ ۖ فَمَنْ أَسْلَمَ فَأُو۟لَـٰٓئِكَ تَحَرَّوْا۟ رَشَدًا ⑭ وَأَمَّا ٱلْقَـٰسِطُونَ فَكَانُوا۟ لِجَهَنَّمَ حَطَبًا ⑮ وَأَلَّوِ ٱسْتَقَـٰمُوا۟ عَلَى ٱلطَّرِيقَةِ لَأَسْقَيْنَـٰهُم مَّآءً غَدَقًا ⑯ لِّنَفْتِنَهُمْ فِيهِ ۚ وَمَن يُعْرِضْ عَن ذِكْرِ رَبِّهِۦ يَسْلُكْهُ عَذَابًا صَعَدًا ⑰ وَأَنَّ ٱلْمَسَـٰجِدَ لِلَّهِ فَلَا تَدْعُوا۟ مَعَ ٱللَّهِ أَحَدًا ⑱ وَأَنَّهُۥ لَمَّا قَامَ عَبْدُ ٱللَّهِ يَدْعُوهُ كَادُوا۟ يَكُونُونَ عَلَيْهِ لِبَدًا ⑲ قُلْ إِنَّمَآ أَدْعُوا۟ رَبِّى وَلَآ أُشْرِكُ بِهِۦٓ أَحَدًا ⑳ قُلْ إِنِّى لَآ أَمْلِكُ لَكُمْ ضَرًّا وَلَا رَشَدًا (21) قُلْ إِنِّى لَن يُجِيرَنِى مِنَ ٱللَّهِ أَحَدٌ وَلَنْ أَجِدَ مِن دُونِهِۦ مُلْتَحَدًا (22) إِلَّا بَلَـٰغًا مِّنَ ٱللَّهِ وَرِسَـٰلَـٰتِهِۦ ۚ وَمَن يَعْصِ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ فَإِنَّ لَهُۥ نَارَ جَهَنَّمَ خَـٰلِدِينَ فِيهَآ أَبَدًا (23) حَتَّىٰٓ إِذَا رَأَوْا۟ مَا يُوعَدُونَ فَسَيَعْلَمُونَ مَنْ أَضْعَفُ نَاصِرًا وَأَقَلُّ عَدَدًا (24) قُلْ إِنْ أَدْرِىٓ أَقَرِيبٌ مَّا تُوعَدُونَ أَمْ يَجْعَلُ لَهُۥ رَبِّىٓ أَمَدًا (25) عَـٰلِمُ ٱلْغَيْبِ فَلَا يُظْهِرُ عَلَىٰ غَيْبِهِۦٓ أَحَدًا (26) إِلَّا مَنِ ٱرْتَضَىٰ مِن رَّسُولٍ فَإِنَّهُۥ يَسْلُكُ مِنۢ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِۦ رَصَدًا (27) لِّيَعْلَمَ أَن قَدْ أَبْلَغُوا۟ رِسَـٰلَـٰتِ رَبِّهِمْ وَأَحَاطَ بِمَا لَدَيْهِمْ وَأَحْصَىٰ كُلَّ شَىْءٍ عَدَدًا (28)

عَلَيْهِ لِبَداً) އެމީހުން އެބަޔަ އާޖިންނުންނަށް رَسُولُ' قُرْآنُ ކިޔަވައިދެއްވާއިރު ހުރީ އެ قُرْآنُ އައްސަވާލާށެވެ ގަދައެރުމުގައި ގޮސް އެކަލޭގެފާނުގެ ކައިރީގައި ތަޅާފޮޅާ ގިނަވެގެން ވެއެވެ.

(21) (قُلْ إِنِّي لاَ أَمْلِكُ لَكُمْ ضَرّاً وَلاَ رَشَداً) (ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ.) ތިޔަބައިމީހުންނަށް ގެއްލުމެއް ދިނުމުގެ ބާރު ކަލޭގެފާނަކު ނުލިބޭނެއެވެ. އަދި ނަފާއެއް ދިނުމުގެ ބާރު ވެސް މިތަނުން ކަލޭގެފާނަކަށް ނުލިބޭނެއެވެ. ކަލާނގެ ލިބިވަޑައިގަންނަވާ ވަގުތު މިކަލޭގެފާނަކަށް ނުހުންނާނެއެވެ.

(22) (وَلَنْ أَجِدَ مِنْ دُونِهِ مُلْتَحَداً) އަދި އެކަލާނގެ ފިޔަވައި އެހެން ސަލާމަތްވާނެ އެއްވެސް ތަނެއް ތިމަންނާއަކަށް ވެސް ނުފެނޭނެއެވެ.

(23) (إِلاَّ بَلاَغاً مِنَ الله وَرِسَالاَتِهِ) ހަމައެކަނި الله ގެ ރިސާލަތު ގެނެސް އެއް ގެނެސްދިނުމެވެ. އަދި އަންގަވާފައިވާ މީސްތަކުންނަށް އިސްލާމްދީން ކަލާމްގެ ހިދާޔަތް ފޯރުކޮށްދިނުމެވެ. ފޯރުކޮށްދެއްވުމަކީ ކަލޭގެފާނުގެ ވާޖިބެކެވެ. ހަމައެކަނި މީސްތަކުންނަށް އެގޮތަށް ކަލާމް ހާމަކޮށްދިނުމެވެ. މިކަން ކުރުމަށް ކަލޭގެފާނުމެން ވާން ޖެހޭނެއެވެ. އަދި އިސްލާމްދީނުގައި މިސްކީނުކަމެއް ނުހުރިކަމަށް ހަމަޖެހިލައްވާށެވެ.

(24) (فَسَيَعْلَمُونَ مَنْ أَضْعَفُ نَاصِراً) ނަސްރުދޭނެ މީހާ ކާކުކަން އެމީހުންނަށް އެނގޭނެއެވެ. އެމީހުންނަށް ނުވަތަ މުއުމިނުންނަށް؟ (وَأَقَلُّ عَدَداً) އަދި އެއްވެސް ގޮތަކަށް ކުޑަކޮށް ދަނެވޭއިރު ޢަދަދު ކުޑަވީ ކާކުކަން އެނގޭނެއެވެ. އެމީހުންނަށް ނުވަތަ މުއުމިނުންނަށް؟ ހަމަ އެ ދުވަހު އެނގޭނެއެވެ.

(25) (أَمْ يَجْعَلُ لَه رَبِّي أَمَداً) ނުވަތަ ތިމަންކަލާނގެ ވެރިރަސްގެ رَبُّ އެއަށް މުއްދަތެއް ، ވަގުތެއް ކަނޑައަޅުއްވައިފާނެބާވެ. ކަލޭގެފާނަށް އެކަލާނގެއަށް الله އަންގަވައި އަދި އެއްވެސް ވަގުތެއް قِيامة ވާނެ ދުވަހެއް ނޫނެވެ.

(27) (إِلاَّ مَنِ ارْتَضَى مِنْ رَسُولٍ) رَسُول ގެ ތެރެއިން އެކަލާނގެ ރުހިވޮޑިގެންފައިވާ މީހަކަށް ނޫނެވެ. އެބަހީ رَسُول ގެ ތެރެއިން އެކަލާނގެ ރުހިވޮޑިގެންފައިވާ އެވާދަ ކަމެއް (އެغَيْبُ އެއް) އަންގަވައިދެއްވާނެއެވެ. އެއީ އެކަލާނގެ رَسُول ކަލުން ހާމަކޮށްދެއްވުމަށް وَحِي ގެ ذَرِيعَة އިންނެވެ. އަދި އަނބިޔާއެވެ ފޮނުއްވުމާއި އެކަލާނގެ ނަބިއްޔުން ތަޞްދީޤްކުރުމަށް ދިނުމުގެ مُعْجِزَة އައީގެ ތެރެއިންނެވެ. ނަބިއްޔުންނާ އެކުއެކަލޭގެފާނުގެ ދީން ފޮނުއްވާ އެކަލާނގެ މާނައިން އަންގަވައެވެ. އެކަލާނގެ ދަމަހަށް الله ގެއައްކެކޭ ދެއްކެވުމަށް ބަލަހައްޓަވައެވެ. (فَإِنَّهُ يَسْلُكُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ رَصَداً) އަދި ދެކުނު ބަލަހައްޓަވާ އެކަލާނގެ غَيْبُ އަންގަވާފައިވާ ނަބިއްޔާއި ކުރިމަތި ފަހަތާ ފިރިހެނާއި ބަލަހައްޓަވާ މަލާއިކަތުން ބަހައްޓަވައެވެ. އެއީ شَيْطَانُ ންގެ ދޮގުވެރިކަމަކުން އެކަލާނގެ ރައްކާތެރިކުރުމަށްޓަކައެވެ.

(28) (لِيَعْلَمَ أَنْ قَدْ أَبْلَغُوا رِسَالاَتِ رَبِّهِمْ) އެއީ އެކަލާނގެ އެކަލާނގެ رَبُّ ގެ ރިސާލަތު އަދާކުރެއްވިކަން އެކަލާނގެ غَيْبُ ގެ عِلْمُ ގައި ދެނެވޮޑިގެން ތިބޭތޯއި ބަލަހައްޓަވައި ބަލައިލުމަށްޓަކައެވެ. (وَأَحَاطَ بِمَا لَدَيْهِمْ) އަދި އެކަލާނގެ ހުރިހާ ކަމެއް ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ. އެބަހީ އެކަލާނގެ ހުރިހާ ކަމެއް ޢިލްމުން ހިއްޕަވައިފައިވާކަމެވެ. ހުރިހާކަމެއް އަދަދު ނެރުއްވާ ގުނުއްވައިފައި އެކަލާނގެ ފިޔަވައި ނުގުނުއްވާފައެއް ނުވެއެވެ.

سُوْرَةُ الْمُزَمِّل

(1) ((يَا أَيُّهَا الْمُزَّمِّلُ) [އޭ ފޭރާމަޔަށް ނިވައިލައްވާގެން ކަލޭގެފާނުވެ.] ދަންނާށެވެ. މިއީ النَّبِيُّ' އަށް خِطَابُ އެވެ. އެއްފަހަރު ފާގަތި جِبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَحِي އާއިގެން ވަޑައިގެންނެވުމުން އެކަލޭގެފާނަށް ބިރުވެރިކަން ލިބިވަޑައިގެންފައި ފޭރާމަކުން ނިވައިލަވާ ގޮތުގައި އޮތުމުން އެކަލޭގެފާނު ކިޔުއްވިއެވެ: ކަލޭގެފާނުގެ ބަނޑުފޭރާމުން ނިވައިލައްވާށެވެ. އެކަލޭގެފާނު ހިތުގައި އަދި ބިރުވެރިކަން ބޮޑުވެގެން ހިތްވަރު ކުޑަވުމުން ނިވާކުރައްވާށެވެ. ނިވައިލައްވާނަށް ވިދާޅުވިއެވެ. ދެން އެގޮތަށް ހުރެއްވުމުން ނަބިއްޔާއަށް مُخَاطَبُ ވެގެން އައީއެވެ. އަދި جِبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ އައިސް ފޭރާމުގެ ނިވާކުރި އެތެރޭގައި ހުރެއްވި ބޮޑު ދަތިކަމެއް ގެނެސްދިނެވެ.

(2) (قُمِ اللَّيْلَ إِلاَّ قَلِيلاً) ރޭގަނޑު ތެދުވެވަޑައިގަންނަވާށެވެ. ކުޑަ ބަޔަކު ފިޔަވައި (ނަމާދަށްޓަކައި) ތެދުވެވަޑައިގަންނަވާށެވެ. އެބަހީ މުޅި ރޭގަނޑު ތެދުވެވަޑައިގަތުމެއް ނޫނެވެ. ކުޑަ ބަޔަކު ދޫކޮށް ތެދުވެވަޑައިގަތުމެވެ.

(3) (4) (نِصْفَهُ أَوِ انْقُصْ مِنْهُ قَلِيلاً * أَوْزِدْعَلَيْهِ) ރޭގަނޑު ދެބައިކުޅަ އެއްބައި ނުވަތަ ވެސް އެއަށްވުރެ ކުޑަކޮށް ނުވަތަ އިތުރުކޮށް ތެދުވެވަޑައިގަންނަވާށެވެ. ކަލޭގެފާނަށް وَحِي ބާވައިލެއްވުމުގެ ކުރިން ރޭގަނޑު ތެދުވެވަޑައިގަތުމަށް އަމުރުކުރެއްވިއެވެ. ނިދާ ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ނިދާ ކޮންމެ ރޭއަކު ވެސް ތެދުވެވަޑައިގަތުމަށް. أَحْمَدُ އާއި

مُسْلِم سَعْدُ بْنُ هِشَامُ ގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވައެވެ. އެކަލޭގެފާނުން ވިދާޅުވިއެވެ. އަހަރެން عَائِشَةُ ގެފާނަށް ދަންނަވައިފީމެވެ. رَسُولُ ‘. ގެ ޤިޔާމުލައިލްގެ ހަޤީޤަތް ބަޔާންކޮށްދެއްވާ ކަމުގައިވާނަމަ خَبَرُ ދެއްވާ ބޭނުންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. ކަލޭގެފާނު މިސޫރަތް ކިޔަވާފައިނުވަނީތޯއެވެ.

(يَاأَيُّهَا الْمُزَّمِّلُ) އަހަރެން ދަންނަވައިފީމެވެ. އާދޭހެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. މިސޫރަތުގެ ފެށުމުން ޤިޔާމުލައިލް الله فَرْضُ ކުރެއްވިއެވެ. ދެން رَسُولُ ‘. އާއި އެކަލޭގެފާނުގެ أَصْحَابُ ން އަހަރަކު ޤިޔާމުލައިލް ކުރެއްވިއެވެ. އޭގެފަހުން މިސޫރަތުގެ ފަހުގެ އާޔަތް ބާވައިލެއްވުމުން ޤިޔާމުލައިލް ކުރުމަކީ ނަފުލު ކަމެއްގެ ގޮތުގައި ވެގެން ދިޔައެވެ. ފުރަތަމަ ޤިޔާމުލައިލް الله ވަހީކުރައްވާފައި ވަނީ ފަރުޟު ގޮތުގައެވެ. ދެން فَرْضُ ކުރެއްވި ކަމުގެ ކުރިން ސުންނަތެއް ގޮތުގައެވެ.

(وَرَتِّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِيلاً) އަދި قُرْآن تَرْتِيل ކުރައްވާށެވެ. އެބަހީ ތަޖުވީދުން ހަރުފުތައް ކިޔަވާށެވެ. ކަލޭގެފާނު ފަސޭހަކޮށް ދެމިގެން ކިޔަވާށެވެ. تَرْتِيل ކުރުމަކީ ހުރުފުތައް ސާފުކޮށް ބަޔާންކުރުމެވެ. އަދި إِشْبَاعُ ކޮށް އެހަރުފަކަށް ލިބެންވީ حَقُّ އެހަރުފަކަށް ދިނުމެވެ.

⑤ (إِنَّا سَنُلْقِي عَلَيْكَ قَوْلاً ثَقِيلاً) ހަމަކަށަވަރުން މިހާރު ކަލޭގެފާނަށް ބަރުވެގެންވާ ބަހެއް ބާވައިލައްވާނަމެވެ. އެއީ قُرْآن އެވެ. އެ قُرْآن ގައި ވާ فَرْضُ ތަކާއި حَدُّ ތަކާއި حَلاَلُ އާއި حَرَام ބަޔާންވެގެންވާތީއެވެ. އަދި تَوْفِيقُ ލިބިގެން ނޫނީ ނުނެގޭނެތީއެވެ. އަދި تَوْحِيدُ ރައްކާތެރިކޮށް ނަހީކުރާ ބަސްތައް އޮތްތީ ބަރުވެގެންވެއެވެ.

⑥ (إِنَّ نَاشِئَةَ اللَّيْلِ) ހަމަކަށަވަރުން ރޭގަނޑުގެ ނަމާދަކީ (هِيَ أَشَدُّ وَطْئاً) އެއީ ބަރުކަމުގައި ވަރުގަދަ ކަމެކެވެ. ހިތާއި ދުލާ އެއްގޮތްވާ ކަމެކެވެ. ރޭގަނޑު ނިދުމުގެ ފަހުން ހުއްޓެވުމުގެ ސަބަބުން ހިތުގެ ޙާޟިރުކަން ލިބޭތީއެވެ.

(وَأَقْوَمُ قِيلاً) އަދި ބަސް ބުނުމުގައި ރަނގަޅު ގޮތަށް ކިޔެވޭނެ ވަގުތެވެ. އެއީ ރޭ ހަމަހިމޭން ވަގުތުގައި حَاضِرُ ހިތަކުން ކިޔަވަން ފަސޭހަވާތީއެވެ. ދުނިޔޭގެ އެއްޗެހީގެ ފިކުރެއް ނެތިގެން ހުރެވޭތީއެވެ.

⑦ (إِنَّ لَكَ فِي النَّهَارِ سَبْحاً طَوِيلاً) ހަމަކަށަވަރުން ދުވާލުގެ ވަގުތުގައި ކަލޭގެފާނަށް ދިގު މަސައްކަތްތަކެއް ވެއެވެ. އެއީ ކަލޭގެފާނުގެ ބޭނުންތައް ހިފުމަށް ދަތުރުކުރުމާއި ދީނަށް ގޮވާލުމުގެ މަސައްކަތެވެ.

⑧ (وَتَبَتَّلْ إِلَيْهِ تَبْتِيلاً) އަދި އެކަލާނގެ حَضْرَةُ އަށް ހަމައެކަނި ކަނޑައެޅިގެން ތިބާގެ ހުރިހާ ކަމެއްގައި އެކަލާނގެއަށް އަޅުކަންކުރުމުގައި مَشْغُولُ ވެވަޑައިގަންނަވާށެވެ. އަދި އެކަލާނގެ حَضْرَةُ ގައި ދުޢާ ކުރައްވައި ހުއްޓެވުމުގައި ވަޑައިގަންނަވާށެވެ.

⑨ (فَاتَّخِذْهُ وَكِيلاً) އަދި ކަލޭގެފާނު ހުރިހާކަމެއްގައި އެކަލާނގެ އަށް ބަރޯސާވެ وَكِيلُ ކަމުގައި ހައްދަވާށެވެ.

⑩ (وَاصْبِرْ عَلَى مَا يَقُولُونَ) އަދި އެމީހުން އެކަލޭގެފާނަށް ކިޔާ ބަސްތަކަށް ކެތްތެރިވެވަޑައިގަންނަވާށެވެ. އެބަހީ އެމީހުންގެ ފުރައްސާރައާއި އެކިއެކި ދޮގުކުރުންތަކަށް ކެތްތެރިވެ ވަޑައިގަންނަވާށެވެ. އަދި ނުކިޔާމެތިކަމުން ދުރުވެވަޑައިގަންނަވާށެވެ. (وَاهْجُرْهُمْ هَجْراً جَمِيلا) އަދި ރީތިގޮތެއްގައި އެމީހުންނާ ދުރުވެވަޑައިގަންނަވާށެވެ. އެބަހީ އެމީހުންގެ ކިބައިން ބަދަލު ހިފުމަކަށް ނުވިސްނާ مَشْغُولُ ނުވެ ވަޑައިގަންނަވާށެވެ.

سُورَةُ الْمُزَّمِّلِ	
ترتيبها ٧٣	آياتها ٢٠

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

يَٰٓأَيُّهَا ٱلْمُزَّمِّلُ ① قُمِ ٱلَّيْلَ إِلَّا قَلِيلًا ② نِّصْفَهُۥٓ أَوِ ٱنقُصْ مِنْهُ قَلِيلًا ③ أَوْ زِدْ عَلَيْهِ وَرَتِّلِ ٱلْقُرْءَانَ تَرْتِيلًا ④ إِنَّا سَنُلْقِى عَلَيْكَ قَوْلًا ثَقِيلًا ⑤ إِنَّ نَاشِئَةَ ٱلَّيْلِ هِىَ أَشَدُّ وَطْـًٔا وَأَقْوَمُ قِيلًا ⑥ إِنَّ لَكَ فِى ٱلنَّهَارِ سَبْحًا طَوِيلًا ⑦ وَٱذْكُرِ ٱسْمَ رَبِّكَ وَتَبَتَّلْ إِلَيْهِ تَبْتِيلًا ⑧ رَّبُّ ٱلْمَشْرِقِ وَٱلْمَغْرِبِ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ فَٱتَّخِذْهُ وَكِيلًا ⑨ وَٱصْبِرْ عَلَىٰ مَا يَقُولُونَ وَٱهْجُرْهُمْ هَجْرًا جَمِيلًا ⑩ وَذَرْنِى وَٱلْمُكَذِّبِينَ أُو۟لِى ٱلنَّعْمَةِ وَمَهِّلْهُمْ قَلِيلًا ⑪ إِنَّ لَدَيْنَآ أَنكَالًا وَجَحِيمًا ⑫ وَطَعَامًا ذَا غُصَّةٍ وَعَذَابًا أَلِيمًا ⑬ يَوْمَ تَرْجُفُ ٱلْأَرْضُ وَٱلْجِبَالُ وَكَانَتِ ٱلْجِبَالُ كَثِيبًا مَّهِيلًا ⑭ إِنَّآ أَرْسَلْنَآ إِلَيْكُمْ رَسُولًا شَٰهِدًا عَلَيْكُمْ كَمَآ أَرْسَلْنَآ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ رَسُولًا ⑮ فَعَصَىٰ فِرْعَوْنُ ٱلرَّسُولَ فَأَخَذْنَٰهُ أَخْذًا وَبِيلًا ⑯ فَكَيْفَ تَتَّقُونَ إِن كَفَرْتُمْ يَوْمًا يَجْعَلُ ٱلْوِلْدَٰنَ شِيبًا ⑰ ٱلسَّمَآءُ مُنفَطِرٌۢ بِهِۦ ۚ كَانَ وَعْدُهُۥ مَفْعُولًا ⑱ إِنَّ هَٰذِهِۦ تَذْكِرَةٌ ۖ فَمَن شَآءَ ٱتَّخَذَ إِلَىٰ رَبِّهِۦ سَبِيلًا ⑲

ހަމަ فَرْضُ ކުރެއްވި ކަމުގައި ފާހަގަ ކުރެއްވުމަށް ބުނެފައިވެއެވެ.

⑪ (وَذَرْنِي وَالْمُكَذِّبِينَ) އަދި ދޮގުކުރާ މީހުންނާއި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ދޫކޮށްލައްވާށެވެ. އެމީހުންގެ ކަންތައް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ބަލައިގަންނަވާނަމެވެ. ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންނަށް ކާފީވާނަމެވެ. ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންނަށް ބަދަލު ދެއްވާނަމެވެ. (أُولِي النَّعْمَةِ) އެއީ ދުނިޔޭގެ ނިޢުމަތްތަކުގެ ވެރިން ކަމުގައިވާ މީހުންނެވެ. (وَمَهِّلْهُمْ قَلِيلا) އަދި އެމީހުންނަށް ކުޑަ ދުވަހަކަށް ލުއި ދެއްވާށެވެ. އެއީ އެމީހުން ބަދުރު ހަނގުރާމައިގައި عُقُوبَةُ ލިބެންދެނެވެ.

⑫ (إِنَّ لَدَيْنَا أَنكَالاً) ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ حَضْرَةُ ގައި ބުރަ ދަނޑިތަކާއި ގޮސް عَذَابُ ވެއެވެ. (وَجَحِيماً) އަދި ގަދަކޮށް އަނދަމުންދާ ނަރަކަވެއެވެ.

⑬ (وَطَعَاماً ذَا غُصَّةٍ) އަދި ކަރުގައި އަޅައި ހިފާ ބޮޑުވާ ކާނާ ވެއެވެ. އެއީ ކަރުގައި އަޅައިގަނެ ކަނޑާއެރުވައި ނުލެވޭ ކާނާއެވެ.

⑭ (يَوْمَ تَرْجُفُ الأَرْضُ وَالْجِبَالُ) އެއީ ބިމާއި ފަރުބަދަތައް ތަޅުވައި ހެލޭ ދުވަހެވެ. (وَكَانَتِ الْجِبَالُ كَثِيباً مَهِيلاً) އަދި ފަރުބަދަތައް ހިކި ވެލިގަނޑެއް ފަދައިން ވާނެއެވެ. އެއީ ތަކެތި ހިތުން ފައިބައިގެން ދާނެ ގޮތަށް ހުރި ވެލިގަނޑަކެވެ.

۞ إِنَّ رَبَّكَ يَعْلَمُ أَنَّكَ تَقُومُ أَدْنَىٰ مِن ثُلُثَيِ ٱلَّيْلِ وَنِصْفَهُۥ وَثُلُثَهُۥ وَطَآئِفَةٌ
مِّنَ ٱلَّذِينَ مَعَكَ ۚ وَٱللَّهُ يُقَدِّرُ ٱلَّيْلَ وَٱلنَّهَارَ ۚ عَلِمَ أَن لَّن تُحْصُوهُ فَتَابَ
عَلَيْكُمْ ۖ فَٱقْرَءُوا۟ مَا تَيَسَّرَ مِنَ ٱلْقُرْءَانِ ۚ عَلِمَ أَن سَيَكُونُ مِنكُم مَّرْضَىٰ ۙ
وَءَاخَرُونَ يَضْرِبُونَ فِى ٱلْأَرْضِ يَبْتَغُونَ مِن فَضْلِ ٱللَّهِ ۙ وَءَاخَرُونَ
يُقَٰتِلُونَ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ ۖ فَٱقْرَءُوا۟ مَا تَيَسَّرَ مِنْهُ ۚ وَأَقِيمُوا۟ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتُوا۟
ٱلزَّكَوٰةَ وَأَقْرِضُوا۟ ٱللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا ۚ وَمَا تُقَدِّمُوا۟ لِأَنفُسِكُم مِّنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ
عِندَ ٱللَّهِ هُوَ خَيْرًا وَأَعْظَمَ أَجْرًا ۚ وَٱسْتَغْفِرُوا۟ ٱللَّهَ ۖ إِنَّ ٱللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌۢ ﴿٢٠﴾

سُورَةُ الْمُدَّثِّرِ

ترتيبها ٧٤
آياتها ٢٠

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

يَٰٓأَيُّهَا ٱلْمُدَّثِّرُ ﴿١﴾ قُمْ فَأَنذِرْ ﴿٢﴾ وَرَبَّكَ فَكَبِّرْ ﴿٣﴾ وَثِيَابَكَ فَطَهِّرْ ﴿٤﴾
وَٱلرُّجْزَ فَٱهْجُرْ ﴿٥﴾ وَلَا تَمْنُن تَسْتَكْثِرُ ﴿٦﴾ وَلِرَبِّكَ فَٱصْبِرْ ﴿٧﴾
فَإِذَا نُقِرَ فِى ٱلنَّاقُورِ ﴿٨﴾ فَذَٰلِكَ يَوْمَئِذٍ يَوْمٌ عَسِيرٌ ﴿٩﴾ عَلَى ٱلْكَٰفِرِينَ
غَيْرُ يَسِيرٍ ﴿١٠﴾ ذَرْنِى وَمَنْ خَلَقْتُ وَحِيدًا ﴿١١﴾ وَجَعَلْتُ لَهُۥ مَالًا
مَّمْدُودًا ﴿١٢﴾ وَبَنِينَ شُهُودًا ﴿١٣﴾ وَمَهَّدتُّ لَهُۥ تَمْهِيدًا ﴿١٤﴾ ثُمَّ يَطْمَعُ
أَنْ أَزِيدَ ﴿١٥﴾ كَلَّآ ۖ إِنَّهُۥ كَانَ لِءَايَٰتِنَا عَنِيدًا ﴿١٦﴾ سَأُرْهِقُهُۥ صَعُودًا ﴿١٧﴾

(15) (إِنَّا أَرْسَلْنَا إِلَيْكُمْ رَسُولاً شَاهِداً عَلَيْكُمْ) [illegible] رَسُول [illegible] (كَمَا أَرْسَلْنَا إِلَى فِرْعَوْنَ رَسُولاً) [illegible] فِرْعَوْن [illegible] رَسُول [illegible] مُوْسَى عَلَيْهِ السَّلَام [illegible]

(16) (فَعَصَى فِرْعَوْنُ الرَّسُولَ) [illegible] فِرْعَوْنُ [illegible] رَسُول [illegible] (فَأَخَذْنَاهُ أَخْذاً وَبِيلاً) [illegible] عُقُوْبَةُ [illegible] فِرْعَوْنُ غَرَقُ [illegible]

(17) (فَكَيْفَ تَتَّقُونَ) [illegible] (إِنْ كَفَرْتُمْ) [illegible] (يَوْماً) [illegible] عَذَابُ [illegible] (يَجْعَلُ الْوِلْدَانَ شِيباً) [illegible]

(18) (السَّمَاءُ مُنْفَطِرٌ بِهِ) [illegible] (كَانَ وَعْدُهُ مَفْعُولاً) [illegible] وَعْدُ [illegible]

(19) (إِنَّ هَذِهِ) [illegible] (تَذْكِرَةٌ) [illegible] مُؤْمِنُ [illegible] وَعْظُ [illegible] نَصِيْحَةُ [illegible] (فَمَنْ شَاءَ اتَّخَذَ إِلَى رَبِّهِ سَبِيلاً) [illegible] الله [illegible] عَمَلُ صَالِحُ [illegible] الله [illegible]

(20) (إِنَّ رَبَّكَ يَعْلَمُ أَنَّكَ تَقُومُ أَدْنَى مِنْ ثُلُثَيِ اللَّيْلِ وَنِصْفَهُ وَثُلُثَهُ) [illegible] رَسُولُ [illegible] الله [illegible] (وَطَائِفَةٌ مِنَ الَّذِينَ مَعَكَ) [illegible] أَصْحَابُ [illegible] (وَاللهُ يُقَدِّرُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ) [illegible] الله تَعَالَى [illegible] حَقِيْقَةُ [illegible] (عَلِمَ أَنْ لَنْ تُحْصُوهُ) [illegible] حَقِيْقَةُ [illegible] (فَتَابَ عَلَيْكُمْ) [illegible] عَفُوْ [illegible] (فَاقْرَءُوا مَا تَيَسَّرَ مِنَ الْقُرْآنِ) [illegible] قُرْآن [illegible] مَنْسُوْخُ [illegible] (عَلِمَ أَنْ سَيَكُونُ مِنْكُمْ مَرْضَى) [illegible] (وَآخَرُونَ يَضْرِبُونَ فِي الأَرْضِ يَبْتَغُونَ مِنْ فَضْلِ اللهِ) [illegible] الله [illegible] حَضْرَةُ [illegible] فَضْلَ [illegible] (وَآخَرُونَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللهِ) [illegible] الله [illegible] مُجَاهِدُ [illegible] (فَاقْرَءُوا مَا تَيَسَّرَ مِنْهُ وَأَقِيمُوا الصَّلاَةَ) [illegible] قُرْآن [illegible] (وَآتُوا الزَّكَاةَ) [illegible] فَرْضُ [illegible] (وَأَقْرِضُوا اللهَ قَرْضاً حَسَناً) [illegible] الله [illegible] (وَمَا تُقَدِّمُوا لأَنْفُسِكُمْ مِنْ خَيْرٍ) [illegible] (تَجِدُوهُ عِنْدَ اللهِ هُوَ خَيْراً وَأَعْظَمَ أَجْراً)

އެއާއެކު الله ގެ حَضْرَةُ ގައި އެއަށްވުރެ ހެޔޮގޮތުގައި އަދި ދަރުމަ ބޮޑުކޮށް ލިބިގަންނާނެއެވެ. ނަމަވެސް އައްލާހު ފާފަފުއްސަވާ ރަޙްމަތްތެރިވަންތަ ރަސްކަލާނގެއެވެ. والله أعلم

سُوْرَةُ الْمُدَّثِّرِ

تَفْسِيْرُ عِلْم ވެރިން ވިދާޅުވެއެވެ. رَسُولُ الله ، އަށް ފުރަތަމަ وَحِي ބާވުމާ ހަމައަށް ކޮޅާދުވަސް ވަންދެން އެކަން ހުއްޓުނީއެވެ. އެއްދުވަހަކު ވަޙީ ގެނެސްދިން ملك جِبْرِيْلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ އަސްލު ސިފައިން رَسُولُ الله ، ދެކެވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އެވަގުތު ބިރުގަނެވަޑައިގެން ގެއަށް ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ދެން ކަލޭގެފާނުގެ އަނބިކަނބަލުން خَدِيْجَةُ ގެފާނުގެ ކައިރިއަށް ވަޑައިގެން ނިވައިކޮށްދެއްވުމަށް ވިދާޅުވިއެވެ. ދެން އެކަނބަލުން ފޮތިގަނޑަކުން ނިވައިކޮށްދެއްވިއެވެ. ދެން ނާޒިލުވީ މިސޫރަތުގެ ފުރަތަމަ އާޔަތްތަކެވެ.

① (يَاأَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ) އޭ ފޮތިގަނޑުން ނިވައިވެ ވަޑައިގެންވާ ބޭކަލާފުޅެވެ.

② (قُمْ فَأَنْذِرْ) ތެދުވެވަޑައިގެން مَكَّةَ ގެ އަހުލުވެރިން އިންޒާރުކުރައްވާށެވެ. عَذَابُ އަތުވެދާނެކަމުގެ ބިރުވެރިކަން ދައްކަވާށެވެ. އިންޒާރުކުރައްވާށެވެ.

③ (وَرَبَّكَ فَكَبِّرْ) އަދި ކަލޭގެފާނުގެ ސުބްޙާނަހޫ ވަތަޢާލާ އަދި ހެދުމާއި إِصْلَاحُ ކުރައްވާ ކަލޭގެފާނުގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެ كِبْرِيَاء ވަންތަކަމާއި عِزَّة ވަންތަކަމުން خَاصّ ކުރައްވާށެވެ. އެކަލާނގެއަށް ޝަރީކުންނާއި ދަރިފުޅުން ހުރުމުން ތިމާ ދުރުކުރައްވާށެވެ.

④ (وَثِيَابَكَ فَطَهِّرْ) އަދި ކަލޭގެފާނުގެ ހެދުންތައް ނަޖިހުން طَاهِرُ ކުރައްވާށެވެ. قَتَادَةُ ވިދާޅުވިއެވެ. ކަލޭގެފާނުގެ ނަފުސު ފާފައިން طَاهِرُ ކުރައްވާށެވެ. މިއެވެ.

⑤ (وَالرُّجْزَ فَاهْجُرْ) އަދި ބުދުތަކާއި އަޅުކަމާއި ދުރުހެލިވެ ވަޑައިގެންނެވުމެވެ. އަމިއްލައަށް އެކަން ނުކުރައްވާށެވެ. އެއީ ހަލާކުވެރިން عَذَابُ ލިބޭގޮތް ސަބަބެވެ.

⑥ (وَلَا تَمْنُنْ تَسْتَكْثِرُ) އަދި ނިޢުމަތުގެ ގޮތުގައި ދެއްވާ އެއްޗެއްސަށް ކަލޭގެފާނުގެ رَبُّ އަށް ކުރެއްވި ބޮޑުކަމުގެ ދަލީލަކަށް ދެއްވައިގެން ފުދިވަޑައިގެން ނުލައްވާށެވެ. އަދި ބޮނޑިވެސް ނޯނގެވޭ؛ ކަލޭގެފާނު ދީލަތިކަމުން ހަދިޔާއާއި ދެއްވާނީ އަމިއްލައަށް الله ގެ وَجْهُ އެދިވަޑައިގެން ދެއްވާށެވެ. އަދި އެހެންނަމަވެސް އެއަށް ބަދަލު އެދިވަޑައިނުގަންނަވާށެވެ.

⑦ (وَلِرَبِّكَ فَاصْبِرْ) އަދި ކަލޭގެފާނުގެ رَبُّ އަށް ކަމުދާގޮތުގައި ކެތްތެރިވެވަޑައިގަންނަވާށެވެ. އެބަހީ، ކަލޭގެފާނަށް ދިމާވާ އުނދަގޫތަކުން ބޭރުކޮށް ދެވެއް ތަކުލީފަށެވެ. ނަމަވެސް އިޚްލާޞްތެރިކަމާއި އިޖާބަދީ ކަލޭގެފާނުގެ ހަމަތަކުރައްވާނީ الله އަށްޓަކައި ކަލޭގެ ވައްތަރުގެ ތަނަވަސްކަމެއްގައި ގެންދަވާށެވެ.

⑧ (فَإِذَا نُقِرَ فِي النَّاقُورِ) އަދި ސޫރަށް ފުމެލެވޭ ދުވަހު — وَحِي ކުރައްވާ ކަލާނގެއެވެ. ދެން އެދުވަހަކީ ކާފިރުންނަށް އުނދަގޫ ބޮޑުވާނެ ދުވަހެކެވެ. އެދުވަހަކީ އަދި ކާފިރުން ހަމަނުޖެހޭ ދުވަހެކެވެ. އަމާނުލެވޭނެ ފުރުޞަތެއް ނެތެވެ.

⑪ (ذَرْنِي وَمَنْ خَلَقْتُ وَحِيداً) ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެކަނި ހެއްދެވި މީހާ އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ދޫކޮށްލައްވާށެވެ. އެއީ ތިމަންރަސްކަލާނގެ މާލާއި ދަރިން ނެތި ހެއްދެވި މީހާއެވެ. އޭނާ ކާފިރުވެ ތިމަންރަސްކަލާނގެއަށް ދެކޮޅު ހެދިއެވެ. އެމީހަކާ ތިމަންރަސްކަލާނގެ ހަވާލުވާނަމެވެ. ހިތްވަރާއި ކަންބޮޑުނުވުމެވެ. އެއީ الْوَلِيْدُ ابْنُ الْمُغِيْرَة އެވެ.

⑫ (وَجَعَلْتُ لَهُ مَالاً مَمْدُوداً) އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އޭނާއަށް ގިނަ މުދާ ދެއްވީމެވެ.

⑬ (وَبَنِينَ شُهُوداً) އަދި ކައިރީގައި حَاضِرُ ވާ ދަރިން ދެއްވީމެވެ. ތިމަންރަސްކަލާނގެ އޭނާއަށް ދެއްވީމެވެ. އެބައިމީހުން ދަތުރުފަތުރަށް ނުގޮސް ބައްޕަގެ ކައިރީގައި އުޅުނު ދަރިންނެވެ. އަދި އެބައިމީހުންގެ ބަރަކާތް ފެނިގެން އުފާކުރަމުންނެވެ.

⑭ (وَمَهَّدْتُ لَهُ تَمْهِيداً) قُرَيْش ންގެ ތެރޭގައި އޭނާއަށް ދަރަޖައާއި މަޤާމު ތަނަވަސްކޮށްދެއްވީމެވެ. އަދި ރިޔާސަތު ދެއްވީމެވެ.

⑯ (كَلَّا) އެއީ ގޮތެއްނޫނެވެ. އޭނާއަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ އިތުރު ނުދެއްވާނަމެވެ. (إِنَّهُ كَانَ لِأَيَاتِنَا عَنِيداً) ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ ތިމަންރަސްކަލާނގެ އާޔަތްތަކަށް ދެކޮޅުހަދާ ބޭނުމަށް ހަދައިގަތް ބަޔެކެވެ. ބަރާބަރުވާ ގޮތަށް އެނގިހުރެ ދެކޮޅުހަދާ ކާފިރަކު ހުރީއެވެ.

⑰ (سَأُرْهِقُهُ صَعُوداً) އޭނާއަށް ނުހަނު ބުރަ ގަދަ عَذَابُ އުފުލާނަމެވެ. ތިމަންރަސްކަލާނގެ އޭނާ އެއަށް ޖެއްސަވާނަމެވެ.

⑱ (إِنَّهُ فَكَّرَ وَقَدَّرَ) ހަމަކަށަވަރުން ގޮތް ފިކުރު ކުރިއެވެ. النَّبِيُّ ، ގެ ކަމުގައި އޭނާ ފިކުރުކުރިއެވެ. އަދި އެކަމަށް ތައްޔާރުވެ ބުނެވޭނެ ބަހެއް އޭނާ ބުނާން ތަރުތީބު ކުރިއެވެ. ފިކުރުކޮށް ކިޔަން ތައްޔާރުކުރިއެވެ. ދެން ބުނީ الله އޭނާއަށް ލަޢުނަތް ކުރައްވާ ގޮތަށް ކުރިއެވެ.

⑲ (فَقُتِلَ) އޭނާއަށް لَعْنَة ލިބިއްޖެއެވެ. އަދި عَذَابُ ލިބިއްޖެއެވެ.

㉑ (ثُمَّ نَظَرَ) ދެން އޭނާ ބަލައިފިއެވެ. އެބަހީ قُرْآنُ އާއި ދެކޮޅަށް دِفَاعُ ކުރާނެ އެއްޗެއް عَيْبُ ހޯދަން ގޮތްތަކަށް ވިސްނައިފިއެވެ.

㉒ (ثُمَّ عَبَسَ) ދެން އޭނާ އޭނާގެ މޫނު ހަކުރުވެ ނުރުހުން ދެއްކިއެވެ. އެއީ قُرْآنُ އާއި ދެކޮޅަށް دِفَاعُ ކުރާނެ އެއްވެސް عَيْبُ ހޯދުނު ގޮތް ނުވުމުން ނުރުހުން ފާޅުކުރީއެވެ. (وَبَسَرَ) އަދި އޭނާ އޭނާގެ މޫނު ހަކުރުކޮށް ރުޅިއައީއެވެ.

㉔ (فَقَالَ إِنْ هَذَا إِلَّا سِحْرٌ يُؤْثَرُ) ދެން އޭނާ ބުނެފިއެވެ. މި قُرْآنُ މިއީ އަސްލުން سِحْرُ އަށް ވުރެ މާ ސިފަ ނޫނެވެ. އެއީ މީހުންގެ ތެރެއިން مُحَمَّدُ ގެފާނު ނަޤުލުކުރައްވާ ބަހެކެވެ. އަސްލުގައި އެއީ ކުރިން އައި ބަޔަކު ނަޤުލުކުރާ سِحْرُ އެއް ކަމުގައި ނިންމާލިއެވެ.

㉕ (إِنْ هَذَا إِلَّا قَوْلُ الْبَشَرِ) މިއީ އިންސާނުންގެ ބަހެއް ކަމުގައި މެނުވީ ނޫނެވެ.

㉖ (سَأُصْلِيهِ سَقَرَ) ނިކަން ގާތުގައި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އޭނާ ސަޤަރަށް ވައްދާނަމެވެ.

㉙ (لَوَّاحَةٌ لِلْبَشَرِ) އިންސާނުންގެ ހަންގަނޑު ފޮނިފޮނިކޮށް އަނދާލާނެ ނަރަކައެވެ. އެއީ ބޮޑުވެގެންވާ އަނގަޔެވެ، އެނދުމުގެ ސަބަބުން ހަންގަނޑު ކުލަ ބަދަލުވެ تَغَيَّرُ ވެގެން ދާނެއެވެ.

㉚ (عَلَيْهَا تِسْعَةَ عَشَرَ) އެނަރަކައިގެ މައްޗަށް ނަވާރަ ބަޔަކު ވެއެވެ. އެބައިމީހުންނަކީ ބެލެހެއްޓުމަށް ލައްވާފައިވާ ملائكة ންނެވެ.

إِنَّهُۥ فَكَّرَ وَقَدَّرَ ﴿١٨﴾ فَقُتِلَ كَيْفَ قَدَّرَ ﴿١٩﴾ ثُمَّ قُتِلَ كَيْفَ قَدَّرَ ﴿٢٠﴾ ثُمَّ نَظَرَ ﴿٢١﴾ ثُمَّ عَبَسَ وَبَسَرَ ﴿٢٢﴾ ثُمَّ أَدْبَرَ وَٱسْتَكْبَرَ ﴿٢٣﴾ فَقَالَ إِنْ هَـٰذَآ إِلَّا سِحْرٌ يُؤْثَرُ ﴿٢٤﴾ إِنْ هَـٰذَآ إِلَّا قَوْلُ ٱلْبَشَرِ ﴿٢٥﴾ سَأُصْلِيهِ سَقَرَ ﴿٢٦﴾ وَمَآ أَدْرَىٰكَ مَا سَقَرُ ﴿٢٧﴾ لَا تُبْقِى وَلَا تَذَرُ ﴿٢٨﴾ لَوَّاحَةٌ لِّلْبَشَرِ ﴿٢٩﴾ عَلَيْهَا تِسْعَةَ عَشَرَ ﴿٣٠﴾ وَمَا جَعَلْنَآ أَصْحَـٰبَ ٱلنَّارِ إِلَّا مَلَـٰٓئِكَةً ۙ وَمَا جَعَلْنَا عِدَّتَهُمْ إِلَّا فِتْنَةً لِّلَّذِينَ كَفَرُوا۟ لِيَسْتَيْقِنَ ٱلَّذِينَ أُوتُوا۟ ٱلْكِتَـٰبَ وَيَزْدَادَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ إِيمَـٰنًا ۙ وَلَا يَرْتَابَ ٱلَّذِينَ أُوتُوا۟ ٱلْكِتَـٰبَ وَٱلْمُؤْمِنُونَ ۙ وَلِيَقُولَ ٱلَّذِينَ فِى قُلُوبِهِم مَّرَضٌ وَٱلْكَـٰفِرُونَ مَاذَآ أَرَادَ ٱللَّهُ بِهَـٰذَا مَثَلًا ۚ كَذَٰلِكَ يُضِلُّ ٱللَّهُ مَن يَشَآءُ وَيَهْدِى مَن يَشَآءُ ۚ وَمَا يَعْلَمُ جُنُودَ رَبِّكَ إِلَّا هُوَ ۚ وَمَا هِىَ إِلَّا ذِكْرَىٰ لِلْبَشَرِ ﴿٣١﴾ كَلَّا وَٱلْقَمَرِ ﴿٣٢﴾ وَٱلَّيْلِ إِذْ أَدْبَرَ ﴿٣٣﴾ وَٱلصُّبْحِ إِذَآ أَسْفَرَ ﴿٣٤﴾ إِنَّهَا لَإِحْدَى ٱلْكُبَرِ ﴿٣٥﴾ نَذِيرًا لِّلْبَشَرِ ﴿٣٦﴾ لِمَن شَآءَ مِنكُمْ أَن يَتَقَدَّمَ أَوْ يَتَأَخَّرَ ﴿٣٧﴾ كُلُّ نَفْسٍۭ بِمَا كَسَبَتْ رَهِينَةٌ ﴿٣٨﴾ إِلَّآ أَصْحَـٰبَ ٱلْيَمِينِ ﴿٣٩﴾ فِى جَنَّـٰتٍ يَتَسَآءَلُونَ ﴿٤٠﴾ عَنِ ٱلْمُجْرِمِينَ ﴿٤١﴾ مَا سَلَكَكُمْ فِى سَقَرَ ﴿٤٢﴾ قَالُوا۟ لَمْ نَكُ مِنَ ٱلْمُصَلِّينَ ﴿٤٣﴾ وَلَمْ نَكُ نُطْعِمُ ٱلْمِسْكِينَ ﴿٤٤﴾ وَكُنَّا نَخُوضُ مَعَ ٱلْخَآئِضِينَ ﴿٤٥﴾ وَكُنَّا نُكَذِّبُ بِيَوْمِ ٱلدِّينِ ﴿٤٦﴾ حَتَّىٰٓ أَتَىٰنَا ٱلْيَقِينُ ﴿٤٧﴾

ނުވަތަ އަސްވާރު ވެއްޖެއިރުގެ މަތިން ބަޔާންކުރައްވަނީއެވެ.

(31) الله سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى ގެ ބަސްފުޅު (عَلَيْهَا تِسْعَةَ عَشَرَ) ބާވައިލެވުމުން أَبُوجَهْل ބުނެއެވެ. مُحَمَّدُ ގެ ޖުނޫދުން ވީ ހަމައެކަނި ނަވާރަ މީހުންނެވެ. އަޅުގަނޑުމެން ކަލޭމެން ސަތޭކަ މީހުން އެބަ ތިބި ކަމުގައި ވާނަމަ ނުކުޅެދޭނެ ހެއްޔެވެ؟ ދެމީހުން ނުކުޅެދޭނެ ކަމަށް ނުވާނެއެވެ. (وَمَا جَعَلْنَا أَصْحَابَ النَّارِ إِلاَّ مَلاَئِكَةً) މިއާޔަތް ބާވައިލެއްވިއެވެ. މަލާއިކަތުން ނުވަތަ ސަތޭކަ މީހުން ނުކުޅެދޭނެ އެކަލާނގެ މަލާއިކަތުންގެ ބާރާއި ހަކަތަ އިންސާނުންނާ ނުހަމަވާނެއެވެ. މިއީ ކަލޭމެންނަށް މަލާއިކަތުންގެ ކަމާއި ގުޅޭ ގޮތުން ނުދަންނަ ކަމެކެވެ. އެއީ ހަމަ حَقّ ގޮތުގައި الله ހައްދަވާފައިވާ ގޮތުގައި އެއްވެސް ކަމެއް ނުކުރާ مَخْلُوقُ ތަކެކެވެ. (وَمَا جَعَلْنَا عِدَّتَهُمْ إِلاَّ فِتْنَةً لِلَّذِينَ كَفَرُوا) [އަދި ކާފިރުންނަށް ފިތުނައަކަށް ޖެހިލުވެ ދިޔައިރު ބަޔާންކުރެވުނު عَدَدُ މަލާއިކަތުންގެ ޢަދަދު ކާފިރުންނަށް ވަނީ ފިތުނައަކަށެވެ. ފަހެ އެބަޔަކު عَدَدُ މަލާއިކަތުންގެ ވާހަކަ ކުރިން ބަޔާންކުރެވިފައިވާ ފޮތްތަކުގައި ފާހަގަކޮށްފައިވެއެވެ. އެކަމުން ކާފިރުންނަށް ފިތުނައަކަށް ވުމާއި، އަދި ކާފިރުން عَذَابُ ގެ މަލާއިކަތުން ކިތަކުކަން އެނގޭ އިރު الله ގެ ބަސްފުޅު ތެދުކަން އެނގުމަށެވެ. (لِيَسْتَيْقِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ) އަދި ފޮތް ދެއްވުނު މީހުން ޔަޤީންކުރުމަށެވެ. ފަހެ ޔަހޫދީންނާއި نَصَارَى އިން ފޮތުގައިވާ ގޮތަށް ބަޔާންވެފައިވާ ޢަދަދު قُرْآنُ ގައި ހުރުމުގެ ސަބަބުން އެއީ ތެދުކަމާމެދު ޔަޤީންވާނެއެވެ.

عَدَدُ ބަޔާންކޮށްފައިވާ ފޮތްތަކުގެ ކުރިން ވަނީ ބަޔާންކުރެވިފައެވެ. (وَيَزْدَادَ الَّذِينَ آمَنُوا إِيمَانًا) އަދި މުއުމިނުންގެ އީމާން އިތުރުވުމަށެވެ. އަދި ޔަހޫދީންނާއި نَصَارَى އިން ތެދުކުރުމާއެކު އީމާން އިތުރުވެގެންނެވެ. (وَلِيَقُولَ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ) އަދި ހިތްތަކުގައި ބަލިމަތިވެފައިވާ ބަޔަކު ބުނުމަށެވެ. ފަހެ مُنَافِقُ ބަޔަކު ބުނާނެއެވެ. (وَالْكَافِرُونَ) އަދި ކާފިރުން (މިކަމުގެ އަޅުގަނޑުމެންނަށް އެނގޭނީ ކިހިނެއްތޯ) (مَاذَا أَرَادَ الله بِهَذَا مَثَلاً) މި މިސާލުން الله އެދިވޮޑިގެންނެވީ ކޮންކަމެއް ބާވައެވެ. (وَمَا يَعْلَمُ جُنُودَ رَبِّكَ إِلاَّ هُوَ) އަދި ކަލޭގެފާނުގެ رَبُّ ގެ ސިފައިންގެ ޢަދަދު خَبَرُ އެކަލާނގެ ނޫން އެހެން އެއްވެސް ބަޔަކަށް ނޭނގެއެވެ. ފަހެ ނަވާރަ ކަމުގައި ބަޔާންކުރެވިފައިވާ އަދި އެއިން ބަޔަކު ކަމުގައިވާ އެހެން މަލާއިކަތުން ބަޔަކު ވެއެވެ. އެ عَدَدُ الله އެކަނި އެނގިވޮޑިގަންނަވައެވެ. (وَمَا هِيَ إِلاَّ ذِكْرَى لِلْبَشَرِ) [އަދި އެއީ އިންސާނުންނަށް ހަނދާންކޮށްދިނުމެއް ކަމުގައި މެނުވީ ނުވެއެވެ.] ފަހެ: ސަޤަރާއި ނަރަކައިގެ އަލިފާން ބަޔާންކޮށްދެއްވުމާއި ނަވާރަ ކަމުގައި އެ عَدَدُ އެއީ މުޅި ޢާލަމުގެ ބަޔަކަށް ނަސޭހަތެއް ކަމުގައި وَعْظُ نَصِيحَةُ އެވެ. އަދި اللهގެ ކަލާނގެކަމާއި ބާރުގެ ކަން ނިސްބަތްކުރެވޭނެއެވެ. އަދި އެކަލާނގެ އަމުރަށް ކިޔަމަންތެރިވުމުގެ މަގު ދައްކައިދިނުމަށެވެ.

(32) (كَلاَّ وَالْقَمَرِ) އެއީ ހަމަގައިމުވެސް ހަނދުގެ މައްޗަށް ހުވައެވެ. އަހަރެން ހުވާކުރަމެވެ ހަނދުގެ މައްޗަށް. އެއީ وَحِي ކުރައްވައެވެ.

(33) (وَاللَّيْلِ إِذْ أَدْبَرَ) ރޭގަނޑު އަނބުރާ ފުރަގަސްދިނުމުގެ ވަގުތު ހުވާކުރައްވައި وَحِي ކުރައްވައެވެ.

(34) (وَالصُّبْحِ إِذَا أَسْفَرَ) ފަތިސް ވުމާއެކު އަލިކަން ފެތުރިގެން ގޮސް ހުވާކުރައްވައި وَحِي ކުރައްވައެވެ.

(35) (إِنَّهَا لإِحْدَى الْكُبَرِ) ހަމަކަށަވަރުން އެއީ، ފަހެ ނަރަކަ އެއީ ބޮޑެތި ކަންތައްތަކުގެ ތެރެއިން އެއް ބޮޑު ކަމެކެވެ. ނަރަކައިގެ ބިރު ދައްކާ مُحَمَّدُ ގެ ރިސާލަތު އިންސާނުންނަށް ބިރުވެރިކަމާއި ބޮޑު ނިޢުމަތެއް ކަމުގައެވެ.

(37) (لِمَنْ شَاءَ مِنْكُمْ أَنْ يَتَقَدَّمَ) ކަލޭމެންގެ ތެރެއިން ހެޔޮކަމަށް ކުރިއަރަން އެދޭ މީހާ. (أَوْ يَتَأَخَّرَ) ނުވަތަ ފަހަތަށް ޖެހުމަށް އެދޭ މީހާއަށެވެ.

(38) (كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ رَهِينَةٌ) ކޮންމެ ނަފްސެއްވެސް އޭގެ ކުރި ކަންތައްތަކުގެ ސަބަބުން ހިފަހައްޓާ ބާއްވާފައެވެ. އަމަލުގެ ސަބަބުން ސަލާމަތްވޭ ނުވަތަ عَذَابُ ގައި ބަނދެވޭނެއެވެ.

(39) (إِلاَّ أَصْحَابَ الْيَمِينِ) ކަނާތްފަރާތުގެ އަހުލުވެރިން މެނުވީއެވެ. އެމީހުންނީ ސުވަރުގޭގައި ބަހައްޓާވެވޭނޭ މީހުންނެވެ. މުއުމިނުން ހެޔޮ އަމަލުތަކުގެ ސަބަބުން ސަލާމަތްވާނެ ކަމުގައެވެ.

(42) (مَا سَلَكَكُمْ فِي سَقَرَ) ކަލޭމެން (ސަޤަރު ނަރަކައަށް ވައްދާލީ ކޮން ކަމެއް) ބާވައެވެ. ކަލޭމެން ސަޤަރަށް ވައްދާލީ ކީއްވެގެން ހެއްޔެވެ؟

(45) (وَكُنَّا نَخُوضُ مَعَ الْخَائِضِينَ) [އަދި އަޅުގަނޑުމެން ބާޠިލުގައި ވަދެތިބީމެވެ.] އަދި ބާطِلُ ގެ ވާހަކަދައްކާ މީހުން ގައި އަޅުގަނޑުމެން ވަދެތިބީމެވެ. باطِلُ ގެ ތެރެއަށް ވަންނަމުން ދިޔައީމެވެ. ވާހަކަތަކާއި ދޮގުތަކުގައި ބައިވެރިވަމުން ދިޔައީމެވެ.

فَمَا تَنفَعُهُمْ شَفَـٰعَةُ ٱلشَّـٰفِعِينَ (٤٨) فَمَا لَهُمْ عَنِ ٱلتَّذْكِرَةِ مُعْرِضِينَ
(٤٩) كَأَنَّهُمْ حُمُرٌ مُّسْتَنفِرَةٌ (٥٠) فَرَّتْ مِن قَسْوَرَةٍۭ (٥١) بَلْ يُرِيدُ
كُلُّ ٱمْرِئٍ مِّنْهُمْ أَن يُؤْتَىٰ صُحُفًا مُّنَشَّرَةً (٥٢) كَلَّا ۖ بَل لَّا يَخَافُونَ
ٱلْـَٔاخِرَةَ (٥٣) كَلَّآ إِنَّهُۥ تَذْكِرَةٌ (٥٤) فَمَن شَآءَ ذَكَرَهُۥ (٥٥)
وَمَا يَذْكُرُونَ إِلَّآ أَن يَشَآءَ ٱللَّهُ ۚ هُوَ أَهْلُ ٱلتَّقْوَىٰ وَأَهْلُ ٱلْمَغْفِرَةِ (٥٦)

سُورَةُ ٱلْقِيَـٰمَةِ

ترتيبها
٧٥

آياتها
٤٠

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَـٰنِ ٱلرَّحِيمِ

لَآ أُقْسِمُ بِيَوْمِ ٱلْقِيَـٰمَةِ (١) وَلَآ أُقْسِمُ بِٱلنَّفْسِ ٱللَّوَّامَةِ (٢) أَيَحْسَبُ
ٱلْإِنسَـٰنُ أَلَّن نَّجْمَعَ عِظَامَهُۥ (٣) بَلَىٰ قَـٰدِرِينَ عَلَىٰٓ أَن نُّسَوِّىَ بَنَانَهُۥ (٤) بَلْ
يُرِيدُ ٱلْإِنسَـٰنُ لِيَفْجُرَ أَمَامَهُۥ (٥) يَسْـَٔلُ أَيَّانَ يَوْمُ ٱلْقِيَـٰمَةِ (٦) فَإِذَا بَرِقَ ٱلْبَصَرُ
(٧) وَخَسَفَ ٱلْقَمَرُ (٨) وَجُمِعَ ٱلشَّمْسُ وَٱلْقَمَرُ (٩) يَقُولُ ٱلْإِنسَـٰنُ يَوْمَئِذٍ
أَيْنَ ٱلْمَفَرُّ (١٠) كَلَّا لَا وَزَرَ (١١) إِلَىٰ رَبِّكَ يَوْمَئِذٍ ٱلْمُسْتَقَرُّ (١٢) يُنَبَّؤُا۟ ٱلْإِنسَـٰنُ
يَوْمَئِذٍۭ بِمَا قَدَّمَ وَأَخَّرَ (١٣) بَلِ ٱلْإِنسَـٰنُ عَلَىٰ نَفْسِهِۦ بَصِيرَةٌ (١٤) وَلَوْ أَلْقَىٰ
مَعَاذِيرَهُۥ (١٥) لَا تُحَرِّكْ بِهِۦ لِسَانَكَ لِتَعْجَلَ بِهِۦٓ (١٦) إِنَّ عَلَيْنَا جَمْعَهُۥ
وَقُرْءَانَهُۥ (١٧) فَإِذَا قَرَأْنَـٰهُ فَٱتَّبِعْ قُرْءَانَهُۥ (١٨) ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا بَيَانَهُۥ (١٩)

(47) (حَتَّى أَتَانَا الْيَقِينُ) އަހަރެމެންނަށް ޔަޤީންކަން އަތުވެއްޖެއުދަން ދަންދެނެވެ. އެއީމަރެވެ.

(49) (فَمَا لَهُمْ عَنِ التَّذْكِرَةِ مُعْرِضِينَ) ބޭޒާރުވެގެންވާ نَصِيْحَةُ އާއި ބޭޒާރުވެގެންވާ وَعْظُ ގެ މައުލޫމާތު އެކުލެވިގެންވާ ކީރިތި قُرْآنُ ން އެމީހުން ދުރުހެލިވަނީ ކީއްވެގެންބާއޭ.

(50) (كَأَنَّهُمْ حُمُرٌ مُسْتَنْفِرَةٌ) އެމީހުން ކަނބުރާވެފައިވަނީ ކީއްވެތޯ؟ އެމީހުން ބިރުން ފިލައިގަންނަ حِمَارُ ތަކެއް ފަދައިންނެވެ.

(51) (فَرَّتْ مِنْ قَسْوَرَةٍ) ސިންގާއާގެ ކުރިމަތިން ފިލައިގަންނަ

(52) (بَلْ يُرِيدُ كُلُّ امْرِئٍ مِنْهُمْ أَنْ يُؤْتَى صُحُفًا مُنَشَّرَةً) އަދިއެހެނަސް ހެއްޔެވެ؟ އެއީ އެމީހުންކޮންމެމީހަކަށް ފޮތެއް އެމީހުންނަށް ވަކިވަކިން ފޮނުވުމެވެ. މުފަސިރުން ބުނެފައިވެއެވެ. مُفَسِّرُ ވިދާޅުވެއެވެ. قُرَيْش ން ގެބަޔަކު مُحَمَّدُ ގެ ނިޔާއާ ދެކޮޅަށް ބުނެއެވެ. އަހަރެމެންނަށް ކަނޑައެޅިގެން ބޮޑުގަދަ الله ގެ حَضْرَة ން ތިޔަކަލޭގެ ނަމުގައި ލިޔުމެއް ފޮނުވިއްޔާ ދެން ބަލައިގަންނާނެއެވެ. އެގޮތަށް ކޮންމެ މީހަކަށް الله ގެ ހަޟްރަތުން ފޮތެއް ފޮނުވުން އެދެނީއެވެ.

(56) (وَمَا يَذْكُرُونَ إِلاَّ أَنْ يَشَاءَ الله) އަދި الله އެދިވޮޑިގެންފިނަމަ މެނުވީ ހިދާޔަތާއި ތެދުމަގުގައި ހުރިހާ نَصِيْحَة وَعْظُ އެމީހުން ދަސްކޮށް ހަނދާންނުކުރާނެއެވެ. (هُوَ أَهْلُ التَّقْوَى) އެއީ ތަޤުވާވެރިވުމުގެ އަހުލުވެރިޔާ އެއްކަލާނގެއެވެ. ބިރުވެތިވުމަށް އެންމެ حَقُّ ވެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ. (وَأَهْلُ الْمَغْفِرَةِ) އަދި ފާފަފުއްސަވާ ފާފަތަކަށް މަޢާފުދެއްވުމަށް އެންމެ حَقُّ ވެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

سُوْرَةُ الْقِيَامَة

(1) (لاَ أُقْسِمُ بِيَوْمِ الْقِيَامَةِ) قِيَامَة ދުވަހުގެ ހުވައިކުރައްވާ ކަލާނގެ وَحِي ކުރައްވައިފިއެވެ. قِيَامَة ދުވަހުގެ ހުވައިކުރައްވާ ކަލާނގެ وَحِي ކުރައްވާފައިވަނީ ދިނުމަށްޓަކައި އަދި ފަރުވާކުރަނީ ބާރުގަދަ ކަލާނގެއެވެ. އަދި الله ގެ ނިޢުމަތާއި ރަޙްމަތާއި ހުވައިކުރައްވާ ކަލާނގެ وَحِي ކުރައްވާ ގޮތުގެ ސިފައިގެ މައްޗަކުން ހުވައިކުރެއްވިއެވެ.

(2) (وَلاَ أُقْسِمُ بِالنَّفْسِ اللَّوَّامَةِ) [އަދި النَّفْسِ اللَّوَّامَةِ ހުވައިކުރައްވާ ކަލާނގެ وَحِي ކުރައްވައިފިއެވެ.] އަބަދުވެސް ދުއާ ކުރާ ނަފްސެވެ. އެއީ ކަލާނގެ ޢިބާދަތުގައި ހިތްހަމަނުޖެހޭ ނަފްސެވެ. އެނގޭގޮތަށް ނަފްސުގެ ކުށްތަކަށް ކަންބޮޑުވާ ނަފްސެވެ. އަދި ހެޔޮކަމެއްކޮށްފިނަމަ މާކުރިން ހެޔޮކަން ކުރިޔަސް ކޮންމެހެން ކުރެވޭތޯއޭ؟ އަދި ނުބައިކަމެއް ކޮށްފިނަމަ ކީއްވެ ކުރީތޯއޭ؟ مُقَاتِلُ ވިދާޅުވެއެވެ. އެއީ ކާފިރުންގެ ނަފްސެވެ. آخِرَة ދުވަހުން އަތުވެގެން ހިތާމަކުރާ ނަފްސެވެ. އެއީ الله ގެ ޙައްޤުގައި ކުށްވެރިވެ ދުނިޔޭގައި އުޅުނުގޮތަށް ހިތާމަކުރާ ނަފްސެވެ. [އަދި ހެޔޮކަމެއްގައި ބޭނުން ހިފުމާއި ކަލާނގެ ދޭދޭހަމަގެ ފުށުން ފޮނުވާލާ ނަފްސެވެ. [الله تَعَالَى ދަންނަވާލަން ބޭނުންފުޅުވެވޮޑިގެންނެވިއެވެ. އެއީ ހުވައިކުރެއްވުމަކީ އެއީ މަތިވެރި ކަލާނގެ ހުވައިކުރެއްވީ ދެން ފަހު ސުވާލު ކުރެއްވުމަށް ޓަކައި ވެއެވެ. ކަލާނގެ ނަފްސު ގަދަފަދަ ވެގެންވާ ގޮތުން އެނގޭނެ ދުވަހަކީ ޤިޔާމަތް ދުވަހެވެ.

(3) (أَيَحْسَبُ الإِنسَانُ أَلَّنْ نَجْمَعَ عِظَامَهُ) އިންސާނާ ހީކުރަނީ ތޯއޭ އަހަރެމެން ކަށިތައް ކޮށްލުމަށް ފަހު ކަށިތައް ނުއެއްކުރާނެ ކަމަށް ހީކުރަނީތޯއޭ؟ އެއީ بَاطِلُ ހީކުރުމެކެވެ.

(4) (بَلَى قَادِرِينَ) އެއްކުރެއްވުމަށް ބާރުގަދައެވެ. ކަލާނގެއަށް ބާރު ހުރި ކަލާނގެ އަށް ފިޔަވަޅުތައް ވަކިވަކިން

(عَلَى أَنْ نُسَوِّيَ بَنَانَهُ) އެއްގޮތް އެގިލްތަކުގެ އެނގިލިތަކަށް ވެސް ހަމަކޮށްދެއްވުމަށް ބާރުގަދައެވެ. ބުނެވޭނެ ބާރު އަދި ހައި ކަލާނގެ ބާރުން ނަގައިދެއްވުމަށް ގަދައެވެ. އަދި ޖަލްދުގެ އެތެރެ ގަޑުތަކާއި ފިޔަތައް ބަދަލު ކުރެވޭ. އެގިލީގައި ނިކަމެތި ވެއެވެ. އަދި ވެލިގަނޑު ތަކާއި މީހުންގެ އެނގިލިތަކުގެ ނިޝާންތައް ނުވަތަ ވަކިވަކި ސިފަތަކުގެ نِعْمَة ތަކެއްވެއެވެ. އެކިއެކި ބޯޅަތަކާއި ފަރާތްތަކެއް ލާހިކަ އަދި ގޮތުގައި ދިރާއްޖެ އަދި ބައްޓަންކުރެއްވި ކަލާނގެއެވެ. ދުނިޔޭގެ އެއްވެސް އިންސާނެއްގެ އަތުގެ އެނގިލީގެ ނިޝާނާއި އެހެން މީހެއްގެ ނިޝާން އެއްގޮތް ނުވާނެއެވެ. އެއީ ހުރިހާ އިންސާނުންގެ ކުރިމަތީގައި ދެއްކެވި ނިޝާނެކެވެ. އަދި އެނގިލީގެ ދިމާއަށް ކަށިތައް ބަދަލުނުވާ އިރު ތަފާތު ނިޝާންތައް ލެއްވުން ބޮޑު ހަނދާނެކެވެ.

(5) (بَلْ يُرِيدُ الإِنسَانُ لِيَفْجُرَ أَمَامَهُ) އަދިއެހެނަސް ހެއްޔެވެ؟ އިންސާނާ އެދެނީ ކުރިމަތީގައި ހުރި މުޅި ޢުމުރު ފާފަތަކުގައި އުޅުމަށް ކަމެވެ. އަދިއެހެނަސް ހެއްޔެވެ. އިންސާނާ އެދެނީ ފާފަތައް ކޮށްކޮށް ތައުބާ ލަސްކޮށްލުމަށެވެ. އަދި އިންސާނާ ތައުބާވުމަށް ފަހުން ކުރާނަމޭ ބުނާށެވެ.

(6) (يَسْأَلُ أَيَّانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ) އިންސާނާ ސުވާލު ކުރެއެވެ. قِيَامَة ވާނީ ކޮންދުވަހަކުންތޯއޭ؟ މަލާމާތުން އިންކާރުކުރާ ގޮތަށް قِيَامَة ދުވަސް ކޮބައިތޯ ބުނާ މީހުން އަދި ދުވަހާ ގުޅޭ ސުވާލު ކުރެއެވެ.

(7) (فَإِذَا بَرِقَ الْبَصَرُ) ފަހެ ކުރިން قِيَامَة ދުވަހުގެ ބިރުގަނޑުން ލޯތައް

ކަންބޮޑުވެ حَيْرَان ވެއްޖެއިރު

⑧ (وَخَسَفَ الْقَمَرُ) އަދި ހަނދު ކަޅުވެގެން އޭގެ އަލިކަން މުޅިން ފިލައިގެއްޖެއިރު

⑨ (وَجُمِعَ الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ) އަދި އިރާއި ހަނދު ޖަމާކުރެވި އެއްކޮށް އަލިކަން މުޅިން ގެއްލި އަނދިރިވެ ދެން އިރާއި ހަނދުގެ ދުރުހެލިވެ ނެތިގެއްޖެއިރު

⑩ (يَقُولُ الإِنسَانُ يَوْمَئِذٍ أَيْنَ الْمَفَرُّ) އެދުވަހުން އިންސާނާ ބުނާނެއެވެ. (الله تَعَالَى ގެ حَضْرَةُ ށް ނިކުމެ އަދި އެކަލާނގެ ހިސާބުބެއްލެވުމާއި އެކަލާނގެ عَذَاب ށް) ފިލައިގަނެވޭނެތަނަކީ ކޮބައިހެއްޔެވެ؟

⑪ (كَلاَّ لاَ وَزَرَ) އެއްގޮތަކުންވެސް އެހެން ނުވާނެއެވެ. الله އަށް ފިލައިގެން ގޮސް ސަލާމަތްވެވޭނެ ވަޒަރެއް ހިމާޔަތެއް ފަދައިން އެއްވެސް ތަނެއް އެދުވަހު ނުހުންނާނެއެވެ.

⑫ (إِلَى رَبِّكَ يَوْمَئِذٍ الْمُسْتَقَرُّ) قَرَارُ ވެހުރުމަށް ތިބޭނީ ހަމަ ކަލޭގެފާނުގެ رَبُّ ގެ حَضْرَةُ ގައެވެ.

⑭ (بَلِ الإِنسَانُ عَلَى نَفْسِهِ بَصِيرَةٌ) އަދި ހަމަކަށަވަރުންނެވެ. އިންސާނާ އޭނާގެ ނަފްސުގެ މައްޗަށް ހެކިވެރިއެކެވެ. (އޭނާގެ އިލްމުވެރިކަމުގައި ކަށަވަރުކަމުގެ حَقِيْقَة ހެކިވެރި އޭނާއަށް އެގެއެވެ. އަދި އޭނާގެ އަތުފައިތިލަތަކުގައި ކަނދުރާތަކުގައި ސިފަކުރެވޭ ނަފްސުގެ ކަންތައް އެނގޭނެއެވެ. އަދި ބުނެވިދާނެއެވެ. މިގޮތުންނެވެ: އިންސާނާގެ ގުނާހުގެ ހެކިވެރިން އޭނާގެ ގުނަވަންތަކެވެ. ދެއެވެ.

⑮ (وَلَوْ أَلْقَى مَعَاذِيرَهُ) އަދި އޭނާ އޭނާގެ ނަފްސާ ދިފާޢުކޮށް عُذْرُ ދައްކާ ޖެދުޖު ކަމުގައިވިޔަސް އޭނާގެ އެކަން ފައިދާކުރާނެ ނޫނެވެ. އެދުވަހު އޭނާގެ عُذْرُ ގަބޫލުކުރެއްވުމެއް ނުވާނެއެވެ.

⑯ (لاَ تُحَرِّكْ بِهِ لِسَانَكَ لِتَعْجَلَ بِهِ) رَسُولُ الله ، ގެ އަރިހަށް جِبْرِيْلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَحِي އުގަންނުވައިދެއްވަމުން ދަންނަވައިދެއްވާއިރު رَسُولُ الله ، އެވަހުން ދަސްކުރެއްވުމަށްޓަކައި އެކަލޭގެފާނުގެ ދުލުން އަވަސްއަވަހަށް ކިޔަވަމުން ގެންގުޅުއްވާ ވެއެވެ. އެގޮތަށް ކިޔަވައިދެއްވުމުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ހިތުގައި ދެމިހުންނާނެ ކަމަށް ވެއެވެ. އެހެންކަމުން ވަޙީ ބާވައިލެއްވުމުގެ ތެރޭގައި ނުކިޔަވާ ވެއެވެ. އެކަމަށް ބުނެވެއެވެ: އޭ رَسُولُ الله ، އޭ قُرْآن ގެއްލިދާނެކަމަށް ބިރުވެރިވެވަޑައިގެން ކަލޭގެފާނު ދުލުޖެ އަވަސްކޮށް ނުކިޔަވާށެވެ. ގުޅޭ.

⑰ (إِنَّ عَلَيْنَا جَمْعَهُ) ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ މައްޗަށެވެ ހިތުގައި قُرْآن ޖަމާކޮށްދެއްވުމަކީ ހަމަކަށަވަރުން ކިޔަވައިދެއްވުމަކީ ތިމަންރަސްކަލާނގެ މައްޗަށް ވާޖިބުކަމެކެވެ. (وَقُرْآنَهُ) އަދި ކިޔެވުމަކީ ސަލާމަތުން ކަލޭގެފާނުގެ ދުލުގައި އޭ قُرْآن ހިތުދަސްކޮށްދެއްވުމަކީ ތިމަންރަސްކަލާނގެ މައްޗަށް ވާޖިބުކަމެކެވެ.

⑱ (فَإِذَا قَرَأْنَاهُ) ދެންފަހެ قُرْآن جِبْرِيْلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ ގެ ދުލުން ކިޔަވައިދެއްވުމުން ކަލޭގެފާނު ކިޔެވުމަށް އަޑުއަހާށެވެ. (فَاتَّبِعْ قُرْآنَهُ) އޭގެ ފަހުން ދެން ކަލޭގެފާނު އެ ކިޔެވުމަށް ތަބާވެވަޑައިގަންނަވާށެވެ. އަދި ހިތުދަސްކުރައްވާށެވެ.

⑲ (ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا بَيَانَهُ) ދެން قُرْآنُهُ ބަޔާންކޮށްދިނުމަކީ ތިމަންރަސްކަލާނގެ މައްޗަށް ލާޒިމުވާ ކަމެކެވެ. އެބަހީ އެކަމުގެ ތެރޭގެ حَلاَلُ އާއި حَرَامُ އާއި ދެން ހުކުމްތައް ވިސްނައިދިނުމަކީ ތިމަންރަސްކަލާނގެ މައްޗަށް ބަޔާންކޮށްދިނުމެވެ. ދެން ހަމަ جِبْرِيْلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ ވަޑައިގަތުމުން ކިޔަވައިދެއްވުމަށްފަހު رَسُولُ الله ، ގެ ދަސްވެވަޑައިގެން ކިޔަވައިދެއްވާ ވެއެވެ. ދެން جِبْرِيْلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ ނުކުމެވަޑައިގަތުމުން ވަޑައިގަތުމުގެ ކުރިން الله وَعْدُ ކުރެއްވި ގޮތަށް ކިޔަވައިދެއްވާ ވެއެވެ.

㉒ (وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَاضِرَةٌ) އެދުވަހުން އުފާވެރިކަމުގެ ޒީނަތުން ފުރިގެން އެތައް މޫނުތަކެއް ވާނެއެވެ.

㉓ (إِلَى رَبِّهَا نَاظِرَةٌ) އުންމީދުކޮށްގެން رَبُّ އަށް ބަލަބަލާއެވެ. ހެޔޮކަމާއި صَالِحُ ޢަމަލުތަކާއެކު ނުކުމެދޭ މީހުން ސުވަރުގޭގެ ނިޢުމަތް ބޭނުންކުރަމުން قِيَامَة ދުވަހުން އެމީހުންގެ رَبُّ އަށް އަހުލުން ބައްލަވާނެއެވެ. صَحَّ حَدِيْث ތަކުން مُتَوَاتِرُ ގޮތުގައި ވާރިދުވެގެން އައިސްފައިވެއެވެ.

㉔ (وَوُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ بَاسِرَةٌ) އަދި އެދުވަހުން ބިރުވެރިކަމުން ހުވެފާޑިވި ހިތާމައާއެކު ކަންބޮޑުވެ ހިތްހަލާކުވާނެއެވެ.

㉕ (تَظُنُّ أَنْ يُفْعَلَ بِهَا فَاقِرَةٌ) ބޮޑުވެގެންވާ مُصِيبَة އައުމާ ޔަޤީންވެއެވެ. އެމީހުންގެ ބުރަދޮޅު ކަނޑާލާ ހިތްވަރުދަތި ގޮތަށް މުސީބާތް އަތުވާނެއެވެ.

㉖ (كَلاَّ إِذَا بَلَغَتِ التَّرَاقِيَ) އެއްގޮތަކުންވެސް އެހެން ނުވާނެއެވެ. އޭނާގެ ރޫޙު ކަރުގެ ބޮކުރުތަކަށް އަރައިފިއިރު އަދި ހަލާކުވުމުގެ މަރަހަށް އަރައިފިއިރު

㉗ (وَقِيلَ مَنْ رَاقٍ) އަދި ބުނެވޭނެއެވެ. ފަންޑިތަކުރާނީ ކާކުހެއްޔެވެ. އެބަހީ އެތަނުގައި حَاضِرُ ވެ ތިބޭ މީހުން ބުނާނެއެވެ. އޭނާގެ ބަލި ފަރުވާކޮށް ސަލާމަތްކުރާނީ ކާކުބާވައެވެ. އޭނާގެ ޢުމުރުގެ ނިޔާކަމަށް ދަންނާތީއެވެ. ނުވަތަ الله ގެ قَضَاء قَدَرُ ގައި ހުރިކަމެއް ބަދަލުކުރެވޭނެ ނޫނެވެ. އޭނާގެ ހަލާކު ދުރުކޮށްދޭނެ ފަރާތެއް ނުވާނެއެވެ.

㉘ (وَظَنَّ أَنَّهُ الْفِرَاقُ) އަދި އޭނާ އޭނާގެ ދުނިޔޭގެ ދިރިއުޅުމާ ވަކިވުމުގެ ވަގުތުކަން އޭނާއަށް ޔަޤީންވާނެއެވެ.

㉙ (وَالْتَفَّتِ السَّاقُ بِالسَّاقِ) އަދި އޭނާގެ ފައިތިލަ ދޫގެ ފައިތިލަޔާ ޖެހޭނެއެވެ. ނުވަތަ އޭނާގެ ފަރިތަކުރާ މީހުން ދަތިކަމާއި ބިރުވެރިކަމާއެކު ހާލުޖެހުމުގެ މުސީބާތާ އޭނާ ދިމާވާނެއެވެ. ނުވަތަ ދުނިޔޭގެ އެންމެ ފަހު ދުވަހާއި އާޚިރަތުގެ އެންމެ ފުރަތަމަ ދުވަހު އެއްބައިވާނެއެވެ.

㉚ (إِلَى رَبِّكَ يَوْمَئِذٍ الْمَسَاقُ) އަދި ބަޔަކު އެދުވަހުން ގެންދެވޭނީ ކަލޭގެފާނުގެ رَبُّ ގެ حَضْرَةُ އަށެވެ.

㉛ (فَلاَ صَدَّقَ وَلاَ صَلَّى) ފަހެ އެމީހަކު ތެދުކޮށްވެސް ނުކުރެއެވެ. އަދި قُرْآن ވެސް ތެދުނުކުރެއެވެ. އަދި އޭނާ އޭނާގެ رَبُّ އަށް ނަމާދު ނުކުރެއެވެ. އަދި އޭނާ އޭނާގެ ފަރުޟު ނަމާދު ނުކުރެއެވެ. އަދި އޭނާ ހެޔޮގޮތެއްގެ عَمَلُ ނުކުރެއެވެ.

㉜ (وَلَكِنْ كَذَّبَ وَتَوَلَّى) އަދި ކިހިނެއްހެއްޔެވެ؟ އޭނާ رَسُولُ الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ދޮގުކުރެއެވެ. އަދި އަންގަވާފައިވާ ކަންކަމުގެ މައްޗަށް އީމާން ނުވެއެވެ. އަދި އޭނާ ކިޔަމަންތެރިވުމުން ފުރަގަސްދިނެވެ.

㉝ (ثُمَّ ذَهَبَ إِلَى أَهْلِهِ يَتَمَطَّى) ދެން އޭނާ އޭނާގެ އަހުލުވެރިންގެ ގާތަށް ދިޔައީ ބޮޑާވެ فَخْرُ ވެރިވަމުންނެވެ. ނުވަތަ حَقُّ އަށް

ގޮވައިލައްވާ ފިރުޢައުނު ބަރުހަތާ ކަންކަމުގައި ނިންމެވިއެވެ.

34 (أَوْلَى لَكَ فَأَوْلَى) ކަލޭއަށް ހަލާކުއެވެ. ފަހެ ކަލޭއަށް ހަލާކުއެވެ.

35 (ثُمَّ أَوْلَى لَكَ فَأَوْلَى) ދެންވެސް ކަލޭއަށް ހަލާކު ހުއްޓެވެ. ކަލޭއަށް ހަލާކުއެވެ.

36 (أَيَحْسَبُ الإِنسَانُ أَنْ يُتْرَكَ سُدًى) އިންސާނާ އެއްވެސް ކަމަކާ ބެހޭގޮތުން އަމުރުނަހީ ނުކޮށް ދޫކޮށްލެވިފައި ވާނެ ކަމަށް އިންސާނާ ހީކުރަނީއެވެ. އެއީ އެމީހުންގެ ބަހެއް ބަލާފައި عَقُوْبَة ދެއްވާފައި ނުވާނެ ކަމުގައި ހީކުރަނީތޯ؟

37 (أَلَمْ يَكُ نُطْفَةً مِنْ مَنِيٍّ يُمْنَى) އިންސާނާ ހައްދަވާފައިވަނީ رَحِم ގެތެރެއަށް އަޅާލެވޭ މަނީއިން ހެއްދެވީތޯ؟

40 (أَلَيْسَ ذَلِكَ) އެކަލާނގެއަށް ނުކުރެވޭނެހެއްޔެވެ؟ އެބަހީ މި مَخْلُوْق ހެއްދެވި ރަސްކަލާނގެ (بِقَادِرٍ عَلَى أَنْ يُحْيِيَ الْمَوْتَى) ހަމަ މިނިވަން ކުރައްވަވާ ގޮތުގައި ނުވާތޯ؟ ދެން ކަލާނގެ އިރާދަފުޅުން ކުރީގެ ހާލަތަށް ހައްދަވާ مَحْشَر ކުރައްވާ ތަނަށް ގެންނެވުމަށް ކުޅަދުންވެވޮޑިގެން ނުވާހެއްޔެވެ؟ (ކުޅަދުންވެވޮޑިގެންވާކަން ކަށަވަރެވެ.) މިހެން ދައްކަވާފައިވަނީ ކަލާނގެ ކުޅަދުންވަންތަކަމާއި ފުދުންތެރިކަމެވެ.

سُوْرَةُ الْإِنْسَان

1 (هَلْ أَتَى عَلَى الإِنسَانِ) ހަމަކަށަވަރުން މިއިންސާނާއަށް އައިސްފައިވާ ބައެއް آدَمُ عليه السلام ގެ شَخْصِيَّةُ ގެދަރިކަމުން އައިސްފައިވާ ވަގުތެވެ. (حِينٌ مِنَ الدَّهْرِ) ޒަމާނުގެތެރެއިން މުއްދަތެއް (އެކަލޭގެފާނު ފުރާނަ ޖެހިފައިނުވާ ހާލަތުގައި ސާފުވެ ހުރެއްވި ވަގުތެވެ. އެކަލޭގެފާނުގެ ހަށިގަނޑު ވެގެންވަނީ މިނިވަން ބިމުގެ ފަސް ހަމަކުރެއްވުމަށް ވިއްސަވަމުންނެވެ. އެއީ — تُرَابُ — طِيْنُ — حَمَأٌ — صَلْصَالُ — މިދެރަ ހަމަކުރުމެވެ. (لَمْ يَكُنْ شَيْئاً مَذْكُوراً) ބުނެވޭވަރުގެ ތަކެއްޗަކަށް ނުވެއެވެ. އެއީ آدَمُ عليه السلام ގެ އަސްލު ހެދިފައިވާ ގޮތެވެ. خَلْقُ ކުރެއްވުމުގެ ކުރިން خَلْقُ ކުރެއްވުމުގެ ހަނދާނެއް ނުހުރެއެވެ.

2 (أَمْشَاج) މައްސުނިވެ އެކުވެފައިވާ، އެއީ ފިރިހެނުންގެ نُطْفَة އާއި އަންހެނުންގެ نُطْفَة އެއީ އެކުވެ މައްސުނިވެގެންވުމެވެ. އެއީ ބައެއް ތަކެތި ބޭނުންވާ ގޮތަށް ބަދަލުވާ ގޮތުގައެވެ. (نَبْتَلِيه) އެބަހީ طَبِيْعَة ތަކާއި ހުނަރުތަކުގެ އިންސާނާ ކުރިއަށް ނެރެދީގެން ތިބޭގޮތް ބެލުމަށެވެ. (فَجَعَلْنَاهُ سَمِيعاً بَصِيراً) ބަލައިގަތުމަށް ކަންފަތާއި ލޯ ދެއްވީމުއެވެ. މިނިވަން ބުއްދިއާއި ފަހުމު ދެއްވީމުއެވެ. އެބަހީ ބަލައިގަތުމަށް إِمَتِحَانُ ކުރައްވަމުން ދައްކަވާ حِسُّ ގެ ބާރު އިންސާނާއަށް ދެއްވީމުއެވެ.

3 (إِنَّا هَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ إِمَّا شَاكِراً وَإِمَّا كَفُوراً) [ހަމަކަށަވަރުން މިއިންސާނާއަށް އެއްގޮތަށް ތެދުމަގު ދެއްކެވީމުއެވެ. އެއީ ޝުކުރުވެރިއަކަށް ނުވަތަ ކާފިރަކަށް ވިޔަސްމެއެވެ. އަދި ނުކުރާ ގޮތެވެ.] އެބަހީ މިއިންސާނާއަށް އެއްގޮތަށް މަގުދެއްކެވީމުއެވެ. އަދި އެއީ ބަލައިގަތުމަށް ދޫކޮށްލައްވާ ކަމެކެވެ. އަދި ފުރިހަމަ ބަޔާންކުރެއްވީމުއެވެ. އެއީ އިންސާނާގެ އިޚްތިޔާރުގައެވެ.

كَلَّا بَلْ تُحِبُّونَ الْعَاجِلَةَ (٢٠) وَتَذَرُونَ الْآخِرَةَ (٢١) وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَاضِرَةٌ (٢٢)
إِلَىٰ رَبِّهَا نَاظِرَةٌ (٢٣) وَوُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ بَاسِرَةٌ (٢٤) تَظُنُّ أَنْ يُفْعَلَ بِهَا فَاقِرَةٌ (٢٥)
كَلَّا إِذَا بَلَغَتِ التَّرَاقِيَ (٢٦) وَقِيلَ مَنْ رَاقٍ (٢٧) وَظَنَّ أَنَّهُ الْفِرَاقُ (٢٨) وَالْتَفَّتِ
السَّاقُ بِالسَّاقِ (٢٩) إِلَىٰ رَبِّكَ يَوْمَئِذٍ الْمَسَاقُ (٣٠) فَلَا صَدَّقَ وَلَا صَلَّىٰ
(٣١) وَلَٰكِنْ كَذَّبَ وَتَوَلَّىٰ (٣٢) ثُمَّ ذَهَبَ إِلَىٰ أَهْلِهِ يَتَمَطَّىٰ (٣٣) أَوْلَىٰ لَكَ
فَأَوْلَىٰ (٣٤) ثُمَّ أَوْلَىٰ لَكَ فَأَوْلَىٰ (٣٥) أَيَحْسَبُ الْإِنْسَانُ أَنْ يُتْرَكَ سُدًى (٣٦)
أَلَمْ يَكُ نُطْفَةً مِنْ مَنِيٍّ يُمْنَىٰ (٣٧) ثُمَّ كَانَ عَلَقَةً فَخَلَقَ فَسَوَّىٰ (٣٨) فَجَعَلَ مِنْهُ
الزَّوْجَيْنِ الذَّكَرَ وَالْأُنْثَىٰ (٣٩) أَلَيْسَ ذَٰلِكَ بِقَادِرٍ عَلَىٰ أَنْ يُحْيِيَ الْمَوْتَىٰ (٤٠)

سُورَةُ الْإِنْسَانِ

ترتيبها ٧٦ — آياتها ٣١

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

هَلْ أَتَىٰ عَلَى الْإِنْسَانِ حِينٌ مِنَ الدَّهْرِ لَمْ يَكُنْ شَيْئًا مَذْكُورًا (١)
إِنَّا خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ أَمْشَاجٍ نَبْتَلِيهِ فَجَعَلْنَاهُ سَمِيعًا
بَصِيرًا (٢) إِنَّا هَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ إِمَّا شَاكِرًا وَإِمَّا كَفُورًا (٣)
إِنَّا أَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ سَلَاسِلَ وَأَغْلَالًا وَسَعِيرًا (٤) إِنَّ
الْأَبْرَارَ يَشْرَبُونَ مِنْ كَأْسٍ كَانَ مِزَاجُهَا كَافُورًا (٥)

ފިޔަވައި ބައިޢަތާއި ވިސްނުމުން އެކު ތިޔަ ގޮތުގެ ބޮޑުކަމުގެ ކަމެވެ.

4 (إِنَّا أَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ سَلاَسِلاً وَأَغْلاَلاً وَسَعِيراً) [ހަމަކަށަވަރުން ކާފިރުންނަށްޓަކައި ދަގަނޑު ޒަންޖީރުތަކާއި ކަށްސާދެލާއި އަދި އަނދަރު ހުރި އަލިފާން ތައްޔާރުކުރެއްވީމުއެވެ.] ކަށްސާދެލާއި އަނގަ ކަރުގައި އަޅުވާ ބޮޑުގޮށިތަކާއި ކަށްސާދެލެވެ.

5 (كَانَ مِزَاجُهَا كَافُوراً) [އެގައި އެކުލެވިގެންވަނީ ކާފޫރެވެ.] އެބަހީ އަރާމުގެ ރަހަ ފިނި ޗާލުކަމާއި އެގައި ކާފޫރުގެ މީރުކަމާއި އެކުލެވިގެންވެއެވެ.

6 (عَيْنًا يَشْرَبُ بِهَا عِبَادُ الله) އެއީ الله ގެ އަޅުތަކުން އެއިން ބޮއެވެ. އަދި ބޮނޑުބޮނޑު ފެނުގެ ކޮޅެއް ހުރި ފެންތަކެވެ. (يُفَجِّرُونَهَا تَفْجِيراً) ކަމާއެކު އެއިން ދިޔާ ކުރުވައި ފެން ހިނގަމުންދެއެވެ.

7 (يُوفُونَ بِالنَّذْرِ) އެމީހުންނަކީ މީހުނަށް ވާޖިބުކުރާ ނަޒުރުތައް އަދާކުރާ މީހުންނެވެ. ނުވަތަ ހަމަ މިބައި ނަޒުރު ފުއްދައިދޭ ކަމެވެ. އެއީ އިންސާނާ الله އަށް ޓަކައި އެކަމަކަށް ނަޒުރުވެގެން ހަދާ ކަމެކެވެ. ވާޖިބު ނުވާ ކަމަކަށް قُرْبَان ކުރާނެކަމުގެ ކަށަވަރެވެ. އެއީ ޝަރުޢީ شَرِيْعَةُ ގެ ކަމެއް ކަމުގައި ހުރުމެވެ. (وَيَخَافُونَ يَوْماً كَانَ شَرُّهُ مُسْتَطِيراً) [އަދި އެދުވަހުގެ ނުބައިކަން ފެތުރިގެންވާ قِيَامَة ދުވަހަށް އެމީހުން ބިރުގަންނަނިކޮށެވެ.] އެދުވަހުގެ ބިރުވެރިކަން ފެތުރިގެން އުޑާއި ބިމަށް ފުރިގެންވާނެއެވެ.

عَيْنًا يَشْرَبُ بِهَا عِبَادُ ٱللَّهِ يُفَجِّرُونَهَا تَفْجِيرًا ﴿٦﴾ يُوفُونَ بِٱلنَّذْرِ وَيَخَافُونَ
يَوْمًا كَانَ شَرُّهُۥ مُسْتَطِيرًا ﴿٧﴾ وَيُطْعِمُونَ ٱلطَّعَامَ عَلَىٰ حُبِّهِۦ مِسْكِينًا
وَيَتِيمًا وَأَسِيرًا ﴿٨﴾ إِنَّمَا نُطْعِمُكُمْ لِوَجْهِ ٱللَّهِ لَا نُرِيدُ مِنكُمْ جَزَآءً وَلَا شُكُورًا
﴿٩﴾ إِنَّا نَخَافُ مِن رَّبِّنَا يَوْمًا عَبُوسًا قَمْطَرِيرًا ﴿١٠﴾ فَوَقَىٰهُمُ ٱللَّهُ شَرَّ ذَٰلِكَ
ٱلْيَوْمِ وَلَقَّىٰهُمْ نَضْرَةً وَسُرُورًا ﴿١١﴾ وَجَزَىٰهُم بِمَا صَبَرُوا۟ جَنَّةً وَحَرِيرًا
﴿١٢﴾ مُّتَّكِـِٔينَ فِيهَا عَلَى ٱلْأَرَآئِكِ لَا يَرَوْنَ فِيهَا شَمْسًا وَلَا زَمْهَرِيرًا ﴿١٣﴾
وَدَانِيَةً عَلَيْهِمْ ظِلَٰلُهَا وَذُلِّلَتْ قُطُوفُهَا تَذْلِيلًا ﴿١٤﴾ وَيُطَافُ عَلَيْهِم بِـَٔانِيَةٍ
مِّن فِضَّةٍ وَأَكْوَابٍ كَانَتْ قَوَارِيرَا۠ ﴿١٥﴾ قَوَارِيرَا۟ مِن فِضَّةٍ قَدَّرُوهَا تَقْدِيرًا ﴿١٦﴾
وَيُسْقَوْنَ فِيهَا كَأْسًا كَانَ مِزَاجُهَا زَنجَبِيلًا ﴿١٧﴾ عَيْنًا فِيهَا تُسَمَّىٰ سَلْسَبِيلًا
﴿١٨﴾ ۞ وَيَطُوفُ عَلَيْهِمْ وِلْدَٰنٌ مُّخَلَّدُونَ إِذَا رَأَيْتَهُمْ حَسِبْتَهُمْ لُؤْلُؤًا مَّنثُورًا
﴿١٩﴾ وَإِذَا رَأَيْتَ ثَمَّ رَأَيْتَ نَعِيمًا وَمُلْكًا كَبِيرًا ﴿٢٠﴾ عَٰلِيَهُمْ ثِيَابُ سُندُسٍ
خُضْرٌ وَإِسْتَبْرَقٌ وَحُلُّوٓا۟ أَسَاوِرَ مِن فِضَّةٍ وَسَقَىٰهُمْ رَبُّهُمْ شَرَابًا
طَهُورًا ﴿٢١﴾ إِنَّ هَٰذَا كَانَ لَكُمْ جَزَآءً وَكَانَ سَعْيُكُم مَّشْكُورًا ﴿٢٢﴾ إِنَّا
نَحْنُ نَزَّلْنَا عَلَيْكَ ٱلْقُرْءَانَ تَنزِيلًا ﴿٢٣﴾ فَٱصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ وَلَا تُطِعْ
مِنْهُمْ ءَاثِمًا أَوْ كَفُورًا ﴿٢٤﴾ وَٱذْكُرِ ٱسْمَ رَبِّكَ بُكْرَةً وَأَصِيلًا ﴿٢٥﴾

ދަރަޖައަށް ފެތުރިގެންދާ ދުވަހެކެވެ. ހަރުކަށި ބިރުވެރި ދުވަހަކުން ބިރުގަންނަނީއެވެ.

(8) (وَيُطْعِمُونَ الطَّعَامَ عَلَى حُبِّهِ مِسْكِيناً وَيَتِيماً وَأَسِيراً) [އަދި ކާބޯތަކެތީގެ ލޯބީގައި މިސްކީނުންނާއި ޔަތީމުންނާއި އަސީރުންނަށް ކާން ދެއެވެ.] އަދި ބޭނުންވެ ހުރުމާއެކުވެސް. މިއީ اللّٰه ގެ ރިޟާ ހޯދުމަށްޓަކައި ދެވޭ ދީލަތިކަމުގެ ބޮޑު މަޤާމެކެވެ.

(9) (إِنَّمَا نُطْعِمُكُمْ لِوَجْهِ اللّٰهِ) [އަހަރެމެން ތިޔަބައިމީހުންނަށް ކާންދެނީ ހަމައެކަނި اللّٰه ގެ وَجْهُ އަށްޓަކައެވެ.] އެބަހީ اللّٰه ގެ ރިޟާ ހޯދުމަށެވެ. އެކަން އެމީހުން ބުނަނީ އެމީހުންގެ ހިތްތަކުގައި وَحِي ކުރެވިފައިވާ ގޮތަށެވެ.

(10) (إِنَّا نَخَافُ مِنْ رَبِّنَا يَوْماً عَبُوساً) [އަހަރެމެން ބިރުގަންނަމެވެ.] އަހަރެމެން ބިރުވެތިވަނީ އަހަރެމެންގެ ރައްބުގެ ކިބައިން މޫނު ހަނިވެފައިވާ ދުވަހަކުންނެވެ. (قَمْطَرِيراً) ހިތާމަވެރި ދުވަހެކެވެ. قَمْطَرِيرً އަކީ އަނދުހުރި ގޮތެވެ.

(11) (وَلَقَّاهُمْ نَضْرَةً وَسُرُوراً) (އެމީހުންނަށް އަލިކަމާއި އުފާވެރިކަން ދެއްވިއެވެ.) މޫނުތަކުގައި އަލިކަމާއި ހިތްތަކުގައި އުފާވެރިކަން ދެއްވިއެވެ. نِعْمَة ގެ ސަބަބުން (މޫނު އަލިވެ ހިތްތައް އުފާވެއެވެ.)

(13) (مُتَّكِئِينَ فِيهَا عَلَى الأَرَائِكِ) އެމީހުން ޖެހިލައިގެން ސޯފާތަކުގައި

އެތާގެ މަތިވެރި ސޯފާތަކުގައި ގޮދަނޑިތަކުގައި ލެނގިގެން ތިބޭނެއެވެ. (لاَ يَرَوْنَ فِيهَا شَمْساً وَلاَ زَمْهَرِيراً) އެސުވަރުގޭގައި އެތާގެ ގަދަހޫނުކަމާއި އަދި ތަދުވާފަދަ ފިނިކަމާއި އެމީހުން ނުދެކޭނެއެވެ.

(14) (وَذُلِّلَتْ قُطُوفُهَا تَذْلِيلاً) އަދި އެތާގެ މޭވާތައް ބޭނުންވާ ގޮތަކަށް ކައިވެވޭނެހެން ދަށްވެ ހުންނާނެއެވެ. ކޮޅަށް ތިބެގެންވެސް އިށީނދެގެންވެސް އޮށޯވެގެންވެސް ކައިވެވޭނެއެވެ.

(15) (وَيُطَافُ عَلَيْهِمْ بِآنِيَةٍ مِنْ فِضَّةٍ وَأَكْوَابٍ كَانَتْ قَوَارِيرَا) އަދި އެތާގެ އަހުލުވެރިންގެ خِدْمَة ގައި އެތާގެ خَادِمُ ން ބަރާބަރަށް ރިހީގެ ތަށިތަކާއި ބިއްލޫރީ ކޮޕިތަކުން އެމީހުންގެ ކައިރީގައި ބުއިން ބަހާނެއެވެ.

(16) (قَوَارِيرَا مِنْ فِضَّةٍ) ރިހިން ހަދާފައިވާ ބިއްލޫރީ ތަކެއްޗެވެ. (ބިއްލޫރީގެ ސާފުކަމާއި ރިހީގެ އަގު ބޮޑުކަމެވެ.) اللّٰه އެފަދަ ތަކެތި އުފައްދަވާނެއެވެ. އެމީހުންގެ ބޭނުމަށް ފުދޭވަރަށް އަންދާޒާ ކުރެވިފައެވެ.

(قَدَّرُوهَا تَقْدِيراً) އެ خَادِمُ ން އެމީހުން ބޭނުންވާ މިންވަރަށް ކަނޑައަޅައެވެ. އިތުރުވެސް ނުވާނެއެވެ. މަދުވެސް ނުވާނެއެވެ.

(17) (وَيُسْقَوْنَ فِيهَا كَأْساً كَانَ مِزَاجُهَا زَنْجَبِيلاً) އަދި އެމީހުންނަށް އިނގުރު ބުއިމުގެ ކޮޕިން ބޯން ދެވޭނެއެވެ. އޭގެ މިހުސް ޒަންޖަބީލެވެ.

(18) (عَيْناً فِيهَا تُسَمَّى سَلْسَبِيلاً) އެއީ އެތާގައިވާ سَلْسَبِيل ކިޔާ ފެންތިލައެކެވެ. އެއީ ހިތި ރަހަ ހުރި ބުއިމެކެވެ.

(19) (وَيَطُوفُ عَلَيْهِمْ وِلْدَانٌ مُخَلَّدُونَ) އަދި ހަމަޖެހިފައިވާ ކުޑަކުދިން އެމީހުންގެ ވަށައިގެން ޚިދުމަތަށް ތިބޭނެއެވެ. އެކުދިން މުސްކުޅިވެސް ނުވާނެއެވެ. ސިފަވެސް ބަދަލުނުވާނެއެވެ. (إِذَا رَأَيْتَهُمْ حَسِبْتَهُمْ لُؤْلُؤاً مَنْثُوراً) ކަލޭގެފާނު އެކުދިން ދެކެވޭނަމަ ހިތަށް އަރާނީ ފަތުރާލާފައިވާ މުތްކަމުގައެވެ. — އެކުދިންގެ ރީތިކަމާއި ސާފުކަމާއި އެކުދިން ޚިދުމަތުގައި ހިނގާ ހިނގުމުގެ ސަބަބުންނެވެ. އެކުދިން އެމީހުންގެ خِدْمَة ގައެވެ.

(20) (وَإِذَا رَأَيْتَ ثَمَّ) އަދި ކަލޭގެފާނު އެސުވަރުގޭގައި ބަލާލައްވައިފިނަމަ (رَأَيْتَ نَعِيماً) ކަލޭގެފާނަށް ފެންނާނީ ސިފަކުރާކަށް ނޭނގޭ نِعْمَة އެވެ. (وَمُلْكاً كَبِيراً) އަދި މިންވަރު ނެތް ބޮޑު މުލްކުވެރިކަމެކެވެ.

(21) (عَالِيَهُمْ ثِيَابُ سُنْدُسٍ) އެސުވަރުގޭގެ އަހުލުވެރިންގެ ހަށިގަނޑުމަތީގައި ފަތުރުކުޅަ ފާރަވަ ހަރީރުގެ ހެދުން ހުންނާނެއެވެ. (وَحُلُّوا أَسَاوِرَ مِنْ فِضَّةٍ) އަދި އެމީހުންގެ އަތްތަކުގައި ރިހީގެ އަތްބަނޑިތައް ލައިދެވޭނެއެވެ. އަދި فَاطِرُ سُورَةُ ގައިވާ ގޮތުން ރަނުގެ އަތްބަނޑިވެސް ލައިދެވޭނެއެވެ. މިއީ ތަފާތު ވަގުތުތަކުގައެވެ. ތަފާތު މީހުންނަށެވެ. އަދި ހުރިހާ ރީތިކަމެއް އެކުލެވޭ ގޮތަށެވެ. ރަނާއި ރިހީގެ ގަހަނާ ލައިގެން ތިބޭނެއެވެ. ރަނާއި ރިހި އެއްކޮށެވެ. (وَسَقَاهُمْ رَبُّهُمْ شَرَاباً طَهُوراً) އަދި އެމީހުންގެ رَبُّ

އެމީހުންނަށް شَرَاباً طَهُورا ބޮއްވަވާއިރުގައި ބޮއްވަވާނެއެވެ. (أبُو قِلاَبَة އާއި إِبْرَاهِيمُ النَّخَعِي އާއި ދެބޭކަލުން ވިދާޅުވެއެވެ. ސުވަރުގޭގެ އަހުލުވެރިން ކާނާކެއުމަށްފަހު الشَّرَابُ الطَّهُور ބޮއްވަވާނެއެވެ. އެބުއިން ބުއިމުން އެމީހުންގެ ބަނޑުގައި ހުރިހާ އެއްޗެއް ދަހަދިޔަ ގޮތަށް ނުކުމެގެންދާނެއެވެ.)

㉒ (وَكَانَ سَعْيُكُمْ مَشْكُوراً) [އަދި ކަލޭމެންގެ މަސައްކަތް ޝުކުރުކުރެވިއްޖެއެވެ.] ކަލޭމެންގެ عَمَلُ ތަކަށް ޝުކުރުވެވިގެންވެއެވެ. އެބަހީ الله ﷻ ރުހިވޮޑިގަންނަވާ عَمَلُ ތަކެއް ކަލޭމެން ކުރީމުއެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށް ދެއްވި ނިޢުމަތްތަކަށް ކަލޭމެން ޝުކުރުކުރީމުއެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ނަބިއްޔާއަށް ބާވައިލެއްވި وَحِي ކަލޭމެން ތަބާވީމުއެވެ.

㉓ (إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْآنَ تَنْزِيلاً) [އަހަރެމެން ކަލޭގެފާނަށް ބާވައިލެއްވީމުއެވެ. قُرْآن ބާވައިލެއްވުމުން.] މިއީ ކަލޭގެފާނުގެ އަމިއްލަ ގޮތުން ހަދާ ބުނާ އެއްޗެއް ނޫނެވެ. އަދި މިއީ ޝާޢިރެއްގެ ނުވަތަ ކަހާނަތުގެ ބަސްތަކެއް ވެސް ނޫނެވެ.

㉔ (وَلاَ تُطِعْ مِنْهُمْ آثِماً أَوْ كَفُوراً) އަދި އެމީހުންގެ ތެރެއިން ފާފަވެރިއަކަށް ނުވަތަ ކާފިރަކަށް ކަލޭގެފާނު ނުކިޔަމަންތެރިވެވަޑައިނުގަންނަވާށެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނު ބުނެވިގެން ދިޔަ ގޮތަށް ދީނުގައި ހަމަޖެހިވަޑައިގަންނަވާށެވެ.

㉕ (وَاذْكُرِ اسْمَ رَبِّكَ بُكْرَةً وَأَصِيلاً) އަދި ދުވަހުގެ ކުރީބައިގައާއި ފަހުބައިގައި ކަލޭގެފާނުގެ رَبُّ ގެ އިސްމުފުޅު ހަނދުމަކުރައްވާށެވެ. ދުވަހުގެ ކުރީބައިގައި ކުރާ ނަމާދަކީ ފަތިސްނަމާދެވެ. ދުވަހުގެ ފަހުބައިގައި ކުރާ ނަމާދަކީ ވެސް މެންދުރު ނަމާދާއި عَصْرُ ނަމާދެވެ.

㉗ (هَاؤُلاَءِ يُحِبُّونَ الْعَاجِلَةَ) މިމީހުން ދުނިޔެއަށް ލޯބިވެއެވެ. (وَيَذَرُونَ وَرَاءَهُمْ يَوْماثَقِيلاً) އަދި އެމީހުންގެ ފަހަތުގައި ބުރަ ދުވަހެއް ދޫކޮށްލައެވެ. އެއީ قِيَامَة ދުވަހެވެ. އެދުވަހުގެ ބިރުވެރިކަމާއި ބުރަކަމުގެ ސަބަބުން އެއީ ބުރަދުވަހެކެވެ. ބުރަވުމުގެ ސަބަބަކީ ވެސް އެދުވަހުގެ ބިރުވެރިކަމެވެ. އެމީހުން ދުނިޔެ އިޚްތިޔާރުކޮށް އާޚިރަތަށް ޢަމަލުނުކުރެއެވެ.

㉘ (وَشَدَدْنَا أَسْرَهُمْ) އަދި އެމީހުންގެ ހަށިގަނޑުގެ ބަނދަނާއި ގުޅުންތައް ވަރުގަދަކުރެއްވީމެވެ. ހަށިގަނޑުގެ އެއްބައި އަނެއްބައާ ގުޅުއްވާ މެހެއްވީމެވެ. (وَإِذَا شِئْنَا بَدَّلْنَا أَمْثَالَهُمْ تَبْدِيلاً) އަދި އަހަރެމެން އެދިވަޑައިގަންނަވައިފިނަމަ އެމީހުން ނައްތާލައްވައި އެމީހުންގެ ބަދަލުގައި އެމީހުންނާ އެއްފަދަ މީހުން ގެނެސްދެއްވާނެއެވެ. އެމީހުންނަށްވުރެ ކިޔަމަންތެރި ބަޔަކު ގެނައުމެވެ.

㉚ (وَمَا تَشَاءُونَ إِلاَّ أَنْ يَشَاءَ الله) [އަދި الله އެދިވަޑައިގަތުމާ ފިޔަވައި ކަލޭމެންނަކަށް އެދެން ނުކެރޭނެއެވެ.] އެބަހީ الله އެދިވަޑައިގަތުމެއް ނެތި އެކަލާނގެ حَضْرَة ން ހެޔޮމަގު ލިބިގެން ނުވާނެއެވެ. ކަލޭމެންނަށް އެދޭކަށް ނުކެރޭނެއެވެ. ހެޔޮކަމާ ބެހޭ ގޮތުން އެކަލާނގެ حَضْرَة ގައެވެ. އެހުރިހާ ކަމެއް ނިންމަވަނީ އެކަލާނގެއެވެ. ކޮންމެ ކަމެއް ވެސް އެކަލާނގެ އިރާދަފުޅާ އެއްގޮތަށެވެ. އަދި ހުރިހާ ބާރެއް ވެސް އެކަލާނގެއަށެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ނިންމެވުމަކީ ޙިކުމަތްތެރި ނިންމެވުމެކެވެ. الله އަކީ ޢިލްމުވަންތަ ޙިކުމަތްތެރި ރަސްކަލާނގެއެވެ.

سُوْرَةُالْمُرْسَلات

① - ⑤ (وَالْمُرْسَلاَتِ عُرْفًا) މިއާޔަތުން ފެށިގެން (فَالْمُلْقِيَاتِ ذِكْرًا) މިއާޔަތާ ހަމައަށް الله ﷻ އެކަލާނގެ ނަބިއްޔުންނަށް ބާވައިލައްވާ وَحِي ގެނެސްދޭ މަލާއިކަތުންނާ ބެހޭ ގޮތުން ހުވާކުރައްވައެވެ. އެބަހީ وَحِي ގެނައުމަށް ފޮނުއްވާ މަލާއިކަތުންނެވެ. އަދި حَقُّ އާއި بَاطِلُ އަދި حَلاَلُ حَرَامُ ވަކިކޮށްދޭ މަލާއިކަތުންނެވެ.

ސުވަރުގެއާއި ނަރަކަ ބަޔާންކޮށްދޭ މަލާއިކަތުންނެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ބާވައިލައްވާ ފޮތްތައް ނަބިއްޔުންނަށް ގެނެސްދޭ މަލާއިކަތުންނެވެ. އަދި ރަސޫލުންނަށް ވަޙީ ގެނެސްދޭ މަލާއިކަތުންނެވެ.

⑥ (عُذْراً أَوْ نُذْرًا) އެއީ وَحِي ގެނެސްދިނުމުގެ ސަބަބެވެ. ކާފިރުންނަށް الله ﷻ ގެ حَضْرَة ން އެކަލާނގެ ރަސޫލުން عُذْر ލިބިގެން ނުވާނެކަމަށާއި ކާފިރުންގެ عَذَابُ އެއްޗެއް ބިރުވެރިކޮށްދިނުމަށެވެ. އަދި ބަޔާންކުރުމަށެވެ. އެހެންކަމުން: ތައުބާވާ މީހުންނަށް حَقُّ ފެނިގެން عُذْرُ އެއްވެސް ނެތުމަށާއި بَاطِلُ ގެ އަހުލުވެރިންނަށް ބިރުވެރިކޮށްދިނުމަށްޓަކައެވެ.

⑧ (فَإِذَا النُّجُومُ طُمِسَتْ) ފަހެ ތަރިތައް އަލިކަން ނެތިގެން ގެއްލިގެން ދާއިރު،

⑨ (وَإِذَا السَّمَاءُ فُرِجَتْ) އަދި އުޑުތައް ފަޅައިގެން ދާއިރު،

⑩ (وَإِذَا الْجِبَالُ نُسِفَتْ) އަދި ފަރުބަދަތައް ހަލާކުވެ ހުސްވެގެން ދާއިރު، އަދި ބިމުން ފަރުބަދަތައް ނައްޓާލައިގެން ދާއިރު، އަދި ދޫޅިއަކަށް ވެގެން ހިނގާލައިގެން ދާއިރު،

⑪ (وَإِذَا الرُّسُلُ أُقِّتَتْ) އަދި ރަސޫލުން ހާޒިރުވުމުގެ ވަގުތު ދަތިކުރެވިގެން ދާއިރު، ޤައުމުތަކުގެ މައްޗަށް ހެކިވުމަށްޓަކައެވެ،

⑫ (لأَيِّ يَوْمٍ أُجِّلَتْ) [ރަސޫލުން ހާޒިރުކުރެއްވުން ލަސްކުރެވިފައިވަނީ ކޮންދުވަހަކަށްތޯއެވެ؟] އެއީ އެދުވަހުގެ ބިރުވެރިކަމާއި ހާލަތު ބޮޑުކަން ބަޔާންކުރުމެވެ. عَجَائِبُ ތަކުން ފުރިގެންވާ ދުވަހެކެވެ. ރަސޫލުން ހާޒިރުކުރެވޭނެ ދުވަހެވެ.

وَمِنَ ٱلَّيۡلِ فَٱسۡجُدۡ لَهُۥ وَسَبِّحۡهُ لَيۡلٗا طَوِيلًا ٢٦ إِنَّ هَٰٓؤُلَآءِ يُحِبُّونَ ٱلۡعَاجِلَةَ وَيَذَرُونَ وَرَآءَهُمۡ يَوۡمٗا ثَقِيلٗا ٢٧ نَّحۡنُ خَلَقۡنَٰهُمۡ وَشَدَدۡنَآ أَسۡرَهُمۡۖ وَإِذَا شِئۡنَا بَدَّلۡنَآ أَمۡثَٰلَهُمۡ تَبۡدِيلًا ٢٨ إِنَّ هَٰذِهِۦ تَذۡكِرَةٞۖ فَمَن شَآءَ ٱتَّخَذَ إِلَىٰ رَبِّهِۦ سَبِيلٗا ٢٩ وَمَا تَشَآءُونَ إِلَّآ أَن يَشَآءَ ٱللَّهُۚ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمٗا ٣٠ يُدۡخِلُ مَن يَشَآءُ فِي رَحۡمَتِهِۦۚ وَٱلظَّٰلِمِينَ أَعَدَّ لَهُمۡ عَذَابًا أَلِيمَۢا ٣١

أَلَمْ نَخْلُقكُّم مِّن مَّآءٍ مَّهِينٍ ﴿٢٠﴾ فَجَعَلْنَٰهُ فِى قَرَارٍ مَّكِينٍ ﴿٢١﴾ إِلَىٰ قَدَرٍ
مَّعْلُومٍ ﴿٢٢﴾ فَقَدَرْنَا فَنِعْمَ ٱلْقَٰدِرُونَ ﴿٢٣﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِينَ ﴿٢٤﴾
أَلَمْ نَجْعَلِ ٱلْأَرْضَ كِفَاتًا ﴿٢٥﴾ أَحْيَآءً وَأَمْوَٰتًا ﴿٢٦﴾ وَجَعَلْنَا فِيهَا رَوَٰسِىَ
شَٰمِخَٰتٍ وَأَسْقَيْنَٰكُم مَّآءً فُرَاتًا ﴿٢٧﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِينَ ﴿٢٨﴾
ٱنطَلِقُوٓا۟ إِلَىٰ مَا كُنتُم بِهِۦ تُكَذِّبُونَ ﴿٢٩﴾ ٱنطَلِقُوٓا۟ إِلَىٰ ظِلٍّ ذِى ثَلَٰثِ
شُعَبٍ ﴿٣٠﴾ لَّا ظَلِيلٍ وَلَا يُغْنِى مِنَ ٱللَّهَبِ ﴿٣١﴾ إِنَّهَا تَرْمِى بِشَرَرٍ
كَٱلْقَصْرِ ﴿٣٢﴾ كَأَنَّهُۥ جِمَٰلَتٌ صُفْرٌ ﴿٣٣﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِينَ ﴿٣٤﴾
هَٰذَا يَوْمُ لَا يَنطِقُونَ ﴿٣٥﴾ وَلَا يُؤْذَنُ لَهُمْ فَيَعْتَذِرُونَ ﴿٣٦﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ
لِّلْمُكَذِّبِينَ ﴿٣٧﴾ هَٰذَا يَوْمُ ٱلْفَصْلِ ۖ جَمَعْنَٰكُمْ وَٱلْأَوَّلِينَ ﴿٣٨﴾ فَإِن كَانَ
لَكُمْ كَيْدٌ فَكِيدُونِ ﴿٣٩﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِينَ ﴿٤٠﴾ إِنَّ ٱلْمُتَّقِينَ فِى
ظِلَٰلٍ وَعُيُونٍ ﴿٤١﴾ وَفَوَٰكِهَ مِمَّا يَشْتَهُونَ ﴿٤٢﴾ كُلُوا۟ وَٱشْرَبُوا۟ هَنِيٓـًٔۢا
بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٤٣﴾ إِنَّا كَذَٰلِكَ نَجْزِى ٱلْمُحْسِنِينَ ﴿٤٤﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ
لِّلْمُكَذِّبِينَ ﴿٤٥﴾ كُلُوا۟ وَتَمَتَّعُوا۟ قَلِيلًا إِنَّكُم مُّجْرِمُونَ ﴿٤٦﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ
لِّلْمُكَذِّبِينَ ﴿٤٧﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ ٱرْكَعُوا۟ لَا يَرْكَعُونَ ﴿٤٨﴾ وَيْلٌ
يَوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِينَ ﴿٤٩﴾ فَبِأَىِّ حَدِيثٍۭ بَعْدَهُۥ يُؤْمِنُونَ ﴿٥٠﴾

ފަސްކުރައްވާފައިވަނީ ކޮން ދުވަހަކަށް؟ جَمَعَ ކުރެވިގެން އެބޭކަލުންގެ އުއްމަތްތަކުގެ ކައިރީ حَاضِرُ ކުރެވިގެން ތިބޭނެ ދުވަހަށެވެ.

13 (لِيَوْمِ الْفَصْلِ) އެދުވަހަކީ ފަޞްލުކުރެވޭ ދުވަހުގައި އިންސާފުގެ ބަދަލުދިނުމަށް ރަސޫލުން ބަލައިގަތުމާއި ނުބަލައިގަތުމުގެ މައްސަލަތަކުގައި ނިންމަވާ ދުވަހެވެ.

14 (وَمَا أَدْرَاكَ مَا يَوْمُ الْفَصْلِ) އަދި ފަޞްލު ކުރެވޭ ދުވަހަކީ ކޮންދުވަހެއްކަން ތިބާއަށް އަންގައިދިނީ ކޮންއެއްޗެއްތޯ؟ އެއީ އެދުވަހުގެ ކަންތައް ބޮޑުކަމާއި އެދުވަހުގެ ހިތްވަރުބޮޑު ކަމުގެ ސަބަބުންނެވެ.

16 (أَلَمْ نُهْلِكِ الأَوَّلِينَ) [އިސްވެދިޔަ ފުރަތަމަ ބައިމީހުން ހަލާކު ނުކުރައްވަމުތޯ؟] آدَمُ عَلَيْهِ السَّلَامُ އިން ފެށިގެން مُحَمَّدُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ އާއި ހަމައަށް އައި އުއްމަތްތަކުގެ ކާފިރުން އިންކާރުކުރި ރަސޫލުންނާއި ދެކޮޅު ހެދި މީހުންނަށް عَذَابُ ފޮނުއްވައިގެން ހަލާކު ކުރެއްވީމެވެ.

17 (ثُمَّ نُتْبِعُهُمُ الآخِرِينَ) ދެން އެމީހުންނާ ތަބާވާ ފަހުގެ ބައިމީހުން ކަމުގައިވާ އެހެނިހެން ބަޔަކު ހަލާކު ކުރައްވަމެވެ. އެބަޔަކީ مُحَمَّدُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ ދޮގުކުރި ހަލާކުވާ ބައިމީހުންނެވެ. މުޝްރިކުންނަކީ ވެސް މީހުން ހަލާކުކުރެއްވީމެވެ.

20 (أَلَمْ نَخْلُقْكُمْ مِنْ مَاءٍ مَهِينٍ) [ދެރަ ނިކަމެތި ފެނަކުން ތިޔަބައިމީހުން ހެއްދެވީ ނޫންހެއްޔެވެ؟] އެއީ މަނީގެ ފެނެވެ.

21 (فَجَعَلْنَاهُ فِي قَرَارٍ مَكِينٍ) ދެން އެފެން ވަރަށް ރައްކާތެރި ތަނަކަށް މާތްރަސްކަލާނގެ ލެއްވިއެވެ. އެއީ އަންހެނުންގެ رَحِمُ އެވެ.

22 (إِلَى قَدَرٍ مَعْلُومٍ) ކަނޑައެޅި އެނގިފައިވާ މުއްދަތަކަށް، އެއީ ބަލިވެހުންނަ މުއްދަތެވެ. އެއީ ނުވަ މަސްދުވަހެވެ.

23 (فَقَدَرْنَا فَنِعْمَ الْقَادِرُونَ) ދެން މާތްރަސްކަލާނގެ އިންސާނާގެ ގުނަވަންތައް ސިފަ ދިގުމިން ކަނޑައަޅުއްވައިފިއެވެ. އެކަލާނގެ މާތްރަސްކަލާނގެ އެއީ ކިހާ ރަނގަޅު އެކަން ކަނޑައަޅުއްވާ ބޭކަލެއް ކަމުގައި މާތްވެގެންވާ اللَّهُ އެވެ.

25 26 (أَلَمْ نَجْعَلِ الأَرْضَ كِفَاتاً)*(أَحْيَاءً وَأَمْوَاتاً) [އެބިމަކީ ދިރިހުރި حَالُ ގައާއި މަރުވެގެން حَالُ ގައި ތިޔަބައިމީހުން ކުރެވޭ ތަނަކަށް މާތްރަސްކަލާނގެ ބިން ނުހައްދަވަމުތޯ؟] ދިރިހުރިހާ ބިމުގެ މަތީގައި ދިރިއުޅެއެވެ. މަރުވުމުން ބިމުގެ ބަނޑުގައި ވަޅުލެވެއެވެ.

27 (وَأَسْقَيْنَاكُمْ مَاءً فُرَاتاً) އަދި މީރުފެން މާތްރަސްކަލާނގެ ތިޔަބައިމީހުން ބޮއްވައިދެއްވީމެވެ. މިއީ ކަލަކަށް ކުރެވޭ مَحْشَرُ އަށް ދާއިރު ގެނައުމުގެ عَجَائِبُ ކަމެއްވެސްމެއެވެ.

29 (انطَلِقُوا إِلَى مَا كُنتُمْ بِهِ تُكَذِّبُونَ) [އެމީހުންނަށް ބުނެވޭނެއެވެ.] ތިޔަބައިމީހުން އެއީ ދޮގެއްކަމަށް ބުނެ އިންކާރުކުރި އެއްޗެއް ކަމުގައިވާ عَذَابُ އާއި ދިމާއަށް ތިޔަބައިމީހުން ދާށެވެ.

30 (انطَلِقُوا إِلَى ظِلٍّ ذِي ثَلَاثِ شُعَبٍ) ތިން ބައިކޮޅަކަށް ބެހިގެންވާ ހިޔަނިއަކަށް ތިޔަބައިމީހުން ދާށެވެ. އެއީ ނަރަކައިގެ ތިން ކޮޅަކުން ފެނިގެންދާ ދުންޏެވެ.

31 (لَا ظَلِيلٍ وَلَا يُغْنِي مِنَ اللَّهَبِ) އެހިޔަނި ދުންޏަކީ ހިޔަނިކަމުގެ ފައިދާ ނުލިބޭ ހިޔަނިއެކެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ބައިން ނަރަކައިގެ ހޫނުކަމާއި ލެލުން ނުބަހައްޓާ ހިޔަނިއެކެވެ. އަންނަނިވި އަލިފާނުގެ ރާޅުން ބައްޓަން ކުރާކަށް ނުކެރޭނެތީއެވެ.

32 (إِنَّهَا تَرْمِي بِشَرَرٍ كَالْقَصْرِ) އަނގަތަކަށް ބޮޑެތި ގަސްގަހުގެ ގޮތަށް އަލިފާން ކަނަރު ބޮޑު އަލިފާނުގެ ފިދިތައް އެ ނަރަކަ ފަތުރާލައެވެ.

33 (كَأَنَّهُ جِمَالَةٌ صُفْرٌ) އެފިދިތަކަކީ ދަނޑިހުރަސް ކުރެވޭ ކަޅުކުލައިގެ ޖަމަލުތަކެވެ. ބޮޑުވުމުން އެހިސާބުތަކުގެ އެއިރުގެ ސިފަ ޖަމަލުތަކަކާ އެއްފަދަ ވެއެވެ. ކަޅު ކުލައަކީ ރީނދޫ ކުލައިގެ ރަތް ކުލައަކަށް ބަދަލުވެފައިވާ ކުލައެކެވެ. އެފިދިތަކުގެ ކުލަ ރީނދޫ ކުލައިގެ ޖަމަލުތަކެއް ފަދައެވެ.

38 (هَذَا يَوْمُ الْفَصْلِ جَمَعْنَاكُمْ وَالأَوَّلِينَ) (އެމީހުންނަށް ބުނެވޭނެއެވެ.) މިއީ މީސްތަކުންގެ މެދުގައި فَيْصِلَةَ ކުރެވޭ ދުވަހެވެ. އަދި بَاطِلُ ގޮތްތެރިން حَقُّ ވެރިންނާ ތަފާތުކުރެވޭ ދުވަހެވެ. ދެން މުޙައްމަދު ނަބިއްޔާގެ އުއްމަތުގެ ކާފިރުން ތިޔަބައިމީހުންނާއި އަދި ކުރީގެ އުއްމަތްތަކުގެ ކާފިރުން މާތްރަސްކަލާނގެ ޖަމާކުރައްވައިފީމެވެ.

39 (فَإِنْ كَانَ لَكُمْ كَيْدٌ فَكِيدُونِ) (މާތްރަސްކަލާނގެ ޢަދާބުން ސަލާމަތްވުމަށް) ތިޔަބައިމީހުން حِيلَةُ އެއް ހޯދޭނެ ނަމަ އޭގެ ހީލަތް ހަދާށެވެ.

46 (كُلُوا وَتَمَتَّعُوا قَلِيلاً إِنَّكُمْ مُجْرِمُونَ) އެއީ ތިޔަބައިމީހުން ކުށްވެރިންނެވެ. މަދުދުވަހަކު ކައިބޮއި އުފާކުރާށެވެ. ތިޔަބައިމީހުން މަރުވާން ވާ ހިނދަކަށް. ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުން اللَّهُ އަށް ޝަރީކުން ހަދައިގެން ކުށްވެރިވީ ބައެކެވެ.

48 (وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ ارْكَعُوا لَا يَرْكَعُونَ) އަދި ތިޔަބައިމީހުން ނަމާދު ކުރާށޭ އެމީހުންނަށް ބުނެވިއްޖެ ނަމަ އެމީހުން ނަމާދު ނުކުރެއެވެ.

50 (فَبِأَيِّ حَدِيثٍ بَعْدَهُ يُؤْمِنُونَ) ފަހެ، މި قُرْآن އަށް ފަހު އެހެން ކޮން ބަސްފުޅަކަށް ތޯ އެމީހުން އީމާންވާނީ؟

سُوْرَةُ النَّبَإِ

① (عَمَّ يَتَسَاءَلُونَ) [އެމީހުން އެސުވާލުކުރަނީ ކޮންކަމަކާއި ބެހޭގޮތުންތޯ.] رَسُولُ الله ﷺ ރަސޫލުކަމަށް ފޮނުއްވުމާއި އަދި އެމީހުންނަށް الله ގެ އެއްކައުވަންތަކަމަށް ގޮވާލެއްވުމާއި އަދި މަރުވުމަށްފަހު مَحْشَرُ އަށް ދިރުއްވައި ގެނައުމާއި އަދި އެމީހުންގެ ތެރޭގައި قُرْآنُ ބާވައިލެއްވުމާ ބެހޭގޮތުން އެމީހުން އެމީހުން ސުވާލުކުރަމުންދިޔައެވެ. އެމީހުން ބުނެއެވެ. مُحَمَّدُ ގެނެސްދިނީ ކޮންއެއްޗެއްތޯ. އަދި އޭނާ ގެނެސްދިނީ ކިހިނެއްތޯ؟ ދެން الله تَعَالَى މިއާޔަތް ބާވައިލެއްވިއެވެ.

② (عَنِ النَّبَإِ الْعَظِيمِ) އިންތިހާއަށް ބޮޑުވެގެންވާ خَبَرُ އެވެ. އެއީ قُرْآنُ އެވެ. އެބަހީ قُرْآنُ خَبَرُ ދިނީ تَوْحِيدُ ގެ ވާހަކައިންނެވެ. الله تَعَالَى ގެ އެއްކައުވަންތަކަމުގެ ވާހަކައިންނެވެ. އަދި رَسُولُ الله ﷺ ގެ ނަބީކަމުގެ ވާހަކައާއި އަދި مَحْشَرُ އާއި ގިނަ ކަންތައްތަކުގެ ވާހަކައާއި ހިސާބާއި ޖަޒާދިނުމުގެ ވާހަކައެވެ.

③ (الَّذِي هُمْ فِيهِ مُخْتَلِفُونَ) އެމީހުން އެ قُرْآنُ އާއިމެދު ބަސްބުނުމުގައި اخْتِلَافُ ވިއެވެ. އެއްބަޔަކު ބުނީ سِحْرُ އެއްކަމުގައެވެ. އަދި އެހެންބަޔަކު ބުނީ އެއީ ޝިޢުރުކަމުގައެވެ. އަދި އެހެންބަޔަކު ބުނީ އެއީ ކަހާނަތުގެ ވާހަކައެއްކަމުގައެވެ. އަދި އެހެންބަޔަކު ބުނީ އެއީ ކުރީގެމީހުންގެ ޚުރާފާތް ވާހަކަތަކެއްކަމުގައެވެ.

④ (كَلَّا سَيَعْلَمُونَ) އެއްގޮތަކުންވެސް އެނޫނެވެ. އެމީހުން ބުނާބުނުމުގެ ނުބައިކަމާއި ހަޤީޤަތް ވެގެންދާގޮތް ނަތީޖާއަށް އެމީހުންނަށް އެނގޭނެއެވެ. ދެން އެމީހުންވެސް ހަޤީޤަތުގެ خَبَرُ މަރުވުމުގެ ވަގުތުގައި އެނގޭނެއެވެ. وَحِي ގެ ހަޤީޤަތް،

⑤ (ثُمَّ كَلَّا سَيَعْلَمُونَ) ދެން އެއްގޮތަކުންވެސް އެނޫނެވެ. ނަތީޖާ އެމީހުންނަށް އެނގޭނެއެވެ.

⑥ (أَلَمْ نَجْعَلِ الأَرْضَ مِهَاداً) ތިޔަބައިމީހުންގެ ބިންގަނޑު (ކާޑަކަށް ނުދާނެ ގޮތަށް) ތިޔަބައިމީހުންނަށް ފަށަލަކަމުގައި ނުލައްވަމުހެއްޔެވެ؟

⑦ (وَالْجِبَالَ أَوْتَاداً) އަދި ބިންގަނޑު ނުހެލޭނެ ގޮތަށް ފަރުބަދަތައް ވަޅިތަކެއްކަމުގައި ނުލައްވަމުހެއްޔެވެ؟

⑧ (وَخَلَقْنَاكُمْ أَزْوَاجاً) އަދި ތިޔަބައިމީހުން ހެއްދެވީމު ފިރިހެނުންނާއި އަންހެނުންގެ ދެބާވަތަކަށެވެ.

⑨ (وَجَعَلْنَا نَوْمَكُمْ سُبَاتاً) އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ނިދި، ހަށިގަނޑަށް އަރާމު ލިބޭ ކަމެއްގެ ގޮތުގައި ލެއްވީމެވެ.

⑩ (وَجَعَلْنَا اللَّيْلَ لِبَاساً) އަދި ރޭގަނޑު، އަނދިރިކަމުން ފޮރުވޭ ހެދުމެއްގެ ގޮތުގައި ތިޔަބައިމީހުންނަށް ލެއްވީމެވެ.

⑪ (وَجَعَلْنَا النَّهَارَ مَعَاشاً) އަދި ދުވާލު ދިރިއުޅުމަށް ކަސްބުކުރުމަށް ލެއްވީމެވެ. އަދި الله ދެއްވި ރިޒުޤު ހޯދުމަށް ލެއްވީމެވެ.

⑫ (وَبَنَيْنَا فَوْقَكُمْ سَبْعاً شِدَاداً) އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ މަތީގައި ގަދަވަރުގަދަ ހަތް އުޑު ބިނާކުރެއްވީމެވެ.

⑬ (وَجَعَلْنَا سِرَاجاً وَهَّاجاً) އަދި އަލިކަމާއި ހޫނު ދޭ ސޫރިޔަ، ތިޔަބައިމީހުންގެ މަތީގައި ލެއްވީމެވެ.

⑭ (وَأَنْزَلْنَا مِنَ الْمُعْصِرَاتِ مَاءً ثَجَّاجاً) އަދި ވާރޭވިލާތަކުން ތިޔަބައިމީހުންނަށް ގިނަގިނައިން ފެން ބާވައިލެއްވީމެވެ.

سُورَةُ النَّبَإِ

ترتيبها ٧٨

آياتها ٤٠

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

عَمَّ يَتَسَاءَلُونَ ① عَنِ النَّبَإِ الْعَظِيمِ ② الَّذِي هُمْ فِيهِ مُخْتَلِفُونَ ③
كَلَّا سَيَعْلَمُونَ ④ ثُمَّ كَلَّا سَيَعْلَمُونَ ⑤ أَلَمْ نَجْعَلِ الْأَرْضَ مِهَادًا ⑥
وَالْجِبَالَ أَوْتَادًا ⑦ وَخَلَقْنَاكُمْ أَزْوَاجًا ⑧ وَجَعَلْنَا نَوْمَكُمْ سُبَاتًا
⑨ وَجَعَلْنَا اللَّيْلَ لِبَاسًا ⑩ وَجَعَلْنَا النَّهَارَ مَعَاشًا ⑪ وَبَنَيْنَا
فَوْقَكُمْ سَبْعًا شِدَادًا ⑫ وَجَعَلْنَا سِرَاجًا وَهَّاجًا ⑬ وَأَنزَلْنَا
مِنَ الْمُعْصِرَاتِ مَاءً ثَجَّاجًا ⑭ لِّنُخْرِجَ بِهِ حَبًّا وَنَبَاتًا ⑮ وَجَنَّاتٍ
أَلْفَافًا ⑯ إِنَّ يَوْمَ الْفَصْلِ كَانَ مِيقَاتًا ⑰ يَوْمَ يُنفَخُ فِي الصُّورِ
فَتَأْتُونَ أَفْوَاجًا ⑱ وَفُتِحَتِ السَّمَاءُ فَكَانَتْ أَبْوَابًا ⑲ وَسُيِّرَتِ
الْجِبَالُ فَكَانَتْ سَرَابًا ⑳ إِنَّ جَهَنَّمَ كَانَتْ مِرْصَادًا ㉑ لِّلطَّاغِينَ
مَآبًا ㉒ لَّابِثِينَ فِيهَا أَحْقَابًا ㉓ لَّا يَذُوقُونَ فِيهَا بَرْدًا وَلَا شَرَابًا
㉔ إِلَّا حَمِيمًا وَغَسَّاقًا ㉕ جَزَاءً وِفَاقًا ㉖ إِنَّهُمْ كَانُوا
لَا يَرْجُونَ حِسَابًا ㉗ وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا كِذَّابًا ㉘ وَكُلَّ شَيْءٍ
أَحْصَيْنَاهُ كِتَابًا ㉙ فَذُوقُوا فَلَن نَّزِيدَكُمْ إِلَّا عَذَابًا ㉚

⑮ (لِنُخْرِجَ بِهِ حَبّاً وَنَبَاتًا) ގޮވިގެން ދަނޑުވެރިކަމުގެ އަދި އެހެނިހެން ... ގަސްގަހާގެހި ހައްދަވައިދެއްވުމަށްޓަކައެވެ.

⑯ (وَجَنَّاتٍ أَلْفَافاً) އަދި އެއްގަމު އެކިއެކި ގަސްގަހުން ވަށާލެވިފައިވާ ބަގީޗާތައް ހައްދަވައިދެއްވުމަށްޓަކައެވެ.

⑰ (إِنَّ يَوْمَ الْفَصْلِ كَانَ مِيقَاتًا) އަދި ހަމަކަށަވަރުން فَيْصِلَة ކުރެއްވުމުގެ ދުވަހަކީ قِيَامَة ދުވަހެވެ. އެދުވަސް ހަމަޖައްސަވާފައިވާ ވަގުތެއްކަމުގައި ވެއެވެ. އެއީ ސިފަކުރެވިފައިވާ ދުވަހެކެވެ. ގޮތުން އެމީހުންގެ ޢަމަލުތަކުގެ ގޮތުގައި ثَوَابُ އާއި ނުވަތަ عَذَابُ އާއި آخِرَة ދުވަހުން އެމީހުންނަށް ލިބޭނެ ގޮތް ކަނޑައަޅުއްވާ فَيْصِلَة ކުރެއްވުމެވެ. ދުވަހުގެ ނިޔަލަކީ ޢާލަމުގެ خَلْقُ ކުރެއްވުމުގެ ދުވަސް ނިމި فَيْصِلَة ކުރެއްވުމުގެ ވަގުތު ހަމަޖައްސަވާފައިވެއެވެ.

⑱ (يَوْمَ يُنفَخُ فِي الصُّورِ) އެދުވަހަކީ ސޫރުގައި ފުމެލެވޭދުވަހެވެ، އެއީ إِسْرَافِيلُ ގެ ސޫރުގައި ފުމެލުމެވެ. (فَتَأْتُونَ) ދެން ތިޔަބައިމީހުން އަންނާނެއެވެ. (أَفْوَاجًا) ބައިބަޔަށް ޖަމާޢަތް ޖަމާޢަތަށެވެ.

⑲ (وَفُتِحَتِ السَّمَاءُ) އަދި އުޑުފަޅައިގެން ހުޅުވިގެންދާނެއެވެ. (فَكَانَتْ أَبْوَابًا) ދެން އެއީ ދޮރުތަކެއް ފަދައިން ވާނެއެވެ.

⑳ (وَسُيِّرَتِ الْجِبَالُ فَكَانَتْ سَرَابًا) އަދި ފަރުބަދަތައް ހިނގުވައިލެވޭނެއެވެ. ދެން އެއީ ވިހުރި ދުއްވައިލެވިގެން ސަރާބެއް ފަދައިން ވާނެއެވެ.

إِنَّ لِلْمُتَّقِينَ مَفَازًا ﴿٣١﴾ حَدَآئِقَ وَأَعْنَٰبًا ﴿٣٢﴾ وَكَوَاعِبَ أَتْرَابًا ﴿٣٣﴾ وَكَأْسًا
دِهَاقًا ﴿٣٤﴾ لَّا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْوًا وَلَا كِذَّٰبًا ﴿٣٥﴾ جَزَآءً مِّن رَّبِّكَ عَطَآءً
حِسَابًا ﴿٣٦﴾ رَّبِّ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا ٱلرَّحْمَٰنِ لَا يَمْلِكُونَ
مِنْهُ خِطَابًا ﴿٣٧﴾ يَوْمَ يَقُومُ ٱلرُّوحُ وَٱلْمَلَٰٓئِكَةُ صَفًّا لَّا يَتَكَلَّمُونَ
إِلَّا مَنْ أَذِنَ لَهُ ٱلرَّحْمَٰنُ وَقَالَ صَوَابًا ﴿٣٨﴾ ذَٰلِكَ ٱلْيَوْمُ ٱلْحَقُّ فَمَن
شَآءَ ٱتَّخَذَ إِلَىٰ رَبِّهِۦ مَـَٔابًا ﴿٣٩﴾ إِنَّآ أَنذَرْنَٰكُمْ عَذَابًا قَرِيبًا يَوْمَ
يَنظُرُ ٱلْمَرْءُ مَا قَدَّمَتْ يَدَاهُ وَيَقُولُ ٱلْكَافِرُ يَٰلَيْتَنِى كُنتُ تُرَٰبًا ﴿٤٠﴾

سُورَةُ النَّازِعَاتِ

ترتيبها ٧٩ — آياتها ٤٦

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

وَٱلنَّٰزِعَٰتِ غَرْقًا ﴿١﴾ وَٱلنَّٰشِطَٰتِ نَشْطًا ﴿٢﴾ وَٱلسَّٰبِحَٰتِ سَبْحًا
﴿٣﴾ فَٱلسَّٰبِقَٰتِ سَبْقًا ﴿٤﴾ فَٱلْمُدَبِّرَٰتِ أَمْرًا ﴿٥﴾ يَوْمَ تَرْجُفُ ٱلرَّاجِفَةُ
﴿٦﴾ تَتْبَعُهَا ٱلرَّادِفَةُ ﴿٧﴾ قُلُوبٌ يَوْمَئِذٍ وَاجِفَةٌ ﴿٨﴾ أَبْصَٰرُهَا
خَٰشِعَةٌ ﴿٩﴾ يَقُولُونَ أَءِنَّا لَمَرْدُودُونَ فِى ٱلْحَافِرَةِ ﴿١٠﴾ أَءِذَا كُنَّا
عِظَٰمًا نَّخِرَةً ﴿١١﴾ قَالُوا۟ تِلْكَ إِذًا كَرَّةٌ خَاسِرَةٌ ﴿١٢﴾ فَإِنَّمَا هِىَ زَجْرَةٌ
وَٰحِدَةٌ ﴿١٣﴾ فَإِذَا هُم بِٱلسَّاهِرَةِ ﴿١٤﴾ هَلْ أَتَىٰكَ حَدِيثُ مُوسَىٰٓ ﴿١٥﴾

(21) (إِنَّ جَهَنَّمَ كَانَتْ مِرْصَادًا) ހަމަކަށަވަރުން ނަރަކަ ބަލަހައްޓަނިވިއެވެ. އެއީ ކާފަރުންނަށް عَذَابُ ދިނުމަށް ނަރަކަ ބަލަހައްޓައިގެން ތިބީ إِنْتِظَارُ ކުރަމުން ކުރަމުން މަގުބަލަމުންނެވެ.

(22) (لِلطَّاغِينَ مَآباً) ޝަރީޢަތުގެ ޙައްދުފަހަނަޅައި ބޮޑާވި މީހުންގެ ތަނެވެ.

(23) (لاَبِثِينَ فِيهَا أَحْقَاباً) އެމީހުން އެތާ އެތައް حُقْبُ ތަކެއްވަންދެން ތިބޭނެއެވެ. حُقْبُ އަކީ ވަރަށް ދިގު ކާލެއްގެ ނަމެވެ. ކޮންމެ حُقْبُ އެއް ވެސް ނިމުމުން އަނެއް حُقْبُ އެއް ފެށެއެވެ. ދުވަސް ނިމުމެއްނެތި ކޮޅެއްނުވެ ހުންނާނެއެވެ.

(25) (إِلاَّ حَمِيماً) އެއްވެސް ހޫނުފެން ފިޔަވައި (وَغَسَّاقاً) އަދި ނަރަކަވަންތަ މީހުންގެ ލޭއާއި ފޭބިފައި.

(26) (جَزَاءً وِفَاقاً) އެއީ އެމީހުންގެ ޢަމަލާއި އެއްގޮތް ޖަޒާއެވެ. ޝިރުކަށް ވުރެބޮޑު ފާފައެއް ނުވާނެއެވެ. އަދި ނަރަކައަށްވުރެ عَذَابُ އަދި ބޮޑު ފާފައެއް عَذَابُ އެއްނުވާނެއެވެ. ހެޔޮ ޢަމަލުތަކަށް

އެމީހުންގެ عَمَلُ ވެސް ހުރީ ހަމައެކަނި عَمَلُ އާއި ގުޅިގެންނެވެ. އެހެނީ اللہ تَعَالَى އެމީހުންނަށް ނުބައިކަމެއް ނުކުރައްވައެވެ.

(27) (إِنَّهُمْ كَانُوا لاَ يَرْجُونَ حِسَاباً) އެމީހުންގެ ދުނިޔޭގައި އުޅުނުއިރު حِسَاب ބަލާނެކަމަކަށް ނުވަތަ ނުބެލުމަށް ކުރާކަމެވެ. ثَوَابُ އާއި ދެކޮޅަށް ނުބަލާކަމާކުރިއެވެ. مَحْشَرُ އަށް ފޮނުވޭނެކަން ނުބަލާކުރިއެވެ.

(29) (وَكُلَّ شَيْءٍ أَحْصَيْنَاهُ كِتَابًا) އަދި ކޮންމެ އެއްޗެއް އަދި ކޮންމެކަމެއް މިވަނީ ތަފްސީލުކޮށް ފޮތެއްގައި ލިޔުއްވައި ހިފެހެއްޓެވިފައެވެ. އެއީ لَوْحُ الْمَحْفُوظْ އެވެ. އަދި ބެލެހެއްޓުމަށް ފަރިޝްތުން ލިޔުއްވާ އިންސާނުންގެ عَمَلُ ތަކުގެ ފޮތްތަކުގައެވެ.

(31) (إِنَّ لِلْمُتَّقِينَ مَفَازاً) ހަމަކަށަވަރުން تَقْوَى ވެރިންނަށް ނަޖާތުލިބޭ ތަނެއް ވެއެވެ. އެއީ އެދޭ އެދޭ ކަންތައްތަކެއް ލިބިގެން ސުވަރުގޭގެ ފުރިހަމަ ނަޢީމުން ސަލާމަތްވާނެ ތަނެވެ.

(33) (وَكَوَاعِبَ) އަދި އުމުރުން އެއްވަރުގެ އަންހެނުން ރީތިވުމާއި ގޮތާއި ހިތްޕުޅަށް ތިބޭ ޒަވާނުމީހުން ހެދުންތަކާއި ޒީނަތްތެރިކަމުގައި ތިބޭނެއެވެ. (أَتْرَاباً) އެއްއުމުރެއްގެ

(34) (وَكَأْساً دِهَاقاً) އަދި ފުރިފައިވާ ރަހަމީރު ބުއިމުގެ ތަށިތަކެވެ.

(35) (لاَ يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْواً وَلاَ كِذَّاباً) އެމީހުން އެތާގައި ބޭކާރު ބަހެއް ނާހާނެއެވެ. باَطِلُ ވާހަކައެއް ނާހާނެއެވެ. އަދި އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކަށް ދޮގެއް ނުހަދާނެއެވެ.

(36) (جَزَاءً مِنْ رَبِّكَ عَطَاءً حِسَاباً) އެއީ ކަލޭގެފާނުގެ رَبُّ ގެحَضْرَةُ ން އެކަލާނގެ وَعْدُ ފުއްދަވައިދެއްވާ ޖަޒާއެއް ކަމުގައިވާ ދެއްވުމެއްކަމުގައި ދެއްވާ ދީލަތިކަމެކެވެ. ދީނުގެ އެކަލާނގެ وَعْدُ ފުއްދަވައިދެއްވާ ޖަޒާއެވެ. ހަމަ ކުރިން ވަޢުދުވެވުނު ގޮތުގެ މަތިން ދެއްވާ ޖަޒާއެވެ. އެކަލާނގެ ލައްވާ ފުޅު އެއްވެސް ކަމެއްގައި ކުޑަ ނުކުރައްވާ ދެއްވުމެކެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ދެއްވާ وَعْدُ ފުއްދަވައެވެ. އަދި އިނާމުގެ ގޮތުން ދެއްވާ ދުވަހުން ޖަޒާ ދެއްވާ وَعْدُ ފުއްދަވައެވެ.

(37) (لاَ يَمْلِكُونَ مِنْهُ خِطَاباً) އެބަޔަކު އެކަލާނގެ ހުއްދަ ނުލިބި އެއްވެސް ބަހެއް ބުނުމުގެ ބާރެއް ނުލިބޭނެއެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ހުއްދަ ލިބިގެން ނޫނީ شَفَاعَة ވެސް ނުކުރެވޭނެއެވެ.

(38) (يَوْمَ يَقُومُ الرُّوحُ وَالْمَلاَئِكَةُ صَفّاً) އެދުވަހަކީ مَلاَئِكَةُ ން ސަފަށް ތިބޭ ދުވަހެވެ. އަދި رُوْحُ ސަފަށް ކޮޅަށް ތިބެގެން ކޮޅަށް ތިބޭނެ ދުވަހެވެ. رُوْحُ އަކީ ބޮޑުބޮޑު ފަރިޝްތުންގެ ތެރެއިން خَاصَّ مَلاَئِكَةُ ތަކެކެވެ. ނުވަތަ جِبْرِيْلُ ގެފާނެވެ. އަދި ބުނެވެއެވެ. އެއީ اللہ تَعَالَى ގެ ލަޝްކަރުގެ ތެރޭގެ ބޮޑު ލަޝްކަރެކެވެ. އެއީ އަދި މަޚްލޫޤުންގެ ތެރެއިން ބޮޑު ބަޔެކެވެ. (إِلاَّ مَنْ أَذِنَ لَهُ الرَّحْمٰنُ) رَحْمٰنُ ވަންތަ ރަސްކަލާނގެ شَفَاعَة ކުރުމަށް ހުއްދަ ދެއްވާ މީހަކު ފިޔަވައެވެ. (وَ) އަދި އެމީހަކު (قَالَ) ބުނެފައިވާނީ އިނސާފުން (صَوَاباً) ރަނގަޅު ބަހެއް އެއީ تَوْحِيْدُ އެވެ. ކަލިމަތުން.

(39) (ذٰلِكَ) އެއީ ޤިޔާމަތުގެ އެދުވަހުގެ ދުވަހެވެ. އެއީ (الْيَوْمُ الْحَقُّ) ޝައްކެއްނެތި ހަމަ حَقُّ ދުވަހެވެ. (فَمَنْ شَاءَ اتَّخَذَ إِلَى رَبِّهِ مَآباً) ފަހެ އެދޭމީހާ صَالِحُ عَمَلُ ކުރުމުން އެމީހެއްގެ رَبُّ ގެ حَضْرَةُ ގައި ރުޖޫޢަވާނެ ތަނެއް ހަދައިފިއެވެ.

(40) (يَوْمَ يَنظُرُ الْمَرْءُ مَا قَدَّمَتْ يَدَاهُ) އެދުވަހަކީ ކޮންމެ މީހަކުވެސް އެމީހެއްގެ ކުރިއަށް ފޮނުވި ހެޔޮ އަދި ނުބައި ކަންތައްތައް ދެކޭނެ ދުވަހެވެ. (وَيَقُولُ الْكَافِرُ يَالَيْتَنِي كُنتُ تُرَاباً) އަދި ކާފިރު ބުނާނެއެވެ. އޭ ކަންމަތީ ވަރަށް ހެޔޮ ކަމެއް ކާފަރަކު ނުކޮށް ވެލި ނުވަތަ ބިމަކަށް ވީނަމަ ކަމަށްވީނީ ކިހާ ރަނގަޅު ހެއްޔެވެ؟ އެއީ ބިމުގެ އެތެރެއަށް ވަނީނަމަ އެ ބަލާބަލާ ނުހުރެވޭނެ ބޮޑު ގޮތެއް اللہ ގެ އަރިހުން ބިރުވެރި ބޮޑު عَذَابُ ފެނުމުންނެވެ.

سُوْرَةُ النَّازِعَاتِ

① (وَالنَّازِعَاتِ) [illegible] މަލާއިކަތުން [illegible] ނުވަތަ وَحِي ކުރައްވައެވެ. (غَرْقًا) [illegible]

② (وَالنَّاشِطَاتِ نَشْطاً) [illegible] މަލާއިކަތުން [illegible] ނުވަތަ وَحِي ކުރައްވައެވެ.

③ (وَالسَّابِحَاتِ)ﷲ ގެ އަމުރުފުޅުން [illegible] ނުވަތަ وَحِي ކުރައްވައެވެ.

④ (فَالسَّابِقَاتِ سَبْقًا) ﷲ ގެ އަމުރުފުޅު تَنْفِيذْ [illegible] ނުވަތަ وَحِي ކުރައްވައެވެ. މުއުމިނުންގެ [illegible] ސުވަރުގެއަށް [illegible]

⑤ (فَالْمُدَبِّرَاتِ أَمْرًا) [illegible] حَلاَلُ އާއި حَرَام އާއި [illegible] تَفْصِيلُ [illegible] އަދި [illegible]

⑥ (يَوْمَ تَرْجُفُ الرَّاجِفَةُ) [illegible] خَلْقُ ތަކުން [illegible]

⑦ (تَتْبَعُهَا الرَّادِفَةُ) [illegible] تَبَعَ [illegible] خَلْقُ ތަކުން مَحْشَرُ [illegible]

⑧ (قُلُوبٌ يَوْمَئِذٍ وَاجِفَةٌ) އެދުވަހުން [illegible] ތެޅޭނެއެވެ. [illegible] قِيَامَة [illegible]

⑨ (أَبْصَارُهَا خَاشِعَةٌ)قِيَامَة [illegible]

⑩ (يَقُولُونَ أَئِنَّا لَمَرْدُودُونَ فِي الْحَافِرَةِ) مَحْشَرُ [illegible] مَحْشَرُ [illegible]؟ [illegible]؟ [illegible]؟

⑫ (قَالُوا تِلْكَ إِذًا كَرَّةٌ خَاسِرَةٌ) [illegible] مُحَمَّدُ [illegible]

⑬ (فَإِنَّمَا هِيَ زَجْرَةٌ وَاحِدَةٌ) [illegible] قُدْرَة [illegible]

⑭ (فَإِذَا هُمْ بِالسَّاهِرَةِ) [illegible] السَّاهِرَة [illegible] އަދި ﷲ تَعَالَى خَلْقُ ތަކުން [illegible]

⑮ (هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ مُوسَى) [illegible] مُوْسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ އާއި އަދި (فِرْعَوْنُ) ގެ ވާހަކަ [illegible] خَبَرُ [illegible]

⑯ (إِذْ نَادَاهُ رَبُّهُ بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ) އަދި އެކަލޭގެފާނުންގެ رَبُّ އެކަލޭގެފާނުންގެ مُقَدَّس ވާދީގައި [illegible] (طُوًى) [illegible] مُوْسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ [illegible] އަދި سِيْنَاء [illegible]

⑱ (فَقُلْ) [illegible] (فِرْعَوْنُ) [illegible] (هَلْ لَكَ إِلَى أَنْ تَزَكَّى) [illegible] طَاهِرُ [illegible]؟ [illegible] طَاهِرُ [illegible]؟ مُوْسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ [illegible] فِرْعَوْنُ [illegible]

⑲ (وَأَهْدِيَكَ إِلَى رَبِّكَ فَتَخْشَى) އަދި [illegible] އަދި [illegible]

⑳ (فَأَرَاهُ الْآيَةَ الْكُبْرَى) [illegible] އެކަލޭގެފާނު [illegible] مُعْجِزَة ދައްކަވައެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުންގެ [illegible]

㉒ (ثُمَّ أَدْبَرَ) [illegible] (يَسْعَى) [illegible] އަދި مُوْسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ [illegible]

㉓ (فَحَشَرَ) [illegible] مُوْسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ [illegible] سِحْرُ [illegible]

㉔ (فَقَالَ أَنَا رَبُّكُمُ الأَعْلَى) އަދި لَعْنَة [illegible] رَبُّ [illegible]

㉕ (فَأَخَذَهُ اللَّهُ نَكَالَ الآخِرَةِ وَالأُولَى) [illegible] ﷲ تَعَالَى [illegible] آخِرَة ގެ عَذَابُ [illegible] عَذَابُ [illegible] غَرَقُ [illegible] عِبْرَةُ [illegible] އަދި آخِرَة ގެ عَذَابُ [illegible] عَذَابُ [illegible]

㉖ (إِنَّ فِي ذَلِكَ لَعِبْرَةً لِمَنْ يَخْشَى) [illegible] (فِرْعَوْنُ) [illegible] ﷲ تَعَالَى [illegible] تَقْوَى [illegible] عِبْرَةُ [illegible]

㉗ (أَأَنْتُمْ أَشَدُّ خَلْقاً أَمِ السَّمَاءُ) [illegible] مَحْشَرُ [illegible]؟

㉘ (رَفَعَ سَمْكَهَا) [illegible] (فَسَوَّاهَا) [illegible]

㉙ (وَأَغْطَشَ لَيْلَهَا) އަދި [illegible] (وَأَخْرَجَ ضُحَاهَا) އަދި [illegible]

إِذْ نَادَىٰهُ رَبُّهُۥ بِٱلْوَادِ ٱلْمُقَدَّسِ طُوًى ﴿١٦﴾ ٱذْهَبْ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ إِنَّهُۥ طَغَىٰ ﴿١٧﴾
فَقُلْ هَل لَّكَ إِلَىٰٓ أَن تَزَكَّىٰ ﴿١٨﴾ وَأَهْدِيَكَ إِلَىٰ رَبِّكَ فَتَخْشَىٰ ﴿١٩﴾ فَأَرَىٰهُ
ٱلْـَٔايَةَ ٱلْكُبْرَىٰ ﴿٢٠﴾ فَكَذَّبَ وَعَصَىٰ ﴿٢١﴾ ثُمَّ أَدْبَرَ يَسْعَىٰ ﴿٢٢﴾ فَحَشَرَ
فَنَادَىٰ ﴿٢٣﴾ فَقَالَ أَنَا۠ رَبُّكُمُ ٱلْأَعْلَىٰ ﴿٢٤﴾ فَأَخَذَهُ ٱللَّهُ نَكَالَ ٱلْـَٔاخِرَةِ وَٱلْأُولَىٰٓ
﴿٢٥﴾ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَعِبْرَةً لِّمَن يَخْشَىٰٓ ﴿٢٦﴾ ءَأَنتُمْ أَشَدُّ خَلْقًا أَمِ ٱلسَّمَآءُ ۚ بَنَىٰهَا
﴿٢٧﴾ رَفَعَ سَمْكَهَا فَسَوَّىٰهَا ﴿٢٨﴾ وَأَغْطَشَ لَيْلَهَا وَأَخْرَجَ ضُحَىٰهَا ﴿٢٩﴾
وَٱلْأَرْضَ بَعْدَ ذَٰلِكَ دَحَىٰهَآ ﴿٣٠﴾ أَخْرَجَ مِنْهَا مَآءَهَا وَمَرْعَىٰهَا ﴿٣١﴾
وَٱلْجِبَالَ أَرْسَىٰهَا ﴿٣٢﴾ مَتَٰعًا لَّكُمْ وَلِأَنْعَٰمِكُمْ ﴿٣٣﴾ فَإِذَا جَآءَتِ ٱلطَّآمَّةُ
ٱلْكُبْرَىٰ ﴿٣٤﴾ يَوْمَ يَتَذَكَّرُ ٱلْإِنسَٰنُ مَا سَعَىٰ ﴿٣٥﴾ وَبُرِّزَتِ ٱلْجَحِيمُ
لِمَن يَرَىٰ ﴿٣٦﴾ فَأَمَّا مَن طَغَىٰ ﴿٣٧﴾ وَءَاثَرَ ٱلْحَيَوٰةَ ٱلدُّنْيَا ﴿٣٨﴾ فَإِنَّ ٱلْجَحِيمَ
هِىَ ٱلْمَأْوَىٰ ﴿٣٩﴾ وَأَمَّا مَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِۦ وَنَهَى ٱلنَّفْسَ عَنِ ٱلْهَوَىٰ
﴿٤٠﴾ فَإِنَّ ٱلْجَنَّةَ هِىَ ٱلْمَأْوَىٰ ﴿٤١﴾ يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ ٱلسَّاعَةِ أَيَّانَ مُرْسَىٰهَا
﴿٤٢﴾ فِيمَ أَنتَ مِن ذِكْرَىٰهَآ ﴿٤٣﴾ إِلَىٰ رَبِّكَ مُنتَهَىٰهَآ ﴿٤٤﴾ إِنَّمَآ أَنتَ مُنذِرُ
مَن يَخْشَىٰهَا ﴿٤٥﴾ كَأَنَّهُمْ يَوْمَ يَرَوْنَهَا لَمْ يَلْبَثُوٓا۟ إِلَّا عَشِيَّةً أَوْ ضُحَىٰهَا ﴿٤٦﴾

سُورَةُ عَبَسَ

ترتيبها ٨٠ — آياتها ٤٢

އިރުއަރާ އައްސޭރިގެ ގަޑިއެވެ.

30 (وَالأَرْضَ بَعْدَ ذَلِكَ) އަދި އެއަށްފަހު ބިން ދިގުކުރައްވައި ފުޅާކުރައްވައި ފަތުރުއްވީއެވެ. (دَحَاهَا) އޭގައި ދިރިއުޅުމަށް ފަހިކޮށްދެއްވީއެވެ.

31 (أَخْرَجَ مِنْهَا مَاءَهَا وَمَرْعَاهَا) އަދި އެބިމުގެ ތެރެއިން އޭގެ ފެނާއި ވިނަ ނެރުއްވީއެވެ. އެއީ އިންސާނުންނާއި ޖަނަވާރުތަކަށް ކާނާ ލިބޭ ގޮތަށެވެ. އަދި އެބިމުން ގަސްގަހާގެހި ފަޅުވެރިކުރެއްވީ އެވެ. ނެރުއްވީއެވެ.

32 (وَالْجِبَالَ أَرْسَاهَا) އަދި ފަރުބަދަތައް އެބިމުގައި ހަރުކުރައްވައި ސާބިތުކުރެއްވީއެވެ. ބިން ހެލިގެން ނުދާނެ ގޮތަށް ޖައްސަވައި ހަރުކުރެއްވީއެވެ.

34 (فَإِذَا جَاءَتِ الطَّامَّةُ الْكُبْرَى) ފަހެ ބޮޑުވެގެންވާ ބޮޑު مُصِيبَة އައިސްފިނަމަ، އެއީ އެންމެ ބޮޑު مُصِيبَة އެވެ. އެއީ ކޮންމެ مُصِيبَة އަކަށްވުރެ މައްޗަށް ގަދަވެގެންވާ مُصِيبَة އެވެ. އެއީ قيامة ދުވަސް އައުމެވެ. އަދި އެދުވަހު ކޮންމެ އިންސާނަކުވެސް ދުނިޔޭގައި ކުރި ކަންތައް ހަނދާންކުރާނެއެވެ.

36 (وَبُرِّزَتِ الْجَحِيمُ لِمَنْ يَرَى) އަދި ނަރަކަ ފާޅުކުރައްވާނެއެވެ. ކޮންމެ ލޮލަކަށް ފެންނާނެ ގޮތަށެވެ.

37 (فَأَمَّا مَنْ طَغَى) ފަހެ ކަލާނގެއަށް އަމުރު ނުކިޔަމަންތެރިވި މީހާ ހައްދުފަހަނައަޅައިފި ނަމައެވެ.

38 (وَآثَرَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا) އަދި އެމީހާ آخِرَة ގެ ދިރިއުޅުމަށްވުރެ ދުނިޔޭގެ ދިރިއުޅުން ކުރިއަށް ޖެހިއްޖެ ނަމައެވެ. އަދި آخِرَة ގެ ދިރިއުޅުމަށް ޓަކައި އަމަލު ނުކޮށްފި ނަމައެވެ.

39 (فَإِنَّ الْجَحِيمَ هِيَ الْمَأْوَى) ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އެފަދަ މީހާގެ آخِرَة ގެ ޖާގައަކީ އަދި އަނބުރާ ދާންޖެހޭ ތަނަކީ ނަރަކައެވެ. އަލިފާން ގަނޑެވެ.

40 (وَأَمَّا مَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ) އަދި قِيامَة ދުވަހު الله تعالى ގެ حَضْرَةُ ގައި ތިއްބެވުމަށް ޖެހޭ ހާލަތު ދެކެ ބިރުވެތިވެ ހަދާ ބިރުގަތް މީހާ (وَنَهَى النَّفْسَ عَنِ الْهَوَى) އަދި ތިމާގެ ނަފްސު ހިތާއެދޭ ގޮތްތަކުން ދުރުކޮށް މަނާކުރެއްވިއްޖެ ނަމައެވެ.

41 (فَإِنَّ الْجَنَّةَ هِيَ الْمَأْوَى) ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އެފަދަ މީހާގެ آخِرَة ގެ ޖާގައަކީ ސުވަރުގެއެވެ. އަނބުރާ ދާންޖެހޭ ތަނެވެ.

42 (يَسْأَلُونَكَ عَنِ السَّاعَةِ أَيَّانَ مُرْسَاهَا) قِيامَة ވާނީ ކޮންއިރަކުތޯ ކަލޭގެފާނާ އެމީހުން ސުވާލުކުރެއެވެ.

43 (فِيمَ أَنْتَ مِنْ ذِكْرَاهَا) ކަލޭގެފާނަކީ އެކަން ބަޔާންކޮށްދެއްވުމަށް ފޮނުއްވެވި ބޭފުޅަކު ނޫނެވެ. އެހެނީ ހަމައެކަނި الله سُبْحَانَه وَتَعَالَى ގެ ދެނެވޮޑިގެންވުމުގައި ހުރި ކަމެކެވެ.

44 (إِلَى رَبِّكَ مُنْتَهَاهَا) އެކަމުގެ قائِمُ ވާނެ ވަގުތު ހުރީ ކަލޭގެފާނުގެ رَبُّ ގެ حَضْرَة ގައެވެ.

45 (إِنَّمَا أَنْتَ مُنْذِرُ مَنْ يَخْشَاهَا) ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނީ قِيامَة ދުވަހަށް ބިރުވެތިވާ މީހުންނަށް އިންޒާރުދެއްވާ ބޭފުޅެކެވެ.

46 (كَأَنَّهُمْ يَوْمَ يَرَوْنَهَا لَمْ يَلْبَثُوا إِلاَّ عَشِيَّةً أَوْ ضُحَاهَا) އެމީހުން ކަލޭގެފާނު ދެކޭހިނދު، އެމީހުން قِيامَة ދުވަސް ދެކޭހިނދު އެމީހުންނަށް ހީވާނީ ދުނިޔޭގައި ހުރީ ހަވީރެއް ނުވަތަ ހެނދުނެއްގެ ވަގުތު ހުރިހާ ވަރަކަށް ضُحَى ވަގުތު ހުރިހާ ވަރަކަށް ކަމަށެވެ.

سُوْرَةُ عَبَسَ

1 (عَبَسَ وَتَوَلَّى) (رَسُول الله صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) ދެބުމަ ހަކުރުވެވަޑައިގެން މޫނު އަނބުރާލެއްވީއެވެ.

2 (أَنْ جَاءَهُ الأَعْمَى) ލޯފަން މީހަކު ކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް އައުމުގެ ސަބަބުން.

3 (وَمَا يُدْرِيكَ) (އޭ مُحَمَّدُ ގެފާނެވެ.) ކަލޭގެފާނަށް އެނގިވަޑައިގަންނަވައިދެނީ ކޮން ކަމެއްތޯ. (لَعَلَّهُ يَزَّكَّى) ކަލޭގެފާނުގެ ގާތުން އިލްމު ދަސްކޮށްގެން صَالِحُ عَمَلُ ކުރުމުން އޭނާ ފާފައިން طَاهِرُ ވެގެން ދާނެ ހާލަތެއްގައި ވިޔަސް ހުރިދާނެއެވެ.

4 (أَوْ يَذَّكَّرُ) ނުވަތަ އޭނާ އަޑުއަހާ وَعْظُ نَصِيْحَة ހަނދާންވެގެން ދާނެއެވެ. (فَتَنْفَعَهُ الذِّكْرَى) ފަހެ އެ وَعْظُ نَصِيْحَة ން އޭނާއަށް مَنْفَعَ ކުރާނެއެވެ.

6 (فَأَنْتَ لَهُ تَصَدَّى) ފަހެ ކަލޭގެފާނު އެފަދަ މީހާއަށް ބާރުއަޅުއްވައި އެމީހާގެ ކަންތަކުގައި مَشْغُوْلُ ވެވަޑައިގަންނަވަނީއެވެ. އަދި އެމީހާ ކަލޭގެފާނުގެ ބަސްފުޅުތަކަށް ސަމާލުކަން ދިނުމަށް އެދިވަޑައިގަންނަވާ ކަލޭގެފާނުގެ އިސްލާމުގެ ދަޢުވަތު ޤަބޫލުކުރާނެ ކަމަށް އުންމީދުކުރައްވައެވެ.

7 (وَمَا عَلَيْكَ أَلاَّ يَزَّكَّى) އަދި ކަލޭގެފާނަށް އެމީހާ ފާފައިން ޠާހިރުނުވެ ހުރުމުގެ ސަބަބުން ކުށެއް ނުވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނުގެ މައްޗަށް އޮތީ ހަމައެކަނި ދަޢުވަތު ފޯރުކޮށްދެއްވުމެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނަކީ އެމީހުންގެ ހިދާޔަތަށް ޒިންމާވާ ބޭފުޅެއް ނޫނެވެ.

8 (وَأَمَّا مَنْ جَاءَكَ يَسْعَى) އަދި ކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް އަވަހަށް ދުވެފައި އަންނަ މީހާ، ކަލޭގެފާނުގެ އަރިހުން ހެޔޮ މަގު ދައްކަވައިދެއްވުން އެދިގެން ދީނުގެ ކަންތައް އުނގެނުމަށް. الله سُبْحَانَه وَتَعَالَى ގެ وَعْظُ نَصِيْحَةُ ން

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

عَبَسَ وَتَوَلَّىٰٓ (١) أَن جَآءَهُ ٱلْأَعْمَىٰ (٢) وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّهُۥ يَزَّكَّىٰٓ (٣) أَوْ
يَذَّكَّرُ فَتَنفَعَهُ ٱلذِّكْرَىٰٓ (٤) أَمَّا مَنِ ٱسْتَغْنَىٰ (٥) فَأَنتَ لَهُۥ تَصَدَّىٰ (٦)
وَمَا عَلَيْكَ أَلَّا يَزَّكَّىٰ (٧) وَأَمَّا مَن جَآءَكَ يَسْعَىٰ (٨) وَهُوَ يَخْشَىٰ (٩) فَأَنتَ
عَنْهُ تَلَهَّىٰ (١٠) كَلَّآ إِنَّهَا تَذْكِرَةٌ (١١) فَمَن شَآءَ ذَكَرَهُۥ (١٢) فِى صُحُفٍ مُّكَرَّمَةٍ
(١٣) مَّرْفُوعَةٍ مُّطَهَّرَةٍۭ (١٤) بِأَيْدِى سَفَرَةٍ (١٥) كِرَامٍۭ بَرَرَةٍ (١٦) قُتِلَ ٱلْإِنسَٰنُ
مَآ أَكْفَرَهُۥ (١٧) مِنْ أَىِّ شَىْءٍ خَلَقَهُۥ (١٨) مِن نُّطْفَةٍ خَلَقَهُۥ فَقَدَّرَهُۥ (١٩) ثُمَّ
ٱلسَّبِيلَ يَسَّرَهُۥ (٢٠) ثُمَّ أَمَاتَهُۥ فَأَقْبَرَهُۥ (٢١) ثُمَّ إِذَا شَآءَ أَنشَرَهُۥ (٢٢) كَلَّا لَمَّا
يَقْضِ مَآ أَمَرَهُۥ (٢٣) فَلْيَنظُرِ ٱلْإِنسَٰنُ إِلَىٰ طَعَامِهِۦٓ (٢٤) أَنَّا صَبَبْنَا ٱلْمَآءَ صَبًّا
(٢٥) ثُمَّ شَقَقْنَا ٱلْأَرْضَ شَقًّا (٢٦) فَأَنۢبَتْنَا فِيهَا حَبًّا (٢٧) وَعِنَبًا وَقَضْبًا (٢٨)
وَزَيْتُونًا وَنَخْلًا (٢٩) وَحَدَآئِقَ غُلْبًا (٣٠) وَفَٰكِهَةً وَأَبًّا (٣١) مَّتَٰعًا لَّكُمْ
وَلِأَنْعَٰمِكُمْ (٣٢) فَإِذَا جَآءَتِ ٱلصَّآخَّةُ (٣٣) يَوْمَ يَفِرُّ ٱلْمَرْءُ مِنْ أَخِيهِ (٣٤)
وَأُمِّهِۦ وَأَبِيهِ (٣٥) وَصَٰحِبَتِهِۦ وَبَنِيهِ (٣٦) لِكُلِّ ٱمْرِئٍ مِّنْهُمْ يَوْمَئِذٍ شَأْنٌ
يُغْنِيهِ (٣٧) وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ مُّسْفِرَةٌ (٣٨) ضَاحِكَةٌ مُّسْتَبْشِرَةٌ (٣٩) وَوُجُوهٌ
يَوْمَئِذٍ عَلَيْهَا غَبَرَةٌ (٤٠) تَرْهَقُهَا قَتَرَةٌ (٤١) أُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْكَفَرَةُ ٱلْفَجَرَةُ (٤٢)

ކަލޭގެފާނު އަރިހުން نَصِيْحَةٌ ލިބިގަތުމަށްޓަކައި އައިސްފައިވާއިރުއެވެ.

10 (فَأَنْتَ عَنْهُ تَلَهَّى) ފަހެ ކަލޭގެފާނު އެމީހާގެ ކިބައިން غَافِلُ ވެވަޑައިގަންނަވަނީއެވެ.

11 (كَلَّا إِنَّهَا تَذْكِرَةٌ) ހަމަކަށަވަރުން މިއާޔަތްތަކަކީ ނުވަތަ މިސޫރަތަކީ ތަޑުއެރުން وَعْظُ نَصِيْحَةُ އެވެ. އެއީ وَعْظُ نَصِيْحَةُ ލިބިގަން އެދޭމީހުންނަށް އަދި عَمَلُ ކުރާ މީހުންނަށް حَقُّ އެވެ.

13 (فِي صُحُفٍ) އެއީ صُحُف ތަކުގައި ލިޔެވިފައިވާއެވެ. (مُكَرَّمَةٍ) الله ގެ حَضْرَةُ ގައި ޝަރަފުވެރިވެގެންވާއެވެ. އެތަކެތީގައި عِلْمُ އާއި حِكْمَةُ ގެ ބޭބޭކަން ހުރެއެވެ.

14 (مَرْفُوعَةٍ) الله ގެ حَضْرَةُ ގައި قَدَرُ އުފުލިގެންވާއެވެ. (مُطَهَّرَةٍ) طَاهِرُ ވެ مُقَدَّس ވެގެންވާއެވެ. طَاهِرُ ވެގެންވާ ބޭކަލުންނޫނީ އަތްލައެއް ނުލެވޭއެވެ. ޝައިޠާނުންނަށް ކައިރިވެވެން ނެތްއެވެ.

15 (بِأَيْدِي سَفَرَةٍ) الله އާއި އެކަލާނގެ ނަބީބޭކަލުންނާ ދެމެދު وَحِى އުފުލާ ދަތުރުކުރާ މަލާއިކަތުން ބޭކަލުންގެ އަތުގައި ހުރިއެވެ.

16 (كِرَامٍ) އެބޭކަލުންގެ رَبُّ ގެ حَضْرَةُ ގައި ޝަރަފުވެގެންވާއެވެ. (بَرَرَةٍ) އެއީ އެބޭކަލުންގެ رَبُّ އަށް ކިޔަމަންތެރިވެ ހެޔޮކަން ކުރާ އެބޭކަލުންގެ ދިރިއުޅުމުގައި ތެދުވެރިކަމާއި تَقْوَى ވެރިކަމުގެ ބޭކަލުންނެވެ.

17 (قُتِلَ الإِنْسَانُ مَا أَكْفَرَهُ) ކާފިރު އިންސާނާއަށް لَعْنَة ލިބިއްޖެއެވެ. އޭނާގެ ކާފިރުކަމަކީ ކިހާބޮޑުކަމެއް!

18 (مِنْ أَيِّ شَيْءٍ خَلَقَهُ)އިންސާނާ ހެއްދެވީ ކޮންއެއްޗަކުން ހެއްޔެވެ؟

19 (مِنْ نُطْفَةٍ خَلَقَهُ) އިންސާނާ ހެއްދެވީ ދެމީހުން ގުޅުމުންނެވެ. ކަނބަލުންގެ ރަޙިމުގައި އެއްވާ ފެނުގެ ތިކެއްސުން ކަނޑައަޅުއްވައި ފަހެ ހެއްދެވީއެވެ؟ (فَقَدَّرَهُ) ފަހެ އެކަލާނގެ އިންސާނާ ހެއްދެވީ ކަނޑައެޅިގެންވާ އަދަދަކަށް، ދިރުމާއި ނިޔަލާއި ދުނިޔެއާއި ދީނާއި حِسّ ލިބިގެންވާ އުޅުމެއްގައެވެ.

20 (ثُمَّ السَّبِيلَ يَسَّرَهُ) ދެން އިންސާނާ ބޮޑުވެ ހެޔޮމަގާއި ނުބައިމަގު އެނގޭގޮތް ފަސޭހަކުރައްވައިފިއެވެ.

21 (ثُمَّ أَمَاتَهُ فَأَقْبَرَهُ) ދެން އެކަލާނގެ އޭނާ މަރުވެރިކުރައްވައި ކަށްވަޅުގައި ނިދުއްވަވައިފިއެވެ. އެއީ ކަލާނގެ އެކަލާނގެ އިންސާނާއަށް ދެއްވާފައިވާ ޝަރަފެވެ. އޭނާ މިންވަރުން ހުރުމުގެ ތެރެއިން ބިމުގައި ވަޅުލުމަށް އަމުރުކުރެއްވުމުން ކަށްވަޅުގެ އޮންނަ ތަނެއް ވީއެވެ.

22 (ثُمَّ إِذَا شَاءَ أَنْشَرَهُ) ދެން އެކަލާނގެ އިރާދަކުރައްވާ ވަގުތެއްގައި އޭނާ ދިރުއްވައި مَحْشَرُ އަށް ނެރުއްވާނެއެވެ.

23 (كَلَّا لَمَّا يَقْضِ مَا أَمَرَهُ) އެއީ ހަމަކަށަވަރުގޮތުން އަމުރު ނުކުރެއެވެ. އިންސާނާ الله އަމުރުކުރެއްވި ކަންތައް އިންސާނާ ކުރަންޖެހޭގޮތަށް ނުކުރެއެވެ. ބޭއަދަބީ ކުރެއެވެ. ކާފިރުވެ ކުރަމުންދާ ބައިއެކު އަދި ފާފަވެރިވެ ބަދުނާމުކުރާ ކަމަށް ކުރެއެވެ.

24 (فَلْيَنْظُرِ الإِنسَانُ إِلَى طَعَامِهِ) ފަހެ އިންސާނާ ދެކޭށެވެ. އޭނާގެ ކާނާއާއި ބުއިމާއި ކާތަކެތި ކިހިނެއް ކުރައްވައިފައިވީ ހެއްޔެވެ؟

26 (ثُمَّ شَقَقْنَا الأَرْضَ شَقًّا) ދެން ބިން ފަޅުއްވައި ހައްދަވައިފީމެވެ. އަދި ގަސްގަހާގެހި ބިމުން ނެރުއްވަމުން ފަޅާލީމެވެ. އެގަސްގަހަށް ފެނާއި ވާޔާއި އަލިކަމުގެ ހެޔޮކަން ލިބެއެވެ.

27 (فَأَنْبَتْنَا فِيهَا حَبًّا) ދެން މިބިމުގައި އަޅުގަނޑުމެން ހައްދަވައިފީމެވެ. އާއި އަދި އެއިން ހަށިހެޔޮ ކުރާ ކާނާގެ ތަކެތިވެސް ހައްދަވައިފީމެވެ. ދެން އެއާއެކު ހަށިހެޔޮވުމަށް ހައްދަވާ ތަކެތި ކާނާ ހައްދަވައި ދިނީމެވެ.

28 (وَقَضْبًا) އަދި ގަސްބަނޑާއި ކާންބޭނުން ފަސް ފެހިތަކެތި،

30 (وَحَدَائِقَ غُلْبًا) އަދި ބޮޑެތި ގަސްތަކުގެ ބަގީޗާތަކާއި ގަސްގަހާގެހިން ފުރިފައިވާ ތަންތަން

31 (وَفَاكِهَةً وَأَبًّا) އަދި މޭވާއާއި أَبُّ ވެސް (أَبُّ އަކީ ޖަނަވާރުން ކާ ވިނަގަސް ފަދަ ތަކެތި. އަދި ޖަނަވާރުންނަށް ކާންދޭ ގަސްތަކުގެ ފަތްތަކެވެ.)

33 (فَإِذَا جَاءَتِ الصَّاخَّةُ) ދެން صَاخَّةُ އައިސް ވާއިރު. الصَّاخَّةُ އަކީ قِيَامَة ދުވަހެވެ. އެއީ ގޮވުމުގެ ބާރުކަމުން ކަންފަތް ބީރުވާ ބޮޑު އަޑެއް އިވިގެން ދާނެ ދުވަހެވެ.

34 (يَوْمَ يَفِرُّ الْمَرْءُ مِنْ أَخِيهِ) އެދުވަހުން މީހާއާގެ އެއްބަނޑު އެއްބަފާ ބޭބެގެ ކިބައިން ފިލާނެއެވެ.

35 (وَأُمِّهِ وَأَبِيهِ) އަދި އޭނާގެ މަންމައާއި ބައްޕަގެ ކިބައިންވެސް،

36 (وَصَاحِبَتِهِ وَبَنِيهِ) އަދި އަނބިމީހާގެ އާއި ދަރިންނާއި އޭނާގެ ކިބައިން ފިލާނެއެވެ. މީހާ އަމިއްލަގެ އަބުރުގެ ކަމުގައި ހިފާ ބޭނުމެއް ނުވާނެއެވެ. ކޮންމެ މީހަކަށް ނަފްސީ ނަފްސީ ކަމެވެ. އެދުވަހަކީ ބިރުވެރި ދުވަހެކެވެ.

37 (لِكُلِّ امْرِئٍ مِنْهُمْ يَوْمَئِذٍ شَأْنٌ يُغْنِيهِ) ކޮންމެ މީހަކަށް އެދުވަހުން އަމިއްލަ ކަމެއް ކަމުގެ ފިކުރު ހުންނާނެއެވެ. އެމީހުންގެ ކިބައިން އަނެކުން ދުރުކުރާނެ އަމިއްލަ ކަމެއް ވާނެއެވެ. އަމިއްލަ ފިކުރުގެ ބިރުވެރިކަމުގައި އަނެކުންގެ ކަމަކަށް ނުބަލާނެއެވެ.

38 (وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ مُسْفِرَةٌ) އެދުވަހުން މުޅިތަނެއް އަލި

سُورَةُ التَّكْوِيرِ

ترتيبها ٨١ — آياتها ٢٩

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ ﴿١﴾ وَإِذَا النُّجُومُ انكَدَرَتْ ﴿٢﴾ وَإِذَا الْجِبَالُ سُيِّرَتْ ﴿٣﴾ وَإِذَا الْعِشَارُ عُطِّلَتْ ﴿٤﴾ وَإِذَا الْوُحُوشُ حُشِرَتْ ﴿٥﴾ وَإِذَا الْبِحَارُ سُجِّرَتْ ﴿٦﴾ وَإِذَا النُّفُوسُ زُوِّجَتْ ﴿٧﴾ وَإِذَا الْمَوْءُودَةُ سُئِلَتْ ﴿٨﴾ بِأَيِّ ذَنبٍ قُتِلَتْ ﴿٩﴾ وَإِذَا الصُّحُفُ نُشِرَتْ ﴿١٠﴾ وَإِذَا السَّمَاءُ كُشِطَتْ ﴿١١﴾ وَإِذَا الْجَحِيمُ سُعِّرَتْ ﴿١٢﴾ وَإِذَا الْجَنَّةُ أُزْلِفَتْ ﴿١٣﴾ عَلِمَتْ نَفْسٌ مَّا أَحْضَرَتْ ﴿١٤﴾ فَلَا أُقْسِمُ بِالْخُنَّسِ ﴿١٥﴾ الْجَوَارِ الْكُنَّسِ ﴿١٦﴾ وَاللَّيْلِ إِذَا عَسْعَسَ ﴿١٧﴾ وَالصُّبْحِ إِذَا تَنَفَّسَ ﴿١٨﴾ إِنَّهُ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ ﴿١٩﴾ ذِي قُوَّةٍ عِندَ ذِي الْعَرْشِ مَكِينٍ ﴿٢٠﴾ مُّطَاعٍ ثَمَّ أَمِينٍ ﴿٢١﴾ وَمَا صَاحِبُكُم بِمَجْنُونٍ ﴿٢٢﴾ وَلَقَدْ رَآهُ بِالْأُفُقِ الْمُبِينِ ﴿٢٣﴾ وَمَا هُوَ عَلَى الْغَيْبِ بِضَنِينٍ ﴿٢٤﴾ وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شَيْطَانٍ رَّجِيمٍ ﴿٢٥﴾ فَأَيْنَ تَذْهَبُونَ ﴿٢٦﴾ إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِّلْعَالَمِينَ ﴿٢٧﴾ لِمَن شَاءَ مِنكُمْ أَن يَسْتَقِيمَ ﴿٢٨﴾ وَمَا تَشَاءُونَ إِلَّا أَن يَشَاءَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ ﴿٢٩﴾

سُورَةُ الانفِطَارِ

ترتيبها ٨٢ — آياتها ٢٩

އުފާވެގެންނެވެ.

(40) (وَوُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ عَلَيْهَا غَبَرَةٌ) އަދި އެދުވަހުން އަނެއްބައި މޫނުތައް ހުރީ ދޫޅިވެގެންނެވެ.

(41) (تَرْهَقُهَا قَتَرَةٌ) އެމޫނުތަކުގެ މަތީގައި އަނދިރިކަން ފޮރުވިފައި ވާނެއެވެ.

(42) (أُولَـٰئِكَ) އެއުރެންނަކީ (هُمُ الْكَفَرَةُ الْفَجَرَةُ) ކާފިރުންނާއި فَاسِقُ ވެގެންވާ ނުބައި މީހުންނެވެ.

سُورَةُ التَّكْوِيْر

(1) (إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ) ބޭއްވުނު އިރު އަލިކަން ނެތިގެން ބޮޑު ދުވަހުން، އިރު ނިވިގެން ދިއުމުން،

(2) (وَإِذَا النُّجُومُ انكَدَرَتْ) އަދި ތަރިތައް ވެއްޓި ފެތުރިގެން ދިއުމުން، އަލިކަން ނެތިގެން،

(3) (وَإِذَا الْجِبَالُ سُيِّرَتْ) އަދި ފަރުބަދަތައް ގެންގޮސް ފުރަގަސް ކުރެވުމުން،

(4) (وَإِذَا الْعِشَارُ عُطِّلَتْ) އަދި މާބަނޑު ޖަމަލު ބަލާނުލެވި ދޫކޮށްލެވުމުން، އަދި އެފަދަ ބޮޑު ބަލާނުލާ ބާކީވާ ޖަމަލު خَاصّ ކަމަށް ދެކެވޭ އާދަޔާ عَرَبِي ންގެ ހުރި ހަމަކަށް މުއްސަނދިކަމުގެ ޒީނަތެވެ.

(5) (وَإِذَا الْوُحُوشُ حُشِرَتْ) އަދި وَحْشِي ޖަނަވާރުތައް އެއްތަނަކަށް ޖަމާކުރެވޭ قِصَاص ހިފުމަށްފަހު ދެން އެތަކެތި މަރުވެ ނެތިގެން ދިއުމުން،

(6) (وَإِذَا الْبِحَارُ سُجِّرَتْ) އަދި ކަނޑުތަކަށް އަލިފާން ރޯކުރެވި ގަދަހޫނު ކުރެވުމުން،

(7) (وَإِذَا النُّفُوسُ زُوِّجَتْ) އަދި މުއުމިނުންގެ ނަފްސުތައް حُوْرَ الْعِيْنُ ންނާއި ގުޅުވާލެވި އަދި ކާފިރުންގެ ނަފްސުތައް شَيْطَانُ ންނާއި ގުޅުވާލެވުމުން، الْحَسَنُ ވިދާޅުވިއެވެ. ކަންތަކުގެ މާނައަކީ އެއްގޮތް ބާވަތުގެ މީހުން އެކުވެގެންނެވެ. يَهُوْدِي އިން يَهُوْدِي އިންނާއި نَصَارَى އިން نَصَارَى އިންނާއި مَجُوسِي އިން مَجُوسِي އިންނާއި مُنَافِقُ ން مُنَافِقُ ންނާއިއެވެ. އެގޮތުން މުއުމިނުން މުއުމިނުންނާއި ގުޅުވެގެނެވެ.

(8) (وَإِذَا الْمَوْءُودَةُ سُئِلَتْ) އަދި ދިރިހުރި އަންހެން ވަޅުލެވުނު ކުއްޖާ އާއި ސުވާލު ކުރެވިގެން ދިޔައިރު

(9) (بِأَيِّ ذَنْبٍ قُتِلَتْ) ކޮން ފާފައަކާ ހުރެ މަރާލެވުނީ ކަމުގައި؟ (ދެންނެވުމެވެ. އަންހެން ކުދިން عَرَبِي ންގެ ބައެއް ބަޔަކު ކާފަރުކަމުގެ ދުވަސްވަރު އަނބުރާ ފެނިގެން ދިޔައިރު ވަޅުލާ ދިރިހުރި އަންހެން ކުއްޖާ ވަޅުލައެވެ. އަދި އެ ކުއްޖާ ސުވާލު ކުރެވޭނީ އެކުއްޖާ ކުށެއްނުވާ ކަމުގެ ބަޔާން ދެއްވުމަށެވެ. ދިރިހުރި ކުއްޖާ ވަޅުލި ބައިމީހުން އަދަބު ލިބިގަންނާނެ ހެއްކެއްގެ ގޮތުންނެވެ.)

(10) (وَإِذَا الصُّحُفُ نُشِرَتْ) އަދި عَمَلُ ތަކުގެ ލިޔުންތައް ފަތުރާލެވި ހުޅުވާލެވުމުން،

(11) (وَإِذَا السَّمَاءُ كُشِطَتْ) އަދި އުޑުފަތްފަތް ބޭލެވި ނަގާލެވުމުން،

(12) (وَإِذَا الْجَحِيمُ سُعِّرَتْ) އަދި ނަރަކަ ގަދަކޮށް އަލިފާން ރޯކުރެވުމުން، އެއީ ކާފިރުންގެ މައްޗަށް اللّٰه ކޯފާވެ ލައްވާ ކަމުގެ ސަބަބުންނެވެ.

(13) (وَإِذَا الْجَنَّةُ أُزْلِفَتْ) އަދި ސުވަރުގެ تَقْوَى ވެރިންނަށް ކައިރިކުރެވުމުން، އަދި ބަލާލެވޭ. ގާތްކުރެވުމުން، ބޮޑު އުފަލެއް ލިބޭ ކަމެއް ފެނިގެން ކަމަކަށް ދިޔައިރު ކިހާ ޝަރަފުވެރިކަމެއްތޯއެވެ. އަދި ކުރީގައި ދެންނެވުނު (وَإِذَا الْبِحَارُ سُجِّرَتْ) މިއާޔަތް ދުނިޔޭގައި ހިނގާނޭ ކަމެކެވެ. އަދި آخِرَة ދުވަހުންނެވެ. އަދި (وَإِذَا النُّفُوسُ زُوِّجَتْ) މިއާޔަތް ފެށިގެންނެވެ.

(14) (عَلِمَتْ نَفْسٌ مَا أَحْضَرَتْ) ކޮންމެ ނަފްސަކުވެސް އެނގޭނެއެވެ. ހެޔޮ ނުވަތަ ނުބައި ކަމަކުން ދުނިޔޭގައި ހިނގިއިރު ކުރިއަށް ފޮނުވި حَاضِرُ ވެގެންވާ އެއްޗެއް ކަމަކަށް ވީނަމަވެސް. އަދި عَمَلُ ތަކުގެ ލިޔުން ބަލައިލުމުން ނަތީޖާ ދެނެގަންނާނެއެވެ.

(15) (فَلَاَ أُقْسِمُ بِالْخُنَّسِ) ދުވާލު ފޮރުވިގެންވާ ތަރިތަކުގެ ހުވައިދެއްވާ އަދި ދުވާލުގެ ފަހަރުގައި ނުފެނި ފޮރުވިގެން ހުންނަ ކަމުގައި اللّٰه سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى ހުވައި وَحِي ކުރައްވައެވެ.

(16) (الْجَوَارِ) އެތަރިތައް ހިނގާ ދިޔުމުގައި ފޮރުވިގެން ހުރެ (الْكُنَّسِ) އެއްސޮރުވާ ތަރިތަކެވެ.

(17) (وَاللَّيْلِ إِذَا عَسْعَسَ) ރޭގަނޑު އަނދިރިކަން ފެތުރި އަތުވެއްޖެއިރު، އަދި ރޭގަނޑު ނިމިގެން ދިޔައިރު،

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

إِذَا ٱلسَّمَآءُ ٱنفَطَرَتۡ ① وَإِذَا ٱلۡكَوَاكِبُ ٱنتَثَرَتۡ ② وَإِذَا ٱلۡبِحَارُ
فُجِّرَتۡ ③ وَإِذَا ٱلۡقُبُورُ بُعۡثِرَتۡ ④ عَلِمَتۡ نَفۡسٞ مَّا قَدَّمَتۡ
وَأَخَّرَتۡ ⑤ يَٰٓأَيُّهَا ٱلۡإِنسَٰنُ مَا غَرَّكَ بِرَبِّكَ ٱلۡكَرِيمِ ⑥ ٱلَّذِي
خَلَقَكَ فَسَوَّىٰكَ فَعَدَلَكَ ⑦ فِيٓ أَيِّ صُورَةٖ مَّا شَآءَ رَكَّبَكَ ⑧
كَلَّا بَلۡ تُكَذِّبُونَ بِٱلدِّينِ ⑨ وَإِنَّ عَلَيۡكُمۡ لَحَٰفِظِينَ ⑩ كِرَامٗا
كَٰتِبِينَ ⑪ يَعۡلَمُونَ مَا تَفۡعَلُونَ ⑫ إِنَّ ٱلۡأَبۡرَارَ لَفِي نَعِيمٖ ⑬ وَإِنَّ
ٱلۡفُجَّارَ لَفِي جَحِيمٖ ⑭ يَصۡلَوۡنَهَا يَوۡمَ ٱلدِّينِ ⑮ وَمَا هُمۡ عَنۡهَا بِغَآئِبِينَ
⑯ وَمَآ أَدۡرَىٰكَ مَا يَوۡمُ ٱلدِّينِ ⑰ ثُمَّ مَآ أَدۡرَىٰكَ مَا يَوۡمُ ٱلدِّينِ
⑱ يَوۡمَ لَا تَمۡلِكُ نَفۡسٞ لِّنَفۡسٖ شَيۡـٔٗاۖ وَٱلۡأَمۡرُ يَوۡمَئِذٖ لِّلَّهِ ⑲

سُورَةُ المُطَفِّفِينَ

ترتيبها ٨٣ آياتها ٣٦

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

وَيۡلٞ لِّلۡمُطَفِّفِينَ ① ٱلَّذِينَ إِذَا ٱكۡتَالُواْ عَلَى ٱلنَّاسِ يَسۡتَوۡفُونَ ②
وَإِذَا كَالُوهُمۡ أَو وَّزَنُوهُمۡ يُخۡسِرُونَ ③ أَلَا يَظُنُّ أُوْلَٰٓئِكَ أَنَّهُم
مَّبۡعُوثُونَ ④ لِيَوۡمٍ عَظِيمٖ ⑤ يَوۡمَ يَقُومُ ٱلنَّاسُ لِرَبِّ ٱلۡعَٰلَمِينَ ⑥

⑱ (وَالصُّبْحِ إِذَا تَنَفَّسَ) ހުޅުވިގެން ދާއިރު ފެށުމާއި އަދި رُوْحُ އަދާކަމަކަށް ކުރެވޭގޮތަށް އެތައްކަމެއް އެކުލެވިގެން ދިރިއުޅުމުގެ ގޮތްތަކުގައި އަލިކޮށްދޭ ހެނދުނު وَحِي ކުރެއްވިއެވެ.

⑲ (إِنَّهُ) ހަމަކަށަވަރުން މި قُرْآنُ އަކީ (لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ) ކީރިތި ރަސޫލެއްގެ ބަސްފުޅެވެ. (އެއީ جِبْرِيلُ عليه السلام) އެވެ. الله سبحانه وتعالى ގެ حَضْرَةُ ން ކަލޭގެފާނަށް ސޫރަތުގެ އަރިހުން قُرْآنُ އުފުލުއްވައިގެން ވަޑައިގެންނެވީ އެއީ ރަސޫލާ ކަލޭގެފާނަށް وَحِي ކުރައްވާށެވެ.

⑳ (ذِي قُوَّةٍ عِنْدَ ذِي الْعَرْشِ مَكِينٍ) އެކަލޭގެފާނަކީ الله سبحانه وتعالى ގެ حَضْرَةُ ގައި ނުހަނު މަތިވެރި ދަރަޖައެއް ލިބިވަޑައިގެންފައިވާ قَدَرُ ބޮޑު ބޭފުޅެކެވެ.

㉑ (مُطَاعٍ ثَمَّ أَمِينٍ) އަދި މަލާއިކަތުން ބޭވަތުން އެކަލޭގެފާނަށް ކިޔަމަންވާ ތެދުވެރި ބޭފުޅެވެ. އަދި وَحِي ގެ ކަންތައްތަކުގައި އަމާނާތްތެރި ބޭފުޅެކެވެ.

㉒ (وَمَا صَاحِبُكُمْ بِمَجْنُونٍ) (އޭ مَكَّة ގެ އަހުލުވެރިންނޭވެ.) ކަލޭގެމެންގެ އެކުވެރިޔާ ހަމަ މޮޔައެއް ނޫނެވެ. (مُحَمَّد ގެފާނަކީ ނުހަނު ބުއްދިވެރި އެކުވެރިއެއް، އަދި އެކަލޭގެފާނަކީ ފުރިހަމަ ބުއްދިއާއި ވިސްނުމެއް ލިބިވަޑައިގެންފައިވާ ބޭފުޅެކެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނަކީ ދީނުގެ ބާރު މިނިވަންކަމެއް ލިބިވަޑައިގެންފައިވާ ބޭފުޅެކެވެ.

㉓ (وَلَقَدْ رَآهُ بِالأُفُقِ الْمُبِينِ) އަދި ހަމަކަށަވަރުން ބޮޑުވެގެންވާ أُفُقُ ގައި ފާޅުގޮތުން އެކަލޭގެފާނު ދުށުއްވައިގެންނެވިއެވެ. مُحَمَّد ގެފާނުން (جِبْرِيلُ عليه السلام)ގެ އަސްލު ސޫރަތުގައި ދުށުއްވެވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ހަމަ ސީދާ ފުރިހަމަކޮށް ދުށުއްވިއެވެ. مُجَاهِدُ ވިދާޅުވިއެވެ. އެއީ ތަނާއި أَجْيَادُ ގެ ދިމާލުގައެވެ. އެއީ މަކާގެ އިރުމަތީ ފަރާތެވެ.

㉔ (وَمَا هُوَ) އަދި އެކަލޭގެފާނަކީ ނޫނެވެ. އެބަހީ مُحَمَّد ގެފާނަކީ ނޫނެވެ. (عَلَى الْغَيْبِ) غَيْب ގެ ޚަބަރުތަކުގައި އެގޮތަށް ޚަބަރުދެއްވުމުގައި (بِضَنِينٍ) بَخِيْلُ ބަޚީލު ބޭފުޅަކު، وَحِي އުފުއްލުވުމުގައި ކުށެއްނުވާ ބޭފުޅެކެވެ. އަދި ހަމަހަމަކޮށްދެއްވީއެވެ. الله ގެ ބަސްފުޅުގައި އެކަލާނގެ حُكْمُ ތަކާއި އަމުރުތަކުން خَلْقُ ތަކުންނަށް އަންގަވައި ދެއްވިއެވެ.

㉕ (وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شَيْطَانٍ رَجِيمٍ) އަދި قُرْآنُ އަކީ އަރުވާލެވިފައިވާ ނަޢޫޒުބިއްލާހި އަދި ހުތުރުވެފައިވާ ލަޢުނަތްލެވިފައިވާ شَيْطَانُ އެއްގެ ބަސްތަކެއް ނޫނެވެ.

㉖ (فَأَيْنَ تَذْهَبُونَ) ފަހެ ކަލޭމެން ކޮންތަނަކަށް ދަނީހެއްޔެވެ؟ ކަލޭމެން ދުރަށް ދާ ކޮންމަގެއް ޗާޕުކޮށް ދަނީ ކޮންތާކަށް ހެއްޔެވެ؟

㉘ (إِنْ هُوَ إِلاَّ ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ) އަދި قُرْآنُ އަކީ ހަމައެކަނި خَلْقُ ތަކުންނަށް وَعْظُ نَصِيحَةُ އަށް ފޮނުއްވި ފޮތެކެވެ.

㉙ (وَمَا تَشَاءُونَ إِلاَّ أَنْ يَشَاءَ اللهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ) އަދި اللهُ ތަޢާލާ تَوْفِيقُ ދެއްވާ އެކަލާނގެ ދެއްވަނީ ތެދުމަގުގައި މަގުދައްކަވާފައި ކަލޭމެން ހެދުމަށް ތެދުވެރި މަގުދެއްކެވުމެވެ. وَاللهُ أَعْلَمُ .

سُوْرَةُ الإِنْفِطَارِ

① (إِذَا السَّمَاءُ انفَطَرَتْ) (مَلاَئِكَة ބާވައިލުމަށް ފަޅައިގެން ފާޅުވެފައިވާގޮތަށް) އުޑު ފަޅައިގެން ހުޅުވިގެންދާއިރު

② (وَإِذَا الْكَوَاكِبُ انتَثَرَتْ) އަދި ތަރިތަކެތި ވަކިވަކިވެ ފެތުރިގެންދާއިރު

③ (وَإِذَا الْبِحَارُ فُجِّرَتْ) އަދި ކަނޑުތައް އޮހިގެން ފުރިފައިވާ ފައިގެންދޭގޮތަށް ފަޅާފަޅާގެން ހުރިހާކަނޑެއް އެއްކަނޑަކަށް ވެގެންދާއިރު (މިއީ قِيَامَة قَائِمُ ވާވަގުތު ވާނޭގޮތްތަކެވެ.)

④ (وَإِذَا الْقُبُورُ بُعْثِرَتْ) އަދި ކަށްވަޅުތައް ފުރަޅުވެގެން ކަށްވަޅުތަކުގައިވާ ބަދަނު ދިރިގެން ނުކުމެގެންދާއިރު

⑤ (عَلِمَتْ نَفْسُ مَا قَدَّمَتْ وَأَخَّرَتْ) ކޮންމެ ނަފްސަކަށް ސާފުވާނެ އެ ނަފްސު އިސްކޮށްފައިވާ ދެއާއި ފަސްކޮށްލާފައިވާ ދެ އެނގިގެންނެވެ. އެއީ عَمَلُ ގެތެރެއިން ކުރިޔަށް ކުރިއަށްފޮނުވި عَمَلُ އާއި ހަމަ ފަހަތަށް ފަސްކޮށްލި عَمَلُ ފެނިގެންނެވެ.

⑥ (يَاأَيُّهَا الإِنسَانُ مَا غَرَّكَ بِرَبِّكَ الْكَرِيمِ) އޭ އިންސާނާއެވެ. ކަލޭގެ ކީރިތި رَبُّ އާއި ދެކޮޅަށް ކަލޭ ހެދުނީ ކޮންކަމެއްހެއްޔެވެ. ކަލޭ ދޮގުވެރިކުރީ ކޮންކަމެއްހެއްޔެވެ. (ބުނެވޭތީ. އެކަމަކު ކަލޭ ހަނދާންނެތުނީ ކަލޭގެ رَبُّ ގެ عَفُو ކުރެއްވުމެވެ. ކަލޭ ހަނދާންނެތީ عُقُوبَة ދެއްވުމެވެ.

⑦ (الَّذِي خَلَقَكَ) އެކަލާނގެއީ (ކަލޭގެއަށް އަސްލުކަމުގައި نُطْفَة އަކުން) ކަލޭގެފާނު ހެއްދެވި ކަލާނގެއެވެ.

(فَسَوَّاكَ) ދެން ކަލޭގެ ހަށިގަނޑު ހަމަހަމަކުރެއްވިއެވެ. ދެލޮލާއި ދެކަނާއި، ބޭނުންތެރި ގުނަވަންތައް ހެއްދެވިއެވެ.

(فَعَدَلَكَ) އަދި ހަމަހަމަކުރެއްވި ގުނަވަންތަކުގައި ރީތިކޮށްދެއްވިއެވެ. ގުނަވަންތައް އެއްވަރުކޮށް ހަމަހަމަކުރައްވާ ދެއްވިއެވެ.

⑧ (فِي أَيِّ صُورَةٍ مَا شَاءَ رَكَّبَكَ) ރީތި ސޫރަތަކުގައި ކަލޭގެއަށް އެކަލާނގެ ޢިނާޔަތުން އެކަލާނގެ ބޭނުންފުޅުވި ސޫރަތަކުގައި ކަލޭ ހެއްދެވީއެވެ. ކަލޭގެ ސޫރަތު ރީތިކުރެއްވީ އެކަލާނގެއެވެ.

9 (كَلاَّ) އެއްގޮތަކަށްވެސް الله ގެ ދީނާމެދު ތިޔަބައިމީހުން ހީކުރާ ގޮތެއް ނޫނެވެ. އަދި އާޚިރަތް ދުވަހާމެދު ޝައްކުކުރުމުގެ ސަބަބަކީ ނުލިބޭނެތޯ. (بَلْ تُكَذِّبُونَ بِالدِّينِ) އަދި ޔަގީން ހެއްޔެވެ؟ ކަލޭމެން قِيَامَة ދުވަސް ދޮގުކުރަނީއެވެ.

12 (يَعْلَمُونَ مَا تَفْعَلُونَ) އެބައިމީހުން ކަލޭމެން ކުރާކަންތައް ދަނެއެވެ. ކަލޭމެން قِيَامَة ދުވަސް ދޮގުކުރަނީއެވެ. اللهُ ގެ މަލާއިކަތުން ކަލޭމެން ކުރާކަމެއް ލިޔެއެވެ. އެބައިމީހުން ކަލޭމެންގެ އަމަލުތައް ލިޔުއްވައިގެންވެއެވެ. އަދި قِيَامَة ދުވަހުން ހިސާބު ބެއްލެވުމުގައި ދައްކަވާނެއެވެ.

15 (يَصْلَوْنَهَا يَوْمَ الدِّينِ) ހިސާބު ބެލުމުގެ ދުވަހުން އެބައިމީހުން އަލިފާނަށް ވަންނާނެއެވެ. އެދުވަހަކީ އެބައިމީހުންނަށް ކެތްކުރެވޭނެ އަދުވަހެއް ނޫނެވެ. އަދި އެތަނުން ނުނިކުމެވޭނެއެވެ. އަލިފާނުގެ އަޒާބު ދާއިމީ ކުރެވޭނެއެވެ.

16 (وَمَا هُمْ عَنْهَا بِغَائِبِينَ) އަދި އެބައިމީހުން ދުވަހަކުވެސް އެތަނުން ވަކިވެވޭނެއެވެ. އަދި ކަލޭމެން ދަންނަތޯ؟ އެބައިމީހުން އަބަދުގެ އަބަދަށް ދެމިތިބޭނެއެވެ.

18 (ثُمَّ مَا أَدْرَاكَ مَا يَوْمُ الدِّينِ) ދެން ކަލޭގެފާނަށް އެދުވަހުގެ ހާލަތު އަންގާނީ ކާކުތޯއެވެ. އެދުވަހުގެ ބިރުވެރިކަން މިނިވަން ކަމެއް ނޫނެވެ. ކަލޭގެފާނަށް އެދުވަހުގެ ހާލަތު ބަޔާންކޮށްދެއްވީ ކަމަށް ޚިޔާލުކުރެވޭ އަދުވަހުގެ ބިރުވެރިކަން ބަޔާންކޮށްދެއްވައިފިއެވެ.

19 (يَوْمَ لاَ تَمْلِكُ نَفْسٌ لِنَفْسٍ شَيْئاً وَالأَمْرُ يَوْمَئِذٍ لِلّٰهِ) [އެދުވަހަކީ އެއްވެސް ނަފްސަކަށް އަނެއް ނަފްސަކަށް އެއްވެސް ކަމެއް ކޮށްދެވޭނެ ދުވަހެއް ނޫނެވެ. އެދުވަހުން ވެރިކަމާއި ހުކުމްކުރުމުގެ ބާރު ހުންނަވާނީ الله އަށެވެ.] އެކަމަކު އެދުވަހުން ހުރިހާ ކަމެއްގެ ވެރިކަމާއި ހުކުމްކުރުމުގެ ބާރު ހުންނަވާނީ عَالَم ތަކުގެ رَبُّ އަށެވެ. ދުނިޔޭގައި ކަންތައްތައް ހިންގުމުގެ ބާރު އެހެން މީހުންނަށް ވެސް ދެއްވާފައިވިޔަސް، އެދުވަހުން ހުރިހާ ވެރިކަމަކީ އެކަނި الله އަށް ޚާއްޞަ ވެރިކަމެކެވެ.

سُوْرَةُ الْمُطَفِّفِيْنَ

ابْنُ عَبَّاس ގެ ރިވާޔަތުގައި ވެއެވެ. النَّبي ، މަދީނާއަށް ވަޑައިގެންނެވުމުން މަދީނާ މީހުންނަކީ މިން ކުޑަކުރާ މީހުންކަމުގައި ވިއެވެ. ދެން الله ﷻ (وَيْلٌ لِلْمُطَفِّفِينَ) މި سُورَة ބާވައިލެއްވިއެވެ.

1 (وَيْلٌ لِلْمُطَفِّفِينَ)[މިންކުޑަކުރާ މީހުންނަށް ހަލާކު ވެއްޖެއެވެ. ގޮތް عَذَابُ ހުއްޓެވެ.] التَّطْفِيْفُ: އަކީ ކިރުމާއި މިނުމުގައި ކުޑަކުރުމެވެ. مُطَفِّف ނަމަކީ މިން ކުޑަކުރާ މީހާއެވެ. އެހެނީ އެއީ ކިރާ މިނާ މިންތަކުގައި ވަގަށް ކުޑަކުރުމެވެ. އެއީ ބޮޑު ފާފައެކެވެ. މިޒާނާއި މިނުން ދިނުމުގައި ކުޑަކުރުމެއް ހިނގާނަމަ ހިތި ނަތީޖާ ނިކުމެއެވެ.

2 (الَّذِينَ إِذَا اكْتَالُوا عَلَى النَّاسِ يَسْتَوْفُونَ) އެއީ މީހުންގެ އަތުން ގަތުމުގައި ފުރިހަމަކޮށް ހިފާ މީހުންނެވެ.

3 (وَإِذَا كَالُوهُمْ أَوْ وَزَنُوهُمْ يُخْسِرُونَ) އަދި އެމީހުންނަށް ކިރައި ދޭއިރު ނުވަތަ މިނައިދޭއިރު ކުޑަކުރެއެވެ.

4 (أَلاَ يَظُنُّ أُولَئِكَ أَنَّهُمْ مَبْعُوثُونَ) އެބައިމީހުން ހީ ނުކުރަނީ ހެއްޔެވެ؟ އެބައިމީހުން مَحْشَرُ އަށް ދިއުމަށް ފަހު ދިރުވޭނެ ކަމަށް ނުވަތަ ހިސާބަށް އެއްކުރެވޭނެ ކަމަށް ހީނުކުރަނީ ހެއްޔެވެ؟ އެދުވަހަކީ އެބައިމީހުން ބިރުގަންނަ ޢަޒީމް ދުވަހެކެވެ.

6 (يَوْمَ يَقُومُ النَّاسُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ) އެއީ މީސްތަކުން عَالَم ތަކުގެ رَبُّ ގެ حَضْرَةُ ގައި ހިސާބު ބެލުމަށް ތެދުވެ ތިބޭ ދުވަހެވެ. عَالَم ތަކުގެ رَبُّ ކުރިމަތީގައި ކޮޅަށް ތިބޭނެ ދުވަހެވެ. އެއީ ބިރުވެރި ބޮޑު ހިސާބު ބެލުމުގެ ދުވަހެވެ. މީސްތަކުން ވަރަށް ދިގު ދުވަހެއް ތެދުވެތިބޭނެއެވެ. މީސްތަކުން ދާއިން ފުރިގެން ތިބޭނެ ދުވަހެވެ. އަދި އެދުވަހުގެ ބިރުވެރިކަމާއި ހާސްކަމުން ހިތްތައް ގޮވާލާނެ ދުވަހެވެ. އަދި އެބައިމީހުންގެ ހާލު ކިހިނެއްތޯއެވެ.

7 (كَلاَّ إِنَّ كِتَابَ الْفُجَّارِ لَفِي سِجِّينٍ) އެއްގޮތަކަށްވެސް އެހެން ނޫނެވެ. فُجَّارُ ންގެ އަމަލު ލިޔެވިފައިވާ ފޮތް ހުންނާނީ ތިރީގައިވާ سِجِّين ގައެވެ. ދުނިޔޭގެ އެންމެ ތިރީގައިވާ ތަނެއް ކަމުގައިވެސް ބުނެވެއެވެ. سِجِّين އަކީ ހަތްވަނަ ބިމުގެ ތިރީގައިވާ سِجِّيل އެއް ކަމުގައިވެސް ބުނެއެވެ.

9 (كِتَابٌ مَرْقُومٌ) އެއީ ލިޔެވިފައިވާ ފޮތެކެވެ. އެބައިމީހުންގެ ނަންތަކާއި ކުރި ކަންތައްތަކާއި ނިސްބަތްވާ ކަންތައް ލިޔެފައިވާ ފޮތެކެވެ.

12 (وَمَا يُكَذِّبُ بِهِ إِلاَّ كُلُّ مُعْتَدٍ أَثِيمٍ) އަދި ޙައްދުފަހަނަޅާ ފާފަވެރި ކޮންމެ މީހަކު މެނުވީ އެދުވަސް ދޮގުއެއް ނުކުރެއެވެ.

13 (إِذَا تُتْلَى عَلَيْهِ آيَاتُنَا) އަދި مُحَمَّد ، ގެފާނު އަޅަގަނޑުމެންގެ آيَة ތައް ކިޔަވާ ދެއްވާއިރު އޭނާ ބުނެއެވެ. (قَالَ أَسَاطِيرُ الأَوَّلِينَ) އެއީ ކުރީގެ މީހުންގެ ކިސްސާތަކެވެ. އަދި ހަގީގަތަކަށް ނުވާ ތަކެތި ކަމުގައި ޤަބޫލުކުރުމުން باطِلُ ދޮގު ވާހަކަތަކެވެ.

14 (كَلاَّ) އެއްގޮތަކަށްވެސް އެހެން ނޫނެވެ. އެއީ އެމީހުން ބުނާ باطِلُ ވާހަކައެއް ނޫނެވެ. އެބައިމީހުން ކުރި ގޯސް ކަންތައްތަކެވެ. (بَلْ رَانَ عَلَى قُلُوبِهِمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ) އެބައިމީހުން ކުރިކަންތައް ތަކުން އެމީހުންގެ ހިތްތައް ކަޅުވެއްޖެއެވެ. އެބައިމީހުން ފާފަތައް ކުރުމުން ހިތުގައި ކަޅު ތިކި ޖެހި، ޚަތިމް ވެފައިވެއެވެ. أَبُوهُرَيْرَة ގެ ރިވާޔަތުގައި ވެއެވެ. النَّبِيُّ ، حَدِيْث ކުރެއްވިއެވެ. (إِنَّ العَبْدَ إذا أَذْنَبَ ذَنْبًا نَكتت فِي قلبِهِ نكتة سوداء فإنْ تَابَ ونزع واستغفر صقل قلبه وإنْ عاد زَادت حتى تغلف قلبه فذلك الرَّان الذى ذكره الله سبحانه فى القرآن) މާނައީ: އަޅާ ފާފައެއް ކުރުމުން އޭނާގެ ހިތުގައި ކަޅު ތިކިއެއް ޖެހެއެވެ. ދެން އޭނާ التَّوْبَة ވެ أَسْتَغْفَارُ ކުރާނަމަ އޭނާގެ ހިތް ސާފުވެގެން ދެއެވެ. އަދި ފާފަ އަލުން ކުރާނަމަ ހިތް ފުރިގެން ދެއެވެ. އެއީ الله ﷻ ކީރިތި قُرْآنُ ގައި ބަޔާންކުރައްވާފައިވާ (رَانُ) އެވެ. އަދި ފާފަތަކުގެ ސަބަބުން ހިތުގައި އެއްވާ ކަޅުކުލައެވެ.

15 (كَلاَّ إِنَّهُمْ عَنْ رَبِّهِمْ يَوْمَئِذٍ لَمَحْجُوبُونَ) އެއްގޮތަކަށްވެސް އެހެން ނޫނެވެ. އެބައިމީހުން އެދުވަހުން އެމީހުންގެ رَبُّ ދެކެވަޑައިގަތުމުން ނިވާކުރެވިގެންވެއެވެ. މުއުމިނުން ހެޔޮ ވަޑައިގަންނަވާއިރު ކާފިރުން އެއިން މަހުރޫމްވެއެވެ. އަދި ކާފިރުން ހުންނާނީ ނިވާވެގެން ކަމަށް އަދި ކާފިރުން ނުފެނޭނެއެވެ.

كَلَّآ إِنَّ كِتَٰبَ ٱلْفُجَّارِ لَفِى سِجِّينٍ ⑦ وَمَآ أَدْرَىٰكَ مَا سِجِّينٌ ⑧ كِتَٰبٌ
مَّرْقُومٌ ⑨ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِينَ ⑩ ٱلَّذِينَ يُكَذِّبُونَ بِيَوْمِ ٱلدِّينِ ⑪
وَمَا يُكَذِّبُ بِهِۦٓ إِلَّا كُلُّ مُعْتَدٍ أَثِيمٍ ⑫ إِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِ ءَايَٰتُنَا قَالَ أَسَٰطِيرُ
ٱلْأَوَّلِينَ ⑬ كَلَّا ۖ بَلْ ۜ رَانَ عَلَىٰ قُلُوبِهِم مَّا كَانُوا۟ يَكْسِبُونَ ⑭ كَلَّآ إِنَّهُمْ
عَن رَّبِّهِمْ يَوْمَئِذٍ لَّمَحْجُوبُونَ ⑮ ثُمَّ إِنَّهُمْ لَصَالُوا۟ ٱلْجَحِيمِ ⑯ ثُمَّ يُقَالُ
هَٰذَا ٱلَّذِى كُنتُم بِهِۦ تُكَذِّبُونَ ⑰ كَلَّآ إِنَّ كِتَٰبَ ٱلْأَبْرَارِ لَفِى عِلِّيِّينَ
⑱ وَمَآ أَدْرَىٰكَ مَا عِلِّيُّونَ ⑲ كِتَٰبٌ مَّرْقُومٌ ⑳ يَشْهَدُهُ ٱلْمُقَرَّبُونَ
㉑ إِنَّ ٱلْأَبْرَارَ لَفِى نَعِيمٍ ㉒ عَلَى ٱلْأَرَآئِكِ يَنظُرُونَ ㉓ تَعْرِفُ فِى
وُجُوهِهِمْ نَضْرَةَ ٱلنَّعِيمِ ㉔ يُسْقَوْنَ مِن رَّحِيقٍ مَّخْتُومٍ ㉕
خِتَٰمُهُۥ مِسْكٌ ۚ وَفِى ذَٰلِكَ فَلْيَتَنَافَسِ ٱلْمُتَنَٰفِسُونَ ㉖ وَمِزَاجُهُۥ
مِن تَسْنِيمٍ ㉗ عَيْنًا يَشْرَبُ بِهَا ٱلْمُقَرَّبُونَ ㉘ إِنَّ ٱلَّذِينَ
أَجْرَمُوا۟ كَانُوا۟ مِنَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ يَضْحَكُونَ ㉙ وَإِذَا مَرُّوا۟ بِهِمْ
يَتَغَامَزُونَ ㉚ وَإِذَا ٱنقَلَبُوٓا۟ إِلَىٰٓ أَهْلِهِمُ ٱنقَلَبُوا۟ فَكِهِينَ ㉛
وَإِذَا رَأَوْهُمْ قَالُوٓا۟ إِنَّ هَٰٓؤُلَآءِ لَضَآلُّونَ ㉜ وَمَآ أُرْسِلُوا۟ عَلَيْهِمْ
حَٰفِظِينَ ㉝ فَٱلْيَوْمَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ مِنَ ٱلْكُفَّارِ يَضْحَكُونَ ㉞

އެއަށްވުރެ ބޮޑު ނިކަމެތިކަމެއް آخرة ދުވަހުގައި އެކަލާނގެ ދެކުން އެމީހުންނަށް ނުލިބޭނެއެވެ.

16 (ثُمَّ إِنَّهُمْ لَصَالُوا الْجَحِيمِ) ދެން ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން ނަރަކައަށް ވަންނާނޭ ބަޔަކުވެސް މެއެވެ. އެއީ އަނދާ ހުލިވާ ނަރަކައިގައި ހުންނާނޭ ބަޔަކެވެ.

17 (ثُمَّ يُقَالُ هَذَا الَّذِي كُنْتُمْ بِهِ تُكَذِّبُونَ) ...

18 (لَفِي عِلِّيِّينَ) ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންގެ ފޮތުގައި عِلِّيُّون ގައެވެ. (އެއީ تَقْوَى ވެރިވި މީހުންގެ އަމަލުތަކެވެ. އެއީ ސުވަރުގެއެވެ. ނުވަތަ ސުވަރުގެގެ މަތިވެރި ދަރަޖައެވެ. أَبْرَارُ ންނަކީ ހެޔޮލަތްބަޔަކަށްވެއެވެ.

19 (وَمَا أَدْرَاكَ مَا عِلِّيُّونَ) އޭ مُحَمَّدُ ގެފާނެވެ، عِلِّيُّون އަކީ ކޮބައިކަން ކަލޭގެފާނަށް އަންގައިދިނީ ކޮންއެއްޗެއް ތޯއެވެ؟ މިސުވާލު ކުރެއްވީ عِلِّيُّون ގެ މަތިވެރިކަން ބޮޑުކަން ދައްކަވާލެއްވުމަށެވެ.

20 (كِتَابٌ مَرْقُومٌ) އެމީހުންގެ ނަންތައް ލިޔެވިފައިވާ ފޮތެކެވެ. ފަޔަވަޅު ލެވިގެންވާ ފޮތެކެވެ.

21 (يَشْهَدُهُ الْمُقَرَّبُونَ) ކައިރިވެވިގެންވާ މަލާއިކަތުން ބަލައިގަނެ حَاضِرُ ވެވޭނެ ފޮތެކެވެ. ނުވަތަ قِيَامَة ދުވަހުން އެފޮތަށް ހެކިވާ މަލާއިކަތުން ބަލާނެއެވެ.

23 (عَلَى الْأَرَائِكِ يَنظُرُونَ) ކަނޑިތަކުގައި ޖަހާފައިވާ ރީތި ގޮނޑިތަކުގައި އިށީނދެގެން ބަލަބަލާ ތިބޭނެއެވެ. (يَنظُرُونَ) الله އެމީހުންނަށް ދެއްވާފައިވާ ހެޔޮ كَرَامَة ތަކަށް ބަލާނެއެވެ. ނުވަތަ الله ގެ ވަޖުހުކީރިތި ދިމާލަށް ބަލަބަލާ ތިބޭނެއެވެ.

24 (تَعْرِفُ فِي وُجُوهِهِمْ نَضْرَةَ النَّعِيمِ) އެމީހުންގެ މޫނުތަކުގައި ތަނަވަސްކަމުގެ نِعْمَةُ ގެ ބޮޑުކަމާއި ހިތްހަމަޖެހުމާއި ތާޒާކަން ފެނިގެން ހުންނާނެއެވެ.

25 (يُسْقَوْنَ مِنْ رَحِيقٍ مَخْتُومٍ) ސީލުކުރެވިފައިވާ ބޯތަކެއްޗެއް ބޯންދެވޭނެއެވެ. އެއީ ސުވަރުގެއަށް ވަންނަ أَبْرَارُ ންނަށް ޚާއްޞަ ތަކެއްޗެކެވެ. އެއީ ސީލުކޮށްފައިވާ ބަނދޮބެކެވެ.
رَحِيق އަކީ އެއްވެސް ކަހަލަ ކުނިކަހަލަ އެއްޗެއް ނުހިމެނޭ ސާފު ބުއިމެކެވެ. އެއީ ހިތްގައިމު ބުއިމެކެވެ.

26 (خِتَامُهُ مِسْكٌ) އޭގެ ސީލަކީ މުސްކު ވަރުގަދަ ސީލެކެވެ. (وَفِي ذَلِكَ فَلْيَتَنَافَسِ الْمُتَنَافِسُونَ) އެހެންކަމުން ދެކޮޅުޖަހައި ވާދަކުރާ މީހުން އެކަމުގައި ވާދަކުރާށެވެ.

27 (وَمِزَاجُهُ مِنْ تَسْنِيمٍ) އަދި އޭގެ މުށުކޮށްފައިވާ ބުއިމަކީ تَسْنِيم ކިޔާ އެއްޗެކެވެ. އެއީ ސުވަރުގެގެ ވަރަށް މަތިވެރި ފެނެކެވެ. އެއީ ސުވަރުގެގެ އެންމެ شَرَف ވެރި ފެން ބުއިމެވެ.

28 (عَيْناً يَشْرَبُ بِهَا الْمُقَرَّبُونَ) އެ رَحِيق އަކީ تَسْنِيم ކަމަށް ބުނެވޭ ފެނެވެ. އެއީ ކައިރިވެވިގެންވާ މީހުން ބޯނޭ ފެން ދިޔާ ވަޅެކެވެ.

29 (إِنَّ الَّذِينَ أَجْرَمُوا) ހަމަކަށަވަރުން ކުށްވެރިވި މީހުން (كَانُوا مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا يَضْحَكُونَ) އެމީހުންނީ إيمان ވި މީހުންނަށް ފުރައްސާރަކޮށް ހީހީ ތިބޭ މީހުންނެވެ.

30 (وَإِذَا مَرُّوا بِهِمْ يَتَغَامَزُونَ) އަދި އެމީހުން (މުއުމިނުން) އެމީހުންގެ ކައިރިން ފާއިތުވާއިރު ލޯ ހަރާ އިޝާރާތްކޮށް ފުރައްސާރަކުރާނެއެވެ.

31 (وَإِذَا انقَلَبُوا) އަދި އެމީހުން އެނބުރި ދާނަމަ (إِلَى أَهْلِهِمُ) އެމީހުންގެ އާއިލާތަކަށް އެނބުރިދާއިރު (انقَلَبُوا فَكِهِينَ) އެމީހުން ކުރި ފުރައްސާރައަށް އުފާކޮށް ހީހީގެން ދާނެއެވެ.

33 (وَمَا أُرْسِلُوا عَلَيْهِمْ حَافِظِينَ) އަދި އެމީހުން މުއުމިނުންގެ عَمَلُ ތަކަށް ބަލަހައްޓާ ބަޔަކު ކަމުގައި ފޮނުވިފައި ނުވެއެވެ. އެބައި އަދި الله ގެ حَضْرَةُ ން އެމީހުން ފޮނުވިފައެއް ނުވެއެވެ.

34 (فَالْيَوْمَ الَّذِينَ آمَنُوا مِنَ الْكُفَّارِ يَضْحَكُونَ) ފަހެ، މިއަދު قِيَامَة ދުވަހުން މުއުމިނުން ކާފިރުންނަށް ފުރައްސާރަކޮށް ހީހީ ތިބޭނެއެވެ. އެއީ އެމީހުން ނަރަކައިގައި عَذَابُ ލިބިގެން ދުވަހުން ހުރިހާ ހާލެއް ފެނިގެން ފުރައްސާރަކުރާނޭ ގޮތަށެވެ.

35 (عَلَى الْأَرَائِكِ يَنظُرُونَ) ގޮނޑިތަކުގައި ތިބެގެން ބަލަބަލާ ތިބޭނެއެވެ. ކާފިރުންނަށް ލިބޭ ނިކަމެތިކަމާއި الله ގެ عَدَاوَة ލިބިގެން ނަރަކައިގެ عَذَابُ ލިބޭ ހާލަށް ބަލާނެއެވެ.

36 (هَلْ ثُوِّبَ الْكُفَّارُ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ) ހަމަކަށަވަރުން ކާފިރުންނަށް އެމީހުން ކުރަމުން ދިޔަ ކަންތަކުގެ ބަދަލު ލިބިއްޖެ ނޫން ހެއްޔެވެ.

سُورَةُ الإِنْشِقَاقِ

1 (إِذَا السَّمَاءُ انشَقَّتْ) އުޑު ފަޅައިގެން ދާއިރު — އެއީ قِيَامَة ދުވަހުގެ ނިޝާނުތަކުގެ ތެރެއިން އެކެއް ކަމުގައި ވާނެއެވެ.

عَلَى ٱلْأَرَآئِكِ يَنظُرُونَ ﴿٣٥﴾ هَلْ ثُوِّبَ ٱلْكُفَّارُ مَا كَانُوا۟ يَفْعَلُونَ ﴿٣٦﴾

سُورَةُ الانشِقَاقِ

ترتيبها ٨٤ — آياتها ٢٥

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

إِذَا ٱلسَّمَآءُ ٱنشَقَّتْ ﴿١﴾ وَأَذِنَتْ لِرَبِّهَا وَحُقَّتْ ﴿٢﴾ وَإِذَا ٱلْأَرْضُ مُدَّتْ
﴿٣﴾ وَأَلْقَتْ مَا فِيهَا وَتَخَلَّتْ ﴿٤﴾ وَأَذِنَتْ لِرَبِّهَا وَحُقَّتْ ﴿٥﴾ يَٰٓأَيُّهَا
ٱلْإِنسَٰنُ إِنَّكَ كَادِحٌ إِلَىٰ رَبِّكَ كَدْحًا فَمُلَٰقِيهِ ﴿٦﴾ فَأَمَّا مَنْ أُوتِىَ
كِتَٰبَهُۥ بِيَمِينِهِۦ ﴿٧﴾ فَسَوْفَ يُحَاسَبُ حِسَابًا يَسِيرًا ﴿٨﴾ وَيَنقَلِبُ
إِلَىٰٓ أَهْلِهِۦ مَسْرُورًا ﴿٩﴾ وَأَمَّا مَنْ أُوتِىَ كِتَٰبَهُۥ وَرَآءَ ظَهْرِهِۦ ﴿١٠﴾ فَسَوْفَ
يَدْعُوا۟ ثُبُورًا ﴿١١﴾ وَيَصْلَىٰ سَعِيرًا ﴿١٢﴾ إِنَّهُۥ كَانَ فِىٓ أَهْلِهِۦ مَسْرُورًا ﴿١٣﴾
إِنَّهُۥ ظَنَّ أَن لَّن يَحُورَ ﴿١٤﴾ بَلَىٰٓ إِنَّ رَبَّهُۥ كَانَ بِهِۦ بَصِيرًا ﴿١٥﴾ فَلَآ أُقْسِمُ
بِٱلشَّفَقِ ﴿١٦﴾ وَٱلَّيْلِ وَمَا وَسَقَ ﴿١٧﴾ وَٱلْقَمَرِ إِذَا ٱتَّسَقَ ﴿١٨﴾
لَتَرْكَبُنَّ طَبَقًا عَن طَبَقٍ ﴿١٩﴾ فَمَا لَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٢٠﴾ وَإِذَا قُرِئَ
عَلَيْهِمُ ٱلْقُرْءَانُ لَا يَسْجُدُونَ ۩ ﴿٢١﴾ بَلِ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ يُكَذِّبُونَ
﴿٢٢﴾ وَٱللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا يُوعُونَ ﴿٢٣﴾ فَبَشِّرْهُم بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٢٤﴾
إِلَّا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّٰلِحَٰتِ لَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ ﴿٢٥﴾

2 (وَأَذِنَتْ لِرَبِّهَا) އަދި އެއީ އޭގެ ރަސްކަލާނގެއަށް ކިޔަމަންތެރިވެ، (وَحُقَّتْ) އަދި އެހެން ކިޔަމަންތެރިވުން އެއީ އޭގެ حَقّ ވެއްޖެއެވެ.

3 (وَإِذَا الأَرْضُ مُدَّتْ) އަދި ބިންގަނޑު ފުޅާކުރެވިއްޖެއްޔާ (އަދި އެއީ ފަރުބަދަތައް ފުނޑުވެ ހަމަވެގެންނެވެ)

4 (وَأَلْقَتْ مَا فِيهَا) އަދި އެބިމުގެ ތެރޭގައިވާ އެއްޗެހި އަނބުރާ ބޭރަށް އުކާލައި، (وَتَخَلَّتْ) އަދި އެތަކެތިން ހުސްވެގެން ދިޔައީ الله ގެ އަމުރަށް ކިޔަމަންވެގެން އެކަލާނގެ އަމުރު تَنْفِيذُ ކުރުމުގެ ގޮތުން ބޭރުކުރެވިގެންނެވެ،

6 (يَاأَيُّهَا الإِنسَانُ) އޭ އިންސާނާއެވެ. (އޭ އާދަމުގެ ދަރިކޮޅުގެ މީހުންނެވެ.) (إِنَّكَ كَادِحٌ إِلَى رَبِّكَ كَدْحًا) ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެ رَبُّ އަށް ދާންދެން ކަލޭ މަސައްކަތް ކުރަމުން ދަނީއެވެ. (فَمُلاَقِيهِ) ދެން ކަލޭ ކުރި ކަންތައްތަކާއި ބައްދަލުވާނެއެވެ. އަދި ކަލޭ ބައްދަލުވާނެއެވެ.

7 (فَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ) ފަހެ ޢަމަލުތަކުގެ ފޮތް ކަނާތު އަތުން ދެއްވިއްޖެ މީހާ (އެއީ މުއުމިނުންނެވެ. އަދި އިމާންކަމުގައި ދެމިހުރި މީހުންނެވެ.)

8 (فَسَوْفَ يُحَاسَبُ حِسَابًا يَسِيرًا) ފަހެ އެމީހާ ފަސޭހަ ހިސާބަކުން ހިސާބުކުރައްވާނެއެވެ. އެއީ އޭނާގެ ޢަމަލުތައް އެއްވެސް ދަތިކަމެއް ނެތި ހިސާބުކުރެވި ނިމުމެވެ. ސުބްޙާނަހޫ ވަތަޢާލާ الله އަށް ހުށަހެޅުމެވެ. عَائِشَةُ ގެ ރިވާޔަތެއްގައި النَّبِي ‘ حَدِيْث ކުރެއްވިއެވެ. "مَنْ نُوْقِشَ الحِسَابَ عُذِّبَ" މާނައީ ހިސާބު ބަލައި ސުވާލުކުރެވޭ މީހާއަށް عَذَابُ ލިބޭނެއެވެ. އޭރު ދެންނެވިއެވެ. (فَسَوْفَ يُحَاسَبُ حِسَابًا يَسِيرًا) މިއާޔަތުގައި الله ގެ وَحِي ނާޒިލުކުރެއްވިއެވެ. އޭރު ދެންނެވި حَدِيْث ކުރެއްވިއެވެ. (ليسَ ذالك الحِسَاب ولكن ذالك العرض مَنْ نُوْقِشَ الحِسَابَ يوم القيامة عُذِّبَ) އެއީ ހިސާބުކުރެއްވުމެއް ނޫނެވެ. އެއީ ހުށަހެޅުމެވެ. قِيَامَة ދުވަހު ހިސާބު ބަލައި ސުވާލުކުރެވޭ މީހާއަށް عَذَابُ ލިބޭނެއެވެ. މިއެވެ.

9 (وَيَنقَلِبُ إِلَى أَهْلِه) (ސުވަރުގޭގައި ތިބޭ އަނބިންނާއި حُوْرَ العِيْنُ ންނާ ކައިރި) އަނބުރާ އައުމަށް ނުހެދޭގައި އޮތް ހާލަތްގައި (مَسْرُوراً) އުފަލުން ހިތްހަމަޖެހިގެން ބިރުވެރިކަމުން ސަލާމަތްވެގެން އަނބުރާ ދާނެއެވެ.

10 (وَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ وَرَاءَ ظَهْرِهِ) [އަދި އޭނާގެ ފުރަގަހުން ދެއްވިއްޖެ މީހާ ދެމިހުރި ކާފިރުންނެވެ.] އޭނާގެ ކަނާތް ކަރުގައި ބަނދެވިފައި ހުރެ ވާތު އަތް ފުރަގަހަށް އެބުރިގެންވެއެވެ. އަދި ވާތު އަތުން ދެއްވޭނެ ފޮތް ފުރަގަހުން ކޮށްލާނެއެވެ. އޭގެ ފަހުން ހިތި ތަކުލީފު ކުރެވޭނެއެވެ.

11 (فَسَوْفَ يَدْعُو ثُبُورًا) ފަހެ ނިކަމެތިކަމަށް ގޮވާނެއެވެ. އަހަރެން ހަލާކުވެއްޖެއެވެ!!

12 (وَيَصْلَى سَعِيرًا) އަދި އަލިފާން ހަރުގަނޑުގެ ވަންނާނެއެވެ. އޭގެ ހޫނު އަނދާ ކަނޑާލާނެއެވެ.

13 (إِنَّهُ كَانَ فِي أَهْلِهِ مَسْرُورًا) ހަމަކަށަވަރުން އޭނާވީ ދުނިޔޭގައި އޭނާގެ އަހުލުވެރިންގެ ތެރޭގައި އުފާވެރިކަމުން ނެވެ. އެއީ އޭނާ އަޅުކަމުގެ ތަކުލީފު ނުހޯދުމަށް ޝަހުވަތްތަކަށް ތަބާވެ އާޚިރަ ހަނދާނުކޮށް އަމިއްލަ ނަފުސަށް ކިޔަމަންވެ ނުބައިކަމުގެ ސަބަބުންނެވެ.

14 (إِنَّهُ ظَنَّ أَنْ لَنْ يَحُورَ) ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ ހީކުރީ އޭނާ الله ގެ ހަޟްރަތަށް حَضْرَةُ އަނބުރާ رُجُوْعَ ނުވާނެ ކަމަށެވެ.

15 (بَلَى) އޭނާ ހީކުރީ އެހެން ނަމަވެސް ނޫނެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ رُجُوْعَ ވާނެއެވެ. (إِنَّ رَبَّهُ كَانَ بِهِ بَصِيرًا) ހަމަކަށަވަރުން އޭނާގެ ރަސްކަލާނގެ އޭނާގެ ހުރިހާ عَمَلُ ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ. އަދި ކަލާނގެ އޭނާ ކުރާކަމެއް ވެސް ފެނިވޮޑިގެންވެއެވެ.

16 (فَلاَ أُقْسِمُ بِالشَّفَقِ) ރަތްކުލަ ގޮތަށް ހުންނަ ހިރަފުސް ހުވާ الله ކުރެއްވިއެވެ. وَحِي ކުރައްވައިފިއެވެ.

17 (وَاللَّيْلِ وَمَا وَسَقَ) އަދި ރޭގަނޑާއި ރޭގަނޑު އެއްކުރާ އެއްޗެހި (ގަސްތަކާއި ޖަނަވާރާއި ވޭރު وَحِي ކުރައްވައިފިއެވެ.) ރޭގަނޑު ސިފަކުރުމުގެ ގޮތުން ރޭގަނޑަށް ފަހަރުގައި ކަމަތިކޮށް ދިރިތަކެތި އަންހެނުން ގާތަށް. ރޭގަނޑު ދޭހަކޮށް އެކުލެވިގެންވާ ކަންތައްތަކާއި ދިރިތަކެތި އެއް ތަނަކަށް އެއްވެގެން ގެ ތަކެތި ކުރާ ކަންކަމަށް ހުވާ ކުރެއްވިއެވެ.

18 (وَالْقَمَرِ إِذَا اتَّسَقَ) އަދި ހަނދު ފުރިހަމަވެ ބޮޑުވެ ފުރިހަމަވެގެން ހުންނަ ހަނދަށެވެ.

19 (لَتَرْكَبُنَّ طَبَقًا عَنْ طَبَقٍ) ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެން އެއް ހާލަތުން އަނެއް ހާލަތަށް ބަދަލުވާނެއެވެ. މަރުވުމަށްފަހު

ނުވަތަ ސުވަރުގެވެރިން ދަރުވުމުން ދިރިއުޅުމުން ޖަޒާދޭން ނަރަކައަށް ވަނުން ··ދަރަޖަތަކަށް.....

⑳ (فَمَا لَهُمْ لاَ يُؤْمِنُونَ) ފަހެ އެމީހުން (قُرْآنُ) އަށް އީމާންނުވާނީ ކީއްވެގެންހެއްޔެވެ؟ އީމާންކަން ވާޖިބުކުރާ ކަންތައްތައް ހުރިއެވެ.

(21) (وَإِذَا قُرِئَ عَلَيْهِمُ الْقُرْآنُ لاَ يَسْجُدُونَ) قُرْآنُ ކިޔަވައިދެވުމުގައި އެ قُرْآنُ އަޑުއަހާއިރުން ޚުޝޫޢުވެ سَجِدَة ނުކުރަނީ ކީއްވެގެން ހެއްޔެވެ؟ ނުވަތަ سَجِدَة ގެއާޔަތް ކިޔާ ވަގުތު އެމީހުން تِلاوَةُ ގެ سَجِدَة ނުކުރަނީ ކީއްވެގެން ހެއްޔެވެ؟

(22) (بَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا يُكَذِّبُونَ) އަދި ކަލަކަންތައްތަކެވެ؟ ކާފިރުން ދޮގުކުރަނީއެވެ. އެބަހީ تَوْحِيْدُ ސާބިތުކުރުމާއި ދިރުމާއި مَحْشَرُ އަށް ޖަމާވުމާއި ވަޢުދާއި އަދި ثَوَابُ އާއި عَذَابُ ގެ ވާހަކަތަކާއި އެކަންކަމުގެ ޙަޤީޤަތް އެމީހުން ދޮގުކުރަނީއެވެ.

(23) (وَاللهُ أَعْلَمُ بِمَا يُوعُونَ) އަދި އެމީހުންގެ ހިތްތަކުގައި އެމީހުން ވަންހަނާކުރާ ދޮގުތަކެއްވެސް الله ދަންނަވޮޑިގެންވެއެވެ.

(24) (فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ) ފަހެ ވޭންދެނިވި عَذَابُ އެއް އެމީހުންނަށް ކަނޑައެޅިގެންވާ خَبَرُ ކަލޭގެފާނު އެމީހުންނަށް ދެއްވާށެވެ. (މިތާގައި ގެގެން ދެއްވާށި މުސްލިމުންނަށް ބުނާ ލަފުޒަކުން ވާހަކަފުޅުވަނީއެވެ.)

(25) (لَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ) ކެނޑިނުދާނޭ ދާއިމީ ثَوَابُ އެމީހުންނަށް ހުންނާނެއެވެ. އަދި އެތަނުގައި އެމީހުންނަށް ކަނޑައެޅުމެއް ނުވާނެއެވެ.

سُوْرَةُ الْبُرُوْجِ

① (وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الْبُرُوجِ) ތަރިތަކުގެ މަންޒިލްތައް ހުރި އުޑުގެ ޙައްޤުގައި ހުވައި وَحِي ކުރައްވައެވެ. އެއީ ބޮޑެތި ތަރިތަކާއި ބޮޑު މަންޒިލްތަކެވެ.

② (وَالْيَوْمِ الْمَوْعُودِ) ވަޢުދުވެވިގެންވާ ދުވަހުގެ وَعْدُ ދެއްވި ދުވަހުގެ ޙައްޤުގައި އެދުވަހަކީ قِيَامَة ދުވަހެވެ.

③ (وَشَاهِدِ) خَلْقُ ތަކުން ހާޒިރުވާ އެދުވަހުގައި ހާޒިރުވާ (وَمَشْهُودِ) މީހުންނާއި ނުބައި މީހުންނާއި ދުވަހު ހާޒިރުވާ ހާޒިރުކުރެވޭ (އެއީ مُجْرِمُ ނުބައިކުރާމީހުން ނުބައިކޮށްފައިވާ جَرِيْمَة ތަކެވެ. އެދުވަހު އެމީހުން ހާޒިރުކުރެވޭނެއެވެ. އަދި الله ގެ ޙަޟްރަތަށް شَهِيْدُ ވެވޭނެއެވެ. އަދި މީހުންނަކީ أَصْحَابُ الأُخْدُودِ ގެ މީހުންގެ ވާހަކަ ދައްކަވައިދެއްވައެވެ. الله ވަޙީކުރެއްވި އެމީހުންގެ ހާލު ވިދާޅުވެދެއްވައެވެ.

④ (قُتِلَ أَصْحَابُ الأُخْدُودِ) ވަޅުގެ ވެރިންނަށް ލަޢުނަތްވެއްޖެއެވެ. އެމީހުންނަށް لَعْنَة ލިބިއްޖެއެވެ. އެމީހުން ހަލާކުވެއްޖެއެވެ. (އެމީހުންނަކީ ކާފިރުވެފައި ވަޅުތަކުގައި ވަޅުތައްކޮނެ އަލިފާން ރޯކޮށްލި މީހުންނެވެ. އަދި އެމީހުންގެ رَعِيَّةُ ން އީމާންވި މީހުން އެ އަލިފާނަށް އެއްލާ ހަލާކުކުރިއެވެ. އެފަދަ އަނިޔާވެރިކަމާ އެކު ނަރަކައަށް ވަދެނީ އެމީހުންނެވެ. އެބަހީ އެމީހުން ހަލާކުވިއެވެ.)

⑤ (النَّارِ ذَاتِ الْوَقُودِ) އަދި ދަރުމަތިކުރެވޭ އަލިފާންގަދަވެއެވެ.

⑥ (إِذْ هُمْ عَلَيْهَا قُعُودٌ) (އެމީހުންނަށް لَعْنَة ލިބުނީ) އެމީހުން އަލިފާނުގެ ކައިރީގައި ގޮނޑިތަކުގައި އިށީނދެތިބެ مُؤْمِنُ ންނަށް عَذَابُ ދެމުން ހުރިގޮތުގައެވެ.

⑦ (وَهُمْ عَلَى مَا يَفْعَلُونَ بِالْمُؤْمِنِينَ) مُؤْمِنُ ންނާމެދު އެމީހުން

سُورَةُ الْبُرُوجِ

ترتيبها ٨٥

آياتها ٢٢

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

وَٱلسَّمَآءِ ذَاتِ ٱلۡبُرُوجِ ﴿١﴾ وَٱلۡيَوۡمِ ٱلۡمَوۡعُودِ ﴿٢﴾ وَشَاهِدٖ وَمَشۡهُودٖ
﴿٣﴾ قُتِلَ أَصۡحَٰبُ ٱلۡأُخۡدُودِ ﴿٤﴾ ٱلنَّارِ ذَاتِ ٱلۡوَقُودِ ﴿٥﴾ إِذۡ هُمۡ عَلَيۡهَا
قُعُودٞ ﴿٦﴾ وَهُمۡ عَلَىٰ مَا يَفۡعَلُونَ بِٱلۡمُؤۡمِنِينَ شُهُودٞ ﴿٧﴾ وَمَا نَقَمُواْ
مِنۡهُمۡ إِلَّآ أَن يُؤۡمِنُواْ بِٱللَّهِ ٱلۡعَزِيزِ ٱلۡحَمِيدِ ﴿٨﴾ ٱلَّذِي لَهُۥ مُلۡكُ
ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِۚ وَٱللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيۡءٖ شَهِيدٌ ﴿٩﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ
فَتَنُواْ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ وَٱلۡمُؤۡمِنَٰتِ ثُمَّ لَمۡ يَتُوبُواْ فَلَهُمۡ عَذَابُ جَهَنَّمَ وَلَهُمۡ
عَذَابُ ٱلۡحَرِيقِ ﴿١٠﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ لَهُمۡ
جَنَّٰتٞ تَجۡرِي مِن تَحۡتِهَا ٱلۡأَنۡهَٰرُۚ ذَٰلِكَ ٱلۡفَوۡزُ ٱلۡكَبِيرُ ﴿١١﴾ إِنَّ بَطۡشَ
رَبِّكَ لَشَدِيدٌ ﴿١٢﴾ إِنَّهُۥ هُوَ يُبۡدِئُ وَيُعِيدُ ﴿١٣﴾ وَهُوَ ٱلۡغَفُورُ ٱلۡوَدُودُ ﴿١٤﴾
ذُو ٱلۡعَرۡشِ ٱلۡمَجِيدُ ﴿١٥﴾ فَعَّالٞ لِّمَا يُرِيدُ ﴿١٦﴾ هَلۡ أَتَىٰكَ حَدِيثُ ٱلۡجُنُودِ
﴿١٧﴾ فِرۡعَوۡنَ وَثَمُودَ ﴿١٨﴾ بَلِ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ فِي تَكۡذِيبٖ ﴿١٩﴾ وَٱللَّهُ مِن
وَرَآئِهِم مُّحِيطُۢ ﴿٢٠﴾ بَلۡ هُوَ قُرۡءَانٞ مَّجِيدٞ ﴿٢١﴾ فِي لَوۡحٖ مَّحۡفُوظِۭ ﴿٢٢﴾

سُورَةُ الطَّارِقِ

ترتيبها ٨٦

آياتها ١٧

ކުރަމުންދިޔަ ކަންތައްތަކަށް (އެއީ مُؤْمِنُ ންނަށް ދިން އަނިޔާ ކާފިރުން ހާޒިރުވެތިބެ ހިނގަމުންދިޔައީ.) އަބަދާއި އެމީހުން (شُهُودُ) (قِيَامَة ދުވަހުން) އެމީހުންގެ ނަފްސުތަކާއި ކާފަރުކަމާ ހެކިވާނެއެވެ. ދުނިޔޭގައި އެމީހުންގެ ދިރިއުޅުމާއި އެމީހުންގެ އަމަލުތަކާއި އަދި ޒުވާބުވެސް ހެކިވާނެއެވެ.

⑧ (وَمَا نَقَمُوا مِنْهُمْ إِلاَّ أَنْ يُؤْمِنُوا بِاللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ) އެމީހުން مُؤْمِنُ ންނަށް އެފަދަ عَذَابُ އެދިނީ އެ مُؤْمِنُ ން ހަމައެކަނި ގަދަފަދަވަންތަ އަދި حَمْدُ ލިބިވޮޑިގެންވާ الله އަށް އެމީހުން އީމާންވާތީ ކަމުގައިވިޔަ ކަމެވެ. އެމީހުން އީމާންވާކަން ނޫނެއް އަނބުރާލައި އެމީހުންގެ ނުވެއެވެ.

⑨ (وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ) އަދި الله ހުރިހާކަމަކަށް ހެކިވެވޮޑިގެންވެއެވެ. مُؤْمِنُ ންނާމެދު އެމީހުން ކުރި ކަންތައްތަކެއް އަދިސާގެ ނުވޮޑިގެންވެއެވެ. ދެން އެކަމުގެ އަޖުރު ދެއްވުމަށް ބޮޑުބަދަލު ދެއްވުމުގެ وَعِيْدُ އެވެ.

⑩ (إِنَّ الَّذِينَ فَتَنُوا الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ) ހަމަކަށަވަރުން مُؤْمِنُ ފިރިހެނުންނާއި مُؤْمِنُ އަންހެނުން ފިތުނަކުރި އެމީހުންނަށް އެދީނުން إِخْتِيَارُ އުނިކުރުމަށް އަނިޔާކޮށް އިސްކުރުވި ނަމަވެސް (ثُمَّ لَمْ يَتُوبُوا) ދެން އެމީހުން ތައުބާ ނުވެ ކާފިރުކަމުގައި ހުރެ މަރުވެއްޖެނަމަ (وَلَهُمْ عَذَابُ الْحَرِيقِ) އެމީހުންނަށް ނަރަކައިގެ އަނދާ އަލިފާނުގެ عَذَابُ އެވެ. އަދި مُؤْمِنُ ންނަށް ދިން އެމީހުން އަނބުރާ ނަރަކައިގެ ސަބަބަކަށްވާނެއެވެ.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

وَالسَّمَاءِ وَالطَّارِقِ ① وَمَا أَدْرَاكَ مَا الطَّارِقُ ② النَّجْمُ الثَّاقِبُ ③ إِن كُلُّ
نَفْسٍ لَّمَّا عَلَيْهَا حَافِظٌ ④ فَلْيَنظُرِ الْإِنسَانُ مِمَّ خُلِقَ ⑤ خُلِقَ مِن مَّاءٍ
دَافِقٍ ⑥ يَخْرُجُ مِن بَيْنِ الصُّلْبِ وَالتَّرَائِبِ ⑦ إِنَّهُ عَلَىٰ رَجْعِهِ لَقَادِرٌ ⑧
يَوْمَ تُبْلَى السَّرَائِرُ ⑨ فَمَا لَهُ مِن قُوَّةٍ وَلَا نَاصِرٍ ⑩ وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الرَّجْعِ ⑪
وَالْأَرْضِ ذَاتِ الصَّدْعِ ⑫ إِنَّهُ لَقَوْلٌ فَصْلٌ ⑬ وَمَا هُوَ بِالْهَزْلِ ⑭ إِنَّهُمْ
يَكِيدُونَ كَيْدًا ⑮ وَأَكِيدُ كَيْدًا ⑯ فَمَهِّلِ الْكَافِرِينَ أَمْهِلْهُمْ رُوَيْدًا ⑰

سُورَةُ الأَعْلَىٰ

ترتيبها ٨٧
آياتها ١٩

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

سَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى ① الَّذِي خَلَقَ فَسَوَّىٰ ② وَالَّذِي قَدَّرَ فَهَدَىٰ
③ وَالَّذِي أَخْرَجَ الْمَرْعَىٰ ④ فَجَعَلَهُ غُثَاءً أَحْوَىٰ ⑤ سَنُقْرِئُكَ
فَلَا تَنسَىٰ ⑥ إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ إِنَّهُ يَعْلَمُ الْجَهْرَ وَمَا يَخْفَىٰ ⑦ وَنُيَسِّرُكَ
لِلْيُسْرَىٰ ⑧ فَذَكِّرْ إِن نَّفَعَتِ الذِّكْرَىٰ ⑨ سَيَذَّكَّرُ مَن يَخْشَىٰ ⑩
وَيَتَجَنَّبُهَا الْأَشْقَى ⑪ الَّذِي يَصْلَى النَّارَ الْكُبْرَىٰ ⑫ ثُمَّ لَا يَمُوتُ
فِيهَا وَلَا يَحْيَىٰ ⑬ قَدْ أَفْلَحَ مَن تَزَكَّىٰ ⑭ وَذَكَرَ اسْمَ رَبِّهِ فَصَلَّىٰ ⑮

12 (إِنَّ بَطْشَ رَبِّكَ) ހަމަކަށަވަރުން އަނިޔާވެރިންނާއި جَبَّارُ ންނަށް ދެއްވާ ކަލޭގެފާނުގެ رَبُّ ގެ ހިފުއްވުން (لَشَدِيدٌ) ގަދަފަދަ ގޮތުން ވަރަށް ހަރުކަށިވެއެވެ.

13 (إِنَّهُ هُوَ يُبْدِئُ وَيُعِيدُ) ހަމަކަށަވަރުން ދުނިޔޭގައި خَلْقُ ތަކުން ފަށައިގަތުމާއި އަދި އެމީހުން މަރުވުމަށްފަހު ދިރުއްވައި އަލުން އުފައްދަވާނީ ހަމަ އެކަލާނގެއެވެ.

14 (وَهُوَ الْغَفُورُ الْوَدُودُ) އަދި އެކަލާނގެއީ އެކަލާނގެ مُؤْمِنُ އަޅުތަކުންގެ ފާފަ ފުއްސަވައި އަދި އެމީހުން فَضِيحَة ނުކުރައްވައި އަދި ކަރުނަވެރިކަމާއި އޯގާތެރިކަމާއެކު ލޯބިވެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

15 (ذُو الْعَرْشِ) އެކަލާނގެއީ ބޮޑުވެގެންވާ عَرْشِ ގެ ވެރި ކަލާނގެއެވެ.
(الْمَجِيدُ) މަތިވެރި ދަރަޖަތަކުގެ ވެރި ނަމަވެސް މަތިވެރިވެގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

17 (هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ الْجُنُودِ) އޭ مُحَمَّدُ ގެފާނެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ކާފަރުންގެ ލަޝްކަރުތަކުގެ ވާހަކައިގެ خَبَرُ ކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް އަތުވެއްޖެއެވެ. އެއީ ފިރުޢައުނާއި ޘަމޫދު ޤައުމު އެކަލާނގެ ހަލާކުކުރެއްވި ވާހަކައެވެ.

19 (بَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي تَكْذِيبٍ) އަދި ކާފަރުވީ މީހުން؟ عَرَبِي ންގެ ކާފަރުން ދޮގުކުރުމުގައި ތިބީ ދޮގުކުރުމުގައެވެ. ކާފަރުވީ މީހުންނަށް މިފަދަ ނަސޭހަތްތަކުން އެއްވެސް ދުވަހަކު ކާފަރުންގެ حَادِثَة ތަކުން عِبْرَة حَاصِلُ ނުކުރެއެވެ.

20 (وَاللهُ مِنْ وَرَائِهِمْ مُحِيطٌ) އަދި އެމީހުންގެ ފަހަތުންވެސް الله ވެގެންވެއެވެ. އެބައިމީހުންނަކީ ކާފަރުން އެކަލާނގެ ދަށުން ވެގެންވެއެވެ. އިސްތިޤާމަތު އެބައިމީހުންގެ ބާރުގައި ދުވަހު عَذَابُ ފިލައިގެން ނުދެވޭ ގޮތަށް ވެއްޓިގެންވެއެވެ. އެކަލާނގެ ކަމުގައި ހިފެހެއްޓެވިގެންވެއެވެ.

21 (بَلْ هُوَ قُرْآنٌ مَجِيدٌ) އަދި އެއީ ދޮގުކުރާ އެއްޗެއް ނޫނެވެ؟ އެއީ މަތިވެރި ޝަރަފުވެރިކަން އޮތް ހަމަތަކާއި ބަރަކާތް ލިބިގެންވާ قُرْآن އެވެ. އެއީ ދުނިޔެއިން ކަޅު ބަޔަކު ނުހަދާ އެއްޗެއް ކަނޑައަޅައިގެން ނުވާނެއެވެ.

22 (فِي لَوْحٍ مَحْفُوظٍ) އެއީ މަތީގައި الله ގެ حَضْرَةُ ގައި لَوْح الْمَحْفُوظ ގައި ލިޔުއްވިގެންވެއެވެ. شَيْطَانُ ންނަށް އެއަށް ނުވަދެވޭ ގޮތަށް ރައްކާތެރިވެގެންވެއެވެ.

سُوْرَةُ الطَّارِقِ

1 (وَالسَّمَاءِ وَالطَّارِقِ) އުޑާއި طَارِقُ ގެ ހުވަފުޅުކުރައްވައި الله ތަޢާލާ وَحِي ކުރައްވައެވެ. طَارِقُ އަކީ ރޭގަނޑު ފެންނަ ދިއްލިގެން ދިޔާ ތަރިއެކެވެ. ރޭގަނޑު ވަކިވެ ފެނިގެންދާތީ ދައްކަވާ ނިދައިގެ ބައެއް ތަރި طَارِقُ އެވެ.

3 (النَّجْمُ الثَّاقِبُ) އެއީ ގަދަޔަށް އަލިކަން ދިއްލާ ތަރިއެކެވެ. ރޭގަނޑު އަނދިރިކަން ފަޅައިގެން ދަމާފައިވާ ތަރިއެވެ.

4 (إِنْ كُلُّ نَفْسٍ لَمَّا عَلَيْهَا حَافِظٌ) އެއްވެސް ނަފްސެއް އެއްވެސް ނަފްސަކަށް ބަލަހައްޓާނެ ބަލަހައްޓާ ބަޔަކު ނެތި ނުވެއެވެ. އެއީ ކަންކަން ނަފްސެއް ބަލަހައްޓައި ކުރާ ކަންތައް ލިޔުމަށް ކަނޑައަޅުއްވާފައިވާ މަލާއިކަތުންނެވެ. ނަފްސަށް ރައްކާތެރިކަން ދޭ ބަލަހައްޓާ ބަޔަކު ކަނޑައަޅުއްވާފައިވެއެވެ.

6 (خُلِقَ مِنْ مَاءٍ دَافِقٍ) އޭނާ ހެއްދެވީ އުފައްދަވާ رَحِمُ ގެތެރެއަށް އަރާ ހިނގާފައިވާ ފެނުންނެވެ. އެއީ ފިރިހެނުގެ نُطْفَة އާއި އަންހެނުގެ نُطْفَة އެވެ. ފަހެ އިންސާނާ ހެއްދެވީ އެދެ نُطْفَة އިންނެވެ. އުއްމީދުން ދިޔަ ވަރުގަދަ އެއާ ގުޅިގެން ދިޔަ ފަދަ ފެނެކެވެ.

7 (يَخْرُجُ مِنْ بَيْنِ الصُّلْبِ وَالتَّرَائِبِ) އެއީ ފިރިހެނުގެ ކަށިގަނޑާއި އަންހެނުގެ މޭމަތީގެ ކަށިތަކުގެ ދެމެދުން ނިކުންނަ ފެނެވެ. އެއީ ބަނޑުގައި ހުންނަ އެތިކޮޅުތަކުން ފެށިގެން އަންހެނާ ހިތުގެ ނަފްސު ދަޅަ ހުންނަތަނުންނެވެ.

8 (إِنَّهُ عَلَى رَجْعِهِ لَقَادِرٌ) ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެ މަރުވުމަށްފަހު ދިރުއްވާ مَحْشَرُ އަށް ގެނެސްދެއްވުމަށް އެކަލާނގެ ކުޅަދުންވަންތަ ވެގެންވެއެވެ.

9 (يَوْمَ تُبْلَى السَّرَائِرُ) ސިއްރުތަކެއް ފާޅުވެގެންދާ ދުވަހުއެވެ. ސިއްރުކުރެވިފައިވާ ކަންތައް ހިތްގައިވާ عَقِيْدَة އާއި ނިޔަތްތައް އިނގިގެންދާ ދުވަހުއެވެ. އެއީ ނަބިއްޔާގެ ދުވަހެވެ. ވަޅުލުމަށްފަހު އަރުވައެވެ.

10 (فَمَا لَهُ مِنْ قُوَّةٍ وَلَا نَاصِرٍ) ފަހެ الله ގެ عَذَابُ ން އޭނާ ސަލާމަތްވާނެ ވަކި ބާރެއް އޭނާއަށް ނުވާނެއެވެ. އަދި ނަސްރެއް ދޭނެ މީހަކުވެސް ނުވާނެއެވެ. އަދި އެއްވެސް ގުޅުމެއް ނުވާނެއެވެ.

11 (وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الرَّجْعِ) ވާރޭ ވެހޭ އުޑު ހުވަފުޅުކުރައްވައި ތަޢާލާ وَحِي ކުރައްވައެވެ. އެއީ ވާރޭ ވަރުގަދަ އަހަރުތަކެއް ކުރާ ކަމެވެ.

12 (وَالأَرْضِ ذَاتِ الصَّدْعِ) ފަޅައިގެންދާ ބިމާއި ގަސްތަކާއި ނިކުންނަ ބިން ހުވަފުޅުކުރައްވައި ތަޢާލާ وَحِي ކުރައްވައެވެ.

13 (إِنَّهُ لَقَوْلٌ فَصْلٌ) ހަމަކަށަވަރުން އެ قُرْآنُ އަކީ حَقُّ އާއި بَاطِلُ

ތެދު ސާފުކަމާއި ވަކިކަމާއެކު ފުރިހަމައަށް ކަށަވަރުކޮށްދެއެވެ.

⑮ (إِنَّهُمْ يَكِيدُونَ كَيْداً) ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން رَسُولُ الله ‘. ގެންނެވި حَقُّ ދީން بَاطِلُ ކުރުމަށް ގޮތްގޮތަށް ހީލަތްހަދައި ރޭވުންތައް ރޭވިގަންނައެވެ.

⑯ (وَأَكِيدُ كَيْداً) އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންނަށް ފުރުސަތުދެއްވައި އެމީހުންނަށް ނުވާނޭ ގޮތަކަށް ރޭވުން ރޭވިވަޑައިގަންނަވަމެވެ. ތިމަންރަސްކަލާނގެ ރޭވުމަކީ ވަރުގަދަ ރޭވުމެވެ.

⑰ (أَمْهِلْهُمْ) ކަލޭގެފާނު އެމީހުންނަށް ފުރުސަތު ދެއްވާށެވެ. (رُوَيْداً) ކުޑަކުޑަކޮށް ނަމަވެސް ފަސްކުރައްވާށެވެ ......

سُورَةُ الأَعْلَى

① (سَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الأَعْلَى) ކަލޭގެފާނުގެ رَبُّ އާއި އަޅުކަމުގައި އެހެން ކަލާނގެއަކާ ޝަރީކުނުކޮށް ކަލޭގެފާނު އެކަލާނގެ ނަން طَاهِرُ ކުރައްވާށެވެ. އެބަހީ ދެންނެވުން سُبْحَانَ رَبِّيَ الأَعْلَى ކިޔުމުން ތަސްބީހަކުރައްވާށެވެ.

② (الَّذِي خَلَقَ فَسَوَّى) އެކަލާނގެއީ އިންސާނާ ފުރިހަމަކޮށް ހެއްދެވުމަށްފަހު ސޫރަކުރައްވައި ހަށީގެ ބައިތައް ބައްޓަންކުރައްވައި ތަނަވަސްކޮށް ފުރިހަމަކުރެއްވި ރަސްކަލާނގެއެވެ.

③ (وَالَّذِي قَدَّرَ فَهَدَى) އަދި އެކަލާނގެއީ ހުރިހާ ތަކެއްޗެއްގެ މިންވަރު ކަނޑައަޅުއްވައި ހެޔޮގޮތާއި ނުބައިގޮތް ދައްކަވައި ހިދާޔަތްދެއްވި ރަސްކަލާނގެއެވެ.

④ (وَالَّذِي أَخْرَجَ الْمَرْعَى) އަދި އެކަލާނގެއީ ޖަނަވާރުތަކުގެ ކާނާއަށް ފަސްގަނޑުން ގަސްގިސް ހައްދަވައި ނެރުއްވި ރަސްކަލާނގެއެވެ.

⑤ (فَجَعَلَهُ غُثَاءً) އަދި އޭގެފަހުން (ގަސްގިސް) ހިކި ކަޅުކޮށް ހަދައިދެއްވައި ތަކެއްޗަކަށް ހައްދަވައިފިއެވެ. (أَحْوَى) ކަޅުކުލައެއްގެ ތަކެއްޗަކަށް ހައްދަވައިފިއެވެ. މިއީ ކަނޑައެޅިގެން ހިނގާ ގޮތެވެ.

⑥ (سَنُقْرِئُكَ) ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭގެފާނަށް އެ قُرْآنُ ކިޔަވައިދެއްވާހުށީމެވެ. (فَلاَ تَنسَى) ފަހެ ކަލޭގެފާނު ހަނދާން ނައްތަވައިނުލައްވާނެއެވެ. ދެން جِبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلاَمُ وَحِي އުފުލައިގެން ގެނެސްދިނުމުން رَسُولُ الله ‘ އެ وَحِي ހަނދާން ނެތިދާނެކަމަށް ބިރުގަނެވޮޑިގެން ކިޔަވައިދެއްވައެވެ. އަދި އެގޮތަށް ކިޔަވާނުލައްވާށެވެ. (سَنُقْرِئُكَ فَلاَ تَنسَى) މިއާޔަތް ބާވައިލެއްވިއެވެ. ދެން الله އެކަލާނގެ ރަސޫލާއަށް ވަޢުދުވެވަޑައިގަތެވެ. އަދި قُرْآنُ ހަނދާން ނައްތަވައިނުލައްވާނެ ކަމަށް ހިތްހަމަޖެހުން ދެއްވިއެވެ.

⑦ (إِلاَّ مَا شَاءَ الله) ހަނދާން ނައްތަވައިލުމަށް الله އެދިވަޑައިގަންނަވާ އެއްޗެއް މެނުވީއެވެ. (إِنَّهُ يَعْلَمُ الْجَهْرَ وَمَا يَخْفَى) ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެ ފާޅުގައި ހުރި ކަންތައްތަކާއި ސިއްރު ކަންތައްތައް ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ. އެބަހީ ފާޅުގައި ކުރެވޭ ކަންތައްތަކާއި ވަސްވާސްތައް ކަލޭގެފާނުގެ ނަފްސުގައި ހުރިކަން ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ.

⑧ (وَنُيَسِّرُكَ لِلْيُسْرَى) އަދި ސުވަރުގެއަށް ދާ عَمَلُ ނުވަތަ عَمَلُ ކުރުމަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭގެފާނަށް ފަސޭހަކޮށްދެއްވާހުށީމެވެ.

⑨ (فَذَكِّرْ إِنْ نَفَعَتِ الذِّكْرَى) އޭ مُحَمَّدُ ގެފާނެވެ. ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭގެފާނަށް ބާވައިލައްވާ ކަލޭގެފާނު މީސްތަކުންނަށް وَعْظُ نَصِيحَة ދެއްވާށެވެ. އަދި ހަމައެކަނި ފައިދާކުރާނަމަ ކަލޭގެފާނު

ވަޢުޟުއާއި ނަޞޭހަތް ދެއްވާށެވެ. އަދި ދީނުގެ ވާހަކަ އެމީހުންނަށް ތަބްލީޣުކުރައްވާށެވެ.

އަދި وَعْظُ نَصِيحَة ނުކުރާ މީހުންނަށް ކަލޭގެފާނު ތަބްލީޣުކުރައްވާށެވެ. އެމީހުންގެ ތެރެއިން وَعْظُ نَصِيحَة އާއި އިބްރަތް ނަގާނެ މީހުން ދެނެއެނގޭ. އަދި حَقُّ ބަލައިނުގަތް ނަމަވެސް ކަލޭގެފާނު ދެއްވާ އިރުޝާދުތަކުން ފައިދާނުކުރާ މީހުންނަށް ހުއްޖަތް ކަށަވަރުކުރުމަށްޓަކައި ބަލާނުލައި دَعْوَى ތަބްލީޣު ކުރައްވާށެވެ. އެއީ ކަލޭގެފާނު ކުރައްވަންޖެހޭ وَعْظُ نَصِيحَة އާއި އިރުޝާދު ދިނުން عَامُّ ކަމަކަށް ހެދުމަށެވެ.

⑩ (سَيَذَّكَّرُ مَنْ يَخْشَى) ކަލޭގެފާނުގެ وَعْظُ نَصِيحَة އާއި އިރުޝާދުން الله އަށް ބިރުވެތިވާ މީހާ وَعْظُ نَصِيحَة އާއި އިރުޝާދު ބަލައިގަންނާނެއެވެ. އެއީ އޭނާގެ ބިރުވެތިކަމާއި صَلاَحِيَّة އަށް ހެދިގެންނެވެ.

⑪ (وَيَتَجَنَّبُهَا الأَشْقَى) އަދި ހިތްހަރު ނުބައިމީހާ وَعْظُ نَصِيحَة އާއި އިރުޝާދުން ދުރުވެގަންނާނެއެވެ.

⑫ (الَّذِي يَصْلَى النَّارَ الْكُبْرَى) އެއީ ބޮޑު ނަރަކައަށް ވަންނާނެ މީހާއެވެ. ކާފިރުންނަށް ތައްޔާރުކުރެވިފައިވާ ނަރަކައެވެ.

⑬ (ثُمَّ لاَ يَمُوتُ فِيهَا) ދެން އެމީހާ އެ ނަރަކައިގައި މަރުވެގެން ނުދާނެއެވެ. އެހެންކަމުން އޭނާއަށް ލިބޭ އަޒާބުން ސަލާމަތްވެގެން ނުވާނެއެވެ. (وَلاَ يَحْيَا) އަދި ދިރިހުރުމުން ފައިދާއެއް ނުކުރާނެ ދިރުމެއް ނުދިރޭނެއެވެ.

⑭ (قَدْ أَفْلَحَ مَنْ تَزَكَّى) ހަމަކަށަވަރުން ކާމިޔާބުވީ طَاهِرُ ވި މީހާއެވެ. الله އަށް އީމާންވެ އެކަލާނގެ އަމުރުފުޅުތަކަށް ތަބާވެ شَرِيعَة ގެ ހުކުމްތަކުގެ މަތިން عَمَلُ ކުރުމުގެ ސަބަބުން ކާމިޔާބުވީއެވެ.

⑮ (وَذَكَرَ اسْمَ رَبِّهِ) އަދި އޭނާގެ رَبُّ ގެ ނަންފުޅު ހަނދާންކޮށް (فَصَلَّى) ދެން فَرْضُ ނަމާދު ކުރި މީހާ (ކާމިޔާބުވީއެވެ.)

⑱ (إِنَّ هَذَا) ހަމަކަށަވަރުން މި ބަޔާންކުރެވުނު ކަންތައް ކާމިޔާބު طَاهِرُ ވެ الله އަށް އީމާންވެ އެކަލާނގެ އަމުރުފުޅުތަކަށް ތަބާވެ شَرِيعَة ގެ ހުކުމްތަކުގެ عَمَلُ ކުރުމުން ކާމިޔާބުވުމެވެ. މިކަމާއިބެހޭ ވާހަކަ (لَفِي الصُّحُفِ الأُولَى) ހަމަކަށަވަރުން ފުރަތަމަ صُحُفُ ތަކުގައި ވެއެވެ. ބާވައިލެއްވި ފޮތްތަކުގައި ވެއެވެ.

⑲ (صُحُفِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى) އެއީ إِبْرَاهِيمَ ގެފާނާއި مُوسَى ގެފާނުގެ صُحُفُ ތަކެވެ. اللهُ جَلَّ جَلاَلُهُ ބާވައިލެއްވި ފޮތްތަކުގައި ވެސް މި ވާހަކަ ގެނެސްދެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ދުނިޔެއަށްވުރެ آخِرَة ރަނގަޅުވެއެވެ.

سُورَةُ الْغَاشِيَةِ

① (هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ الْغَاشِيَةِ) އޭ مُحَمَّدُ ގެފާނެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް قِيَامَة ދުވަހުގެ ވާހަކަ އައިއްޖެއެވެ. އެދުވަހަށް غَاشِيَة އޭ ކިޔައިދެއްވީ އެދުވަހުގެ ބިރުވެރިކަމުން خَلْقُ ތަކުން ނިވައިގަނެވޭތީއެވެ. غَاشِيَة ގެމާނައީ ނިވައިލާ ތަކެއްޗެވެ.

② (وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ خَاشِعَةٌ) (قِيَامَة ދުވަހު ބައެއް މޫނުތައް ދަށަށް ބޯލަނބާފައި ހުންނާނެއެވެ. އެއީ ބިރުން ހީނަރުވެފައި ހުންނާނެއެވެ.) އެދުވަހުން ބޯދަށްވެފައި ނިކަމެތިވެގެންނެވެ. އަދި އެމީހުންނަށް ލިބޭ عَذَابُ ގެ ސަބަބުންނެވެ.

③ (عَامِلَةٌ نَاصِبَةٌ) އަބަދުވެސް ދުނިޔޭގައި އުނދަގޫވެ

بَلْ تُؤْثِرُونَ ٱلْحَيَوٰةَ ٱلدُّنْيَا (١٦) وَٱلْءَاخِرَةُ خَيْرٌ وَأَبْقَىٰٓ (١٧) إِنَّ
هَٰذَا لَفِى ٱلصُّحُفِ ٱلْأُولَىٰ (١٨) صُحُفِ إِبْرَٰهِيمَ وَمُوسَىٰ (١٩)

سُورَةُ الْغَاشِيَةِ

ترتيبها ٨٨
آياتها ٢٦

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

هَلْ أَتَىٰكَ حَدِيثُ ٱلْغَٰشِيَةِ (١) وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ خَٰشِعَةٌ (٢)
عَامِلَةٌ نَّاصِبَةٌ (٣) تَصْلَىٰ نَارًا حَامِيَةً (٤) تُسْقَىٰ مِنْ عَيْنٍ ءَانِيَةٍ (٥)
لَّيْسَ لَهُمْ طَعَامٌ إِلَّا مِن ضَرِيعٍ (٦) لَّا يُسْمِنُ وَلَا يُغْنِى مِن جُوعٍ (٧)
وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَّاعِمَةٌ (٨) لِّسَعْيِهَا رَاضِيَةٌ (٩) فِى جَنَّةٍ عَالِيَةٍ (١٠)
لَّا تَسْمَعُ فِيهَا لَٰغِيَةً (١١) فِيهَا عَيْنٌ جَارِيَةٌ (١٢) فِيهَا سُرُرٌ مَّرْفُوعَةٌ (١٣)
وَأَكْوَابٌ مَّوْضُوعَةٌ (١٤) وَنَمَارِقُ مَصْفُوفَةٌ (١٥) وَزَرَابِىُّ مَبْثُوثَةٌ (١٦)
أَفَلَا يَنظُرُونَ إِلَى ٱلْإِبِلِ كَيْفَ خُلِقَتْ (١٧) وَإِلَى ٱلسَّمَآءِ كَيْفَ
رُفِعَتْ (١٨) وَإِلَى ٱلْجِبَالِ كَيْفَ نُصِبَتْ (١٩) وَإِلَى ٱلْأَرْضِ كَيْفَ
سُطِحَتْ (٢٠) فَذَكِّرْ إِنَّمَآ أَنتَ مُذَكِّرٌ (٢١) لَّسْتَ عَلَيْهِم
بِمُصَيْطِرٍ (٢٢) إِلَّا مَن تَوَلَّىٰ وَكَفَرَ (٢٣) فَيُعَذِّبُهُ ٱللَّهُ ٱلْعَذَابَ
ٱلْأَكْبَرَ (٢٤) إِنَّ إِلَيْنَآ إِيَابَهُمْ (٢٥) ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا حِسَابَهُم (٢٦)

އަޒާބުގައި ވަރަށްބޮޑު ބުރަ ކަމުގައެވެ. އެފަރާތުގައި އެމީހުންނަށް އަރުވާނީ ދިރިހުރުމެއް ނޫނެވެ. އެހެންވީމާ އެމީހުން ހުރެވޭނީ ނަރަކައިގެ ހޫނުގަދަ ބޮޑުކަމުންނެވެ.

⑤ (تُسْقَى مِنْ عَيْنٍ آنِيَةٍ) އެމީހުންނަށް ބޯންދެވޭނީ ހޫނުގަދަ ފެނެކެވެ. ނަރަކައިގެ ސޫރުގައިވާ ހޫނުގަދަ އެއްޗެއްސެވެ.

⑥ (لَيْسَ لَهُمْ طَعَامٌ إِلاَّ مِنْ ضَرِيعٍ) ކާނާގެ ގޮތުގައި ކަށިހުރި ގަހެއް އެމީހުންނަށް ލިބޭނެއެވެ. އެއީ
قُرَيْش ގަބީލާ الشَّبْرِق ކިޔަނީއެވެ. އެއީ ވިހަވެރި ކަށިހުރިގަހެކެވެ. ހިކުނުހިނދު ضَرِيع އެވެ.

⑧ (وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَاعِمَةٌ) އެދުވަހުން އެތައްމީހުންގެ މޫނުތައް ފަސޭހައިން
ފުރިފައިވާނެއެވެ. نعْمَةُ އާއި އުފާވެރިކަމުގެ ބާވަތުން ފުރިފައި ހުންނާނެއެވެ. އެދުވަހުގެ އަރާމު ބޮޑުވާނެއެވެ.

⑨ (لِسَعْيِهَا رَاضِيَةٌ) އެމީހުން ދުނިޔޭގައި ކުރި ހެޔޮ ޢަމަލު
ތަކަށްޓަކައި ރުހިފައިވާނެއެވެ. އެމީހުން އެކުރި އަޖުރުތަކުން އެމީހުން ރުހިފައި ތިބޭނެއެވެ.

⑮ (وَنَمَارِقُ مَصْفُوفَةٌ) އަދި އެކަމަކު އަރާމުކުރުމަށް ސޮފާތަކުގެ މަތީގައި
ބާލީސްތައް އެކަހަލަ ހަރުގަނޑުތަކެއް ތަރުތީބުން އެޅިފައިވާނެއެވެ.

⑯ (وَزَرَابِيُّ مَبْثُوثَةٌ) އަދި مَخْمَة ޖާނަމާޒު ފަދަ ތަށިތައް ކާލިތަކުގެ
ތެޅިގެން ހުރި ފަރުވާތަކެކެވެ.

⑰ (أَفَلاَ يَنْظُرُونَ إِلَى الإِبِلِ كَيْفَ خُلِقَتْ) އެމީހުން ޖަމަލު
ހައްދަވާފައިވާ ގޮތާމެދުގައި ވިސްނާ ފިކުރުނުކުރަނީބާވައެވެ؟ އެއީ
ހައްދަވާފައިވާ ފިޔަވަތްތަކާއި ހުރިހާ ބޮޑުކަމާއި ބާރު ގަދަކަމުގައި
އެތަށް އަޖައިބު ސިފަތަކެއް ފިޔަވަތްތަކެވެ.

⑱ (وَإِلَى السَّمَاءِ كَيْفَ رُفِعَتْ) އަދި ބޮޑުކަމާ އުސްކަމާއި
އެކުވެ ތަނބުނެތި އުފުއްލަވާފައިވާ ގޮތް އެމީހުން ބަލައި
ވިސްނާ ނުބަލަނީބާވައެވެ؟ އަހަރެން ބަލައިލާށެވެ އަދިވެސް
ނަގާނެއެވެ. ވިސްނާނަމަ ނަގާނެއެވެ.

⑲ (وَإِلَى الْجِبَالِ كَيْفَ نُصِبَتْ) އަދި ބިންމަތީގައި ފަރުބަދަތައް
ހަރުކޮށްފައި ވަޑައިގެންނެވި ގޮތް އެމީހުން ވިސްނާ ފިކުރު
ނުބަލަނީބާވައެވެ. އަހަރެން ގޮތަށް ބިމަށް ހިފާ
ހަރުކޮށްލެއްވިއިރު ކަނޑައެޅި ގޮތް އަދިއަދި ފިޔަވަތްތަކުގެ ބާވަތެވެ.

㉑ (فَذَكِّرْ) އޭ مُحَمَّدُ ގޮވާށެވެ. ކަލޭގެފާނު އެމީހުންނަށް وَعْظُ
نَصِيْحَة ދެއްވާށެވެ. އަދި އެމީހުން ބަލައިނުގަތުމަށް އިހުތިރާ
ނުކުރައްވާށެވެ. (إِنَّمَا أَنْتَ مُذَكِّرٌ) ހަމައެކަނި ކަލޭގެފާނަކީ
ހަދަރުމަތިރި ދެއްވާ ބާވަތެކެވެ. ކަލޭގެފާނުގެ އަނގުވާ އަމާނާތުގެ ވާހަކައެވެ.

㉒ (لَسْتَ عَلَيْهِمْ بِمُصَيْطِرٍ) އެމީހުންގެ މައްޗަށް ގާދަކަމަކުންނެއް
ބާރުވެރި ކަލޭގެފާނު ނޫނެވެ. އެމީހުން ޤަބޫލުކުރުވުމަށް
މަޖުބޫރު ކުރުވާނެ ބާރުވެރިއެއް ނޫނެވެ.

㉓ (إِلاَّ مَنْ تَوَلَّى وَكَفَرَ) އެހެންނަމަވެސް وَعْظُ نَصِيْحَة ނުގަބޫލު
ކޮށް އެނބުރި ކާފަރުވީމީހާއެވެ.

㉔ (فَيُعَذِّبُهُ اللهُ الْعَذَابَ الأَكْبَرَ) الله އެމީހާއަށް ބޮޑުވެގެންވާ
عَذَابُ ދެއްވާނެއެވެ. އެއީ ނަރަކައިގެ ދާއިމީ عَذَابُ އެވެ.

㉕ (إِنَّ إِلَيْنَا إِيَابَهُمْ) ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން ރުޖޫޢަވުމަކީ
އަޅަމެންނާ ދިމާއަށެވެ. އެނބުރި އަންނާނީ ހަމަ ޤިޔާމަތްދުވަހުގެ
حَضْرَةُ އަށެވެ.

㉖ (ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا حِسَابَهُمْ) ދެން އެމީހުންގެ ހިސާބުބެއްލެވުން
ވާނީވެސް ހަމަ ތިމަންރަސްކަލާނގެ އަށެވެ. އެމީހުން ދިމާގެން مَحْشَرُ
އަށް އައުމުގެ ފަހުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންނަށް ޖަޒާދެއްވާނެއެވެ.

سُورَةُ الْفَجْرِ

① (وَالْفَجْرِ) ފަތިސް ވަގުތު ގަސަމްކުރައްވައި الله ﷻ ހުވައި وَحِي
ކުރައްވައެވެ. އެވަގުތަކީ ދުވަހުގެ އަލިކުރަން ފެށޭވަގުތުގެ
ތާރީޚުގެ އެންމެ ނިޔަލަށްވާ ވަގުތެވެ. އަދި مُجَاهِدُ ވިދާޅުވިއެވެ. އެއީ
ޢީދު عِيْدُ ދުވަހުގެ ފަތިހެވެ.

② (وَلَيَالٍ عَشْرٍ) (حَجُّ މަހުގެ ފުރަތަމަ) ދިހަރޭ ގަސަމްކުރައްވައި ހުވައި
وَحِي ކުރައްވައެވެ.

③ (وَالشَّفْعِ وَالْوَتْرِ) ކޮންމެ އެއްޗަކާއި ގޮތްގޮތުން ޖޯޑުވެގެން އަދި
އެއްޗަކާއި ފަރުދުވެގެންވާ ގަސަމްކުރައްވައި ހުވައި وَحِي ކުރައްވައެވެ. އަދި
ބުނެވެއެވެ. الشَّفْع އަކީ ޢަރަފާގެ حَجُّ ދުވަހުން ފާއިތުވަމުން
ދިޔަދުވަހަށް ފުރަތަމަ ދުވަހެވެ. އަދި ދެވަނަ ދުވަހުގެ ދުވަހެވެ.
الْوَتْرُ އަކީ ޢަރަފާ ދުވަހެވެ.

④ (وَاللَّيْلِ إِذَا يَسْرِ) ރޭގަނޑު ކަނުއަނދިރިވުމާއި ފަހުން ދުވަހަށް ދާ ދުވަ
ފުރަތަމަކުރީގެ ރޭގަނޑު ގަސަމްކުރައްވައި ހުވައި وَحِي ކުރައްވައެވެ.

⑤ (هَلْ فِي ذَلِكَ قَسَمٌ لِذِي حِجْرٍ) [ބުއްދީގެ އަހުލުވެރިންނަށް

މިކަންކަން ހުވާކުރެއްވުމުގައި ބުއްދިވެރިޔާއަށް ހުވައެއް ނުވޭތޯއެވެ؟] އަދި ބޮޑުކަމެއް ވިސްނުންތެރިންނަށް ފެނިގެންދާ حَقِيْقَةُ ގެވެސް الله ﷻ ހަމަ وَحِي ކުރައްވާފައިވާ ހަމަ وَحِي ކުރައްވައިގެން ހުރިކަންކަމުގެ ބަޔާނެވެ.

⑦ (إِرَمَ ذَاتِ الْعِمَادِ) މިއީ عَادُ ބާވަތުގެ މީހުންނަށް ކިޔާ ނަމެކެވެ. އެއީ ބޮޑުބޮޑު ތަނބުތައް ހުރި ބައެކެވެ. އަދި އެއުރެންގެ ބިނާތައް ހުރީ ތަނބުތަކުގެ މަތީގައެވެ. އަދި دِمَشْقُ އެވެ. ނުވަތަ ބައެއް މީހުންގެ ގައުލުގައި ދިރިއުޅުނީ أَحْقَاف ގެ އަރިމަތީގައެވެ.

⑧ (الَّتِي لَمْ يُخْلَقْ مِثْلُهَا فِي الْبِلاَدِ) އެއީ އެއުރެންނާ އެއްފަދަ ބަޔަކު ބިންތަކުގައި ހައްދަވާފައި ނުވާ ބައެކެވެ. އެއީ އެކަށީގެންވާ ބާރުގަދަ ބަޔެކެވެ.

⑨ (وَثَمُودَ الَّذِينَ جَابُوا الصَّخْرَ بِالْوَادِ) އަދި ވާދީގައި ހިލަތައް ކޮނެ ގެތައް ހެދި ثَمُود ބައިގެ މީހުން (މިއުރެން ދިރިއުޅުނީ ހިލަ ކޮނެގެން ހަދާފައިވާ ގެތަކުގައެވެ. އެއުރެން ދިރިއުޅުނު ބިމަކީ الحِجْرُ އެވެ. އެއީ المَدِيْنَةُ المُنَوَّرَة އާއި شَامُ އާ ދެމެދުގައި އޮންނަ ބިމެއް ކަމުގައިވާ وَادِى القُرَى އެވެ.)

⑩ (وَفِرْعَوْنَ ذِي الأَوْتَادِ) އަދި ކޮޅުތަކުގެ ވެރި فِرْعَوْن އެވެ. އޭނާގެ ކޮޅުތަކަކީ أَهْرَامُ ތަކެވެ. އަދި އެއުރެން މީހުންނަށް އަނިޔާދެމުން ގެންދިޔައީ ކޮޅުތަކުގައި ބަނދެގެންނެވެ. އެއީ ބޮޑު ބާރުވެރިކަމެއް ލިބިފައިވާ ބާރުގަދަ ރަސްކަލަކުކަމުގައިވިއެވެ. އަދި ބާރުގަދަ އެއުރެންގެ ލަޝްކަރުތަކާއި ހަތިޔާރުގެ ބާރުވެސް ބޮޑުވެގެންވިއެވެ. ވީއެވެ.

⑪ (الَّذِينَ طَغَوْا فِي الْبِلاَدِ) މިއުރެން ބިންތަކުގައި ނުހަނު ބޮޑަށް ތަކައްބުރުވެ ބޯހަލާކޮށްގަތެވެ. އެއުރެންނަކީ عَادُ ثَمُود އަދި فِرْعَوْن އެވެ.

⑫ (فَأَكْثَرُوا فِيهَا الْفَسَادَ) އެއުރެން އެތަންތަނުގައި ގިނަ فَسَاد ކުރިއެވެ. އެއީ ކާފަރުވުމާއި الله އަށް އަޅުކަން ނުކުރުމާއި އަނިޔާވެރިވެ ގަދަފަދަ ކަންތައްތައް ކުރުމެވެ.

⑬ (فَصَبَّ عَلَيْهِمْ رَبُّكَ سَوْطَ عَذَابٍ) ފަހެ ކަލޭގެފާނުގެ رَبُّ އެއުރެންގެ މައްޗަށް عَذَاب ގެ ބައެއް ވާރެވެރުއްވިއެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނަށް ވަނީ އެކަން ފެނިވަޑައިގެން ހުރިގޮތެވެ. ކަލޭގެފާނުގެ ކުރިން ދިޔަ ގައުމުތަކަށް ދެއްވި ޢަޛާބުތަކުގެ ވާހަކައެވެ.

⑭ (إِنَّ رَبَّكَ لَبِالْمِرْصَادِ) ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނުގެ رَبُّ އަޅުތަކުންގެ ކަންތައްތަކަށް ބަލަހައްޓަވައި ހުންނަވައެވެ. އެކަލާނގެ އެއުރެން ކުރާ ހުރިހާ ކަމެއް ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ. ހެޔޮކަންތައް ކުރާމީހާއަށް ހެޔޮ ޖަޒާ ދެއްވާނެއެވެ. ނުބައި ކަންތައް ކުރާމީހާއަށް ނުބައި ޖަޒާ ދެއްވާނެއެވެ.

⑮ (فَأَكْرَمَهُ وَنَعَّمَهُ) ފަހެ އިންސާނާ އެކަލާނގެ ކަރާމާތްކޮށް ދެއްވައި ނިޢުމަތްތައް ދެއްވައިފިނަމަ (فَيَقُولُ رَبِّي أَكْرَمَنِ) ފަހެ އޭނާ ބުނެއެވެ. އަހުރެންގެ رَبُّ އަހުރެން ކަރާމާތް ކުރައްވައިފިއެވެ.

⑯ (وَأَمَّا إِذَا مَا ابْتَلاَهُ) އަދި އިންސާނާ އިމްތިހާނު إِمْتِحَانُ ކުރައްވައި (فَقَدَرَ عَلَيْهِ رِزْقَه) އޭނާގެ މައްޗަށް ރިޒުޤު ދަތިކުރައްވައިފިނަމަ (فَيَقُولُ رَبِّي أَهَانَنِ) ފަހެ އޭނާ ބުނެއެވެ. އަހުރެންގެ رَبُّ އަހުރެން ނިކަމެތި ކުރައްވައިފިއެވެ. ފަހެ އިންސާނާގެ ހާލަކީ މިއީއެވެ. ހަގީގަތުގައި އެހެން ނޫނެވެ. ދުނިޔޭގެ މުދާ ގިނަކަމަކީ الله ގެ حَضْرَةُ ގައި ކަރާމާތެއް ނޫނެވެ. އަދި ރިޒުޤު ދަތިކަމަކީ ނިކަމެތިކަމެއްވެސް ނޫނެވެ. ކަރާމާތަކީ الله ސުބްޙާނަހޫ ވަތަޢާލާ އަޅަކަށް އެކަލާނގެއަށް ކިޔަމަންތެރިވުމަށް تَوْفِيْقُ ދެއްވުމެވެ. އެކަލާނގެ ރުއްސެވުމަށް އެދިގެން ކުރާ ކަންތައްތަކަށް ސަބަބުތައް ފަހިކޮށްދެއްވައި ކިޔަމަންތެރިވުމަށް تَوْفِيْقُ ން ދެއްވުމެވެ.

سُورَةُ الفَجْرِ

ترتيبها ٨٩

آياتها ٣٠

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

وَٱلْفَجْرِ ﴿١﴾ وَلَيَالٍ عَشْرٍ ﴿٢﴾ وَٱلشَّفْعِ وَٱلْوَتْرِ ﴿٣﴾ وَٱلَّيْلِ إِذَا يَسْرِ
﴿٤﴾ هَلْ فِى ذَٰلِكَ قَسَمٌ لِّذِى حِجْرٍ ﴿٥﴾ أَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِعَادٍ
﴿٦﴾ إِرَمَ ذَاتِ ٱلْعِمَادِ ﴿٧﴾ ٱلَّتِى لَمْ يُخْلَقْ مِثْلُهَا فِى ٱلْبِلَٰدِ ﴿٨﴾
وَثَمُودَ ٱلَّذِينَ جَابُوا۟ ٱلصَّخْرَ بِٱلْوَادِ ﴿٩﴾ وَفِرْعَوْنَ ذِى ٱلْأَوْتَادِ ﴿١٠﴾
ٱلَّذِينَ طَغَوْا۟ فِى ٱلْبِلَٰدِ ﴿١١﴾ فَأَكْثَرُوا۟ فِيهَا ٱلْفَسَادَ ﴿١٢﴾ فَصَبَّ
عَلَيْهِمْ رَبُّكَ سَوْطَ عَذَابٍ ﴿١٣﴾ إِنَّ رَبَّكَ لَبِٱلْمِرْصَادِ ﴿١٤﴾ فَأَمَّا
ٱلْإِنسَٰنُ إِذَا مَا ٱبْتَلَىٰهُ رَبُّهُۥ فَأَكْرَمَهُۥ وَنَعَّمَهُۥ فَيَقُولُ رَبِّىٓ أَكْرَمَنِ
﴿١٥﴾ وَأَمَّآ إِذَا مَا ٱبْتَلَىٰهُ فَقَدَرَ عَلَيْهِ رِزْقَهُۥ فَيَقُولُ رَبِّىٓ أَهَٰنَنِ ﴿١٦﴾
كَلَّا ۖ بَل لَّا تُكْرِمُونَ ٱلْيَتِيمَ ﴿١٧﴾ وَلَا تَحَٰٓضُّونَ عَلَىٰ طَعَامِ
ٱلْمِسْكِينِ ﴿١٨﴾ وَتَأْكُلُونَ ٱلتُّرَاثَ أَكْلًا لَّمًّا ﴿١٩﴾
وَتُحِبُّونَ ٱلْمَالَ حُبًّا جَمًّا ﴿٢٠﴾ كَلَّآ إِذَا دُكَّتِ ٱلْأَرْضُ دَكًّا
دَكًّا ﴿٢١﴾ وَجَآءَ رَبُّكَ وَٱلْمَلَكُ صَفًّا صَفًّا ﴿٢٢﴾ وَجِا۟ىٓءَ يَوْمَئِذٍۭ
بِجَهَنَّمَ ۚ يَوْمَئِذٍ يَتَذَكَّرُ ٱلْإِنسَٰنُ وَأَنَّىٰ لَهُ ٱلذِّكْرَىٰ ﴿٢٣﴾

ސަބަބުތައް ފަހިކޮށްދެއްވައި ހެޔޮކަންތަކަށް تَوْفِيْقُ ން ދެއްވުމެވެ.

⑰ (كَلاَّ) އެއީ އެގޮތަށް ނޫނެވެ. (بَلْ لاَ تُكْرِمُونَ الْيَتِيمَ) އަދި ކަލޭމެން ކަރާމާތެއް ނުކުރެއެވެ. ކަލޭމެން މައިންބަފައިން ނެތް ކުދިންނަށް ހެޔޮކޮށް ނުހިތެއެވެ. ކަލޭމެންނަށް الله ދެއްވާފައިވާ މުދަލުން ކުދިންނަށް ހެޔޮކޮށް ނުހިތެއެވެ. ކަލޭމެން އެކުދިންނަށް އިހުސާންތެރިވެ އެކުދިން ހިތާމަކުރާ ކަމެއް ނުކުރެވެ. الله ގެ حَضْرَةُ ގައި ކަލޭމެންނަށް كَرَامَةُ އެވެ.

⑱ (وَلاَ تَحَاضُّونَ عَلَى طَعَامِ الْمِسْكِينِ) [އަދި ކަލޭމެން މިސްކީނުންނަށް ކާންދިނުމަށް އެކަކު އަނެކަކަށް ނުގޮވައެވެ.] އަދި އެއުރެންނަކީ ފަގީރުންނަށް ހެޔޮކޮށް ހިތުމަށް ނުހިތާ މީހުންނެވެ. އަދި އެއުރެން އެހެން މީހުންނަށް އަމުރު ނުކުރެއެވެ. އަދި ކަލޭމެން ކާންދޭ ހެޔޮކަމަށް އިތުރަށް ނުގޮވައެވެ.

އެއްބަސް ނުވެއެވެ. ކަލޭމެން ކާންދިނުމުގައި ފަގީރުންގެ ހައްގުގައި ހެޔޮކޮށް ނުހިތެވެ. އެއުރެންގެ މުދަލުގެ އެތެރެއިން އެއުރެންނަށް ދެވޭ ހައްގު ނުދެއެވެ.

⑲ (وَتَأْكُلُونَ التُّرَاثَ) އަދި ތަރިކައިގެ މުދާ އެއްކޮށް ކަލޭމެން ކާއެވެ. (أَكْلاً لَمًّا) ހަލާލާ ހަރާމް ވަކިނުކޮށް ކައެވެ.

㉑ (كَلاَّ) އެއީ އެގޮތަށް ނޫނެވެ. އެހެންނަމަވެސް ކަލޭމެން (إِذَا دُكَّتِ الأَرْضُ دَكًّا دَكًّا) ބިން ގަދަފަދަކޮށް ތަޅާ ފުނޑުފުނޑުކޮށްލެވި، ހުރިހާ ފަރުބަދަތަކާއި އިމާރާތްތައް ފުނޑިގެން ސާފުވެ ބިމާ ހަމަވެގެން ދާހިނދު.

㉒ (وَجَاءَ رَبُّكَ) އަދި ކަލޭގެފާނުގެ رَبُّ ވަޑައިގަންނަވާހިނދު

يَقُولُ يَـٰلَيْتَنِي قَدَّمْتُ لِحَيَاتِي ﴿٢٤﴾ فَيَوْمَئِذٍ لَّا يُعَذِّبُ عَذَابَهُۥٓ أَحَدٌ ﴿٢٥﴾ وَلَا يُوثِقُ وَثَاقَهُۥٓ أَحَدٌ ﴿٢٦﴾ يَـٰٓأَيَّتُهَا ٱلنَّفْسُ ٱلْمُطْمَئِنَّةُ ﴿٢٧﴾ ٱرْجِعِيٓ إِلَىٰ رَبِّكِ رَاضِيَةً مَّرْضِيَّةً ﴿٢٨﴾ فَٱدْخُلِي فِي عِبَـٰدِي ﴿٢٩﴾ وَٱدْخُلِي جَنَّتِي ﴿٣٠﴾

سُورَةُ الْبَلَدِ

ترتيبها ٩٠ — آياتها ٢٠

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَـٰنِ ٱلرَّحِيمِ

لَآ أُقْسِمُ بِهَـٰذَا ٱلْبَلَدِ ﴿١﴾ وَأَنتَ حِلٌّۢ بِهَـٰذَا ٱلْبَلَدِ ﴿٢﴾ وَوَالِدٍ وَمَا وَلَدَ ﴿٣﴾ لَقَدْ خَلَقْنَا ٱلْإِنسَـٰنَ فِي كَبَدٍ ﴿٤﴾ أَيَحْسَبُ أَن لَّن يَقْدِرَ عَلَيْهِ أَحَدٌ ﴿٥﴾ يَقُولُ أَهْلَكْتُ مَالًا لُّبَدًا ﴿٦﴾ أَيَحْسَبُ أَن لَّمْ يَرَهُۥٓ أَحَدٌ ﴿٧﴾ أَلَمْ نَجْعَل لَّهُۥ عَيْنَيْنِ ﴿٨﴾ وَلِسَانًا وَشَفَتَيْنِ ﴿٩﴾ وَهَدَيْنَـٰهُ ٱلنَّجْدَيْنِ ﴿١٠﴾ فَلَا ٱقْتَحَمَ ٱلْعَقَبَةَ ﴿١١﴾ وَمَآ أَدْرَىٰكَ مَا ٱلْعَقَبَةُ ﴿١٢﴾ فَكُّ رَقَبَةٍ ﴿١٣﴾ أَوْ إِطْعَـٰمٌ فِي يَوْمٍ ذِي مَسْغَبَةٍ ﴿١٤﴾ يَتِيمًا ذَا مَقْرَبَةٍ ﴿١٥﴾ أَوْ مِسْكِينًا ذَا مَتْرَبَةٍ ﴿١٦﴾ ثُمَّ كَانَ مِنَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَتَوَاصَوْا۟ بِٱلصَّبْرِ وَتَوَاصَوْا۟ بِٱلْمَرْحَمَةِ ﴿١٧﴾ أُو۟لَـٰٓئِكَ أَصْحَـٰبُ ٱلْمَيْمَنَةِ ﴿١٨﴾ وَٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ بِـَٔايَـٰتِنَا هُمْ أَصْحَـٰبُ ٱلْمَشْـَٔمَةِ ﴿١٩﴾ عَلَيْهِمْ نَارٌ مُّؤْصَدَةٌۢ ﴿٢٠﴾

سُورَةُ الشَّمْسِ

ترتيبها ٩١ — آياتها ١٥

ކަލޭގެފާނުގެ رَبُّ ވެސް ވަޑައިގަންނަވައި ފިރިޝްތައިން (وَالْمَلَكُ صَفًّا صَفًّا) ސަފުސަފަށް ވަޑައިގަންނަވާ ދުވަހުގައެވެ،

㉓ (وَجِيءَ يَوْمَئِذٍ بِجَهَنَّمَ) އަދި އެދުވަހުން (ޖަހަންނަމް ގެނެވިގެން) ނަރަކަ ގެނެވޭނެއެވެ. މީހުންނަށް ފެންނާނެ ގޮތަށް އެތަން ގެނެވޭނެއެވެ.

㉕ (فَيَوْمَئِذٍ لاَ يُعَذِّبُ عَذَابَهُ أَحَدٌ) އެދުވަހުން الله އަދާކުރައްވާ ފަދަ عذابُ އަދާކޮށްދޭނެ ކެނޑިއެއް ނުވާނެއެވެ. އެފަދަ عذابُ ދޭނެ މީހަކު ނުވާނެއެވެ.

㉖ (وَلاَ يُوثِقُ وَثَاقَهُ أَحَدٌ) އަދި الله ބަނދެއްވާ ފަދައިން ބަނދެވޭނޭ އެހެން ކަސްތޫރާއި ވެރިއަކު އަދި އެހެން ބަނދެލާނެ މީހަކު ނުވާނެއެވެ. އެފަދަ ބަނދެލާނެ މީހަކު ނުވާނެއެވެ.

㉗ (يَا أَيَّتُهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ) އަރާމުވެގެންވާ ނަފްސުވެރިޔާއެވެ. (އީމާންކަމުގައި އަރާމުވެގެން ޝައްކުނެތި الله ގެ ވަޢުދުތަކަށް ޔަޤީންކޮށްގެންވާ ނަފްސުވެރިޔާއެވެ.

㉘ (ارْجِعِي إِلَى رَبِّكِ رَاضِيَةً) ތިބާއަށް ދެއްވި ثَوَابُ އަށް ރުހިގެން ތިބާގެ رَبُّ ގެ حَضْرَةُ އަށް އެނބުރި ދާށެވެ. (مَرْضِيَّةً) އަދި رَبُّ ގެ حَضْرَةُ ގައި ރުހިވޮޑިގެންވާ ގޮތުގައެވެ.

㉙ (فَادْخُلِي فِي عِبَادِي) ދެން ތިބާ މަގޭ صَالِح އަޅުންގެ ތެރޭގައި ވަދެވާށެވެ. އެމީހުންގެ ޖަމާޢަތުގައި ހިމެނޭށެވެ.

㉚ (وَادْخُلِي جَنَّتِي) އަދި ތިބާ މަގޭ ސުވަރުގެއަށް ވަދެވާށެވެ. އެއީ كَرَامَةُ އެވެ. އެންމެ ބޮޑު كَرَامَةُ އަކީ އެއީއެވެ.

سُوْرَةُ الْبَلَدِ

① (لاَ أُقْسِمُ بِهَذَا الْبَلَدِ) حُرْمَة ތެރިވެގެންވާ މިރަށުގެ ނަމުގައި ހުވައި وَحِي ކުރައްވަމެވެ. އަދި أُمُّ الْقُرَى ގެ މާތްކަމުގައި ޝަރަފުވެރިކަން الله تَعَالى ގެ حَضْرَةُ ގައި ހުރިވަރު އަންގަވައިދެއްވުމެވެ. އަދި އެރަށުގައި حُرْمَة ތެރިވެގެންވާ ގެފުޅުއެވެ. އަދި إِسْمَاعِيلُ ގެފާނާއި مُحَمَّدُ ގެފާނާއި عليهم السلام ދިރިއުޅުއްވި ރަށެވެ. حَجُّ ގެ ޢިބާދަތް އަދާކުރެވެނީވެސް އެރަށުގައެވެ.

② (وَأَنْتَ حِلٌّ بِهَذَا الْبَلَدِ) الله تَعَالى ކަލޭގެފާނަށް ހުއްދަކުރައްވާ ހިނދުވެސް މިރަށުގައި ހުރުމަކީ وَحِي ކުރައްވަމުން ކަލޭގެފާނުންނެވެ. ތިރީގައި ޝަރަފުވެރި މަކާއަށް ފުރިހަމަވެ. މިރަށް ކަލޭގެފާނަށް ހުއްދަކުރެއްވި ހިނދުގައި ހުއްދަކުރައްވަމުން ކަނޑައެޅުއްވިއެވެ.

③ (وَوَالِدٍ وَمَا وَلَدَ) ބައްޕައާއި އެކަލާގެ ދަރިން ގެންގުޅުއްވައި الله تَعَالى وَحِي ކުރައްވަމެވެ. އަދި ދަރިކޮޅު ކުރިއަށްގެންދާ ހުވައި ދަރިވަރު ދެމެހެއްޓުމަށް ޓަކައި حَيَوَانُ ގެ ވެސް ބައްޕައިން ދަރިކޮށްދެނީއެވެ. މިއީވެސް ހައިރާންވެވޭ ތަކެތީގެ تَنَاسُلُ ގެ ނިޒާމު ދެމެހެއްޓުމުގެ ބޭނުމަކަށެވެ. އިންސާނުންނާއި ތިމާގެ ދަރިކޮޅާއި الله تَعَالى ގެ قُدْرَة ދޭހަވާފަދަ حِكْمَةُ ފުރިހަމަވާ އަދި ދަރިކޮޅު ގެންގުޅެ ބަޔަކު ދެމިހުރެއެވެ.

④ (لَقَدْ خَلَقْنَا الإِنسَانَ فِي كَبَدٍ) ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އިންސާނާ ހެއްދެވީ ތަޢުބު ވެރިކަމާއި ބުރަކަމުގައެވެ. ދުނިޔޭގެ ދިރިއުޅުމުގެ ބޮޑު ބުރަތައް އުފުލާ ހަތިޔާރެވެ. ދުނިޔެ ނިމުމުން ދެން ބަރުދާނުގައި ދެން برزخ ގެ އުނދަގޫތަކެވެ. ދެން އެއަށް ފަހު آخِرَةُ ގެ އުނދަގޫތަކެވެ.

⑤ (أَيَحْسَبُ أَنْ لَنْ يَقْدِرَ عَلَيْهِ أَحَدٌ) އޭނާ ހީކުރަނީ ހެއްޔެވެ؟ އޭނާއާ މެދު ބާރުހިނގާނެ އެއްވެސް ކެނޑިއެއް ނުވާނެ ކަމަށް ހީކުރަނީ ހެއްޔެވެ؟ ތިމަންނަ ގޮވާ ދިނީ އަދި ބަލާނެ ގޮތަކަށް ބަހައްޓައިފި ނުވާނެކަމަށް ހީކުރަނީ ހެއްޔެވެ؟

⑥ (يَقُولُ أَهْلَكْتُ مَالاً لُبَداً) އޭނާ ބުނެއެވެ. (مُحَمَّدُ ގެފާނާ ދެކޮޅުހެދުމަށް) ގިނަ މުދާ ތިމަން ހަރަދުކޮށްފީމެވެ.

⑦ (أَيَحْسَبُ أَنْ لَمْ يَرَهُ أَحَدٌ) الله تَعَالى އޭނާއަށް ފެނިވޮޑިނުގަތް ކަމަށް އޭނާ ހީކުރަނީ ހެއްޔެވެ؟ އޭނާ ކުރިހާ ކަމެއް ކޮންކަމަކަށް ހަރަދުކޮށްފިކަން ސުވާލު ނުކުރެވޭނެ ކަމަށް އޭނާ ހީކުރަނީ ހެއްޔެވެ؟

⑩ (وَهَدَيْنَاهُ النَّجْدَيْنِ) އަދި ހެޔޮކަމާއި ނުބައިކަމުގެ ދެމަގު އޭނާއަށް ދައްކަވައިދެއްވީމެވެ.

⑪ (فَلاَ اقْتَحَمَ الْعَقَبَةَ) ފަހެ އޭނާ އެ ދަތިމަގު ފަހަނައަޅައި ނުދިޔައީ ކީއްވެގެން ހެއްޔެވެ؟ الله އަށް ކުރަންޖެހޭ ވާޖިބުތަކާއި ހެޔޮކަންތައްތައް އަދާކުރުމުގެ ދަތިކަމަކީ ކޮބައިތޯއެވެ؟

⑬ (فَكُّ رَقَبَةٍ) އަޅުވެތި ކަމުން މިނިވަން ކުރުމެވެ. (ޣުލާމުން އަޒާދު ކުރުމެވެ)

⑭ (أَوْ إِطْعَامٌ فِي يَوْمٍ ذِي مَسْغَبَةٍ) ނުވަތަ ބަނޑުހައިވެ ދަތިވާ ދުވަހެއްގައި ކާނާ ކާން ދިނުމެވެ.

⑮ (يَتِيماً ذَا مَقْرَبَةٍ) ގާތްތިމާގެ ކައިރި ކުދިންނަށް ކާން ދިނުމެވެ. (އެއީ ބައްޕަ ނެތް ކުއްޖެކެވެ.)

⑯ (أَوْ مِسْكِيناً ذَا مَتْرَبَةٍ) ނުވަތަ ފަގީރުވެ ގަލުގައި ނިދަމުންދާ މިސްކީނަކަށެވެ

ފަޤީރުން އެއީ (مُجَاهِدُ ވިދާޅުވިއެވެ. ކާތިކަށް ދެރަވުމެވެ.
އަނބިދަރިންނަށް އަދި އަމިއްލަ ނަފްސަށް ކާނެ އެއްޗެއް ނެތްމީހާއެވެ.)

⑰ (ثُمَّ كَانَ مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا) ދެންއޭނާ އީމާންވެ
އީމާންވުމުގެ މަތީގައި ހުއްޓެވެ — މިކަން އުޅުމުގެ ހެޔޮކަންތަކުން
މިންވަރުކުރުމަށް ބޭނުންވަނީ الله ގެ ރުހިވޮޑިގަތުމަށް އެކަމުގައި
ކެތްކުރުމެވެ.) (وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ) އަދި އެކަކު އަނެކަކަށް
ކެތްތެރިވުމަށް وَصِيَّة ކުރި — ކެތްތެރިކަމަށް ނަސޭހަތްދިނެވެ، އެއީ
الله އަށް ކިޔަމަންތެރިވުމުގައި، އަދި ފާފަތަކުން ދުރުހެލިވުމުގައި
އަދި ނަސީބުގެ މުސީބާތްތަކުގައި ކެތްކުރުމަށް ނަސޭހަތްދިނުމެވެ.
މުސްލިމުންނަށް ކެތްތެރިވުމަށް (وَتَوَاصَوْا بِالْمَرْحَمَةِ) އަދި اللهގެ
އަޅުތަކުންނަށް رَحُم ކުރުމަށް. އެކަކު އަނެކަކަށް وَصِيَّة ކުރިއެވެ.

⑱ (أُوْلَـئِكَ أَصْحَابُ الْمَيْمَنَةِ) އެމީހުން އެއީ ކަނާތްފަރާތުގެ
އެކުވެރިންނެވެ.

⑲ (هُمْ أَصْحَابُ الْمَشْأَمَةِ) ވާތްފަރާތުގެ މީހުން އެއީ ވާތްފަރާތުގެ
އެކުވެރިންނެވެ. އެއީ ނަރަކަވަންތަ އަހުލުވެރިއެކުވެރިންނެވެ.

⑳ (عَلَيْهِمْ نَارٌ مُّؤْصَدَةٌ) އެމީހުންނަށް ބަންދުކުރެވިފައިވާ
ބޮޑު ނަރަކަ އެވަނީއެވެ.

سُوْرَةُ الشَّمْسِ

① (وَالشَّمْسِ وَضُحَاهَا) އިރާ އަދި ضُحا ވަގުތު ގަސަމްކުރައްވައި
ރައްވައި وَحِي ކުރައްވައެވެ. ضُحَا ވަގުތަކީ އިރުއަރާފައި ދުވާލު އަލި
އަރާފައި ހުންނަ ވަގުތުތަކެވެ.

② (وَالْقَمَرِ إِذَا تَلَاهَا) އަދި ހަނދު (އިރުއޮއްސުމުން އޭގެ) ފަހަތުން
ވަޒަންކުރާއިރު.

③ (وَالنَّهَارِ إِذَا جَلَّاهَا) އަދި ދުވާލު އިރު ފާޅުކުރާއިރު، (މިހެން ދަންނަ
ދުވާލުގެ އަލިކަމުގެ ސަބަބުން އިރުގެ އަލިކަން ފާޅުވާ ގޮތަށް ދިނުމެވެ.)

⑥ (وَالْأَرْضِ وَمَا طَحَاهَا) އަދި ބިމާއި އަދި އެ ބިން ފަތުރުއްވައި އަތުރުއްވި،

⑦ (وَنَفْسٍ وَمَا سَوَّاهَا) [ނަފްސާއި ނަފްސު ހައްދަވައި ކަލާނގެ
ގަސަމްކުރައްވައެވެ] ހަމަހަމަކުރެއްވިއެވެ. ނަފްސު ހައްދަވައިދެއްވީ އެންމެ
ގަސްވަންތަ ފަށައިގެން ދެނެވިގެންވާ ގޮތަށް އަޅާ ފިތުރަތުގައެވެ.
ނަފްސުގެ ހެޔޮކަމާއި ބޮޑުބޮޑުކަމުގެ ހަމަ މިތަނެވެ. އަދި فِطْرَةُ އަށް ސިފަކުރާ
ކަމަށް ރަސޫލާގެ ކަމުގައި ވިދާޅުވެއެވެ. رَسُولُ الله ‘ حَدِيث ކުރައްވައެވެ.

(كُلُّ مَوْلُودٍ يُوْلَدُ عَلَى الْفِطْرَةِ فَأَبَوَاهُ يُهَوِّدَانِهِ أَوْ يُنَصِّرَانِهِ أَوْ يُمَجِّسَانِهِ)
މާނައީ ކޮންމެ ދަރިއަކު ވިހެނީ ފިތުރަތުގައެވެ. އޭނާގެ ބެލެނިވެރިން فِطْرَةُ
ގެ މަތީގައެވެ. ދެބެލެނިވެރިން ޔަހޫދީއަކަށް ނަސާރާއަކަށް ނުވަތަ
މަޖޫސީއަކަށް ހަދައެވެ. މިހެންނެވެ.

⑧ (فَأَلْهَمَهَا فُجُورَهَا وَتَقْوَاهَا) ދެންފަހެ އެކަލާނގެ އެނަފްސަށް
ފުޖޫރާއި ތަޤްވާ އިލްހާމުކުރެއްވިއެވެ. ހެޔޮ ނުބައި ބަޔާންކޮށްދެއްވިއެވެ.

⑨ (قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّاهَا) ހަމަކަށަވަރުން ތަޤުވާ ކުރިމީހާ ކާމިޔާބުވެއްޖެއެވެ
ފާފަތަކުން طَاهِرُ ކޮށް ކިޔަމަންތެރިކަމުގެ ހެޔޮކަންތަކުން އެނަފްސު
ސާފުކޮށް ތަރުބިއްޔަތުކުރި މީހާ ކާމިޔާބުވެއްޖެއެވެ. އޭނާއަށް حَاصِلُ ކުރެވުނެވެ.

⑩ (وَقَدْ خَابَ مَنْ دَسَّاهَا) އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެނަފްސު
ފާފަތަކުގައި ވަޅުލައި ފޮރުވި މީހާ اللهُ ގެ حَضْرَةُ ގައި ގެއްލުން
ލިބިއްޖެއެވެ. އެއީ ނަފްސު ޚިޔާނާތްކޮށް ފާފަކުރި صَالِحُ
عَمَلُ ދޫކޮށްލިމީހާއެވެ.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَٱلشَّمْسِ وَضُحَىٰهَا ﴿١﴾ وَٱلْقَمَرِ إِذَا تَلَىٰهَا ﴿٢﴾ وَٱلنَّهَارِ إِذَا جَلَّىٰهَا ﴿٣﴾
وَٱلَّيْلِ إِذَا يَغْشَىٰهَا ﴿٤﴾ وَٱلسَّمَآءِ وَمَا بَنَىٰهَا ﴿٥﴾ وَٱلْأَرْضِ وَمَا طَحَىٰهَا
﴿٦﴾ وَنَفْسٍ وَمَا سَوَّىٰهَا ﴿٧﴾ فَأَلْهَمَهَا فُجُورَهَا وَتَقْوَىٰهَا ﴿٨﴾ قَدْ
أَفْلَحَ مَن زَكَّىٰهَا ﴿٩﴾ وَقَدْ خَابَ مَن دَسَّىٰهَا ﴿١٠﴾ كَذَّبَتْ ثَمُودُ
بِطَغْوَىٰهَآ ﴿١١﴾ إِذِ ٱنۢبَعَثَ أَشْقَىٰهَا ﴿١٢﴾ فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ ٱللَّهِ
نَاقَةَ ٱللَّهِ وَسُقْيَٰهَا ﴿١٣﴾ فَكَذَّبُوهُ فَعَقَرُوهَا فَدَمْدَمَ
عَلَيْهِمْ رَبُّهُم بِذَنۢبِهِمْ فَسَوَّىٰهَا ﴿١٤﴾ وَلَا يَخَافُ عُقْبَٰهَا ﴿١٥﴾

سُورَةُ اللَّيْلِ

ترتيبها ٩٢ — آياتها ٢١

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَٱلَّيْلِ إِذَا يَغْشَىٰ ﴿١﴾ وَٱلنَّهَارِ إِذَا تَجَلَّىٰ ﴿٢﴾ وَمَا خَلَقَ ٱلذَّكَرَ وَٱلْأُنثَىٰٓ ﴿٣﴾
إِنَّ سَعْيَكُمْ لَشَتَّىٰ ﴿٤﴾ فَأَمَّا مَنْ أَعْطَىٰ وَٱتَّقَىٰ ﴿٥﴾ وَصَدَّقَ بِٱلْحُسْنَىٰ ﴿٦﴾
فَسَنُيَسِّرُهُۥ لِلْيُسْرَىٰ ﴿٧﴾ وَأَمَّا مَنۢ بَخِلَ وَٱسْتَغْنَىٰ ﴿٨﴾ وَكَذَّبَ بِٱلْحُسْنَىٰ
﴿٩﴾ فَسَنُيَسِّرُهُۥ لِلْعُسْرَىٰ ﴿١٠﴾ وَمَا يُغْنِى عَنْهُ مَالُهُۥٓ إِذَا تَرَدَّىٰٓ ﴿١١﴾ إِنَّ عَلَيْنَا
لَلْهُدَىٰ ﴿١٢﴾ وَإِنَّ لَنَا لَلْـَٔاخِرَةَ وَٱلْأُولَىٰ ﴿١٣﴾ فَأَنذَرْتُكُمْ نَارًا تَلَظَّىٰ ﴿١٤﴾

⑪ (كَذَّبَتْ ثَمُودُ بِطَغْوَاهَا) ثَمُودُ ބޭފުޅުގެ ޤައުމު އެމީހުންގެ ވަރަށްބޮޑު
އަނިޔާވެރިކަމާއި ބޯހަލުއިކަމުގެ ސަބަބުން އެމީހުންގެ ނަބިއްޔާ ދޮގުކުރިއެވެ.

⑫ (إِذِ انْبَعَثَ أَشْقَاهَا) އެޤައުމުގެ އެންމެ ނުބައި މީހާ
އަވަހަށްތެދުވިހިނދު قدّاربنُ سَالف އަކީ ވަރަށްބޮޑު ހިތްހަރު މީހެކެވެ
ޖަމާޢަތުގެ ބޮޑުމީހާގެ ގޮތުގައި ހުރިމީހެކެވެ.

⑬ (فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّه) ދެންފަހެ اللهُ ގެ ރަސޫލާ صَالِحُ
ގެ ނަބިއްޔާ އެމީހުންނަށް ވިދާޅުވިއެވެ. (نَاقَةَ الله) ކަލޭމެން اللهُ ގެ
ޖަމަލުގެ ނަފްސަށް ގެއްލުމެއް ނުދޭށެވެ. އެއީ އެކަލާނގެ ރައްކާތެރިކުރެއްވި އެއްޗެކެވެ.
އެޖަމަލު ނިކަމެތިކޮށް ބޮޑު ދެރަކުރުމެއް ނުކުރާށެވެ. (وَسُقْيَاهَا) އަދި އޭގެ ބުއިމުގެ ދުވަހެވެ.
އޭގެ އަހަރުމެން ބުއިމުގެ ނަސީބު ބަހާލާށެވެ. ގެއްލުމެއް ނުދޭށެވެ.

⑭ (فَدَمْدَمَ عَلَيْهِمْ رَبُّهُمْ) ދެންފަހެ އެމީހުންގެ رَبُّ އެމީހުންނަށް
عَذَابُ ދެއްވައި އެމީހުން ހަލާކުކުރެއްވިއެވެ. (فَسَوَّاهَا) އެމީހުން
ބިމާއި ހަމަކުރައްވައި ފަނާކުރެއްވިއެވެ.

⑮ (وَلَا يَخَافُ عُقْبَاهَا) އަދި އެކަލާނގެ އާޚިރަތުގެ ފަހުކޮޅަކަށް
ބިރެއްނުގަނެއެވެ. ވޭނުގަނޑެއް އެކަލާނގެއަކަށް ނުވެއެވެ.
ބަދަލުހިފުމުގެ ބިރެއް ނުވެއެވެ.

سُوْرَةُ اللَّيْلِ

③ (وَمَا خَلَقَ الذَّكَرَ وَالْأُنْثَى) މިއީ اللهُ تَعَالى އަދި ފިރިހެނާއި
އަންހެނުން ހައްދަވައި ޖިންސު ހެއްދެވުމެވެ ފިރިހެން އަންހެން ދެޖިންސު

لَا يَصْلَىٰهَآ إِلَّا ٱلْأَشْقَى ﴿١٥﴾ ٱلَّذِى كَذَّبَ وَتَوَلَّىٰ ﴿١٦﴾ وَسَيُجَنَّبُهَا ٱلْأَتْقَى ﴿١٧﴾ ٱلَّذِى يُؤْتِى مَالَهُۥ يَتَزَكَّىٰ ﴿١٨﴾ وَمَا لِأَحَدٍ عِندَهُۥ مِن نِّعْمَةٍ تُجْزَىٰٓ ﴿١٩﴾ إِلَّا ٱبْتِغَآءَ وَجْهِ رَبِّهِ ٱلْأَعْلَىٰ ﴿٢٠﴾ وَلَسَوْفَ يَرْضَىٰ ﴿٢١﴾

سُورَةُ الضُّحَىٰ

ترتيبها ٩٣ — آياتها ١١

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

وَٱلضُّحَىٰ ﴿١﴾ وَٱلَّيْلِ إِذَا سَجَىٰ ﴿٢﴾ مَا وَدَّعَكَ رَبُّكَ وَمَا قَلَىٰ ﴿٣﴾ وَلَلْءَاخِرَةُ خَيْرٌ لَّكَ مِنَ ٱلْأُولَىٰ ﴿٤﴾ وَلَسَوْفَ يُعْطِيكَ رَبُّكَ فَتَرْضَىٰٓ ﴿٥﴾ أَلَمْ يَجِدْكَ يَتِيمًا فَـَٔاوَىٰ ﴿٦﴾ وَوَجَدَكَ ضَآلًّا فَهَدَىٰ ﴿٧﴾ وَوَجَدَكَ عَآئِلًا فَأَغْنَىٰ ﴿٨﴾ فَأَمَّا ٱلْيَتِيمَ فَلَا تَقْهَرْ ﴿٩﴾ وَأَمَّا ٱلسَّآئِلَ فَلَا تَنْهَرْ ﴿١٠﴾ وَأَمَّا بِنِعْمَةِ رَبِّكَ فَحَدِّثْ ﴿١١﴾

سُورَةُ الشَّرْحِ

ترتيبها ٩٤ — آياتها ٨

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

أَلَمْ نَشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَ ﴿١﴾ وَوَضَعْنَا عَنكَ وِزْرَكَ ﴿٢﴾ ٱلَّذِىٓ أَنقَضَ ظَهْرَكَ ﴿٣﴾ وَرَفَعْنَا لَكَ ذِكْرَكَ ﴿٤﴾ فَإِنَّ مَعَ ٱلْعُسْرِ يُسْرًا ﴿٥﴾ إِنَّ مَعَ ٱلْعُسْرِ يُسْرًا ﴿٦﴾ فَإِذَا فَرَغْتَ فَٱنصَبْ ﴿٧﴾ وَإِلَىٰ رَبِّكَ فَٱرْغَب ﴿٨﴾

ގަސަމްކުރައްވައި ހުވައި وَحِي ކުރައްވައެވެ.

④ (إِنَّ سَعْيَكُمْ لَشَتَّى) ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެންގެ عَمَلُ ވަރަށް ތަފާތުވެގެންވެއެވެ. އެއްބަޔަކު ސުވަރުގޭގެ عَمَلُ ކުރެއެވެ. އެއްބަޔަކު ނަރަކައިގެ عَمَلُ ކުރެއެވެ. އެކަމަކު އަސަރުކުރާ ސުވަރުގެއާ ގުޅޭ ކަންކަމުގައި މަސައްކަތްކުރެވުނީ ދުނިޔޭގައި ޢަމަލުކުރުމުންނެވެ.

⑤ (فَأَمَّا مَنْ أَعْطَى وَاتَّقَى) ފަހެ އެމީހާގެ މުދަލުން ހޭދަކޮށްދީ ހޯދިއެވެ. އަދި اللهُ ހަރާމްކުރެއްވި ކަންކަމުން ދުރުހެލިވެ تَقْوَى ވެރިވެއްޖެމީހާ،

⑥ (وَصَدَّقَ بِالْحُسْنَى) އަދި އެންމެ ރަނގަޅު ބަސް ތެދުކޮށް ސަވާބު اللهُ ދެއްވާނެކަމަށް وَعْدُ ވެވިފައިވާ ކަންތައް ތެދުކުރިމީހާއެވެ.

⑦ (فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْيُسْرَى) ފަހެ ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހާއަށް اللهُ އަސާންކަމާއެކު صَالِحُ عَمَلُ ތައް ކުރުމަށް އެމީހާއަށް ފަސޭހަކޮށްދެއްވާނެއެވެ. މިއާޔަތް ބާވައިލެވުނީ أَبُوبَكْرِ الصِّدِّيقُ ގެ ހައްގުގައެވެ. އެއީ މުޝްރިކުންގެ ހާލުގައި ވާ ޣުލާމުން ގަނެ عَذَابُ ދެމުންދިޔަ އަޅުންނާއި ބަޔަކު ގަނެ މިނިވަންކުރެއްވީމައެވެ. (ކާފިރުން ވިދާޅުވިއެވެ.) ގަނެ މިނިވަންކުރެއްވީ ދުނިޔަވީ ބޭނުމަކަށެވެ.)

⑩ (فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْعُسْرَى) ފަހެ ނުބައިކަމާއި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހާއަށް ފަސޭހަކޮށްދެއްވާނެއެވެ. އަދި އެމީހާ ނަރަކައާ ކައިރިކުރާނެ ކަންކަމަށް ތަނަވަސްކޮށްދެއްވާނެއެވެ. އަދި އެހެން ހެޔޮކަންކަން ކުރުމަކީ އޭނާއަށް ބުރަކަމަކަށް ހަދައިދެއްވާނެއެވެ.

⑪ (وَمَا يُغْنِي عَنْهُ مَالُهُ) އަދި އޭނާ ހަލާކުވެގެން ދިއުމުން އޭނާގެ މުދަލުން އޭނާއަށް އެއްވެސް ފައިދާއެއް ނުކުރާނެއެވެ.

(إِذَا تَرَدَّى) އޭނާ ހަލާކުވެ ނަރަކައަށް ވެއްޓުނުއިރު،

⑫ (إِنَّ عَلَيْنَا لَلْهُدَى) ތެދުމަގު ބަޔާންކޮށްދިނުމަކީ ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެއަށް ޒިންމާވާ ކަމެކެވެ. الفَرَّاءُ ވިދާޅުވިއެވެ. ތެދުމަގު إِخْتِيَارُ ކުރުމަށް ފަސޭހަކޮށްދެއްވީއެވެ. اللهُ އަށް ދިއުމުގެ މަގު ވަނީ އެވެ. اللهُ އަށް ދާންވާ މަގު ދައްކަވައިދެއްވިއެވެ. اللهُ އަށް ދިއުމުގެ މަގު ބަޔާންކޮށްދެއްވިއެވެ. އެކަލާނގެ މަގުން ދިއުމުގެ މަގު ދައްކަވައިދެއްވިއެވެ.

⑬ (وَإِنَّ لَنَا لَلْآخِرَةَ وَالْأُولَى) އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަމެންނަށް آخِرَةُ ގެ ދުނިޔެ އާއި މި ދުނިޔެ ވެސް ހަމަ ތިމަންރަސްކަލާނގެއަށް މިލްކުވެގެންވެއެވެ. ތިމަންރަސްކަލާނގެ އިރާދަފުޅާއި ގޮތަށް ކަލޭމެން ހުރިހާ ކަމެއް ތަނަވަސްކޮށްދެއްވީމެވެ.

⑭ (فَأَنْذَرْتُكُمْ نَاراً تَلَظَّى) ފަހެ އަލިފާން ހުލިވެފައިވާ ނަރަކައިން ކަލޭމެންނަށް އިންޒާރުދެއްވީމެވެ.

⑮ (لَا يَصْلَاهَا إِلَّا الْأَشْقَى) އެ ނަރަކައިގައި ވަދެ އަނދާނީ އެންމެ ނުބައި މީހާއެވެ. އެއީ ކާފިރުންނެވެ. ނުވަތަ އެއީ މުޝްރިކުންނެވެ.

⑯ (الَّذِي كَذَّبَ وَتَوَلَّى) އެމީހަކީ ރަސޫލާ ދޮގުކޮށް حَقُّ ކުރިމަތިން ފުރަގަސްދީ ނިކުތް މީހާއެވެ. އެއީ ކާފިރުންގެ ތެރެއިން ކުރިމީހުންނެވެ.

⑰ (وَسَيُجَنَّبُهَا الْأَتْقَى) އަދި އެންމެ تَقْوَى ވެރިމީހާ އެ ނަރަކައިން ދުރުކުރެވޭނެއެވެ. ނިކަމެތި މީހުން ދުރުކުރެވޭނެއެވެ. الوَاحِدِي ވިދާޅުވިއެވެ. މިއާޔަތުގެ تَقْوَى ވެރިމީހާއަކީ أَبُوبَكْرِ الصِّدِّيقُ އެވެ. އަދި އެންމެ ކުރިން ބަލައިގަތް ބޭފުޅާއެވެ. ތަފްސީރުގެ ބައެއް އިލްމުވެރިން ވިދާޅުވިއެވެ. އެއީ ހުރިހާ حُكْم عَامُّ ވެއެވެ.

⑱ (الَّذِي يُؤْتِي مَالَهُ يَتَزَكَّى) އެމީހަކީ ތިމަންގެ މުދާ ދޭމީހާއެވެ. اللهُ ގެ حَضْرَةُ ގައި طَاهِرُ ވުމަށްޓަކައި މުދާ ދޭމީހާއެވެ.

⑲ (وَمَا لِأَحَدٍ عِنْدَهُ مِنْ نِعْمَةٍ تُجْزَى) އަދި އެމީހާގެ ކިބައިގައި ބަދަލު ދޭންޖެހޭ އެއްވެސް ނިޢުމަތެއް އެހެން މީހެއްގެ އެއްވެސް ހެޔޮކަމެއް ނުވެއެވެ. (ހަމައެކަނި اللهُ ގެ ވަޖުހުފުޅު އެދި މުދާ ހޭދަކުރެއެވެ)

㉑ (وَلَسَوْفَ يَرْضَى) އަދި ހަމަކަށަވަރުން ނިޔާކުރާނެއެވެ. ތިމަންރަސްކަލާނގެ އޭނާއަށް ދެއްވާ ސަވާބާއި كَرَامَةُ އާއި ގުޅިގެން ރުހިވަޑައިގަންނަވާނެއެވެ.

سُورَةُ الضُّحَى

النَّبِي ، އަށް އެއް ދުވަހަކު وَحِي ނުބާވައި ލަސްވުމުން. އެއިން ތަނެއް ކާފިރުން ވިދާޅުވީ مُحَمَّدُ ގެ ކިބައިން اللهُ ދޫކޮށްލައްވައިފިއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނަށް ނުރުހިވަޑައިގެންފިއެވެ. އަދި مُحَمَّدُ ގެ ރަސޫލާ އެކަލޭގެފާނުގެ ކާފިރުންގެ شَيْطَانُ ކާފިރުން ދައްކާ ބަސްތަކުން. އެހެން ބަޔަކު ކިޔާ ކާފިރުން ރަސޫލާ ދޫކޮށްލައްވައިފިއެވެ. އެހެނަސް اللهُ މިއާޔަތް ބާވައިލެއްވިއެވެ.

① (وَالضُّحَى) ضحَى ވަގުތު ގަސަމްކުރައްވައި ހުވައި وَحِي ކުރައްވައެވެ.) ضحَى އަކީ އިރު އަރައިގެން ދަނބަރު ގޮސް ކުރިއަށް ދާ ވަގުތެވެ.

② (وَاللَّيْلِ إِذَا سَجَى) ރޭގަނޑު ނިވާވެ ހަނދާނުވާއިރު (ރޭގަނޑު ގަސަމްކުރައްވައި

ހުވަރި وَحِي ކުރެއްވުމެވެ.) الأُصْمُعِي ވިދާޅުވިއެވެ. އެއީ މީހާ ހަމަހިމޭންވުން ނިވައިވެގެން ދުވަހުގެ ފެނުމަށް ހުރަސްއެޅިގެން ހުއްޓުމެވެ.

③ (مَا وَدَّعَكَ رَبُّكَ) ކަލޭގެފާނުގެ رَبُّ ކަލޭގެފާނު ދޫކޮށް އަޅުއްވާ ނުލައްވައެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނަށް وَحِي އައުން ކެނޑުއްވައި ނުލައްވައެވެ. (وَمَا قَلَى) އަދި ކަލޭގެފާނަށް ކޯފާވެވޮޑިގެން ނުވެއެވެ.

④ (وَلَلْآخِرَةُ خَيْرٌ لَكَ مِنَ الْأُولَى) (ކަށަވަރުން ފަހުން ކަލޭގެފާނަށް ހެޔޮވެގެންވާނެއެވެ.) އެބަހީ ދުނިޔެއަށްވުރެ އާޚިރަތް ކަލޭގެފާނަށް ހެޔޮވެގެންވާނެއެވެ. އަދި މިއީ ނިޢުމަތްތަކުގެ ޝަރަފު ދިނުމުގައި ދައުވަތުތަކެވެ.

⑤ (وَلَسَوْفَ يُعْطِيكَ رَبُّكَ) އަދި ހަމަކަށަވަރުން ނިޢުމަތްތައް ކަލޭގެފާނުގެ رَبُّ ކަލޭގެފާނަށް ދެއްވާނެއެވެ. އެއީ ދުނިޔޭގެ ކާމިޔާބު ސަވާބާއި قِيَامَة ދުވަހުން ދުވަހުން حَوْض އާއި އަދި آخِرَة ދުވަހުން އުއްމަތަށްޓަކައި شَفَاعَة ކުރެއްވުމެވެ. (فَتَرْضَى) ދެން ފަހެ ކަލޭގެފާނު ރުހިވޮޑިގަންނަވާނެއެވެ.

⑥ (أَلَمْ يَجِدْكَ يَتِيمًا فَآوَى) ކަލޭގެފާނު ޔަތީމަކު ކަމުގައި އަލްލާހު ދެކެވޮޑިގެން ނުވޭތޯއެވެ؟ ދެން އަލްލާހު ކަލޭގެފާނު އަނބުރާގެން ރައްކާތެރިކޮށް ދެއްވިއެވެ.

⑦ (وَوَجَدَكَ ضَالًّا فَهَدَى) (އަދި ކަލޭގެފާނު މަގުފުރެދިފައިވާ ކަމުގައި އަލްލާހު ދެކެވޮޑިގެންނެވިއެވެ. ދެން އަލްލާހު ކަލޭގެފާނަށް މަގުދައްކަވައިދެއްވިއެވެ.) ކަލޭގެފާނަށް قُرْآن ވަޙީކޮށް އަދި شَرِيعَة އަންގަވައިދެއްވުމުން ނުވެސް ކަލޭގެފާނު ވިއެވެ. އެހެންވެ. اللهُ تَعَالَى ކަލޭގެފާނަށް މަގުދައްކަވައިދެއްވިއެވެ.

⑧ (وَوَجَدَكَ عَائِلًا فَأَغْنَى) އަދި ކަލޭގެފާނު އަނިޔާވެރިން މިއްޔަތު ފަޤީރު ބަޔަކު ކަމުގައި އަލްލާހު ދެކެވޮޑިގެންނެވިއެވެ. ދެން އަލްލާހު ކަލޭގެފާނު މުއްސަނދިކުރައްވައިދެއްވިއެވެ.

⑨ (فَأَمَّا الْيَتِيمَ فَلَا تَقْهَرْ) ދެންފަހެ ޔަތީމު ކުއްޖާ ދަންނަވާށެވެ. އަނިޔާ ނުކުރައްވާށެވެ. އަދި ކަމަކަށް ޔަތީމުގެ حَقُّ އެނގޭތޯ ދެވޭތޯ އަދި ކުރައްވާށެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނުގެ ޔަތީމުބެކާ ވެސް ނަމަވެސް ހަނދުމަ ކުރައްވާށެވެ.

⑩ (وَأَمَّا السَّائِلَ فَلَا تَنْهَرْ) އަދި ސުވާލުކުރަމުންދާ މީހާއަށް ދަނޑިއަޅުވާށެވެ. ފަހެ އަނގައިމަތިން ބޮޑުހޮށްގަނޑު ނުނަގައެވެ. ކަލޭގެފާނުވެސް ފަޤީރު ބޭކަލަކު ނުކުރައްވާށެވެ. އަނގަބަހުން އަނބުރައިދިނުމާއި ޖަހައިޖަހާ ގޮސްދާ އަނބުރާލުމަށް ފުދުމުގެ ފާހަގަކޮށްލާށެވެ. ޖަވާބުދިނުމަށް ހެއްވާށެވެ.

⑪ (وَأَمَّا بِنِعْمَةِ رَبِّكَ فَحَدِّثْ) އަދި ކަލޭގެފާނުގެ رَبُّ ގެ نِعْمَة ދަންނަވާށެވެ. ފަހެ އެގޮތަކަށް ދައްކަވާށެވެ. اللهُ ﷻ އަކީ ކަލޭގެފާނަށް އެތަށް ބާއްޖަވެރިކަމުގެ اللهُ ގެ نِعْمَة ގެނެސްދެއްވި ނިޢުމަތްތަކާއި ޖަހާގޮތްތަކާއި ފޮނުވެވުމަކީ ޝުކުރު ކުރެއްވުމެވެ. ނިޢުމަތް ނުދެނެގަތުމަކީ نِعْمَة ގެ ނާޝުކުރީއެވެ. އަދި قُرْآن އަކީ ފަހެ ބޮޑު ނިޢުމަތަކީ ކަލޭގެފާނަށް قُرْآن ކިޔެވުމާއި ދަސްކޮށްދިނުމާއި ބަޔާންކުރެއްވުމެވެ.

سُوْرَةُ الشَّرحِ

① (أَلَمْ نَشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَ) [ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭގެފާނުގެ ފުޅު މަތިވެރިކޮށް ނުދެއްވީމުތޯއެވެ.] އެބަހީ އެ مُحَمَّدُ ގެފާނެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭގެފާނުގެ ގޮފި މަތިވެރިކޮށް ހިތްފުޅު ފުޅާކުރައްވައިދެއްވީމެވެ. އަދި ނަބީކަމުގެ އަމާނާތާއި وَحِي ހިފެހެއްޓުމަށް ކަލޭގެފާނަށް ގާބިލުކަން ދެއްވީމެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނަށް دَعْوَة އާއިގެން ތިޔަހުށަހެޅުއްވުމަށް ހިތްވަރު ދެއްވީމެވެ.

② (وَوَضَعْنَا عَنكَ وِزْرَكَ) އަދި ފުރަތަމަގެ ޖާހިލިއްޔަތުގެ ކަލޭގެފާނުގެ ކުށާއި ބުރަ ކަލޭގެފާނުގެ މައްޗަކުން އުފުއްލަވައިދެއްވީމެވެ. ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭގެފާނުގެ ކުށާއި ބުރަ ނަގަވާލައްވީމެވެ.

③ (الَّذِي أَنقَضَ ظَهْرَكَ) އެއީ ކަލޭގެފާނުގެ ބުރަކަށި ބުރަވެގެން ފައިވާ، އެބަހީ އެ ބުރައިގެން ގޮނޑުދޮށްވި ބުރަކަށިފުޅުގައި އުފުއްލަވާފައިވާ ބުރައެވެ. ބޮޑު ބުރަކަތެއް އަނބުރާލުމަށް ދޭ ކަމެކެވެ.

④ (وَرَفَعْنَا لَكَ ذِكْرَكَ) އަދި ދުނިޔެއާއި آخِرَةُ ގައިވެސް ކަލޭގެފާނުގެ ނަންފުޅު ތިމަންރަސްކަލާނގެ އުފުއްލަވައި ކަލޭގެފާނުގެ ނަންފުޅު މަތިވެރިކޮށް ދެއްވީމެވެ. އެއީ އެބަހީ ކަލިމަޝަހާދަތުގައެވެ.

އަޑުގައިވެސް: أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ ގެ ފަހަތުން ކަލިމަތުގައި أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللهِ ގެ ފަހަތުން ކަލޭގެ تَكْلِيف މަތިވެރިކޮށްދެއްވިއެވެ. އަދި ބަންގުގައި ވެސް ކަލޭގެފާނުގެ ނަންފުޅު ކިޔުއްވައެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނުގެ މައްޗަށް صَلَوَات ކިޔުމަކީ ވާޖިބު ކަމަކަށް އަމުރު ކުރައްވައިފިއެވެ.

⑥ (إِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا) ހަމަކަށަވަރުން ދަތިކަމާއިއެކު ފަސޭހަކަމެވެ. އެބަހީ އިސްލާމްދީން ދަތިކަމާއިއެކު ދެންއޮތީ ފަސޭހައެވެ. ދަތިކުރެވިގެން اللهُ ގެ حَضْرَةُ ން ވެދުރުވާށެވެ.

⑦ (فَإِذَا فَرَغْتَ فَانصَبْ) ފަހެ ކަލޭގެފާނު (دَعْوَةُ އާއި ދީނުގެ ކަންކަމުން ނުވަތަ ހަޖަމޭހުން ނުވަތަ ނަމާދުގެ ފަރުޟުން) ނިމުނުހާ ހިނދެއް ގިނަގިނައިން ދެން دُعَاء ކުރައްވާށެވެ. ނަމާދު ތަކުރާރު މަސައްކަތުގައި ހުރެވޭތޯ ހުންނަވާށެވެ.

⑧ (وَإِلَى رَبِّكَ فَارْغَبْ) އަދި ކަލޭގެފާނުގެ رَبُّ ގެ حَضْرَةُ ން އެދިވަޑައިގަންނަވާށެވެ. އެބަހީ ނަމާދުއަދާކުރުމުގެ ބަރަކާތުން އަދި ސުވާލުކުރެއްވުމުގައި ރަޙްމަތާއި ދަރަޖަތަށް އެ دُعَاء ކުރައްވާށެވެ.

سُوْرَةُ التِّينِ

① (وَالتِّينِ) ތިން މޭވާގެ ކަލޭގެ ވިލާގޮތުގެ ގަސްތަކުގައި اللهُ ﷻ ހުވާ وَحِي ކުރައްވައެވެ. (وَالزَّيْتُونِ) (ޒައިތޫނު މޭވާ ހުވާ) ޖައްސަވާ ގަސްތަކުގައި اللهُ ﷻ ހުވާ وَحِي ކުރައްވައެވެ. ޝާމުގެ ދަރުބާރު فَلَسْطِينُ އެވެ. އެއީ މަތީ ތަނުގައި ޖައްސައި ވަޙީ ބޮޑެވެ.

② (وَطُورِ سِينِينَ) [ސީނާގައި ވާ طُور ފަރުބަދައިގާ] އެއީ އެތަނުގައި مُوْسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ އަށް اللهُ ބަސްފުޅު وَحِي ކުރައްވައި ފަރުބަދައެވެ.

③ (وَهَذَا الْبَلَدِ الْأَمِينِ) އަދި އަމާންކަމުގައި ވާ ރަށެވެ. އެބަހީ މައްކާއެވެ. [މިރަށަކީ ރައްކާތެރިކަމުން ދެމިހުރި أَمِيْن ތަނެކެވެ.] آمِنُ ގަންނަވާނެކަމުގައި اللهُ ﷻ މިތަނުގައި ހުވާ وَحِي ކުރައްވައެވެ. އެތަނުން މިހެން ނަބީބޭކަލުންނަށް وَحِي ބޮޑުވި ހިތްމަތެވެ. އެތަނަށް ބޭކަލުންނަށް مُوْسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ އާއި عِيْسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ އާއި مُحَمَّدُ، އެވެ. އެތަނުގައި ސަލާމް ނަބީކަމުގެ ބޮޑުތަކާއި ހިތްހަމަވެއެވެ. އަދި ދަނޑުކޮށް ނަސްރު ނަބީކަމުގެ ބޮޑެތި ހަދިޔާތަކެވެ.

④ (لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ) ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އިންސާނާ ހެޔޮ ތަރުތީބެއް އެންމެ ރީތި ސޫރަގައި ހެއްދެވީމެވެ.

سُورَةُ التِّينِ

ترتيبها ٩٥ آياتها ٨

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

وَٱلتِّينِ وَٱلزَّيْتُونِ (١) وَطُورِ سِينِينَ (٢) وَهَٰذَا ٱلْبَلَدِ ٱلْأَمِينِ (٣)
لَقَدْ خَلَقْنَا ٱلْإِنسَٰنَ فِىٓ أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ (٤) ثُمَّ رَدَدْنَٰهُ أَسْفَلَ سَٰفِلِينَ
(٥) إِلَّا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّٰلِحَٰتِ فَلَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ (٦)
فَمَا يُكَذِّبُكَ بَعْدُ بِٱلدِّينِ (٧) أَلَيْسَ ٱللَّهُ بِأَحْكَمِ ٱلْحَٰكِمِينَ (٨)

سُورَةُ العَلَقِ

ترتيبها ٩٦ آياتها ١٩

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

ٱقْرَأْ بِٱسْمِ رَبِّكَ ٱلَّذِى خَلَقَ (١) خَلَقَ ٱلْإِنسَٰنَ مِنْ عَلَقٍ (٢) ٱقْرَأْ وَرَبُّكَ
ٱلْأَكْرَمُ (٣) ٱلَّذِى عَلَّمَ بِٱلْقَلَمِ (٤) عَلَّمَ ٱلْإِنسَٰنَ مَا لَمْ يَعْلَمْ (٥) كَلَّآ إِنَّ
ٱلْإِنسَٰنَ لَيَطْغَىٰٓ (٦) أَن رَّءَاهُ ٱسْتَغْنَىٰٓ (٧) إِنَّ إِلَىٰ رَبِّكَ ٱلرُّجْعَىٰٓ (٨) أَرَءَيْتَ
ٱلَّذِى يَنْهَىٰ (٩) عَبْدًا إِذَا صَلَّىٰٓ (١٠) أَرَءَيْتَ إِن كَانَ عَلَى ٱلْهُدَىٰٓ (١١) أَوْ أَمَرَ
بِٱلتَّقْوَىٰٓ (١٢) أَرَءَيْتَ إِن كَذَّبَ وَتَوَلَّىٰٓ (١٣) أَلَمْ يَعْلَم بِأَنَّ ٱللَّهَ يَرَىٰ (١٤) كَلَّا لَئِن
لَّمْ يَنتَهِ لَنَسْفَعًۢا بِٱلنَّاصِيَةِ (١٥) نَاصِيَةٍ كَٰذِبَةٍ خَاطِئَةٍ (١٦) فَلْيَدْعُ نَادِيَهُۥ
(١٧) سَنَدْعُ ٱلزَّبَانِيَةَ (١٨) كَلَّا لَا تُطِعْهُ وَٱسْجُدْ وَٱقْتَرِب ۩ (١٩)

ކުރެއްވީ ބޮޑު ގޮތުގައި ދީފައިވާ ކަމުގައެވެ. އެއީ އިންސާނާއަށް ދީފައިވާ ބުއްދިއެވެ.
އެއިން އިންސާނާ ކަމެއް ބަލައިދެނެގަނެ، ވިސްނައި ފިކުރުކޮށް އެދޭ
حِكْمَة ހުރިގޮތަށް ކަންކުރެއެވެ. އެގޮތުން ﷲ އިންސާނާ ހައްދަވާފައިވަނީ
ބިމުގެ خَلِيْفَة ކަމުގައި ކުރެއްވުމަށެވެ. އެކަމަށް ޤާބިލު ގޮތަށެވެ.

⑤ (ثُمَّ رَدَدْنَاهُ أَسْفَلَ سَافِلِينَ) ދެން އިންސާނާ ދުވަސްވެގެން ދާއިރު
އެންމެ ދެރަ ދުވަސްތަކަށް ރައްދުކުރެވެއެވެ. އެއީ އަނބުރާ ހަމަ
ކުޑަކުއްޖެއް ފަދަ ބުއްދި ކުޑަ ހާލަތަށް ވާ ފަދައިން ސިކުނޑި ދެރަވެއެވެ.
ނުވަތަ އިންސާނާ ﷲ އަށް ކިޔަމަން ނުވެ ކާފަރުވާ ނަމަ ނަރަކައިގެ އެންމެ
އަޑީގެ ހިސާބަށް ރައްދުކުރެވޭނެ ކަމެވެ. އެއް މާނައަކީ ދުވަސްވެ
ބުޑުވުމާއެކު ހަށިގަނޑާއި ބުއްދި ދެރަވެގެން ދާކަމެވެ. އަނެއް ނަރަކައަށް
ދާނެ ކަމެވެ. ނަމަވެސް އެކަން ވަނީ މުއުމިނުންނަށް ނޫނެވެ.

⑥ (إِلاَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ) އީމާންވެ صَالِحُ عَمَلُ
ކުރާމީހުން މެނުވީއެވެ. އެމީހުން ރައްޓެހިވީ ﷲ ގެ ރަޙްމަތާއި ނިޢުމަތެވެ. އެއީ
ކިބައިގައެވެ. އެމީހުން ސުވަރުގެ ތެރޭގައި ވާނެ ހިސާބަކީ
عِلِّيِّيْنُ ގައެވެ. (فَلَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ) އެމީހުންނަށް އެމީހުންގެ
ކަމުގެ ދަރުމަ ކެނޑިނުދާ ދާއިމީ ހެޔޮ ދަރުމައެއް ލިބޭނެއެވެ.

⑦ (فَمَا يُكَذِّبُكَ بَعْدُ بِالدِّينِ) އެއިންސާނާއެވެ. ކަލާނގެ
ހެއްދެވުމުގައި ވާނީ އެހެން ޖަޒާދެއްވުމުގެ ދުވަހެއްކަމެވެ. އެންމެ ފަހުގެ

ސުވާލުކުރެއްވުމާ ދުވަހާއި ޙިސާބު ބެއްލެވުމަށް ކަލާނގެ ޖަޒާދެއްވުމާ
މެދު ޝައްކުކުރުމަށް ކަލޭގެފާނަށް ހުރި ހުއްޖަތަކީ ކޮބައިހެއްޔެވެ؟

⑧ (أَلَيْسَ اللهُ بِأَحْكَمِ الْحَاكِمِينَ) ނިޔާކުރައްވާއިރު حكم
ކުރައްވާ ފަރާތްތަކުގެ ތެރެއިން އެންމެ ޢަދުލުވެރި ކަލާނގެ ހަމަ

اللّٰه ނޫންހެއްޔެވެ؟

سُوْرَةُ العَلَقِ

މިއީ قُرْآنُ ން އެންމެފުރަތަމަ ބާވައިލެއްވި ސޫރަތެވެ.

① (اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ) އެބަހީ އޭ مُحَمَّدُ ގެފާނެވެ. ކަލޭގެފާނުގެ رَبُّ
ގެ ނަންފުޅުން ކިޔަވާވޮޑިގެން ފައްޓަވާށެވެ. ނުވަތަ ކަލޭގެފާނުގެ
رَبُّ ގެ ނަންފުޅުން ފަށައިގެން ކިޔަވާވޮޑިގެން ފައްޓަވާށެވެ.
(الَّذِي خَلَقَ) އެކަލާނގެއި ހެއްދެވި ކަލާނގެއެވެ.

② (خَلَقَ الإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ) އެކަލާނގެ އިންސާނާ ހައްދަވައި
ފައިވަނީ ލޭކޮޅަކުންނެވެ. ދެން އެކަލާނގެ ކަރާމާތްތެރި ކުދިކުދި
ގެރިގެރިކުރާ އެއްޗަކުންނެވެ. ދެން އެއީ ގެނެސްދެއްވި ކަމެވެ.

③ (اقْرَأْ وَرَبُّكَ الأَكْرَمُ) ކަލޭގެފާނު ކިޔަވާ ވޮޑިގަންނަވާށެވެ.
އަދި ކަލޭގެފާނުގެ رَبُّ އީ އެންމެ ދީލަތި ކަލާނގެއެވެ. އެކަލާނގެ
ދެއްވާނެ ކަމެއް ކަލޭގެފާނަށް أُمِّيّ އަކަށް ކަމުގައިވިޔަސް
ކިޔަވައިދެއްވާނެ އެކަލާނގެއެވެ.

④ (الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ) އެކަލާނގެއީ ޤަލަމުން އިލްމު އުނގަންނައިދެއްވި
ކަލާނގެއެވެ. އެބަހީ އިންސާނާއަށް ޤަލަމުން ލިޔުން
ދަސްކޮށްދެއްވި ކަލާނގެއެވެ. ﷲ ﷻ އިސްލާމީ دَعْوَةُ
ފެތުރުމުގައި ލިޔުމުގެ ބޮޑު މުހިއްމުކަމެއް. އަދި އިލްމު
ހޯދުމުގައި ފަރުވާތެރިވުމެވެ. އަދި އެކަލާނގެއަށް ބޭނުންފުޅުގައި ފަރުވާތެރިވާށެވެ.

⑤ (عَلَّمَ الإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ) (ޤަލަމުގެ ވަސީލަތުން)
އިންސާނާ ނޭގޭ ކަންތައްތައް އެކަލާނގެ އަންގަވައި އުނގަންނައި
ދެއްވިއެވެ.

⑥ (كَلاَّ إِنَّ الإِنسَانَ لَيَطْغَى) އެއީ ހަމަކަށަވަރުން އިންސާނާ ޙައްދުފަހަނައަޅައެވެ.
އިންސާނާ ނުކިޔަމަންތެރިވެ ބޮޑާވެގަންނައެވެ.

⑦ (أَنْ رَآهُ اسْتَغْنَى) އަދި އަނބުރާ ތިމާ މުސްތަޤްނީވެއްޖެކަމަށް ފެންނަ
ހިނދުއެވެ. އެބަހީ އިންސާނާ ތިމާ މުއްސަނދިކަން ލިބުމުން
އަނެއްކާވެސް ނުކިޔަމަންތެރިވެއެވެ.

⑧ (إِنَّ إِلَى رَبِّكَ الرُّجْعَى) ހަމަކަށަވަރުން އެނބުރި ދިޔުމަކީ
ކަލޭގެފާނުގެ رَبُّ ގެ حَضْرَةُ އަށެވެ. އެނބުރި ދާނީ އެއްކޮށެވެ.

⑨ (أَرَأَيْتَ الَّذِي يَنْهَى) ކަލޭ ދުށީ ހެއްޔެވެ؟ މަނާކުރާ މީހާ
ކަލޭގެފާނަށް ނަމާދު ކުރުމުން خَبَرُ ދީބަލައިދޭށެވެ.

⑩ (عَبْدًا إِذَا صَلَّى) އަޅަކު ނަމާދުކުރާހިނދު ، އެބަހީ
އަޅަކު ނަމާދުކުރާހިނދު އެކަން ކަލޭ ދުށީ ހެއްޔެވެ؟ މަނާކުރާ މީހާ
ކަލޭގެފާނު ދުށީމު خَبَرُ ދީބަލައިދޭށެވެ. އެމީހަކީ ނަމާދުކުރުން މަނާކުރި
أَبُوجَهْل އެވެ. (ނަމާދުކުރެއްވީ مُحَمَّدُ ގެފާނެވެ.)

⑪ (أَرَأَيْتَ إِنْ كَانَ عَلَى الْهُدَى) ތެދުމަގުގައި ހުރިމީހާއަށް އެބަ-
އެބަހީ مُحَمَّدُ ގެފާނު- ތެދުމަގުގައި ހުންނެވި ނަމަ (ނަމާދު
މަނާކުރީއޭ ކިހިނެއްތޯ)

⑫ (أَوْ أَمَرَ بِالتَّقْوَى) ނުވަތަ އެކަށީގެންވާ إِخْلاص ތެރި ވުޖޫދާއި تَوْحِيدُ އަށް ސަލާމަތްވުމާއި އަދި صَالِحُ عَمَلُ ކުރުމަށް އަމުރު ކުރާކަމުގައި ވިޔަސް،

⑬ (أَرَأَيْتَ إِنْ كَذَّبَ وَتَوَلَّى) (އަދި އޭނާ ދޮގުކުރިއްޔާ އެބަހީ أَبُوجَهْل) رَسُولُ الله ، އަށް ދޮގުހަދައިފިނަމަ ދީނާ އަދި ދީނުންއެނބުރި ފުރަގަސްދީފިއްޔާ،

⑭ (أَلَمْ يَعْلَمْ بِأَنَّ الله يَرَى) ހަމަކަށަވަރުން الله ﷻ ބަލާވޮޑިގެންވާކަން އޭނާއަށް ނޭގޭތޯއެވެ. އެހެންވީމާ އޭނާ ހެޔޮމަގަށް އެނބުރި ތައުބާވުން ކަންކުރަންޖެހޭނެއެވެ.

⑮ (كَلَّا لَئِنْ لَمْ يَنْتَهِ) އެއީ ހަމަޔަގީން ގޮތުގައި އޭނާ ނުހުއްޓުނީމައެވެ. އޭނާ އެކަންކަމުން ހުއްޓާ ނުލައިފިއްޔާ (لَنَسْفَعًا بِالنَّاصِيَةِ) ހަމަކަށަވަރުން އޭނާގެ ނިތްކަށީގެ އިސްތަށިފުށުގައި ހިފާ ދަމައިގެންދާނެއެވެ. ނަރަކައަށް އެއްލާލައްވާނެއެވެ.

⑯ (نَاصِيَةٍ كَاذِبَةٍ خَاطِئَةٍ) އެނިތްކަށީގެ ވެރިޔާ ކުށްވެރި ދޮގުވެރި ނިތްކަށްޓެވެ. އެއީ ޚަޠާވެރިވާ އެއްބަޔެވެ.

⑰ (فَلْيَدْعُ نَادِيَهُ) އޭނާގެ އެހީތެރިން ގޮވާލާށެވެ. ބުނެވެ. ހަމައެކަނިވެސް أَبُوجَهْل رَسُولُ الله، އަށް ނުބައިބަސް ބުނުމުން ރަސޫލާ ﷺ ޖަވާބުދެއްވިއެވެ. ކަލޭގެ އެހީތެރިން ގޮވާލާށެވެ. ހަމައެކަނި ބަލާލަމުއެވެ. ކަލޭގެ އެހީތެރިން ގޮވާލާށެވެ. ދެކެވިލާށެވެ. ދަންނައެވެ. ބޭބޭކަލުން ބަލާލައްވާނެއެވެ.

⑱ (سَنَدْعُ الزَّبَانِيَةَ) ނަރަކައިގެ ސިފައިން ގޮވާލާނަމެވެ. ނަރަކައިގެ ބޮޑުސިފައިންނަށް ގޮވާލަމުއެވެ. އެކަލޭގެ ހިތާމަކުރަނީ ޢަޛާބު ދިނުމަށްޓަކައި ޢަޛާބުގެ ފަރާތުން ކުރަމުއެވެ. އެމީހުން ނަރަކައިގެ ތެރެއަށް ގެންދާނެއެވެ.

⑲ (كَلَّا لَا تُطِعْهُ) އަދި ނުވާނެއެވެ. އޭނާ ބުނާ ބަހަށް ކިޔަމަން ނުވާށެވެ. އޭނާއަށް ކިޔަމަންވުމުން ހުއްޓާލައިގެން ދީނުގައި ތިބޭށެވެ. (وَاسْجُدْ) ސަޖިދަކުރާށެވެ. އަދި ކަލޭގެ ޙަޟްރަތަށް ދަރުމަޔަށް ކުރިއަރާށެވެ. ހަމަ ސަޖިދަ ކުރުމުން ފަހެ ﷲ އަށް ޤުރުބަވެވޭނެއެވެ. (وَاقْتَرِبْ) އަދި ކަލޭގެ ޙަޟްރަތަށް ކުރީބުވާށެވެ. ސަޖިދަކޮށްގެން الله އަށް ޤުރުބަވާށެވެ.

سُورَةُ الْقَدْرِ

① (إِنَّا أَنزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ) ހަމަކަށަވަރުން لَيْلَةُ الْقَدْر ގައި (އެބަހީ ޤުރުއާނާ ލައިލަތުލްޤަދުރުގައި) ބާވައިލެއްވީމުއެވެ. އެއީ ބާވައިލެއްވީއެވެ.

لَوْحُ الْمَحْفُوظُ ން ދުނިޔޭގެ އުޑަށް قُرْآن ބާވައިލެއްވީ لَيْلَةُ الْقَدْر ގައެވެ. ދެން 23 އަހަރުދުވަހުގައި ކޮންމެ ކަމަކާ ގުޅޭގޮތުން ކޮޅުކޮޅުން رَسُولُ الله ، ގެ ހިތަށް އެޅުއްވުނީއެވެ. رَمَضَان މަހުގެ ދުވަސްދުވަހު ބާވައިލެއްވީއެވެ. އަދި قُرْآن ބާވައިލެއްވީ ފުރަތަމަ ޤަދުރުގެ ރޭގައެވެ. ހަމަ ކަމަކީ ޤުރުއާން ބާވައިލެއްވުނު ރޭކަމަށެވެ.

② (وَمَا أَدْرَاكَ مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ) [އަދި لَيْلَةِ الْقَدْر އަކީ ކޮބައިކަން ކަލޭގެފާނަށް އަންގައިދިނީ ކޮންއެއްޗެއް ހެއްޔެވެ؟]

لَيْلَةِ الْقَدْر ގެ މާތްކަން ސިފަކުރުމަށް الله ﷻ ވަޙީއިން އެނގޭގޮތުން މިސޯރަތުގެ ޢަދަދު އެންގެވުމަށް އެއީ ވަރަށް މާތްކަމުގެ ރޭއެވެ. ހަމަ އެހެންނަމަވެސް ކަލޭގެފާނު ނުދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ. ބޮޑު ޤަދަރެއް ވާ ރެޔެކެވެ. އަދި شَرَف ގެ ބޮޑުކަން ހާމަކުރައްވާށެވެ.

ترتيبها ٩٧ — سُورَةُ الْقَدْرِ — آياتها ٥

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

إِنَّآ أَنزَلۡنَٰهُ فِي لَيۡلَةِ ٱلۡقَدۡرِ ١ وَمَآ أَدۡرَىٰكَ مَا لَيۡلَةُ ٱلۡقَدۡرِ ٢
لَيۡلَةُ ٱلۡقَدۡرِ خَيۡرٞ مِّنۡ أَلۡفِ شَهۡرٖ ٣ تَنَزَّلُ ٱلۡمَلَٰٓئِكَةُ وَٱلرُّوحُ
فِيهَا بِإِذۡنِ رَبِّهِم مِّن كُلِّ أَمۡرٖ ٤ سَلَٰمٌ هِيَ حَتَّىٰ مَطۡلَعِ ٱلۡفَجۡرِ ٥

ترتيبها ٩٨ — سُورَةُ الْبَيِّنَةِ — آياتها ٨

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

لَمۡ يَكُنِ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ مِنۡ أَهۡلِ ٱلۡكِتَٰبِ وَٱلۡمُشۡرِكِينَ مُنفَكِّينَ
حَتَّىٰ تَأۡتِيَهُمُ ٱلۡبَيِّنَةُ ١ رَسُولٞ مِّنَ ٱللَّهِ يَتۡلُواْ صُحُفٗا مُّطَهَّرَةٗ ٢
فِيهَا كُتُبٞ قَيِّمَةٞ ٣ وَمَا تَفَرَّقَ ٱلَّذِينَ أُوتُواْ ٱلۡكِتَٰبَ إِلَّا مِنۢ
بَعۡدِ مَا جَآءَتۡهُمُ ٱلۡبَيِّنَةُ ٤ وَمَآ أُمِرُوٓاْ إِلَّا لِيَعۡبُدُواْ ٱللَّهَ مُخۡلِصِينَ
لَهُ ٱلدِّينَ حُنَفَآءَ وَيُقِيمُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَيُؤۡتُواْ ٱلزَّكَوٰةَۚ وَذَٰلِكَ دِينُ
ٱلۡقَيِّمَةِ ٥ إِنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ مِنۡ أَهۡلِ ٱلۡكِتَٰبِ وَٱلۡمُشۡرِكِينَ
فِي نَارِ جَهَنَّمَ خَٰلِدِينَ فِيهَآۚ أُوْلَٰٓئِكَ هُمۡ شَرُّ ٱلۡبَرِيَّةِ ٦ إِنَّ
ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ أُوْلَٰٓئِكَ هُمۡ خَيۡرُ ٱلۡبَرِيَّةِ ٧

③ (لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ شَهْرٍ) (އަހަރެމެން އަޅުކަން ކުރުމަށް ލައިލަތުލްޤަދުރު ހާސް މަހަށްވުރެ ހެޔޮވެގެންވެއެވެ) ހެޔޮވެގެންވެއެވެ.

④ (تَنَزَّلُ الْمَلَائِكَةُ وَالرُّوحُ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِمْ) މަލާއިކަތުންނާއި ބޮޑުވެގެންވާ އަދި جِبْرِيلُ عليه السلام އެބޭކަލުންގެ رَبُّ ގެ އިޒުނަށް ފައިބައި އަރާ ފައިބާ ކުރަމުންދެއެވެ. (مِنْ كُلِّ أَمْرٍ) ކޮންމެ އަމުރަކާއި ގުޅިގެން

⑤ (سَلَامٌ هِيَ) އެރޭގައި ރައްކާތެރިކަމާއި ސަލާމަތްކަމެވެ. އެއީ ސަލާމަތުގެ ރެޔެކެވެ. އަދި އެރޭގައި شَيْطان އަށް ކަމެއް ނުކުރެވެނެވެ. (حَتَّى مَطْلَعِ الْفَجْرِ) ފަތިސް ނުކުންނަންދެން. އެބަހީ ފަތިސްވަގުތު ނުކުތުމާ ހަމައަށް ފަތިސްވެ އެރޭގެ ބަރަކާތް ލިބިގެންދެއެވެ.

سُورَةُ الْبَيِّنَةِ

① (لَم يَكُنِ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ) أَهْل كِتَاب ން ކާފިރުވެރިވީ މީހުންނެވެ. އެއީ يَهُودِى ންނާއި نَصَارَى އިންނެވެ. (وَالْمُشْرِكِينَ) އަދި މުޝްރިކުންނާއި (އެއީ ބުދު ކާފިރުންނެވެ.) عَرَبِى ންނެވެ. (مُنفَكِّينَ) އެމީހުންގެ ކާފިރުކަމުން ވަކިވުން ބުރަކޮށްގެން ނުވެއެވެ. (حَتَّى تَأْتِيَهُمُ الْبَيِّنَةُ) އެމީހުންގެ ގާތަށް ބަޔާންވެގެންވާ ހެކި ނުއައިސް ބަޔާންކުރާ ހެކި، އެއީ مُحَمَّدُ ، އެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ ނަބީކަމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެކަލޭގެފާނު

جَزَآؤُهُمْ عِندَ رَبِّهِمْ جَنَّٰتُ عَدْنٍ تَجْرِى مِن تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَٰرُ خَٰلِدِينَ
فِيهَآ أَبَدًا ۖ رَّضِىَ ٱللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا۟ عَنْهُ ۚ ذَٰلِكَ لِمَنْ خَشِىَ رَبَّهُۥ ﴿٨﴾

سُورَةُ الزَّلْزَلَةِ

ترتيبها ٩٩ — آياتها ٨

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

إِذَا زُلْزِلَتِ ٱلْأَرْضُ زِلْزَالَهَا ﴿١﴾ وَأَخْرَجَتِ ٱلْأَرْضُ أَثْقَالَهَا
﴿٢﴾ وَقَالَ ٱلْإِنسَٰنُ مَا لَهَا ﴿٣﴾ يَوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ أَخْبَارَهَا ﴿٤﴾
بِأَنَّ رَبَّكَ أَوْحَىٰ لَهَا ﴿٥﴾ يَوْمَئِذٍ يَصْدُرُ ٱلنَّاسُ أَشْتَاتًا
لِّيُرَوْا۟ أَعْمَٰلَهُمْ ﴿٦﴾ فَمَن يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا
يَرَهُۥ ﴿٧﴾ وَمَن يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُۥ ﴿٨﴾

سُورَةُ العَادِيَاتِ

ترتيبها ١٠٠ — آياتها ١١

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

وَٱلْعَٰدِيَٰتِ ضَبْحًا ﴿١﴾ فَٱلْمُورِيَٰتِ قَدْحًا ﴿٢﴾ فَٱلْمُغِيرَٰتِ صُبْحًا
﴿٣﴾ فَأَثَرْنَ بِهِۦ نَقْعًا ﴿٤﴾ فَوَسَطْنَ بِهِۦ جَمْعًا ﴿٥﴾ إِنَّ ٱلْإِنسَٰنَ
لِرَبِّهِۦ لَكَنُودٌ ﴿٦﴾ وَإِنَّهُۥ عَلَىٰ ذَٰلِكَ لَشَهِيدٌ ﴿٧﴾ وَإِنَّهُۥ لِحُبِّ
ٱلْخَيْرِ لَشَدِيدٌ ﴿٨﴾ ۞ أَفَلَا يَعْلَمُ إِذَا بُعْثِرَ مَا فِى ٱلْقُبُورِ ﴿٩﴾

އެމީހުންނަށް އެމީހުންގެ ދީނުގެ ތެރޭގައި ޖެހުނު ބަދަލުތަކާއި ބާޠިލުތައް ފާޅުވެ ބަޔާންވުމަށެވެ. އެއީ އެމީހުންނަށް އައިސްދިޔަ ރަސޫލާއި ފޮތެވެ.

② (رَسُولٌ مِنَ اللَّه) އެއީ اللهގެ حَضْرَةُ ން ފޮނުއްވި ރަސޫލާ مُحَمَّدُ ' އެވެ. (يَتْلُوا صُحُفاً مُطَهَّرَةً) އެކަލޭގެފާނު طَاهِرُ ވެގެންވާ صُحُف ތަކެއް ކިޔަވައިދެއްވައެވެ. އެއީ ބާޠިލުން ދުރުވެފައިވާ ސާފުތާހިރު ފޮތްތަކެވެ. އެއީ حَقُّ ގެ ގޮތުގައި اللهގެ ޙަޟްރަތުންނެވެ.

③ (فِيهَا كُتُبٌ قَيِّمَةٌ) އެބައި ޞަޙީފާތަކުގައި ސީދާ ޙުކުމްތަކެއް ލިޔެވިފައިވެއެވެ. ޢަދުލުވެރި حُكم ތަކެކެވެ. އެބައި حَقُّ އާއި ބާޠިލު ވަކިކޮށްދޭ ފޮތްތަކެވެ. އެއީ ކަނޑައެޅިގެންވާ ތެދު ޙުކުމްތަކެވެ. އެބައި ނަފްސާއި ދީނާއި صُلْحَ ކުރާ ޙުކުމްތަކެވެ. الله وَحِي ކުރެއްވިއެވެ. (الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَنزَلَ عَلَى عَبْدِهِ الْكِتَابَ وَلَمْ يَجْعَلْ لَّهُ عِوَجَا*قَيِّماً لِيُنذِرَ) މާނައީ؛ އެއްވެސް ވޭންތެރިކަމެއް ނުލައްވާ الله އެވެ. އެކަލާނގެއަށް ޙަމްދު ހުށްޓެވެ. އެކަލާނގެ ޢަބްދާއަށް ފޮތް ބާވައިލެއްވިއެވެ. އަދި ސީދާ ކުރައްވައިފިއެވެ. އެއީ އެކަލާނގެ ބިރުވެރި ޢަޛާބުން އިންޒާރުދިނުމަށެވެ. އަދި އެއީ ބިރުވެތިވާ މީހުންނަށް الله ގެ ޙަޟްރަތުން އެވެ.

④ (وَمَا تَفَرَّقَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ إِلاَّ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمُ الْبَيِّنَةُ) އަދި ފޮތް ދެވިފައިވާ މީހުން ބައިބައި ނުވިއެވެ. އެއީ އެމީހުންނަށް ބަޔާން އައުމަށްފަހު ނޫނީ ނުވެއެވެ.

އެބަހީ އެމީހުންގެ ވާހަކަތަކުގައި إِخْتِلاف ވުން އައީ އެމީހުންނަށް ބަޔާންވުމަށްފަހުގައެވެ. އެބަހީ ހަމަ حَقٌّ ފާޅުވެ ބަޔާންވެ ސާފުވުމަށްފަހުގައެވެ. ދެން الله ﷻ مُحَمَّدُ، ނަބިއްޔަކަށް ފޮނުއްވުމުން ބައެއް މީހުން އީމާންވިއެވެ. ބައެއް މީހުން ކާފިރުވިއެވެ. އެމީހުންގެ ތެރެއިން ދިފާޢުވާ ހުރިހާ ބަޔަކު ދެބައިވިއެވެ. الله ގެ ދީނުގައި މީސްތަކުން ބައިބައިވެ ހުރުމެވެ. الله އެ ކަމަށް ދުރުވެ ބަލަނީއެވެ.

⑤ (وَمَا أُمِرُوا) އެމީހުންނަށް އަމުރުކުރެވިފައިވަނީ. އެބަހީ ކުރީގެ ފޮތްތަކުގައި އަދި ހަމަ މިކީރިތި قُرْآن ގައިވެސް އަމުރުކުރެވިފައިވަނީ. (إِلاَّ لِيَعْبُدُوا اللهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ) الله އަށް އަޅުކަން ކުރުމަށް إخْلاَص ތެރިކޮށް އެކަލާނގެއަށް އަޅުކަމުގައި ދީން ޚާލިޞްކުރައްވާ މީހުންގެ ގޮތުގައެވެ، އަދި އެކަލާނގެއަށް ޝިރުކު ނުކުރާ ގޮތަށް އެމީހުން ސީދާވެ އެއްބައިވެ إخْلاَص ތެރިވުމަށެވެ. (حُنَفَاءَ) އެއީ ޝިރުކުން ދުރުވެ ތައުޙީދުގައި ސީދާވެ ހުރި މީހުންގެ ގޮތުގައެވެ. (وَيُقِيمُوا الصَّلاَةَ وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ) އަދި الله ފަރުޟުކުރެއްވި ނަމާދު އެމީހުން ޤަވާޢިދުން قَائِم ކޮށް زَكَاة ދިނުމެވެ، (وَذَٰلِكَ دِينُ الْقَيِّمَةِ) އެއީ الله ގެ ސީދާ ދީނެވެ. އެދީން ބަހައްޓަވާ ފޮތްތަކުގެ ސީދާ ދީނެވެ.

⑥ (أُولَٰئِكَ هُمْ شَرُّ الْبَرِيَّةِ) އެމީހުން އެއީ އެންމެ ނުބައި خَلْقُ ތަކެވެ. އެހެނީ އެމީހުން حَقُّ އެނގުމަށް ފަހު ތަކައްބުރުވެ ބޮޑާވެ حَقُّ ދޫކޮށްލިއެވެ. އެމީހުން އެންމެ ނުބައި މީހުން ކަމުގައި ވަނީ އެހެންވެއެވެ. (ދަރިފުޅުން ގެ ފަރާތުން ބޮޑު ޖަހާލާ މީހުން ކަމުގައިވެއެވެ.)

⑧ (جَزَاؤُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ) އެމީހުންގެ ޖަޒާއަކީ އެމީހުންގެ رَبُّ ގެ حَضْرَةُ ގައެވެ. އެއީ އެމީހުންގެ ކުރިން ކުރެވުނު صَالِحُ عَمَلُ ތަކުގެ ބަދަލުގައި ވާނެ ސުވަރުގެއެވެ. (جَنَّاتُ عَدْنٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الأَنْهَارُ) އެމީހުން ދެމިހުންނާނެ ސުވަރުގެ ތަކެވެ. عَدْنٍ އަކީ ދެމިހުރުމެވެ. އެތަނުގެ ދަށުން ކޯރުތައް ހިނގައެވެ. (خَالِدِينَ فِيهَا أَبَداً) އެމީހުން އަބަދަށް އޭގައި ދެމިހުންނާނެއެވެ. އެމީހުން އެ ނިޢުމަތުން ވަކިއެއް ނުކުރެވޭނެއެވެ. މަރެއް ނާންނާނެއެވެ.

سُورَةُ الزَّلْزَلَةِ

① (إِذَا زُلْزِلَتِ الأَرْضُ زِلْزَالَهَا) ބިމަށް އޭގެ ތަޅުމުގެ ބޮޑު ތަޅުން ތެޅިއްޖެ ހިނދު، ބިމުގެ ތަޅުން ފެށި ފަހުގެ ހާލަތު، ބިމުގެ އެއްގަމަށް ބިރުވެރިކަމާއެކު،

② (وَأَخْرَجَتِ الأَرْضُ أَثْقَالَهَا) އަދި ބިމުގެ އެތެރޭގައި ހުރި ބަރުދަނުތައް ނެރެލައިފިނަމަ، އެއީ މަރުވެފައިވާ މީހުންނާއި ފަސްޖެހިފައިވާ ޚަޒާނާތަކެވެ. ބިމުގެ ބަރުދަނުތައް ބޭރުކޮށްލާ ޢިބާރާތް ނުބައި عَمل ތަކެވެ. އެކަމުގެ ޝާހިދުވެދޭނެ ވަގުތެވެ. އެމީހުން ނިކުމެ ދިއުމުގެ ކުރިން ހުރި ވަގުތެވެ.

③ (وَقَالَ الإِنسَانُ مَا لَهَا) އަދި އިންސާނާ ބުނާނެއެވެ. އެބަހީ ބިމަށް ވީ ކީކޭތޯއެވެ. އެކަމުގެ ބިރުވެރިކަމާއެކު އެކަކަށް އަނެކަކު ހައިރާންވެ ސުވާލު ކުރާނެއެވެ.

④ (يَوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ أَخْبَارَهَا) އެދުވަހުން ބިން ހަބަރުތައް ކިޔައިދޭނެއެވެ. އެބަހީ އޭގެ މަތީގައި ކުރެވުނު ހުރިހާ ޢަމަލުތަކެއްގެ ހަބަރު ދޭނެއެވެ. ރަނގަޅު ކަމާއި ނުބައި ކަމުގެ ޝާހިދުވެދޭނެއެވެ.

އެދުވަހުން އެއާއިކޮށް ވިހެއްދެވިފައިވާ ބާރުތަކުގެ ޚަބަރުދޭނެއެވެ.

⑤ (بِأَنَّ رَبَّكَ أَوْحَى لَهَا) ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނުގެ رَبُّ އެއަށް وَحِي ކުރައްވާނީއެވެ. އެބަހީ الله ގެ وَحِي އިންޒާރުބަސްގެން އެކަލޭގެ އަމުރުކުރައްވައިގެން އެދުވަހުން އޭގެވާހަކަ ދައްކާނެ އެދި އެގޮތަށް ހަދާދޭނެއެވެ.

⑥ (يَوْمَئِذٍ يَصْدُرُ النَّاسُ أَشْتَاتاً) އެދުވަހުން މީސްތަކުން ކަބުރުތަކުން ނުކުމެގެން ހިސާބު ބެއްލެވުމަށް ބަލަހައްޓަން ދާނެއެވެ. އެއްބަޔަކު ރަނގަޅު ކަންތައްތަކާއެކުގައެވެ. އަނެއްބަޔަކު ނުބައި ކަންތައްތަކާއެކުގައެވެ. އެއީ އެމީހުންގެ ދުނިޔޭގެ ކަންތައްތަކާ ގުޅޭ ގޮތަށެވެ. (لِيُرَوْا أَعْمَالَهُمْ) އެއީ އެމީހުންނަށް އެމީހުންގެ ޢަމަލުތައް ދައްކަވައިދެއްވުމަށެވެ. الله އެމީހުންގެ ޢަމަލުތައް އެމީހުންނަށް ހާމަކޮށްދެއްވާނެއެވެ.

⑦ (فَمَنْ يَعْمَلْ) ފަހެ ދުނިޔޭގައި އެއްވެސް މީހަކު (مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْراً يَرَهُ) ހަމަ ކުޑަ ހިސާބުން މީސްތަކުންގެ ފަސްދޫޅެއް (ހެޔޮކަމެއް) قِيَامَة ދުވަހުން އޭނާ އެކަން ދެކޭނެއެވެ. އޭގެ އަޖުރު ލިބޭނެއެވެ. ނުވަތަ އެއީ އޭނާއަށް ހެޔޮކަމެއްގެ ގޮތުގައި ދެކޭނެއެވެ.

⑧ (وَمَنْ يَعْمَلْ) އަދި ދުނިޔޭގައި އެއްވެސް މީހަކު (مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرّاً يَرَهُ) ހަމަ ކުޑަ ހިސާބުން މީސްތަކުންގެ ފަސްދޫޅެއް (ނުބައިކަމެއް) قِيَامَة ދުވަހުން އޭނާ އެކަން ދެކޭނެއެވެ. އޭގެ އަދަބު ލިބޭނެއެވެ. ނުވަތަ އެއީ އޭނާއަށް ނުބައިކަމެއްގެ ގޮތުގައި ދެކޭނެއެވެ. (مِثْقَالَ އަކީ ވަޒަނެއްގެ ނަމެއް ކަމުގައި ވެއެވެ.)

سُورَةُ الْعَادِيَاتِ

① (وَالْعَادِيَاتِ) عَادِيَات އަކީ ކުރިއަށްދުވާ الله ގެ މަގުގައި އެކަލޭގެ ދީނުގެ عَدُوُّ ންނާ ހަނގުރާމަކުރަން الله ގެ މަގުގައި ކުރިއަށް ދުވާ އަސްތަކެވެ. ހަނގުރާމައަށް ދުވެފައިދާއިރު ނޭވާލާ އަޑު އިވޭ ގޮތަށް ދުވާ އަސްތަކަށް ހުވާކުރައްވަމެވެ. (ضَبْحاً) އަކީ އަސްތައް ދުވާއިރު ނޭވާލާ އަޑުއިވޭ ގޮތަށް ދުވުމެވެ.

② (فَالْمُورِيَاتِ قَدْحاً) ފަހެ ހަނގުރާމައަށް ދުވާއިރު ހިލަތަކުގައި ފައި ޖެހުމުން އަލިފާން ވިދާ ގޮތަށް ދުވާ އަސްތަކަށެވެ.

③ (فَالْمُغِيرَاتِ صُبْحاً) އަދި ހެނދުނު ވަގުތު عَدُوُّ ންގެ މައްޗަށް ހަމަލާދޭ އަސްތަކަށެވެ.

④ (فَأَثَرْنَ بِهِ نَقْعاً) އަދި ހަމަލާދޭ ވަގުތު عَدُوُّ ންގެ ތެރޭގައި ދޫޅި އުފުލާލި އަސްތަކަށެވެ.

⑤ (فَوَسَطْنَ بِهِ جَمْعاً) އަދި އެގޮތުގައި ހަމަލާދީގެން عَدُوُّ ންގެ ޖަމާޢަތުގެ މެދަށް ވަދެގަތް އަސްތަކަށެވެ. (މިއީ ހުވާކުރެއްވުމުގައި الله ގެ وَحِي ކުރެއްވުމެވެ)

⑥ (إِنَّ الإِنسَانَ لِرَبِّهِ لَكَنُودٌ) ހަމަކަށަވަރުން އިންސާނާ އޭނާގެ رَبُّ (نِعْمَةُ) އަށް (އެކަލާނގެ نِعْمَةُ އަށް) ޝުކުރުނުކުރާ ބަޔެކެވެ. އިނކާރުކުރާ ބަޔެކެވެ.

⑦ (وَإِنَّهُ عَلَى ذَلِكَ لَشَهِيدٌ) އަދި ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ އެކަމަށް ހެކިވެރިޔާއެވެ. އޭނާގެ ޢަމަލުތަކުން އެކަން ހާމަވެ ދެނެގަނެވޭ ކަމުގައި ވާނެއެވެ.

⑧ (وَإِنَّهُ لِحُبِّ الْخَيْرِ لَشَدِيدٌ) އަދި ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ މުދަލަށް ލޯބިވުމުގައި ވަރަށް ހަރުކަށި ބަޔެކެވެ. މުދާ ޖަމާކުރުމަށް ވަރަށް ދެރަވެރިޔާއެވެ.

وَحُصِّلَ مَا فِي ٱلصُّدُورِ (١٠) إِنَّ رَبَّهُم بِهِمْ يَوْمَئِذٍ لَّخَبِيرٌ (١١)

سُورَةُ القَارِعَة

ترتيبها ١٠١ آياتها ١١

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

ٱلْقَارِعَةُ (١) مَا ٱلْقَارِعَةُ (٢) وَمَآ أَدْرَىٰكَ مَا ٱلْقَارِعَةُ
(٣) يَوْمَ يَكُونُ ٱلنَّاسُ كَٱلْفَرَاشِ ٱلْمَبْثُوثِ (٤)
وَتَكُونُ ٱلْجِبَالُ كَٱلْعِهْنِ ٱلْمَنفُوشِ (٥) فَأَمَّا
مَن ثَقُلَتْ مَوَٰزِينُهُۥ (٦) فَهُوَ فِي عِيشَةٍ رَّاضِيَةٍ
(٧) وَأَمَّا مَنْ خَفَّتْ مَوَٰزِينُهُۥ (٨) فَأُمُّهُۥ هَاوِيَةٌ
(٩) وَمَآ أَدْرَىٰكَ مَا هِيَهْ (١٠) نَارٌ حَامِيَةٌۢ (١١)

سُورَةُ التَّكَاثُرِ

ترتيبها ١٠٢ آياتها ٨

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

أَلْهَىٰكُمُ ٱلتَّكَاثُرُ (١) حَتَّىٰ زُرْتُمُ ٱلْمَقَابِرَ (٢) كَلَّا سَوْفَ
تَعْلَمُونَ (٣) ثُمَّ كَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَ (٤) كَلَّا لَوْ تَعْلَمُونَ
عِلْمَ ٱلْيَقِينِ (٥) لَتَرَوُنَّ ٱلْجَحِيمَ (٦) ثُمَّ لَتَرَوُنَّهَا
عَيْنَ ٱلْيَقِينِ (٧) ثُمَّ لَتُسْـَٔلُنَّ يَوْمَئِذٍ عَنِ ٱلنَّعِيمِ (٨)

⑨ (أَفَلاَ يَعْلَمُ إِذَا بُعْثِرَ مَا فِي الْقُبُورِ) ފަހެ ކަބުރުތަކުގައިވާ އެއްޗެހި ބޭރުކުރެވި ދިރުވިއްޖެ ހިނދު އިންސާނާއަށް އެކަން ނޭނގޭތޯއެވެ؟

⑩ (وَحُصِّلَ مَا فِي الصُّدُورِ) އަދި ހިތްތަކުގައިވާ ކަންތައް ހާމަވެ ފާޅުވާހިނދު،

⑪ (إِنَّ رَبَّهُمْ بِهِمْ يَوْمَئِذٍ لَخَبِيرٌ) ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންގެ رَبُّ އެމީހުންގެ ހަގީގަތް އެދުވަހުން ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ. އެކަން ދެނެވޮޑިގެންވާނީ ދުނިޔޭގައިވެސް ދެނެވޮޑިގެންވާ ގޮތަށެވެ. އެކަލާނގެ ޚަބަރުދެނެވޮޑިގެންވުމާއި ފަރުވާތެރިވުމާއެކު ޖަޒާދެއްވާނެއެވެ. މިއާޔަތުން އިންސާނާ އޭނާގެ رَبُّ އާއި ދުރުވެ ދުނިޔެއަށް ލޯބިވުން ނުބައިކަން ބަޔާންވެއެވެ. رَبُّ އާ ނުލާ އެކަލާނގެ رَبُّ އާ ދުރުވެ ކުރާ ޢަމަލުތަކުގައި މުދަލާއި ދުނިޔެއަށް ލޯބިވުމަށް ބޭނުންވުމުގައި އެކަމުގައި مَشْغُوْلُ ވެގެން ނުވާނެކަން ބަޔާންކުރައްވައެވެ.

سُوْرَةُ الْقَارِعَة

① (الْقَارِعَةُ) މިއީ قِيَامَة ދުވަހުގެ ނަންނަމުގެ ތެރެއިން ނަމެކެވެ. ހިތްތައް ތެޅުމަށް އެދުވަހުން ބިރުން ހިތްތައް ތެޅިގެންދާނެއެވެ. ނުވަތަ الله ގެ عَدُوُّ ން عَذَابُ އަށް ބިރުން ތެޅިގެންދާނެއެވެ.

④ (يَوْمَ يَكُونُ النَّاسُ كَالْفَرَاشِ الْمَبْثُوثِ) އެދުވަހުން މީސްތަކުން ފަތްތެރިވެފައިވާ ކަނބުލުތަކެއް ފަދައިންނެވެ. مَحْشَرُ ގެ مَيْدَانُ އަށް

سُورَةُ الْعَصْرِ

ترتيبها ١٠٣ آياتها ٣

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

وَٱلۡعَصۡرِ (١) إِنَّ ٱلۡإِنسَٰنَ لَفِي خُسۡرٍ (٢) إِلَّا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ
وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ وَتَوَاصَوۡاْ بِٱلۡحَقِّ وَتَوَاصَوۡاْ بِٱلصَّبۡرِ (٣)

سُورَةُ الْهُمَزَةِ

ترتيبها ١٠٤ آياتها ٩

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

وَيۡلٞ لِّكُلِّ هُمَزَةٖ لُّمَزَةٍ (١) ٱلَّذِي جَمَعَ مَالٗا وَعَدَّدَهُۥ (٢)
يَحۡسَبُ أَنَّ مَالَهُۥٓ أَخۡلَدَهُۥ (٣) كَلَّاۖ لَيُنۢبَذَنَّ فِي ٱلۡحُطَمَةِ (٤)
وَمَآ أَدۡرَىٰكَ مَا ٱلۡحُطَمَةُ (٥) نَارُ ٱللَّهِ ٱلۡمُوقَدَةُ (٦) ٱلَّتِي تَطَّلِعُ
عَلَى ٱلۡأَفۡـِٔدَةِ (٧) إِنَّهَا عَلَيۡهِم مُّؤۡصَدَةٞ (٨) فِي عَمَدٖ مُّمَدَّدَةِۭ (٩)

سُورَةُ الْفِيلِ

ترتيبها ١٠٥ آياتها ٥

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

أَلَمۡ تَرَ كَيۡفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِأَصۡحَٰبِ ٱلۡفِيلِ (١) أَلَمۡ يَجۡعَلۡ كَيۡدَهُمۡ
فِي تَضۡلِيلٖ (٢) وَأَرۡسَلَ عَلَيۡهِمۡ طَيۡرًا أَبَابِيلَ (٣) تَرۡمِيهِم
بِحِجَارَةٖ مِّن سِجِّيلٖ (٤) فَجَعَلَهُمۡ كَعَصۡفٖ مَّأۡكُولِۭ (٥)

جَمَعَ [illegible]

⑤ (وَتَكُونُ الْجِبَالُ كَالْعِهْنِ الْمَنفُوشِ) [illegible]

⑥ (فَأَمَّا مَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ) ([illegible] الله سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى [illegible] مَحْشَرُ [illegible] مَيْدَانُ [illegible] (فَأَمَّا مَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ) [illegible]

⑦ (فَهُوَ فِي عِيشَةٍ رَاضِيَةٍ) [illegible] نِعْمَة [illegible] ([illegible])

⑨ (فَأُمُّهُ هَاوِيَةٌ) [illegible] هَاوِيَة [illegible]

⑩ (وَمَا أَدْرَاكَ مَا هِيَهْ) [illegible] ([illegible])

⑪ (نَارٌ حَامِيَةٌ) [illegible]

سُورَةُ التَّكَاثُرِ

① (أَلْهَاكُمُ التَّكَاثُرُ) [illegible] فَخْرُ [illegible] الله [illegible] آخِرَةُ [illegible] عَمَلُ [illegible] مَشْغُولُ [illegible]

② (حَتَّى زُرْتُمُ الْمَقَابِرَ)([illegible])

③ (كَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَ)[illegible] ([illegible])

⑤ (كَلَّا لَوْ تَعْلَمُونَ عِلْمَ الْيَقِينِ) [illegible] فَخْرُ [illegible] الله [illegible] آخِرَةُ [illegible] عَمَلُ [illegible]

⑥ (لَتَرَوُنَّ الْجَحِيمَ) [illegible] (آخِرَةُ [illegible]) [illegible]

⑦ (ثُمَّ لَتَرَوُنَّهَا عَيْنَ الْيَقِينِ) [illegible]

⑧ (ثُمَّ لَتُسْأَلُنَّ يَوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِيمِ) [illegible] نِعْمَة [illegible] آخِرَةُ [illegible] غَافِلُ [illegible] نِعْمَة [illegible] صِحَّةُ [illegible] نِعْمَة [illegible]

سُورَةُ الْعَصْرِ

① (وَالْعَصْرِ) [illegible] وَحِى [illegible] مُقَاتِلُ [illegible] عَصْر [illegible] عَصْر [illegible]

② (إِنَّ الإِنسَانَ لَفِي خُسْرٍ) [illegible] ([illegible])

③ (وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ) [illegible] حَقُّ [illegible] وَصِيَّة [illegible] (حَقُّ [illegible] الله [illegible]

ކުރުމާއި الله އެކަލާނގެ شَرِيْعَةُ ގައި ކަނޑައެޅުއްވާފައިވާ ކަންކަން ހިންގުމާއި އެކަލާނގެ ނަހީ ކުރައްވާފައިވާ ކަންކަމުން ދުރުވެގަތުމެވެ.

(وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ) އަދި ކެތްތެރިވުމުގެ އެކަކު އަނެކަކަށް وَصِيَّة ކުރި މީހުންނެވެ. އެއީ އެކަލާނގެ އަށް އަޅުކަން ކުރުމުގައި އަދި ނުގަތުމުގައި ކެތްތެރިވުމާއި އެކަލާނގެ فَرْضُ ކުރި އަދިކަރުދުން ކެތްތެރިވުމާއި އަދި މުސީބާތްތަކަށް ދެރަވެ ނުލިބިއްޔާ އެކިފާސިކުރުމުން ކެތްތެރިވުމެވެ.

سُوْرَةُ الهمزةِ

① (وَيْلٌ لِّكُلِّ هُمَزَةٍ لُّمَزَةٍ) މީހުންގެ ފަހަތުން ބަސްމަގުގައި غِيْبَ ބުނުމާއި އަދި މީހުންގެ ޢަބުރުގެ ގޮތުގައި غِيْبَ ބުނުމާއި ކުރާ މީހުންނަށް عَذَابُ އެއީ ހަލާކު ހުރިއެވެ.

② (الَّذِي جَمَعَ مَالاً وَعَدَّدَهُ) [އެއީ ފައިސާ ޖަމާކޮށް އަދި ގުނާ] އޭނާ މީސްމީހުންނަށް غِيْبَ ބުނުމުގެ ސަބަބަކީ މުދަލާއި ދުނިޔޭގެ ބޮޑާވުމެވެ. އަދި އޭނާ ހިތަށް އާރާއި ދޫކޮށް ކަލާނގެ ތަޢާލާ ކުރެއްވި އޭނާގެ މުދާތަކަށް ހިތްޕުޅާލެއްވި ނިކަމެތިކަން ހިނގައިގެންދެއެވެ.

③ (يَحْسَبُ أَنَّ مَالَهُ أَخْلَدَهُ) އޭނާ ހިތަކީ އޭނާގެ މުދަލުން އޭނާ ދުނިޔޭގައި ދެމިހުރުވާނެކަމަށެވެ. އެއީ އޭނާ އަބަދުވެރިވާނެ ހިތުގެ ހިތުގައި އޭނާ عَجَائِبُ ވެގެންވެއެވެ. މުޅި ދުނިޔޭގެ ނިޢުމަތް ގޮތަކަށް ހިތާ އޭނާ ނުވެއްޖެއެވެ.

④ (كَلَّا) ކަންތައް އެއީ އޭނާ ހިތަށް ހީކުރާ ގޮތަކަށް ނޫނެވެ. (لَيُنْبَذَنَّ فِي الْحُطَمَةِ) ހުޠަމާ ނަރަކައިގައި އޭނާ އަތުލެވޭނެ ތަނަކަށް އުކާލެވޭނެއެވެ. އެއީ އޭނާ ހުރިހާ އެއްޗެއް ހަލާކުކޮށްލާ ހަނދާން ނެތުމާއި ފަނާކުރާ ތަނެކެވެ.

⑦ (الَّتِي تَطَّلِعُ عَلَى الأَفْئِدَةِ) އެއީ އެކަށީގެން ހިތްތަކާ ހަމައަށް އަރާ ނަރަކައެވެ. އެ ނަރަކަ ހިތް ތަކާ ހަމައަށް ނިކުމެ ފެތުރެއެވެ. ގައިގެ ހަމަ ސަރަހައްދާ ހިތާ ދެކޮޅުވެ ނިކުމެއެވެ. އަދި ހިތްތަކުގެ ނިޔަތްތަކާއި ވިސްނުމާއި އެއްގޮތަށް ނުބައި أَخْلاقُ އެއްގޮތަށް ބީރައްޓެހިވެއެވެ.

⑧ (إِنَّهَا عَلَيْهِمْ مُؤْصَدَةٌ) ހުޠަމާ ނަރަކަ އެބައިމީހުން ކުރިމަތީގައި ބަންދުކުރެވިގެންވާނެއެވެ. އެއީ އެތަނުން ނިކުމެވޭނެ ގޮތެއް ނެތް ގޮތަށް ބަންދުކުރެވިފައެވެ.

⑨ (فِي عَمَدٍ مُّمَدَّدَةٍ) އެބައިމީހުން ދިގު ތަނބުތަކުގައި ބަނދެވިފައިވާނެއެވެ. مُقَاتِل ވިދާޅުވީ އެއީ ދިގުދިގު ތަނބުތަކެވެ. އެތަނުގެ ދޮރުތައް ބަންދުކުރުމަށް ދަގަނޑު ތަނބުތަކުން ބަންދުކުރެވިފައިވާނެއެވެ. އަދި އެބައިމީހުން އެތަނުން ނުނިކުމޭނެއެވެ.

سُوْرَةُ الْفِيْل

① (أَلَمْ تَرَى كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِأَصْحَابِ الْفِيلِ) [ކަލޭގެފާނުގެ رَبّ އެވީ އަލިފާނުގެ ވެރިންނަށް ކިހިނެއް ކުރެއްވިކަން] އެބައިމީހުން حَبَش ގެ ރަށްވެހި نَصَارَى އެއްގެ ބޮޑެތި ލަޝްކަރެއް ކަމުގައިވިއެވެ. އެބައިމީހުންގެ ހުރިހާ ދަތުރެއް ހުރަސްއެޅުއްވެވީ ކަޢުބާ ހަލާކުކުރުމަށް އައުމުން ނަމަވެސް الله ސުބްޙާނަހޫ ވަތަޢާލާ އެބައިމީހުންގެ ގަސްދު ބާޠިލުކުރެއްވިއެވެ. ހުރިހާ މީހުން ހަލާކުވެގެން ގޮސް ކަލާނގެ ގެ ކޮޅަށް ބޮޑުކަމާއި ވީއްލެވިގެން ކަން ދަނެވުނެވެ.

② (أَلَمْ يَجْعَلْ كَيْدَهُمْ فِي تَضْلِيلٍ) އަދި ނުކުރެއްވިތޯ އެބައިމީހުންގެ ރޭވުން ގެއްލުމުގައި. އެބައިމީހުން އެއީ ކަޢުބާ ހަލާކުކުރުމަށް ރޭވި ރޭވުން الله ސުބްޙާނަހޫ ވަތަޢާލާ ބޭކާރުކޮށްލެއްވިއެވެ.

③ (وَأَرْسَلَ عَلَيْهِمْ طَيْراً أَبَابِيلَ) އަދި އެބައިމީހުންގެ މައްޗަށް أَبَابِيل ކަހަލަ ދޫނިތައް ފޮނުއްވިއެވެ. އެއީ ގިނަގުނަ ދޫނިތަކުގެ ބަޔަކެވެ. ކޮންމެ ދޫންޏެއްގެ ތުންޓުގައި ގަލެއްގެ ކުދިތަކެއް އުފުލައިގެންވިއެވެ. ކަޅުކުލައިގެ ކުޑަކުޑަ ދޫނިތަކެކެވެ. އެއީ ހުރިހާ ތަނެއްގައި ކަޅު ދޫނިތަކެވެ. އެބައިމީހުން ހުރިހާ ލަޝްކަރު ހަލާކުކުރެއްވިއެވެ.

④ (تَرْمِيهِم بِحِجَارَةٍ مِّن سِجِّيلٍ) [އެދޫނިތައް އެބައިމީހުންނަށް ސިޖްޖީލު ގަލުން ގަސްތަކުން ވިއްދައިލިއެވެ.] ދޫނިތަކުގެ ތުންޓުގައި ގެންގުޅުނު ގަލުގެ ކުދިތަކެވެ. އެބައިމީހުންގެ ބޮލަށް ވެއްޓި ގަޔުން ނިކުމުނެވެ. އެބައިމީހުން ހަލާކުވިއެވެ. އެއީ ކުޑަ ގަލެއް ނަމަވެސް ވެރިރަށާއި ހަތިހަރަކަތަކަށް ފެތުނެވެ. އެ ގަލުގެ ބާރުން އެބައިމީހުން ހުރިހާ ކުދިކުދިވެ ނުވާނެ ތަނެއް ނުވެއެވެ. ކަލާނގެ ގެ ބާރެވެ.

⑤ (فَجَعَلَهُمْ كَعَصْفٍ مَّأْكُولٍ) ފަހެ ބަޑަށް ވީ ފަތްތަކެއް ފަދައިން ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ ގޮވާތިތަކުގެ ކާލާފައިވާ ފަތްތަކެވެ. ހަލާކުވި ސޫރަތުގައި ދިޔަ ފަދަ ކާލެވިފައިވާ ފަތްތަކުގެ ގޮތަށްވެއެވެ. (އެބައިމީހުން ސުއިޖްގެ ތެރެއަށް ވެއްޓުނެވެ.)

سُوْرَةُ قُرَيْش

ލާޒިމުކޮށް إِيلاَف ވެރިވުމަށްޓަކައެވެ. އެއީ އެކުވެރިކަމެވެ.

② (إِيلاَفِهِمْ رِحْلَةَ الشِّتَاءِ وَالصَّيْفِ) [އެބައިމީހުން ފިނި މޫސުމާއި ހޫނު މޫސުމުގައި ދަތުރުކުރުމަށް އެކުވެރިވުމަށްޓަކައި] އެބައިމީހުން ސިފައިންގެ ނަފާތަކާއި ހޫނު މޫސުމުގައި ޝާމަށް ދަތުރުކުރެއެވެ. އެބައިމީހުން ތިޔަބާރަށް ދަތުރުކުރެއެވެ. އެއީ ވިޔަފާރިއަށްޓަކައެވެ. قُرَيْش ވިޔަފާރިވެރިން ޔަމަނަށް ދަތުރުކުރެއެވެ. އެބައިމީހުން ތަނަވަސްކުރެއްވުމަށް ބަރަކާތްލެއްވިއެވެ. އަދި އެބައިމީހުންނަށް ރައްކާތެރިކަން ދެއްވިއެވެ. ގޮސް އެބައިމީހުން ދަތުރު އެބައިމީހުންގެ ސަލާމަތުގައި ރައްކާތެރިވިއެވެ. އެބައިމީހުންނަށް ހަލާކުނުވެ ކަލާނގެ ގެ ކޮޅުން ނިޢުމަތްތަކެއް ލިބުނެވެ. ކަލާނގެ ސަބަބުން الله ސުބްޙާނަހޫ ވަތަޢާލާ އެބައިމީހުންނަށް އެކުވެރިކަން ދެއްވިއެވެ. އަދި އެބައިމީހުން ހިމާޔަތްކުރެއްވިއެވެ. ކަލާނގެ ގެ ނިޢުމަތަށް ޝުކުރުކުރުމަށް އެބައިމީހުން الله ސުބްޙާނަހޫ ވަތަޢާލާ އަށް إِخْلاَص ތެރިކަމާއެކު އަޅުކަންކުރުމަށެވެ.

③ (فَلْيَعْبُدُوا رَبَّ هَذَا الْبَيْتِ) ފަހެ އެބައިމީހުން މިގެކޮޅުގެ رَبُّ

سُوْرَةُ قُرَيْشٍ

ترتيبها ١٠٦ آياتها ٤

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

لِإِيلَافِ قُرَيْشٍ (١) إِيلَافِهِمْ رِحْلَةَ الشِّتَاءِ وَالصَّيْفِ
(٢) فَلْيَعْبُدُوا رَبَّ هَٰذَا الْبَيْتِ (٣) الَّذِي أَطْعَمَهُم
مِّن جُوعٍ وَآمَنَهُم مِّنْ خَوْفٍ (٤)

سُوْرَةُ الْمَاعُوْنِ

ترتيبها ١٠٧ آياتها ٧

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

أَرَأَيْتَ الَّذِي يُكَذِّبُ بِالدِّينِ (١) فَذَٰلِكَ الَّذِي
يَدُعُّ الْيَتِيمَ (٢) وَلَا يَحُضُّ عَلَىٰ طَعَامِ الْمِسْكِينِ (٣)
فَوَيْلٌ لِّلْمُصَلِّينَ (٤) الَّذِينَ هُمْ عَن صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ
(٥) الَّذِينَ هُمْ يُرَاءُونَ (٦) وَيَمْنَعُونَ الْمَاعُونَ (٧)

سُوْرَةُ الْكَوْثَرِ

ترتيبها ١٠٨ آياتها ٣

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

إِنَّا أَعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ (١) فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَانْحَرْ (٢)
إِنَّ شَانِئَكَ هُوَ الْأَبْتَرُ (٣)

އަށް އަޅުކަންކުރާހުށިކަމެވެ. (އުޅުނުމަށް ފުރުޞަތުދެއްވި رَبُّ ﷻ ތަޢާލާގެ އަޅުކަމުގައި ދެމިހުރުމެވެ. މިއީ އެއުރެންނަށް ލިބުނު އެންމެ ބޮޑު ނިޢުމަތެވެ. އެއީ ޤުރައިޝުންގެ އެއްވެސް ފަރާތެއް ވަނީ ހިމާޔަތްކުރެވިފައެވެ. އަދި ގޮތުގެ ސަލާމަތުން އެންމެހައި عَرَبِއިން ތެރޭގައި އެއުރެން މޮޅުކޮށްދެއްވިއެވެ.

4 (الَّذِي أَطْعَمَهُمْ مِنْ جُوعٍ) އެކަލާނގެއީ އެއުރެން ބަނޑުހައިހޫނުކަމުން ސަލާމަތްކޮށް ކާންދެއްވި ކަލާނގެއެވެ.

އަދި އަމާންކަމާއި ރައްކާތެރިކަން. (وَآمَنَهُمْ مِنْ خَوْفٍ) އަދި އެކަލާނގެ އެއުރެން ބިރުވެރިކަމުން ސަލާމަތްކުރެއްވިއެވެ. (عَرَبِ ން އެއުރެންނަށް ހަމަލާދިނުމުގެ ބިރުވެރިކަމުން ސަލާމަތްވިއެވެ. އަދި އެއުރެންނަށް އަރުވާލުމާއި ޤަތުލުކުރުމުގެ ބިރުވެރިކަމުން ވެސް ސަލާމަތްވިއެވެ. ސަބަބަކީ قُرَيْش ވަނީ ބައިތުﷲ ގެ حَرَم ގެ ތެރޭގައި ހުރުމެވެ. އަދި حَبَش ގެ ރަސްގެފާނު فِيْل ގެ މައްޗަށް އަރައިގެން އައިސް ކަޢުބާ ނަގާލަން އުޅުނު ހާލު ސަލާމަތްކުރެއްވިއެވެ.

سُوْرَةُ الْمَاعُوْنِ

1 (أَرَأَيْتَ الَّذِي يُكَذِّبُ بِالدِّينِ) ޤިޔާމަތް ދުވަހަށް ދޮގުކުރާ މީހާ ކަލޭގެފާނު ދެކެވަޑައިގެންފިތޯ؟

2 (فَذَلِكَ الَّذِي يَدُعُّ الْيَتِيمَ) ފަހެ އެއީ ބައްޕަ ނެތް ކުއްޖާ ދުރަށް ދުއްވާލާ މީހާއެވެ. ޔަތީމުންގެ حَقُّ ގެއްލުވާ

ދުރުކުރާ ގޮތުގެމަތިން ވެސް ގެންދިޔައެވެ. جَاهِلِيَّة ޒަމާނުގައި عَرَبِންނަށް ކުރިމަތިވި ދަތިކަމެވެ.

3 (وَلَا يَحُضُّ عَلَى طَعَامِ الْمِسْكِينِ) އަދި މިސްކީނުންނަށް ކާންދިނުމަށް އަނެކުންނަށް ރަޣުބަތު ނުދެއެވެ. އަދި އެކަމަށް ހިތްވަރުވެސް ނުދެއެވެ. މިއީ ދުނިޔޭގެ އެއްވެސް ލާބައެއް ނުވާ ކަމަކަށް ބެލުމެވެ.

5 (الَّذِينَ هُمْ عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ) އަދި އެމީހުން އެމީހުންގެ ނަމާދުގެ މައްޗަށް ހުރިހާ ކަމެއްގައި غَافِلُ ވެގެންވާ ބައެކެވެ. އެއީ ނަމާދު ވަގުތުގައި އެމީހުން ނަމާދު ނުކުރެއެވެ. އެމީހުން ނަމާދު ކުރިއަސް އެކަމުގެ ثَوَابُ އެދެނުކުރެއެވެ. އަދި ނަމާދު ދޫކޮށްލުމުގެ އަދަބު عُقُوْبَة އަށް އެއްވެސް ބިރެއްނުގަނެއެވެ. ނަމާދުގެ ވަގުތުތަކަށް ފަރުވާ ނުބަލައި غَافِلُ ވެގެން ހުންނަ މީހުނެވެ.

6 (الَّذِينَ هُمْ يُرَاءُونَ) އެމީހުން ނަމާދުކުރަނީ މީހުން ދައްކާލުމަށެވެ. އެމީހުންގެ އަމަލުތައް ދައްކަނީ މީސްތަކުންނަށް ދެއްކުމަށެވެ. މީސްތަކުން އެމީހުން ތެޔޮވެރިންކަމަށް ދެކޭތޯ ބަލާށެވެ.

7 (وَيَمْنَعُونَ الْمَاعُونَ) އަދި އެމީހުން مَاعُون މަނާކުރެއެވެ. އެއީ މީސްތަކުން ގުޅުމުގައި އެކަކު އަނެކަކަށް ދޭ ތަކެތި ދީގެން ނުވާ ކަމެވެ. ވެސް ފަދަ އާދައިގެ ބޭނުންކުރާ އެއްޗެއް ދޭން ވެސް ނުދެއްވާ ބައެކެވެ. މީހުން ހައްޤުގައި ދޭ ކުޑަތަކެތި. އަދި ޒަކާތުވެސް. އެމީހުން އެމީހުންގެ މުދަލުން ދޭކަށް މަނާކުރެއެވެ.

سُوْرَةُ الْكَوْثَرِ

1 (إِنَّا أَعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ) [ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭގެފާނަށް كَوْثَرَ ދެއްވީމެވެ. އެއީ رَسُول الله ﷺ އާއި ކަލޭގެފާނުގެ އުއްމަތަށް كَرَامَةُ އަކަށް ސުވަރުގެއިން ދެއްވި ކޯރެވެ.

2 (فَصَلِّ لِرَبِّكَ) ފަހެ فَرْضُ ކަމުގެ ނަމާދު ކުރައްވާށެވެ. (وَانْحَرْ) [އަދި ޤުރުބާން ކުރައްވާށެވެ.] މިސްކީނުން الله ނަންފުޅުގައި ނަމާދު ކުރައްވާށެވެ. އަދި الله ނަންފުޅުގައި قُرْبَان ކުރައްވާށެވެ. ދުނިޔޭގެ މުޝްރިކުން الله ﷻ އަށް ނޫން ފަރާތްތަކަށް އަޅުކަންކުރާ ފަދައިން ނަމާދުކުރާ ފަދައިން ނޫނެވެ. އަދި ނަމާދު ކުރާ ފަދައިން ނުކުރާށެވެ. قَتَادَة އާއި عَطَاء އާއި عِكْرِمَة ވިދާޅުވިއެވެ. އެއީ عِيْدُ ނަމާދާއި أُضْحِيَة ކަމުގައެވެ.

3 (إِنَّ شَانِئَكَ هُوَ الْأَبْتَرُ) ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނަށް ރުޅިވެރިވާ މީހާ ނޫނީ ހެޔޮ ކަމުގެ ކުރިން އެއް ނަން ދަރިފަސް ނުވާ މީހާއެވެ. أَبْتَرُ އަކީ ދަރިފަސް ދިމާވެގެން ނުވާ މީހާއެވެ. رَسُول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ އާއި ދެކޮޅު ހަދާ މީހުން ކަލޭގެފާނަށް أَبْتَرُ އޭ ބުނެއެވެ. ދަރިކަލުން ނެތުމުން ބޭބޭ ބުނެއެވެ.

سُوْرَةُ الْكَافِرُوْنَ

① (قُلْ يَاأَيُّهَا الْكَافِرُونَ) [އޭ مُحَمَّدُ ގެފާނެވެ. ކާފިރުންނަށް ވިދާޅުވާށެވެ.] އޭ ކާފިރުންނޭވެ! ތިޔަމީހުންނޭވެ. މިސޫރަތް ބާވައިލެއްވުނު ސަބަބަކީ؛ ޤުރައިޝުގެ ކާފިރުން رَسُول الله صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ އަށް ހުށަހެޅީ ކާފިރުންގެ އިލާހުންނަށް އެއްއަހަރު އަޅުކަން ކުރައްވާށެވެ. އަހުރެމެން ކާފިރުން އެއްއަހަރު ﷲ އަށް އަޅުކަން ކުރާނަމެވެ. ކާފިރުންގެ އިލާހުންނަށް އަޅުކަންކުރައްވާ ﷲ ކާފިރުންނަށް އަޅުކަން ކުރާނަމެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.

② (لاَ أَعْبُدُ مَا تَعْبُدُونَ) އެބަހީ ކާފިރުން މިހާރު އަޅުކަންކުރަމުންދާ އެއްޗަކަށް އަހުރެން އަޅުކަން ނުކުރަމެވެ. (ކާފިރުން މިހާރު އަޅުކަންކުރާ ބުދުތަކަށް ކާފިރުން އަޅުކަންކުރާ ގޮތަށް އަހުރެން އަޅުކަން ނުކުރަމެވެ.)

③ (وَلاَ أَنْتُمْ عَابِدُونَ مَا أَعْبُدُ) އަދި ކާފިރުން މިހާރު ނުކުރެއެވެ ކާފިރުންގެ ދިރިހުރިހާ ހިނދަކު އަހުރެން މިހާރު އަޅުކަންކުރާ ތިބާ ކާފިރުން އަޅުކަން ނުކުރާނެއެވެ.

④ (وَلاَ أَنَا عَابِدٌ مَا عَبَدْتُّمْ) އަދި މުޝްރިކު ބުދުތަކަށް އަހުރެންގެ ދުވަހަކުވެސް ކާފިރުންގެ އެއްޗަކަށް އެއްވެސް އެއްޗަކަށް އަހުރެން އަޅުކަން ނުކުރާނަމެވެ.

⑤ (وَلاَ أَنْتُمْ عَابِدُونَ مَا أَعْبُدُ) އަދި ކާފިރުންގެ އެންމެންނަށް ދެވޭނެ ކާފިރުން ބުދުތަކާ އަޅުކަންކުރާ ކާފިރުންނަށް ދުވަހަކު ކާފިރުން الله އަށް އަޅުކަން ނުކުރާނެއެވެ. މިހެން الله އަށް ކާފިރުންގެ ދީނުގައި މިއަދު މުޝްރިކުވިޔަސް ދުވަހަކު ކާފިރުން އަޅުކަން قَبُوْلُ ނުވާނެއެވެ. އެހެން އެއްވެސް އެއްބަސްވުމެއް އަދި ބުނެވެ. އެއްގޮތަކަށް އެވެސް ކާފިރުންނާ އެދުނު އެބަހީ رَسُول الله صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ އެދުނު މި އެއްބަސްވުމަކާ ހުށަހެޅިކަމާ އަޅުކަންކުރާ އަދި ދީނެއް ނުވާގޮތަށް މިކަން ހުށަހެޅުން ދެކޮޅު ހެދިއެވެ.

⑥ (لَكُمْ دِينُكُمْ وَلِيَ دِينِ) [ކާފިރުންނަށް ކާފިރުންގެ ދީނެވެ. އަހުރެންނަށް އަހުރެންގެ ދީނެވެ.] އެބަހީ ކާފިރުން ކާފިރުންގެ ދީނަށް ތަބާވެ އަހުރެން އަހުރެންގެ ދީނަށް ތަބާވާނަމެވެ. ކާފިރުންގެ ދީނަކީ ބާޠިލު ޝިރުކެވެ.

އަހުރެންގެ ދީނަކީ ހަމަ تَوحِيْدُ އެވެ. އެއީ އަހުރެންގެ މިއަޅުކަމެވެ. އަދި ކާފިރުން އަދި ގެންދާ އަހުރެންގެ ކަމަކުން ކާފިރުންނަށް حَاصِلُ ނުވާނެއެވެ.

سُوْرَةُ النَّصْرِ

މިސޫރަތަށް سورة التَّوْدِيْع އެބަހީ وَدَاع ކުރުމުގެ ސޫރަތް ކަމަށް ابْنُ عَبَّاس ގެ އަރިހުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. (إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللهِ وَالْفَتْحُ) މިއާޔަތް ބާވައިލެއްވުމުން رَسُول الله صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ކުރިމަތިލެއްވީ ކަމަށެވެ. މިކަން ކާފިރުންގެ حَدِيْث ނަބަވީ ފަދަކަމެކެވެ. މިކަން ކާފިރުންގެ އަދި ދެކެވިގެ ފަރާތް ދެއްވާ ނަބީގެ ޚަބަރެވެ.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

قُلْ يَٰٓأَيُّهَا ٱلْكَٰفِرُونَ ① لَآ أَعْبُدُ مَا تَعْبُدُونَ ②
وَلَآ أَنتُمْ عَٰبِدُونَ مَآ أَعْبُدُ ③ وَلَآ أَنَا۠ عَابِدٌ مَّا عَبَدتُّمْ ④
وَلَآ أَنتُمْ عَٰبِدُونَ مَآ أَعْبُدُ ⑤ لَكُمْ دِينُكُمْ وَلِىَ دِينِ ⑥

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

إِذَا جَآءَ نَصْرُ ٱللَّهِ وَٱلْفَتْحُ ① وَرَأَيْتَ ٱلنَّاسَ
يَدْخُلُونَ فِى دِينِ ٱللَّهِ أَفْوَاجًا ② فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ
وَٱسْتَغْفِرْهُ إِنَّهُۥ كَانَ تَوَّابًۢا ③

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

تَبَّتْ يَدَآ أَبِى لَهَبٍ وَتَبَّ ① مَآ أَغْنَىٰ عَنْهُ مَالُهُۥ وَمَا
كَسَبَ ② سَيَصْلَىٰ نَارًا ذَاتَ لَهَبٍ ③ وَٱمْرَأَتُهُۥ
حَمَّالَةَ ٱلْحَطَبِ ④ فِى جِيدِهَا حَبْلٌ مِّن مَّسَدٍۭ ⑤

① (إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللهِ وَالْفَتْحُ) އޭ مُحَمَّدُ ގެފާނެވެ. ކާފިރުންގެ عَدُوُّންގެ މައްޗަށް އެބަހީ قُرَيْش ންގެ މައްޗަށް ކާފިރުންނަށް الله ގެ نَصْرُ އެހީތެރިކަމާއި އަދި ކާފިރުންގެ މައްޗަށް فتح ކުރެއްވުމާއި (نَصْرُ އަކީ عَدُوُّން ބަލިކުރުމެވެ. އަދި ކާފިރުންގެ މައްކާ ފަތަޙަކުރުމެވެ. فَتَح އަކީ عَدُوُّންގެ ގައުމު ދިނުމެވެ.) ރަށްރަށް ފަތަޙަކުރުމާއި އަދި حَقُّ قبولُ ކުރުމަށް ހިތްތައް ހުޅުވުމެވެ.

② (وَرَأَيْتَ النَّاسَ يَدْخُلُونَ فِي دِينِ اللهِ أَفْوَاجاً) [އަދި ބައިބަޔަށް މީސްކޮޅުން އަށް الله ގެ ދީނަށް ވަންނަމީހުން ކާފިރުންނަށް ފެނިވަޑައިގަތުމާ] رَسُول الله صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ އަށް މައްކާ فَتَحَ ކުރެއްވުމުން ހިނގާ عَرَبِی ންގެ ބަޔަކު ބައްލަވާ. مُحَمَّدُ ގެފާނަށް حَرَمُ ގެ އަހުލުވެރިންގެ ނަސްރު ދެއްވީއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން أَصْحَاب الْفِيل ގެ ފޮނުވި (އެބަހީ ގެނެވި ގޮތުން ކަނޑައެޅުނު ބަޔަކު) الله އަށް ކާފިރުންގެ ދުއާކުރެއްވިއެވެ. އަދި އެކާފިރުންގެ حَقُّ ގެއެވެ. އަދި އެކާފިރުންގެ ކާފިރުން އެއްވެސް ބަޔަކު ބޮޑުވެއެވެ. ދެން އަދިވެސް އެކަން އެއްބަސް މީހުން އިސްލާމްވުމަށް ދާދިފަހުން ޤަބީލާތަކުން އިސްލާމްދީނަށް ވަންނަން ފެށިއެވެ. قَبِيْلَة ތަކުން އިސްލާމަށް ދިޔައެވެ.

③(فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ) [ފަހެ ކަލޭގެފާނުގެ رَبُّ އަށް ކަލޭގެފާނު حَمْدُ ކުރައްވައި تَسْبِيحَ ވިދާޅުވާށެވެ. އެއީ އެއްވެސް ކަމަކާ ހަމަނުވާ ނުރަނގަޅު ބައެއްކަމާއި އަދި ގޯސްކަމާއި ނުހަނު ހުރިހާ ކަމަކުން اللهُ އަށް تَسْبِيحَ ކިޔުމާއި އެކަލާނގެ ހުރިހާ ޞިފަތައް ހަމަވެގެންވާކަމުގައި فَتَحَ ވުމާ نَصْرُ ދެއްވުމާއި މިސްކިތްތަކުން ބައިބައިން އިސްލާމް ދީނަށް ވަނުމުގައި މިނިވަންކަމާއި ލިބުނުކަމުގެ ޝުކުރުގައި حَمْدُ ކިޔުމާއި تَسْبِيحَ ކިޔުމުގައި ދެވަނަ تَسْبِيحَ ކުރުމުން ޙައްޤުވާކަމެވެ. (وَاسْتَغْفِرْهُ) އަދި تَوَاضُعُ ވެރިވެ ވެސް ގިނަގިނައިން ކުރައްވާފައިވާ عَمَلُ ތަކަށް ހިތްހަމަ ނުޖެހި އިސްތިޣްފާރު ކުރައްވާށެވެ. އެކަލާނގެ حَضْرَةُ ގައި ފާފަ ފުއްސަވައިދެއްވުން އެދި ދުޢާކުރައްވާށެވެ. (إِنَّهُ كَانَ تَوَّاباً) ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެއީ ތައުބާވުމުން ގިނަގިނައިން ތައުބާ ގަބޫލު ކުރައްވާ ތިބާރަކާތްތެރި ރަސްކަލާނގެ މެއެވެ. އެކަލާނގެ ފާފަ ފުއްސަވާ ރަޙްމަތް ލެއްވުމުގެ ދޮރު ހުޅުވާލައްވާފައިވާ ރަސްކަލާނގެއެވެ. ابْنُ عَبَّاس ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. މި ސޫރަތް ބާވައިލެއްވުމުން އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. މިއީ رَسُول اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ގެ އަޖަލު ހަމަވެގެން اللهُ އެކަލޭގެފާނަށް އަންގަވައިދެއްވީއެވެ. (إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللهِ وَالْفَتْحُ) މިއީ އެކަލޭގެފާނުގެ އަޖަލުގެ ނިޝާނެވެ. (فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَاسْتَغْفِرْهُ إِنَّهُ كَانَ تَوَّاباً)

سُورَةُ الْمَسَدِ

①(تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ) أَبُو لَهَبُ ގެ ދެއަތް ހަލާކުވެއްޖެއެވެ. އެބަހީ އޭނާގެ ހުރިހާ ހަލާކުވެއްޖެއެވެ. (وَتَبَّ) އަދި ހަމަ އޭނާވެސް ގެއްލި ހަލާކުވެއްޖެއެވެ. އޭނާއަށް ދީފައިވާ ކުށްވެރި دُعَاء އެއީ އޭނާގެ ޙައްޤުގައެވެ. أَبُو لَهَبُ އަކީ رَسُول الله ﷺ ގެ ބައްޕަގެ ކާފަގެ ބޭބެއެވެ. އޭނާގެ ނަމަކީ عَبْدُ الْعُزَّى އެވެ.

②(مَا أَغْنَى عَنْهُ مَالُهُ وَمَا كَسَبَ) އޭނާގެ މުދަލާއި ހޯދާފައިވާއެއްޗެއް އޭނާއަށް ފައިދާއެއް ނުކުރެއެވެ. އަދި އޭނާގެ ދަރިން ކޮންމެވެސް ފައިދާއެއް ނުކުރެއެވެ. ޤިޔާމަތުގައި ހުރި އެވެސް ދަރިން ހިމާޔަތް ކުރާނީ ކިހިނެއް ހެއްޔެވެ؟ އަދި الله ގެ عَذَابُ ން އޭނާ ސަލާމަތެއް ނުކުރާނެއެވެ.

③(سَيَصْلَى نَاراً ذَاتَ لَهَبٍ) ނިކަން ގާތުގައި އޭނާ ނިކަން ހޫނު ރޯވާ ނަރަކައަށް އޭނާ ވަންނާނެއެވެ. އެއީ ގިނަ ގިނަ ދިއްލި ހުންނަ ނަރަކައެވެ.

④(وَامْرَأَتُهُ حَمَّالَةَ الْحَطَبِ) [އަދި އޭނާގެ އަނބިމީހާވެސް އެނާ އަނބިމީހާ ދަރުބުރި އުފުލާ ފިތުނަވެރިޔާ މީހާއެވެ.] އެއީ أُمُّ جَمِيلُ بِنْتِ حَرْب އެވެ. أَبُو سُفْيَان ގެ أُخْتُ އެވެ. އޭނާވަނީ ކަނޑުފަތުގެ ރާސްތާގައި رَسُول الله ﷺ ގެ ފައިގައި ކަޓު އަޅާ ތަކުލީފު ދޭން ކަނޑުގަސް ފަދަ ގަސްގަހުގެ ދަރު އުފުލާތީއެވެ.

⑤(فِي جِيدِهَا حَبْلٌ مِنْ مَسَدٍ) [އޭނާގެ ކަރުގައި ހުރީ ފަޔާ ގަސްގެ ކުރުއްވޭ ވާއެކެވެ.] އޭނާވަނީ ކަރުގައި ފަޔާ ގަސް ހިމުން ވަޅުވައި ކޯތާފައި އެހެރީ އޭނާގެ ގަސްގެ ދުވަހު. ކާފަރު ތެރެއަށް ދުރުކޮށް އެ ރަށުގައި މަރުވިއެވެ. ކަރުގައި ބޯގަނޑު ލާގެ ކާފަރު ދެނީ مُحَمَّدُ ގެފާނަށް عَدَاوَة ތެރިވެގެންނެވެ. ރާޅު ދަމާ ބަޔަކު ކުރާ ގޮތަށް ޤިޔާމަތް ދުވަހު އޭނާގެ ކަރުގައި ހަރުލާ ފާރާ ބޭނުންކޮށް ދުވެރިކޮށް ލާނެއެވެ.

سُورَةُ الإِخْلاصِ

①(قُلْ هُوَ اللهُ أَحَدٌ) އޭ مُحَمَّدُ ގެފާނެވެ. ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ. އެއީ އެއްކައުވަންތަ الله އެވެ. (މުޝްރިކުން ބުނިއެވެ. އޭ مُحَمَّدُ އެވެ. ކަލޭގެފާނުގެ رَبُّ ގެ ނަސަބު ކިޔައިދީ ބަޔާންކޮށްދޭށެވެ. ދެން މިއާޔަތް ބާވައިލެއްވިއެވެ. އެކަލާނގެއީ އެއްކައުވަންތަ الله އެވެ. އެކަލާނގެއާ އެއްވެސް ޝަރީކަކު ނުވެއެވެ.

②(اللهُ الصَّمَدُ) اللهُ އީ الصَّمَدُ އެވެ. الصَّمَدُ އީ އެކަކަށް ބޭނުންތެރި ކަންތަކުގައި ޤަޞްދުކުރާ ހުރިހާ ކަމެއް. އެކަލާނގެ ޤަޞްދު ކުރާ އެކަލާނގެއާ ކުރިމަތިލުމަށް ހުރިހާ ބަޔަކު ބޭނުންވާ ވަގުތެވެ. ابْنُ عَبَّاس ވިދާޅުވިއެވެ. الصَّمَدُ އީ ހުރިހާ ސިފައެއް ބޮޑުކަމާއި ހަމަވެގެންވާ السَّيِّدُ އެވެ. އަދި އީ شَرَف ގެ ނިހާޔަތަށް ފޯރާފައިވާ އެބޮޑު شَرِيفُ އެވެ. އަދި ބޮޑު ކަން ފުރިހަމަވެގެންވާ ބޮޑުކަލާނގެއެވެ. އަދި ހުރިހާ ޞިފައެއްގެ ނިހާޔަތަށް ފުރިހަމަވެގެން ވާ އެކަލާނގެއެވެ. އަދި އީ جَبَّار ވުމުގައި ފުރިހަމަ ވެގެންވާ جَبَّار ވެގެންވާ އެކަލާނގެއެވެ. އަދި އީ عِلْمُ ވެރިކަމުގައި ނިހާޔަތަށް ފުރިހަމަވެގެންވާ عَالِمُ އެވެ. އަދި އީ حِكْمَة އާއި ފުރިހަމަވެގެންވާ حَكِيمُ އެވެ. އެއީ الله ﷻ އެވެ. މިސިފަތައް އެކަލާނގެ ނޫން އެހެން ކަލާނގެއަކަށް ނުހުންނާނެއެވެ.

③(لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ) އެބަހީ އެކަލާނގެ ދަރިކަލުން ނުވެއެވެ. އަދި އެކަލާނގެ އެއްވެސް ބައްޕައަކު ނުވެއެވެ. ހަމަ އެކަލާނގެއަކީ ޖީބައެއް ގެފުޅު އަބަދު ނުވާ ނުއެނގުނުގެއެވެ. އެސޭ ފަދަ ނިޔަލުގައި ވާ ބަޔަކު އަދި ނުނިމޭ އެކަލާނގެއަށް ދަރިކަލުން ހުރުމަކީ مُسْتَحِيلُ ވެގެންވާ ކަމެކެވެ. މިއީ ދަރިއަކު ދޭތެރޭގައި ހުރި ކާފަރުން ބުނާ ކަމުގެ ރައްދެކެވެ. އެ الله ﷻ އަށް ޝަރީކު ކުރާ ބަޔަކަށް ރައްދުދެއްވީއެވެ. قَتَادَةُ ވިދާޅުވިއެވެ. عَرَبِي مُشْرِكُ ން ބުނިއެވެ. މަލާއިކަތުން ބަނީ الله ގެ ދަރިކަނބަލުންނެވެ. يَهُودِي ން ބުނިއެވެ. عُزَيْرُ ގެފާނީ اللهُ ގެ ދަރިކަލެވެ. އަދި نَصَارَى ން ބުނިއެވެ. الْمَسِيحُ އީ اللهُ ގެ ދަރިކަލެވެ. މި ބުނުންތަކަށް ރައްދުގައި اللهُ ދަރިކަލުން ހުރުމުން އެކަލާނގެ ތަނަވަސް ކަމަށް (لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ) މި ވަޙީކުރެއްވިއެވެ. އެބަހީ اللهُ އަށް ދަރިކަލުން ނުވެއެވެ. އަދި އެކަލާނގެ އެއްވެސް ބައްޕައަކު ނުވެއެވެ. މިއެވެ.

④(وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُواً أَحَدٌ) [އެކަލާނގެއާ ކުޅަދާނަވާނެ އެއްވެސް އެއްޗެއް ނުވެއެވެ.] އެކަލާނގެއާ ހަމަހަމަ ވާނެ އެއްވެސް ފަރާތެއް ނުވެއެވެ. އަދި އެކަލާނގެއާ މިސްލުވެރި އެއްވެސް އެއްޗެއް ނުވެއެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ފިޔަވައި ބޭނުންވާ ޙާލަތު އެކަލާނގެއާ ބަރާބަރު އެއްވެސް އެއްޗެއް ނުވެއެވެ.

سُورَةُ الْفَلَقِ

①(قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ) (އޭ مُحَمَّدُ ގެފާނެވެ. ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ.) ފަތިސްގަނޑު ބަޔާން ކުރައްވާ حَضْرَةُ ން މިނިވަނ ސަލާމަތް ކުރުމަށް ރައްކާތެރިކަމަށް ދަންނަވަމެވެ. ދަންނާށެވެ : فَلَق ކަލާ ފަތިސްވެ. މިއީ ރޭގަނޑު ވަށައިގެން ހުރި ފަތިސްގެ ބަލީގެ ބަޔެކެވެ. އަދި ބިރުވެރިކަމެވެ. އެއީ الله ހެއްދެވި ކަންތަ އެއްވެސް އެއްޗަކުން ފަތިސްގެ ނުހަނު އަނދިރި ކަމެވެ. އެއީ

ބަހިވާނަކަށް އަތުރާކަށް އެއްޗެހިރާކަށް އަދި ޖެހޭގޮތަކަށް އަދިއަރުން އެއްކަލާނގެއެވެ. އަދި ބެލުމެވެ. ތަރުޖަމާ ވެސް ފަތިސްއިރުގެ ހަމަވެއްޖެ ހުރިހާ އެއްޗެއްގެ ނުބައިކަމުން ވެސް ފަހަރުގެ ނުބައިކަމުން اللهގެ حَضْرَةُ ން ސަލާމަތުގައި ރައްކާތެރިކަން އެދި ދަންނަވާށެވެ.

(مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ) الله ހެއްދެވި ހުރިހާއެއްޗެއްގެ ނުބައިކަމުން ސަލާމަތްވުމަށް اللهގެ حَضْرَةُ ން ދުޢާގެ ސަލާމަތުގައި ރައްކާތެރިކަން ލިބިގަތުމެވެ.

(وَمِنْ شَرِّ غَاسِقٍ إِذَا وَقَبَ) އަދި ރޭގަނޑު ކަނުއަނދިރިވެ އަނދިރިކަމާއި ރޭގަނޑުގެ ނުބައިކަމުން ސަލާމަތްވުމަށެވެ، ރޭގަނޑު ފެތުރޭއިރު އަދިއިރުއޮއްސުނު ހިނދު ނުރައްކަލެވެ. ހުރިހާ ނުރައްކާތެރި ތަކެތީގެ ނުރައްކަލެވެ. އަދި ބިރުވެރިކަމެވެ ނިކުމެވެ ކަނޑައެޅިގެން ރޭގަނޑު ނިކުމެގެންނެވެ.

(وَمِنْ شَرِّ النَّفَّاثَاتِ فِي الْعُقَدِ) سِحْرُ ހަދާ ގޮށްތަކަށް ފުމެލާ سِحْرُ ވެރިޔާގެ ނުބައިކަމުން ސަލާމަތްވުމަށެވެ.

(وَمِنْ شَرِّ حَاسِدٍ إِذَا حَسَدَ) އަދި حَسَدَ ވެރި ކަމުގެ حَسَدَ ވެރިޔާގެ ނުބައިކަމުން ސަލާމަތްވުމަށް اللهގެ حَضْرَةُ ން ދުޢާކޮށް ސަލާމަތުގައި ރައްކާތެރިކަން ލިބިގަތުމެވެ.

سُوْرَةُ النَّاس

(قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ) (އޭ مُحَمَّدُ ވިދާޅުވާށެވެ. ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވެދެއްވާށެވެ.) މީސްތަކުން ހެއްދެވި އިލާހުގެ ކަލާނގެއާއި ބަލަހައްޓަވާ އަދި ހެއްދެވިގެން އެބައިމީހުންގެ حَالُ ތަކާ صُلْحَ ކުރައްވާ އިލާހުގެ ވެރި رَبُّ ގެ حَضْرَةُ ން ދުޢާ ސަލާމަތުގައި ރައްކާތެރިކަން ލިބިގަތުމެވެ.

(مَلِكِ النَّاسِ) އެއީ މީސްތަކުންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެއެވެ. އެކަލާނގެއީ އެއީ ވެރިކަންކުރައްވާ އެއްކަލާނގެ ރަސްކަލާނގެއެވެ.

(إِلَٰهِ النَّاسِ) އެއީ މީސްތަކުން އަޅުކަންކުރާ ޙައްޤު ކަލާނގެއެވެ. މީސްތަކުންގެ ހުރިހާ އިލާހުގެ إِلَٰه ކަލާނގެ ވިދާޅުވެއެވެ. އަދި ނަފްސާއި ގެއްލުމެވެ. ނަމަވެސް الإِلَٰهُ މިނިވަންކަން އެކަލާނގެ އަށް ޚާއްޞައެވެ. ހުރި އެކަނި އެއްވެސް ބަޔަކު ބައިވެރިވުމެއް ނުވެއެވެ.

(مِنْ شَرِّ الْوَسْوَاسِ) شَيْطَانُ ގެ ވަސްވާހުގެ ނުބައިކަމުން (الْخَنَّاسِ) އެއީ اللهގެ ނަންބުނެ ޒިކުރުކުރާއިރު ފަހަތަށް ފިލައިގެންދާ شَيْطَانُ އެވެ. އަދި اللهގެ ނަންބުނުން ގާފިލުވެއްޖެ އިރު ނުކުމެ ވަސްވާސްދޭ شَيْطَانُ އެވެ.

(الَّذِي يُوَسْوِسُ فِي صُدُورِ النَّاسِ) [އެއީ މީސްތަކުންގެ ހިތްތަކަށް ވަސްވާސް އަޅައެވެ.] (ވަސްވާސް އަޅާ ހިތްތަކުގެ ތެރެއިން އެބައިމީހުންގެ ފަރާތުން ހިތްތަކަށް ނުބައި ކަންތައްތައް ގެނެސްދެއެވެ.) ދެން الله

سُورَةُ الإِخْلَاصِ
ترتيبها ١١٢ آياتها ٤

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ ١ اللَّهُ الصَّمَدُ ٢ لَمْ يَلِدْ
وَلَمْ يُولَدْ ٣ وَلَمْ يَكُن لَّهُۥ كُفُوًا أَحَدٌۢ ٤

سُورَةُ الفَلَقِ
ترتيبها ١١٣ آياتها ٥

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ ١ مِن شَرِّ مَا خَلَقَ ٢ وَمِن
شَرِّ غَاسِقٍ إِذَا وَقَبَ ٣ وَمِن شَرِّ النَّفَّٰثَٰتِ فِي
الْعُقَدِ ٤ وَمِن شَرِّ حَاسِدٍ إِذَا حَسَدَ ٥

سُورَةُ النَّاسِ
ترتيبها ١١٤ آياتها ٦

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ ١ مَلِكِ النَّاسِ ٢ إِلَٰهِ
النَّاسِ ٣ مِن شَرِّ الْوَسْوَاسِ الْخَنَّاسِ ٤ الَّذِي
يُوَسْوِسُ فِي صُدُورِ النَّاسِ ٥
مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ ٦

سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى އަށް ގެންގޮސް އެ شَيْطَانُ ދުރުވެ ފިލާގެންދެއެވެ. އަދި ޖިންނުންގެ ތެރެއިންނާއި އިންސާނުންގެ ތެރެއިންނެވެ.

(مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ) ޖިންނުންގެ ތެރެއިންނާއި އިންސާނުންގެ ތެރެއިން އެވެ. ހުންނަނީއެވެ. ޖިންނުންގެ شَيْطَانُ ހުންނަނީއެވެ. އަސްލު މީސްތަކުންގެ ހިތުތަކުގައި ވަސްވާސް ވައްދައެވެ. އަދި އިންސާނުންގެ شَيْطَانُ ހުންނަނީއެވެ. އެކަމަކު މީސްތަކުންގެ ހިތްތަކަށް ވަސްވާސް ދޭށެވެ. އެބައިމީހުން ވެރިކަމުގެ ނަފްސާނީ ތެރެއިން ދަނޑިވަޅު. ހުންނަ އެއީ ނަފްސާނީ ގޮތުން ޖިންނުންގެ ހިތްތަކުގައި ގެންގުޅޭ شَيْطَانُ ގެ ވަސްވާސް ހިތްތަކުގައި ނުބައިކަމެވެ. އަދި ބޭނުންވެއެވެ. ހަމަލާދިނުން އަޅުވާ އިންސާނުގެ ހިތުގެ ވަސްވާސް ވެސް ވަރަށް ގިނައެވެ. ابْنُ عَبَّاس ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. އެއީ ވަސްވާސް ދޭ އާދަމުގެ ހިތުގައި شَيْطَانُ ގެ ވަސްވާސް އަޅުވާ އެއްޗެއް ނުވެއެވެ. ދެން اللهގެ ނަންކިޔުމުން އެކަމުގެ ހިތުގެ ތެރެއިން އެ شَيْطَانُ ފިލައެވެ. އަދި اللهގެ ނަންކިޔުން ހުއްޓައިލުމާއި އެ شَيْطَانُ ގެ ވަސްވާސް ދެއެވެ. އެ شَيْطَانُ ގެ ވަސްވާހުން اللهގެ حَضْرَةُ ން ދުޢާކޮށް ރައްކާތެރިކަން ލިބިގަތުމެވެ.

مُسْلِمُ ންގެ حَيَاةُ ގެ މުހިއްމު ސުވާލުތައް

1 مُسْلِمُ އެއްގެ عَقِيدَةُ إختِيَارُ ކުރާނީ ކޮން އުސޫލަކުން؟ އޭނާ إخْتِيَارُ ކުރާނީ ގަދަރުވެރި ވަޙްޔަށް الله ގެ ފޮތާއި ރަސޫލާގެ ނަބިއްޔާ ގެ صَحَّ سُنَّةُ ންނެވެ. އެކަމަކީ ދެގޮތުގެ ވަޙީ ކުރެއްވުމުން ވީ ކަމަށް ވީތީވެ ދެއްވާ ބަޔާނެވެ. އެކަމަކީ ރަސޫލާގެ ބަސްފުޅު ހަވާއަކުން وَحِي ނުކުރައްވާ ވަޙީއެއް ނޫނެވެ. ﴿إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَىٰ﴾ އަދި أَصْحَابُ ބޭކަލުންނާއި سَلَفُ الصَّالِحُ ންވެސް އެގޮތަށް ގެންގުޅުއްވިއެވެ.

2 އިސްލާމް ދީނުގެ ދަރަޖަތައް ކިހާވަރެއް؟ އޭގެ ދަރަޖައަކީ ތިނެކެވެ. އެއީ އިސްލާމްކަމާއި – އީމާންކަމާއި – އިޙްސާންކަމެވެ.

3 އިސްލާމްކަމަކީ ކޮބައި؟ އަދި އޭގެ ރުކުންތަކަކީ ކޮބައިތޯ؟ އިސްލާމްކަމަކީ الله އަށް އެއްކައުވަންތަކަމާއެކު ބޯލަނބައި ކިޔަމަންތެރިވުމާއި، إعْتِقَادُ ގައި ކިޔަމަންތެރިވުމެވެ. އަދި ކިޔަމަންތެރިކަމާއި އޭނާއަށް ކިޔަމަންތެރިވުމެވެ. އަދި شِرْكُ އާއި އެ ބައެއްގެ މީހުންގެ ކިބައިން ބަރީއަވުމެވެ. އަދި އޭގެ ރުކުން ފަހެވެ. نَبِيُّ الله ، އިރުޝާދުކުރެއްވިގޮތުގައި އިސްލާމްކަން ބިނާކުރެވިފައިވެއެވެ. އެއީ (بُنِيَ الإسْلاَمُ عَلَى خَمْسٍ شَهَادَةِ أَنْ لا إِلَهَ إِلا اللهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللهِ وَإِقَامِ الصَّلاَةِ وَإِيْتَاءِ الزَّكَاةِ وَحَجِّ الْبَيْتِ وَصَوْمِ رَمَضَانَ) مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ ގޮތުގައި އިސްލާމް ދީން ބިނާވެގެންވަނީ ފަސް ކަމެއްގެ މައްޗަށެވެ. އެއީ ހަމަހަމަ ކަމުގައި الله ނޫން އިލާހަކު ނުވާކަމާއި محمَّد ގެފާނު الله ގެ ރަސޫލާކަމުގެ ޝަހާދަތާއި – ނަމާދު ޤާއިމުކުރުމާއި – ޒަކާތް ދިނުމާއި – ގެފުޅަށް ޙَجّ ވުން- رَمَضَان މަހު ރޯދަހިފުން މިއެވެ.

4 އީމާން ކަމަކީ ކޮބައި؟ އަދި އޭގެ ރުކުންތަކަކީ ކޮބައިތޯ؟ އީމާންކަމަކީ، ހިތުން إعْتِقَادُ ކުރުމެވެ. އަދި ދުލުން ބުނުމެވެ. އަދި ގުނަވަނުން ޢަމަލުކުރުމެވެ. އީމާންކަން އިތުރުވެއެވެ. އަދި އުނިވެއެވެ. ގަދަރުވެރި الله وَحِي ކުރައްވައެވެ. ﴿لِيَزْدَادُوٓا۟ إِيمَـٰنًا مَّعَ إِيمَـٰنِهِمْ﴾ މާނައީ (އެއުރެންގެ އީމާން ކަމާއި އެއްކޮށް އީމާންކަން އިތުރުވުމަށްޓަކައެވެ.) رَسُولُ الله ، حَدِيْث ކުރައްވައެވެ. (الإِيْمَانُ بِضْعٌ وَسَبْعُوْنَ شُعْبَةً فَأَفْضَلُهَا قَوْلُ لا إِلَهَ إِلاّ اللهُ وَأَدْنَاهَا إِمَاطَةُ الأَذَى عَنِ الطَّرِيْقِ وَالحَيَاءُ شُعْبَةٌ مِنَ الإِيْمَانِ) مُسْلِم ... މާނައީ: އީމާންކަން ހަތްދިހަ އަށް ބައިވަރު ގޮފިވެއެވެ. އޭގެ އެންމެ މަތިވެރިކަމަކީ لا إِلَهَ إلاّ الله އެވެ. އަދި އޭގެ އެންމެ ދަށުގެ ގޮފިއަކީ މަގުން ނުރައްކާ ދުރުކުރުމެވެ. އަދި ލަދުވެތިކަމަކީ އީމާންކަމުގެ ބައެކެވެ. ބުނެވުނު. މިއެވެ. މީހާ މުސްލިމު އަޅުވެރިން ހިތްތަކެއް ރުހިވަޑައިގަތުމުގެ ކަންތައްތަކުގެ ވަގުތީގައި ކަމަކަށް ނުވާ، އީމާންކަމާއި އެއްގޮތަށް ދުވަހުގެ ޙާލުގައި ހެޔޮކަން ނެގުމާއި إحْسَاسُ ކުރާވުމެވެ. އަދި އަރުދަވާކުރާ ގޮތެއް ނެތިފައިވުމަށް ހެޔޮކަން ނޭނގުމާއި إحْسَاسُ ކުރާވުމުނެވެ. ގަދަރުވެރި الله وَحِي ކުރައްވައެވެ. ﴿إِنَّ ٱلْحَسَنَـٰتِ يُذْهِبْنَ ٱلسَّيِّـَٔاتِ﴾ *މާނައީ ހަމަކަށަވަރުން ހެޔޮ ޢަމަލުތަކުން ނުބައި ޢަމަލުތައް ފުހެލައްވައެވެ.* މިއެވެ. އަދި އީމާންކަމުގެ ރުކުންތައް ހައެކެވެ. نَبِيُّ الله ، އިރުޝާދުކުރެއްވި ބަސްފުޅުން އެއީ ބަޔާންކުރައްވައެވެ.: « أَنْ تُؤْمِنَ بِاللهِ، وَمَلاَئِكَتِهِ، وَكُتُبِهِ، وَرُسُلِهِ، واليَوْمِ الآخِرِ، والْقَدَرِ خَيْرِهِ وَشَرِّهِ» البخاري. ބަސްފުޅުގެ މާނައީ: އެއީ ކަލާ الله އަށް އީމާންވުމެވެ. އަދި އެކަލާނގެ މަލާއިކަތުންނަށް އީމާންވުމެވެ. އަދި ފޮތްތަކަށް އީމާންވުމެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ރަސޫލުންނަށް އީމާންވުމެވެ. އަދި آخِرَة ދުވަހަށް އީމާންވުމެވެ. އަދި ހެޔޮ ކަމާއި ނުބައި ކަމުގެ ތަޤްދީރަށް އީމާންވުމެވެ.

5 لاَ إِلهَ إلاّ الله ގެ މާނައަކީ ކޮބައިތޯ؟ އެއީ الله ފިޔަވައި އެހެން އެއްވެސް حَقُّ އިލާހަކު ނުވެއެވެ. އަދި އެހެން ކަލާނގެއެއް ނެތް، ގަދަރުވެރި الله އެކަނި حَقُّ ގޮތުގައި އަޅުކަން ކުރެވޭ ކަލާނގެއެވެ.

6 قِيَامَة ދުވަހުން ސަލާމަތްވާނީ فِرْقَة އަކީ (ބައިޖަމާޢަތް) ކޮންބައެއްތޯ؟ رَسُولُ الله ، حَدِيْثُ ކުރައްވައެވެ. (وَتَفْتَرِقُ أُمَّتِي عَلَى ثَلاَثٍ وَسَبْعِيْنَ مِلَّةً كُلُّهُمْ فِي النَّارِ إِلاَّ مِلَّةً وَاحِدَةً. قَالُوا وَمَنْ هِيَ يَارَسُوْلَ اللهِ؟ قَالَ: مَا أَنَا عَلَيْهِ وَأَصْحَابِي) أحمد والترمذى. މާނައީ ؛ ތިމަން ނަބިއްޔާއާއި ތިމަން ނަބިއްޔާގެ އަސްޙާބުން މިހާރު ހުރި ގޮތަށް ހުރި ބައެވެ.

އެމީހުންގެ ތެރެއިން ސަލާމަތްވާނީ އެއް ބައެވެ. ސަޙާބީން ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. އެއީ ކޮން ބައެއްތޯ އޭ رَسُولُ الله އެވެ. އެއީ ކޮބައިތޯ؟ އެކަލޭގެފާނު حَدِيث ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ މިއަދު އަހަރެންނާއި އަހަރެންގެ أصحاب ން މިހުރި ގޮތުގައި ހުރި މީހުންނެވެ. ދެން، حقّ އަކީ النبي ، އާއި އެކަލޭގެފާނުގެ أصحابُން ހުރި ގޮތެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނުގެ سُنّة އާއި އެކަލޭގެފާނުގެ أصحاب ންގެ ގޮތަށް (އެކަލޭގެފާނާއި) تَبَعَ ވުމެވެ. بدْعَة ތަކުން ދުރުހެލިވުމެވެ.

7 اللّه ވަނީ އަރުޝުގެމަތީގައި އިސްތިވާވެވޮޑިގެންތޯ؟

އާއެވެ. اللّه ވަނީ އެކަލާނގެ ޚަލްޤުތަކުގެ މަތީގައި އެކަލާނގެ ޢަރްޝުގެ މައްޗަށް އިސްތިވާވެވޮޑިގެންނެވެ. އެކަލާނގެ ޢިލްމުފުޅު ހުރިހާ ތަނެއްގައި ވެއެވެ. އެކަލާނގެ ޛާތްފުޅު مَخْلُوقُ ތަކާ ވަކިވެގެން ވެއެވެ. އަދި مَخْلُوقُ ތަކާ އެކަލާނގެ ޛާތްފުޅު އެއްވެސް ގޮތަކުން އެއްނުވާނެއެވެ.

8 اللّه تَعَالَى ފެނިވޮޑިގެންވާނެތޯ؟

ފެނިވޮޑިގެންވާނެއެވެ. إتِّفاقُ ވެފައިވަނީ ހަމަކަށަވަރުން ދުނިޔޭގައި اللّه تَعَالَى ނުފެނިވޮޑިގެންވާނެކަމަށެވެ. **އަދި ހަމަކަށަވަރުން آخِرَة ދުވަހުން مَحْشَرُ ގައި ދަރުމަވަންތަ ސުވަރުގޭގައި މުއުމިނުން اللّه تَعَالَى ދެކޭނެއެވެ.** ގުރުއާނުގައި اللّه وَحِي ކުރައްވައެވެ. ﴿وُجُوهٌ يَوۡمَئِذٖ نَّاضِرَةٌ ۝٢٢ إِلَىٰ رَبِّهَا نَاظِرَةٞ﴾ [އެދުވަހުން ބައެއް މޫނުތައް އުފާވެރިވެ ރީތިވާނެއެވެ. އެބައިމީހުންގެ رَبُّ އަށް ބަލާނެއެވެ.] ވެއެވެ.

9 اللّه تَعَالَى ގެ ނަންފުޅުތަކާއި ސިފަފުޅުތައް ދެނެގަތުމުގެ ފައިދާއަކީ ކޮބައި؟

ހަމަކަށަވަރުން اللّه تَعَالَى އެކަލާނގެ خَلْقُ ތަކުންނަށް ފުރަތަމަ ކަމަކަށް فَرْضُ ކުރެއްވީ އެކަލާނގެ مَعْرِفَة ލިބުމަށެވެ. ފަހެ މީސްތަކުންނަށް އެކަލާނގެ مَعْرِفَة ލިބުމުން އެމީހުން އެކަލާނގެއަށް حَقّ ގޮތުގައި އަޅުކަންކުރާނެއެވެ. ގުރުއާނުގައި اللّه وَحِي ކުރައްވައެވެ. ﴿فَٱعۡلَمۡ أَنَّهُۥ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا ٱللَّهُ وَٱسۡتَغۡفِرۡ لِذَنۢبِكَ﴾ ދަންނާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން اللّه ނޫން އަޅުކަންކުރެވޭ ހައްޤު އިލާހަކު ނުވެއެވެ. އަދި ކަލޭގެ ފާފަތަކަށް ފާފަފުއްސެވުން އެދޭށެވެ. ދެން اللّهގެ رَحْمَةُ ގެ މަތިން ވާހަކަދައްކާ މީސްތަކުން އެކަލާނގެ ذِكْرُ ކުރާނެއެވެ. އެކަލާނގެ رَحْمَة އަށް އެދި ދުޢާކުރާނެއެވެ. އަދި نِعْمَة ތަކަށް ޝުކުރުކުރާނެއެވެ. اللّه تَعَالَى ގެ ނަންފުޅުތަކާއި ސިފަފުޅުތައް ދެނެގަތުމުގެ **مَقْصَدُ އަކީ އެ ނަންފުޅުތަކާއި ސިފަފުޅުތަކުގެ تَحْقِيقُ ކުރުމާއި އެއާއި ގުޅޭ އަޅުކަންތައް ކުރުމެވެ.** ފަހެ اللّه تَعَالَى ގެ ނަންފުޅުތަކާއި ސިފަފުޅުތައް ދެނެގަތުމުގެ ސަބަބުން އެ ސިފަފުޅުތަކާ ގުޅޭ ގޮތުން ސިފަވުމަށް މަސައްކަތްކުރެވޭނެއެވެ. އެއީ عِلْمُ — رَحْمَة — عَدْلُ ފަދަ ސިފަފުޅުތަކެވެ. އަދި އެ ސިފަފުޅުތަކުގެ ސަބަބުން މީސްތަކުން ހެޔޮ ސިފަތަކުން ސިފަވާނެއެވެ. އަދި إِلَٰه ކަމާ — كِبْرُ — جبرُ ފަދަ ސިފަފުޅުތައް ހުރެއެވެ. އަދި އެފަދަ ސިފަތަކުން ސިފަވުމުން މީހާ ދުރުވާނެއެވެ. އެއީ — ބޮޑާވުމާއި — ބާރުން ގަދަކަމުން — ހިފާ ގޮތްގޮތެވެ. ދެން ބާރުގަދަ ސިފަތަކުން ސިފަވާނީ اللّه تَعَالَى ގެ ޙަޟްރަތުގައި އެކަލާނގެ ސިފަފުޅުތަކުގެ ގޮތުންނެވެ. اللّه تَعَالَى ގެ حَضْرَةُ ގައި ބިރުވެރިވެ ހިތްވަރުގަދަވުމެވެ. އަދި އެކަލާނގެ حَضْرَة ގައި ހަމަޖެހުމާއި ލޯބިވުމެވެ. ހަމައެފަދައިން ގުރުއާނުގައި اللّه وَحِي ކުރައްވައެވެ. ﴿وَلِلَّهِ ٱلۡأَسۡمَآءُ ٱلۡحُسۡنَىٰ فَٱدۡعُوهُ بِهَا﴾ މާނައީ ހަމަ އެންމެ ރީތި ނަންފުޅުތައް ވަނީ اللّه تَعَالَى

އަރުވާ. ދުރު އަސްމާއުލްހުސްނާގެ ނަންތަކުން އެކަލާނގެއަށް دُعَاء ކުރުމެވެ. މިއީ. އަދި ހަމަ މިކަމާ ބެހޭގޮތުން رَسُولُ اللهِ ، ގެ އަރިހުން ސާބިތުވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حَدِيْث ކުރެއްވިއެވެ. (إِنَّ لِلّٰهِ تَعَالَى تِسْعَةً وَتِسْعِيْنَ اسْمًا مِائَةً إِلَّاوَاحِد مَنْ أَحْصَاهَا دَخَلَ الجَنَّةَ) مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ މާނައީ، الله تَعَالَى އަށް ނުވަދިހަ ނުވަ ނަންފުޅު ވެއެވެ. ސަތޭކައިން އެކެއް މަދު. އެނަންފުޅުތައް ދަސްކޮށް ބުނެފިމީހާ ސުވަރުގެ ވަދެއްޖެއެވެ. މިއީ. ކީރިތި قُرْآن އާއި صَحَّ سُنَّة އަށް ބަލާއިރު ފެނިގެންދާ ނަންފުޅުތައް ތިރީގައި ބަޔާންކުރެވިއްޖެއެވެ. ދަނީ اللّٰهُ جَلَّ جَلَالُهُ. الرَّحْمٰنُ. الرَّحِيْمُ. المَلِكُ. القُدُّوْسُ. السَّلَامُ. المُؤْمِنُ. المُهَيْمِنُ. العَزِيْزُ. الجَبَّارُ. المُتَكَبِّرُ. الخَالِقُ. البَارِئُ. المُصَوِّرُ. الأَوَّلُ. الآخِرُ. الظَّاهِرُ. البَاطِنُ السَّمِيْعُ . البَصِيْرُ. المَوْلَى . النَّصِيْرُ . العَفُوُّ. القَدِيْرُ. اللطِيْفُ. الخَبِيْرُ. الوِتْرُ. الجَمِيْلُ. الحَيُّ . السِّتِّيْرُ . الكَبِيْرُ . المُتَعَالُ. الوَاحِدُ. القَهَّارُ. الحَقُّ. المُبِيْنُ. القَوِيُّ. المَتِيْنُ. الحَيُّ. القَيُّوْمُ . العَلِيُّ. العَظِيْمُ. الشَّكُوْرُ. الحَلِيْمُ. الوَاسِعُ. العَلِيْمُ. التَّوَّابُ. الحَكِيْمُ. الغَنِيُّ. الكَرِيْمُ. الأَحَدُ. الصَّمَدُ. القَرِيْبُ. المُجِيْبُ. الغَفُوْرُ. الوَدُوْدُ. الوَلِيُّ. الحَمِيْدُ. الحَفِيْظُ. المَجِيْدُ. الفَتَّاحُ. الشَّهِيْدُ. المُقَدِّمُ. المُؤَخِّرُ المَلِيْكُ. المُقْتَدِرُ. المُسَعِّرُ. القَابِضُ. البَاسِطُ. الرَّازِقُ. القَاهِرُ. الدَّيَّانُ. الشَّاكِرُ. المَنَّانُ. القَادِرُ. الخَلَّاقُ. المَالِكُ. الرَّزَّاقُ. الوَكِيْلُ. الرَّقِيْبُ. المُحْسِنُ. الحَسِيْبُ. الشَّافِي. الرَّفِيْقُ. المُعْطِي. المُقِيْتُ. السَّيِّدُ. الطَّيِّبُ. الحَكَمُ. الأَكْرَمُ. البَرُّ. الغَفَّارُ. الرَّءُوْفُ. الوَهَّابُ. الجَوَادُ. السُّبُّوْحُ. الوَارِثُ. الرَّبُّ. الأَعْلَى. الإِلَهُ.

މިއީ. حَدِيْث ގައިވާ وَمَنْ أَحْصَاهَا ގެމާނައީ އެނަންފުޅުތަކުގެ މާނަ ދަސްކުރުމެވެ.

الحَكِيْمُ ޙިކްމަތްތެރިކަން ހުރުމަކީ ﷲ އާއި ބެހިގެންވާ ކަމެކެވެ. މީގެ އިތުރުން ކަމެއް ކުރައްވަނީ އެކަލާނގެ حِكْمَة ގެ ތެރެއިން ކަމަކަށްވެގެންނެވެ. القُدُّوْسُ ކިބަހިލާދީ އެއްވެސް އުނިކަމެއް ނެތް ﷲ تَعَالَى ރަސްކަލާނގެ ވޭތިވެދިޔަ ކަންކަން ހަނދާންނެތުނު ނުވެއެވެ. އަދި ހަމަ އެފަދައިން ލިބިވަޑައިނުގަންނަވާ ކަމަކުން އެކަލާނގެ قَدَرُ ކުޑަވެ ނުދެއެވެ. އެނަންފުޅުތަކުން اللّٰه تَعَالَى އަށް دُعَاء ކުރުމަށް އެހެން ޙިއްސާކުރުމުގެ ގޮތުން ވެސް ވާނެއެވެ.

10 اللّٰه تَعَالَى ގެނަންފުޅުތަކާއި ސިފަފުޅުތަކުގެ ފަރަގަކީ ކޮބައި؟

އެކަކީ ކަންކަމުގައި ވާގޮތެވެ. ބަހުރުވައިން އެބަދެއްކުމުގައި ހުރިތަނުގެ ގޮތުން اللّٰه تَعَالَى ގެނަންފުޅުތަކާއި ސިފަފުޅުތަކުގެ ބޭނުން ބަޔާންކުރެވިފައެވެ. ނަމަވެސް އެބައިގެ فَرَقُ އަދި ބައިގެ ފަރަގަކީ އަސްލު ވަކިވުމެވެ. **1) ފުރަތަމަ: اللّٰه تَعَالَى ގެ ސިފަފުޅުތަކުން އިސްމުތަކެއް ނުނެގޭނެއެވެ. އެނެވެސް ނަންފުޅުތަކުން دُعَاء ނުކުރެވޭނެ ކަމެއް ނުވެއެވެ.** މިސާލަކަށް عَبْدُ الكَرِيْم މިފަދައިން ކަމެއް ކުރެވިދާނެއެވެ. އަދި އެވެސް އިސްމެއްގެ ގޮތުން ނަމެއް ކުރެވޭނެއެވެ. ނަމަވެސް عَبْدُالكَرَمِ މިފަދައިން ކަމެއް ނުކުރެވޭނެއެވެ. މިސާލަކަށް يَاكَرِيْمُ މިފަދައިން ކަމެއް دُعَاء ކުރެވިދާނެއެވެ. ނަމަވެސް يَاكَرَمَ الله މިފަދައިން ކަމެއް ނުކުރެވޭނެއެވެ. **2) ދެވަނަ: ހަމަހަމަކަމާއެކު اللّٰه تَعَالَى ގެ ނަންފުޅުތަކުން ސިފަފުޅު އިސްތިއުމާލުކުރެވޭނެއެވެ.** އަދި މިސާލަކަށް (الرَّحْمٰنُ) ގެ ނަންފުޅުގެ. އަސްމާއުލް رَحْمَة ގެ ސިފަފުޅު ނެގިދާނެއެވެ. އެކަމަކު އެކަލާނގެ ސިފަފުޅުން ނަންފުޅު ނުނެގޭނެއެވެ. މިސާލަކަށް (الإِسْتِوَاء) ގެ ސިފަފުޅުން (المُسْتَوِي) ގެ ނަންފުޅު ނުނެގޭނެއެވެ. **3) ތިންވަނަ: اللّٰه تَعَالَى ގެ فِعْلُ ފުޅުން، އެކަލާނގެ ނަންފުޅެއް ނުނެގޭނެއެވެ. އެކަމަކު ސިފަފުޅު ނެގިދާނެއެވެ.** މިސާލަކަށް (الغَضَبُ: ކޯފާވެވަޑައިގަތުން) މިއީ އެކަލާނގެ فِعْلُ ފުޅެކެވެ. މިއިން (الغَاضِبُ) މިއީ اللّٰه تَعَالَى ގެ ނަންފުޅެއްގެ ގޮތުގައި ނުނެގޭނެއެވެ. އެކަމަކު އެކަލާނގެ ސިފަފުޅެއްގެ ގޮތުގައި އެކަލާނގެ فِعْلُ ފުޅުން ނެގިދާނެއެވެ. މިސާލަކަށް (الغَضَبُ: ކޯފާވެވަޑައިގަތުން) މިއީ اللّٰه تَعَالَى އަށް ސާބިތުވާ ސިފަފުޅެކެވެ. މިހެނީ (الغَضَبُ: ކޯފާވެވަޑައިގަތުން) މިއީ އެކަލާނގެ فِعْلُ ފުޅެކެވެ.

11 މަލާއިކަތުންނަށް އީމާންވުމުގެ މާނައަކީ ކޮބައި؟

އެއީ އެބައިމީހުން އެބައިމީހުން ހުރިކަމުގައި ކަށަވަރުކޮށް ތެދުކޮށް إِقْرَارُ ވުމެވެ. އަދި اللّٰه تَعَالَى އެބައިމީހުން ހައްދަވައި އެކަލާނގެއަށް އަޅުކަންކުރުމާއި އެކަލާނގެ އަމުރުފުޅުތައް ހިންގުމާއި تَنْفِيْذُ ކުރުމަށް ލައްވާފައިވާކަމެވެ. ﴿عِبَادٌ مُّكْرَمُونَ ۝٢٦ لَا يَسْبِقُونَهُۥ بِٱلْقَوْلِ وَهُم

بِأَمْرِهِۦ يَعْمَلُونَ ﴾ މާނައީ: އެއީ މާތްވެރިވެގެންވާ އަޅުންތަކެކެވެ. އެކަލާނގެ ބަސްފުޅަށްވުރެ ކުރިއަރައިގެން އެބޭކަލުން އިސްވެ އެއްވެސް ބަސްފުޅެއް ނުބުނެއެވެ. އަދި އެބޭކަލުން އެކަލާނގެ އަމުރުފުޅާއި ކަމަށް ފުރިހަމައަށް ޢަމަލުކުރައްވައެވެ. ދެން. އެބޭކަލުންނަކީ އިންސާނުންގެ ކަންތައްތައް ބަލަހައްޓަވާ އެކަލާނގެއެވެ. އެއީ

1) އެބޭކަލުން އަރުޝި އުފުލާ ބޭކަލުންނާއި މަލާއިކަތުން 2) جبْرِيلُ ޢަލައިހިއްސަލާމް އެބޭކަލުންގެ ވަޒީފާ ވަޙީ ގެނެސްދިނުމެވެ. 3) ميكائيلُ ޢަލައިހިއްސަލާމް ވާރޭ ވެއްސުމާއި ރިޒުޤު ބެހުމެވެ. 4) مَلَكُ الْمَوْتِ (ޢިޒްރާއީލު ޢަލައިހިއްސަލާމް) ފުރާނަ ހިއްޕެވުމެވެ. خاصَّ وَظِيفَة އެބޭކަލުންނަށް ލިބިގެންވާ ބޭކަލުން ގިނަ އެވެ. އެބޭކަލުންގެ ތެރެއިން އަދި އެބޭކަލުންގެ އެ وَظِيْفَة ތައް ވަކިން އެނގެއެވެ.

12 قُرْآن އަކީ ކޮންއެއްޗެއް؟

އެއީ އަބަދުވެސް ތިލަވަމުން އެކަލާނގެ ވަޙީފުޅުތަކެވެ. ކަލާނގެ ބަސްފުޅުގެ ނަމުން الله تَعَالَى ގެ ބަސްފުޅެވެ. އެބަސްފުޅު ނުބައިކުރެވުނު އެކަލާނގެ حَضْرَةُ ން އެވެ. އަދި އެބަސްފުޅު إِعَاد ކުރައްވާ އެކަލާނގެ حَضْرَةُ އަށެވެ. އެކަލާނގެ އަބަސްފުޅުގެ ބަސް وَحِي ކުރެއްވިއިރު އެކަލާނގެ ހަމަ حَقِيقَة އެވެ. އެކަލާނގެ حَضْرَةُ ން جِبْرِيْلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ އައްސަވައެވެ. ދެން جِبْرِيْل عَلَيْهِ السَّلَامُ އަބަސްފުޅު مُحَمَّدُ ، އަށް އިއްވަވައިދެއްވިއެވެ. سَمَاوِي އިންޒާލުވި ފޮތްތަކާ (ތައުރާތާއި އިންޖީލާއި ޒަބޫރާއި) އެއީ ހަމައެކަނި الله تَعَالَى ގެ ބަސްފުޅެވެ.

13 نَبِيُّ اللّه ، ގެ ސުންނަތާއި ނުލައި ހަމައެކަނި قُرْآنُ ން އަޅުގަނޑުމެންނަށް ފުދޭނެތޯ؟

އެއީ އެގޮތަކަށް ނުފުދޭ ކަމެވެ. ސަބަބަކީ الله تَعَالَى އަޅުގަނޑުމެންނަށް އަމުރުކުރައްވައި ވިދާޅުވެއެވެ. ސުންނަތަކީ ހުޅުވާލެވުނު އަލިކަމެވެ. އެކަލާނގެ އަންގަވަނީ ބަސްފުޅުގައެވެ. ﴿وَمَآ ءَاتَىٰكُمُ ٱلرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَىٰكُمْ عَنْهُ فَٱنتَهُوا۟ ﴾ [މާނައީ: ރަސޫލާ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ދެއްވި އެއްޗެއް ތިޔަބައިމީހުން ހިފާށެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު ތިޔަބައިމީހުން މަނާކުރެއްވި ކަމަކުން ދުރުހެލިވާށެވެ. އަދި ރަސޫލާ ސުންނަތް ތަބާވާށެވެ. ކަލޭގެފާނު ދެއްވި ތަރުބިއްޔަތު ދޮށީއަށް ދޯދޯނެވެ.] ވީމާ. ހަމަ ސުންނަތަށް އަދި އެ ސުންނަތާއި ބެހޭ قُرْآنُ ގެ ސުންނަތް ތަބާވާން އެނގެންވާނެއެވެ. އެއީ قُرْآنُ ގައިވާ ކަމެވެ. ސުންނަތަކީ ކަލާނގެ تَفْصِيْلُ އަސާސްތަކުން ބޭނުންކުރާއެވެ. رَسُوْلُ اللّه ، ހަދީ حَدِيْث ކުރައްވައެވެ. (أَلاَ إِنِّى أُوْتِيْتُ الكِتَابَ وَمِثْلَهُ مَعَهُ، أَلاَ يُوْشِكُ رَجُلٌ شبعَانَ عَلَى أَرِيْكَتِهِ يَقُوْلُ عَلَيْكُمْ بِهَذَ القُرْآنَ ، فَمَا وَجَدْتُمْ فِيْهِ مِنْ حَلاَلٍ فَأَحِلُّوهُ وَمَا وَجَدْتُمْ فِيْهِ مِنْ حَرَامٍ فَحَرِّمُوْهُ) أبوداود. މާނައީ: ދަންނާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ފޮތް ދެއްވިއެވެ. އަދި އެއާއި އެއްފަދަ އެއްޗެއް ދެއްވިއެވެ. ދަންނާށެވެ. ބަޑު ފުރިގެން ތިބި މީހާ އޭނާގެ ގޮނޑީގައި އިށީނދެގެން ބުނާނެ ދުވަހަކާ ކައިރިވެއްޖެއެވެ. " ތިޔަބައިމީހުން މި قُرْآنُ ގެ ފަރާތުގައި ހިފަހައްޓާށެވެ. އެއިން ތިޔަބައިމީހުންނަށް حَلاَلُ އެއްޗެއް ފެނިއްޖެނަމަ އެއީ حَلاَلُ އެއްޗެއް ކަމުގައި ބަލާށެވެ. އަދި އެއިން حَرَامُ އެއްޗެއް ފެނިއްޖެނަމަ އެއީ حَرَامُ އެއްޗެއްކަމުގައި ބަލާށެވެ. ވީމާ.

14 رَسُوْلُ ބޭކަލުންނަށް އީމާންވުމުގެ މާނައަކީ ކޮބައި؟

އެއީ ހަމަކަށަވަރުން ކަލާނގެ އެއްކަލާނގެ ފަރާތުން އީމާންވުމުގެ ވާޖިބެވެ. الله تَعَالَى رَسُوْلُ ބޭކަލުން ފޮނުއްވިކަން ޔަގީންކަމާއި ހަމަކަށަވަރުކުރުމެވެ. އެބޭކަލުން އައިއްސަވާ الله އަންގަވާ އެކަލާނގެ އިންސާނުންނާއި ގޮތްތަކުގެ ތެރެއިން އަދި އެކަލާނގެ ފޮނުއްވި އެބަސްފުޅު ގާތްކޮށްދެއްވުމެވެ ކަލާނގެ އަރުވާފައިވާ އަދި އަރިހަށް ބޭކަލުން ޔަގީންކުރުމާއި އަދި އެބޭކަލުން ޖައްސަވާ ވަހީ ތަޤްوَى ވެރިކަމާއި، އަޚްލާޤުގެ ޔަގީންކަމާއި، އަދި ޔަގީންކަމާއި ޔަގީނެވެ. އަދި އެބޭކަލުން އެބޭކަލުންގެ ރިސާލަތު އާއި އެބޭކަލުން خَلْقُ ބާރުވެރި އިންސާނުންގެ خَلْقُ ނަބިއްޔާގެ އަދި އެބޭކަލުން ދީނުގައިވާ ވާޖިބު އަދާކުރެއްވި الله އަށް ޝުކުރު ކުރުމާއި އެއްވެސް ކަމަކުން ދުރުހެލިވުމުގެ މަގުތަކުގައި އަދި އަޅުތަކުގެ ޙަޤީޤީ ދީނުގެ ބަލަހައްޓަވަން އެބަސްފުޅުތަކަށް އެދެވޭގޮތުގައި ޔަގީނުކުރުމާއި ހަމަކަށަވަރުކުރުމެވެ.

15 آخِرَة ދުވަހަށް އީމާންވުމުގެ މާނައަކީ ކޮބައި؟

އެއީ އަދިވެސް އެންމެހައި ތަކެތީގެ ނިމުން އައުމެވެ. ޤިޔާމަތް ހަމަކަށަވަރުކުރުމެވެ. މަރުވުމުގެ އަދި އެގޮތުން ދެން ދިރުއްވުމާއި ޙިސާބު

އިމާންވުން ހިމެނެނީ آخِرَة ދުވަހަށް އިމާން ވުމުގެތެރެއިންނެވެ. އޭގެތެރޭގައި ޤަބުރުގެ ސުވާލާއި ޤަބުރުގެ نعْمَةُ އާއި عَذَابُ އާއި ބަޢުޘުކުރެއްވުމާއި ޙަޝްރުކުރުމާއި ހުށަހެޅުމާއި رَبُّ ގެ حَضْرَةُ ގައި ހުރުމާއި ޙިސާބު ބެއްލެވުމާއި ފޮތްތައް ދިނުމާއި މީޒާނާއި ބަހައްޓާލުމާއި صِرَاط الْمُسْتَقِيْم އަޅުއްވައި رَسُولُ الله ﷺ ގެ حَوْضُ ވެރިކަމާއި شَفَاعَةُ ވެރިވުން އަދި ސުވަރުގެއާއި ނަރަކަ އާދީ ހުރިހާ ކަމެއް ތެދުކަމަށް ޤަބޫލުކުރުމާއި އެއްގޮތަށެވެ.

16 قيامة ދުވަހުން ވާ شفاعة ގެ ވައްތަރުތަކަކީ ކޮބައި؟

އެއީ އެތަކެއް ބާވަތެއްވެއެވެ. އޭގެތެރެއިން އެންމެ ބޮޑު شَفَاعَةُ އަކީ **الشَّفَاعَةُ العُظْمَى** އެވެ. އެއީ قِيَامَة ދުވަހުގައި މަޚްލޫޤުން ހުރިހާ ހާލަތުގައި ޙިސާބު ބެއްލެވުމަށް إِنْتِظَارُ ކުރަމުންދާއިރު ދެން النَّبِيُّ ﷺ އެކަލޭގެފާނުގެ رَبُّ ގެ حَضْرَةُ ގައި شَفَاعَةُ ކުރައްވައިދެއްވާނެއެވެ. މަޚްލޫޤުންގެ ދެމެދުގައި ޙުކުމްކުރެއްވުމަށް ދެން އެކަލާނގެ ދެއްވާނެއެވެ. އަދި އެއީ خَاصَّ ވެގެން އަހަރެމެންގެ ނަބިއްޔާ مُحَمَّدُ ﷺ އަށް އޮތްކަމެކެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނަށް وَعْدُ ވެވޮޑިގެންވާ المَقَامُ المَحْمُوْد އެވެ. 2) ދެވަނަ شَفَاعَةُ އަކީ ސުވަރުގޭގެ ދޮރުތައް ހުޅުއްވުމަށް ދެއްވުން ވާ شَفَاعَةُ އެވެ. މިއީވެސް خاصّ ވެގެން އަހަރެމެންގެ ނަބިއްޔާ مُحَمَّدُ ﷺ އަށެވެ. އަދި އެންމެފުރަތަމަ ސުވަރުގެއަށް ވަންނާނީ ނަބިއްޔުން އަދި އުއްމަތްތަކުގެތެރެއިން ވެސް އެކަލޭގެފާނުގެ އުއްމަތެވެ.

3) ތިންވަނަ: ނަރަކައަށް ވަނުމަށް ޙައްޤުވެފައިވާ މީހުން ނަރަކައަށް ނުވައްދުމަށް ވާ شَفَاعَةُ އެވެ.

4) ހަތަރުވަނަ: تَوْحِيْدُ ގެ އަހުލުވެރިންގެ ތެރެއިން ބައެއް ފާފަވެރިން ނަރަކައިން ނެރުއްވުމަށް ވާ شَفَاعَةُ އެވެ.

5) ފަސްވަނަ: ސުވަރުގޭގެ އަހުލުވެރިންނަށް ބައެއްގެ ދަރަޖަތައް އުފުއްލެވުމަށް ވާ شَفَاعَةُ އެވެ.

ދެން ބާކީހުރި މި شَفَاعَةُ ތަކަކީ އަހަރެމެންގެ ނަބިއްޔާ مُحَمَّدُ ﷺ އަށް خَاصَّ ވެގެން ނުވެއެވެ. އަދި މިއީވެސް އެކަލޭގެފާނަށް ލިބިގެންވާ ކަމެކެވެ. އެކަލޭގެފާނު ފިޔަވައި އެހެނިހެން ނަބިއްޔުންނާއި މަލާއިކަތުންނާއި އަދި صَالِحُ މުއުމިނުންނާއި ޝަހީދުންނާއި ވެސް އެކަން ލިބިގެންވާނެއެވެ. 6) ހަވަނަ: ބައެއް މުއުމިނުން ޙިސާބު ނުބައްލަވާ ޢަޛާބު ނުދެއްވައި ސުވަރުގެއަށް ވެއްދެވުމަށް ވާ شَفَاعَةُ އެވެ. 7) ހަތްވަނަ: ބައެއް ކާފިރުންގެ عَذَاب ލުއިކޮށްދިނުމަށް ވާ شَفَاعَةُ އެވެ. އަދި އެއީ خَاصَّ ވާ އަހަރެމެންގެ ނަބިއްޔާ مُحَمَّدُ ﷺ އަށް خَاصَّ ވެގެންވާ ކަމެކެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ ބޮޑުބޭބެ أَبُو طَالِب އަށް عَذَاب ލުއިކޮށްދެއްވުމަށް ވާ شَفَاعَةُ އެވެ. ދެން تَوْحِيْدُ ގެ އަހުލުވެރިންގެ ތެރެއިން ބޮޑެތި ފާފަވެރިންގެ ތެރެއިން ބައެއް މީހުން الله تَعَالَى އެކަލާނގެ رَحْمَة ފުޅުން ނަރަކައިން ނެރުއްވާނެއެވެ. އަދި ފާފަވެރިން އެކަމަށް ވާ شَفَاعَةُ އަކީ ލިބެން ހުރި ބައެކެވެ. އަދި މިހެން ވަނީ الله އިރާދަކުރެއްވި މީހަކަށް ނޫނެވެ. އަދި އެކަލާނގެ رَحْمَة ފުޅުން ސުވަރުގެއަށް ވައްދަވައިދެއްވާނެއެވެ.

17 ދުނިޔޭގެ ކަންކަމުގައި شَفَاعَةُ އަށް އެދުން ހުއްދަވާނެތޯ؟ އާއެކެވެ.

ހުއްދަވާނެއެވެ. شَرِيْعَةُ ގެ ޙުކުމްތަކާ ޚިލާފުނުވާ ކަމެއްގައި ރަނގަޅުވާނެއެވެ. އެކަލާނގެ وَحِي ފުޅުގައި ވެއެވެ. ﴿وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَى﴾ މާނައީ: ހެޔޮކަންތަކާއި تقوى ވެރިވުމުގެ ކަންކަމުގައި ކަލޭމެން އެކަކު އަނެކަކަށް އެހީތެރިވާށެވެ. އާޔަތެވެ. ދެން رَسُولُ الله ﷺ حَدِيْث ފުޅުގައިވެއެވެ. (وَاللهُ فِي عَوْنِ العَبْدِ مَا كَانَ العَبْدُ فِي عَوْنِ أَخِيْهِ) مُسْلم.. މާނައީ: އަޅާ އޭނާގެ أَخُ އަށް އެހީތެރިވެދޭހާ ހިނދަކު الله ވެސް އޭނާއަށް އެހީތެރިވެ ވޮޑިގެންވާނެއެވެ. ދެން. شَفَاعَةُ ކުރުން ހުއްދަވާނެއެވެ. އޭގެ ސަބަބުން ދެ ފަރާތަށް ހެޔޮ ފައިދާ ލިބެއެވެ. އަދި އެކަމަށް ވެސް ލިބޭނެއެވެ. الله تَعَالَى وَحِي ކުރެއްވި އެވެ. ﴿مَّن يَشْفَعْ شَفَاعَةً حَسَنَةً يَكُن لَّهُ نَصِيبٌ مِّنْهَا﴾ މާނައީ: ހެޔޮ شَفَاعَةُ ކޮށްދޭ މީހަކަށް އޭގެތެރެއިން ބައެއް ލިބޭނެއެވެ. ދެން. رَسُولُ الله ﷺ حَدِيْث ފުޅުގައިވެއެވެ. (اشْفَعُوْ تُؤْجَرُوا) البخاري. މާނައީ: ކަލޭމެން شَفَاعَةُ ކުރާށެވެ. އަޖުރު ދެއްވޭނެއެވެ. ދެން.

ޝަފާޢަތްކުރުން ހުއްދަވުމުގެ شَرْطُ ތަކަކީ އެއްޗެވެ. 1) ޝަރީޢަތުގެ ޙުކުމްތަކާ ޚިލާފު ނުވުމާއި ދީނާއި ޚިލާފު ކަމެއްގައި ނުވުމެވެ.

އެހެންވީއިރު އަހަރެމެންނަކީ މަންޒަރު އެއް ހަމައެއްގައި ކަންތައްތައްކުރާން ހެއްޔެވެ؟ 2) އާއްމު مُخَاطَبُ ކަމުގައި އެފަރާތަކަށް ގޮވާލެވޭ ފަރާތަކަށްވުމެވެ. 3) އެދޭފަރާތާ ޒަމާނާއި އޮއްވާ ފަރާތަކަށް حَاضِرُ ވެގެންވުން. 4) އެކަމަކީ ކުރެވޭނެ ކަމެއްގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ ކަމެއްކަމުގައިވުން. 5) އެކަމަކީ ދުނިޔޭގެ ކަމެއްކަމުގައިވުން. 6) އެކަމަކީ އަދި މުޅިން އަމިއްލައަށް އިސްކޮށް ހަމައެކަނި ކުރެވޭ ކަމަކަށްވުން. މިއެވެ.

18 تَوَسُّلُ ގެ ބާވަތްތަކާއި ހުކުމަކީ ކޮބާ؟

ދެބައިވެއެވެ. **ޝަރުޢީ ތަވައްސުލާއި ހަރާމް ތަވައްސުލެވެ.** އެއީ ޝަރުޢީ ތަވައްސުލެވެ. 1) الله تَعَالَى ގެ އިސްމުތަކާއި ޞިފަތަކުން ތަވައްސުލްވުން. 2) ބައެއް صَالِحُ عَمَلُ ތަކުން އެކަލާނގެއަށް تَوَسُّلُ ކުރުން. ހެޔޮ ޢަމަލެއް ކުރުމަށްފަހު ދެން الله އަށް تَوَسُّلُ ކުރުން. އެއީ ހަމަ ޝަރުޢީ ތަވައްސުލެކެވެ. 3) ދިރިހުރި حَاضِرُ ވެހުރި صَالِحُ މީހެއްގެ ދުޢާއަކުން دُعَاء ކުރުމަށް الله އަށް تَوَسُّلُ ކުރުން. އަދި އެހެން دُعَاء ކުރުމަށް އެދުމެވެ. ތަވައްސުލުގެ ނުހުއްދަ ބައެވެ. ހުއްދަ ނޫން ތަވައްސުލުގެ ބާވަތަކީ **ތަވައްސުލުގެ ތެރެއިން حَرَام ވެގެންވާ ބައެވެ.** އެއީ ދަންނަވާލަމެވެ.

1) ޤަބުރުތަކުގައި النَّبِيُّ ، ގެ ޖާހުގެ ދަރަޖައިން ތަވައްސުލްކޮށް އެކަލޭގެފާނުގެ ޙައްޤުން الله އަށް ދުޢާކުރުމެވެ. ނަމަވެސް ކަނޑައަޅައިގެން ވަކި ނަބިއްޔަކުގެ ޖާހުގެ ދަރަޖައިން ތަވައްސުލްކުރުން ކަމުގައިވާ ފަދަ އެހެން ކަންކަމުން الله އަށް ދުޢާކުރުމެވެ. އަދި މިސާލަކަށް (اللهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِجَاهِ نَبِيِّكَ ، أَوْ بِجَاهِ الْحُسَيْنِ) މިފަދައިން ކިޔުމެވެ. މިއީ ބިދުޢަތްކަމުގައިވެއެވެ. ސަބަބަކީ ޖާހުކަމުގެ ބާރު ވެސް ހަމަ އަހަރެމެންނަށް ލިބިގެނެވެ. النَّبِيُّ ، ގެ ޖާހުގެ ދަރަޖަ އަކީ الله تَعَالَى ގެ حَضْرَةُ ގައި ބޮޑުވެގެންވާ ދަރަޖައެއްކަމެވެ. صَالِحُ ކަމެއްގައި ޢަމަލުކުރުމުގެ ދަރަޖައެވެ. ނަމަވެސް ތަވައްސުލްކުރުމުގެ ޤާއިދާ އަކީ — އަދި ދާއިރާގެ މަސައްކަތަކީ ބޭފުޅުން أَصْحَابُ ކުރިން ކަމެއް ނޫނެވެ. ރަސޫލާގެ ޞަޙާބީން ވެސް ނުކުރެއްވި ކަމެކެވެ. ނަމަވެސް ޢުމަރުގެ ދުއާއަށް ތަވައްސުލް ކުރުމަށް ބޭނުންކުރިކަމުގެ ސާބިތު ރިވާޔަތެއް ވެއެވެ. ތަވައްސުލްކުރުމަކީ ޝަރުޢީ ކަމެއްނަމަ النَّبِيُّ ، ގެ ވަފާތުންފަހު ޞަޙާބީންގެ ތެރެއިން ކަމެއް ކަމުގައި ވީހެވެ. ދިރިހުރި ޝަރުޢީ ތަވައްސުލް ކުރެއްވީ عَبَّاس ގެ ދުޢާއިން ކަމުގައިވެއެވެ. ބަލައިލާބަލައިލާ އެވެ. ޝަރުޢީ تَوَسُّلُ ކުރެއްވި އުސޫލެއް ބަޔާންވެގެންވާ ހަޑީޘެއްގައި ދެއްވެއެވެ. 2) މަރުވެފައިވާ ވަލީންގެ ތަވައްސުލާއި ހަރާމް ގޮތެއްގައި އޮތް رَبُّ އަށް ދުޢާކުރެވޭ دُعَاء ގޮވާލުމަށް ދުޢާކުރުމަށް ނިސްބަތްކުރާ ، ކަމެއްގެ ގޮތުގައި ތަވައްސުލްކުރުމެވެ. ނަމަވެސް ކަމެއް ގޮތުގައި ވަލީ وَلِي ކަމުގައިވާ ވަލީއެއްގެ ވަސީލަތުން ތަވައްސުލްކުރުމެވެ. އެއީ الله އެވެ. ހަރާމް ކަމެއް ކަމުގައި ވަލީ وَلِي އެއް ކަމުގައިވާ މީހެއްގެ ބަރަކާތުން ތަވައްސުލްކުރުމަކީ ހަރާމް ކަމެކެވެ. ދުނިޔޭގައި ދިރިހުރި ނަމަ ހަރާމްކަމެއް ނޫން ކަމަށްވިޔަސް ޝަރުޢީ ގޮތުގައި ކަމެއްކަމުގައިވެއެވެ. مَخْلُوقُ އާއި ހަރާމް ކަމެއް مَخْلُوقُ ދުރުވެފައިވާ ކަމެއް ކަމުގައި ތަވައްސުލްވެއެވެ. އަދި الله تَعَالَى ގެ ހަޟްރަތުގައި އެއީ ވަސީލަތެއް ކަމުގައި ބަލައިގަތުމެވެ. ނަމަވެސް الله تَعَالَى ގެ ޙައްޤު އޮތް الله تَعَالَى އަށް ކަމުގައި ބަލައިގަތުމަށް ވަކި ސަބަބެއް ނެތެވެ. ވަސީލަތުގެ ގޮތުގައި ވެއެވެ. حَقُّ الله تَعَالَى އަށް ކަމުގައި ކަނޑައެޅޭނެއެވެ.

19 މަރުވެފައިވާ މީހުންނާއި ނުވަތަ ނުފެންނަގޮތުގައި ދުރުގައިވާ މީހުންނަށް ގޮވާލުމަށްފަހު އެދުމުގެ حُكْمُ އަކީ ކޮބައި؟

މަރުވެފައިވާ މީހުންނާއި ނުވަތަ ނުފެންނަ ދުރުގައިވާ މީހުންނަށް ގޮވާ އެދުމަކީ ބޮޑު شِرْكُ އެކެވެ. މީހުން دُعَاء ކުރަން އަމުރުކުރެއްވީ. އެކަލާނގެ الله تَعَالَى އަށް ދުޢާކުރުމަކީ حَقُّ ކަމެއް ކަމުގައިވާތީއެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ކީރިތި ޤުރުއާނުގައި ވަޙީކުރައްވައެވެ. ﴿وَالَّذِينَ تَدْعُونَ مِن دُونِهِۦ مَا يَمْلِكُونَ مِن قِطْمِيرٍ ⑬ إِن تَدْعُوهُمْ لَا يَسْمَعُوا۟ دُعَآءَكُمْ وَلَوْ سَمِعُوا۟ مَا ٱسْتَجَابُوا۟ لَكُمْ ۖ وَيَوْمَ ٱلْقِيَـٰمَةِ يَكْفُرُونَ بِشِرْكِكُمْ﴾ މާނައީ: އަދި އެކަލާނގެ ފިޔަވައި ތިޔަބައިމީހުން ގޮވާ ފަރާތްތަކުގެ ބާރުގައި ކަދުރުގެ ހުސް ދުޢާ ކަމެއްވެސް ނުހުންނާނެއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެއުރެންނަށް ގޮވައިފިނަމަ ތިޔަބައިމީހުންގެ ދުޢާ އެއުރެން އަޑުނާހާނެއެވެ. އަދި އަޑުއިވުނު ނަމަވެސް ތިޔަބައިމީހުންނަށް އިޖާބަ ނުދޭނެއެވެ. އަދި قِيَامَة ދުވަހުން ތިޔަބައިމީހުންގެ شِرْكُ ގެ މައްޗަށް އެއުރެން ކާފިރުވާނެއެވެ. މިއެވެ. އަދި رَسُولُ الله ، حَدِيْث ކުރެއްވިއެވެ. (مَنْ مَاتَ وَهُوَ يَدْعُوْ مِنْ دُوْنِ اللهِ نِدًّا دَخَلَ النَّارَ) البخاری މާނައީ: الله އާ ޝަރީކުކުރާ ކަމަށް ގޮވާލާ ފަރާތްތަކަކީ ނަރަކައަށް ވަންނާނެ ފަރާތްތަކެވެ. މިއެވެ. އެހެންވީއިރު މަރުވެފައިވާ މީހުންގެ ކިބައިން ކަންކުރެވޭނީ ހަމައެކަނި ދުޢާކުރުމުން ކަންކުރެވޭނެ ގޮތެއްތޯ؟ އެހެނިހެން ފަރާތްތަކުން ދުޢާ ކުރުވުމަކީ ނިކަން ބޮޑުކަމެއް. ތިޔަބައިމީހުންގެ ދަރިންނަކީ އެހެނިހެން ކަމެއްގެ އެކަމެކޭ

ކަހަލަކަޖެހެން ދިޔައީއެވެ. އެންމެން ހަމައެކަނި ފުރާނަ ދޫކޮށްލެވޭނީ دُعَاء އަށް އަދިކުރާ ހަރުކަމުގެ ބަރަކާތުން. ނަމަވެސް ދަރުމަވެރިން އަދާކުރާ عَمَلَ ކަމުގެ މައްސަލައެވެ. މަރުވުމުގެ ކުރިން ހައްދު دُعَاء އަށް ކަނޑައެޅި އެން ބޭނުންވާނެއެވެ. މަރުވެވޭނެ ހަމަކުރެވޭނެ ގޮތްވެސް އެންމެ ބޮޑަށް ބޭނުންވާނެއެވެ. ފުރަ ބޮޑަށްވާނެ މިގޮތަށް ދެވޭ އެދޭ ކަލާނގެއަށް ހުރިހާ ކަމެއް ދުއްވާ ކަމެވެ؟ *އަދި ނުފެނުނު ދުޢާގެ ދިރިއުޅުމާ ދޭންދެވެ.* *އަދިކުރެވޭދިޔަ އެހެން ކަންތައްތައް ހުއްޓޭނެތޯ؟* އަދި ޖެހިފައިވާ ކަންތައްތައް ހުއްޓޭނެތޯ؟

20 **ﷲ ތަޢާލާގެ ނަޒާހާތަކީ ކުރިން ދެނެވޮޑިގެންވުމެވެ؟** އެކަމެވެ. މިސާލަކަށް ހެއްދެވިފައިވާ ކޮންމެ ﷲ

تَعَالَى އަދިނަމަ ހެއްދެވުމުގެ ކުރިން ދެނެވޮޑިގެންވުން ފަހެ ހުރިހާ ކަމެއް ދެނެވޮޑިގެންނެވެ. ﷲ

تَعَالَى ސޮރުގައިނަމަ ކަލާނގެ فَضْلُ ވަންތަކަމުން ބަލާލެއްވިއެވެ. އަދި ކަލާނގެ عَدْلُ

ވަންތަކަމުން ނުބައިކަމުގެ ބަދަލު ހެއްދެވިއެވެ. މިއިން ކޮންމެ ބަލާނަ ވަން ފަންސަވީސް

އެންކަންޖެހި ލިޔުއްވި ހެއްދެވުމެކެވެ.

21 **މިންވަރަށް އީމާންވުމުގެ ދަރަޖަތަކީ ކޮބައި؟** އެއީ ހެއްދެވުމަށް ކުރިން ހަމަޖެހުނު އަދި ކުރިންސުރެ ބަލާކުރި

ﷲ تَعَالَى ގެ قَضَاء قَدَرُ ގެ މިސާލު އެބައި ކަލާނގެ أَزَلِي قَانُونُ ނަހަލަގެ ދިމާއިގަތުމާ ހިސާބުން ވަކިކުރެއްވި

ކަމުގައި ކުރިން ބަރަކާތް ދީސްނަހެއް. އަދި ހެއްދެވުމަށް ކަލާނގެއި ކަލާނގެ އަދި ޖެހިގެން ހޯދު

ކުރިން ބައްދަލު ކަހެރާގެ ބަލާނަވިސް ކުރެއްވި ކަލާނގެ. رَسُولُ الله ﷺ ގެ حَدِيْثُ ކުރައްވާ حَدِيْث އެވެ. «

لَوْ أَنَّ اللهَ عَذَّبَ أَهْلَ سَمَاوَاتِهِ وَأَهْلَ أَرْضِهِ عَذَّبَهُمْ وَهُوَ غَيْرُ ظَالِمٍ لَهُمْ، وَلَوْ رَحِمَهُمْ كَانَتْ رَحْمَتُهُ خَيْرًا لَهُمْ مِنْ أَعْمَالِهِمْ، وَلَوْ أَنْفَقْتَ مِثْلَ أُحُدٍ ذَهَبًا فِي سَبِيلِ اللهِ مَا قَبِلَهُ اللهُ مِنْكَ حَتَّى تُؤْمِنَ بِالْقَدَرِ وَتَعْلَمَ أَنَّ مَا أَصَابَكَ لَمْ يَكُنْ لِيُخْطِئَكَ، وَأَنَّ مَا أَخْطَأَكَ لَمْ يَكُنْ لِيُصِيبَكَ وَلَوْ مُتَّ عَلَى غَيْرِ هَذَا لَدَخَلْتَ النَّارَ ». أحمد أبوداود. اللهُ تَعَالَى

އުޖޫރަގެ އަހުލުވެރިންނާއި އަރުޝުގެ އަހުލުވެރިންނަށް އެއި ދޫކުރައްވާފަ عَذَابُ ދެއްވިނަމަ އެއީ ކަލާނގެ އަނިޔާ

ވެރިވުމަކަށް ނުވާނެއެވެ. އަދި ކަލާނގެ އެހެންނަމަ رَحْمَة ލެއްވިނަމަ ހެއްދެވުމުގެ ބަދަލު ދިނުމުގެ

ދަރަޖައިން ވަމުން ކަލާނގެ ﷲ تَعَالَى ގެ ގަޟާއި ޖަވާބު ދެއްވުމެވެ. އަދި ކަލާނގެ ބަލާނަގެ ކަމެއް قَضَاء

قَدَرُ އާއި އީމާންވުމަކީ އެއީ ކަލާނގެ ބޭނުންވުމެވެ. ﷲ تَعَالَى ގެ ތަޤުދީރު ނުހިނގާ ކަމެއްނުވެއެވެ. އަދި ކަލާނގެ ހަމަޖެހުނެވެ.

ހަކަރާތުގެ ވެރިން ކަމާއި ޖިނުރުން ކަލާނގެ ކިޔެނީ ދަރުމަވެރި ނުބައި ދަރަޖަ ވެރިވެ. އަދި ކަލާ ޖިނުން ޖެހުނު ކަލާނގެ

ކަލާއެން ޖިނުނަކަމުގެއްނެވެ. މިގޮތުން ގޮތްއެގޮތުގައި އީމާންވުމުގެ ވަނަވަރު ކަލާނގެ ގޮތެއް ޖެހުނީ ކަލާ

ނަރަކައިން ވަރުއޮޖުއެވެ. މިއެވެ. މިحَدِيْث ރިވާކުރެއްވީ أحمد އާއި أبوداود އެވެ. ދެންނެއެވެ.

މިންވަރަށް އީމާންވުމުގެ ހަމަތަކުގެ އަށެއްގޮތެވެ. 1) ހުރިހާ ކަމެއް ކުރިން އެއްކޮށްގޮތުން

ޖިނުތަކުންނާ އަދި تَفْصِيْلُ ކޮށްވެސް ﷲ تَعَالَى ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަމުގައި ޔަގީންކުރުން އީމާންވުން.

2) ހުރިހާ ކަމެއް އިލާހީ لَوْحُ المَحْفُوظُ ގައި ކަލާނގެ ލިޔުއްވާފައިވާ ކަމުގައި އީމާންވުން رَسُولُ الله ﷺ

حَدِيْث ކުރެއްވިއެވެ. (كَتَبَ اللهُ مَقَادِيْرَ الخَلاَئِقِ قَبْلَ أَنْ يَخْلُقَ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضَ بِخَمْسِيْنَ أَلْفَ سَنَةٍ) مُسْلم

މާނައީ: ﷲ تَعَالَى އުޖޫރާއި ބިން ހެއްދެވުމުގެ ފަންސާސް ހާސް އަހަރު ކުރިން خَلْقُ ތަކުންގެ މިންވަރު

ކަލާނގެ ލިޔުއްވައިފިއެވެ. މިއެވެ. 3) ﷲ تَعَالَى އިރާދަ އަދި ބޭނުންފުޅުވުން مَشِيْئَةُ އެކަމަކީ

އަދި ކަލާނގެ ނުކުރައްވާނެ ތަކުގެ قُدْرَة ހިމެނޭކަން އީމާންވުން ކަލާނގެ އަދި ޖެހިގެންނެވެ ކުރަމުވަތް

ވާނެއެވެ. އަދި ކަލާނގެ އަދިޖެހިގެންނެވެ ކުރައްވައިދޭ ނުވާނެއެވެ. 4) ހެއްދެވުމަށް ﷲ تَعَالَى އީ

ހުރިހާ ކަމެއް ހެއްދެވި ހައްގު ދެނެވޮޑިގެންވުމާ ކަލާނގެ ހަދާފައިވާ ކަމުގައި އީމާންވުމެވެ. އަދި

ހެއްދެވުން ކަލާނގެ ޚަލްޤުކުރެއްވި ހުރިހާ ދުނިޔޭގެ އިރާދަފުޅު ކަލާނގެ مَخْلُوقُ ނުވެއެވެ.

22 **حَقِيْقَةُ ގައި خَلْقُ ކުރެއްވުން مَشِيْئَةُ އާއި إِرَادَة އާއި އަދި إِخْتِيَارُ އަކީ ކޮބައިތޯ؟**

ގައިމެވެ. ޙަޤީޤަތުގައި مَشِيْئَةُ އާއި إِرَادَة އާއި އަދި إِخْتِيَارُ އަކީ ވެއެވެ. ނަމަވެސް އަކަށް ﷲ تَعَالَى ގެ مَشِيْئَةُ

ގެ ދަށުން ނޫނީ ނުހިނގާނެއެވެ. الله تعالى وَحِي ކުރައްވާ އޮތް. ﴿وَمَا تَشَاءُونَ إِلَّا أَن يَشَاءَ اللَّهُ﴾ މާނައީ: الله تعالى ގެ مَشِيْئَةُ ގެ ދަށުން މެނުވީ ކަލޭމެންނަށް ހިތެއް ނުކުރެވޭނެއެވެ. މިއެވެ. އަދި رسول الله ، حديث ކުރެއްވިއެވެ. (اعْمَلُوا فَكُلٌّ مُيَسَّرٌ لِمَا خُلِقَ لَهُ) متفق عليه މާނައީ: ކަލޭމެން ޢަމަލުކުރާށެވެ. ފަހެ ކޮންމެ މީހަކަށް ވެސް ހެއްދެވި ކަމަކަށް ފަސޭހަކޮށްދެއްވާނެއެވެ. الله تعالى އަޅުތަކުންނަށް ބާރާއި އިރާދާ ދެއްވާފައިވާކަމެވެ. އަދި އަޅުތަކުން ކުރާ ކަންކަން ވެސް ހެއްދެވީ ކަލާނގެއެވެ. އެއްވެސް ބާރެއް ނުވާ ބަޔަކަށް الله تعالى އަމުރުކުރައްވާނެ ހެއްޔެވެ؟ އަދި އަމުރަށް ބޯނުލަނބާ މީހަކަށް ޢަޛާބު ދެއްވުމަކީ ޢަދުލުވެރިކަމެކެވެ. އަދި ބާރެއްނެތް މީހަކަށް عُقُوْبَة ދޭނީއެވެ. އަދި ބޭނުން ކުރާ عُقُوْبَة ވެސް ހަމަ އެމީހެއްގެ ކުށެއްގެ ސަބަބުން الله تعالى ކަނޑައަޅުއްވާފައިވެއެވެ. މިންވަރާ ގުޅޭ ކަންކަމާ ބެހޭގޮތުން ކަލާނގެ ހިކުމަތް އަޅުގަނޑުމެންނަށް ނޭނގޭނެއެވެ. އަދި ދުނިޔޭގައި ކުރާ ކަންތައް. الله تعالى وَحِي ކުރައްވާ އޮތް. ﴿سَيَقُولُ الَّذِينَ أَشْرَكُوا لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا أَشْرَكْنَا وَلَا آبَاؤُنَا وَلَا حَرَّمْنَا مِن شَيْءٍ كَذَٰلِكَ كَذَّبَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِم﴾ މާނައީ: شِرْك ކުރި މީހުން ބުނާނެއެވެ. الله تعالى އިރާދަކުރެއްވިނަމަ އަޅުގަނޑުމެން ނުވަތަ އަޅުގަނޑުމެންގެ ކާބަފައިން شِرْك ނުކުރީމުއެވެ. އަދި އަޅުގަނޑުމެން އެއްވެސް އެއްޗެއް حَرَام ވެސް ނުކުރީމުއެވެ. (ދަންނައެވެ.) އެމީހުންގެ ކުރީގެ މީހުން ވެސް ދޮގުކުރީ އެފަދައިންނެވެ. މިއެވެ.

23 إحْسَان އަކީ ކޮބައިތޯ؟

إحْسَان އަކީ ކޮބައިތޯ ދަންނަވައިފުމުން النَّبِيُّ ، އަށް ސުވާލުކުރެއްވުމުން އެކަލޭގެފާނު ޖަވާބުދެއްވީ (أَنْ تَعبُدَ اللّٰهَ كَأَنَّكَ تَرَاهُ، فَإِنَّكَ إِنْ لا تَرَاهُ فَإِنَّهُ يَرَاكَ) مسلم، އެއީ ކަލޭ الله ދެކެވަޑައިގަންނަ ހެން ޢިބާދަތްކުރުން ކަމަށް ވިދާޅުވިއެވެ. ފަހެ ކަލޭ ދެކޭ الله އަށް ދެކެވޭހެން ނުވިނަމަވެސް އެކަލާނގެ ކަލޭ ދެކެވަޑައިގަންނަވާކަމަށް ޔަގީންކުރުމެވެ. މިއީ ދީނުގެ މަތީ ދަރަޖައިން އެންމެ މަތީ ދަރަޖައެވެ.

24 صَالِحُ عَمَلُ ގަބޫލުކުރެއްވުމުގެ شَرْطُ ތަކަކީ ކޮބައި؟

އެއީ 1) الله އަށް އީމާންވުމާއި އެކަލާނގެ އެއްކައުވަންތަކުރުމެވެ. މުޝްރިކުގެ ވެސް عَمَلُ ގަބޫލު ނުކުރައްވާނެއެވެ. 2) إخْلاَص ލިބިގެން: އެބަހީ الله ގެ ރިޟާއަށް އެދި ޚާލިޞްކޮށް ކުރުމެވެ. 3) النَّبِيُّ ، އަށް ތަބާވުމެވެ. އެބަހީ އެކަލޭގެފާނު ގެނެސްދެއްވި شَرِيْعَةُ އާއި އެއްގޮތަށް ކުރުމެވެ. ވީމާ شَرِيْعَةُ އާ ޚިލާފަށް ކުރާ عَمَلُ، الله ގަބޫލުކުރައްވާނެކަމެއް ނޫނެވެ. މި شَرْطُ ތައް ފުރިހަމަ ނުވާ ޢަމަލަކުން ފައިދާއެއް ނުކުރެއެވެ. الله تعالى وَحِي ކުރައްވާ އޮތް. ﴿وَقَدِمْنَا إِلَىٰ مَا عَمِلُوا مِنْ عَمَلٍ فَجَعَلْنَاهُ هَبَاءً مَّنثُورًا﴾ އެބަހީ އެމީހުން ކުރި ކޮންމެ عَمَلُ އަކަށް އަޅުގަނޑުމެން ވަޑައިގެން ފަހެ އެއީ ފުރަގަހަށް އުދުހިގެންދާ ހަލަބޮލި ދޫޅަކަށް ހެއްދެވީމެވެ. މިއެވެ. އެއީ މި شَرْطُ ތައް ފުރިހަމަނުވާ عَمَلُ ތަކެވެ.

25 އަޤީދާގައި إخْتِلاَفُ ވެއްޖެނަމަ ރުޖޫޢަ ކުރަންވާނީ ކޮންތަނަކަށް؟

ޢަޤީދާގައި ރުޖޫޢު ވާން ޖެހެނީ شَرِيْعَةُ އަށެވެ. އެބަހީ حُكْم އަންގަވާނީ الله تعالى ގެ ފޮތާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާގެ ސުންނަތުގައިވާ ގޮތަށެވެ. އަދި الله تعالى وَحِي ކުރައްވާ އޮތެވެ. ﴿فَإِنْ تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ﴾ މާނައީ: ކަލޭމެން ދޭތެރޭ ކަމެއްގައި ޚިލާފުވެއްޖެނަމަ ފަހެ ކަލޭމެން އެކަން الله އާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާއަށް ރައްދުކުރާށެވެ. އެބަހީ الله تعالى ގެ ފޮތާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާގެ ސުންނަތުގައިވާ ގޮތަށް ރުޖޫޢަ ކުރާށެވެ. މިއެވެ.

އަދި النَّبِيُّ ، حَدِيْث ކުރެއްވިއެވެ. «تَرَكْتُ فِيكُمْ أَمْرَيْنِ لَنْ تَضِلُّوا مَا تَمَسَّكْتُمْ بِهِمَا: كِتَابَ اللهِ، وَسُنَّةَ نَبِيِّهِ» الموطأ މާނައީ: ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރޭގައި ދެކަމެއް ދޫކޮށްލީމެވެ. އެދެކަމުގައި ހިފަހައްޓާހާ ހިނދަކު ތިޔަބައިމީހުން މަގުފުރެދިގެން ނުދާނެއެވެ. އެއީ الله ގެ ފޮތާއި އެކަލާނގެ ނަބިއްޔާގެ ސުންނަތެވެ. މިއެވެ.

26 تَوْحِيْدُ ގެ ބައިތަކަކީ ކޮބާތޯ؟

އެއީ ތިންބައެކެވެ. 1) تَوْحِيْدُ الرُّبُوْبِيَّة: އެއީ ހެއްދެވުމާއި ރިޒުޤު ދެއްވުމާއި ..... ދިރުއްވުމާއި މަރުއްވުމާއި ހިންގެވުމުގައި الله އެއްކައުވަންތަ ކުރުމެވެ. النَّبِيُّ ، ނަބިއްޔަކަށް ފޮނުއްވުމުގެ ކުރިން ކާފަރުން ވެސް ތަވްޙީދު تَوْحِيْدُ ގެ މިބައި އެއްބަސްވެ إِقْرَار ވިއެވެ.

2)تَوْحِيدُ الأُلُوْهِيَّة: އެއީ އަޅުކަންކުރުމުގައި الله އެއްކައުވަންތަ ކުރުމެވެ. ނަމާދު ރޯދަ، ނަދުރުބުނުމާއި، صَدَقَة ކުރުން ފަދަ ކަންކަމުގައެވެ. ހަމަ އެހެންމެ ފުރަތަމަ އަދި ފާޅުގައި ބާޠިނުގައި އަޅުކަން ކުރުމުގައި الله އެކަލާނގެ ޚާއްޞަކުރުމެވެ. 3) تَوْحِيدُ الأَسْمَاءِ وَالصِّفَاتِ: އެއީ ރަސްގެފާނުގެ ނަންތަކާއި صِفَات ތަކުގައި الله تَعَالَى އެއީ އެކަލާނގެ ނަންފުޅުތަކާއި ސިފަފުޅުތަކުގައި އެކަލާނގެއަށް ޚާއްޞަ ނަންފުޅުތަކާއި ސިފަފުޅުތަކުގައި އެކަލާނގެއަށް ވުރެން ޚާއްޞަކުރުމެވެ. އެއްވެސް ބާވަތެއް ބޮޑުކަން ދިނުމަކީ، އެދި ވުޖޫދުކުރުމާއި، އެފަދަ ބަޔަކަށް ނިސްބަތްކުރުމުން ސަލާމަތްވުމެވެ.

27 **وَلِي އަކީ ކާކު؟** އެއީ تَقْوَى ވެރި صَالِحُ مُؤْمِنُ އެވެ. الله تَعَالَى وَحِي ކުރެއްވިއެވެ. ﴿أَلَآ إِنَّ أَوْلِيَآءَ ٱللَّهِ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ٦٢ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَكَانُوا۟ يَتَّقُونَ﴾ މާނައީ: ދަންނާށެވެ. الله ގެ وَلِي ންނަށް އެއްވެސް ބިރުވެރިކަމެއް ނުވެއެވެ. އަދި އެމީހުން ހިތާމަ ކުރާކަށް ނުވެއެވެ. އެމީހުންނީ އީމާންވެ تَقْوَى ވެރިންކަމުގައިވި މީހުންނެވެ. މިއެވެ. النَّبِيُّ ﷺ حَدِيْث ކުރެއްވިއެވެ. «إِنَّمَا وَلِيِّيَ اللهُ وَصَالِحُ الْمُؤْمِنِينَ» متفق عليه. މާނައީ އަހަރެންގެ وَلِي ންނަކީ الله އާއި صَالِحُ مُؤْمِنُ ންނެވެ. މިއެވެ.

28 **النَّبِيُّ ﷺ ގެ أَصْحَابُ ންނާމެދު އަޅުގަނޑުމެންގެ ވާޖިބަކީ ކޮބާ؟** އެބޭކަލުންނާމެދު އަޅުގަނޑުމެންގެ ވާޖިބަކީ އަޅުގަނޑުމެން އެބޭކަލުންނަށް ލޯބިވުމެވެ.- އެބޭކަލުންނަށް ރަޙްމަތް ލެއްވުމަށް دُعَاء ކުރުމެވެ. އެބޭކަލުންނާމެދު ހެޔޮ ވިސްނުމާއި ދޫ ސަލާމަތުން ބެހެއްޓުމެވެ.- އެބޭކަލުންގެ މެދުގައި ދިމާވި ކަންތައްތަކާ ވާހަކަ ދެކެވޭ إِخْتِلَافُ ތަކުގެ ތެރެއަށް — އެބޭކަލުންގެ މެދުގައި ހިނގި ފިތުނަ ތަކުގެ ތެރެއަށް ނުވަދެ ހުރުމެވެ. އެބޭކަލުން — އެބޭކަލުންނާމެދު ކުށް ބުނުމާއި ފާޑުކިޔުމާއި ދެކޮޅު ހެދުން ހުއްޓާލުމެވެ. މިޔަބޭކަލުން ފަދަ ބޭކަލުންގެ ފަހުން ވެސް އެފަދަ ބޭކަލުން ނުއުފެދޭނެއެވެ. އަދި އެބޭކަލުންގެ ކުށްތަކަށް عَفُوء ވެވޭނެއެވެ. އެބޭކަލުންނާމެދު ދެކެންވާނީ ހެޔޮގޮތުގެ މަތީގައެވެ. އެބޭކަލުންގެ ޤަދަރު މަތިކަމުގެ ސަބަބުން އިސްކުރީ ކަމަށް ނިންމާލުމެވެ. النَّبِيُّ ﷺ حَدِيْث ކުރެއްވިއެވެ. «لا تَسُبُّوا أَصْحَابِي فَوَالذِي نَفْسِيْ بِيَدِهِ لَوْ أن أَحَدَكُمْ أَنْفَقَ مِثْلَ أُحُدٍ ذَهَبًا مَا أَدْرَكَ مُدَّ أَحَدِهِمْ وَلا نَصِيْفَهُ» متفق عليه މާނައީ ތިޔަބައިމީހުން އަހަރެންގެ أَصْحَاب ންނަށް ކުށް ނުބުނާށެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެއްވެސް މީހަކު އެބޭކަލުންގެ ތެރެއިން ބޭކަލަކު ދަން ނުވާނެއެވެ. أُحُد ފަރުބަދަ ހިސާބަށް ރަން ޚަރަދުކުރިޔަސް އެބޭކަލުންގެ ތެރެއިން ބޭކަލަކު ޚަރަދުކުރެއްވި މުއްދެއް ނުވަތަ އޭގެ ބައިވެރިކަމަށް ނުވާނެއެވެ. މިއެވެ.

29 **رَسُولُ الله ﷺ އަށް مَدَحَ ކުރުމުގައި الله تَعَالَى އެކަލާނގެ އަށް ދެއްވާފައިވާ ދަރަޖައަށް ވުރެ މަތިކޮށް ގެންގޮސް ހައްދުފަހަނައަޅައި ދާން ހުއްދަވާނެތޯ؟** ހުއްދައެއް ނުވާނެއެވެ. އެބޭކަލުންގެ ސަރުދާރު مُحَمَّدُ ﷺ އަކީ الله تَعَالَى ގެ އަޅަކު އަދި ދީން ރަސޫލުން އެވެ. ނަމަވެސް އެކަލޭގެފާނު مَدَحَ ކުރުމުގައި نَصَارَى ން عِيْسَى ابْنُ مَرْيَم ﷺ އަށް مَدَحَ ކުރިހެން މަތިކޮށް ހައްދުފަހަނަޅައިގެން ނުވާނެއެވެ. އެއީ رَسُولُ الله ﷺ ވަނީ އެކަން ނަހީކުރައްވާފައެވެ. އެކަލޭގެފާނު حَدِيْث ކުރެއްވިއެވެ. « لا تُطْرُونِي كَمَا أَطْرَتِ النَّصَارَى ابْنَ مَرْيَمَ فَإِنَّمَا أَنَا عَبْدُهُ، فَقُولُوا: عَبْدُ اللهِ وَرَسُولُهُ » البخاري، މާނައީ: نَصَارَى ން عِيْسَى ابْنُ مَرْيَم އަށް مَدَحَ ކުރުމުގައި ހައްދުފަހަނަޅައި ދިޔަ ފަދައިން ތިޔަބައިމީހުން އަހަރެންނަށް مَدَحَ ކުރުމުގައި ހައްދުފަހަނަޅައި ނުދާށެވެ. ހަމައެކަނި އަހަރެނަކީ الله ގެ އަޅަކީމެވެ. ތިޔަބައިމީހުން އަހަރެންނަށް الله ގެ އަޅާ އަދި އެކަލާނގެ رَسُولُ އާ ކިޔާށެވެ. މިއެވެ.

30 **ބިދުޢަތަކީ ކޮބައިތޯ އެކަމާ ގުޅޭ ކަންތައްތައް؟** ހިސާބުކުރޭ. 1) ތަޢުރީފު: އެއީ الله ދީނުގެ ތެރޭގައި ނެތް ކަމެއް. ދީނުގެ ނަމުގައި އުފެއްދޭ އުފެއްދުމެވެ. އެއީ ހެއްދެވުމަކަށް ނުވާ ކަމަކުން އަޅުކަން ކުރުމެވެ.

ފުރަހަމަވާ ދަތުރަސްލެވެ. 2) **ބޮޑު ޝިރުކެވެ.** އެއީ މުޝްރިކުންގެ އިލާހުންނަށް ބިރުގަތުމެވެ.
އޮތަރީގެ ބަލާނެކަމަށް ނުބައި ކަމެއް ކުރާނެކަމަށް ބިރުގަތުމެވެ. 3) **ބިރުގަތުން حَرَام ވާ ވައްތަރުގެ ބިރު.** އެއީ މީސްތަކުންނަށް ބިރުން ވާޖިބު އަދާނުކުރުމެވެ. ނުވަތަ حَرَام ކަމެއް ކުރުމެވެ. 4) **طَبِيعِي ބިރު.** އެއީ ވަގަށާއި ޖަނަވާރަށް ބިރުގަތުމެވެ.

31 **تَوَكُّلُ ގެ ވައްތަރުތަކާއި ބާވަތްތައް؟** މިސާލުދޭ. 1) **ވާޖިބު تَوَكُّلُ: އެއީ ހުރިހާކަމެއްގައިވެސް الله އަށް تَوَكُّلُ ކުރުން.** މިސާލަކަށް ރިޒުޤާއި ފައިދާ ލިބުމާއި، އަދި ގެއްލުމާއި ދުރުކުރުމުގައިވެސް ފަދައެވެ. 2) **حَرَام ވާ ވައްތަރުގެ تَوَكُّلُ އެވެ.** އޭގެ ބާވަތް ދެބާވަތެވެ. أ- **ބޮޑު ޝިރުކު ކުރުމުގެ ވައްތަރު تَوَكُّلُ އެވެ.** އެއީ އަދި އެކަން ސަބަބުތަކާ ގުޅުމެއް ނެތް ބިރުވެރި ކަމުގައި މަރުވެފައިވާ މީހުންނާއި ނުފެންނަ ތަކެތި ލިބިދޭނެ ކަމަށް، އޭގެ ބާރާއި ގުދުރަތަށް ތަވައްކުލު ކުރުމެވެ. ب- **ކުޑަ ޝިރުކު، ކުދި ޝިރުކުވާ ވައްތަރުގެ تَوَكُّلُ އެވެ.** އެއީ: ރިޒުޤު ހޯދުމުގައި ވެރިންނާއި ކަމާކުރާ މީހުންނަށް ބަރޯސާވުމެވެ. އެހެނީ އެކަމުގެ ވެރިޔާ އެކަނި ﷲ އެވެ. އެހެންނަމަވެސް ސަބަބެއްގެ ގޮތުން ނަގާނީއެވެ. 3) **ހުއްދަވާ:** ހަމައެކަނި ވައްތަރުގެ تَوَكُّلُ އެވެ. އެއީ ވަކީލަކަށް ކަމެއް ހަވާލުކޮށް ވަކިކުރުމުގައި تَوَكُّلُ ކުރުމެވެ. (تَوَكُّلُ ގެ މާނައަކީ ބަރޯސާވުމެވެ.)

32 **ލޯބިވުމުގެ ބާވަތްތަކާއި ޙުކުމް؟** ހަމަ ވައްތަރު: 1) الله **އަށް ލޯބިވުން** އެއީ އީމާންކަމުގެ އަސްލެވެ.
2) الله **އަށް ޓަކައި ލޯބިވުން:** އެއީ ޢިބާދަތުން އަދިކަމެއް ކުރުމަށް ލޯބިކުރުން مُوَالاة ކުރުން: އެއީ އީމާންތެރިންނާއި ގުޅިފައިވާ ކަމެކެވެ. ވަލީވެރިކަން ދޭ ލޯބިވުމެވެ. އެއީ ބޭނުންވާ ލޯބިވުމެވެ. އަދި ﷲ ގެ ދީނުގެ މީހުންނަށް ވެސް ކުރެވޭ ލޯބިވުމެވެ. 3) **ހުއްދަވާ:** الله **އާއި އެކު ލޯބިވުން**. އެއީ ވަޒީފާ ދިނުމަށް އެއްބަސްވެގެން ލޯބިވުމެވެ. އެއީ الله ގެ އަޅާ އެކަށީގެންވާ ދަރަޖައިގެ މަތިވެރިކަމެވެ. އެއީ ޝިރުކީ އެއްޗަކަށް އަރައިގަތުމެވެ. 4) **ހުއްދަވާ: طَبِيعِي ލޯބިވުމެވެ.** އެއީ މައިންބަފައިން ދަރިފުޅުން— ދަރިންނާއި ލޯބިވުން ކާބޯތަކެތި ދުނިޔޭގެ އަދި ފަދަ ލޯބިވުމެވެ. އެއީ ހުއްދަކަމެކެވެ.

33 **ކާފިރުންނާ ރައްޓެހިވުމާއި އެކުވެރިވުމުގެ މައްސަލަތައް ބަޔާންކުރޭ؟** އެއީ ކިހިނެއްތޯ.
1) ފުރިހަމަ ބަރާއަތް: އެއްވެސް عَدَاوَة ނެތި ހަމައެކަނި خَالِص ލޯބިވުން ގޮތުގައި ވާ مُوَالاة ކުރުމެވެ. އެހެންވާ إِخْلَاص މީހުން އީމާންތެރިންނެވެ. ނަބިއްޔުން، صِدِّيق ންނާއި شُهَدَاء ންނާއި ޞާލިޙުންނާއި، އަދި ރަސޫލާ مُحَمَّدٌ ގެ ރައްޓެހި އަންނަބިއްޔާގެ ޞަޙާބީންނާއި ފަދަ أَصْحَابُ ބޭކަލުން ހުރިހާ ބަރަކާތްތެރިންނެވެ. 2) **ފުރިހަމަ އަދާވަތް ހުރުން ޢަމަލީ مُوَالاة ނެތި ކާފިރުންނަށް ދޭ ނުވަތަ ބަރާއަތް ވާޖިބުވުން: ކާފިރުންނާއި މުޝްރިކުން ދުރުކުރުމެވެ.** އެއީ ސިފަތައް ހުރި أَهْلُ كِتَابُ ންނާއި مُشْرِكُ ންނާއި مُنَافِقُ ންނާއި އެވެ. 3) **ހުއްދަވާ: އެއްގޮތަކުން مُوَالاة ނެތި އަދާވާތް ހުރުމާއި ކާފިރުންނާ ވިޔަފާރި مُوَالاة ނެތް ގޮތުން މުޢާމަލާތްކުރުން.** އެއީ މުސްލިމުން ކާފިރުންނާ ވިޔަފާރިކުރުމުގައި. مُوَالاة ނެތް ގޮތުން އެކުގައި ދިރިއުޅުމާއި ވިޔަފާރިކުރުމަށް ހުއްދައެވެ. އަދި އެކަށީގެންވާ ހެޔޮ އަޚްލާޤާއި ހެޔޮ މުޢާމަލާތް ހުއްދައެވެ. **އަދި ކާފިރުންގެ ބައިތަކުން ބަރާއަތްވުމަކީ ވާޖިބު** އެވެ. ދީނުގެ މަތިން ވާޖިބެއް އަދާކުރުމަށް ހުރަހަކަށް ނުވާނަމަ، އެތަނުގައި ދިރިއުޅުމަށް ހުއްދައެވެ. އެނޫން ނަމަ هِجْرَة ކުރުން ޙަރާމްވާނެއެވެ. **ދީނުގެ މަތިން ހަޤީޤީ مُوَالاة ނުކުރާ ގޮތުން ބަރާއަތް ގެއްލުނު** އެއް މިންވަރަކަށް، ކާފިރުންގެ ބިމުގައި ދިރިއުޅުމަށް ހުއްދަކަމެއް ނެތެވެ. އެތަނުން هِجْرَة ކުރުން ފަރުޟުވެއެވެ. ފަހު ޒަމާނުގައި ނުވަތަ ބަލިމަޑުކަމާއި އެކު ޝަރުޢީ ދިރިއުޅުމަށް އިހުތިޔާރު ނެތް ހާލަތުގައި ދުރުވެގެން ދިއުމަށް ފުރުސަތު ނުލިބުމުން

ހިތުގެ ކަމަކީ އެމީހުންނަށް ހެޔޮއެދުމާއި ދަރުމައްދުން ލޯބިވުމާއި މިފަދަ ކަންކަމެވެ.

ކާފިރުންނާ مُوَالاَةُ ކުރުން ގެންދަބައިދޭ ހުރި ދަރަޖަތަކެވެ. 1) އައްޔަލާ: ދުރުމަތީގެ **އިސްލާމްދީނުން ބޭރުކޮށްލާ ކުފުރު ދަރަޖައެވެ.** އެއީ މުސްލިމުންނާ ދެކޮޅަށް ކާފިރުންނަށް އެހީތެރިވެ، އެމީހުންނަށް ނަސްރުދިނުމާއި، އަދި އެމީހުންގެ ދީނަށް ރުހުމާއި، އެމީހުންގެ ދީނަށް ލޯބިވުމާއި، މިފަދަ ކަންތައްތަކެވެ. **2) ދުނިޔަވީ ކަމެއްގެ ސަބަބުން ކާފިރުންނާ ރައްޓެހިވުމަކީ** **ނަމަވެ حَرَام ކަމެއްކަމުގައި ނަމަވެސް ކުފުރެއް ކަމުގައި ނުވާނެއެވެ.** އެއީ ކާފިރުންގެ عِيْدُ ތަކުގައި ބައިވެރިވުމާއި ނަސާރާއިންގެ ދީނީ ކަންކަމުގައި ބައިވެރިވުމާއި އެމީހުންނަށް ތަހުނިޔާ ދިނުމާއި، މިފަދަ ކަންކަމެވެ. އަދި ބައެއް ކާފިރުންނަކީ ހަމަ حَرْبِى ކާފިރުންނާއި އަމާންކާފިރުންނާއި ދިމާކޮށް އަޑުއިވޭ ކާފިރުންނެވެ. މުސްލިމުންނާ ދެކޮޅަށް ހަނގުރާމަ ނުކުރާ ކާފިރުންނާ މުޢާމަލާތުކޮށް ވިޔަފާރިކުރުމާއި ހެޔޮ ގޮތުގައި ސުލްޙަކުރުމާއި، އެމީހުންނާ ހެޔޮކޮށް ހިތުމަކީ ހުއްދަ ކަމެކެވެ. އަދި ކާފިރުން ރަނގަޅު ގޮތުގައި ރައްޓެހިވުމަކީ رَحْمَةُ ގެ ބާބުން ހުއްދަ ކަމެކެވެ. އަދި ކާފިރުންނާ ހެޔޮ މުޢާމަލާތު ކުރުމުގެ ސަބަބުން ހިތް ބަދަލުވެ އިސްލާމްވާން އެދުމެވެ. އެކަމުގެ ދަލީލަކީ الله تَعَالَى އިރުޝާދުކުރައްވާ މި އާޔަތެވެ. ﴿لَّا يَنْهَىٰكُمُ ٱللَّهُ عَنِ ٱلَّذِينَ لَمْ يُقَٰتِلُوكُمْ فِى ٱلدِّينِ وَلَمْ يُخْرِجُوكُم مِّن دِيَٰرِكُمْ أَن تَبَرُّوهُمْ وَتُقْسِطُوٓا۟ إِلَيْهِمْ﴾ މާނައީ: ދީނުގެ މައްސަލައިގައި ތިޔަބައިމީހުންނާ ހަނގުރާމަ ނުކުރާ، އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ގެދޮރުން ތިޔަބައިމީހުން ނުކުރި ބައެއް ކާފިރުންނާ ހެޔޮކޮށް ހިތުމާއި އެމީހުންނާ އިންސާފުން މުޢާމަލާތު ކުރުން الله تَعَالَى ތިޔަބައިމީހުންނަށް ނުހުރުއްވައެވެ. ނަމަވެސް މުސްލިމުންނާ ދެކޮޅަށް عَدَاوَة ވެރިވާ ބައިމީހުންނާ ރައްޓެހިވުމަކީ حَرَام ކަމެކެވެ. އެކަމުގެ ދަލީލަކީ މި އާޔަތެވެ. ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ لَا تَتَّخِذُوا۟ عَدُوِّى وَعَدُوَّكُمْ أَوْلِيَآءَ تُلْقُونَ إِلَيْهِم بِٱلْمَوَدَّةِ﴾ މާނައީ: އައި މުއުމިނުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ عَدُوُّ ންނާއި ތިޔަބައިމީހުންގެ عَدُوُّ ންނާ ލޯތްބާއެކު ރައްޓެހިން ކަމުގައި ނުހަދާށެވެ. އެއީ އެމީހުންނަށް ހެޔޮކޮށް ހިތުމާއި އެމީހުންނާ عَدْلُ ވެރިކަމާއެކު مُعَامَلَة ކުރުމަށް ނަހީކުރައްވާ ކަމެއްނޫނެވެ. އަދި رَسُولُ الله ، ޔަހޫދީން މުޝްރިކުންނާ ވެސް ހެޔޮ ގޮތުގައި މުޢާމަލާތު ކުރެއްވިއެވެ.

34 **أَهْلُ كِتَابُ ންނަކީ مُؤْمِنُ ންނެއްތޯ؟** (أَهْلُ كِتَابُ ންނަކީ ޔަހޫދީންނާއި نَصَارَى އިންނެވެ.) ޔަހޫދީންނާއި نَصَارَى އިން ތަން ދީނުގައި ބަދަލު ގެނައުމުގެ ސަބަބުން އެމީހުންނަކީ ކާފިރުންނެވެ. އަދި އެއީ ސީދާ ގޮތުން ބަލާއިރު صَحِيْح އަށް ނުވާ ދީނެކެވެ. އަދި مُحَمَّدُ ، ނަބިއްޔަކަށް އީމާން ނުވާނަމަ އެމީހުންގެ ދީން ގަބޫލެއް ނުކުރެވޭނެއެވެ. އެކަމުގެ ދަލީލަކީ ﴿فَلَن يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِى ٱلْءَاخِرَةِ مِنَ ٱلْخَٰسِرِينَ﴾ މާނައީ: ބަލައިގަނެވޭނެ އަދި އޭނާއީ آخِرَة ގައި ގެއްލިގެންވާ މީހުންގެ ތެރެއިން ކަމުގައިވާނެއެވެ. އަދި މިއަދު އެއްވެސް ކާފިރަކު ދީނަކަށް إعْتِقَادُ ކުރެވިދާނެ ހަމައެކަނި ދީނަކީ ނަމަވެސް އިސްލާމްދީނެވެ. އެ ނޫން ދީނެއް ނަމަ، އެއީ بَاطِل ދީނެއްގެ ގޮތުގައި ބަލައިގަނެވޭނެއެވެ. ދީނުގެ އެއްވެސް حُكْمُ ތަކެއް ކުރުމަށް الله އެކަލާނގެ ނަބިއްޔާއަށް ބާވައިލެއްވި މި ދީނުގެ ތެރެއިން ކުރަންވާނެއެވެ. الله تَعَالَى وَحِي ކުރައްވައިފައިވެއެވެ. ﴿وَمَن يَكْفُرْ بِهِۦ مِنَ ٱلْأَحْزَابِ فَٱلنَّارُ مَوْعِدُهُۥ﴾ މާނައީ: އަދި ޖަމާޢަތްތަކުގެ ތެރެއިން (ޔަހޫދީން އިސްލާމުނުވާއިރު) ކާފިރުވާ މީހާ ނަރަކަށް ދާނެއެވެ. އަދި ހަމަ އެފަދައިން ނަބީ رَسُولُ الله ، حَدِيْث ކުރައްވައިފައިވެއެވެ. « وَالذِيْ نَفْسُ محمدٍ بيَدِهِ لا يَسْمَعُ بِيْ أَحَدٌ مِنْ هَذِهِ الأُمَّةِ وَلا يَهُوْدِيٌّ وَلا نَصْرَانِيٌّ ثُمَّ يمُوتُ وَلَمْ يُؤْمِنُ بِيْ إِلا كانَ منْ أصْحَابِ النَّارَ » مسلم. މާނައީ: مُحَمَّدُ ގެ ނަފްސު އެކަލާނގެ ދަށުގައިވާ، އެކަލާނގެއަށް ހުވާކުރަމެވެ. މި އުއްމަތުގެ ޔަހޫދީއަކު އަދި نَصْرَانِى އަކު ތިމަން ނަބިއްޔާގެ ހަބަރު އަޑުއަހައި، ތިމަން ނަބިއްޔާ ގެނެސްދެއްވި ދީނަށް އީމާން ނުވެ މަރުވެއްޖެނަމަ އޭނާއީ ނަރަކައިގެ އަހުލުވެރިއެއް ކަމުގައި ވާނެއެވެ.

35 **ކާފިރުންނަށް އަނިޔާކުރުން ހުއްދަވާނެހެއްޔެވެ؟** އަނިޔާކުރުމަކީ حَرَام ކަމެކެވެ. އެއީ ގަދަރުވެރިވަންތަ الله ގެ ބަސްފުޅުގައި ވެއެވެ. « إِنِّي حَرَّمْتُ الظُّلْمَ عَلَى نَفْسِي وَجَعَلْتُهُ بَيْنَكُمْ مُحَرَّمًا فَلا تَظَالَمُوا» مسلم. މާނައީ: އަނިޔާވެރިވުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ނަފްސުފުޅުގެ މައްޗަށް ހަރާމްކުރައްވައިފީމެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ މެދުގައިވެސް ހަރާމްކުރައްވައިފީމެވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން އެކަކު އަނެކަކަށް އަނިޔާވެރިނުވާށެވެ. މިއެވެ.

ފަހެ مُعَامَلَة ކުރުމުގެ ގޮތުން ކާފިރުން ދެބައި ވެއެވެ. ފުރަތަމަ: عَهْدُ ގެ އަހުލުވެރިންނެވެ. އެއީ ތިން ބައިވެއެވެ. أ) ذِمَّةُ ގެ އަހުލުވެރިންނެވެ. އެއީ ޖިޒްޔާ ދައްކަމުން މުސްލިމުންނާއެކު ދާއިމީ ގޮތުގައި ދިރިއުޅޭ އަހުލުވެރިންނެވެ. މުސްލިމުންގެ ވެރިންނާއި عَهْدُ ކަނޑައެޅިގެންނެވެ. އަދި އަހުލުވެރިންގެ ބޭނުންތަކަށް ޖަވާބުދާރީވާށެވެ. އެއީ الله އާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާގެ حُكْم އަހުލުވެރިންގެ މައްޗަށް ހިންގުމުގެ شَرْط ގެމަތީގައެވެ. އަހުލުވެރިންނަކީ އިސްލާމީ ބާރުގެ ދަށުގައި ދިރިއުޅޭ ބައެކެވެ. ب) هُدْنَةُ ގެ އަހުލުވެރިންނެވެ. އަހުލުވެރިންނަކީ މުސްލިމުންނާއި ކާފިރުންގެ މެދުގައި ކަނޑައެޅިފައިވާ މުއްދަތަކަށް صُلْحَ ވެރިކަން އުފެއްދުމުގެ ދަށުން ހަމަޖެހިފައިވާ ބައެކެވެ. ސުލްޙަ ކުރެވިފައިވާ ذِمَّةُ ގެ އަހުލުވެރިންގެ މުއްދަތުގައި އެމީހުންގެ ބިމުގައި ދިރިއުޅޭ މީހުންނެވެ. ނަމަވެސް އަހުލުވެރިންގެ މައްޗަށް ބާރުހިނގާ حُكْم ނުހިނގާނެއެވެ. އެއީ رَسُولُ اللهِ ގެ ޒަމާނުގައި ކުރެއްވި ސުލްޙަ ފަދަ ކަމަކަށެވެ.

ج) **އަމާންކަމުގެ އަހުލުވެރިންނެވެ. ހަމައެކަނި އަމާން ލިބިގެން އައިސްގެންވާ ކާފިރުންނެވެ.** އެއީ ވިޔަފާރިއަށްޓަކައި ނުވަތަ މުސްލިމުންގެ ބިމަށް ވަދެ ނިކުމެ ދިއުމުގެ ހުއްދައާއިއެކު އަމާން ލިބިފައިވާ މީހުންނެވެ. ހަމަ — ވިޔަފާރިވެރިން — މުސްލިމުންގެ ނުވަތަ އިސްލާމީ ދައުލަތުގެ — ޒިޔާރަތްކުރުމަށް އަންނަ މީހުން.. މިފަދަ މީހުންނެވެ. އަހުލުވެރިންގެ حُكْم އަކީ އަހުލުވެރިންގެ އަމާން ޤަބޫލުކުރެވުނީއެވެ. މުސްލިމުންގެ ބިމުގައި އަމާނާތްތެރިކަމާއި ގުޅިގެން ނަގާނެއެވެ. ނަމަވެސް އެއީ އިސްލާމްދީނާ ދެކޮޅުހަދާ ނުވަތަ ފަސާދައިގެ ކަންތައް ކުރުމެވެ. ނުލިބޭނެއެވެ. އެމީހުން މުސްލިމުންގެ ބިމުގައި ދިރިއުޅުމަށް ދަނޑިވަޅެއް ކަނޑައެޅެއެވެ. ދެވަނަ ކާފިރުންނަކީ ދެކޮޅުވެރިކަން ދެއްކި ކާފިރުންނެވެ.

ދެވަނައީ ހަނގުރާމައިގެ އަހުލުވެރިންނެވެ. އަހުލުވެރިންނަކީ ذِمَّةُ ގެ އަހުލުވެރިންގެ އިތުރުން މުސްލިމުންނާ ދެމެދު ޢަހުދު ކަނޑައެޅިފައިވާ ބައެއް ނޫންނަމަވެސް عَهْدُ ގެ އަހުލުވެރިންގެ ތެރެއިން ނުވާ ބައެވެ.

އެއީ އިސްލާމްދީނާއި މުސްލިމުންނާ ދެކޮޅަށް ހަނގުރާމަ ކުރާ ބައެކެވެ. އެއީ އިސްލާމްދީނާއި މުސްލިމުންނާއި ދެކޮޅުހަދާ ކާފިރުންނެވެ. އަދި އަހުލުވެރިންނަކީ އިސްލާމްދީނާއި މުސްލިމުންނަށް ހަނގުރާމަ إِعْلاَنُ ކުރެވިފައިވާ ބައެކެވެ. ނަމަވެސް މުސްލިމުންގެ عَدَاوَة ލިބިފައިވާ ބައެކެވެ. އަހުލުވެރިންނަކީ ހަނގުރާމަ ކުރާނެ ބައެކެވެ.

36 **بدْعَةُ އަކީ ކޮންކަމެއްތޯ؟** ابْنُ رَجَب رَحِمَهُ اللهُ ވިދާޅުވިއެވެ. بدْعَةُ އަކީ އަސްލެއް ނެތި އުފެދިފައިވާ ކަމަކަށްވާ شَرْيعَةُ ގައި އެކަމަކަށް އަސްލެއް ނެތް ކަމެއްގެ މަތިން އުފެއްދި ކަމެކެވެ. شَرْيعَةُ ގައި އަސްލެއް ނެތް ކަމެއްގައި إِصْطِلاَحُ ގައި بدْعَةُ އެކަމެއް ނުކިޔެއެވެ. ބަސްތަކުގައި ބުނެވޭ بدْعَةُ އަކީ އަސްލު އުފެއްދުމެވެ.

37 **ދީނުގައި ހުރިހާ بِدْعَةُ އަކީ ނުބައި بدْعَةُ ތޯއެވެ؟** شَرْيعَةُ ގެ مَفْهُوْمُ އަށް ބަލައިފި بدْعَةُ ހުރިހާ ކަމެއް ނުބައި ވެއެވެ. ހެކިތަކުން ސާބިތުވެގެންވާ حَدِيْث އަކީ ގޮތެއްގެ މަތިން ބައްލަވައިލައްވާށެވެ. އެއީ شَرْيعَةُ ގައި އަސްލެއް ނެތި އުފެއްދި ކަމެއް ކަމުގައި ދީނުގައި އުފެއްދުމެވެ. رَسُولُ اللهِ ގެ حَدِيْث ގައި ވެއެވެ. (وَمَنْ عَمِلَ عَمَلاً لَيْسَ عَلَيْهِ أَمْرُنَا فَهُوَ رَدٌّ) متفق عليه. މާނައީ: އަހަރެމެންގެ ކަމެއް ނޫން ކަމެއް ކޮށްފި މީހެއްގެ ކަން އެކަން ރައްދުވެގެންދާނެއެވެ. އަދި އެކަމަކީ ޤަބޫލު ނުކުރެވޭނެ ކަމެކެވެ. މިއެވެ. އަދި އެހެން حَدِيْث ގައި ވެއެވެ. (فَإِنَّ كُلَّ مُحْدَثَةٍ بِدْعَةٌ وَكُلَّ بِدْعَةٍ ضَلاَلَةٌ) أبوداود މާނައީ: (ދީނުގައި) އާކޮށް އުފައްދާ ކޮންމެ ކަމަކީ بدْعَةُ އެކެވެ. އަދި ކޮންމެ بِدْعَةُ އަކީ މަގުފުރެދުމެވެ. އަދި شَرْعِي بِدْعَةُ ބަޔާންކޮށްދެއްވުމުގައި الإِمَامُ مَالِكُ

رَحِمَهُ اللهُ ވިދާޅުވި " އިސްލާމްދީނުގައި ބިދުޢަތެއް އުފައްދައިފާ އެކަމަކީ ރަނގަޅުކަމެއްކަމުގައި ދެކެފިނަމަ ދަންނައެވެ. އެއީ ހަމަކަށަވަރުން مُحَمَّدٌ، އެކަލޭގެފާނު ރިސާލަތުގައި خِيَانَة ކުރެއްވިކަމުގައި ނިސްބަތްކޮށްފިއެވެ. ވީމައެވެ. މިހެނީ الله تَعَالَى وَحِي ކުރެއްވިއެވެ. ﴿ٱلْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي﴾ މާނައީ: މިއަދު ތިމަންރަސްކަލާނގެ ތިޔަބައިމީހުންގެ ދީން ތިޔަބައިމީހުންނަށް ފުރިހަމަކޮށްދެއްވައިފީމެވެ. އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ نعمة ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ފުރިހަމަކޮށްދެއްވައިފީމެވެ. މިއެވެ. އަދި ބައެއް ފަރާތް ހަމައެކަނި ބަހުގެ މާނައިގާ بدْعَة އަކީ ވަކިކަމެއްކަމުގައިވިޔަސް ބައެއް حَدِيث އައިސްފައިވާ ބަސްތަކުގެ مَفْهُوم ވަނީ شَرِيْعَة ގެ އަސާސްތަކާ ޚިލާފުނުވާ ގޮތުގެ މަތީންނެވެ. އެގޮތުން ރަސޫލާގެ ބަސްފުޅުގައި ހިމެނެއެވެ. އެހެންވެ އެ حَدِيْث ގައި ވެއެވެ. «مَنْ سَنَّ فِي الإِسْلَامِ سُنَّةً حَسَنَةً فَلَهُ أَجْرُهَا وَأَجْرُ مَنْ عَمِلَ بِهَا بَعْدَهُ مِنْ غَيْرِ أَنْ يَنْقُصَ مِنْ أُجُورِهِمْ شَيْءٌ» مسلم. އެބަހީ އިސްލާމްދީނުގައި ރަނގަޅު ސުންނަތެއް ފެށުމާއި ތަބާވުމެވެ. އެއީ ދީނުގައި އެކަމެއް ނެތި އާކަމެއް އުފެއްދުމެއް ނޫނެވެ. އެއީ عَمَل ކުރުމުގެ ދިރުވައިލުން އެވެ. ސުންނަތަށް ދުރުވެފައިވާ ތަނެއްގައި އެ ސުންނަތެއް ދިރުވުމެވެ. އަދި ނިސްބަތްކޮށްދިނުމެވެ. މިގޮތަށް ނުދެނެގަތުމުން ސުންނަތް ނެތިގެންދެއެވެ. މިއެވެ. عُمَرُ رضي الله عنه ގެ ބަސްފުޅުގައި ދައްކަވާފައިވާ ބިދުޢަތަކީ މިމާނައެވެ. އެއީ (نِعْمَتِ البِدْعَةُ هَذِهِ) އެބަހީ މިއީ ރަނގަޅު ބިދްޢައެކެވެ. މިއީ تَرَاوِيْحُ ނަމާދު ޖަމާޢަތުން ކުރުމެވެ. އެކަމުގައި شَرِيْعَة ގެ އަސްލެއް ހުރިކަމާއި ހިލާފެއްނުވެއެވެ. رَسُولُ اللهِ ﷺ މިނަމާދު ޖަމާޢަތުން ކުރައްވާފައިވެއެވެ. ނަމަވެސް فَرْضُ ވެދާނެތީ ދޫކޮށްލެއްވިއެވެ. ދެން عُمَرُ رضي الله عنه ގެ ޒަމާނުގައި އެކަން އަލުން ދިރުއްވައިލެއްވިއެވެ.

38 މުނާފިޤުކަމުގެ ބާވަތްތަކަކީ ކޮބައިތޯ؟ ދެބާވަތެއްވެއެވެ. 1) ފުރަތަމަ ބާވަތަކީ إِعْتِقَادِي (أَكْبَرُ) ބޮޑު ނިފާޤެވެ. އެއީ އިސްލާމްވެފައިވާކަމަށް ހާމަކޮށް، ކާފިރުކަން ނަފްސުގައި ސިއްރުކުރުމެވެ. އަދި ދީނުން ބޭރުކޮށްލާ ނިފާޤެވެ. އެމީހާއަކީ ނަރަކައިގެ އެންމެ ތިރީ ދަރަޖައިގައި ހުންނާނެ މީހެކެވެ. الله تَعَالَى وَحِي ކުރެއްވިއެވެ. ﴿إِنَّ ٱلْمُنَٰفِقِينَ فِى ٱلدَّرْكِ ٱلْأَسْفَلِ مِنَ ٱلنَّارِ﴾ މާނައީ: ހަމަކަށަވަރުން މުނާފިޤުން ތިބޭނީ ނަރަކައިގެ އެންމެ ތިރީ ދަރަޖައިގައެވެ. މިއެވެ. އެމީހުންގެ ސިފަތަކުގެ ތެރޭގައި ހިމެނެއެވެ. އެމީހުން الله އަށާއި މުއުމިނުންނަށް މަކަރުހަދައެވެ. އަދި މުއުމިނުންނަށް މަލާމާތްކުރަނީއެވެ. އަދި ކާފިރުންނާ އެކުވެރިވެ، އެމީހުންނަށް ތާއީދުކުރެއެވެ. އަދި އެމީހުންގެ صَالِحُ عَمَلُ ތަކުގައި އެމީހުން ދައްކާ ނަމާދުގައި ކަންނެތްވެ ބަލިކަށިވެއެވެ.

2) ދެވަނަ ބާވަތަކީ: (نِفَاقُ عَمَلِي أَصْغَرُ) ކުޑަ ނުވަތަ ޢަމަލީ ނިފާޤެވެ. އެއީ އަދި އެމީހާގެ އީމާނުގެ ތެރޭގައި މުނާފިޤުންގެ ބައެއް ސިފަތައް ހުރުމެވެ. އެއީ ބަސް ބުނާއިރު ދޮގުހެދުމާއި، وَعْدُ ވީއިރު ހިލާފުވުމާއި، އަމާނާތްތައް ހަވާލުކުރުމުން ޚިޔާނާތްތެރިވުމާއި، عَهْدُ އެއް ހެދުމުން ވަޢުދާ خِلَافُ ވުމާއި، އަދި ދެކޮޅުހެދުމުގައި ފާޙިޝް ބަސްބުނުމެވެ. އަދި އަމާނާތަށް ބަލާއިރު ބޮޑު ކަންތައްތަކުގައި خِيَانَة ކުރުމެވެ. މިއީ ދީނުން ބޭރުކޮށްނުލާ ނިފާޤެވެ. ނަމަވެސް އެއީ ބޮޑުފާފައެކެވެ. އަދި ކުޑަ ނިފާޤުގެ ސިފަތައް ގިނަވާނަމަ، ބޮޑު ނިފާޤަށް ވާސިލުވުމުގެ ބިރުވެއެވެ.

39 މުނާފިޤުކަމުގެ ބިރުވެތިވުމަކީ ސަލަފުންގެ ސިފައެއްތޯ؟ އާއެކެވެ. ރަސޫލުﷲ ﷺ ގެ أَصْحَابُ ބޭފުޅުން عَمَلِي نِفَاقُ އާއިމެދު ބިރުވެތިވެވަޑައިގަންނަވައެވެ. ابْنُ أَبِي مُلَيْكَة رحمه الله ވިދާޅުވިއެވެ. النَّبِي ﷺ ގެ أَصْحَابُ ބޭފުޅުންގެ ތެރެއިން ތިރީސް ބޭފުޅުންނާ ބައްދަލުކުރީމެވެ. އެއިން ކޮންމެ ބޭފުޅަކުވެސް އަމިއްލަ ނަފްސުގައި نِفَاقُ އައުމާމެދު ބިރުވެތިވެވަޑައިގަންނަވައެވެ. އަދި إِبْرَاهِيمُ التَّيْمِي رحمه الله ވިދާޅުވިއެވެ. އަހަރެންގެ ބަސް އަހަރެންގެ عَمَل ގެ މައްޗަށް ހުށަހެޅިއިރު، އަހަރެން ބިރުގަތީ ދޮގުހަދާ މީހެއްކަމުގައި ވެދާނެތީއެވެ. އަދި الحَسَنُ البَصْرِي رحمه الله ވިދާޅުވިއެވެ. مُؤْمِنُ އަކު މެނުވީ نِفَاقُ އަށް ބިރެއް ނުގަނެއެވެ. އަދި مُنَافِقُ އަކު މެނުވީ އެކަމުން ރައްކާތެރިވެއެއް ނުލައެވެ. އަދި حُذَيْفَةُ رضي الله عنه އާއި عُمَرُ رضي الله عنه ވިދާޅުވި ވާހަކަ الله އަށް ގަސަމްކޮށްގެން ދެއްކެވިއެވެ.

އުޅުންތަކުގައި (އެބަހީ އުޅުއްވުނު ކަންކަމުގައި) ދިމާވެވަޑައިގެންނެވުމުން النَّبى ، ކަލޭގެފާނުން ވިދާޅުވިތޯ؟ حُذَيْفَةُ ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ނޫނެކެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނުން ނުދެންނެވީ ދެންނެވުމަށް ބޭނުންނުވާތީއެވެ.

40 اللهُ ގެ حَضْرَةُ ގައި އެންމެބޮޑު ފާފައަކީ ކޮބައިތޯ؟ އެއީ الله تَعَالَى އާއި ޝަރީކު ކުރުމެވެ. އެކަލާނގެއާއި އަނެއްބައިމީހުން ހަމަހަމަކުރުމެވެ. އެކަލާނގެ وَحِى ކުރައްވައިފައިވޭ ﴿إِنَّ ٱلشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ﴾ ހަމަކަށަވަރުން ޝިރުކަކީ ބޮޑުވަރުގަދަ އަނިޔާއެކެވެ. މިއެވެ. އަދި އެންމެބޮޑު ފާފައަކީ ކޮބައިތޯ رَسُول الله ، އާއި ސުވާލުކުރެވުމުން حَدِيث ކުރައްވައިފައިވޭ. (أَنْ تَجْعَلَ لِلَّهِ نِدًّا وَهُوَ خَلَقَكَ) متفق عليه މާނައީ: އެއީ ކަލޭ ﷲ އަށް ޝަރީކަކު ލުމެވެ. ކަލޭ ހައްދަވާފައިވަނީ އެކަލާނގެއެވެ. މިއެވެ.

41 شِرْكُ ގެ ވައްތަރުތައް ކިހާވަރެއް؟ ދެވައްތަރެކެވެ. 1) ބޮޑު ޝިރުކު: އެއީ އިސްލާމް ދީނުގެ ދާއިރާއިން ބޭރުކޮށްލާ شُرْك އެވެ. އަދި އެކަމުގެ ވެރިޔާ (އޭނާ ތައުބާނުވާނަމަ) ނުފުއްސަވާނެކަމުގައި اَللّٰه تَعَالَى وَحِى ކުރައްވައިފައިވޭ. ﴿إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَغۡفِرُ أَن يُشۡرَكَ بِهِۦ وَيَغۡفِرُ مَا دُونَ ذَٰلِكَ لِمَن يَشَآءُ﴾ މާނައީ: ހަމަކަށަވަރުން الله تَعَالَى އެކަލާނގެއާއި ޝަރީކު ކުރުން ނުފުއްސަވާނެއެވެ. އަދިއެހެނިހެން ފާފަ އެކަލާނގެ އިރާދަކުރައްވާ ފަރާތަކަށް ފުއްސަވާނެއެވެ. މިއެވެ. މިގޮތުން ބޮޑު ޝިރުކު ބައިބައިވެއެވެ. أ) ދުޢާގައި: دُعَاء ކުރުމުގައި ކަންކުރުން އެދިގެން ޝިރުކު ކުރުމެވެ. ب) ނިޔަތުގައި: ނިޔަތާއި ގަސްދުގައި ޝިރުކު ކުރުމެވެ. އެއީ މީސްތަކުން ﷲ ނޫން ފަރާތަކަށް صَالِحُ عَمَلُ ކުރުން. ج) ކިޔަމަންތެރިވުމުގައި ޝިރުކު ކުރުން. އެއީ މީސްތަކުން ﷲ حَلاَلُ ކުރައްވާފައިވާ ކަންކަން حَرَامُ ކުރުމުގައި ނުވަތަ ﷲ حَرَامُ ކުރައްވާފައިވާ ކަންކަން حَلاَلُ ކުރުމުގައި عِلْمُ ވެރިންނަށް ކިޔަމަންވުން. د) ލޯބިވެރިވުމުގައި شُرْك ކުރުން. އެއީ މީސްތަކުން ﷲ އަށް ލޯބިވާ ފަދައިން އެހެން މީހުންނަށް ލޯބިވުމެވެ. މިއެވެ. 2) ދީނުން ބޭރުނުކުރާ شُرْك ކުރުމެވެ. އެކަމުގެ ވެރިޔާ އިސްލާމް ދީނުން ބޭރުނުކުރާ ކަމެވެ. އެއީ މީސްތަކުން ވެސް ކުޑަ ޝިރުކު ކިޔުން: އެއީ ދެއްކުމަށް ނުވަތަ އިވުމަށް ކަމެއް ކުރުމުގައި ކުރާ ރިޔާއެވެ.

42 ކުޑަ شِرْك އާއި ބޮޑު شِرْك ގެ ތަފާތަކީ ކޮބައި؟ އެތަފާތުތައް ބައިގައި މިވަނީއެވެ. ބޮޑު شُرْك ގެ ވެރިޔާ އިސްލާމް ދީނުން ބޭރުކުރާ ދުނިޔޭގައި حُكْم ކުރެވޭނެއެވެ. އަދި آخِرَةُ ގައި ނަރަކައިގެ ދާއިމީ ވެރިއަކަށް ވާނެއެވެ. ކުޑަ شُرْك ގެ ވެރިޔާ އެއީ ދުނިޔޭގައި ކާފިރުކަމުގެ حُكْم ނުކުރެވޭނެއެވެ. އަދި آخِرَةُ ގައި ނަރަކައިގެ ދާއިމީ ވެރިއަކަށް ނުވާނެއެވެ. — ހަމައެހެންމެ ބޮޑު ޝިރުކު ކުރުމުން އެންމެހައި ހުރިހާ عَمَلُ بَاطِلُ ވެއެވެ. ކުޑަ ޝިރުކު ކުރުމުން بَاطِلُ ވާނީ އެ عَمَلُ އެއްގެ ޝިރުކުވި عَمَلُ އެވެ. ދެންއިތުރު إِخْتِلاَفُ ހުރިގޮތެވެ. އަދި ބޮޑު ޝިރުކު ކުޑަ ޝިރުކުގެ އާއިދުވެރިން ތައުބާވުމަށް ނުފުއްސަވާނެއެވެ. ކުޑަ ޝިރުކުގެ ވެރިއާ ފުއްސަވަނީ ﷲ ގެ مَشِيْئَةُ ގެދަށުގައި ބާއްވާށެވެ؟ މިތަނުގައި ކުރިން ބަޔާންކޮށްދީފައިވާ ބޮޑު ޝިރުކުގެ ކުރިއަށް އަންނަނީއެވެ.

43 ކުޑަ ޝިރުކުގެ މިސާލުތަކަކީ ކޮބާ؟ އެއީ: 1) ރިޔާވުމެވެ. رَسُول الله ، ގެ ބަސްފުޅުގައި ވާގޮތުން އެކަމަށް الرِّيَاء (އެބަހީ ދައްކައި ކުރުން) ނަމަވެސް ނިޔަތް ހިތް عَمَلُ ކުރުމެވެ. 2) الله ނޫން ފަރާތުގެ ނަމުގައި ހުވައިކުރުން. 3) ގޮސްފިއަކުގައި ހުށަހެޅުން — އެއީ އެދިފައިވާ ދިނުމުގެ ނިސްބަތް ނުވަތަ ހާލަތު ކިޔުން ނުވަތަ ކަމެއް ކުރެވުނު ސަބަބު ނިސްބަތްކޮށް ފުރުސަތު ހިފުމެވެ.

44 އަމަލުތަކުގައި ދުނިޔޭގެ ކަންތައްތަކުގެ ނިޔަތް ހުރުމަކީ ކުޑަ ޝިރުކު ތޯއްތޯ؟ ރިޔާއެވެ. الرِّيَاء އެބަހީ ދައްކައިކުރުން ނަމަވެސް ނިޔަތް ހިތް عَمَلُ ކުރުމުގެ ފުރިހަމަ ނަމާއި ހިތް عَمَلُ ނަ އިހްލާސް ﷲ ގެ وَجْهُ ފުރައިދަހުށެވެ. އަދި އެބޮޑުމީގެ ކުރިހަދަ ޝިރުކުން ސަލާމަތް ކުރުމަށް އަދި دُعَاء ކުރުމެވެ. رَسُول الله ، حَدِيث ކުރައްވައިފައިވޭ. « أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوْا هَذَا الشِّرْكَ، فَإِنَّهُ أَخْفَى مِنْ

دَبيْبِ النَّمْلِ. فَقِيْلَ لَهُ:وَكَيْفَ نَتَّقِيْهِ وَهُوَ أَخْفَى مِنْ دَبيْبِ النَّمْلِ يَا رَسُوْلَ الله؟ قَالَ: قُوْلُوْا: اَللّهُمَّ إِنَّا نَعُوْذُ بكَ مِنْ أَنْ نُشْرِكَ بكَ شَيْئًاَنعْلَمُهُ وَنَسْتَغْفِرُكَ لِمَا لآ نَعْلَمُ» أحمد މާނައީ: އޭ މީސްތަކުންނޭވެ. ކަލޭމެން މިޝިރުކުން ރައްކާތެރިވާށެވެ. ފަހެ އެއީ ހިނި ހިނގާ އަޑަށްވުރެވެސް ފޮރުވިގެންވާ ކަމެކެވެ. އޭ رَسُوْلُ الله އެވެ. ހިނި ހިނގާ އަޑަށްވުރެ ފޮރުވިގެންވާ އެކަމުން އަޅުގަނޑުމެން ރައްކާތެރިވާނީ ކިހިނެއްތޯއެވެ؟ އެކަލޭގެފާނު حَدِيْث ކުރެއްވިއެވެ. ކަލޭމެން މިފަދައިން ކިޔާށެވެ. " أللهُمَّ إِنَّا نَعُوْذُ بِكَ مِنْ أَنْ نُشْرِكَ بِكَ شَيْئًا نَعْلَمُهُ وَنَسْتَغْفِرُكَ لِمَا لآ نَعْلَمُ" ... أحمد މާނައީ: އޭ މާތް الله އެވެ. އަޅުގަނޑުމެން ދަނެތިބެ ކަމެއްގައި ތިރަސްކަލާނގެ حَضْرَةُ ން ރައްކާތެރިކަން އެދެމެވެ. ތިރަސްކަލާނގެއާ ޝަރީކުކުރުމުން. އަދި އަޅުގަނޑުމެން ނުދަންނަ ކަމަކަށް ފާފަފުއްސެވުން ތިރަސްކަލާނގެ حَضْرَةُ ގައި އަޅުގަނޑުމެން އެދެމެވެ. އަދި الله ނޫން އެއްޗެއްގެ ނަމުގައި ހުވާކުރާ މީހާގެ ޙައްޤުގައި رَسُوْلُ الله، حَدِيْث ކުރެއްވިއެވެ. ލާތާއި ޢުއްޒާގެ ނަމުގައި ހުވާކުރާމީހާ ނަމަ (لآ إلَهَ إلاَّ الله) ކިޔާށެވެ. އަދި ފާލު ބަލައިގެން ކަމެއް ދޫކޮށްލާމީހާގެ ޙައްޤުގައި رَسُوْلُ الله، حَدِيْث ކުރެއްވިއެވެ. އެމީހާ ޝިރުކުކޮށްފިއެވެ. ސަހާބީން ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. އެކަމުގެ ކައްފާރާއަކީ ކޮބައިތޯއެވެ؟ حَدِيْث ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ މިފަދައިން ކިޔުމެވެ." أللّهُمَّ لاَ خَيْرَ إلاَّ خَيْرُكَ وَلاَطَيْرَ إلاَّ طَيْرُكَ وَلاَإلَهَ غَيْرُكَ" ... أحمد

45 ދެއްކުމަށް ކުރާ ޢަމަލުތަކުގެ ޙުކުމަކީ ކޮބައިތޯއެވެ؟ އެއީ ހަތަރު ބާވަތެވެ. 1) ދެއްކުމަށްޓަކައި އެކަނި އެ عَمَلُ ކުރުމުގެ ސަބަބުވެގެންވާނަމަ. އެއީ ބޮޑު مُنَافِقُ ކަމުގެ ޢަމަލުތަކުގެ ގޮތެވެ. 2) ދެވަނައީ: އަސްލު عَمَلُ އެއީ أللّهُ އަށްޓަކައި ވީނަމަވެސް އެއާއި ދެއްކުމަށްޓަކައި ކުރުމުގެ ނިޔަތް ގުޅިގެންވާނަމަ. ދެން ވިޔަސް عَمَلُ ބާޠިލުވެއެވެ. ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ބަދަލުވާ ނިޔަތެވެ. 3) ތިންވަނައީ: އެކަމާ عَمَلُ އެއީ أللّهُ އަށްޓަކައި ފެށުމަށްފަހު އެ ދެއްކުމަށްޓަކައި ކުރުމުގެ ނިޔަތް އޮޅުވާލާނަމަ. ދުނިޔޭގެ ކަމަކަށް ދެއްކުމަށްޓަކައި ދެން ކުރާނަމަ عَمَلُ أللّهُ އަށް ނުކުރެވި ދިޔައީ ކަމުގައިވިޔަސް އެއީ ދެއްކުމަށްޓަކައި ކުރެވުނު ޢަމަލެއް ނޫނެވެ. އެމީހަކު ތަޤްވާވެރިވެ ސަލާމަތްވުމަށް އެ عَمَلُ بَاطِلُ ވެއްޖެއެވެ. 4) ހަތަރުވަނައީ: އެ عَمَلُ އެއީ ނިމުމުން ދެއްކުމަށްޓަކައި ހަރަކާތްތެރިވުމެވެ. އެއީ ވަސްވާސެއްގެ ނިޔަތެއް އެއަށް ނުފޯރާނެއެވެ. އެކަމާ عَمَلُ އާއި އެއްގޮތަށް ބަދަލުނުވާނެއެވެ. އަދި ހަމައެފަދައިން ކިބުރުވެރިކަމާއި އަމިއްލަ ނަފްސަށް ތަޢުރީފުކުރުމާއި އަދި އަމިއްލަ ނަފްސަށް ބަލައިގަނުމުގެ ސަބަބުން ޢަމަލު ބާޠިލުވެއެވެ.

46 ކާފިރުކަން ކިތައްބައިތަކަށް ބަހާލެވޭތޯއެވެ؟ ދެބައެކެވެ. 1) އިސްލާމްދީނުން ބޭރުކޮށްލާ ކާފިރުކަން. އެކަން ފަސްބާވަތެވެ. أ) ދޮގުކުރުމުގެ ކާފިރުކަން ب) ބޮޑާވެ ކިބުރުވެރިވުމުގެ ކާފިރުކަން. ج) ޝައްކުވުމުގެ ކާފިރުކަން. د) ދޫކޮށް ފުރަގަސްދިނުމުގެ ކާފިރުކަން. هـ) مُنَافِقُ ކަމުގެ ކާފިރުކަން. 2) ދެވަނައީ: ކުޑަކާފިރުކަމެވެ. އެއީ އިސްލާމްދީނުން ބޭރުނުކުރާ ކާފިރުކަމެވެ. އެކަމުގެ މިސާލަކީ ނިޢުމަތުގެ ކާފިރުކަމެވެ. އެއީ މުސްލިމުންނާ ދެކޮޅަށް ހަނގުރާމަކުރުމާއި ފަދަ ކަންކަމެވެ.

47 ނަދުރު ބެހުމުގެ حُكم އަކީ ކޮބައެވެ؟ رَسُوْلُ الله، ވަނީ ނަދުރުބެހުން ނަހީކުރައްވާފައެވެ. އަދި حَدِيْث ކުރެއްވިއެވެ. (إِنَّهُ لاَ يَأْتِي بِخَيْرٍ) البخارى: މާނައީ، ހެޔޮކަމެއް އެއީ ގެނެސްނުދޭނެއެވެ. މިއީ އަދި އެބަހީ ނަދުރު ހަދާމީހާ اللّهُ އަށް ވަފާތެރިވުމަށްޓަކައި ވާޖިބުވެއެވެ. اللّهُ އަށް ވަފާތެރިވުމަށްޓަކައި ނަދުރުބެހުމަކީ ވާޖިބުވާން ފުރިހަމަ ކަމެކެވެ. ހަމަ ނަދުރުބެހުމަށްޓަކައި ވަކި ވާޖިބުކަމެއް އެއީ ހަމަވާނެ حَرَام ނަދުރެކެވެ. އަދި ނަދުރު ފުއްދުން ހަލާލުނުވާ ކަމެކެވެ.

48 سِحْرُ ގެ حُكم އަކީ ކޮބައެވެ؟ سِحْرُ އަކީ ވުޖޫދުގައި ހުރި ކަމެކެވެ. އޭގެ حَقِيْقَةُ އަކީ خِيَالِي ކަމެކެވެ. އެއީ الله تَعَالَى وَحِي ކުރެއްވި ފަދައިންނެވެ. ﴿ يُخَيَّلُ إِلَيْهِ مِن سِحْرِهِمْ أَنَّهَا تَسْعَى ﴾ މާނައީ: އެމީހުންގެ

سِحْرُ ގެސަބަބުން އެއްޗެހި ދޮގުކޮށްދައްކައި خِيَال ހަދާ ދިނުމެވެ. ވީމާ. އަދި سِحْرُ ގެ މައްސަލަ ކީރިތި قُرْآنާއި ސުންނަތުން ސާބިތު ވެއެވެ. އެއީ حَرَام އެއްޗެކެވެ. އަދި ބޮޑުފާފަތަކުގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ ކަމެކެވެ. އަދި رَسُولُ الله ، ގެ ބަސްފުޅުގައިވެއެވެ. (اجْتَنِبُوا السَّبْعَ الْمُوبِقَاتِ قَالُوا: يَا رَسُولَ اللهِ وَمَا هُنَّ؟ قَالَ: الشِّرْكُ بِاللهِ، وَالسِّحْرُ...» متفق عليه މާނައީ: ހަލާކުކުރުވަނިވި ހަތް ކަމުން ދުރުހެލިވާށެވެ. އެބޭކަލުން ދެންނެވިއެވެ. އެއީ ކޮންކަންތަކެއްތޯ؟ حَدِيْث ކުރިއަށް ގެންދެވެ. އަދި الله އަށް شِرْك ކުރުން. އަދި سِحْرُ ހެދުމެވެ...... އަދި ހާރޫތާއި މާރޫތަށް وَحِي ކުރެއްވިއެވެ. ﷻ: ﴿إِنَّمَا نَحْنُ فِتْنَةٌ فَلَا تَكْفُرْ﴾ މާނައީ: ތިމަންބޭކަލުންނަކީ إِمْتِحَانُ އެކެވެ. ވީމާ ކާފަރުނުވާށެވެ. ދެންނެވީއެވެ. ބުނާ (تَعَلَّمُوا السِّحْرَ وَلَا تَعْمَلُوا بِهِ) އެބަހީ، ކާފަރުން سِحْرُ އުގެނުމެވެ. އަދި އެއިން عَمَلُ ނުކުރާށެވެ. މިހެން ބުނާ ބަހަކީ ކުރިޔަށް ގެންދާ ބަހެއް ނޫނެވެ. صَحَّ ނުވާ ބަހެކެވެ.

49 ޣައިބުގެ ޢިލްމު ދަންނަކަމަށް ބުނާ މީހުންނާއި ކާހިނުން ފަނޑިތަވެރިން ގާތަށް ދިއުމުގެ حُكْم އަކީ ކޮބައިތޯ؟

އެއީ حَرَام ކަމެއްކަމުގައި ވެއެވެ. غَيْبُ ގެ عِلْمُ އޮތްކަމަށް ބުނާ ބަޔަކު ގާތަށް ދިއުމާއި ބަހަށް ތެދުކުރުމެވެ. އަދި އެއީ ކާފަރުކަމެކެވެ. ގިނަ ފަހަރު ބަލިތަކާ ނުވަތަ ގެއްލުނު ތަކެތި ހޯދުމަށް ކާހިނުންގެ ގާތަށް ދެއެވެ. އަދި رَسُولُ اللهِ ، ގެ ބަސްފުޅުގައިވެއެވެ. « مَنْ أَتَى عَرَّافًا فَسَأَلَهُ عَنْ شَيْءٍ لَمْ تُقْبَلْ لَهُ صَلاةٌ أَرْبَعِينَ لَيْلَةً » مسلم މާނައީ: އެއްވެސް ފާލުބަލާ މީހެއްގެ ގާތަށް ގޮސް އެއްޗެއް ސުވާލުކުރާ މީހާގެ ސާޅީސް ރެއަށް ނަމާދެއް ޤަބޫލެއް ނުކުރެވޭނެއެވެ. ހަމައެހެންމެ ކާހިނުންގެ ގާތަށް ގޮސް އެބުނާ ބަސް ތެދުކޮށްފިނަމަ ކާފަރުވާނެއެވެ. ވީމާ. އެއީ ކާހިނުން ބުނަނީ غَيْبُ ގެ عِلْمُ ގެ ބަހެއް ކަމަށްވާތީ މުޅިން ކުފުރުވާ ކަމެކެވެ. مُحَمَّدٌ ، ގެ ދީނާއި ޚިލާފުވާތީއެވެ. އަދި رَسُولُ اللهِ ، ގެ ބަސްފުޅުގައިވެއެވެ. «مَنْ أَتَى عَرَّافًا أَوْ كَاهِنًا فَصَدَّقَهُ بِمَا يَقُولُ فَقَدْ كَفَرَ بِمَا أُنْزِلَ عَلَى مُحَمَّدٍ » أبو داود. މާނައީ: އެއްވެސް ފާލުބަލާ މީހެއްގެ ނުވަތަ ކާހިނެއްގެ ގާތަށް ގޮސް އެ ބުނާ ބަހަކަށް ތެދުކުރާ މީހާ مُحَمَّدٌ ، އަށް ބާވައިލެއްވި އެއްޗަކަށް ކާފަރުވެއްޖެއެވެ. ވީމާ.

50 ތިޔަ ނިޢުމަތް ނުވަތަ ޚައިރުވެރިކަން ފޮނުއްވީ ފުލާނާއާ الله ކަމަށް ބުނުން شِرْك އަކަށް ނުވަތަ ކުޑަ شِرْك އަކަށް ވާނެތޯ؟

އެއީ الله ގެ مَشِيْئَةُ އާއި ނަމުގައި ތަފާތުކަމެއް ނެތްކަމުގެ إِعْتِقَادُ ކުރުން ތިބެން އެއީ ބޮޑު شِرْك އެކެވެ. ބަހުގައި ހިމެނުމުގެ ސަބަބުން ނިކަމެތިކަމުގެ މައްސަލައެއް ކަމުގައިވާނަމަ އެއީ ކުޑަ شِرْك އެވެ. އަދި الله ގެ مَشِيْئَةُ ގައި ތަފާތުކުރުމުގެ ފަރާތުން ބުނާ ނަމަ އެއީ ވެސް އަދި الله ގައި އަދަބުގެ ގޮތުން ސަބަބުކަމުގައި ވާތީ ކަމުގައިވާނެއެވެ. ވެރިކަމުގެ ބަސްތަކުގައި އެކަން ހިމެނިފައިވާތީ، ހިމެނިގެން ބުނާ ބަސް ކުޑަ شِرْك އެވެ. އެއީ حَرَام ކަމެއްކަމުގައި ވެއެވެ. شَرْعِي އެއްވެސް ދަލީލެއް ނެތިއްޔާ ބައެއް ދަލީލުތައް ބުނެ އަދި حِسِّي ދަލީލެއް ނެތިއްޔާ ސަބަބުގެ ކުޑަ ކަމެއް ނިސްބަތްކުރާތީއެވެ. ނުވަތަ އެއީ ފުރިހަމަ ތައުޙީދާ ޚިލާފު ކަމުގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ ސަބަބުތަކާއި ގުޅިފައިވާތީ ބޮޑު ހަލާކެވެ.

51 ޝިރުކުގެ ނުރައްކަލަކީ ކޮބައިތޯ؟

ޝިރުކުގެ ނުރައްކާތެރިކަން ތަކެއް ހުރެއެވެ. 1) ބޮޑު ޝިރުކު: އެއީ އުޅުނު މީހާ ތައުބާ ނުވެ މަރުވެއްޖެނަމަ حَدُّ އުރުވާލާ ނަރަކަ އަށް ނުކުމެ آخِرَةُ ގައި ދާއިމީ ގޮތެއްގައި ނަރަކައިގައި ހުންނާނެއެވެ. ހެޔޮ ޢަމަލުތަކުގެ ހުރިހާ ޘަވާބެއް ބާތިލުވެ لَعْنَة ލިބޭނެއެވެ. ހުރިހާ ފާފައެއް ހަމަ ފުއްސަވާނެކަމެއް ނުވެއެވެ. 2) ކުޑަ ޝިރުކު: އެއީ ޢިބާދާތް ބާތިލުކުރުވާ ހަލާކެވެ.

52 ތައުޙީދުގެ ފައިދާތަކަކީ ކޮބައިތޯ؟

ގިނަ ފައިދާތަކެވެ. އެއީ ދުނިޔޭގައި ކާމިޔާބުވުމެވެ. ތައުޙީދަކީ ހިތުގެ ހިއްވަރާއި އަމާންކަން ލިބޭ ކަމެކެވެ. ހަމައެހެންމެ ނަރަކައިން ސަލާމަތްވުމެވެ. ހަމައެހެންމެ އަބަދަށް ސުވަރުގެ ލިބުމެވެ. فَخْرُ ވެރިވުމެވެ. ހަމައެހެންމެ އަބަދަށް ސުވަރުގެއިން ބަރަކާތް ލިބުމެވެ.

53 توبة ވުމުގެ حكم އަކީކޮބައި؟ އަދި އެކަން ފަރުޟުވާ ވަގުތަކީ ކޮބައި؟ ވީހާ އަވަހަކަށް توبة ވުމަކީ ވާޖިބުކަމެކެވެ. ފާފައާއި ކުށުގެ ތެރެއަށް ވެއްޓުމަކީ އާދަމުގެ ދަރިންގެ ހާލަތެވެ. އެއީ އިންސާނާގެ طبيعة އެކެވެ. رسول الله ‘ حديث ކުރައްވައިފައެވެ. (كُلُّ بَنِيْ آدَمَ خَطَّاءٌ وَخَيْرُ الخَطَّائِيْنَ التَّوَّابُوْنَ) الترمذى މާނައީ: ކޮންމެ އާދަމުގެދަރިއަކީ ކުށްވެރިއެކެވެ. އަދި ކުށްވެރިންގެ ތެރެއިން އެންމެ ހެޔޮ މީހުންނަކީ ގިނަގިނައިން توبة ވާމީހުންނެވެ. ދިހެވެ. އަދި رسول الله ‘ حديث ކުރައްވައިފައެވެ. « لَوْ لَمْ تُذْنِبُوا لَذَهَبَ الله بِكُمْ وَلَجَاءَ بِقَوْمٍ يُذْنِبُوْنَ فَيَسْتَغْفِرُوْنَ الله فَيَغْفِرُ لَهُمْ » مسلم މާނައީ: ތިޔަބައިމީހުން ފާފަނުކުރާނަމަ الله تعالى ތިޔަބައިމީހުން ގެންދަވައި ފާފަކުރާ އަދި އެހެން ޤައުމެއް ގެންނަވާނެއެވެ. الله تعالى ގެ حضرة ގައި އެމީހުން ފާފަފުއްސެވުން އެދޭނެއެވެ. ދެން އެމީހުންނަށް ފުއްސަވައިދެއްވާނެއެވެ. ދިހެވެ. ދަންނައެވެ. ނަބިއްޔާ ފާފައިގެ ޙަޤީޤަތްތަކަށް توبة ވުމަށް އަމުރުކުރެއްވީ. الله تعالى وَحِي ކުރައްވައިފައެވެ. ﴿ إِنَّمَا ٱلتَّوۡبَةُ عَلَى ٱللَّهِ لِلَّذِينَ يَعۡمَلُونَ ٱلسُّوٓءَ بِجَهَٰلَةٖ ثُمَّ يَتُوبُونَ مِن قَرِيبٖ فَأُوْلَٰٓئِكَ يَتُوبُ ٱللَّهُ عَلَيۡهِمۡۗ ﴾ މާނައީ: ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى ގެ حضرة ގައި توبة ޤަބޫލުވާނީ ނުދަނެގެން ނުބައިކަމެއް ކޮށް ދެން ކައިރިކައިރިން އަވަހަށް توبة ވާމީހުންގެ ކަމުގައެވެ. ފަހެ الله تعالى އެމީހުންގެ توبة ޤަބޫލުކުރައްވައެވެ. ދިހެވެ.

އަދި توبة ޞައްޙަ ވުމުގެ ޝަރުޠުތައް މިއެވެ. 1) ކުރަމުންދާ ފާފައިން އަވަހަށް ދުރުވެލުން، 2) ކުރި ފާފަތަކަށް ހިތާމަކުރުން، 3) ދެން އަނބުރާ އެފާފައަކަށް ނުދިއުމަށް ހިތުގައި عَزْمُ ކުރުން. އަދި އެފާފައަކީ މީސްތަކުންގެ حقّ އާއި ގުޅުންހުރި ކަމެއްނަމަ އެ حقّ އޭގެ ވެރިޔާއަށް ދީގެން ނިންމާލުމެވެ.

54 ކޮން ވަގުތަކުން توبة ވުން صحّ ނުވާނީ؟ އަދި توبة ވުމުގެ ދޮރު ބަންދުކުރެވޭނީ ކޮން ވަގުތެއްގައި؟ އެއީ ކޮން ވަގުތެއްގައި توبة ވުން صحّ ނުވާނެއެވެ. އަދި مَغْرِبُ ފަރާތުން އިރުއަރާއިރުން توبة ވުން ޤަބޫލުނުކުރެވޭނެއެވެ. ނަފްސު ހަލާކުވާ ވަގުތު حَاضِرُ ވެ މަރުގެ ހާލަތަށް އަރާއިރުން (غَرْغَرَة ވުމުން) توبة ވުން ޤަބޫލުނުކުރެވޭނެއެވެ. ދެންފަހެ، توبة ވުމަށް އޮންނަ توبة ގެ ދޮރު ބަންދުވާނީ ދުނިޔޭގެ ނިމުމާ ގާތްވެ، އިރު ހުޅަނގުން އަރާއިރުއެވެ. އޭރުން ފާފަވެރިޔާގެ ޢަމަލު ޤަބޫލުނުވާނެއެވެ.

55 މުސްލިމުންގެ ވެރިންނަކަށް ކިޔަމަންތެރިވުމުގެ ޙުކުމަކީ ކޮބައިތޯ؟ މުސްލިމުންގެ ވެރިންނަށް ކިޔަމަންތެރިވުމަކީ ވާޖިބު ކަމެކެވެ. އެމީހުންނަށް ކިޔަމަންވެ އެމީހުންގެ ފަހަތުން ނަމާދު ކުރުމަކީ ވާޖިބެކެވެ. އެމީހުން އިސްލާހުވުމަށް ދުޢާ ކުރުމަކީ ވާޖިބެކެވެ. އަދި އެމީހުންގެ މައްޗަށް ބަޣާވާތް ނުކުރުމެވެ. އަދި ދުއްތުރާވެ ނުބުނުމެވެ. އެމީހުން إِصْلاَحُ ވުމަށާއި އެމީހުންނަށް عَفُوءُ ކުރުމަށް ދުޢَاءُ ކުރުމަކީ ވާޖިބެކެވެ. އަދި ބަޣާވާތްކުރުމަކީ މުސްލިމުންގެ ވެރިޔާއަށް الله ގެ ކިޔަމަންތެރިކަމުގައި ނޫނީ ކިޔަމަންނުވުމެވެ. އެއީ މުސްލިމުންގެ ވެރިޔާ ނުފޫޒުކޮށް ކުރާ ކަމަކުން ކިޔަމަންވުމަކީ حَرَام ކަމެކެވެ. ކިޔަމަންތެރިވާން އެންގެވި ކަމަށް رَسُولُ الله ‘ حَدِيث ކުރައްވައިފައެވެ. « تَسْمَعُ وَتُطِيعُ لِلأَمِيرِ وَإِنْ ضُرِبَ ظَهْرُكَ وَأُخِذَ مَالُكَ فَاسْمَعْ وَأَطِعْ » مسلم މާނައީ: ކަލޭގެ ބުރަކަށީގައި ތަޅައި ކަލޭގެ މުދާ ނަގައިފިނަމަވެސް ކަލޭ ވެރިޔާ ބުނާ ބަސް އަހައި ކިޔަމަންވާށެވެ. ދިހެވެ.

56 އަޅުގަނޑުމެން ބޭނުންކުރާ الله ގެ حِكْمَة އާއިގުޅޭ ސިފަތަކަށް ޢަމަލުކުރާނީ ކިހިނެއްތޯ؟ އެއީ ކޮންމެ ކަމެއްގައި ޢަمَلُ ކުރުމުގައި އަދި ޙުކުމްކުރުމުގައި އެކަމުގެ ޙަޤީޤަތް ދެނެގަނެ، ހަމަ އެކަމެއްގެ حِكْمَة އޭގެ ތަނުގައި ބެހެއްޓުމެވެ. އަދި އެކަމެއްގެ حِكْمَة އަކީ އެއީ حَقُّ ގޮތުގައި ކަންކަން އޭގެ ތަނުގައި ބެހެއްޓުމެވެ. އަދި އެކަންތައްތަކަށް ބަލައި ކިޔަމަންތެރިވުމުގައި ސިފަތަކަށް ނިސްބަތް

މިކަންކަން ދަލީލުކުރަނީ އަޅުގަނޑުމެންގެ ފުރިހަމަކަމާއި الله އަށާއި އެކަލާނގެ ފުރިހަމަ حِكْمَة އަށް އިމާންވުމުގެ މުހިއްމުކަމެވެ. އެއީ أَصْحَابُ ބޭކަލުންގެ ސުންނަތެވެ. رَضِيَ الله عَنْهُم....

57 ގަދަރުވެރިވަންތަ الله ގެ މިބަސްފުޅުގެ މާނައަކީ ކޮބައި؟ ﴿مَّآ أَصَابَكَ مِنۡ حَسَنَةٍ فَمِنَ ٱللَّهِۖ وَمَآ أَصَابَكَ مِن سَيِّئَةٍ فَمِن نَّفۡسِكَ﴾

މިއާޔަތުގައިވާ حَسَنَة ގެމާނައީ ނިޢުމަތެވެ. އަދި سَيِّئَة ގެމާނައީ ބަލާ مُصِيبَة އެވެ. މިދެކަމުގައި ނިސްބަތްކުރެވޭގޮތުން ގޮތަށް ގުޅުވައިލެވޭނީ الله ގެ حَضْرَةُ އަށެވެ. ފަހެ ހެޔޮކަން ނިސްބަތްކުރެވެނީ الله އަށެވެ. ވީމާ އިންސާނާ ހެޔޮކަން ދެއްވާފައިވަނީ ދެއްވާފައެވެ. الله تَعَالَى އެކަލާނގެ حِكْمَة އާއެކުއެވެ. އެ حِكْمَة ވަނީ ކަމާބެހޭގޮތެއްގައި އެއީ އެކަލާނގެ إحْسَانُ ވަންތަކަމެވެ. ވީއިރު ނުބައިކަމެއް އެކަލާނގެ ނަފްސަށް ވެއެވެ. އެކަލާނގެ އަންގަވައި ކަންތައްތަކެވެ. رَسُولُ الله ‘ حَدِيث ކުރެއްވިއެވެ. (وَالخَيْرُ كُلُّهُ فِي يَدَيْكَ وَالشَّرُّ لَيْسَ إِلَيْكَ) مسلم މާނައީ: ހުރިހާ ހެޔޮކަމެއް ކަލޭގެ އަތްޕުޅުގައެވެ. ނުބައިކަން ކަލޭގެ އަރިހަށް ނުނިސްބަތްވެއެވެ. މިއީ. ފަހެ އަޅުކަންކުރާ عَمَلُ ތަކަކީ الله ގެ ހައްޤުތަކެވެ. އަދި ހަމަ ބައެއްގެ އަޅުކަން حَاصِلُ ކުރެވޭނީ. ގަދަރުވެރިވަންތަ الله وَحِي ކުރެއްވިއެވެ. ﴿فَأَمَّا مَنۡ أَعۡطَىٰ وَٱتَّقَىٰ ۝٥ وَصَدَّقَ بِٱلۡحُسۡنَىٰ ۝٦ فَسَنُيَسِّرُهُۥ لِلۡيُسۡرَىٰ ۝٧ وَأَمَّا مَنۢ بَخِلَ وَٱسۡتَغۡنَىٰ ۝٨ وَكَذَّبَ بِٱلۡحُسۡنَىٰ ۝٩ فَسَنُيَسِّرُهُۥ لِلۡعُسۡرَىٰ﴾ މާނައީ: ފަހެ ދިނުމާއި

ބިރުވެތިވެ تَقْوَى ވެރިވެ އަދި ރަނގަޅުކަމުގައި ތެދުކުރިމީހާ ފަހެ ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހަކަށް ފަސޭހަކުރެއްވުން (އެސާނިބަޔާން) ވުރެސްކަން ފަސޭހަކުރައްވާނަމެވެ. އަދި ބަޚީލުވެ ތިމާ ފުދިގެންވާކަމަށް ހީކޮށް (އެސާނިބަޔާން) ދޮގުކުރިމީހާ ފަހެ ތިމަންރަސްކަލާނގެ ވެއްޖެހުމާއި އުނދަގޫކަމަށް ފަސޭހަކުރައްވާނަމެވެ. މިއެވެ.

58 އެވޭނީކީ شَهِيْدُ އެކަމަކަން އަޅުގަނޑުމެން ގޮތުގައި؟

ކަނޑައެޅުމަށް عَيَّن ވަކިނަން ޖަހާފައި އެއީ شَهِيْدُ އެކަމަށް އެއީ އެހެން ދޮގެވެ. ބަސްބުނުމަކީ ނުހުއްދަތެވެ. أَهْلُ السُّنَّة ގެ ބޭކަލުންގެ ބަސްދީ ވަރަށް ފާހަގަކުރެއެވެ. ކަނޑައެޅުމަށް عَيَّن ވަކިނަމަކާ ދިމާކޮށް އެއީ ސާބިތުކަމެއް ނުވާ ނަބަވީ ދަލީލަކުން ނޫނެވެ. ހަމައެކަނި ހަނދާނީ އެއްގޮތް ދަރުބާރުގައި رَسُولُ الله ‘ އެކަމަށް ޝަހާދަތްދެއްވި ބޭކަލުންނެވެ. އަހަރުމެން ގަބޫލުކުރަނީ خَبَرُ ދެއްވި ގޮތަށެވެ. ވީމާ ބަޔަކު ޖާގަދީފައި ބިރުވެތިވުމާއި އުއްމީދުވެސް ހުންނަހުއްޓެވެ. އެ عَمَلُ ތަކަށް ހޯދާ عَمَلُ ތަކާ އެކަނިވެސް ނުހުކުރެވޭނެއެވެ. عَمَلُ ތަކުގެ ހަގީގަތް ދެނެވޮޑިގެންވަނީ ހަމައެކަނި الله އެވެ. ސަބަބަކީ ދޭތެރޭގައި خَاصَّ ވަކިނަމެއް ނުކިޔުމަށް إحْسَانُ ތެރިއުސޫލު ދިނުމާ ދުރުކުރުމުގެ عَذَابُ އިން ބިރުވެތިވުމެވެ.

59 ކަނޑައެޅުމަށް عَيَّن ވަކިނަމަކާ ކަނޑައެޅިފައި ކާފިރުކަމުގެ حُكْم ކުރުން ހުއްދަވާނީ ކޮން ހާލަތެއްގައި؟

ގޮތުގައި ކަނޑައެޅި ދަލީލުކުރެވިފައިވާ ނަބަވީ ނައްސެއް އޮތްނަމަ މެނުވީ ކާފިރުކަމުގެ ނަމާއި مُشْرِكُ ކަމުގެ ނަމާއި مُنَافِقُ ކަމުގެ حُكْم ކުރުން ހުއްދައެއް ނުވެއެވެ. ވުމާއެކު ކަންތައްތައް ދޫކޮށްލަންވީ ހަމައެކަނި الله تَعَالَى އަށެވެ. އަދި ހަގީގަތް ދެނެވޮޑިގެންވަނީ އެކަލާނގެއެވެ.

60 ގަބުރުތަކާއި ރައްދުކުރުމުގެ ގޮތުން طَوَافُ ކުރުމުގެ ހުކުމަކީ ކޮބައި؟

ތިނާ ސާރިޔަހަށް ގޮސް ދިނާއި ގަބުރުތަކުގެ طَوَافُ ކުރުން ހަރާމެވެ. އެއީ ބޮޑު ޝިރުކުގެ ބާވަތެއް ނޫނިއްޔާ ކުފުރުގެ ކަމެކެވެ. އަދި ގަބުރު ޒިޔާރަތްކުރުން ސުންނަތެކެވެ. ނަމަވެސް ކަޢުބާ ފިޔަވައި ގަބުރުތަކުގެ ވަށައިގެން طَوَافُ ކުރުމަކީ ހަރާމްވެގެންވާ الله تَعَالَى އަށް ޝިރުކުކުރުމެވެ.

61 قِيامَة ވުމުގެ ބޮޑެތި ޢަލާމާތްތަކަކީ ކޮބައި؟

النَّبى ‘ حَدِيث ކުރެއްވިއެވެ. « إِنَّهَا لَنْ تَقُومَ حَتَّى تَرَوْنَ قَبْلَهَا عَشْرَ آيَاتٍ فَذَكَرَ الدُّخَانَ وَالدَّجَّالَ وَالدَّابَّةَ وَطُلُوعَ الشَّمْسِ مِنْ مَغْرِبِهَا وَنُزُولَ عِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ وَيَأْجُوجَ وَمَأْجُوجَ وَثَلاثَةَ خُسُوفٍ خَسْفٌ بِالْمَشْرِقِ وَخَسْفٌ بِالْمَغْرِبِ وَخَسْفٌ بِجَزِيرَةِ الْعَرَبِ وَآخِرُ ذَلِكَ نَارٌ تَخْرُجُ مِنْ

الْيَمَنِ تَطْرُدُ النَّاسَ إِلَى مَحْشَرِهِمْ » مسلم. މާނައީ: ހަމަކަށަވަރުން އޭގެކުރިން ދިހަ ޢަލާމާތް ފެނިގެން ނޫނީ قِيَامَة ޤާއިމެއް ނުވާނެއެވެ. ދެން ވިދާޅުވި އެއްޗެހި ބަޔާންކުރައްވައެވެ. އެއީ، ދުން- ދައްޖާލު- ދާއްބާ- ހުޅަނގުން އިރުއެރުން- عِيْسَى اَبْنُ مَرْيَم عَلَيْهِ السلاَم ފައިބައި ވަޑައިގަތުން- يَأْجُوْجُ مَأْجُوْجُ ނިކުތުން އަދި ތިން- ބިންގަނޑުވެއިގަތުން އައުން— އެއީ مَشْرِقُ ފަރާތުންނާއި مَغْرِبُ ފަރާތުންނާއި عَرَب ކަރައިންނެވެ. އޭގެ އެންމެ ފަހުކޮޅު ޔަމަނުން ނިކުންނަ އަލިފާނެކެވެ. އެ އަލިފާނުގެ ސަބަބުން މީސްތަކުން مَحْشَرُ ވާ ބިމަށް ދުއްވައިގެން ގެންދެވޭނެއެވެ. މިއެވެ.

62 މީސްތަކުންނަށް ދިމާވާނެ އެންމެބޮޑު ފިތުނައަކީ ކޮބައި؟

النَّبي ‘ حَدِيْث ކުރައްވައެވެ. « مَا بَيْنَ خَلْقِ آدَمَ إِلَى قِيَامِ السَّاعَةِ أَمْرٌ أَكْبَرُ مِنَ الدَّجَّالِ» مسلم: މާނައީ އާދަމުގެފާނު ހެއްދެވުމާ قِيَامَة ވުމާ ދެމެދު ދައްޖާލު އަށްވުރެ ބޮޑުކަމެއް ނުވެއެވެ. މިއެވެ. ދައްޖާލަކީ އާދަމުގެ ދަރިކޮޅުގެ މީހެކެވެ. އޭނާ ފަރިޖެހުނު މީހެކެވެ. އޭނާގެ ދެލޮލުގެމެދު (ك ف ر) މިހެން ލިޔެވިފައިވާނެއެވެ. ކޮންމެ މުއުމިނަކަށް އެކަން ކިޔަވޭނެއެވެ. އޭނާގެ ކަނާތު ލޮލުން ނުފެނޭނެއެވެ. އޭނާ ނިކުމެ ފުރަތަމަ صُلْحَ ވެރި މީހެއްކަމަށް دَعْوَى ކުރާނެއެވެ. ދެން نَبِي ކަމަށް ދެން أُلُوهِيَّة އަށް دَعْوَى ކުރާނެއެވެ. އޭނާ މީސްތަކުންނަށް ގޮވާނެއެވެ. އަދި އޭނާގެ ފަރާތުން ކުރާ ކަންތައްތަކުގެ ސަބަބުން މީސްތަކުން އޭނާގެ ފަހަތުން ދާނެއެވެ. ދެން އޭނާގެ ބުނުމަށް މީސްތަކުން ކިޔަމަންވާނެއެވެ. މީސްތަކުން ފިތުނައަށް ބޯލަނބާނެއެވެ. ދެން އެހެން މީހުން އޭނާއާ ދެކޮޅު ހަދާނެއެވެ. އެމީހުން ގަތުލުކޮށް ނިމޭނެއެވެ. އަދި އޭނާގެ ފަހަތުން މީސްތަކުން ގޮސްނުވާނެއެވެ. އަދި ބޮޑު ފިތުނައަކާ މީސްތަކުން ކުރިމަތިލާނެއެވެ. ދެން އެކަކު އެއްކަލަ ބޮޑު ބަލާވަރެއް ވެރިވާނެއެވެ. އޭނާ ހުރިހާ ތަނަކަށް ދާނެއެވެ. އަދި އޭނާގެ ފިތުނައިން ރައްކާތެރިވުމަށް ބަލާނީ ކިހިނެއްތޯ؟ އެއީ މީސްތަކުން އަބަދުވެސް ދުޢާކުރަން ޖެހޭނެއެވެ. އަދި އެކަމަށް ރައްކާތެރިވުމަށް الله تَعَالَى ގެ حَضْرَة ގައި ދުޢާކުރުމާއި حَضْرَة ތިން ފަށަ ދިރިއުޅުން ހިމާޔަތް حِمَايَة ލިބިގެންވެއެވެ. އަދި އޭނާގެ ފިތުނައިން ރައްކާތެރިވާން سُوْرَةُ كَهْفُ ގެ ފުރަތަމަ ދިހަ އާޔަތް ކިޔުމެވެ. އަދި އޭނާ ފެނިއްޖެ ނަމަ ދުރަށް ދިއުމެވެ. ދެން އޭނާއާ ބައްދަލުވުމުން ދުރުހެލިވުމަށް ރަސޫލާ.

رَسُولُ الله ‘ حَدِيْث ކުރައްވައެވެ. « مَنْ سَمِعَ بِالدَّجَّالِ فَلْيَنْأَ عَنْهُ، فَوَاللهِ إِنَّ الرَّجُلَ لَيَأْتِيهِ وَهُوَ يَحْسِبُ أَنَّهُ مُؤْمِنٌ فَيَتَّبِعَهُ مِمَّا يَبْعَثُ بِهِ مِنْ الشُّبُهَاتِ » أبو داود. މާނައީ: ދައްޖާލުގެ ޚަބަރު އަޑުއިވޭމީހާ އޭނާއާ ދުރަށް ދާށެވެ. ފަހެ الله ގަސަމުކޮށް ވިދާޅުވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެކަކު މުއުމިނެއްކަމަށް ހިތާއި، އޭނާ ކައިރިއަށް ދާނެއެވެ. ދެން އޭނާ ފޮނުވާ شُبْهَ ކަންކަމުގެ ސަބަބުން އޭނާގެ ފަހަތުން ދާނެއެވެ. މިއެވެ. ދައްޖާލު ނިކުންނާނީ އިރުމަތީ ފަރާތުން ޚުރާސާނުން ކަމުގައި، އަދި އެފަރާތުން ދައްޖާލަށް ތަބާވާނީ ޔަހޫދީން ކަމުގައި ޙަދީޘްތަކުގައި ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ދެން ބިމުގެ ހުރިހާ ތަނަކަށް ދާނެއެވެ. مَكَّة އާއި مَدِيْنَة ފިޔަވައި. އެއަށް ނުވަދެވޭނެއެވެ. މަލާއިކަތުން ހިމާޔަތްކުރާނެއެވެ. ދެން عِيْسَى عليه السلام ފައިބައި ވަޑައިގެން އޭނާ قَتْلُ ކުރައްވާނެއެވެ.

عَبْدُ الله ކިޔާމީހަކު **عَبْدُ النَّبِي** ކިޔާމީހަކާ ބައްދަލުވެއްޖެއެވެ. ދެންފަހެ **عَبْدُ الله** ކިޔާމީހާ އަހަރެންމީހާގެ ނަމަށްފަހު ސުވާލުކުރިއެވެ. އެދުވަސްވެސް الله ނޫން ފަރާތަކަށް އަޅުކަން ކުރަމުންނެއް ކަންނޭނގެނީތޯ؟ ދެން **عَبْدُ النَّبِي** އާއި مُخَاطَبُ ކޮށް ބުނެފިއެވެ. ކަލޭ الله ނޫން ފަރާތަކަށް އަޅުކަން ކުރަނީހެއްޔެވެ؟

عَبْدُ النَّبِي: ނޫނެކެވެ. އަހަރެން الله ނޫން ފަރާތަކަށް އަޅުކަން ނުކުރަމެވެ. އަހަރެންނަކީ މުސްލިމެކެވެ. އަހަރެން އަޅުކަންކުރަނީ ހަމައެކަނި الله އަށެވެ.

عَبْدُ الله: އެހެންވީމާ نصارى އިންސާނުން ކާފިރުވީ ކޮން ސަބަބަކާހުރެތޯ؟ عَبْدُ المَسِيح ކިޔާފައެވެ. އިންސާނުންނަކީ އެއީ عَجَائِبُ ކަމެއްނޫނެވެ. ދެން نصارى އިންސާނުން عِيسَى عليه السلام އަށް އަޅުކަން ކުރިއެވެ. ކަލޭގެ ނިސްބަތްވާ ކަލޭގެފާނުގެ ސަބަބުން ފިޔަވައި ކުރެވޭ ކަންތައްތަކުން ކަލޭ النَّبِي އަށް އަޅުކަން ކުރަނީކަމެވެ. އެއީ މިއީ މުސްލިމުން ކުރާ ކަމެއް ނޫނެވެ. އެއީ ނަބީއާއި ބެހޭ إِعْتِقَادُ ކުރެވޭ ކަމެއްނޫނެވެ. އެއީ ހަމައެކަނި ކަމެކެވެ. إعْتِقَادُ ކުރަންވާނީ ހަމައެކަނި مُحَمَّدُ ، އާއި الله ގެ އެކަލޭގެފާނަކީ އެކަލާނގެ رَسُولُ އެކަލޭގެފާނެވެ.

عَبْدُ النَّبِي: އެއީ އަހަރެން ކިޔަމުން مُحَمَّدُ ، އާއި ކާލޭގެ ދަރިކަލުން އެއީ ހަމައެކަނި ކަލޭގެފާނެވެ. އަދި އަހަރެންގެ ނަމަކީވެސް ޝަރީޢަތެވެ. އެއީ އަޅުކަން ކުރުމަށް ނިސްބަތްކުރެވޭ ނަމެއް الله ގެ حَضْرَةُ އަށް ކަންތައް ކުރާ ފަރާތްތަކުގެ ނަމެވެ. ކުރިއަށް ދިޔަ ދުވަސްވަރު ސަބަބެއް ނެތި ކިޔާ ނަންތަކެވެ. އެގޮތުން އަހަރެންގެ އިތުރު ކަލޭގެފާނުގެ شَفَاعَةُ އަށެވެ. އެއީ عَجَائِبُ ވެސް ނުވާ ކަމެކެވެ. އަހަރެންގެ أَخُ ގެ ނަމަކީ عَبْدُ الحُسَيْن އެވެ. އަދި މިގޮތަށް އަހަރެންގެ ބައްޕަގެ ނަމަކީ عَبْدُ الرَّسُول އެވެ. މިބާވަތުގެ ނަންނަންވެސް ކިޔަނީ ނަބީއަށް ލޯބިވާތީއެވެ. އަދި އަހަރެމެން ދެރަވެވޭ ކަންކަމުގެ ތެރެއިން ކުރިއަށް ދިޔަ ކަމެއް ނޫނެވެ. އެހެނީ މިހެން ކިޔާ ކިޔުމަކީ ކަލޭ ބުނާ ކަމެއް ނޫނެވެ. މިއީ ދީނުގެ އަޅުކަމުގެ ކަމެއް ނޫނެވެ. އަދި ދަރުބާ ހުސްވުމެއް އެއް ނޫނެވެ.

عَبْدُ الله: މިއީ އަދި ކަލޭގެ مُنْكَرَاةُ އެއްކަމަށް ބުނާ مُنْكَرَاةُ އެއްވެ. އެއީ الله އަށް ނޫނީ ނުވާނެކަން ކަލޭ الله ނޫން ފަރާތްތަކަށް ކުރާ ފަރުވާތަކުން ލިބޭނެތޯއެވެ. އެއީ އަސްލުގައި ކަލޭގެ ބަސްތަކުގެ ތެރެއިން مُحَمَّدُ ، ކަލޭގެ ސަބަބުން ވެއްޖެއެވެ. އަދި ހަމަ حُسَيْنُ ގެ ނަންކިޔުމާއި އަދި އެހެން ބައެއް ފަރާތްތަކުގެ صَالِحُ ބަލައިގަނެވޭ ފަރާތްތަކެއް އަދި އެހެން ބައްޕަގެ ނަމުގެ ބަދަލުގައި ކަލޭގެ ކަމެވެ. އެއީ އަހަރެމެން ކުރަންވާނީ ކުރީގެ އުފެދުނު تَوْحِيدُ ނުކިޔާ ކަމަކަށް ކުރުމެވެ. لَاإِلَهَ إِلَّا اللهُ ގެ މާނައަކީ ކަލޭ ނޭނގެނީތޯއެވެ. ނުވަތަ އަހަރެން ކަލޭގެ ބަސްތަކުން ބައެއް ކަމެއް ނުކުރަމެވެ. އެއީ ފުރިހަމަ ކަމެއް ނޫން ބަދަލު ކުރަމުންނެވެ. އަދި ކުރިއަށް ނިސްބަތްކުރާ ބަހަކީ ބައެއް ކަމެއް ނޫނީ ހަމައެކަނި ކުރެވޭ ކަމެކެވެ. حَقُّ އަސްލުގައި ބޭނުންވާ އެއީ މިބާވަތުގެ ނަންނަން އެކަން އަޅުވެތިކަމުގެ مَقْصَدُ އެއް ނޫނެވެ. އަދި بَاطِلُ ނަންތަކެއް ކަމަށް ދެކޭ އެއްކަމެއް ކުރުމެވެ. އަދި ކަލޭގެ ފުރިހަމަ ކަމަކީ ހުރިހާ ކަމެއް ނިސްބަތްވާ ކަމަކީ ކުރެވޭ ކަމެވެ. ފުރިހަމަ ކަމަކީ الله ގެ حَضْرَةُ އަށެވެ. وَكِيلُ ކަމުގައި އެކަލާނގެ އެކަނިއެވެ. (وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ) އަދި އަހަރެން ކުރަމުން އަންނަ ކަމަކީ الله ﷻ ގެ ބަސްފުޅަށް ތަބާވުމެވެ. އެއީ ﴿إِنَّمَا كَانَ قَوْلَ الْمُؤْمِنِينَ إِذَا دُعُوا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ أَن يَقُولُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا﴾ މާނައީ: މުއުމިނުންގެ ބަހަކީ އެމީހުންގެ މެދުގައި حُكم ކުރެއްވުމަށް الله އާއި އެކަލާނގެ رسول ގެ ޙަޟްރަތަށް ގޮވައިލެވިއްޖެނަމަ — އެބަހީ އެކަލޭގެފާނު حُكم ކުރެއްވުމަށް ގޮވާލެވިއްޖެ ނަމަ، ކިޔަމަން ވެއްޖައީމުއެވެ. އަހަރެމެން އަޑުއެހީމުއެވެ. އަދި ކިޔަމަންތެރިވީމުއެވެ. އަދި އެއާއިއެކު އެހެން އާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ﴿فَإِن تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ إِن كُنتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ﴾ މާނައީ: ފަހެ ކަލޭމެންގެ މެދުގައި ކަމަކާމެދު ދެބަސްވެއްޖެނަމަ އޭގެ حُكم ބެލުމަށް الله އާއި އެކަލާނގެ

ރަސޫލާގެ އަރިހަށް ހުށަހެޅުމެވެ. އެބައި އެކަލޭގެ ޙަޔާތު ރަސޫލާގެ ސުންނަތުގައި ވާގޮތުން حُكْم ކުރުމުން ކަނޑައެޅުން އަންނަނީއެވެ. އަދި ކަލޭމެން الله އާއި آخِرة ދުވަހަށް އީމާންވާނަމައެވެ. މިއެވެ.

عَبْدُ الله – ކަލޭ الله އަޅުކަންކުރުމުގެ ކަމުގައި ކަލޭބުނަނީ ހައްޤުތޯ؟ އަދި الله ނޫން އިލާހަކު ނުވާކަމުގައި ހިތުގައި ކަށަވަރުކޮށް ކަލޭ ބުނަނީ ނަމަ؟ އަންނާނީތޯ އެކަމަށް ކަލޭބުނާނީ ހައްޤުތޯ؟

عَبْدُ النَّبِي: تَوْحِيْدُ އަކީ ހަމައެކަނި ކަލާނގެ الله ވެރިކަމުގައި ދެނެގަތުމެވެ. ކުރިންވެސް ދެކެމުން ބުނާ ކަމެވެ. އަދި ދިރުއްވާ މަރުއްވާ ބަޔަކަށް އެކަލާނގެ ހަމައެކަނި ކަމާއި އަދި ދެރަކަމާ ދުރުކުރައްވާ ފަރާތަކީ ރިޒުޤު ދެއްވާ ފަރާތަކީ އެކަލާނގެ ކަމުގައި އަދި خَبَرُ ދެއްވާ ފަރާތަކީ އެކަލާނގެ ކަމުގައި ދެނެގަތުމެވެ.

عَبْدُ الله: ހަމައެކަނި މިކަމާ تَوْحِيْدُ ކަމުގައި ވިޔަސް فِرْعَوْنُ އާއި އޭނާގެ قَوْمُ އާއި އަދި أَبُوجَهْلُ އާއި މުޝްރިކުން މިތަނުގައި تَوْحِيْدُ ގެ އިޢުތިރާފުވެރިވިކަމުގައި ބެލެވެއެވެ. މީހުން ގިނަ މުޝްރިކުންނަކީ އެއްގޮތަށް އެވެ. رُبُوبِيَّةُ ވެރިކަމުގެ دَعْوَى ކުރި فِرْعَوْنُ ވެސް އޭނާގެ ހިތުގައި ސިއްރުން الله ވެރިކަމުގެ إِعْتِرَافُ ވިއެވެ. އަދި ދެނެހުރެ ކަލާނގެ ކަމުގައި ނުބަލައި ބޮޑާވެގެންނެވެ. އެކަލާނގެ الله سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى ވަޙީކުރެއްވިއެވެ. ﴿وَجَحَدُوا بِهَا وَاسْتَيْقَنَتْهَا أَنْفُسُهُمْ ظُلْمًا وَعُلُوًّا﴾ މާނައީ:

އެމީހުން އެމީހުންގެ ނަފްސުތަކުގައި ޔަޤީންވެގެން ހުރެ ޒާލިމުކަމާއި ބޮޑާކަމުން އެކަން ދޮގުކުރިއެވެ. މިއެވެ.

ދެން ފަހުން އޭނާ ކަނޑުގައި غَرَقُ ވާން ގާތްވި ވަގުތު އެ إِعْتِرَافُ ކުރިއެވެ. ފަހުން އެކަން ފާޅުކޮށް ދިނެވެ. އެހެންނަމަވެސް ދެން ބުނެދީފައި ވާހަކަ ދެއްކުން ތިމާ ބޭނުންކުރި ކަމުގައި ބަލާފައި ވެސް އެމީހުން ވިއެވެ. އަދި قُرَيْشُ قَتْلُ ކުރުމަށް تَوْحِيْدُ އަކީ އެއީ އެކަމެއް ކަމުގައި الله އަޅުކަންކުރުމެއް ކަމަށްވެއެވެ. އަދި ދެނެގަނެވޭ، އެހެންކަމުން ބޭނުންވާ ދީނުގައި ވާކަމާއި ނަބިއްޔާ الله އަޅުކަމުގައި ތަބާވެވޭނެކަމެވެ. އަދި ހުރިހާ ކަމެއް ކަލާނގެ ކަމުގައި ހުރި جَامِعُ ކަލިމަވެ.لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللهُ ގެ މާނަ إِلَهَ ގެ ފަރާތުން އެކަލާނގެ ހަމައެކަނި ކަމުގައި އެގޮތަށް ވާކަމުގެ އެކަމުގެ ގޮތުން صَحّ ވެގެންވާ ކަމެއްގައެވެ.

عَبْدُ الله: ބަލާށެ ރަސޫލުބޭކަލުން ފޮނުއްވުން ފަށައިގަތީ ކާކުގެ ފަރާތުން ކަމަށް ކަލޭ ދަންނަތޯ؟ އެއީ އެންމެ ފުރަތަމަ ބޭކަލާ نُوحُ عَلَيْهِ السَّلَامُ އެވެ؟

عَبْدُ النَّبِي: އާއެ އަޅުކަންކުރުމުގައި الله އެކަނި ކަމަށް ބުނެދިނުމަށް ފޮނުއްވި ރަސޫލުން ގެނައުމަށް ފަށައިގަތީ އަދި ވިސްނާލުމުގެ ފަރާތުން ފުރަތަމަ ފޮނުއްވި ރަސޫލާއަކީ ގެނައުމަށް ފޮނުއްވި ބޭކަލާއެވެ.

عَبْدُ الله: އަދި نُوحُ عَلَيْهِ السَّلَامُ ގެ قَوْمُ ގެ މީހުންގެ ޝިރުކަކީ ކޮބައިހެއްޔެ؟

عَبْدُ النَّبِي: އަހަރެން ނޭނގެއެވެ.

عَبْدُ الله: الله سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى نُوحُ عَلَيْهِ السَّلَامُ ގެ قَوْمُ ގެ މީހުން صَالِحُ މީހުންގެ މައްޗަށް مَدَحَ ކުރުމުގައި ހައްދު ފަހަނައަޅާ ދިޔަ ވަގުތު އެކަލޭގެފާނު ފޮނުއްވިއެވެ. އެ قَوْمُ ގެ މީހުން ކުރި ޝިރުކަކީ އެ ޞާލިޙު މީހުންގެ ނަމުގައި ހެދި ބުދުތަކަށް އަޅުކަން ކުރުމެވެ. އެ صَالِحُ މީހުންނަކީ، وَدُّ އާއި سُوَاعُ އާއި يَغُوثُ އާއި يَعُوقُ އާއި އަދި نَسْرُ އެވެ.

عَبْدُ النَّبِي: ކަލޭބުނަނީ ހިތްހަމަޖެހި وَدُّ އާއި سُوَاعُ އާއި ދެންވެސް އެހެން މީހުންނަކީ صَالِحُ މީހުންނަށް ކިޔާފައިވާ ނަންތަކެއްތޯ؟ ޙަޤީޤަތުގައި ކިޔާފައިވާ ބުދުތަކުގެ ނަންތަކެއްތޯ؟

عَبْدُ الله: އާއެކެވެ. މިއީ صَالِحُ މީހުންނެވެ. نُوحُ عَلَيْهِ السَّلَامُ ގެ قَوْمُ ގެ މީހުން އެމީހުން إِلَهُ ކަމުގައި ހަދައިގަތެވެ. އަދި ފަހުން عَرَبِي ން ގެ މީހުންވެސް ހަދައިގަތެވެ. އެހެންކަމުން اِبْنُ عَبَّاس ވިދާޅުވިއެވެ. ބުދުތަކަށް އަޅުކަން ކުރުމުގެ ސަބަބަކީ: نُوحُ عَلَيْهِ السَّلَامُقَوْمُ ގެ މީހުން ހަދައިގަތް إِلَهُ ތަކަށް ބަލާއިރު ފަހުން ތަނުގައި ވިހެވެ. عَرَبِي ންގެ ތެރޭގައެވެ. وَدُّ ކިޔާ ބުދު ހުރީ دَوْمَةُ الْجَنْدَل ކިޔާ ތަނުގައި كَلْبُ ގެ ދަރިކޮޅުގެ މީހުންނަށެވެ. އަދި سُوَاعُ ހުރީ هُذَيْلُ ގެ މީހުންނަށެވެ. އަދި يَغُوثُ ހުރީ مُرَادُ ގެ މީހުންނަށް ދެން بَنِي غُطَيْف

ގެމީހުންނަށް سَبَأ ކައިރީގައިވާ جَوْف ގައެވެ. يَعُوقُ އަކީ هَمْدَان ގެމީހުންނަށެވެ. نَسْرُ އަކީ حِمْيَرُ ވަންހައިގެ آلُ ذِي الكِلاَع ގެމީހުންނަށެވެ. މިއީ نُوْحُ قَوْمُ ގައި އުޅުނު صَالِحُ މީހުންތަކެވެ. އެމީހުން މަރުވުމުން شَيْطَانُ އެމީހުންގެ قَوْمُ ގެމީހުންނަށް ވަސްވާސްދީ ދިނީ އެމީހުން ތިބޭތަނުގައި އެތިބި މަޖިލިސްތަކަށް ބުދު އެމީހުންގެ ސޫރަތުގައި ހަދައި ބެހެއްޓުމަށެވެ. އަދި އެމީހުންގެ ނަންނަމުން އެ ބުދުތަކަށް ނަންދިނުމަށެވެ. ދެން އެމީހުން އެގޮތަށް ހެދިއެވެ. ނަމަވެސް ފުރަތަމަ ދުވަސްވަރު އެ ބުދުތަކަށް އަޅުކަން ނުކުރެއެވެ. ދެން އެބަޔަކު ނިޔާވެ ދިޔުމުން އަދި ދީނީ مَعْلُومَاتُ އާއި حَقِيقَة އެނގޭމީހުން ކުޑަވެގެން ދިޔުމުން ދެން އެ ބުދުތަކަށް އަޅުކަން ކުރަން ފެށިއެވެ. ބުޚާރީ.

عَبْدُ النَّبِي: ހަމަ عَجَائِبُ ވާހަކަ ވިދާޅުވީއެވެ.

عَبْدُ الله: އަދި އެއަށްވުރެ عَجَائِبُ ވާހަކަ ވިދާޅުވާނަން ކަލޭގެފާނަށް ކިޔައިދޭނަމެވެ. ހަމަހަމަ ކުރިން ނަބީކަން خَتِمُ ކުރެއްވި އަހަރެމެންގެ ސަރުދާރު مُحَمَّدُ ﷺ ފޮނުއްވުނު އެ ޒަމާނުގެ ބައެއް މުޝްރިކުން ކަޢުބާގައި ތިބެ ފުރިހަމަ ގޮތުގައި ނަމާދު ކުރެއެވެ. އަދި دُعَاء ކުރެއެވެ. އަދި އެކަލާނގެއަށް طَوَافُ ކުރެއެވެ. އަދި صَفَاء مَرْوَة ދެމެދުގައި ދުވެ، އަދި حَجُّ ވެސް ކުރެއެވެ. އަދި صَدَقَة ދީ ހެޔޮކަންތައްތައް ކުރެއެވެ. ނަމަވެސް އެމީހުން ބައެއް مَخْلُوقُ ން އެމީހުންނާއި الله އާއި ދެމެދުގައި ވަސީލަތެއް ކަމުގައި ހަދައިގެންނެވެ. އަދި އެމީހުން ބުނަނީ މިބައިމީހުން ފިޔަވައި އެކަލާނގެ ކައިރިއަށް ގާތްވެވޭނީ އެމީހުންގެ ވާސިޠާއިން ކަމަށާއި الله އާއި ކައިރިވުމަށެވެ. އަދި އެކަލާނގެ حَضْرَةُ ގައި އެމީހުންނަށް ޝަފާޢަތް ލިބުމަށް شَفَاعَةُ ދެއެވެ. އެއީ މަލާއިކަތުންނާއި عِيسَى عليه السلام ފަދަ އަދި ނަބީންނާއި ބައެއް صَالِحُ މީހުންނެވެ. ނަމަވެސް مُحَمَّدُ ﷺ އެމީހުންނާ ހަނގުރާމަ ކުރެއްވިއެވެ. إبراهيمُ عليه السلام ގެ ދީން އާ ކުރައްވައި، ހުރިހާ އަޅުކަމެއް ހަމައެކަނި الله سبحانه وتعالى އަށް ހާއްސަކުރުމަށެވެ. އަދި އެމީހުންނަށް އަންގަވައި ދެއްވީ މި إعْتِقَادُ އާއި އިބާދަތްތަކަކީ ހަމައެކަނި الله އަށް ޚާއްޞަ ވާންވީ ކަމެއް ކަމާއި، އޭގެ ތެރެއިން އެއްވެސް އަޅުކަމެއް ހަމަ ވެރިއެއް ފަދަ ބަޔަކަށް ނުވަތަ ފޮނުއްވުނު ނަބިއްޔަކަށް ނުވަތަ صُلْح ތެރިއެއްގެ ހިޔާލަކަށް ކޮށްގެން ނުވާނެ ކަމެވެ. އަދި ބައެއް مُشْرِكُنَ ހަދާ ހެއްކެއް ހެޔޮ ކަމަށް ވިޔަސް، خَالِقُ ކަމާއި ރިޒުޤު ދެއްވާ ކަމާއި، ދިރުއްވާ މަރުއްވަވާ ކަމާއި އެއްވެސް ކަމެއް ހަމައެކަނި الله އަށް ޚާއްޞަ ވެގެންވާ ކަމެއް ކަމަށް އެމީހުން ބުނެއެވެ. އަދި އުޑުތަކާއި ބިމާއި އޭގެ ތެރޭގައިވާ ހުރިހާ އެއްޗެއް ހިންގަވައި تَصَرُّفُ ކުރައްވަނީ ހަމައެކަނި އެކަލާނގެ ކަމުގައި އެމީހުން ދަނެއެވެ. ކޮބާތޯ މިކަމުގެ ހެއްކަކީ؟ އެމީހުން ބުނަނީ ބޮޑު ކަންތައްތަކުގައި ހިންގަވައި تَصَرُّفُ ގެ ތެރެއިން ދަނެ އެމީހުން إعْتِرَافُ ވެއެވެ.

عَبْدُ النَّبِي: ހަމަ ހައިރާން ކުރަނިވި عَجَائِبُ ވާހަކައެކެވެ. ކޮބައިތޯ އެކަމުގެ ހެއްކަކީ؟

عَبْدُ الله: ހެއްކަކީ ޤުރްއާނުގައި އެކަމަށް ވާ ބަޔާނެވެ. އަދި الله سبحانه وتعالى ގެ ބަސްފުޅުގައިވެއެވެ. ﴿ قُلْ مَن يَرْزُقُكُم مِّنَ ٱلسَّمَآءِ وَٱلْأَرْضِ أَمَّن يَمْلِكُ ٱلسَّمْعَ وَٱلْأَبْصَٰرَ وَمَن يُخْرِجُ ٱلْحَىَّ مِنَ ٱلْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ ٱلْمَيِّتَ مِنَ ٱلْحَىِّ وَمَن يُدَبِّرُ ٱلْأَمْرَ فَسَيَقُولُونَ ٱللَّهُ فَقُلْ أَفَلَا تَتَّقُونَ ﴾

މާނައީ: ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ. އުޑުންނާއި ބިމުން ކަލޭމެންނަށް ރިޒުޤު ދެއްވަނީ ކާކުތޯ؟ ނުވަތަ އަޑުއެހުމާއި ބެލުމުގެ ވެރިކަން ލިބިގެންވަނީ ކާކަށްތޯ؟ އަދި މަރުވެފައިވާ އެއްޗަކުން ދިރިހުރި އެއްޗެއް ނެރުއްވަނީ، އަދި ދިރިހުރި އެއްޗަކުން މަރުވެފައިވާ އެއްޗެއް ނެރުއްވަނީ ކާކުތޯ؟ އަދި ހުރިހާ ކަމެއް ތަދުބީރު ކުރައްވަނީ ކާކުތޯ؟ ފަހެ، އެމީހުން ބުނާނެއެވެ. އެއީ الله އެވެ. ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ. ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުން ބިރުވެތި ނުވަނީ ކީއްވެތޯ؟ ބުނެވެ. އަދި الله سبحانه وتعالى ގެ ބަސްފުޅުވެއެވެ. ﴿ قُل لِّمَنِ ٱلْأَرْضُ وَمَن فِيهَآ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ ۝٨٤ سَيَقُولُونَ لِلَّهِ ۚ قُلْ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ۝٨٥ قُلْ مَن رَّبُّ ٱلسَّمَٰوَٰتِ ٱلسَّبْعِ وَرَبُّ ٱلْعَرْشِ ٱلْعَظِيمِ ۝٨٦ سَيَقُولُونَ لِلَّهِ ۚ قُلْ أَفَلَا تَتَّقُونَ ۝٨٧ قُلْ مَنۢ بِيَدِهِۦ مَلَكُوتُ كُلِّ شَىْءٍ وَهُوَ يُجِيرُ وَلَا يُجَارُ عَلَيْهِ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ ۝٨٨ سَيَقُولُونَ لِلَّهِ ۚ قُلْ فَأَنَّىٰ تُسْحَرُونَ ﴾ މާނައީ: ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ. ބިމާއި އޭގެ ތެރޭގައިވާ އެއްޗެއް ވެރިކަން ލިބިގެންވަނީ ކާކަށްތޯ؟ ތިޔަބައިމީހުން ދަންނަ ނަމަ ބުނެ ދީބަލާށެވެ. އެމީހުން ބުނާނެއެވެ. الله އަށެވެ. ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ. ކަލޭމެން وَعْظُ نَصِيحَة ލިބިގަނެ ހަނދުމަ ނުކުރަނީތޯއެވެ.

ހެއްޔެވެ؟– ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާނީ. ހަތް އުޑާއި އަދި ބޮޑުވެގެންވާ عَرْش ގެވެރި رَبُّ އަކީ ކާކުހެއްޔެވެ؟ – ސުކުނަރިޔާ އެދުރުން ބުނާނެއެވެ. އެއީ اللهُ އެވެ. – ކަލޭގެފާނު ބަލައިލައްވާށެވެ. އެއްޗެހި ބަލަހައްޓަވަނީ ކާކުހެއްޔެވެ؟ ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާނީ. ހަރަކާތްތެރިކަމާއި ހުރިހާ ކަންކަން ކުރައްވަނީ ކާކުހެއްޔެވެ؟ އަދި އެކަލާނގެ ސިފަފުޅުތަކުން ދެއްވައެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ސިފަފުޅުތަކާއި ނިޢުމަތްތަކެވެ.(ބަހައްޓަވާ ބޮޑުކަންތައްތަކެވެ.) ކަލޭގެފާނު ކަށަވަރުކޮށް ވިސްނާށެވެ. (ނިކަން ބޮޑު ބައްޔެވެ.) – ނިކަންބުނެ އެދުރުން ބުނާނެއެވެ. އެއީ اللهُ އެވެ.

ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާނީ. އެހެންވީއިރު ކަލޭގެފާނު ސާބިތުކުރަނީ ކޮންކަމެއް ހެއްޔެވެ؟ މުޝްރިކުންގެ حَجُّ ގައި ތަލްބިޔާ ކިޔަނީ. އެމީހުން ކިޔާ تَلْبِيَة (لَبَّيْكَ اللهُمَّ لَبَّيْكَ لَبَّيْكَ لاَ شَرِيْكَ لَكَ إِلاَّ شَرِيْكًا هُوَ لَكَ تَمْلِكُهُ وَمَا مَلَكَ) މި ލަފްޒުތަކުގެ މާނައަކީ؛ އަޅުގަނޑު اللهُ އެވެ. އަޅުގަނޑު ހާޒިރުވެއްޖައީމެވެ. ޖަވާބުދީ ހާޒިރުވީމެވެ. އިބަރަހަށް ހާޒިރުވެއްޖައީމެވެ. ޖަވާބުދީ ހާޒިރުވީމެވެ. އެކަލޭގެފާނަށް ޝަރީކަކު ނުވެއެވެ. އެކަލާނގެ ޝަރީކަކަށްވާ ފަރާތެއް މެނުވީ ހާޒިރުވީމެވެ. އަޅުގަނޑު އިބަރަހަށް ހާޒިރުވެއްޖައީމެވެ. ޝަރީކަކު ނުވާ ކަލާނގެއެވެ.

މިއެވެ. ދެން މުޝްރިކުންގެ ހަމަކަށަވަރުކަމާއި ހުއްޓަސް اللهُ އީ ދުނިޔޭގެ ރައްބުކަލާނގެ ކަމަށް ކަލޭގެ ހަމަ

إِعْتِرَافُ ވުމަކީ تَوْحِيْدُ الرُّبُوبِيَّة އަށް އެވެ إِعْتِرَافُ ވުމެވެ. އެމީހުން ދަނެތި ނުކުރާ ކަމެކެވެ. އެމީހުންގެ

އިސްލާމްވުމަށް ހަމަ ނުވެއެވެ. މުޝްރިކުން ބޭނުންކުރީ އެހެން ސަބަބުތަކެވެ. ވަސީލަތް ގެންދިއުމާއި ކަލާނގެ

އަރިހުގައި شَفَاعَة އަށް އެދުމަށް ސަބަބު اللهُ އާއި ކައިރިކުރުވާނޭ މީހުން އޮތުމަށް އެމީހުން ދާދި

އަރިހުގައި ޤަބޫލު حَلاَل ވަރަށް ދުރުގައިވާކަމެވެ. މީހުން މަރާލުމަށް އަޅުކަމުގެ دُعَاء ކުރުމާއި ވެސް ޢިބާދަތާއި

ذَبَح ކުރުމާއި ނަޒުރާ ވެސް އެހެނިހެން ޢިބާދަތް އަޅުކަމުގެ ކަންތައްތައް ކުރަމުންދިޔަ އަޅުކަމާއި ޢިބާދަތް

ހަމަ ކަލާނގެ اللهُ ގެ حَضْرَةُ އަށް ކައިރިވުމަށް ވަސީލަތުގެ ގޮތުގައެވެ.

عَبْدُ النَّبِي: އެހެންވީއިރު ކަލޭގެފާނު ކިޔަނީ اللهُ ވެ ގެންގުޅޭ ކަމުގައި إِقْرَارُ ވުމަކީ تَوْحِيْدُ ނޫނެވެ. އެހެންވީއިރު ދީން تَوْحِيْدُ އަކީ ކޮބައިހެއްޔެވެ؟

عَبْدُ الله: އެކަލާނގެ ރަސޫލުން ބާރުއަޅުއްވަމުން ގޮވާލެއްވީ އަދި މުޝްރިކުން އިންކާރު إِقْرَارُ ނުވީ

تَوْحِيْدُ އަކީ تَوْحِيْدُ الأُلُوْهِيَّة އެވެ. އެބަހީ ޢިބާދަތްކުރުމުގައި اللهُ އެއްކައުވަންތަ ކުރުމެވެ. ހަމަ

ޢިބާދަތުގެ ވައްތަރުތައް ވެސް ހުރިހާ ވައްތަރެއް އެކަލާނގެ ނިސްބަތްކުރުމުން ޚާއްޞަވެގެންވާނެއެވެ.

އެބަހީ ގޮސް ބޮޑުވުން ހަރުދަނާ ކުރުމުގެ ގޮތުންނެވެ. އަދި دُعَاء ކުރުމާއި ނަޒުރު ބެހުމާއި ޛަބަހާ ކުރުމާއި

ސަލާމަތް އަދި ނަސޭހަތާއި ވެސް އެކަނި ފުރުމަތް ކުރުމާ މިނިވަން އެހެން މިފަދަ ކަންތައްތަކެވެ. މި

تَوْحِيْدُ މިއީ ކަލިމަތުޝްޝަހާދަ لاَإِلَهَ إِلاَّ اللهُ ގެ މާނައެވެ. މިހެނީ قُرَيْش ވެރިންގެ مُشْرِكُ ންގެ ގޮތުގައި އޮތުމާއި

މި ޢިބާދަތްތަކުގައި ވާނީ ގޮސް ފަރާތަށް ފުރުޞަތެވެ. އެއީ މިފަދަ ކަލާނގެ ހުރިހާ ތަކެތި، ނަބިއްޔާ

ވަލީވަރިޔާ، ނުވަތަ ގެދޮރު ނުވަތަ ދޮޅުބޭކަލުން ނުވަތަ ޖިންނުންނެވެ ހަމަހިމެނެއެވެ. އަދި ރިޒުގު ދެއްވާ

خَالِقُ ވެރިޔާ އަދި ވަރަށް ކޮބައިތޯ ޒިކުރުވީ إِلَهُ ކަމުގައި އެމީހުން ނުނިންމެވެ. އަދި އެކަލަނގެ އަށް

އިސްތިޢާނަތްދިނުން اللهُ އަށް خَاص ވެގެންވާ ކަންތައްތަކެއް އެމީހުންނަށް ނޫނެވެ. ދުނިޔެ އެމީހުންގެ

ގޮތުން مُحَمَّدٌ ﷺ ފޮނުއްވުމަކީ تَوْحِيْدُ ގެ ކަލިމަތުން ގޮވާލެއްވި އެބަހީ لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللهُ މިކަލިމައިން

ގޮވާލެއްވީ އަޅުގަނޑުމެން لَفْظُ އާއި އެއްގޮތަށް ކަމުގައި عَمَلِي ގޮތުން تَطْبِيْقُ ކުރުމަށެވެ. ހަމައެކަނި

لَفْظُ ވިދާޅުވުމެއް ނޫނެވެ. (عَمَل އާއި ބަހާއި އެއްގޮތް ކުރުމަށެވެ.)

عَبْدُ النَّبِي: ކަލިމަތުޝްޝަހާދަ އެއްކަލާނގެ ދީނުގެ ގޮތުގައި ގޮވާލެއްވުމަށް ބޭނުންވީ ބުނެ قُرَيْشُ ވެރިންގެ مُشْرِكُ ންވީ لاَإِلَهَ إِلاَّ اللهُ ގެ މާނަ ދަންނަ ނުވަތަ ހައްދަވައިގެ؟

عَبْدُ الله: އާއެކެވެ. ހަމަ ދެނެގަތީ حَقِيْقَةُ އަކީ އެއީއެވެ. ހަމަ ކަލާނގެ ކަމުގެ ޖެހުނު ފަރާތް މިކަލިމައިން

النَّبِيُّ ﷺ ގޮވާލައްވަންވީ މަތިވެރި ކަމެވެ. އެއީ އެއްކަލާނގެ اللهُ އަށް އެކަނި ޢިބާދަތްކުރުމެވެ. އަދި اللهُ

ޖާހިލު ކާފިރުންނަކީވެސް އެ ކަލިމައިގެ މާނަ ދެނެގަތް ބަޔަކެވެ. ދެން އެމީހުންނަށް لاإله إلا الله ކިޔުމަށް ނަބިއްޔާ ގޮވާލެއްވުމުން އެމީހުން ބުނީ ﴿أَجَعَلَ الْأَلِهَةَ إِلَهًا وَاحِدًا إِنَّ هَذَا لَشَيْءٌ عُجَابٌ﴾ މިފަދައިންނެވެ. މާނައީ: އެކަލޭގެފާނު އެތައް އިލާހުން އެއް އިލާހަކަށް ހައްދަވައިފީމުތޯ؟ ހަގީގަތުގައި މިއީ ވަރަށް عَجَائِبُ ކަމެކެވެ. ދަންނާށެވެ. ﷲ އެކަނި كَوْنُ ރަސްކަމާއި އަދި އޭގެ އެންމެހާ تَصَرُّفَاتُ ހިންގަވާ ކަމަށް އެމީހުން އިޤްރާރުވިއެވެ. ދެން ކާފިރުން ޤަބޫލުކުރާ ސިފަތަކުން މަޚްލޫޤުންނަށް އިލާހު ކަމުގެ دَعْوَى ކޮށްފައިވާ ވާހަކަ ޤަބޫލުކުރާ ނަމަ މުސްލިމުން ކަމަށް ދައުވާކުރާ އަދި ދީނުގެ ނިސްބަތްވާ މީހުން ހަމަ ކިހާ عَجَائِبُ ކަމެއްތޯ. އެކަމަކު އެއީ ކިހާ ހައިރާންވާ ކަމެއްތޯ؟ މިޒަމާނުގެ މުސްލިމުން އެކަލިމައިގެ މާނައަށް އިސްލާމީ إعْتِقَادُ ކުރުމުގައި ކުރިއަށްވުރެ ދުރަށް ޖެހި ތިއްބެވެ. ބޮޑެތި ކާފިރުން لَفْظُ ކިޔުއްވާލައިފިއެވެ. އަދި ކަލިމަ ޝަހާދަތު ބުނުމުން އެމީހުން ދެކެނީ ހިތުގައި ﷲ މިނިވަންކަމާއި ޝިރުކުގެ ތެރެއިން ނުބައިކަން ދޫކޮށްލުމާއި ކަލިމައިގެ މާނަ ނޭނގި ހުރެ ކަލިމަ ކިޔުމެވެ. ހަމަ لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللهُ ގެމާނަ قُرَيْشُ ގެ ކާފިރުން ދެނެގަތް ގޮތަށްވެސް ކިޔަވައިގެން އެނގެނީ ނޫންނަމަ ދީނުގައި އިސްލާމް ކަމަށް دَعْوَى ކުރާ ބައެއްގެ އަޅުކަން ހަލާކުވީއެވެ.

عَبْدُ النَّبي: އެހެންނަމަވެސް އަހަރެން ﷲ އަށް ޝަރީކެއް ނުކުރަމެވެ. އަދި ކޮން ކަމެއް ހުއްޓެވެ؟ ﷲ ފިޔަވައި މަދަދަށް އެދި ގޮވައިދުޢާ ކުރާއިރު އަދި ރަސޫލާ ނުވަތަ ޞާލިޙުންގެ حَضْرَةُ ގެ ސަބަބުން ދުޢާކުރުމަކީ ޝިރުކެއް ނޫނެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ ޝަފާޢަތް ހޯދުމުގައި ޝިރުކު ނުހިމެނޭ ކަމަށް އަހަރެން ދެކެމެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ ޢަޤީދާގައި ޝަރީކު ނެތެވެ. شَرِيْكُ އަޅުކަމާއި އެމީހުންނަށް ކުރާ ޢިބާދަތެވެ. އަދި عَلِي ގެފާނާއި الْحُسَيْنُ ގެފާނާއި عَبْدُ القَادِرُ ގެފާނާއި އަދި މުސްލިމުންގެ ނަބިއްޔާ މުޙައްމަދު ﷺ އަށް ގޮވާލުމަކީ ޢިބާދަތެއް ނޫނެވެ. އަހަރެން ދަންނަ ގޮތުގައި އެއީ ހަމައެކަނި ޝަފާޢަތް ހޯދުމެވެ. އަދި ވަސީލަތަކަށް ހެދުމެވެ. ދެން ނަބީބޭކަލުންނާއި ޞާލިޙު މީހުން ﷲ ގެ حَضْرَةُ ގައި ޤަދަރު މަތީ ދަރަޖައެއްގައި ވާތީއެވެ. ތިބާ ވިދާޅުވާ ގޮތަށް ޞާލިޙު ބޭކަލުންގެ حَضْرَةُ ގައި ޤަދަރުވެރި ދަރަޖައެއް ހުރެއެވެ. ދެން ބޭކަލުން ﷲ އަށް شَفَاعَة ކުރުމަށް އެދުމެވެ.

عَبْدُ الله: އަހަރެން ތިބާއާ ދެކޮޅަށް ވާހަކަ ދައްކާނަމެވެ. އާދެ ހަމަ ހައްޤު ބަސްފުޅެވެ. ނަބިއްޔާ النَّبيُّ ﷺ އަށް ޝަފާޢަތް ހުއްދަވާނެއެވެ. އަދި ކީރިތި ނަބިއްޔާ ނަމަވެސް ޝަފާޢަތް އިއްތިޒާމް ވެވޭނެ މީހުންނަކީ ﷲ ރުހިވޮޑިގެންފައިވާ މީހުންނެވެ. އެކަލާނގެ ހުއްދަ ދެއްވާ މީހުންނެވެ. އަދި ﷲ ގެ ޙަޟްރަތުން ޝަފާޢަތް ލިބެނީ އޭނާގެ ހުއްދައެއް ލިބިގެން شَفَاعَة ކުރާ މީހުންނަށެވެ. އަދި ކީރިތި قُرْآنُ ގައި ދަލީލު ހުރި ގޮތަށް ވާހަކަ ދައްކާށެވެ.

عَبْدُ النَّبي: ތިޔަބޭފުޅާ ވިދާޅުވާ ގޮތުން ހިތަށް ޤަބޫލުކުރެވޭ ވާހަކައެއް ނޫނެވެ. އެހެނީ ރަސޫލުންނާއި ޞާލިޙު ބޭކަލުންނަކީ ފަޟީލަތްތެރި ބޭކަލުންނެވެ.

عَبْدُ الله: ނަބީބޭކަލުން ހުރިހާ އެމީހުން إتِّفَاقُ ވެފައިވަނީ ރަސޫލާގެ ޝަފާޢަތް ލިބުމަށް ހަމައެކަނި ޞާލިޙު ބޭކަލުންގެ ނަންނަން ގޮވާނެއެވެ. އަދި نُوْحُ عليه السلام ގެ ޒަމާނުގައި ހިތްވަރުގަދަ ކަމަށް ހެދިއެވެ. އަދި ތިބާ ކުރަނީ ބޭބޭކަލުން ﷲ ގެ حَضْرَةُ ގައި އެމީހުންގެ شَفَاعَة ލިބުމަށް ފުރިހަމަ އެބޭކަލުންގެ ބަދަލުގައި ދުޢާކުރުމެވެ. އެއީ އެބޭކަލުން ﷲ ގެ حَضْرَةُ ގައި ޤަދަރުވެރި ބޭކަލުން ކަމުގައި ވާތީ ކުރާ ކަމެކެވެ. އެމީހުން ބުނާ ގޮތުގައި ﴿وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مِن دُونِهِ أَوْلِيَاءَ مَا نَعْبُدُهُمْ إِلَّا لِيُقَرِّبُونَا إِلَى اللَّهِ زُلْفَى﴾

މާނައީ: އަދި އެކަލާނގެ ފިޔަވައި އެހެނިހެން وَلِيُّ ންނާއި (އެބަހީ އިލާހުން ހަދައި) إخْتِيَارُ ކުރި މީހުން ބުނެއެވެ. އަހަރެމެން އެމީހުންނަށް އަޅުކަން ކުރަނީ ހަމައެކަނި ﷲ ގެ حَضْرَةُ ގައި އަހަރެމެން ކައިރިކޮށްދިނުމަށް ޓަކައި މެނުވީ ނޫނެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އަދި ތިބާ ބުނާ "ނަބީބޭކަލުންނާއި ޞާލިޙު ބޭކަލުން" ގެ ވާހަކަ އެއީވެސް އެއްގޮތެވެ."

މިބަޔާނުތަކުން ބުނެދެވެ. ހަމަހަމަކުރެއްވުން النَّبِيُّ ﷺ އަބަދަކު ގާތް ޚާއްސަ މީސްތަކުންނަކީ އަމިއްލަ އެކަމާ ބެހޭގޮތުން ކަމުދާމީހުން އެބައިމީހުންނަކީ މީހުންނެވެ. ﴿أُولَٰئِكَ الَّذِينَ يَدْعُونَ يَبْتَغُونَ إِلَىٰ رَبِّهِمُ الْوَسِيلَةَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ وَيَرْجُونَ رَحْمَتَهُ وَيَخَافُونَ عَذَابَهُ ۚ إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ كَانَ مَحْذُورًا﴾ **މާނަ: އެބައިމީހުން އެބައިމީހުން ދުޢާކުރާ އެބައިމީހުންގެ رَبُّ އާއި ދިމާއަށް ގާތްވާ ކަމުގެ ވަސީލަތްހޯދަމުން ކުރެ ކޮންބައެއް އެންމެ ގާތް دُعَاء ކުރައްވާ އަދި އެކަލާނގެ رَحْمَةُ އެދެމުން އުއްމީދުކުރާ އަދި އެކަލާނގެ عَذَابُ އަށް ބިރުވެތިވެ ހިތްވަރުގަނެ ބިރުވެތިވާ ބައެކެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނުގެ رَبُّ ގެ عَذَابُ އަކީ ބިރުވެތިވާންޖެހޭ އެއްޗެކެވެ. މިއެވެ.** އަދި އެމީހުން ގޮވާ عِيسَى ﵇ އާއި އެކަލޭގެފާނުގެ މަތިވެރިކަން އެބަކަނޑައަޅާ دُعَاء ކުރެއްވިކަމެވެ. އެކަލޭގެފާނުގެ اللهُ ﷾ ގެ وَحِي ބާވައިލައްވާ ވިދާޅުވަނީއެވެ. ﴿وَإِذْ قَالَ اللَّهُ يَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ أَأَنتَ قُلْتَ لِلنَّاسِ اتَّخِذُونِي وَأُمِّيَ إِلَٰهَيْنِ مِن دُونِ اللَّهِ﴾ މިބާވައިލެއްވުމުގައި: اللهُ ﷾ وَحِي ކުރައްވައިފި ހަދަމުގައި ކުރައްވާފައެވެ. "އޭ عِيسَى ابْنَ مَرْيَم އަށް ކަލޭގެފާނުގެ ކަލޭގެފާނާއި މީސްތަކުން اللهُ ފިޔަވައި ކަލޭގެފާނު އެކަލޭގެފާނާއި ކަލޭގެފާނުގެ މަންމަ ހަދާ އިލާހުންތަކެއް ކަމުގައި ކަލޭގެފާނުގެ ގޮތުގައި ހިފާށޭ؟" އަދި އެމީހުންގެ ތެރެއިން ބުނެފައިވާ ކަލޭގެފާނު ކަލޭގެފާނު އެކަލޭގެފާނުގެ ބަސްފުޅު ވިދާޅުވެއެވެ. وَحِي ބާވައިލައްވައި ވިދާޅުވަނީއެވެ. ﴿وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا ثُمَّ يَقُولُ لِلْمَلَائِكَةِ أَهَٰؤُلَاءِ إِيَّاكُمْ كَانُوا يَعْبُدُونَ﴾ **މާނަ: އަންނަ ދުވަހުން مَحْشَرُ ކުރައްވާނެ ދުވަހު އެކަލާނގެ މަލާއިކަތުންނަށް ބައްލަވާނެތެވެ. وَحِي ކުރައްވާނެއެވެ. މިބައިމީހުން އެކަލޭގެފާނު ކަލޭގެފާނު އަޅުކަމުގެ ގޮތުގައި ހިމެނޭ ހަދަމުންދިޔައީ ތިޔަބައިމީހުން ބައިތޯ؟ މިއެވެ. ފަހެ މިއަދުތޯ އެކަލޭ މިހާރުގެ ފޯރުކޮށްދެއްވާނެއެވެ.**

ހަމަހަމަކުރުން ބުނެގެންނުވާނެ ކުރުކުރުން އެކަލާނގެ ކަމުކުރައްވާއެވެ. އަދި ނަބީބަޔާންކޮށްދިން މާތްކަލާނގެ ބާވައިލެއްވި އަދި ވެސްވަރުގައި މިކަމަށް صَالِحُ މީސްތަކުން ގޮތުގައި ކަލޭގެފާނުންވެސް އެކަލާނގެ ކަރުދާސް އެއްޗެއް ކަލޭގެފާނު ކަލޭ ކުރައްވާފައެވެ. އަދި النَّبِيُّ ﷺ އަޅުގަނޑު ދޮށީގައި ކުރައްވައި މަރަދަރުކުރިއެވެ. އެގޮތައްނީ ވެސްމާ ބަލަހައްޓަވަމުން ކުރައްވާފައެވެ.

عَبْدُ النَّبِي: އަޅުގަނޑުމެން ކުރަނީ އެމީހުންގެ ކަމެއް އެދުމެއް ކުރުމަށެވެ. އަދި އަޅުގަނޑު ހެޔޮވެރި ހަދަކަރަވަރުން މާތްވެގެންވާ ގޮތުގައި އަދި މާތްކަމަށް ކުރައްވާފައި ހަމަ اللهُ ކަމެއްކުރެވެ. އެކަލާނގެ حَضْرَةَ ނަފްސު އަޅުގަނޑު އެކަންކަން ނަފްސުވެ. އަދި صَالِحُ މީސްތަކުންނަކީ އެގޮތުގައި ކަލޭގެފާނު މީހުން ދެކެވޭނެހެއްޓެވެ. އަޅުގަނޑުމެން އަޅުގަނޑު އެކަލާނގެ شَفَاعَة ލިބުނު އެކަލާނގެ حَضْرَةُ ގަށް ހުށަހަޅަމެވެ.

عَبْدُ الله: ކަލޭގެފާނު ލިޔުއްވި ހަމަ އެކަޑުވަރުގެވެސް ބާރެވެ. އެއްވެސް ފަރާތެއްނުވެއެވެ. އެގޮތުގެމަތީގައި اللهُ ﷾ ގެ وَحِي ބާވައިލެއްވެއެވެ. ﴿وَيَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنفَعُهُمْ وَيَقُولُونَ هَٰؤُلَاءِ شُفَعَاؤُنَا عِندَ اللَّهِ﴾ **މާނަ: އަދި އެމީހުން اللهُ ފިޔަވައި އެމީހުންނަށް ގެއްލުމެއް އެކަށައެއް ނުދޭ އަދި އެމީހުންނަށް މަންފާއެއް ނުދޭ އެއްޗެހި އަޅުކަންކުރެއެވެ. އަދި އެމީހުން ބުނެދެއެވެ. މިއީ اللهُ ގެ حَضْرَةُ ގައި އަހަރެމެންގެ شَفَاعَة ތެރިންނެވެ. މިއެވެ.**

عَبْدُ النَّبِي: އަދި އަޅުގަނޑުމެން ހަމައެކަނި اللهُ އަށްފިޔަވައި އަޅުކަން ނުކުރަމެވެ. އަދި އެމީހުން ފަރިތަބޮޑު ސާބިތު އެމީހުންގެ ކަލޭގެފާނު ކަންކަމުގައި دُعَاء ކުރުމަކީ އަދި އަޅުކަމެއްނޫނެވެ.

عَبْدُ الله: އެކަމަކު އަޅުގަނޑު ބުނާހިތް ވެދާނެ ކަމެއްކަމަށެވެ. ހަމަހަމަކުރުން އެކަލާނގެއަށް އަޅުކަން إخْلاص ބަލައިގަތުމަށް اللهُ ކަލާނގެ فَرْضُ ކުރައްވައިފި ވާގޮތަށް ކަލޭ إِقْرَارُ ވެވުނީއެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނަށް ހަމަ އެކަލާނގެ حَقُّ އެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ބާވައިލެއްވީ ވިދާޅުވަނީއެވެ. ﴿وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ حُنَفَاءَ﴾ **މާނަ: އަދި އެކަލާނގެއަށް އަޅުކަން إخْلاص ގެމަތީން تَوْحِيدُ އާއި ސީދާކޮށް اللهُ އަށް އަޅުކަންކުރުމަށް ފިޔަވައި އެމީހުންނަށް އަމުރުކުރެވިފައެއް ނުވެއެވެ. މިއެވެ.**

عَبْدُ النَّبِي: އާއެކެވެ. އެކަންވީއިރު އަޅުގަނޑުމެންނަށް فَرْضُ ކުރައްވާފައެވެ.

عَبْدُ الله: އަހުރެން ކަލޭބައިން ސުވާލުކުރަން ކަލޭގެމައްޗަށް الله فَرْضُ ކުރައްވާފައިވާ އެއީ އަހުރެންނަށް ކިޔައިދީފާނަމެވެ. އެއީ އަޅުކަމުގައި إخْلآص ތެރި ކުރުމުގެ ނަމަވެސްތޯއެވެ؟

عَبْدُ النَّبي: ޔަޤީނުންވެސް ޢިބާދަތަކީ އަހުރެންނަކީ ނުވެސް ނޭނގެއެވެ. ބަޔާންކޮށް ދީފާނަމެވެ.

عَبْدُ الله: އަހުރެން ބަޔާންކޮށްދޭނަމެވެ. ތިބާ އަޑުއަހާށެވެ. الله سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى وَحِي ކުރައްވައިފައިވެއެވެ. ﴿ٱدۡعُواْ رَبَّكُمۡ تَضَرُّعٗا وَخُفۡيَةًۚ إِنَّهُۥ لَا يُحِبُّ ٱلۡمُعۡتَدِينَ﴾ **މާނައީ: ކަލޭމެން ނިކަމެތިކަމާއި ސިއްރުކަމާއި އެކު ކަލޭމެންގެ رَبُّ އަށް دُعَاء ކުރާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ހައްދުފަހަނައަޅައިގަންނަ މީހުންނަށް އެކަލާނގެ ލޯބިނުވެވޮޑިގަންނަވައެވެ. މިއޮތް.** އެބުނީ دُعَاء ކުރުން އެއީ އަޅުކަމެއް ނޫންތޯއެވެ؟

عَبْدُ النَّبي: އާދޭހެވެ. އެއީ އަޅުކަމުގެ އަސްލެވެ. «الدُّعَاءُ هُوَ الْعِبَادَةُ» أبو داود: މި حَدِيْث ގައި ވާފަދައިންނެވެ. (މާނައީ އަޅުކަމަކީ دُعَاء އެވެ.)

عَبْدُ الله: دُعَاء ކުރުން އެއީ އަޅުކަމެއްކަން ކަލޭ إقْرَار ވެއްޖެއްޔާ ދެން އަހުރެން ކަލޭގެ ދަރިކަލް ބުނާނަމެވެ. ކަލޭގެ ބޭނުންތަކަށް ކަލޭ ހަމަ އެކަނި ކީއްވެ ދެންދުވާލާއި ރޭގައި ބިރުވެރިކަމާއި އުއްމީދާއެކު ދުޢާކުރަނީ ނަމަވެސް ދެން ނަބިއްޔަކަށް ނުވަތަ އެހެން ފަރާތަކަށް ކަލޭ ދުޢާކޮށްފިއްޔާ ކަލޭ އެ އަޅުކަމުގައި الله އާއި ޝަރީކެއް ވާނެކަމެއް ނޫންތޯއެވެ؟

عَبْدُ النَّبي: އާދޭހެވެ. ޝިރުކު ކުރުމެއްވާނެއެވެ. މިއީ ވަރަށް ބޮޑު ޝިރުކެކެވެ.

عَبْدُ الله: އަދި އަހުރެން ބުނާނަމެވެ. الله سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى ގެ ބަސްފުޅު ﴿فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَٱنۡحَرۡ﴾ ކަލޭއަށް ކިޔައިދީފިނަމަ، އަދި الله ގެ އަމުރަށް ކިޔަމަންވެ ކަލޭ ނަމާދު ކޮށް ޤުރުބާނުކޮށްފިއްޔާ ކަލޭ އެކަން ކުރީ އަޅުކަމެއްގެ ގޮތުގައި ނޫންތޯއެވެ؟ ކިޔާދީބަލަ.

عَبْدُ النَّبي: އެއީ އަޅުކަމެކެވެ.

عَبْدُ الله: ދެންފަހެ مَخْلُوقُ އަކަށް-ނަބިއްޔަކަށް ނުވަތަ ޖިންނިއަކަށް ނުވަތަ އެނޫން مَخْلُوق އަކަށް ކަލޭ الله އާއިއެކު ކަލޭ ذَبَح ކޮށް قُرْبَان ކޮށްފިއްޔާ މިއަޅުކަމުގައި ކަލޭ الله އާއި އެހެންފަރާތެއް ބައިވެރިކޮށް ޝިރުކު ކުރީ ނޫންހޭ؟ ނޫންތޯއެވެ؟

عَبْدُ النَّبي: އާދޭހެވެ. ޔަޤީނުން އެއީ ޝިރުކެއް ނުކުރެވޭ ޝިރުކެކެވެ.

عَبْدُ الله: އަހުރެން ކަލޭއަށް މިޢާމަލާތު دُعَاء ކުރުމާއި ذَبَح ކުރުމުގެ މިސާލެވެ. މިނޫން دُعَاء ކުރުމާއި ބޮޑު ގޮތް ކުރުމާ އަޅުކަމުގެ އެހެން އަޅުކަމެއް. އަދި ذَبَح ކުރުމާ ގުޅުންހުރި އެހެން އަޅުކަމުގެ އެއްބައެކެވެ. އަދި އަޅުކަމުގެ އެހެން ފަރާތަކަށް ވެސް ބަހާލެވިދާނެތޯއެވެ. އަދި ކަލޭގެ ބައްޕައެވެ. އަޅުކަމަކީ عَامُّ ވެގެން ވާއެވެ. އެމީހަކީ ނަޒަރުބެހުން-ހުވައިކުރުން-ވިލަބިލުން-ބިރުވެތިވުން-އުއްމީދުކުރުމަށް ކަންކަންވެއެވެ. އަސްލުގައި ތައުހީދުގެ قُرْآن ބަޔާންކުރާ ދުޢާތަކާއި މިއީ ބޭނުންކުރި ނިސްބަތެއް ނަމަވެސް صَالِحُ މީހުންގެ އަދި لاتَ އަށް އަދި ހަމަ އެނޫން ބުދަކަށް އަޅުކަން ކުރުން ވާނެތޯއެވެ؟

عَبْدُ النَّبي: އާދޭހެވެ. އެމީހުން ޔަޤީނުން ކުރަނީ އެކަމެވެ.

عَبْدُ الله: އެމީހުން އަޅުކަންކުރީ އެމީހުންނަށް ކުރާ دُعَاء ކުރުމާއި ذَبَح ކުރުމާއި ވާގިދިނުމާއި ބޮޑުކަމެވެ-އެމީހުން މުޅިން އެއްބައިވެރިއަކަށް ކަންކަން ކުރެވިފައިނުވާތީތޯއެވެ؟ އަހަރެންނަށް އެމީހުންގެ އެއީ الله ގެ އަޅުން އެކަމަށް ބޭނުންވާ ބޮޑެތި ކަންކަމުގައި ކަލޭގެ إقْرَارُ ވެއެވެ. އަދި ހަމަހިނގާފައިވާ ކަންތައްތަކެވެ. ޔަގީންކަމާއި ބެއްޔަށް ކަލޭ الله ގެ ކަމުގައި إقْرَارُ ވެއެވެ. ނަމަވެސް އެމީހުންނަށް މިބުނުން دُعَاء ކުރުމާއި އެމީހުންގެ ބޭނުންތައް جَاه އާއި شَفَاعَة އަށް އެދުމެވެ. އެމީހުންގެ ޝަފާޢަތުގެ މަގުން ވަސީލަތަކަށް ހޯދުމަށް ކަންތައްތަކެވެ.

عَبْدُ النَّبِي: ދެ عَبْدُ الله އެވެ. ކަލޭ رَسُولُ الله ﷺ ގެ شَفَاعَة އަށް އިންކާރު ކުރަނީތޯއެވެ؟ އަދި އެއިން

ބަރީއަވެގެން ވަނީހެއްޔެވެ؟

عَبْدُ الله: ނޫން، އަހަރެން އެކަމާ އިންކާރުނުކުރަން ބަރީއަވެސް ނުވަން. އަދި ކަމާއަހަރެމެނެވެ. އަހަރެންގެ ބާރުއަޅައި މިނޫނީ އެކަލޭގެފާނުގެ ޝަފާޢަތް ލިބުމަށް އެދެމެވެ. އަދި شَفَاعَة ގަބޫލު ކުރައްވާނީ ﷲ. އެކަލޭގެފާނުގެ شَفَاعَة އެދެމެވެ. އެހެންނަމަވެސް އެއްކޮށް شَفَاعَة އެއްކޮށް ﷲ އަށެވެ. އެއީ އަޅުގަނޑު ﷲ وَحِي ކުރެއްވިފަދައިންނެވެ. ﴿قُل لِّلَّهِ ٱلشَّفَٰعَةُ جَمِيعًا﴾ މާނައީ: އެންމެހާ شَفَاعَة ހުރިހާކަމެއްވަނީ ﷲ އަށެވެ. އަދި ﷲ حَضْرَة ގައި شَفَاعَة ވެރި ވެސް ﷲ ގެ ހުއްދައާއި ނުލައި ނުވެއެވެ. އެއީ ގެންގުޅުއްވާނެކަމަށް ﷲ وَحِي ކުރެއްވިފަދައިންނެވެ. ﴿مَن ذَا ٱلَّذِى يَشْفَعُ عِندَهُۥٓ إِلَّا بِإِذْنِهِۦ﴾ މާނައީ: އެކަލާނގެ حَضْرَة ގައި އެކަލާނގެ ހުއްދައާ ނުލައި ޝަފާޢަތްތެރިވާނީ شَفَاعَة ވެރިވާނީ ކާކުހެއްޔެވެ؟ މިހެން. އަދި އިތުރަށް ﷲ ގެ ހުއްދަ ނުލިބޭ މީހަކަށް ވެސް شَفَاعَة ވެރި ވެސް ﷲ ހުއްދަ ލިބިވަޑައިގަންނަވާ އަޅުގަނޑުމެނަށް شَفَاعَة ވެރިވާ ވެރިކަން ނުލިބޭނެއެވެ. އެއީ ﷲ تَعَالَى وَحِي ކުރެއްވިފަދައިންނެވެ. ﴿وَلَا يَشْفَعُونَ إِلَّا لِمَنِ ٱرْتَضَىٰ﴾ މާނައީ: އެކަލާނގެ ރުހިވޮޑިގަތް މީހަކަށް މެނުވީ އެއުރެން شَفَاعَة ވެރިވެގެން ނުވެއެވެ. އަދި تَوْحِيدُ ގެ އަހުލުވެރިއަކު ނޫންމީހެއް އެކަލާނގެ ރުހިވޮޑިނުގަންނަވައެވެ. އެއީ އެކަލާނގެ وَحِي ކުރެއްވިފަދައިންނެވެ. ﴿وَمَن يَبْتَغِ غَيْرَ ٱلْإِسْلَٰمِ دِينًا فَلَن يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِى ٱلْءَاخِرَةِ مِنَ ٱلْخَٰسِرِينَ﴾ މާނައީ: އިސްލާމް ނޫން ދީނެއް އެދިގަންނަ މީހާގެ ކިސީގޮތަކުން އެދީނެއް ގަބޫލުކުރެވިގެން ނުވާނެއެވެ. އަދި އޭނާ آخِرَة ގައި ގެއްލުންވެރިންގެ ތެރެއިން ވާހުށްޓެވެ. މިހެން. ދެން އެންމެހާ شَفَاعَة އެއް ﷲ އަށް خَاصّ ވެގެންވުމާއި އަދި شَفَاعَة ވެރިވުން އެކަލާނގެ އިޛުނަށް ބިނާވެގެން ނޫނީ ނުވާނެއެވެ. އަދި النَّبِيُّ ﷺ ވިޔަސް އެހެން މީހަކު ވިޔަސް ކިސީމީހަކަށް ﷲ އިޛުން ދެއްވާނީ މިތިބާ شَفَاعَة ވެރިވުމަށް ހުއްދަ شَفَاعَة ވެރިވުމަށް ނުދެއްވާނެއެވެ. އަދި تَوْحِيدُ ގެ އަހުލުވެރިއަކަށް މެނުވީ شَفَاعَة ވެރިވުމަށް އެކަލާނގެ އިޛުނެއް ނުދެއްވާނެއެވެ. ދެންފަހެ އެންމެހާ شَفَاعَة خَاصّ ވެގެންވަނީ ﷲ ގެ حَضْرَة ގައެވެ ބޭނުންވެގެންވާ އެހެންނަމަ، ތިބާއަށް ވަޒަނުވާނެއެވެ. އަހަރެން އެކަލާނގެ حَضْرَة ގައި ދުޢާކޮށް، އޭ ﷲ އެވެ. އެކަލޭގެފާނުގެ شَفَاعَة ން އަޅުގަނޑު مَحْرُوْمُ ނުކުރައްވާށެވެ. އޭ ﷲ އެވެ. މިއަޅާމީހާގެ ތެރޭގައި އެކަލޭގެފާނުގެ شَفَاعَة ދެއްވާށެވެ. އަދި މިނޫނަސް..

عَبْدُ النَّبِي: އަހަރެމެން ރަސޫލާ ކައިރިން ނޯސުވާކުރަނީ އެކަލޭގެފާނުގެ މިލްކުގައި ނެތް އެއްޗެއް ނޫނެވެ. އަދި ހަމަ އެކަލޭގެފާނަށް ﷲ تَعَالَى شَفَاعَة ދެއްވާފައިވޭ. އެހެންވީމާ إِتِّفَاقُ ވެފައިވާ ގޮތެވެ. އަދި النَّبِيُّ ﷺ އަށް ﷲ تَعَالَى އެވަނީ شَفَاعَة ދެއްވާފައެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނަށް ދެއްވާފައިވާ އެއްޗެއް ނޫން، އެކަލޭގެފާނަށް ދެއްވާފައިވާ ގޮތަށް. ދެއްވާފައިވާ އެއްޗެއް ނެތިގެން އެކަލޭގެފާނުގެ ކައިރިން ހޯދުމަކީ ކަމަކަށްވުމެއް ނުވާނެއެވެ. އަދި އެއީ ޝިރުކެއް ކަމެއް ނޫނެވެ.

عَبْدُ الله: އާއެކެވެ. ދެއްތޯ صَحَّ ހަމަ ޖެހިގެން ކަމެވެ. ﷲ تَعَالَى އެކަލޭގެފާނަށް ކަލޭ މިކަން ނުކުރުމަށް ނަހީ ކުރައްވާފައިވެއެވެ. އެކަލާނގެ وَحِي ކުރައްވާ ފޮނުއްވައެވެ. ﴿فَلَا تَدْعُوا۟ مَعَ ٱللَّهِ أَحَدًا﴾ މާނައީ: ފަހެ ﷲ އާއެކު އެހެން އެއްވެސް އެއްޗަކަށް ދުޢާނުކުރާށެވެ. މިހެން. އަދި شَفَاعَة އެދުމަކީ ދުޢާ دُعَاء އެކެވެ. އަދި النَّبِيُّ ﷺ އަށް شَفَاعَة ދެއްވީ ﷲ އެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ފަރާތުން އެއީ އެކަލާނގެ ނަހީކުރެއްވި އަމުރުކުރެއްވި މިންވަރަށް ކިޔަމަންވުމަށް އެދިވަޑައިގަތުމެވެ. އަދި ނަހީ ކުރައްވާ ނަހީކުރެއްވި ކަމަކީ ކުރުމަށް ކަލެއަށްވާނީ އެކަމެވެ. އަދި ހަމަ އެހެންމެ النَّبِيُّ ﷺ ފިޔަވައި ދެން އެހެން ބަޔަކަށް ވެސް شَفَاعَة ވެސް ދެއްވާފައިވާކަން صَحّ އެވެ. މަލާއިކަތުންނަށް شَفَاعَة ދެއްވާނެއެވެ. އަދި ވަލީވަރުންނަށް ދެއްވާނެ ކުޑަކުދިންނަށްވެސް شَفَاعَة ދެއްވާނެއެވެ. ދެން ތިބާ ބުނަން ބޭނުންތޯ؟ ﷲ تَعَالَى އެއުރެންނަށް شَفَاعَة ދެއްވާފައިވާތީ، އެއުރެންގެ ކައިރިން شَفَاعَة އެދުން ހުއްދަވާނެ ކަމުގައިތޯ؟ ފަހެ ކަލޭ އެގޮތަށް ބުނާނަމަ ﷲ تَعَالَى ގޮވާލުމުގައި ބާރަށް ބައިވެރިކުރާ ބަޔަކު صَالِحُ މީހުންނަށް އަޅުކަން ކުރާ ގޮތަށް ރުޖޫޢަވެއްޖެއެވެ. އަދި ކަލޭ ބުނާނަމަ

ބުނެވިއްޖެ ކަލޭގެ ބަސް بَاطِلُ ވީއެވެ. އެބަހަކީ އެކަލޭގެފާނަށް الله شَفَاعَة ދެއްވީއެވެ. އަމުރުން އެކަލޭގެފާނަށް الله ދެއްވި ތާއަށްވުރެ ތިބާގެ އެދުމެއް އެދުނީއެވެ. މިބަސް بَاطِلُ ވީއެވެ.

عَبْدُ النَّبي: އަޅުގަނޑުމެން އެއްވެސް އެއްޗެއް الله އާ ޝަރީކު ނުކުރަމެވެ. އަދި صَالِحُ މީހުންނާ ކިބައަށް އިލްތިޖާކުރުމަކީ ވަސީލަތެއް ހޯދުމެއް ޝިރުކެއް ނޫނެވެ.

عَبْدُ الله: الله تَعَالَى ޒިނާ حَرَامُ ކުރެއްވި ކަމަށްވުރެ ބޮޑަށް شِرْكُ حَرَامُ ކުރެއްވިކަމަށް ކަލޭ إِقْرَارُ ވެއްޖެހެއްޔެވެ؟ އެކަން ނުފުއްސަވާނެކަމާއިމެދު؟ އަދި الله تَعَالَى އެކަމަކަށް ނުފުއްސަވާނެކަމެވެ.

عَبْدُ النَّبي: އާއެކެވެ. އެކަން ދަނޑިވަޅުވެއެވެ. އެކަމަށް إِقْرَارُ ވަމެވެ. އެކަން الله تَعَالَى ގެ ބަސްފުޅުން ސާބިތުވާ ކަމެކެވެ.

عَبْدُ الله: ކަލޭމީހާގެ الله حَرَامُ ކުރައްވާ شِرْكُ ކަލޭގެ ނަފްސުން ނަފީކުރަމުންދާތީއެވެ. الله އަޅުކަންކުރާ ގޮ شِرْكُ ކަލޭގެ ނަފްސުން ނަފީކުރަނީ شِرْكُ ކަލޭ ނޭނގޭ ނަމަ ކިހިނެއްހެއްޔެވެ؟ އެއީ ކޮން شِرْكُ އެއްހެއްޔެވެ؟

عَبْدُ النَّبي: شِرْكُ އަކީ ބުދުތަކަށް އަޅުކަންކުރުމެވެ. އަދި އަޅުގަނޑުމެން ބުދުތަކަށް އަޅުކަމެއް ނުކުރަމެވެ. އަދި އެއްވެސް ބުދަކަށް އެދިއެއް ނުކުރަމެވެ.

عَبْدُ الله: ބުދުތަކަށް އަޅުކަންކުރުމަކީ ކޮބާ ހެއްޔެވެ؟ ކަލޭގެ ހިތަށް ވަނީ قُرَيْش ކާފިރުން ބުދުތަކާއި ލަކުޑި ދަނޑި ހަދައި ހެއްދެވުމާއި ރިޒުޤު ދެއްވުމާއި ތަކެތި ތަދުބީރުކުރުމާއި އެއުރެން ގޮވާ މީހުންގެ ކަންތައް ތަދުބީރުކުރާނެ ކަމަށް إِعْتِقَادُ ކުރިކަމަށް ހީކުރަނީ ހެއްޔެވެ؟ ކުރުއާނުން ދޮގުކޮށްދޭ އެ إِعْتِقَادُ ނުކުރެއެވެ.

عَبْدُ النَّبي: އަޅުގަނޑުމެން ވަކިން އެފަދަ إِعْتِقَادُ ނުކުރަމެވެ. އަދި ކަލޭ އެހެން ކިޔަނީ ހެއްޔެވެ؟ ބުދުތަކަށް އަޅުކަންކުރުން ކިޔާ ގޮތަކީ ލަކުޑި ދަނޑިއާއި ހިލައާއި ކަބުރުތަކުގެ މަތީގައި ހަދާ ބިނާތަކަށް ގޮސް އެއިން އެދުމާއި ދުޢާކުރުމާއި ދުعَاء ކޮށް ބޭނުންކުރުމާއި އެތަކެތި އެދި ގެންދެވުމާއި އެއްވެސް ކަމެއް ކުރުމުގައި الله އާ ކައިރިވުމަށް ތިމާ ކުރާ ކަންތައްތަކާއި، އެފަދަ ކަމަކަށް ބޭނުން ކުރާ ކަންތައްތަކާއި ދޮރުވެރިއަކަށް ހަދާ ކަމެއް ޝިރުކުގެ ބާވަތެވެ.

عَبْدُ الله: ކަލޭ ބުނިވާނެ މިއީއެވެ. އަޅުގަނޑުމެން ބުނާގޮތަށް އެއިން ބުދުތަކާ އަދި ގަބުރުތަކުގެ މަތީގައި ހަދާ ތަންތަނާއި އެފަދަ ތަކެތީގެ ކައިރީގައި ކަލޭމެން ކުރާ ކަންތައްތަކެވެ. އަދި ކަލޭމެން شِرْكُ އަކީ ބުދުތަކަށް އަޅުކަންކުރުން ކަމަށް ބުނާތީ، شِرْكُ އަކީ އެއްވެސް ބާވަތެއްގެ ގޮތުން ހަމައެކަނި ބުދުތަކަށް ޚާއްޞަ ވެގެންވާ ކަމެއް ހެއްޔެވެ؟ އަދި صَالِحُ މީހުންނަށް ބަރޯސާވުމާއި އެމީހުންގެ ކިބައިން ދُعَاء ކުރުމުން شِرْكُ އަށް ނުވަނީ ހެއްޔެވެ؟ ނުވަތަ އެއީ ޝިރުކުގެ ތެރޭގައި ނުހިމެނޭނެ ކަމެއް ހެއްޔެވެ؟

عَبْدُ النَّبي: އާއެކެވެ. އަޅުގަނޑު މަގުސަދަކީ އެއީއެވެ.

عَبْدُ الله: އެހެންވީމާ ކަލޭ ސުވާލުކުރާ صَالِحُ މީހުންނާއި ބަރޯސާވުމާއި ވަސީލަތް ހޯދުމާއި މިފަދަ ކަންކަމުގައި ބަރޯސާވުމާއި އިލްތިޖާކުރުން حَرَامُ ކުރައްވާފައިވާ ގޮތް ބަލާލާ ވަކިކޮށްދީ އެތައް އާޔަތްތަކެއް ކީރިތި ޤުރްއާނުގައި ވާކަމުގައި އެބަލައިގަނޑަކަށް ނޫނީ ކަލޭމެން ވިސްނާ ނުލަނީ ހެއްޔެވެ. ކުރިން މިކަމާ ދޭހަވާ ގޮތަށް ބަޔާން ކޮށްފައިވާ އެއްވެސް ތަނަކުން ނުފެނެއެވެ.

عَبْدُالنَّبي: އަޅުގަނޑުމެން މިކަމަކާ ބެހޭގޮތުން ނަބީބޭކަލުންނާއި صَالِحُ މީހުންނަށް ދُعَاء ކުރުމެއް ނުކުރަމެވެ. އެމީހުންނަކީ ކާފިރުންގެ ބުދުތަކާއި ނުވަތަ، މަލާއިކަތުންނާއި ވަލީންނާއި الله ގެ ދަރިންނާއި ބަދަލުގައި ހެދި ބުދެއް ނޫނެވެ. އަދި الْمَسِيحُ އީ الله ގެ ދަރިކަލުން ކަމަށް ބުނިމީހުންނެވެ. عَبْدُ الْقَادِرُ އީ الله ގެ ދަރިކަލެއް ކަމަކަށް، އަދި زَيْنَبُ އީ الله ގެ ދަރިކަލެއް ކަމަކަށް އަޅުގަނޑުމެން ނުބުނަމެވެ.

عَبْدُ الله: ދަރިން ކިޔުމެވެ. الله އަކީ ދަރިންނާއި ބަފައިންނާ ބޭރުގައި مُسْتَقِلٌّ އިލާހެއް ކަމަށް ބުނެވެއެވެ. الله ﷻ وَحِي ކުރައްވާފައިވެއެވެ. ﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ ۝١ اللَّهُ الصَّمَدُ ۝٢ لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ﴾ الأحد: އެބަހީ ތިބާ ބުނާށެވެ

އެހެން އެއްވެސް އެއްޗެއް ނުވާ. އަދި الصَّمَدُ އަކީ: ހުރިހާ ބޭނުންތަކަކަށް ކުރިމަތިލެވޭ ފަރާތެވެ. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. الله ﷻ وَحِي ކުރައްވާފައިވެއެވެ. ﴿ مَا ٱتَّخَذَ ٱللَّهُ مِن وَلَدٍ وَمَا كَانَ مَعَهُۥ مِنْ إِلَـٰهٍ ۚ إِذًا لَّذَهَبَ كُلُّ إِلَـٰهٍۭ بِمَا خَلَقَ وَلَعَلَا بَعْضُهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ ﴾ މާނައީ: الله سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى އެއްވެސް ދަރިކަލަކު ނުލެއްވިއެވެ. އަދި އެކަލާނގެއާއެކު އެހެން އެއްވެސް إِلَه އަކުވެސް ނުވެއެވެ. އެހެނީ، އެކަލާނގެއާއެކު އެހެން إِلَه އެއް ވީނަމަ ކޮންމެ إِلَه އަކުވެސް އެ إِلَه އަކު ހެއްދެވި އެއްޗެއްސާގެން [illegible]. އަދި އެބައިމީހުންކުރެ ބައެއް ބައެއްގެ މައްޗަށް މަތިވެރިވެގަންނާނެއެވެ. ނިމުނީ. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. އަދި [illegible] [illegible] [illegible] اللاّتَ އަކީ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] އެއީ الله [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. އަދި [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] حُكْم [illegible]، [illegible] الله [illegible] [illegible]. [illegible] الله އަކީ ޝިރުކު [illegible] [illegible] [illegible].

عَبْدُ النَّبِي: އަދި އެހެންނަމަވެސް الله ﷻ وَحِي ކުރައްވައެވެ. ﴿ أَلَآ إِنَّ أَوْلِيَآءَ ٱللَّهِ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴾ މާނައީ: ދަންނާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله ގެ وَلِيٌّ ންނަށް އެއްވެސް ބިރެއްނުވާނެއެވެ. އަދި [illegible] [illegible] [illegible] ނުވާނެއެވެ. ނިމުނީ.

عَبْدُ الله: [illegible] [illegible] އެވެ. حَقُّ އެއީ ހަމަކަށަވަރުން [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] الله [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] كَرَامَة [illegible] إِقْرَار [illegible]. އަދި بِدْعَة ގެ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] الله ގެ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] بَاطِل [illegible] حَقُّ [illegible].

عَبْدُ النَّبِي: [illegible] قُرْآنُ [illegible] لَا إِلَهَ إِلاَّ الله [illegible] [illegible]. އަދި [illegible] النَّبِيُّ ﷺ [illegible]. އަދި مَحْشَرُ [illegible] [illegible] [illegible]. އަދި قُرْآنُ [illegible]. [illegible] سِحْرُ [illegible]. [illegible] لَا إِلَهَ إِلاَّ الله [illegible]. އަދި مُحَمَّد ﷺ ގެ [illegible] [illegible] قُرْآنُ [illegible]. އަދި [illegible] مَحْشَرُ [illegible] [illegible]. އަދި [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

عَبْدُ الله: [illegible] رَسُوْلُ الله ﷺ [illegible] خِلاَفُ [illegible] عِلْمُ [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] قُرْآنُ ގެ [illegible] [illegible]. އެއީ تَوْحِيْدُ [illegible] إِقْرَار [illegible]. [illegible] تَوْحِيْدُ [illegible] إِقْرَار [illegible] [illegible] إِقْرَار [illegible] حَجُّ [illegible] إِقْرَار [illegible]. އަދި النَّبِيُّ ﷺ ގެ [illegible] حَجُّ [illegible] [illegible]. ﴿ وَلِلَّهِ عَلَى ٱلنَّاسِ حِجُّ ٱلْبَيْتِ مَنِ ٱسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا ۚ وَمَن كَفَرَ فَإِنَّ ٱللَّهَ غَنِيٌّ عَنِ ٱلْعَـٰلَمِينَ ﴾ މާނައީ: الله އަށްޓަކައި [illegible] [illegible] حَجُّ ވުން މީސްތަކުންގެމައްޗަށް فَرْضُ ވެގެން ވެއެވެ. އަދި [illegible] [illegible]. [illegible] ހަމަކަށަވަރުން عَالَمُ ތަކުން [illegible] الله ﷻ [illegible].

މިއޮވޭ: އަދި مَحْشَرُ އަށް ފޮނުވުމާމެދު އިންކާރުކުރާ މީހާ ކާފިރުވާނެކަމަށް ދަންނަ ވަރަށްވުރެ ވިލަބަރެވެ. ފަހެ ﷲ تَعَالَى އެކަލާނގެ ފޮތުގައި صَرِيْحُ ކޮށް وَحِي ކުރައްވާފައިވާ ހުކުމެއް އެއްބަސްވެގެން އިންކާރުކުރުމަކީ ކާފިރުވުމުގެ ސަބަބެކެވެ. އެހެންވީ އިރު އެއްވެސް ކަމެއް ސާބިތުވާން މިއީ ފުދޭ ދަލީލެކެވެ. އެއްބައެއްގެ ހުކުމަށް އިންކާރުކުރާ ދުވަސްވަރު ހުރިހާކަމަކަށް ކާފިރު ވަނީވެސް ވާނެއެވެ. އެހެނީ އެއްބައެއް ކަމެއް އިންކާރުކޮށްފި ނަމަ ހުރިހާ ކަމެއް ކާފިރުވެ ވަނިވި ކަމުގެ إِقْرَار ވިޔަސް ވެއެވެ؟

عَبْدُ النَّبي: އާން އެކަމެވެ. އެކަމަކު އެއުރެން إِقْرَارُ ވިއެވެ. އެއީ ޔަހޫދީން قُرْآنُ ގައި ނަމާދު ސާބިތުކުރެ އެއްކަލަވެ.

عَبْدُ الله: ހަމައެފަދައިން رَسُوْلُ الله ﷺ ގެ ރިސާލަތު ޤަބޫލުކޮށް އަދި ނަމާދު ވާޖިބުކަމުގައި އިންކާރުކުރި ނަމަވެސް مَحْشَرُ އަށް ފޮނުވުން ތެދުކަމުގައި إِقْرَارُ ވެއެވެ ނަމަވެސް ކާފިރުވެއެވެ. ހަމައެއާއެކު إجْمَاعُ ވެގެން ވެއެވެ. އަދި ހަމައެފަދައިން އިސްލާމްދީނުގައި قُرْآنُ ގައިވާ ހުކުމުތައް ނަމާދުފަދަ ވެއެވެ. ތަންކޮޅެއް ކުރީ ދުވަސްވަރު. ހަމައެފަދައިން تَوْحِيْدُ އާއި النَّبيُّ ﷺ ގެ ރިސާލަތު އިންކާރުކޮށް فَرْضُ އެވެ. ނަމާދާއި ޒަކާތާއި އަދި حَجُّ ވާޖިބުކަމުގެ ގޮތުން އިންކާރުކުރިއެވެ. رَسُوْلُ الله ގެ ޝަރުޢު އަހަރެމެން އެއްބަސްވާނެ ގޮތުން އެއީ ނަބިއްޔަކު މީހަކު ހަމައެފަދައިން ހަމަ ކާފިރުވެއެވެ. ހަމަ ދުވަހުގެ ނަމާދަށް އިންކާރުކޮށްފި ނަމަ تَوْحِيْدُ އަށް އިޤުރާރުވިޔަސް މީހަކު ކާފިރުވާނެ ނޫންތޯއެވެ؟ سُبْحَانَ الله އެވެ. މިއީ ޢަޖީބުކަމެއް عَجَائِبُ ކަމެކެވެ!!! يَمَامَةُ އާބާދުކުރި ބަޔަކު أَصْحَابُ ބޭކަލުން بَنُوحَنِيْفَة ގެ މީހުންނާ ހަނގުރާމަކުރީ އެމީހުން ނަމާދުކޮށް ބަންގި ގޮވާތީއެވެ. އެމީހުން النَّبيُّ ގެ ޙަޔާތުގައި އިސްލާމްވިއެވެ. އަދި لَا إِلَهَ إِلاَّ الله އަށް ހެކިވެއެވެ. އަދި مُحَمَّدٌ ގެ ރިސާލަތަށް ހެކިވެއެވެ. އަދި ނަމާދުކުރެ ބަންގިގޮވާ ހުރެއެވެ.

عَبْدُ النَّبي: އެއުރެންގެ މީހުން مُسَيْلَمَةُ އަކީ ނަބިއްޔެއްކަމަށް ހެކިވިއެވެ. އެއީ މުޙައްމަދު مُحَمَّدٌ ގެ ފަހުން ނަބިއްޔަކު ނުވާނޭކަމެވެ.

عَبْدُ الله: އެއްވެސް މީހަކު ރަސޫލުގެ ދަރަޖައަށް صَالِحُ މީހެއް ނަގައިފިނަމަ ކާފިރުވާނެކަމަށް މި ފެނިގެންދަނީ ހަމަ أَصْحَابُ ބޭކަލުންގެ އަދިވެސް އެއްބަސްވުމުން ބޮޑު جَبَّارُ ވަންތަ ކަލާނގެ ދަރަޖައަށް މީހަކު އުފުލާ މީހާގެ ހާލަތަކީ ކިހިނެއްތޯއެވެ. ހަމަ އެކަމާއެކު النَّبيُّ ގެ ދަރަޖައަށް އުފުލާ ކަމާ ކާފިރުވެއެވެ. އެމީހާގެ ލޭއާއި މުދަލާއި حَلَال ވެއެވެ. އަދި އެކަށީގެން ނުފޫޒުގެ ދަށުގައި ނަމާދު އެއީ ކޮންމެހެން ކުރާނޭކަމެވެ. އެހެންކަމަށް ﷲ ގެ ދަރަޖައަށް ނަގާ މީހާގެ ހާލު ކިހިނެއްތޯއެވެ. އަދި ހަމައެފަދައިން عَلِي ގެ ދައުރުގައި އެއްބަޔަކު ޢަލީގެ ނަފްސަށް ޝަރީކުކޮށް އިލާހުކަމުގެ دَعْوَى ކުރިއެވެ. އެމީހުންނަކީ عَلِي ގެ أَصْحَابُ ންނެވެ. އެމީހުން ޢިލްމު ދަސްކުރީ أَصْحَابُ ބޭކަލުންގެ ކިބައިންނެވެ. އެމީހުންގެ އެއްބަޔަކު عَلِي އާމެދު إِعْتِقَادُ ކުރި ކަހަލަ عَبْدُ الْقَادِرُ ގެ މައްޗަށް ނުވަތަ އެހެން ބައެއްގެ މައްޗަށް إِعْتِقَادُ ކުރެވޭތޯއެވެ. ދެން އެބައިމީހުންގެ ކާފިރުކަމާއި މަރާލުމަށް ކަނޑައަޅުއްވައިގެން أَصْحَابُ ބޭކަލުން إجْمَاعُ ވެވަޑައިގެންނެވިއެވެ. أَصْحَابُ ބޭކަލުން މުސްލިމުން ކާފިރުކަމަށް ނިންމަވާނެކަމަށް ހީކުރަނީތޯއެވެ؟ އަދި السَّيِّدُ އާއި ފަދަ މީހުންނަށް އަދި އެނޫން މީހުންނަށް އެ إِعْتِقَادُ ކުރުމުގައި އެއްވެސް ގެއްލުމެއް ނުވާނެކަމަށް ހީކުރަނީތޯއެވެ؟ އަދި عَلِي އާމެދު އެ إِعْتِقَادُ ކުރުން ކާފިރުވުމަށް ހީކުރަނީތޯއެވެ؟

އަދި ހަމައެފަދައިން ބައްލަވާށެވެ. އިސްލާމްދީނުގެ ހަމައެކަނި شِرْكُ އާއި رَسُوْلُ الله ދޮގުކުރުމާއި قُرْآنُ ދޮގުކުރުމާއި مَحْشَرُ އަށް ފޮނުވުމަށް އިންކާރުކުރުމާއި ކާފިރުވުމާ ދިމާވާނެ ޙާލަތުގައިތޯއެވެ؟ އެހެންނަމަ އެއުރެން ކާފިރުކުރަނީ ކޮންމެ ދީން ޢިލްމު ވެރިން އެއުރެންގެ މަޒުހަބުތަކުގައި (މުރުތައްދުވުމުގެ حُكْم) ބާބެއް ބަޔާންކުރައްވާފައިވަނީ ކީއްވެތޯއެވެ؟ މުރުތައްދަކީ އިސްލާމްވުމަށްފަހު ކާފިރުވާ މީހާއެވެ. އެއުރެން ބަޔާންކުރައްވާ ބާވަތްތަކެއް އޮވެއެވެ. އެއީ ބޮޑެތި ކަންތައްތަކެވެ. އެހެން

[illegible] الله [illegible] إِعْتِقَادُ [illegible] ﴿قُلْ أَبِٱللَّهِ وَءَايَٰتِهِۦ وَرَسُولِهِۦ كُنتُمْ تَسْتَهْزِءُونَ ﴿٦٥﴾ لَا تَعْتَذِرُوا۟ قَدْ كَفَرْتُم بَعْدَ إِيمَٰنِكُمْ﴾ [illegible] الله [illegible] عُذْرُ [illegible] الله تَعَالَى [illegible] صَرِيْحُ [illegible] رَسُوْلُ الله ؛ [illegible] تَبُوْكُ [illegible] حُكُم [illegible]

[illegible] بَنى إِسْرَائِيْلُ [illegible] عِلْمُ [illegible] صَلاَحِيَّةُ [illegible] مُوْسَى عليه السلام [illegible] ﴿ٱجْعَل لَّنَآ إِلَٰهًا﴾ [illegible] إِلَه [illegible] النَّبيُّ ؛ [illegible] أَصْحَابُ [illegible] ذَاتُ أَنْوَاطُ ([illegible]) [illegible] النَّبيُّ ؛ [illegible] بَنى إِسْرَائِيْلُ [illegible] مُوْسَى عليه السلام [illegible] ﴿ٱجْعَل لَّنَآ إِلَٰهًا كَمَا لَهُمْ ءَالِهَةٌ﴾ [illegible] إِلَٰهُ [illegible] إِلَٰهُ [illegible]

عَبْدُ النَّبي: [illegible] بَنى إِسْرَائِيْلُ [illegible] النَّبيُّ ؛ [illegible] أَصْحَابُ [illegible] ذَاتُ أَنْوَاطُ [illegible]

عَبْدُ الله: [illegible] بَنى إِسْرَائِيْلُ [illegible] النَّبيُّ ؛ [illegible] أَصْحَابُ [illegible] النَّبيُّ ؛ [illegible] ذَاتُ أَنْوَاطُ [illegible]

عَبْدُ النَّبي: [illegible] أُسَامَةُ ابْنُ زَيْد، لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللهُ [illegible] قَتْلُ [illegible] النَّبيُّ ؛ [illegible] ، لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللهُ [illegible] قَتْلُ [illegible] النَّبيُّ ؛ [illegible] «أُمِرْتُ أَنْ أُقَاتِلَ النَّاسَ حَتَّى يَقُولُوا لاَ إِلَه إِلا الله» مسلم [illegible] لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللهُ [illegible] حَدِيْث جَمَعَ [illegible] الله [illegible]

عَبْدُ الله: النَّبيُّ ؛ [illegible] لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللهُ [illegible] أَصْحَابُ [illegible] بَنُو حُنَيْفَة [illegible] لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ الله [illegible] عَلِي رَضِيَ اللهُ عَنْهُ [illegible] مَحْشَرُ [illegible] لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللهُ [illegible] قَتْلُ [illegible] حَلاَلُ [illegible] إِقْرَارُ [illegible] قَتْلُ [illegible]

އެއީ ކަލިމަތުއްތައުޙީދުގެ ދެކޮޅަށް ހެދުމެވެ. އަދި އިސްލާމްދީނުގެ فَرْعُ އަކަށް އިދިކޮޅުހަދާ މީހާ ކާފިރުވާނެތޯއެވެ؟ އަދި ކަލިމަތުއްޝަހާދަތުގެ އަސްލު ދެނެގަނެ، އެއަށް ޢަމަލުކުރާ މީހާއަކީ تَوْحِيْدُ އަށް އިޤްރާރުވެފައިވާ މީހެއް ކަމަށް ބަލަންވީ ކޮންކަމަކުންތޯއެވެ؟ ކުރިއަށް މި حَدِيْث ތަކުން އެކަން ދޭހަވެއެވެ. أُسَامَةُ ގެ حَدِيْث ދެންނެވުނެވެ. ހަމައެކަނި ކަލިމަ ބުނި ކަމުގައިވިޔަސް قَتْل ނުކުރުމަށް އިސްލާމްވުމުގެ دَعْوَى ކުރިމީހާ. އެހެންނަމަވެސް އެއީ ކާފިރެއް ކަމުގައި ސާބިތުވެއްޖެނަމަ ޤަތުލުކުރުން ޙަލާލުވާނެއެވެ. އިސްލާމްވުމުގެ ދަޢުވާކުރާ މީހާއާމެދު ހުއްޓިލުމަށް، އެކަން ތަޙްޤީޤުކުރުމަށް الله تَعَالَى وَحِي ބާވައިލެއްވިއެވެ. ﴿يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِذَا ضَرَبْتُمْ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ فَتَبَيَّنُواْ﴾ ތަރުޖަމާ: އޭ އީމާންވި މީސްތަކުންނޭވެ. ތިޔަބައިމީހުން الله ގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރުމަށް ދަތުރުކޮށްފިނަމަ ކަންކަން تَحْقِيْقُ ކުރާށެވެ. ސޫރަތުއްނިސާއު: 94. މިއާޔަތުން قَتْلُ ކުރުމުގެ ކުރިން ތަޙްޤީޤުކުރުން ވާޖިބުވެއެވެ. އަދި تَحْقِيْقُ ކުރުމަށް ފަހު ސާބިތުވެއްޖެނަމަ އިސްލާމްދީނާ ދެކޮޅު ކަމެއް ކޮށްފިނަމަ خِلاَفُ ކުރާ މީހާ قَتْلُ ކުރުން ވާޖިބުވެއެވެ. އަދި ސާބިތުނުވާހާ ހިނދަކު ބަރީއަކަމުގެ އަސްލުގައި ދެމިހުރެއެވެ. ދަޢުވާ ސާބިތުވީމާ قَتْلُ ކުރުމާ ދެކޮޅު ޙަރަކާތްތަކެއް ސާބިތުވެއްޖެނަމަ ޤަތުލުކުރުން ވާޖިބުވެއެވެ.

ހަމައެފަދައިން އަނެއް حَدِيْث ވެސް: މި حَدِيْث ގެ މާނައަކީ އެހެން ބައެއް މީހުންގެ ބަސްތަކާ ދެކޮޅުވާ ކަމެކެވެ. ހަމައެކަނި ކަލިމަ ބުނެގެން تَوْحِيْدُ އާއި އިސްލާމްވުން ސާބިތުވާނެ ކަމަށް قَتْلُ ނުކުރެވޭނެ ކަމަށް ވިސްނާ މީހުންނަށެވެ. އެބަހުރި މީހުން ބުނާ ބަސް خِلاَفُ ކަމެއް ސާބިތުވާނެ ސަބަބަކީ ނުވިސްނުމެވެ. މިގޮތުގެ ދަލީލަކީ رَسُوْلُ الله ﷺ ވިދާޅުވި (لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللّٰه ކިޔާ ކަމަށް ވާއިރު قَتْلُ ކުރަން އަމުރުކުރެއްވީ؟) ޙަދީޡުގައި « أُمِرْتُ أَنْ أُقَاتِلَ النَّاسَ حَتَّى يَقُولُوا لا إِلَهَ إِلا اللّٰه » مسلم ވިދާޅުވި އެވެ. މިޙަދީޡުގެ އަސްލުގައި އެހެން ކަމަކަށް خَوَارِجُ ނާންގަތުމުގެ حَدِيْث ކަމެއްވެ «فَأَيْنَمَا لَقِيْتُمُوْهُمْ فَاقْتُلُوْهُمْ» البخاري ވިދާޅުވިއެވެ. ތަރުޖަމާ: ކޮންތާކުން ތިޔަބައިމީހުން އެމީހުން ފެނިއްޖެއް ނަމަ އެމީހުން قَتْلُ ކުރާށެވެ. މިއެވެ. މިޚަވާރިޖުންނަކީ މިނިވަނކަމާއި ބޮޑު ޢިބާދަތްތެރިކަމާއި އަދި ކަލިމަ ކިޔާ تَهْلِيْلُ ކުރާ ބައެކެވެ. އެމީހުން އެނގިވަޑައިގެން ކިޔަމުންދިޔައީ ދީނީ ކަންތަކުގައި ސަބަބެއްނެތި ޢަމަލުކުރާ ބައެއް ކަމުގައެވެ. أَصْحَابُ ސޮއްބަތުގެ ބަޔަކު އެމީހުންނަށް ބަލާއިރު ކުޑަކޮށް ހީވަނީ ތިމާމެންގެ ޢަމަލު ކުޑަކަމަށެވެ. މިއެވެ. ދީނުގެ ރުކުނު އިނގޭ أَصْحَابُ ޞަޙާބީން އެމީހުން ހަނދާން ކުރެއްވިއެވެ. ނަމަވެސް لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللّٰه ކިޔާކަމުގައި ވީނަމަވެސް އަދި ދީނުގެ ހުރިހާ ރުކުނެއް ބަލައިގަތްކަމުގެ دَعْوَى ކުރިޔަސް އެމީހުންގެ ކަންތައްތަކެއް ހުރި ކަމުން قَتْلُ ކުރާށެވެ. މިހެންވީ ސަބަބަކީ އެމީހުން ޝަރީޢަތުގެ ބައެއް ޙުކުމްތަކާ شَرِيْعَةُ އާއި خِلاَفُ ކަމުގައި ވީތީއެވެ.

عَبْدُ النَّبِي: النَّبِيُّ ، ގެ އަޅާއެވެ. ހަދާ ބުނެގެން ތިބޭ ކަމަށް ނަން ކިޔުން ހުއްދަވާނެތޯއެވެ؟ އަދި قِيَامَة ދުވަހުން އެއްކޮށް މީސްތަކުން ޝަފާޢަތަށް އެދި އެދެން ދަނީ آدَمُ، نُوْحُ، إِبْرَاهِيْمُ، مُوْسَى، عِيْسَى، عَلَيْهِمُ السلاَّم ގެ ގާތަށެވެ. ނަމަވެސް އެބޭކަލުން ވަނީ ޝަފާޢަތުގެ عُذْرُ ދައްކަވާފައެވެ. އެންމެފަހުން مُحَمَّدُ ، ގެ ގާތަށް އައިސްގެންނެވެ. ދެން އެބޭކަލާ ޝަފާޢަތް ކުރައްވައިދެއްވުމަށް އެދުމުން އަދި اللّٰه ސުބްޙާނަހޫ ވަތަޢާލާގެ ހުއްދައާއެކު ޝަފާޢަތް ކުރައްވާނެއެވެ.

عَبْدُ اللّٰهِ: މިއަދުގެ ޙަދީޘްގައި حَقِيْقَةُ ގައި ދުޢާއާއި ކަމުގައި މިވާނީ ހަމައެކަނި، ޝަފާޢަތަކީ ކުރިމަތީގައި حَاضِرُ ވެހުރި مَخْلُوْقُ އެއް ގާތުން އެދުމެވެ. އެއީ ކުރެވިދާނެ ކަމެއްކަމުގައި ވާނަމަ، ހުއްދަ ކަމެކެވެ. އަދި اللّٰه تَعَالَى وَحِي ބާވައިލައްވާފައިވެއެވެ. ﴿فَٱسْتَغَـٰثَهُ ٱلَّذِى مِن شِيعَتِهِۦ عَلَى ٱلَّذِى مِنْ عَدُوِّهِۦ﴾ ތަރުޖަމާ: އޭނާގެ عَدُوُّ ގެ މީހާގެ މައްޗަށް އޭނާގެ قَبِيْلَة ގެ މީހާ އެހީތެރިކަމަށް އެދުނެވެ. އެއީ، مُوْسَى ގެ ގާތުގައި حَاضِرُ ވެހުރެ، ކުރެވޭނެ ކަމަކަށް އެދުމެވެ. މިފަދަ ގޮތުގައި ކުރިމަތީގައި ހުރި މީހާގެ ކިބައިން އެހީތެރިކަމަށް އެދުން ހުއްދަވެއެވެ. އަދި އަހަރެމެން ދަންނަވާ ހުރިހާ ކަމެއް ބަޔާންކުރެވިދާނެއެވެ. އަދި އެހެން ގޮތަކުން ކަމެއް ނުކުރެވޭނެ ފަދަ ކަމެއް އެއްވެސް މީހެއްގެ ކިބައިން އެދުން ހުއްދަ ނުވެއެވެ.

އަހަރެމެން ދެކޭގޮތުގައި އަހަރެމެން އިންކާރުކުރަނީ ވަލީންނާއި ޞާލިޙުންގެ ޤަބުރުތަކުގައި ނުވަތަ އެބޭކަލުން ވަޑައިނުގަތް ތަނެއްގައި، ވީމާ ޤަބުރުގައި ނުވަތަ حَاضِرُ ނުވާ ހާލު ގައި ﷲ އަށް ކަންތައްތަކުގައި އެބޭކަލުންނާ ދުޢާކުރުމާއި ސަލާމަތް އެދުމެވެ. އަދި قِيَامَة ދުވަހުން حَاضِرُ ގޮތުގައި ހުންނަ ﷲ ގެ ނަބީބޭކަލުންނަށް މީސްތަކުން ދަންނަވާނީ، އެބޭކަލުން ﷲ އަށް ދުޢާކުރައްވައި ޙިސާބު ފަށްޓަވައިދެއްވުމަށެވެ. އަދި މީސްތަކުން ދަނޑިވަޅުގައި ދެމިހުރެ ވާ ހިތާމައިން ސަލާމަތްވުމަށް ﷲ އަށް ދުޢާކުރެއްވުމަށެވެ. މިއީ ދުނިޔޭގައާއި آخِرَة ގައި ވެސް ހުއްދަކަމެކެވެ. އެއީ ދިރިހުރި صَالِحُ މީހެއްގެ ގާތަށް ގޮސް އެމީހާއާ އެކު އިށީނދެ، ތިބާގެ ބަސް އަޑުއަހާ ހުރިއިރު ތިބާގެ ގޮތުގައި ﷲ حَضْرَةُ ގައި دُعَاء ކޮށްދިނުމަށް ދަންނަވާ ފަދައިންނެވެ. އެއީ ރަސޫލާގެ ދިރިހުރި ޒަމާނުގައި النَّبيُّ ، ގެ ޙަޔާތުގައި އެކަލޭގެފާނު ދަންނަވައިދެއްވުމަށް ދަންނަވާ ފަދައިން، أَصْحَابُ ބޭކަލުން ވެސް އެދިވަޑައިގެންނެވި ފަދައިންނެވެ. ނަމަވެސް، އެކަލޭގެފާނު ވަފާތުވުމަށްފަހު އެކަލޭގެފާނުގެ ޤަބުރު ގާތުގައި އެފަދަ ކަމެއް ދަންނަވާފައެއް ނުވެއެވެ. އަދި ސަލަފުންވެސް އެކަލޭގެފާނުގެ ޤަބުރު ކައިރީގައި ﷲ އަށް دُعَاء ކުރުމަށް ގަސްދުކުރާ މީހުންނަށް އިންކާރުކޮށްފައިވެއެވެ. ފަހެ، ސީދާ އެކަލޭގެފާނަށް ދުޢާކުރުމުގެ ހުކުމަކީ ކޮބައިތޯއެވެ.

عَبْدُ النَّبي: إِبْرَاهِيمُ عَلَيْهِ السَّلَامُ ގެ ވާހަކަ ނޭނގޭތޯ؟ އެބޭކަލާނގެ ނަރަކައަށް ވައްޓާލެއްވިއިރު جِبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ ހާޒިރުވެވަޑައިގެން، ކަލޭގެފާނަށް އެހީތެރިކަމެއް ބޭނުންތޯ އެވެ؟ إِبْرَاهِيمُ عَلَيْهِ السَّلَامُ ވިދާޅުވީ ކަލޭގެފާނުގެ އެހީއެއް ނުބޭނުމެވެ. ފަހެ، ސަލާމަތްއެދުމަކީ ޝިރުކެއް ކަމުގައިވާނަމަ جِبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ އެކަލޭގެފާނަށް އެހީ ނުހުށަހަޅުއްވާނެއެވެ.

عَبْدُ اللهِ: މިއީވެސް ކުރީގެ އެއްޗެހިކަހަލަ އެއްޗެކެވެ. އަދި ތިޔަ ވާހަކައިގެ ބުނާ ގޮތުން އެއީ ޞަޙީޙް ނޫނެވެ. އަދި އަހަރެމެން އެހެން ބުނަމާ ޞަޙީޙް ވެގެން ދިޔަޔަސް جِبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ ދެންނެވީ إِبْرَاهِيمُ عَلَيْهِ السَّلَامُ އަށް އެކަލޭގެފާނަށް ކުރެވޭނެ ކަމަކުން އެހީތެރިވެދިނުމަށެވެ. އެއީ ﷲ تَعَالَى وَحِي ކުރައްވާފައިވާ ފަދައިން ﴿ عَلَّمَهُۥ شَدِيدُ ٱلْقُوَىٰ ﴾ ﷲ تَعَالَى جِبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ އަށް ހުއްދަ ދެއްވައިފިނަމަ إِبْرَاهِيمُ عَلَيْهِ السَّلَامُ ގެ ނަރަކައާއި އޭގެ ވަށައިގެން ހުރި ބިމާއި ފަރުބަދަތައް ނަގައިގެން މަޝްރިޤަށް ނުވަތަ مَشْرِقُ ނުވަތަ مَغْرِبُ އަށް އުކާލެއްވުމުގެ ބާރު އެބޭކަލަކަށް ލިބިގެންވެއެވެ. އަދި މިއީ ފައިސާ ގިނަ މުއްސަނދި މީހަކު ބޭނުންތެރި މީހަކަށް ދަރަނީގެ ގޮތުގައި ދިނުމަށް ހުށަހަޅާ ފަދަ ކަމެކެވެ. އަދި ﷲ تَعَالَى އެބޭކަލާނގެއަށް އެއަށްވުރެ ރަނގަޅު ރިޒްޤެއް ދެއްވާނެކަން އެނގިވަޑައިގެން، ހުށަހެޅުނު ކަމުގެ ތެރެއިން އެއްވެސް އެއްޗެއް ނުގަތުމަށް ކެތްތެރިވެވަޑައިގަތެވެ. ފަހެ، މިއާއި ޝިރުކުގެ ސަލާމަތް އެދުމާއި ދެމެދު ތަފާތުވާ ކަހަލަ ކަމެއްތޯއެވެ؟

އެ އަހަރެމެންގެ ޒަމާނުގެ މުޝްރިކުންނާއި ނަބިއްޔާ مُحَمَّدُ ، ގެ ޒަމާނުގައިވި މުޝްރިކުންނާ ދެމެދު ހުރި ތަފާތަކީ ކޮބައިތޯއެވެ. އެ ކުރީގެ މުޝްރިކުންގެ ޝިރުކަށްވުރެ ފަހުގެ ޝިރުކު ބޮޑުވަނީ ކިހިނެއްތޯ. ދެކަމަކުންނެވެ.

❶ އެއްވަނަ ކަމަކީ ﷲ تَعَالَى އާއި އެކު ކުރީގެ މުޝްރިކުން ޝިރުކު ކުރީ ފަސޭހަ ދުވަސްވަރުގައި އެކަނި ކަމެވެ. ނަމަވެސް ދަތި އުނދަގޫ ދުވަސްވަރު ދިމާވުމުން ﷲ އަށް ހަމައެކަނި إخْلاَص ތެރިވެއެވެ. އެ ކަމުގެ ދަލީލަކީ،

﴿ فَإِذَا رَكِبُواْ فِي ٱلْفُلْكِ دَعَوُاْ ٱللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ ٱلدِّينَ فَلَمَّا نَجَّىٰهُمْ إِلَى ٱلْبَرِّ إِذَا هُمْ يُشْرِكُونَ ﴾ މާނައީ: ފަހެ، އެމީހުން ނައުތަކަށް އެރުމުން (ކަނޑުގައި غرقُ ވެދާނެކަމުގެ ބިރުން) ދީނު إِخْلاَص ތެރިކޮށް ﷲ އަށް دُعَاء ކުރެއެވެ. ފަހެ، އެމީހުން ސަލާމަތްކުރައްވައި ބިމަށް އެމީހުން ވާޅުކުރެއްވުމުން ފަހެ، އެމީހުން ޝިރުކު ކުރަނީއެވެ. ހަމަ ވީއެވެ. އަދި އިތުރަށް މިގޮތަށް

وَحِي ކުރައްވާފައިވަނީ: ﴿ وَإِذَا غَشِيَهُم مَّوْجٌ كَٱلظُّلَلِ دَعَوُاْ ٱللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ ٱلدِّينَ فَلَمَّا نَجَّىٰهُمْ إِلَى ٱلْبَرِّ فَمِنْهُم مُّقْتَصِدٌ

﴿وَمَا يَجْحَدُ بِـَٔايَٰتِنَآ إِلَّا كُلُّ خَتَّارٍ كَفُورٍ﴾ މިއާޔަތުންނެވެ. މާނައީ: އަދި އެއްވެސް ބޮޑު އަހުދުފުހެލާ ބޮޑުކާފަރަކު ނޫނީ އަހަރެމެންގެ އާޔަތްތައް ދެކޮޅެއް ނުހަދައެވެ. إخلاص ތެރިކޮށް ﷲ އަށް دُعَاء ކޮށް ދުޢާކުރިއެވެ. ދުނިޔޭގެ ތުނބުރިތަކުން ސަލާމަތްވުމަށްފަހު އެ މީހުން ދަނީ ޝިރުކުކުރުމަށް ކުރިން ﷲ އަށް ވެފައިވާ وَعْدُ ފުއްދުމާއި ދޭތެރޭ ފުހެލާށެވެ. (އަދި وَعْدُ ނުފުއްދާ خِيَانَة ތެރި ދޮގުވެރިންނެވެ.) އަދި وَعْدُ ނުފުއްދާ خِيَانَة ތެރި އަދި ކާފަރުންނަކީ ކަޅުތިރިވެރިކަމެއް ތިބީ ޝިރުކުކުރާ މީހުންނެވެ.

މިހެން ހުއްޓާ، النَّبِيُّ ޝަރުޢުކުރެއްވި ކަލިމަތަކާއި ދުޢާތަކުން ތިމަންގެ ނަފްސަށް ﷲ އަށް އެދޭ ދުޢާއާއި، އުނދަގޫވާ ކަންތައްތަކުގައި ކިޔާ ދُعَاء ދޫކޮށް، ދެން ﷲ ނޫން ފަރާތްތަކަށް ދُعَاء ކޮށް އެއަށް ތިރީގެ ކަމެއްގައި ހަމަ ކުރުން ނޫނިއްޔާ. ﷲ އަށް ދުޢާކުރަނީ ކަލޭ ބަލަހައްޓަވާށޭ ހިތަށް އަރާ ކޮޅުފަހެއް ކުރަމުން ނަމާދުގައި ވެސް ދުޢާކޮށް، ދެން ނަބިއްޔާގެ ފަރާތުން ނަފްސަށް ﷲ އަށް ކުރާ دُعَاء ކޮށް ދުޢާކުރުމުގެ ބަދަލުގައި ނަބިއްޔާގެ ދُعَاء ކޮށް، ދުޢާގައި ﷲ ނޫން ފަރާތްތަކަށް ގޮވައިލުމެވެ. އެގޮތުން ގޮވާ ބަސްތަކަކީ يَا رَسُولَ اللهِ ނުވަތަ يَا حُسَيْن ނުވަތަ އެނޫން ކިޔުމެއް ނުކުރެވޭނެ ކަމެކެވެ. ނުވަތަ މިކަން ޝިރުކުގެ ކަމެއްތޯ؟

❷ ދެވަނައީ: އިސްލާމްދީނުގެ ތަޢުލީމުތަކާ ﷲ އާއި އަޅުގެ ދެމެދު دُعَاء އާއި ކުރުމުގެ حَضْرَة ގައި ވަސީލަތެއް ލާޒިމުކުރެއެވެ. އެކަމާ ތަޢާރަފުވެފައިވާ އެކަމާ ގުޅުމަކީ ވަސީލަތުގެ މައްސަލައެވެ. ދެ ތަރުބިއްޔާ ﷲ އަށް ފަހަނައަޅައި ހުރި އަމިއްލަ ތިބާ ޝަރީޢަތުގެ މުޢާމަލާތްތައް ކުރުމެވެ. ނުވަތަ އަމިއްލަ ތިމާގެ ވަސީލަތެއް ކަމުގައި ﷲ އާއި އަޅާއިދޭތެރޭ ދُعَاء ކުރަން އެދުމުގެ ފުރުޞަތު ވަނީއެވެ. ޞާލިޙު މީހުންނާއި އަދި ހެޔޮ ނަބިއްޔާގެ ވަސީލަތުން ﷲ އަށް ތަޤަރުބުވުމަށް ކިޔާ ދުޢާތަކުގެ އިސްތިހާރުތައް ފާސްކުރަން ފެންނަމުން ދުޢާކުރާ ހިސާބުތަކެވެ. (ދީނުގެ ތަޢުލީމުތަކަށް ބަލައިލާށެވެ. ނުވަތަ ނަސޭހަތްތަކެވެ)

❸ ތިންވަނައީ: ދީނުގެ ބުނުމަކީ النَّبِيُّ ގެ ޙަދީޘުތަކުން ސާބިތުވާ ކަންތައްތަކަކީ تَوْحِيدُ الأُلُوهِيَّة ގައެވެ. އެކަން ކުރާ ބަޔަކީ ކާފިރުންނެވެ. ބޭނުންވާ ފަރާތުގެ تَوْحِيدُ الرُّبُوبِيَّة ގައި ނުވެއެވެ. ވީމާ އެފަދަ މީހުން ވިސްނުމުގައި ހެދިގެން ދަނީ تَوْحِيدُ الرُّبُوبِيَّة އާއި تَوْحِيدُ الأُلُوهِيَّة ގައި ފަރަގުވާތީއެވެ. ދީނުގެ ވިސްނުން ދަސްކުރުމަށް ކަމަށްވާ ވިސްނުމުގެ ތެރޭގައި ހުރި ގޮތުގެ ތެރެއިން...... ދީނުގައި ....ވަސީލަތާއިގުޅޭ تَصَرُّفُ ހަރަކާތްތަކާއި طَبِيْعَة ކަމުގައި ހުރިއެވެ.

ދީން އަޅުކަމުގެ ހަމަތަކާއި ކުރިޔަށް ގެންދިއުމުގެ ހުރިހާ ކަމަކީ ބޮޑު ކާފިރުވާ ކަމެވެ. އިސްލާމް ދީނުގެ ހަމަތަކާއި ޚިލާފު ބަދަލު ގެނައުމުގެ ތެރޭގައި ގިނަ ކަންކަން ހިމެނެއެވެ. އޭގެ ހިތުގެ إِعْتِقَادُ އާއި ދުލުގެ ބަހާއި އަދި ގުނަވަންތަކުގެ عَمَل ކުރުން ހިމެނޭ މުސްލިމުންގެ ވަނަ ބަސްތަކަށް ތަޢުލީމީގޮތުން ނުވެސް تَوْحِيدُ އަށް ބަދަލުކުރެވެއެވެ. މިސާލަކަށް އެސްކިޔަމުންނާއި ތިން ތަރުތީބުން ހުރުމުން ކަމަށް ތަފާތުކުރެވޭ تَوْحِيدُ އެއީ ފަހެ ހިތުގެ عَمَل ނުކޮށް ދުލުން އިޤްރާރު ކުރުމެވެ. فِرْعَوْنُ އާއި إِبْلِيسُ ފަދައިންނެވެ.

ހުރިހާ ތަކެއްޗާއި ކަންކަމުގެ ތެރެއިން ހަމައެކަނި ޙަقُّ ގޮތް އޮތީ އެކަމެވެ. އަދި ބާޠިލެވެ. މިގޮތުން ވަކިވަކިން ހެދޭ ކަންކަމުގެ ތެރެއިން ކޮންމެ ކަމެއްގެ ދަށުގައި ހިމެނޭ ކަންތައްތަކެވެ. އެހެނީ ފާފައިގެ ބާވަތްތަކާއި ކުފުރުގެ ބާވަތްތައް ހުރެއެވެ. ދީން ދަސްކޮށް ބޭނުންކުރުމުގެ ހަމަތައް ސާބިތުވެފައި ހުރި ޙَقُّ ކަމުގެ ދަށުންނެވެ. ނުދަސްވުމަކީ عُذْرُ އެއް ކަމުގައި ނުވާނެއެވެ. އެއީ ﷲ تَعَالَى وَحِي ކުރައްވައި ބާވައިލެއްވި ކަމެވެ. ﴿اشْتَرَوْا۟ بِـَٔايَٰتِ ٱللَّهِ ثَمَنًا قَلِيلًا فَصَدُّوا۟ عَن سَبِيلِهِۦٓ ۚ إِنَّهُمْ سَآءَ مَا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ﴾ މާނައީ: ﷲ ގެ އާޔަތްތަކަށް ކުޑަ އަގެއް ހޯދައިފިއެވެ. އަދި ﷲ ގެ މަގުން މީހުން ދުރުކުރިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން ކުރަމުން ގެންދިޔަ ކަންތައް ނުބައިވެގެން ވެއެވެ. މިހެންނެވެ. އަދި އެއްބަސް ނުވާނަމަ ބަހާއި ފިކުރުތަކުން تَوْحِيدُ އަށް عَمَل ކުރުމަށް އަދި

ހިތުން އެކަން إعْتِقَادُ ނުކުރާކަމާއި مُنَافِقُ އެކަކީ. އެހެނީ މިހާ ސިފަ އުފެދިއްޖެނަމަ ކާފިރަކަށްވުރެ ނުބައެވެ. އަދި الله تَعَالَى ގެ ބަސްފުޅުގައި ވެއެވެ. ﴿إِنَّ ٱلۡمُنَٰفِقِينَ فِي ٱلدَّرۡكِ ٱلۡأَسۡفَلِ مِنَ ٱلنَّارِ﴾ **މާނައީ:** ހަމަކަށަވަރުން މުނާފިޤުންވަނީ ނަރަކައިގެ އެންމެ ތިރީބައިގައެވެ. ވީމާ. ކާފިރުކަމުގެ މިހާރު ސިފައިން ވިސްނާލިޔަސް ވިސްނާލާނަމަ ދެނެގަނެ ދޮގުކުރާ ކާފިރުން ހަމަ ގިނައެވެ. قَارُوْنُ ފަދައިން ދުނިޔާގެ ދަރުމަތުން މަލާމާތްވެގެން حَقُّ ދެނެގެން ހުރެ އޮއްވާ عَمَلُ ކުރުމަށް ފަސްޖެހިގެން ހުރުމަކީ قَدَرُ އާއި جَاهُ ގެއްލިދާނެ هَامَانُ ފަދައިން حَقُّ ދެނެގެން ހުރެ އޮއްވާ عَمَلُ ކުރުމަށް ފަސްޖެހިގެން ހުރުމަކީ އަދި ވެރިކަމާއި ރަސްކަން ގެއްލިދާނެ فِرْعَوْنُ ފަދައިން حَقُّ ދެނެގެން ހުރެ އޮއްވާ عَمَلُ ކުރުމަށް ފަސްޖެހިގެން ހުރުމަކީ މުޝްރިކުން ދެނެގަނެ ހުރި ކުފުރެވެ. އަދި މުސްލިމުން ފަދައިން އަޅުކަމުގެ إعْتِقَادُ އެއްނެތި ހަމައެކަނި ބޭރުފުށުން عَمَلُ ކުރުމުގެ ކުފުރުވެސް ކާފިރުކަމެކެވެ. އެފަދައިން ކަލިމާ ބުނެ ދިރިއުޅުއްވާ ހިތުގެ إِعْتِقَادُ އަދި ކަލިމާ އިސްލާމުގެ އަސްލެއްކަމުގައި ޤަބޫލުނުކުރާ އަދިވެސް ކާފިރުކަމެވެ.

އެހެންމީހުންނަށް الله ގެ ރަޙުމަތުން ދުރުވެގެން ހުރުމަށް ފާޑުކިޔުން ކާފިރުކަމާ ވާޖިބުވުން ވެއެވެ:

ފުރަތަމަ އާޔަތް: ﴿لَا تَعۡتَذِرُواْ قَدۡ كَفَرۡتُم بَعۡدَ إِيمَٰنِكُمۡ﴾ **މާނައީ:** ތިޔަބައިމީހުން عُذْرُ ނުދައްކާށެވެ. ތިޔަބައިމީހުން އީމާންވުމަށްފަހު ކާފިރުވެއްޖެއެވެ. — ހަމަކަށަވަރުން رَسُوْلُ الله ، ގެ ޒަމާނުގައި ރަސޫލާއާ ދެކޮޅަށް ބޭނުންކުރި ބަޔަކު ކުރި އަމަލަކީ ކާފިރުކަމުގެ ބައިކަމަށް ނަގަމުން ބަސްބުނެފައިވާ ކަމެކެވެ. އެބަސްތަކަކީ ހަމައެކަނި ސަމާސާއަށް ބުނި ބަސްތަކެއްކަމަށް ބުނެ ދޮގުކުރުމަށްފަހުގައި ހަމަ ބޭރުގެ قَدَرُ އާއި جَاهُ އަށްޓަކައި ހުރުމުގެ ކާފިރުކަމެކެވެ. އޭގެ ބޮޑު ބުރަކުރުމަށްޓަކައި ކާފިރުވެފައިވާ عَمَلُ ކުރުގެ ކުފުރުގެ ބާވަތެއްގައި ނުވެއެވެ. އަދި ކާފިރުކަމުގެ ޝަރުޢީ ހުކުމެއް ނުވާނެއެވެ. ހަމައެކަނި ސަމާސާގެ ކުރި ބަސްތަކަކީ ނޫން ހަމަ ކާފިރުވާ ކުފުރެއްކަމުގައި ކަނޑައެޅިފައިވާ ކަމެކެވެ. ބުނުއްވާ ހިތުގެ إعْتِقَادُ ނުކުރާ ކާފިރުވެރިކަމުގެ ފިކުރުގެ ބަޔަކާ ދެކޮޅަށް ހުރުމުގެ އެހެން ބުނެފައިވާ ކަމެކެވެ. ކާފިރުވާ ގޮތަކީ مَخْلُوقُ އާއި ފުރަތަމަ ފަހުރުވެރިކަމާއި ހަމަ ޝަރުޢީ ގޮތުގެ ދިރިއުޅުން ބަލަހައްޓައިގެން ކާފިރުވާ عَمَلُ ކުރުމަށް شَيْطَانُ ގެ وَلِي އެކަކީ. ހަމަކަށަވަރުން شَيْطَانُ އެބަޔަށް وَعْدُ އަރުވާނީ ފަޤީރުކަމުގެއެވެ. ﴿ٱلشَّيۡطَٰنُ يَعِدُكُمُ ٱلۡفَقۡرَ وَيَأۡمُرُكُم بِٱلۡفَحۡشَآءِ﴾ **މާނައީ:** شَيْطَانُ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ފަޤީރުކަމުގެ وَعْدُ ދެއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން فَاحِشُ ކަންތަކަށް އަމުރުކުރެއެވެ. މިއެވެ. އަދި އެކަމުގެ وَعْدُ އަށް ތިޔަބައިމީހުން ބިރުގަންނަވާށެވެ. ﴿إِنَّمَا ذَٰلِكُمُ ٱلشَّيۡطَٰنُ يُخَوِّفُ أَوۡلِيَآءَهُۥ﴾ **މާނައީ:** އަދި ހަމަކަށަވަރުން شَيْطَانُ އެވެ. އޭނާގެ وَلِيُّ ންނަށް ބިރުދައްކަނީ ތިޔަބައިމީހުންނަށެވެ. މިއެވެ. އަދި الرَّحْمن ވަޙީ ކުރެއްވުމުގެ އެކަމުގެ وَعْدُ ދެއްވީ ނުކުރާނެކަމުގެއެވެ. ﴿وَٱللَّهُ يَعِدُكُم مَّغۡفِرَةٗ مِّنۡهُ وَفَضۡلٗا﴾ **މާނައީ:** އަދި الله تَعَالَى ތިޔަބައިމީހުންނަށް وَعْدُ ކުރައްވައެވެ. އެކަލާނގެ حَضْرَةُ ން ފުއްސެވުމާއި އަދި فَضْلُ ދެއްވުމުގެއެވެ. މިއެވެ. އަދި جَبَّارُ ވަޙީ ކުރެއްވުމުގެ وَعْدُ ފުރިހަމަ ކުރައްވާނެކަމުގެއެވެ. ﴿فَلَا تَخَافُوهُمۡ وَخَافُونِ إِن كُنتُم مُّؤۡمِنِينَ﴾ **މާނައީ:** ތިޔަބައިމީހުން އެމީހުންނަށް ބިރުނުގަންނަވާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން މުއުމިނުން ކަމުގައިވާނަމަ ތިޔަބައިމީހުން ތިމަންރަސްކަލާނގެއަށް ބިރުގަންނަވާށެވެ. މިއެވެ. ފަހެ މިދުނިޔޭގެ ބަޔަކު حَقُّ ދޫކޮށްލާފައި الرَّحْمن ވަޙީ ކުރެއްވުމުގެ وَلِي އަކަށްވުމަށްވުރެ ރަނގަޅީ. ހަމައެކަނި شَيْطَانُ ގެ وَلِي އަކަށްވުމަށްތޯއެވެ؟!

ދެވަނަ އާޔަތް: ﴿مَن كَفَرَ بِٱللَّهِ مِنۢ بَعۡدِ إِيمَٰنِهِۦٓ إِلَّا مَنۡ أُكۡرِهَ وَقَلۡبُهُۥ مُطۡمَئِنُّۢ بِٱلۡإِيمَٰنِ وَلَٰكِن مَّن شَرَحَ بِٱلۡكُفۡرِ صَدۡرٗا فَعَلَيۡهِمۡ غَضَبٞ مِّنَ ٱللَّهِ وَلَهُمۡ عَذَابٌ عَظِيمٞ﴾ **މާނައީ:** އެމީހެއްގެ އީމާންވުމަށްފަހު ކުފުރުގެ ބަސް ބުނުމަށް ގަސްދުކޮށް ކާފިރުވާ މީހުންނާއި الله އަށް ކާފިރުވާ މީހުންނާއި ހިތުގައި އީމާން ހަމަޖެހިފައިވާ ނަމަވެސް ގަދަފަދަކޮށް ކުފުރު ބުނުވައިފި މީހުން ނޫން މީހުންނެވެ. އެމީހުންގެ މައްޗަށް ވާނީ الله تَعَالَى ގެ حَضْرَةُ ން ކޯފާއެވެ. އަދި އެމީހުންނަށް ބޮޑުވެގެންވާ عَذَابُ އެކެވެ. މިއެވެ.

މާތްވުމުން ދުނިޔޭގެ ދިރިއުޅުމަށް ލޯބިވުމުގެ ސަބަބުން ކުފުރަށް ހިތް ފުރެޅިގެން ވާމީހުންނަކީ ކާފިރުން ކަމުގައި الله تَعَالَى ބަޔާންކޮށްދެއްވައެވެ. ދެން އެމީހުން އެންމެން ބޮޑެތި ސަބަބަކީ ކުފުރުވެރިޔާ ސަބަބު ދުނިޔޭގެ ދިރިއުޅުމުގެ ސަބަބުން ކުފުރުވެރިވުން ނުވަތަ އީމާން ގެއްލުމަށް ސަބަބު ވާ ކަމެއްކަމާއި ނުވަތަ ކުފުރުވެރިވުން ނޫނީ ބަޔަކު ކޯފާއާ ޢަޛާބު ލިބުމަށް ސަބަބު ކަމުގައިވާ ކަމެއް ދުނިޔޭގެ އެއްޗަކަށް ސަބަބުވުން ނޫނީ ކުފުރުވެރިވުމުގެ ސަބަބު ކަމުގައި އެވެ. عُقُوبَة ހަނދާންކުރެވެ. އަދި އިސްލާމްދީނުގައި ކަނޑައަޅާ ކޮންމެ ކަމަކީ ސަބަބުތަކުން ހުކުމްކުރުމުގެ ކުރިން ކުރާ ޢަމަލު ގޮތުގައި ނުވާނެއެވެ. އަދި ބަޔަކު عَمَل ގޮތުގައި ނުބައި އިސްލާމްދީނަށް ހިތާމަވުމާއި ކުރާ ކަމެއްގެ ގޮތުގައި ކުފުރުވެރިވުމަށް ކަމެއް ނުކުރާނެއެވެ. އެއީ ސަބަބު ހިތުގެ إعْتِقَادُ ގޮތުގައި ހިތުގައި ކުފުރު ވާކަމުގެ ސަބަބުން އެވެ.

الله تَعَالَى وَحِي ކުރައްވާފައިވެއެވެ. ﴿ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمُ ٱسْتَحَبُّواْ ٱلْحَيَوٰةَ ٱلدُّنْيَا عَلَى ٱلْأَخِرَةِ وَأَنَّ ٱللَّهَ لَا يَهْدِى ٱلْقَوْمَ ٱلْكَٰفِرِينَ﴾ މާނައީ: އެގޮތަކީ އެމީހުން آخِرَة އަށްވުރެ ދުނިޔޭގެ حَيَاة އަށް ލޯބިކުރެއެވެ. އަދި ކާފިރުވެގެންވާ ބަޔަކަށް الله تَعَالَى ހިދާޔަތް ނުދެއްވާނެއެވެ. މިއެވެ. އެއްގޮތަކީ صَرِيح ކުފުރު ކަމުގައިވާ ކަމެއް عَذَابُ ލިބުމަށް ސަބަބުވާ إعْتِقَادُ އެކަމަށް ހުރުމެވެ. ކުފުރުވެރިވުން އެކަމަށް ސަބަބުވާ ދުނިޔޭގެ ދިރިއުޅުމަކީ ލޯބިކުރުމެވެ. އަދި އެކަން ދުނިޔޭގެ ކަމަކަށް އިސްކަންދެއެވެ.

الله تَعَالَى ކަނޑައެޅުއްވި ހުކުމްތައް ދުނިޔެއަށް ކުރެވޭނެއެވެ. ދެން ކުރިއަށް ކަލޭމެން ކާފިރު ކާފިރު رَبُّ އަށް تَوْبَة ވެ އެކަލާނގެ حَضْرَةُ އަށް رُجُوعَ ވެ ކުރިއަށް ހިނގާނަމަ ދުނިޔޭގެ ދިރިއުޅުމަށް ކާފިރުވި ދުނިޔޭގެ ހާލަތަށް ހިނގައިދާނެތޯ؟ ކަލޭމެންނަށް ކާފިރުވެ ދިރިއުޅުން ދޫކޮށް ހަމައެކަނި ހިދާޔަތް ލިބޭނެއެވެ. މިއީ ސާފުވާހަކައެވެ. އަދި ހަމައެކަނި އެކަމަށް ދަލީލެވެ.

عَبْدُ النَّبي: الله تَعَالَىގެ حَضْرَةُ ގައި ޒުވާބުދާރީވުން އެދިވަޑައިގަތުން ދެންނެވީމެވެ. އެކަލާނގެ حَضْرَةُ އަށް تَوْبَةވެ رُجُوعَ ވެވަޑައިގަތެވެ. އަދި الله ނޫން އެހެން إِلَهُ އަކު ނުވާކަމުގެ އަހުރެން ހެކިވަޑައިގަތެވެ. އަދި مُحَمَّدُ ގެފުޅު އެކަލާނގެ ރަސޫލާކަމުގެ ހެކިވަޑައިގަތެވެ. އަދި ހަމަވެރިވުމަކީ اللهއަށްވުރެ އަހުރެން އެކަނިކަމުގެ ހެޔޮއަމަލުތަކުގެ ސަބަބުން އަހުރެން ކުރިއަށްވުރެ މާތްވެވަޑައިގަތެވެ. އަދިالله تَعَالَىގެ حَضْرَةُ ގައި އަހުރެން އެދިވަޑައިގަތުން އިސްލާމްކުރުމުގެ عُذْرُ މައާފުކުރައްވާށެވެ ދީބާރު ކަނޑައެޅިގެންވެއެވެ. އަދި މައާފައި عَفُوَ ކުރައްވާށެވެ. އަދި ކަލާނގެ އެކަމުގައި ކަމެއް ހުށަހެޅުމަށް އަދި ކަލާނގެ رَحْمَةُ ގެ مُعَامَلَة އެއް މައާފުކުރައްވާށެވެ مُعَامَلَة ކަނޑައެޅުއްވާށެވެ. އަދި ކަލާނގެއަށް ބަލައިގަތުމަށް ދަންނަވަމެވެ.

تَوْحِيدُ އާއި صَحَّ عَقِيْدَةَ ގެ ގޮތުގައި އެކަލާނގެ މައާ ސަލާމަތް ދެއްވާށެވެ. އަދިހާ أَخُ عَبْدُ الله އެވެ. ކަލޭމެން ދެކެލެއްވީ نَصِيْحَةُ އަރިހުގައި އެކަލާނގެ حَضْرَةُ ގައި އަހުރެން އެދިވަޑައިގަތުމަށް ކަނޑައެޅުއްވާ އެކަލާނގެ ހެދުނު ދެއްވާށެވެ. ވަރަށް ދެރަވި نَصِيْحَةُ އެވެ. އަދި ކަލޭ އަހުރެންނަށް ވެވަޑައިގަތުމަށް ކަމަކަށް عَبْدُ النَّبي ވެސް އަހުރެން މަޢުލޫމާތުކޮށް عَبْدُ الرَّحْمن އެވެ. އަދި އަހުރެން އަހުރެ بَاطِل عَقِيْدَة އެއް ވެކަމަށް އިސްލާމްދީނުގައި ކަމެއްނޫން އެކަލާނގެ ހުއްޓާ ދެއްވާށެވެ. އަދި ދެންނެވީމެވެ. އ

عَقِيْدَةَ ގޮތުގައި އަހުރެން ހުރި الله އާއި އަހުރެން ބޭނުންކުރާނެ ދޭވަތަކާ ގުޅޭ އަހުރެން ކަޑައެޅުއްވާށެވެ. ދީނުގެ ހުރި އަހުރެންނަށް ދެކެވޭ ބައެއް ކަނޑައެޅުން އަދި އިސްލާމްދީނުގެ އިތުރުވެ. އަދި މިސާލަކަށް ގޮތުގައި ދީނުގެ ސަބަބަށް ހިތުގެ ބޭނުން منْكَرَاة އަހުރެންނަށް ބޭނުން ކަނޑައެޅުއްވާށެވެ.

عَبْدُ الله: މިއަދު ހުށަހެޅި ނަމެވެ. އަހުރެން ކަލޭގެ ދަރިއަކު ދިނުމެވެ. ރަނގަޅު ކަމަކާ އަހުރެ.

- ކަލޭ ހަމަ ދެއްކުވުމެވެ. الله ގެ ރަސޫލާގެ ނަމުގައި އަދި ސުންނަތުގެ ގޮތުގައި ހުރި إخْتِلَافُ ވަކިވަކިގަނޑުގައި ގޮތުގައި ދަލީލު ކަމަށް ހުށަހެޅިގެން تَبَعَ ވާން ކަމަކުން ބުނެވުނު ކަލޭގެ شِعَارُ އެކަން (ކަލޭގެ ގޮތްކަން) ވަގުތު ނުވާނެއެވެ. حَقِيْقَةُ ގައި އޭގެ تَأْوِيلُ ކޮށްދެނީ الله އެކަނިހެ ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ. އެހެންވީމާ ކަލޭގެ شِعَارُ

އާޔަތް ވަނީ އިޖުތިހާދުގައި ފަރަގުތަކުގެ ބަދަލުން ބަޔާންކުރާ ގޮތެވެ. مُتَشَابه އާޔަތްތަކާމެދު އެބައިމީހުން ވިދާޅުވަނީ ﴿ءَامَنَّا بِهِۦ كُلٌّ مِّنْ عِندِ رَبِّنَا﴾ މިފަދައިންނެވެ. އެބަހީ އަހަރެމެން އެއަށް އީމާން ވެއްޖައީމެވެ. ހުރިހާ އެއްޗެއްވެސް އަހަރެމެންގެ رَبُّ ގެ حَضرة ންނެވެ. މިއެވެ. އަދި إختلافُ ވުމުގައިވެސް އެބައިމީހުންގެ ގޮތަކީ رَسُوْلُ الله ﷺ ގެ ބަސްފުޅުގައިވާ ގޮތެވެ. އެއީ « دَعْ مَا يَرِيبُكَ إِلَى مَا لا يَرِيبُكَ » أحمد والترمذي ، އެބަހީ: ޝައްކުވާ ކަންތައްތަކުން ދުރުވާށެވެ. ޝައްކުނުވާ ކަންތައްތަކަށް ރުޖޫޢަވާށެވެ. މިއެވެ. އަދި النَّبِيُّ ﷺ ގެ ބަސްފުޅު « فَمَنِ اتَّقَى الشُّبُهَاتِ اسْتَبْرَأَ لِدِينِهِ وَعِرْضِهِ، وَمَنْ وَقَعَ فِي الشُّبُهَاتِ وَقَعَ فِي الْحَرَامِ»متفق عليه މާނައީ: ޝުބުހާތްތަކުން ދުރުވި މީހާ ދީނާއި ޢިއްޒަތް ސަލާމަތްކުރީއެވެ. އަދި ޝުބުހާތުގައި ވެއްޓުނު މީހާ ވެއްޓުނީ ހަމަ حَرَامُ ކަންތައްތަކުގެ ތެރެއަށެވެ. މިއެވެ. އަދި النَّبِيُّ ﷺ ގެ ބަސްފުޅު « وَالإِثْمُ مَا حَاكَ فِي صَدْرِكَ وَكَرِهْتَ أَنْ يَطَّلِعَ عَلَيْهِ النَّاسُ » مسلم ، އެބަހީ ފާފައަކީ ކަލޭގެހިތުގައި ހިނގާ ކަންތަކެވެ. އަދި އެކަންތަކަން މީސްތަކުންނަށް އެނގުމަށް ކަލޭ ނުކަމުނާ ކަންތަކެވެ. މިއެވެ. އަދި النَّبِيُّ ﷺ ގެ ބަސްފުޅު «اسْتَفْتِ قَلْبَكَ وَاسْتَفْتِ نَفْسَكَ ـ ثَلاثَ مَرَّاتٍ ـ الْبِرُّ مَا اطْمَأَنَّتْ إِلَيْهِ النَّفْسُ وَالإِثْمُ مَا حَاكَ فِي النَّفْسِ وَتَرَدَّدَ فِي الصَّدْرِ وَإِنْ أَفْتَاكَ النَّاسُ وَأَفْتَوْكَ » أحمد. މާނައީ ، ކަލޭ ކަލޭގެ ހިތަކާއި ފަތުވާ އަހާށެވެ. އަދި ކަލޭގެ ނަފްސާ ފަތުވާ އަހާށެވެ. ތިން ފަހަރު ވިދާޅުވިއެވެ. އަދި ހެޔޮކަމަކީ ކަލޭގެ ނަފްސާ އެކަމަށް ހިތް ހަމަޖެހޭ ކަމެވެ. އަދި ފާފައަކީ ނަފްސުގައި ހިނގާ ހިތުގައި ތަރައްދުދު އުފެދޭ ކަންތަކެވެ. އަދި ކަލޭ މީސްތަކުންގެ ބަހުން ފަތުވާ އަހައިފިނަމަވެސް ފަތުވާ ދިނަސްމެއެވެ.

- ކަލޭ ހަވާ ނަފްސާއި تبع ވުމާދުރުން ހުއްޓުވައިދެއްވިއެވެ. އެކަން ނަހީކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله تَعَالَى ވަނީ ﴿أَرَءَيْتَ مَنِ ٱتَّخَذَ إِلَـٰهَهُۥ هَوَىٰهُ﴾ މިބަސްފުޅުން އަހަރެމެންނަށް ބަޔާންކޮށްދެއްވައެވެ. އެބަސްފުޅުގެ މާނައީ، އަދިވެސް ހަވާ އަކީ هَوَى نَفسُ ކަމުގައި (ހިތުގެ އެދުމާއި ޝަހުވަތުގައި) ހަމައެކަނި ތަބާވެގެންދިއުން ކަލޭގެ ހިތްވަރުގެ ނިޔަތަށް ބަލައިގެން ދުރުވެގެންދިއުމެވެ. މިއެވެ.
- ވަކިމަޛްހަބަކަށް ނުވަތަ ވަކި رَأْيُ އަކަށް تَعَصَّبُ ވުމާ ދުރުން ކަލޭ ހުއްޓުވައިދެއްވިއެވެ. އެކަން ނަހީކުރެއްވިއެވެ.

އަދި ގަވާއިދަކީ ބަހުރުން އެއްކަހަލަ މީހުންނަށް تَعَصَّبُ ނުވުމެވެ. އެހެން އެއްވެސް ކަމެއްގައި ފުރިހަމަ حَقُّ އޮތީ ހަމައެކަނި ކަލޭގެ ކަމުގައި ނުވެއެވެ. ވީހިނދު ހަމަކަށަވަރުން حَقُّ އަކީ مُؤْمِنُ ގެ ގެއްލިފައިވާ އެއްޗެކެވެ. އެމީހަކަށް އެ ފެނުނު ތަނަކުން އެއްޗެއް ނަގާނީއެވެ. އަދި އަބަދުވެސް حَقُّ ކަނޑައަޅުއްވަނީ الله تَعَالَى وَحِي ކުރައްވާފައިވާ ގޮތުގައެވެ. ﴿ وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ ٱتَّبِعُوا۟ مَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ قَالُوا۟ بَلْ نَتَّبِعُ مَآ أَلْفَيْنَا عَلَيْهِ ءَابَآءَنَآ ۗ أَوَلَوْ كَانَ ءَابَآؤُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ شَيْـًٔا وَلَا يَهْتَدُونَ ﴾ البقرة ١٧٠ މާނައީ: އަދި އެމީހުންނަށް ބުނެ ދެވިއްޖެނަމަ الله ބާވައިލެއްވި ގޮތަކަށް تبع ވާށެވެ. ބުނާނެއެވެ. އަހަރެމެން ތަބާވާނީ އަހަރެމެންގެ ބައްޕައިން އެގޮތުގައި ހުރި ގޮތަކަށެވެ. އަދި އެމީހުންގެ ބައްޕައިން ވިސްނާ ނުނެގި ކަމުގައިވީނަމަވެސް (އެގޮތަށް ބާވައިލި الله އަށް ނުގޮވާނެ) އެއިން ކަނޑައެޅުމަށް ނުވާނެމެއްތަ؟ އެބައިމީހުންގެ ތެދުމަގު ނުދެނެގަތްނަމަވެސް ހަމައެގޮތަށްތޯއެވެ؟ މިއެވެ.

- ކާފިރުންނަށް ވައްތަރުވުމާ ދުރުން ހުއްޓުވައިދެއްވިއެވެ. އެކަން ނަހީ ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ ހަމަ ދީނުގެ ބައެކެވެ. އެހެނީ: رَسُوْلُ ﷺ حديث ވަނީ « مَنْ تَشَبَّهَ بِقَوْمٍ فَهُوَ مِنْهُمْ » أبو داود. މާނައީ: ބައެއްގެ ވައްތަރަށް ހެދިމީހާ އެއީ އެބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހެކެވެ. މިއެވެ.
- ކާފިރުންނާ މުއާމަލާތް ކުރުން ހުއްޓުވައިދެއްވިއެވެ. الله ފިޔަވައި ކަމަކަށް އިތުބާރު ކުރުމާއި وَكِيْلُ ނުހެދުމެވެ. އިތުބާރު ކުރަން ޖެހޭނީ ހަމަކަށަވަރުން الله تَعَالَى وَحِي ކުރައްވާފައިވާ ގޮތުގައެވެ. ﴿وَمَن يَتَوَكَّلْ عَلَى ٱللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُۥٓ﴾ މާނައީ: އަދި الله އަށް ވަކީލު ކުރާމީހާއަށް ފުދެނީއެވެ. ހަމަ އެކަލާނގެ ފުދިވޮޑިގަންނަވައެވެ.

- [illegible] ﷲ [illegible] مَخْلُوقُ [illegible] رَسُولُ، حَدِيثْ [illegible] (لاَ طَاعَةَ لِمَخْلُوْقٍ فِي مَعْصِيَةِ الخَالِقِ) الترمذى. މާނައީ: [illegible] مَخْلُوْقُ [illegible]
- [illegible] ﷲ [illegible] ﷲ تَعَالَى قُدْسِي حَدِيْث [illegible] (أَنَا عِنْدَ ظَنِّ عَبْدِي بِي) مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ މާނައީ: [illegible]
- [illegible]
- [illegible] رَسُوْلُ، حَدِيْث [illegible] (مَنْ تَعَلَّقَ شَيْئًا وُكِلَ إِلَيْهِ) މާނައީ: [illegible]
- [illegible] حَاصِلُ [illegible]
- [illegible] إِعْتِقَادُ [illegible] رَسُوْلُ ، حَدِيْث [illegible] (الطِّيَرَةُ شِرْكٌ، الطِّيَرَةُ شِرْكٌ ثَلاَثًا) أبوداود މާނައީ: [illegible] حَدِيْث [illegible]
- [illegible] سِحْرُ [illegible] نُجُوْمِي عِلْمُ [illegible] غَيْبُ [illegible] عِلْمُ [illegible] دَعْوَى [illegible] غَيْبُ [illegible] عِلْمُ [illegible] ﷲ [illegible]
- [illegible] ﷲ تَعَالَى [illegible]
- [illegible] ﷲ [illegible] مَخْلُوْقُ [illegible] حَدِيْث [illegible] (مَنْ حَلَفَ بِغَيْرِ اللهِ فَقَدْ كَفَرَ أَوْ أَشْرَكَ) أحمد. މާނައީ: ﷲ [illegible] حَيَاة [illegible]
- [illegible] ﷲ [illegible]
- [illegible] شَيْطَانُ [illegible] ﷲ [illegible] قَضَا قَدَرُ [illegible]

إِعْتِرَاضُ ކުރެވުން ވެއެވެ. އަދި އެހެންނަމަވެސް " މިއީ الله މިންވަރު ކުރެއްވި ގޮތް އަދި އެކަލާނގެ އަދުލުވެރި ގެންނެވުމެއް ކުރެއްވުމެވެ." މިފަދައިން ކިޔަބަސްތަކެވެ. މިއެވެ.

- ކަތަރާޝުބުހަތެވެ. ޤަބުރުތައް އަދި މަސްޖިދުތަކާއި ބިނާކުރުމާއި ކަލޭގެފާނު ތަޢުޒީމްކުރުމެވެ. ޖަވާބަކީ ރަސޫލާގެ އުއްމަތުގައި ޤަބުރުތައް މަސްޖިދުތަކުގައި ނުހަދާށެވެ. عَائِشَةُ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا އަރިހުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ރަސޫލާގެ رَسُوْلُ، އެކަލޭގެފާނުގެ އެންމެފަހު ބަލިވެގެން އުޅުއްވިއިރު حَدِيْث ކުރެއްވިއެވެ. (لَعَنَ اللهُ اليِهُوْدَ وَالنَّصَارَى اتَّخَذُوا قُبُوْرَ أَنْبِيَائِهِمْ مَسَاجِدَ يُحَذِّرُ مَاصَنَعُوْا) البخارى މާނައީ: يَهُوْدِى ންނާއި نصارَى ންނަށް اللهُ لَعْنَة ކުރައްވައެވެ. އެމީހުންގެ ނަބިއްޔުންގެ ޤަބުރުތައް އެމީހުން މަސްޖިދުތަކަށް ހެދިއެވެ. އެމީހުން ކުރި ކަންތައްތަކުން ބިރުދައްކަވައެވެ. މިއެވެ. އެކަމުން ދުރުވުމަށެވެ. އެކަން އެހެންނަމަވެސް އެކަލޭގެފާނުގެ ޤަބުރު ހުރިތަން ބިނާކުރުމެއް ނުކުރެވޭނެއެވެ. މިއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު حَدِيْث ކުރެއްވިއެވެ. « إِنَّ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ كَانُوْا يَتْخِذُوْنَ قُبُوْرَ أَنْبِيَائِهِمْ وَصَالِحِيْهِمْ مَسَاجِدَ، فَلا تَتَّخِذُوْا القُبُوْرَمَسَاجِدَ إِنِّيْ أَنْهَاكُمْ عَنْ ذَلِكَ » أخرجه أبوعوانة. މާނައީ: ތިޔަބައިމީހުންގެ ކުރީގައި އުޅުނު މީހުން އެމީހުންގެ ނަބިއްޔުންނާއި صَالِحُ މީހުންގެ ޤަބުރުތައް އަދި މަސްޖިދުތަކަށް ހަދައިގެން އުޅުނެވެ. ފަހެ ޤަބުރުތައް މަސްޖިދުތަކަށް ނުހަދާށެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ވަކިކުރަން އަހަރެން ނަހީކުރަމެވެ. މިއެވެ.

- ކަތަރާޝުބުހަތެވެ. ތަވައްސުލުކުރުން رَسُوْلُ ގެ ޙައްޤުގައި ދުޢާކުރުމާއި تَوَسُّلُ ކުރުމަށް ނަބިއްޔާ صَالِحُ މީހުން މެދުވެރިކޮށް تَوَسُّلُ ކުރުމަށް رَسُوْلُ ގެ ނަންފުޅުގައި ނިސްބަތްކޮށް ކިޔައިދީފައިވާ ދޮގު حَدِيْث ތަކަށް ތަބަޢުވުމެވެ. އަދި ހަމައެފަދައިން އެމީހުން ހަދައިގެން ދޮގުހަދާކަމެވެ. އެގޮތުގައި (تَوَسَّلُوْا بِجَاهِي فَإِنَّ جَاهِي عِنْدَ اللهِ عَظِيْمٌ) މިބަސްފުޅެވެ. މީގެ މާނައީ: ކަލޭމެން ތިމަން ކަލޭގެފާނުގެ ޤަދަރާއި ދަރަޖައިން تَوَسَّلُ ކުރާށެވެ. (ޤަދަރަށް ހަދާށެވެ.) ތިމަން ތިޔަބައިމީހުން اللهُ ގެ حَضْرَةُ ގައި ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ޤަދަރު ބޮޑުވެގެންވެއެވެ. މިއެވެ. އަދި ހަމައެފަދައިން އެމީހުން ކިޔައެވެ.(إِذَا أَعيتكُم الأُمور فَعَلَيكُم بِأَهلِ القُبُور) މިބަސްފުޅެވެ. ވެއެވެ. މީގެމާނައީ: ކަލޭމެންނަށް ކަންތައްތައް ދަތިވެއްޖެނަމަ ޤަބުރުވެރިންގެ އަރިހަށް ދާށެވެ. ކަމުގައި ވެއެވެ. މިއެވެ. އަދި ހަމައެފަދައިން ކިޔައެވެ. (إِنَّ اللهَ يُوكل مَلكاً عَلَى قَبْرِ كُلّ وَلِي يَقضِي حَوائج النَّاس) މިބަސްފުޅެވެ. ވެއެވެ. މީގެމާނައީ: ތިޔަބައިމީހުން اللهُ تَعَالَى ކޮންމެ ވަލީއެއްގެ ޤަބުރެއްގެ މައްޗަށް މީސްތަކުންގެ ބޭނުންތައް ފުއްދައިދިނުމަށް މަލާއިކަތެއް ކަނޑައަޅުއްވާފައިވެއެވެ. އަދި މިއާއިގެ ބާވަތުގެ ދޮގު ހަދީސްތަކެވެ. މިއެވެ. އަދިވެސް އެހެންވެސް ކިޔައެވެ. (لَوْ أَحْسَنَ أَحدُكُم ظَنَّهُ بِحَجَر نَفَعَه) މާނައީ: ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ހިލައެއްގެ މައްޗަށް ހެޔޮ ގުޅުމެއް ލިބިއްޖެނަމަ އެއިން ފައިދާކުރާނެއެވެ. މިއެވެ. މިތަކީ ބިދުޢަތުވެރިން ހަދައި ފަތުރާ ދޮގުތަކެވެ. رَسُوْلُ ގެ ނަންފުޅުގައި ބޭނުންކޮށް ހަދައިގެން ދިރާސާކޮށް ދެއްކި ހަދީސްތަކަކީ އެއްވެސް އަސްލެއް ނެތް ދޮގު ހަދީސްތަކެވެ. މިއެއީ ޢިލްމުވެރިން ސާބިތުކޮށްފައިވާ ކަމެކެވެ.

- ކަތަރާޝުބުހަތެވެ. ދީނީ މުނާސަބާތަކާ ހަވާލުވެގެން ހަދާ مَوْلُودُ ކިޔުމުގެ حَفْلَة އާއި إِسْرَاء އާއި مِعْرَاجُ ގެ حَفْلَة އާއި شَعْبَان މަހު ފަނަރަ ވިލޭރޭގެ حَفْلَة އާއި އެހެނިހެން ދީނީ މުނާސަބާތަކުގައި ހަދާ ހަފްލާތައް ކުރުމެވެ. މިއީ ބިދުޢަތެކެވެ. ކަލޭގެފާނު އެކަން ނުކުރައްވައެވެ. އަދި އެކަންކަމަކީ ރަސްމީ بِدْعَة އެވެ. އެއީ އެއްވެސް ސަނަދެއް ނެތް رَسُوْلُ ގެ ޙަޔާތުގައިވެސް އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ ފަހުން ތިބި أَصْحَابُ ބޭކަލުންގެ ޒަމާނުގައިވެސް ހަދައި ނުފާހަގަކުރެއްވި ކަމެކެވެ. އަދި އެ أَصْحَابُ ބޭކަލުން އަދި އެބޭކަލުންނަށް ތަބަޢުވި ބޭކަލުން ހަދާ ނުފާހަގަކުރެއްވިއެވެ. އެބޭކަލުންގެ ހިތްތަކުގައި އެއީ ކަލޭގެފާނަށް ލޯބިވާ މަތިވެރި ބޭކަލުން އަދި އެބޭކަލުންނާ ތަބަޢުވުމުގައި މިކަން ފިޔަވައެވެ.

شَهَادَةُ: أَنْ لاَ إِلَه إِلاَّ اللّهُ (اللّهُ ފިޔަވާ إِلَه އަކު ނުވާކަމަށް ހެކިވުން)

أَثَرُ ގައި ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. (ހަމަކަށަވަރުން ސުވަރުގޭގެ ތަޅުދަނޑިއަކީ لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللّهُ އެވެ.) އެހެންނަމަވެސް ސުވާލަކީ އެކަލޭގެ ކިޔައިދިން ކަންތައްތަކުން ސުވަރުގޭގެ ތަޅުދަނޑި حَقُّ ގޮތުގައިތޯ؟ وَهْبُ بْنُ مُنَبِّهُ އަށް ދަންނަވާފިއެވެ. لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللّهُ އަކީ ސުވަރުގޭގެ ތަޅުދަނޑި ނޫންހެއްޔެވެ؟ އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އާދޭހެވެ. އެއީ ތަޅުދަނޑިއެވެ. ނަމަވެސް އެއްވެސް ތަޅުދަނޑިއެއް ދަތްނުލާ ނުވެއެވެ. ކަލޭވެސް ދަތްހުރި ތަޅުދަނޑިއެއް ހިފައިގެން އައިސްފިނަމަ ހުޅުވޭނެއެވެ. އެހެންނޫންނަމަ ނުހުޅުވޭނެއެވެ.

އަދި ބޮޑުމިންވަރަކަށް ނުސޫސްތައް ، ގެނެސްދޭ ދަލީލުތަކާއި حَدِيث އަށް ބަލާލުމުން އެނގެއެވެ. އެގޮތަށް حَدِيث ތަކުގައި އެކަލޭގެ ދެއްވާފައިވާ ބަސްފުޅުތައް ދައްކައިދެއެވެ. އެއީ މިސާލަކަށް (مَنْ قَالَ لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللّهُ مُخْلِصًا) (مُسْتَقِيمًا بِهَا قَلْبُهُ) (يَقُولُهَا حَقًّا مِنِ قَلْبِهِ) وَغَيرِها..

މާނައީ: إِخْلاَص ތެރިކަމާއެކު لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللّهُ ކިޔުން—އެބަހީ ހިތުގެ ސާފުކަމާއެކު ކިޔުން— ހިތުން حَقّ ގޮތުގައި ކިޔުން އެއީ ސުވަރުގެއަށް ވަދެވޭ ސަބަބެއް ކަމުގައި ބުނެދެއެވެ. މިހެން މި حَدِيث ތައް ދަލީލުކޮށްދެނީ ސުވަރުގެވެރިވުމަށް ހަމައެކަނި ބަހުން ކިޔުމަކުން ފުދޭނެކަމެއް ނޫންކަމެވެ. އަދި މީގެ ތެރޭގައި ޝަރުޠުތަކެއް ހަމަވާންޖެހޭކަމެވެ. އަދި މިކަލިމަ ކިޔާ މީހާގެ ކިބައިން އެ ޝަރުޠުތައް ފުރިހަމަވާންޖެހޭކަމެވެ. އަދި މިކަލިމަ މިނިވަންކަމާއެކު ވިސްނައިގެން ކިޔުމެވެ.

މިދުނިޔެއިން އިލްމުވެރިން استِنْبَاط ކޮށްފައިވާ عِلْمُ ވެރިން شَرْطُ ތަކެއް ބަޔާންކޮށްދެއްވާފައި ވެއެވެ. އެ شَرْطُ ތަކަކީ އެ شَرْطُ ތައް ނެތިއްޖެނަމަ ކަލިމައިގެ މަންފާއާއި ފައިދާ ނުލިބޭނެ ކަންތައްތަކެވެ. އެއީ لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللّهُ މިކަލިމަ ސުވަރުގޭގެ ތަޅުދަނޑިއަކަށް ވުމަށްޓަކައި އެއާއި ގުޅިގެން ހުންނަ ދަތްތަކާއި ދިމާވާ ވަނަ ދަތެވެ. މި شَرْطُ ތަކަކީ އަޅުގަނޑުމެންގެ ދީނުގައި ވާގޮތަށް ތިރީގައިވާ ކަންތައްތަކެވެ. އެއީ:

1. **العِلْمُ: އެނގި ދެނެގަތުން:** މިކަލިމައިގެ މާނަ ރަނގަޅަށް ދެނެގަތުމެވެ. މިއީ لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللّهُ ގެ މާނަ ދެނެގަނެ ފާހަގަކޮށް އެނގުމެވެ. އެއީ ނަފީކުރާ ކަންތައްތަކާއި ސާބިތުކުރާ ކަންތައްތަކެވެ. އެގޮތުން މިކަލިމައިގެ إِلهِيَّة ނަފީކުރާ ކަމަކީ اللّهُ ފިޔަވައި އެހެން ހުރިހާ ފަރާތްތަކަށް އަޅުކަން ކުރުމެވެ. އަދި ސާބިތު ކުރަނީ ހަމައެކަނި اللّهُ އަށް އަޅުކަން ކުރުމެވެ. އެހެން ކުރުމާއެކު اللّهُ ފިޔަވައި حَقّ ގޮތުގައި އަޅުކަމަށް ޙައްޤުވާ އެއްވެސް ފަރާތެއް ނުވެއެވެ. ހަމައެކަނި اللّهُ ވެސް ޤުރުއާނުގައި وَحِي ކުރައްވާފައި ވެއެވެ. ﴿إِلَّامَن شَهِدَ بِٱلۡحَقِّ وَهُمۡ يَعۡلَمُونَ﴾ މާނައީ: އެމީހުން ދަންނަހާލު حَقّ އަށް ހެކިވި މީހުން މެނުވީއެވެ. އަދި رَسُوْلُ ، ގެ ބަސްފުޅުގައިވެއެވެ. « مَنْ مَاتَ وَهُوَ يَعْلَمُ أَنَّهُ لا إِلَهَ إِلا الله دَخَلَ الْجَنَّةَ » مسلم މާނަ: ހަމަކަށަވަރުން اللّهُ ފިޔަވައި حَقّ އިލާހަކު ނުވާކަން ދަންނަހާލު މަރުވެއްޖެ މީހާ ސުވަރުގެ ވަދެއްޖެއެވެ. މިއެވެ.

2. **اليَقِيْنُ: ޔަޤީންކަން އޮތުން:** އެއީ ހިތުގައި ޝައްކެއް ދުވަސްވެފައި ނުވާ ގޮތަށް ޔަޤީންކަން އޮތުމެވެ. މިއީ ހަމަކަށަވަރުން ޝައްކެއްނެތި ޔަގީންކުރުމާއި ނުލައި ފުރިހަމަ އިތުބާރުން ކިޔުމެވެ. މިކަން ޝައްކާއި ނުލައި ސާބިތުވެ ހުރުމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މުއުމިނުން ސިފަކުރައްވައި ގެންދަވަމުން اللّهُ وَحِي ކުރައްވާފައި ވެއެވެ. ﴿إِنَّمَا ٱلۡمُؤۡمِنُونَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ بِٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ ثُمَّ لَمۡ يَرۡتَابُواْ وَجَٰهَدُواْ بِأَمۡوَٰلِهِمۡ وَأَنفُسِهِمۡ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِۚ أُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلصَّٰدِقُونَ﴾ الحجرات މާނައީ، މުއުމިނުން ކަމުގައިވަނީ ހަމައެކަނި اللّهُ އާއި އެކަލާނގެ رَسُول އަށް އީމާންވެ ދެން ޝައްކެއް ނުކޮށް اللّهُ ގެ މަގުގައި އެމީހުންގެ މުދަލާއި ނަފްސުތަކުން ޖިހާދުކުރި މީހުންނެވެ. އެއީ ތެދުވެރިންނެވެ. މިއޮތީ. ހަމައެކަނި އެއާއި ގުޅިގެން لَفْظُ ކިޔުމަކުން ނުފުދޭނެއެވެ. އަދި ހިތުން ޔަގީންކުރަން ޖެހެއެވެ. ހިތުގެ ޔަގީންކަން އޮންނަން ވާނެއެވެ. ހިތުގެ ޔަގީންކަމަށް حَاصِلُ ނުވާނަމަ އެއީ ހަމަ ބަހުގެ ކިޔުމެއް ކަމުގައި ވާނެއެވެ. رَسُوْلُ ، حَدِيث ކުރައްވައެވެ. « أَشْهَدُ أَنْ لا

إِلَهَ إِلا اللهُ وَأَنِّي رَسُولُ اللهِ لا يَلْقَى اللهَ بِهِمَا عَبْدٌ غَيْرَ شَاكٍّ فِيهِمَا إِلا دَخَلَ الْجَنَّةَ » مسلم މާނައީ: ހަމަކަށަވަރުން اللهُ ނޫން އިލާހަކު ނުވާކަމާއި އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނީ އެކަލާނގެ ރަސޫލާކަމަށް ހެކިވަމެވެ. މިދެކަމާމެދު ޝައްކުނުކުރާ ހާލު އެދެކަމާއެކު اللهُ ގެ حضرة އަށް ދާ އެއްވެސް އަޅަކު ސުވަރުގެ ވަދެއްޖައުމެވެ. ނިމުނީ.

③ القَبُولُ: ޤަބޫލުކުރުން: ކަލިމައިން އެކުލަވައިދޭ މާނައާއި އެކަން ހިތުގައި ތަސްދީޤުކޮށް އެއާއި ގުޅޭ ކަންތައްތަކުގެ ޢިލްމު حَاصِلُ ވުމަށްފަހު ވަރަށް އިޚްލާޞްތެރިކަމާއެކު އަމަލުކުރުމާއި ހިތުން ޤަބޫލު ކުރުމެވެ. ފަހެ އެއަށް ގޮވާލާ دَعْوَةُ قَبُولُ ނުކުރާ ބަޔަކަށް އިންކާރުކޮށް ބޮޑާވެއެވެ. އެބައިމީހުން ނުކުރާ ބޮޑާވުމާއި ބޮޑުވެރިވުމެއް ނެތި ބަލައިގަނެ ތަބާވާ ކަމުގައެވެ. ބޮޑުވެ ފަހުނަގާ މީހުން ގެ ދަރަޖަ ބޮޑުވާތީ ބޮޑާވެ ބޮޑުވެރިވެއެވެ. ދެން އެ دَعْوَةُ قَبُولُ ނުކުރާ ބައެއްގެ މިސާލަކަށް ބުނެވިދާނީ އެބައިމީހުންނާ ބެހޭގޮތުން اللهُ وَحِي ކުރައްވާފައިވާ ގޮތެވެ. ﴿إِنَّهُمۡ كَانُوٓاْ إِذَا قِيلَ لَهُمۡ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا ٱللَّهُ يَسۡتَكۡبِرُونَ﴾ الصافات މާނައީ: އެމީހުންނަށް لاَ إِلهَ إِلاَّ اللَّهُ ކިޔާށޭ ބުނެވުނުއިރު ބޮޑާވެ ބޮޑުވެރިވެއެވެ. ނިމުނީ.

④ الإِنْقِيادُ: ކިޔަމަންތެރިވުން: އެއީ تَوْحِيدُ އަށް ހިތުން ކިޔަމަންތެރިވުމެވެ. މިއީ حَقِيقِي حَرَكَاةُ އާއި عَمَلِي ގޮތުން އިޚްލާޞްތެރިވުމެވެ. އެއީ تَحْقِيقُ ވެގެން اللَّهُ شَرْعُ ކުރެއްވި ކަންތައްތަކަށް ކިޔަމަންވެ އެކަލާނގެ އަމުރުތަކަށް ތަބާވުމެވެ. އެއީ ގެންދަވާ ކަމެވެ. اللهُ وَحِي ކުރައްވާފައި ވާ ގޮތުންނެވެ. ﴿وَمَن يُسۡلِمۡ وَجۡهَهُۥٓ إِلَى ٱللَّهِ وَهُوَ مُحۡسِنٞ فَقَدِ ٱسۡتَمۡسَكَ بِٱلۡعُرۡوَةِ ٱلۡوُثۡقَىٰۗ وَإِلَى ٱللَّهِ عَٰقِبَةُ ٱلۡأُمُورِ﴾ މާނައީ: إِحْسَان ވެރިވެގެން ހުރެ އަމިއްލަ މޫނު (އަމިއްލަ) اللهُ އަށް ކިޔަމަންކޮށްފިމީހާ ހަމަކަށަވަރުން ކަށަވަރު ބާރުގަދަ ހިފާނެ ތަނެއްގައި ހިފައިފިއެވެ. އަދި ހުރިހާ ކަންތައްތަކެއްގެ ނިމުމަކީ اللهُ ގެ حَضْرَةُ އަށެވެ. ނިމުނީ. އަދި މިއީ އަޅުވެރިކަމާއި ކިޔަމަންތެރިކަމެވެ.

⑤ الصِّدْقُ: *ތެދުވެރިކަން:* އެއީ ތެދު ނިޔަތަކުން ތެދުވެރިވުމެވެ. މީހުން އެކަލިމަ ހަމައެކަނި ދުލުން ކިޔައި ހިތުގެ އިތުބާރާއި އެކަށީގެން ނުވާ ކަމަށްވާ އެއްޗެއް ވެއްޖެނަމަ އެއީ مُنَافِقُ އެކެވެ. އެގޮތުގެ مُنَافِقُ ންނާބެހޭގޮތުން ބުނެ اللهُ وَحِي ކުރައްވާފައި މިހެން ވެއެވެ. ﴿يَقُولُونَ بِأَلۡسِنَتِهِم مَّا لَيۡسَ فِي قُلُوبِهِمۡ﴾ الفتح. މާނައީ: އެމީހުންގެ ހިތްތަކުގައި ނެތް އެއްޗެއް އެމީހުން ދުލުން ބުނެއެވެ. ނިމުނީ.

⑥ المَحَبَّةُ: *ލޯބިވުން ރަނގަޅަށް:* ތިމަން މުސްލިމުންނާއި އިލާހީ ކަލިމަ ލޯބިވުމެވެ. އަދި އެކަލިމަ ނެރެދޭ ކަންތައްތަކާއި عَمَل ކުރުމާއި ލޯބިވުމެވެ. އަދި އެ ކަލިމަ ކިޔާ عَمَل ކުރާމީހުންނަށް ވެސް ލޯބިވުމެވެ. އަދި އެކަލާނގެ رَبُّ އަށް ލޯބިވާ ކަމުގެ ނިޝާނެއްކަމުގައި މިކަލިމަ ލޯބިވާ މީހުންނާއި ދުރުވާނީ اللهُ އަށް ލޯބިވާ މީހުންނަށް ވުރެ ގިނައިން މި ދެކަލިމަ ބޭނުންކުރާ ކަމެއް ނުވާ އަދި ލޯބިވާ ބަޔަކާ ޢަދާވާތްތެރިވުމެވެ. އަދި ދެން ދެކަލިމައާއި ތަބާވާ ކަލިމައިގެ ދަރަޖައެވެ. އަދި رَسُوْلُ ، އަމިއްލަ ނަފުސަށް ވުރެ އެކަލޭގެފާނަށް ލޯބިވުމާއި ކަލޭގެފާނުގެ ބަސްފުޅު ވާހަކަތައް ހިތުން قَبُوْلُ ކުރުމެވެ.

⑦ الإِخْلاَصُ: (إِخْلاَصُ) ތެދުވުން: އެއީ އެކަލިމަ ކިޔުމުގައި ހަމައެކަނި اللهُ ގެ وَجْهُ ހޯދުމުގެ ނިޔަތުގައި ކުރުމެވެ. اللهُ وَحِي ކުރައްވާފައި ވާގޮތެވެ. ﴿وَمَآ أُمِرُوٓاْ إِلَّا لِيَعۡبُدُواْ ٱللَّهَ مُخۡلِصِينَ لَهُ ٱلدِّينَ حُنَفَآءَ﴾ البيّنة މާނައީ: تَوْحِيدُ އަށް ސީދާވެގެން އެކަލާނގެ إِخْلاَص ތެރިކޮށް ދީން އަދާ ކުރުމުގައި اللَّهَ އަށް އަޅުކަންކުރުމަށް މެނުވީ އެމީހުންނަށް އަމުރު ނުކުރެވެއެވެ. ނިމުނީ. އަދި رَسُوْلُ ، حَدِيْث ކުރައްވައިފައި ވެއެވެ. « فَإِنَّ اللهَ قَدْ حَرَّمَ عَلَى النَّارِ مَنْ قَالَ لا إِلَهَ إِلا اللهُ يَبْتَغِي بِذَلِكَ وَجْهَ اللهِ » البخاري މާނައީ: اللهُ ގެ وَجْهُ ހޯދުމަށް ޓަކައި لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ ކިޔައިފި މީހަކަށް ހަމަކަށަވަރުން ނަރަކަ حَرَام ކުރައްވައިފައި ވެއެވެ. ނިމުނީ. މިشَرْطُ ތަކުގެ ތެރެއިން ކޮންމެ ޝަރުޠެއްގެ މާނަ ތަފްސީލުކޮށް ބައްލަވާނީ ދެވަނަ ފޮތުގައި ލިޔެވިފައިވާ ގޮތުންނެވެ.

شَهَادَةُ: أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُوْلُ اللّهِ.(مُحَمَّد ' އީ اللّهُ ގެ رَسُوْلُ ކަމަށް ހެކިވުން)

مَيِّتُ އަށާގެ قَبْرُ ގައި إمْتِحَانُ ކުރެވޭނެއެވެ. ތިން ސުވާލު ކުރެވޭނެއެވެ. އެއީ އޭނާ ބަލާބެލުމުގައި އޭނާ ސުވާލުތަކެވެ. އެއިރުއަށް ޖަވާބު ދެވޭނީ ދުނިޔޭގައި އޭނާ ހުރި ގޮތެއްގެ މަތިންނެވެ. އެހެން ސުވާލުތަކުގެ ތެރޭގައި، ކަލޭގެ ނަބިއްޔާއަކީ ކާކު؟ މިސުވާލު ކުރެވޭނެއެވެ. ދެންނެވި ސުވާލަށް ޖަވާބު ދެވޭނީ شَرْطُ ތައް تَحْقِيْقُ ކުރެވުނު ބަޔަކަށް އަދި اللّهُ تَوْفِيْقُ ދެއްވި މީހުންނަށް އެކަނި ސުވާލަށް ޖަވާބު ދެވޭނެއެވެ. ޖަވާބުދެވޭނެ ގޮތަށް ކަލޭގެ އާޚިރަތުގެ ކަމަށް ސަލާމަތް ވުމަށް ދުނިޔޭގައި އަމަލުކުރަން ޖެހޭނެއެވެ. އަދި އާޚިރަތުގައި ދިރިއުޅުން ރަނގަޅުވާނީ ދުނިޔޭގައި ޢަމަލުކުރި ގޮތުންނެވެ. އެ شَرْطُ ތަކަކީ:

1 النَّبي مُحَمَّد ' އަމުރުކުރެއްވި ކަންކަމުގައި ކިޔަމަންތެރިވުން: اللّه تَعَالَى ވަޙީގެ ގޮތުން ކަލޭގެފާނަށް ކިޔަމަންތެރިވުމަކީ ހަމައެކަނި اللّه تَعَالَى ވަޙީކުރެއްވި ގޮތެވެ. ﴿ مَّن يُطِعِ ٱلرَّسُولَ فَقَدۡ أَطَاعَ ٱللَّهَ ﴾ މާނައީ: ރަސޫލާއަށް ކިޔަމަންތެރިވާ މީހާ ހަމަކަށަވަރުން اللّه އަށް ކިޔަމަންތެރިވެއްޖެއެވެ. މިއީވެސް ވަޙީ ކުރެއްވި ގޮތެވެ. ﴿ قُلۡ إِن كُنتُمۡ تُحِبُّونَ ٱللَّهَ فَٱتَّبِعُونِي يُحۡبِبۡكُمُ ٱللَّهُ ﴾ آلَ عِمران މާނައީ: ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ. ތިޔަބައިމީހުން اللّه އަށް ލޯބިވާނަމަ ތިޔަބައިމީހުން އަޅުގަނޑާ ތަބާވާށެވެ. އޭރުން اللّه ތިޔަބައިމީހުންދެކެ ލޯބިވެވޮޑިގެންވާނެއެވެ. މިއީ ސުވާލަށް ޖަވާބުދޭނެ ސަބަބެވެ. އެކަލޭގެފާނަށް ކިޔަމަންތެރިވުމުގެ ފަޟީލަތް ބަޔާންކުރައްވާ ހަދީޘް ނަގާލަމާ ހަމަހަމަ ގޮތުން حَدِيْث ކުރެއްވިއެވެ. «كُلُّ أُمَّتِي يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ إِلا مَنْ أَبَى. قَالُوا: يَا رَسُولَ اللهِ: وَمَنْ يَأْبَى؟ قَالَ: مَنْ أَطَاعَنِي دَخَلَ الْجَنَّةَ وَمَنْ عَصَانِي فَقَدْ أَبَى» البخاري މާނައީ: އަޅުގަނޑުގެ އުއްމަތުގެ ހުރިހާ މީހުން ސުވަރުގެ ވަދެވޭނެއެވެ. އިންކާރުކުރި މީހާ ފިޔަވައެވެ. ދެން ސުވާލުކުރެވުނެވެ. ކާކުތޯ އިންކާރުކުރާނީ؟ حَدِيْث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ކިޔަމަންތެރިވި މީހާ ސުވަރުގެ ވަދެވޭނެއެވެ. އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނަށް އިންކާރުކުރި މީހާ ފަހަރު އެއީ ހަމަ އިންކާރުކުރި މީހާއެވެ. މިއެވެ. ދެން النَّبي ' އަމުރުކުރެއްވި ކަމެއްގައި ކިޔަމަންތެރިނުވެ އެކަލޭގެފާނަށް ކިޔަމަންތެރިވެއްޖެއޭ ބުނުމަކީ ދޮގެކެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނަށް ކިޔަމަންތެރިވުމުގައި އަދި إِقْتِدَاء ކުރުމަކީ މިގޮތަށް النَّبي ' އަމުރުކުރެއްވި ކަންކަމުގައި ތަބާވާ މީހާ دَعْوى ކުރާ ދޮގުތަކެވެ.

2 އެކަލޭގެފާނު خَبَرُ ދެއްވި ކަންތައް ތެދުކުރުން: މިގޮތަށް ހުރި ނުދެކޭނެ ފަހަރެއްގެ ނުހަމަ ކަމުގެ ސަބަބުން شَهْوَةُ އަރައިގަތުމަށް ނުހަމަ ގޮތުން النَّبي ' ގެ ޙަދީޘް އިސްލާމްގެ صَحَّ އަދި ތެދު خَبَرُ އެއްގެ ގޮތުގައި ހަމަހަމަ ގޮތުން اللّه ގެ އަރިހުން ވަޙީކުރެއްވި ގޮތުން ކަމުގައިވެއެވެ. ދެން النَّبي ' އީ مَعْصُومْ ބަޔެކެވެ. އެހެނީ އެކަލޭގެފާނު ހަވާއަށް ނުވިދާޅުވާނެއެވެ. ﴿ وَمَا يَنطِقُ عَنِ ٱلۡهَوَىٰٓ ﴾

3 އެކަލޭގެފާނު ނަހީކުރެއްވި ބާރުދާނުކުރައްވާ ކަންކަމުން ދުރުހެލިވުން: އަދި ޒަޖުރުކުރެއްވި ކަންކަމުން ދުރުވުމެވެ. އޭގެ ތެރޭގައި ޝިރުކުކުރުމެވެ. ދެން ދޮގުހެދުމެވެ. އަދި مُوْبِقَات ތަކެވެ. ދެން ކަމަކަށް ނުހަނު ބާރުދޭ ކަންތައްތަކެވެ. އަދި މިސާލަކަށް ދުނިޔޭގައި النَّبي ' ގެ ދަރިކޮޅުތަކުން ހެދިފައިވާ ކަންތައްތަކުން އަދި އެހެން ކަންކަމުން ދުރުހެލިވާށެވެ. އަދި އެގޮތަށް عَمَلُ صَالِحُ ކުރާ ބަޔަކަށް اللّهُ ދެއްވާ ބޮޑު ސަވާބުތަކެވެ. އަދި އެކަމުގައި ވާ ފަރުވާތަކެއް ހިފެހެއްޓުމަށް އަދި ނަބިއްޔާއަށް ކިޔަމަންތެރިވުމެވެ.

4 اللّهُ ގެ ނަބިއްޔާގެ ސުންނަތުގައިވާ شَرْعُ ވެގެންވާ ގޮތުގެ މަތިންމެނުވީ اللّهُ އަށް އަޅުކަން ނުކުރުން. އަޅުކަމުގެ އަސާސަކީ ޝަރުޢީ ގޮތެވެ. އަދި رَسُوْلُ اللّه ' ގެ ސުންނަތް އަދި ހަމަގޮތުގެ މަތިން އަޅުކަން ކުރުމެވެ. رَسُوْلُ اللّه ' حَدِيْث ކުރެއްވިއެވެ. « مَنْ عَمِلَ عَمَلاً لَيْسَ عَلَيْهِ أَمْرُنَا فَهُوَ رَدٌّ » مسلم މާނައީ: عَمَل އެއްކުރާމީހާ އެ عَمَل އަކީ އަހަރެމެންގެ އަމުރު ނެތް ކަމެއްނަމަ އެ عَمَل ރައްދުވެގެންދާނެއެވެ. އެބަހީ ޤަބޫލުނުކުރެވޭނެއެވެ. މިއެވެ.

فَائِدَةٌ: (އިތުބާޢުވެރިކަން) ހަމަލަކަންތައްތަކުން النبي ﷺ އަށް ތަބާވެވޭނީ ފިޔަވަޅުތަކުންނެވެ. އަދި އެއްވެސް މީހަކަށް ފިޔަވަޅުލުމަށް ބަސްއެހުން ހުއްދައެއްނުވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނުގެ (اللّٰهُ ތަޢާލާ) އަމުރުފުޅަށް އިތުބާރުކުރުމަށް ޢަމަލުކުރުމަށް ނިޔަތްގަނެގެން ތަބާވުމަށް ސަމާލުވާންވާނެއެވެ. ބުނެވޭ ގޮތުގައި ނަފްސު ބޭނުންވާ ގޮތަށް ޢަމަލުކުރާ މީހާ އެ ތަބާވުމުން ކުރިއަރާނެއެވެ. އަދި ޤަބޫލުކުރުމުގެ ޙައްޤުގައި ތިބި މީހުން ސަބަބުން ސުލޫކު ހެޔޮވާނެއެވެ. ވީމާ النبي ﷺ އަށް ތަބާވުމުގައި ޝަރީޢަތުގެ އުސޫލުތަކަށް ހުރިހާ ކަމެއްގައި ފެންނަ ގޮތަށް ތަބާވާން ވާނެއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ އިތުބާރާއި ބަރަކާތް ސުންނަތް ނަގާ ބައިވެރިވުމަށް ސަމާލުވެ ދީނުގެ ކަންތައްތަކުގައި އެކަލޭގެފާނުގެ ހިދާޔަތަށް ތަބާވާ ކަމުގެ ބިނާ އޮޅުވާލަދީ ކުޑަކަމެއް ނުވާނެއެވެ. އެކަލޭގެފާނުގެ ތަބާވުމަކީ ހުރިހާ އިސްލާމީ ކަންތައްތަކެއް ކަމުގައި އެކަލޭގެފާނަށް ކިޔަމަންތެރިވުމެވެ. ފަހެ ވީމާ ކަލޭގެ ހަދީސްތަކުގައިވާ ގޮތަށް ވެސް ޢަމަލު ކުރަމުންދާ ހިތްވަރު ލިބިދެނެވެ. އަދި ކިޔަމަންތެރިކަމަށް ތަބާވުމަކީ ސަލާމަތުގެ މަގެވެ.

ދަރުމަވަންތަ النبي ﷺ އަށް ލޯބިވާކަމުގެ ޢަލާމާތްތަކުގެ ބައެއް ބަޔާންކޮށްދެނީއެވެ. ޢަލާމާތަކީ: އެކަލޭގެފާނަށް ގިނަގިނައިން صَلَوَاة ކިޔުމެވެ. ވީމާ އެއްކަލަކު ފިޔަވަޅު އެއްއަކުރުމަކީ ގިނައިން ޞަލަވާތް ކިޔުމެވެ.

އަދި ޢަލާމާތަކީ: އެކަލޭގެފާނާ ބައްދަލުވުމަށް شَوْق ވެރިވުން ވެއެވެ. ވީމާ ކަލޭގެ ފެނުމަށް ބޭނުންވާ މީހާ ބައްދަލުވުމަށް شَوْق ވެރިވާނެއެވެ.

އަދި ޢަލާމާތަކީ: އެކަލޭގެފާނުގެ ނަންފުޅު ކިޔުމުން އެކަލޭގެފާނަށް ޙައްޤު إِحْتِرَامُ ދެއްކުމެވެ. إِسْحَاقُ رَحِمَهُ اللهُ ވިދާޅުވިއެވެ. النَّبِي ﷺ ގެ أَصْحَابُ ބޭކަލުން އެކަލޭގެފާނު ނިޔާވުމަށްފަހު އެކަލޭގެފާނުގެ ނަންފުޅު ކިޔުމުން އައިސް ބިރުވެރިވެ ހިތްތައް ނިކަމެތިވެ ގަހަނޑުވެލިއެވެ. އަދި ހަމަ އެ ގޮތަށް ޙަޔާތުގައި ވެސް އެކަލޭގެފާނުގެ ނަންފުޅު ކިޔާއިރު ނިކަމެތިވަމުން ދިޔައެވެ.

އަދި ޢަލާމާތަކީ: އެކަލޭގެފާނު ދެކޮޅުހަދާ ބަޔަކާ ދެކޮޅުވުމާއި އެކަލޭގެފާނަށް ޢަދާވާތްތެރިވާ މީހުނާ ދުރުވުމެވެ. އަދި بِدْعَة ވެރިންނާއި مُنَافِق ންނާ ދުރުވުމާއި އެކަލޭގެފާނުގެ ސުންނަތަށް ޚިލާފުވާ މީހުންނާ ދުރުވުމެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ ސުންނަތް ދޫކޮށްލާ بِدْعَة ހިންގާ މީހުންނާ ދެކޮޅު ހެދުމެވެ.

އަދި ޢަލާމާތަކީ: النَّبِي ﷺ ގެ آلُ بَيْتُ ބޭކަލުންނަށް އެކަލޭގެފާނުގެ ޙައްޤުގައި ލޯބިވުމާއި އެބޭކަލުންނަށް ތަޢުޒީމުކުރުމެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ أَصْحَابُ ބޭކަލުން ކަމުގައިވާ مُهَاجِرُ ބޭކަލުންނާއި أَنْصَارِى ބޭކަލުންނަށް ލޯބިވެ އެބޭކަލުންނަށް ޙައްޤު ޤަދަރު ދެއްކުމެވެ. އަދި އެބޭކަލުންނާ عَدَاوَة ހުރި މީހުންނާ عَدَاوَة ކުރުމެވެ. އަދި އެބޭކަލުންނާ ދުރުވާ މީހުންނަށް ރުޅިއައުމާއި އެބޭކަލުންނަށް ނުބައިކަމެއް ބުނާ މީހުންނާ ދުރުވުމެވެ.

އަދި ޢަލާމާތަކީ: އެކަލޭގެފާނުގެ ފަދަ أَخْلَاقُ ނަގައި أَخْلَاقُ ރަނގަޅުކޮށް ހެދުމެވެ. ވީމާ އެކަލޭގެފާނުގެ ސުންނަތަށް ތަބާވާ أَخْلَاقُ އެންމެ ރަނގަޅު ގޮތުގައި ހުންނާނެއެވެ. عَائِشَةُ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ ގެ أَخْلَاقُ އަކީ قُرْآنُ އެވެ. އެކަމުގެ މާނައަކީ އެކަލޭގެފާނުގެ ސިފަފުޅުތަކަކީ قُرْآنُ ގައި ބަޔާންކުރައްވާފައިވާ ސިފަތަކެވެ.

النَّبِي ﷺ ގެ ސިފަފުޅުތައް ދަންނަވައެވެ. ހަމަލަކަލަތަކުން އެކަލޭގެފާނު ވަނީ އެންމެ އަޚްލާޤު ރަނގަޅު މީހަކަށް ވެގެންނެވެ. އަދި خَاص ކޮށް ހެޔޮކަމުގައި ދީލަތިވުމުގައި އެކަލޭގެފާނު ހަމަވާނެ މީހަކު ނުވެއެވެ. އަދި އެ ދީލަތިކަން އިތުރުވަނީ رَمَضَان މަހުގައެވެ. އެކަލޭގެފާނުގެ خَلْق އަކީ ހެޔޮ نَصِيْحَة ދިނުމާއި خَلْقُ ރަނގަޅު ގޮތުގައި ކަންކުރުމެވެ. ދުނިޔަވީ ކަންކަމުގައި އެކަލޭގެފާނު ރުޅިއައުމެއް ނެތެވެ. އަދި اللّٰه ގެ އަމުރުތަކަށް ދެކޮޅު ހެދިއްޖެނަމަ އެކަމުގައި ރުޅިއަންނަވައެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު ހުރިހާ މީހުންނާ މެދު ތަވާޟުޢު (تَوَاضُعُ) ވެރިވެ ހުންނަވައެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ ގުޅުންތައް ރަނގަޅުކޮށް ބާއްވައި ނިކަމެތީންނަށް ހެޔޮ މުޢާމަލާތްކޮށް ލޯބި ދެއްކެވިއެވެ. އަދި ޖެހިލުންވެ ހަޔާތަށް ފަސޭހަ ކުރެއްވިއެވެ. އަދި خَلْقُ ތަކަށް ރަޙްމަތްތެރިވެ رَحْم ކުރައްވައެވެ. އަދި ކުޑަކުދިންނަށް ލޯބި ދެއްކެވިއެވެ.

الطَّهَارَةُ

ނަމާދަކީ އިސްލާމްދީނުގެ ދިރުމުގެ ތަނބުގެ ބުރަކަށިވެ. طَهَارَة އާއި ނުލައި ނަމާދު صَحَّ ނުވާނެއެވެ. ފެށުން ނަމާދު ވީނަމަވެސް طَهَارَةُ ނުކުރެވޭނެއެވެ.

ފެނުގެ ވައްތަރުތައް: 1) طَاهِرُ ފެން: އެއީ އަމިއްލަގޮތުގައި طَاهِرُ ވެފައި އަނެއްޗެހިތަކާ طَاهِرُ ކުރާފެނެވެ. އެއިން حَدَثُ ފިލުވުމާއި ނަޖިސް ފިލުވުމަށް ބޭނުންކުރެވެއެވެ. 2) ނަޖިސްފެން: އެއީ މަދުކޮށް ހުންނައިރު ނަޖިހެއް އެޅިއްޖެނަމަ، ނުވަތަ ގިނައިން ހުންނައިރު އެއްޗަކަށް ނަޖިހެއް އެޅުމުން އެފެނުގެ ރަހަ ކުލަ ނުވަތަ ވަސް تَغَيَّرُ ވެއްޖެ ފެނެވެ.

ގިނަފެނާއި މަދުފެން: ގިނަފެނަކީ ނަޖިހެއް އެޅުމުން تَغَيَّرُ ނުވާނަމަ ނަޖިސް ނުވާނެއެވެ. އެއީ ކުޑަ ވިޔަސް ބޮޑު ވިޔަސްމެއެވެ. މަދު ފެނަކީ ނަޖިހެއް އެޅުމުން ނަޖިސްވާ ފެނެވެ. ގިނަ ފެނަކީ ދެ قُلَّة އަށްވުރެ ގިނަ ފެނެވެ. އެއީ ގާތްގަނޑަކަށް (210) ލީޓަރު އެވެ.

ތަށިތައް: ރަނާއި ރިހީގެ ތަށިތަކުގައި ކެއުމާއި ބުއިމާއި އެތަށިތަކުގެ ބޭނުންކުރުމަކީ ހުއްދަ ނުވާ ކަމެކެވެ. ނަމަވެސް އެ ތަށިތަކުން ވުޟޫކޮށްފިނަމަ طَهَارَةُ صَحَّ އެވެ. އަދި ކާފަރުންގެ ތަށިތަކުގެ ބޭނުންކުރުން ހުއްދައެވެ. އެއީ ނަޖިސްވެފައިވާކަން އެނގޭހާ ހިނދަކުއެވެ.

ދިރޭތިޔާގެ ހަން: އެއީ مُطْلَقُ އެއް ނަޖިހެއް ނޫނެވެ. އެއީ ދެބައިވެއެވެ. 1) ކާން ހުއްދަ ދިރޭތިޔާގެ ހަން: 2) ކާން ހުއްދަނޫން ދިރޭތިޔާގެ ހަން: ކާން ހުއްދަ ދިރޭތިޔާގެ ހަމަކީ دِبَاغ ކުރުމުން ޠާހިރުވާ ހަމެކެވެ. ނަމަވެސް ކާން ހުއްދަ ނުވާ ދިރޭތިޔާގެ ހަމެކެވެ.

استنجاء ކުރުން: އެއީ ކަކުލުގައި ނުވަތަ ފަސްގަނޑުގައި ފެނުން ނަޖިސް ދޮވެ ސާފުކުރުމެވެ. އަދި ފެނުގެ ބަދަލުގައި ގަލާއި ފަދަ އެއްޗަކުން ނަޖިސް ފޮހެލުމަށް استنجاء އެވެ. އަދި ހިލައާއި ފަދަ ތަކެއްޗެއް ބޭނުންކުރުމަށް ކިޔާ ނަމެވެ. استجمار އެވެ. އަދި ފެނުގެ ބަދަލުގައި اسْتِجْمَارُ ކުރާނަމަ އެއްޗެއް ކުރާނަމަ شَرْطُ ތަކެވެ. އެއީ طَاهِرُ ވެފައިވުމާއި، ހަކުރާއި ކަށިފަދަ ތަކެއްޗެއް ނުވުމާއި، ކާބޯތަކެތި ނުވުމާއި، ބޭރުފަރާތުން ނަޖިސް ފޮހެވޭނެ އެއްޗަކަށް ވުމެވެ. އެއީ ތިން ގަލެވެ. އަދި ފެނުން ސާފުކުރުމަކީ އެއީ ރަނގަޅު ކަމެކެވެ. ދޮވެލުމަކީ ރަނގަޅު ކަމެކެވެ.

އެއްކަލަ استنجاء ކުރުން ނޫނީ اسْتِجْمَارُ ކުރުން ވާޖިބުވާނެއެވެ.

قَضَاء حَاجَة ކުރުމަށް حَرَامُ ވާގޮތް: އެއީ ނިކަމެތިކަމާއި ބޭނުންތެރިކަމުގެ ސަބަބުން އަނގަލާ ހިނގާ މަގުމަތީގައި ނުވަތަ ރީތި ގަހެއްގެ ހިޔަނި ދަށުގައި، ނުވަތަ މީހުން އިށީންނަ ތަނުގައި (ޝަރުޢީ ސަބަބަކާއި ނުލައި) ވީހާ ދުރުން ހިމާޔަތްކުރުމަށް ކުރާ ކަމެކެވެ. ނުވަތަ ކަޅިމަތީގައި قِبْلَة އަށް ކުރިމަތިލައިގެން އިށީނުމެވެ.

قَضَاء حَاجَة ކުރުމުގައި مَكْرُوْه ވާގޮތް: الله ގެ ޒިކުރުކުރުމާއި އެއްކަލަ ހަރުފެއްގައި قَضَاء حَاجَة ކުރުމާއި ވާހަކަދެއްކުން. قَضَاء حَاجَة ކުރާއިރު ވާހަކަދެއްކުމާއި. ހުރެ ހުރެ ފުރަ ދެކުނުން، ކުރިމަތިލުމާއި ނުލައި قِبْلَة އަށް ކުރިމަތިލައިގެން ނުވަތަ ފުރަގަސްދީގެން އިށީނުމެވެ. ވަތްކުރުމާއި ބާރުވެރިކަމުގެ ގޮތުން ނިކަމެތިކަން ހާމަވާ ބަސްތަކާއި ހަރަކާތް ކުރުމެވެ.

قَضَاء حَاجَة ކުރުމުގައި ސުންނަތްވާގޮތް: ވަނުމުގެ ކުރިން ވަކި ދުޢާއެއް ކިޔުމާއި އިސްވެދެވިފައިވާ ތަނަކަށް ވަދެއްޖެނަމަ ވާތުފައިން ވަނުން–

ވުޟޫ އާއި ގުޅޭ: އިސްލާމްދީނުގައި ނަމާދު ނަމާދު ކުރުމަށް ވުޟޫ ލާޒިމުކޮށްފައިވެއެވެ. –ނަމާދު ކުރުމުގެ ކުރިން قُرْآنُ ކިޔެވުމަށް ވުޟޫ އެދޭ ކަމެކެވެ. ވުޟޫ ބޭނުންކޮށްފައިވާ ފެނަކީ ނަޖިހެއް ނުވާ ފެނެއް ކަމުގައިވާ ސޯފާ ފެނެކެވެ. ފެނުގެ ކުލަ ނުވަތަ ރަހަ ނުވަތަ ވަސް تَغَيَّرُ ވެފައިނުވާ ފެނެއްކަމުގައި ވާންވާނެއެވެ. އަދި ވުޟޫ ހެދުމުގެ ކުރިން

طَهَارَةُ އަށް ފެންވަރު ކަނޑައަޅުއްވާފައިވަނީ ފެނުން ސާފުކުރުމުގައި ވާނެއެވެ. އަދި مُسْتَحَبٌّ ނަމާދުގެ ކަންކަމުގައި ވަގުތު އިސްކުރުން ސުންނަތް ވާނެއެވެ.

الوُضُوْء: އޭގެ ރުކުންތައް: 1) ނިޔަތްކުރުން. އެގޮތަކީ ކުރުމުގައި ސުންނަތްތެރިކަމަށް ވަކި ނިޔަތްކުރުމެވެ. 2) އިސްތިންޖާކުރުމަށްފަހު މޫނު ދޮވުން ތުނބުޅި ދިމާއާ އަތް ދޮވުން.. 3) ދެއަތް ކަށިގަނޑާ ހަމައަށް ދޮވުން. 4) ބޮލުގެ ބައެއް ފޮޅުން. 5) ދެފައި ކަނޑިގަނޑާ ހަމައަށް ދޮވުން. 6) مُوَالاةُ ކުރުން. މިއެވެ.

وُضُوْء ގެ ސުންނަތްތައް: ދަތްއުނގުޅުން- ފެށުމުގައި ދެއަތް ދޮވުން- ނިޔަތުގައި ހިތާއި ދުލުން ނިޔަތްކުރުން ނިމުމަށް ދާންދެން- ދެފަރާތުގައި ތަކުރާރުކުރުމާ ސުންނަތްތެރިކަމާއި مُبَالَغَة ކުރުން- ބޮލުގެ ފޮތިގަނޑު ފޮޅުން- ކަންފަތާއި ތުނބުޅި ދިގު ކުރުމަށް ފެން ވައްދުން ކަނޑައަޅުއްވާފައިވާ ކަނޑައެޅުމުގެ ތެރެއިން ދެފައިގެ ފުރާގަނޑުގެ ދޭތެރޭ ފޮޅުން- ތަކުރާރު ތިންފަހަރު ދޮވުން- ސުންނަތުގެ ތަރުތީބު ކަނޑައެޅިފައިވާ ގޮތުގެމަތިން ފުރާނައިން ދިރުމަށް ފޮޅުން ދުޢާ ކިޔުން. މިއެވެ. وُضُوْء ކުރުމަށްފަހު ވަކިވަކި ގޮތް ދުޢާ ކިޔުން. މިއެވެ.

މަކުރޫހު ކަންތައް: ފެން ގިނައިން ބޭނުންކުރުން- ތިން ފަހަރަށްވުރެ ގިނައިން ހިތުގައި ކަނޑައެޅުމާއި ދޮވުން ދޫކޮށްލުން މިއެވެ.

ބާޠިލުވާ ކަންތައް: ފުރާނަގައި ނިދުން ހޭނެތުން وُضُوْء ކުރުމުގެ ތެރޭގައި ސިކުނޑި ކަނޑައެޅުން- ކަމަކީ ވަށައިގެން ގައިގާ ފިރުމުން ބާޠިލުވާނެއެވެ. وُضُوْء ކުރުމުގެ ފަހުން ސިއްރު އެއްޗެއް ނިކުތުމުން ހަމަވެއެވެ.

ސަލާމަތްވުމަށް: ކަނޑައެޅިފައިވާ ސަބަބުތަކުގައި ފެން ބޭނުންކުރުމަށް ހުރަސް ކުރުމެވެ.

ސިފަތަކުގެ ތެރެއިން ނަމާދުގައި ފެން ބޭނުންކުރުމާއި ކުރިން ނިޔަތްކުރުން ފަހުން ބޭނުންކުރުމުން އެކަން ކުރެވުނު ހިސާބަށް ބޮލާއި ކުރިންނެވެ. އެކަމުގެ ކަމުގައި صَحّ ނުވާނެއެވެ.

وُضُوْء ކުރާގޮތް: ހިތުން ނިޔަތްކޮށް ، ދެން ބިސްމިއްލާހި ދަތްއުނގުޅުމުގައި، ދެން ކަނޑުވާ ސުންނަތްތެރިކަން ދަނޑިއަށް ދެމަފުށް ޢުރިޔާން ހަދައިގަތުން. (މޫނު ހިސާބު: ދިގުމިނުގައި ބޮލުގެ ހިސާބުން ދޮންދުނުގެ ތަޅުތަޅު ދެކޮޅު – ފުޅާމިނުގައި އަނގައިގެ ކަންފަތުގެ އެއްކަފުން އަނެއްކަފަށް.) ދެން ދެއަތް ކަށިގަނޑާއި ދޮވޭ ކަށިގަނޑުތަކާ ހަމައަށް ދޮވުން. ދެން މޫނު ބޮލުގައި ފުރަގަހަށް ހިފާ ދޭތެރޭގައި ފިއްތުން. ކަންފަތްގެ ފަރާތްގައި ހިމެނޭ ސަރަޙައްދު ބޮލުގައި ގެނެސް ފޮޅުމަށްފަހު ތިންފަހަރު. އަދި އެހެން ތަރުތީބާ ދޭތެރޭ ކަންފަތުގެ ތެރެއާއި ފަހަތްފަރާތް ފޮޅުން. ދެން އެހެން ދަރުބާ އިސްތިއްރާ ދަށްކަފުގެ ބޮޑުއިނގިލި ފެށުން. ދެން ދެފައި ކަށިގަނޑާ ހަމައަށް ދޮވެލުމެވެ.

ސަލާމަތްވުމަށް: ދޮވޭ ކަންތައް ހިތުން ހިފެހެއްޓުމާއި ފަރާތުގައި ވަކިވަކިން މިފަދަ ގޮތަކަށް ދުވާލަ ބޭނުންކުރެވޭނެއެވެ. އަދި ދޮވޭ ކަންތައް ހިތުން ބަރުފަރު ދޮވުމާއެވެ.

ދެ خُفُّ ގައި ފޮޅުން: خُفُّ އަކީ ހަމުން ނިވާވާ ދަނޑުވަޅުތަކާއި އެއްކޮށް ހެދިފައިވާ ދޮސޭއްހެން ފައިވާނެއް ކުރެވޭ ޖާގައެވެ. ދުނިޔޭގެ ކަރުދާހުން ނިވާވާ އަތްޕޮތެއްގެ އިސްކަންދޮތުގެ އައްސަކާއިން جَوْرَبُ އެވެ. (އިސްތިޢުމާލުކުރެވެއެވެ) ކުޑަ حَدَثُ ވެރިވުމުން ހަމަޔަކުން ދެ خُفُّ ގައި ފޮޅުން ހުއްދައެވެ. އޭގައި ފޮޅުން ހުއްދަވުމަށް شَرْطُ ތަކަކީ އެކަމުގެ. އެއީ: 1) ފުރިހަމަ طَهَارَةُ އަށްފަހު خُفُّ ލުން. (އަނގަ ދޮވުމާއި ދޮވެގެން ފޮޅުމުގައެވެ.) 2) އޭގެ ފެނުންކަރާ طَهَارَةُ އަށްފަހުގެ. 3) ދޮވުން فَرْضُ ވާ ސަރަޙައްދު ނިވާވެފައިވުން. 4) އެއީ ހަމައަށް ދެ خُفُّ ކަމުގައިވުން. 5) އެދެ خُفُّ އަކީ ޖެހިގެނެވި طَاهِرُ ވެފައިވުން. މިއެވެ.

ފަށުގައި ފޮޅުން: شَرْطُ ތަކަކީ އެކަމަކީ (ބޭނުމަކު ފޮޅުމުގެ ބަރުތަކަކީ) ފޮޅުން ހުއްދައެވެ. އެއީ 1) ފިޔަވަޅުގެ ފަށުބައްލަވާށެވެ.. 2) ބޭނުމަކީ އަނދުމުގެ ފުރަ ހިސާބު ނިވާވެފައިވުން.. 3) ކުޑަ حَدَثُ އަކާއި ފަށާފައި ކަނޑާލުން. 4) ފުރިހަމަ طَهَارَةُ އަށްފަހު. މިއެވެ.

ބުރުގާ ގައިފުރުން: شَرْطُ ތަކަކާއި އަކާހާގެ ހަމަގައި ފުރުން ހުއްދަވެއެވެ. އެއީ 1) އަސްރެހެއްގެ ބުރުގާއަކަށްވުން. 2) ކަބިގަދުން ވަށައިލެވިގެންވުން. 3) ކުޑަ حَدَثُ އަކަށް ފަހު ފެނުފުރުމަކަށްވުން. 4) ފެންނާކަމުގެ طَهَارَةُ އަކަށްވުން. 5) ބޮލުގައި އޮތުމުގެން ފުރަހަތު ނުވައިވެގެންވުން. މިއެވެ.

ދެ خُفُّ ގައިފުރުމުގެ މުއްދަތު: އެއީ ރަށުގައި ތާއިމުވެރިޔަކަށް ރޭދުވާލެކެވެ. އަދި ދަތުރުވެރިޔާއަށް (85 ކިލޯމީޓަރު) ތިންދުވަހާއި ތިންރޭއެވެ.

ދެ خُفُّ ގައި ފުރުމުގެ ފުރުން: خُفُّ މުޒުނީފުނާ ފެންތެމިގެން ވީ އަތުގެ ފައިގިލިތަކުން ފައިގިލީގެ ކުރިމަތިން ފެށިގެން ފުޅާއަށް (އެއީ ހަރަކައި ވާހަކަ ހުރިހާއިރުވަހެވެ.- އެއީ 24 ގަޑިއިރެވެ.)

ދެ خُفُّ ގައި ފުރުމުގެ ސުންނަތް: އަސްލުގައި ކޮށްވުން ފައިގެ އިރުޒުލާން ފައިގެ ކަނޑުވާއި ކަނާއަތުން ހަމަޖެހޭ ފުރުމަށް އަދިވެސް ފުރުމަށް ގެނެސްދިނުމެވެ.

އިތުރުފައިދާއެއް: ދެފައިގެ ކޮޅުތައް ފުރުމުގެ ފައިތިލަތަކާއި ބުނުމާއި ގަނޑުގައި ހަރުފަޅަ ދުސް ދެފައިފުރާ ނުވާނެ ފުސްމަތިއްގެ ކަމަށްވިޔަސް ވެސް ފުރާ ސިފަތަކުގައި ގަނޑުގައި ހުރިހާ قَائِمُ ވެފައިވާ އަޅުގަނޑު ފުރުމެވެ.

جَبِيرَة ގައި ފުރުން: جَبِيرَة އަކީ ކަތިވާފަތުގެ އަށް އަޅުގަނޑުވެ. އެގޮތުގައި ފުރުން ހުއްދަވާނީ شَرْطُ ތަކަކާއި އެކުގައެވެ. 1) އެއީ ބޮނޑުމުގެ ބޮނޑުވެސް 2) ބޮނޑު ފިޔަތްވުރު ބޭނުންވުން 3) وُضُوء ކުރުމުގައި جَبِيرَة ގައި ފުރުމާއި އެހެންނަށް ގުތުވެގެން ދިނުމާއި ހަދަ ދުވަސްވުން. ދަނޑުގެ ބޭނުންވެ ހަރުދަ ބޭނުމާ ބެހޭތަކާއި جَبِيرَة ގައި އެހެން ހައިދަރު ތިބެން ހަދަނުވެއެވެ. އަދި އެ ހަރުބަނަ ނަރައިދޮއްގެ ބޮޑުވާނެ އެގޮތުގައި ފުރުން صَحّ ވާނެއެވެ.

އިތުރު ފައިދާ: خُفُّ ގައި ފުރައިދާނުވެ އިތުރުވާމަވެސް ވަސް ހަދައިތުރައި ދިސާކުރުމަކާއި ނުޑަދި ދެފައިގެ ކަފޫފެލެވެ. ✸ އަދި خُفُّ ދެފަގޮއިތާއި ފުރަނުބޮގައި ފުރުމައިނެތެވެ. ✸ خُفُّ ގައި ފުރުމުގެ ބޮދުވަގައި خُفُّ ދެފަމައި ފުރުން ތަކަރުކަން މުކަރުހަ ވެނެއެވެ. ✸ ފުގެއްދައި އަދިބޮރުގެ ގައި ފުރައިރު އަދިން ކަނޑު އައްޔައިގޮނެ ބޮޑުތަކުގެ ފުރުމުގެ ބޮލުނެއެވެ.

وُضُوْء ގެއްލޭ ކަންތައް: 1) ދުނިއަށް ކަރުދިރަކުން އައްސަހައިނިކުތުން . ވައްބޮރުވެސް ފުސްފަދަ މަސްފުދަ طَاهِرُ އައްސަހައިނިކުތުމެވެ. އަދި ހަސް ނުވަތަ މިސްއް ކަނަފް ނިކުތުން އައްސަހައިނިކުތުމެއް މިއެވެ. 2) ނިދުމުގެ ސަބަބުން ނިކުތުން ހަބޮޑުގެ ސަބަބުން ނިކުތުމެއް ބައިދުވެ ފުރައިދުއްޓެވެ. އަދި އިރުދާ ވާނިކުތުމެއް ނުވަތަ ކަލުދަ ހަލުވެހިނިކުތުން ކަޅަށް ނިދުނުހަރުދުކުރުން وُضُوْء ނަގައިގެންނެވެ. 3) ކަޅަކާ ނުވަތަ ބަޅާކު ނުކަނިކަތަކުން އަތުކަތިކަނިތައް. 4) ކަޅަކާ ނުވަތަ ބަޅާކު ފުރިވަ ހަރަގަޅު ހަބަދުގެ ހުރިހާ ވިހާ އެއްވެގެން ހުރެއްވެ ސިހިމަސް 5) ދިކަތެއް ކަތިކަން 6) ހަރުހާ ނިކުން ދުދުހަނާ ބަތަކަނިއްވެ. 7) އައްސަހައިނަ ގަޅަހަ ނުވަތަ ފަރަޖެހެ އެއްދުވެ ދަރިއާއި ދަރަފައިގެ އިތުރަވަހެވެ. 8) ދިކަން މަހަކާއިނުވެ طَهَارَةُ އަކަށް އަތަރަފާފައި އަދި حَدَثُ ވެއްޖެކަމާއި ދުރުކުރުމަށް ޝަކުވެ ދަޔަހެ އަދި ނުވަތަ ވާޖިބުއިރަ ވެއްޖެ ތަކެއް ޢިބާދަތްކުރުމަށް ނުހުއްދަވާނެއެވެ.

ހިނައިގަތުން: އެކަން ވާޖިބުވާ ކަންތައްތައް: 1) ހަވާއިޖެވިއްޖެ ނިދިއްޖެ لَذَّةُ ހާއިލުވުން ވަޒަނަހުރިން. ނިދިއިރު ހިނގާމުއްޓަދަ لَذَّةُ ހާއިލުވާ ނުތަވެގެން ނުވަތަ لَذَّةُ ހާއި ނުލާއިނިކުތުމެވެ. ވަޒަނަހުރިން.

2) މީހަކާ ނުވަނިކުތުމަ ފިރިހެނުގެ حَشَفَةُ އަންހެނުގެ فَرْجُ ގެ ތެރެއަށް ވަދެއްދުން.

3) މަރުވެއްޖެ ފަރާތުގެ ހަށިގަނޑެވެ. ހަނާނި ނުވަތަ ތިމަރުމާ ސައިޖެހުން. 4) حَيْضُ ގެރޭ އެއިން. 5) نِفَاس ކަމުގެ ރާއި އެއިން. 6) ވެރިކަމާ މަރުވުން. މިއެވެ.

ހިނައުމުގެ فَرْضُ ތަކެއް: ހިނައިގަތުމުގެ ނިޔަތްގަނެފާ މުޅިހަށިގަނޑު ބޭރުފުށުގައިވާ ހުރިހާ ތަނަކަށް ފެން ފޯރުވުން. ފެނުގައި ހިމެނޭ ފެންނަށް ބަދަލުގެނައުމަށް ހުއްދަ ނުވާނެއެވެ. ވުޟޫކުރުމުގެ ސުންނަތްތައް ހިނައުމުގައިވެސް ސުންނަތްތަކެކެވެ.

1) ބިސްމިކިޔުން. 2) ބޯވަށްފިލުވުން. 3) ފެންވަރުކުރުމުގެ ކުރިން ނަޖިހާއި ތަކެތި ނައްތާލުން. 4) عَوْرَة ސާފުކުރުން. 5) وُضُوْء ކުރުން. 6) ބޯ ފިހުން. 7) ހަށީގެ ކަނާތްފަރާތް ފުރަތަމަ ދޮވުން. 8) ތިންފަހަރު ދޮވުން. 9) ހަށިގަނޑު މަޑުމަޑުން އުގުޅުން.

ކުޑަ حَدَثُ ވެރިޔާއަށް ހަރާމްވާ ކަންތައް: 1) مُصْحَفُ ގައި ބޭނުން. 2) ނަމާދުކުރުން. 3) طَوَافُ ކުރުން.

ބޮޑު حَدَثُ ވެރިޔާއަށް حَرَام ވާ ކަންތައް: (ކުޑަ حَدَثُ ވެރިޔާއަށް حَرَام ވާކަންތައް ފިޔަވައި)

4) قُرْآن ކިޔެވުން. 5) މިސްކިތުގައި ތިބުން.

މަކްރޫހުތައް: ޖިނާބަތްވެރިޔާ وُضُوْء ނުލާ ނިދުން — އަދި ހިނައިގަނެވެން ފަސްކުރުން — އިސްތަށި ބާކުރުން.

تَيَمُّمُ ކުރުން: އެގޭ شَرْط ތަކެއް: 1) ފެންބޭނުންކުރުމަށް عُذْرُ ވެރިވުން. 2) ނަމާދުވަގުތު ވަދެފައިވުން. ވަދެފައިވާ ވަގުތު طَاهِرُ ވެލިލިބިގެންވުން. **އެގޭ ރުކުނުތައް:** ނިޔަތްގަތުން — މޫނުގައި ފިއްޖެހުން — ދެއަތުގެ ކަނޑިފަތާ ހަމައަށް ފިއްޖެހުން — ތަރުތީބުކުރުން — مُوَالاة ކުރުން. މިއެވެ.

އެކަން بَاطِلُ ވާކަންތައް: 1) وُضُوْء ގެއްލޭ ކަންތައް ހިނގާފައިވުން. 2) ފެންނެތިގެން تَيَمُّمُ ކުރަމުން ފެންފެނުން.

3) تَيَمُّمُ ކުރުން ހުއްދަވި ސަބަބު ފިލާގެން ދިއުން. އެއީ ބަލިގަނޑު ފަސޭހަވުން ފަދަ ކަންކަމެވެ. މިއެވެ.

އެކަމުގެ ސުންނަތްތަކެއް: އެއީ 1) ބިސްމި ކިޔުން 2) مُوَالاة ކުރުން. 2) އަތުގެ ފެންބާކީ ވާގޮތަށް ފިއްޖެހުން 3) ނިމުމުން وُضُوْء دُعَاء ކިޔުން. **އެކަމުގެ މަކްރޫހު ކަންތައް:** އެއީ تَيَمُّمُ ކުރުމުގައި ގިނަ ވެލި ބޭނުންކުރުމެވެ.

تَيَمُّمُ ކުރާގޮތް: ނިޔަތްގަނެ ބިސްމިކިޔައި ވެލިގައި ދެއަތް ޖަހައި އަތުގައި އަޅާފައިވާ މުދި އެއްޗެއް ނައްތާލުމަށްފަހު މޫނުގައި ފިއްޖެހުމެވެ. ދެން ދެވަނަ ފަހަރު ވެލިގައި އަތްޖަހައި ކަނާތްއަތުގެ އެއްޗެއް ވާތްއަތުން ފިއްޖެހުމަށްފަހު ވާތްއަތުގެ އެއްޗެއް ކަނާތްއަތުން ފިއްޖެހުމެވެ.

ނަޖިސް ފިލުވުމުގެ ގޮތް: ޖިންސުތައް ހުރި ވައްތަރުތަކަށް ނަޖިސް ބައިބައިކުރެވެއެވެ. **حَيْوَانُ ތަކެއް:** އެގެންވާ ތަކެއް ކަމެވެ.

1) ނަޖިސް حَيْوَانُ ތަކެއް އެއީ ކުއްތާއާއި އޫރެވެ. އަދި އެ ދެއުޒިވީ ވާކަތެވެ. އަދި ކުއްތާއާއި ގެނބަށް ބީހިފައިވާ ތަކެތިވެސް ނަޖިހެވެ. ދެން މުސްކުޅިވާ ޖިންސުގެ ތަކެތި ފަރުވާލާ އެއްޗެވެ. حَيْوَانُ ގެ ތެރެއިން ބައެއްގެ ބޭރުފުށުގެ ކަތުރާތަކުގެ ކުރާއި ބޭރުކުރާ ތަކެތި ކަތުރައި އެތެރެއިން ނުކުމެ ނަޖިސް ކަތަރުވެ ސިއްހަތަށް ގުޅުމުގެ ނަޖިހެވެ. 2) **ނުވަތަ ބައި طَاهِرُ ތަކެއްޗެވެ.** (أ) އިންސާނާ ބެހޭގޮތުން ބެލިޔަސް. ހަތް ބައެއް މީހުން، ޅަދަރި، ކުރަދި، ހިކަދި، އަދި ހުރިހާ ހިކި އުޅޭ ތަކެތީގެ އެކުވެރިއުވަނީ ކުރިމަގުކީ ވާހަކަ طَاهِرُ އެވެ. އަދި ބޭރުކުރާ ކަކުނުވާ ކަކުނު مَذْيُ އާއި وَدْيُ އާއި ލޭއާއި މީހާގެ ނަޖިހެވެ. ބަދަލު ނުވާ އެއްޗެއްސަށް ފެނަކަށް ތެދުވެ ކުރުވާތީ ނަޖިސްވެއެވެ. ތެރެހަޑިވެފައިވާ طَاهِرُ އެވެ. (ب) **ކާން ހުއްދަ حَلاَلُ ޖަނަވާރު:** ނަޖިސް ދަށަތުރަށް ދިއުމުގެ ފަހުން ބޭރުކުރާ ކަކުނުވާ ކަކުނުވާ އެއްޗަކާއި، އެތެރެއިން އަންނަ مَذْيُ އާއި وَدْيُ އާއި ލޭއާއި ނަޖިހެވެ. އެހެނީ طَاهِرُ ތަކެއްޗެވެ. (ج) **ކުޑަކުދިން ފަރުވާވާ މީހުންނާއި ކުދިދަރިން** ނުވަތަ ބައި ނަޖިސް ހުރި ކުރުވުމާއި ހިކުނުއެއްޗެއް ނަޖިހުގެ ތެރެއިން ވެސް طَاهِرُ އެވެ.

ނަޖިހުގެ ބައި: ފިނިފެންގެ ނުވަތަ ހޫނުފެނުގެ ގޮތުގައި ހިއްސާކޮށްފައިވާ ގޮތްތައް—ވިސް—ކުނިކަށި ފުކުޅު އަތުތެރޭ ހިނގިއްޖެނަމަ ނަޖިސް ފިލުވުމުގައި ބޭނުންކުރެވޭ ފެނުގެ ކުލަ އޮޅިގެން ކަމުގެ ނަޖިހެވެ.

جَامِدُ ތަކެތި: އެއީ ބޮނޑިގަދަ—ހަރުގަދަ ފުށް ތަކެއްޗެވެ. މިތަކެތި طَاهِرُ އެވެ. (ދިރިހުރި ތަކެތީގައި ބަލުހާއި އޫރާއި އެއިން ބިނާވެފައިވާ ތަކެތި އިސްތިސްނާވާނެއެވެ.)

ދިޔާތަކެތި: ލޭ، ދަވަ، ފާޚާނާއި މިތަކެތި ނަޖިހެވެ. ނަމަވެސް طَاهِرُ ޖަނަވާރުގެ އަށިކަށިގެ ކުޑަކުޑަ ލޭ ކުޑަވެފައިވާނަމަ ކަނޑައެޅިފައިވާ ގޮތުގައި عَفُوء ކުރެވިފައިވެއެވެ. ✹ ދެގޮތް ދޫކޮށްފައި طَاهِرُ އެވެ. 1) މުޑުދުވުމެވެ. 2) صَحّ ގޮތުގައި ކަނޑައެޅިފައިވާ އަދަދުތަކުގެ މިންވަރަށްވުރެ ގިނައިން ހިނގާފައިވާ ކުރުނބާތަކުގެ ހަށިގަނޑުގައި ✹ މަސްކަނޑުން حَلاَلُ ބަހައްޓާފައި ދޫކޮށްލެވޭ ބޮޑުވެރިއާ ހިމެނޭގޮތަށް ކުރެވޭ ދުރުގަ (ޢަދުލުވެރިކަމާއި އިޚްލާޞްތެރިކަމާ) ވާ ޚިޔާނާތް އެދުވަސް ... މިހާތަނަށް ކުރިމަތިކުރި ޖަނަވާރުގެ ނަޖިހެވެ. ✹ ނަޖިސްވެފައިވާ ތަކެތި ހަމައެކަނި ކާރިސް ބޭނުންކުރުން ނުވާނެއެވެ. މަސްލަހަތު ފިލުވަތިން ފޮޅައިލުމަށް ޚާއްޞަ ފެން ބޭނުންކުރާށެވެ. ✹ ނަޖިހަށްވުރެ ބޮޑު ނަޖިސް އުނިކޮށް ހަދާލުމަށް وُضُوء ނުހެޅުމަށެވެ. ނަމަވެސް ވަޅުފެން ހަރުގަދަގޮތުގައި ނުވަތަ ތިލަބައެއްގައި ނަގާނެ ބައިނަށް ފުރުވާލަދެއެވެ. ނަޖިސް طَاهِرُ ވާނީ شَرْطُ ތަކާއި އެކުގައެވެ. އެއީ 1) طَهُوْرُ ފެނުން ދޮވުން. 2) ދޮވުމުގައި ފެނުގެ އަޑިއަށް ފެނުން ދޮވެ ނަޖިސް ފުއްސުން. 3) ފެން ހަމައެކަނި ކުލަ އިސްރާފުނުކޮށް ނަޖިސް ފިލުވުން. 4) ކުރެހުމުގެ ނަޖިސް ފިލުވާފައި ހިމަ ... ފެން ނަޖިސް ނުވުން.

ހަތްތަކެތި: ބޮޑުއާދެއްގެ އަހުލުވެރިން ނަޖިހަކާ ހިތާ ކާރާ ދެއްކެވުމުގެ އަޅުގަނޑު ވާހަކަ ފުރިހަމަވެއްޖެނަމަ ބަހާ ފެނަށް ފެން ޖަހާފައި ހަދާ ބަލާލުމެވެ. އަދި އެއީ ބޮޑުކަމަކީ ފެނުން ހުއްޓެވެ. ނަޖިސްގެ އެނދު އެއަރުވާ ފެނަކު ފުރުވާލަނީ ގިނަ ކަމަކަށް. ✹ ފެނުން ނަޖިހެއް ނަޖިސް ފިލުވުމަށް ފެނުން ފަހަރު ފެނުން ފަހަރު ފުރިހަމައިން ނަޖިސް ދޫކޮށް ނުފެނިއްޖެނަމަ ވަޅުޖެހިފައިވާ ފެން. ✹ އަދި ނަޖިސް ނަޖިސް ކުރެވޭ ނުހުރުމަށެވެ. ✹ ނުހުނު ނަމަވެސް ހައިދަށް ކުރުމުގެ وُضُوء ކުރުމަށް ފަރުޖުކުރާ فَرْضُ ވެރިކަން ހަދާލުމެވެ. ✹ ނަޖިސްވެއްޖެނަމަ ނޫނަސް ފަހަރު ފައިބަރު ކުރުމަކީ اسْتِنْجَاء ކުރުމާއި ނަޖިހެވެ. މަސްއަލަ ބުނާ ފައިދާ ފަހުން طَاهِرُ އަކީ ކަމެވެ. އަތްފަޔާއި ފުރަގަސް ނަޖިސްކުރެވިފައިވާ ފެނަކީ ދެފުށް ކުރުވަނީ وُضُوء ކުރުން ހަދާލުމެވެ.

އަންހެނުންނަށް ހިނގާ طَبِيْعِي (حَيْضُ އާއި اسْتِحَاضَة ގެ ލޭ) ފާހާގެ حُكْمُ ތަށް:

المسألة	الحكم
އަންހެނުން حَيْضُ ވާއިރު ކިހާ އުމުރަކުން ހުރެގެން.	އެއީ ޤަމަރީ ނުވައަހަރުވުމުންނެވެ. އެއަށްވުރެ ކުޑައިރު فَرْجُން ލޭ އައިނަމަ އެއީ اسْتِحَاضَة ގެ ލޭއެވެ. އުމުރު ދުވަހުގެ ހިސާބަކީ ޤަމަރީ ހިސާބެވެ.
حَيْضُ ދެމިހުރުން އެންމެ ކުރުވުމަ	ރޭއާއި ދުވާލެއް (24 ގަ) އެއަށްވުރެ ކުރުކޮށްފިނަމަ اسْتِحَاضَة
حَيْضُ ދެމިހުރުން އެންމެ ދިގުވާނީ.	އެއީ ފަނަރަދުވަހެވެ. އެއަށްވުރެ ދިގުވެއްޖެނަމަ اسْتِحَاضَةގެ ލޭއެވެ.
ދެ حَيْضُ ދެމެދުގެ طُهْرُ	މަދުވެގެން ފަނަރަ ދުވަހެވެ. އެއަށްވުރެ ކުރުކޮށްފިނަމަ ދެވަނައަށް ހިނގާ ލޭއަކީ اسْتِحَاضَة ގެ ލޭއެވެ.
އާދަވެގެން ހިނގާ އެންމެ ގިނަ حَيْضُ ހިނގާމުއްދަތު	އެއީ ހަދުވަސް ނުވަތަ ހަތްދުވަހެވެ.
އާދަވެގެން ހިނގާ އެންމެ ގިނަ طُهْرُ ހިނގާމުއްދަތު	ތޭވީސް (23) ނުވަތަ ސައުވީސް (24) ދުވަސް
ބަލިވެއިނދެ އަންހެނުންނަށް އައިސް ލޭ حَيْضُ ހެއްޔެވެ؟	ބަލިވެއިނދެ އަންހެނުންގެ ކިބައިން ހިނގާ އަދަދެއް ކަނޑައެޅިފައިނުވާ ލޭ ނުވަތަ ހުދުކުލަ ނުވަތަ ރީނދޫ ކުލައެއް އައީ اسْتِحَاضَة އެވެ.
حَيْضُ ވަރިއްޖެކަން طَاهِرُވީ ކަން އެނގޭނީ ކިހިނެއްތޯ؟	އަންހެނުން 1. ދަޅުކުލަވެފައިވާ ހުދުދިޔަ އައުމެވެ. 2) ފުއި/ކަދަފުށް/ރުއްޓުފުށް މިތަކެތި ނެރެސް فَرْجُ ހިކުމުން.
طَاهِرُވުމަށްފަހު އަންހެނުންގެ فَرْجُ ން ނުކުންނަ ތެތްކަން	އަންހެނުންގެ ޖިސްމުގެ ތެރެއިން ނުކުންނަ ހުދުކުލައިގެ ދިޔަވެސް އަޅުވާލާނަމަ طَاهِرُ އެވެ. އަދި އެއީ ފުއި/ކަދަފުށް/ރުއްޓުފުށް ނުރަތުން ލިބޭ ޙާލަތެއް. ފުރަތަމަ ކުލައެއް ނަގާ وُضُوء ގެއްލޭނެއެވެ. މިތަކެތި ދެމިހުންނަ އެއީ اسْتِحَاضَة އެވެ.

فَرْجުން ނުކުންނަ ލޭ ކުލަބަދަލުވެ ގަނޑުވެ ހުރިގޮތް.	އެއީ حَيْضُ އާއި ގުޅިގެން އަންނަ ނަމަ، އެއީ حَيْضُ އެވެ. حَيْضُ އާއި ވަކިވެފައިވާނަމަ އެއީ اسْتِحَاضَة އެވެ.
ކުރިން ޢާދަވެފައިވާ ދުވަސްތަކަށް حَيْضُ ވީއިރު ދެމެދު طَاهِرُ ވެއްޖެއްޔާ؟	ޖެހިގެން طَاهِرُ ވެއްޖެނަމަ حُكمު ކަނޑައެޅޭނީ طُهْرُ ގެ ގޮތުގައެވެ. ދުވަސްތައް ހިސާބު طُهْرُ ގެ ދުވަސްތަކުން ނުކުރެވޭނެއެވެ.
ކަޅުކުލައިގެ ލޭ ފެނުމާއެކު حَيْضُ އަވަސް / ލަސްވުން	حَيْضُ ގެ ކުޑަ މިންވަރަކީ އެއް ދުވަހާއި ރެއެވެ. حَيْضُ އެވެ. ގިނަވެގެން ދުވަސް ދިހަ ދުވަހެވެ. (طُهْرُ ގެ ކުޑަ މިންވަރު) ފަނަރަ ދުވަސް ނުވާނަމަ، ނުނިމުނު ނަމަ އެއީ اسْتِحَاضَة އެވެ.
ޢާދަވުމުން ހަމަޖެހިފައިނުވާ އަދަދު ހިމެނުން / މުދުވަސް.	حَيْضُ ގެ ގިނަވެގެން (ފަނަރަ ދުވަސް) އަށްވުރެ ގިނަނުވާނަމަ އެއީ حَيْضُ އެވެ.
މުއްސަނދިކަމުގެ ޙުކުމް ނުވަތަ އަންހެނުން ގަބޫލުކުރަންވާ ކަންތައް އިސްވެދިޔަ ހާލަތު ހިމެނޭގޮތެވެ.	(1) ކަމުގެ ކުރިން ޢާދައާއި ގުޅިގެން އަންނަ ދުވަސްތަކުގައި ލޭ ވަކިވެ ދިޔަނަމަ، (2) ޢާދައާއި ވަކިވީ ދުވަސްތަކުގައި حَيْضُ ގެ ގޮތުގައި ބަލާނީ ނުވަތަ ދިޔަ ދުވަސްތައް ނިމުނުއިރުއެވެ. ގޮތެއްގައި އަދަދުކުރަނީ (حَيْضُ ގެ އެއްވެސް ދުވަސް) ނުލައި ނުވަތަ ހިސާބު ނުކުރެވޭނެއެވެ. (3) އަދަދުކުރަން حَيْضُ ވެދުވަސް ކުރުވީއެވެ. ދުވަސް ދުވަސްތައް އަދަދުކުރާގޮތުގައި ދިގުވެގެން ދިޔަ ނަމަ حَيْضُ ވެދުވަސް ނުގުނޭނެ ކަމުގައި ހިސާބުކުރެވޭ ދުވަސްތަކާއި އެއްވަރަށް ހިސާބުކުރެވޭނެއެވެ.

ހިތަށްއަރާނެ ސުވާލު:

✸ حَيْضُ އަކީ، ދަރިވިހެއުމުގެ ސަބަބަކާއި ނުލައި އަންހެނާގެ صِحَّةُ ސަލާމަތުން ހުރުމުގެ ޙާލަތުގައި އަންހެނާގެ ކަރުދާހުގެ ކުރިން ދަރިން އަންނަ طَبِيعِي ލޭއެވެ. اسْتِحَاضَة އަކީ ބަލިމަޑުވުމުގެ ސަބަބުން ނުވަތަ ފާސިދުވުމުގެ ސަބަބުން އައިރުވެސް ވަގުތާއި އިންސާނީ ހާލަތުގެ ސަބަބުން އަންނަ ލޭއެވެ. 1) حَيْضُ ގެ ލޭ ރީތިކޮށް ކުލަވާނުވާނެއެވެ. اسْتِحَاضَة ގެ ލޭ ރީތިކުލަވާލައި ސަލާމަތްވާނެއެވެ. ހިތްވަރު ނުލިބޭ އަންނަ ނަމަވެސް އަންނަ ލޭއަކީ ކަނޑައެޅިފައި ނުވާނެއެވެ. 2) حَيْضُ ގެ ލޭ އަޅުގަނޑުވެއެވެ. ގަނޑުކަލާ ހަނދުނަން ހިމޭނެއެވެ. اسْتِحَاضَة ގެ ލޭ ދިޔަވެ ފުރުނުތަކާއި ހިމެނޭނެއެވެ. ހުރިހާ ފަރާތަކުން އަންނަ ލޭއަކީ ނުވާނެއެވެ. 3) އަދަދުގެ ކިބައިގައި حَيْضُ ގެ ގޮތުގެ ސަބަބުން އެއިން ބައިވެސް ނިމުނުއެވެ. اسْتِحَاضَة ގެ ލޭގެ ވަގުތު ހަމައަކުން ލޭގައިވާކަމެވެ. حَيْضُ ގެ ލޭ އައުމުން ކަންތައްތައް حَرَامُ ވެއެވެ. އެގޮތުގައި فَرْجُ ގައި جِمَاعُ ވުން، ވަޤުތުތަކުން، ނަމާދުކުރުން، ރޯދަހިފުން، طَوَافُ ކުރުން قُرْآنُ ކިޔުން مُصْحَفُ ގައި ބެހުން މިސާލުތަކުގައި ޖެހިގެން. މިކަންކަން ހިފެހެއްޓެވެ.

✸ **ކުލަބަދަލުވެފައިވާ ލޭ:** އެއީ فَرْجُ ނުނުކުނުން މުޅިކުލައިގެ ލޭއެވެ.

✸ **ރީތިކުލައިގެ ނުކުތް ލޭ:** فَرْجُ ނުނުކުނުން ރީތިކުލައިގެ ދިޔަކުލައެވެ.

✸ **ހުދުކުލައިގެ ލޭ:** އެއީ طَاهِرُ ވުމުގެ فَرْجُ ނުނުކުނުން ހުދުކަމާއެކުވެވެ. މިއީ طَاهِرُ އާއި ގުޅޭއެވެ.

ނަމާދުވެސް ކުރިއަށް وُضُوءُ ގެއްލޭނެއެވެ.

النِّفَاسُ

المَسألَة	الحُكم
އަންހެން ދަރިވިހައިމާ ލޭ ނުދިޔައީމާ؟	އެކަން نفَاس ގެ حُكم ނުލިބޭނެއެވެ. އަދި ހިނައިގަތުން ވެސް ވާޖިބުނުވާނެއެވެ. އަދި އޭނާގެ ރޯދަވެސް ނުގެއްލޭނެއެވެ.
އަންހެނަކު ވިހެއުމުގެ ކުރިން ލޭ ނިކުތީމާ!	ވިހެއުމުގެ ކުރިން ނުވަތަ ވިހަމުން ދަނިކޮށް ނުކުންނަ ލޭއަކީ نِفَاس ގެ حُكم ނުލިބޭނެއެވެ. އެއީ اسْتِحَاضَة އެވެ.
ވިހެއުމުގެ ފަހުން ނުކުންނަ ލޭ ބަދަލުވީމާ	މިއީ نِفَاس ކަމުގައެވެ. ކުރު ނޫނީ ދިގު މިންވަރެއް ނެތެވެ.
نِفَاس ގެ ކުޑަ އަދި ގިނަ މިންވަރާއި ޢާދަވެގެން ވާ ވަރު	ކުޑަ މިންވަރަކީ ލަހުޒާއެކެވެ. ޢާދަވެގެން ސާޅީސް ދުވަސް، ގިނަވެގެން ފަސްދޮޅަސް ދުވަހެވެ.

نِفَاس ލޭގެ ކުޑަ މުއްދަތަކީ ކޮބައި؟	އެއްގޮތަކުން ކުޑަ މުއްދަތެއް ނެތެވެ. ވިހެއުމާއެކު ލޭ ނުފެނިއްޖެނަމަ ހިނައިގެން ނަމާދުކުރަން ވާޖިބުވާނެއެވެ. އަދި ނަމާދުކުރަން انْتِظَارُ ކުރުމެއް ނެތެވެ.
نِفَاس ލޭގެ ގިނަ މުއްދަތަކީ ކޮބައި؟	ސާޅީސް ދުވަހެވެ. އެއަށްވުރެ ގިނަ ދުވަސް ހުރެއްޖެނަމަ އެއީ ލޭގެ ބަލިކަމެކެވެ. ފަސްދޮޅަސް ދުވަހަށްވުރެ ގިނަ ދުވަސް ވާޖިބުވާނެއެވެ. ނަމަވެސް އެއަށްފަހު ދުވަސްތަކުގައި ލޭ ހުރެއްޖެނަމަ حَيْضُ ދުވަސްތަކެއް ނޫނީ އެއީ حَيْضُ އެވެ.
އާއްމުކޮށް ދެމިހުރި ދުވަހުގެ ޢަދަދު ކިތައް ދުވަސް ވެއެވެ؟	އެއްގޮތަކަށް ސާޅީސް ދުވަހެވެ. ގިނަވެގެން ފަސްދޮޅަސް ދުވަހެވެ.
ބައިގަނޑު ދުވަސްވަރު ހުރުން	އެއަށްވުރެ ގިނަ ދުވަސް (80) ދުވަސް ހުރިނަމަ އަދި މުއްދަތު ހަމަވެއްޖެނަމަ اسْتِحَاضَة ގެ ލޭއެވެ. އަދި 90 ދުވަސް ހުރުމުން نفاس ލޭގެ ލޭއެވެ. އަދި (80)(90) އަދި ދުވަސްތައް ގުނާނީ ދެވަނަ ފަހުން ދުވަސްތަކުގެ ތެރެއިން ކަމަށް ބެލެވެއެވެ. އެއީ سِتِّيْنَ ދުވަހުގެ ފަހުގެ ދުވަސްތަކަކީ نفاس ލޭގެ ލޭއެވެ. އެއަށްފަހު ހުންނަނީ اسْتِحَاضَة ގެ ލޭއެވެ.
ސާފުވުމަށްފަހު ދުވަސްކޮޅެއް طَاهِرُ ވުމާ ސާފުވުމާ ދެމެދު އަނބުރާ ލޭ ފެނުން	نفاس ލޭގެ ސާފުވުމަށްފަހު ސާފުވުމުގެ ދުވަސްތަކުގެ ތެރޭގައި طَاهِرُ ވެއްޖެއްޔާ އޭރުން طَاهِرُ ވެއްޖެކަމަށް ބަލާނީއެވެ. ދުވަސް ފަސްދޮޅަސް ދުވަހަށްވުރެ ކުޑައަށް ދުވަސް ސާފުވުމަށްފަހު ލޭ ފެނިއްޖެނަމަ އެއީ نفاس ގެ حُكْمُ އެވެ. ސާފުވުމުގެ ދުވަސްތަކަށް ބަލާނީ ނަމާދުގެ ތެރެއިންނެވެ.

ހަނދާނުގައި ބަހައްޓާށެވެ:

- اسْتِحَاضَة ގެ ލޭ އަންނަމުދާ ނަމާދުކުރުން ވާޖިބުވާނެއެވެ. ނަމަވެސް ކޮންމެ ނަމާދަކަށް وُضُوْء ކުރަންވާނެއެވެ.
- حَيْضُ ވެރިޔާ ނުވަތަ نفاس ވެރިޔާ އިރުއޮއްސުމުގެ ކުރިން طَاهِرُ ވެއްޖެއްޔާ އެދުވަހުގެ މެންދުރުނަމާދާއި عَصْرُ ނަމާދުކުރަން ލާޒިމުވެއެވެ. ހަމައެފަދައިން ފަތިސްވުމުގެ ކުރިން طَاهِرُ ވެއްޖެއްޔާ އެރޭގެ مَغْرِبُ ނަމާދާއި عِشَاء ނަމާދުކުރަން ވާނެއެވެ.
- ނަމާދުގެ ވަގުތު ވަދެގެން އެނަމާދު ނުކޮށްހުއްޓާ އަންހެނާ حَيْضُ ވެއްޖެއްޔާ ނުވަތަ نفاس ވެރި ވެރިވެއްޖެއްޔާ އެނަމާދު قَضَاء ކުރަން ލާޒިމުވާނެއެވެ.
- އަންހެނާ حَيْضُ ގެ ހާލަތުގައި ނުވަތަ نفاس ގެ ހާލަތުގައި ހުންނައިރު ބޮޑުގެ ދަށާއި ކަކުލުގެ މަތީގެ ދެމެދުން ބޭނުންހިފުމުން ދުރުހެލިވުން ވާޖިބުވާނެއެވެ. ނަމަވެސް ޖިސްމު ހަށިގަނޑުގެ އެހެން ބައިތަކުން ބޭނުންހިފުމަކީ ހުއްދަކަމެކެވެ.
- حَيْضُ ވެރިޔާ ނުވަތަ نفاس ވެރިޔާ طاهر ވުމަށްފަހު ހިނައުމުގެ ކުރިން فَرْجُ ގައި جماعُ ވުން ހަރާމްވާނެއެވެ. ނަމަވެސް فَرْجُ ގެ ބޭރުން ބޭނުންހިފުން ހުއްދައެވެ.
- مُسْتَحَاضُ ވެރިޔާގެ فَرْجُ ގައި جماعُ ވުން مَكْرُوْهَ ނުވެއެވެ. ނަމަވެސް ޖިމާޢުކުރުމުގެ ކުރިން ބޭނުންވާ ސާފުކުރުމަށް ހަދައިގެން ހައްދުކުރެވެއެވެ.
- مُسْتَحَاضُ ވެރިޔާ ކޮންމެ ނަމާދަކަށް ހިނައިގަތުމަކީ مُسْتَحَبُّ ކަމެކެވެ. ނަމަވެސް އެކަމަށް ނުކުޅެދޭނަމަ ދެނަމާދު ހިނައިގަތުމަށްފަހު ކުރުން ހުއްދައެވެ. މެންދުރުނަމާދާއި عَصْرُ ނަމާދު ޖަމާކޮށް ކުރުމަށް ހިނައުމާއި، مَغْرِبُ ނަމާދާއި عِشَاء ނަމާދު ވަގުތު ހިނައިގަނެގެން ޖަމާކޮށް ކުރުމަށް ހިނައުމެވެ. ދެން ފަތިސް ނަމާދު ވަކިން ހިނައިގަނެގެން ކުރާށެވެ. އަދި ހިނައިގަތުމުން ނުކުތް ލޭ ސާފުކޮށް ބުރަ ކޮށިގަނޑު ބޭނުންކުރުމަށްފަހު ކޮންމެ ފަރުޟު ނަމާދަކަށް އާ ކޮށިގަނޑެއް ބޭނުންކުރަން ޖެހޭ ކޮންމެ ފަރުޟު ނަމާދަކަށް وُضُوْء ކުރާށެވެ. ނަމަވެސް ކޮންމެ ފަރުޟު ނަމާދަކަށް ހިނައިގަތުން ނުޖެހޭނެއެވެ. حَيْضُ ވެރިޔާ ހިނައިގަތުމަށްފަހު ފަރުޟު ނަމާދަށް ކުރާ ކޮންމެ ފަރުޟު ނަމާދަކަށް وُضُوْء ކުރާށެވެ.
- އަންހެނުންނަށް حَجُّ عُمْرَة ގެ ކަންކަމުގައި ހިނައިގަތުމަކީ سُنَّة ކަމެކެވެ. رَمَضَان މަހު ރޯދައަށް ހުރެފައި ދުވާލު حَيْضُ ފެށިއްޖެ ބަލައި ބޭނުންކުރުން ހުއްދައެވެ. ނަމަވެސް ރޯދަ ޤަޟާކުރުމުގައި ރޯދަ ބަލައި ބޭނުންކުރުމަށް شَرْطُ ވެއެވެ.

ނަމާދު

ރަށުގައިވެސް ޖަމާޢަތުން ބަންގި قَمَت ދެއްވުމަކީ فَرْضُ كِفَايَة އެކެވެ. އެކަނި ނަމާދުކުރާމީހާއަށާއި ދަތުރުވެރިޔާއަށާއި ސުންނަތެކެވެ. އަންހެނުންނަށްއެއީ مَكْرُوْهَ އެވެ. އަދި ވަގުތުވުމުގެކުރިން އެކަން صَحَّ ނުވާނެއެވެ. ނަމާދުވެސް ފުރިހަމަ ސުންނަތްތަކާއި ފަރުޟުތަކާއި ޝަރުޠުތަކާއި ބަލަހައްޓަންވާނެއެވެ.

ނަމާދުގެ شَرْطُ ތައް: 1) އިސްލާމްވެފައިވާ ކަމުގައިވުން. 2) ބުއްދިވެރިވުން. 3) ތަމްޔީޒުކުރާ ޢުމުރަށް އެރުން. 4) ކަނޑައަޅައި طَهَارَة ހާސިލްކުރުން. 5) ވަގުތުވުން: **ފަތިސްނަމާދު ވަގުތަކީ،** އިރުމަތީގެ ފަތިސް ފެށިގެން އިރުއަރާ ދެންނެވެ. ދުވާލު ނަމާދު ވަގުތަކީ އިރު ދުވާލުމެދުން ފޮޅުމާއި އެއްޗެއްގެ ހިޔަނި އެއްޗަކާ އެއްވަރުވާ ދެންނެވެ. **عَصْرُ ނަމާދުގެ ވަގުތަކީ** (އޭގެ إِخْتِيَارِي ވަގުތަކީ) ކޮންމެ އެއްޗެއްގެ ހިޔަނި ދެގުނަވުމާ ދެންނެވެ. ދެން އޭގެ ضَرُوْرَة ވަގުތަކީ އިރުއޮއްސުމާ ދެންނެވެ. **مَغْرِبُ ނަމާދުގެ ވަގުތަކީ** އިރު އޮއްސުނީއްސުރެ ރަތްކުލަ ފޮޅުވުމާ ދެންނެވެ. **عِشَاء ނަމާދުގެ ވަގުތަކީ** އޭގެ إِخْتِيَارِي ވަގުތަކީ ރޭގެ ތިންބައިކުޅަ އެއްބައި ދެންނެވެ. ދެންއޭގެ ضَرُوْرَة ވަގުތަކީ ފަތިސްވުމާ ދެންނެވެ. އަދި ފަތިސް ފެށުމާއި ހުރިހާ ވަގުތެއް ދެންނެވެ. 6) **ނަމާދުގެ ވަގުތު** ވެފައިވާކަން އެނގުން. އަދި ހަށިގަނޑުގެ عَوْرَة ނިވާކުރުން. ފިރިހެނުންގެ عَوْرَة އަކީ ބަނޑުހުޅާއި ކަކުލާ ދެމެދެވެ. بَالِغ ވެފައިވާ އަންހެނުންގެ عَوْرَة އަކީ މޫނާއި ދެއަތްތިލަ ފިޔަވައި ހުރިހާ ހަށިގަނޑެވެ. 7) ކަނޑައަޅާފައިވާ ތަނަކާއި ހެދުމާއި ހަށިގަނޑު ނަޖިހުން ސާފުވެފައިވުން. 8) ކަނޑައަޅާފައިވާ قِبْلَة އަށް ކުރިމަތިލުން. 9) ނަމާދުގެ ފަރުޟު އެނގުން. މިއެވެ.

ނަމާދުގެ ރުކުންތައް: އެއީ ސާދަކަމެކެވެ. 1) ކަނޑައަޅައި فَرْضُ ނަމާދު ނިޔަތްކުރުން. 2) حَرَم ބަސް تَكْبِيْرُ ކިޔުން. 3) الحَمْدُ ކިޔުން. 4) ކޮންމެ رَكْعَة ގައިވެސް رُكُوع ކުރުން. 5) އެ رُكُوع ގައި ސުކޫނުވުން. 6) رُكُوع އިން އަރާފައި ތެދުވެގެން إِعْتِدَالُ ކުރުން. 7) ހަމަޖެހުމާއެކު سَجْدَة ކުރުން. 8) ދެ سَجْدَة ދެމެދު އިށީނުން. 9) ފަހު التَّحِيَّاةُ ކިޔުން. 10) ފަހު التَّحِيَّاةُ ކިޔާން އިށީނުން. 11) ފަހު التَّحِيَّاةُ ގައި النَّبِيُّ ﷺ ގެމައްޗަށް صَلَوَاة ކިޔުން. 12) ފުރަތަމަ ސަލާމް ދިނުން. 13) ގެންގުޅެންވާ ތަރުތީބު އަދާކުރުން. 14) ރުކުންތަކުގެ ހުރިހާ ތަރުތީބު ހިފެހެއްޓުން. މިއެވެ.

މިރުކުންތަކުގެ ތެރެއިން ނަމާދު صَحَّ ނުވާނެއެވެ. އަދި މިއިން ރުކުނެއް ގަސްތުގައި އެއްލައިލާ ނަމަ ހަމައެކަނި ދޫކޮށްލައިފިނަމަ ނަމާދު بَاطِل ވާނެއެވެ.

ނަމާދުގައި ކިޔަންޖެހޭ ކަންތައް: އެއީ ހަތަރުކަމެކެވެ. 1) حَرَم ބަސް تَكْبِيْرُ ފަދައިން އެކަން تَكْبِيْرُ ބުނުން. 2) ރުކޫޢުން ތެދުވާއިރު سَمِعَ اللهُ لِمَنْ حَمِدَه ކިޔުން. 3) رُكُوع ކޮށްފައި ތެދުވެގެން رَبَّنَا وَلَكَ الحَمْدُ ކިޔުން. 4) رُكُوع ގައި އެއް ފަހަރު سُبْحَانَ رَبِّيَ العَظِيْمِ ކިޔުން. 5) سَجْدَة ގައި އެއް ފަހަރު سُبْحَانَ رَبِّيَ الأَعْلَى ކިޔުން. 6) ދެ سَجْدَة ދެމެދު رَبِّ اغْفِرْلِي… ކިޔުން. 7) ފުރަތަމަ التَّحِيَّاةُ ކިޔުން. 8) ފަހު التَّحِيَّاةُ ކިޔާން އިށީނުން. މިއެވެ.

މިކަންތައްތަކުގެ ތެރެއިން ގަސްތުގައި އެއްލައިލައިފި ނަމަ ނަމާދު بَاطِل ވާނެއެވެ. އަދި ހަނދާން ނެތިގެން އެއްލައިލައިފި ނަމަ ކުރަންވާނީ سجدة ސަހްވެވެ.

ނަމާދުގެ ސުންނަތްތައް: އެއީ ހަމަ ދެބައިއަށް ބެހިގެންވާ ސުންނަތްތަކެވެ. އެއީ ހައިއާތާއި ސުންނަތެވެ. **ހައިއާތު** **ސުންނަތްތައް އެއްލައިލައިފި ނަމަ ނަމާދު بَاطِل ނުވާނެއެވެ.** އެގޮތުގައި ކިޔަން ޖެހޭ **ސުންނަތްތައް ގެ ބާވަތް** – دُعَاءُ الإِسْتِفْتَاحُ ކިޔުމާއި أَعُوْذُ ކިޔުމާއި بِسْمِ ކިޔުމާއި آمِيْن ކިޔުމާއި (ޖަހުރުކުރާ ނަމާދުތަކުގައި އަޑުފޮޅައި ޖަހުރުކޮށް ކިޔުމާއި) الحَمْدُ ކިޔުމަށްފަހު قُرْآن ން އެއްސޫރަތް ކިޔުމާއި (ފުރަތަމަ ދެ ރަކުޢަތުގައި ޖަހުރުކުރާ ނަމާދުތަކުގައި ޖަހުރުކުރުމާއި) ސިއްރުކުރާ ނަމާދުތަކުގައި ސިއްރުކުރުމާއި އަދި އިމާމުގެ ފަހަތުން ނަމާދުކުރާމީހާ ތަކްބީރު ކިޔުމާއި) سَمِعَ اللهُ لِمَنْ حَمِدَه ކިޔުމަށްފަހު حَمْدًا كَثِيْرًا طَيِّبًا مُبَارَكًا فِيْهِ مِلءَ السَّموَاتِ وَمِلَء الأَرْضِ ކިޔުމާއި سَجِدَة ގައި ކިޔުމާއި

رُكُوع ގައި تَسْبِيْح ކިޔާއިރު އެއްފަހަރަށްވުރެ އިތުރުކުރުމާއި، رَبِّ اغْفِرْلِي ކިޔުމާއި ސަލާމް ދިނުމުގެކުރިން دُعَاء ކިޔުމާއި މިއެވެ. އަދި ހައިއަތު ސުންނަތްތަކަކީ – حَرَم ބާ تَكْبِيْرُ ކިޔާއިރުގައާއި رُكُوع އަށް ދާއިރުގައާއި رُكُوع ން ތެދުވާއިރުގައާއި ފުރަތަމަ التَّحِيَّاةُ ން ތެދުވާއިރުގައާއި ދެއަތް ކަންފަތާ ހަމައަށް އުފުލުން. قِيَام ގައި ކަނާއަތުން ވާތްއަތުގެ ކަށިގަނޑު ހިފަހައްޓައިގެން މޭގެ ދަށުގައި ބާއްވުން. އަދި سَجِدَة ކުރާއިރު ބޯހިމެނުމާއި ކަކޫ ބިމުގައި ޖެހުމާއި ދެއަތުގެ ފައިތިލަ ބިމުގައި ބޭއްވުން. سَجِدَة އިން ތެދުވުމަށްފަހު ސަޖިދަ ދެމެދު އިށީނުމުގައާއި ފުރަތަމަ التَّحِيَّاةُ ގައި އިށީނުމުގައި ވާތްފައިގެ މަތީގައި އިށީނދެ ކަނާފައި ތެދުކޮށް ބޭއްވުން. އަދި ދެ سَجِدَة ދެމެދުގައާއި ފުރަތަމަ التَّحِيَّاةُ ކިޔުމުގައި إِفْتِرَاش އަށް އިށީނުން. ފަހު التَّحِيَّاةُ ކިޔުމުގައި تَوَرُّك އަށް އިށީނުން. އަދި ދެއަތުގެ އިނގިލިތައް ފައިގެ މަތީގައި ކަކޫ ހަމައަށް ބާއްވުން. އަދި ކަނާއަތުގެ ހިއްސާއިނގިލި ފިޔަވައި ބާކީ އިނގިލިތައް ލާފައި التَّحِيَّاةُ ކިޔާއިރު އިނގިލި ދިއްކޮށްލުން. އަދި إِلَّا اللّٰهُ ގެ ހަމްޒާ ކިޔާއިރު ހިއްސާއިނގިލި އުފުލުމާއި دُعَاءُ ގައި ރަސޫލާއަށް ޞަލަވާތް ކިޔުމާއި ފަހު ސަލާމް ދިނުމުގައި އިސްވުމާއި ސަލާމް ދިނުމުގެ ނިޔަތް ކުރުމެވެ. އަދި ސަލާމް ދިނުމުގައި ކަނާއަތަށާއި ވާތްއަތަށް ބޮލުން ފުރޭނެއެވެ. އަދި ސަލާމް ދޭއިރު ކަނާތްފަރާތަށް ފުރެން.

ތިލާވަތުގެ ސަޖިދަ: سَجِدَة ގައި قُرْآنُ ން ތިލާވަތުގެ ސަޖިދަ ކުރުމަކީ ސުންނަތްކަމެއްގެ ގޮތުގައި شَرْعُ ކުރެވިފައިވާ ކަމެކެވެ. – ސަޖިދަތްޕަތުން ހިމެނޭއާޔަތް ކިޔާ މީހާއާއި އަޑުއަހާމީހާއަށް ސުންނަތްވެއެވެ، رُكُوع އާއި سَجِدَة އާއި قِيَامُ ގެ ތަނުގައި ނަމާދުގައި ތިލާވަތު ކުރާ މީހާވެސް ސަޖިދަކުރުމަށް ފަރުވާވާނެއެވެ. ނަމާދުގެ ތެރޭގައި އިމާމު ސަޖިދަ ކުރިޔަސް ނުވަތަ ނުކުރިޔަސް ތަބާވާން ވާޖިބުވާނެއެވެ. **އަދި ވާޖިބު ކަމެއް ނުވާ ސަޖިދަ ނަމާދުގައި ކުރުމުން ނަމާދު** بَاطِلُ **ވާނެއެވެ.** ސަޖިދަކުރުމަށް ނިޔަތްކުރުމާއި ތިލާވަތުގެ ސަޖިދަ ކުރުމުން ސުންނަތެވެ.

ސަޖިދަކުރުމުގެ ކުރިން ތަކްބީރު ކިޔުމާއި ސަޖިދައިން ތެދުވާއިރު ތަކްބީރު ކިޔުމާއި ސަލާމް ދިނުމާއި ސުންނަތްވެއެވެ.

ނަމާދުކުރާގޮތް: ނަމާދުކުރާ މީހާ ތެދުވެ قِبْلَة އަށް ކުރިމަތިލައި، اللّٰهُ أَكْبَرُ ކިޔާށެވެ. އެއާއެކު ދެއަތް ކަންފަތާ ހަމައަށް އުފުލާށެވެ. އަދި ނިޔަތް ތަކްބީރާއެކު ހިތުގައި ކުރާށެވެ. އަދި ދެއަތް ތިރިކޮށް ކަނާތްއަތުން ވާތްއަތް ހިފާށެވެ. އަދި ނަމާދުގައި ތިބޭ ހިނދު ސަޖިދަކުރާ ތަނަށް ބަލާށެވެ. (ނޯޓު: ދެލޯމަރާ ނަމާދުކުރުމަކީ ސުންނަތުގެ ކަމެއް ނޫނެވެ. އަދި ކޮށްކަރާހިޔަތެވެ.) އަދި ފުރަތަމަ ހިމޭންކަމާއެކު ދެވޭނެއެވެ. ނަމާދު ފެށުމުގެ ފަހުން ސުބްޙާނަކަ دُعَاءُ الإِسْتِفْتَاحُ ކިޔާށެވެ. ވަދަތުން ކިޔަން ސުންނަތްވާ دُعَاء ކިޔާށެވެ. (سُبْحَانَكَ اللّٰهُمَّ وَبِحَمْدِكَ وَتَبَارك اسْمُكَ وَتَعَالَى جَدُّكَ وَلاَ إِلَهَ غَيْرُكَ) ކިޔުމަށްފަހު أَعُوْذُ އާއި بِسْمِ ކިޔާށެވެ. (އަދި އިސްތިއާޒާ ހިމޭނުން ކިޔުން ސުންނަތެވެ.) ދެން الحَمْدُ ކިޔާށެވެ. އަދި މައްޗަށް ކިޔާ ނަމާދުތަކުގައި مَأْمُوْمُ ން الحَمْدُ ކިޔުމަށް ސުންނަތްވެއެވެ. އިމާމު ކިޔާ ފަހުން ކިޔާށެވެ. އަދި ސޫރަތް ނަމާދުތަކުގައި مَأْمُوْمُ ނަމަ ސޫރަތެއް ނުކިޔެއެވެ. ދެން الحَمْدُ ކިޔުމަށްފަހު قُرْآنُ ން ފަސޭހަވާނެ ތަނެއް ކިޔާށެވެ. ފަތިސްނަމާދުގައި مُفَصَّلُ ގެ ދިގުސޫރަތް – ހެނދުނާއި – مَغْرِبُ ނަމާދުގައި ކުރުސޫރަތް ކިޔުމެވެ.

ސޫރަތް ކިޔުން ސުންނަތްވެގެންވެއެވެ. مُفَصَّلُ ގެ ދިގުސޫރަތްތަކަކީ؛ (ق) ސޫރަތުން (عَمَّ) ގެނިޔަލަށެވެ. އޭގެދެމެދުން ސޫރަތަކީ (عَمَّ) ން (وَالضُّحَى) ގެނިޔަލަށެވެ. އަދި ކުރުސޫރަތަކީ (وَالضُّحَى) ން (النَّاس) އަށެވެ. ފަތިސްނަމާދުގައާއި مَغْرِبُ ނަމާދުގެ ކުރީދެ رَكْعَةُ ގައާއި عِشَاء ނަމާދުގެ ކުރީދެ رَكْعَةُ ގައި އަޑުއުފުލާ ކިޔުމުގެ އަޖުރުބޮޑުވެގެން. އަދިއަދިން ހިނދު ސޫރަތް ކިޔުން. ދެން ތަކްބީރުކިޔާފައި رُكُوع ކުރާށެވެ. حَرَم ބަމް تَكْبِيرُ ކިޔާ ދެއަތް ކަންފަތްދެކޮޅާހަމައަށް އުފުލާށެވެ. އަދި ދެއަތުގެ އިނގިލިތައް ދެކަކޫގައި ބާއްވާށެވެ. އަދި ބޮލާއި ބުރިކަށި ހަމަހަމަކޮށް ސީދާކޮށްލާށެވެ. ދެން سُبْحَانَ رَبِّيَ العَظِيْمِ ތިންފަހަރު ކިޔާށެވެ. ދެން سَمِعَ اللهُ لِمَنْ حَمِدَه ކިޔަމުންކިޔަމުން ބޮލުއުފުލާށެވެ. އަދި حَرَم ބަމް تَكْبِيرُ ކިޔާ ދެއަތް ކަންފަތްދެކޮޅާހަމައަށް އުފުލާށެވެ. ދެން ތެދުވެ ހުރެގެން ކިޔާނީއެވެ (رَبَّنَا وَلَكَ الحَمْدُ حَمْدًا كَثِيْرًا طَيِّبًا مُبَارَكًا فِيْهِ مِلءَ السَّموَاتِ وَمِلَء الأَرْضِ وَمِلَء مَاشِئْتَ مِنْ شَيْءٍ بَعْد.) ދެން تَكْبِيرُ ކިޔަމުން سَجِدَة އަށް ވެއްޓޭށެވެ. ދެކަކުލާއި ދެއަތާއި ނިތްކުރިއާއި ނޭފަތް ބިމުގައި ޖައްސާށެވެ. ދެފައިގެ އިނގިލިތައް ބިމާޖައްސާށެވެ. ދެއަތުގެ ތިލަ ބިމާ ބާއްވާށެވެ. ދެއަތުގެ އިނގިލިތައް ދެކޮޅު قِبْلَة އަށް ދިމާކޮށްފައި ބާއްވާށެވެ. (ނިތްކުރި ނޭފަތް ބިމާ ޖެހޭގޮތަށް ބޭއްވުމަށް ޖެހޭނެއެވެ) އިނގިލިތަކުގެ ބޮލިތައް ދިމާކުރާށެވެ سُبْحَانَ رَبِّيَ الأَعْلَى ތިންފަހަރު ކިޔާށެވެ. އަދި ސަޖިދަ ކުރާމީހާގެ ބަނޑު ދެފައިން ވަކިކޮށް ބާއްވާށެވެ. މާތްކަމާއި ބައިތިއްބާ ކަކުލާއި ބަނޑު ދުރުކޮށް ބާއްވާށެވެ. ދެން تَكْبِيرُ ކިޔަމުން ބޮލުއުފުލާށެވެ. ދެން ވާތްފައިގެ ފަތްމަތީގައި އިށީނދެ ކަނާތްފައި ކޮޅަށް ބާއްވާށެވެ. އަދި ކަނާތްފައިގެ އިނގިލިތައް ދެކޮޅު ފަރާތަށް ވީއިރު ހަމަ ދެފައިގެ އިނގިލިތައް قِبْلَة އަށް ދިމާކޮށްފައި ބާއްވާށެވެ. ނިމުނީ ދެފައިގެ ތިލަ ވަކިވާގޮތަށް ހަމަ ދެފައިގެ އިނގިލިތައް قِبْلَة އަށް ދިމާކޮށްފައި ބާއްވާށެވެ. އަދި އިށީނދެގެން رَبِّ اغْفِرْ لِي ތިންފަހަރު ކިޔާށެވެ. އަދި ބޮޑުކޮށްގެން މިހެންނެވެ ކިޔާށެވެ (وَارْحَمْنِي وَاجْبُرْنِي وَارْفَعْنِي وَارْزُقْنِي وَانْصُرْنِي وَاهْدِنِي وَعَافِنِي وَاعْفُ عَنِّي) ދެން ދެވަނަ سَجِدَة އާއި އެއްގޮތަށް ދެވަނަ سَجِدَة ކުރާށެވެ. ދެން تَكْبِيرُ ކިޔަމުން ބޮލުއުފުލާށެވެ. ދެން ދެވަނަ رَكْعَة ކުރާށެވެ. ދެން ދެވަނަ رَكْعَة ނިމުމުން ދެވަނަ رَكْعَة ގައި ކުރާށެވެ. ދެ رَكْعَة ގެ ނިމުނުހިސާބުން ދެން التَّحِيَّاةُ ކިޔުމަށް އިށީންނާށެވެ. އަދި ވާތްފައިގެ ފަތްމަތީގައި އިށީނދެ ކަނާތްފައި ކޮޅަށް ބާއްވާށެވެ. އަދި ކަނާތްއަތް ކަނާތްކަކޫގެ މަތީގައި ބާއްވާށެވެ. އަދި ވާތްއަތް ވާތްކަކޫގެ މަތީގައި ބާއްވާށެވެ. ކަނާތްއަތުގެ ހިނދިކޮޅު އިނގިލިން ފެށިގެން ތިން އިނގިލި ހަމަކޮށް ޝަހާދަތް އިނގިލި ދިއްކޮށް ބާއްވާށެވެ. އަދި އެހެންގޮތަށް ހުރެގެން ކިޔާށެވެ. التَّحِيَّاتُ لِلّٰهِ وَالصَّلَوَاتُ وَطَّيِّبَاتُ السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللهِ وَبَرَكَاتُهُ السَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِاللهِ الصَّالِحِيْنَ أَشْهَدُ أَنْ لَاإِلَهَ إِلاَّ اللهُ وَ أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُوْلُهُ. ދެން ތިން رَكْعَة އަދި ހަތަރު رَكْعَة ނަމާދު تَكْبِيرُ ކިޔަމުން ތެދުވާށެވެ. އަދި ދެން ކުރާނީ އުފުލާށެވެ. ދެން ނަމާދުގެ ބާކީހުރި ރަކްޢަތްތައް ކުރާށެވެ. ދެން ކުރިންނެވެ ނިމުނު ރަކްޢަތްތަކާ އެއްގޮތަށެވެ. ދެން ފަހުގެ ރަކްޢަތުގައި ކިޔާނީ الحَمْدُ އެވެ. (ދެން رَكْعَة ފުރިހަމަކުރުމުން ފަހު) ފަހު التَّحِيَّاتُ ކިޔުމަށް އިށީންނާށެވެ. އަދި ފަހު ޖަލްސާގައި ވާތްފައި ކަނާތްފައިގެ ދަށުން ނެރެ ވާތްފޮށްޓެއްގެ މަތީގައި އިށީނދެ ކަނާތްފައި ކޮޅަށް ބާއްވާށެވެ. (މިގޮތަށް އިށީނުމަށް تَوَرُّكُ އޭ ކިޔާނެ އެވެ) ފަހު التَّحِيَّاتُ ކިޔުމަށް ފަހު ސަލަވާތް ކިޔާށެވެ. ދެން ދުރޫދުގައި ކިޔާނީ މިހެންނެވެ. اللّٰهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى إِبْرَاهِيْمَ وَعَلَى آلِ إِبْرَاهِيْمَ إِنَّكَ حَمِيْدٌ مَجِيْدٌ اللّٰهُمَّ بَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ عَلَى إِبْرَاهِيْمَ وَعَلَى آلِ إِبْرَاهِيْمَ إِنَّكَ حَمِيْدٌ مَجِيْدٌ. އަދި أَعُوْذُ بِا للهِ مِنْ عَذَابِ النَّارِ وَ عَذَابِ القَبْرِ وَفِتْنَةِ المَحْيَا وَالمَمَاتِ وَفِتْنَةِ المَسِيْحِ الدَّجَّالِ މިދުޢާ ކިޔުން ސުންނަތްވެގެންވެއެވެ. ދެން ކަނާތްފަރާތަށް ބޮލު އަނބުރާ ސަލާމް ދޭށެވެ. ދެން ވާތްފަރާތަށް ބޮލު އަނބުރާ ސަލާމް ދޭށެވެ. ކިޔާނީ، السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللهِ މިގޮތަށެވެ. ދެން ވާތްފަރާތަށް ބޮލު އަނބުރާ ސަލާމް ދޭށެވެ.

ކިޔާނެ، السَّلاَمُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللهِ ދެން އެހާވެދެގެން ވާރިދުވެގެންވާ دُعَاءُ ކުރުން ސުންނަތްވެގެންވެއެވެ. (1)

✱ **ފަތިސްގެ ނަމާދު:** ކޮށަން ހަރުމުން އަނގަބަހުން އިސްތިޣްފާރު ނަމާދު އަސްހާބު ކިޔުމުން ނަމާދުގެ އިރުއެރުމާއި ނަމާދުކުރުމެވެ. އެގޮތަށް ކިޔުމާއިއެކު ވާޖިބުވެގެންނުވާނެ އަދި އިތުރު ކަމެއްނުކުރުމެވެ. އެގޮތުން އަދި ރުކޫއުގައި ބަހައްޓައިގެން އެވެ. رُكُوع ކުރުމާއި سَجدَة ކުރުމާއި އަދި ގެންދިޔުމާއި އިތުރުކުރުން އިސްތިޢާނަތްކުރުމެވެ. ފަތިސްނަމާދުގެ قضَاء ކުރުން އަދާކުރުން ވާޖިބުވެގެންވެއެވެ. އަދި ކުރުމަށްފަހު އަނގަބަހުން ދިރުވާ ކަމުގައި ނަމާދުކުރުމުގެ ވަގުތުގައި عَصْرُ ނަމާދުގެ ފަހުން މެދުވެރިވުމާއި مَغْرِبُ ނަމާދާއި عِشَاء ނަމާދު އަދާކުރުމުގެ ވަގުތު ފާއިތުވުމުން ނިމިގެންދެއެވެ.

✱ **ތަރާވީޙުގެ ނަމާދު:** އަސަރާގެ ދެތެރޭގެ ދުވަހުން ގެއްލިކުރެން 80 ކޮލެޖުތެރެއިން ދަރުވަރު ދަރުވެގެންވާނެ އަދި ދަތުރުކުރު ހެދުމެއް ދަތުރުކުރުމަށް ހަމަ رَكْعَة ނަމާދު ދެ رَكْعَة އިސްކުރު ކިޔުން އަސްލުމަށްކަމަށް ޤާއިމުވެއެވެ. އަދިއަށް ދަތުރުކުރުމުގައި ހަތަރުދިގު ދިގުދަށުން މަޤުބޫލު ކިޔުން ގޮސްފައި ކިޔުމަށް (20 ފުރަސް) އަސްލުމިއެއް ވަސީލަތު ދުވަސް ފުރުގެން ނަމާދު ފުރަތަމަ ކިޔަނީ. ކިޔުމަކީ ނަމާދެވެ. * ރަކާތާއި ޢާއިލާއިރުގެ ފުރިހަމަގައި ދަތުރުކުރުމަށް إِقْتِدَاء ވުމަށްދެން، ނަމާދު ރަކާތާ حَاضِرُ ވުރުއްވުރުކަ ނަމާދު ހައްދަވާފައި ދަތުރުކުރުމުގައި ހަދަން ވާޖިބުކުރު ނަމާދު މުގައިދެކުރު ދަތުރުކުރު އަސްލުކަ ވެދުވިދޭ ރިސާލަތު ފުރަތަމަ ކިޔަނީކަމުވެ. އަދި ދަތުރުކުރު ފުރަތަމަކުރު ނަމާދު ކިޔުމަކީ ހަމައެވެ. ނަމާދު ކިޔަކިޔުން މުޅިއަމިއްލަ.

✱ **ރަވާތިބު ނަމާދު:** ސުންނަތް މަތީގެ ރަކްޢަތުގެ ވާޖިބުވެގެންވެއެވެ. އެއީވެސް مُسْتَقِلُّ ނަމާދުކަމެވެ. މަތީގެ ނަމާދު ކިޔަ ކުރުއަވަހު ވަކިއަށްދިނުން. އަސްލުގައި ހަމަ رَكْعَة ކުރުން ހަދާއިއަށްދެވެ. އަދި މަތީގެ ނަމާދުތަކާ ސުންނަތް ގަޑިގެ عَصْرُ ނަމާދުގެ ފަހުން ދަތުރުކުރުމެވެ. ދަތުރުކުރަން ހަދާއިގެ ފަހުން ހުއްޓާލައިދިނުމެވެ.

✱ **وِتْرُ ނަމާދު:** އެއީ ސުންނަތްވެއެވެ. عِشَاء ނަމާދު ނިމުމުން ފަތިސް ހުޅުވޭތާ ދަންވަރު. އަނެއްކާވެސް ދަތުރުކުރާ މަތީގެ ދެރަކާ رَكْعَة އެކެވެ. ބަނޑަށް ދުއާ: އެކެ رَكْعَة އެވެ. ކިޔަން ދެ رَكْعَة އެއްކޮށް ސަލާމް ދީ، ނަމާދު ހަމަ رَكْعَة އެކެ – ތިން رَكْعَة އެކެ އެކެކޮށް އަނެއްކޮށް. ނަމާދު ތިން رَكْعَة ނަމާދު ހަތް رَكْعَة ނަމާދު ނުވަ رَكْعَة އެއްގޮތަށް ކިޔުމަށް ފަހުރާކަށެވެ. އެއްކޮށް ދަރަނި ދަރުމަ ދުވާލު ސަލާމް ދީފައި ދެ رَكْعَة އެވެ. އަދި މިކަމުގައި އިހުސާން ދަރުމަ ދެ رَكْعَة ނަމާދުއަކީ ހަމައެވެ.

✱ **ޖަމާޢަތް:** މިގޮތުން ސަލާމްދެވުމާ ވެދުވުމުގައި، ކުރިކޮޅުން، އަސްލުމާކަން ނަމާދުކުރުމުގައި، އަސްލުމުދާ އަދި އަސްލުގެ ދަރުމުގައި މިކަމުކުރުމަކީ فَرْضُ كِفَايَة އެވެ. ހަމަހުކުމުގެ ސުންނަތް މުޖުތަމަޢު މިރާސްވެއެވެ.

---

[1] أَسْتَغْفِرُ اللهَ (ތިންފަހަރު) أَللهُمَّ أَنْتَ السَّلآمُ وَمِنْكَ السَّلآمُ تَبارَكْتَ يَاذَا الجَلآلِ وَالإِكْرَامِ. لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللهُ وَحْدَهُ لاَ شَرِيْكَ لَهُ لَهُ المُلْكُ وَلَهُ الحَمدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَىء قَدِير، لاحَولَ وَلاَقوة الاّبِاللّه ، لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللّهُ وَلاَ نعبدُ إِلاَّ إِيَّاه لَهُ النِّعْمَةُ وَلَهُ الفَضْلُ وَلَهُ الثَّنَاءُ الحَسَنُ . لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللهُ مُخْلِصِيْنَ لَهُ الدِّيْنَ وَلَوْ كَرِهَ الكَافِرُوْن أَللهُمَّ لاَمَانِعَ لِمَا أَعْطَيْتَ وَلاَ مُعْطِيَ لِمَا مَنَعْت وَلاَ يَنْفَعُ ذَا الجَدِّ مِنْكَ الجَدُّ. އަދި ފަތިސްނަމާދާއި مَغْرِبُ ނަމާދުގެ ފަހުގައި އިސްތިޣްފާރަށްފަހު އެކަ އަދި އަންނަނިވިން ދިހަފަހަރު ކިޔުން. لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللهُ وَحْدَهُ لاَ شَرِيْكَ لَهُ لَهُ المُلْكُ وَلَهُ الحَمدُ يُحْيِ وَيُمِيْتُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيء قدير. ދެން އައްސަލާމު (سُبْحَانَ اللهِ) ތެތީސްފަހަރު (الحَمْدُ لِلّهِ) ތެތީސްފަހަރު (اللهُ أَكْبَرُ) ތެތީސްފަހަރު ކިޔުން. ދެން އެއްފަހަރު لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللهُ وَحْدَهُ لاَ شَرِيْكَ لَهُ لَهُ المُلْكُ وَلَهُ الحَمدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيء قدير. މިހެން ކިޔުން. ދެން آيَةُ الكُرْسى ކިޔުން ދެން (قُلْ هُوَ اللهُ أَحَد) (قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الفَلَق) (قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ) މިސޫރަތްތައް ކިޔުން. އަދި ފަތިސްނަމާދާއި مَغْرِبُ ނަމާދުގެ ފަހުގައި މިއިން ކޮންމެ ސޫރަތެއް ތިންފަހަރު ކިޔުން.

އެދުރުވާ ހަށިގަނޑު ، އަދި ކަފުންކުރުމަށް ނޫނެވެ. އޭނާގެ މައްޗަށް ނަމާދުކުރުން ހުއްދައެވެ. އެއް ވަގުތުން އެން ޝަރުޢީ ޢުޛުރެއް އެއްގޮތަކަށް ކިޔަތެވެ. ✱ ފަހުން ކަފުންކުރުން ހެދި ބޭނުންވާނެއެވެ. އަދި އެހެން ފަސްކުރުމެއްނުވެއެވެ. އެއީ ފެނުމަށްއެދޭ އެހެންގޮތެއް ބަރަކަތްތެރި ފަޅާގޮތް ނޫން އެގޮތަށްވީހިނދެވެ. ✱ ޖަނާޒާގައި ފިރިހެނުންވުމާ އެއްކުރެވޭއިރު ނަމާދުކުރާން ހަނދާން އެކުއެކީގެ ޖަމާޢަތުގެ ކުރިއަށް. އަދި އެހެންނާއި ޖަމާޢަތް ދިމާލުގައެވެ. ✱ ނަމާދުކުރުމުގައި ހަތަރު تَكْبيرُ ކިޔާށެވެ. ކުރީ تَكْبِيرُ އަލްއިޙްރާމަށް އެއްވަނަފަހު. ފަހެ އުޅުމުގައި تَكْبيرُ ކިޔައިފާ أَعُوْذُ بسم ކިޔައި الحَمْدُ އާއިން ކިޔާށެވެ. ސޫރަތްނުކިޔޭނެ. ދެން ދެވަނަ تَكْبيرُ ކިޔައިފާ النَّبى ، ގެމައްޗަށް صَلَوَاة ކިޔާށެވެ. ދެން ތިންވަނަ تَكْبيرُ ކިޔައިފާ މައްޔިތާއަށް دُعَاء ކުރާށެވެ. ދެން ހަތަރުވަނަ تَكْبِيرُ ކިޔައިފާ ކުޑަކޮށް މަޑުކުރާށެވެ. ދެން ކަނާތްފަރާތަށް އެއްސަލާމްދޭށެވެ. ބޭއެވެ. ✱ ޖަނާޒާގެ ފަހަތުން އަޑުގަދަކޮށް ކިޔުމަކީ އެއާއެއް ނޫނެވެ.

حَرَام ވާނެއެވެ. އަދި ޖަނާޒާ ސޫރަތުގައި ފިލާވަޅުތައް ހެދުމަކީ އެކަމާ ބެހޭ ސުންނަތް ނަގުމަކީ އެއް ނޫނެވެ. ނަމާދުކުރުމަށްފަހު ޖަނާޒާ ހިފައިގެން އިތުރުގޮތެއްގައި ހަރުގަނޑުގައި ހުރެ ކިޔާ ދުޢާތައް ހަދާ ޖަނާޒާ ކަށްކުރުން حَرَام ވާނެއެވެ. އަދި ޤަބުރުތަކުގެ ބައިތަކުގައި އެކިފަހަރު طَوافُ ކުރުމަކީ އަދިގޮތުގައި ބިދުޢަތް ސުންނަތެއް ބޭނުންކުރުމާ ޖަނާޒާގައިވެސް ކަޅުކުރުވުން ޖަނާޒާ حَرَام ވާނެއެވެ. އަދި އެކަމުގައި ގަބުރުބިނާކުރުމަށް ހުކުރުކުރުން ވިޔަފާރިވާނެއެވެ.

✱ تَعْزِيَة ކުރުމުގެ لَفْظُ ބަސްތަކުގެ ތަކުރާރުކުރުމެވެ. އަދި تَعْزِيَة ކިޔުމަށް އެންމެރަނގަޅު ބަހަކީ ކިޔުމަށްފަހުގައެވެ. أَعْظَمَ اللّٰهُ أَجْرَكَ وَأَحْسِنْ عزاءك وَغَفَرَ لِمَيِّتِكَ އެބަސް، اللّٰهُ ކުރާ ދުޢާއެވެ. އަދި ކާފަރެއް މުސްލިމަކަށް ބަސްކިޔާނަމަ އެއްކަލަ މައްޔިތުގެ ފުރާނަ ފާނާއެވެ. ނުވެއެވެ. އަދި ކާފަރަކު މުސްލިމަކަށް تَعْزِيَة ކިޔާނަމަ أَعْظَمَ اللّٰهُ أَجْرَكَ وَأَحْسِنْ عزاءك ބުނުމަކީ ކުރެވޭނެއެވެ. މުސްލިމަކު ކާފަރަކަށް تَعْزِيَة ކިޔުން حَرَام ވާނެއެވެ.

✱ ބައްޕަ އަނބިމީހާގެ ފިރި ދަރިންގެ އެކުވެރިންނާއި ދުނިޔޭގައި ހުރި މީހުން ގޮވާގޮވާ ރޮއިގަތުމުން ހިތާމަކުރާ ބަސް ބުނުމާއި ރުއިމާއި ހިތާމަކުރާ ބަސް وَصِيَّة ކުރުމުން އަދި އެކަމަށް ތަޖުރިބާއެޅުމާއި ރޮއިގަތުމުން މީހާގެ ގަބުރުގައި عَذَابُ ދެވޭނެއެވެ. ބުނެވެ.

✱ الشَّافِعِي رَحِمَهُ اللّٰهُ ވިދާޅުވެއެވެ. تَعْزِيَة ކުރުމަށް ބޭރަށް ބާދާން މަޤާމުގެ ގެއްލުމެވެ. ޖަނާޒާގެ އަހުލުވެރިންނަށް تَعْزِيَة ކުރުމަށް ދެމުން އައިއްސަ ގޭގެއަށް ވަދެވަޑައިގެން އިށީނދެވޭ ކަމެއް ނޫނެވެ. އަދި އަހުލުވެރިންނަށް ކާބޯތަކެތި ހަދައިދީ ބަލަހައްޓާއެވެ. އަހުލުވެރިންގެ ބަދަލުގައި ވަކިވަކިގޮތުން ކުރުމެވެ.

✱ ޖަނާޒާގެ އަހުލުވެރިންނަށް ކާނާއެއް ތައްޔާރުކޮށްދިނުން ސުންނަތެވެ. އަދި އަހުލުވެރިން ކާނާތައް ހަދައިގެން ބޭރު މީހުންނަށް ކެއުން ބިދުޢަތެކެވެ. އަހުލުވެރިންގެ ގޭގައި އެއްވެ ކެއުމަކީ މަކްރޫހު ކަމެކެވެ.

✱ ދުރުމީހުން ކައިރިވާ ވަގުތު ޤަބުރުސްތާނަށް ޒިޔާރަތްކުރުން ސުންނަތެވެ. އަދި ކާފަރުގެ ޤަބުރު ޒިޔާރަތްކުރުމާ ދެމެދު ހުއްދަވެއެވެ. އަދި ބަޔަކު ޤަބުރުސްތާނަށް ޒިޔާރަތަށް ދާއިރު އިސްތިޣްފާރު ކުރާށެވެ.

✱ ޤަބުރުސްތާނަށް ވަދެވަޑައިގެން އެންމެ ފުރަތަމަ ކިޔާނީ މިދެންނެވި ސަލާމެވެ. (السَّلاَمُ عَلَيْكُمْ دَارَ قَوْمٍ مُؤْمِنِيْنَ - أَوْ أَهْلَ الدِّيَارِ مِنَ االمؤمِنِيْنَ- وَإِنَّا إِنْ شَاء اللّٰهُ بِكُمْ لاَحِقُوْنَ يَرْحَمُ اللّٰهُ المُسْتَقْدِمِيْنَ مِنَّا وَالمُسْتَأْخِرِيْنَ وَنَسْأَلُ اللّٰهَ لَنَا وَلَكُم العَافِيَةَ اللهُمَّ لاَ تَحْرِمْنَا أَجْرَهُم وَلاَ تَفْتِنَّا بَعْدَهُمْ وَاغْفِرْ لَنَا وَلَهُمْ)

✱ ކަބުރުގައި قُرْآنُ ކިޔުން حَرَام ވާނެއެވެ. އެއީ އަތުރުބުގެ ކިޔުމަކަށްވާތީއެވެ. އަދިއެއް ބިދުޢަތްތަކެވެ. އަދިއަހުން ވަރަށްގާތު ކަރުދާހުގައި ނޯޓުކޮށްފައެވެ.

ޖަނާޒާގެ ދުޢާތަކުން ކުރެވޭ ދުޢާއެއް ތިރީގައި ދެއްވީ دُعَاء އެއް: النَّبى ، ޖަނާޒާގައި ކިޔުއްވި دُعَاء ގެ ބަސްތަކެވެ.

(اللهُمَّ اغْفِرْ لَهُ وَارْحَمْهُ وَعَافِهِ وَاعْفُ عَنْهُ وَأَكْرِمْ نُزُلَهُ وَوَسِّعْ مُدْخَلَهُ وَاغْسِلْهُ بِالمَاء وَالثَّلْجِ وَالبَرَدِ وَنَقِّهِ مِنَ الخَطَايَا

كَمَا نَقَّيْتَ الثَّوْبَ الأَبْيَضَ مِنَ الدَّنَسِ وَأَبْدِلْهُ دَارًا خَيْرًا مِنْ دَارِهِ وَأَهْلاً خَيْرًا مِنْ أَهْلِهِ وَزَوْجًا خَيْرًا مِنْ زَوْجِهِ وَأَدْخِلْهُ الجَنَّةَ وَأَعِذْهُ مِنْ عَذَابِ القَبْرِ وَ مِنْ عَذَابِ النَّارِ) مُسْلِم.

✹ **ދެ عِيْدُ ނަމާދު:** އެއީ كِفَايَةُ ގެ فَرْضُ އެކެވެ. **އޭގެވަގުތަކީ** ضُحَى ވަގުތުގައެވެ. ފަސްކުރުވުމަކީ عِيْدُ ސަބަބެއްގެމަތިން އަނެއްދުވަހު قَضَاء ކުރެވޭނެއެވެ. އެނަމާދުގެ شَرْطُ ތަކަކީ ދެ خُطْبَة ފިޔަވައި ހުކުރުގެ شَرْطُ ތަކެވެ ފިޔަވައެވެ. އެނަމާދުގެ ކުރިއަށްދާގޮތުގައި ސުންނަތްކުރަނީ ސުންނަތެވެ ނަމާދު ކުރާ ގޮތުގައެވެ.

އެނަމާދުކުރާނެގޮތަކީ: އެއީ ދެ رَكْعَة ނަމާދެކެވެ. ފުރަތަމަ رَكْعَة ގައި حَرَم ބަނދު تَكْبِيْرُ އަށްފަހު أَعُوْذُ ކިޔުމުގެކުރިން ހަތް تَكْبِيْرُ ކިޔަންވާނެއެވެ. ދެވަނަ رَكْعَة ގައި ކިޔަވަންފެށުމުގެކުރިން ފަސް تَكْبِيْرُ ކިޔަންވާނެއެވެ. ކޮންމެ تَكْبِيْرُ އަކާއަކާ ދެމެދު ހިނގައިދާ މިންވަރަށް ސަބުރުކުރުމަކީ ސުންނަތެވެ. ދެން أَعُوْذُ ކިޔުމަށް ފަހު الحَمْدُ ކިޔަންވާނެއެވެ. ފުރަތަމަ رَكْعَة ގައި (سَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ) ދެވަނަ رَكْعَة ގައި (الغَاشِيَة) ކިޔުމަކީ ސުންނަތެވެ. ދެން ސަލާމްދިނުމަށްފަހު ދެ خُطْبَة ދެއްވަން ވާނެއެވެ. ފުރަތަމަ خُطْبَة ގެ ކުރީގައި ނުވަ تَكْبِيْرُ ކިޔުމަކީ ސުންނަތެވެ. ދެވަނަ خُطْبَة ގެ ކުރީގައި ހަތް تَكْبِيْرُ ކިޔުމަކީ ސުންނަތެކެވެ. ދެ عِيْدُ ގެ ހަނދުއެރުމުން ފެށިގެން صَحَّ ވެއެވެ. ވަކިން ހަމަ تَكْبِيْرُ ކިޔުން ސުންނަތް ވެއެވެ.

✹ **ކަހާނަމާދު:** އެއީ ސުންނަތް ނަމާދެކެވެ. އެނަމާދުގެ ވަގުތަކީ އިރު ނުވަތަ ހަނދު ކަހާލުމުން ފެށިގެން ކަހާލުން ފިލައިގެންދާންދެނެވެ. އެނަމާދު ކަހާލުން ފިލައިދިޔުމުން قَضَاء ކުރެވޭނެއެއްނޫނެވެ. އެއީ ދެ رَكْعَة ނަމާދެކެވެ. ފުރަތަމަ رَكْعَة ގައި ކިޔުމުން الحَمْدُ އަށްފަހު ދިގުސޫރަތެއް ކިޔަންވާނެއެވެ. ދެން رُكُوْعُ ކޮށް رُكُوْعُ ގައި ދިގުކޮށް ތަސްބީޙު ކިޔަންވާނެއެވެ. ދެން ތެދުވެ سَمِعَ اللهُ لِمَنْ حَمِدَهُ ކިޔުމަށްފަހު ސަޖިދަ ނުކޮށް އަލުން ފާތިޙާ އާއި الحَمْدُ އާއި ދިގު ސޫރަތެއް ކިޔުމަށްފަހު ދެން رُكُوْعُ އަދާކޮށް ދެން ތެދުވެ ދެން ސަޖިދަ ދެކޮށް ދެން ތެދުވެ ދެވަނަ رَكْعَة ވެސް ހަމަ މިގޮތަށް رَكْعَة އެއް އަދާކުރަން ވާނެއެވެ. ދެން التَّحِيَّاتُ ކިޔުމަށްފަހު ސަލާމްދޭނެއެވެ. އެއީ ދެރަކުޢަތް رُكُوْعُ ގެ ހަތަރު ގިނަކޮށްގެން ކުރެވޭ ހާއްސަ ސިފައެއްގައި ދެ رَكْعَة ނަމާދެވެ.

✹ **اسْتِسْقَاء ނަމާދު:** ވާރޭގެ ހާލު ދަތިވުމުން ދުޢާކުރުމަށްޓަކައި ކުރައްވާ ނަމާދެކެވެ. އެނަމާދު ކުރާނީ ސުންނަތް ގޮތުގައެވެ. އެއީ ދެރަކުޢަތް ނަމާދު ކުރައްވާގޮތުގައި ކުރާ عِيْدُ ނަމާދުގެ ގޮތުގައެވެ. އަދި ސުންނަތްވެސް ނަމާދުކުރުމަށްފަހު ދެ خُطْبَة އެވެ. އަދި އެއަށްފަހު ތަކުބީރު ކިޔުމުގެ ބަދަލުގައި ތައުބާވުމާއި އިސްތިޣްފާރު ކިޔުމެވެ. ދަރުމަ ކުރުމާއި ފާފައިން ދުރުވުމާއި ރޯދަ ހިފުމެވެ.

✹ **ޖަމާޢަތުން ނަމާދުކުރުން:** ސަފުތަކުގައި ހަމަހަމަކޮށް ތެދުވުމުގެ މުހިއްމުކަމާ ބެހޭގޮތުން النَّبِي ﷺ ގެ ޙަދީޘް އަކީ ސިފައިގެ ގޮތުގައެވެ.

އެއީ: (لَتُسَوُّنَّ صُفُوْفَكُمْ أَوْ لَيُخَالِفَنَّ اللهُ بَيْنَ وُجُوْهِكُمْ) البُخَارِي *އެބަހީ ކަލޭމެން ސަފުތައް ހަމަކުރާށެވެ. ނޫނީނަމަ* اللهُ *ކަލޭމެން މެދުގައި ތަފާތުކޮށްލައްވާނެއެވެ.* ރިވާކުރީ.. النُّعْمَانُ بْن بَشِيْر ވަނީ ރިވާކުރައްވާފައެވެ. (ނަމާދުގައި ސަފުތައް ހަމަކުރުމަށް ދިނުމުގެ އަމުރު ތަބާނުވުމުގެ ސަބަބުން ކަލޭމެންގެ މެދުގައި ދުޝްމިނުކަން އުފެދިގެން ދާނެއެވެ.) ރިވާ.

جَمَاعَةُ *ގެ ނަމާދު ފަރުދުން ކުރުމަށް ވުރެ ފަޒީލަތް* ބޮޑެވެ. ޖަމާޢަތުން ނަމާދު ކުރުމަކީ ފަރުޟު ކިފާޔަތެކެވެ. ޖަމާޢަތަށް ނުދާމީހުންނަށް ކުރާނެ تَعْزِيْرُ ކަނޑައަޅުއްވާނީ ވެރިރަސްކަލަކު ރަނގަޅުކަމަށް ދެކޭގޮތަކަށެވެ. އެއީ ޖަމާޢަތަކީ شِعَارُ އެކެވެ. އަދި ޖަމާޢަތް ދޫކޮށްލުމަކީ މުނާފިޤުންގެ شِعَارُ އެކެވެ. النَّبِي ﷺ حَدِيْث ކުރައްވައެވެ. (وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَقَدْ هَمَمْتُ أَنْ آمُرَ بِحَطَبٍ فَيُحْطَبَ ثُمَّ آمُرَ بِالصَّلاةِ فَيُؤَذَّنَ لَهَا ثُمَّ آمُرَ رَجُلاً فَيَؤُمَّ النَّاسَ ثُمَّ أُخَالِفَ إِلَى رِجَالٍ فَأُحَرِّقَ عَلَيْهِمْ بُيُوْتَهُمْ) مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ .. މާނައަކީ: މިހުންގެ ނަފުސު އޮތް ކަލާނގެއަށް ހުވައިކުރަމެވެ. ދަރު އެއްކުރުމަށް އަމުރުކޮށް ދެން ނަމާދަށް ބާންގުގޮވުމަށް އަމުރުކުރެއްވުމަށްފަހު މީސްތަކުންނަށް އިމާމުވުމަށް މީހަކަށް އަމުރުކޮށް ދެން ޖަމާޢަތަށް ނާންނަ ފިރިހެނުންގެ ގެތަކަށް ގޮސް އެމީހުންގެ ގެދޮރު އަނދާ ހުލިކުރުމަށް ހިތުން ވިސްނައިފީމެވެ. ރިވާ.

ޒަކާތްދިނުން

ޒަކާތްދޭންޖެހޭ ބާވަތްތައް: ޒަކާތްވާޖިބުވަނީ ހަތަރުބާވަތަކަށެވެ. (1) نَعَم ސޫފި (ގެރި ބަކަރި ޖަމަލު). (2) ބިމުންނުކުންނަތަކެތި. (3) ރަންރިހި. (4) ވިޔަފާރިމުދާ. މިއެވެ.

ޒަކާތްވާޖިބުވުމުގެ شَرْطُ ތައް: ފަސް شَرْطُ އެއް ހަމަވެގެންނޫނީ ޒަކާތް ވާޖިބު ނުވާނެއެވެ. (1)އިސްލާމު ކަމުގައިވުން. (2) މިނިވަންކަމުގައިވުން. (3) نصَابُ ހަމަވުން. (4) ތިމާގެމިލްކުގައިވާ އެއްޗަކަށްވުން. (5) ބިމުން ނުކުތް ތަކެއްޗެއްގައި ނޫން އަހަރު ހަމަވުން.

نعم ސޫފީގެ ޒަކާތް: އެއީ ތިން ބާވަތެވެ. ޖަމަލު ގެރި ބަކަރި މިއެވެ. މިއިން ޒަކާތް ވާޖިބުވުމުގެ ދެ شَرْطُ ވެއެވެ. 1) އެއްއަހަރު ހަމަވުމާއި ނިސާބު ހަމަވުމެވެ. 2) ކާންދިނުމަށް ނުވަތަ ދަނޑުވެރިކަމުގެ މަސައްކަތަށް ބޭނުން ނުކުރާ ޖަމަލު ގެރި ބަކަރިކަމުގައިވުން. ވިޔަފާރިއަށްޓަކައި ރައްކާކުރާ ދަނޑުގެ ޒަކާތުގެ ނިޔަތުން ވިޔަފާރިމުދަލުގެ ޒަކާތްދޭންވާނެއެވެ.

ޖަމަލުގެ ޒަކާތް:

އަދަދު	1_4	9-5	14-10	19-15	24-20	35-25	-36 45	-46 60	-61 75	- 76 90	-91 120
ދޭންޖެހޭ ޒަކާތް	ދޭންޖެހޭ ޒަކާތެއްނެތް	ބަކަރިއެއް	ދެބަކަރި	ތިންބަކަރި	ހަތަރުބަކަރި	بنت مخاض	بنت لبون	حقة	جذعة	بنتا لبون	حقتان

ދެންފަހު 120 އަށްވުރެ ގިނަވެއްޖެއްޔާ ކޮންމެ ފަންސާހަކަށް حِقّة އެއްދޭންޖެހޭނެ. އަދި ކޮންމެ ސާޅީހަކަށް بنتُ لبون އެއްދޭންޖެހޭނެ.

بِنْتُ مَخَاضُ އަކީ: އެއްއަހަރުވީ ޖަމަލެވެ. بِنْتُ لُبُون އަކީ: ދެއަހަރުވީ ޖަމަލެވެ. حِقَّة އަކީ ތިންއަހަރުވީ ޖަމަލެވެ. އަދި جَذْعَة އަކީ ހަތަރުއަހަރުވީ ޖަމަލެވެ.

ގެރީގެ ޒަކާތް:

އަދަދު	29-1	39-30	59-40
ދޭންޖެހޭ ޒަކާތް	ޒަކާތެއްނެތް	تَبِيْع / تَبِيعة	مُسِنٌّ/ مسنَّة

60 އަދި އެއަށްވުރެ ގިނަވުމާއެކު ކޮންމެ 30 އަކުން تبيع އެއް އަދި ކޮންމެ 40 އަކުން مسنّة އެއް ދޭންޖެހޭނެއެވެ.

(تِبيْع/تَبِيعة އަކީ 1 އަހަރު ވީ އެއްޗެކެވެ. مُسِنٌّ/مسِنَّة އަކީ 2 އަހަރުވީ އެއްޗެކެވެ.)

ބަކަރީގެ ޒަކާތް:

އަދަދު	39-1	120-40	200-121	399-201
ދޭންޖެހޭ ޒަކާތް	ޒަކާތެއްނެތް	1 ބަކަރި	2 ބަކަރި	3 ބަކަރި

400 އަދި އެއަށްވުރެ ގިނަވުމާއެކު ކޮންމެ 100 އަކުން 1 ބަކަރި ބަކަރީގެ ޒަކާތުގައި تيس އެއް (ބަކަރީގެ ފިރިހެނެއް) އަދި މުސްކުޅި އެއްޗެއް އަދި ދަތްބަލިވެފައިވާ އެއްޗެއް އަދި ބޮޑުވެފައިވާ އެއްޗެއް އަދި ނުވަތަ ބަކަރިތަކުގެ ތެރެއިން ގިނަގުނަ ބަކަރި މުޅިކަމުގެ ޒަކާތުގައި ނުދޭނެއެވެ.

*شَاة އަކީ جَذْعَة الضأنُގެ 6 މަސްފުރިފައިވާ އެއްޗެވެ. ثنى المعز އަކީ އެއްއަހަރުވީ އެއްޗެވެ.

ބިމުންނުކުންނަ ތަކެތީގެ ޒަކާތް: ކާނާގެ ގޮތުގައި އަބަދުވެސް ބޭނުންކުރާ ދަނޑުވެރިކަމުން ލިބޭ ތަކެތީގެ ޒަކާތް ދޭން ވާޖިބުވާނެއެވެ. މިން شَرْط ހަމަވާއެވެ. އެއީ 1) އެއީ ކާނާއެއް ކަމުގައި، ހަމަގޮތުން، ކާނާ އެއްޗެއްކަމުގައި، ދިގު މުއްދަތަކަށް ރައްކާކުރެވޭ ކަމުގައިވުން. ހިރަފުސް ފަދަ ކާނާއިން ޒަކާތް ދޭންޖެހޭނެ. ކަދުރާއި މޭވާ ފަދަ އެއްޗެހި ނޫންއެއްޗެއްގައި ޒަކާތެއް ނުވެއެވެ. 2) نصَابُ ހަމަވުން. އެއީ (653) ކިލޯގްރާމެވެ. 3) އުފެއްދުން ޒަކާތްވާޖިބުވާ ވަގުތު އެއްޗެއްގެ މިލްކުވެރިޔާއަށް ނިސާބު ހަމަވުން. ބިމުން ނުކުންނަ ތަކެތީގައި އަހަރު ހަމަވުމެއް شَرْط ނުވެއެވެ. އަދި ދަނޑުވެރިކަމުގެ އުފެއްދުން ނެގުމުން ޒަކާތް ދޭންވާނެއެވެ.

ވާރޭފެނުން ފެންދިނުމުގެ ގޮތުން ޚަރަދެއް ނުކުރާ ދަނޑުތަކުން ނަގާ އުފެއްދުމުގެ ދިހައިބައިކުޅަ އެއްބައި (%10) ޒަކާތުގައި ދޭންޖެހޭނެއެވެ. އަދި ޚަރަދުކޮށްގެން ފެންދީގެން ހައްދާ ދަނޑުތަކުން ނަގާ އުފެއްދުމުގެ ވިހިބައިކުޅަ އެއްބައި (%5) ދޭންޖެހޭނެއެވެ. އަދި ދަނޑުވެރިކަމުގައި ބޭނުންކުރާ އާލާތްތަކާއި ބިމުގެ ކުލި ފަދަ ޚަރަދުތަކެއް އުފެއްދުމުން އުނިކޮށްގެން ޒަކާތް ދޭންޖެހޭ މިންވަރު ހޯދުމެއް ނެތެވެ. ހަމައެކަނި އުފެއްދުމުގެ މިންވަރަށް ބަލައިގެން ދޭންޖެހޭނެއެވެ.

ރަންރިހީގެ ޒަކާތް: 1) ރަން: ރަނުގެ 85 ގްރާމް ހަމަނުވަނީސް ޒަކާތް ވާޖިބު ނުވާނެއެވެ. 2) ރިހި: ރިހީގެ (595) ގްރާމްގެ ރިހި ހަމަނުވަނީސް ޒަކާތް ވާޖިބު ނުވާނެއެވެ. ނަގުދުފައިސާއާއި އެހެނިހެން ނޫޓު ކަރަންސީ ފަދަ ތަކެތިން ޒަކާތް ނެރެންޖެހެނީ އެއިގެ نصَابُ ރަނުގެ ނުވަތަ ރިހީގެ نصَابُ މިންވަރަކަށް ހަމަވެއްޖެނަމައެވެ. އެއިން ނެރެންވާ ޒަކާތުގެ ނިސްބަތަކީ (2½%) ދުއިސައްތަ ބައިކުރުމުން ފަސްބައިގެ ނިސްބަތުންނެވެ.

ހުކުމުގެ ގަވާއިދު: ބަޔާންކުރެވިދިޔަ ގޮތުގެ މަތިން ޒަކާތް ދައްކަންޖެހޭނީ ނިސާބު ހަމަވާ މިންވަރަށެވެ. ނަމަވެސް ދައްކަންވާނީ ރަނާއި ރިހީގެ ބާވަތްތަކާއި ގިނައިން ބޭނުންކުރާ ތަކެތީގެ ޒަކާތް ދައްކާ ގޮތަށެވެ.

އަދި އެއްވެސް ގޮތަކަށް ރަނާއި ރިހީގެ ގަހަނާއަށް އިސްރާފުނުވާނެއެވެ. އަދި ރިހީގެ ވަރަށްބޮޑު މުދަލާއި ގަހަނާގެ ބާވަތްތަކުން އަސްރާފުނުވާނެއެވެ. އަދި ރިހީގެ އަގަށްވުރެ އަގުބޮޑު އެއްޗެއް ދަރިފުޅުނަށް ހެދުމަކީ ފުރިހަމަނޫން ކަމެކެވެ. ރަން ދޫނުކުރެވެއެވެ. އެއީ އަދި ޒަކާތު މުސްލިމުންނަށް ނުވަތަ ބޭނުންކުރުމުގައި ހުއްދަ ނުކުރެއެވެ. އަދި އެއީ އެހެން ކަންކަމުގައި ގޮވާލާ ރަނުގެ ކަންތައްތަކެވެ. މުސްލިމުން ގިނަގުނަ ދަރުމަ ވިޔަފާރިއާއި ހުރިހާ ކަމެއްގައި ފުރިހަމަ ވާންޖެހެއެވެ. ނަމަވެސް ބޭނުންކުރާ ތަކެތި ފައިސާގެ ގޮތުގައި ބެހެއްޓުމަށް ނުޖެހެއެވެ.

މުދާގެ ގޮތުގައި ހުރި ތަކެތީގެ ޒަކާތް ދައްކަންވީ ގޮތް ދަންނަވައިދިނުމަށް އަހަރެއްގެ ތެރޭގައި ޒަކާތް ނެރެން ޖެހޭ ތަކެތި ބަޔާންކުރުމަށް އަހަރަކަށް ޒަކާތުދެވޭ ގޮތަށް ވިޔަފާރިކުރާ މުދާ ހެދުމުގައި ބަހައްޓަނީ (2½%) ދުއިސައްތަ ބައިކުރުމުން ފަސްބައިގެ ނިސްބަތުންނެވެ. ދުނިޔޭގެ އެކި ބަޔަކަށް ދެވޭނެ ވިޔަފާރީގެ ނިޔަތަކީ އަދި މުސްލިމުންނެވެ. އަދި ބެލުމުގައި ކުރިއަށް ނަގާ ކަމެއްގައި ބަލާނީ ހުރިހާ ވިޔަފާރިތަކުގެ ޒަކާތް ދޭން ޖެހޭ އަދަދަށެވެ. އަދި ގިނަ ޒަކާތް ނެރުމަށް ޖެހޭ ހުރިހާ ތަކެއްޗެވެ. އަސްލު ޒަކާތު ނިޔަތް ހަމަޖެހުމުން ޒަކާތް ދޫކުރުމަށް ވިޔަފާރިކުރާ އަހަރުގެ ތެރޭގައި ބަލައިގަނެވޭނެއެވެ.

ދަރަނީގެ ޒަކާތް: ދަރަނި ވެރިޔާ ދަރަނިވެރިޔާގެ ގާތުން ނުވަތަ ދަރަނިވެރިޔާގެ އަތުގައި ހުރި ދަރަނީގެ ފައިސާ ވަޅުލުމުގެ ގޮތުގައި ޒަކާތް ދައްކަން ޖެހެއެވެ. އަދި އެފަދަ ފައިސާ ނިޔަތުގައި ދަރަނި ދޫކޮށްފައިވާ އަހަރުގެ ޒަކާތް ނުދެވޭނެއެވެ. މިބައި تَصَرُّفُ ކުރުން އެކަށޭނަ ގޮތެއް ނުވާނެއެވެ.

ވިޔަފާރި މުދަލުގެ ޒަކާތް: ހަތަރު شَرْطُ ހަމަވެގެންނޫނީ މުދަލުން ޒަކާތް ވާޖިބު ނުވާނެއެވެ.

1) މުދާގެ ވެރިވުން. 2) ވިޔަފާރިކުރުމުގެ ނިޔަތް އޮތުން. 3) އަހަރެއްގައި نصَابُ ހަމަވުން. އެއީ ރަނުގެ ނުވަތަ ރިހީގެ نصَابُގެ އަގުގެ މިންވަރަށެވެ. 4) އަހަރު ހަމަވުން. މިއީ. ފުރަ މި شَرْطُ ހަމަވާ ވިޔަފާރި މުދަލުން ޒަކާތް ނެރެން ޖެހެއެވެ. އަދި އެހެނިހެން ރަން ނުވަތަ ރިހި ނުވަތަ ފައިސާ ނުވަތަ ވިޔަފާރި މުދަލުގެ نصَابُ ހަމަވާ ވިޔަފާރިކުރާ މުދަލުން ޒަކާތް ނެރެވޭނެއެވެ. އަދި ބަލަންވާނީ ވިޔަފާރި ނިޔަތުގައި ގަނެފައިވާ މުދަލެވެ. އަދި ވިޔަފާރި މުދަލުގެ ޒަކާތް ބަލާނީ ވިޔަފާރިކުރާ ތަކެއްޗަށެވެ. ނަމަވެސް ދަރުމަ ވިޔަފާރީގެ ތެރެއިން ގޮތުގައި އެއަށް ވިޔަފާރި ކުރާ ތަކެއްޗަށެވެ. އެއީ ވިޔަފާރި މުދަލުގެ ޒަކާތް ނެރެވޭ ގޮތެވެ.[١]

---

[1] ވިޔަފާރި މުދަލުގެ نصَابُ = އެއީ 85 ގްރާމް (ރަނުގެ نصَابُ) ނުވަތަ 595 ގްރާމް (ރިހީގެ نِصَابُ) އަދި ޒަކާތް ނެރެންވާއިރު ދައްކަންޖެހޭ މިންވަރަކީ ޒަކާތް ނުނެރޭ އަސާސީ މުދަލާއި ހަމައެވެ.

فِطْرُ زَكَاة: عِيْدُ ދުވަހާއި عِيْدُ ވީރޭ ތިމާއާ ތިމާ ޚަރަދުކުރަންޖެހޭ ބަޔަކަށް ކާބޯތަކެތި އިތުރުވާނަމަ ދޭންޖެހޭ ޒަކާތް ޒަކާތުދިނުން ވާޖިބުވެއެވެ. އޭގެ މިންވަރަކީ ބަރުދަނުން ކާތަކެތީގެ ދެ ކިލޯ އަދި ހަތަރު ބައިކުޅަ އެއް (%2¼) ކިލޯގްރާމެވެ. (އެއީ ހަތަރު ބައިކުޅަ ދެ ކިލޯއެވެ.) **އަދި އެއީ ކާތަކެތީގެ ގޮތުގައި ދެވޭނެ ބާވަތްތަކުގެ ތެރެއިން ވާކަށް އޮޅިފައި** عِيْدُ ދުވަހާއި عِيْدُ ވީރޭގެ ކާތަކެތީގެ ޒަކާތް ދޭންޖެހޭނެއެވެ. އަދި عِيْدُ ދުވަހު عِيْدُ ނަމާދަށް ނުކުތުމުގެ ކުރިން ޒަކާތް ދިނުން ސުންނަތްވެއެވެ. عِيْدُ ނަމާދަށްފަހު ދޭ ޒަކާތަކީ ސަދަޤާތެކެވެ. ދުވަސް ދެކެ ލަސްކޮށްފިނަމަ ފާފަވެއެވެ. ޒަކާތް ދިނުން ހައްދުފުރުވާނެކަމެވެ. އަދި ފަހުން ދިނުމުން ކަފާރާ އަދާކުރެވުނީއެއް ނުވާނެއެވެ. އަދި އެއްބަޔަކަށް ދިނުމަށް އިޚްތިޔާރު ދެވިފައިވެއެވެ.

زَكَاة ނިޞާބު: މުދަލުގެ ބާވަތުން ޒަކާތް ދޭންޖެހޭ މިންވަރެވެ. ކުރީގެ އިލްމުވެރިން ބަޔާންކޮށްފައިވާ ފަދައިން ޒަކާތްދޭން ވާޖިބުވެއެވެ. އަދި ޒަކާތް ދޭންޖެހޭ ފަރާތްތައް އަދި ކިތަންމެ ބައެއް ޒަކާތް ހިމެނެއެވެ. ދިނުމުގެ ބާވަތްތަކުގެ ދަށުން ޝަރުޢީ ގޮތުން ކަނޑައަޅާފައިވާ މިންވަރެކެވެ. އަދި ޒަކާތް ނުދޭ މީހުންނަށް ފާފަވާނެއެވެ. ޒަކާތާއި ހަމަހަމަ ޝަރުޢީ شَرْطُ ފުރިހަމަވާ ކަމެވެ. އަދި ބަޔާންވާ ގޮތުގެ ދަށުން مطْلَقُ صَدَقَاة އެކަމަށް ނިޔަތްގަނެގެން صَدَقَاة ކަމަށް ނިޔަތް ނުގަނެގެން ދޭ ޒަކާތާ ނުގުޅޭނެއެވެ. އަދި ޒަކާތުގެ ނިޞާބަށް އަރާފައިވާ މުދަލަކީ ފަރުޟު ދީނުގެ ގޮތުގައި ބަހާނެ ގޮތް މުސްލިމުންގެ އެއްބަސްވުމެވެ. ދީނުގެ މަސްލަހަތު مَصْلَحَةُ އާންމުކޮށް އަންނަނިވި ފަދައިން ދެވޭނެއެވެ. އަދި نصَابُ ހަމަވުމުން ދަރާއިރު ކުރިއަށް ޒަކާތްދިނުން ހައްދުވެއެވެ. އަދި صَحَّ ވުން ފަރުޟުވެއެވެ.

ޒަކާތުގެ އަހުލުވެރިން: އެއީ އަށްބައެކެވެ. 1) ފަޤީރުން. 2) މިސްކީނުން. 3) ޒަކާތަށް މަސައްކަތު ކުރާމީހުން. 4) އައު މުސްލިމުން. 5) އަޅުންމިނިވަންކުރުން. 6) ދަރަނިވެރިން. 7) اللهُ ގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރާމީހުން. 8) ދަތުރުވެރިން. މިއެވެ. މިއަށްދަރަނިވެރިން އެއީ ދަރަނިވެރިން ފާއިތުވެފައި ޒަކާތް ދޭންވާނެއެވެ. ޒަކާތުގެ މަސައްކަތު ކުރާމީހުން މިނިވަންކުރެވެއެވެ. މިއަށް ސަބަބުވާ މުސްލިމުން ފޮނުވާ ޒަކާތް ނެގުމުގައި މީހުން ހޯދަނީއެވެ. އަދި خَوَارِجُ ނުވަތަ އަދި ބަޣާވާތް ކުރާ ބާغِي މީހުން ދަތުރުކުރުމުގައި ފައިދާ ނުވާނެއެވެ. އަދި حَاكِمُ އަށް ގޮތްކުރުން ނުކުރެވޭ އަދި އަޅުވެތިވުން ނުކުރެވޭނެއެވެ. އަދި އަށް ބައިން އެއްބައި ހިތްވަރުދިނުމަށް އަދި عَدْلُ އާއި خِلَافُ މުސްލިމުންނެވެ.

އަދި ކަމަށްވާ، އެކަން، މުސްލިމުންގެ އަދި އިސްލާމީ ޒަކާތުދިނުމާއި ތަޢާރަފުވާކަން، އަދި هَاشِمُ ވަންތައިގެ މީހުން **މީހުން އެއްވެސް ފަރުވާކަން ޒަކާތް ދިނުމުގެ ހުއްދައެއްނެތެވެ.** އަދި ޒަކާތް ބަހާ ދަރަނިވެރިން ޒަކާތް ދިނުމުގެ ކުރިން އޭނާގެ ޒިންމާގައި އެއްވެސް މުދަލެއް ނުލިބޭނެއެވެ. އެކަމަށް ފަސްޓްކުރާ ފަރާތެއް ކަމުގައި ދެމިތިބޭ އެތަން ލިބިފައި ވާނެ ޒަކާތް ދިނުމުގެ އޭނާ ފުރިހަމަވެގެންނެވެ.

ސުންނަތް صَدَقَاة: النبى ؑ حَدِيْث ކުރެއްވިއެވެ. (إِنَّ مِمَّا يَلْحَقُ الْمُؤْمِنَ مِنْ عملِهِ وَحَسَنَاتِهِ بَعْدَ مَوْتِهِ عِلْمًا عَلَّمَهُ وَنَشَرَهُ ، وَوَلَدًا صَالِحًا تَرَكَهُ وَمُصْحَفًا وَرَّثَهُ أَوْ مَسْجِدًا بَنَاهُ أَوْ بَيْتًا لِابْنِ السَّبِيلِ بَنَاهُ أَوْ نَهْرًا أَجْرَاهُ أَوْ صَدَقَةً أَخْرَجَهَا مِنْ مَالِهِ فِي صِحَّتِهِ وَحَيَاتِهِ يَلْحَقُهُ مِنْ بَعْدِ مَوْتِهِ.) ابنُ مَاجَه : މާނައީ: ހަމަކަށަވަރުން مُؤْمِن އަކާ މަރުވުމަށްފަހު އޭނާއާ ގުޅޭ ހެޔޮ ޢަމަލުތަކާއި ހެޔޮކަންތައްތަކުގެ ތެރެއިން ވަނީ އޭނާ ދަސްކޮށްދީ ފަތުރާލި عِلْمُ އެއްކަމެވެ. އަދި އޭނާ ދޫކޮށްލާފައިދިޔަ صَالِح ދަރިއެއްކަމެވެ. އަދި އޭނާ ވާރުތަވާނޭ ގޮތަށް ދޫކޮށްލާފައިދިޔަ مُصْحَفُ އެއްކަމެވެ. ނުވަތަ ބިނާކުރި މިސްކިތެއް ނުވަތަ ދަތުރުވެރިންނަށް ބިނާކުރި ގެއެއްކަމެވެ. ނުވަތަ ހިންގާދިން ކޯރެއްކަމެވެ. ނުވަތަ އޭނާ ދިރިހުރިއިރު ސިއްހަތު ރަނގަޅު ހާލު އޭނާގެ މުދަލުން ނެރުނު صَدَقَاة އެއްކަމެވެ. މިތަކެއްޗަކީ އޭނާ މަރުވުމަށްފަހު ގުޅިގެންދާނެ ކަންތައްތަކެވެ.

ރޯދަ

ރޯދަހިފުމަށް ކުޅަދާނަ حَيْضُ نفاس ތަކުން طاهِرُ ވެހުރި بَالِغُ ވެފައިވާ ބުއްދުވެރި ކޮންމެ مُسْلِمُ އެއްގެމައްޗަށް رَمَضَانމަހު ރޯދަހިފުން ވާޖިބުވާނެއެވެ. އަދި ކުޑަކުދިން ރޯދައަށް ހިތްވަރުދިނުމަށްޓަކައި ކުޅަދާނަވާނަމަ އެކަމަށް ޢާދަކުރުވުމުގެ ގޮތުން ރޯދަހިފުމަށް އަމުރު ކުރެވޭނެއެވެ. ދިހައަހަރުން ކުރިއަށް رَمَضَان މަސް ސާބިތުވާނީ ދެކަމަކުންނެވެ. އެއީ 1) އަނގަބަހުން تَكْلِيْفُ ވެފައިވާ عَدْلُ ވެރި މުސްލިމަކު رَمَضَان މަހުގެ ހަނދު ދެކުނުކަމަށް ހެކިދިނުން. 2) شَعْبَان މަހުން ތިރީސް ފުރިހަމަވުން. މިއެވެ.

ރޯދަހިފުމުގެ فَرْضُ ދެކެވެ. ކުރިން ނިޔަތްކުރުމާއި ރޯދަހަލާކުވާ ކަންތައްތަކުން ދުރުހެލިވުމެވެ. އަދި ހަމައެކަނި فَرْضُ ރޯދައަށް ރޭގަނޑު ފަތިސްވުމުގެ ކުރިން ނިޔަތްކުރަން ވާނެއެވެ.

ރޯދަ ދޫކޮށްލެވޭ ހާލަތްތައް:

1) ބަލިވެގެން ދަތުރުކުރުން. އެފަދަ މީހުން ދޫކޮށްލާ ރޯދަ قَضَاء ކުރަން ވާޖިބުވާނެއެވެ. އަދި އެކަމުގެ ސަބަބުން ނުކުޅެދިގެން ދޫކޮށްލާ ރޯދަވެސް قَضَاء ކުރަން ވާނެއެވެ. ދަތުރުގައި ނުވަތަ ބަލީގައި ފަސޭހަކަމަށްޓަކައި ރޯދަ ދޫކޮށްލުން ހުއްދަވެއެވެ. 2) މުސްލިމަކު ބަލިވުން. އެބަލީގެ ސަބަބުން ދަތިވާނަމަ ރޯދަ ދޫކޮށްލުން ހުއްދަވެއެވެ. ނަމަވެސް މިބަލި ފަސޭހަވުމުން ދޫކޮށްލި ރޯދަތައް قَضَاء ކުރަން ވާނެއެވެ. 3) ގިނަ އުމުރުން ބާރުދެރަވުން. ހަށިގަނޑަށް ބޮޑު ދަތިވާނަމަ ރޯދަ ދޫކޮށްލުން ހުއްދަވެއެވެ. 4) ބަނޑުބޮޑުވުމާއި ކިރުދިނުން. ނަމަވެސް ދަރިފުޅަށް ގެއްލުމެއް ލިބިދާނެކަމަށް ބިރުގަންނަނަމަ ރޯދަ ދޫކޮށްލުން ހުއްދަވެއެވެ. ބަނޑުބޮޑު ނުވަތަ ކިރުދޭ އަންހެނުން އަމިއްލަ ނަފްސަށް ބިރުގަތުމުން ނަމަ ރޯދަ ދޫކޮށްލުން ހުއްދަވެއެވެ. 5) ބަނޑުހައިވުން ނުވަތަ ކަރުހިއްކުން. ދަތިވުމުން ހަޑިހުތުރުވާނަމަ ރޯދަ ދޫކޮށްލުން ހުއްދަވާނެއެވެ. ނަމަވެސް ބަނޑުހައިވުމާއި ކަރުހިއްކުމުން ހަލާކުވާނެކަމަށް ބިރުގަންނަ މީހަކަށް ރޯދަ ދޫކޮށްލުން ހުއްދަ ނުވަތަ ވާޖިބުވެއެވެ. މި ދެކަމުގެ ސަބަބުން ރޯދަ ދޫކޮށްލާނަމަ އެއްވެސް ކަހަލަ ކާބޯތަކެތި ބޭނުންކޮށްގެން ނޫނެވެ. ކުރިން ކިޔާދީފައިވާ ހާލަތްތަކުގެ ތެރެއިން ނަފްސަށް ހަލާކު ކުރެވޭ ހާލަތެއްގައި ނޫނީ ދޫކޮށްނުލެވޭނެއެވެ. އެކަމަށްފަހު قَضَاء ކުރަން ވާޖިބުވާނެއެވެ. ދޫކޮށްލާ ރޯދަތައް ފަހުން ހަމަ قَضَاء ކުރަން ވާޖިބުވެއެވެ.

ރޯދަހިފުމުގެ حُكْمُ މިއެވެ:

އަނބުރާ އިދާކުރުން ނަމަވެސް رَمَضَانމަހު ރޯދަހިފުން ދޫކޮށްލުން حَرَامُ ވެއެވެ. حَيْضُ ވެހުރި نفاس ވެހުރި އަންހެނުންނަށް ރޯދަހިފުން ޙަރާމްވެއެވެ. އަދި ވީއެއް مَعْصُومْ ކުއްޖެއް ހަލާކުވާ ކަމަށް ބިރުގަންނަ ބަނޑުބޮޑު ނުވަތަ ކިރުދޭ އަންހެނުން ރޯދަހިފުން **ވާޖިބުވެއެވެ.** ރޯދަހިފުން އަދާކުރުމަށް ނުކުޅެދޭ قَصْرُ ކުރާ ދަތުރުވެރިޔާ ރޯދައަށް ވުރެ ދޫކޮށްލުމަކީ ރަނގަޅުކަމެއް ނުވެއެވެ. އަދި ރޯދައެއް ފަސްކޮށްލުމުގެ ސަބަބުން ބޮޑުވުމުގެ ހާލަތަށް ގެއްލުން ލިބޭނަމަ ރޯދަ ދޫކޮށްލުން **ސުންނަތްވެގެންވެއެވެ.** ރޯދަހިފުމުގެ ފަރުދުކަމާ ދާދިހަކަށް ދުވަސް ފަހުން ރޯދަހިފުމުން ލިބޭ قَضَاء ކުރަމުންނެވެ. ބަލިވެއްޖެ މީހަކަށް ދުވަހަކު ރޯދަ ހިފުމުން ހުރުމަކީ ބަލިބޮޑުވުމަށް ސަބަބުވާކަމަށް ބަލަހައްޓާ ޑޮކްޓަރުން ލަފާދީފި ނަމަ ރޯދަ ދޫކޮށްލުމަކީ **ސުންނަތެވެ.** އަދި ބަލިބޮޑުވެގެން މަރުވާނެކަމަށް ޔަގީންވާނަމަ ރޯދަ ހިފުމަކީ ޙަރާމް ކަމެކެވެ. ބަލިބޮޑުވިޔަސް ރޯދަ ދޫކޮށްލި ރޯދަ قَضَاء ކުރަން ވާޖިބުވާނެއެވެ.

ރޯދަ ދޫކޮށްލުމުގެ ސަބަބުން ބައިވެރިވާ ކަފާރާތާއި ފިދްޔާގެ ހުކުމް ރޯދަހިފުމުގެ ސާބިތުވެގެން ދޫކޮށްލާ ރޯދަތައް ކަފާރާތާ ކުރުން ވާޖިބުވެއެވެ. އަދި قَضَاء ކުރުމާއެކުގައެވެ.

އަދި عُذْرُ އެއްނެތި ރޯދަ ދޫކޮށްލި މީހަކު އެރޯދައެއް قَضَاء ކުރުމާއެކު ކަފާރާއެއް ދޭން ވާޖިބުވާނެއެވެ. قَضَاء ނުކޮށް އެހެން رَمَضَانމަހަކަށް ފޮނިވާނަމަ ކަފާރާއެއްވެސް ދޭންވާނެއެވެ.

އަދި عُذْرُ އެއްނެތި قَضَاء ކުރުން ލަސްކުރިމީހާ އޭނާ قَضَاء ކުރުމާއި އެކު ކޮންމެދުވަހަކަށް މިސްކީނަކަށް ކާން ދިނުން ވާޖިބުވެއެވެ. އަދި ފަހުގެ ސަބަބުން رَمَضَانُގެ ދުވަސް ގިނަވެފައި ހުރިނަމަ ނުވަތަ ހުރި ދުވަސްތަކުގެ އަދަދަށް ކާން ދޭންޖެހޭނެއެވެ. އަދި ކައްފާރާގެ މިންވަރަކީ ކޮންމެ ދުވަހަކަށް އެއް މުދެވެ. ސުންނަތްވެގެންވެއެވެ.

އަދި رَمَضَانُގެ عُذْرُ އަރައިގަތުމާއި ހަމައަށް ރޯދަ ހިފާފައިވާ ދުވަހުގެ ބައެއްގައި އެ عُذْرُ ފިލައިގެން ދިޔަނަމަ ދުވަހުގެ ބާކީހިސާބު ހިފެހެއްޓުން ސުންނަތްވެގެންވެއެވެ. އަދި ކުޑަކުއްޖާ އަށް ބުލޫޣުވާ ދުވަސް ނުވަތަ حَيْضُ ވެރިޔާ طَاهِرُ ވާ ދުވަސް ނުވަތަ ބަލިމީހާ ދުވަސް ފިލައިގެން ދިޔަ ދުވަހު ބާކީ ހިސާބު ހިފެހެއްޓުމެވެ. ނުވަތަ ކުޑަކުއްޖާ بَالِغُ ވާ ދުވަސް ނުވަތަ މުސާފިރު ގެއަށް ރުޖޫޢަވާ ދުވަހު އެމީހާ ރޯދައެއް ނުހިފާ ހުރިނަމަ ދެން ކަނޑައެޅިގެން އެ ދުވަހުގެ ބަދަލުގައި ރޯދަ ހިފުމަށްފަހު قَضَاء ކުރަންވާނެއެވެ.

އަދި رَمَضَانُގެ ރޯދަ ހިފުމަކީ ހަމައެކަނި ހުއްދަވެގެންވާ ކަމެއް ނޫން ރޯދައެއް ނޫނެވެ.

ސުންނަތް ރޯދަ: ހޯމަ ދުވަހާއި ބުރާސްފަތި ދުވަހު ރޯދަ ހިފުމެވެ. ކޮންމެ ހިޖުރީ މަހެއްގެ ބީސް ދުވަސްތަކުގައި ރޯދަ ހިފުމެވެ. އެއީ ކޮންމެ ހިޖުރީ މަހެއްގެ (13،14،15) އެވެ. ދެން مُحَرَّمُ މަހާއި شَعْبَان މަހުގެ ގިނަދުވަސްތަކުގައި ރޯދަ ހިފުން ސުންނަތްވެގެންވެއެވެ.

އަދި عَاشُورَاء ދުވަހާއި عَرَفَة ދުވަހާއި شَوَّالُ މަހުން ހަ ދުވަހު ރޯދަ ހިފުމެވެ. ރޯދަވުމަށް ހުއްދަނޫން ދުވަސްތައް ދެ عِيْد ދުވަހާއި ދެމެދު ރޯދަ ހިފުން ހަރާމްވެގެންވެއެވެ. އަދި ސުންނަތް ރޯދަ ހިފުމުގައި ތަރުތީބު ހިފެހެއްޓުން ސުންނަތްވެއެވެ. އެއީ އަށާރަވަނަ ސުންނަތް ރޯދައަކީ شَوَّالُ މަހުން ހަ ދުވަހު ރޯދަ ހިފުމެވެ.

އަދި فِطْرُ عِيْدُ ދުވަހާއި أَضْحَى عِيْدُ ދުވަހާއި އަދި تَمَتُّعُ އަށް ނުވަތަ قِرَان އަށް حَجُّ ކުރުމަށް إِحْرَام ބަނދެފައިވާ ނުވާމީހާ أَيَّامُ التَّشْرِيْقِގެ ދުވަސްތަކުގައި ރޯދަ ހިފުމާއި ޝައްކުވާ ދުވަހު ރޯދަ ހިފުން حَرَامُ ވެއެވެ.

ފާހަގަކުރުންތައް:

- ✸ ޖުނުބުވެރިޔާއާއި حَيْضُ ވެރިޔާއާއި ނިފާސްވެރިޔާއާއި ބޭގެ حَدَثُ ވެރިޔާ ފަޖްރުޖެހުމުގެކުރިން طَاهِرُ ވެއްޖެނަމަ ފަޖްރުޖެހުމަށްފަހުގެ ހިނައިގަތުން ފަސްކުރުން ހުއްދަވެއެވެ. އަދި އެމީހާގެ ރޯދަ صَحَّ ވެއެވެ.
- ✸ ގަނޑުވެރިކަން އޮތުމަކީ އެއްގޮތަކަށް حَيْضُ ހުއްޓުމުގެ ބާރުގަދަ ބައްޔެއް ނޫނެވެ. އަދި رَمَضَانُގެ ދުވަހުގެ މެދުތެރޭގައި ކަނޑައެޅިގެން ރޯދަ ހިފުމަށް ބަދަލުވެގެން ދިޔައެވެ.
- ✸ ރޯދަވެރިޔާ އެއްގޮތަކަށް ނުކުރާ بَلغَمُ ދިރުވައިލުން ހުއްދައެވެ.

النَّبى ‘ حَدِيْث ކުރެއްވިއެވެ. (لاَ تزَالُ أُمَّتِي بِخَيْرٍ مَا عَجَّلُوا الإِفْطَارَ وَأَخَّرُوا السُّحُورَ) أحمد.. މާނައީ: މުސްލިމުން ރޯދަވީއްލުން އަވަސްކުރާހާ ހިނދަކު ހެޔޮކަމުގައި ހުންނާނެއެވެ. ޓަކައި ސައުރޫ ލަސްކުރުމެވެ. އަދި ދިރާސާ ކުރުމެވެ. އަދިވެސް އެހެން حَدِيْث ކުރެއްވިއެވެ. (لاَيَزَالُ الدِّيْنُ ظَاهِرًا مَاعَجَّلَ النَّاسُ الفِطْرَ لأَنَّ اليَهُودَ وَالنَّصَارَى يُؤَخِّرُوْنَ)أبُو دَاوُد. މާނައީ: މީސްތަކުން ރޯދަވީއްލުން އަވަސްކުރާހާ ހިނދަކު ދީނަށް ކާމިޔާބު ލިބެމުން ދާނެއެވެ. ސަބަބަކީ يَهُودى ންނާއި نَّصَارَىއިން ލަސްކުރާތީއެވެ.

- ✸ ރޯދަވީއްލުމުގައި دُعَاء ކުރުން ސުންނަތްތެރިކަމެކެވެ. النَّبى ‘ حَدِيْث ކުރެއްވިއެވެ. (إِنَّ للصّائِمِ عِنْدَ فِطْرِهِ دَعْوَةً لاَ تُرَدُّ) ابنُ مَاجَه... މާނައީ: ހަމަކަށަވަރުން ރޯދަވެރިޔާއަށް ރޯދަވީއްލުމުގައި ރައްދުނުކުރެވޭ دُعَاء އެއްވެއެވެ. މިއީ. ދެންފަހެ ރޯދަވީއްލުމުގައި ކިޔާ ސުންނަތް دُعَاء ތަކުގެ ތެރޭގައި އަންނަނިވި دُعَاء ވެއެވެ. (ذَهَبَ الظَّمَأُ وَابْتَلَّتِ العُرُوْقُ وَثَبَتِ الأَجْرُ إِنْ شَاءَ اللّٰهُ) أبو داود ...
- ✸ ސުންނަތް ރޯދައިގައި ނިޔަތް ރޭގައި ކުރުން ޝަރުޠެއް ނޫނެވެ. ދެން އޭގެ ބޭނުން ހެނދުނު ނިޔަތް ކުރުމެވެ.

- ރޯދަވެރިޔާއަށް އެކަށީގެންވަނީ ރޯދައާހުރެގެން އަޑުން އެއްޗެހި ގޮވުން އަދި އަނިޔާވެރިކަމުގެ ބަސްބުނުމާއި މީހުންނާ ޒުވާބުކުރުމާއި ދެކޮޅު ބަސްބުނުމުގެ ބަދަލުގައި ސަކަރާތް ހެދުމުން ދުރުވުމެވެ. އަދި ރޯދަވެރިޔާއަށް އެހެން މީހަކު ދޮގުވެރިކޮށް ވާހަކަދައްކައިފިނަމަ ބުނާނީ، "އަހަރެން ހުރީ ރޯދައެވެ" ކިޔާ ވާހަކަ ދައްކަވާ ނަބިއްޔާ ޞަޙީޙް ޙަދީޘްގައި ބުނެދެއްވައެވެ. އެކަމަކު ޞَحَّ އެވެ.
- އެއްވެސް ވެރިކަމަކާއި ނުލައި ޞَحَّ ވާނޭ ގޮތަށް ރޯދަ ހިފުމަށް ރޯދަވެރިޔާ ކިޔަވައިދޭން ޝަރުޢު ކުރެވިފައިވެއެވެ.
- غِيْبَة ބުނުމާއި ދޮގުހެދުމާއި ދޮގު ހެކިބަސް ދިނުމާއި ފުރައްސާރަ ކުރުމާއި ރޯދަވެރިޔާ ވަކިން ދުރުވާން ވާނެއެވެ. މިހެން އެއީ ވިޔަސް ރޯދައިގައި ތަފާތު ނުވާނެ ގޮތުން އަކުރުތަކުގެ ތެރެއިން ބޮޑުބައިވެސް ޙަރާމް ވެގެންވާ ކަމެކެވެ. މިހާރު އަހަރެމެންނަށް ގޯސްކޮށް ފެނިދާ ކުށްތަކަކީ މިކަންކަމުގެ އިތުރުން ފާފައިގެ ތެރެއަށް ވަނުމެވެ. ނަބިއްޔާ ވިދާޅުވިއެވެ: (مَنْ لَمْ يَدَعْ قَوْلَ الزُّوْرِ وَالعَمَلَ بِهِ فَلَيْسَ لِلّٰه حَاجَةٌ فِي أَنْ يَدَعَ طَعَامَهُ وَشَرَابَهُ) أحمد... މާނައީ: ދޮގުބަސް ބުނުމާއި އެއާއި އެއްގޮތަށް ޢަމަލުކުރުން ދޫނުކޮށްފިމީހާ (ރޯދަހިފާ މީހާގެ) ކާބޯތަކެތި ދޫކުރުމަކީ الله سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى އަށް ބޭނުންތެރި ކަމެއް ނޫނެވެ. މިއެވެ.
- ރޯދަވެރިޔާ ދުޢާކުރުމުގައި ކަންބޮޑުވުން ރޯދަވެރިޔާއަށް ކުރީ دُعَاء ކުރުމަށް ފަސޭހަކުރެވެއެވެ. އަދި ރަނގަޅުކަމާއި އެކު ދުޢާ ގަބޫލުކުރައްވައެވެ.
- لَيْلَةُ القَدْرِ ވިތްރު ރޭތަކުގެ ތެރޭގައި އޮންނަ އިރުގެ މުހިއްމު ރޭއެވެ. އެރޭ حَاصِلُ ވެސް رَمَضَان މަހުގެ ފަހު ދިހައިރޭގެ ތެރެއިން ވިތްރު ރޭގައި خَاصَّ ވާކަމަށް މިއީ مُعْتَبَرُ ބަހެކެވެ. އެކަމުގެ ރަނގަޅު ސުންނަތް ކަމަކީ އިރުވާރު صَالِحُ عَمَلُ ކުރުމާއި ހެޔޮ ސުންނަތް ކުރުމާއި صَالِحُ عَمَلُ އިތުރުކުރުމެވެ. ރޭގަނޑު ތަހަޖްޖުދުގައި ހޭލާ ހުރުމެވެ.
ހަމައެހެންމެ ޤުރުއާން ކިޔެވުމަށް ސުންނަތްތެރިވެގެން ކުރާ ޢަމަލުތަކެވެ. އެގޮތަށް ކަމުދަނީ: އަދިވެސް ހުރިހާ ޢިބާދަތެއް ގަބޫލު ކުރުމަށް ނަފްސާއި ހުރުމުގެ ސަބަބުވެސް ވުމެވެ. އަދި މުސްލިމުން ދުޢާކުރުމަށް ވާޖިބު ވެގެންވެއެވެ. ރަނގަޅު ވިސްނުމާއެކު ދުވަސްވަރު ނުވަތަ ގަޑިތަކެއް މިއީ ފާހަގަކުރަން މުހިއްމު ކަމެކެވެ.
ނަމާދަށް ސުންނަތްތަކުގެ ވާހަކަ ދެއްކެވުމާއެކު: މުސްލިމުގެ ވެރި مَقْصَدُ އަކީ رَمَضَان މަހުގެ އަޅުކަންތަކަށް ގިނަގިނައިން ޖެހޭކަމެވެ. އަދި خاصَّ ކަމަކަށް ފަހު ދިހައިރޭގައެވެ. އަދި ރަމަޟާނުގެ ހުރިހާ ރޭއެއްގައިވެސް ގިނަގިނައިން ޤުރުއާން ކިޔަވައި، ދުޢާކުރުމަށް ވާޖިބުވެއެވެ.
އަދި تَرَاوِيْحُ ނަމާދު ޖަމާޢަތުގައި ކުރުމަށް ސުންނަތް ކުރެއްވި تَرَاوِيْحُ ނަމާދު ނިމުމުން ނިކުމެގެން ވިތުރުގެ ނަމާދު އަދާކުރުމެވެ. އެއީ ރަމަޟާނުގެ އަޅުކަމުގެ ތެރެއިން ބޮޑު ސުންނަތެކެވެ.
- ސުންނަތް ރޯދަ ހިފުމުގެ އިތުރުން ފާއިތުވެދިޔަ ރަމަޟާނުގެ ރޯދަ އަދާކުރުމަށް ހިފުމެވެ. ނަމަވެސް ވާޖިބު ކަމެއްނޫނެވެ. އަދި ރޯދަ ދުވަސް ގެއްލިފައިވާ މީހުން ނަފިލު ރޯދައިގެ ކުރިން ކަޒާކުރުމަކީ ވާޖިބެކެވެ. އެހެންނަމަވެސް އެކަމަށް قَضَاء ކުރުމަކީ ރަނގަޅު ކަމެކެވެ.

إعْتِكَافُ ކުރުން: އެއީ އަޅުކަމުގެ ނިޔަތުގައި ވަކި ގޮތެއްގައި މިސްކިތުގައި ހުރުމެވެ. އިސްލާމްވުމާއި ބުއްދިވެރިވުން
ޝަރުޠުކުރެވެއެވެ. إعْتِكَافُ ކުރާ މީހާ ބޮޑު حَدَثُ ން طَاهِرُ ވުމަކީ شَرْطُ ވެސްމެއެވެ. އަދި إعْتِكَافُ ކުރާ
މީހުން މިސްކިތުން ނުނިކުމެ ތިބުމަކީ ސުންނަތްތަކުގެ ތެރޭގައި ހިމެނެއެވެ. އެއީ ޢާދަތެއް މީހުންނަށް ވާގޮތް
ބޭނުން ޖެހިގެން ނިކުތުމާއި ރޯގާއެއްގެ ސަބަބުން ވާޖިބުކުރާ ނިކުތުމެވެ. އަދި ސުންނަތް
ބޭނުމަކާ ނުލައި މިސްކިތުން ނިކުމެއްޖެނަމަ ޖިމާޢު ވުމުން إعْتِكَافُ بَاطِلُ ވެއެވެ. ކުރިމަތިވާ ވަގުތުގައި ސުންނަތް
إعْتِكَافُ ކުރުން ސުންނަތެވެ. އަދި رَمَضَان މަހު ސުންނަތްކަން ގަދައެވެ. އަދި އެންމެ ފަހު
ދިހަ ރޭގައި ސުންނަތްކަން ގަދައެވެ. إعْتِكَافُ ކުރާމީހާ އަޅުކަމުގައި މަޝްޣޫލުވާށެވެ. އަދި ޙަދީޘާއި
ޤުރުއާނާއި ފިޤްހު ސުންނަތްކަމުގެ ހުރިހާ އިލްމު ހޯދުމަށެވެ. އަދި ނަބިއްޔާ ޢާއިލާ އާއެކު ބައްދަލުކުރެއްވިއެވެ.
إعْتِكَافُ ކުރާ މީހާ ނަފްސާއި ހިތް ފަރުވާކުރުމެވެ. އަދި إعْتِكَافُ ކުރާ ދުވަސްވަރު ދުނިޔަވީ ކަންކަމުގައި مَشْغُولُ ވެސް
ނުވާށެވެ. އަދި ހެއްދެވީ ބޮޑަށް ޢިބާދަތުގައި ނުބައި ކަންކަމުން ދުރުވާން ވީއެވެ.

حَجُّ އާއި عُمْرة

حَجُّ އާއި عُمْرة **عُمرُން އެއްފަހަރު ވާޖިބުވެގެންވެއެވެ.** އެދެކަންތައް ވާޖިބުވުމުގެ شَرْطُ ތަކަކީ: 1) އިސްލާމް އަކު ކަމުގައިވުން. 2) ބުއްދިހުރުން. 3) بَالِغْ ވުން. 4) މިނިވަނަކު ކަމުގައިވުން. 5) ކުޅަދާނަކަން ލިބިގެންވުން. އެއީ ދަތުރުކުރުމީ ކާނާއާއި އަރައިގަންނަން ސަވާރީއާއި ލިބިގެންވުމެވެ. އަދި އަންހެނުންނަށް ހަމަ شَرْطُ ކުރެވިފައެވެ. އެއީ އޭނާގެ ފިރިމީހާ ނުވަތަ مَحْرَمُ އަކާ އެކުގައި ދަތުރުކުރުމެވެ. މިބަސް مَحْرَمُ އަކީ މީނާ ބިލޫހާ ދާއިމީ ގޮތުގައި ކާވެނި حَرَام ވާމީހުންނެވެ. އަދި އަބަދުވެސް އެ مَحْرَمُ އާއި ނުލައިވެސް އޭނާގެ حَجُّ صَحَّ ވާނެއެވެ. އެހެންނަމަވެސް ފާފަވެރިވާނެއެވެ. حَجُّ އާއި عُمْرة ނުކުތް މަޖުނޫނެއްގެ އަށްގޮސް ކުރިޔަސް ނުވާނެއެވެ. އަދި ކުޑަކުއްޖާގެ ކިބައިން އަދި މަޖުނޫނުގެ ކިބައިން އެކަން صَحّ ނުވާނެއެވެ. ނަމަވެސް ކުޑަކުއްޖާގެ ކިބައިން އަދި އަޅާގެ ކިބައިން އެކަން صَحَّ ވާނެއެވެ. ނަމަވެސް އެދެމީހުންގެ އިސްލާމްގެ حَجُّ އާއި عُمْرة އެކަން ނުފުދޭނެއެވެ. އަދި ފުޅާއަރިހަށް ކުޅަދާނަ ނުވާމީހާ ދޫކުރެވިގެން ނަގައިގެން حَجُّ އާއި عُمْرة ވިޔަސް صَحَّ ވާނެއެވެ.

އަދި މީހާގެ އިސްލާމްވުމުގެ حَجُّ ނުކުރާހިނދު އެހެންމީހެއްގެ ފަރާތުން حَجُّ ވެއްޖެނަމަ އެ حَجُّ ވާނީ އޭނާގެ އަމިއްލަ ނަފްސުގެ فَرْضُ حَجُّ ކަމުގައެވެ.

إِحْرَامُ ބަނދުން: إِحْرَامُ ބަނދުމަކީ ގަސްދުކުރުމާއި ހިތާއިގެން ނިޔަތްކުރުމެވެ. އަދި ސުންނަތްވެގެންވަނީ ފިޔަވަޅުތަކުގައި ފަށާފައިވާކަން (ފެށުމުން) ދަތުރުގެ ހިސާބުން ބުނެދެއްވުމާއި ލަފުޒުން ދަނޑިވަޅުގައި ގޮސްނުވުމެވެ. ދެން (أَللهُمَّ لَبَّيْكَ عُمْرَةً ، ނުވަތަ حَجًّا، ނުވަތަ حَجًّاوَ عُمْرَةً ކިޔައި إِحْرَامُ ބަނދާށެވެ. އަދި ކަނޑައެޅިގެން ނުދެވިދާނެތީ ބިރުގަންނަ މީހާ އަންނަނިވި عِبَارَةَ ކިޔުމެވެ. (فَإِنْ حَبَسَنِي حَابِسٌ فَمَحَلِّ حَيْثُ حَبَسْتَنِي) މިއެވެ. އަދި حَجُّ ކުރުން އަދާކުރާ ތިން ގޮތަކަށް އާއިމެދު إِخْتِيَارُ ކުރެވޭއެވެ. އެއީ التَّمَتُّعُ، الإِفْرَادُ، القِرَانُ މިއެވެ. އެގޮތުން އެންމެ ފުރިހަމަވެގެންވަނީ التَّمَتُّعُ އެވެ. އެއީ حَجُّ ގެ މަސްތަކުގެތެރެއިން ދުވަހެއްގައި عُمْرَة އަށް إِحْرَامُ ބަނދުމެވެ. ދެން އެކަން ނިންމާފައި އޭގެފަހުން حلاَلُ ވެގެން ދެން އެއަހަރު حَجُّ އަށް إِحْرَامُ ބަނދުމެވެ. الإِفْرَادُ އަކީ: އެކަނި حَجُّ އަށް إِحْرَامُ ބަނދުމެވެ. އަދި القِرَانُ އަކީ: ދެކަމަށް އެކީ إِحْرَامُ ބަނދުމެވެ. ނުވަތަ عُمْرَة އަށް إِحْرَامُ ބަނދުމެވެ. ދެން އޭގެ طَوَافُ ކުރުމުގެ ކުރިން އެގޮތަށް حَجُّ ވެއްދުމެވެ.

ދެން ފަހެ حَجُّ ވުމަށް އެދޭ އެންމެ ސަފަރުގައި އަޑުއުފުލައިގެން تَلْبِيَة ކިޔާށެވެ، އެއީ (لَبَّيْكَ أَللَّهُمَّ لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ لاَشَرِيْكَ لَكَ لَبَّيْكَ، إِنَّ الحَمْدَ وَالنِّعْمَةَ لَكَ وَالمُلْكَ لاَشَرِيْكَ لَكَ) މިއެވެ. މިބަސް ގިނަގިނައިން ކިޔުން ސުންނަތްވެގެންވެއެވެ. އަންހެނުން އަޑުނުއުފުލައި އަމިއްލައަށް އިވޭވަރަށް ކިޔާށެވެ.

إِحْرَامُ ބަނދުމުން حَرَام ވާ ކަންތައްތައް: އެއީ ނުވަ ކަމެކެވެ. 1) އިސްތަށިބޭލުން. 2) ނިޔަފަތިކެނޑުން. 3) ފިރިހެނުން ފަހާފައިވާ ހެދުން ލުން. މިސާލަކަށް ޖުއްބާއާއި ސުރުވާލާއި ފަސްކަށިމަތި ނިވާކުރާފަދަ خُفُّ ފަދަ ތަކެތި ލުމެވެ. އެގޮތުން ދަތުރުކުރާމީހާގެ ދެފައިގެ ނިވާކުރުމަށް ނުވާ ތަކެއްޗެވެ. އަދި ފިރިހެނުން ފަހާފައިނުވާ ހެދުން ނިޔަދާނެއެވެ. 4) ފިރިހެނުން ބޯ ނިވާކުރުން. 5) އަންހެނުން އަތްއަޅާ ފަދަ ތަކެއްޗާއި މޫނު ނިވާކުރުން (ނިޤާބު ބުރުގާ ފަދަ ތަކެތި). 6) ހަށިގަނޑަށް ވަސްކުރުން. އެއީ ހެދުމާއި ހަށިގަނޑުގައި ވަސް ޖެހުމެވެ. 7) ކާވެނި عَقْدُ ކުރުން. އެއީ حَرَام ކަމެކެވެ. އެކަމަކު ފުރިހަމަ ނުވެއެވެ. 8) فَرْجُ ނޫން ތަނެއްގައި ހިތްވަރު ނަގައިގެން އަނބިމީހާއާ ގާތްވުން. އަދި އަނބިމީހާ ބަލައި ފުރުޞަތު ހޯދުން. ނުވަތަ ބޮސްދިނުން ފަދަ ކަންކަމެވެ. 9) فَرْجُ ގައި جِمَاعُ ވުން. އަދި އެއީ ފުރަތަމަ تَحَلُّلُ ގެ ކުރިން ވެއްޖެނަމަ حَجُّ ފާސިދުވާނެއެވެ. އަދި ފިދިޔާއެއް ދިނުން ވާޖިބުވާނެއެވެ. އަދި ފާސިދުވާ ހަޖަށް ފަހު ދެން އަންނަ އަހަރު حَجُّ ވެސް ވާޖިބުވެގެންވެއެވެ. އަދި އެއީ ފުރަތަމަ تَحَلُّلُ ގެ ފަހުން ވެއްޖެނަމަ ފިދިޔާ ދިނުން ވާޖިބުވާނެއެވެ. އަދި ފުރަތަމަ تَحَلُّلُ

ގެފުޅުނަމަ حَجُّ ފާސިދު ނުވާނެއެވެ. ނަމަވެސް ފިދުޔާއެއް ދޭންޖެހޭނެއެވެ. އަދި عُمْرَة އެއްގައި جماعُ ވެއްޖެނަމަ އެ عُمْرَة ފާސިދުވާނެއެވެ. އަދި އޭނާ ބާޠިލުވި ކަމުގައިވިޔަސް އެ عُمْرَة قَضَاء ކުރަން ވާޖިބުވާނެއެވެ. جماعُ ވުމުން ނޫނީ حَجّ عُمْرَة ފާސިދު ނުވާނެއެވެ. މިކަންކަމުގައި ފިރިހެނުންނާ އަންހެނުންނާ ހަމަހަމައެވެ. ނަމަވެސް އަންހެނާއަށް ފިދުޔާއެއް ނުޖެހޭނެއެވެ. އަދި މިކަން ނިކުމެވުނު ކަމަށްވާނަމަ އަނބިމީހާ އަނބުރާ ހޯދުމެވެ.

فِدْيَةُ ދިނުން: އަދި ފިދުޔާދޭންޖެހޭނީ: 1) އެއްބަޔަކީ، إِخْتِيَارُ ކުރުން ހުއްދަވާބައެވެ. އެއީ ހިސާބުކުރުން–ހަމަކުރުން–ނިޔަކަށް ބަހުން–ބިސްމިލާކުރުން–ފިރިހެނުން ފަރުވާކުރުން ތިން ރޯދަ ހިފުން–މިސްކީނުންނަށް ކާނާ ދިނުމެވެ. ނުވަތަ ކުޅަދާނަ މީހުނަށް ކެއުމަށް، ހަމަ ފަސް މިސްކީނުންގެ ކާނާއަށް، އެއީ މިސްކީނަކަށް صَاعُ އެއްގެ ދެބައިކުޅަ އެއްބައެވެ. (ކަލައަކަށް އެގޮތަށް ކުއްޔަށް ދޭންވެއެވެ.) ނުވަތަ ބަކަރިއެއް ކަތިލުމެވެ. ކަށިވަރުގެ (ބަކަރި) ކަރުގެ ކަނޑުގެ ފުރަތަމަ ފަހުކުރުމާއި އެއްގޮތަށް އެއްކަމެއް ދިނުމެވެ. އެއްކަލަށްދޭންވީ އެފަދަ އަކަށްދީފައިވާ ގޮތެވެ. 2) ދެވަނަ ގޮތަކީ ތަރުތީބުން ފުދޭގޮތުން ދިނުމެވެ. އެއީ تَمَتُّع ގޮތަށް حَجّ ވުމާއި قِرَانُ ގޮތަށް حَجّ ވުމާއި އެއީ ދުވަސްކުރެވޭ ކަންތައްތަކުގެ ވާހަކައެވެ. ބަކަރިއެއް ކަތިލުމެވެ. جماعُ ވުމުގެ ފިދުޔާއަކީ ޖަހަމަދާރެވެ. ދެބައިފަދަ އެގޮތުގެ ބަކަރިއެއް ކަތިލުމެވެ. حَجّ ގޮތަށް މިސްކީނުންގެ ކާނާ އެހާވެސް ބަކަރިއެއް ލިބިދާނެ ގޮތުގެ. ކުއްޔަށް ކާނާ هَدْيُ ވެސް އަދި މިސްކީނުންނަށް ކުޅަދާނަވެސް އެކަމުގެ ރިޔާސަތު ޖެހޭނެ. ކުރިމަތިވިޔަ ފަރާތުން ކުރާނެއެވެ.

މައްކާއަށް ވަދުން: حَجُّ އަދާކުރާމީހާ الْمَسْجِدُ الْحَرَامُ އަށް ވަދެވަޑައިގަތުމާ މިސްކިތަށް ވަނަގޮތަށް ކަޢުބާއާ ދިމާލަށް ހިނގާ ދާށެވެ. ދެން تَمَتُّع ގޮތަށް حَجّ ވާމީހާ عُمْرَة ގެ طَوَافُ ކުރާށެވެ. އަދި إِفْرَادُ ގޮތަށްވާމީހާ ނުވަތަ قِرَانُ ގޮތަށް حَجّ ވާމީހާ قُدُومُ ގެ طَوَافُ ކުރާށެވެ. ދަރު އަށަގެ ފުރަތަ މަތީ ކަނޑުގެ ކަޢުބާގެ ތެރޭގައި ހުރިހާކަމެއް ކުރާށެވެ. ދެން طَوَافُ ކުރަން ފަށަނީ الْحَجَرُ الأَسْوَد އިންނެވެ. އޭގައި إِسْتِلاَمُ ކޮށް ބޮސްދޭށެވެ. ނުވަތަ އަތުން އިޝާރާތް ކުރާށެވެ. އަދި بِسْمِ اللّٰهِ وَاللّٰهُ أَكْبَرُ މިހެން ކިޔާށެވެ. طَوَافُ ގެ ހަތް ބުރު ބައިތައް ހަމަކުރުމަށްފަހު ދޮރުން ނިކުންނަވާށެވެ. ދެން ކަޢުބާ ވާތްފަރާތަށް ލައިގެން ހަތްބުރު ބާއްވައިގެން ހަތްވަރަކަށް طَوَافُ ކުރާށެވެ. އަދި ކަޢުބާގެ ކައިރިން ފުރަތަމަ ތިން ބުރުގައި رَمَلُ ކުރާށެވެ. އެއީ ފުޅާވެގެން ހިނގާ ހިނގުމެވެ. ދެން ބާކީ ހަތަރު ބުރު ހިނގާށެވެ. އަދި ކަޢުބާގެ ރުކުނު يَمَانِي رُكْن އާއި ދިމާ ވާ ހިސާބަށް އައުމާ ހިސާބުން އެނބުރި އިސްލާމް ކުރާށެވެ. އެނބުރުމާ الْحَجَرُ الأَسْوَد އާއި ދެމެދު (رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَة وَفِي الآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ) މިހެން ކިޔާށެވެ.

ދެން ބާކީ ހުރިހާބުރު ހަމަކުރުމުން دُعَاء އެދި ކިޔާށެވެ. ދެން މިކަން ނިމުމުން ކަޢުބާގެ ކައިރީގައިވާ مَقَامُ إِبْرَاهِيْم ގައި ދެ رَكْعَة ނަމާދުކުރާށެވެ. އެނަމާދުގައި ކިޔާނީ كَافِرُوْنَ ސޫރަތާއި إِخْلاَص ސޫރަތެވެ. ދެން ޒަމްޒަމް ފެން ބޮއްވާށެވެ. ދެން އަނބުރާ الْحَجَرُ الأَسْوَد އާއި ކައިރިއަށް ގޮސް އަތުން ހިފާށެވެ. އޭގައި إِسْتِلاَمُ ކުރާށެވެ. ދެން مُلْتَزِمُ ގައި (الْحَجَرُ الأَسْوَد އާއި ދޮރާއި ދެމެދުގައި) دُعَاء ކުރާށެވެ. ދެން صَفَا ފަރުބަދައަށް އަރާށެވެ. ފަރުބަދަމަތީ ތިބެގެން ދުޢާ ކުރާށެވެ. أَبْدَأُ بِمَا بَدَأَ اللّٰهُ بِهِ ދެން ﴿إِنَّ ٱلصَّفَا وَٱلْمَرْوَةَ مِن شَعَآئِرِ ٱللَّهِ فَمَنْ حَجَّ ٱلْبَيْتَ أَوِ ٱعْتَمَرَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِ أَن يَطَّوَّفَ بِهِمَا وَمَن تَطَوَّعَ خَيْرًا فَإِنَّ ٱللَّهَ شَاكِرٌ عَلِيمٌ﴾ މިއާޔަތް ކިޔާށެވެ. އަދި تَكْبِيْرُ ކިޔާށެވެ. تَهْلِيْلُ ކިޔާށެވެ. ދެން ގަދަޔަށް ކަޢުބާގެ ދިމާލަށް ދެއަތް އުފުލައިގެން دُعَاء ކުރާށެވެ. ދެން ފަރުބަދައިން ފައިބާށެވެ. ހަމަހަމަ ވަރަކަށް ހިނގާށެވެ. ދެން ހިނގާ ދިޔުމުން ހިނގާ ދުވެ ހިނގާށެވެ. ދެން ހިނގާ ހަމަކުރުމާ ހިސާބަށް އަންނާށެވެ. ދެން مَرْوَة ފަރުބަދައަށް އަރާށެވެ. ދެން ފަރުބަދަމަތީ ހުރެގެން صَفَا

ފަރުބަދައިގައިވެސް ކަންތައްކުރުމުގައި އެއްވެސް ކަންތައްތަކެއް ކުރުމެވެ. ދެން އެނބުރި ފައިބައި ކުރަމުން ގޮސް އެކަމުގެ ކަންތައް ކުރުމުގައި ފަށާނީ ފަރުބަދައިން ޢަމަލު ކުރުމެވެ. صَفَا ފަރުބަދައިން مَرْوَة ފަރުބަދައަށް އެއް ފަހަރެވެ.

އަދި مَرْوَة ފަރުބަދައިން صَفَا ފަރުބަދައަށް އެއް ފަހަރެވެ. ދެން އެނގޭނީ ކުރެވުނު ކުރުމެވެ. އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުގެ ބައިތިއްބެވެ. تَمَتُّعُ ގޮތުން حَجُّ ވެރިޔާއަށް މިހާރު ބޭނުން މުޅިއެއްކޮށެވެ. އަދި قِرَانُ ގޮތުން حَجُّ ވެރިޔާ އާއި إِفْرَادُ ކުރުވީހާއި ދުވަހުން قُدُوْمُ ގެ طَوَافُ އަދާކުރި ހިސާބުން ނިމިގެންދެއެވެ. އަދި ހަރަކާތްތަކުން عِيْدُ ދުވަހު جَمْرَةُ العَقَبَة އަށް ހިލަގަނޑު އެޅުމެވެ. ފުރަތަމަ ނެރުމަށްފަހު މިކަން ކުރުމުގެ ހަމަހަމަކުރެވެ. ނަމަވެސް އަދާކުރަން طَوَافُ ކުރެއްވުމެވެ. އަދި صفا مَرْوَةُ ގައި ހިނގުމެވެ. އެވެސް ފިޔަވައި ދުވަހު ނިމިގެންދާ ނިޔަތެވެ.

حَجُّ ގެ ސިފަ: އަދި تَرْوِيَة ދުވަހު އޭރު حَجُّ ކުރާ އަރުވަންދުވަހެވެ. إِحْرَامُ ކެނޑި حلاآل ވެގެންވާ ހުރިހާއަކަށް ބައިވެރިވާ މީހަކަށް ހުރިހާ ކަމެއްގައި إِحْرَامُ ބަނދެ ނިޔަތްކުރުމަށްފަހު މިނާއަށް ދިއުމެވެ. ދެން ނިޔަތްކުރާނީ ހިނގާފައި ދިޔުމުން عَرَفَة އަށް ދުރުވެ ހިނގައި ގޮސްނުވެއެވެ. ދެން އިރުއަރާ ދުވަހުން ފުރުސަތުދީފައި މުސާފިރުން ހުރުމުގައި عَصْرُ ނަމާދާ قَصْرُ ކޮށް جَمْعُ ކުރުމެވެ. وَادِي عُرْنَة ކައިރި ވާނީ ދުވަހު ގެ عَرَفَة އަށް مَوْقِفُ ހުރުމަށް ގިނަވެ. ދެންގިނަގިނައިން لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللهُ وَحْدَهُ لاَشَرِيْكَ لَهُ لَهُ المُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ކިޔުން ކަމަށެވެ. އަދި اللهُ ގެ حَضْرَةُ ގައި ގިނަގިނައިން دُعَاء ދަންނަވައި އެކަލާނގެ حَضْرَةُ އަށް ރުޖޫޢަވެ ހިތުގައި އުޅުމެވެ. ދެން އިރު އޮއްސުމާއި މެދުވެރިވުމުގައި ހަމަޖެހިގެން مُزْدَلِفَة އަށް ދިއުމެވެ. اللهُ ގެ حَضْرَةُ އަށް تَلْبِيَة ކިޔުމާއި ذِكْرُ ކުރުމުގެމަތިންނެވެ. ދެންވެސް مُزْدَلِفَة އަށް ދެވުމުން مَغْرِبُ ނަމާދާއި عِشَاء ނަމާދު قَصْرُ ކޮށް جَمْعُ ކުރުމެވެ. ދެން އެތާ ރޭގަނޑު ކުރުމެވެ. ދެން ފަތިސް ނަމާދުކުރުމަށްފަހު ފަރުވާ ހިތް އަރާ ދުވަހުން ދަންވަރުގެ ފުރަތަމަ އަދި ކަނޑުވެލީގެ دُعَاء ކުރުމެވެ. ދެން އަދިވެސް އަވަހަށް މިނާއަށް ދިއުމުން ފުރުސަތުވެއެވެ.

وَادِي مُحَسِّر ކައިރިން ހަލުއިކޮށް ކަނޑުލިކޮށްގެން އަވަސް އަވަހަށް ދިއުމެވެ. ދެން މިނާއަށް ދެވުމުން جَمْرَةُ العَقَبَة އަށް ހަތް ހިލަ އެއްލުމެވެ. (އޭގެ ތެރެއިން ކޮންމެ ހިލައެއް އެއްލާއިރު ބޭރުވާ ހިލަގަނޑު ހިފުމާއެވެ.) އަދި ކޮންމެ ހިލައެއް އެއްލާ تَكْبِيْرُ ކިޔުމެވެ. ހިލަގަނޑު އެއްލާނީ އަތުން އެއްލާށެވެ. އަދި ހިލަގަނޑު އެއްލުމަށް ނިޔަތްކުރުން އަދިވެސް އެކުގައިވާ ވުޖޫބުން شَرْطُ ވާނެއެވެ. ހިލަގަނޑު އެއްލުމުން ފެށިގެން تَلْبِيَة ކިޔުން ހުއްޓާލުމެވެ. ދެން هَدْيُ ކަތިލުމެވެ. ދެން ބޯކޮށާލުމެވެ. ނުވަތަ ބޮލުއިސްތަށި ކުރުކޮށްލުމެވެ. جَمْرَةُ العَقَبَة އަށް ހިލަ އެއްލުމާއި ބޯކޮށުމުން ދެކަމެއް ކުރުމުން ފުރަތަމަ حلاآل ވެއެވެ. މިއީ ފުރަތަމަ حلاآل ވުމެވެ. ދެން މައްކާއަށް ގޮސް طَوَافُ الإِفَاضَة ކުރުމެވެ. އަދި حَجُّ ފުރަތަމަ ކުރިއްޔާ ކުރެވޭނީ طَوَافُ އެވެ. ދެން تَمَتُّعُ ގޮތުން حَجُّ ކުރާމީހާ ނަމަ قُدُوْمُ ގެ طَوَافُ އަދާކުރި صَفَا مَرْوَةُ ގައި ހިނގާފައިވާ ނަމަ އަލުން صَفَا مَرْوَةُ ގައި ހިނގުމެވެ. މިހެންކުރުމާއެކު ހުރިހާ ކަމަކުން ދެވަނަ ފަހަރަށް ހުއްދަވެއެވެ. އަދި ދެވަނަ ފަހަރު حلاآل ވެއެވެ. ދެން އެނބުރި މިނާއަށް ގޮސް ތަޝްރީޤުގެ ދުވަސްތަކުގެ ރޭތަކުގައި އެތާނގައި ހުރުމެވެ. އަދި ތިން ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ކޮންމެ ދުވަހަކު މެންދުރަށްފަހު ތިން جَمْرَةُ އަށް ހިލަ އެއްލުމެވެ. ކުރިން ކުޑަ جَمْرَةُ އަށް ހަތް ހިލަ އެއްލުމެވެ. ފަހުން މެދު جَمْرَةُ އަށެވެ. އެއަށްފަހު ހިލަ އެއްލުމަށްފަހު ކިބުލައަށް ކުރިމަތިލައިގެން اللهُ ގެ حَضْرَةُ ގައި ގިނަގިނައިން دُعَاء ދަންނަވާށެވެ. ދެން މެދު جَمْرَةُ އަށް އަދި އެގޮތަށް އެއްލުމަށްފަހު ކިބުލައަށް ކުރިމަތިލައިގެން ހިލައެއްލުމަށްފަހު دُعَاء ކުރުމެވެ. ދެން جَمْرَةُ العَقَبَة އަށް އެއްލުމެވެ. އޭގެފަހުން ދެން ނުހުރުމެވެ. ދެންހުރިހާ ދުވަހުން ފަސްދުވަހެއް އެއްލާފައި ހިލައެއްލުމެވެ. ދުވަސްދުވަހު އެކުއެކީ ގެންދިއުން ނުހުއްޓުމެވެ. ގެސްޓުހައުސް އިން އައިސްޓުގައި ބޭރުން ނުކުތުމެވެ. އަދި ނިކުމެއައުމުގެ ތެރެއިން ހުރިހާ މަގާމެއް ދާއިރާގެ މީހުން ވަޑައިގެން ގެންދާނެއެވެ. އަދި އަނބުރާދާއިރު ހިލައެޅުމެވެ.

ވާޖިބުވާނެއެވެ. ނަމަވެސް މިންގަނޑު ގައިގެދުވެގެން ނުނިކުމެވިގެން ދާއިރު އަދިމީގެއިން ނުވެއެވެ. އެއީ ދުވަސްވީ އިރު ގޮސްފާނަމަ ހަލާކުވެދާނެތީއެވެ. އަދި قِرَانْ ގޮތުގައި حَجُّ ވާމީހާ إِفْرَادُ ކުރުމާއި ހަމައެކެވެ. ނަމަވެސް تَمَتُّعُ ގޮތުގައި حَجُّ ވާމީހާ هَدْيُ ކަތިލަންވާނެއެވެ. އަދި އަޅުގަނޑުމެން ގޮތުން ދެންނެވި ނިކުންނާނެ ނުކުމެވޭނީ މިނާ طَوَافُ الوَدَاعُ ކުރުމުން ނުނިކުންނާނެއެވެ. އެއީއެވެ އިނުކުރެވޭނީ އެއްވެސްކަމަކީ ވާޖިބުކަމުންނެވެ. ނަމަވެސް حَيْضُ ވެރިއަންހެނާއާއި نفاس ވެރިއަންހެނާއާ ދެމީހުން ކުރިއްސުން طَوَافُ الوَدَاعُ ފުރުމަށްކުރުމެއް ނުޖެހެއެވެ. އެއީ އެކަން ކުރެވޭނީ ނުވާތީއެވެ. ދެން طَوَافُ الوَدَاعُ ގެ ފަހުން ވިޔަފާރިކުރުން ފަދަ ކަމެއްގައި مَشْغُوْلُ ވެއްޖެނަމަ އަލުން طَوَافُ الوَدَاعُ ކުރަންވާނެއެވެ. އަދި طَوَافُ الوَدَاعُ ގެ ފަހުން ނަމާދުކުރުމާއި ދުވާއާ ޒިޔާރަތްކުރުމާއި ޓެކްސީ ބަލަހައްޓަން ފަދަ އެއްޗެއް ގަތުން ފަދަ އެއްޗެހި ހުއްދައެވެ.

حَجُّ ގެ ރުކުންތައް ހަތަރެކެވެ. 1) إحْرَامُ ބެނދުން. އެއީ އަޅުގަނޑުމެން ޙައްޖަށް ވަނުމަށް ނިޔަތް ގަތުމެވެ.
2) عَرَفَة ގައި ހުރުން. 3) طَوَافُ الإِفَاضَة ކުރުން. 4) حَجُّ ގެ صَفا مَرْوَة ހިނގުން. މިއެވެ.

حَجُّ ގެ ވާޖިބުތައް ހަތެކެވެ. 1) مِيْقَاةُ ން إِحْرَامُ ބެނދުން. 2) ރޭގަޑިވަންދެން عَرَفَة ގައި ހުރުން.
3) މެންދަމު ފަހުންދެން مُزْدَلِفَة ގައި ހޭދަކުރުން. 4) أَيَّامُ التَّشْرِيْقُ ގެ ރޭތަކުގައި މިނާގައި ހޭދަކުރުން. 5) جَمْرَة ތަކަށް ހިލައެޅުން. 6) ބޭނުންނުވާ ކަންތައްތަކުން ބަރިތިވުން 7) طَوَافُ الوَدَاعُ ކުރުން. މިއެވެ.

عُمْرَة ގެ ރުކުންތައް: ތިނެކެވެ. 1) إِحْرَامُ ބެނދުން. 2) عُمْرَةގެ طَوَافُ ކުރުން 3) عُمْرَة ގެ صَفَا مَرْوَة ހިނގުން. މިއެވެ.

عُمْرَة ގެ ވާޖިބު ދެކެވެ. 1) مِيْقَاةُ ން إِحْرَامُ ބެނދުން. 2) ބޭނުންނުވާ ކަންތައްތަކުން ބަރިތިވުން. މިއެވެ.

*** ރުކުނެއް އަދާނުކުރެވިއްޖެނަމަ ގެއްލުނު ކަމެއް އަދާނުކޮށް ޙައްޖު ފުރިހަމަ ނުވާނެއެވެ. އަދިވާޖިބެއް އަދާނުކުރެވިއްޖެނަމަ ބަކަރިއެއް ކަތިލަން ޖެހޭނެއެވެ. * އަދި ސުންނަތެއް އަދާނުކުރެވިއްޖެނަމަ އެއްވެސް ކަމެއް ނުޖެހޭނެއެވެ.**

ގެތެރޭގައި ކުރާ طَوافُ صَحَّ ވުމުގެ شَرْطُ ތައް މިއެވެ. 1) އިސްތިންޖާކުރުމާ ކަށަވަރުވުން.
2) ބެއްދުން ހުރުން. 3) ކަޢުބާ ވާތްފަރާތުގައި طَوَافُ ގެ ނިޔަތްގަތުން.4) طَوَافُ ގެ ވަށައިގެން ހަތްދަފަރު ބުނުން. 5) ކަޢުބާގެ ތެރޭގައި ނުހިނގުން.
عَوْرَة ނިވައިކުރުން. 6) ކުޑަ ބޮޑު ޙަދަޘުން ދުރުވުމާ حَدَثُ ން طَاهِرُ ވުން. 7) ދާއިރާ ކަޢުބާގެ ބޭރުން ދުރަށް ކުރުމާ ތަކުން. 8) طَوَافُ ކުރުމުގައި ވަށައިގަނެވިފައިވާ ގޮތުގެ ތެރެއިން طَوَافُ ކުރުން.
އަދި ފަހަރު ބޭރުވެފައިނުވުން. 9) ހިނގުމުގައި އަނބުރާ ގެއަށް رُجُوْعَ ނުވުން. 10) ކަޢުބާގެ ވަށައިގެން ހިނގުން. 11) ދެފަރާތުގައި مُوَالاَةُ ކުރުން. 12) مَسْجِدُ الْحَرَامُ ގެތެރޭގައި طَوَافُ ކުރުން.
13) الحَجَرُ الأَسْوَد ން ފެށުން. މިއެވެ.

طَوَافُ ގެ ސުންނަތްތައް: الحَجَرُ الأَسْوَد ގައި إسْتِلاَمُ ކުރުން. އަދި ބޮސްދިނުން، ދެއަތް އުފުލައި تَكْبِيْرُ ކިޔުން، يَمَانِي ރުކުނުގައި إسْتِلاَمُ ކުރުން، ފުރަތަމަ ތިން ދަފަރު ކައިރިން ހިނގުން ކުޑަކޮށް ދުއްވައިގެން ހިނގުމާއި ދެފައިގެ މެދު ކުޑަކޮށް ހަމަހަމައަށް ބާއްވައިގެން ހިނގުން، އަދި ޙަރަމުގެ ތެރޭގައި ހިނގާ ހިނގާ ވަގުތުގައި ކުރުން. طَوَافُ ކުރާ ވަގުތުގައި دُعَاء ކުރުމާއި ذِكْرُ ކުރުން، ގާތުގައި ކަޢުބާ ހިފުން. طَوَافُ ނިންމުމުން مَقَامُ إِبْرَاهِيْم ގައި ދެ رَكْعَة ކުރުން.

صَفَا مَرْوَة ގައި ހިނގުމުގެ شَرْطُ ތައް މިއެވެ. 1) އިސްތިންޖާކުރުމާ ކަށަވަރުވުން. 2) ބެއްދުން ހުރުން.
3) ނިޔަތްގަތުން. 4) مُوَالاَةُ ކުރުން. 5) ކަޢުބާނުފެނުމާ ފެށިގެން ހިނގުން. 6) ހަތްދަފަރު ފުރިހަމަކުރުން. 7) صَفَا
مَرْوَةދެމެދު ހިނގުން ފުރިހަމަކުރުން. އެކަނި ކަންތަކުގެ ތެރެއިން ބަޔަކަށް ފަރުވާކުރުން. 8) ފުރިހަމަ طَوَافُ

ޢަކަސް ނުހިނގުން. 9) ހިނގުން ހަތްބުރުވުން. އެބަހީ صَفَا އިން مَرْوَةއަށް ހަތަރުބުރު مَرْوَةއިން صَفَاއަށް ތިންބުރު. ވެއެވެ.

صَفَا مَرْوَة ގައި ހިނގުމުގެ ސުންނަތްތައް: حَدَثُ ނެތުމާއި ނަޖިހުން طَاهِرُ ވުމުން. عَوْرَة ނިވައިކުރުން. ހިނގުމުގެތެރޭގައި دُعَاء ކިޔުމާއި ذِكْرُ ކުރުން. ހަނގުރާމަ ފިރިހެނުންގެ އަވަހަށް އަރައިގަތުމުގެ ކުރިން صَفَا އަތްމަތީގަން مَرْوَة އަތްމަތީގަން އަރައިގެން. طَوَافُ ކުރުމާއި ހިގުމާއި ދެމެދު مُوَالاَةُ ކުރުން. ވެއެވެ.

ތަކްބީރުކިޔުން: ފިތުރުއީދުގެ ރޭގައި ކަންތައްތަކުގެ ފަހުން އަދި ދުވަސްވަރު ހިނދު އަބަދުވެ. ނަމާދުގެ ފަހުން އިދުކުރުން ހިދުކުރުމާއި ސުންނަތްކަމަށް ފާހަގަކުރެވެއެވެ. އަދި ހަތަރުދުވަހުގެ ހިތުކުރުން أَيَّامُ التَّشْرِيقُ ގެއިތުރު ފަހުދުވަހު އެކުއްލަ ފާހަގަވެއެވެ.

أُضْحِيَة ކަތިލުން: އެއީ ގަދަވުގަނޑާ ސުންނަތްތަކެވެ. އަދި أُضْحِيَة ކަތިލުމަކީ ގަސްދުކުރާގޮތާ ذُوالحِجَّة މަހުގެ ފަހުގެ ދުވަހުގެ ފެށިގެން أُضْحِيَة ކަތިލުމަށް އެދޭ މީހާގެ އިސްތިޢާ ކާކުއި ބޮޑުހުރިދުވަހުގެ ނިޔަފަތިކޮށްލުމާއި، ގެއިގެ ހެދުމާ މިހެންމެހެކަނޑުގެ ދުވަހުދުވަހުގައި ވެރިކަން ކުރުން حَرَامُ ވާނެއެވެ.

عَقِيقَة ކަތިލުން: މިއީ ސުންނަތެކެވެ. އެއީ ފުރަތަމަ ކަނޑައެޅޭ ދެބުރު އޮވެ. އަންހެނުންނާއި ފިރިހެނުން ފިރިހެނުންގެ ކުރިއަށް ކަމެއް ކުރާ އަދި ދުވަހުއަޅާ ކަނޑަސްފަދަ ހަމަހަމަކޮށެވެ. އަދި ހޮވުމުގެ ކަދަރު ކަށިއަޅާ ނަންތައް ރަނގަޅު ބަލަހަށް ދެނިކުމާ ނަމެއް ކިއުނީ صَدَقَة ކުރުމާއި އަދިވެސް ނަން ހުރިއްޖާ ސުންނަތްތަކެކެވެ. އެކުގެ ފަރުވާތަކީ عَبْدُ الله އާއި عَبْدُ الرَّحْمَن އެވެ. އަދި عَبْدُ النَّبِي ކަހަލަ عَبْدُ الرَّسُول ކަހަލަ ނަން ކިޔުން حَرَامُ ވާނެއެވެ. އަދި عَقِيقَة ކަތިލާ ވަގުތާއި أُضْحِيَة ކަތިލާގޮތާ އެއްގޮތެކެން ހުރިހާއެއްޗެއް ކަނޑައެޅޭ އެކަކުގެ ކަތިލާ ހިސާބުން ތިރީއަށް ކުރާކޮށް ވާނެއެވެ.

ވަކިވަކި ފައިދާތަކެއް

✹ شَيْطَانُ އެދެނީ ހަތް އަދުވެރިކަމެއްގެ ތެރެއިން އިންސާނާ ސަލާމަތްވުމަށް ދެކޮޅުހެދުމެވެ. އެއްވަނަ އަދުވެރިކަމަކީ ކާފިރުކަމުގެ ނުވަތަ ދަރަޖައިގެ ތެރެއިން ފުރިހަމަ ކުރެވުމެވެ. އެއީ شِرْكُ އާއި كَافِرُ ކަމުގެ ދަރަޖައެވެ. އެއިން ސަލާމަތް ނުވެވިއްޖެނަމަ ދެން بدْعَة ގެ ދަރަޖައެވެ. އެއީ إعْتِقَادُ ގެ بدْعَة އާއި النَّبى ، އާއި ތިމާ ސުންނަތުގެ بدْعَة އާއި އަދި أَصْحَابُ ބޭކަލުންނާއި ތިމާ ސުންނަތުގެ بدْعَة އެވެ. ދެންފަހެ އަދުވެރިން އަނެއްކާ ބޮޑެތި ފާފަތަކުގެ ދަރަޖައިގެ ތެރެއިންނެވެ. ދެން އެކަމުން ކުޑަކުޑަ ފާފަތަކުގެ ތެރެއިން ކުޑަކުޑަކަންކަމުގެ އަދުވެރިކަމެވެ. އެކަމުން ސަލާމަތްވެއްޖެނަމަ ދެން ހުއްދަ ކަންކަމުގައި މަޝްގޫލުވުމެވެ. އެކަމުން ސަލާމަތްވެއްޖެނަމަ މާފަހުކަމުގައި މަޝްގޫލުވެ ފަޟީލަތްބޮޑުކަން ދޫކޮށްލުމެވެ. ދެންފަހެ ޝައިޠާނާގެ ލަޝްކަރުން ފޮނުވައި ހިތްހަމަނުޖެހުން ދިނުމެވެ. އެއީ ހަތްވަނަ ކަމެވެ. ދެން ހިނގާ ހިތްހަމަޖެހުމެއް ނެތި އިންސާނުންގެ شَيْطَانُ ން ފުރައްސާރަކުރެއެވެ.

✹ **السَّيِّئَةُ (ނުބައިކަންތައް)** މިކަންކަން ފޮހެވޭ ދިހަކަންތައް ކަށަވަރުކުރެވިފައިވެއެވެ. އެކަންކަމަކީ ތައުބާ—ފާފަފުއްސެވުމަށް އެދުން—ހެޔޮ ޢަމަލުތަކުން— مُصِيبَة ޖެހުން ފަދަ ކަންކަމުގެ—صَدَقَة ދިނުން—ރަނގަޅު މީސްމީހުންގެ دُعَاء ، ދުނިޔޭގައި މީހަކަށް ލިބޭ ހިތާމަތަކާއި އާޚިރަތުގެ عُقُوبَة ތަކުގެ ތެރެއިން ޤަބުރުގައި ލިބޭ ބިރުވެރިކަމާއި ހިތާމަތަކުގެ ސަބަބުން طَاهِرُ ވުމުގެ ސަބަބުން عَذَابُ ލިބުމެވެ. އަދި ތައުބާ ނުވުމާއި تَوْحِيدُ ގެ އަސްލު މީހާގެ ހިތުގައި ނެތްނަމަ ޝަފާޢަތް ވެސް ނުލިބޭނެއެވެ. އަދި ކާފިރުކަމުގައި ނަމަ ޝަފާޢަތަށް ފަހު އެއަށްވުރެ މާބޮޑު ފާފައެއް ނުވާނެއެވެ. ސަބަބު ކިޔާދޭނީ ބޭނުންކުރާ އިންސާނުންނެވެ. **ފާޙިޝާއި ކަމުގެ އެހެން އެކިއެކި ބާވަތްތަކެވެ. އެކަމުގައި ހިތްތަކަށް އެކަށީގެންވާ ފާފަތައް،** ހުރިހާ ކަމަކީ ޖަހާ وَحْشِي ކަމުގެ އަދި ވެރިކަމަށް ބަލާކަމެވެ. އަދި ނަފްސާނީ ކަމުގެ ބާރުތަކުގައި الله އަށް ޝަރީޢަތުގައި ބަލާކަމެވެ. **އަދި ނަފްސާނީ އެކިއެކި އެއްބަޔަށް،** އެހެންނަމަވެސް އެކަމެއްގެ ސަބަބުން މީހާގެ ހާލަތު ބަދަލުވެ مَحْرُومْ ވެދާނެއެވެ. އަދި النَّبى ، އާއި ރަސޫލުއްލާހުގެ ޝަފާޢަތުން ވެސް دُعَاء އިން مَحْرُومْ ވެދާނެއެވެ. **އަދި އެކިއެކި ނަފްސާނީ ބޮޑު ފާފަތަކުގެ ސަބަބުން ހިތް މަރުވެއެވެ.** އެއީ ބޮޑު ފާފަ مَحْرُومْ ވެވުމާއި نِعْمَة ކެނޑިދާނެ ދުނިޔޭގެ ބަލާތަކާ ކުރިމަތިވެއެވެ. **އަދި ފާފަތަކުގެ ސަބަބުން ނަފްސާނީ ނުބައިކަމާ ފުރިހަމަ ޢަމަލު** ރާއްޖޭގެ ބަލާތަކާ ކުރިމަތިވާނެ ކަމަށްވެސް ބުނެވެއެވެ. ނަމަވެސް ބަލާތަކާ ކުރިމަތިވާ ދުވަސް ފަހުވާނެއެވެ. **ހެޔޮ عَمَلُ ތަކަށް ދެކޮޅު** ފާފައަށް ފަހު ހެޔޮ عَمَلُ ކުރުމުން ފާފަ ފޮހެވެއެވެ. **ފާފަތައް ފޮހެވިގެން ދެކޮޅު** އަމަލުތަކުގެ ސަބަބުން ރަނގަޅު ކަމެއް ނުލިބޭނެއެވެ. ހިތްތަކަށް ލިބޭ ހިތާމަތައް އެކި ބާވަތުގެ ނަފްސާނީ ބަލިތަކެވެ. އަދި މީހާގެ އެކިބާވަތުގެ ނަފްސާނީ ކަންތައްތަކެވެ. އަދި ފާފައިގެ ހުރިހާ ބާވަތްތަކެއް ދުނިޔޭގައި ލިބިގެންދާނެއެވެ. އަދި ފާފަތައް ބޮޑުވުމުން ހިތްހަމަނުޖެހޭނެއެވެ. އެހެންވެ ހިތްތަކަށް ފާފަތަކުގެ ސަބަބުން އިހުސާސް ކުރުވެއެވެ.

ފައިދާއެއް: ابْنُ الجَوْزِيْ رحمه الله ވިދާޅުވެއެވެ. އެއީ ބޮޑު ފާފައެއްގެ عُقُوبَةُ އަކީ އެ عُقُوبَة ދިނުމަށްފަހު ވެސް ހިތްތަކަށް ލިބޭ عُقُوبَةُ އާއި ހިތްތައް ހިފޭނެއެވެ. އަދި ފާފަތަކުގެ ތެރެއިން ހިތަށް ލިބޭ عُقُوبَة ބޮޑު އެއް ކަމެކެވެ. އެއީ ގިނަ ކަންކަމުގައި ދުޢާ ނުކުރުމެވެ. އަދި މަސައްކަތުގެ حَرَام މުޢާމަލާތުގައި ވެސް ފާފަ ލިބިގެންދެއެވެ. އަދި ހިތްތަކަށް ނުރައްކާތެރިކަމުގެ ބުރަ ބޮޑުވެގެންދެއެވެ.

✹ **الهُمُوْمُ (ހިތާމަތައް)** ހިތުގެ ހިތާމައިގެ ބާވަތްތަކާއި ޖިސްމާނީ ގޮތުން ހިތާމައާއި ފިކުރުތަކާއި މުޅިހަށިގަނޑާ ގުޅޭ ބަލިތަކެއް އުފެދެއެވެ. ހިތާމަ ހިނގާނީ ހިތުގެ ބާރު ގަދަވާ މިންވަރަކަށެވެ. މުސްކުޅި ވުމާއި ހިތް މަރުވުން ހާލަތު حَاصِلُ ވެގެން ނިކަމެތި طَبِيْعِي އަދި عِلْمِي ސަބަބުތަކާއި ގުޅިގެންނެވެ. މުސްތަޤްބަލުގައި ހިތާމަ ފިލުވާލުމަށް ކުރަންވީ ކަންކަމަކީ: 1) الله އަށް ރުޖޫޢަވުން. 2) ހިތްތަކަށް ހަމަޖެހުން ލިބޭނެ ކަންތައްތައް ކުރުން. 3) ހެޔޮ عَمَلُ އަދި ރަނގަޅު خَلْقُ ގެ ސަބަބުން ހިތްތަކަށް ހަމަޖެހުން ލިބެއެވެ.

إحْسَان ކުރުން. 4) ފައިދާހުރި عَمَلُ ތަކާއި ނުވަތަ ދީނީ އަދިދުނިޔަވީ عِلْمُ ތަކުގައި مَشْغُوْلُ ވުން. 5) މުސްތަޤުބަލުގެ ނުވަތަ އަންނަންއޮތްތަކުގެ عَمَلُ ތަކާއިމެދު ވިސްނާފިކުރުކުރުން. އަދި ހަމައެކަނި އެދުވަހުގެ عَمَلُ ތަކާއިމެދު ވިސްނުމެވެ. 6) اللهُ އަށް ذِكْرُ ކުރުން ގިނަކުރުން. 7) ޒާހިރީގޮތުން ބާޠިނީގޮތުން اللهُ ގެ نعْمَة ތަކުގެ ވާހަކަދެއްކުން. 8) ތިމާއަށްވުރެ ދަށުގައި ދުނިޔަވީނިޢުމަތްތަކުން ސަބަބުން އަހަރުމެންނަށްވުރެ ދަށުގައިވާ މީހުންނަށް ބެލުމާއި މަތީގައިވާ މީހުންނަށް ނުބެލުން. 9) ހިތާމަވެރިކަމުގެ ދުވަސްތަކުގެ ސަބަބުތައް ފިލުވައިލުން. އުފާވެރިކަން ލިބޭނެ ސަބަބުތައް ހޯދުން. 10) ހިތާމައާއި ފިކުރުވެރިވުމުގެ دُعَاء ގެންގުޅުއްވުން النَّبِى ، އެކަލޭގެފާނު ވެސް އެދުޢާއިން ކިޔުއްވާފައިވާ دُعَاء ކުރުން اللهُ ގެ حَضْرَةُ ގައި ވަރަށްގާތުން އެދުމަށްވުރެ ބޮޑުކަމެއް. އެއީ النَّبِى ، ގެ ޙަދީޘްގައިވާ ގޮތުން ބޭނުންކުރާ ދުޢާއާއި ދިކުރުތަކެވެ. ހިތާމަވެރިކަމުގެ ވަގުތު ހިތާމައާއި ފިކުރުވެރިކަން ފިލުވައިދިނުމަށް ގެންގުޅުއްވި دُعَاء އަށް ވުރެ ރަނގަޅު ދުޢާއެއް ނެތް. އެއީ ކިޔުއްވާފައިވާ ބަސްފުޅު ހިމެނޭ ދުޢާ އެވެ. އެއީ (اللَّهُمَّ إِنِّى عَبْدُكَ وَابْنُ عَبْدِكَ وَابْنُ أَمَتِكَ نَاصِيَتِى بِيَدِكَ مَاضٍ فِيَّ حُكْمُكَ عَدْلٌ فِيَّ قَضَاؤُكَ أَسْأَلُكَ بِكُلِّ اسْمٍ هُوَلَكَ سَمَّيْتَ بِهِ نَفْسَكَ أَوْ عَلَّمْتَهُ أَحَدًا مِنْ خَلْقِكَ أَوْ أَنْزَلْتَهُ فِى كِتَابِكَ أَوِاسْتَأْثَرْتَ بِهِ فِى عِلْمِ الْغَيْبِ عِنْدَكَ أَنْ تَجْعَلَ الْقُرْآنَ رَبِيْعَ قَلْبِى وَنُوْرَ صَدْرِى وَجِلآءَ حُزْنِى وَذَهَابَ هَمِّى.) މިއެވެ.

★ **ފާއިދާއެއް:** إبْرَاهِيْمُ الخَوَا ص رَحِمَهُ اللهُ ވިދާޅުވެއެވެ. ހިތުގެ ބޭސް ފަސް ކަމެކެވެ. 1) ވިސްނާ ފިކުރުކުރުމާއިއެކު قُرْآنُ ކިޔުން. 2) ބަނޑުހުސްކޮށްހުރުން. 3) ރޭގަނޑު ނަމާދުކުރުން. 4) ހެނދުނުގެ ފަޖުރުވަގުތުގައި دُعَاء ކުރުން. 5) صَالِحُ މީހުންނާއެކު ޖަލްސާކޮށް އެކުވެރިވުން. ★ مُصِيْبَة އެއް ޖެހުމުން އިންނާލިއްލާހި ކިޔުމުން ދެ ދުނިޔޭގެ ހެޔޮކަން ލިބޭނެއެވެ. އެއީގެ ثَوَابُ ބޮޑުކަމުގެ ޝަރަފު ޙާޞިލުވާނެއެވެ. އެއީ އެކަމުގެ ބޮޑު ޢަޒާބުން ސަލާމަތްވުމެވެ.

★ **ސުންނަތް ނަމާދު:** ހަމަހަމަކޮށް **ކުރައްވާފައިވާ** النَّبِى ، فَرْضُ **ނަމާދުތަކުގައި** ސުންނަތް ބާރަ رَكْعَة ކުރައްވައެވެ. އެއީ ފަތިސްނަމާދުގެ ކުރިން ދެ رَكْعَة އާއި މެންދުރުނަމާދުގެ ކުރިން ހަތަރު رَكْعَة އާއި ފަހުން ދެ رَكْعَة އާއި مَغْرِبُ ނަމާދުގެ ފަހުގައި ދެ رَكْعَة އާއި عِشَاء ނަމާދުގެ ފަހުގައި ދެ رَكْعَة އެވެ. އަދި އެހެންނަމަވެސް ރިވާޔަތެއްގައި صَحَّ ގޮތުގައި އައިސްފައިވާ ގޮތުން رَكْعَة ތަކުގެ ސުންނަތެވެ. އަދި މެންދުރުނަމާދާއި عَصْرُ ނަމާދުގެ ކުރީގައި ހަތަރު رَكْعَة އާއި އަދި މެންދުރު ނަމާދާއި مَغْرِبُ ނަމާދާއި عِشَاء ނަމާދުގެ ފަހުން ހަތަރު رَكْعَة އެވެ. އަދި مَغْرِبُ ނަމާދުގެ ކުރީގެ ފަހަރެއްގައި ދެ رَكْعَة އާއި وِتْرُ ނަމާދުގެ ފަހުގައި رَكْعَة އެވެ.

★ **قُرْآن ކިޔުން:** قُرْآن ކިޔުމުގައި ހަމަހަމަކޮށް ކިޔުމަށްވުރެ قُرْآن އާއިމެދު ވިސްނާ ފިކުރުކުރުމަކީ ހިތް حَاضِرُ ކޮށްގެން ކިޔުމުގައި މާނަތަކުން ފައިދާހުރި ثَوَابُ ލިބޭ އެހެން مُصْحَفُ އަށް ބަލައިގެން ކިޔުމަށްވުރެ ހިތުން ކިޔުމަށްވުރެ ފައިދާހުރިކަމެވެ. ދެކޮޅަށް އެއްވެސް މީހަކު مُصْحَفُ އަށް ބަލައިގެން ކިޔުމުގެ ފަރުވާއެއްވެ. **ފާއިދާއެއް:** ނަމާދުގައި އެންމެން ސުންނަތްތަކުގައި اللهُ އަށް ذِكْرُ ކުރައްވާ ތަކުގެ އެހެން ނަމާދު ހާސިލުކުރާނެ ދުޢާ حَرَكَاة ނަމާދުތަކުގެ اللهُ އަށް ذِكْرُ ކުރާނެ ގޮތުގައި ނަމާދުތަކެވެ. އެހެންނަމަވެސް އެހެން ނަމާދުތަކުގެ އެދުމަށް ވަނީއެވެ.

★ **ނަމާދުގެ މަކްރޫހު:** އެވަގުތުތަކުގައި ނަމާދުކުރުން ނަހީވެވަޑައިގެން ވަގުތުތަކެއް ސަބަބެއްނެތް ނަމާދު ކުރުން މަކުރޫހުވެ. ނަމަ ނަމާދުގެ ނަމާދުގެ ބާޠިލުވާނެ ކުރުން حَرَام ވެއެވެ. އެވަގުތުތަކަކީ 1) ފަތިސްނަމާދު ކުރުމަށްފަހު އިރުއަރާ ރުމްޙެއް ހުރުމަށް 2) އިރު ސީދާ ވަގުތުގައި ހުއްޓައި ދިމާވާ ވަގުތު.

ތަބައިތެރިންދަން. 3) عَصْرُ ނަމާދުކުރުމުންސުރެ އިރުއޮއްސެންދެން ނަމަވެސް ސަބަބުތަކެއްގެ އަދާކުރުމުން ނަމާދު ދުވަހުގެ صَحَّ ވެއެވެ. އެއީ މިސާލަކަށް تَحِيَّةُ الْمَسْجِدِ ގެ ދެ رَكْعَة ނުވަތަ طَوَافُ ގެ ދެ رَكْعَة ނުވަތަ ކުރިން ސުންނަތުގެ އިސްތިސްނާ ނުވަތަ ކަނޑައެޅިފައިވާ وُضُوْءُ ގެ ދެ رَكْعَة ނުވަތަ تِلاَوَةُ ގެ سَجِدَة ނުވަތަ ޝުކުރުގެ ސަޖިދަފަދަ ކަންކަމެވެ.

✱ مَسْجِدُ النَّبِي ، އަށް ވަދެވުނުއިރު ފުރަތަމަވެސް تَحِيَّةُ الْمَسْجِدِ ގެ ދެ رَكْعَة ކުރާށެވެ. ދެން ރަސޫލާގެ ގަބުރާ ނަބިއްޔާގެ ގަބުރުމުބާރަކާ ދިމާލަށް ގޮސް النَّبِي ، ގެ ކުރިމަތީގައި قِبْلَة އަށް ފުރަގަސްދީގެން ހުރެގެން އަދަބުވެރިކަމާއެކު ހިތުގައި ހަޔާތްވެވަޑައިގެންނެވި ގޮތުގައި ސަލާމްކުރާށެވެ. އެއީ (السَّلاَمُ عَلَيْكَ يَارَسُوْلَ اللهِ) މިފަދައިން ކިޔުމެވެ. އޭގެފަހުން ކުޑަކޮށް ކަނާތްފަރާތަށް ޖެހިގެން ދެން ދެއަސްހާބުން ކަނާތްފަރާތުން (السَّلاَمُ عَلَيْكَ يَا أَبَا بَكْرِ الصِّدِّيْق السَّلاَمُ عَلَيْكَ يَا عُمَرُ الفَارُوْق) މިފަދައިން ކިޔާށެވެ. އެއީ ދެއަސްހާބުންގެ ގަބުރުމަތީގައި ސަލާމްކުރާށެވެ. އަދި الله އަށް ދުޢާކުރުމާއި ނަބިއްޔާގެ ފުރަގަސްދީގެން އިސްތިޤްބާލު ނުކުރެވޭނެ ގޮތަކަށް ދުޢާކުރުން ރަނގަޅުވާނެއެވެ. ދެން قِبْلَة އަށް ކުރިމަތިލައިގެން އަދި އަމިއްލަ އެދުންތަކާއި ދެމީހުންގެ ޙައްޤުގައި ދުޢާ ކުރާށެވެ.

✱ **ކާވެނި:** ޝަރުޢީގޮތުން ކައިވެނިކުރުމަކީ ބަރަކާތްތެރި ސުންނަތެކެވެ. އަދި ކައިވެނިކުރުމަށް ކުޅަދާނަ ފިރިހެނަކަށް ކައިވެނިކުރުން ސުންނަތްވެއެވެ. އަދި ޙައްޖު އަދާކުރުމަށް ކުޅަދާނަވުމުގެ ކުރިން ކައިވެނިކުރުމަކީ ސުންނަތެކެވެ. އަދި حَرَام ކަންތަކަށް ވެއްޓިދާނެ ބިރުހުރި ފިރިހެނަކަށް ކައިވެނިކުރުން ވާޖިބުވެއެވެ. **ކާވެނީގެ شَرْطُ ތަކަށް:** 1) ދުވަސްވީ ފިރިހެނަކާއި ކަނބަލަކު ވުމާއި ދެމީހުން ވެސް އެކަކު އަނެކަކަށް ހަލާލުވުމެވެ. ކައިވެނި ކުރެވޭނީ ހަލާލު އަންހެނަކާ ކަމުގައިވާ ބައިވެރިންނެވެ. ކާވެނި صَحَّ ނުވާނެއެވެ. 2) تَكْلِيْفُ ލިބިފައިވުމެވެ. ބުއްދިވެރި ފިރިހެނަކާއި ބޮޑެތި (ފިރިހެން) މީހަކަށްވުމެވެ. އަދި ބައްޕަގެ ވަލީ އަންހެނާގެ (އަންހެނާ) ބޭނުމުގައިވުމެވެ. 3) ވަލީވެރިއަކު ހާޒިރުވުމެވެ. އަންހެނާގެ ވަލީއަކު ނެތި ކާވެނި صَحَّ ނުވާނެއެވެ. އަދި ވަލީވެރިޔާ ނުވަތަ ކާވެނި ބަދަލުކުރުމެވެ. ވަލީ ނުކުރާ ފަރާތް އަންހެނުންގެ ވަލީއާއި ވަލީގެ ފަރާތުން ތަޢާރަފު ކުރެވޭ މީހެކެވެ. ވަލީވެރިޔަކު ނެތްނަމަ އަންހެނާގެ ބައްޕައެވެ. ޤާޟީ ބައްޕައެވެ. ދެން އަޚާއި ބައްޕަގެ ފަރާތުން ފިރިހެން ބޭބެއެވެ. ދެން އެއްބަނޑު ފިރިހެނުންނެވެ. ބައްޕަގެ ފަރާތުން ދެން ވަލީކަމާއި ބައްޕައިން ފިރިހެނުންނެވެ. ދެން އޭނާގެ ދަރިފުޅެވެ. ދެން أَخُ ގެ ދަރިއެވެ. ދެން ކާލިހެންނެވެ. 4) ހެކިވެރިން ދެމީހުން. عَدْلُ ވެރި ބުއްދިވެރި އަދި بَالِغُ ދެފިރިހެނުން ހެކިވެވުމެވެ. 5) ތިމާއާއި ނަސަބުގެ ގޮތުން ކައިވެނިކުރުން ހަރާމުވާ ފަރާތެއް ނުވުމެވެ. އަދި ހަމަ ޢިއްދަގައި ހުރި ނުވަތަ ކައިވެނިކޮށްފައިވާ އަންހެނަކު ނުވުމެވެ.

✱ **ކާވެނިވުން حَرَام ވާއަންހެނުން: ފުރަތަމަ:** **އަބަދަށް حَرَام ވާފަރާތްތައް.** އެއީ ތިން ބައެވެ.

1) **ނަސަބުގެ ސަބަބުން حَرَام ވާފަރާތްތައް.** އެއީ މަންމައާއި ބައްޕަ. ކާފައާއި މަތިން މަތިންގެ ބޮޑުމައިން — ދަރިއެވެ — އަދި ދަރިންގެ ދަރިންނާއި ތިރިން ތިރިން — އެއްބަނޑު އެއްބަފާ އެއްބަނޑު — އެއްބަނޑު އެއްބަފާ ދަރިންގެ ދަރިން — އަދި އެއްބަނޑު އެއްބަފާ ދަރިންގެ ދަރިން — ބޮޑުދައިތަ އެއްބަނޑު އެއްބަފާ ދަރިންގެ ދަރިން — އަދި އެއްބަނޑު ދަރިންގެ ދަރިން — އެއްބަނޑު އެއްބަފާ

ފިރިހެނާގެ އަންހެންދަރިންގެ ފިރިހެންދަރިންގެ އަންހެންދަރި – އަންހެންދަރިންގެ ދަރިކޮޅުން ދުރަށްދާ އަންހެންދަރިންގެ ދަރި – ބައްޕައިގެ ބޮޑުދައިތައާއި ކުޑަދައިތަ، ބައްޕަގެ މަންމައާއި ދުރަށްދާ މައިމަންމަ.

2) ކިރުގެ ގުޅުމުން حَرَام ވާމީހުންނެވެ. އެއީ ނަސަބުގެ ސަބަބުން ގާތްތިމާގެ އެ حَرَام ވެގެންވާ ކައިވެނީގެ ގުޅުމުން حَرَام ވާނެއެވެ. **3) ކައިވެނީގެ ގުޅުމުން حَرَام ވާމީހުންނެވެ.** އެއީ އަނބިމީހާގެ މަންމައާއި އަނބިމީހާގެ ދަރިއެވެ. އަދި ބައްޕަގެ އަނބިމީހާއާއި ދަރިފުޅުގެ އަނބިމީހާއެވެ. އަދި ދެވަނަ ގޮތަކީ ދުރުގެ ނިސްބަތުން އަންހެނުން ބަޔަކު އެއްކޮށް ހިފުމެވެ. **ދެވަނައީ: ވަގުތީގޮތުން حَرَام ވާމީހުންނެވެ.** އެއީ ދުވަހަކަށް ކައިވެނި ނުކުރެވޭނެ ގޮތެއްގައި ހުރުމެވެ. 1) ދޮންދަރި ބައްޕައިގެ ކައިވެނިކުރުމެވެ. އަދި ބިމާއި ދުއްތުރާ ދެމެދު އެއްކޮށް ކައިވެނިކުރުމެވެ. އަދި އަނބިއަކު ހުރެ ދެވަނަ ގޮތުން ފިރިކަލުން ހަތަރު ބޭބޭއިން ނުކުރެވޭނެއެވެ. 2) ދުއްތުރާ ކައިވެނި ކުރުމަކީ حَرَام ކަމެކެވެ. އަދި އަނބިކަނބަލުންނާ ކައިވެނި ކުރުމަކީ ފުރިހަމަ ކައިވެނިއެއްނޫނެވެ.

ތަޢައްދުދު: ފިރިހެނަކަށް އެއްފަހަރާ ހަތަރު އަނބިކަނބަލުންނާއި ކައިވެނިކުރުމުގެ ހުއްދަ ލިބިގެންވެއެވެ. އަދި އަދުލުވެރިވުން ކައިވެނިކުރުމުގެ ޝަރުޠެކެވެ. އަދި އަނބިކަނބަލުން ހަތަރަކަށްވުރެ ގިނަ ކައިވެނިކުރުން ހުއްދަ ނުވެއެވެ. *ޖަމާޢަތުގެ ހައްގު ދެކުމަކީ ވާޖިބު ކަމެކެވެ. އަދި ކައިވެނިކުރުމުން ފިރިހެނާގެ މައްޗަށް އަނބިމީހާގެ ނަފަޤާ ވާޖިބުވެއެވެ. މިކަމުގައި އަންހެނުންނަށް އަދުލުވެރިވާން ޖެހެއެވެ.

★ **ވަރިކުރުން:** އަންހެނުންގެ حَيْضُ ވެފައިވާ ދުވަސްވަރު نفاس ދުވަސްވަރު ވަރިކުރުމާއި ފިރިހެނުން ނިދީ جماعُ ކުރިކަމުގެ طُهْرُ އެއްގައި ވަރިކުރުމަކީ حَرَام ކަމެކެވެ. ނަމަވެސް ވަރި ވާނެއެވެ. އެއީ ވަރިކުރުމުގެ ސިފަތަކުގެ ތެރެއިން ވަރިކުރުން ކުށެއްވެއެވެ. ބިދުޢަތުގެ ވަރި ކިޔައެވެ. އަދި ވަރިކުރުމުގެ ސުންނަތް ގޮތަކީ ހުރުމަތެއް ފަދަގޮތުން ވަރިކުރުމެވެ. އަދި ވަރިކުރާއިރު ކަނޑައެޅިގެން ނުވާނެ ބަސްތަކެއް ނެތެވެ. ވަރިކުރުމުގެ އިތުރުން ހަމަ ވަރިކުރުމަށް އެވެސް ވަރިކުރަން حَرَام ވެއެވެ. އަދި ވަރިކުރުމަށް ފަހު ބުނެވޭ جماعُ ނުވާ طُهْرُ އެއްގައެވެ. އެއްވަރު ވަރިކުރެވޭނެ ދުވަހަކީ عِدَّة ހަމަވުމުން ދެވަނަ ވަރިކުރެވޭނެއެވެ. އަދި رُجْعِي ވަރިއެއް ވަރިކުރުމަށް އަންހެނުން އެދޭނަމަ حَرَام ވެއެވެ. އަދި عِدَّة ހަމަވުމަށް ފަހު އެ ނިކާހަށް ފެށުމަށް حَرَام ވެއެވެ. ވަރި ވަރިވުމަކީ ދުރުކުރުން ބޮޑުކަމެކެވެ. ހަމައެކަނި ވަރިކުރުން ނިކަމެތި ވަރިކުރުމެވެ.

★ **عدَّة:** عِدَّة ހަތަރު ބާވަތެކެވެ. **1) ބަލިވެއްޖެނަމަ:** އޭނާގެ عِدَّة އަކީ ވިހެއުމެވެ. **2) ފިރިމަރުވެއްޖެ އަންހެނުންގެ** عِدَّة އަކީ ހަތަރުމަހާއި ދިހަދުވަހެވެ. **3) حَيْضُ ވާއަންހެނުންގެ عِدَّة** އަކީ ތިން حَيْضُ ވ طَاهِرُ ވުމެވެ. **4) حَيْضُ ނުވާއަންހެނުންގެ عِدَّة** އަކީ ތިންމަސްދުވަހެވެ. رُجْعِي **ވަރިއެއްގެ عِدَّة ގައި އިން އަންހެނާ** އާ عِدَّةގެތެރޭގައި ގޭތެރެއިން ނުކުމެ ދިއުން ހުއްދަނުވެއެވެ. އަދި އަންހެނުންނަށް ކައިވެނިކުރުމަށް ޝަރީޢަތުން ކަނޑައެޅިފައިވާ ގޮތުން ރަނގަޅު ހާލަތުގައި ބައިތިއްބުމެވެ. އަދި އަންހެނުންގެ عِدَّة ހަމަވުމުގެ ކުރިން ވަރިކުރި ފިރިހެނާ އަނބުރާ ގެންގުޅުމަށް اللّٰه އަދި ފިރިހެނުން ދޫކޮށްލުމުގެ تَوْفِيقُ ދެއްވުން އެދިދޭށެވެ. ދެވެން ރަނގަޅު رُجُوْعَ ވަރިން حَاصِلُ ވާނީ ބުނުމަށެވެ. އަދި ނިކާހު ނުކޮށް ރަނގަޅު رُجُوْعَ ކުރުމަށް ފިރިހެނާއަށް ފުދޭނެއެވެ. ނަމަވެސް ހިތްހަމަ جِمَاعُ ވުމެވެ. އަދި رُجُوْعَ ކުރުމުގައި އަންހެނުންގެ ރުހުން ބޭނުންނުވެއެވެ.

★ **ހުވާ:** كَفَّارَة ދޭންޖެހޭ ހުވާކުރުމަށް ހަތަރު شَرْطُ ވެއެވެ. **1) ހުވާކުރުމުގެ ނިޔަތެއްގައި ހުވާކުރުން.** އެއީ ނިޔަތެއްނެތި ހުވާކުރުމަކީ كَفَّارَة ދޭންޖެހޭ ހުވާއެއްނޫނެވެ. އެއީ ހުވާގެ لَغْوُ ވައްތަރެވެ. އެއީ (لا وَالله) (بَلَى وَالله) ފަދަ ބަސްތަކެވެ. އެއީ ދޭތެރޭގައި ބުނާ ބަސް ކަމުގައި އެބަހުރި ދޭތެރޭގައި ބުނާ ބަސްތަކެވެ. **2) އަމިއްލަ މަޤްސަދަކާއި ވިސްނާ އެކަމަށް ހުވާކުރުން.** ފަދަ އެކަމަކީ

ނަފުސަށް ދިނުމަކަށް ހަނދާން ނެތުމުން ނުވަތަ ޤަޞްދުނުކޮށް ކުރާ ހުވައިގެ عَقْدُ ނުވާނެއެވެ.
އެނގިހުރެ ދޮގަށް ކުރާ ހުވައިކުރުމުން ކުރެވޭ ހުވައެއްގެ عَقْدُ ނުވާނެއެވެ. (އެއީ غُمُوسُ ހުވައެވެ. އެއީ ބޮޑު ފާފައެއް ގޮތުގައިވާ ހުވައެކެވެ.) ނުވަތަ އެކަމާ ގުޅޭ ޝަރުޠުތަކާ ޚިލާފަށް ކުރާ ހުވައެވެ. **3) ހުވައިކުރާމީހާއަށް إِخْتِيَارُ ލިބިފައިވާ މީހަކު ވުން:** މިސާލަކަށް ހަނގުރާމަކުރެވޭ ކަމެއް ކުރުމަށް ބާރުލެވިގެން ކުރާ ހުވައެއް ނުވާނެއެވެ. **4) ކުރާ ހުވަ އުވައިނުލުން:** އެއީ މިސާލަކަށް ކަލޭގެ ހުވަ ކުރުމަށް ފަހު އެކަން ކުރާނަމޭ ބުނުމެވެ. ހުވައިކުރުމުގެ ޝަރުޠު ފުރިހަމަނުވެއެވެ. **1)** އިސްތިސްނާއި ހުވައިކުރުމަށް ފަހު ޝަރުޠު އޮތް ކަމެއްކަމަށް ބަލާ ނުވާނެއެވެ. **2)** ހުވައި އިސްތިސްނާ ގެނެސް ދޭ ބަސް ބުނުން: މިސާލަކަށް (وَاللّٰهِ إِنْ شَاءَ اللّٰهُ) މިހެން ބުނުމެވެ. މިގޮތުން اللّٰهُ ގެ ދަރުބާރުގައި اللّٰهُ ގެ އިރާދަފުޅާ ގުޅުވާލާފައިވާތީއެވެ. **މިއީ ހުވައިކުރުމުގެ މަޤްޞަދާއި مَصْلَحَةُ ހިފެހެއްޓުމާ خِلاَفُ ނުވާ ގޮތުގައި ފުރިހަމަކުރަންޖެހޭ ޝަރުޠުތަކެކެވެ. ހުވަގެ ކަފާރާތް: އޭގެ ކަނޑައެޅިފައިވާ ފުރިހަމަ އުސޫލުން ހުވަ ޕޫރާކުރެވުމެވެ.**

ހުވަގެ ކަފާރާތް: އެއީ ދިހަމިސްކީނުންނަށް ކާންދިނުމުން ކަނޑައެޅޭ ކަމެކެވެ. ކޮންމެ މިސްކީނަކަށް ކާތަކެތީގެ އެއް صَاعُ އަށްވުރެ ދަށް ނުވާ ގޮތަށެވެ. ގޮތެއް ނުވާނަމަ ދިހަމިސްކީނުންނަށް އަޅުއޭނެ ދިނުމެވެ. ނުވާނަމަ ދިހަމިސްކީނުން ހެދުން ދިނުމެވެ. އެފަދަ ކަމެއް ކުރެވޭނެ ހާލުނެތްނަމަ، ތިން ދުވަހުގެ ރޯދަ ހިފުމެވެ. ދިހަމިސްކީނުން ކާންދިނުމާއި ނުވަތަ ހެދުން ދިނުމާއި، ނުވަތަ އަޅުމީހަކު މިނިވަންކުރުމަށް ނުކުޅެދޭނަމަ ތިން ދުވަހުގެ ރޯދަ ހިފުމެވެ. ކަފާރާތަކީ ހިތްވަރުވުމުގެ ذِمَّةُ ބަރީއަވުމެވެ. އަދި ހުވައި އުވައިލާކަށް ކަނޑައެޅިފައިވާ ކަފާރާތެވެ. އަދި އޭގެ ކަފާރާތާ ހަމައަށް ކުރިޔަށް ދިޔުމުގެ ގޮތުގައެވެ. އަދި އޭގެ ކަމުން އެއްކަލަ ހުވައެއް ކުރުމުގެ ބާވަތުގެ ކަފާރާތަކީ އެއް ކަފާރާތެކެވެ. ދުވަހަކު ކަލޭގެ ހުވަ އެތައް ފަހަރަކު ކުރިނަމަ އެއްކަފާރާތް ކުރުމަކުން ފުދޭނެއެވެ.

✸ **ނަދުރުބުނުން:** އެއީ އެކަމަށް ވާޖިބުކަމެއް ގުޅުވާލުމެވެ. **1) مُطْلَقُ ނަދުރު:** މިސާލަކަށް ބުނާނަމަ "އަހަރެން ދެ ރަކުޢަތް ނަމާދު ކުރުމަށް ތަޢާލާ اللّٰهُ އަށް ނަދުރު ބުނީމެވެ." އެއީ މިކަމުގެ ޢަމަލުކުރުމަކީ ވާޖިބުވާ ކަމެކެވެ. **2) ޝަރުޠަކާ ގުޅުވައިގެން ބުނާ ނަދުރު.** އެއީ ޝަރުޠަކާ ގުޅިގެން ބުނާ ނަދުރެވެ. މިސާލަކަށް (އަހަރެން ކުރާ ހިނގާލުމުގެ ކަމަކަށް ކާމިޔާބު ލިބިއްޖެނަމަ އަހަރެން ދެ ރަކުޢަތް ނަމާދު ކުރާނަމެވެ.) މިގޮތުގައި ކަމެއް ފުރިހަމަވުމުން ވާޖިބު ވާނެ ނަދުރެވެ. **3) ރުޅި ނަދުރުބުނުން:** އެއީ ގޯސްކަމެއް ކުރުމުން ފުރަގަސްދިނުމަށް ބުނާ ނަދުރެވެ. މިސާލަކަށް (ކަލޭމެންނާ ވާހަކަ ދައްކައިފިނަމަ އަހަރެން اللّٰهُ އަށްޓަކައި އަހަރެންގެ ފައިސާ ޚަރަދުކުރާނަމެވެ.) މިގޮތަށް ބުނާ ނަދުރެވެ. إِخْتِيَارُ ލިބިފައިވާތީ ކަފާރާތް ނުވަތަ ވަޢުދު ފުއްދުމުގެ ތެރެއިން އެކަމެއް ކުރެވިދާނެއެވެ. **4) މުބާޙު ނަދުރު:** މިސާލަކަށް (اللّٰهُ އަށްޓަކައި އަހަރެން ރަސްމީ ހެދުމެއް ލާނަމެވެ. ނުވަތަ ކާނަމެވެ.) މިގޮތަށް ބުނާ ނަދުރެވެ. އެކަމެއް ނުކުރިކަމުގައިވިޔަސް ފާފައެއް ނުވެއެވެ. އެކަމަށް ކަފާރާތެއް ވާޖިބު ނުވެއެވެ. **5) މަޢުޞިޔަތުގެ ނަދުރު:** މިސާލަކަށް (اللّٰهُ އަށްޓަކައި އަހަރެން ރާ ބޮއިފާނަމެވެ.) މިފަދަ ނަދުރުތަކެވެ. މިއީ ޙަރާމް ނަދުރެކެވެ. حَرَام ކަމެއް ވާތީއެވެ. އެކަމެއް ކުރުމަކީ ފާފައެވެ. **6) ކަރާހިޔަތް ގުޅުންހުރި ނަދުރު:** މިސާލަކަށް (اللّٰهُ އަށްޓަކައި އަހަރެންގެ ކޮއްކޮއާ ވާހަކަ ނުދައްކާނަމެވެ.) މިއީ اللّٰهُ އަށް ކަރާހިޔަތް ކަމެކެވެ. އަދި ކަރާހިޔަތް ކަމަކަށް ވާ ހިނދު ނަދުރު ފުއްދުމަކީ ޝަރުޠުއެއް ނޫނެވެ. شَرْطُ ފުރިހަމަވާނަމަ ކަފާރާތް ވާޖިބުވެއެވެ. شَرْطُ އަށް ނުބަލައި مُطْلَقُ ނަދުރު ފުއްދުމަކީ ވާޖިބު ކަމެކެވެ.

★ **[illegible]:** [illegible] خَاصّ [illegible] عِدَّة [illegible]

★ **[illegible]:** [illegible] حَرَام [illegible] حَرَام [illegible] شَرْطُ [illegible] 1) [illegible] 2) [illegible] 3) [illegible]

★ **وَصِيَّة [illegible]:** [illegible] حَقُّ [illegible] وَصِيَّة [illegible] صَدَقَة [illegible] وَصِيَّة [illegible] عَالِمُ [illegible] صَالِحُ [illegible] وَصِيَّة [illegible] **[illegible]** [illegible] وَصِيَّة [illegible] حَرَام [illegible] وَصِيَّة [illegible] حَرَام [illegible] وَصِيَّة [illegible]، "[illegible] بَاطِلُ [illegible]" [illegible] وَصِيَّة **بَاطِلُ [illegible]** [illegible] وَصِيَّة [illegible] (بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ ا لرَّحِيم هَذَا مَا أَوْصَى بِهِ فُلاَنٌ أَنَّهُ يَشْهَدُ أَنْ لاَإِلَهَ إِ لاَّ اللهُ وَحْدَهُ لاَ شَرِيْكَ لَهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُوْلُهُ وَأَنَّ الجَنَّةَ حَقٌّ وَأَنَّ النَّارَ حَقٌّ وَأَنَّ السَّاعَةَ آتِيَةٌ لاَ رَيْبَ فِيْهَا وَأَنَّ اللهَ يَبْعَثُ مَنْ فِي القُبُورِ وَأُوْ صِى مَنْ تَرَكْتُ مِنْ أَهْلِي أَنْ يَتَّقُوا اللهَ وَيُصْلِحُوا ذَاتَ بَيْنِهِمْ وَيُطِيْعُوا اللهَ وَرَسُوْلَهُ إِنْ كا نُوْا مُؤْمِنِيْنَ وَأُوْصِيْهِمْ بِمَا أَوْصَى بِهِ إِبْرَاهِيْمُ بَنِيْهِ وَيَعْقُوْبُ : (يَا بَنِيَّ إِنَّ اللهَ اصْطَفَى لَكُمُ الدِّينَ فَلاَ تَمُوتُنَّ إِلاَّ وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ)

★ النَّبِى ، [illegible] صَلَوَاة [illegible] مُسْتَحِبٌّ [illegible]. [illegible] صَلَوَاة [illegible] أَبُوبَكْرُ ، [illegible] عَلَيْهِ السَّلَام

ދެން ނުކުމެވަޑައިގަންނަވާނެއެވެ. އަދި ދެވަނަ ޚުޠުބާ ދެއްވާނެއެވެ. އެ ޚުޠުބާގައި ނަބިއްޔާއަށް ޞަލަވާތާއި ބޭފުޅުންނާއި އަހުލު ބައިތުން ހިމަނާށެވެ. މިސާލަކަށް أَللهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلى آل مُحَمَّدٍ وَأَصْحَابِهِ وَأَزْوَاجِهِ وَذُرِّيَّتِهِ މިފަދައިން ކިޔުއްވާށެވެ. އަދި أَصْحَاب ބޭފުޅުންނާއި تَابِعِي ބޭފުޅުންނާއި ދީނުގެ އިމާމުން ފަދަ ދީނުގެ عَالِمُ ބޭފުޅުންނާއި ސާލިޙު ބޭފުޅުންނާއި އުއްމަތުގެ خِيَارُ ބޭފުޅުންނަށް ﷲ ގެ رَحْمَة ލިބިވަޑައިގަތުމަށް دُعَاءُ ކުރައްވާށެވެ. މިސާލަކަށް أَبُو حَنِيْفَة مَالِكُ شَافِعِي أَحْمَدُ رَحِمَهُمُ الله ފަދަ ބޭފުޅުންނެވެ.

★ **ކަތިލުން:** ކާނާ ހަލާލުކުރުމަށްޓަކައި ކަތިލުމަކީ ޝަރުޢީ ގޮތެއް ދީފައިވާ ކަމެކެވެ. އެކަމުގައި حَيْوَانُ ގައި شَرْطُ ތަކެއް ހުންނަން ޖެހެއެވެ. (1) މުސްލިމަކު ނުވަތަ އަހުލުލްކިތާބުގެ މީހަކު ކަތިލުން. (2) އެހެނިހެން حَيْوَانُ ހަލާލުވުން. (3) ކަތިލާއިރު ދިރިހުރުން. އަދި ކަތިލުމުގެ شَرْطُ ތަކަކީ ޖެހެއެވެ. (1) ކަތިލާނީ ތޫނު އެއްޗަކުން. (2) ކަތިލުމުގައި ކަރުގެ ބޮޑު ނާރު ދެކޮޅު ކެނޑުން. (3) ނޭވާ ހިފާ ނާރާއި ކާނާ ދާ ނާރު ކެނޑުން. (4) ކަތިލާއިރު بِسْمِ الله ކިޔުން. ކަތިލާއިރު بِسْمِ الله ކިޔުމާއެކު تَكْبِيْرُ ކިޔުން ސުންނަތެކެވެ.

★ **ޝިކާރަކުރުން:** (ދިވެހިރާއްޖޭގައި އާންމުކޮށް ނުވާ ކަމެކެވެ.) ޝިކާރަކުރުމުގައި حَيْوَانُ ގައި شَرْطُ ތަކެއް ހުންނަން ޖެހެއެވެ. 1) އެއީ حَلاَلُ حَيْوَانُ އަކަށްވުން. 2) އޭގެ طَبِيْعَةُ وَحْشِي އެއްޗަކަށްވުން. 3) އެހެން ގޮތަކުން ހިފާނުލެވޭ އެއްޗަކަށްވުން. މިއީ: ވިހަ ނުވަތަ ހަމަ ކޮޅަށް ދުއްވާ ދޫނި ފަދަ އެއްޗެހިއެވެ. އަދި ބަކަރި ފަދަ ގެފުއްޔާ ހައިވާނެއް ހިފާނުލެވިއްޖެނަމަ އެބަހީ ދިވެހިކަމުގެ ގޮތުގައި ހިފޭ ބަހަކަށް ޝިކާރަކޮށް ހިފުން حَرَام ވެއެވެ. އަދި ޝިކާރަކުރުމުގައި ހަމަޖެހެން **ޖެހޭ شَرْطُ ތަކަކީ އެއީ އެވެ.** 1) ޝިކާރަކުރާ މީހާ ކަތިލުމަށް ހަމަޖެހޭ ގޮތުގައިވުން.

2) ޝިކާރަކުރުމަށް ބޭނުންކުރާ އެއްޗަކީ ކަތިލެވޭ އެއްޗަކަށްވުން. ذَبَح ކުރުން ހަމަޖެހޭ އެއްޗަކަށްވުން. އަދި ތޫނު ނުވަތަ ތިރީގައި ދަނޑިއެއް އެވެ. އަދި ޝިކާރަކުރުމަށް ބޭނުންކުރާ ކުއްތާ ތަމްރީނުކޮށްފައިވާ އެއްޗަކަށްވުން.

3) ޝިކާރަ ކުރާއިރު بِسْمِ الله ކިޔުން. އަދި ޝިކާރަކުރާ ދުވަސްވަރު ތިރިނުވުން. ހަތިޔާރު ނޫނީ ކުއްތާ ގެނައުމަށް ފަހު ދިރިހުރެއްޖެނަމަ ކަތިލެވޭނެއެވެ. ދޫކޮށްލާއިރު حَلاَلُ ވުމެވެ. 4) ހަތިޔާރު ނުވަތަ ކުއްތާ ދޫކޮށްލާއިރު بِسْمِ الله ކިޔުން. މިހެންވީމާ ކަތިލާއިރު بِسْمِ الله ކިޔުން ހަމަޖެހޭ އެއްޗެއް ނަމަ ޝިކާރައިގެ މަސް حَرَام ވެއެވެ.

★ **ހަރާމްކުރެވިފައިވާ ކާނާ:** حَيْوَانُ ގެ ބައެއް ބައިތައް ކެއުން ހަރާމްވެއެވެ. ނުވަތަ ކާން ހުއްދަ ނޫން އެއްޗެހި ވަކިކޮށް އެނގެއެވެ. އެއީ ލޭ ކެއުމާއި އަދި ހަރާމްކޮށްފައިވާ ހޫރެއްގެ މަހާއި ކެއުމެވެ. ނިސްބަތްވާ ހަކަތައެއް އޭ حَيْوَانُ އެއް ދިރިހުރެގެން ކަތިލުމަށް ކުރިން ކޮށާލާ حَلاَلُ حَيْوَانُ ގެ ބައެއް ކެއުމާއި ހަލާކު ވެގެން މަރުވާ ޖަނަވާރެވެ. އަދި ލޭ ހިފުމަށް لَعْنَة ދީ ހަލާކު ކުރެވުނު ޖަނަވާރުގެ ބޭނުމާއި ގިރާ ގަސްތަކުގެ އިތުރުން ކުރާ ގޮތްތަކެއް ދިރިހުރެގެން ދީފައިވާ އެއްޗެއް ނުވަތަ އެހެން ޖަނަވާރެއް ކެއުން ހުއްދަކޮށްފައި ނުވާ ޖަނަވާރު ކެއުމާއި ދިރިއުޅޭ ބައެއް ކެއުން حَرَام ވެއެވެ.

★ **ކާނާ:** އަދި ކާނާއަކީ ކަންކަމުގައި ބޭނުންވާ އެއްޗެކެވެ. ކާނާ حَلاَلُ ވުމުގެ **شَرْطُ ތަކަކީ** **ކާނާއަކީ އެކަށީގެންވާ** حَلاَلُ އެއް. 1) ކާނާއީ طَاهِرُ އެއްޗަކަށްވުން. 2) އެއީ ގެއްލުން ދޭ އެއްޗަކަށް ނުވުން. 3) ހަޑި ނުބައި އެއްޗަކަށް ނުވުން. މިއެވެ.

ޚަބީޘު ފުރޮޅުތަކުދި ނަޖިސް ކޮށްދުއްޔާއި ޖަނަވާރަށް ގެއްލުންދޭ ކަށްތޮޅުއްޔާއި ބޭޒާރުކުރުވާ ތަކެއްޗާއި ބޭޒާރުކުރުވާތަކެއްކަމުގައި އަރަބިން ނަފްރަތުކުރާ ތަކެތި حَرَام ވާނެއެވެ.

އަދި އަށްގަނޑު حَيَوَانُ ގެތެރިން އަތުގެ ނިޔަފަތިން ޝިކާރަކުރާ ކަށްވާ حَيْوَانُ އާއި، އެއީ ސިންގާ – ނަމުރު – ވިނަލަވަގު – ކާޅި – އަރު – ތުނބުޅިވާން – ބުޅާ – ހިރަފު – އަދި سِنَجَابُ ކިޔާ حَيْوَانُ އާއި ފަދައެވެ. އެފަދަ ދަތްތަކުން ޝިކާރަކުރާ ضَبْعُ ކިޔާ حَيْوَانُ ނޫން ދަތްތަކުން ހަމަލާދޭތަކެތި حَرَام ވާނެއެވެ. އަދި ދޫނިތަކުގެ ތެރެއިން ނިޔަފަތިން ޝިކާރަކުރާ ދޫނިތައް، މިސާލަކަށް ބާޒު ދޫނި حَرَام ވާނެއެވެ. އެއީ ބާޒުއި – އަލަވިޔާ – عُقَابُ – بَاشِقُ – شَاهِين – حِدَأَة – (بُومَة: ބަކަމޫނު) މިދޫނިތަކާއި ތަކެވެ. އަދި نَسْرُ –رخم– لَقْلَقُ މިދޫނިތައް ނަޖިހާއި ހަޖަހާތަކާއި ނުބައިތަކުދި ދޫނިތަކެއް حَرَام ވާނެއެވެ. އަދި عَرَبِی ން ތަކާއިއެކު ހުރިހާ ހަޖަތަކަކީ ތަކަތަކާއި ގައިދުރު ކަނޑުމަސްތަކާއިއެކު އެތެރެތަކުން ޝިކާރަކުރާ، ވެގެން މިހުރިހާ ދޫނިތަކާއި ކުރުމެއް ބޭނުންވާ ކުޑަދޫނި، ހުދުކުރާ هُدْهُدُ ދޫނިކޮޅާ ކާނެކުރާ نِيْص ކިޔާ حَيْوَانُ އާއި ހިތަފުރާއި ހަމަނޭއެވެ. އަދި ފިނިފެންމަހާއި حَرَام ވާނެއެވެ. އެތަކެތިގެ އެކަތަމަތިގެ ފެންނެތި ކަނޑުދިރުނަތި ކަރަފާއި ހަމައި ދޫނިތަކާއި އެއްޗެހި ތަކެއްކަމެވެ. އަދި شَرِيْعَةُ ގައި އެއްއެއްޗަ ހެޔޮކަން އެނގޭގޮތް ތަނބުރާއި މަދުނުގެތެރޭ ނިސްބަތްކަމަށް ، ދިސްޓިކަކަށް ނޫސްބުނިން އަދި شَرِيْعَةُ ގައި އެއްއެއްޗަށް ނަމަވެރިން އިނގޭގޮތެއް ތަނބުރާއިކަމާ ދިސްޓިކަކަށް ހިނގު މިދޫނިތަކާ ތަކެތިވާނެ حَرَام ވާނެއެވެ. އަދި މަސްކާއިން حَلَالُ އެއްކަމާއި حَرَام އެއްކަމާ ޖެހިގެން ދިވެހިރާއްޖޭގެ ދައްޓަށްތެރެއިން حَرَام ވާނެއެވެ. އަދި سِمْعُ ކިޔާ ޖަނަވާރެވެ. އަދި ضَبْعُ ކިޔާ ޖަނަވާރާއި މިނަކާ ގައި ޖެހިގެން ދިވެހިރާއްޖޭ ދައްޓަށްވާ. ކާއިން حَلَالُ ދައްޓެއްކަމާ ޖެހިގެން ދިވެހިރާއްޖޭ ދައްޓަށް حَرَام ނުވާނެއެވެ. އަދި بَغَلُ ކިޔާ ޖަނަވާރެއްގެ އެއްކަމެވެ. އަދި އަހަރާ وَحْشِي حِمَارُ އާއި ޖެހިގެން ދިވެހިރާއްޖޭ ދައްޓަކަށް ވެއެވެ. އަދި عَرَبِی ން ނޫނަ އެގޮ ހެދިފަދަތަކުން ނޫނޭ އަދި شَرِيْعَةُ ގައި އެއް حُكْمُ އެއް ކަށަވަރުކަމާ ނުބެއްލެވޭ، ހިތާއާއި حِجَازُ ކަރައިގޭ އަނގައި އެއްޗެ ފައިބަތަ حَيْوَانُ އެއްގޭ ބަނޑު ގަވައިދެވެ. حَرَام އެއްކަމާއި ފައިބައިގުނުވަ حَرَام އެއްކަމެވެ. ނަމަވެ حَلَالُ އެއްކަމާއި ފައިބައިގުނުވަ

حَلَالُ އެއްކަމެވެ. އަދި ހެދިއެއްކަމާއި حَرَام އެއްކަމާއި ދެއްޓެއްކަމާ ފައިބައިރުނަވަ حَرَام އެއްކަމާހެހުނުވަ ހެދިވާނެއެވެ. ދިނިމިގެއިބައި ތަކެތި ހެދިދެއެވެ. އަދި نَعَمُ ކިޔާ ފައިބައިކަރާއަށް ޖަހައިވާ މަހަޔަށް وَبر އާއި يَرْبُوعُ އާއި ضَبُّ އާއި އަދި ޖެހިލުމެވެ. އަދިދުނި ތަރިއިން ނުވާދު ދޫނިތަކާ ކަކުރައި ނުދޫދުނިތަކުގެ بَبَّغَاءُ އާއި ކަރަބަރާއި ޖެހިއެދުނިތަކި އެސްދުނިތަކާ ބަދައި ސްދުނިތަކީ އަދި ޖެހޭ ހަބަހަދުނިތަކެވެ. އަދި ބަކާއި ހަބަޖެހި ޖެހިވެއި ކަނޑުއާއިދެވެ ތަކަތި حَلَالُ ވެއެވެ. އަދި ދަޒަގަޅުން ނުގުޅޭ އަދިދުނިނުވުމަށް ދިޖެހޭޖެހެއްދުގަސް ނުވަތަ ދިޖެސްވަހައި ނުދުވުނުވަ ކާއިނު ހައިދައިގޭ. އެޔައިގަން ހައިދައިތަގެއި ދިޖެސްބަސަރުނުދުނު ދިޖެސްވަސް ނުދުނުވަ ކާއިން ހައިދައިވެ. އައިނުނުނުވަ حَرَام ވާނެއެވެ. އަދި ދެޖު — ވަޖު— މަހު— ޖެހެއި— ޖޭނުމުދު— އަދިއިބަޖެޑަ ހަކަހައިއިކަމެއް ކާއިކައިގޭނުނު ކާއިން މަކަރަހައިވެ. ނުމުޖަސް ބަނޑުހައިނުކާން ދެރުމިން ގެއިސްވުމުން ތިމުގެޖަހަނ ހުޖެއިބަޖަ ބަނޑުނުކަރުނަ ވެދިބަގުނާއެވެ.

✸ **عَوْرَة:** عَوْرَة އަކީ އިންސާނާގެ ދެއްދަރެވެ. އަދިއައިން ޖެހިގެނަން ކާނުމު އެއްކަމެވެ. ނަމާދަށާ އަހަރުގެން މިއީ މިބައިނާބަރަން އެމީނައްނުވައި ކާނުގެން މިނާވީ ނަމާދުނުކުރުމާއި طَوَافُ ކުރުމާއި صَحّ ނުވާ عَوْرَة ގެވަރަކާއެވެ. ޖެހަ ހަމައިހަރުވާ ޖެހިހަނ ކާއިޖޭގެ عَوْرَة އަކީ އިނގޭ ދިދިރެވެ. ދަހައިހަރުވާ ޖެހިހަނގޭ عَوْرَة އަކީ ޖެހެއި ކާކަދާއި ދިމަދިވެ. އަދި بَالِغُ ވުމުނުވުން އިއްނިސްގޭ عَوْرَة އަކީ ނަމަދުގެއިނަނު މިނައި ދައިތިޖަޅާއި ޖެހޭވައި ދިނުދެޖެހިގެނާ. ދިބަނިތިނިތަން ނިވައިކަރުން މަކަރުހައެވެ. އަކަމުކަ

އެއީ ހައިޟުވެރިންނާއި ގުޅޭ ގަވާއިދުތަކެވެ. އިހުރާމްގެ ގޮތުގައި އެއްސެއް ނުވާއިރު ކަނޑުގެ ބޮޑުކަމެވެ. އަންހެނުން ނަމާދުކުރުމާއި ނުވަތަ طَوَافُ ކުރުމާއި މުސްޙަފު ހިފުމާއި އެއްޗެހި ފެތުރުން އެކަށީގެން ނުވާނެ އެއްޗެއް އެކަށީގެން ބާޠިލު ވެއެވެ. ބާطِلُ ވެއެވެ. صَحَّ ނުވާނެއެވެ. އެހެނީ ބާރުގެ ދިގުމިނެއް عَوْرَة އަށް ކުރިމަތިވާ ފަދަ ގޮތަކަށް ފަހުރުވާ ބެހެއްޓުމެވެ. ނަމާދުން ބަރަކާތް އެއްސެއް ނުވާނެއެވެ. އަދި އަދުރަގައި ނުވަތަ އެކަން ނަމާދު ބަލިކަމަކަށް ކުރާނަމަ ޚާއްޞަ ކަމަކަށް خِتَانُ ކުރުމާއި ބޭނުންތަކާ ނުލާ ކަށިފަތި ކަމެއް ދުވަހުގެ ރޯދަ ހިފުން ބޭނުންކުރުމަށް ހުއްދަވާނެއެވެ.

✸ މިސްކިތުގެ ޙުކުމް ތައް:

ބޭނުންވާ ވާހަކަތަކުން މިސްކިތަކީ ހުރުމަތްތެރި ވާޖިބުވެގެންވާ ތަނެކެވެ. އެއީ الله ގެ حَضْرَة ގައި އުޅުމަށް ޚާއްޞަ ތަނެވެ. ޚާއްޞަކޮށް އަޅުކަމުގެ ތަނެއް ކަމުގައި ވުމާއި އަދި އިބާދަތުގެ ތަނެއް ކަމުގައި حَرَام ކުރައްވާފައިވާ ކަންކަން މިސްކިތުގައި ކުރުމަކީ ވަރަށް ނުބައި ކަމެކެވެ. جِمَاعُ ވުމާއި ގެއްލި ވާ ތަނުގައި ކަމުދާނަ ގޮތުގައި ހަވާލުނުވުމަކީ حَرَام ވާނެއެވެ. އަދި ގެއްލިފައިވާ ތަކެތި ހޯދުމަށް "ތިބާއަށް ނުދެއްވާށި" الله ބުނާނެއެވެ. " މިސްކިތަކީ އެހެން ކަމަކަށް ނޫނެވެ." އަދި ގެއްލިފައިވާ ތަކެއްޗަކަށް إِعْلاَنُ ކުރުމުގައި حَرَام ވާނެއެވެ. އަދި ވިއްކުމާއި إِعْلاَنُ ގަތުމާއި ވިޔަފާރިކުރާ މީހަކަށް ދުޢާކުރަނީ "ތިބާގެ الله ފައިދާއެއް ނުދެއްވާށި" މިސްކިތަކީ އެހެން ކަމަކަށް ނޫނެވެ." އަދި އެކަށީގެން ނުވާ ކަންތައްތަކުގެ ތެރޭގައި ތަހުލީލު ކުރުމާއި ނިކާޙުގެ عَقْدُ ކުރުމާއި ނަމާދުކުރުމާއި ހަމައެކަނި އުޅުމާއި ، إِعْتِكَافُ ވުމާއި ހުރުމާއި މަސައްކަތްކުރުމާއި ބަލި ނިދުމާއި قَيْلُوْلَة ކުރުމާއި އަޅުކަމާއި ދެކޮޅުނުވާ ކަމެއް ކުރުމަކީ ހުއްދަ ކަމެކެވެ. އަދި ބައެއް ފަރާތްތަކުން އެހެން ކަންތައްތަކުގައި ބޭނުންކުރުމަކީ މިސްކިތުގެ ހުރުމަތާ ޚިލާފު ކަމެކެވެ. ދުނިޔަވީ ބޭނުމަކަށް ނުވަތަ ބޭރު ދުނިޔޭގެ ކަންތަކަށް ވާހަކަ ދެއްކުމަކީ މަކްރޫހު ކަމެކެވެ. އަދި އެނޫން މަސްއޫލިއްޔަތުތަކެއް ބެލެހެއްޓުމާއި تَعْزِيَة ދިނުމާއި ކާބޯތަކެތި ކެއުމާއި ނިދުމަކީ ހުއްދަ ކަމެކެވެ.

✸ ވަގުތު:

އެއްވެސް ބޭނުމެއް ނެތި ވަގުތު ނަގައިގެން ގޮސް ތިބުމަކީ މަކްރޫހު ކަމެކެވެ. އެހެނަމަވެސް ފާހަގަކޮށްލަންޖެހޭ ނުވަތަ ޝަރުޢީ ސަބަބެއް ނެތި ތިބުމަކީ މަކްރޫހު ކަމެކެވެ. އަދި އަވަހަށް ނިމޭނެ ކަމަކަށް ތިބުމަކީ ނުވަތަ ތާއަބަދު ހޭދަކުރާ ބައިވެރިވުން ހުއްދަ ކަމެކެވެ.

އަދި ޝަރުޢީ ގޮތުން حَيَوَانُ އަށް ނުވަތަ ޖިންސީ ގޮތުން ބޭނުން ހިފުމަކީ حَرَام ކަމެކެވެ. އަދި ކަމެއްގެ ގޮތުގައި ހިތް ނުބައި ގޮތަކަށް ބޭނުންކުރުމަކީ އަދިވެސް ބޮޑު ނުބައި ކަމެކެވެ. ކަމަކީ ނުވަތަ ވަރަށް ބޮޑު ކުށެއް ކަމުގައިވާ ކަމެކެވެ. حَرَام ވާނެއެވެ. އެއީ ބޮޑެތި ފާފަތަކުގެ ތެރެއިން ފާފައެކެވެ.

✸ **ޖިންސީ ގުޅުމުގެ އަސާސީ ފޮތުގައި ފާފަތަކުގެ ތެރޭގައި ވާނެއެވެ.** ޝަރީޢަތުގައި ކަމަކީ ބޮޑު ފާފައެއްގެ ގޮތުގައެވެ. الإِمَامُ أَحْمَدُ ވިދާޅުވެއެވެ. މީހަކު ބަޔަކާ ޖިންސީ ގުޅުމުގެ ނިޔަލަށް ދިޔުމަކީ ބޮޑުވެގެން އިލާހީ ހުކުމް ގޮސް ހަދާކަމުގައިވާ ކަމެވެ. ޖިންސީ ގުޅުމަކީ ޒިނޭގެ އަދަބެވެ. މިހާރު އެއްގޮތަކަށް ވިދާޅުވެއެވެ. مُحْرَمُ ނުވަތަ އެހެން ޖިންސީ ގުޅުމުގެ ހުކުމަށް ވާނެއެވެ. ނުވަތަ އެއާޖެހޭ ގޮތުން ގޮސް ޖިންސީ ބޭނުމެއް ހިފުމަކީ ޒިނާއާ އެއްފަދަ ކަމެކެވެ. **އަދި އެންމެ ހަރުކަށި ބޮޑު** فَاحِشُ ކަމަކީ لِوَاطُ ކުރުމެވެ. އެހެންވީމާ عِلْمُ ވެރިން ވިދާޅުވާގޮތުގައި އެކަން ކުރާމީހާ ކުރާހުކުމެއް ދިނުމާއި ދެމީހުން ބިނާކުރާ ބަދަލު ދިނުމުގެ ގޮތުގައި ގަތުލު ކުރުން ވާޖިބުވާނެއެވެ. އަދި شَمْسُ الدِّيْنُ ވިދާޅުވެއެވެ. މީހާގެ އިތުރުން لِوَاطُ ކުރާ މީހާ އަނިޔާގެ ތެރެއަށް ވެއްޓޭނެ ފިތުނާގެ ސަބަބުން ހަލާކުވެއެވެ. އެއީ أَبُوبَكْرُ الصِّدِّيْق އާއި صَحَابِي ންގެ جَمَاعَة އެއްގެ ރައުޔެވެ. ފަހުން ބަލައިގަތެވެ.

- ކާފިރުންގެ عِيْدُތަކަށް ތަހުނިޔާދެއްވުމާއި އަދި އެތަނަށް حَاضِرُވުން حَرَام ވާނެއެވެ. އަދި ފަށައިގެން އެމީހުންނަށް ސަލާމްކުރުންވެސް حَرَام ވާނެއެވެ. އެމީހުން ސަލާމްކޮށްފިނަމަ އޭގެ ޖަވާބުގައި އަރުވަން ބުނަންޖެހޭނީ وَعَلَيْكُم މިލަފުޒުންނެވެ. އަދި އެމީހުންނަށް ހިތްވަރުދިނުމާއި އަދި بدْعَة ފެތުރުންތެރިކަމަށް ހިތްވަރުދިނުން حَرَام ވާނެއެވެ. އަދި އެމީހުންނާއި އެކު އިޖުތިމާޢީ ސަލާމްކުރުން މަނާކުރެވިފައިވާނެއެވެ. އެމީހުންނަށް تَعْزِيَة ކުރުމާއި އެމީހުންބަލަންގޮސް ޒިޔާރަތްކުރުން شَرْعِي مَصْلَحَة އެކަށީގެންވާނަމަ މެނުވީ حَرَام ވާނެއެވެ.

- اللّٰه تَعَالَى އަޅުގަނޑުމެންނަށް ދެއްވާފައިވާ ނިޢުމަތްތަކަކީ ދުނިޔޭގެ ނިޢުމަތްތަކަށްވުރެ އަދި إمْتِحَانُ އެއްކަމުގައި ޔަޤީންކުރަންވާނެއެވެ. اللّٰه تَعَالَى وَحِي ކުރައްވާފައިވެއެވެ. ﴿إِنَّمَآ أَمْوَٰلُكُمْ وَأَوْلَٰدُكُمْ فِتْنَةٌ﴾ މާނައީ: ތިޔަބައިމީހުންގެ މުދަލާއި ދަރިންނަކީ ހަމައެކަނި ފިތުނައެކެވެ. إمْتِحَانُ އެއްކަމުގައެވެ. ޔަޤީންކުރަންވާނެއެވެ. މިއެވެ. ފާދަ ބެލުމުގެ ހަމައެކަނި ދީނީ مَصْلَحَة އަށްބަލައި ބެލެހެއްޓުމަށް ދިރިހުރިހާކަމެއްގައި މިކުރެވެއެވެ. އަދި اللّٰه تَعَالَى ގެ ބަސްފުޅުގައި ވެއެވެ. ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ قُوٓاْ أَنفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا﴾ މާނައީ: އޭ އީމާންވި މީހުންނޭވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ އަމިއްލަ ނަފްސުތަކާއި ތިޔަބައިމީހުންގެ އަހުލުވެރިން ނަރަކައިން (ސަލާމަތްކުރާށެވެ). ސަލާމަތްކުރައްވާށެވެ. މިއެވެ. އަދި رَسُوْلُ اللّٰه ﷺ ގެ ބަސްފުޅުގައި ވެއެވެ. (كُلُّكُمْ رَاعٍ وَ كُلُّكُمْ مَسْؤُلٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ) مسلم މާނައީ: ތިޔަބައިމީހުން ކޮންމެ މީހަކީ ބެލެނިވެރިއެކެވެ. އަދި ބެލެނިވެރިވާ ތިޔަބައިމީހުން ކޮންމެ މީހަކުވެސް ބެލުމުގެ ދަށުގައިވާ ތަކެތީގެ ސުވާލުކުރެވޭނެއެވެ. މިއެވެ. އަދި بَالِغ ވެފައިވާ ދަރިންނާއި ދުނިޔެ ކުރިއަރުވާލުމަށް ވެސް ދުޢާކުރުމާއި عَفْوء ދެއްވުން ވާނެއެވެ. ދުނިޔެއާއި آخِرَة ގެ ކަންކަމުގައި އެމީހުންނަށް ގެންގުޅޭ ކަންތައްތައް ފަރުވާކުޑަކޮށް ހުރުމަކީ އެއީ އެމީހުންނަށް خِيَانَة ތެރިވުމެވެ. އަދި މިކަމާ ގުޅޭ وَعِيْدُ حَقُّ ވެއެވެ. އަދި رَسُوْلُ اللّٰه ﷺ ގެ ބަސްފުޅުގައި ވެއެވެ. (مَا مِنْ عَبْدٍ يَسْتَرْعِيهِ اللّٰهُ رَعِيَّةً يَمُوْتُ يَوْمَ يَمُوْتُ وَهُوَ غَاشٌّ لِرَعِيَّتِهِ إِلاَّ حَرَّمَ اللّٰهُ عَلَيْهِ الْجَنَّة) البخارى މާނައީ: ބެލެނިވެރިން ބޮޑުކުރައްވާފައިވާ اللّٰه تَعَالَى ބަލަހައްޓަން އަމާނާތް ކޮށްދެއްވާފައިވާ އެއްވެސް އަޅަކު ބަލަހައްޓާ މީހުންނަށް خِيَانَة ތެރިވެގެން މަރުވާ ދުވަހު މަރުވެއްޖެނަމަ އެމީހަކަށް اللّٰه تَعَالَى ސުވަރުގެ حَرَام ނުކުރައްވާ ނުދެއެވެ. އެބަހީ އެމީހަކަށް اللّٰه تَعَالَى ސުވަރުގެ حَرَام ކުރައްވާނެއެވެ. މިއެވެ.

- **زُاهِدُ ކަން:** ދުނިޔެ ދޫކޮށްލުން ބޭނުމުގެ ކުރިން ބޭނުންތެރިކަން ދޫކޮށްލުމަށްފަހު إِصْلاَحُ އަށް ބޭނުން ނުވާ ކަންކަން ދޫކޮށްލުމާއި އަދި آخِرَة އަށްބަލައި ބޭނުން ނުވާ ކަންކަން ދޫކޮށްލުމެވެ. އަދި އެކަމުގެ ޢަމަލުތަކުން زَاهِدُ ކަމެއްނުވެވޭނެއެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނުގެ ތެރޭގައެވެ؟ زَاهِدُ ކަމުގެ ބޮޑުކަން ހާމަވާ ކަންކަން ދެނެގަތުމެވެ. އަދި ހިތުގެ ސަލާމަތްތެރިކަމާއި ދުނިޔޭގެ ކަންކަން ބޭނުން ނުވާ ކަންކަން ދޫކޮށްލުމެވެ. رَسُوْلُ اللّٰهِ ﷺ އާއި صَحَابِى ންގެ އަޚްލާޤު އެގޮތުގެ މަތީގައެވެ.

ބަލާއިރު إمْتِحَانُ ޖެހުން އަދި اللهُ ގެ كَوْنِي قَدَرُ ގެ ދަށުން ހިނގަމުންދާ ގޮތްދަވާ އެއްގޮތްކަމަށް اللهُ تَعَالَى ކަންތައްތައް ހިނގުމަކީ ގޮތައިމެދު ވިސްނާ ފިކުރު ކުރިމަތިކުރަން ރަހުމަތުގެ އަންގަވައެވެ. اللهُ تَعَالَى وَحِي ކުރައްވާފައިވެއެވެ. ﴿وَلَنَبْلُوَنَّكُم بِشَيْءٍ مِّنَ ٱلْخَوْفِ وَٱلْجُوعِ وَنَقْصٍ مِّنَ ٱلْأَمْوَٰلِ وَٱلْأَنفُسِ وَٱلثَّمَرَٰتِ ۗ وَبَشِّرِ ٱلصَّٰبِرِينَ﴾ މާނައީ: ހަމަކަށަވަރުން ބިރުވެރިކަމުގެ ބަނޑުހައިހޫނުކަމުގެ އަދި މުދަލާއި ނަފްސުތަކާއި މޭވާތަކުގެ ކުޑަކަމުގެ ބައެއް ކަންކަމުން ތިޔަބައިމީހުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ إمْتِحَانُ ކުރައްވާހުށީމެވެ. އަދި ޞަބުރުކުރާ މީހުންނަށް އުފާވެރިކަމުގެ ޚަބަރު ދީބަލައްވާށެވެ. އަދި صَالِحُ މީހުންނަށް ބަލާ

މުޞީބާ ނުޖެހޭނެކަމަށް ހިތަށްއަރައިގަނެގެން ވެސް ނުވާނެއެވެ. ބަލާއި އަދި މުޞީބާ ޖެހުނުކަމަކީ ތިމަން އެމީހަކު ދޫކޮށްލެއްވި ކަމެއް ނޫނެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ބަލާ އެންމެ ގަދައަށް ޖެހުނީ ނަބީބޭކަލުންނަށެވެ. رَسُوْلُ اللهِ ، އަދި ސާލިހުން ކަމަށް حَدِيث ކުރައްވައެވެ. فقد سُئِلَ ﷺ: أَيُّ النَّاسِ أَشَدُّ بَلاءً؟ قَالَ: «الأَنْبِيَاءُ ثُمَّ الصَّالِحُونَ ثُمَّ الأَمْثَلُ فَالأَمْثَلُ مِنَ النَّاسِ، يُبْتَلَى الرَّجُلُ عَلَى حَسَبِ دِينِهِ، فَإِنْ كَانَ فِي دِينِهِ صَلابَةٌ زِيدَ فِي بَلائِهِ، وَإِنْ كَانَ فِي دِينِهِ رِقَّةٌ خُفِّفَ عَنْهُ» ابن ماجه މާނައީ ނަބީބޭކަލުންނެވެ. ދެން ޞާލިޙު މީހުންނެވެ. صَالِحُ މީހުންނެވެ. ދެން އެއަށް ތަބާވާ މީހުންނެވެ. ދެން އެއަށް ތަބާވާމީހުންނެވެ. މީހާ އޭނާގެ ދީނުގެ

ނިސްބަތުން ބަލާޖެހެއެވެ. ދީނުގައި އޭނާ ހަރުދަނާނަމަ ބަލާ ގަދަވެގެންދެއެވެ. އަދި އޭނާ ދީނުގައި ހަރުދަނާނޫން ނަމަ ބަލާ ލުއިވެގެންދެއެވެ. ދެން ބަލާ ޖެހުން އަދި އަޅާއި އިމާންކަމާއި ގަބޫލުކުރަނީ އެއީ އަޅާ ދޫކޮށްލެއްވުމެއް ނޫނެވެ. އަޅާއަށް اللهُ ގެ ލޯބިވެވޭ. رَسُوْلُ اللهِ ، حَدِيث ކުރައްވައެވެ. މާاللهُ ބޭނުންވާ އަޅާ ދޫކޮށްލާ ޖައްސަވައެވެ. އެމީހުން ބަލާޖެހިގެން ވެއެވެ. إمْتِحَانُ ކުރައްވައެވެ. އަދި މާاللهُ ހިތްހަމަ ހުރުމުގެ ކުރުވާ ހެޔޮކަމެއް ދެއްވާ ދަރަޖައެއް އާޚިރަތުގައި ކުރައްވާކަމަށް حَدِيث ކުރައްވައެވެ. (إِذَا أَرَادَاللهُ بِعَبْدِهِ الخَيْرَ عَجَّلَ لَهُ العُقُوْبَةَ فِي الدُّنْيَا وَإِذَا أَرَادَ اللهُ بِعَبْدِهِ الشَّرَّ أَمْسَكَ عَنْهُ بِذَنْبِهِ حَتَّى يُوَافِي بِهِ يَوْمَ القِيَامَةِ) الترمذى. މާނައީ: اللهُ تَعَالَى އެކަލާނގެ އަޅަކަށް ހެޔޮކަމެއް އިރާދަކުރައްވައިފިނަމަ ދުނިޔޭގައި އޭނާއަށް عُقُوْبَة އަވަސް ކުރައްވައެވެ. އަދި اللهُ تَعَالَى އެކަލާނގެ އަޅަކަށް ނުބައިކަމެއް އިރާދަކުރައްވައިފިނަމަ އޭނާގެ ފާފަތައް ހިފަހައްޓަވައެވެ. އެއީ قِيَامَة ދުވަހުން އޭނާއާ ބައްދަލުވުމަށްޓަކައެވެ. ބަލާ ދިމާވާ އަޅާ ޞަބުރުކުރާ ޙާލު ދެކެވެން ނުވާ ބަދަލު عَذَاب ދެއްވާފައެވެ. ދެން އަދި ބަލާ ޖެހުމުން ފާފަތައް ފުހެވިގެން ދެއެވެ. رَسُوْلُ اللهِ ، حَدِيث ކުރައްވައެވެ. (مَا مِنْ مُسْلِمٍ يُصِيبُهُ أَذًى شَوْكَةٌ فَمَا فَوْقَهَا إِلا كَفَّرَ اللهُ بِهَا سَيِّئَاتِهِ كَمَا تَحُطُّ الشَّجَرَةُ وَرَقَهَا) متفق عليه. މާނައީ: އެއްވެސް މުސްލިމަކަށް ކަށިގަނޑަކާ ނުވަތަ އެއަށްވުރެ ބޮޑު އެއްޗަކުން ހުރެ އަނިޔާވިޔަސް اللهُ تَعَالَى އޭގެ ސަބަބުން ކަލާގެ ފާފަތައް ފުހެލައްވާ ގަސްތަކުން ފަތްތައް ވެއްޓިގެން ދާފަދައިންނެވެ. އަދި އެއީ

ބަލާ ޖެހުމަކީ صَالِحُ މީހުނާ ހަމައަށް ފަރަޖޭވެ. މިހެންވެ ބަލާތަކެއް ޖެހުމުގެ ފުރުޞަތު އިސްކޮށް ބޭނުންކުރުމުން އަޅުގެ ފާފަ ފުހެވިގެން ދެއެވެ. އަދި ބަލާ މުޞީބާ ނާޒިލުވަނީ އިންސާނުންގެ ފާފައިގެ ސަބަބުންނެވެ. އަދި ބައެއް ނިޢުމަތްތައް ފުހެވުމުގެ ސަބަބުން ކަމަށް اللهُ تَعَالَى وَحِي ކުރައްވާފައިވެއެވެ. ﴿ظَهَرَ ٱلْفَسَادُ فِى ٱلْبَرِّ وَٱلْبَحْرِ بِمَا كَسَبَتْ أَيْدِى ٱلنَّاسِ لِيُذِيقَهُم بَعْضَ ٱلَّذِى عَمِلُوا۟ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ﴾ މާނައީ: މީސްތަކުން އަތުގެ ހޯދުންތަކުގެ ސަބަބުން (ބިމާއި ކަނޑުގައި) ފަސާދަ ފާޅުވެއްޖެއެވެ. އެއީ އެމީހުން ކުރި ބައެއް ކަންކަމުގެ ރަހަ އެމީހުންނަށް ދެއްކެވުމަށްޓަކައެވެ. އެއީ އެމީހުން ތައުބާވެ ރުޖޫޢަވުމަށްޓަކައެވެ.

ބަލާ مُصِيْبَةُ ގެ ފައިދާތައް: މުޞީބާތުން ލިބޭ ހެޔޮކަންތައްތަކުގެ ބައެއް. ބިރުވެރިކަމާއި ދުނި ދިރިއުޅުމުގައި ހެޔޮ އަދި ނުބައި ތަޖުރިބާކުރުވުމަށް: ﴿وَنَبْلُوكُم بِٱلشَّرِّ وَٱلْخَيْرِ فِتْنَةً﴾ މާނައީ: ހެޔޮ ނުބައިން ތިޔަބައިމީހުން إمْتِحَانُ ކުރައްވަމެވެ. އަދި ބަލާޖެހުމުގެ ފައިދާތަކުން

ބަލާޖެއްސަވައެވެ. އަދި ސިޙްރު ފަދަކަމާއި އެސްކިޔައިން އެކަމުގެ ސަބަބުން މަރުވާކަމީ ވާކަމެކެވެ. رَسُوْلُ الله ﷺ حَدِيْث ކުރައްވައެވެ. (أَكْثَرُ مَنْ يَمُوتُ مِنْ أُمَّتِي بَعْدَ قَضَاءِ اللهِ وَقَدَرِهِ بِالعَيْنِ) الطيالسى.. މާނައީ: اللهُ ގެ ޤަޟާއާއި تَقْدِيْرُ އަށްފަހު އަހަރެންގެ އުއްމަތުން މަރުވާ މީހުންގެ ގިނަބަޔަކު މަރުވަނީ އެސްކިޔައިންނެވެ. މިއެވެ.

އެސްކިޔައިންނާއި ސިޙްރުން ރައްކާތެރިވުން:

ރައްކާތެރިވުމަށް ބޭނުންކުރާނެ ތަކެތި ދެވައެވެ. މިގޮތުން އެނގެންޖެހޭ އާދައިގެ ފަރުވާތަކުގެ އިތުރުން ރައްކާތެރިވުމަށް ހުރި ބައެއް ކަންކަމަކީ:

- تَوْحِيْدُ ގެކަން ނަގާލުމާއި، ދުޢާތަކާއި ބަރަކާތާއި ރުޤްޔާ އެދެމުގައި ވާކަމާއި، ﷲ ތަޢާލާގެ ޔަޤީން ވިސްނުމެވެ. އަދި ހައްލުކުރުން ގެނައުމެވެ.

- ﷲ އާއި މެދު ރަގަޅުކޮށް ހިތްހަމަޖެހުމާއި، އަދި ތިމާގެ ހުރިހާ ކަމެއް ﷲ ގެ ޙަވާލުކޮށް وَكِيلُ ކުރުން. ދުޢާތަކާއި އަޅުކަންތައް ބޭނުންކުރުމާއި، ސުންނަތުގެ ދުޢާތަކާއި، ދުޢާކުރުމަށް ފަހު އިސްތިޣްފާރު ކުރުން ނުހަނުވާ ކަމެވެ. ވީހިނދު ޤުރުއާނު ކިޔުމާއި ބިސްމިﷲ ކިޔުމާއި ސޫރަތުލް ބަޤަރާ ކިޔުމާއި ފާތިޙާ ކިޔުމެވެ. (ޤާއިދާ ދެ ޝިފާގެ ސަބަބުން ހިތްމަތި ރަނގަޅުވާނެ ހުރިހާ ކަމެއް ކުރެވިދާނެއެވެ. އަދި އުސޫލުގައި އިޚްލާޞް ވީތޯ ބަލައިލާނެއެވެ.)

- ސިޔާސަތު އަސާސީ އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުގެ ގޮތުން ފަރުވާ ސިޙްރު ފަދަ ކަމަކުން ސަލާމަތްވުމަށް ބޭނުންކުރާ ރުޤްޔާ ކުރުމެވެ. އަދި ސަބަބުގައި ހެދިފައިވާ ކަންކަމުން ބަރާއަތްވުމެވެ.

- ތިމާއަށް ހުރިހާ ނިޢުމަތެއް ދެއްވާ ހުރިހާ ކަމެއް ހަމަ އެކަނި ﷲ ތަޢާލާގެ ކަމުގައި ބަލާ ހިތާވަރު ހުރިހާ ބަރަކާތް ލިބުމަށް ދުޢާކުރުމެވެ. رَسُوْلُ الله ﷺ حَدِيْث ކުރައްވައެވެ. (إِذَا رَآ أَحَدُكُم مِنْ نَفْسِهِ أَو مَالِهِ أَوْ أَخِيْهِ مَايُعجِبُ فَلْيُبَرِّكْ فَإِنَّ العَيْنَ حَقٌّ) الحاكم މާނައީ: ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ނަފްސުގައި ނުވަތަ މުދަލުގައި ނުވަތަ އޭނާގެ أَخ ގެކިބައިން އަޖައިބުވާ ކަމެއް ދުށް ހިނދެއް ބަރަކާތް ލިބުމަށް ދުޢާކުރާށެވެ. ވީމާ އެސްކިޔަޔަކީ ޙައްޤު ކަމެކެވެ. بَارَكَ اللهُ فِيْكَ ނުވަތަ تَبَارَكَ اللهُ ކިޔުމަށް ނިސްބަތްކުރެވެއެވެ.

- سِحْرُ ނުވަތަ ހާދިސާ ދިމާވުމުގެ ކުރިން مَدِيْنَةُ النَّبِي ﷺ ގެ عَجْوَة ކަދުރު ހަތް ކޮޅު ކެއުމެވެ. ރައްކާތެރިވުމަށް ކުރެވޭ ކަމެކެވެ.

- ﷲ އަށް އިތުބާރުކޮށް ތަވައްކަލުކޮށް وَكِيلُ ކަމުގައި ހަދައިގެން ތިމާގެ ހުރިހާ ކަމެއް އޭނާއަށް ބާރުއަޅައިގެން އެދުމުގައި ވާ ސިޙްރު ނުވަތަ ސިޙްރުގެ އަސަރުން ސަލާމަތްވުމަށް ޤުރުއާނާއި ނަބީގެ ސުންނަތުގައި ވާ ذِكْرُ ތަކާއި ސުންނަތުގެ دُعَاء ތަކުން ރައްކާތެރިވެވޭނެ ގޮތް ބަޔާންކުރާށެވެ. ("أَذكَار الصَّبَاح والمساء" ސަފްޙާ: 181 އަށް ބައްލަވާށެވެ.) މިފަދަ ذِكْرُ ތަކާއި ސުންނަތުގެ ދުޢާތަކަކީ ތިމާ ރައްކާތެރިވުމަށް ކުރެވޭނެ ކަމެވެ. ދުޢާކުރާނީ: 1) ހަރުދަނާ ޔަޤީންކަމާއެކު حَقُّ ތަޢާލާގެ އިތުރުން ﷲ ގެ ކިބައިން އެދިގެން އިޚްލާސްތެރިކަމާއެކު ދުޢާކުރުމެވެ. 2) އެ لَفْظُ ތަކުގެ ހިތުގައި ހާޟިރު ކުރަންޖެހޭނެއެވެ. ދުޢާކުރާއިރު ހަމަ ހާޟިރު ނުވާ ހިތަކުން ދުޢާ ނުވާނެއެވެ. އަދި دُعَاء އެއް ހިތުން غَافِلُ ވެގެން ކިޔުމަކުން ފައިދާ ނުކުރާނެއެވެ. އަދި رَسُوْلُ الله ﷺ ގެ صَحَّ ވެފައިވާ ސުންނަތް ދުޢާތަކެވެ.

ذِكْرُ ކުރުމާއި ދުޢާ ކިޔުމުގެ دُعَاء ތަކާ ބެހޭގޮތުން:

ފަތިހުގެ ذِكْر ތަކާއި ހަވީރުގެ ދުޢާތަކަކީ ފަތިހު ފަތިހު ކިޔާ ދުޢާތަކެވެ. އަދި ހަވީރުގެ ذِكْرُ ތަކަކީ عَصْرُ ނަމާދަށްފަހު ކިޔާ ދުޢާތަކެވެ. ބައެއް ދުޢާތައް ކިޔުމުގެ ބަދަލުގައި ذِكْرُ ތަކެއް ރައްކާތެރިވުމަށް ބޭނުންކުރާ ކަމުގައި ކިޔާނެ ޢާދަތެވެ.

އެސްކިޔައިންނާއި ޖިންނީން ސިޙްރުން ފަރުވާކުރުމުގެ އުސޫލު:

ބަޔަކު ސިޙްރު ކުރެވުނުކަން شَرِيْعَة ގައި ޤަބޫލުކުރާ ކަމެކެވެ. قُرآن ގައި ފާހަގަކުރައްވާފައިވާ ކަމެކެވެ. އަދި رُوْحَانى ބަލިތަކަށް ފަރުވާދިނުމުގެ ބޭނުމަށް ކިޔުމަކީ ފާހަގަކުރެވޭ ސުންނަތެވެ. ބަލިމީހާގެ ހަށިގަނޑަށް ރުޤްޔާ ކިޔުމުން ޝިފާ ލިބޭނެއެވެ.

[illegible] طَبِيْعَةً [illegible] صِحِّي [illegible]

އަދި އެވެސް [illegible]

[illegible] إِحْسَاس [illegible] الله [illegible]

[illegible] الله [illegible][1]

1) [illegible]:[illegible][2] [illegible]

2) [illegible]، [illegible] شِفَاء [illegible] دُعَاء [illegible]

އަދި [illegible] سِحْرُ [illegible][3] [illegible] الله [illegible]

---

[1] [illegible] الله [illegible] (بُخَارِي [illegible]

[2] [illegible]

[3] سِحْرُ : [illegible]

1) سِحْرُ ހަލާލުގޮތުގައި ހަދާފައިވާ ސިޙުރެވެ. އަމަލުން ފާޅުވެއްޖެއްޔާ فَلَقِ، نَاسِ ޖެހި ސޫރަތްތަކުން ދަމްކުރުން އެކަށީގެންވާ ގޮތެވެ.

2)شَرِيْعَة ހުއްދަކުރާ ގޮތުގެ ރުޤްޔާ: قُرْآنގެ އާޔަތް ތިލާވަތްކުރުން. خَاصَّ ކޮށް فَلَقِ، نَاسِ ޖެހި ސޫރަތާއި بَقَرَة ސޫރަތާއި ދުވަހުގެ دُعَاء އެވެ.

3) سِحْرُ بَاطِلُ ކުރުން: ބާވަތް ހުރި ދެގޮތަކަށެވެ. أ) އެއްގޮތަކީ حَرَام ގޮތެވެ. އެއީ سِحْرُ ން سِحْرُ بَاطِلُ ކުރުމެވެ. އެއީ سِحْرُ ވެރިން ގާތަށް ދެވެން ނުވެއެވެ. ب) ދެވަނަ ގޮތަކީ ހަލާލު ގޮތެވެ. އެއީ ދުޢާ ކުރުމާއި ރުޤްޔާ ކުރުމެވެ. ތިން ޤުލްތަކާއި، كَافِرُوْنَ، إِخْلاَص، فَلَق، نَاس ޖެހި ސޫރަތްތަކުން ދަމްކުރުމެވެ. (مُصَنِّفُ عَبْدُ الرَّزَّاق)

4) سِحْرُ ބަރަކާތްތެރިކުރުން: ބައެއް ފަރާތްތަކުން ކުރާ ޝިރުކުގެ ބާވަތްތަކެވެ.[1]

ޝަރުޠު: އެގޮ شَرْطُ ތަކަކީ، 1) قُرْآنގެ އާޔަތް ތިލާވަތްކުރުން شَرِيْعَة ހުއްދަކުރާ دُعَاء އިސްތިޢާނަތްކުރުން. 2) ޢަރަބި ބަހުން ކިޔުން. ވިސްނޭ ބަހަކުން ކިޔުން ހުއްދައެވެ. 3) ޝިފާދެއްވާ ފަރާތަކީ اللهُ ކަމަށް ކަށަވަރުކުރުމާއި، ތަނަވަސްކުރުމާއި إعْتِقَادُ ކުރުން އެއީ ހަމައެކަނި شِفَاء ދެއްވުމަކީ الله حَضْرَةُ ގައި ކަމަށް ޔަޤީންކުރުމެވެ. އެއީ ރުޤްޔާ ކުރާ ފަރާތުން ފައިދާ ލިބިދާނެއެވެ. قُرْآن ކިޔުމުގެ ފައިދާ ލިބެނީ قُرْآنގެ ބަރަކާތުންނެވެ.[2] މިހެން قُرْآن ކިޔުމަކީ شِفَاء އެކެވެ. އެއީ ހިތުގެ ބަލިތަކަށް ބޭސްކުރުމެވެ.

ރުޤްޔާ ކުރާމީހާގެ شَرْطُ ތަކެއް: 1) މުސްލިމަކު ކަމުގައިވުން. އެއީ صَالِحُ تَقْوَى ވެރިއަކު ކަމުގައިވުމެވެ. تَقْوَى ވެރިކަން ގާތްވެވޭ އަޚްލާޤަށް ގެންގުޅުމެވެ. 2) ރުޤްޔާ ހަދާމީހާ الله އަށް ތަވައްކަލްކުރުން. އެއީ ހިތުގެ ޔަޤީންކަމާއި އިޚްލާޞްތެރިކަމެވެ. އެއް ދުވަހު އެއް މީހަކަށް ރުޤްޔާ ހެދުމެވެ. މިހެން އިންސާނުން ދީނީ ކަންކަމުގައި ހަމަ مَشْغُول ވެގެންވެއެވެ. އެއީ ހަމައެކަނި ޝިފާ ދެއްވާ އިލާހު، އަދި ޝިރުކުގެ ކަންތައްތަކުން ދުރުވެގެން ނުހުރެވޭނެއެވެ. ގޮތުން ދިފާޢުވުން އިތުބާރުކުރާ الله وَعْدُ ވުމާއެކު ވެއެވެ.

ރުޤްޔާ ހަދާމީހާގެ شَرْطُ ތަކަކީ: 1) އެމީހަކީ صَالِحُ مُؤْمِنُ އަކު ކަމުގައިވުން مُسْتَحَبُّ ވެގެންވެއެވެ. އިޚްލާޞްތެރިކަމާއެކު ޤަބޫލުކުރުން. اللهُ تَعَالَى وَحِي ކުރައްވާފައިވެއެވެ. ﴿وَنُنَزِّلُ مِنَ ٱلْقُرْءَانِ مَا هُوَ شِفَآءٌ وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ ۙ وَلَا يَزِيدُ ٱلظَّٰلِمِينَ إِلَّا خَسَارًا﴾ މާނައީ: مُؤْمِنُ ންނަށް ރަޙްމަތެއް شِفَاء ގެގޮތުގައި قُرْآن ގެ ތެރެއިން ބާވައިލައްވަމެވެ. އަދި އަނިޔާވެރިންނަށް (ގެއްލުމެއްމެނުވީ)

---

[1] رَسُوْلُ الله ، حَدِيْث ކުރައްވައެވެ.(މާނަ: ކަލަމަށް އެއްލާލެވޭ ބަސްތަކަކީ ޝިރުކުގެ ބާވަތެކެވެ. މިއީ.) އެކަމަކު ޝިފާދޭ ބަސްތައް الله ގެ ގާތުން ލިބިގެނެވެ. އެބަސްތަކުގައި سِحْرُ ފަދަ ކަންތައް ޝާމިލުވާނަމަ ޝިރުކުގެ ބާވަތެކެވެ.

[2] ވަޙީގެ މާނަ: اللهُ ގެ ބަސްފުޅަކަށް އިތުބާރުކުރުމާއި ބަރަކާތް ހޯދުމުގެ ހުއްދަ ލިބިގެންވާ قُرْآن އިލާހީ ފައިދާއެވެ. މިކަމުގެ ފައިދާއަކީ ރޫޙާނީ ޝިފާއާއި ހިތުގެ ބަލިތަކަށް ބޭސްކުރުމެވެ. قُرْآن ން ފައިދާވާނެ ގޮތަކީ ކީއްވެ ދިފާޢު ހޯދުމެވެ. ދުޢާކުރުމާއި ޝިފާ ދެއްވުމަކީ އެކަމަށް ދުޢާކުރުމެވެ. ހަމައެކަނި رَسُوْلُ الله ، حَدِيْث ކުރައްވައެވެ. ގެނައުމެއްވެސް الله ގެ އިރާދަފުޅުން ވާނެއެވެ. ހަމަ ހަމައަށް ތަޖުރިބާކުރާ ބަލިތަކަށް ފައިދާކުރެއެވެ. މިއީ.

ގެއްލުމާއި ހާނިކުރުވަނީ ނުވެއެވެ. މިއެވެ. 2) އަސާސަކީ شِفَاء ދެއްވައިދެއްވާ ވެރިޔާކީ އެކަނި الله ގެ حَضْرَةُ
އަށް ކަށަވަރުވުން. 3) شِفَاء ލިބޭނެކަން ޔަގީންކުރުން. މިހެން ފަސޭހަވުމާއި دُعَاء އިޖާބަ. އިޖާބަކުރައްވާނެ
އަރިހުން ވިސްނުން ހުރުމާއި ފަރުވާކުރުމުގައި އިޖާބަ ނުވާހެން ހީނުކުރުމެވެ. رَسُوْلُ الله ﷺ حَدِيْث ކުރައްވައެވެ.
(يُسْتَجابُ لأَحَدِكُمْ مَالَمْ يَعْجَلْ يَقُوْلُ: دَعَوْتُ فَلَمْ يُسْتَجَبْ لِي) مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ. މާނައީ: އަވަސްވެ ނުގަންނަހާ ހިނދަކު
ކޮންމެ މީހެއްގެ دُعَاء އިޖާބަކުރައްވާނެއެވެ. އޭނާ ބުނާނެއެވެ. އަހަރެން دُعَاء ކުރީމުއެވެ.
އިޖާބަނުވިއެވެ. މިއެވެ.

ރުޤްޔާކުރުމުގެ ޝަރުޠުތައް ތިނެއް: 1) ޤުރްއާނާއި ޙަދީޘްއިން ކުރާ ރުޤްޔާއަކަށް ވުން. 2) ޢަރަބި ބަހުން
ނުވަތަ މާނަ އެނގޭ ބަހަކުން ވުން. 3) ރުޤްޔާއަކީ ސަބަބެއް ކަމާއި ދެއްވާ ވެރިޔާ ﷲ ކަމަށް ޤަބޫލުކުރުން.
4) ޝިރުކު ހިމެނޭ ބަސްތަކުން ރުޤްޔާ ނުކުރުން.

ބަލިމީހާގެ ފަރާތުން ރުޤްޔާއިގައި ކިޔަންވާ އާޔަތްތަކާއި حَدِيْث މިއެވެ: (سُوْرَةُ الْفَاتِحَة) (آيَةُ الكُرْسِي) (بَقَرَة
ސޫރަތުގެ ފަހު ދެއާޔަތް) ސޫރަތު (كَافِرُوْنَ) ސޫރަތް (إِخْلَاص، فَلَق، نَاس) މިސޫރަތްތައް. ﴿فَسَيَكْفِيكَهُمُ ٱللَّهُ
وَهُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلْعَلِيمُ﴾ ﴿يَٰقَوْمَنَآ أَجِيبُوا۟ دَاعِىَ ٱللَّهِ وَءَامِنُوا۟ بِهِۦ يَغْفِرْ لَكُم مِّن ذُنُوبِكُمْ وَيُجِرْكُم مِّنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ﴾
﴿وَنُنَزِّلُ مِنَ ٱلْقُرْءَانِ مَا هُوَ شِفَآءٌ وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ وَلَا يَزِيدُ ٱلظَّٰلِمِينَ إِلَّا خَسَارًا﴾ ﴿أَمْ يَحْسُدُونَ ٱلنَّاسَ عَلَىٰ
مَآ ءَاتَىٰهُمُ ٱللَّهُ مِن فَضْلِهِۦ﴾ ﴿وَإِذَا مَرِضْتُ فَهُوَ يَشْفِينِ﴾ ﴿وَيَشْفِ صُدُورَ قَوْمٍ مُّؤْمِنِينَ﴾ ﴿قُلْ
هُوَ لِلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ هُدًى وَشِفَآءٌ﴾ ﴿لَوْ أَنزَلْنَا هَٰذَا ٱلْقُرْءَانَ عَلَىٰ جَبَلٍ لَّرَأَيْتَهُۥ خَٰشِعًا مُّتَصَدِّعًا مِّنْ خَشْيَةِ
ٱللَّهِ﴾ ﴿فَٱرْجِعِ ٱلْبَصَرَ هَلْ تَرَىٰ مِن فُطُورٍ﴾ ﴿وَإِن يَكَادُ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ لَيُزْلِقُونَكَ بِأَبْصَٰرِهِمْ لَمَّا سَمِعُوا۟ ٱلذِّكْرَ وَيَقُولُونَ إِنَّهُۥ لَمَجْنُونٌ﴾
﴿وَأَوْحَيْنَآ إِلَىٰ مُوسَىٰٓ أَنْ أَلْقِ عَصَاكَ فَإِذَا هِىَ تَلْقَفُ مَا يَأْفِكُونَ (١١٧) فَوَقَعَ ٱلْحَقُّ وَبَطَلَ مَا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ (١١٨)
فَغُلِبُوا۟ هُنَالِكَ وَٱنقَلَبُوا۟ صَٰغِرِينَ﴾ ﴿قَالُوا۟ يَٰمُوسَىٰٓ إِمَّآ أَن تُلْقِىَ وَإِمَّآ أَن نَّكُونَ أَوَّلَ مَنْ أَلْقَىٰ (٦٥) قَالَ بَلْ أَلْقُوا۟ فَإِذَا
حِبَالُهُمْ وَعِصِيُّهُمْ يُخَيَّلُ إِلَيْهِ مِن سِحْرِهِمْ أَنَّهَا تَسْعَىٰ (٦٦) فَأَوْجَسَ فِى نَفْسِهِۦ خِيفَةً مُّوسَىٰ (٦٧) قُلْنَا لَا تَخَفْ إِنَّكَ أَنتَ ٱلْأَعْلَىٰ
(٦٨) وَأَلْقِ مَا فِى يَمِينِكَ تَلْقَفْ مَا صَنَعُوٓا۟ إِنَّمَا صَنَعُوا۟ كَيْدُ سَٰحِرٍ وَلَا يُفْلِحُ ٱلسَّاحِرُ حَيْثُ أَتَىٰ﴾ ﴿ثُمَّ أَنزَلَ ٱللَّهُ سَكِينَتَهُۥ عَلَىٰ
رَسُولِهِۦ وَعَلَى ٱلْمُؤْمِنِينَ﴾ ﴿فَأَنزَلَ ٱللَّهُ سَكِينَتَهُۥ عَلَيْهِ وَأَيَّدَهُۥ بِجُنُودٍ لَّمْ تَرَوْهَا﴾ ﴿فَأَنزَلَ ٱللَّهُ سَكِينَتَهُۥ
عَلَىٰ رَسُولِهِۦ وَعَلَى ٱلْمُؤْمِنِينَ وَأَلْزَمَهُمْ كَلِمَةَ ٱلتَّقْوَىٰ﴾ ﴿لَّقَدْ رَضِىَ ٱللَّهُ عَنِ ٱلْمُؤْمِنِينَ إِذْ يُبَايِعُونَكَ تَحْتَ
ٱلشَّجَرَةِ فَعَلِمَ مَا فِى قُلُوبِهِمْ فَأَنزَلَ ٱلسَّكِينَةَ عَلَيْهِمْ وَأَثَٰبَهُمْ فَتْحًا قَرِيبًا﴾ ﴿هُوَ ٱلَّذِىٓ أَنزَلَ ٱلسَّكِينَةَ فِى قُلُوبِ ٱلْمُؤْمِنِينَ
لِيَزْدَادُوٓا۟ إِيمَٰنًا مَّعَ إِيمَٰنِهِمْ﴾

حَدِيْث މިއީ: (أَسْأَلُ اللهَ العَظِيْمَ رَبَّ العَرْشِ العَظِيْمَ أَنْ يَشْفِيْكَ) 7 ފަހަރު / (أُعِيْذُكَ بِكَلِمَاتِ اللهِ التَّامَةِ مِنْ
كُلِّ شَيْطَانٍ وَهَامَّةٍ وَمِنْ كُلِّ عَيْنٍ لاَمَّةٍ) 3ފަހަރު / (أَللَّهُمَّ رَبَّ النَّاسِ أَذْهَبِ البَأْسَ اِشْفِ أَنْتَ الشَّافِي لاَ شِفَاءَ
إِلاَّ شِفَاؤُكَ شِفَاءً لاَيُغَادِرُ سَقَمًا) 3ފަހަރު / (أَللَّهُمَّ أَذْهَبْ عَنْهُ حَرَّهَا وَبَرْدَهاَ وَوَصَبَهَا) އެއްފަހަރު / (حَسْبِيَ
اللهُ لاَ إِلَهَ إِلاَّ هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيْمِ) 7ފަހަރު / (بِسْمِ اللهِ أَرْقِيْكِ مِنْ كُلِّ دَاءٍ يُؤْذِيْكِ وَمِنْ شَرِّ
كُلِّ نَفْسٍ أَوْ عَيْنٍ حَاسِدٍ، اللهُ يَشْفِيْكِ بِسْمِ اللهِ أَرْقِيْكِ) 3ފަހަރު ބަލިވާ ތަން އަތުބާއްވައިގެން. (بِسْمِ
اللهِ 3ފަހަރު أَعُوْذُ بِعِزَّةِ اللهِ وَقُدْرَتِهِ مِنْ شَرِّ مَا أَجِدُ وَأُحَاذِرُ 7ފަހަރު)

ހަނދުމަކުރަންޖެހޭކަންތައް: 1) އިސްލާމަށް ދެކޮޅުވާގޮތަށް ގެންގުޅޭ خُرَافَاتُ ތަކާއި ތަކެތި ދޫކޮށްލަންޖެހޭ ބާވަތް
ކަންތައްތަކާއި ތެރޭކުރުން ހުއްޓުވުން ނުހަނު މުހިންމެވެ. އަދި ފަސޭހަކަމުން އަނގަ ފުރިހަމަކޮށް ހަރަކާ
ޢަދަދުގެ ކަންތައްތަކުގެ ތެރޭގައި ޝަރުޢީ ރުޤްޔާއާ އިސްލާމީ ނޫނެއް ފަރުވާ ހުރިކަން ވެއެވެ.
2) އެއްޗެއްގެ މައްޗަށް އިސްތިޢާނަ ޙާޞިލުކުރުމަށް ބައިވެރިވުމުގެ މައްސަލަ ހަމައެކަނި ދަތުރެއް ކުރާމީހާ
ނުކުރަ އެވާ ނުވަތަ ގޮތްތަކަށް ފުރުޞަތު އަދާނުކުރުން ހަރާމްކަމުގައިވެއެވެ. رَسُوْلُ الله ﷺ حَدِيْث ކުރައްވައެވެ. (مَنْ

تَعَلَّقَ شَيْئًا وُكِلَ إِلَيْهِ) الترمذى. މާނައީ: އެއްޗެއް އަޅުވައިލިއްޔާ އެއެއްޗަކާއި ހަވާލުކުރެވިދާނެއެވެ. މިއެވެ. އަދި އެއެއްޗަކީ قُرْآن ން ވާއެއްޗެއް ނަމަވެސް އެކަމުގައި خِلاف ހުރިއެވެ. ރައްދު އެކަށީގެންވެއެވެ.

3) مَاشَاءَ اللهُ تَبَارَكَ الله މިފަދަ ޢިބާރާތް ލިޔެ ފެންފޮދަށް ލާފައި ބޯން ނުވަތަ އެއިން ހަށިގަނޑު ދޮވުން ނުވަތަ قُرْآن ކިޔަވައިގެން ފެނަށް ފުމެލުމަށްފަހު އެ ފެނުން ވުޟޫ ކުރުން އެންމެ ރަނގަޅެވެ. އަދި ފެނަކަށް އެއިން ބަޔަކު ފޮދު ފޮދުކޮށްލުމަކީ ވެސް ހުއްދަ ކަމެކެވެ.

4) ޢިބާދަތުގެ ބާވަތް ތަފާތުކުރުން ބޭރުވެގެންދާ އަމުރު: އަދި ފެނުގައި ބަނޑުގެ ސިއްރެއް. ބޭރުވެއްޖެ ބަލިމީހުންގެ ބޭސްކުރުމުގައި ކުރެވޭ ހަރަކާތްތަކާއި ބެހޭ ގޮތުން ބޭނުންކުރާ އެއްޗެހި ނަމަވެސް ބޭނުންކުރުމުގައި ރުޤްޔާ ގެ ޝަރުތުތައް ފުރިހަމަވާންވާނެއެވެ. އަދި ކިޔަވާ ފެނަށް ފުމެލުމާއި ބުއިން ހުއްދަ ކަމެކެވެ. އަދި ކުރުވާ ހާލަތުގައި އެ ކަމަކީ ދެ ފަރާތުން ދުޢާ ކުރުމާއި އެކު أَسْتَغْفَارُ ކުރުމާއި صَدَقَة ދިނުން ގެންދިއުމެވެ. މިއީ ސުންނަތުގައި ބާވަތުގެ ސާބިތުވެފައިވާ ތަކެތިން ކަމެކެވެ.

5) ޤަބުރުތަކުގެ ހަދިޔާ ކިޔުން ހަދިޔާކުރުން ކަމުގައިވާ سُنَّة އާއި خِلاف ކަމެކެވެ. އެކަމުގައި މުޢާމަލާތްކުރުމަކީ އަސްލުގައި ضَعِيفُ އެވެ. ހަމައެކަނި ދީނީ ޢިލްމު ކަމުގައި ހަދާއި ކިޔުނުގެ ހަނދާނެއްގެ ގޮތުން ބަލައިފިނަމަ خِلاف ކަމެކެވެ. މިހެން އެކަމީ ނިސްބަތް تَحْقِيقُ ނުވާނެއެވެ. އެއީ ފޯރުކޮށް ހަދިޔާގެ شَرْطُ އެކެވެ. އަދި އެއީ ހަދިޔާ ފުރުޞަތު ހައްޤުވާ ގޮތަކަށް ކުރުމުގެ މާނައިގައެވެ. އަދި ބޭރުގެ ބޮޑު ފަރާތެއް މިކަމާ ކުރިމަތިލާން ސާބިތުވެއެވެ. ބޭނުން ވުޖޫދު ނުވާނެއެވެ. އެހެންނަމަވެސް ދެފަރާތުން ކުރާ ދުޢާ ފަދައިން ނުވާނެއެވެ. އަދި ދިނުމެވެ. دُعَاء އެއްކަލަ އެކަމަ ލިޔެ ޢަމަލު ކުރަނީ ފިޔަވައި ހަދިޔާ ދޭތެރެއިން ދެވިގެންދިޔުމަށް صَح އިން ވެގެންނެވެ.

6) ފަންޑިތަ ހަދާފައި قُرْآن ފުރަތަމަ سِحْرُ ގެނެސްދޭން ހުނަރާ ބަލިވާ ދުވަހު ނުވަތަ ބައި ދުވަސް އަރައިފިނަމަވެ. އަދި އެފަދަ ބަޔަކު ތަޢުލީމު ކިޔުމަކީ ޕީއާރެއް ހަދާ އަމަލުތަކާއި ހިލާފު ނުވާނެކަމެވެ. ބައިވެރިކުރަން އަނގަ ބަރަވުނު قُرْآن ނުކިޔަވައިފިނަމަ. ދީނީ ދިފާޢު އުސޫލު ބަދަލުކުރަނީ ވެސް އަބަދުވެސް ކުރިޔަށް ކުރާ މީހަކު ޝަރުޢީ ނަންބަރު އެކުލެވޭ މުސްލިމް ބަޔަކު ބަލައިގަތުމެއް ނޫނެވެ. އަދި ބަޔަށް ކަމުގައިވާ ގޮތްގޮތަށް ދީނުގެ ނާންގަނޑު اللهُ އަށް ذِكْرُ ކުރުމުގެ ބާވަތްތައް ގެންގުޅޭ ތަކެއްޗެވެ. މުޅިއުޅުމުގެ ކަމަކީ ހަމަ ހައްދު ހުސްކޮށްލުމެވެ.

سِحْرُ ވެރިންނާއި ދޮގު ހަދާ ފަންޑިތަވެރިންގެ ޢަލާމާތްތަކުގެ ތެރޭގައި: ✸ ބަލިމީހާގެ ނަމާއި އޭނާގެ މަންމަގެ ނަން އަހައި ސުވާލުކުރުން. ނުވަތަ ނަންބަރުގަނޑުގެ ޢަދަދު ފިލާވަޅު އަހުވުން ބަލިމީހާއަށް ނުދަނެނެވެ. ✸

ބަލިމީހާގެ ފޮތިގޮތް—ބޮޑުބަނދުތައް ފަދަ ގެންގުޅޭ އެއްޗެއްސަށް - އެއްޗެހި އެދުން ހުށަހަޅާނެއެވެ. ✸ އަދި ބައެއް ފަހަރު ކަނޑައެޅިގެން ފާހަގަކޮށްފައިވާ حَيْوَانُ އަކާއި ބަލިމީހާ ބަލިއާއި ގުޅުވައިގެން ޒަބަހަކުރުމަށް އެދިފައިވާތީއެވެ. އަދި ބައެއް ފަހަރު އެގޮތުން ބަލިމީހާގެ ގައިގެ ހަށިގަނޑުގެ ސިފަވެއްޖެއެވެ. ✸ އަދި އެއްވެސް ޒާތެއް ނުވާނެ އެއްޗަށް ކިޔަވާ ނުވަތަ ލިޔުން އެދިފައިވެއެވެ. ✸ އަދި ބައެއް ހަރަކާތްތަކާއި ގުޅިފައިވާ އިލާހީ ގުޅުމެއް އެކުލެވޭ ބޮޑެތި ސާފުކުރާ ޢަމަލުތައް ކުރުވާނެއެވެ. ✸ އަދި އެޙަދީޘް ބަޔާން (ބުޚާރީ.) ✸ އަދި ކާޢިލާއިގެ ބެލެނިވެރިން ވަޒީފާއާ ދާއިރާއިން ބޮޑަށް އަސަރުކުރާނެއެވެ. ބަލިމީހާ އާއި ބަޔާން (ބުޚާރީ) ބެލެނިވެރިވެ. ✸ އަދި ވިޔަ ކަމެއްގެ ތެރެއަކު ކަނޑައެޅިގެން ބެލިމީހާ ބަޖެޓުގައި ވަޒީފާ ބަލައިނުލުމަށް އެކަށީގެންވާނެއެވެ. ✸ އަދި ބަލިމީހާ ބަޔާން ބަދަލުގައި ވިސްނުން ބަލައިލެވޭ ގޮތަށެވެ. ނުވަތަ ބަދަލުވާތީވެސް ހިތްޕުޅު އަދި އެހީތެރިވުމަށް ފަސޭހަ ކަމާ ބިނާކުރުމެވެ.

*އޭނާނޫން އެއްވެސް އަނެއްކުރާނު ނޫނީ ބައެއް خَاصَّ خَبَرُ ބަޔާންކުރައްވާ ދެއްކެވިއެވެ. ނުވަތަ އޭނާގެ ނަމުގެ ނުވަތަ އޭނާގެ ޢަމަލުގެ ނުވަތަ އޭނާގެ ބަހުގެ خَبَرُ އޭނާ ބުނުއްވުމުގެ ކަމުން ދެއްކެވިއެވެ. ✸ އަދި ބައެއް ފަރާތްތަކަށް ބަޔާންކުރައްވާ ހަދީޘުގައި އެކަ އޭނާގެ ބޮޑު ފަދަ ކަމަށް ދެއްކެވިއެވެ. ނުވަތަ ފުރިހަމަ ނުވަތަ ބޮޑުވެރި خَبَرُ ކަނޑައެޅިއެވެ.

7) أَهْلُ السُّنَّة ގެ ބޭކަލުންގެ مَذْهَبُ އަކީ ހަމަކަށަވަރުން ޖިންނުން އިންސާނުންގައި ވަދެ އުޅެނިވިކަން އޮޅުވައިލާ ހަދައެވެ. އޭގެ ދަލީލަކީ ގަދަފަދަވަންތަ الله ގެ ބަސްފުޅެވެ. ﴿ٱلَّذِينَ يَأْكُلُونَ ٱلرِّبَوٰا۟ لَا يَقُومُونَ إِلَّا كَمَا يَقُومُ ٱلَّذِى يَتَخَبَّطُهُ ٱلشَّيْطَٰنُ مِنَ ٱلْمَسِّ ۚ﴾ ހަމަކަށަވަރުން އެއާޔަތުގައި مُفسِّرُ ން إِجْمَاعُ ވެފައިވާގޮތުގައި މާނަކުރައްވާފައި مَسُّ ގެ މާނައަކީ ޖިންނުން އިންސާނުންނަށް ގެއްލުން އަރާފަދަ އިންސާނުންނަށް ލިބޭ ސަބަބުން އިންސާނުންނަށް ޖެހޭ شَيْطَانِى ގޮތްތަކެވެ.

ފާއިދާއެއް: حَسَدَ އަކީ އަނެއްމީހަކަށް ލިބިފައިވާ ނިޢުމަތް ޒަވާލުވެދިއުމަށް އެދުމެވެ. ބައެއް ޢުލަމާއިންގެ އެނގުމުގައި ސަބަބަކީ އެއީ އެވެ. އަދިއެއީ އިންސާނުގެ ބޭއްވުމާއި ފުރައިގެ މަރުއްސަތާ ކުރުވާއެވެ. އަދި އެއީ ބިންގަލެއް. އަދި އެއީ އިބްލީސްގެ ފުރަތަމަ ގުނަހެކެވެ. الله އަށް އަމުރުވެސް ދެކޮޅު ހަދައިފިއެވެ. އެބޭފުޅު ފެނިގެން ތަކަބުރު ވެރިވިއެވެ. ސުވަރުގެ އަށްވުރެ އިބްލީސްގެ ދަރަނިން حَسَدَ ވެރިވުމުންނެވެ. ހަމައެފަދައިން قَابِيْلُ އާދަމްގެ أَخُ މަރާލީ އެވެސް حَسَدَ ގެ ސަބަބުންނެވެ.

އާދަމުގެ ފަރިވާ: ✸ އާދަމުގެ ދަރިފުޅާ ހަމަޖެހިލާހުއިންނަކަށް ނުވާތީ ހިތާމަވެދޭށެވެ. ހަސަދުވެރިކަމަށް حَسَدَ ވެރިޔާ ހިތަށް ލިބޭ ނިޢުމަތާ ރުހޭށެވެ. ✸ ހަމަ ބޮޑު ދަރަޖަ ހިފެހެއްޓުމަށް ތަޤްދީރު ބޮޑުކުރާށެވެ. الله ގެ ކަމާއި ދެކޮޅަށް ދުރުވެ ހިތާ އަދި ވިސްނުމަށް ހެޔޮ ގޮތެއް ހޯދަންވެސް حِكْمَة ފުޅު ނިކަމެތިކަމުގެ ދޮރުހުޅުވައިލާ އެކަމާ ރަޙްމަތްވެސް ހޯދައިދޭ ގޮތަށް ހިތްވަރުވާށެވެ. މިއީ قَضَاء އާއި قَدَرُ ގައި އީމާންވުމުގެ ދަރަޖައެކެވެ. إِعْتِرَاضُ ނުކުރާށެވެ. ✸ ކާޅަ އަޅުވާލައިގެން ނަމަވެސް އެއްޗެއް ފެނިއްޖެއްޔާ (مَاشَاءَ اللهُ / بَارَكَ اللهُ لَكَ) މިފަދައިން ބުނުމަށް ބަލާށެވެ. ✸ ހިތް ހަމަ ބަދަލު ކާފަރު ދޮޅިލާށެވެ. ✸ އަބަދުން ދުޢާކުރުމަށް ދަސްކުރާށެވެ: (އެބަހީ حَسَدَ ވެރިޔާއަށް ދުޢާކުރުމުގެ ނިޔަތުގައި) އައިވަސް ކުރިއަށް حَسَدَ ވެރިޔާގެ ނުބައިކަމުން ބޭރުގައި ތިބޭނޭ ދުޢާ ރަނގަޅު ކުރާށެވެ. އެއީ رَسُوْلُ اللهِ، أَصْحَابُ ބޭކަލުންނާ ސުވަރުގެ ވެރި ބޭކަލުންގެ ޙަދީޘް އެބަހީ ބޭކަލުންގެ ތެރޭގައި عَبْدُ اللهِ بْنُ عَمْرُو رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ރިވާކުރައްވާ ކަމުގައި ވެއެވެ. އެބޭކަލުން ފާހަގަކުރެއްވި ހަމަ ބޮޑު ގޮތަކީ (އެބަހީ حَسَدَ ވެރިޔާ ނުބައިގެ) ސަބަބުން ހަދަށް ދެއްވާއެވެ.

دُعَاء ކުރުން

އެއްމެހާ خَلْقُ ތަކުން ވެސް الله އަށް ފަޤީރުވެގެންވެ. އެކަލާނގެ حَضْرَةُ ގައިވާ ތަޢައްރުކަން ބޭނުންވެގެންވެ. އެކަލާނގެ ވެސް މިސްކީނުންގެ ކަބައިން ދުރުވެ ފުދިވެގެންވެ. އެކަލާނގެ މިސްކީނުކަން ބޭނުންވާ ބޭނުންތަކެއް ނުގެނެސްފައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ގަދަފަދަވަންތަ الله ވެސް އެކަލާނގެ އަށް دُعَاء ދެންނެވުން އެކަލާނގެ އަޅުކަންކުރުމުގެ މުހިއްމު ބައެއް ކަމުގައިވިޔަ. އެކަލާނގެ وَحِي ކުރައްވައެވެ.

﴿ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ﴾ މާނައީ: ކަލޭމެން ތިމަންރަސްކަލާނގެއަށް دُعَاء ކުރާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެއަށް އަޅުކަންކުރުމަށް ބޮޑާވާ މީހުން ނިކަމެތިވެގެން ދިޔުމުން ދޮޅަސްކަމެއްގެ ތެރެއަށް ވަންނާނެތެވެ. މާނަ.

އަދި رَسُولُ الله ، حَدِيْث ކުރައްވައެވެ. ﴿وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ﴾ މާނައީ: الله އަށް دُعَاء ކުރާ ކަންކަމުގެ ނުދުރުގައި އަށް އެކަލާނގެ ކައިރިވެ ގެންނެވެ. މާނަ. އަދި މާތް الله އެކަލާނގެ އަޅުތަކުންގެ ސުވާލުކުރާ އަޅާލައިދެއްވާނެވެ. އަދި އަދި ސުވާލު ދީނުގައި އެހެންނަށް އެކަލާނގެ ޖަވާބު ދެއްވާނެވެ. އަދި އަމުރު އެކަލާނގެއާ ގާތްކުރައްވައެވެ.

އަދި ހަމަކަށަވަރުން رَسُولُ الله ، ގެ أَصْحَابُ ބޭކަލުންނަށް އަރުން އަގުވެރިކަމުން އަޅުކަމުން ކަމެއްގެ ކުޅަދާނަ ދީނުންނުވާގެ އަޅުކަމުން ނިކަމެތިކަމާއިގައި ދެކެވުނު އަހަރެންނެވެ.

އަދި އަޅުކަމުގެ އައިދީނަށް خَلْقُ ތަކުންނަށް އެކަށައަ ހަމަކަމަށް ތިރީކަންކުރެވޭ އަދި އަޅާނެއެ އަޅުކަމުގެ رَبُّ އަށް އަޅުކަމުގެ ހަރުގަދަ އަދިކަމަށް ވިދިއައުދޮށްވެ ގުޅިގެން. އަދި އަޅުކަމުގެ رَبُّ އަޅުކަމުގެ ހަރުގަދަ ގޮތްކަން ކަމުގެ ދާއިމީ ނުވެއެވެ. އަދި الله ގެ ބާވަތްތަކުން ކަރުނަމުގެ ނިޢުމަތްތަކުގެ ގުޅުން.

﴿وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ﴾ މާނައީ: މީހުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އަރުން މީހުން ތިމަންރަސްކަލާނގެއާއި ސުވާލުކުރާނަމަ (ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ.) ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން މިހިރަ ތިމަންރަސްކަލާނގެ ދުރުގައި ގާތްގައެވެ. މާނަ. ދެންނެވެ. دُعَاء ކުރުމަކީ الله ގެ حَضْرَةُ ގައި ވަރަށް ތިރިކަމާއި ދުރުއަރާ ކަމެކެވެ. އަދި الله ގެ حَضْرَةُ ގައި އައްސަވާ ކަމެކެވެ. ބައެއް ފަހަރަށް قَضَاء قَدَرُ ވެސް ބަދަލުވެގެންދާނެއެވެ.

އަދި الله އަށް دُعَاء އެއްކުރުމަށް އަދި އެގޮތަށް ހަދާ މިންވަރާއި ނުކުތާ އެކަލާނގެ އަމުރުކަން އާ دُعَاء އެއް ފަދަ ކުރައްވައެވެ. އަދި النَّبِيُّ ، ވިދާޅުވިއެވެ. ކަންތައް ކިތަންމެ ބޭނުމެއް އެކަށައަށް دُعَاء ކުރުމުގެ ދެކޮށްނުއެވެ. އެކަލާނގެ حَدِيْث ކުރައްވައެވެ. (مَامِنْ مُسْلِمٍ يَدْعُو بِدَعْوَةٍ لَيْسَ فِيْهَا إِثْمٌ وَلاَ قَطِيْعَةُ رَحِمٍ إِلاَّ أَعْطَاهُ اللهُ بِهَا إِحْدَى ثَلاَثٍ : إِمَّا أَنْ تُعَجَّلَ لَهُ دَعْوَتَهُ وَ إِمَّا أَنْ يَدَّخِرَهَا لَهُ فِي الآخِرَةِ وَ إِمَّا أَنْ يَصْرِفَ عَنْهُ مِنَ السُّوْءِ مِثْلَهَا ، قَالُوْا إِذَا نُكْثِرُ ؟ قَالَ اللهُ أَكْثَرُ) أحمد މާނައީ: އެއްވެސް މުސްލިމަކު دُعَاء ކުރާ ގަމަކަށް އަދި دُعَاء ގައި ފާފަވެރި ވެފައިވާ ކަމެއް ނުވާނަމަ رَحِمُ ކެޑުމަށް ނުވާނަމަ الله تَعَالَى މިތިންކަމުން އެއްކަމެއް ދެއްވައެވެ. އެހެނީ އެމީހާގެ دُعَاء އަވަހަށް އިޖާބަ ކުރެއްވުމެވެ. އެހެނީ آخِرَة ދުވަހަށް ހިފަހައްޓަވައިދެއްވުމެވެ. އެހެނީ އެއާ އެއްފަދަ دُعَاء އެއް އެއްވެދާނެ ނުބައިކަމެއް ދުރުކުރައްވައިދެއްވުމެވެ. أَصْحَابُ ބޭކަލުން ދެންނެވިއެވެ. އެހެންވީއާ އަޅުގަނޑުމެން ގިނައިން دُعَاء ކުރަމެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. الله އެއަށްވުރެ ގިނައިން ދެއްވާނެއެވެ. މާނަ.

دُعَاء ގެ ބާވަތްތައް: އެއީ ދެބާވަތެވެ. 1) އަޅުކަމުގެ دُعَاء. އެއީ ނަމާދާއި ރޯދައާއި ޒަކާތާއި ކަންތައްތަކެވެ.
2) ކަންތައް ހާސިލުކުރުމަށް ދެންނެވުމުގެ دُعَاء އެވެ.

عَمَلُ ތަކުގެ މާތްކަން: މާތްވެގެންވާ قُرْآن ކިޔެވުމާ ނުވަތަ ذِكْرُ ކުރުމާ ނުވަތަ دُعَاء ކުރުން ދެންނެވުމެވެ؟ قُرْآن ކިޔެވުމަކީ އެއްމެމާތް ކަމެވެ. ދެން ذِكْرُ ކުރުން ހާސިލްކުރެވެ. ދެން دُعَاء ކުރުން ދެންނެވެއެވެ. މިއީ އިޖްތިހާދުގެ އަސާސް ހާމަވެގެންވެ. ނަމަވެސް ބައެއްފަހަރު އެއާއި ޚިލާފުވާ ގޮތެވެ.

އާޚިރުން ދުރުކަނޑުމެއް އިސްލާމީ ޤައުމުތަކުން ޤަބޫލުކުރާ ކަމެކެވެ. އެއީ މުސްލިމުން عَرَفَة ދުވަހުގެ دُعَاء ކުރުން قُرْآن ކިޔަވައިދިނުމަށްފަހެވެ. އަދި فَرْضُ ނަމާދުގެ ފަހުގައި ކިޔަވާ ވިރުދުތަކާއި ذِكْرُ ތިލާވަތްކުރުން قُرْآن ކިޔަވައިދިނުމަށްފަހެވެ.

دُعَاء އިޖާބަކުރެއްވުމުގެ ސަބަބުތައް: ދެބައިވަރުގެ ސަބަބުތަކެވެ. އެއީ ޒާހިރީ ސަބަބުތަކާއި ބާޠިނީ ސަބަބުތަކެވެ.

1) **ޒާހިރީ ސަބަބުތަކެވެ.** އެއީ ހަށިން ކުރާ ކަންތައްތަކެވެ. މިސާލަކަށް صَدَقَة ކުރުން وُضُوء ކުރުން ނަމާދުކުރުން قِبْلَة އަށް ކުރިމަތިލުން — ދެއަތް އުފުލުން — اللهُ އަށް ޘަނާއާއި ތަޢުރީފު އަދާކޮށް ފަށައިގަތުން ކުރުން— އެކަމާ دُعَاء އަށާއި މުނާޖާތުގައި ފުރަތަމަ اللهُ ގެ ނަންތަކާއި ޞިފަތަކުގެ ވަސީލަތް ބޭނުންކުރުން— ސަބަބަކީ އެދޭ ބަސް دُعَاء ކުރާފަރާތް اللهُ ގެ فَضْلُ ވެރިކަމުގެ އެދުމެއް رَحْمَة ފުޅަށް ދެންނެވުން— އަދި މިސާލަކަށް ރަޙްމަތަށް އެދޭއިރު ރަޙުމާނުގެ ނަންފުޅުން ދުޢާކުރުމާއި رَحْمَة އާއި ދުޢާކުރާ دُعَاء އަށް ދެކޮޅުހެދުމެއް ނަންފުޅު ބޭނުން ނުކުރުން— އަދި ކޮބައިކަމެއްތޯ؟ الجَبَّارُ ފަދަ القَهَّارُ ފަދަ ނަންފުޅު ބޭނުންނުކުރުން— دُعَاء ކުރުން ފުރަތަމަ ގައިމު އެދުނުގޮތުގައި النَّبِيُّ ، ގެއަށްޓަކައި صَلَوَاة ކިޔުން— އަދި ފާފަތަކުގައި އެޢުތިރާފުވުމާ إِقْرَارُ ވުން— اللهُ ގެ نِعْمَة ތަކަށް شُكْرُ ކުރުން — އަދި دُعَاء އިޖާބަކުރައްވާނެކަމަށް ޔަޤީންކޮށް ގޮވުމާއި ގަދަކަމާއި އަމާނާތްތެރިކަމާ ގަދަކަމުގައި دُعَاء ކުރުން— އަދި ގަދަކޮށް ގޮތަށްއޮތް. ✸ އެއީ ބާޠިނީ ސަބަބުތައް: ބަރަކާތް ލިބިފައިވާ ދުވަސްތަކުގައި ދުޢާކުރުން ކޮބައިތޯ اللهُ ގެ ހަޟްރަތައް ގޮސް ވަޑައިގަތުން— دُعَاء ކުރުމުގެ ކުރިން— وُضُوء ކުރުމުގެ— ސަޖިދަކުރުމުގެ— ނަމާދުގެ ފަހުގައި— ނަމާދުގެ ތެރޭގައި— قُرْآن خَتِمُ ކުރުމަށްފަހު— ޒަކާތު— ދުވަސްތަކުގައި— ހެނދުނާއި ހަވީރު— ދަރިފުޅުގެ ދުޢާ— ބައްޕަމަންމަ ކުރާ ދުޢާ— ޒާލިމުގެ ދުޢާ— މަޒުލޫމުގެ دُعَاء— ބަލިމީހާގެ دُعَاء— ދަތުރުވެރިޔާ عَدُوُّ ނަށްބަލާއިރު ދުޢާ. ✸ ދުވަސް ހަމަތަކުގެ ތެރެއިން ބަރަކާތް ލިބިފައިވާ ވަގުތުތަކެވެ. خَاصَّ ކޮށް ރޭގެ ފަހު ތިހައިގެ، ✸ ޖުމްޢާ ދުވަހުގެ ބައެއްވަގުތު، ރަމަޟާންމަހު، لَيْلَةُ القَدْرِ ރޭ، عَرَفَة ދުވަސް. ✸ ބަރަކާތް ލިބިފައިވާ ތަންތަނެވެ: މިސްރާތަކާއި މިސްކިތްތަކުގައި، އަދި خَاصَّ ކޮށް مُلْتَزَمُ ކައިރިއާއި مَقَامُ إِبْرَاهِيمْ ގެ ކައިރިއާއި، صَفَاء އާއި مَرْوَة ގެ މެދުގައި عَرَفَة ގައާއި مُزْدَلِفَة ގައި، حَجُّ ގެ ކަމުގައި مِنَى ގައި، زَمْزَم ފެން ބުއިމުގައި ނިޔަތް ބަހައްޓައިގެން.

2) **އޭގެ ފަރާތުގެ ސަބަބުތައް:** دُعَاء ކުރާމީހާގެ ނަފްސު تَوْبَة އާއެކު تَوْبَة ވުން— އަމިއްލަ ނަފްސުގެ ހާލު ރަނގަޅުކުރުމާއި އިސްލާހުކުރުން — އަމިއްލަ ނަފްސު ބަލައި އެހެން މީހުންގެ ޙައްޤު ދޫކޮށްދިނުން— ކާއި ބުއިމާއި ހެދުމާއި އަދި އެހެން ހުރިހާ ކަމެއް حَلَالُ ކަމަށް ހުރުން— ހަރާމުން ދުރުވުމާއި ދިރިއުޅުމުގެ حَرَام ކަންތައް ނުކުރުން— ޝުބުހާ ކަންތައްތަކުން ދުރުވުން— **އަދި دُعَاء ކުރާއިރު:** ހިތް حَاضِرُ ކޮށްގެން ހުރުން— اللهُ އަށް ބޭނުންވާ ގޮތް— އަމިއްލަ ގޮތަކީ ތަބާވުން— އުއްމީދާއެކު ބިރުވެރިކަމާއެކު ދުޢާކުރުން— އަމިއްލައަށް ކުރާ ވަސްވާސް ދޫކޮށް އިޚްލާސްތެރިވުން— ނުހަނު ބޮޑަށް ގަދަކުރުން— އިޖާބަކުރައްވާނެކަން ޔަޤީންކުރުން.

دُعَاء އިޖާބަވުން ލަސްވާ ކަންތައް: ބައެއް ފަހަރު އިންސާނާ دُعَاء ކުރެއެވެ. ނަމަވެސް އިޖާބަ ނުވެއެވެ. ނަމަ އިޖާބަވުން ލަސްވެދާނެއެވެ. އެކަމަކު ގެއްލުމެއް ނުވެއެވެ. އެހެނީ އެހެންނަމަވެސް ކަންކަން ވެއެވެ. ✸ اللهُ އަށް އަޅުކަމުގައި އެކަމާ دُعَاء ކުރުން. ✸ **دُعَاء ކުރުމުގައި تَفْصِيلُ ކުރުން.** އެއީ މިސާލަކަށް ނުރުހުމުގެ ހުސް ހަމައެކަނި ދުނިޔޭގެ ސަލާމަތަށް ދެރަވުމާއި ވެސް އަދި اللهُ ގެ حَضْرَة ގައި ދެންނެވުން

ހިމާޔަތާއި ރަޙްމަތުގެ ސަބަބުން އެދިގެންނެވެ. ނަމަވެސް ހަމަހަމަ ނަސޭހަތް ސަލާމަތް ވުމަށް އެދިގެން ފުދޭނެއެވެ. ✱ ވުޟޫގައި އުޅެމުން ނުވަތަ ޤިބުލައަށް ކުރިމަތިލައިގެން ނަމަވެސް އަސާސީކޮށް دُعَاء ކުރުން. ✱ ފާފައެއް ނުވަތަ رَحِمُ ކެނޑުމަށް دُعَاء ނުކުރުން. ✱ اللّٰه ގެ އިސްމުލްޙުސްނާއިން دُعَاء ކުރުމާއި ގުޅުން. މިސާލަކަށް: އަރްރަޙީމު اللّٰه އެވެ. އަޅުގަނޑުމެންނަށް ރަޙްމަތް ލައްވައި ދެއްވާށެވެ. ހަމަޖެހިލާފަ ދެނެގަތުމެވެ. ✱ އިޚްލާޞްތެރިކަމާއެކު އަވަސްނުވުން އެދުން މިސާލަކަށް: އަހަރެން دُعَاء ކުރީމެވެ. އަހަރެންނަށް އިޖާބަ ނުލިބެއެވެ. މިހެން ބުނުމެވެ. ✱ ޔަޤީންކަމާއެކު ނުވަތަ ފުރިހަމައަށް دُعَاء ކުރުން. ✱ ހިތް غَافِلُ ވެގެންވާ ހާލުން دُعَاء ކުރުން. ✱ اللّٰه އަށް ކުރިން އިސްމުލްޙުސްނާ ވެދުން. ހަމަ ދުވަހަކު ނަމާދުގައި އެހެން މީހަކު دُعَاء ކުރާތީ النَّبيُّ ، އަޑުއެހިއެވެ. އޭނާ ބޭކަލާ النَّبيُّ ، ގެމައްޗަށް صَلَوَاة ނުކިޔައެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު حَدِيْث ކުރެއްވިއެވެ. "މިމީހާ އަވަސްވެއްޖެއެވެ." ދެން އޭނާއަށް ނުވަތަ އެހެން މީހަކަށް ވިދާޅުވިއެވެ. ކޮންމެ މީހަކުވެސް دُعَاء ކުރާނަމަ ފުރަތަމަ اللّٰه އަށް حَمْدُ ކޮށް ثَنَاء ކިޔުމެވެ. ދެން النَّبيُّ ، ގެމައްޗަށް صَلَوَاة ކިޔުމެވެ. ދެން އެދޭގޮތަކަށް ބޭނުން دُعَاء އެއްކުރުމެވެ. (الترمذي)

✱ ޤަބޫލުވާ ވަގުތުތަކުގައި دُعَاء ކުރުން. މިސާލަކަށް: ދަންވަރުގައި އެހެން ވަގުތުތަކުގައި دُعَاء ކުރުން.

✱ ހަމަޖެހިގެން އަޑުމަޑުކޮށް دُعَاء ގެ عِبَارَة ނިންމުމުން މަސްއޫލުވުން ކުރުން. اللّٰه تَعَالَى وَحِي ކުރައްވައެވެ. ﴿ادْعُوا رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ﴾ މާނައީ: ތިޔަ ބައިމީހުން ޚުޝޫޢުވެރިކޮށް ސިއްރުން ކިޔަމަންތެރިކަމާއެކު ތިޔަބައިމީހުންގެ رَبّ އަށް دُعَاء ކުރާށެވެ. މިއެވެ. އަދި ابْنُ عَبَّاس ވިދާޅުވިއެވެ. دُعَاء ކުރުމުގައި ހަމަޖެހިގެން އަޑުމަޑުކޮށް دُعَاءގެ عِبَارَة ނިންމުމުން ފުރިހަމަ ކުރުމަށް ދިރުވާލެވެ. އެކަމަށް ދެނެގަތުމެވެ. ހަމަގައިމުން އަހަރެން رَسُوْلُ الله ، އާއި އެކަލޭގެފާނުގެ أَصْحَاب ބޭކަލުން ދުށީމެވެ. އެބޭކަލުން އެހެން ނުކުރައްވައެވެ. މިއެވެ. (البخارى) ✱ دُعَاء ކުރުމުގައި މެދުމިނުން އަޑުއުފުލުން. اللّٰه تَعَالَى وَحِي ކުރައްވައެވެ. ﴿وَلَا تَجْهَرْ بِصَلَاتِكَ وَلَا تُخَافِتْ بِهَا وَابْتَغِ بَيْنَ ذَٰلِكَ سَبِيلًا﴾ މާނައީ: އަދި ކަލޭގެފާނުގެ ނަމާދުގައި މާބޮޑަށް އަޑުއުފުލައި ނުކިޔަވާށެވެ. އަދި އަޑުމަޑުކޮށްވެސް ނުކިޔަވާށެވެ. އެދެމެދުގެ މަގެއް ހޯއްދަވާށެވެ. މިއެވެ. عَائِشَةُ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا ވިދާޅުވިއެވެ. މިއީ دُعَاء ކުރުމުގައި މެދު ބޮޑުމިނެއް ހިފުމަށްޓަކައެވެ. މިއެވެ.

އަދި دُعَاء ކުރުމުގެ އަސާސީ دُعَاء މުހިންމުކަމެއްގެ ތެރެއިން مُسْتَحَبُّ ވެގެންވާ ގޮތަކީ: ފުރަތަމަ: حَمْدُ ثَنَاء ކިޔުން. ދެވަނައަށް: النَّبيُّ ، ގެމައްޗަށް صَلَوَاة ކިޔުން. ތިންވަނައަށް: ފާފަތަށް ފާހަގަކޮށް إِقْرَار ވުން. ހަތަރުވަނައަށް: اللّٰه ދެއްވި نِعْمَة ގެމައްޗަށް شُكْرُ ކުރުން. ފަސްވަނައަށް: دُعَاء ކުރުމުގެ މަޤްޞަދު ބަޔާންކުރުން. އަދި النَّبيُّ، ގެ ހަދީޘްތަކުގައި ވާ دُعَاء ތަކާއި جَوَامِعُ الْكَلِم ގެ ބަސްތަކުން ޚާއްޞަގޮތެއްގައި ބޭނުންކުރުމާއި އަދި سَلَف ގެ ބޭކަލުންގެ ދުޢާތަކުން ބޭނުންކުރުމާއި ބަސްތަކުން ބޭނުންކުރުން. ހަވަނައަށް: النَّبِيُّ ، ގެމައްޗަށް صَلَوَاة ކިޔުން. دُعَاء ނިންމުން.

ދަސްކުރުން އެކަށީގެންވާ ބައެއް دُعَاء ތަކެއް:

دُعَاء ކިޔާ ވަގުތު	رَسُوْل الله ، حَدِيْث ކުރެއްވި دُعَاء.
ނިދާއިރާއި ހޭލާއިރު	باسْمِكَ اللّٰهُمَّ أَمُوْتُ وَأَحْيَا" އަދި ހޭލުމުން " الحَمْدُ لِلّٰهِ الّذِى أحْيَانَا بَعْدَمَا أَمَاتَنَا وَإِلَيْهِ النُّشُوْرث"
ނިދިފައި ބިރުގަނޑާނަމަ	أَعُوْذُ بِكَلِمَاتِ اللّٰه التَّامَاتِ مِنْ غَضَبِهِ وَعِقَابِهِ وَمِنْ شَرِّ عِبَادِهِ وَمِنْ هَمَزَاتِ الشَّيَاطِيْنِ وَأَنْ يَحْضُرُوْنَ"
ނުބައި ހުވަފެނާއި ރީތި ހުވަފެން ދުށުމުން	މާނަ: ކިޔަމަންތެރިވެގެންވާ މީހާއަށް ރީތި ހުވަފެން ދުށުމަކީ اللّٰه حَضْرَةَ ގެ ފަރާތުން ލިބޭ ކަމެކެވެ. ދެން اللّٰه އަށް حَمْدُ ކުރާށެވެ. އަދި އެކަން ހިތްވަރާ ކުރާނެ ބޭކަލުންނަށް ކިޔައިދީފައި ހުރުމަކަށް އެޅެއެވެ. އަދި شَيْطَانُ ގެ ފަރާތުން ނުބައި ހުވަފެން ދުށުމުން އެކަންކަމާމެދު ސަމާލުވާށެވެ. އަދި އެއްވެސް މީހަކާ ނުބުނާށެވެ. ފަހުން ކިޔަމަންތެރި މީހަކާއި ގާތްކޮށް ބުނެވިދާނެއެވެ.
ގެއިން ނުކުންނަމުން.	اللّٰهُمَّ إِنِّى أَعُوْذُ بِكَ أَنْ أَضِلَّ أَوْ أُضَلَّ أَوْ أَزِلَّ أَوْ أُزَلَّ أَوْ أَظْلِمَ أَوْ أُظْلَمَ أَوْ أَجْهَلَ أَوْ يُجْهَلَ عَلَيَّ" بِسْمِ اللّٰه تَوَكَّلْتُ عَلَى اللّٰه لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللّٰه "

މިސްކިތަށް ވަންނަމުން.	މިސްކިތަށް ވަންނަމުން ކަނާތްފައި އިސްކަންދީގެން: ދެންކިޔާނީ " بِسْمِ اللهِ وَالسَّلآمُ عَلَى رَسُوْلِ اللهِ اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِى ذُنُوْ بى وَافْتَحْ لِى أَبْوَابَ رَحْمَتِكَ .
މިސްކިތުން ނުކުންނަމުން.	މިސްކިތުން ނުކުންނަމުން ވާތްފައި އިސްކަންދީގެން. ދެންކިޔާނީ بِسْمِ اللهِ وَالسَّلآمُ عَلَى رَسُوْلِ اللهِ اللَّهُمَّاغْفِرْ لِى ذُنُوْ بى وَافْتَحْ لِى أَبْوَابَ فَضْلِكَ.
އަލުން ކާވެނިކުރި މީހަކަށް	بَارَكَ اللهُ لَكَ وَ بَارَكَ عَلَيْكَ وَجَمَعَ بَيْنَكُمَا فِى خَيْرٍ
ރޭގަނޑު އަޑު ނުވަތަ ބިރުވެރި ގޮތެއް [illegible]	[illegible] اللهُ ގެ حَضْرَةَ [illegible] حِمَايَة [illegible] شَيْطَانُ [illegible] اللهُ ގެ فَضْل [illegible] اللهُ ގެ حَضْرَةُ ގައި [illegible]
اللهُ [illegible]	أَنَسُ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ [illegible] النَّبِيُّ ‘ [illegible] رَسُوْلُ اللهِ ‘ [illegible] النَّبِيُّ ‘حَدِيْث [illegible] حَدِيْث [illegible] اللهُ [illegible]
ކިއްސާލުމުން [illegible]	[illegible] الْحَمْدُ لِلّٰهِ ކިޔާށެވެ. [illegible] يَرْحَمُكَ اللَّهُ ކިޔާށެވެ. [illegible] يَهْدِيكُمُ اللَّهُ وَيُصْلِحُ بَالَكُمْ ކިޔާށެވެ. [illegible] يَهْدِيكُمُ اللَّهُ [illegible] يَرْحَمُكَ اللَّهُ ނުކިޔާށެވެ.
ހިތާމަވެރިކަމުގެ دُعَاء	لا إِلَهَ إِلا اللَّهُ الْعَظِيمُ الْحَلِيمُ لا إِلَهَ إِلا اللَّهُ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ لا إِلَهَ إِلا اللَّه رَبُّ السَّمَوَاتِ وَرَبُّ الأَرْضِ وَرَبُّ الْعَرْشِ الْكَرِيمِ اللَّهُ اللَّهُ رَبِّي لا أُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا» «يَاحَيُّ يا قَيُّومُ بِرَحْمَتِكَ أَسْتَغِيثُ » «سُبحَانَ الله العَظِيم»
ދުޝްމަނުންނާ ދިމާވެއްޖެނަމަ ކިޔާ ދުޢާ	« اللَّهُمَّ مُنْزِلَ الْكِتَابِ ومُجْرِيَ السَّحَابِ سَرِيعَ الْحِسَابِ اهْزِمْ الأَحْزَابَ، اللَّهُمَّ اهْزِمْهُمْ وَزَلْزِلْهُمْ »
ކަމެއްގައި ދަތިވެއްޖެނަމަ ކިޔާ ދުޢާ	« اللهمَّ لا سَهْلَ إلا مَا جَعَلْتَهُ سَهْلا وَأَنتَ تَجْعَلُ الحَزْنَ إِذَا شِئْتَ سَهْلاً »
ދަރަނިވެރިވުމުން ކިޔާ دُعَاء	«اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ الْهَمِّ وَالْحَزَنِ، وَالْعَجْزِ وَالْكَسَلِ، وَالْجُبْنِ وَالْبُخْلِ، وَضَلَعِ الدَّيْنِ، وَغَلَبَةِ الرِّجَالِ»
ފާޚާނާގައި	ފާޚާނާއަށް ވަންނަމުން.« اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْخُبُثِ وَالْخَبَائِثِ ». ނުކުންނަމުން: « غُفْرَانَكَ »
ނަމާދުގައި ވަސްވާސްވުމާ	އެއީ خَنْزَب ކިޔާ ޝައިޠާނެކެވެ. [illegible] أَعُوْذُ ކިޔައި [illegible] . [illegible]
سَجدَة ގައި	«اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي ذَنْبِي كُلَّهُ دِقَّهُ وَجِلَّهُ وَأَوَّلَهُ وَآخِرَهُ وَعَلانِيَتَهُ وَسِرَّهُ » «سُبْحَانَكَ رَبِّي وَبِحَمْدِكَ اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي» «اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِرِضَاكَ مِنْ سَخَطِكَ وَبِمُعَافَاتِكَ مِنْ عُقُوبَتِكَ وَأَعُوذُ بِكَ مِنْكَ لا أُحْصِي ثَنَاءً عَلَيْكَ أَنْتَ كَمَا أَثْنَيْتَ عَلَى نَفْسِكَ»
تِلاَوَةُ سَجِدَة ގައި	اللَّهُمَّ لَكَ سَجَدْتُ وَبِكَ آمَنْتُ وَلَكَ أَسْلَمْتُ سَجَدَ وَجْهِي لِلَّذِي خَلَقَهُ وَصَوَّرَهُ وَشَقَّ سَمْعَهُ وَبَصَرَهُ تَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الخَالِقِينَ
ނަމާދަށް ވަދެވަޑައިގަތުމަށް ފަހު	« اللَّهُمَّ بَاعِدْ بَينِيْ وَبَيْنَ خَطَايَايَ كَمَا بَاعَدتَّ بينَ المَشْرِق والمغْرِب، اللَّهُمَّ نَقِّنِيْ مِنْ خَطَايَايَ كَمَا يُنَقَّى الثَّوْبُ الأَبْيَضُ مِنَ الدَّنَسِ، اللَّهُمَّ اغْسِلْنِيْ بِالْمَاءِ وَالثَّلْجِ وَالبَرَدِ »
ނަމާދުގެ އައްތަޙިއްޔާތުގައި.	«اللَّهُمَّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي ظُلْمًا كَثِيرًا وَلَا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلا أَنْتَ فَاغْفِرْ لِي مَغْفِرَةً مِنْ عِنْدِكَ وَارْحَمْنِي إِنَّك أَنْتَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ»
ނަމާދުގެ ފަހުގައި.	«اللَّهُمَّ أَعِنِّي عَلَى ذِكْرِكَ وَشُكْرِكَ وَحُسْنِ عِبَادَتِكَ» «اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْكُفْرِ وَالْفَقْرِ وَعَذَابِ الْقَبْرِ »
ޝުކުރުދެއްކުން	ޝުކުރު އަދާކުރުމުގައި جَزَاكَ اللهُ خَيْرًا ކިޔުން މަސްނޫނެވެ. އަދި އެހެންމީހާ وَجَزَاكَ ކިޔުން ނުވަތަ وَإِيَّاكَ

ކޮށްދިނުމުގެ ހަކަތް	މިހެން ބުނާނެއެވެ.
ވާރޭވެހެން ފެށީމާ.	«اللَّهُمّ صَيِّبًا نَافِعًا» ވިދާޅުވެއްވުމަކީ ސުންނަތެއް ދަލީލު ކިޔާނެއެވެ. «مُطِرْنا بفَضْلِ الله وَرَحْمَتِهِ» ވިދާޅުވެއްވާނެއެވެ. އަދި ބޮޑުވާރޭ ހުއްޓުމަށް އެދި ދުޢާކުރާނެއެވެ.
ވައިގަދަވެއްޖެއްޔާ.	« اللهمَّ إني أسألك خَيْرَهَا وخير مَا فيْها وخير ما أرسلت به، وأعوذَ بكَ مِنْ شَرِّهَا وَشَرِّ مَا فيها وشَرِّ ما أُرسلت به »
އައު ހަނދު ފެނިއްޖެއްޔާ.	« اللهمَّ أهلّه عَلَيْنَا باليمن والإيمَانِ والسَّلامَةِ وَالإسْلام، هِلالَ خيْر ورُشدٍ، رَبي وَربُّكَ اللهُ »
ދަތުރުވެރިއަކަށް وَدَاعُ ކުރާނަމަ.	« أستَوْدِعُ اللّهَ دِينَكَ وَأَمَانَتَكَ وَخواتيمَ عَمَلِكَ »، ވިދާޅުވާނެއެވެ. އަދި ދަތުރުކުރާމީހާ:« أسْتُوْدِعُكَمُ اللهَ الَّذيْ لا تَضيْعُ وَدَائعُهُ » ވިދާޅުވާނެއެވެ.
ދަތުރުގެ دُعَاء	اللّهُ أَكْبَر، اللّهُ أَكْبَر، اللّهُ أَكْبَر (سُبْحانَ الّذِي سَخَّرَ لَنَا هَذَا وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنينَ * وَإِنَّا إِلَى رَبِّنَا لَمُنقَلِبُون) اللّهُمَّ إِنَّا نَسْأَلُكَ فِي سَفَرِنَا هَذَا الْبِرَّ وَالتَّقْوَى، وَمِنْ الْعَمَلِ مَا تَرْضَى، اللَّهُمَّ هَوِّنْ عَلَيْنَا سَفَرَنَا هَذَا وَاطْوِ عَنَّا بُعْدَهُ، اللَّهُمَّ أَنْتَ الصَّاحِبُ فِي السَّفَرِ وَالْخَلِيفَةُ فِي الأَهْلِ، اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بكَ مِنْ وَعْثَاءِ السَّفَرِ وَكَآبَةِ الْمَنْظَرِ وَسُوءِ الْمُنْقَلَبِ فِي الْمَالِ وَالأَهْلِ. އަދި އެނބުރި އަންނަންޏާ އެވަނަހިނދުގެ އަދި: آيِبُونَ تَائِبُونَ عَابِدُونَ لِرَبِّنَا حَامِدُونَ» މިތަންކިޔާނެއެވެ.
ނިދުން އަރައިގަންނަ ވަގުތު ކިޔާ دُعَاء.	« اللّهُمَّ أَسْلَمْتُ نَفْسِي إِلَيْكَ وَفَوَّضْتُ أَمْرِي إِلَيْكَ وَأَلْجَأْتُ ظَهْرِي إِلَيْكَ رَهْبَةً وَرَغْبَةً إِلَيْكَ لا مَلْجَأَ وَلا مَنْجَا مِنْكَ إِلا إِلَيْكَ آمَنْتُ بِكِتَابِكَ الَّذِي أَنْزَلْتَ وَبِنَبِيِّكَ الَّذِي أَرْسَلْتَ » « الحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَطْعَمَنَا وَسَقَانَا وَكَفَانَا وَآوَانَا فَكَمْ مِمَّنْ لا كَافِيَ لَهُ وَلا مُؤْوِيَ » « اَللَّهُمَّ قِنِيْ عَذَابَك يَوْمَ تَبْعَثُ عِبادَكَ » « سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ رَبِّي بكَ وَضَعْتُ جَنْبِي وَبكَ أَرْفَعُهُ إِنْ أَمْسَكْتَ نَفْسِي فَاغْفِرْ لَهَا وَإِنْ أَرْسَلْتَهَا فَاحْفَظْهَا بِمَا تَحْفَظُ بِهِ عِبَادَكَ الصَّالِحِينَ » މި دُعَاء ކިޔާނެއެވެ. ދެން ދެއަތްތިލަ ހުޅުވާ ފަތްމަތި ދިއްކޮށްލައި قُلْ هُوَ ، فَلَق ، ناس މިސޫރަތްތައް ކިޔަވާ ފޫކޮށްލާނެއެވެ. އަދި ކީރިތި ޤުރްއާނުގެ (آلم) السجدة، މިސޫރަތާއި تبارك الملك » މިސޫރަތް ކިޔަވާނެއެވެ.
ނަމާދަށް ނުކުންނަވަގުތު ކިޔާ دُعَاء.	« اللّهُمَّ اجْعَلْ فِي قَلْبِي نُورًا، وَفِي لِسَانِي نُورًا، وَفِي سَمْعِي نُورًا، وَفِي بَصَرِي نُورًا، وَمن فَوْقِي نُورًا، وَمن تَحْتِي نُورًا، وَعَنْ يَمِينِي نُورًا، وَعَنْ شِمَالِي نُورًا، وَمن أَمَامِي نُورًا، وَمن خَلْفِي نُورًا، وَاجْعَلْ فِي نَفْسِي نُورًا، وَأَعْظِمْ لِيْ نورًا، وَعَظِّمْ لِيْ نُوْرًا، وَاجْعَلْ لِي نورًا، وَاجْعَلْنِي نُوْرًا، اللَّهُمَّ أَعْطِنِيْ نُوْرًا، وَاجْعَلْ فِي عَصَبِي نُورًا، وَفِي لَحْمِي نُوْرًا، وَفِي دَمِي نُورًا، وَفِي شَعَرِي نُورًا، وَفِي بَشَرِي نُوْرًا »
إسْتِخَارَة ގެ دُعَاء.	ކަމެއްކުރަން ބޭނުންވެއްޖެއްޔާ ކަމުގެ ހެޔޮގޮތް ހޯދުމަށް فَرْضُ ނޫން ދެ رَكْعَة ނަމާދުކޮށްފައި ދަންނަވާނެއެވެ.: اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْتَخِيرُكَ بِعِلْمِكَ، وَأَسْتَقْدِرُكَ بِقُدْرَتِكَ، وَأَسْأَلُكَ مِنْ فَضْلِكَ، فَإِنَّكَ تَقْدِرُ وَلا أَقْدِرُ، وَتَعْلَمُ وَلا أَعْلَمُ، وَأَنْتَ عَلامُ الْغُيُوبِ، اللَّهُمَّ فَإِنْ كُنْتَ تَعْلَمُ هَذَا الأَمْرَ (އެއީ ކޮންކަމެއްކަން ބުނާނެއެވެ) خَيْرًا لِي فِي دِينِي وَمَعَاشِي وَعَاقِبَةِ أَمْرِي ـــ أو قَالَ: عَاجِلِ أَمْرِي وَآجِلِهِ ـــ فَاقْدُرْهُ لِي وَيَسِّرْهُ لِي ثُمَّ بَارِكْ لِي فِيهِ، وَإِنْ كُنْتَ تَعْلَمُ أَنَّ هَذَا الأمر شَرٌّ لِي فِي دِينِي وَمَعَاشِي وَعَاقِبَةِ أَمْرِي ـــ أَوْ قَالَ فِي عَاجِلِ أَمْرِي وَآجِلِهِ ـــ فَاصْرِفْهُ عني واصْرِفْنِي عَنْهُ وَاقْدُرْ لِي الْخَيْرَ حَيْثُ كَانَ ثُمَّ رَضِّنِي بِهِ »
النَّبيُّ ގެ ވިދާޅުވެދެއްވާ جَامِعُ دُعَاء ތަކެއް.	« اللّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بكَ مِنْ سُوءِ الْقَضَاءِ وَمِنْ دَرَكِ الشَّقَاءِ وَمِنْ شَمَاتَةِ الأَعْدَاءِ وَمِنْ جَهْدِ الْبَلاءِ » « اللّهُمَّ اغْفِرْ لِي خَطِيئَتِي وَجَهْلِي وَإِسْرَافِي فِي أَمْرِي وَمَا أَنْتَ أَعْلَمُ بِهِ مِنِّي اللّهُمَّ اغْفِرْ لِي جِدِّي وَهَزْلِي وَخَطَئِي وَعَمْدِي وَكُلُّ ذَلِكَ عِنْدِي اللّهُمَّ اغْفِرْ لِي مَا قَدَّمْتُ وَمَا أَخَّرْتُ وَمَا أَسْرَرْتُ وَمَا أَعْلَنْتُ وَمَا أَنْتَ أَعْلَمُ بِهِ مِنِّي أَنْتَ الْمُقَدِّمُ وَأَنْتَ الْمُؤَخِّرُ وَأَنْتَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ » « اللَّهُمَّ أَصْلِحْ لِي دِينِي الَّذِي هُوَ عِصْمَةُ أَمْرِي وَأَصْلِحْ لِي دُنْيَايَ الَّتِي فِيهَا مَعَاشِي وَأَصْلِحْ لِي آخِرَتِي الَّتِي فِيهَا مَعَادِي وَاجْعَلْ الْحَيَاةَ زِيَادَةً لِي فِي كُلِّ خَيْرٍ وَاجْعَلْ الْمَوْتَ رَاحَةً لِي مِنْ كُلِّ شَرٍّ » « اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الْهُدَى وَالتُّقَى وَالْعَفَافَ وَالْغِنَى » « اللَّهُمَّ آتِ نَفْسِي تَقْوَاهَا وَزَكِّهَا أَنْتَ خَيْرُ مَنْ زَكَّاهَا أَنْتَ وَلِيُّهَا وَمَوْلاهَا اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بكَ مِنْ عِلْمٍ لا يَنْفَعُ وَمِنْ قَلْبٍ لا يَخْشَعُ وَمِنْ نَفْسٍ لا تَشْبَعُ وَمِنْ دَعْوَةٍ لا يُسْتَجَابُ لَهَا » « اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بكَ مِنْ زَوَالِ نِعْمَتِكَ وَتَحَوُّلِ عَافِيَتِكَ وَفُجَاءَةِ نِقْمَتِكَ وَجَمِيعِ سَخَطِكَ »

ނަފުލާ ޢިބާދަތް

ހަމަކަށަވަރުން الله تَعَالَى އެހެން ހުރިހާ مَخْلُوقُ ތަކަށްވުރެން އިންސާނާ މާތްކުރައްވައިފައެވެ. އަދި ވަރަކަށް ދެއްވާ ނިޢުމަތްތަކުން ދިރުމުން خَاصَّ ކޮށްދެއްވައިފައެވެ. އަދި ނިޢުމަތްތަކުގެ ހައްޤު އަދާކުރުމަށް ދިނުމެވެ. އަދި ހަމަ ނަބީކަލުން ބޭނުންކުރައްވާ ހައްޤު އަދާކުރުމަކީ ޝުކުރުކުރުމެވެ. އަދި ޝުކުރުގެ މަތީ ދެމިހުރުމަށް ބަދަލުދެއްވާނެކަން ތަޢާރަފްކުރެއްވިއެވެ. އަދި އެންމެ ބޮޑު ކަމަކީ ބަންދަގީވެރިވުމެވެ. އަދި އެންމެ ބޮޑު ޢިބާދަތަކީ ހުރިހާ ވަގުތެއްގައި ވެސް قُرْآن ކިޔެވުމާއި الله އަށް ذِكْرُ ކުރުމެވެ. ވެސް މިހުރިހާ ކަމަކީ مَشْغُوْلُ ކުރުމުގެ ކަންކަމެވެ.

اللهُ އަށް ذِكْرُ ކުރުމުގެ މާތްކަން: މިކަމާއިމެދު ވެސް حَدِيْث އައިސްފައިވެއެވެ. އޭގެތެރޭގައި، « ألاَ أنبئُكُمْ بخَيْرِ أَعْمَالِكُمْ، وَأَزْكَاهَا عِنْدَ مَلَيْكِكُمْ وَأَرْفَعِهَا فِيْ دَرَجَاتِكُمْ، وَخَيْرٍ لَكُمْ مِنْ إِنْفَاقِ الذَّهَبِ وَالْوَرِقِ، وَخَيْرٍ لَكُمْ مِنْ أَنْ تَلْقَوْا عَدُوَّكُمْ فَتَضْرِبُوْا أَعْنَاقَهُمْ وَيَضْرِبُوْا أَعْنَاقَكُمْ؟ قَالُوْا: بَلَى. قَالَ: ذِكْرُاللّهِ » الترمذي ރިވާކުރި. ކީރިތި ރަސޫލާ حَضْرَةُ ގައި طَاهِرُ ކުރެއްވި ބަސްފުޅުގެ މާނައަކީ: ތިޔަބައިމީހުންގެ ޢަމަލުތަކުގެ ތެރެއިން އެންމެ ހެޔޮ ޢަމަލާއި، ތިޔަބައިމީހުންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ ގާތުގައި އެންމެ ތާހިރު ޢަމަލާއި، ތިޔަބައިމީހުންގެ ދަރަޖަތައް އެންމެ މަތިކޮށްދޭ ޢަމަލާއި، ރަނާއި ރިހި ޚަރަދުކުރުމަށްވުރެ ހެޔޮ ޢަމަލާއި، ތިޔަބައިމީހުންގެ عَدُوُّ ންނާ ބައްދަލުކޮށް ތިޔަބައިމީހުން އެމީހުންގެ ބޮލުގައި ތަޅައި، އެމީހުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ބޮލުގައި ތަޅައި ހަނގުރާމަކުރުމަށްވުރެ ހެޔޮ ޢަމަލެއް ތިޔަބައިމީހުންނަށް ބުނެދީފާނަންތޯ؟ އަޅުގަނޑުމެންނަށް ބުނެދެއްވާށެވެ. ކީރިތި ރަސޫލާ ވިދާޅުވިއެވެ. އެއީ الله އަށް ذِكْرُ ކުރުމެވެ. حَدِيْث ކޮށްފައިވެއެވެ. އަދި الله އަށް ذِكْرُ ކުރުމެވެ. އަދި އެކަލާނގެއަށް ދިކުރުކުރުމުގެ މިސާލު ޖެހިވަޑައިގަތެވެ. « مَثَلُ الَّذِي يَذْكُرُ رَبَّهُ وَالَّذِي لا يَذْكُرُ رَبَّهُ مَثَلُ الْحَيِّ وَالْمَيِّتِ » متفق عليه އެމީހެއްގެ رَبُّ އަށް ذِكْرُ ކުރާމީހާއާއި ذِكْرُ ނުކުރާމީހާއާއި ދެމެދުގެ މިސާލަކީ ދިރިހުރި މީހަކާއި މަރުވެފައިވާ މީހެއްގެ މިސާލެވެ. މިއެވެ. އަދި قدسي حَدِيْث ގައިވާ ގޮތުން ކީރިތި الله ގެ ބަސްފުޅު: « أَنَا عِنْدَ ظَنِّ عَبْدِي بِي، وَأَنَا مَعَهُ إِذَا ذَكَرَنِي فَإِنْ ذَكَرَنِي فِي نَفْسِهِ ذَكَرْتُهُ فِي نَفْسِي، وَإِنْ ذَكَرَنِي فِي مَلَأٍ ذَكَرْتُهُ فِي مَلَأٍ خَيْرٍ مِنْهُمْ، وَإِنْ تَقَرَّبَ إِلَيَّ بِشِبْرٍ تَقَرَّبْتُ إِلَيْهِ ذِرَاعًا» البخاري މާނައީ: ތިމަންރަސްކަލާނގެ ވަނީ ތިމަންރަސްކަލާނގެ އަޅާ ހީކުރާގޮތުގެ މަތީގައެވެ. އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެއަށް ذِكْرُ ކުރާ ހިނދު އެއަޅާއާއެކު ތިމަންރަސްކަލާނގެ ވަޑައިގަންނަވާނެއެވެ. ފަހެ ތިމަންރަސްކަލާނގެއަށް އޭނާގެ ނަފްސުގައި ذِكْرُ ކުރިއްޔާ ތިމަންރަސްކަލާނގެ ވެސް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ނަފްސުގައި އޭނާއަށް ذِكْرُ ކުރައްވާނެއެވެ. އަދި ޖަމާޢަތެއްގައި އޭނާ ތިމަންރަސްކަލާނގެއަށް ذِكْرُ ކުރިއްޔާ، އެއަށްވުރެ ހެޔޮ ޖަމާޢަތެއްގައި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އޭނާއަށް ذِكْرُ ކުރައްވާނެއެވެ. އަދި އޭނާ ތިމަންރަސްކަލާނގެއާ ދިމާއަށް ބުރިއެއްހާ ކައިރިވެއްޖެނަމަ ތިމަންރަސްކަލާނގެ އޭނާއާ ދިމާއަށް ރިޔަނެއްހާ ކައިރިވެވަޑައިގަންނަވާނެއެވެ. މިއެވެ. އަދި މާތްރަސޫލާ، ގެނބިފައިވާއެވެ. « سَبَقَ الْمُفَرِّدُونَ، قَالُوا: وَمَا الْمُفَرِّدُونَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: الذَّاكِرُونَ اللَّهَ كَثِيرًا وَالذَّاكِرَاتُ » مسلم މާނައީ: مُفَرِّدُ ން ކުރިއަރައި ސަބަބުވިއެވެ. أصحاب ބޭކަލުން ދަންނަވައިފިއެވެ. مُفَرِّدُ ންނަކީ ކޮންބައެއްތޯ؟ އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އެއީ ގިނަގިނައިން اللهُ އަށް ذِكْرُ ކުރާ ފިރިހެނުންނާއި ގިނަގިނައިން اللهُ އަށް ذِكْرُ ކުރާ އަންހެނުންނެވެ. މިއެވެ. އަދި މާތްރަސޫލާ، أصحاب ބޭކަލަކަށް وَصِيَّة ކުރެއްވިގޮތުގައި حَدِيْث ކޮށްފައިވެއެވެ. « لا يَزَالُ لِسَانُكَ رَطْبًا مِنْ ذِكْرِ اللَّهِ » الترمذي މާނައީ: اللهُ އަށް ذِكْرُ ކުރުމުގައި ކަލޭގެ ދުލު ތެތްކޮށް ހިފަހައްޓާށެވެ. މިއެވެ. އަދި މިފަދަ ބަސްފުޅުތައް ވަނީ ގިނަ ބައިވަރުކޮށް އައިސްފައެވެ.

ދިކުރު ޖެހޭގޮތުން: قُرْآن ކިޔެވުމަކީ ދިކުރު ޖެހޭގޮތުގެ ތެރެއިން صَالِحُ عَمَلُ ގެ ތެރޭގައި ވަނީ ޖެހޭގޮތެވެ. އެއީ ދެކަމަކަށް ބިނާކޮށްފައެވެ. 1) އޭގެތެރޭ: ހިތުގެ ވާގިނެތި إخلاص ވެރިކަމާއި اللهُ އަށް ޚާއްޞަކޮށް ޢަމަލުކުރުމާއި ހިތުގެ ހަމަޖެހުމާއި ހިތްވަރާއެކު ޢަމަލުކުރުމާއި ހިތުގައި ހެޔޮ ނިޔަތް ހުރުމެވެ. 2) ذِكْرُ ކުރުމުގައި ހިތް مَشْغُوْلُ ވެފައި ހުރުމެވެ. ހިތާއި ދުލާއި ދިކުރުގައި އެއްގޮތްވުމާއި ބައްދަލުވުމެވެ. އަދި ދުލުން ކިޔުމާއި ހިތުގައި ދިކުރުކުރުމާއި ޖައްސާލުމެވެ. الله އަށް ދިކުރުކުރުމުގައި ހިތާއި ދުލާއި ބައްދަލުކުރުމަކީ ސުންނަތެއް އަދި ދިކުރުގެ ބަރަކާތް ހިތަށް ލިބުމަށް ޖެހޭކަމެވެ. އިންސާނުން ހަނދާންކުރަންޖެހޭ އެއްކަމަކީ ދިކުރު ދެވަނަކަމެވެ.

ذِكْر ކުރުމުގެ ފައިދާ: شَيْخُ الإسْلاَم ވިދާޅުވިއެވެ. މަހަށް ފެންވާފަދައިން ހިތަށް ذِكْرކުރުން ވެއެވެ. މަސް ފެނާއި ވަކިވެއްޖެއްޔާ ދެން މަހަށް ވާނީ ކިހިނެއްހެއްޔެވެ؟

- اللهُ އަށް ތަޤްވާވެރިވުމަށް އެކަލާނގެއަށް ކާމިޔާބުވުމަށް އެކަލާނގެ މުރާޤަބާކުރުމަށް އެކަލާނގެއަށް ބަރަކަތާއި ރަޙްމަތާއި އަދި އެކަލާނގެއަށް ހަވާލުވުމަށް ހިތަށް ހަމަޖެހުމާއި އެކަލާނގެއަށް ބިރުވެތިވުމާއި رُجُوْعَ ވުމާއި އަދި އެކަލާނގެ އަށް ކަންތައްތައް ހަވާލުކޮށް މަގުފަހިވެ ތެދުމަގު ލިބޭނެ ކަމަށް ވަނީއެވެ.
- ހިތުގެ ހިތާމަތަކާއި ދެރަވުންތައް ފިލުވައިދެއެވެ. އުފާވެރިކަން ގެނެސްދެއެވެ. އަދި ހިތަށް ހަމަޖެހުން ލިބިދެއެވެ. ބާރާއި ސަލާމަތް ލިބިގެންދެއެވެ.
- ހިތުގައި ހުރި ހިތްހަރުކަށިކަން ފިލުވައިދެއެވެ. اللهُ އަށް ذِكْرކުރުން މަދުވީ އިންސާނާ ހިތްހަރުކަށިވެއެވެ. އަދި ހިތުގެ ބަލިތަކަށް ބޭހެއް ކަމުގައި اللهُ އަށް ذِكْرކުރުން ވެއެވެ. އަދި اللهُ އަށް ذِكْرކުރުން މަދުވާ ހިތަކީ ބަލިވެރިވެފައިވާ ހިތެކެވެ.
- އަދި އެއީ ހިތުގެ ކާނާއާއި ބުއިމެވެ. އަދިއެއީ އެންމެ ހާދަ ބޮޑު لَذَّةُ އެއް ނުވާ ބޮޑާއި لَذَّةُ އެވެ. غَافِلُ ކުރާ ހިތަކީ މަރުވެފައިވާ ހިތެވެ.
- އެކަން ކުރާ މީހާއަށް އޭރަށް (اللهُ އަށް ذِكْرކުރާ ފަރާތުން) އެއި މަލާއިކަތުން ދުޢާކުރެއެވެ. އަދި އެކަން ކުރާ މީހާއަށް ބަރަކާތް اللهُ އަށް ލިބޭ ތެދުވެރިކަން ލިބިދެއެވެ. މީސްތަކުންގެ ތެރޭގައި ހެޔޮނަން ލިބިގެން ހަމަޖެހިލެއްވުމަށް ވަނީއެވެ.
- ދީނުގެ ހެވާއަށް ފަރުވާކުރާ اللهُ އަށް ذِكْرކުރާ އެކަލާނގެ ހަދިޔާއަކީ ދީނުގެ ރަނގަޅުކަމެވެ. އަދި ދުނިޔޭގައި اللهُ އަށް ނަޒަރުކުރުމަށް ވިސްނެވެއެވެ. خَاصَّ ކުރެވޭ މަގުފަހިކަމާއި އިސްތިޤާމަތެވެ.
- އެއީ اللهُ ގެ އަޒާބުން ސަލާމަތްވުމުގެ ސަބަބެކެވެ. އަދި ދުނިޔެއާއި އާޚިރަތުގައި އެކަލާނގެ رَحْمَة ލިބިގެންދާނެ ކަމެއް މުސްލިމުގެ ފުރިހަމަ އީމާންކަމުގެ ސަބަބެވެ.
- އަދިއެއީ ބަލިތަކުގެ ޝިފާ غِيْبَ ބާވަތުގެ ދުޢާތަކުން ދިފާޢުކޮށް އަދި ދުނިޔޭގެ މުސީބާތް ފިލުވައިދޭ ކަމެއްކަމުގައި ވެސް ދެކެވެއެވެ.
- އެއީ އެއްވެސް ކަމަކަށް އުޅުނުކަމެއް ނެތި ކުރެވޭ އަޅުކަމެކެވެ. އަދިއެއީ ސަވާބު ބޮޑު އިބާދަތެވެ.
- ذِكْرކުރުމުގައި ހަޔާތް ދެކޮޅުވާ ފަދަ ކޮންމެ ކަމަކުން ރައްކާތެރިވެއެވެ. އަދި މަރުގެ ވަގުތުގައި ހިތްހަމަޖެހުން ލިބޭނެއެވެ. އަދި آخِرَة ގައި ސަވާބު ލިބޭނެއެވެ.
- އެއީ ذِكْرކުރުމުގައި اللهُ ގެ رَحْمَة އާއި އަދި މަލާއިކަތުން ބަރަކާތް އެދޭ ދުޢާ ލިބިގެން ސަލާމަތްވުމެވެ. އަދި މަލާއިކަތުންގެ ކުރިމަތީގައި اللهُ ذِكْرކުރާ މީހުންނަށް فَخْرُ ވެރިވެލައްވައެވެ.
- ހުރިހާ عَمَلُ ގެ ތެރެއިން އެންމެ މަތިވެރި އަމަލަކީ اللهُ އަށް ذِكْرކުރުމެވެ. ހުރިހާ ފަރުޟުތަކުގެ ރޫޙަކީ ވެސް اللهُ އަށް ذِكْرކުރުމެވެ.
- ހިތުގެ ނަފްސާނީ ބަލިތަކާއި ވަސްވާސްތަކާއި ނުބައި ހިޔާލުތަކާއި ޝައިތާނާގެ ވަސްވާސްތަކުން ރައްކާތެރިކޮށްދެއެވެ.
- شَيْطَانُ އާ ދުރުކޮށް އޭނާގެ ނުބައިކަމުން ރައްކާތެރިކޮށް ނިކަމެތިކުރަނީއެވެ.

ކޮންމެ ދުވަހަކު ހެނދުނާ ހަވީރު ކިޔުމަށް ހުރި ވިރުދު

	ކޮންމެދުވަހަކު ކިޔާވިރުދު	އަދަދާއި ވަގުތު	އޭގެ އަސަރާ މާތްކަން
١	آية الكرسي.[1]	ހެނދުނާހަވީރު/ނިދުމުގެކުރިން / فَرْضُ ނަމާދުކުރަށް	شيطان ގާތްނުވާނެ/ސުވަރުގެވަނުމުގެ ސަބަބު
٢	بقرة. ސޫރަތުގެ ފަހުދެއާޔަތް(٢)	ރޭގަނޑު އެއްފަހަރު/ގޭގައި/ކޮންމެދުވަހަކު.	ކޮންމެއެއްޗެއްގެ ނުބައިކަމުން ފުދޭ.
٣	(الإخلاص) (الفلق) (الناس) ސޫރަތް ކިޔުން	ހެނދުނާ ހަވީރު 3ފަހަރު	ކޮންމެކަމަކުން ފުދޭނެ.
٤	بسم الله الذي لا يضر مع اسمه شيء في الأرض ولا في السماء وهو السميع العليم	ހެނދުނާހަވީރު 3ފަހަރު	ކުއްލިބަލާއެއް ނުޖެހޭނެ/އެއްވެސް ގެއްލުމެއް [illegible]
٥	أعوذ بكلمات الله التامات من شر ما خلق.	ހެނދުނާ ހަވީރު 3ފަހަރު އަދި [illegible]	[illegible]
٦	حسبي الله لا إله إلا هو عليه توكلت وهو رب العرش العظيم.	ހެނދުން7ހަވީރު7ފަހަރު	ދުނިޔެއާއި އާޚިރަތުގެ ހިތާމަތަކުން الله ދުރުކުރައްވާ
٧	رضيت بالله ربًا، وبالاسلام دينًا، وبمحمد ﷺ نبيًا.	ހެނދުން3 ހަވީރު3ފަހަރު	[illegible] الله [illegible]
٨	ހެނދުނު: اللَّهُمَّ بك أصبحنا وبك أمسينا وبك نحيا وبك نموت وإليك النشور. ހަވީރު: اللَّهُمَّ بك أمسينا وبك أصبحنا وبك نحيا وبك نموت وإليك المصير.	ހެނދުނާހަވީރު	[illegible] ހިތްވަރު [illegible] ވާރިދުވެގެންވެއެވެ.
٩	أصبحنا على فطرة الإسلام، وكلمة الإخلاص، ودين نبينا محمد ﷺ وملة أبينا إبراهيم ﷺ حنيفًا مسلمًا وما كان من المشركين.	ހެނދުނު	[illegible] ކިޔުއްވައެވެ. •النَّبِيُّ
١٠	اللَّهُمَّ مَا أَصْبَحَ بِي مِنْ نِعْمَةٍ أَوْ بِأَحَدٍ مِنْ خَلْقِكَ فَمِنْكَ وَحْدَكَ لَا شَرِيكَ لَكَ فَلَكَ الْحَمْدُ وَلَكَ الشُّكْرُ. އަދި أَصْبَحَ [illegible] ހަވީރު أمسى ކިޔާ.	ހެނދުނާ ހަވީރު	ހެނދުނާހަވީރު އެދުވަހާއި އެރޭގެ ޝުކުރު [illegible]
١١	اللهمّ إنّي أَصْبَحْتُ أُشْهِدُكَ وَأُشْهِدُ حَمَلَةَ عَرْشِكَ وَمَلَائِكَتَكَ وَأَنْبِيَائَكَ وَجَمِيعَ خَلْقِكَ بِأَنَّكَ أَنتَ اللهُ لَا إِلٰهَ إِلاّ أَنتَ وَأَنّ مُحَمَّدًا عَبْدُكَ وَرَسُولُكَ. ދެން ހަވީރަށް ކިޔާއިރު أَصْبَحْتُ އޮތްތަނުގައި أَمْسَيْتُ އެވެ.	ހެނދުން 4 ހަވީރު 4	4ފަހަރު ކިޔާމީހާ الله އަލިފާނުން މިނިވަންކުރައްވާ [illegible]

---

[1] ﴿ ٱللَّهُ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ٱلۡحَيُّ ٱلۡقَيُّومُۚ لَا تَأۡخُذُهُۥ سِنَةٞ وَلَا نَوۡمٞۚ لَّهُۥ مَا فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِي ٱلۡأَرۡضِۗ مَن ذَا ٱلَّذِي يَشۡفَعُ عِندَهُۥٓ إِلَّا بِإِذۡنِهِۦۚ يَعۡلَمُ مَا بَيۡنَ أَيۡدِيهِمۡ وَمَا خَلۡفَهُمۡۖ وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيۡءٖ مِّنۡ عِلۡمِهِۦٓ إِلَّا بِمَا شَآءَۚ وَسِعَ كُرۡسِيُّهُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضَۖ وَلَا يَـُٔودُهُۥ حِفۡظُهُمَاۚ وَهُوَ ٱلۡعَلِيُّ ٱلۡعَظِيمُ ﴾

[2] ﴿ ءَامَنَ ٱلرَّسُولُ بِمَآ أُنزِلَ إِلَيۡهِ مِن رَّبِّهِۦ وَٱلۡمُؤۡمِنُونَۚ كُلٌّ ءَامَنَ بِٱللَّهِ وَمَلَٰٓئِكَتِهِۦ وَكُتُبِهِۦ وَرُسُلِهِۦ لَا نُفَرِّقُ بَيۡنَ أَحَدٖ مِّن رُّسُلِهِۦۚ وَقَالُواْ سَمِعۡنَا وَأَطَعۡنَاۖ غُفۡرَانَكَ رَبَّنَا وَإِلَيۡكَ ٱلۡمَصِيرُ ٢٨٥ لَا يُكَلِّفُ ٱللَّهُ نَفۡسًا إِلَّا وُسۡعَهَاۚ لَهَا مَا كَسَبَتۡ وَعَلَيۡهَا مَا ٱكۡتَسَبَتۡۗ رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذۡنَآ إِن نَّسِينَآ أَوۡ أَخۡطَأۡنَاۚ رَبَّنَا وَلَا تَحۡمِلۡ عَلَيۡنَآ إِصۡرٗا كَمَا حَمَلۡتَهُۥ عَلَى ٱلَّذِينَ مِن قَبۡلِنَاۚ رَبَّنَا وَلَا تُحَمِّلۡنَا مَا لَا طَاقَةَ لَنَا بِهِۦۖ وَٱعۡفُ عَنَّا وَٱغۡفِرۡ لَنَا وَٱرۡحَمۡنَآۚ أَنتَ مَوۡلَىٰنَا فَٱنصُرۡنَا عَلَى ٱلۡقَوۡمِ ٱلۡكَٰفِرِينَ ﴾

١٢	اللّٰهُمَّ فاطر السموات والأرض عالم الغيب والشهادة رب كل شيء ومليكه أشهد أن لا إله إلا أنت، أعوذ بك من شر نفسي ومن شر الشيطان وشركه وأن أقترف على نفسي سوءًا أو أجرَّه إلى مسلم.	ހެދުނާ ހަވީރާ ނިދާއިރު	شيطانއާގެ ވަސްވަސުން ރައްކާތެރިވުން
١٣	اللّٰهُمَّ إني أعوذ بك من الهم والحزن وأعوذ بك من العجز والكسل وأعوذ بك من الجبن والبخل وأعوذ بك من غلبة الدين وقهر الرجال.	ހެދުނު 1 ހަވީރު 1	ތާލީ ވެރިކަމާއި ހިތާމަތަކާއި ދަރަނި އަދާވުން
١٤	اللَّهُمَّ أَنْتَ رَبِّي لا إِلَهَ إِلا أَنْتَ خَلَقْتَنِي وَأَنَا عَبْدُكَ وَأَنَا عَلَى عَهْدِكَ وَوَعْدِكَ مَا اسْتَطَعْتُ أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا صَنَعْتُ أَبُوءُ لَكَ بِنِعْمَتِكَ عَلَيَّ وَأَبُوءُ لَكَ بِذَنْبِي فَاغْفِرْ لِي فَإِنَّهُ لا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلا أَنْتَ.	سيد الاستغفار ހެދުނާހަވީރު	ޔަޤީންކަމާއިކު ދުވާލު ކިޔައިގެންމަރުވެ ހަވީރުވެއްޖެ ވިޔަސް ނުވަތަ ރޭގަނޑު ކިޔައިގެން މަރުވެއްޖެ ވިޔާ ސުވަރުގެވެރިއެއް އެވެ.
١٥	يا حي يا قيوم برحمتك أستغيث أصلح لي شأني كله ولا تكِلني إلى نفسي طرفة عين.	ހެދުނާހަވީރު	النّبي، ފާތިމާގެފާނަށް ކަމަނާއަށް ވަސިއްޔަތްކު ރެއްވި
١٦	اللّٰهُمَّ عافني في بدني، اللّٰهُمَّ عافني في سمعي، اللّٰهُمَّ عافني في بصري، اللّٰهُمَّ إني أعوذ بك من الكفر والفقر، اللّٰهُمَّ إني أعوذ بك من عذاب القبر لا إله إلا أنت.	ހެދުނު 3 ހަވީރު 3	ހެދުނާއި ދުވާ ކިޔުއްވަމުން ގެންދެވި النّبي، ވިދާޅު ވެފައި ވެއެވެ.
١٧	اللهُمَّ إني أسألكَ العَافيةَ في ديني ودنيايَ وأهْلي ومالي، اللّٰهُمَّ اسْترْ عوْراتي وآمِنْ روْعاتي، اللهُمَّ احْفظني منْ بين يديَّ ومن خَلْفي وعن يميني وعن شمالي ومنْ فوْقي وَأَعوذُ بعظمتك أن أُغتالَ منْ تَحْتي.	ހެދުނާހަވީރު	ހަވީރާއި ހެދުނު ، رسول ދާއިމުކޮށް ދޫކޮށްނުލައްވާކަމުގައި ވިއެވެ.
١٨	سبحان الله وبحمده عدد خلقه، ورضا نفسه، وزنة عرشه، ومداد كلماته	ހެދުނު 3	ފަތިސް ހަވީރުން ذكر ކުރުން އިންސާނުގެ ރަނގަޅެވެ.

ބޭނުންތަކާ ދުޢާޒިކުރުގެ ވާރިދުވެގެންވާ ސަވާބާއި ކަންތައްތައް

ނަ	ޒިކުރުގެނަމާބަސް / ކަންތައް.	ސުންނަތުންސާބިތުވާ ދުޢާ / ثَوَابُ: النَّبِيُّ ، حَدِيْث ކުރެއްވިއެވެ.
1	لا إله إلا الله وحده لا شريك له له الملك وله الحمد وهو على كل شيء قدير	لا إله إلا الله وحده لا شريك له له الملك وله الحمد وهو على كل شيء قدير މިބަސް ދުވަހަކު ސަތޭކަ ފަހަރު ކިޔާމީހާއަށް ދިހަ އަޅުން މިނިވަންކުރުމާ އެއްވަރުގެ ޘަވާބު ލިބޭނެއެވެ. އަދި އޭނާއަށް ސަތޭކަ ހެޔޮކަމެއް ލިޔެވޭނެއެވެ. އަދި ސަތޭކަ ނުބައިކަމެއް ފުހެލެވޭނެއެވެ. އަދި އެދުވަހު ހަވީރުވަންދެން شيطان ގެ ކިބައިން ރައްކާތެރިވެވޭނެއެވެ. އަދި ޤިޔާމަތްދުވަހުން އެއަށްވުރެ ގިނައިން ކިޔާމީހަކު މެނުވީ އެއަށްވުރެ ހެޔޮކަމެއް ނުގެނެސްދޭނެއެވެ.
2	سبحان الله، والحمد لله ولا إله إلا الله، والله أكبر	ދަތުރުކުރެއްވި إسْرَاء ރޭ إبراهيم عليه السلام އާއި އަހަރެން ބައްދަލުވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ محمَّد ކަލޭގެފާނުގެ އުއްމަތަށް އަހަރެންގެ ސަލާމް ކިޔާދެއްވާށެވެ. އަދި ސުވަރުގެއަކީ ރީތި ވެއްޓެކެވެ. މީރު ފެނެކެވެ. ފަޅުބިމެކެވެ. އަދި އޭގެ ގަސްތަކަކީ سبحان الله، والحمد لله ولا إله إلا الله، والله أكبر މިއެވެ.
3	(سبحان الله وبحمده)سبحان الله بحمده،سبحان الله العظيم	(سبحان الله وبحمده)މިބަސް ސަތޭކަފަހަރު ކިޔައިފިމީހާގެ ކުށްތައް ކަނޑުގެ ފޮނުތަކުގެ ވަރަށް ގިނަ ނަމަވެސް ފުހެލެވޭނެއެވެ. އަދި ޤިޔާމަތްދުވަހުން އެމީހަކަށް ދޭ ބަސްތަކުގެ ތެރެއިން އެއަށްވުރެ ހެޔޮކަމެއް ނުގެނެސްދޭނެއެވެ. ދެބަސްކަމަށް މީޒާނުގައި ބަރު رَحْمٰنُ ލޯބިވާ ދެބަސްކަމަށް ވިދާޅުވިއެވެ. އެއީ سبحان الله وبحمده، سبحان الله العظيم އެވެ.
4	سبحان الله العظيم وبحمده	سبحان الله العظيم وبحمده، މިބަސްކިޔައިފިމީހާއަށް ސުވަރުގޭގައި ކަދުރު ގަހެއް އިންދެވިއްޖެއެވެ.
5	لا حول ولا قوة إلا بالله	މިބަސްތަކުގެ ދެނެން ކަލޭއަށް ސުވަރުގޭގެ ކަންޒުތަކުން ކަންޒެއްގެ ބާވަތް ނުދައްކަވަމުތޯ؟ އަހަރެން ދަންނަވައިފީމެވެ. ހާދަ ރަނގަޅެވެ. ރަސޫލުﷲ ވިދާޅުވިއެވެ. حَدِيْث ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ لا حول ولا قوة إلا بالله އެވެ.
6	މަޖިލިސްގެ ކައްފާރާ.	މަޖިލިސްގައި ތިބެ ބަހުރުވާވެފައިވާ ކަމެއްގެ ކައްފާރާ. މަޖިލިހުން ތެދުވާއިރު ކިޔާނީ: سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ أَشْهَدُ أَنْ لا إِلَهَ إِلا أَنْتَ أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ މިބަސްކިޔައިފިމީހާއަށް މަޖިލިހުގައި އޮތް ކުށެއް ފުހެލެވޭނެއެވެ.
7	النبي ، ގެމައްޗަށް صَلَوَاة	މިބަސްތަކުގެ ތެރެއިން އެއްފަހަރު صَلَوَاة ކިޔައިފިމީހާގެ މައްޗަށް الله ދިހަފަހަރު ރަޙްމަތް ލައްވައެވެ. އަދި ދިހަ ފާފަ ފުހެލައްވައެވެ. އަދި ދިހަ ދަރަޖަ މަތިކުރައްވައެވެ.
8	القرآن الكريم ޤިރާއަތް އަހައްމިއްޔަތުވުން .	قرآن ކިޔެވުމާއި އޭގެ މާނަ ދަސްކުރުމަށް ގަސްދުކުރުން غَافِل ނުވުމަށް ޖެހޭނެއެވެ. އަދި ސަތޭކަ އާޔަތް ކިޔަވައިފިމީހާ ގާފިލުންގެ ތެރެއިން ލިޔެވޭނެއެވެ. އަދި ހާސް އާޔަތް ކިޔަވައިފިމީހާ ޤިންޠާރެއްގެ ޘަވާބު ލިބޭނެއެވެ. القرآن އަކީ ކަލޭގެފާނަށް حُجَّة قَائِمُ ވާނެއެވެ. އަދި ހާސް ބައި ކިޔަވައިފިމީހާ ދެއްކޭ ދަރަޖަ ލިބިގެންވާ މީހެކެވެ،
9	إخلاص ސޫރަތުލް އިޚްލާޞް.	ދެބަސްކަމަށް قل هُوَ الله أَحَد މިސޫރަތް ކިޔަވައިފިމީހާއަށް ސުވަރުގޭގައި الله ގެ ގެއެއް ބިނާކުރައްވާނެއެވެ.قُل هُوَ اللّٰهُ أَحَد މިސޫރަތް قرآن ގެ ތިންބައިކުޅަ އެއްބައި ހަމަވާ ވަރެވެ.
10	الكهف ސޫރަތުލް ކަހްފް ކިޔެވުމުގެ ފަޟީލަތް	الكهف ސޫރަތުގެ ފުރަތަމަ ދިހަ އާޔަތް ހިތުދަސްކޮށްފިމީހާ ދައްޖާލުގެ ކިބައިން ސަލާމަތް ވެއްޖެއެވެ.
11	ބަންގި ގޮވާއިރު ޖަވާބު ދިނުން.	އަޑުއަހާ މީހާ ބަންގިވެރިޔާ ބުނާ ބަސްތައް ބުނުމަށް ރަސޫލުﷲ ވިދާޅުވިއެވެ. އަދި ކޮންމެ ސޯލުވަނަ ބަސް ކިޔުމުން ޘަވާބު ލިބޭނެއެވެ. قِيَامَة ދުވަހުން އެމީހާ ތިބޭނީ ބޮލުގައި ދިއްލާ މީހުންގެ ގޮތުގައެވެ.
12	ބަންގިގޮވުމުން އަޑުއެހުމާ	ބަންގިގޮވާ ނިމުމުން اللَّهُمَّ رَبَّ هَذِهِ الدَّعْوَةِ التَّامَّةِ، وَالصَّلاةِ الْقَائِمَةِ، آتِ مُحَمَّدًا الْوَسِيلَةَ

	ބަންގިއަށްފަހު ކިޔާ ދުޢާ	وَالْفَضِيلَةَ، وَابْعَثْهُ مَقَامًا مَحْمُودًا الَّذِي وَعَدْتَهُ މިދުޢާ ކިޔާމީހަކަށް އެނާ قِيَامَة ދުވަހުން ނަބިއްޔާގެ شَفَاعَة حَقُّ ވާނެއެވެ.
13	وضوء ފުރިހަމަކުރުން.	وضوء ކޮށް وضوء ގެ ތަކެތި ފުރިހަމަކުރުމުގައި އަޅާލުން ކަމުގައިވާ އެންގެވުން ނަބަވީ ސުންނަތުގައި ހިމެނިގެންވެއެވެ. ނަބިއްޔާ ތަކުރާރުކުރައްވާ ވިދާޅުވިއެވެ.
14	وضوء އަށްފަހު ދުޢާ ކުރުން	ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. وضوء ކޮށް وضوء ފުރިހަމަކޮށްފިމީހަކު أَشْهَدُ أَنْ لا إِلَهَ إِلا اللهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُ اللهِ وَرَسُولُهُ ކިޔައިފިނަމަ ކަލޭގެފާނަށް އަށް ދޮރުފޮޅު ސުވަރުގޭގެ އަށްދޮރުފޮޅު ހުޅުވިގެން ދާނެއެވެ. އެމީހަކު ބޭނުންވާ ދޮރަކުން ވަދެވޭނެއެވެ.
15	وضوء އަށްފަހު ދެرَكْعَة ނަމާދު ކުރުން.	އެއްވެސް މީހަކު وضوء ކޮށް وضوء ފުރިހަމަކޮށް ތަޤްވާވެރިކަމާއެކު ކަށަވަރުން ދެرَكْعَة ނަމާދުކުރާ ކަމަށްވާނަމަ އެމީހަކަށް ސުވަރުގެ ވާޖިބު ވާނެއެވެ.
16	މިސްވާކު ދެއްވުމުގައި ފަހަތުގެ ގިނަވުން	މިސްވާކުގެ ޖަވާބުގައި ދަތްތަކުގެ އަދި ކަށިގަނޑުގެ ފަހަރަށް އަޅާލާ ސާފުކުރުމެވެ. އެއީ ސަބަބުތަކުގެ ތެރެއިން ވަރަށް ފަހަރު ނަބިއްޔާ ކުރައްވާ ކަމެކެވެ. މިސްވާކު އަދިވެސް ތަރައްޤީކުރެއެވެ.
17	މިސްވާކު ކުރުން.	މިސްވާކު ކުރުމަކީ ހިތްހަމަޖެހުމާއި ސާފުތާހިރުކަމާއި الله ސުބްޙާނަހޫ ވަތަޢާލާ ރުއްސެވުން ލިބިގެންވާ ކަމެކެވެ. ތާޖު ސުންނަތެއް ކަމުގައި ވާއިރު ބޮޑު ނަބިއްޔާގެ ވަޞިއްޔަތެކެވެ. އަދި އެންމެ ބޮޑު ސުންނަތަކީވެސް އެއީއެވެ.
18	ހުކުރުނަމާދަށް ދިއުމުގެ ކުރިން ފެންވެރުން	ހުކުރުނަމާދަށް ފެންވަރައި ސާފުތާހިރުވެ ތިމާގެ ހަށިގަނޑު ސާފުކޮށް ހެދުން ތަނަވަސް ކުރުމެވެ. އަދި ވަޑައިގަތުމުގެ ކުރިން ހަށިގަނޑު ތަޢާރަފު ކުރަނީ ލިބޭ ހެއުކަމަށްޓަކައެވެ. އައިސްފައިވާ މީހަކަށް ކަންނޭނގޭނެ ވަގުތު ދުވަސް މިއަދު އެއާއެކު ނަމާދު ކުރުމަށް ފެންވަރާލުން ހެދުމަށް. طَاهِرُ ވެ ގަޔާއި ހެދުމާއި ތަނުގައި ދުވަސް ވީހާވެސް ސާފުކަން މިސްވާކުގައި ދުވަސް ދުވަހުން ދައްކާނެ ދުވަހުން ކަށަވަރުވާ ނަމާދަށް ދާނެ ސުވަރުގެ ވެސް ދުވަސް ރަހުމަތާއި ވަރަށް ގިނަ ހެއުކަން އޮތުމުން ކުރަންޖެހޭ ދުވަހުގެ ފަޟީލަތް ސާބިތުވެއެވެ.
19	حَرَمُ ބަސް تَكْبِيرُ ޖަހަމުން.	ސާފުކޮށް ފުރަތަމަ ތަކްބީރު ޖެހުމުގައި حَرَمُ ބަސް تَكْبِيرُ ޖެހުމަށްފަހު ނަމާދުގައި ކަށަވަރުކުރަން ޖެހޭ ތަކެތި ދެނެގަނެވޭ ކަމެކެވެ. އަދި ނަމާދުގެ ބޮޑު ކަމެއްކަން ދެނެގަތުމެވެ.
20	فَرْضُ ނަމާދު جَمَاعَةގައި.	އަޅުގަނޑުމެން ނަމާދު ފަރުޟު جَمَاعَة ގައި ކުރަނީ ސަވާބު ގިނަވާތީ ހެއުކަން ހޯދުމަށެވެ.
21	عِشَاء އާއި ފަތިސްނަމާދު جَمَاعَة ގައިކުރުން.	عِشَاء ނަމާދު جَمَاعَة ގައި ކުރާމީހާ އެއް ރޭގެ ދެބައިކުޅަ އެއްބައި ނަމާދުކުރިއެވެ. އަދި ފަތިސްނަމާދު جَمَاعَة ގައި ކުރާމީހާ އެއް ރޭގެ މުޅިރޭ ނަމާދުކުރިއެވެ.
22	ނަމާދު ފުރަތަމަ ސަފުގައި	މިސްކިތަށް ބަނގި އަޑުއިވި ފުރަތަމަ ސަފުގައި ވުމާ ހަމަހަމަ ކަމެއް އަދި ކަނޑައެޅިގެންނެވެ ފުރަތަމަ ސަފުގެ ބޮޑުކަން ކަނޑު އެއްސަރު ބަރަކާތްތެރިކަން ކަނޑައެޅިގެން މިވާގޮތް ފުރަތަމަ ސަފު ބޮޑުވާ.
23	ރަވާތިބު ސުންނަތްނަމާދު ރަކްޢަތްތަކުން.	ރަވާތިބު ނަމާދުތަކަކީ ދުވާލަކު ރަކްޢަތް ކުރެވިދާނެ ފަރުޟު ނަމާދުތަކުގައި ގެއަށް ބޭނުންކުރެވިދާނެއެވެ. އަދި މެންދުރު ނަމާދުގެ ކުރިން ހަތަރު رَكْعَة އާއި ފަހުން ދެ رَكْعَة އަދި مَغْرِبُ ނަމާދުގެ ފަހުން ދެ رَكْعَة عِشَاء ނަމާދުގެ ފަހުން ދެ رَكْعَة އަދި ފަތިސްނަމާދު ކުރިން ދެ رَكْعَة މިއެވެ.
24	އަންހެނުން ނަމާދު އެގޭގައި	އަންހެނުން: النَّبِيُّ ، ގެއަރިހުން އައި ސުވާލެއްގައި. އަ رَسُولَ الله އެވެ. އަޅުގަނޑު ކަލޭގެފާނުގެ ރައްޔިތެއްގެ ނަމާދު ގެކޮޅުތަކުގައި މިސްކިތުގެ ފަރުޟު. ހަދީޘްގައި حَدِيْث ކުރެއްވިއެވެ. ކަލޭގެ ނަބިއްޔާ ކަލޭގެފާނު އެހެން ގޮތަކަށް ނަމާދުކުރުމަށް ނަބިއްޔާގެ ފަރާތުން އެގޮތަށް ކަމުނުވާނެއެވެ. ކަލޭގެ ރާއްޖެ. ކަލޭގެ ގޭތެރޭގައި ކުރާނަމާދު ކަލޭގެ ކޮޓަރީގައި ކުރާނަމާދު ހަމަޖެހޭނެއެވެ. ކަލޭގެ ކޮޓަރީގައި ކުރާނަމާދު ހަމަޖެހޭނެއެވެ. ކަލޭގެ ގެއިން ކަލޭގެ މިސްކިތުގައި ކުރާނަމާދަށްވުރެ ހެޔޮވާނެއެވެ. އަދި ކަލޭގެ ގެއިން މިސްކިތުގައި ކުރާނަމާދު ނަބިއްޔާގެފާނުގެ މިސްކިތުގައި ކުރާނަމާދަށްވުރެ ހެޔޮވާނެއެވެ.
25	ސުންނަތް	الله އަށް ގިނަ ސަޖިދަކުރުން ކަލޭގެފާނަށް ހެޔޮވާނެ. ވީއިރު އެސަޖިދަގެ ސަބަބުން

	ނަމާދުގެ ނިކަރުން	ކަލޭގެން ދުރުޖެހިއްޖެއްޔާ އަދި ކަލޭގެ ހިތްޕުޅުން ކަލޭއާއި ހިތްވަރުގެންނެވި އެއްވެސް ސަބަބެއްނެތިއްޖެއްޔާއެވެ.
26	ފަތިސްނަމާދުގެ ކުރީގެ ސުންނަތް ނަމާދާއި فَرْضُ ފަތިސްނަމާދު.	ފަތިސްނަމާދުގެ ކުރީ ސުންނަތްނަމާދުގެ ދެ رَكْعَة ދުނިޔެއާއި ދުނިޔޭގައިވާ އެއްޗެހިތަކަށްވުރެ ހެޔޮވެގެންވާ ތަކެއްޗެވެ. އަދި ފަތިސްނަމާދު ކުރާމީހާ ވަނީ الله ގެ ޒިންމާގައެވެ.
27	ضُحَى ނަމާދު	ކޮންމެދުވަހަކު ކޮންމެ ހުޅުދަލެއްގެ ބަދަލުގައި صَدَقة ވެއެވެ. ކޮންމެ تَسْبيح އަކީ صَدَقة އެކެވެ. ކޮންމެ حَمْدُ ކިޔުމަކީ صَدَقة އެކެވެ. ކޮންމެ تَهْلِيل ކިޔުމަކީ صَدَقة އެކެވެ. ކޮންމެ تَكْبِير އަކީ صَدَقة އެކެވެ. ރަނގަޅުކަމަށް އަމުރުކުރުމަކީ صَدَقة އެކެވެ. ނުބައިކަމުން މަނާކުރުމަކީ صَدَقة އެކެވެ. މިހުރިހާކަމަކަށް ضُحَى ވަގުތު ކުރާ ދެ رَكْعَة ފުދެއެވެ.
28	الله އަށް ޒިކުރު ކުރުމުން ނަމާދުކުރިތަނުގައި އިނދެއުޅުން	حَدَث ނުވާހާ ހިނދަކު ނަމާދުކުރިތާ އިނދެހުންނަ މީހާއަށް މަލާއިކަތުން ދުޢާކުރެއެވެ. ކަލޭގެފާނަށް ފާފަފުއްސަވައިދެއްވާށެވެ. އަދި ރަޙްމަތްލައްވާށެވެ. އޭ الله އެމީހާއަށް ފާފަފުއްސަވާށި. އޭ الله އެމީހާއަށް ރަޙްމަތްލައްވާށި.
29	ފަތިސްނަމާދުކުރުމަށްފަހު އިރުއަރަންދެން ޖަމާޢަތުގައި الله އަށް ޒިކުރުކޮށް ދެ رَكْعَة ކުރުން.	ޖަމާޢަތުގައި ފަތިސްނަމާދު ކޮށްފައި އިރުއަރަންދެން الله އަށް ޒިކުރު ކުރުމަށްފަހު ދެ رَكْعَة ކޮށްފިނަމަ އޭނާއަށް ފުރިހަމަ حَجُّ عُمْرَة އެއްގެ ދަރުމައެވެ.
30	ރޭގަނޑު ހޭލައިގެން އަނބިމީހާ ހޭލުއްވުން	ރޭގަނޑު ފިރިހެނާ ހޭލައި އަނބިމީހާ ހޭލުއްވައި ދެމީހުންކޮށް ދެ رَكْعَة ނަމާދުކޮށްފިނަމަ، ގިނަގިނައިން الله އަށް ޒިކުރު ކުރާ ފިރިހެނުންނާއި ގިނަގިނައިން الله އަށް ޒިކުރު ކުރާ އަންހެނުންގެ ތެރޭގައި ލިޔުއްވައިފިއެވެ.
31	ރޭގަނޑު ނަމާދުކުރުމުގެ ނިޔަތް އޮވެ ނިދިގަދަވެގެން ހޭނުލެވުން.	އެއްވެސްމީހަކު ރޭގަނޑު ނަމާދުކުރުމަށް ތެދުވާ ނިޔަތް އޮވެ ނިދިގަދަވެގެން ތެދުނުވެވިއްޖެނަމަ، އޭނާއަށް ނިޔަތުގެ ދަރުމަ الله ލިޔުއްވައިދެއްވާނެއެވެ. އަދި އޭނާގެ ނިދުމަކީ صَدَقة އެއްކަމުގައެވެ.
32	ރޭގަނޑު ނިދިން ހޭލުމުން ކިޔާ ދުޢާ	ރޭގަނޑު ނިދިން ހޭލާމީހާ ކިޔާނެއެވެ: لا إِلَهَ إِلا الله وَحْدَهُ لا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، الْحَمْدُ لِله وَسُبْحَانَ الله وَلا إِلَهَ إِلا الله وَالله أَكْبَرُ وَلا حَوْلَ وَلا قُوَّةَ إِلا بِالله ، ދެން ކިޔާނެއެވެ اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي، ދެން ކިޔާ ދުޢާއެއް ޤަބޫލުކުރައްވާނެއެވެ. އަދި وضوء ކޮށް ނަމާދުކޮށްފިނަމަ އެ ނަމާދު ޤަބޫލުކުރައްވާނެއެވެ.
33	فَرْضُ ނަމާދު ކޮށްފައި ނަމާދުގެ ފަހުގައި سبحان الله، الحمد لله، الله أكبر ކިޔުން ކޮންމެ ކަލިމައެއް 33 ފަހަރު ކިޔުމާއި އަދި ސަތޭކަ ފުރުމަށް لا إله إلا الله...	ކޮންމެ ނަމާދަކަށްފަހު سبحان الله، ތޭތިރީސްފަހަރު الحمد لله، ތޭތިރީސްފަހަރު الله أكبر ތޭތިރީސްފަހަރު ކިޔައި އަދި ސަތޭކަ ފުރުމަށް لا إِلَهَ إِلا اللَّه وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ކިޔައިފިނަމަ، އޭނާގެ ފާފަތައް ކަނޑުގެ ފޮނުގެ އަދަދަށް ވިޔަސް ފުއްސަވައިދެއްވާނެއެވެ.
34	ކޮންމެ فَرْضُ ނަމާދަކަށްފަހު آية الكرسي ކިޔުން	ކޮންމެ فَرْضُ ނަމާދަކަށްފަހު آيةالكرسي ކިޔައިފިމީހާ މަރުވުމުން މެނުވީ ސުވަރުގެ ވަނުމަށް މަނާވެގެން ނުވެއެވެ.
35	ބަނގިވެރިޔާ ގޮވައިލާ ބަސް ދިނުން.	ހަދީސްކުރެއްވި: މުއައްޒިނު ބަނގިގޮވަމުން ގޮވާ ބަސްތަކުގެ ފަހަތުން ކިޔާ ސަލަވާތް ހުރިހާ ބަހެއް ހިތުން ކިޔައިފިމީހާ ސުވަރުގެއަށް ވަދެއްޖެއެވެ. އަދި [illegible]
36	تَوْحِيدُ ގެ ކަލިމަ ކިޔުމުގެ ދަރުމަ ލިބުން.	އެއްވެސް މީހަކު لاَ إِلَهَ إِلاَّ الله ކިޔައި އޭގައި މަރުވެއްޖެނަމަ ސުވަރުގެ ވަދެއްޖެއެވެ.
37	މިސްވާކު	މިސްވާކުޖެހުމަކީ [illegible]

	ޤަބުރުމައްޗަށް ދުރުވުމާއި އެންގޭ ހިތުމާގެ ބައިވެރިވުން	ދުރުކުރައްވައެވެ. އައުލާދުން ބަލައިގަނެ ބަލަހައްޓާ މީހާއަށް ޤަބުރުގެ ޢަޒާބުން ރައްކާތެރިވެދޭނެ. އެކަމުގެ ބައިވެރިވުމަށް ބައިވެރިއަކަށް ވުމަށް اللّهُ ކަލޭގެފާނު ފުރުޞަތު ދެއްވާނެއެވެ.
38	މައިތިރި ހިތްވުން އަދިއެކަމާ އައިބު ވަނީކަންކުރީ.	މައިތިރި ހިތްވުން އަދިއެކަމާ އައިބުވާ ނަން ކަނޑައެޅިފައިވާ ގޮތުގައި ވުމާއި، اللّهُ އަށް ގަބޫލުވުމެވެ.
39	މައްޔިތުގެމައްޗަށް ނަމާދުކުރުން ދެން އޭގެ ވަޅުލުމަށް ގެންގޮސް ވަޅުލާންދެން ހުރުން	މައްޔިތުގެ ޖަނާޒާ ނަމާދުގައި ބައިވެރިވާ މީހާއަށް ހެޔޮ ޘަވާބުން ޤިޔާމަތް قِيْرَاطَ އެއް ވެއެވެ. އަދި އޭނާ ވަޅުލުމަށް ގެންގޮސް ވަޅުލާއިރު ހުރެއްޖެނަމަ ދެ قِيْرَاطُ ވެއެވެ. އަދި ދެ ފަރާތް. ދެ قِيْرَاطُ އަކީ ކޮބައިތޯ ސުވާލުކުރެވުނެވެ. حَدِيْث ކުރެއްވިއެވެ. އުޙުދު ފަރުބަދަ ފަދަ ދެ ފަރުބަދައެވެ.
40	اللّهُ އަށްޓަކައި މިސްކިތެއް ބިނާކުރުން	قَطَاة ކިޔާދޫނީގެ ހުޅަނގު ބިސްގަނޑު ފަދަ ކުޑަ اللّهُ އަށްޓަކައި މިސްކިތެއް ބިނާކުރިމީހާއަށް ސުވަރުގެގައި اللّهُ ގެއެއް ބިނާކުރައްވާނެއެވެ.
41	ޝުކުރުކުރުން.	އަދުވެރިކަ ދުރުކުރުމަށް ސަލާމް ގޮވުމާއި ހަދިޔާ ދިނުން ޝުކުރުކުރުމަށް ޓަކައި ތުހުމަތުކުރާ މީހުން ދުރުކުރެއެވެ. އަދި ހެޔޮ ބަހުން ގޮވާލުމާއި ޝުކުރުކުރެއެވެ. އަޅުގަނޑު اللّهُ އެވެ. ހުކުރު ދުވަހުގެ ފުރަތަމަ ގަޑީގައި ޝުކުރުކުރުމަކީ ހެޔޮކަމެކެވެ. އަދި ހުކުރު ނަމާދުގައި ޝުކުރު ޝުކުރުކުރެއެވެ.
42	صَدَقَة ކުރުން.	صَدَقَة ކުރުމުން މުދަލު މަދުނުވާނެއެވެ. އަދި عَفُو ކުރުމުން އެއަޅާއަށް عِزَّة ދެއްވުމުން ނޫނީ اللّهُ އިތުރުކުރައްވައެވެ. އަދި اللّهُ އަށް تَوَاضُعُ ވެރިވާ މީހާ މަތިވެރިކުރައްވާނެއެވެ. "ކޮންމެ ހެޔޮކަމެއްވެސް صَدَقَة އެކެވެ." ހެޔޮބަހުން ވާހަކަދެއްކުމަކީ صَدَقَة އެކެވެ. ދެމީހުން ދެމެދު ސުލްޙަ ހެދުމަކީ صَدَقَة އެކެވެ. މަގުން ނިކަމެތި ތަކެތި ނެގުމަކީ صَدَقَة އެކެވެ. حَدِيْث ކުރެއްވިއެވެ. رَسُوْلُ اللّهُ އެވެ.
43	ފަޤީރުންނަށް ކާން ދިނުން.	އެއްވެސް ބަދަލަކާ ނުލައި ފަޤީރުން ކައިބޮއި ހެދުމަށް ދިނުމަކީވެސް صَدَقَة އެކެވެ.
44	އަމާނާތް ޙަވާލުވެ ތިއްބަވާތި ހިފެހެއްޓުން.	މީސްތަކުންގެ ފަރާތުން ރައްކާކުރުމަށް ދީފައިވާ އެއްޗެއް ހިފެހެއްޓުމެވެ. އަދި އެއްޗެއް ބޭނުންކުރިކަމަށް ބުނެ ހޯދާ އަދާކުރުމެވެ. اللّهُ ކަލޭގެފާނުގެ ޙައްޤުގައި ތެދުވެރިވުމާއި އަމާނާތްތެރިވުމެވެ. ދަރިން ވާލިދައިނާއި ހިތްގައިމުވުމެވެ. اللّهُ އަމުރުކުރައްވާ ކަންތައްތައް ހިފެހެއްޓުމެވެ.
45	اللّهُ ގެ މަގުގައި އެއްދުވަސް ރޯދަހިފުން	اللّهُ ގެ މަގުގައި އެއްދުވަސް ރޯދަހިފާ މީހާގެ މޫނު ނަރަކައިން ދުރުކުރައްވާނެއެވެ. خَرِيْفُ ހަތްދިހަ اللّهُ ދުރުކުރައްވާނެއެވެ.
46	ކާނާބުއިމާއި ދިޔުން ޖެހިލުމާއި عَرَفَة ދުވަހުގެ ރޯދައާއި عَاشُوْرَاء ދުވަހުގެ ރޯދަ.	ކާނާބުއިމާއި ދިޔުން ކެތްކުރަން ކަނޑައެޅިފައިވާ ދުވަސްތަކުގައި ރޯދަހިފުމެވެ. އަދި عَرَفَة ދުވަހުގެ ރޯދަ ހިފުމަކީ ދެ އަހަރުގެ ފާފަތައް ފުއްސަވާ ކަމެކެވެ. حَدِيْث ކުރެއްވިއެވެ. އަދި عَاشُوْرَاء ދުވަހުގެ ރޯދައަކީ ކުރީ އަހަރުގެ ފާފަ ފުއްސަވާ ކަމެކެވެ. حَدِيْث ކުރެއްވިއެވެ.
47	شَوَّال މަހުގެ ހަ ރޯދަ.	رَمَضَان މަހު ރޯދަހިފުމާއި شَوَّال މަހުގެ ހަ ރޯދަ ހިފުމަކީ މުޅި އަހަރު ރޯދަހިފުން ފަދައެވެ.
48	އިޚްލާޞްތެރިކަމާއި އެކު تَرَاوِيْحُ ނަމާދު ކުރުން	އިޚްލާޞްތެރިކަމާއި އެކު تَرَاوِيْحُ ނަމާދު ކުރުމުން ކުރީގެ ހުރިހާ ފާފައެއް ފުއްސަވައެވެ.
49	حَجُّ مَبْرُوْرُ	އެއްވެސް ފާފައެއް ނުހިމެނޭ ގޮތުގައި حَجّ ވުމަކީ ސުވަރުގެ އަދި އެހެން އެއްވެސް ބަދަލެއް ނޫނެވެ. مَبْرُوْرُ حَجُّ ގެ ޖަޒާއަކީ ސުވަރުގެ މެނުވީ ނޫނެވެ.
50	رَمَضَان މަހުގެ عُمْرَة	رَمَضَان މަހު عُمْرَة ވުން حَجّ ވުން ފަދައެވެ. ނުވަތަ ތިމަންކަލޭގެފާނާއި އެކު حَجّ ވުން ފަދައެވެ.
51	حَجّ މަހުގެ ފުރަތަމަ ދިހަދުވަހު	صَالِحُ عَمَلُ ކުރުމަށް اللّهُ ގެ حَضْرَةَ ގައި އެއަށްވުރެ ލޯބިވާ ދުވަސްތަކެއް ނުވެއެވެ. އަދި حَجّ މަހުގެ ފުރަތަމަ ދިހަދުވަހެވެ. އަހުރެން ދަންނަވަމެވެ. اللّهُ ގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރުމުގެ ދުވަސްވެސް ނުވޭތޯ؟ رَسُوْلُ اللّهُ ﷺ حَدِيْث ކުރެއްވިއެވެ. اللّهُ ގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރުމުގެ ދުވަސްވެސް

	صَالِحُ عَمَلَ ކުރުން.	ހެޔޮ ގޮތުގައެވެ. ހަމައެކަނި އިލާހީ ޤާނޫނާއި މުޢާމަލާތުގެން الله ގެ ރުހުން ލިބުމަށްޓަކައި ކުރެވޭ ހެޔޮ ޢަމަލުތަކެވެ.
52	أُضْحِيَة ކޮށުން.	رَسُوْلَ الله ﷺ ގެ أَصْحَابُ ދަންނަވައިފިއެވެ. އޭ رَسُوْلَ الله ﷺ އެވެ. މިއީ ކޮން أضْحِيَة އެއްތޯއެވެ؟ حَدِيْث ކުރެއްވިއެވެ. މިއީ ކަލޭމެންގެ ބައްޕާ إِبْرَاهِيمَ ގެ ސުންނަތްތެރިކަމެވެ. އަޞްޙާބުން ދަންނަވައިފިއެވެ. رَسُوْلُ الله އަށް އަޅުގަނޑުމެން އޭގައި ކޮން އެއްޗެއްތޯއެވެ؟ حَدِيْث ކުރެއްވިއެވެ. ކޮންމެ އިސްތަށިގަނޑަކަށް ހެޔޮކަމެކެވެ. އަޞްޙާބުން ދަންނަވައިފިއެވެ. ކަނބުލޮ ސޫފެވެ. حَدِيْث ކުރެއްވިއެވެ. ކޮންމެ ކަނބުލޮ ސޫފަކަށް ހެޔޮކަމެކެވެ.
53	ޢާލިމާއި ކެރިފުޅުވާ ހެޔޮ ޢަމަލުތަކުގެ މަތިވެރިކަމާއި صَالِحُ ނަފްސު ދެނެގަތުން ސޫފީ ގޮތްތަކާ ދެމިތިބުމަށް ކަނޑައެޅިފައިވެއެވެ.	މީހުންގެ ތެރޭގައި ޝައިޠާނާ ހަމަޖެހިގެން ނުތިބޭނެއެވެ. އެބަހީ الله ދެއްކެވި ނިޔާމުވެދާނެއެވެ. އިންސާނުން އެނގިގަތުމަށް އެކަށީގެންވާ حَقُّ ހިފައިދިނެވެ. އިންސާނުންނަކީ الله އިންސާނުން عِلْمُ ދެއްވި ފަރާތެވެ. އިންސާނުން މުދަލާއި ދުނިޔެއާ ހަވާލުވެއެވެ. އިބާދަތް ކުރާމީހުން ދުނިޔެ ދޫކޮށްފައި ތިބުމުގެ ބަދަލުގައި عِلْمُ ޙާޞިލުކުރެވެނީ حَقُّ ހިފައިދިނެވެ. ރަސޫލާއާ ދަރުމަވެރިވި އިންސާނުން الله عِلْمُ ގެ ކުރިން ދޭހަވެގެން ޢިލްމުވެރިޔާ އަށް ބޮޑުކަމެވެ. އިބާދަތް ކުރާ ބައެއްގެ ސަބަބުން ދުނިޔެ ދުރުވެއެވެ. رَسُوْلُ اللهِ ﷺ حَدِيْث ކުރެއްވިއެވެ. އެދުނިޔޭން ޙަޤީޤީ އަޖުރެވެ.
54	عِلْمُ ވިސްނާގަތުމުގެ މަގު ނެތް.	އިލާހީ ޤާނޫނު ބޭނުންކުރެވޭ عِلْمُ ވަރުގަދަ ހާލަތެއްގައި ފަހިވެގެން ދަރިންނަށް ވަޒީފާއެއް ހޯދޭނެ ދީނީ ކަންތައްތަކުގައި ބަލާލާކަށް ނޫން. حَدِيْث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަ ކަލޭމެން الله އާއި އެކުގައި ދިރިއުޅުމުގެ މަގު ގެނައުމަށް މިވަނީ ކަލޭމެން ނަފްސު ޝަރީޢަތަށް އިސްކަންދޭ ދެވަނަ ގޮތުގައި ދަންނަވާ ރަސޫލާއާ ނުސަލާމަތް އަދި މީސްތަކުން ނުދަނެސް ދަނެގެން ހުރި ގޮތުން އަމިއްލަ ސަމާލުކަމެއް ނުދޭ އަމިއްލަ ކަމެއް ހުރި ކަންކަން ދަނެގެން ބަލާލާށެވެ.
55	شَهِيْدُ ވިމާ މަރުވުން.	شَهِيْدُ ވިމާ އަށް ހަލާކުވެއެވެ. އެއްބަސްވުމާ ދެކޮޅު ހަދައިފައި އަތުގެ ސަމާލުކަމެވެ. - ސުލްޠާނުގެ އަޅުގަނޑު ވާނީ ޙައްޤު ދެވިއެވެ. - ކަމުގައި ބޭނުމާ عَذَابُ ނުލިބޭ ގޮތަށްވުމެވެ. - އަތުގެ ބޮޑު ސާފު ދުވަސް ތަޢާލާ ދީނީ ދަރަޖަތަށް ބަލައިގަތުމެވެ. އެގޮތަށް ތެދުވެރި ބޭފުޅުން ހަލާކުވާނެއެވެ. އިސްލާމީ ރާއްޖޭގައި ހިތްހަމަޖެހިގެން ދުނިޔޭގައި ތިބޭނެއެވެ. އަދި حُوْرَ الْعِيْنُ ނޫނީ މީހަކު ޞާލިޙު ހެވިކަމުން ބަލައިގަނެއެވެ. އަދި އެހެން ގޮތުގައި ހަމަޖެހިގެން شَفَاعَة ލިބިދެވޭނެއެވެ.
56	اللهُ ގެ މަގުގައި زَخَمُ ވުން.	الله ގެ މަގުގައި ކުރެވޭ ޖިހާދުގައި ކަނޑައެޅިފައި ޢިނާޔަތް زَخَمُ ވުމެވެ. - އަދި الله ގެ މަގުގައި زَخَم ވިމާ ހަމަ ދީނަށް ދަރުމަވެރިކަމުގައި ވެއެވެ. - އެ زَخَم ވެގެން ބަލިވެ ދުނިޔެއިން ވަކިވާ ދުވަހު قِيَامَة ދުވަހު ނަގަނީ އެ ޒަޚަމުން ލޭ އޮހޮރެމުންނެވެ. ކުލަ ލޭގެ ކުލައެވެ. އެގޮތަށް ބާވަތް ސޫރަތްތައް ނުލާއެވެ.
57	اللهُ ގެ މަގުގައި رِبَاطُ ގައި ހުރުން.	الله ގެ މަގުގައި އިސްލާމް رِبَاطَ ގައި ނިގާބާނީ ވެގެން ހުރުމާއި ފަހަރާދިނުމާއި ސަލާމަތަށް ބަލަހައްޓާ ގޮތެވެ. (رِبَاطُ އަކީ ހަނގުރާމައިގެ ތަނެއްގައި ހުރުމަށް ބުނާ ނަމެކެވެ.) އަދި ދުޝްމަނުންގެ ނުރައްކަލަށް ދުރުކުރުމަށްޓަކައި ވަކި ތަނެއްގައި ތިބުމަށް ގެނެސް ގެންގޮސް ދޫކުރުމެވެ. އެގޮތަށް ފަހަރާދިނުމަށް ބޭނުންވާ ހުރިހާ ކަމެކެވެ.
58	اللهُ ގެ މަގުގައި ހަނގުރާމަކުރުމަށް ތައްޔާރުވުން.	الله ގެ މަގުގައި ހަނގުރާމަކުރަން ތައްޔާރުވުމަށް ބޭނުންވާ ތަކެތި ހޯދުމަށް ހަރަދުކުރުމެވެ. އަދި ހެދުމާއި ހަނގުރާމަ ހުނަރު ހޯދުމާއި ހަނގުރާމައާ ގުޅުންހުރި ތަކެތި ބަހައްޓައި ތަމްރީނުކުރުމެވެ.
59	شَهِيْدُ ވުމުގެ ފުރުޞަތަށް ދުޢާކުރުން ﷲ އަރިހުން އެދުން.	شَهِيْدُ ވުމަށް ފުރުޞަތަށް ދުޢާކޮށް ﷲ އަރިހުން އެދުމަކީ ވަރަށް އަގުބޮޑު ކަމެކެވެ. މިކަމުގައި شَهِيْدُ ވުމުގެ ދަރަޖަ ﷲ އަށް ފާޅުވާނެއެވެ.

60	اللّٰه އަށް ބިރުން ކުރުމާއި އެކަލާނގެ ގުދުރަތާއި ޖަލާލަތު ހިތުން.	ދޮގުހެދުމެވެ. އެދޮގުހެދުމަކީ އެއްވެސް ބިރެއްނުވުމެވެ. އައްޑެހި اللّٰه އަށް ބިރުން ކުރި ދޮގެވެ. އަސާސީ ދޮގަކީ اللّٰه މަގުމަގައި ފުރައިހަރަކާތްކުރާ ދޮގެވެ.
61	ބަލިޔައުސްވުން. (އިލްމީ ބިސްކާރުއުވުން)	މުސްލިމުކަން ދޫކޮށް މުސްލިމުކަމާއި ދުރުވުމެވެ. އެބަހީ ހިތުގެ ބޭރުގެ ކުރެވޭ ކަމުގައި ވުމެވެ. މީނާ އަރާއިދޭ ކަމުގައިވުން ގޮތް ހުރިހާ އިބާދަތްތަކުން ސިކުނޑި ދެވުމެވެ. މިއިން ކަމެއްވެއްޖެނަމަ އޭނާ ކާފިރުވެއެވެ.
62	ސުންނަތާއި ބިދުޢަތާއި ފާޅުކަމަށް ދެކޭ ހުތުރު މިކަންތައް ދޫކޮށް اللّٰه އަށް ވަކިވެގަތުން	النَّبيّ ، އަށް(مِعْرَاجُ ގެރޭގައި ނުވަތަ ހަމަޖެހިގެން) އެއްބައި މީހުން ދެއްކެވިއެވެ. އެހެންމީހުން ހިތުގެ ހަމަޖެހުމާ ރޫޙުގެ އެކަމަށް ހިތުވަރު ދެއްވައި عَذَابُ އަރާ ނުލައި ސަލާމަތް ވެވޭނެ ގޮތްތަކެވެ. އެމީހުންނަށް ކުރެވޭ ފާފަތައް، ބޮޑެތިކަމަށް ވުމުން އެއީ ސަލާމަތް ވާނެ ގޮތްތަކެވެ. އަދި އެމީހުންގެ رَبُّ އަށް ވަކިވެ ކުރުވުމެވެ.
63	بَالِغ ނުވާ ކުދިންނަށް ދީނުގެ ޢިބާދަތްތައް ދަސްކޮށްދިނުން.	بَالِغ ނުވާ ކުދިންނަކީ މާތް اللّٰه ގެ رَحْمَةُ އާއި فَضْلُ ލިބިވަޑައިގަންނަވާ އަމާނާތެކެވެ. އެކުދިންނަށް ދީނުގެ ޢިބާދަތްތައް ދަސްކޮށްދިނުމަކީ ބެލެނިވެރިންގެ ވާޖިބެކެވެ.
64	ދުލުގެ އަޅުކަންތަކުން އަސާސް ކަލިމާތައް	މާތް اللّٰه وَحِي ކުރެއްވިއެވެ. ދީނުގެ ކަންތަކުގެ އަޅުކަމުގައި ދުލުން ކިޔާ ކަލިމާތަކެވެ. އެއީ ކިޔުމަށް ފަސޭހަ ނަމަވެސް ދީނުގައި މާ ބޮޑު ކަމެއް ކަމުގައި ބުނެވޭ ކަލިމާތަކެވެ. (ދުލުން ކިޔާ ދިކުރުތައް.)
65	اللّٰه އަށް تَقْوَى ވެރިވުމުގެ މާނައާއި ހާސިލުވާ ގޮތް.	ކަލާނގެ ސިފައިގައި اللّٰه އަށް تَقْوَى ވެރިވުމަކީ ހިތުގައި ބިރުވެތިކަން ހުރުމާއި ގޮތްތަކަށް ތަބާވުމެވެ. އަދި ހުރިހާ ނަހީ ކުރެއްވި ކަންތަކުން ދުރުހެލިވުމެވެ.
66	فَرْجُ އާއި ދުލުގެ ރައްކާތެރިކަން.	އިންސާނާގެ فَرْجُ އާއި ދުލުގެ ރައްކާތެރިކަމުގެ މުހިއްމުކަން ކިހިނެއްތޯއެވެ؟ ދީނުގެ އުސޫލުތަކުން ރައްކާތެރިވުމުގެ ގޮތް ބަޔާންކުރެވިފައިވެއެވެ.
67	ކޮންމެ ކަމެއް ފެށުމުގައި ކިޔާ بِسْمِ ކިޔުން.	މިއީ އެކަމެއް ފެށުމުގައި ކިޔާ ބަސްފުޅު(اللّٰه ގެ ނަންފުޅުން ފަށައިގަނެމެވެ) (بِسْمِ اللّٰهِ) شَيْطَانُ ދުރުކުރެއެވެ. ކާބޯތަކެތި ކެއުމުގެ ކުރިން ކިޔަން ވާނީ ބިސްމިއްލާހެވެ. އަދި ކޮންމެ ކަމެއް ފެށުމުގައި اللّٰه ގެ ނަންފުޅުން ފަށައިގަންނަން (بِسْمِ اللّٰهِ) شَيْطَانُ ދުރުކުރެއެވެ. ކާބޯތަކެތި ބޭނުން ކުރަން ފެށުމުގައި اللّٰه ގެ ނަންފުޅުން ފަށައިގަނެމެވެ (بِسْمِ اللّٰهِ) شَيْطَانُ ދުރުކުރެއެވެ. ކާބޯތަކެތި ބޭނުން ކުރުމުގެ ފަހުން ފެށުމަށެވެ.
68	ކެއުމާއި ހެދުން އެޅުމަށްފަހު اللّٰه އަށް حَمْدُ ކުރުން.	ކެއުމަށްފަހު ކިޔަންވީ « الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَطْعَمَنِي هَذَا وَرَزَقَنِيهِ مِنْ غَيْرِ حَوْلٍ مِنِّي وَلا قُوَّةٍ » މިޢުއާއެވެ. އަދި ހެދުން ލުމަށްފަހު ކިޔަންވީ: « الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي كَسَانِي هَذَا..» މިޢުއާއެވެ.
69	އަރިހަށް ޚިދުމަތްކުރާ ފަރާތަކާ ނުލިބުމުން އިޖާބަދިން.	فاطمة رَضِيَ اللّٰه عَنْهَا النَّبِيُّ ، ގެ ގާތުގައި ޚާދިމަކު އެދި ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އެކަމާ ގުޅޭ ގޮތުން އަލީ رَضِيَ اللّٰه عَنْهُ އަށް حَدِيْث ރިވާވެއެވެ. ޚާދިމަކަށްވުރެ ހެޔޮ ކަމެއް ދައްކަވާތޯއެވެ؟ އެއީ ނިދުމުގެ ކުރިން 34 ފަހަރު اللّٰه أَكْبَرُ 33 ފަހަރު سُبْحَانَ اللّٰه 33 ފަހަރު الْحَمْدُ لِلّٰه ކިޔުމެވެ. އެކަމަށް ޚާދިމަކަށްވުރެ ހެޔޮވާނެ ކަމުގައި ވިދާޅުވިއެވެ.
70	جِمَاعُ ވުމުގެ ކުރިން ކިޔާ دُعَاء	ޚާއްޞަ އަދަބުތަކުގެ ތެރެއިން جِمَاعُ ވުމުގެ ކުރިން جِمَاعُ ވާ ފަރާތުން ކިޔާ بِسْمِ اللّٰه، اللَّهُمَّ جَنِّبْنَا الشَّيْطَانَ وَجَنِّبِ الشَّيْطَانَ مَا رَزَقْتَنَا މިދުޢާ ކިޔުމެވެ. ދަރިއަކު ލިބިއްޖެނަމަ އެދަރިއަކަށް މިކަމުގެ ސަބަބުން شَيْطَانُ އަށް ގެއްލުމެއް ނުދެވޭނެއެވެ..
71	އިންސާނުންނަށް ނިޢުމަތް ލިބުން.	އިންސާނުން ކަރާޢީ ބަދަލު އިލްމީ ބަސްކުރުމުގެ އުސޫލު ހާލަތުގައި ކިޔުމުން ޖަވާބުދިނުމުގެ ތަކުރާރު ކަމެއް ނިއުމަތް ކުރުމުގެ ޝަކުވާ ކުރުމުގެ އަސާސް ހިތުގައި ހުރުމެވެ.
72	އަހުލުވެރިކަމާ ގުޅުންހުރި ބައިތަކުން.	އަހުލުވެރި فَرْضُ ކަމަކަށް ވާނީ رَمَضَان މަހު ރޯދައަށް فَرْجُ އަށް ރައްކާތެރިވެ ކުރުމެވެ. އެކަމަކު ކަމެއް ކަމަށް ބަލަނީ މިއީ ތާހިރު ޙާލަތެއް ކަމަށެވެ. ކޮންމެ ކަމަކަށް ވެއްޖެނަމަ. އަދި އިބާދަތް އަސާސްތަކުގެ ތެރޭގައި އަހުލުވެރިކަމާ އަސާސް

		ޙިމާޔަތްކުރުމާއި އެމީހުންނަށް ސަލާމަތްދިނުމެވެ.
73	رَحِمُ ގުޅުން	އެމީހެއްގެ ބަފައިގެ ނުވަތަ މަންމަގެ ފަރާތުން ގާތްތިމާގެ މީހުންނާ ހުރި ގުޅުމެވެ. އެބަހީ رَحِمُ ގުޅުންހުރިކަމެވެ.
74	ތަޢުލީމު ކުރިއަރުވައި ބޮޑުވެރިކުރުން.	މިންގަނޑުތަކަށް ފެތޭގޮތަށް ތަޢުލީމު ކުރިއަރުވައި ބޮޑުވެރިކުރުމާއި ދިރުވުމަށް މަސައްކަތްކުރުމެވެ. ޝަރީޢަތުގެ އިލްމުތަކަށް މަތިވެރިކަން ދިނުމާއި އިސްލާމީ ތަހުޒީބު ދިރުވުމާއި ފުޅާކުރުމެވެ.
75	ހުވަފެނުން އަންގަވައި މުސްލިމުންގެ ތެރޭ.	ހުވަފެނުން އަންގަވައި މުސްލިމުންނަށް އަންގަވާ اللَّه ގެ ގާތުން ދެއްވާ ހެޔޮ ޚަބަރުތަކެވެ. ނަބީބޭކަލުންނަށް ނޫން ބައެއް މީހުންނަށްވެސް ދައްކަވާ ހެޔޮ ހުވަފެނެވެ.
76	ޚަލްޤު(ޚިލްޤަތް) خُلْقُ .	ހަދަވަވައިގެން ހުރި ސިފަ ބަޔާން ކުރުމަށް ޚަލްޤު(ޚިލްޤަތް) خُلُقُ ގޮތުގައި ބޭނުންކުރެއެވެ ސިފަތަކާއި ޚުލްޤު ހިތުގެ ސިފައެވެ. އަދި ޚަލްޤު(ޚިލްޤަތް) خُلْقُ ގޮތުގައި މިހާރު ސިފަކުރަނީ ހަށިގަނޑުގެ ތެރޭގައި ހުރި ގޮތް ބަޔާންކުރުމަށެވެ.
77	خَلْقُ ތަކުންނާއި رَحْمَة ބޮޑުކުރެއްވި އިހުސާނާއި އަޅުކަމުގެ	اللّٰه ގެ ހެޔޮކަންތައް ބޮޑުކުރެއްވި رَحْمَة ލިބިގަނެ رَحِمُ ކަނޑުވާލުމަކީ ބޮޑުކުށެކެވެ. ކަނޑުވާލުމަކީ ދީނުގެ ބޮޑު ކުށެއްކަމެވެ. رَحِمُ ގުޅުން ނުކަނޑުވާ މީހާއަށް ކަނޑުވާލާ رَحْمَة ކަނޑުވާލެއްވިއެވެ.
78	މުސްލިމުންނަކީ ދެއަޚުން.	މިގޮތަށް އަޚުންގެ މުސްލިމުން ހިފަހައްޓަވާ ގޮތެވެ އެހެން ގޮތަކަށް ކަނޑައަޅުއްވާފައިވާ أَخُ ގެ އަޚުންގެ ސިފަ ހިމެނިގެން ތިބޭ މުސްލިމުން އެކަކު އަނެކަކާ ހަވާލުވެތިބުމެވެ.
79	ޤަދަރުވެރިކަން.	ޤަދަރުވެރިކަން ހިނގަވާ ހަމަ ގޮތް ގެންގުޅުމެވެ. —ޤަދަރުވެރިކަން ދެއްކުމަށް ހިތްވަރުދެއްވުމާއި ބޭނުމެވެ.— ބޭނުންކުރާ ސިފަތައް ތިމާގެ ބޮޑުކަމަކަށް ނުގެނެސް ހިތްވަރުދެއްވިއެވެ. އެއީ ޤަދަރުވެރިކުރުމާއި ، ހިތްވަރުދިނުމާއި، ދެކޮޅުހެދުމާއި ، ކުރަންވާގޮތެވެ.
80	ސަލާމްކުރުން.	« النَّبِيِّ ގެ ޒަމާނުގައި ސަލާމްގެ ގޮތުގައި السَّلَامُ عَلَيْكُمْ ވިދާޅުވުމެވެ. حَدِيْث ކުރެއްވިއެވެ. ދިޔައީ ދެފަރާތުން ސަލާމްކުރައްވާ السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللّٰهِ ، ވިދާޅުވުން ދެންނެވުމެވެ.النَّبِيُّ" حَدِيْث ކުރެއްވިއެވެ. ވިސްނާ. ދެފަރާތުން ސަލާމްކުރައްވާ ސަލާމްދެންނެވުމެވެ. السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللّٰهِ وَبَرَكَاتُهُ، النَّبِيُّ" حَدِيْثކުރެއްވިއެވެ. މިއީ. އެއީ ހެޔޮކަމުގެ ބޮޑު ސަލާމެވެ.
81	ބައްދަލުވުމުގައި އަތުޖެހުން ސަލާމްކުރުން	ދެމީހުން ބައްދަލުވާއިރު ބައްދަލުވުމުގައި އަތުއަތުޖެހުމަކީ ސަލާމްކުރުމުގެ ބައެކެވެ. އެއް މީހުން ވަކިވާއިރު އަދި ބައްދަލުވާއިރު ފަހު ސަލާމްކުރުމުގެ ބައެކެވެ.
82	މުސްލިމުންގެ ޢަޒުލު دِفَاعُ ކުރުން.	އެމީހެއްގެ أَخُ ގެ ޢަޒުލު دِفَاعُ ކުރުން ބޮޑު ހެޔޮކަމެއް ކަމުގައި ވޭ اللّٰه تَعَالَى ގަބޫލުކުރައްވާ ހެޔޮއަމަލެއްކަމުގައި ބުނެވެއެވެ.
83	صَالِحُ މީހުންނަށް ޚިދުމަތްކުރުމާއި އެމީހުންނަށް މިންތާ ސަލާމްކުރުން.	"ކުޑަކުދިން ކުޑަ ޚިދުމަތްތަކާއި އެކަމެވެ." أَنَس ގެ ފަރާތުން ބުނެވިފައެވެ. ފަހެ أَصْحَابُ ބޭކަލުން މި حَدِيْث އެއިގެން އެހިކުރައްވަމުން އެއްކަލަ ސަލާމްކުރެއްވިއެވެ. އެހީތެރިކަމެވެ.
84	مُتَحَابٌ ބަލައިގެން اللّٰهُ تَعَالَى ގެ جَلَّالُ ގައެވެ.	اللّٰه تَعَالَى وَحِي ކުރައްވައެވެ. مُتَحَابٌ ބަލައިގެ(اللّٰه އަށްޓަކައި އެކަކުއަނެކަކާ ލޯބިވާ މީހުން) މިހިސާބުން ސަލާމްގެ جَلَّالُ ގެއިރުގައެވެ. އެމީހުންނަށް ނޫރުގެ މިންބަރުތަކުގައެވެ. ނަބިއްޔުންގެ ތެރެއިން ޝަހީދުންނާ އެއްފަދައިން ހިތްއެދިގަތުމެވެ.
85	ގޮތުގައި މުސްލިމު أَخُ އަށް دُعَاء ކުރުން.	ގޮތުގައި މުސްލިމު أَخُ އާ ފެންނަނީވެސް އަޚުން ހަމަ دُعَاء ކުރުމެވެ. އެހެނިހެން ހެޔޮދުޢާތަކުގައި މުސްލިމު ދީނުގެ ބޭނުންތަކެވެ. ކުރާ ދުޢާގެ އިތުރުން ބޭނުމެވެ.
86	ހާޟިރުނުވެ ފަހަރެއްގައި ހާޟިރު އެހެން މީހުންގެ ފުރާތު ޢަޒުލު އަދި دُعَاء ކުރުން.	ހާޟިރުނުވެ ފަހަރެއްގައި ހާޟިރު އަޚުންގެ ފުރާތު ޢަޒުލު އަދި دُعَاء ކުރުމުގައި ކަމުގެ ބޮޑު ކަމަކީ ފަހަރެއްގައި ކުރާ ހަމަ ހެޔޮކަމުގެ އެއްހެން ކަމެވެ ހަމަކަމުގައި اللّٰه ގަބޫލުކުރައްވައެވެ.
87	ހަމަކުރެވޭ ދުޢާތަކެއް.	ހަމަކުރެވޭ ދުޢާތަކަކީ އެކުވެރިކަމުގެ ބޮޑުވާ ދުޢާތަކެވެ.
88	ދުނިޔޭގެ ޢަމަލު	ހަމަކުރެވިގެން ދުނިޔޭގައި ހެދުން މުސްލިމުން ދީނުގެ ބަޔަކަށް ދިމާވާ ގޮތަށް ކުރާ ދުނިޔޭގެ ޢަމަލު

	ދުރުކުރުން.	ސުވަރުގެއިން އަހަރެން ދުރުކުރޭ.
89	ހަޤާކާތްމީކަމާ ތީ ދުރުހެލުން	"ކަލޭމެން ފިރުއައުނު الله تَعَالَى ފުރުވާ ނުގަންނަވައެވެ." " الله ގެ حَضْرَة ގައި އެއްވު ހަރާކާތްތެރި ކަމުގައި ކުރެއްވި ދިއުމަކުން ދުވަސްތަކުގައެވެ."
90	އަރައިރުންވުމާއި ޙައްޤުހެދުން ދޫކޮށްލުން.	"ބައެއް ހަރަކާތްތަކުން އަރައިރުންވުން ދޫކޮށްލާފައި ސުވަރުގޭގައި ސުލްޠާނުން ގެއެއް ދެއްވުމާއި ހަދައިދެއްވުމަށް ބާރަކަށް ފަރާތްތަކުން ޖެހިލުމެއް." އެދުރުވާ ނަސޭހަތްތަށް ދޫކޮށްލުން ދޫކޮށްލައިފުމެއް ސުވަރުގެގެ މިދުނިޔެއިން ހެދުމަކަށް ބިރުވެރިކަމާއި ފަސޭހަކަމަށް ޖެހިލުންވުމެވެ.
91	ރުޅިވެރިވުން.	ރުޅިގެ ކަންތައް ހިނގައިދާއިރު ކަލުންކުރާމަ އެކަމެއް ހުއްޓުވުމާއި މަސައްކަތްކުރުމަށް الله تَعَالَى قِيَامَة ދުވަހުން އަންހެނުންގެ خَلْق ކުރެއްވި ކަންތައް އެއީ ބޮޑުކޮށް حُوْرَالعِيْن އެކުإخْتِيَارُ ކުރުމުގެ وَحِي ކުރައްވައިފައެވެ.
92	ރަގަޅު ސުލޫކު ނަބީ ސަވާބާއިން	އެދިހައިގެ މައްސަލަ ކަލޭގެ ރަގަޅު ސުލޫކަށް ގެންގުޅުއްވާ ސުވަރުގެ ވިޔަފާރިއެވެ. އެދުރުވާ އެދިހައިގެމައްސަލަ ނަބިއްޔާއި ފިރިހެނުންގެ މައްސަލަ ސަރަޙައްދުގެ ސާފުކުރުމެވެ. ކަލޭމެންނަށް ބޭނުންތެރިކަމާ الله تَعَالَى ގެ ހެޔޮ ބަރަކާތެވެ.
93	މުސްލިމުންނަށް ހަމަވީ ފުރިހަމަ ދަރަޖައިގެ ލާއިފު ސަލާމަތްކަމާ އަންނަމައި ކަމުގެ އެދިއައްނަން އަހުވަށް	މައިލަސްމެއްކަމެއް ދީނާއި ވެރިކަމުގެ ކަމުގައި ފުއްލަވައިފިއުމަކީ الله تَعَالَى قِيَامَة ދުވަހުގެ އަދިގެމީކަމުގެ ނުވަތު ފުރިހަމައިގެ ކަރަމަތެއް ދަރަޖަތެއް ދެއްވުމެވެ. އަދި ދަރަމަތްގެ ފުއްދަވައިދިނުމަށް ފުރިހަމަ ސަލާމަތްތަކުގެ ޙައްޤު ނަޞީބުވާނެ الله تَعَالَى ދުނިޔެއާއި آخِرَةُ ގައި ފުރިހަމަ ކުރައްވާ ނަސީބުވާނެތެވެ. އަދި މުސްލިމުންނަށް ސަބަބުން ނިޢުމަތްތަކުގެ الله تَعَالَى ދުނިޔެއާއި آخِرَةُ ގައި ނިޢުމަތްތަކަށް ވުމަކީ ހެޔޮވެ. އެހެންނަމަ أَخُ އަދި ދިގުމުއްދަތަށް ފަރާތަކަށް الله ވަތީ އެއްބަސްއަށް ހޭލުންތެރިކަމާ ގެދޮރުގެއްވެ.
94	ހަޤީޤަތުގައި ކަރުން ނުވަތު ނަބިއްޔާއި ކަރުން ގެއްލުންދާނޭ	ހަޤީޤަތުގައި ކަރުން ގެއްލުންވެރިވުން އެކަލާނގެ ފިރިހެނުންނަށް حَضْرَة ގައި އެންމެން ފުރިހަމަ ހަޤީޤަތާއި ގުޅިފައިވާކަމެވެ. އަދިއެކަން ގެއްލުންވެރިވުން އެކަލާނގެ ފިރިހެނުންނަށް الله تَعَالَى އެންމެން ދުރާލާ ފުރިހަމަކުރައްވާ ކަމާ ހިތްވަރު ދެއްވަނީ އަދިއެއްގެ ކަމާ ހަމައެކަނި ފިރިހަކަމުގައިވާ އެވެ. ސިފައިން ނަބިއްޔާއި ކަރުން ގެއްލުންވެރިވުން އެކަލާނގެ ފިރިހެނުންނަށް حَضْرَة ގައި އެންމެން ފުރިހަމަ ހަޤީޤަތުގެ ކަމެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ގެއްލުންވެރިވުން އެކަލާނގެ ފިރިހެނުންނަށް اللهُ އެންމެހައި ނަބިއްޔާއި ކަމެވެ.
95	اللهُ އަށް وَكِيْلُ ކުރުން.	ކަލޭމެން الله އަށް وَكِيْلُ ކުރުން ބައެއްވެރިކަން ވިޔަފާރިކުރާ ދުނިޔަވީ ސުވާލާ ރަޙްމަތްތަކުން ބަރާބަރު ކުރުމުން ކަލޭމެންނަށް ލިބޭ ރަޙްމަތެވެ. އެސްވާރު ހަދިޔާ ހަދިޔާ ނުލިބިދާނެ ޝަރުޢީ ބައިވެރިކަން ނުލިބޭނަމަ. ހެވާރުގެ އަޑު އެއްބަސް ބަރާބަރު ކަލޭގެ ނުވާނެވެ.
96	آخِرَةُ އިސްލާމުން.	ދުނިޔެ އެއްވެސް ދުވަހު آخِرَةُ ކުރުމުގެ ހަމައިރުކަމާ ފުރިހަމަ ކުރާ اللهُ އެންމެހައި ލޮބުވެތިވެއެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ކަމަށް އެކަމާ ކުރިއަރާ ހެޔޮކަން ކުރާނެވެ. އަދިމުސްލިމުން ގެންގުޅޭ ސިފަތަކެވެ،
97	حَاكِمُ ގެ عَدْلُ ވެރިކަން، ޖަމާޢަތުގެ صَلاَحِيَّة މުސްލިމުންނާއި، ގެންދެވުން الله އަޑުއެހުން ރަޙްމަތް	الله ގެ ހަމައެކަނި ނިޢުމަތް ހަމައެކަނި ފުރިހަމަ ހަމައެކަނި ހަޤީޤަތް ބޭނުން ކުރާށެވެ. އަދި عَدْلُ ވެރިކަމާ – الله ގެ ބަދަލަކަށް ގެންގުޅޭ ޖަމާޢަތަށް – އިތުރު ރަޙްމަތްވާ ރޯދަ – الله އެދި ތަރުތީބު ދުރުވުން ފުރިހަމަކުރުމަށް – އެކަށީގެންވާ ބޭނުންކުރާ ސުލްޠާނުގެ ސަބަބުން ކުރާ ހިދުމަތެވެ. އަދި ރޯދަ ފަދަ އަޅުކަންތައް – ހަމައެކަނި الله އަދި ފަރާތުން ރޫޙާނީ ހިތްޖެހުމެވެ – ވަރުގަދަ ހެޔޮކަމާ ދަރުމަތެރިކަމާ صَدَقَة ސަބަބުން ދަރަޖަ – އެކަމާ ހަމައެކަނި اللهُ ރަޙްމަތް ދިނުމަށް ކަމެވެ.
98	ކާމިލު ބައިވެރިކަމާ عَدْلُ ވެރިވުން	عَدْلُ ވެރިވުމަކީ رَحْمٰنُ ވަންޏާ ބާރުވެރިކަމެވެ ފުރިހަމަ ސިފަތަކުގެ ނިޢުމަތެވެ. ކުރިއެރުމުގެ ކަންތައް ހަމައެކަނި ފުރިހަމަ ހިފުމުގެ އެކިބާވަތްތަކުގެ ބާރުވެރިކަމާ ފޮނި. عَدْلُ ވެރިވުމަކީ ހަމައެކަނި حُكْمُ ގެއްލުމެއް ނުވާނޭ ފުރިހަމަ ވިސްނުމުގެ ކުރިއެރުމާއި ބާރުގަދަކަމެވެ. ވެރިކަމުގެ ހެޔޮކަމުގެ عَدْلُ ވެރިވުމެވެ.

އެކަންކަމާއި [illegible] ކުރުން
ނަހީވެވިފައިވާ ކަންތައްތައް

ނަ	ނަހީވެވިފައިވާ ކަންތައް	رَسُوْلُ اللهِ ‘ حَدِيْث ބުނެއްވިއެވެ.
1	ބޮޑާކަން	"[illegible]" ބޮޑާކަމަކީ حَقُّ [illegible].
2	ދެއްކުމާއި އިއްވުން	[illegible] قِيَامَة [illegible] الله [illegible] فَضِيْحَة [illegible] اللهُ [illegible].
3	فَاحِشُ ކަންތައް ކުރުން	قِيَامَة ދުވަހުން الله ގެ حَضْرَة ގައި [illegible] فَاحِشُ [illegible].
4	ދޮގުހެދުން	[illegible] عَذَابُ [illegible]. [illegible] عَذَابُ [illegible]. [illegible] عَذَابُ [illegible].
5	[illegible]	[illegible].
6	ޖާސޫސްކުރުން	[illegible] قِيَامَة [illegible].
7	ސޫރަކުރެހުން	قِيَامَة [illegible] عَذَاب [illegible].
8	ދެބަޔޮޅުވުން	[illegible]. / [illegible].
9	غِيْبَة ބުނުން	[illegible] غِيْبَة [illegible] الله [illegible] حَدِيْث [illegible] أَخ [illegible] أَخُ [illegible] حَدِيْث [illegible] غِيْبَة [illegible].
10	لَعْنَة ދިނުން	[illegible] لَعْنَة [illegible] لَعْنَة [illegible] قِيَامَة [illegible] شَفَاعَة [illegible].
11	ސިއްރު ފާޅުކުރުން	قِيَامَة [illegible] الله [illegible] حَضْرَة [illegible].
12	[illegible]	[illegible].
13	[illegible]	[illegible] أَخُ [illegible].
14	[illegible]	[illegible] دَعْوَى [illegible] حَرَامُ [illegible].
15	[illegible]	[illegible] أَخُ [illegible] لَعْنَة [illegible].

16	[illegible]	[illegible] رَبُّ ކަމުގައި ހިފައިގެންވެއެވެ.
17	އަންހެނުން ގަބުރުސްތާނަށް ޒިޔާރަތްކުރުން	ގަބުރުސްތާނަށް ޒިޔާރަތްކުރާ އަންހެނުންނަށް الله لَعْنَة ލެއްވިއެވެ. أُمُّ عَطِيَّة رَضِيَ الله عَنْهَا ވިދާޅުވިއެވެ. މައްޔިތުއާއި ތަބާވުމުން އަހަރެމެންނަށް ނަހީކުރެވުނެވެ. އަދި [illegible] ނުދެއްވެއެވެ.
18	[illegible]	[illegible] لَعْنَة ލެއްވިއެވެ.
19	[illegible]	[illegible] الله [illegible] حَرَامُ ކުރައްވައިފިއެވެ.
20	އެގުމެއްނެތި ފަތުވާދިނުން	އެގުމެއްނެތި ފަތުވާދީފައިވާނަމަ އެކަމުގެ ފާފަ އެފަތުވާދިން މީހާއަށް އޮންނާނެއެވެ.
21	އަންހެނުން ވަރިއަށް އެދުން	[illegible] ސުވަރުގޭގެ ވަސް ވެސް އޭނާއަށް حَرَامُ ވެގެންވެއެވެ.
22	بَهَائِمُ [illegible]	[illegible] شَيْطَانُ ގެ [illegible]
23	[illegible]	[illegible] الله [illegible]
24	[illegible]	[illegible] قِيَامَة ދުވަހުން الله ނަޒަރު ނުލައްވާނެއެވެ.
25	الله ކަރުހިއްވެރިވާ ބަސްތަކެއް	[illegible] الله [illegible] خَرِيفُ [illegible] ނަރަކައަށް ވެއްޓިއެވެ.
26	الله އަށް ذِكْرُ ކުރުމުގައި [illegible]	الله އަށް ذِكْرُ ކުރުމުގައި [illegible] الله އަށް ذِكْرُ ކުރުމުގައި [illegible]
27	[illegible]	[illegible] الله لَعْنَة ލެއްވިއެވެ.
28	[illegible]	[illegible] حَلَال [illegible] أَخُ [illegible]
29	[illegible]	[illegible] رَسُوْلُ الله ، لَعْنَة ލެއްވިއެވެ.
30	[illegible] هِبَة [illegible]	[illegible] هِبَة [illegible] هِبَة [illegible] حَلَالُ ވެގެންނުވެއެވެ.
31	[illegible] عِلْمُ [illegible]	الله ގެ وَجْهُ [illegible] عِلْمُ [illegible] قِيَامَة ދުވަހުން [illegible]
32	حَرَامُ [illegible]	[illegible] فَرْجُ [illegible]
33	[illegible]	[illegible] شَيْطَانُ [illegible]
34	[illegible]	[illegible] بَاطِلُ [illegible] بَاطِلُ [illegible] بَاطِلُ [illegible]

35	شِغَارُ ކާވެނި	شِغَارُ ކާވެނިކުރުން رَسُوْلُ الله ، ވަނީ ނަހީކުރައްވާފައެވެ. އެއީ ފިރިހެނަކު އޭނާގެ ދަރިފުޅު ފިރިހެނަކާ ކާވެނިކޮށްދިނުމެވެ. އެފިރިހެނާގެ ދަރިފުޅު ތިމާއާ ކާވެނިކޮށްދިނުމުގެ ޝަރުތުގައެވެ. އެދެމެދުގައި ކާވެނިރަނެއް ނުހިމެނެއެވެ.
36	މީސްތަކުންނަށް ދެއްކުމަށް ކަންތައްކުރުން	الله تَعَالَى وَحِي ކުރައްވާފައެވެ. ތިމަންރަސްކަލާނގެއަކީ އެއްވެސް ބައިވެރިއަކާނުލައި ފުދިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ. އެހެންކަމުން ތިމަންރަސްކަލާނގެއާއި އެހެން ފަރާތެއް ބައިވެރިކޮށް ކަމެއް ކުރާމީހާ، އޭނާއާއި އޭނާގެ ބައިވެރިކުރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ދޫކޮށްލައްވަމެވެ.
37	مَحْرَمُ އަކާއިނުލައި އަންހެނުން ދަތުރުކުރުން.	الله އާއި آخِرَة ދުވަހަށް އީމާންވާކަމުގައިވާ އަންހެނަކު އެއްދުވަހުގެ ދަތުރެއްވެސް مَحْرَمُ އަކާއިނުލައި ދަތުރުކުރުން ހަލާލުނުވެއެވެ.
38	النِّيَاحَةُ (ވިލާފުކުރުމާއި ހަޑިބަސް ބުނެ ހިތާމަކުރުމާއި ރޮނުން.)	އަޑުގަދަކޮށް ހިތާމަކޮށް ރޮނުމުގެ ސަބަބުން ކަބުރުގައި މައްޔިތަށް عَذَابُ ދެވޭނެއެވެ. މީގެ މާނައަކީ نياحة ކުރުމަށް އެމީހާ ވަސިއްޔަތްކޮށްފައިވާނަމަ އޭނާއަށް عَذَابُ ދެވޭނެއެވެ.
39	ނަރުދުވާ ތަކެތި ކައިގެން މިސްކިތަށްދިއުން	ފިޔާއި ނޫނީ ލޮނުމެދު ނޫނީ كُرَّاث ކާމީހާ ތިމަންނަމެންގެ މިސްކިތާ ކައިރިނުވާށެވެ. ފަހެ އާދަމުގެ ދަރިން ތަކުލީފު ލިބޭ ކަންތަކުން މަލާއިކަތުންނަށްވެސް ތަކުލީފު ލިބެއެވެ.
40	الله ނޫން އެހެންފަރާތެއްގެ ނަމުގައި ހުވައިކުރުން	الله ނޫން އެހެންފަރާތެއްގެ ނަމުގައި ހުވައިކުރާމީހާ ކާފަރުވެއްޖެއެވެ. ނުވަތަ ޝިރުކު ކުރީއެވެ. ހުވައިކުރާނަމަ الله ގެ ނަމުގައި ހުވައިކުރާށެވެ. އަދިނޫނީ ހަމަހިމޭނުން ހުންނާށެވެ.
41	ދޮގުހެކިކުރުން	ނަބިއްޔާ ނަސޭހަތްތެރިވެވަޑައިގެން ބޮޑު ފާފަތަކުގެ ތެރެއިން ބޮޑެތި ފާފަތަކަކީ الله އާ ބައިވެރިކުރުމާއި، މައިންބަފައިންނަށް ނުކިޔަމަންތެރިވުމާއި ދޮގުހެކިވުމެވެ.
42	ވައްކަމުގައި ދޮގު ހުވައިކުރުން	[illegible]
43	ކާފިރުންނާއި އެއްގޮތްވުން	އެއްވެސް ޤައުމަކާ އެއްފަދަވާމީހާ އެއީ އެ ޤައުމުގެ މީހެކެވެ. [illegible]
44	ހަސަދަވެރިކަން	ލަކުޑި އަލިފާނުން ކައިނިމޭ ފަދައިން ހަސަދަވެރިކަމުން ހެޔޮ ޢަމަލުތައް ކައެވެ.
45	ޤަބުރުމަތި ބިނާކުރުން	ޤަބުރުގައި ސިމެންތިޖެހުމާއި އޭގެމަތީގައި އިށީނުމާއި އަދި އޭގެމަތީގައި ބިނާކުރުން رَسُوْلُ الله ، ވަނީ ނަހީކުރައްވާފައެވެ.
46	[illegible] خِيَانَة ކުރުން	[illegible] قِيَامَة ދުވަހުން [illegible]
47	ޤަބުރުމަތީގައި އިށީނުން	ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު އަނގާރައެއްގެމަތީ އިށީނދެ އޭނާގެ ހެދުން އަނދައި ހަމަށް ފޯރުމަކީ ޤަބުރެއްގެމަތީ އިށީނުމަށްވުރެ ހެޔޮވާނެއެވެ.
48	މަރުވެއްޖެމީހަކަށް ހިތާމަކުރުން	الله އާއި آخِرَة ދުވަހަށް އީމާންވާ އަންހެނަކަށް [illegible] ތިން ދުވަހަށްވުރެ ގިނައިން ހިތާމަކުރުން حَلَال ވެގެން ނުވެއެވެ.
49	[illegible]	[illegible] حَدِيْث [illegible] الله [illegible]
50	[illegible] نَجُسُ ނުވާކަމެވެ	حَاضِرُ [illegible] نَجُسُ [illegible] أَخُ [illegible] = نَجُسُ [illegible]
51	[illegible] ގައި إِعْلاَن ކުރުން	[illegible] ގައި إِعْلاَن [illegible] الله [illegible]
52	ނަމާދުކުރާމީހާގެ ކުރިމަތިން ހިނގުން	ނަމާދުކުރާމީހާގެ ކުރިމަތިން ހިނގާމީހާ [illegible] ސާޅީސް [illegible]

	ބިން ދޫއެން	އަސްކަރުމިން ދޫއައު ވަރުދުއަހުލު ގަނޑުވެއެވެ.
53	عَصْرُ ނަމުދުދުކުރުން	عَصْرُ ނަމުދު އަރާއި ދުނިޔޭގެ عَمَل ތައް بَاطِل ވުމެވެ.
54	ހަމަދުހުރި ފަރުވާކުރުން	އަހަރުމެންނަށް އެކަށޭނެ ދުއާއިމު (عَهْدُ) އަކީ ފަރުވާ ނުކުރުމެވެ. ފުރަހަމަދުއަށް ފުރިހަމަ ހަމަކަންނަކުރުން ކަށަވަރުވެއެވެ. މިހާރު ޝަރުޢީ އެދުނު ދުމުދުވެސް ނުކުރާށެވެ.
55	މަގުފުރެދިމުނަގެން	މަގުފުރެދިމުނަގެ މިހާރު އެހެބަވާ ބަދަލުކުރިވަގެ ފުރިހަމަ ކުރުމެވެ. އަދި އިހުސާނާ ނުދުދުވެ ނުވެއެވެ.
56	ބައިމުގެއި ނިޔާފަތާށަވައި	ފުރިހަމަގައި އެގޮތަށްގެން ފުރަބައިން رَسُوْلُ الله ‏‌ ވެސް ނަހަކަށް ފުރިއެވެ. އަދި ކަމެއްނަކޮށްމުދު އެކަމަށް ބިލުގެނޭވެއެވެ. އަދި ބައިތިމާ ހަމައިން ފުދުނުވެ ކަމެއްފުށް ނަހަކަށް ވެއެވެ.
57	ހަނުނުވީ ރިހަގެ ކަނުވަރުނުބައިން	ހަނުނުވީ ރިހަގެ ކަނުވަރުން ކަމުދުނުބަހެވެ. އަދި ފުރައިއަދު دِيْبَاج ފުތިކަމުދުން ނުމަލުވެ. އަހުން ހަދުކަނުވަރުން އެއް ދުނިޔޭގައި އަދިނުނުތު ތިކަމެވެ. އަދި ކަމުދުނު آخِرَة ދުވަހުގެ ތިކައިވެ.
58	ވައްމީން ބައިން	ކަމުދުނުކަރު އެކަމެއް ވައްމީން ނުކަހަރުކަމެވެ. އެދުވައްމީން ނުބަހަރުކަމެވެ. މިހުސް ހަމަކަނުވަރުންشَيْطَانُ ކަނުވެ ބަސްވެ ވައްމީނުވެ.
59	رَحمُ ކަޓުން.	رَحمُ ކަޓާލުމަކީ ސުވަރުގެ ނުވެސްނުންނެވެ.
60	النَّبِيِّ ، ގޮއްސަވައި صَلَوَاة ކިޔުމުނުދުކުރުން	މިހަކަ ކިޔައިމު ނުރަހުނުގެ ގޮތުވެސްކަމެވެ. އަލަހައިގެ ނުރުމުނުނަށް އެހެރަކަ މިކަންކުރާ ގެދަރުވަނަމުގައި ބުނެނުވުމަކީ صَلَوَاة ނުކިޔައި ފުރަ بَخِيْلُ އެކެވެ.
61	ވަހަކަދައްކަގައި އަގަނަގެ ގަލަދުން	ކަމުދުނުކަރު މިކަން ކަމާގެ ފުރަތަމަ އަހުރަށް އުދުނުބަނުބެ އެދުމުދުކުރުމުގެ ގޮތް އަހުރުދުދުހުރި ކަހަވެނުގޮތް (މިނޫނާއި ކަހަވެސްވެގެން) އަގަގަލަ ގަލަޖެހުނު ކަރުފިރިއަރު ބަސްނުކަށް އަދި ކަލަސްނުނަފީއެވެ. ވަހަކަދައްކާ ތާވަލު ޖިހާދެވެ.
62	ކައިމްގެނުގެ ނަން	ސުވަރުކަރުކައްމަ ނުވެ ކަން ނުވަރު ބަކުލައިޖެހި ގެނުގެ ކަފީ ފިރިއައިގަގެދުކަން ކައިމްގެނުގެ ހިދެއް ކަނުނެތީމް ދު قِيْرَاطُ މަދުވެނުމެވެ.
63	بَهَائِمُ ސުވަރުން عَذَابُ ދިނުން	"ބައްޗެއްގެ ސުވަބަން އަނިޔާކުރު عَذَابُ ދުއްވެނުވެ. އަދި މަރުވަތްޖެހިއަރު ދުރުދުން ބަދުވެއި ބައިވެއެވެ. އެގެ ސުވަބަން އަދިވެސް ނަހަރުއަރުވެސިއެވެ." "ފަރުނިހަރި އައްވެސް އައްސިއި ބަހަރު އައްސިއަކާގައި ނުދުކާކުވެ."
64	ރިބާ	"ރިބާކާމިކައިނޭއި އަދިކާނުދުމިކައިނު رَسُوْلُ الله ، ވެސް لَعْنَة ލެއްވީއެވެ." އަދި ރިބާއިނުމަބަސް އައްމުދުރުމެއްގެ މިނުވެރިކާއިން ސުވަރުސް ޖެހިއަރުވެރި ނުބައިކަން ބާޖަކަން އަގެހޭރިބަނުނުކަށް މިހާރަހުދު رَسُوْلُ الله ، ވެސް لَعْنَة ލެއްވީއެވެ.
65	ހަބައިމުދެނައިތަ ވަފާއިވިދާ	"ހަބައިމުދެއި އަދިވަފާއިވިދާ އަދި "ސުވަރުމާ ތިދުކަރުކިރިވަސް އަދި رَحمُ ކަޓާލިވަސް". ސުވަރުގެ ނުވެއައިދުވެނުއެވެ.
66	اللهُ ގެ وَلِيُّ ންނަށް عَدَاوَة ތެރިވުން	اللهُ تَعَالى وَحِي ކުރައްވާވެވެ. ތިމަންރަސްކަލާނގެ وَلِيُّ އަކަށް عَدَاوَة ތެރިވެއްޖެމީހާއަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ހަނގުރާމަ إِعْلاَنُ ކުރަމުވެ.
67	އިސްލާމްދީނުގައި ދެއްކިދާ މުޅިދީނުވެރިކަމާ ތިރުން	حَقُّ އަކާއި ނުރަކި عَهْدُ އެއްގެ އަދުނުގެދުނުމެއްވިކަމާ މުރައިފިޔަމިކާން ސުވަރުގެވެ ސުވެސް ނުރުބަނުއެވެ. އަދިހަމަކަނުވަރުން ސުވަރުގެ ގެވެސް ސުވަރަކާއި ހަރުގެ ދުރުމިނުހުރުނުނުއެވެ.
68	ވެރިސްވަކާ ވަރުމިދުދުރުން مَحْرُوْمُ ކުރުން	ވަރިސްވާ އަނގެމިހަސްވަން ކަނުޖެވައްމާއިފިދާ ދުނުނުއެވެ. قِيَامَة ދުވަހުން ސުވަރުގެއިވާ އަނގެ ވަރުމާ اللهُ ކަޖެވައްމާއި ދީފުއްވެވެ.
69	ދުނިޔާއި ސުވަރުގެ ރިހުން	އަދިހައިގެ މިޖެބުނުމުވަކާ ދުނިޔާކަމުގައިވެއްޖެދިހިގެ ދުތަދުވާދުނަށް ފުޅުރަކާން اللهُ ކާމަވުނުވެ. އަދި އަނގެ ކަމުކަރުން ބައިބައިކަރައިވެނުއެވެ. އަދި އަނދައަރު މިނުނަރުވެގެނުވެ އަތިކަހަމުނުވި ނުރުބަނުއެވެ.

ދިރުންނަވި ދަތުރު

ކާފަރުގެ މަރުގެ ސަކަރާތް ނުވަތަ ނަރަކައެއްނެތެވެ.

އޭމީހުން މަރުވިއިރު ! الله އަށް ބަރޯސާވެލާށެވެ. އަދި ކޮންމެ ނަފްސަކީ މަރުގެ ރަހަބަލާނެ ނަފްސެކެވެ. ނުބައި ކަންތައް ބޭރުކުރުމަށް ބޮޑަށް ސަމާލުވާށެވެ.

ޤަބްރު: މިއީ آخِرَة ގެ ފުރަތަމަ މަންޒިލެވެ. ކާފަރުންނާއި މުނާފިޤުންނާއި ފާފަވެރިންނަށް ވާނީ ބިރުވެރި ތަނަކަށެވެ. މުއުމިނުންނަށް ރާޙަތުގެ ތަނަކަށެވެ. އެކަމަކު ބައެއް ފާފަތަކުގެ ސަބަބުން عَذَابُ ދެއްވާނެކަމަށް ވަޙީގައި ބުނެދެވިފައިވެއެވެ. އެގޮތުގައި ކުޑަކާޖަތުން ސާފުނުވުމާއި ، ނަމީމާ ހެދުމާއި ، غَنْمَة މުދަލުން ވައްކަންކުރުމާއި ، ދޮގުހެދުމާއި ، ނަމާދު ނުކުރުމާއި ، ނިދާފައި ހުރުމާއި ، قُرْآن އާއި ދުރުވުމާއި ، ޒިނޭ ކުރުމާއި ، لِوَاطُ ކުރުމާއި ، ރިބާ ކެއުމާއި، ދަރިން ދުވަސްވުމާއި ، ހިނގާފައިވާ ކަންކަމެވެ. **ޤަބުރުން ސަލާމަތްވުން:** الله އަށް إِخْلاَص ވެ صَالِحُ عَمَلُ ކުރުމާއި ، ޤަބުރުގެ عَذَابُ ން ރައްކާތެރިވުމަށް دُعَاء ކުރުމާއި ، مُلْكُ ސޫރަތް ކިޔަވާ ދެމިހުރުމާއި ، ޤަބުރުގެ عَذَابُ ން ސަލާމަތްވާ ދީނުގެ ކަންތައްތަކާއި ، ތަޢުލީމު ދިނުމާއި ، ދިރިއުޅުމުގައި ހެޔޮކަންތައްތައް ކުރުމާއި ، ހަރަކާތްތެރިވުމާއި ، ދަރިން ތަރުބިއްޔަތު ކުރުމާއި ، ތަންދޮރު ރަނގަޅު ކުރުމާއި ، ތެދުވެރިވުމެވެ.

ޞޫރު ފުމެލުން: އެއީ ބޮޑު ދުވަހުގެ ފެށުމުގައި ހިނގާނެ ކަމެކެވެ. إِسْرَافِيلُ عليه السلام އެކަލޭގެ ދަރުބާރަށް އަމުރުގެ إِنْتِظَارُ ކުރައްވަމުއެވެ. ފުރަތަމަ ފުމެލުމުގެ ސަބަބުން ދިރިހުރި خَلْقُ ތަކެއް ބިރުން ސިހިގެންގޮސް މަރުވެގެންދާނެ ހަލާކުވާނެއެވެ. (وَيَوْمَ يُنفَخُ فِي الصُّورِ فَفَزِعَ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَمَنْ فِي الأَرْضِ إِلاَّ مَنْ شَاءَ اللَّهُ) ދެވަނަ ފުމެލުމުގެ ސަބަބުން ދިރިއުޅުނު ހުރިހާ ސޮރުކުދިން ފުރާނަ މިނިވަން މަރުވި މީހުން مَحْشَرُ އަށް ފޮނުވައިލައްވާނެއެވެ. އެއިން ފަހުން ޤިޔާމަތް ޤާއިމުވާނެއެވެ. (ثُمَّ نُفِخَ فِيهِ أُخْرَى فَإِذَا هُمْ قِيَامٌ يَنْظُرُونَ)

مَحْشَر އަށް ފޮނުއްވުން: ދެން الله تَعَالَى ވަޙީގެ ޒަރީޢާއަށް ސޫރަޔާއެވެ. ދެން މުޅި ބިމުގެ ކަށިތަކުގައި ހުރިހާ ކަމެއް އިނސާނުންނަށް ބަދަލު ކުރެއްވޭނެއެވެ. ދެން މުޅި އިންސާނުން ޖަމާވާނެއެވެ. ދުނިޔޭގެ ބިންތަކަކީ މުސްކުޅިވެފައި ހުރުމާއެކު އެމީހުން ސަލާމަތުން ޖަމާކުރެވޭނީ ވަރަށް ބޮޑަށް ބަރުކަމެއް ކަމުގައި ވެއެވެ. ބިރުވެރިކަމާއި ބޯކަށިވެފައިވާ ފުރާނަތައް ސަލާމަތުން ދެކެވޭނެއެވެ. مَحْشَر ބިމަށް ހިލާބީކޮށް ދިޔައިން ދެކެވޭނެއެވެ.

مَحْشَر ގެތެރޭގައި: ހިސާބު ބެއްލެވުމަށް އެއްކުރައްވާ خَلْقُ ތަކެއް ބަލާ ތިބެނީ الله تَعَالَى ޙުކުމް ކުރައްވާނެ ކަމަށެވެ. ދެން މުޅި ބިމަށް ބޭރުގަ އިރުބަ ފަޅުލާނެއެވެ. މަގުތައް ބަންދުވެގެންގޮސް ހުރިހާ ބިރުވެރިކަމެއް ހިސާބު ބެލުމުގެ ކުރިން މިނިވަން ހުރިހާ ބިމުގައި ހުރި ހާލަތު ދެކެވޭނެއެވެ. ބިރުވެރިކަމާއި ބިރުގެ ސަބަބުން އެމީހުން ދުވާލަކީ ޒުވާން އުމުރުގެ ބައެއް ހިތްތައް ބޮޑުވެ ގޮސް މީހަކު މީހަކަށް ނުބަލާނެއެވެ. ދެން ބާރުގަދަ ފޭރުން ހިނގާ ބޮޑު ހިތާމަވެރި މީހުން ފެންފޯރެއެވެ. ބައެއް މީހުން ދާހިއްލާ ދާންޖެހުމުން غَرَقُ ވެދާނެއެވެ. އެވަގުތު ދުނިޔެއަށް ފޮނުއްވި ނަބީބޭކަލުންނާއި ސަލާމަތްވުމަށް އެދިގެން ޝަފާޢަތަށް ކުރެވޭނެއެވެ. ކާފަރުންނާއި އެމީހުންގެ އިބުލީސްމީހާ އަދި شَيْطَانُ ގެ އަރިހުން ބޮޑު ފަރިޝްތުން ޖަމާވެ، ޚިޔާނާތްތެރިން އެމީހުން ލަޢުނަތްލާނެއެވެ. އެއިބާރާތްތަކުން ދުވަހާއި ރެއާ ހަރަކާތް ކުރެވިގެން ނުވާނެއެވެ. ބޮޑުވެރިން (މުޝްރިކުން) އެކަމުގައި ދެކޮޅު ހަދާނެއެވެ. ހެޔޮ ކަންކަމުގައި ދެމިހުރި ނަބީބޭކަލުން ޝަފާޢަތް ކުރައްވާނެއެވެ. ބޮޑު ފަރިތަހެދުމަށް ތަނަށް ވާސިލުވެފައި ދެކެވޭނެއެވެ. ކާފަރުން ޖަމާވެފައި އުޅޭ ހާލަތު ހިތާމަވެރިވާނެއެވެ. އޭރުން އަމިއްލަ ހަށިގަނޑު ހަމަ ދަނޑުވެރިކަމުގެ ސަބަބުން ނުދެކެނޭނެއެވެ. އެކަމާއި ހުރިހާ ދުވަސްތަކެއް ނުބެލޭނެއެވެ: ދުނިޔޭގެ ކަންތައް ބޭނުންވާކަމަށް ހަމަ ސިފައިގެ ސަބަބުން ފަރިޝްތަކު އަރަހަށް ޖަމާވާނެއެވެ. ދިރިއުޅުމުގެ ހުރިހާ ބޭނުންތަކަކީ ކަލޭގެފާނުގެ ޙުކުމެވެ. مَحْشَر ގައި ކުރެވޭނެއެވެ. وَعْدُ ވެވުނު ކަންތައްތަކާއި ދުނިޔޭގައި غَنِيمَة މުދަލުން ވައްކަންކުރި މީހުން ހުރިހާ ކަމެއްގައި فَضِيحَة ކުރެވޭނެއެވެ. އެދުވަހުގެ ނަފްސުތައް ހިތާމަތަކުގެ ބިރުވެރިކަމުން ސާފުވެ ޙިސާބު ކުރައްވާނެއެވެ. އެދުވަހުގެ ހާލަތު ސަލާމަތް ކުރެއްވުމަށް ހެދުމަށް تَقْوَى ވެރިވުމާއި ހެޔޮކަމުގެ ސަބަބުން ދީނީ ކަންކަމުގެ ސަލާމަތް ހޯދުން ލާޒިމެވެ. ދުނިޔޭގައި ޒަމާނުގެ ކަންކަމާއި ތަޤުވާވެރިވުމުން އެކަމުގެ ސަލާމަތް ލިބިދޭނެއެވެ.

شَفَاعَة ތެރިވުން: އެއްމެބޮޑު شَفَاعَة ތެރިކަން: އެއީ އަހުރެމެންގެމާތް ނަބިއްޔާ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم އަށްخَاصَّ ވެގެންވާ ކަމެކެވެ. އެއީ مَحْشَرَ ގެމައިދާނުގައިވާ އަސްދުވަހު خَلْقُ ތަކެއްގެތެރެއިން އެހުރިހާމީހުން ޙިސާބުގައި ބަލާ ފިޔަވައި އެމީހުންގެ ހިސާބު އަވަސްކޮށްދެއްވުމަށް ދުޢާކުރެއްވުމެވެ. މިއީ ބޮޑު شَفَاعَةُ އެވެ. ދެން އެހެނިހެން شَفَاعَة ނަބިއްޔުބޭކަލުންނާއި އަދިއެހެނިހެން ބޭބޭކަލުންނަށް ވެސްވެއެވެ. އެއީ މުއުމިނުންނަށް ނަބިއްޔުބޭކަލުންނާއި ޝަހީދުންނާއި ސާލިޙުންނާއި އަދިއެހެން މީހުންގެ ދަރަޖަތައް އުފުއްލެވުމަށެވެ.

ހިސާބުބެއްލެވުން: މީސްތަކުން އެމީހުންގެ رَبُّ ގެ حَضْرَةُ އަށް ސަފުކޮށް ހުށަހެޅިގެންދާނެއެވެ. އެކަލާނގެ އެމީހުންނަށް އެމީހުންގެ ޢަމަލުތައް ދައްކަވާނެއެވެ. އަދި އެމީހުންނަށް ސުވާލުކުރައްވާނެއެވެ. އަދިއެމީހުންގެ ޢަމަލުތަކާއިމެދުގައި އެމީހުންގެ ޒުވާންކަމާއި އެމީހުންގެ މުދަލާއި ޢިލްމާއި އަދި عَهْدُ އާއި މީސްތަކުންނާމެދު ސުވާލުކުރައްވާނެއެވެ. އަދިއެމީހުންނަށްދެއްވި نعْمة ތަކާއި އިލްމާއި ޒުވާންކަމާއި މުދަލާއި ހޭދަކުރިގޮތާއިމެދު ސުވާލު ކުރައްވާނެއެވެ. ފަހެ ކާފިރުންނާއި މުނާފިޤުންނާއި ސުވާލުކުރައްވާނީ خَلْقُ ތަކުންގެ ކުށްތަކާއިމެދު އެމީހުންގެ މައްޗަށް حُجَّة قَائِمُ ކުރެއްވުމަށެވެ. އަދި އެމީހުންގެ ޢަމަލުތަކުން މީސްތަކުންނަށް ބޭނުމީ ދެއްކެވުމަށް ސާބިތުވުމަށް ދެނެވޭނެއެވެ. އަދިއެމީހުން އަތުން إِقْرَارُ ވަޑައިގަންނަވާނެއެވެ. اللّٰه އަށް އެމީހުން ގަސްތަކުން إِقْرَارُ ކުރާނެއެވެ. ދެކަނޑުގެ އަސް ހަމަޖެހިގެންނެވެ. اللّٰه އަށްޓަކައި އަމިއްލަ އެމީހުންގެ ނަފްސުތައް ހަމަޖެހޭނެއެވެ. އެމީހުންގެ ގެނެސް ދެއްވާ ޙާލުގައި ދެކޮޅުހެދުމަށް އިނދެގަތުމަށް ހެކިވެއެވެ. މިއަދު ނިމިގެން ބޭނުންވާނެއެވެ. އެއީ مُحَمَّد ގެ ޤައުމުގެ އެއްބައިގެ މީހުންގެ ހިސާބެވެ. عَمَلُ ތަކެއް ނުކުރެވިގެން އެއްވެސް ހިސާބެއް ނެތި ސުވަރުގެ ދެވޭނެއެވެ. އެއްބައިގެ ހިސާބު ކުރައްވަނީ މީސްތަކުންގެ ދަށުން ނިޔާވާނެއެވެ.

ފޮތްތައް އުދުހިގެންދިއުން: ދެން ފޮތްތައް އުދުހިގެންދާނެއެވެ. އަދި މީސްތަކުން އެފޮތްތައް ހިފުން ފަށައިގަންނާނެއެވެ. (އެގައި ހިފުމުގެ ނަމުގައި ބޭޒާ އެއްޗަކާއިގެން ނުފާނެއެވެ.) މައިހިފުމުން އެފޮތް ހިފާނީ ކަނާތްއަތުންނެވެ. ކާފިރުންނާއި މުނާފިޤުން އެހިފާނީ ވާތްއަތުންނާއި ފުރަގަހުންނެވެ.

މީޒާން: خَلْقُ ތަކުންގެ عَمَلُ ކިރާ ހަމަ ދަނޑިއެއްގެ ވަރަށްސާފު حَقِيقِي މީޒާނެއްކަން ވާނެއެވެ. އެއީ އެމީހުންނަށް ފުރިހަމަ ޢަދުލުވެރިކަމެވެ. شَرِيْعَة قَبُولُ ކުރައްވަފައިވަނީ اللّٰه އަށް إِخْلاَص ތެރިކަމާއެކު ކުރެވިފައިވާ عَمَلُ ތަކެވެ. އެމީޒާނު ބަރުކުރާނެއެވެ. އެމީޒާނުގައި ބަރުވާނެ ކަންތައްތަކުގެތެރޭގައި لاَإِلَهَ إِلاَّ اللّٰهُ އާއި ރިވެތި أَخْلاَقُ އާއި ذِكْرُ އާއި الْحَمْدُ لِلهِ އާއި سُبْحَانَ اللّٰهِ وَبِحَمْدِهِ سُبْحَانَ اللّٰهِ الْعَظِيْم އާއި މިފަދަ ކަލިމަތައްވެއެވެ. އަދިމީސްތަކުންނަށް އެމީހުންގެ ހެޔޮ އަދި ނުބައި عَمَلُ ތަކުން ނިޔާކުރެވޭނެއެވެ.

حَوْضُ: ދެން މުއުމިނުން حَوْضُ އަށް ވަރުދުކުރާނެއެވެ. އެއިން ބޮޑުފެނާވަރު އެއަށް ފުރާދާން ފެންބޮވައިދެންނާނެއެވެ. ކޮންމެ ނަބިއްޔުބޭކަލަކަށް حَوْضُ އެއްވެއެވެ. އެއްމެބޮޑު حَوْضُ އަކީ مُحَمَّدُ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ގެ حَوْضُ އެވެ. އޭގެފެން ކިރަށްވުރެ ހުދެވެ. މާމުއްޔަށްވުރެ ފޮނިވެއެވެ. ގަސްތޫރީއަށްވުރެ ވަސްމީރެވެ. އޭގެ ތަށިތަކުގެ އަދަދު އުޑުގެ ތަރިތަކުގެ އަދަދަށްވުރެ ގިނައެވެ. އޭގެދިގުމިން އުރުދުނުގައިވާ أَيْلَة އިން ޔަމަނުގެ ޞަންޢާއަށް ދާ ދުރުމިނެވެ. އޭގެފެން އަންނަނީ الكَوْثَرُ ނަހަރުން އަރަނީއެވެ.

مُؤْمِنُ ންގެ إِمْتِحَانُ: مَحْشَرَ ގެމައިދާނުގެ އެއްކޮށްލެއްވުމުން ކާފިރުންގެމީހުން އެމީހުން އަޅުކަންކުރި ބުދުތަކާއި ތަބާވާނެއެވެ. އެތަނުން އެމީހުންގެތެރެއިން ނަރަކައަށް ދާނެއެވެ. ގެރިބަކަރިގެ ބައިގެ މީހުން ކުރެން ފެށިގެންނެވެ. އެމީހުންގެ ފަހުން ނަޞާރާއިންނާއި ޔަހޫދީން ނަރަކައަށް ދާނެއެވެ. ދެން ބާކީވާނީ މުއުމިނުންނާއި މުނާފިޤުންނެވެ.

އެމީހުންގާތަށް الله تَعَالى ވަޑައިގަންނަވާނެއެވެ. އަދި وَحِي ކުރައްވާނެއެވެ. ކަލޭމެންނީ إِنْتِظَارُ ކުރަނީ ކޮންކަމަކަށް ހެއްޔެވެ؟ އެމީހުން ދަންނަވާނެއެވެ. އަހަރެމެން إِنْتِظَارُ ކުރަނީ އަހަރެމެންގެ رَبُّ އެވެ. ފަހެ އެކަލާނގެ އެމީހުންނަށް އެނގޭނީ އެކަލާނގެ [illegible] ކަޝްފުކުރައްވާ ހިނދުންނެވެ. ދުނިޔޭގައި އަޅުކަންކުރި މީހުން އެކަލާނގެއަށް ސަޖިދަކުރާނެއެވެ. الله تَعَالى وَحِي ކުރައްވާފައިވެއެވެ. (يَوْمَ يُكْشَفُ عَنْ سَاقٍ وَيُدْعَوْنَ إِلَى السُّجُودِ فَلَا يَسْتَطِيعُونَ) މާނައީ: [illegible] ކަޝްފުކުރައްވާ ދުވަހުން ސަޖިދަކުރުމަށް އެމީހުންނަށް ގޮވާނެއެވެ. ފަހެ އެމީހުން އެކަމަށް ކުޅަދާނަވާނެއެވެ. މިއެވެ. ދެން އެމީހުން އެކަލާނގެއާއި ތަބާވާނެއެވެ. އަދި صِرَاطُ މަގު ދަމާލެވޭނެއެވެ. އަދި އެމީހުންނަށް ޝަފާޢަތް ހުއްދަ ކުރެވޭނެއެވެ. އަދި [illegible]

صِرَاطُ މަގު: އެއީ ޤިޔާމަތް ދުވަހު ސުވަރުގެއަށް ދިއުމަށް ނަރަކައިގެ މަތިން ދެމިގެންވާ މަގެކެވެ. ނަބިއްޔާ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم އަންގަވާފައިވާ ގޮތުގައި މިމަގަކީ (مدحضة مزلّة ، عليه خطاطيف وكلاليب كشوك السعدان،... أدق من الشعرة وأحد من السيف) އެއީ ކަށިކޮޅަށްވުރެ ފަތި، ކަނޑިއަށްވުރެ ތޫނު މަގެކެވެ. އަދި السَّعْدَانُ ގަހުގެ ކަށިތަކާ ވައްތަރު ކަށިތައް ހުރި މަގެކެވެ. އިންސާނުން ހިނގާނީ އެމީހުންގެ عَمَلُ ގެ މިންވަރަކަށް ބަލައިގެންނެވެ. އަދި އެމީހުންގެ عَمَلُ ތަކުގެ ބާރަކަށް ބަލައި ބައެއް މީހުން ލޯމަރާލާ ހިސާބުން ހިނގައިގަންނާނެއެވެ. އަދި ބައެއް މީހުން ވިދުލިއެއް ފަދައިން، ބައެއް މީހުން ވައިގެ ބާރުގައި، އަދި ބައެއް މީހުން އަސްތަކުގެ ބާރުގައި ހިނގާނެއެވެ. ފަހެ ބައެއް މީހުން އަރައިގަނެ ދުއްވައިގަންނާނެއެވެ. ބައެއް މީހުން ރިހުމާއެކު އަރައިގަންނާނެއެވެ. ބައެއް މީހުން ނަރަކައަށް ވެއްޓިގެންދާނެއެވެ. އެމީހުން ސަލާމަތްވާނެއެވެ. އެމީހުން އެތަން ބަލަމުންނެވެ. އަދި ސަލާމަތްވާ މީހުން ސުވަރުގެއަށް ވަންނާނެއެވެ. ދަންނާށެވެ. صِرَاطُ މަގު ހުރީ ނަރަކައިގެ މަތީގައެވެ. އަދި ނަރަކަ ހުރީ ސުވަރުގެއާ ދިމާގައެވެ.

ނަރަކާ: ކާފިރުންގެ އެންމެ ފަހު ތަނަކީ ނަރަކައެވެ. އަދި މުއުމިނުންގެ ތެރެއިން ކަފާރާއެއް ދޫކޮށްލައްވާނެއެވެ. ކާފިރުން ހަމަ މިތަނުގައި އަބަދުގެ ދިރިއުޅުމެއް ލިބޭނެއެވެ. އެތަނަކީ ހަލާކުވާ ތަނެކެވެ. އެ ނަރަކައިގެ ގަދަކަމާއި ހޫނުކަން ދުނިޔޭގެ ހޫނުކަމަށްވުރެ ހަތްދިހަ ނުވަ ގުނަ ބޮޑެވެ. އެތަނުގައި ކާފިރުން ގެންގުޅޭނީ ބިރުވެރި عَذَابُ ގެ ތެރޭގައެވެ. އަދި އެތަނުގެ ކަނދުގެ އަޑި ފެނުނެވެ. ދެ ފަރާތުން ކަރަނޓް ފަދަ ގަދަ ބަލިތަކެވެ. ކަފަނުގެ ބާރު ބަލައި އެހެން ހުރިހާ ތަނެއް ވުރެ ބޮޑު أُحُدُ ފަރުބަދައެވެ. އެމީހުން އެއަށް ވުރެ ބޮޑު ގޮތުގައި ހަދާ ބޭނުންކުރެވޭނެއެވެ. އަދި عَذَابُ ގެ ބާރުން އެމީހުން ރޮއިފިއްޖެ ނަމަ ބޭނުންވާނެއެވެ. އަދި އެމީހުންގެ ހަންގަނޑު ތަފާތު ކުރެވިގެން ތިބޭނެއެވެ. އެހެން ހަންގަނޑެއް ބަދަލު ކުރެވޭނެއެވެ، އެމީހުންގެ ކަށިތައް ޖަހައި ދޫކޮށް ދޫކޮށް ފަދައެވެ. އެމީހުންނަށް ލިބޭ عَذَابُ ލުއިވެދާނެ ތޫނުފިޔަތަކަށް ނުފެތޭނެއެވެ. އެއީ ދާއިމީ عَذَابެކެވެ. ސަބަބަކީ ކާފިރުން ގެ ހިތްތަކުގައި ހުރި ނުބައި ކަމެވެ. އެތަނުގެ ތެރޭގައި ބިރުވެރި ވިސްނުމަށް ނުވާ ހާލު ހޯދައިވެ. އަދި އެތަނުގެ ކާނާއަކީ ކަށިގަސްތަކުގެ މޭވާއެވެ. އަދި ބުއިމަކީ ހޫނު ފެނާއި ނަރަކައިގެ މީހުންގެ ހަށިން ފައިބާ ލޭއާއި ދަތުރެވެ. އެތަނުގެ ބޮޑުކަމުގެ ނިމުމެއް ނެތެވެ. އެމީހުން ސަލާމަތް ނުވާނެއެވެ. އެއީ ދާއިމީ ބޭރުވެސް ނުދެވޭ ހަލާކެވެ. އަދި ސަލާމަތް ވާނީ ހަމައެކަނި ކަލިމަ ކިޔާ ދުނިޔޭގައި އަޅުކަން ކުރި މީހުންނެވެ.

ފާލަން: އަދި މުއުމިނުން ނަރަކައިން ސަލާމަތްވުމުން ސުވަރުގެއާ ނަރަކައާ ދޭތެރޭ ފާލަމެއްގެ މަތީގައި ހުއްޓުވޭނެއެވެ. ދެން އެމީހުންގެ މެދުގައި ދުނިޔޭގައި އޮތް އަނިޔާތަކަށް ބަދަލު ހިފޭނެއެވެ. އެމީހުން ސާފުވެ ތާހިރު ވުމުން ސުވަރުގެއަށް ވަނުމުގެ ހުއްދަ ދެއްވޭނެއެވެ. އެމީހުން ސުވަރުގެއަށް ވަނުމުގެ ކުރިން ސުވަރުގެ ދޮރު ހުޅުވާލުމަށް مُحَمَّد ގެ ޝަފާޢަތް ނަބިއްޔާ ކުރައްވާނެއެވެ.

އެކަލާނގެ   އަތްފުޅުގައިވާ   ކަލާނގެ   ގެންދަވަނީ ދެއްވެވިއެވެ.   ކަލާނގެ ކަރުނަކަމުނިކަމުނި ދަރިއެއްގައިވާ ތަނެވެ
ގެންދަވަނީ އެގެވެރިވެރިކޮށް ސުވަރުގެއިވާ އެނގެ ގެންދަވަނީ އަލިހެޔޮ އަގުބޮޑެވެ.

ސުވަރުގެ: އެއީ މުއުމިނުންނަށް އަބަދުކަރާރުވާނެތަނެވެ. އެތަން ބިނާކުރައްވާފައިވަނީ ރަނާއި ރިހިނެވެ. ބިންގަނޑުވަނީ ގުލާސްތެރިކުރެވިފައި. އެތަނގެ ކަދުރުވާ އަރި ރަނުގެތިއްޔާ ހެޔޮތެވެ. އަދިއެތަނގެ ވައިދިޔާ ކާކާނެވެ. އެތަނަކީ އަމަދުރެވެއެވެ.
އޭނަ ދުރައްގެފޮވިން ތިމާދުވާގެ ރަސޫލުގެދުވާނެވެ. ނަމަވެސް ފުރިހަމަވެ ތައުޒީމުފުޅުވެއްޖެއެވެ. އެތަނގެ
ސުވަރުދުރުވާ ދޮރުދޮވެއެވެ، ކަނުމިދުދުރުދުރު އެރަޅަގުޅައިއަސްދުމިދު އޭތިބޮޑެއިދުމިދުޔޮދުއެވެ. فِرْدَوس އެއީ އަންމިޔާމިތީ ދުރުތޮއެވެ.
ސުވަރުގޭގެ އެރުތޮއެދުމިގެން އަނނަނިހި އަތަނަނަވެ. އެތަނގެ ފުރުދުއައިހި رَحْمنُ ވަނތަ ރަސޫލުކާނގެ عَرْش ފުދުވެ.
އެތަނގެ އެރުތޮކާޔާ   މިމިއި ، ކާރު ، ރާ ، އަދި ފަނިވެ. އައެރުތޮއެދުމިނީ އައުވެސް ވަރުގެއަނަތޮއެވެ.
އައެރުތޮއިނަގަނީ މުއުމިނުދާ އަނބަނަނަތޮކާރުވެ. އެތަނގެ ކާނާއިދާ ދުއައިމި އަދި ކާކުމިނުކާރުވެފުއްވާއައްކާވެ.
އެތަގައި ރަނަމިތޮކާނަ ހުދުއެފުއްދާވާ ފުރުދުދާމިނާ. އަގެފުގެވައެވެ. ފުރުދުދުގުސަމިގެ. އަގެކާނަމިކާނަގައި
އައިމިރަނަވެއެވެ. ރަތޮ ރަތޮކާރު އަމިނަކާރު އަދިނަގެ ޖީނަތޮރަވެގެނަނަވެ. އަމިހިނަގެ ޖަވަނަކާނަ
ނުދުނަނައެވެ. ކާޖަކަމު ބެޖަކަމުދުއަމި އަދިއައައުވެ ހެޖަކަމައަނަވެނައެވެ. އަމިހިނަގެ ފުރަހަމައަނަނިހި ރަނަނަނަވެ.
އަދިއަމިހިނަގައަނަ ހައަޙުދުގެވަރަކާ ގަމިކާސުވަރުގެގަވަހެވެ. އެހެންނަގެ އަނަހިނަނަކާ ރަތޮ ބެކާރުވެރު އަރުމިތޮ
ރަތޮވެރަނަ އަފުޙުޅަތޮވެ އައައިމިރަރަގެ ޖަވަނަނަނަވެ. އަނަމިފުރަތޮމި އަތޮނަތޮވަނަނަނި مُحَمَّدٌ صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّم
އަވެ.އަދި   ނަބީކޮލޮނަނަވެ.   އައިމިދުކާރުމިއައަނަމިޔޮ   އަދިހިނަކާރުއަނަމިކާކާރު   އަނަނަދުވެރަގެ
ދުހަގަނަދުއެވެނައެވެ. އަތާ ހަދުމިތޮކާރަނި ފުތޮރަފުއައިވާ ރަނަމިތޮތޮކާއަފުދު ކާދިނަތޮކާކާވެ. އެތަނގެ އަނަމިތޮބޭ نِعْمَةً އަދި
الله ފުނަމިވެ. އަދިއަކާނަގެ ރަހުވޭގެތޮމިވެ. އަދިއެތަދުމިތޮބެމިވެ.

ނޯޓު:   މުއުމިނުމިއަނާއި   މުސްލިމުންނާއި   އަދި   ކާފަރުމިއައިމިދު   ހިގަބޭތި   ކަނަތޮއެތޮއާ   އަމިހިއާގެ
އަނަމިފުހިގެ ޖަގައިދި ހިމައަނަ ތޮބޮވެގެނަނަވެ.

ފޮތް އެކުލެވިގެންވާ ބައިތައް. (ފިހުރިސްތު)

مُقَدِّمَة	
● قُـرْآن ކިޔެވުމުގެ އާދާބުން	1
● القرآن الكريم ގެ ގޮތުން މިންގަނޑު | ކުރު ތަޢާރުފެއް.	3
● ޢަޤީދާ ސުވާލުތައް:(އިސްލާމްކަމާއި އީމާންކަމާއި އިޙްސާންކަމާއި) ސުވާލުތަކާއި ޖަވާބުތަކާއި | ޝަފާعَة ގެ ބަހުސްތައް| تَوْحِيد ގެ ބައިތައް.| ތިރާނަވެއްސުން| تَوَسُّل ކުރުން| ޙަޤީޤީ ތަވައްސުލާއި| ޝިރުކީ ތަވައްސުލާއި| ވިލާވަތް ކުރުމާއި| الوَلَاء އާއި| بِدْعَة އާއި| نفاق އާއި| شِرْك އާއި| ދުޢާ ކުރުމާއި ނަޒަރު ކުރުމާއި| ކުފުރު ކުރުމާއި| ދަޢުވާތަކާއި ފަލަކީ ތަރިތަކުން ބަލާ ބަސްތަކާއި| ސިޙުރާއި| ކަހާނަތާއި| ތިމާގެ ނަފުސުގެ ފަރާތުން ވަގުތު މަތިވެފައިވާ| ޖިންނީންނާއި| ވަސްވާސްތައް| ކުރުމުގެ މަޢުލޫމާތު| ތަޢުވީޒުތަކާއި ބަނޑުބުރި ކަމުގެ ގޮތުގައިވާ.	88
● عبدالله عبدالنبي: އާދަމްގެ ދަރިވާ މިލްކުވެރި ކަލާނގެއަށް| تَوْحِيد ގެ ބަރަކާތް| ود، وسواع، ويغوث، ويعوق، ونسر. މިބުދުތަކުގެ ހާލު| މުޝްރިކުންނާ އިސްލާމް ދީނުގެ ދެމެދު ތަފާތު.| لا إله إلا الله ގެ މާނަ މުސްލިމުން ނަށް ނުވަތަ ބޮޑު ޤަވާޢިދު ކަލިމަތުން ތަކުރާރު ކުރުމާއި.	106
● ދެ شهادة لا إله إلاالله އާއި ކަލިމަތުގެ މާނަ شَرْط| مُحَمَّدٌ رَسُوْلُ الله އާއި ކަލިމަތުގެ މާނަ شَرْط	126
● طهارة قضَاء حَاجَة ކުރުން| وُضُوْء ކުރާގޮތް| تَيَمُّم ކުރުން| ނަޖިހުން ޠާހިރުވުން| حَيْض ވުން| إستِحَاضَة ގެ ޙާލު| نفَاس ވުން| ހުކުރުވެއްޖެނަން.	130
● ނަމާދު ނަމާދުގެ شَرْط ތައް| ނަމާދުގެ ރުކުން| ނަމާދުގެ ވާޖިބުތައް ވަނީވެސް| ކަޢުބާ ކުރުވުން| ބަޔަކު ކިޔަވާ ނަމާދު| ދުރުގެ ދަތުރުމަތީގައި| ކަޅާ ރަހަލާގެ.	137
● ޒަކާތް އަދާކުރުމަށް ވާޖިބުވާ ތަކެތީގެ شَرْط ތައް| ޖާނަވާރު، ގެރި، ބަކަރި، ކަނބުލޮ| ފިނިފެނާއި ކަތިވި ޒަކާތް| ބިންމަތީގެ ޒަކާތް| ދަފުނަ| ރަށުގެ (ޒަކާތް)| ފިޠްރު ޒަކާތް| ޒަކާތް ލިބޭ މީހުން.	143
● ރޯދަ رَمَضَان މަސްރޯޒާ| ރޯދަ ކަށަވަރުކުރުމާއި| ރޯދަ ހިފަންޖެހޭ މީހުން حُكم ތައް| ރޯދަވިއްސޭ ކަންކަން ބައްޓަންކުރާ ޙުކުމްތަކާއި.	146
● حج ގެ شَرْط ތަކާއި ރުކުނުތައް| ވާޖިބުތައް| إحْرَامُ ބަނދުން| إحْرَامُ ބަނދުން حَرَام ވާ ކަންތައް| فِدْيَة| عُمْرَة ގެ ވާޖިބުތަކާއި ރުކުނުތައް.	149
● ތެދުވެ ފިލާވަޅުތައް شَيْطان ގެ އުނދަގޫތައް، ވަސްވާސް ތަކާއި ސުންނާތްތަކާއި ޙަޤީޤަތްކުރުން.| ހިތްޖެހުން| ވައިބަދުވުމާއި| ޖިންނުންގެ ކަންތައްތަކުގެ حُكم ތައް| ކާފިރު| ބަޔާނާ ދިމާވާ ކަންކަމާއި ދަރުބާރުގެ މައިގަނޑުތަކުގެ ރަހުމަތްތެރިކަން| ހުރިހާ ކަމެއްގައި ހުރިހާ| وَصِيَّة ކުރުން| ކޮންމެ ކަމަކަށް| عَوْرَة| މުސާފަހާތައް.	154
● ޖިނާޔަތް ބަދަލު ހިފުން ނުވަތަ ޖިނާޔަތުގެ ޙުކުމްތައް| ޤިޞާޞް ދަމުގެ ޙުކުމްތަކާއި| ކަފާރާތައް| ޤަތުލުގެ ޖާޒާ| ހުރިހާ ޓަކައި ހަމައިގެ ޙުކުމްތައް| ޒިނާގެ ކުށް، އޭގެ شَرْط ތަކާއި ވަގުތު| ޒިނާގެ ޙުކުމް.| ހިނދު ވާނަމަ شَرْطُ ތައް| ޒިނާކުރާ މީހުންގެ އަދަބުތައް| ދުރުވެ ހުރުމަށް ލޭ ހިފާފައިވާ| ބައިތައް ދޮގު ދަޢުވާ ކުރުމުގެ ޙުކުމްތައް.	164
● دعاء ކުރުން ދުޢާ ކުރުމުގެ އާދާބުތައް| އިޖާބަވާ ދުޢާއަކީ ކޮބައިތޯ| ދުޢާ ޤަބޫލުވުމަށް ސަބަބުތައް| ދުޢާ ޤަބޫލުވާ ވަގުތުތަކާއި ހާލަތްތައް| އިޖާބަ ކުރުވާލުމުން| ދުޢާގެ ފަދަތައް شَرْط ތައް دُعَاء ގެ ތަރުތީބުގެ ފައިދާ| ވާޖިބުތައް| إسْتِخَارَة އާއި ހާޖަތު ނަމާދުގެ دُعَاء.	171
● ޖަނާޒާތައް ޖަނާޒާގެ ދުއްވައިދިނުން| ކަފުނު ކުރުމާއި| ނަމާދު ކުރުމާއި ވަޅުލުން.	176
● ކޮންމެ ދުވަހަކު ހެނދުނާއި ހަވީރު ކިޔާ ޒިކުރު ވިރުދު	178
● އަމާޒު ފިލުވުމާ ކުރެވޭ ސުވާލުތައް މިފޮތުގެ ބައިތަކުން ކުރެވޭ ސުވާލުތައް (98) ސުވާލު. ދަރުސްތައް.	180
● ނަމޫނާ ފިލުވުމާ ކުރެވޭ ސުވާލުތައް ނަމޫނާ ފިލުވުމާ ކުރެވޭ ސުވާލުތަކާއި ޖަވާބުތައް (68) ސުވާލު. ދަރުސްތައް.	188
● ދިރާސާކުރުނު ދަރުސް	192
● وضوء ކުރާގޮތް	
● ނަމާދުކުރާގޮތް	
عِلم ން عمل ކުރުމުގެ ވާޖިބުކަން	

وُضُوْء ކުރުމުގެ ސިފަ

طهُورُ ފެނުން ނޫނީ وُضُوْء ކުރުން ހުއްދައެއް ނުވާނެއެވެ. އެއީ ހެއްދެވުނު ގޮތުގައި ހުރި ފެނެވެ. ނަފްސަ طاهِرُ އެހެން އެއްޗަކާއި އަޅާވެގެން އެގޮތަށް ނަމަ ކާވަސް ރަހަ تَغَيَّرُ ވިފެނެވެ. ގިނައިރު ނުހުރުމުން އެހުރިގޮތުގެ ސަބަބުން تَغَيَّرُ ވިޔަސް ފަރުވާނުވެއެވެ.

وُضُوْء ކުރަންފަށާއިރު ބިސްމި ކިޔުމަކީ ސުންނަތެކެވެ. އަދި ކުރިން وُضُوْء އަށް ނުލައި ދެއަތްތިލަ ދޮވުން مُسْتَحَبُّ ވާނެއެވެ. އަދި ރަގަޅު ނިދިއަރާ ނިދުމުން ހޭލުމުގެ ފަހުން ކުރިން ސުންނަތެއްކަމުގައެވެ.

ދެން އައްޔަށް ކުރުނުލާށެވެ. އަނގައި ތެރޭފުން ޖެހުމަކީ ކުރެވޭނެ ތެދުވެރިކަން ކުރުމުން ބާކީވެ.

މިސްވާކު ފެނުގެން مُسْتَحَبُّ ވާނެއެވެ.

ދެން އައްޔަށް ނޭފަތަށް ފެންލާށެވެ. ނޭފަތުގެ އެތެރެއަށް ފެންދިނުމުން އެދޭވެއެވެ. މިސްކުޅަ

ފެންލުން مُسْتَحَبُّ ވެއެވެ.

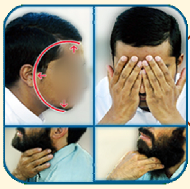

ދެން މޫނު ދޮންނަށެވެ. އެއީ އިސްތަށިފުން އަރާ ކަންފަތާއި ދެމެދު ހަމަޔަށެވެ. ދެން ބޮޑުގެ

އިސްތަށި ފެޔޮތުން ދޮވެދިގު ދޮށަށެވެ. އިޔަދީގެ ތިޔެވެ.

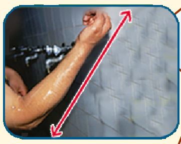

ދެން އިގިލިތަކުގެ ކޮޅުން ފަށައިގެން ކަށިކޮޅާއި ހަމައަށް ދޮންނަށެވެ.

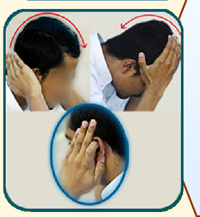

ދެން މުޅިބޮލުގެ ބޮލާއި ފުރުނާބޮލުގެ ފަހަތަށް ބޮލާއި ކަމަކޮށް ފޮހެއުން ފުއްދުވާތާއެވެ. ދެން

އަތްނަގާފައިވާ ފުއްދޮތަށް. އަތްނަން ތަރުމަތިއިން ބަރުބަރާގެ ފުހިނަވަތަ ފަށާ

ފުއްދުވާތާއެވެ. ދެން ދެނީތާކަމަހަމާޅަ ކަނާތުގެ ވާތްގެ ތިރިއަށްވުރެ ކަނާތަށް ބޮޑަކަށް

ދެބޮޑުމަހަޑާ ފުހެތެވެ. ކަނާތުގެ ފަރާތުން ފިތުކުރާއެވެ.

ދެން ދެފައި ކަނާތުއިން ފަށައިގެން ދޮންނަށެވެ.

وُضُوْء ގެ ގޮތުން ކަނާތަށް މުހިއްމު ކުރުން شَرْطُ ކަމެކެވެ. ފަހުން — ކަތިލާން– ނަފުތިއަލަފަވާން– މިހިދަމާން —
ދެފައިމަތިތަން– ދެން ބޮޑުގެ ފުއްދުވާން –ދެން ދެފައި ތަރުމަތިގެ ތަރުތީބުން: އަދި މުޅިމުޅަށް ކަތްކުން شَرْطُ ކަމެކެވެ. އެއީ އަގުކުރަމުން
ތަރުތީބު ބަހައްޓާ އަތުގަތުމުގައި ފެންފުރާ ތިރިއަށްލުން 1- وُضُوْء ކުރުމުގެ ގޮތުން ދަށުން ހުރުމާތަކެވެ.
އަދި ކަނާތަކީ ބާކީ ބަދަލު ނެތެވެ. ގޮތުގެން ފެންކަމަކީ މަސައްކަތެވެ. 2- ހަމަ ގޮތުގެން އަޅުތަކަށް ފެންވައި ބަހާތަކީ
ގޮތުގެ ބަދަލު ވުޟޫ صَحَّ ނުވާނެއެވެ. އެއީ وُضُوْء ގޮތުވެރިކަން ވަމަކަށްވަރަކުގެން وُضُوْء ގެ ގޮތުގެމުގެ ބަދަލެވެ.
3- وُضُوْء ނިންމުމަށްފަހު أَشْهَدُ أَنْ لاَإِلَهَ إِلاَّ اللهُ وَحْدَهُ لاَ شَرِيْكَ لَهُ وَ أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُوْلُهُ މިދުޢާ ކިޔުން
ސުންނަތްތެކެވެ. އަދި އެގަޑީގައި ދެ رَكْعَة ނަމާދު ކުރުން ސުންނަތެވެ.

ނަމާދުކުރުމުގެ ސިފަ

ނަމާދުކުރަން ގަސްދުކުރާ ހިތުން ތެދުވެއްޖެއްސަ ފުރަތަމަ الله أكبر ކިޔާށެވެ. އިހުރާމުގެ ތަކުބީރު ކިޔާށެވެ. އަދި އަތްދެއަތް ކަންފަތް ތިލަކޮށް އުފުލާށެވެ. އަދި އިނގިލިތައް ދިމާކޮށް ބަހައްޓާށެވެ. ދެން އިހުރާމުގެ ކިޔަނީ حَرَم ވުމުގެ تَكْبِيْر ކިޔުމުން ދުނިޔޭގެ އެހެން ކަންތައްތައް ހަރާމް ވާތީއެވެ. މިއަށް تَكْبِيْر ކިޔާ އިހުރާމުގެ تَكْبِيْر ކިޔަނީ ނަމާދުފެށުމުގައެވެ.

- ✸ ނަމާދުކުރުމުގައި حَرَمْވުމުގެ تَكْبِيْر ކިޔުމަކީ ނަމާދުގެ ރުކުނުތަކުގެ ތެރެއިން ރުކުނެކެވެ. ކިޔަންޖެހެނީ ކޮންމެ ނަމާދެއްގައި ފުރަތަމަ ފަހަރު ތެދުވުމުންނެވެ.
- ✸ ނިޔަތުގެ މުހިއްމުކަން ހިތުގައެވެ. ދުލުން ބުނުން ސުންނަތް ކަމުގައި ވާނެއެވެ.
- ✸ އަދި ސުއާލަކީ ނަމާދުގައި ވާން ޖެހޭ ކަންތައް ރިޢާޔަތްކުރާނެ ގޮތެވެ. އެއީ ސުއާލުކުރަންވީ އިލްމުވެރިޔަކު ކައިރިންނެވެ.

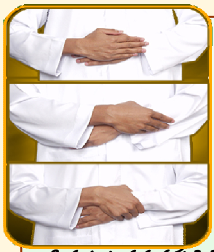

ކަނާތްއަތް ވާތްއަތުގެ މަތީގައި ބަހައްޓާށެވެ. ބޮޑުއިނގިލި ނިތްކަށީގެ ކައިރިއަށް ބަހައްޓާށެވެ. ދެން ސަލާމް ކުރުމަށްދާންދެން ބޮލުގެ ބަލަހައްޓަނީ ސަޖިދަކުރާ ތަނަށެވެ. ދެން ފަސްގަނޑުގައި އިސްކުރުމަށް ފަހު ތިލަވާތީ ކިޔާށެވެ. ދެން أَعُوذُ އާއި بِسْمِ ކިޔާށެވެ. އަދި ބިސްމިއްލާހި ސުނަތް ކިޔާށެވެ. ދެން الحَمْدُ ކިޔާށެވެ. ދެން قُرْآنُން ސޫރަތެއް ކިޔާށެވެ. އަދި ފަޖުރު ނަމާދާއި مَغْرِبُ ނަމާދާއި عِشَاء ނަމާދުގެ ފުރަތަމަ ދެ رَكْعَة ގައި އަޑުއުފުލައިގެން ކިޔާށެވެ. އެހެން ނަމާދުތަކުގައި ސިއްރުން ކިޔާށެވެ. ✸ އެއް رَكْعَة ގައި الحَمْدُ ދެފަހަރު ކިޔުމަކީ ސުންނަތެކެވެ. އަދި ފަހު ދެ رَكْعَة ގައި الحَمْدُ ގެއިތުރުން އެހެން ކިޔުމަކީ ސުންނަތެކެވެ.

- ✸ އަޑުއުފުލުމަކީ ނަމާދުގައި ވާޖިބު ކަމެއް ނޫނެވެ. ސުންނަތެކެވެ. އިމާމާއި ތިބޭ މީހުން ހަނދުމަކުރާށެވެ. ސިއްރުން ކިޔާ ނަމާދުގައި الحَمْدُ ކިޔުމަށްފަހު ސޫރަތެއް ނުކިޔިޔަސް ރަނގަޅެވެ. ދެ رَكْعَة ގައި އެއްސޫރަތް ދެފަހަރު ކިޔުން ރަނގަޅެވެ. އަދި އެއްސޫރަތުގެ ދެބައި ދެ رَكْعَة ގައި ކިޔުމާއި އެއް رَكْعَة ގައި އެއްސޫރަތުގެ ތަކުރާރު ކިޔުން ހުއްދައެވެ. އަދި ސޫރަތުގެ ފުރަތަމަ ކިޔާ ބައިގެ ނިޔަތުން ސޫރަތް ކިޔުމުގެ ބާވަތުގެ إِعْتِقَادُ ކުރުމަކީ އެއް ވިސްނުމެވެ. ކިޔާ ސޫރަތް އުނދަގޫނުވާނެ ކަމުގައި ވުމަށް ރަނގަޅެވެ.

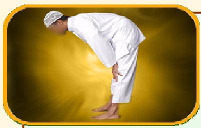

ދެން تَكْبِيْر ކިޔައި ދެއަތް އުފުލައިގެން رُكُوْعُ ކުރާށެވެ. ދެން ދެއަތުގެ އިނގިލިތައް ދެކަކުލުގައި ބަހައްޓާށެވެ. ދެއަތް ކަކުލު ތިލަކޮށް ބުރަކަށި ހަމަކޮށް ބޮލާއި ބުރަކަށި ހަމަވާވަރަށް ބޯލަނބާށެވެ. ދެން سُبْحَانَ رَبِّيَ العَظِيْمِ ތިންފަހަރު ކިޔާށެވެ. އަދި އެއަށްވުރެ އިތުރަށް ކިޔުމަކީ ސުންނަތެކެވެ. ފަހަރުގެ ޢަދަދު ގިނަކުރުމަކީ ވެސް ސުންނަތެކެވެ.

- ✸ ވާޖިބަކީ ރުކޫޢުގައި ތަސްބީހު ކިޔުމެވެ. تَكْبِيْر ކިޔުމާއި سَمِعَ اللهُ لِمَنْ حَمِدَهُ ކިޔުމާއި ވާޖިބުވާނެއެވެ. އަދި އުޅެއްނުކިޔާ ނަމަވެސް ކިޔުން صَحَّ ވާނެއެވެ. ކިޔުމަށް އަދި އަމިއްލަ ބުނުމަކީ ރަނގަޅު ކަމެކެވެ. ✸ رُكُوْعُ ކުރުމުގައި ބުރަކަށި ހަމަކުރުމަކީ ފުރަތަމަ ދެއަތުގައި ފިޔަވަޅު ހަމަކުރުން ނޫނެވެ. ވިސްނުމަށް ބަލާއިރު ބޮލާއި ދެއަތް ހަމަވުމަކީ ދެކޮޅުގެ ރުކޫޢުގެ ސިފަ ދިމާވެގެން ހަމައަކަށް ފެނޭ ހާލަތުގައެވެ. رَكْعَة ލިބެނީ رُكُوْعُ ލިބުމުންނެވެ. އެރިކަކީ ނަމާދުގައި އިމާމާ އެކު އުޅުމުގައި އަސާސީ ބައެކެވެ. ނަމާދުގެ ސިފަ ބަލަހައްޓަމުން އެއީ އެކަނިން صَحَّ ވާނެ ކަމެއް ނޫނެވެ.

ދެން سَمِعَ اللهُ لِمَنْ حَمِدَهُ ކިޔަމުން ބޯއުފުލައިގެން ތެދުވާށެވެ. އަދި ދެއަތް އުފުލާށެވެ. ތެދުވެ ހަމަޖެހުމުން ހަމަޖެހިލައްވާ (رَبَّنَا وَلَكَ الحَمْدُ حَمْدًا كَثِيْرًا طَيِّبًا مبارَكًا فِيْهِ مِلء السموات ومِلء الأرض وملء مَاشِئت مِنْ شَيئٍ بَعْد. ކިޔުންނެވެ.

- ✸ ނަމާދުކުރާމީހާ رُكُوْعُ ނިމިގެން ތެދުވުމުގައި ހަމަޖެހުމަށްފަހު (رَبَّنَا وَلَكَ الحَمْدُ) ކިޔުން ސުންނަތެވެ.
- ކިޔާނީ ހަމަޖެހުމަށް ފަހުއެވެ. ✸ حَمْدُ ކިޔުމުގެ عِبَارة ހަތަރު ގޮތަކަށް ބުނެވެއެވެ. ١- رَبَّنَا وَلَكَ الحَمْدُ. ٢-رَبَّنَا لَكَ الحَمْدُ. ٣- اللَّهُمَّ رَبَّنَا وَلَكَ الحَمْدُ. ٤- اللَّهُمَّ رَبَّنَا لَكَ الحَمْدُ މިއެވެ. ސުންނަތުގައި ވެސް ދެގޮތް ބުނުން ހުއްދަ ކަމަށް ވެއެވެ.

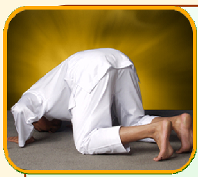

ދެން تَكْبِيْر ކިޔަމުން ސަޖިދަކުރަން ބޯލަނބާށެވެ. އަދި ދެކަކުލު ދެއަތުގެ ކުރިން ބިންމައްޗަށް ޖައްސާށެވެ. އަދި ނިތްކަށި ދެކަކުލު ދެފައިގެ އިނގިލިތަކުގެ ބޮލުގައި ބިމުގައި ޖައްސާށެވެ. އަދި ދެއަތުގެ ބުޑުތިލަ ބިމުގައި ބަހައްޓާށެވެ. ބޯކަށްޓާއި ނިތްކަށި ބިމުގައި ހަމަކުރާށެވެ. ދެއަތުގެ އިނގިލިތައް ގިބްލައާ ދިމާކޮށް ބަހައްޓާށެވެ. ދެން سُبْحَانَ رَبِّيَ الأَعْلَى ތިންފަހަރު ކިޔާށެވެ. ގިނައިން ކިޔުމަކީ ސުންނަތެކެވެ. އަދި އެއީ ދުޢާ ކުރުމަށް އަދި ވަރަށް ފުރުޞަތު ލިބޭ ހާލަތެކެވެ.

- ✸ އަދި ނަމާދުގެ ސަޖިދަ ހަތް ގުނަވަނެއް ބިމުގައި ޖައްސައިގެނެވެ. އެއީ ދެފައިތިލަ - ދެކަކުލު - ދެއަތްތިލަ - ނިތްކަށާއި ނޭފަތެވެ. އަދި ގުނަވަނެއް ބިމުގައި ނުޖެހިއްޖެނަމަ ސަޖިދަ ސަޙީޙެއް ނުވާނެ ކަމަށް ނަމާދު بَاطِلُ ވާނެއެވެ.

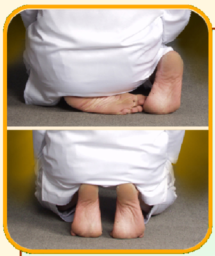

ދެން تَكْبِيْر ކިޔަމުން ބޯ އުފުލައި ބުޑުމަތީ އިށީނަންވާނެއެވެ. ދެސަޖިދަދެމެދު އިށީނުމުގެ صَحَّ ދެގޮތެއްވެއެވެ.
1- އިޤްޢާއު: ވާތްފައިގެ ފައިތިލަ ބިމުގައި ބާއްވައި އިށީނުމެވެ. އަދި ކަނާއަތުގެ ފައިތިލައިގެ އިނގިލިތައް قِبْلَةً އާ ދިމާއަށް ބަހައްޓާ ފައިގެ ފަސްދަނބުމަތީގައި އިށީނުމެވެ. 2- އިފްތިރާޝް: ވާތްފައިތިލަ ބިމުގައި ބާއްވައި ކަނާއަތުގެ ފައިގެ އިނގިލިތައް قِبْلَةً އާ ދިމާއަށް ބަހައްޓާ ވާތްފައިތިލަމަތީ އިށީނުމެވެ. ދެސަޖިދަ ދެމެދު އިށީނދެ ތިބޭއިރު ކިޔާނީ (رَبِّ اغْفِرْ لِي وَارْحَمْنِي وَاجْبُرْنِي وَارْفَعْنِي وَارْزُقْنِي وَانْصُرْنِي وَاهْدِنِي وَعَافِنِي وَاعْفُ عَنِّي. ދެން ކުރީ ސަޖިދަ ފަދައިން ދެވަނަ ސަޖިދަ ކުރާނީއެވެ. ދެން تَكْبِيْر ކިޔަމުން ބޯއުފުލާނީއެވެ. ދެން ދެވަނަ ރަކުއަތަށް ތެދުވާނީއެވެ. ދެން ކުރީ رَكْعَة ގެ ގޮތަށް ދެވަނަ رَكْعَة ކުރާނީއެވެ.

- ✹ ފާތިޙާ ކިޔުމަށްފަހު އަދި ސޫރަތެއް ކިޔުމަށްފަހު ރުކޫޢަށް ދިޔުމަށް ކުރިން ކުޑަކޮށް މަޑުކޮށްލުމަކީ ސުންނަތެކެވެ.
- ✹ ސަޖިދަ ކުރާއިރު ބޯ ބިމަށް ޖައްސަން ވާނީ ނޭފަތާއި ނިތްކުރި ބިމުގައި ޖެހޭގޮތަށެވެ. ރުކޫޢުން ތެދުވެ ތިބޭއިރު الحَمْدُ ކިޔުމަށްފަހު ކުރިއަށް ބާލައި ސަޖިދަ ކުރުމަކީ އަދި ސަޖިދަ ކުރުމުގެ ކުރިން ތެދުވެ ތިބެގެން الحَمْدُ ކިޔައި ނިމުނުއިރު ސަޖިދަކުރުމަށް ދިޔުމަކީ ހަމަ إِعَادَ ކުރާނީއެވެ. އޭނާގެ ނަމާދު ނުވަތަ بَاطِل ވެގެންދެއެވެ.

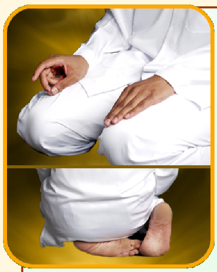

އަދި رَكْعَة ނިންމުމުގެ ކުރީގެ ސަޖިދައިން ތެދުވުމަކަށް التَّحِيَّاتُ ކިޔަން إِفْتِرَاش ކޮށް އިށީނަންވާނެއެވެ. އަދި އެހެން ފަދައިން ވާތްފައިގެ މަތީގައި އިށީނދެ ކަނާފައިގެ ފައިތިލަ ބިމުގައި ކޮޅަށް ބަހައްޓާ ވާތްއަތް ވާތްކަކޫމަތީގައި ބާއްވާ ކަނާއަތް ކަނާކަކޫމަތީ ބާއްވާނީއެވެ. އަދި شَهَادَة ބުނާއިރު ކަނާއަތުގެ ހިތަދޫއިނގިލީން އިޝާރާތް ކުރާނީއެވެ. ދެން التَّحِيَّاتُ ކިޔާނީއެވެ: التَّحِيَّاتُ لِلّٰهِ وَالصَّلَوَاتُ وَالطَّيِّبَاتُ ދެން ތިން رَكْعَة އަދި ހަތަރު رَكْعَة ނަމާދުގައި ދެން تَكْبِيْر ކިޔަމުން ތެދުވާނީއެވެ. ދެން ކުރީގެ ގޮތަށް ބާކީ ހުރި ރަކުއަތްތައް ކުރާނީއެވެ. ނަމަވެސް އަލްޙަމްދު ނޫން ސޫރަތެއް ނުކިޔާނެއެވެ. އަދި ކިޔާނީ ހަމައެކަނި الحَمْدُ އެވެ.

- ✹ التَّحِيَّاتُ ކިޔުމުގައި ކަނާއަތުގެ ޝަހާދަތުގެ އިނގިލީގެ ދިމާއަށް ބެލުން مُسْتَحَبُّ ވެގެންވެއެވެ.
- ✹ އަދި التَّحِيَّاتُ ކިޔުމުގައި ކަނާއަތުގެ ޝަހާދަތުގެ އިނގިލި ހަރަކާތް ނުކޮށް އިނގިލި ދިއްކޮށް ބަހައްޓާށެވެ.
- ✹ التَّحِيَّاتُ ކިޔުމުގައި ކުރިމަތީގެ ބިމަށް ބެލުމަށް ވުރެ އިނގިލިއަށް ބެލުން مُسْتَحَبُّ ވެގެންވެއެވެ.

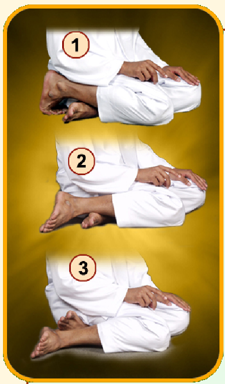

ދެން التَّحِيَّاتُ ކިޔުމަށް تَوَرُّك ކޮށް އިށީނަންވާނެއެވެ. އޭގައި صَحَّ ކޮށް ތިބެން ވިސްނައިދީފައެވެ. އަދި ދެ التَّحِيَّاتُ ކިޔާނަމަ ފަހު التَّحِيَّاتُ ކިޔާއިރު ވެސް تَوَرُّك ކޮށް އިށީނަންވާނެއެވެ. ދެން التَّحِيَّاتُ لِلّٰهِ ... ކިޔައި ދެން النَّبِيُّ ﷺ ގެ މައްޗަށް صَلَوَاة ކިޔައި އެއީ اللّٰهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ ... ދެން ބޭނުން دُعَاء އެއް ކިޔާނީއެވެ.

- ✹ تَوَرُّك އަކީ އިށީނުން ތިން ގޮތަކަށެވެ: 1- ވާތްފައިތިލަ ކަނާފައިގެ ދަށުން ކަނާފަރާތަށް ނެރެ ކަނާފައިތިލަ ކޮޅަށް ބަހައްޓައި ވާތްފަރާތު ފުޅާގެ މަތީގައި އިށީނުމެވެ. 2- އިފްތިރާޝް ގޮތަށް ދެފައި ބަހައްޓާފައި ނަމަވެސް ވާތްފައިތިލަ ކަނާފައިގެ ދަށުން ނެރުމެވެ. 3- ވާތްފައިތިލަ ދަށުން ނެރުމެވެ. ނަމަވެސް ކަނާފައިގެ ފައިތިލަ ކޮޅަށް ނުބަހައްޓައި ބިމުގައި ބާއްވާފައި ބޭތިއްބުމެވެ.
- ✹ ދެން ވަކިވުމުގެ ކުރިން ތިރީގައިވާ دُعَاء ކިޔުން مُسْتَحَبُّ ވެގެންވެއެވެ. އެއީ (أَعُوْذُ بِاللهِ مِنْ عَذَابِ النَّارِ وَعَذَابِ القَبْرِ وَفِتْنَةِ المَحْيَا وَالمَمَاتِ وَفِتْنَةِ المَسِيْحِ الدَّجَّالِ. اللّٰهُمَّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي ظُلْمًا كَثِيْرًا وَلاَ يَغْفِرُ الذُّنُوْبَ إِلاَّ أَنْتَ فَاغْفِرْ لِي مَغْفِرَةً مِنْ عِنْدِكَ وَارْحَمْنِي إِنَّكَ أَنْتَ الغَفُوْرُ الرَّحِيْمُ.)
- ✹ އިތުރު އިންސާނާ ބޭނުންވާ ދުޢާއެއް ކިޔުމަށްވެސް ހުއްދަ ވެގެންވެއެވެ.

ދެން ސަލާމް ދޭނީއެވެ. السَّلاَمُ عَلَيْكُم وَرَحْمَةُ اللهِ މިގޮތަށް ކިޔައި ކަނާފަރާތަށް ސަލާމް ދޭނީއެވެ. ދެން ވާތްފަރާތަށް ސަލާމް ދޭނީއެވެ. ދެން ސަލާމް ދިނުމަށްފަހު ނަމާދުގެ ފަހުން ބޭނުން ވިރުދުތަކާއި دُعَاء ކިޔާނީއެވެ.

- ✹ ސަލާމް ދިނުމުގައި ވަކިވާއިރު އަދި ވާތްފަރާތަށް ސަލާމް ދިނުމުގައި ކަނާފަރާތަށް ބޯ އެނބުރުން مُسْتَحَبُّ ވެގެންވެއެވެ.
- ✹ ވާތްފަރާތަށާއި ކަނާފަރާތަށް ސަލާމް ދިނުމުގައި ވާތްފަރާތަށް ސަލާމްދިނުން ސުންނަތެކެވެ. ފުރަތަމަ ސަލާމް ދިނުން ވާޖިބުވެގެންވެއެވެ. އަދި ސަލާމް ދިނުމުގެ ކުރިން ނަމާދުގެ އެހެން ރުކުނުތައް ފުރިހަމަވުން ވާޖިބުވެގެންވެއެވެ.

عِلْمُ ން عَمَلُ
ކުރުމުގެ ފައިދާތައް

ޢަމަލުކުރައްވާ ޢިލްމުވެރިޔާ لله ގެ حضرة ގައްޔާއި رَسُول الله ﷺ ގެ ޙަޟްރަތުގައްޔާއި އަދި މުއުމިނުންގެ ކައިރީގައި ވަރަށް ބޮޑު ކަމެކެވެ. ނަފްސަށް ކަމުނުކުރާ ބަސް ބުނުމަކީ ކުށެކެވެ. الله تَعَالى ވަޙީ ކުރައްވައެވެ. (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِمَ تَقُولُونَ مَا لاَ تَفْعَلُونَ * كَبُرَ مَقْتاً عِنْدَ الله أَنْ تَقُولُوا مَا لاَ تَفْعَلُونَ) މާނައީ: އޭ އީމާންވީ މީހުންނޭވެ. ތިޔަބައިމީހުން ނުކުރާ ކަންކަން ތިޔަބައިމީހުން ބުނަނީ ކީއްވެގެން ހެއްޔެވެ؟ ތިޔަބައިމީހުން ނުކުރާ ކަންކަން ބުނުމަކީ ﷲ ގެ حَضرة ގައި ވަރަށް ބޮޑު ބިރުވެރި ކަމެކެވެ. މިއެވެ. أبوهريرة ރިވާކުރައްވާ ޙަދީޘެއްގައި ވާގޮތުގައި މުސްލިމުންނަށް ދީނީ ޢިލްމު ދަސްކުރުމަށް އަދި الله ގެ ދީނުގެ ކަންކަން ދަސްކުރުމަށް ބާރުއަޅުއްވާފައިވެއެވެ. الفضيل ވިދާޅުވިއެވެ. ޢިލްމުވެރިޔާ އަކީ ޢަމަލުކުރާ ޢިލްމުވެރިޔާ ކަމުގައިވާނަމަ ތިމާގެ ޢިލްމުން ޢަމަލުކުރުމަށް ވާޖިބުވެއެވެ. مَالك بن دينار ވިދާޅުވިއެވެ. ޢިލްމުވެރިޔާ އޭނާގެ ޢިލްމުން ޢަމަލުނުކުރާނަމަ ނަސޭހަތްތައް ހިތްތަކުން ގެއްލިގެންދެއެވެ.

ޢިލްމުވެރިޔާއަކީ ކޮން މީހެއްތޯ؟ އަދި ޢިލްމުވެރިޔާ ކޮން ފަދައަކުން:

ފައިދާކުރާ ޢިލްމު ކިޔެވުމުގެ މަޤްޞަދަކީ الله ތަޢާލާގެ ދެކޮޅު ހުރިކަންތަކުން ދުރުހެލިވެ، ރަސޫލުﷲ ގެ ސުންނަތަށް ތަބާވެ، އެ ޢިލްމުން ޢَمَلُ ކުރުމެވެ.

- ކީރިތި قُرْآن ދަސްކުރެއްވި ބޭކަލުން ކީރިތި قرآن ކިޔަވައި، އޭގެ މާނަ ދަސްކުރައްވައި، އެ ޢިލްމާއި ޢَمَلُ ކުރެއްވިއެވެ. މިސާލަކަށް النَّبِيّ ﷺ ގެ أَصْحَابُ ބޭކަލުން ކީރިތި قُرْآن ދިހަ އާޔަތް ދަސްކުރެއްވުމަށްފަހު އެ އާޔަތްތަކުގައިވާ ޢَمَلُ ކުރެއްވުމަށް އަދި ޢިލްމު ހޯދުމުގައި ކުރިއަށް ނުދެއްވައެވެ. އެބޭކަލުން ޢِلْمُ އާއި عَمَلُ އެއްކޮށް ދަސްކުރެއްވިއެވެ. އަދި شَرِيْعَة އަށް ތަބާވުމަށް ބާރުއަޅުއްވައެވެ. الله تَعَالى ގެ (يَتْلُوْنَهُ حَقَّ تِلاَوَتِهِ) މިބަސް ފުޅުގެ މާނައިގައި ابْنُ عَبَّاس رضي الله عنهما ވިދާޅުވަނީ އެއީ حَقُّ ގޮތުގައި އެއަށް ތަބާވުމޭ. މިއެވެ. އަދި الفُضَيْلُ ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމައެކަނި قُرْآن ދަސްކުރުމަށް ބާރުއަޅުއްވާ ނަމަވެސް عَمَل ކުރުމެވެ. އެކަމަށްޓަކައި ޢިލްމު ދަސްކުރާ މީހުން އެއާ عَمَلُ ކުރުން މުހިންމުކަމެވެ.

- އަދި މިކަމުގައި النَّبِيّ ﷺ ގެ ސުންނަތުގައި ދޭހަވާ ގޮތުން ޢިލްމަށް ތަބާވުން ވާޖިބުވެއެވެ. ވީމާ އެއިލްމަކަށް ތަބާވުމުގައި ޢَمَلُ ކުރުމަކީ އެކަމަކަށް ބާރުއަޅުއްވާ ކަމެކެވެ. މިސާލަކަށް ދީނުގެ صَالِح ކަންކަން ކުރުމަށް އެއްވެސް عَمَلي ގޮތެއްގެ تَطْبِيْقُ ކުރަން ޖެހެއެވެ. އަދި النَّبِيّ ﷺ ގެ ބަސްފުޅުގައި (إِذَا أَمَرْتُكُمْ بِأَمْرٍ فَأْتُوْا مِنْهُ مَااسْتَطَعْتُمْ وَمَا نَهَيْتُكُمْ عَنْهُ فَاجْتَنِبُوْهُ) متفق عليه: މާނައީ، ތިޔަބައިމީހުންނަށް އަހުރެން ކަމަކަށް އަމުރުކޮށްފިނަމަ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ކުޅަދާނަވާ މިންވަރަކުން އެކަމެއް ކުރާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންނަށް އަހުރެން މަނާކޮށްފިކަމެއް ދޫކޮށްލާށެވެ. މިއެވެ. އަދި الله تَعَالى ގެ ވަޙީފުޅުގައި އެކަލާނގެ ބަސްފުޅަށް ބިރުވެތިވުމަށް ވަނީ ބުނެފައެވެ. އަދި (فَلْيَحْذَرِ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ عَنْ أَمْرِهِ أَنْ تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ أَوْ يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ) މާނައީ: **އެކަލޭގެފާނުގެ އަމުރުފުޅާ خِلاَفُ ވާމީހުން ފިތުނައެއްގައި ޖެހުމަށް ނުވަތަ ވޭންދެނިވި عَذاب އެއް ލިބިދާނެތީ ބިރުވެތިވާށެވެ. މިއެވެ.**

- މުއުމިނުންގެމަންމަ أُمُّ حبيبة رضي الله عنها حَدِيْث ރިވާކުރައްވައެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول الله ﷺ حَدِيْث ކުރައްވާތީ އަޑުއެހީމެވެ. (مَنْ صَلَّى اثْنَتَيْ عَشْرَةَ رَكْعَةً فِي يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ بُنِيَ لَهُ بِهِنَّ بَيْتٌ فِي الْجَنَّةِ) مسلم މާނައީ: ދުވާލަކާއި ރެއަކު ބާރަ رَكْعَة ނަމާދުކުރާ މީހަކަށް އެކަމުގެ ސަބަބުން ސުވަރުގޭގައި ގެއެއް ބިނާކުރައްވާނެއެވެ. މިއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُولَ الله ﷺ ގެ އަރިހުން އެ حديث އަޑުއެހީއްސުރެ އަހަރެން އެ ނަމާދު ދޫކޮށްނުލަމެވެ. މިއެވެ.

- ابْنُ عُمر رضي الله عنهما حَدِيْث ރިވާކުރައްވައެވެ. (أَنَّ رَسُولَ الله ﷺ قَالَ مَا حَقُّ امْرِئٍ مُسْلِمٍ لَهُ شَيْءٌ يُوصِي فِيهِ يَبِيتُ لَيْلَتَيْنِ إِلا وَوَصِيَّتُهُ مَكْتُوبَةٌ) مسلم މާނައީ: ހަމަކަށަވަރުން رَسُول الله ﷺ حَدِيْث ކުރެއްވިއެވެ.

އެއްވެސް މުސްލިމެއްގެ وصيّة އެއް ކުރުން حقُّ ވާ ތަކެއްޗެއް އޮވެފައި ދެރޭ ވެސް އެއްކޮށް ނިދުމަކީ އެ وصيّة އެއް ލިޔެވިގެންވާ ގޮތުގައި މެނުވީ ނުވާނެއެވެ. ވިއެވެ. ابنُ عمر رضي الله عنهما ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول الله ﷺ ގެ އަރިހުން އެބަސް އެހުމަށްފަހު އަހަރެން ހޭދަކުރި ރެއެއްގައި އަހަރެންގެ وصيّة އަހަރެންގެ ގާތުގައި ލިޔެވިގެން ނުހުންނަ ރެއެއް ނު ވިއެވެ.

- الإمَام أحمد رحمه الله ވިދާޅުވިއެވެ. އެއްވެސް حَدِيْث އެއް އަހަރެން ލިޔެފައިވަނީ އެކަމަށް އަހަރެން عَمَل ކޮށްފައި މެނުވީ ނުވާނެއެވެ. އެހެންކަމުން النَّبيُّ ﷺ ކަށް ހިޖާމަތް ކުރުމުން أَبُو طيْبة އަށް ދީނާރެއް ދެއްވި ވާހަކައިގެ حَدِيْث ލިޔުމަށްފަހު އަހަރެންވެސް ހިޖާމަތްކޮށް ހިޖާމަތްކުރި މީހާއަށް ދީނާރެއް ދިނީމެވެ. ވިއެވެ.
- الإمَام البُخَارِي رحمه الله ވިދާޅުވިއެވެ. غِيبَة ބުނުން އެއީ حَرَامُ ކަމެއްކަން އަހަރެން ދެނެގަތް ދުވަހުން ފެށިގެން އަހަރެން غِيبَة ނުބުނަމެވެ. އަހަރެން އުއްމީދުކުރަނީ އަހަރެން اللهُ އާ ބައްދަލުވާއިރު އެއްވެސް މީހަކުގެ غِيبَة ބުނުމުގެ ސަބަބުން އަހަރެންނަށް ޙިސާބު ނުކުރައްވާނެ ކަމަށެވެ.
- حَدِيْث ގައި އައިސްފައިވެއެވެ. ކޮންމެ ފަރުޟު ނަމާދަކަށްފަހުގައި آيَةُ الكُرْسِيِّ ކިޔާމީހާ މަރުވުމާއި ސުވަރުގެއާ ދެމެދު ހުރަހަކަށް މަރު ފިޔަވައި އެހެން އެއްޗެއް ނުވާނެއެވެ. ވިއެވެ. ابْنُ القَيِّم شَيْخُ الإِسْلاَم ގެ ކިބައިން އަހަރެން ވިދާޅުވިއެވެ. "އަހަރެން އެކަމުގެ ފަހުން އެއްވެސް ނަމާދަކަށްފަހު އަހަރެން އެކަން ދޫކޮށްނުލަމެވެ.

✸ އަދި عِلْمُ އާއި عَمَل އަށްފަހު މުސްލިމުން ކުރަންޖެހޭ ކަމަކީ دَعْوَةُ ދިނުން އެންމެ މުހިއްމުކަމެކެވެ. އެއީ اللهُ ތަޢާލާ އެ نِعْمَة ދެއްވާފައިވާ ބަޔަކަށެވެ. އަދި އޭގެ ތަރުހީބުން އެހެން ހެޔޮ ކަންތަކަށް މީހުން ގެންދިއުމުން مَحْرُوْم ނުވާންވާނެއެވެ. فَقَالَ رَسُول الله ﷺ: مَنْ دَلَّ عَلَى خَيْرٍ فَلَهُ مِثْلُ أَجْرِ فَاعِلِهِ) مسلم މާނައީ: ހެޔޮކަމަކަށް މަގުދައްކައިދޭމީހާއަށް ހުރެނީ އެކަން ކުރާމީހާއަށް ލިބޭ އަޖުރާ އެއްވަރުގެ އަޖުރެވެ. ވިއެވެ. އަދިވެސް އެކަމާ ގުޅޭ حَدِيْث ކަށައަޅުވައެވެ. (خَيْرُكُمْ مَنْ تَعَلَّمَ الْقُرْآنَ وَعَلَّمَهُ) ބުޚާރީ: މާނައީ ކަލޭމެންގެ ތެރެއިން އެންމެ ހެޔޮ މީހާއަކީ قُرْآن އުގެނި އަދި އެހެން މީހުންނަށް އުގަންނައިދޭ މީހާއެވެ. ވިއެވެ. އަދިވެސް އެކަމާ ގުޅޭ حَدِيْث ކަށައަޅުވައެވެ. (بَلِّغُوا عَنِّي وَلَوْ آيَةً) متفق عليه : މާނައީ ތިޔަބައިމީހުން އަހަރެންގެ ކިބައިން ގެންގުޅުއްވާ އެއްއާޔަތް ވިޔަސް އެހެން މީހުންނަށް ފޯރުކޮށްދީށެވެ. ވިއެވެ. އަދި ކަލޭމެންނަށް ދެނެގެން ހުރި شَائِعُ ކަންތައް ފަތުރައިދިނުމަކީ ކުރާހާ ހެޔޮ ޢަމަލެއް ބަދަލުދެއްވާ ކަމެކެވެ. އަދި ކާރިސާއިން ހިމާޔަތް ލިބިގަތުމަށް ވެސް އެކަމުގެ މަނާފާ ލިބިދެއެވެ. އަދިވެސް އެކަމާ ގުޅޭ حَدِيْث ކަށައަޅުވައެވެ. (إِذَا مَاتَ الإِنْسَانُ انْقَطَعَ عَنْهُ عَمَلُهُ إِلا مِنْ ثَلاثَةٍ إِلا مِنْ صَدَقَةٍ جَارِيَةٍ أَوْ عِلْمٍ يُنْتَفَعُ بِهِ أَوْ وَلَدٍ صَالِحٍ يَدْعُو لَهُ) މާނައީ: އިންސާނާ މަރުވުމުން އޭނާގެ ހުރިހާ عَمَل އެއް ހުއްޓިގެންދެއެވެ. ތިން ކަމެއް ފިޔަވައެވެ. އެއީ ހިނގަމުންދާ صَدَقَة އާއި ނަފާވާ عِلْمُ އާއި އޭނާއަށް دُعَاء ކުރާ صَالِح ދަރިއެކެވެ. ވިއެވެ.

އިޚްތިތާމް: އަހަރެމެން ކުރަމުން ދިޔަ މަސައްކަތް ނިމުނީ الحَمْدُ ލިއްލާހެވެ. (ކޮންމެ ކަމެއްގެ ނިޔަލަށް ނުވަތަ ނިމުމަށް) ފަހުގެ ފަހުން ދިރޭ މީހުން ކުރާ دُعَاء ކަމަށްވާނެއެވެ. ދުނިޔޭގެ ހަޔާތުގައި عَمَل ކުރުމުގެ ފުރުޞަތު ލިބިފައިވާ އަހަރެމެން ދުވަސްތައް ހޭދަކުރަން ޖެހެނީ ފަހުގެ ދުވަހަށް ތައްޔާރުވުމުގައި عَمَل ކުރުމަށެވެ. އަދި އަހަރެމެން ދަނެގަންނަން ޖެހޭ نَصَارَى އިންސާނުން އަޑުއަހަމުންނެވެ. ހަމައެކަނި އަހަރެމެން ދަސްކުރި އަދި އިޖުތިހާދު ކުރުމުން عَمَل ނުކުރެވޭ. ހަމަ އެހެން އަހަރެމެން ކުރަމުންދާ ކަންކަމުގައި ހިނގައިދާ ކުށްތަކަށް ރަޙްމަތް އެދެމެވެ. އެގޮތަށް عَمَل ނުކުރެވޭއެވެ.

އަހަރެން اللهُ އަށް އެދި ދަންނަވަނީ މި دُعَاء ކުރަނީ އަހަރެމެންނަށް ފައިދާހުރި عِلْمُ އާއި صَالِح عَمَل ދެއްވުމަށެވެ.

ތަބާވެވޭނެ ތައުފީޤު ދެއްވުމަށް اللهُ އާއި އޭނާގެ رَسُول އަށެވެ.

وصلّى الله وسلم على سيدنا وحبيبنا محمد وعلى آله وصحبه أجمعين